PAUL
AUSTER

„Mai mult decât un roman, mai mult decât o biografie... O operă literară de mare însemnătate."

RUSSELL BANKS

Băiatul sclipitor

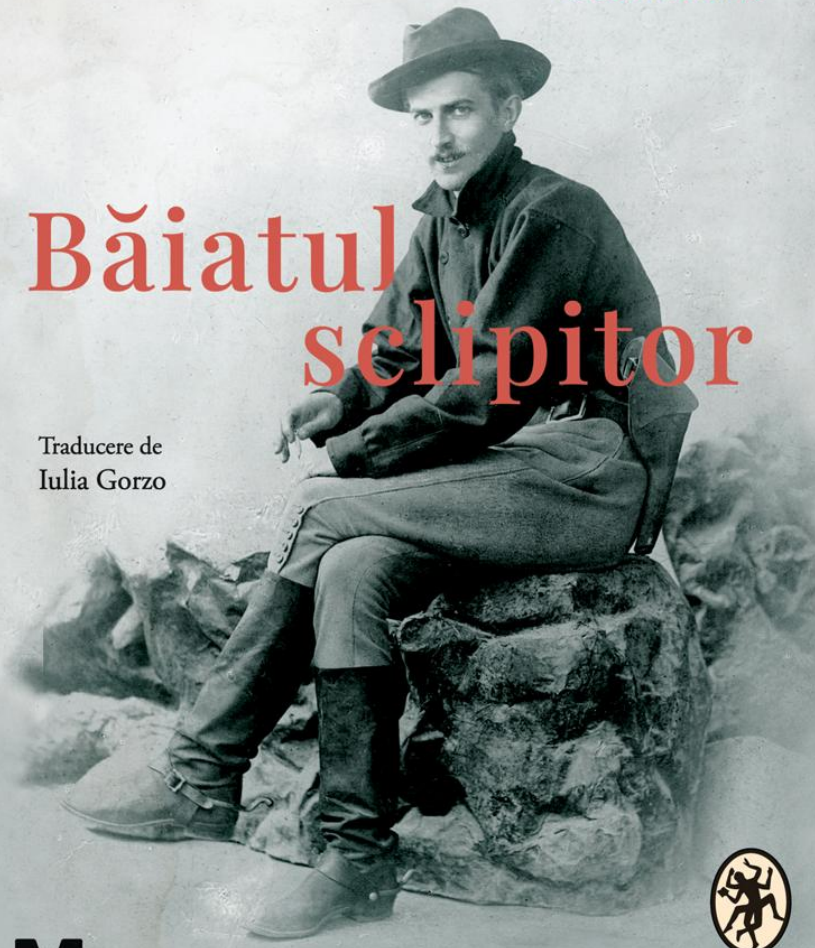

Traducere de
Iulia Gorzo

PANDORA

Anansi
CONTEMPORAN

PAUL
AUSTER

„Mai mult decât un roman, mai mult decât o biografie... O operă literară de mare însemnătate."

RUSSELL BANKS

Băiatul sclipitor

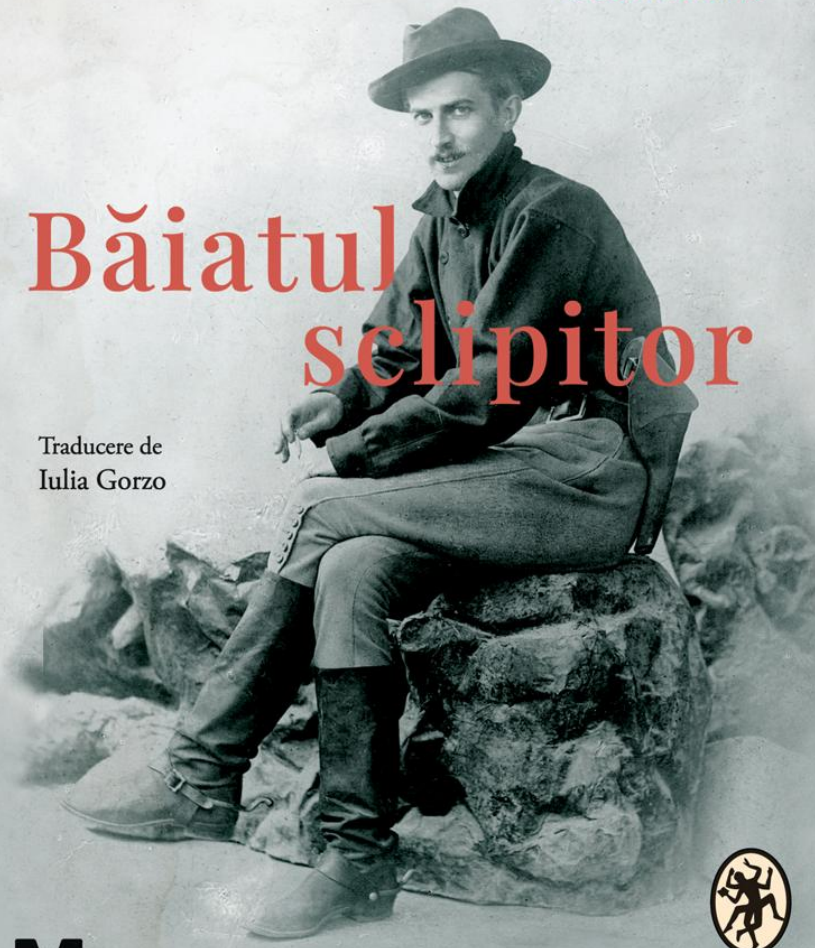

Traducere de
Iulia Gorzo

PANDORA

Anansi
CONTEMPORAN

COLECȚIE COORDONATĂ DE **BOGDAN-ALEXANDRU STĂNESCU**

PAUL
AUSTER

Băiatul sclipitor

Viața și opera lui Stephen Crane

Traducere din limba engleză și note de
Iulia Gorzo

PANDORA

editori:

Magdalena Mărculescu

Silviu Dragomir

fondator:

Ion Mărculescu, 1994

director editorial:

Bogdan-Alexandru Stănescu

redactare:

Roxana Tocilescu

design:

Andrei Gamarț

director producție:

Cristian Claudiu Coban

dtp:

Dan Crăciun

Conținutul acestei lucrări electronice este protejat prin copyright (drepturi de autor), iar cartea este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice

altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sub orice formă sau prin orice mijloc, fără consimțământul editorului, sunt interzise. Dreptul de folosință al lucrării nu este transferabil.

Drepturile de autor pentru versiunea electronică în formatele existente ale acestei lucrări aparțin persoanei juridice Pandora Publishing SRL.

Titlu original: Burning Boy. The Life and Work of Stephen Crane

Autor: Paul Auster

Copyright © 2021 by Paul Auster

Copyright © Pandora M, 2024

pentru traducerea în limba română

O.P. 16, Ghișeul 1, C.P. 0490, București

Tel.: +4 021 300 60 90 ; Fax: +4 0372 25 20 20

www.pandoram.ro

ISBN (print): 978-606-978-694-9

ISBN (EPUB): 978-606-978-755-7

Pandora M face parte din Grupul Editorial TREI

Nota traducătoarei

Cum opera lui Stephen Crane e analizată în amănunt, iar titlurile sunt de multe ori importante în analiza lui Paul Auster, am luat decizia să le traduc pe toate, chiar și în cazul articolelor, povestirilor și volumelor care nu au apărut niciodată în limba română. Totodată, toate traducerile din textele lui Stephen Crane citate de Paul Auster îmi aparțin.

STEVIE

1

Născut de Ziua Morților și mort cu cinci luni înainte să împlinească douăzeci și nouă de ani, Stephen Crane a prins cinci luni și cinci zile din secolul XX, răpus de tuberculoză înainte să aibă ocazia să conducă un automobil sau să vadă un avion, să vadă un film proiectat pe un ecran mare sau să asculte un radio, o figură a lumii trăsurilor cu cai care n-a apucat viitorul care-i aștepta pe congenerii săi, nu doar construcția acelor mașinării și invenții miraculoase, ci și ororile epocii, inclusiv distrugerea a zeci de milioane de vieți în două războaie mondiale. Contemporanii săi au fost Henri Matisse (cu douăzeci și două de luni mai în vârstă decât el), Vladimir Lenin (cu șaptesprezece luni mai în vârstă), Marcel Proust (cu patru luni mai în vârstă) și scriitori americani ca W. E. B. Du Bois, Theodore Dreiser, Willa Cather, Gertrude Stein, Sherwood Anderson și Robert Frost, care au prins cu toții o parte bună din noul secol. Dar opera lui Crane, care a ocolit aproape toate tradițiile de dinaintea lui, a fost atât de radicală la vremea ei, încât astăzi l-am putea considera primul modernist american, cel căruia îi datorăm schimbarea felului în care vedem lumea prin mijlocirea cuvântului scris.

A venit pe lume în Mulberry Place din Newark, New Jersey, și era cel de-al nouălea copil care a supraviețuit din cei paisprezece pe care i-au avut părinții săi, Jonathan Townley Crane și Mary Helen Peck Crane, metodiști fervenți, și, cum tatăl său, preot, s-a perindat de la o parohie la alta în ultimii ani ai îndelungatei sale cariere preoțești, băiatul a crescut fără legătura obișnuită cu locuri, școală și prieteni, mutându-se la vârsta de trei ani din Newark la Bloomington (actualmente South Bound Brook), iar la vârsta de cinci ani, din Bloomington la Paterson, pentru ca la șapte ani să plece din Paterson la următorul post al tatălui său, în fruntea Bisericii Metodiste Drew din Port Jervis, New York, un oraș cu nouă mii de locuitori aflat la intersecția dintre trei state, New Jersey, Pennsylvania și New York, unde se întâlnesc râurile Delaware și Neversink, după care, când tatăl său a murit subit, la șaizeci de ani, de un atac de cord, la trei luni după ce Crane împlinise opt ani, familia a fost nevoită să elibereze casa parohială, mama mutându-se la Roseville, New Jersey, un cartier/comunitate extravilan/ă din

Newark, chiar la granița cu Bloomfield și East Orange, iar băiatul și fratele său Edmund (mai mare cu paisprezece ani decât Crane) au fost primiți de niște rude la o fermă din Sussex County, reunindu-se în cele din urmă cu toții în Port Jervis, în locuința altui frate, William (mai mare cu șaptesprezece ani), după care, în 1883, mama lui a cumpărat o casă în orașul-stațiune Asbury Park, New Jersey („Mecca estivală a metodismului american“), unde adolescentul Crane și-a început cariera de scriitor creând pamflete de vacanță pentru alt frate (Townley, mai mare cu optsprezece ani), care conducea o agenție locală de știri cu clienți ca New York Tribune și Associated Press. Între timp, familia lui Crane a mai pierdut doi copii: în 1884, Agnes Elizabeth, de douăzeci și opt de ani, învățătoare și autoare de povestiri care-i fusese o a doua mamă și-i încurajase interesul pentru cărți, a fost răpusă de meningită, iar în 1886, fratele lui, Luther, de douăzeci și trei de ani, a căzut sub un tren în mișcare și a fost zdrobit, pe când lucra într-un post de cantonier la căile ferate Erie. După un an de studenție nemulțumitor și întrerupt (un singur semestru la Lafayette, urmat de alt semestru la Syracuse, unde a jucat în echipa de baseball și s-a înscris la un singur curs), Crane s-a întors în sud, cu dubla destinație Asbury Park și New York City, hotărât să se impună ca scriitor profesionist. Încă nu împlinise douăzeci de ani. Pe 28 septembrie, la câteva străzi de viitoarea adresă a lui Crane din Manhattan, murea Herman Melville, necitit și aproape uitat. Pe 10 noiembrie, la mii de kilometri est, în Marsilia, Franța, murea Arthur Rimbaud, la vârsta de treizeci și șapte de ani. După douăzeci și șapte de zile murea de cancer mama lui Crane, la șaizeci și patru de ani. Scriitorul în devenire, abia rămas orfan, mai avea el însuși de trăit doar opt ani și jumătate, dar în acest scurt răstimp a creat o capodoperă de roman (Semnul roșu al curajului), două nuvele desăvârșite, scrise îndrăzneț (Maggie, o fată a străzii și Monstrul), vreo treizeci de povestiri fără îndoială strălucite (printre care „Barca de salvare“ și „Hotelul albastru“), două colecții de poezii dintre cele mai ciudate și mai nebunești din secolul al XIX-lea (Călărețiі negri și Războiul e bun) și peste două sute de articole de presă, multe atât de bune, încât sunt pe picior de egalitate cu opera sa literară. Un băiat sclipitor de o precocitate rară, care n-a avut parte de plenitudinea vârstei adulte, a fost replica Americii la Keats și Shelley, la Schubert și Mozart, iar dacă, asemeni lor, continuă să trăiască și azi, asta se întâmplă pentru că opera lui n-a îmbătrânit niciodată. La o sută douăzeci de ani după moarte, Stephen Crane sclipește în continuare.

2

Poate că exagerez puțin. Crane strălucește în continuare, fără doar și poate, dar dacă strălucește la fel de intens ca ceilalți doi băieți sclipitori care s-au stins prea devreme, asta e mai puțin limpede. Pe vremuri, aproape toți elevii de liceu din America erau obligați să citească Semnul roșu al curajului. Eu m-am întâlnit cu romanul în 1962, pe când aveam cincisprezece ani, și pentru mine a fost o descoperire explozivă, care mi-a schimbat viața, așa cum a fost pentru majoritatea colegilor mei (băieți și fete deopotrivă), dar în prezent, din motive greu de înțeles pentru mine, cartea pare să fi ieșit de pe listele cu lecturi obligatorii, ceea ce are dublul efect de a-i priva pe tinerii elevi de o experiență literară importantă și de a-l reexila pe Crane în umbră, pentru că, dacă n-am fi fost expuși la Semnul roșu al curajului, e puțin probabil ca noi, colegii mei și cu mine, să fi avut inițiativa de a explora alte lucrări de Crane, poeziile, de pildă (care pot cauza un șoc general al sistemului), povestirile sau descrierea brutală a vieții mahalalelor newyorkeze din Maggie. Dovezile mele sunt pur anecdotice, dar când am întrebat-o recent pe fiica mea, care are treizeci de ani, dacă a studiat cartea la liceu, mi-a spus că nu, ceea ce m-a făcut să lansez un sondaj informal printre prietenii ei, cincisprezece, douăzeci de tineri și tinere care absolviseră liceul în diferite colțuri îndepărtate ale țării, cărora le-am pus aceeași întrebare și care mi-au răspuns și ei, pe rând, că nu. Încă și mai surprinzător, una singură dintre cunoștințele mele literare din țări neanglofone auzise de Crane, ceea ce e valabil și pentru marea majoritate a cunoștințelor mele britanice, asta deși Crane a fost, cât a trăit, la fel de respectat în Anglia ca și în America. Prietenii mei neamericani au auzit de Twain, Poe, Hawthorne, Emerson, Whitman, Henry James, ca și de Melville și Dickinson, care au fost o vreme trecuți cu vederea, însă Crane, care merită (după părerea mea) un loc printre acești zei, nu le spune nimic.

Asta nu înseamnă că Stephen Crane nu mai există. Principalele sale scrieri se găsesc în numeroase ediții broșate, operele sale complete, publicate în zece volume de University Press of Virginia în anii șaptezeci, se reeditează în continuare, Library of America a scos o selecție excelentă de proză și poezii, aproape o mie patru sute de pagini, romanele și povestirile sale se predau în continuare la cursurile de literatură americană din universități și în lumea academică există o adevărată industrie de burse dedicate lui Stephen Crane. Toate acestea sunt reconfortante, doar că am senzația că Stephen Crane a rămas pe mâinile specialiștilor, ale studenților la literatură, doctoranzilor și profesorilor universitari, în timp ce armata invizibilă a așa-numiților cititori obișnuiți, adică oameni care nu sunt la rândul lor universitari

sau scriitori, aceiași care se delectează și azi cu vechi favoriți ca Melville și Whitman, nu-l mai citește pe Crane.

Dac-ar fi fost altfel, nu m-aș fi gândit niciodată să scriu această carte.

N-o abordez ca specialist sau cercetător, ci ca bătrân scriitor pătruns de admirație față de geniul unui tânăr scriitor. După ce mi-am petrecut ultimii doi ani cercetând în detaliu toate scrierile lui Crane, după ce am citit toate scrisorile sale publicate, după ce mi-am însușit orice informație biografică de care am putut face rost, mă declar la fel de fascinat de viața frenetică și contradictorie a lui Crane cât sunt de opera pe care ne-a lăsat-o. A fost o viață ciudată, singulară, plină de riscuri impulsive, o sărăcie adesea nimicitoare și un devotament neabătut, de catâr față de vocația lui de scriitor, care l-a azvârlit dintr-o situație șubredă și periculoasă în alta — un articol controversat scris la douăzeci de ani care a tulburat cursul campaniei prezidențiale din 1892, un conflict public cu poliția din New York în urma căruia a fost, practic, exilat din oraș în 1896, un naufragiu lângă coasta Floridei în 1897, când era cât pe ce să moară înecat, concubinajul cu proprietara celei mai elegante case de toleranță din Jacksonville, Hotel de Dreme, activitatea de corespondent în timpul Războiului Hispano-American în Cuba (unde s-a aflat în mod repetat în bătaia focului inamic), apoi ultimii ani petrecuți în Anglia, Joseph Conrad fiindu-i cel mai bun prieten și Henry James jelindu-i moartea prematură —, iar acest scriitor, cunoscut îndeosebi ca un cronicar al războiului, a fost deschis spre multe alte subiecte, tratându-le pe toate cu mult talent și originalitate, de la povestiri despre copii și artiști boemi în mizerie până la relatări de la fața locului despre case unde se consuma opiu, despre condițiile dintr-o mină de cărbune din Pennsylvania și despre o secetă devastatoare din Nebraska, și, asemeni lui Edgar Allan Poe, adesea categorisit greșit doar ca un sumbru furnizor de groază și mister, când de fapt a fost și un umorist neîntrecut, Crane cel pesimist putea fi extraordinar de amuzant atunci când voia. Iar sub muntele prozei lui, sau poate în vârf, se află poeziile scrise de el, cu care puțină lume, din mediul academic sau din afară, a știut vreodată ce să facă, poezii care sunt atât de departe de normele tradiționale ale versificării din secolul al XIX-lea — incluzând aici deviațiile de la normă ale lui Whitman și Dickinson —, încât aproape că nici nu pot fi numite poezii, și totuși ți se întipăresc în minte mai persistent decât majoritatea poeziilor americane pe care le cunosc, cum este de pildă aceasta, care mă bântuie întruna de când am citit-o prima oară, în urmă cu mai bine de cinci decenii:

În deșert

Am văzut o ființă goală,

Care, ghemuită pe pământ, bestială,

Își ținea inima-n palme,

Și mușca din ea.

„E bună, prietene?“ zic.

„E amară — amară“ zice;

„Dar îmi place

Pentru că-i amară

Și pentru că-i inima mea.“

3

Înainte să ne ocupăm de Crane însuși, o scurtă trecere în revistă a peisajului american așa cum arăta el între 1871 și 1900, pentru a situa subiectul nostru în timpul și spațiul în care a trăit. Printre noutățile

care au apărut pe lume în acei ani, o listă incompletă ar include următoarele: sârma ghimpată, apărătorile pentru urechi, silozul pentru cereale, blugii, suspensorul, șapirograful, telefonul, bateria uscată, fonograful, tramvaiul cu cablu, ketchupul Heinz, berea Budweiser, Liga Națională a Cluburilor Profesioniste de Baseball, casa de marcat, mașina de scris, becul cu incandescență, mătura mecanică, linia Transcontinental Express (de la New York la San Francisco în 83 de ore și jumătate), cinematograful, pianul automat, fierul de călcat electric, stiloul, rola de film flexibil, aparatul de fotografiat multifuncțional cu obiectiv fix, mitraliera automată, ușa rotativă, motorul și transformatorul de curent alternativ, agrafa de hârtie, caramelele sărate, zgârie-norii, automatele de vânzare, paiul de băut, sania Flexible Flyer, telefonul public, aparatul de bărbierit, ventilatorul electric, scaunul electric, lampa de sudură, linotipul, troleibuzul, fulgii de porumb, ventilatorul de tavan, fotografia color, centralele telefonice automate, aparatul de muls, Coca-Cola, telegrafia fără fir, mașina de spălat vase, radiografiile, baschetul, benzile desenate, scara rulantă, mașina de calcul cu cartele perforate, pernițele de cereale, detectorul de fum, fermoarul, telefonul cu disc, capacul pentru sticle, foarfeca în zig-zag, capcana pentru șoareci, mănușile medicale, voleiul, mașina de votat, cartoteca verticală, Jocurile Olimpice moderne, maratonul de la Boston, camera de filmat portabilă, proiectorul de film, telecomanda, motorul cu combustie internă, pliciul de muște, piuneza și vata de zahăr.

Între asasinarea lui Abraham Lincoln și asasinarea lui William McKinley în septembrie 1901, în urma căreia a devenit președinte Theodore Roosevelt (fost prieten și cititor plin de admirație al lui Crane, devenit apoi dușmanul lui de neclintit), Statele Unite au cunoscut o lungă perioadă de progres, tumult și decădere morală, devenind dintr-o țară înapoiată și izolată o putere mondială, dar cu lideri în general inepți, corupți sau și una, și alta, iar cele două mari ticăloșii incluse în Experimentul American — înrobirea africanilor și anihilarea sistematică a primilor locuitori ai continentului, o imensă abundență de culturi înghesuită sub eticheta de „indieni“ — n-au fost niciodată aduse cu adevărat în discuție și nici ispășite și, chiar dacă sclavia a fost abolită, eforturile de Reconstrucție de după război s-au risipit cu totul până în 1877, silind populația neagră din Sud să accepte un nou sistem la fel de mârșav de opresiune, sărăcie, marginalizare și intimidare, culminând cu moartea în știreangurile înălțate de justițiarii rasiști din Ku Klux Klan. Cât despre indieni, aceștia au fost măcelăriți în acea perioadă de cavaleria Statelor Unite (comandată adesea de generali care fuseseră eroi în Războiul Civil), iar cei rămași au fost izgoniți de pe pământurile lor și închiși în

rezervații administrate de guvern, locuri uitate de lume, în culmea ruinei și a disperării, tărâmurile dogoritoare, deznădăjduite ale Iadului pe Pământ. Bătălia de la Little Bighorn (cunoscută și ca „ultimul asalt al lui Custer“) s-a purtat la sfârșitul lunii iunie a anului 1876, cu o săptămână înainte de sărbătorirea centenarului Americii, iar cetățenii albi ai Republicii au fost atât de opăriți în urma înfrângerii în fața unor sălbatici precum căpetenia Gall, Crazy Horse sau căpetenia Two Moons, încât armata a căpătat curaj și s-a jurat să rezolve definitiv Problema Indiană. Misiune îndeplinită în cele din urmă, când au secerat o mulțime de bărbați, femei și copii în timpul unui dans al fantomelor[1] la Wounded Knee, Dakota de Sud, pe 29 decembrie 1890, la două luni după ce Crane a împlinit nouăsprezece ani.

În acest timp, Vestul cel puțin populat se umplea de coloniști albi, chinezii traversau Pacificul în număr mare pentru a-și căuta de lucru în California, iar orașele industrializate de pe Coasta de Est absorbeau milioane de emigranți din toate colțurile Europei, o forță de muncă foarte necesară și ieftină pentru fabrici, uzine, ateliere și mine. Condițiile erau aspre pentru toată lumea. Coloniștii din prerie riscau adesea să moară de foame și se confruntau cu temperaturi de treizeci și opt de grade vara și de până la minus treizeci, minus treizeci și cinci, uneori chiar minus patruzeci de grade iarna. În San Francisco, Los Angeles și Seattle au izbucnit revolte împotriva chinezilor, supuși în permanență discriminărilor, atacurilor fizice sângeroase și linșajelor spontane comise de gloate albe turbate. (Antipatia față de chinezi a devenit atât de puternică, încât în 1882 Congresul a votat „Legea excluderii chinezilor“, care le interzicea muncitorilor chinezi să mai intre în țară în următorii zece ani; în 1892, Congresul a prelungit legea cu încă zece ani.) În cazul imigranților europeni, aceștia trăiau înghesuiți în locuințe mizere, îmbâcsite, prea săraci ca să iasă din mahalalele dure, periculoase, și lucrau pe mărunțiș douăsprezece ore pe zi, făcând munci care erau adesea la rândul lor dure și periculoase, fără sindicate sau legi ale muncii care să-i protejeze. Așa arăta viața în oraș pe treptele cele mai de jos ale scării sociale: o minunată lume nouă în care irlandezii, germanii, italienii, grecii, scandinavii, ungurii și polonezii se disprețuiau între ei și cu toții la unison îi disprețuiau pe negri și pe evrei.

Cu toate astea, bogații erau foarte bogați, iar cei mai bogați dintre ei, așa-zișii baroni tâlhari ai acelei așa-zise Epoci de Aur, au acumulat averi de sute de milioane de dolari (echivalentul a nenumărate miliarde azi). În mod remarcabil, cele mai multe dintre numele lor ne sună și azi cunoscut: J.P. Morgan, Andrew Carnegie, Cornelius Vanderbilt, John D. Rockefeller, Jay Gould, Leland Stanford și mulți alții. Au făcut bani din căi ferate, oțel, petrol, bănci și cu toții au fost

deștepți, hotărâți, de o ambiție nestăvilită și și-au strivit concurența atât prin mijloace legale, cât și prin mijloace ilegale ca să ajungă extraordinar de puternici. A fost epoca trustului — o nouă formă de monopol menită să eludeze legile anti-monopol —, invenția unuia dintre avocații lui Rockefeller (Samuel C.T. Dodd), și imediat ce a fost pusă în practică în industria petrolieră, i-au urmat și alte industrii, printre care cele care prelucrau cupru, oțel, tutun, zahăr, cauciuc, piele, ba chiar și unelte agricole. Legea Sherman Antitrust din 1890 ar fi trebuit să zădărnicească asemenea concentrări uriașe de capital, dar punerea sa în aplicare a fost prea slabă și a fost ulterior sabotată printr-o serie de hotărâri negative ale Curții Supreme. E adevărat că unii dintre cei mai mari magnați și urmașii lor au devenit mai târziu filantropi, dar e la fel de adevărat că fiul lui Vanderbilt, William (celebru pentru petrecerile pe care le dădea, cele mai excesive și mai costisitoare din acele vremuri și fără îndoială printre cele mai excesive și mai costisitoare de după căderea Imperiului Roman), i-a răspuns unui reporter care-l întrebase despre responsabilitatea lui față de public spunând „La naiba cu publicul!“. Se spune că magnatul căilor ferate Jay Gould, unul dintre cei mai îndrăzneți escroci dintre capitaliștii secolului al XIX-lea, s-ar fi lăudat spunând că „Aș putea plăti jumătate din clasa muncitoare să omoare cealaltă jumătate“.

În ciuda afirmației lui Gould, membrii clasei muncitoare nu se omorau atât între ei, cât mai degrabă erau omorâți de un sistem gândit astfel încât să producă maximum de profit pentru patroni în detrimentul sănătății, puterii de cumpărare și siguranței angajaților. Revolta împotriva capitalismului începuse în Europa cu mult înainte de izbucnirea Războiului Civil American, iar acea revoltă a ajuns în Lumea Nouă în diverse forme odată cu imigranții — socialismul revoluționar al lui Marx, socialismul evolutiv al lui Eduard Bernstein, doctrinele subversive ale anarhismului (McKinley a fost asasinat de un anarhist, Leon Czolgosz) —, dar au apărut și grupări de opoziție indigene, unele progresiste și reacționare în același timp, cum ar fi Partidul Populist și mișcarea agrară, care-i apărau pe cetățenii de rând și pe fermieri de jafurile marelui capital, întorcând însă spatele imigranților și (deloc surprinzător) negrilor și evreilor, dar au luat ființă și câteva organizații ceva mai moderne și mai incluzive, printre care Nobilul Ordin al Cavalerilor Muncii (Noble Order of the Knights of Labor, fondat în 1869) care, la apogeul său, în anii 1880, număra șapte sute de mii de membri, și Confederația Americană a Muncii (American Federation of Labor — AF of L), fondată în 1886 de Samuel Gompers, care a luptat pentru o zi de lucru de opt ore, abolirea exploatării copiilor, salarii mai bune și condiții de lucru decente. Pe lângă aceste obiective moderate, practice, au existat și poziții mai

stridente susținute de socialiști (în persoana lui Eugene Debs, care a candidat de cinci ori la președinție), de anarhiști (mai ales Alexander Berkman și Emma Goldman, care au sfârșit amândoi prin a fi deportați) și de acei Molly Maguires din zona carboniferă din Pennsylvania, care îi terorizau pe proprietarii minelor cu tacticile lor violente de gherilă și care până la urmă au fost distruși de agenți sub acoperire de la Pinkerton infiltrați în rândurile lor (zece membri au fost spânzurați pentru crimă în iunie 1877). Dacă ultima parte a secolului al XIX-lea a fost epoca trusturilor, ea a fost totodată epoca unora dintre cele mai îndelungate și mai letale greve din istoria Americii. Marea grevă din 1877 a început în iulie, când muncitorii feroviari de la Baltimore and Ohio Railroad au plecat de la posturi, apoi s-a extins la alte căi ferate, din Noua Anglie în Mississippi și în cele din urmă în întreaga țară, suscitând greve de susținere în fabrici și mine. Când în Martinsburg, Virginia de Vest, au izbucnit violențele, au fost chemate forțele de ordine, dar când acestea au refuzat să deschidă focul asupra greviștilor, secretarul de război a chemat armata federală în locul lor. În Baltimore, nouă greviști au fost uciși și mai mulți au fost răniți când forțele de ordine au tras de aproape în mulțime. Au urmat revolte, iar în următoarele zile au fost uciși încă cincizeci de oameni. În Pittsburgh au avut loc schimburi de focuri între forțele de ordine și greviști, apoi a fost aprins un foc mare, care s-a transformat într-o perdea de flăcări întinsă pe aproape cinci kilometri, distrugând două mii de vagoane de marfă și producând pagube materiale de peste zece milioane de dolari. În Chicago, poliția locală și cavaleria au atacat o adunare spontană de greviști și nouăsprezece oameni au fost uciși. Grevele de solidaritate au continuat, iar până la sfârșitul lunii iulie, patruzeci de mii de mineri și-au abandonat posturile în Scranton, Pennsylvania. Cu toate eforturile lor, aceste bătălii nu le-au adus muncitorilor de la căile ferate condiții semnificativ mai bune, dar minerii din Scranton s-au ales cu o creștere a salariilor de zece la sută și cu alte concesii din partea patronilor minelor. Mai important, evenimentele din 1877 au demonstrat țării că mișcarea muncitorească crescuse suficient pentru a deveni o forță omniprezentă în viața Americii.

Litania continuă. În 1882: greva de trei luni a muncitorilor din industria fierului și oțelului; greva manipulanților care a destabilizat transportul pe calea ferată timp de câteva săptămâni. 1886: greva împotriva liniei de cale ferată Missouri-Pacific a lui Jay Gould, în timpul căreia nouă mii de greviști au blocat opt mii de kilometri de cale ferată. În același an, peste șase sute de mii de muncitori din diferite industrii au intrat în grevă. În mai, un atac asupra spărgătorilor de grevă de la McCormick Reaper Manufacturing

Company din Chicago a atras după sine o intervenție a poliției în care șase oameni au fost uciși și doisprezece au fost răniți, incident care a provocat a doua zi după-amiaza revoltele din Haymarket Square, în timpul căror a fost aruncată o bombă, omorând șapte polițiști și rănind alți cincizeci. Patru anarhiști au fost condamnați la moarte și alți patru au fost închiși, trei dintre ei pe viață. E posibil ca niciunul dintre cei opt să nu fi aruncat personal bomba, dar cum ziarele titrau „TEROAREA CUPRINDE ȚARA“, nu prea mai conta cine e răspunzător. În anii următori au avut loc nenumărate alte greve, dar cele mai mari și mai celebre dintre acestea au fost, fără îndoială, greva din Homestead din 1892 și greva de la Pullman din 1894. Acțiunea îndreptată împotriva fabricii lui Andrew Carnegie de pe râul Monongahela din Pennsylvania a durat cinci luni și s-a soldat cu zeci de morți și sute de răniți, un exemplu emblematic de refuz al managementului de a negocia cu muncitorii, intransigență întărită de gestul de a-l convinge pe guvernator să trimită șapte mii de membri ai forțelor de ordine. Asociatul lui Carnegie, Henry Clay Frick (același Frick care a trăit în vila de pe Fifth Avenue, New York, unde se află colecția privată de artă deschisă publicului din 1935), a fost cel care a chemat agenți de la Pinkerton, înarmați cu carabine Winchester, ca să-i atace pe greviști, și a ajuns atât de detestat de susținătorii grevei, încât anarhistul Alexander Berkman a încercat să-l asasineze în biroul său, împușcându-l de două ori și înjunghiindu-l de trei ori, dar tentativa a eșuat, greva a fost oprită, iar Berkman a fost condamnat la douăzeci și doi de ani de închisoare. Mii de oameni și-au pierdut locurile de muncă. În 1894, anul în care trei sferturi de milion de muncitori au lăsat jos uneltele ca gest de protest, Greva de la Pullman, din Chicago, a fost la rândul ei sistată fără rezultate tangibile, dar pentru o scurtă perioadă a domnit haosul, ducând la un boicot național care a blocat total traficul feroviar la vest de Detroit, iar liderul insurecției, Eugene Debs, deși condamnat la șase luni de detenție pentru că încălcase o interdicție federală de a stânjeni operațiunile poștei americane, a ajuns un erou al stângii. A trăit până în 1926 și probabil că a rămas în memorie mai ales pentru cuvintele: „Cât timp există o clasă de jos, eu fac parte din ea, cât timp există elemente criminale, eu sunt parte din ele și câtă vreme mai există oameni închiși, nici eu nu sunt liber“.

În toiul acestor războaie între capital și muncă nu trebuie să uităm nici de suișurile și coborâșurile pieții înseși, care s-a prăbușit de două ori în anii cu pricina. Panica din 1873 a dus la închiderea Bursei din New York timp de zece zile, iar în timpul depresiunii care a durat cinci ani, peste zece mii de afaceri au dat faliment, sute de bănci s-au închis și s-a renunțat la proiectul celei de-a doua linii ferate

transcontinentale. E puțin probabil ca la doi ani sau chiar și la șase ani Crane să fi realizat ce se întâmpla, dar cu totul altfel stau lucrurile cu Panica din 1893. Crane avea aproape douăzeci și doi de ani și trăia deja la New York în momentul în care a lovit cea mai mare și mai profundă dintre crizele americane (întrecută doar de Marea Criză din anii 1930), aflându-se în focurile celui mai susținut elan creativ din viața lui (încheiase și publicase Maggie, compusese primul său volum de poezii și dăduse primele variante la Mama lui George și Semnul roșu al curajului, ca să nu mai punem la socoteală numeroasele povestiri, schițe și articole), și a suferit laolaltă cu toată lumea din orașul unde șomajul oscila între treizeci și treizeci și cinci la sută, atât de sărac, încât uneori se vedea nevoit să cerșească mâncare și atât de zdrențăros, încât adesea îi era rușine să se arate în public.

A fost și epoca lui Jane Addams și a mișcării așezămintelor sociale, care a început la Chicago și s-a întins spre est și vest la mai mult de treizeci de state, un efort idealist și totuși pragmatic de a proteja drepturile copiilor și de a îmbunătăți condițiile de viață în păturile sărace. Succesul repurtat de Hull House, de așezământul de pe Henry Street, New York și de multe alte inițiative caritabile a arătat că femeile puteau juca un rol însemnat în viața civică a țării. Fără îndoială, femeile erau încă marginalizate în acei ani, dar se cuvine să reținem câteva excepții notabile, femei care, asemeni lui Jane Addams, și-au pus amprenta asupra societății: Susan B. Anthony, Elizabeth Cady Stanton, Mary Baker Eddy, Maica Jones, Clara Barton, Madame Blavatschi, pictorița Mary Cassatt și jurnalista Nellie Bly (pseudonimul literar al lui Elizabeth Cochran), una dintre primele și cele mai îndrăznețe jurnaliste de investigație, celebră pentru că s-a prefăcut nebună ca să fie primită într-un azil psihiatric, iar după ce a fost eliberată, la cererea șefului ei, Joseph Pulitzer de la New York World, a denunțat tratamentele ticăloase, inumane la care fusese supusă acolo. Tot ea a întrecut recordul fictiv al lui Phileas Fogg, ocolul pământului în optzeci de zile (din romanul lui Jules Verne), încheind călătoria în șaptezeci și două de zile. Totodată, femeile au început să revendice schimbarea stării de fapt prin mișcări de masă importante, printre care Asociația Națională Americană a Sufragetelor (National American Woman Suffrage Association) și Uniunea Femeilor Creștine pentru Temperanță (Woman's Christian Temperance Union — WCTU, în care mama lui Crane a fost membră activă și președintă a trei filiale locale diferite). Uniunea a obținut în sfârșit victoria în 1919, odată cu adoptarea Amendamentului 18 al Constituției, deschizând calea epocii de tristă amintire a Prohibiției, dar după numai un an, după mici progrese repurtate la nivel municipal și statal, sufragiul femeilor s-a impus în toată țara, iar ușa zăvorâtă vreme de

atâtea secole a început în sfârșit să se deschidă.

Universitățile de stat, colegiile pentru femei, colegiile pentru studenți negri, colegiile private înființate de diferite confesiuni religioase, la care s-a adăugat construcția de biblioteci, muzee, săli de concerte și de operă, au transformat radical viața intelectuală și culturală a Americii, până într-atât încât pe scena publică s-au impus într-un târziu câteva figuri din rândurile negrilor și ale evreilor: Paul Laurence Dunbar, Booker T. Washington, W.E.B. Du Bois, Louis Brandeis, Abraham Cahan și Emma Lazarus, ca să enumăr doar câteva dintre cele mai sonore. Doar la New York, în perioada vieții lui Crane s-au construit Muzeul de Artă Metropolitan, podul Brooklyn, Grand Central Station, Statuia Libertății, Carnegie Hall, Muzeul American de Istorie Naturală, campusul Universității Columbia și cele două creații glorioase ale lui Frederick Law Olmsted, Central Park din Manhattan și Prospect Park din Brooklyn. Toate s-au păstrat până azi, la douăzeci de ani de la debutul secolului XXI.

Mai era și Vestul, care avea să-l ispitească toată viața pe Crane cel născut în New Jersey. Anii copilăriei sale au fost impregnați de romanele de duzină care-i mitizau pe bărbații războinici din ținuturile aspre de frontieră, aceiași care au ajuns personaje în sute de filme pe toată durata secolului XX, Wild Bill Hickok, Buffalo Bill Cody, Wyatt Earp, Jesse James și băiatul ucigaș zis Billy the Kid, care a fost împușcat de Pat Garrett în 1881 și continuă să stea pe tronul lui sacru de Nemuritor American. Dar Vestul nu era doar un loc, era o idee, un mit, un teritoriu de vis care aparținea exclusiv Lumii Noi, fără să mai aibă legături cu trecutul european, era un pământ al viitorului țării. În 1895, când Crane a plecat în vest ca să scrie articole pentru agenția Bacheller, a fost prima oară când a ieșit din New Jersey, New York și Pennsylvania, așa că s-a îndrăgostit de cele văzute. A fost singura sa vizită în regiune, dar n-a uitat-o niciodată și i-a inspirat unele dintre cele mai ingenios scrise și mai memorabile povestiri: „Un om și alții“, „Mireasa vine la Yellow Sky“ și „Hotelul albastru“.

Cât despre romancierii americani care se suprapun cu Crane din anii 1890 până la începutul secolului XX, foarte puțini dintre ei mai sunt citiți astăzi. În fruntea listei sunt Mark Twain, William Dean Howells și Henry James, toți bucurându-se de succes în acei ani și ajungând să-l cunoască pe Crane, apoi Ambrose Bierce, Kate Chopin, Frank Norris și Sarah Orne Jewett. În pictură, câțiva reprezentanți de seamă ai școlii Hudson River trăiau încă (Thomas Moran, Frederic Edwin Church și Albert Bierstadt), dar deja se impusese o generație mai tânără și, cum Crane a trăit la New York mai mult printre artiști, nu printre scriitori, și a învățat la fel de multe despre scris contemplând

opere de artă ca și din cărțile citite, numele acestora merită pomenite: John Singer Sargent, Winslow Homer, Thomas Eakins, James Whistler, ca și cei doi inovatori excentrici, încă relevanți, care au prins atât Epoca de Aur, cât și noul secol, Ralph Albert Blakelock și Albert Pinkham Ryder.

Nu în ultimul rând, a fost momentul când Samuel S. McClure a creat prima agenție internațională de știri, care a coincis cu apariția ziarelor de largă circulație. Mașinăria care a făcut posibil acest lucru a fost o nouă invenție, linotipul, care lucra de șase ori mai repede decât sistemul manual, literă cu literă, pe care l-a înlocuit, și a permis cotidienelor să publice ediții mult peste limita celor opt pagini de până atunci. În Manhattan, Joseph Pulitzer a preluat conducerea la New York World, William Randolph Hearst a venit în fruntea New York Journal și atunci a început cursa hiperstresantă după știri de senzație, transformând definitiv felul în care americanii interacționează cu propriul lor univers. În 1891-1892, după ce Crane s-a mutat în oraș, a lucrat pentru toți trei, într-un fel de rotație permanentă, până în anul când a murit, trăind de pe o zi pe alta cu mărunțișul căpătat de la ei pentru că era hotărât să-și câștige traiul ca scriitor și refuza să ia în considerare orice alt fel de muncă. O decizie nobilă, poate, dar, cu excepția câtorva perioade de relativă acalmie, s-a zbătut în nevoie până-n ultima clipă.

Linotipul a dat, linotipul a luat.

4

Părinții l-au botezat Stephen după doi dintre strămoșii lui din familia Crane, un Stephen Crane din secolul al XVII-lea care s-a numărat printre întemeietorii Elizabethtown, cea mai veche așezare engleză din viitoarea colonie New Jersey (alți membri ai familiei Crane care au trăit în secolul al XVII-lea și nu au purtat numele de Stephen au contribuit la întemeierea orașelor Newark și Montclair, cunoscut inițial sub denumirea de Cranetown), și un Stephen Crane din secolul al XVIII-lea care a sprijinit Revoluția, a fost președintele Adunării Generale din New Jersey și delegat al Congresului Continental din Philadelphia, unde s-ar fi numărat printre semnatarii Declarației de Independență dacă n-ar fi fost chemat înapoi la New Jersey pentru chestiuni politice urgente. În 1780 a fost capturat de englezi și ucis cu

baioneta; la scurtă vreme, și fiul său, Jonathan, a fost capturat de englezi și executat pentru că a refuzat să le divulge poziția armatei lui Washington. Alt fiu al celui de-al doilea Stephen Crane, William, s-a distins în timpul Revoluției comandând un regiment din New Jersey și a fost înaintat la gradul de general-maior, iar fiul său, pe nume tot William, a fost comandant de marină în timpul Războiului din 1812. Așa cum a răspuns Crane însuși întrebării unui jurnalist de la Newark Sunday Call, în 1896: „Familia are rădăcini adânci în pământul din Jersey (încă de când a fost întemeiat Newark) și nu veți găsi pe nimeni mai de-al locului decât mine.“

Oricât de departe de acel pământ din Jersey ar fi rătăcit, familia a rămas extraordinar de importantă pentru el, și nu doar figurile eroice din trecutul Crane-ilor, ci și Crane-ii contemporani cu el, căci, deși s-a revoltat împotriva metodismului părinților săi, nu s-a revoltat niciodată împotriva părinților înșiși și a rămas la maturitate în relații apropiate cu doi dintre frații săi — aceiași Edmund și William care avuseseră grijă de el în copilărie. Când, la începutul anului 1896, jurnalistul John Northern Hilliard îi solicită informații autobiografice, Crane dă un răspuns pe jumătate serios, pe jumătate în glumă, care începe cu „Nu prea mă pricep să vorbesc despre mine“, pentru ca în al treilea paragraf să facă aceste scurte comentarii despre părinții săi: „Dinspre partea mamei, cu toții s-au făcut preoți metodiști de cum au învățat să meargă — veșnicul preot greoi, rotofei, sfătos. Unchiul meu, Jesse T. Peck, D.D., L.L.D.[2], a fost episcop al Bisericii Metodiste. Și tata a fost preot al aceleiași biserici, autor a numeroase lucrări de teologie, editor a diferite publicații clericale. A absolvit Princeton. Un om cu o minte grozavă, superioară, simplă.“

Jonathan Townley Crane
(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII SYRACUSE)

Jonathan Townley Crane s-a născut în 1819, în același an ca Melville și Whitman și, la fel ca fiul său, a fost mezinul unei familii cu mulți copii. Rămas orfan la treisprezece ani, și-a petrecut adolescența ca ucenic la un fabricant de cufere din Newark, la optsprezece ani s-a convertit la metodism și a fost admis în cele din urmă la Princeton (care pe atunci se numea Colegiul din New Jersey), unde a fost un student eminent, a câștigat un premiu la cursul de scriere și a fost președintele uneia dintre cele două societăți literare din campus. După absolvire a devenit preot metodist și și-a petrecut restul vieții în slujba bisericii, desfășurând de-a lungul anilor atât activități administrative, cât și duhovnicești, cea mai îndelungată perioadă într-un post fiind cei nouă ani petrecuți în Pennington, New Jersey — după căsătoria cu mama lui Crane, încheiată în 1848 —, unde a fost directorul Seminarului Pennington, o școală pentru elevi de ambele sexe, condusă de metodiști, urmată de cei opt ani ca epitrop al districtului Newark. Altfel, a primit misiuni scurte, de cel mult un an sau doi, la tot felul de biserici din partea de nord a statului New Jersey și din partea de sud a statului New York, și-a găsit timp să conceapă paisprezece copii (dintre care cinci au murit la vârste foarte mici), a scris numeroase articole pentru Methodist Quarterly Review și

Christian Advocate și a publicat câteva cărți, printre care An Essay on Dancing (1849), Popular Amusements (1869) și Arts of Intoxication: The Aim and the Results (1870), în care ataca nu doar dansul ca formă frivolă de distracție (cum sugerează primul titlu[3]), ci și alte activități cum ar fi lectura romanelor proaste, sentimentale, jocul de cărți și consumul de alcool. Poate că n-o să vă mire că mezinul său nu s-a ferit de ultimele două vicii, fără să exagereze aproape niciodată cu alcoolul, dar bând după pofta inimii, puțin sau mult, și căpătând o pasiune de-o viață pentru pocher, atât de puternică încât n-am greși numindu-l chiar fanatic al pocherului. În ciuda predicilor sale, tatăl lui Crane trecea, în general, drept un om cald și mucalit, cu o conștiință socială solidă. A susținut sufragiul femeilor, a denunțat în scris sclavia cu mult înainte să înceapă Războiul Civil, iar spre sfârșitul vieții, după ce s-a mutat cu familia la Port Jervis în 1878, a fondat împreună cu mama lui Stephen două școli pentru a-i ajuta pe negrii nevoiași din zonă, Mission Sunday School pentru bărbați și Drew Mission and Industrial School pentru femei și copii. Moartea lui în 1880 a fost prima mare lovitură din viața fiului său. Chiar dacă reverendul Crane trăise doar doi ani în oraș, la înmormântarea sa au venit o mie patru sute de oameni — mai mult decât dublu față de numărul enoriașilor săi. Se spune că a fost cea mai mare înmormântare de când se pomenise Port Jervis.

Mama lui Crane joacă un rol mai amplu în poveste fie și doar pentru că i-a supraviețuit soțului său aproape doisprezece ani, deși a murit și ea când Crane era tânăr, dar nu chiar fără speranță de tânăr, nu de opt, ci de douăzeci de ani, și cum Stephen a fost ultimul ei vlăstar neprevăzut, copilașul ei minune, care venea după alte treisprezece sarcini, născut la opt ani și mai bine față de copilul de dinaintea lui, l-a adorat așa cum tatăl său n-a făcut-o niciodată — și nici n-ar fi putut. Mary Helen Peck Crane (1827–1891) a crescut în Wilkes-Barre, Pennsylvania, fiind cea de-a treia născută și singura fată dintre cei cinci copii ai familiei Peck. Tatăl ei, reverendul George Peck, a pornit dintr-un fund de țară ca preot metodist itinerant și a urcat în ierarhia bisericii, devenind unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai săi, publicând câteva cărți și conducând Methodist Quarterly Review și Christian Advocate, publicații la care a contribuit și tatăl lui Crane. Toți cei patru frați ai tatălui ei au fost membri ai clerului metodist, inclusiv episcopul la care se referă fiul ei în scrisoarea din 1896, Jesse T. Peck, alt scriitor prolific din familie și cofondator al Universității Syracuse, iar doi dintre frații ei au ajuns de asemenea preoți metodiști. Întreaga familie Peck se scălda în apele religiei — inclusiv mama lui Crane —, dar se cuvine amintit că niciunul dintre frații Crane n-a fost tentat să-și urmeze tatăl, bunicul sau unchii în lacul metodist.

Mama a beneficiat de educație pentru că tatăl ei era un apărător fervent al egalității de drepturi pentru femei, așa că în adolescență a plecat din Pennsylvania ca să urmeze Institutul pentru Domnișoare din Brooklyn, apoi Institutul Rutgers pentru Femei, primul colegiu pentru femei din New York City, pe care l-a absolvit în 1847. În anul următor, pe când avea douăzeci și unu de ani, s-a căsătorit cu tatăl lui Crane, căruia i-a rămas alături în toți cei treizeci și doi de ani de căsnicie solidă, deși frenetică (atâtea case locuite și abandonate, atâția copii vii și morți), adresându-i-se lui Jonathan Townley cu porecla afectuoasă de „Jounty“ în loc de „domnule Crane“, cum s-ar fi cuvenit pentru o soție conform protocolului standard al epocii, și, în ciuda responsabilităților ei de familie gargantuești, a devenit tot mai activă și în afara casei, atât de activă, încât la nașterea lui Crane era deja vârf de lance al multor cauze sociale și religioase, dar și scriitoare și purtătoare de cuvânt, străbătând țara și ținând predici despre abstinență în fața unor mulțimi imense, iar în timpul liber (care timp liber? ne-am putea întreba), picta, sculpta figurine din ceară foarte admirate și scria uneori povestiri. În perioada 1885-86, a suferit o cădere nervoasă. Deși a fost indisponibilă șase luni, și-a reluat vechile activități la intensitate maximă și se pare că ar fi scris într-un singur an treizeci și cinci de articole pentru un ziar local și peste o sută de corespondențe pentru Associated Press și diferite publicații newyorkeze.

Helen R. Crane, fiica cea mai mare a lui Wilbur, fratele lui Crane, care a ajuns jurnalistă și l-a cunoscut bine pe unchiul ei în copilărie, a fost, probabil, prima persoană care a relatat despre sentimentele lui Crane față de mama lui. Într-o evocare publicată în 1934 în American Mercury, Helen scrie: „Ținea la amintirea mamei lui mai mult decât la orice altceva pe lume și, deși niciodată nu-i punea la îndoială convingerile în afara cercului familiei, întotdeauna s-a mirat că o intelectuală ca ea, absolventă de universitate, capabilă să colaboreze regulat la ziare și reviste, s-a putut îngropa complet în «lălăiala de imnuri, futilă și fără noimă, care trecea la vremea aceea drept religie».“

Cu toate astea, Crane a învățat de la părinții lui cel puțin un lucru, dacă nu mai multe: exemplul lor i-a arătat că lumea e un loc în care adulții responsabili stau la birourile lor și scriu, că scrisul e o activitate umană importantă, dacă nu chiar esențială. Sau, cum s-a exprimat nepoata lui: „Fiind un Crane, s-a născut cu cerneala tiparului curgându-i în vene.“

Mary Helen Peck Crane
(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII SYRACUSE)

Nu există mărturii despre felul în care s-a comportat Crane la moartea părinților lui și nici măcar un singur cuvânt tipărit despre reacția lui la moartea surorii sale, Agnes, și a fratelui său, Luther. Dintre frații rămași, a avut relații foarte superficiale cu sora lui, Mary Helen („Nellie"), pictoriță, născută în 1849, și cu fratele lui, George, funcționar poștal în Jersey City, născut în 1850, dar ceilalți patru au fost prezenți în viața lui, iar poveștile lor merită spuse aici, pentru că destinele lor diferite acoperă toată gama, de la respectabilitate burgheză la cea mai stranie excentricitate, de la succes material la eșec crunt, de la corectitudine cumpătată la alcoolism, de la sănătate normală la detenție într-un azil de nebuni.

Wilbur (născut în 1859) a studiat cinci ani la Facultatea de Medicină și Chirurgie Columbia, pe care însă a abandonat-o când nu a reușit să promoveze examenele de anatomie, iar lucrarea de diplomă despre febra tifoidă i-a fost respinsă de două ori. Cum o carieră medicală era exclusă, s-a întors acasă, în Asbury Park, și a lucrat vreo doi ani la agenția de știri a fratelui său, Townley. În 1888, și-a scandalizat familia căsătorindu-se cu una dintre servitoarele fratelui său, William, și s-a mutat în cele din urmă la Binghamton, New York, împreună cu soția și cei patru copii. Acolo și-a deschis un fel de afacere (sursele sunt neclare în această privință), dar chiar când începea să prospere, soția l-a părăsit, luând cu ea și copiii. Cu inima frântă și învins, s-a

mutat într-un orășel din Georgia și a murit în 1918, căzând victimă pandemiei de gripă spaniolă.

Chiar și mai sumbră e povestea excentricului și talentatului Townley (se pronunță „Toonley“), cel care i-a dat tânărului Stephen prima lui slujbă de scriitor. Născut în 1853, el a fost rebelul familiei, un băiat răzvrătit, subversiv, care-și înfrunta și insulta deseori tatăl, dar care la vârsta adultă a devenit un jurnalist de primă mână. Secretar al Clubului de Presă din New York, conferențiar popular, istoric al Ligii Naționale de baseball, susținător sincer al drepturilor femeilor și fondator al propriei agenții de știri, era atât de ahtiat după articole, încât a căpătat porecla de „Diavolul de pe coastă“. Un ciudat incorigibil mereu pus pe șotii și pe glume trăsnite, nu purta niciodată cămașă la serviciu, ascunzându-și pieptul sub o haină lungă și purtând pe cap o pălărie împuțită, diformă. Cu toate ciudățeniile lui, a fost o figură admirată și cel mai important jurnalist din regiune, dar și un om care avea talentul să-și atragă cele mai cumplite ghinioane. El și soția lui au pierdut doi copii, iar în 1883, după doar cinci ani de căsnicie, ea a murit de boala Bright la nici treizeci de ani. S-a recăsătorit în 1890, dar peste jumătate de an cea de-a doua soție a suferit o cădere nervoasă și a ajuns la azilul Trenton, unde a murit după două luni. O a treia căsătorie, încheiată în 1893, s-a terminat cu un divorț. Până la sfârșitul secolului, Townley s-a afundat adânc în alcoolism, având periodic izbucniri de violență. Devenise, după descrierea unui prieten, „o epavă“ și nu-și mai putea găsi de lucru. După ce s-a mutat în nordul statului New York, în casa lui Wilbur și a soției sale (aceeași soție care avea să-l părăsească în scurt timp pe Wilbur), a fost internat de două ori la Azilul pentru Boli Psihice Cronice Binghamton — și a murit acolo, sărac lipit, în 1908.

William, cu doar un an mai tânăr decât Townley, a devenit un vajnic cetățean cu diplomă în drept și fler în afaceri, o figură de vază în Port Jervis, cunoscut ca Judecătorul Crane (după un singur an petrecut ca judecător special în Orange County), capul recunoscut al familiei după moartea reverendului în 1880 și aproape un al doilea tată pentru fratele său cel mai mic, cu toate implicațiile pozitive și negative ale termenului. În anii petrecuți la New York City, Crane se ducea la Port Jervis pentru vizite neregulate, mai scurte sau mai lungi, la William și familia lui, dar în afară de ajutorul sporadic, minimal pe care William i-l dădea lui Stephen când acesta ajungea la fundul sacului, singurul dar cu adevărat important pe care i l-a făcut a fost accesul liber în Hartwood Club, o rezervație naturală de trei mii șase sute de pogoane, aflată la aproape douăzeci de kilometri nord de oraș, teren pe care William împreună cu un grup de parteneri au început să-l achiziționeze la sfârșitul anilor 1880, pentru ca în 1893 să se

constituie într-o asociație, căci, deși multe dintre scrierile de început ale lui Stephen sunt inspirate de străzile orașului, în sufletul lui rămăsese un băiat de la țară, iar șansa de a evada în acea sălbăticie era mană cerească pentru el. Pentru tot restul vieții — chiar și după ce s-a stabilit în Anglia —, casa lui Edmund din Hartwood, New York, a fost adresa lui permanentă.

Dintre toți frații, Edmund i-a fost cel mai apropiat, același Edmund pe care Crane l-a ales ca tutore legal după moartea mamei în 1891 (mai avea un an până să fie considerat oficial adult), același Edmund în a cărui casă din Lake View, New Jersey, Crane a locuit adesea în primii săi ani petrecuți la New York, scriind acolo mare parte din prima versiune la Semnul roșu al curajului în vara anului 1893, iar în primăvara anului 1894, când Edmund a renunțat la slujba lui de birou de la New York pentru a deveni custode la Hartwood Club (unde, conform unei scrisori trimise de Crane prietenului său, Willis Brooks Hawkins, a făcut pe „dirigintele de poștă, judecătorul de pace, omul care aduce gheață, fermierul, meșterul, omul cu piatra de construcție, cherestegiul, supraveghetorul pentru P.J.M. și N.Y.R.R. și multe alte lucruri pe care le-am uitat“), vizitele lui Crane în nord au devenit în aceeași măsură prilejuri de a-și cultiva relația cu Edmund ca și de a se plimba călare prin păduri. Pentru a înțelege legătura lor e de-ajuns să citim scurta scrisoare pe care Crane i-a scris-o din Anglia, cu câteva luni înainte de moartea sa, nepotului nou-născut — atunci când a aflat că soția lui Edmund, Mary, născuse doi băieți gemeni, dintre care unul primise numele de Stephen.

Dragă Stephen, e inutil să-ți spun că am salutat cu bucurie venirea ta pe lume. Noi doi ne vom zbate de-acum împreună cu acest nume, după puterile noastre. Până atunci, aș vrea să-ți amintesc să crești mare semănându-i, pe cât posibil, tatălui tău blând, bun și adorabil, și să nu repeți năravurile și greșelile

unchiului tău devotat,

Stephen Crane

5

Tot ce se știe despre copilăria lui Crane provine din două fotografii și mai multe mărturii scrise de rude și prieteni. Aproape toate aceste texte sunt compuse cu mulți ani după evenimente, așa că sunt supuse șovăielilor și amăgirilor memoriei. De fiecare dată când cineva îl citează direct pe Crane, trebuie să citim cu precauție, dat fiind că majoritatea dintre noi am avea dificultăți să redăm cuvânt cu cuvânt ce ni s-a spus cu doar cinci minute în urmă, darămite cu cinci sau treizeci de ani în urmă. Acest lucru e valabil nu doar pentru copilăria lui Crane, ci și pentru toate celelalte perioade din viața lui, căci mulți

dintre cei care l-au cunoscut l-au evocat pe hârtie după moarte și e puțin probabil să fi rostit cu adevărat vorbele care i se atribuie. Totuși, cum Crane nu a ținut niciodată jurnal, iar în majoritatea scrisorilor sale publicate nu găsim dezvăluiri intime despre el, trebuie să ne bazăm pe acești martori, oricât de imperfecte le-ar fi amintirile. În plus, chiar imperfecte, asta nu înseamnă că amintirile lor nu sunt prețioase, pentru că până la urmă ne spun multe.

Stephen Crane, circa 1873

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII SYRACUSE)

Crane pe litoralul din New Jersey, circa 1879

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

Prima fotografie ni-l arată pe când era un copilaș cam de un an și jumătate, care privește fix în obiectiv. Un blond cârlionțat cu buze pline și urechi neobișnuit de mari, era, așa cum avea să-l descrie mai târziu fratele său, Wilbur, „un copil frumos“.

Cea de-a doua fotografie e mai interesantă: Crane are în jur de șapte ani și se află pe o plajă cu pietriș undeva pe coasta din New Jersey, un cadru în care i se vede tot corpul, mai puțin degetele de la picioare, e îmbrăcat într-un costum alb de marinar, cu pantaloni scurți care-i coboară cam doi centimetri sub genunchi și o pălărie mare de paie, care-i stă pe cap într-un echilibru precar, ține brațul stâng peste marginea unei șalupe, în care i-a dispărut mâna stângă, în timp ce brațul drept îi atârnă drept pe lângă corp, iar chipul său are o expresie care poate fi interpretată ori ca o ușoară încruntare, ori ca o îngustare reflexă a ochilor în fața soarelui orbitor, dar în orice caz, e ceva plictisit în expresia lui, ca și cum ar fi iritat că trebuie să stea nemișcat la poză, și se vede că prin cap i se învârteau numeroase rotițe, că e un băiat care-și cultiva deja o viață interioară neobișnuit de bogată.

Toată lumea, din familie sau din afară, îi spunea „Stevie“, un diminutiv afectuos care i-a rămas și la vârsta adultă, iar când abia începuse să vorbească, nu putea pronunța s-ul, așa că își spunea „Tevie“. Într-o serie de notițe scrise la repezeală pentru o potențială biografie care nu s-a mai concretizat, partenera sa din ultimii ani, Cora Taylor (căreia i se spunea doamna Crane), adaugă: „Într-o zi, pe la doi ani și jumătate, cineva îl întreabă cum îl cheamă, și el zice cu o privire poznașă «chiamă Pe-pop-ty» și nimeni nu știe de unde l-a scos; în mod evident, l-a inventat.“

Pare să fi fost în același timp robust și bolnăvicios, un copil activ, predispus la boli frecvente și uneori alarmante, care-l făceau să tot lipsească de la școală până când, la vârsta de opt ani, sănătatea i s-a stabilizat, dar când era în formă, juca jocuri fizice cu pasiune și impresiona pe toată lumea cu temeritatea sa. Edmund povestește că atunci când familia s-a mutat din Newark la Bloomington, el și frații săi se duceau deseori la scăldat în râul Raritan, nu doar băieții mari, ci și micuțul Crane.

Era un banc de nisip fin care traversa râul, începând de pe malul sudic, cu apă foarte mică spre mal, care se adâncea spre mijlocul râului. Stevie se bălăcea la apă mică, supravegheat de unul dintre noi. Cu apa până la piept, întindea brațele și începea să fluture din mâini, ceea ce el numea „notat“. Începea să „noate“ spre Wee-wee (Willie), fratele meu mai mare, care se afla ceva mai departe. Apa devenea tot mai adâncă, ajungându-i la bărbie, apoi la gură, apoi la ochi, dar el nu se lăsa, iar eu îl trăgeam afară, gâfâind, dar neînfricat, exact înainte ca părul lui blond să dispară sub apă. Sigur că noi, băieții, eram încântați de curajul lui.

Elizabeth Crane, soția fratelui lui Crane, George, își amintește de băiatul care i-a devenit cumnat ca fiind „un băiat voinic […] cu o pasiune pentru sporturile în aer liber, ca și pentru tot ceea ce ținea de chestiunile militare […] Încă din prima copilărie îi plăcea să se joace de-a soldații. Majoritatea jucăriilor lui erau soldați, arme și altele asemenea […] Când a mai crescut, băiatul a învățat baseball și fotbal. A îmbrăcat culorile unei echipe de baseball din Asbury Park și a ajuns unul dintre cei mai statornici jucători, chiar dacă era cel mai tânăr și mai firav membru.“

Printre notițele telegrafice ale Corei, găsim și asta: „în copilărie, cel mai grozav joc cu nasturi de băiat pe care el îi numea soldați & cu care făcea manevre — niciodată nu punea bine nasturii după joacă“.

Edmund dezvoltă: „În casă avea un joc de-a soldații, pe care-l juca singur, cu nasturi de diferite culori, care pentru el erau soldați din tabere opuse. Mărșăluia cu ei pe podea conform unui sistem pe care eu, unul, nu-l înțelegeam. Jocul ăsta îl ținea ocupat cu orele, mai ales în zilele ploioase.“

Edmund adaugă că, în Asbury Park, Crane avea și un „ponei care făcea giumbușlucuri, pe care-l iubea cu dăruire, giumbușlucuri pe care le învățase la un moment dat la circ și care ieșeau mereu la suprafață, spre uimirea și încântarea lui Stevie. Poneiul era marcat cu un «B» mare pe pulpă, de unde noi am dedus că fusese al răposatului P.T. Barnum.“

Cât despre mintea băiețelului, cine știe ce gânduri avea? Edmund subliniază că era „ager și învăța foarte ușor“, apoi povestește că, la scurt timp după ce Crane a început să vorbească, „mă distram punându-l să pronunțe cuvinte cu cinci și șase silabe. După câteva eșecuri caraghioase, reușea să pronunțe corect repetând cuvântul după mine silabă cu silabă, separându-le în elementele lor fonetice.“ În următorul paragraf al micului său volum de memorii, Edmund spune o anecdotă de familie care dezvăluie de ce el și frații săi îl considerau pe mezinul lor „un scump și un băiat cu haz“:

Când el avea vreo trei ani, Townley, unul dintre frații mai mari, a ajuns reporter-junior la unul dintre cotidienele din Newark […] și când își scria articolele de acasă, de multe ori o striga pe mama, s-o întrebe cum se scrie corect un cuvânt. Într-o zi, Stevie desena semne

ciudate pe o coală de hârtie cu un creion și la un moment dat, exact pe tonul cuiva absorbit de creație, care iese la suprafață doar o clipă, pentru o informație necesară, a întrebat-o pe mama: „Mami, cum se scrie «O»?“ Asta fiind, întâmplător, o literă pe care tocmai o învățase.

Toată lumea insistă că Stephen citea fluent de la vârsta de patru ani.

Nu se știe nimic despre comportamentul lui de zi cu zi din copilărie, dacă a fost un băiat cooperant, turbulent sau și una, și alta, dar mărturiile existente sugerează că era mai independent decât majoritatea micuților, un scump cu haz, dar nu unul docil, cu un caracter înclinat mai degrabă spre încăpățânare decât spre supunere tăcută și capabil uneori de pozne în toată regula. La șapte ani, inspirat de un tablou atârnat pe un perete al casei (o scenă de la o vânătoare de rațe, pictată de mama lui), a străpuns pânza cu o săgeată. Nu există mărturii care să ateste dacă a fost pedepsit sau nu.

Desigur, religia era peste tot în jurul lui încă din primele clipe de viață, tulpinile rivale ale metodismului întruchipate de familia maică-sii (cea viguroasă) și de tatăl său (cea mai puțin viguroasă), ceea ce a însemnat că a fost nevoit să meargă săptămânal la școala de duminică și, deși nu se știe cât de des participa la slujbe și asculta predicile atât de admirate ale tatălui său, fără îndoială că rugăciunile și cântecele de slavă metodiste pe care le-a auzit toată copilăria i s-au întipărit în cotloanele cele mai adânci și mai intime ale memoriei. Pe când avea nouă sau zece ani, a primit un exemplar dintr-o carte scrisă în 1858 de străunchiul său, episcopul Jesse T. Peck, What Must I Do to Be Saved? [4], pe care copilul a citit-o cu siguranță sau măcar a ținut-o în mână, a frunzărit-o și a asimilat-o într-o oarecare măsură. În curând, Crane s-a revoltat împotriva obtuzității învățăturilor străunchiului său, dar cartea i-a rămas aproape tot restul vieții.[5]

În scurt timp, încăpățânarea care avea să devină una dintre trăsăturile sale durabile a început deja să se cristalizeze în ceea ce s-ar putea numi un cod al existenței. În cuvintele lui Wilbur, „caracteristica dominantă a lui Stephen era onestitatea sa absolută. S-a băgat în multe daravele prostești, dar sub nicio formă, indiferent de urmări, n-ar fi mințit ca să iasă basma curată, iar acuzația că e un mincinos îl făcea pe acuzator persona non grata în ochii lui Stephen pe vecie.“ Sau, așa cum s-a exprimat Helen R. Crane în articolul ei pentru American Mercury, referindu-se la o versiune mai veche a unchiului ei: „Nu mi-l pot imagina spunând vreo minciună. De altfel, cred că era genul de om care s-ar fi entuziasmat peste poate dac-ar fi fost

împușcat la răsăritul soarelui și altele de genul ăsta.“

Un băiat sincer, dar nu întotdeauna corect sau ascultător, iar în străfundul inimii lui zbuciumate de metodist dormita un rebel tăcut, care însă din când în când se transforma într-un aventurier fără frică. Un astfel de episod, relatat de Post Wheeler, se numără printre cele mai pertinente povești rămase din copilăria lui Crane. Datează din vara anului 1878, când Wheeler avea aproape nouă ani, iar Crane, șase ani și jumătate. După mai mult de doisprezece ani, drumurile li s-au intersectat din nou la începutul anilor 1890, când lucrau amândoi pentru ziare newyorkeze în Asbury Park, și au legat o prietenie trainică, solidă. Până la urmă, Wheeler s-a lăsat de jurnalism pentru o carieră lungă și înfloritoare în diplomație, dar amintirea primei întâlniri cu Crane nu i s-a șters niciodată din minte, iar în anii 1950, la bătrânețe, când a scris despre ea, încă suna veridic. Poate nu chiar cuvintele pe care le-au schimbat, dar esența — și șocul momentului.

În primele zile de iulie ale anului 1878, Crane și mama lui au plecat din New Jersey pentru a petrece câteva zile în Valea Wyoming din Pennsylvania (nu departe de orașul ei natal), ca să asculte un discurs al lui Frances E. Willard, secretara Uniunii Femeilor Creștine pentru Temperanță, și să participe la reconstituirea comemorativă cu ocazia împlinirii a o sută de ani de la masacrul din Valea Wyoming, o bătălie din timpul Războiului Revoluționar în care coloniștii au fost atacați și uciși de o combinație de trupe britanice și indiene. Atunci l-a cunoscut pe Wheeler, care venea dintr-un mediu izbitor de asemănător cu al lui: tată preot metodist, mamă activă în mișcarea pentru temperanță. Mama lui Wheeler avea întâlnire cu doamna Crane la hotelul unde el și părinții lui stătuseră peste noapte, iar femeia din New Jersey a apărut cu băiatul după ea.

A fost prima mea întâlnire cu Stevie Crane. Era un băiat palid la chip, cu părul blond și mutră famelică, ceva mai mic decât mine, și între noi s-a produs o apropiere pe care aveam s-o reînnoim pe la douăzeci de ani.

A doua zi, doamna Crane și Stevie ne-au însoțit la noi în oraș, pentru a petrece două zile ca invitați ai părinților mei. Vagonul era plin, iar noi, băieții, am fost lăsați să mergem la „fumători“, unde Stevie și-a aprins tacticos (deși privind pe furiș în spate, spre vagonul maică-sii) o țigară Sweet Caporal și mi-a oferit și mie una […] Am acceptat tutunul lui Stevie și, spre uluirea mea, nu mi-a fost rău.

A doua zi […] a fost zi de sărbătoare pentru noi, cu floricele de porumb, baloane de jucărie, bețe de trestie și acadele, cu negustori ambulanți care vindeau toate mărunțișurile posibile […]

Dar partea cea mai bună abia acum urmează. Lângă ieșire, un olandez grăsan din Pennsylvania instalase un butoi cu bere pe o ladă răsturnată, pe care înșirase niște căni de sticlă și o pancartă pe care scria: „Bere, 10 cenți“. Când Stevie a scos zece cenți din buzunar și s-a apropiat hotărât de vânzător, mi-a înghețat sângele în vine.

— Ce-ai de gând să faci? am întrebat încet, cu glas dogit.

Stevie n-a răspuns. A pus moneda pe ladă și a zis:

— Dă și mie una.

Văd și acum fața umflată a bărbatului care s-a aplecat peste butoi și a cântărit din ochi silueta mărunțică a lui Stevie.

— Ha? a făcut el.

— Dă și mie o bere, a zis Stevie.

Moneda elocventă a dispărut între degetele bărbatului.

— Să-mi dai o bere sau să-mi dai banii înapoi! a cerut Stevie într-un falset ascuțit.

Bărbatul i-a întins cana cu un guler subțire de bere, dar Stevie a privit-o cu dispreț pur.

— Nu-i plină nici pe juma’! a exclamat el indignat. Ia s-o umpli.

Robinetul a început să curgă, iar Stevie a băut berea încet, sub privirea mea stupefiată. Am ieșit pe poartă.

— Ce gust are? am întrebat.

— Nu-i mai brează ca berea cu ghimbir, a răspuns el. Toată după-masa am păstrat bănuțul pentru asta.

Când am ajuns la tramcar eram încă năuc. Bere! Și încă de față cu toată lumea…

— Stevie, am șoptit în timp ce vatmanul dădea bice cailor, iar clopotele dăngăneau, cum de-ai avut curaju’ să faci așa ceva?

— Pfuai! a făcut Stevie. Berea nu-i mare scofală. Apoi a adăugat defensiv, dar emfatic: De unde să știu ce gust are dacă nu gust? Cum să ai habar de lucruri dacă nu le faci?

La șase ani, să fumeze țigări. La șase ani, să bea bere. Nu e neobișnuit ca un copil curios să încerce astfel de lucruri de la vârste considerate prea fragede, dar aproape toți copiii curioși fac aceste experimente în secret și, în general, au ceva mai mult de șase ani. Tactica standard: dau din întâmplare peste un pachet de țigări rătăcit prin casă, scot o țigară din pachet, o aprind, apoi tușesc, se înverzesc sau vomită — în orice caz, la sfârșit se jură că n-o să mai fumeze niciodată. Dar Crane nu doar c-a mai fumat, ci umbla cu un pachet de țigări în buzunar (de unde făcea rost de ele?) și avea îndrăzneala să și le aprindă în public. Cât despre bere, probabil că ocaziile pentru experimente juvenile sunt ceva mai abundente: o sticlă găsită în cămară (în acele vremuri) sau în frigider (în prezent), un pahar pe jumătate băut lăsat de tata, de unchiul sau de fratele mai mare pe masa din sufragerie, din care iei o gură când nu te vede nimeni și ori îți place gustul, ori îl găsești amar, dar, repet, Crane a luat prima lui gură de bere în public, unde-l puteau vedea sute de oameni. Și, fără îndoială, exact în momentul în care mama lui și mama lui Wheeler participau la o conferință despre temperanță.

Mă uit iar la fotografia din 1879 și, când îmi îndrept atenția asupra ochilor și asupra expresiei pe care pare s-o transmită fața, văd acolo ceva ascuns, dar și sfidare, în lipsa unui termen mai potrivit.

Dacă fotografia datează într-adevăr din 1879 și nu din 1878, ochii lui Crane poartă și amintirea unui incident la care fusese martor de curând. Pe 4 iulie, festivitățile din Port Jervis ar fi trebuit să înceapă cu o salvă de tun. Operațiunea a fost încredințată unor veterani de la artilerie grea, din Regimentul de voluntari de culoare al armatei americane, Samuel Hasbrouck și Theodore Jarvis, dar ceva a mers prost și tunul a explodat prea devreme, aruncându-i în aer pe cei doi foști soldați și purtându-i prin văzduh până când au aterizat ceva mai departe. Amândoi s-au ales cu răni urâte și cu arsuri grave pe față. Jarvis a murit în scurt timp, dar Hasbrouck a scăpat cu viață — chior, desfigurat pentru totdeauna, un om fără chip. După optsprezece ani, Crane a scris Monstrul, cea mai puternică și mai complexă dintre povestirile lui. Personajul central al povestirii este un bărbat negru care dă buzna într-o casă în flăcări, ca să-l salveze pe fiul patronului său alb. Băiatul e salvat, dar salvatorul se alege cu pielea complet arsă, după care toată lumea din oraș îl privește ca pe un monstru —

pentru că e un om fără chip.

Cel puțin alte două episoade din copilăria lui Crane se regăsesc în ficțiunea lui.

În august 1879, la un an după ce l-a uimit pe Post Wheeler cu isprăvile lui într-ale fumatului și ale băutului, Crane a fost mușcat de un șarpe când se afla cu familia într-o excursie. Fratele său, Wilbur, cel-care-aproape-a-ajuns-doctor, l-a salvat printr-o operație de urgență în pădure. Respectivul incident, împreună cu alt incident cu un șarpe din anii 1890, a fost rememorat într-o povestire intitulată sugestiv „Șarpele“. Și mai important, una dintre cele mai bune scrieri din colecția de povestiri despre copilărie a lui Crane („Bătaia“ din Povești din Whilomville, în curs de publicare la data morții lui), e inspirată direct de o întâmplare din copilăria lui. Tot Wilbur relatează evenimentul în memoriile sale din 1900:

Una dintre încăierările lui Stephen a rămas de pomină în familie, pe când avea nouă ani și a dat de pământ cu bătăușul de pe Brooklyn Street, Port Jervis, un băiat de doisprezece ani. Mama se mutase de puțin timp în cartier și, văzând că Stephen e mai mic și mai firav, bătăușul a încercat să-l bage în sperieți, cum făcea cu toți ceilalți băieței din cartier. Stephen a strâns din dinți o vreme până când i s-a umplut paharul insultelor și l-a înfruntat pe bătăuș, iar după o provocare preliminară, l-a placat, l-a trântit la pământ, s-a așezat pe el și nu s-a clintit până când a auzit o voce spunându-i: „Lasă-l să se ridice, Stevie.“ Apoi Stephen a fugit acasă, s-a aruncat pe divan și a plâns câteva minute, în timp ce mama bătăușului, care văzuse încăierarea, și-a luat acasă fiul plin de speranță și a finalizat corecția începută de Stephen.

Și o ultimă poveste care mi se pare semnificativă. Sursa e anonimă, ceea ce înseamnă că poate fi adevărată sau nu, dar e suficient de convingătoare și de precisă în detalii ca să fie mai degrabă credibilă. E un text scurt, scris de un vecin din copilăria petrecută în Asbury Park, transcris de artistul Corwin Knapp Linson, unul dintre cei mai credincioși prieteni ai lui Crane din anii petrecuți la New York, și trimis lui Melvin H. Schoberlin, unul dintre specialiștii pasionați de Crane:

Mama lui era o femeie scundă, veselă, dolofană, activă, cu mișcări de pasăre, o militantă înfocată pentru temperanță. Pe atunci nu puteai să fii militantă pentru temperanță și să stai prea mult pe-acasă. Sora lui, Agnes, era profesoară la o școală publică, o femeie înaltă, blândă, grațioasă, cu ochi căprui și farmec magnetic, cu o fire binevoitoare. Era ca o mamă pentru familie, dar tribul o copleșea. Steve abia depășise vârsta „pantalonilor scurți"; mic, subnutrit, venea acasă de la școală sau de la joacă, poate de la patinat pe lac, și nu găsea nimic de mâncare. Atunci cutreiera cartierul în căutare de mâncare și companie, spunându-le povești copiilor diverselor mame — printre care și a mea —, care de multe ori îi coseau nasturii.

Era atât de mic față de frații și surorile lui, încât a crescut ca un copil singur la părinți, foarte iubit de familie, dar în același timp neglijat, cu nasturi lipsă la haine și burta mai mult goală, și, cum în primii ani de viață a schimbat de atâtea ori adresa, s-a pomenit în repetate rânduri în poziția nou-venitului singuratic. Cea mai veche bucată literară a lui Crane care s-a păstrat a fost scrisă imediat după ce a împlinit opt ani. E o poezie extraordinar de bună pentru o vârstă atât de fragedă, și chiar dacă tonul e jucăuș, în miezul ei e o durere în definitiv răscolitoare.

MAI BINE

Moș Crăciun mi-a adus un pulover

Și un costumaș de lână groscior

Dar mai bine-mi aducea un câine

Să m-aștepte acasă cu dor.

Tata mi-a dat o bicicletă,

Dar nu știu ce să fac cu ea.

Căci fără un câine la picior

Nu prea mă pot bucura.

Mi-au luat costum de drumeție

Dar mie un foc mi-ar fi de-ajuns

N-aș cere, zău, alte veșminte

Dac-aș avea un cățeluș.

Pesemne cățelușul pentru ei

Înseamnă chin și agonie.

Dar vai, cățelul cel obraznic

Băieților le-aduce bucurie.

Casa familiei Crane, Asbury Park. Clădirea e azi sediul societății istorice din oraș (FOTOGRAFIE DE SPENCER OSTRANDER)

Câini, ponei, soldați, baseball, fotbal, țigări și povești spuse pentru mâncare.

În general, oamenii depășesc interesele și activitățile copilăriei, dar nu și Crane. A rămas pasionat până la capăt de toate lucrurile de pe această listă.

Câini. Crane a avut mai mulți câini de-a lungul anilor. Spre sfârșitul vieții, când a locuit într-o casă suficient de spațioasă ca să aibă un birou doar al lui, prefera să scrie cu un câine în cameră, chiar dacă era nevoit să se întrerupă adesea ca să deschidă și să închidă ușa. „Un câine maro închis“ (1893) e una dintre cele mai bune dintre povestirile lui de debut, „Câinele negru“ e una dintre primele publicate (New York Tribune, iulie 1892), iar în romanul său A treia violetă (scris în 1895, apărut în 1897), un câine pe nume Stanley e unul dintre personajele principale. În același an, 1897, când Crane relata despre Războiul Greco-Turc în calitate de corespondent pentru New York Journal al lui Hearst și pentru agenția McClure, a salvat un cățeluș de pe câmpul de luptă din Velestino și l-a botezat „Velestino, câinele ziarului“. El și Cora și-au luat cu ei noul companion în Anglia, iar când câinele s-a îmbolnăvit de răpciugă, s-au oprit din orice activitate, încercând amândoi să-l salveze. „Unsprezece zile am luptat cu moartea pentru el“, i-a scris Crane lui Sylvester Scovel, un coleg corespondent care-l însoțise în Grecia, „fără să ne gândim la altceva decât la viața lui. A luptat frumos, bărbătește, lingând mereu recunoscător mâinile Corei, pentru că-și dădea seama că ea încerca să-l ajute […] O să-l îngropăm mâine printre rododendronii din grădină.“ Mai târziu, când Crane și Joseph Conrad au devenit prieteni apropiați, Crane a ajuns să țină mult la micul fiu al lui Conrad, Borys, și a insistat pe lângă tatăl lui să-i dăruiască un câine, spunând că „trebuie să aibă un câine, orice băiat ar trebui să aibă un câine“, și din moment ce Conrad nu i-a adus animalul dorit, Crane i-a dăruit el însuși lui Borys un câine. În 1900, în ultima fotografie a lui Crane (făcută de Cora), îl vedem stând pe o bancă în fața casei sale, cu cățelușul său, Spongie, în brațe.

Ponei. Pe măsură ce Crane a crescut, poneii s-au transformat în cai, iar călăria a devenit o plăcere supremă. Într-o scrisoare trimisă din Hartwood lui Willis Brooks Hawkins, în octombrie 1895, Crane scrie: „Ce poate fi mai grozav decât o splendidă dimineață geroasă, un cal iute și în față doar dealuri tihnite? Doamne, ce-mi place să am un cal nebun, de care să mă despartă doar o piele subțire de porc!“ În 1919, Conrad îl evocă pe prietenul lui american ca fiind un om care „nu

părea niciodată mai fericit sau mai câștigat decât când era călare pe un cal“, iar în scrisoarea trimisă în 1896 lui John Northern Hilliard, Crane încheie două pagini de observații despre el și familia lui declarând: „Pentru mine, fericirea e șaua unui cal bun de călărie“. La scurt timp după ce a publicat Semnul roșu al curajului, când Crane a câștigat în sfârșit niște bani și a scăpat de teama că nu va avea ce pune pe masă, primul lucru pe care l-a făcut a fost să se intereseze de cumpărarea unui cal pe nume Peanuts.

În mod aproape inevitabil, în opera lui apar nenumărați cai. Să ne gândim la „Totul sau nimic — cai“, ca să citățm un singur exemplu, o povestire din 1895 care se petrece în Mexic și care se bazează, după toate probabilitățile, pe o experiență reală. Protagonistul american, Richardson, care se teme că va fi jefuit și ucis de un bandit, fuge pe furiș în toiul nopții, știind că soarta lui depinde de felul în care calul va răspunde la comenzi. „[Degetele lui Richardson] tremurau atât de tare, că abia a reușit să-i prindă chinga. Avea mâinile ca niște mănuși invizibile.“ Dar când calul pornește, „simte în inimă primul fior de încredere. Micul animal, deși era calm și neîmboldit, mișcând din urechi încolo și încoace, interesat de ceea ce vedea în jur, galopa sub lumina zorilor cu iuțeala unei antilope speriate. Privind în jos, Richardson văzu piciorul lung și subțire întinzându-se, solid ca o mașinărie de oțel.“

Trei ani mai târziu, când Crane era în Puerto Rico și relata despre Războiul Hispano-American pentru Hearst, un alt reporter care lucra la Journal, Charles Michelson, a observat îndeaproape felul în care Crane interacționa cu caii. În 1926, acesta își amintește în scris:

Calul era întotdeauna partener cu drepturi depline în aventurile lui Crane […] În timpul campaniei din Puerto Rico a călărit un animal alb cu un cap ca un baros, cu urme de la pinteni, cu copite păroase, care nu era cu mult mai mare decât un țap și avea toate metehnele pe care ignoranța sau relele purtări le altoiseră la păcatul originar […] Era mereu priponit mai departe de ceilalți cai, pentru că mușca și lovea cu picioarele, dar cu Crane se înțelegea de minune, ca doi porumbei. A venit și ziua când urma să ridicăm ancora spre casă […] M-am dus după Crane. Cuprinsese cu brațul gâtul arcuit al temutului ponei, iar când s-a întors spre mine, chipul îi era pătat de lacrimi […] Când povestesc așa, sună siropos și răsuflat, dar cumva, în după-amiaza aceea în Puerto Rico, n-a părut.

Pentru a încheia tabloul, merită amintit că afecțiunea lui Crane față de cai se extinde și asupra verilor lor. Când el și Linson au fost trimiși de McClure în Pennsylvania în 1894, ca să se documenteze pentru reportajul lor „În adâncurile unei mine de cărbune“ (Crane ca reporter, Linson ca ilustrator), Crane a dedicat câteva paragrafe catârilor care erau condamnați să lucreze în bezna ca de cerneală din subteran. „Grajdul era ca o temniță. Catârii erau organizați în șiruri solemne. Și-au întors fețele spre felinarele noastre. Ochii le sclipeau minunat, ca niște lentile. Aminteau de niște șobolani enormi.“ Când Crane află că animalele erau ținute adesea pe întuneric ani în șir, adaugă: „De obicei, când sunt urcate la suprafață, animalele tremură văzând pământul strălucind în soare. După care aproape că-și pierd mințile, cuprinse de o bucurie fantastică. Le copleșește deodată deplina splendoare a cerului, a ierbii, a copacilor, a vântului.“ În anul următor, în Mexic, a scris „Cum a ridicat măgarul dealurile“, o fabulă de o mie două sute de cuvinte care povestește cum a devenit măgarul principalul animal de povară al omului. Se încheie astfel: „Așadar, de-acum înainte, când veți vedea un măgar cu o biserică, un palat și trei sate în spinare, care înaintează nespus de încet, mișcând câte un picior odată, să nu credeți că e leneș. E mândria lui.“

Soldați. În adolescență, ambiția lui Crane a fost să meargă la West Point și să urmeze o carieră în armată, dar fratele lui, William, l-a convins să renunțe, argumentându-i că era puțin probabil să izbucnească vreun război în timpul vieții sale. E de la sine înțeles că asta nu l-a împiedicat pe Crane să se gândească în continuare la soldați și război. Pe lângă Semnul roșu al curajului, a scris încă douăzeci și patru de povestiri cu acest subiect, iar în calitate de corespondent de război, a trimis mai mult de șaizeci de relatări din Grecia, Cuba și Puerto Rico.

Baseball. Altă ambiție de adolescență a lui Crane a fost să devină jucător profesionist de baseball. Mic și vânos (ca adult, avea cam un metru șaizeci și opt înălțime și cincizeci și cinci de kilograme), a jucat la prindere și bătaie cu o medie bună, deși n-avea prea multă forță nici măcar după standardele epocii „dead-ball“[6]. Ales căpitan atât al echipei de la internat, cât și al echipei de la Syracuse în primăvara cât a fost înscris acolo (cel mai tânăr căpitan de echipă din istoria baseballului universitar american), era considerat în general un jucător excelent, în ciuda limitelor sale fizice. După ce în liceu a jucat la prindere mai mult cu mâinile goale (cum povestește colegul său, Abram Lincoln Travis, în 1930), Crane a făcut în cele din urmă „rost de o mănușă masivă din piele de căprioară, pe care a folosit-o eficient, făcând astfel economie la iodul și hamamelisul cu care se dăduse până atunci“. Un aruncător al echipei Syracuse (Mansfield J. French, scriind

în 1934) l-a descris pe coechipierul său ca fiind

foarte rapid și cu reflexe iuți, subțirel, cu umerii puțin căzuți, un piept deloc puternic și genunchii care se cam ciocneau între ei […] Avea o exuberanță drăcească pe teren. Deși de regulă liniștit și taciturn din fire, pe terenul de baseball era mereu în mișcare și slobod la gură, înjurând uneori din senin […] La început a fost testat la prindere și s-a dovedit a fi cel mai bun candidat pentru acea poziție, reușind să apuce bine mingea. Era însă un aruncător slab și, chiar dacă arunca din tot corpul, nu reușea să nimerească acceptabil a doua bază […] Din când în când, se încovoia de durere din cauza efortului la care erau supuse ligamentele umărului.

În ciuda acestor probleme la aruncare, un alt coleg (Clarence Loomis Peaslee, scriind în 1896) susține ferm: „Era cel mai bun dintre cei nouă jucători și unul dintre cei mai buni prinzători pe care i-a avut vreodată Universitatea“.

Lui Crane „îi plăcea să vorbească despre baseball“ (French) și cu mult după ce renunțase să mai joace organizat, primul lucru pe care-l făcea când deschidea ziarul dimineața era să se uite la rezultatele meciurilor de baseball. În vara anului 1891, când s-a lăsat de facultate și a plecat în Asbury Park, baseballul s-a dovedit a fi liantul care i-a pecetluit prima prietenie literară importantă. Hamlin Garland (1860–1940) e mai degrabă uitat astăzi, dar pe atunci era considerat un promițător tânăr adept al „noului realism“ și, într-o viață scriitoricească lungă și productivă care include lucrări de ficțiune, autobiografice și de critică, a devenit atât de respectat, încât la douăzeci de ani după moartea lui Crane, una dintre cărțile sale, astăzi uitată, a primit Premiul Pulitzer. În august, acesta a venit pe coasta din Jersey ca să țină o conferință despre William Dean Howells, iar Crane, care lucra din nou pentru agenția de știri a lui Townley, a relatat despre eveniment pentru Tribune. A doua zi, când articolul a fost publicat, Garland a fost îndeajuns de impresionat ca să vrea să-l întâlnească pe autor. Tânărul din Teritoriul Dakota și bărbatul chiar și mai tânăr de pe Coasta de Est s-au înțeles de minune în timpul petrecut de Garland în cartier și nu doar datorită gusturilor literare asemănătoare, ci și datorită interesului comun față de baseball. Garland fusese aruncător, deci cu cine era mai nimerit să discute despre subtilitățile aruncării dacă nu cu Crane, care jucase la prindere? Așadar, discutau atât despre baseball, cât și despre cărți, uneori vorbind despre cărți chiar în timp

ce-și pasau câte o minge, iar în următorii câțiva ani, când Crane s-a zbătut să-și facă un rost la New York, Garland l-a susținut, insistând într-un moment crucial ca Stephen să-i trimită lui Howells un exemplar din Maggie, publicată prin forțe proprii, moment care s-a dovedit a fi unul de cotitură în viața lui Crane, pentru că, deși restul lumii literare ignorase cartea, pe Howells l-a impresionat și, cum la vremea aceea era numărul unu ca romancier și critic, sprijinul său a fost decisiv.

Fotbal. Informațiile despre activitatea timpurie de fotbalist a lui Crane sunt puține spre nonexistente. N-am găsit nimic altceva în afară de mențiunea pe care o face cumnata lui, Elizabeth, că făcuse acest sport în copilărie. Dar în vara anului 1893, în timp ce lucra la prima versiune din Semnul roșu al curajului în casa fratelui său, Edmund, din Lake View (chiar lângă Paterson), Crane scria noaptea, când restul lumii dormea, se culca în zori, se trezea târziu și-și petrecea după-amiezile organizând și antrenând o echipă de fotbal pentru tinerii din oraș. Într-un fel sau altul, se molipsise de microbul fotbalului care se răspândea în toată țara. Trei ani mai târziu, când a avut probleme cu Theodore Roosevelt și poliția din New York pentru că a apărat la tribunal o prostituată acuzată pe nedrept, a evadat din oraș în două weekenduri succesive pentru a relata despre meciurile de fotbal ale echipei Harvard din Cambridge, singura sa experiență de jurnalist sportiv. Și mai important: după ce a publicat Semnul roșu al curajului, a fost întrebat în mod repetat de ziariști cum de cineva care nu luptase și nici măcar nu văzuse vreodată o bătălie de aproape putea scrie cu atâta însuflețire despre război, iar el a răspuns iar și iar așa cum a făcut-o în aprilie 1896 pentru Book Buyer: „N-am luptat niciodată pe front, desigur, dar cred că am trăit furia conflictului pe terenul de fotbal“. Ceea ce ar putea fi adevărat, dar, pe de altă parte, e imposibil de spus dacă glumea sau nu.

Fumat. Derbedeul de șase ani care fuma a continuat să pufăie din țigări, trabuc, pipă și narghilea până și-a dat ultima suflare. Fumatul era un obicei, o compulsie și un mod de viață la care Crane se deda vesel și nepăsător, chiar dacă avea plămâni slabi și crize periodice, grave, de tuse. Toți cei care l-au cunoscut pomenesc acest lucru. „Un fumător de țigări împătimit“, scrie Travis, colegul său de la internat; „un fumător împătimit“, îi ține isonul Ernest G. Smith, colegul de la Lafayette; „avea degetele foarte pătate cu nicotină“, spune French, colegul de la Syracuse; „fuma întruna“, comentează Nelson Greene, prietenul artist de la New York, care adaugă: „pufăia trabucuri întruna, când făcea rost de ele“. Ageră ca întotdeauna, Helen R. Crane notează: „Nu putea vorbi decât plimbându-se de colo până colo prin cameră, cu mâinile îndesate în buzunare și o țigară atârnându-i între

buze“. Altă nepoată, Edna Crane Sidbury, una dintre cele cinci fiice ale lui William, care l-a cunoscut și l-a iubit pe Crane în copilărie, comentează despre vizitele unchiului ei în casa lor din Port Jervis: „Mama […] se bucura mereu să-l vadă, chiar dacă fuma în pat și ciuruia așternutul cu țigara“. Chiar dacă l-a respins pe Dumnezeu, din copilărie și până a devenit bărbat, Crane n-a încetat niciodată să se închine la altarul Sfântului Fum.

Cât despre Poveștile spuse pentru mâncare, nu e nevoie să detaliez. Aveau să devină povestea vieții lui.

7

Prima lui proză care s-a păstrat datează din 1885, când Crane avea treisprezece ani sau, dacă a fost scrisă în noiembrie sau decembrie, abia împlinise paisprezece. La fel ca poezia despre câinele dorit, e remarcabil de reușită pentru cineva de vârsta lui, cel puțin la fel de bună, dacă nu și mai bună, decât majoritatea lucrărilor pe care le-am citit acum mai mulți ani, când am predat cursuri de scriere la facultate. „Unchiul Jake și clopoțelul“ se întinde pe patru pagini și jumătate în ediția operelor lui Crane publicată de University Press of Virginia și, chiar dacă e o poveste veselă, amuzantă, lejeră, construcția frazelor e surprinzător de iscusită și arată un ochi ager și atent la detaliile senzoriale. Unchiul Jake e un fermier bătrân și simpatic, care trăiește într-un Undeva imaginar. Într-o zi hotărăște să plece la Oraș (unde mai fusese o singură dată) împreună cu Sarah, nepoata lui de douăzeci și opt de ani, ca să-și vândă recolta de napi și să cumpere diverse articole pentru gospodărie. Cel de-al doilea paragraf denotă precizie și forță și, cuvânt cu cuvânt, atât ca ritm, cât și ca ton, devine limpede că tânărul Crane stăpânește perfect ceea ce face:

Așadar, a doua zi, în zori, unchiul Jake și-a pus cel mai bun costum negru, Sarah și-a tras cea mai bună rochie de stambă peste silueta ciolănoasă, și-a pus mănușile de bumbac și boneta de soare liliachie, împodobită cu floarea-soarelui. După ce a măsurat-o din ochi pe nepoată cu mare fală și negre presimțiri în legătură cu bărbații de la oraș, pe care-i credea în stare să fure o făptură atât de încântătoare, și-a sărutat soția de rămas-bun de parc-ar fi plecat în Europa pentru zece ani, s-a suit pe capră, a tras-o pe Sarah lângă el ca pe o legătură de

paie, a fluturat din bici, a zâmbit prietenos și încrezător către nevastă, cei doi argați și un băiat din vecini, și a pornit la drum.

Cei doi se hurducă înainte pe un drum de țară, cu napii săltând în spate, iar de la cel de-al patrulea paragraf, peisajul începe să se schimbe:

În curând, casele au început să pară mai înghesuite, pe marginea drumului erau împrăștiate mai multe cutii de conserve și alte rămășițe, în față s-au ivit o mulțime de curți, cu rufe întinse la uscat; fabrici fumegânde, negre de funingine; țarcuri pline de gâlceava animalelor; trenuri întregi de marfă oprite pe șine secundare; copii murdari, câini fără stăpân și porci umblând creanga. Ochiul experimentat al unchiului Jake a dedus de aici că se apropriau de oraș.

Atenția ascuțită a lui Crane la detaliile fizice, care avea să devină ulterior unul dintre atuurile remarcabile ale scrierilor sale, se face deja simțită. Alăturarea „copii murdari, câini fără stăpân și porci umblând creanga“ în aceeași frază e o tușă dibace și evocatoare, la ani-lumină de generalitățile plate pe care ne-am aștepta să le găsim în opera unui autor de treisprezece ani. Bineînțeles, nu se întâmplă mare lucru în povestire, care se încheie când unchiul Jake și Sarah așteaptă în holul unui hotel ca să ia prânzul la restaurant, iar bătrânul trage de o „coadă de lingură sau polonic“ care iese din perete fix în momentul când un chelner aflat în altă parte a hotelului „face un tărăboi crunt cu un gong“. Crezând că el a făcut acel zgomot trăgând de mânerul din alamă, probabil un fel de alarmă care se transmite către pompieri, poliție, ambulanță sau Ministerul Sănătății, fermierul intră în panică și o șterge din oraș împreună cu nepoata. Dar până atunci există destule tușe ingenioase și perspicace, mici pasaje reușite, care mențin interesul: bărbații din fața cârciumilor mijind „ochi încețoșați […] la boneta liliachie, împodobită cu floarea-soarelui“ (Sarah), comerciantul de napi care-l trage-n piept pe unchiul Jake „mințind în legătură cu «prețurile pieței»“, proprietarul de grajduri care-i cere „cu cincizeci de cenți mai mult decât prețul lui obișnuit, doar din principiu“, unchiul Jake spunându-i unui vânzător dintr-un magazin că nu știe când mai vine, pentru că „nevastă-sa, biata de ea, a făcut o criză de plumbago[7] așa de cruntă, cum nu s-a mai văzut în Green County din ’58, de când

l-a lovit pe vărul de-al doilea al nevestei lui Bill Williams“, sau, spre final: „Când au ajuns la grajd, dacă le-ar fi desenat cineva pe o hartă drumul parcurs de la hotel până acolo, ar fi semănat cu o enigmă pentru care trebuie să-ți storci creierii“.

Deși încă nu prea avea despre ce să scrie, era, cu siguranță, capabil s-o facă, iar felul în care scria pe atunci e deja un indiciu al felului în care avea să scrie peste ani.

O ultimă observație. În povestire, Crane pomenește de două ori vârsta lui Sarah, douăzeci și opt de ani. Fie că e o referire, conștientă sau nu, la sora lui, Agnes, fie că e o simplă coincidență, e de reținut ca ea murise cu un an în urmă la aceeași vârstă — douăzeci și opt de ani. Poate e un mic semn că încă suferea profund după moartea ei. La fel ca Sarah, Agnes era „ciolănoasă“.

8

În copilărie, Crane a învățat la școlile publice locale din Asbury Park, dar în toamna anului 1885, pe când mergea pe paisprezece ani (anul în care a scris „Unchiul Jake și clopoțelul“), mama l-a înscris la școala pe care tatăl lui o condusese din 1849 până în 1858, Seminarul Pennington. Nu se știe nimic despre cele patru semestre și jumătate petrecute acolo de Crane, dar cum era o instituție specializată în formarea adolescenților ca viitori preoți metodiști, unde participarea la două slujbe pe zi era obligatorie, iar activități ca fumatul, băutul și jocurile de noroc erau interzise, e greu de imaginat că Stephen s-a simțit în largul lui în fostul fief al tatălui său. Oricare i-ar fi fost sentimentele, singurul lucru pe care-l știm cu certitudine este că s-a retras de la școală la sfârșitul lui noiembrie sau începutul lui decembrie 1887. Conform scurtelor memorii ale lui Wilbur, lucrurile s-au întâmplat mai mult sau mai puțin după cum urmează:

Pe când Stephen era la seminarul Pennington, profesorii au dat vina pe el pentru o farsă. El a negat orice implicare, iar când profesorul l-a acuzat că minte, Stephen s-a dus în camera lui, și-a făcut valiza și s-a întors în Asbury Park, unde a povestit varianta lui, adăugând: „de vreme ce profesorul m-a făcut mincinos, nu era loc la Pennington pentru amândoi, așa că am venit acasă“. Nimic nu l-a putut convinge

să se întoarcă la seminar.

Pe atunci avea șaisprezece ani și, cu încăpățânarea orgolioasă de adolescent, nu era dispus să lase de la el sau să accepte compromisuri. Probabil că mama lui l-ar fi putut obliga să se întoarcă la școală, dar ori a crezut în discernământul băiatului, ori n-a avut tăria să i se opună. Pennington era locul unde trăise în primii ei nouă ani de căsnicie, unde soțul ei transformase o școală pe butuci într-una de succes și trebuie să fi fost răscolită de acea întorsătură neașteptată, dar i-a făcut pe plac fiului și l-a lăsat să se transfere la altă școală în ianuarie, o școală mai scumpă, cum s-a dovedit, probabil o încercare pentru finanțele ei modeste, chiar și cu reducerea de douăzeci și cinci la sută cuvenită fiilor de preoți.

Hotărât să urmeze West Point și o carieră în armată, Crane a poposit apoi în districtul Columbia, New York, la aproape cinci kilometri de orășelul Hudson, la o școală care era, de fapt, două școli sau rezultatul a două școli care fuzionaseră într-una singură: Claverack College and Hudson River Institute, unde învățau elevi de ambele sexe, băieții beneficiau de puțin antrenament militar (instrucție în uniformă), se practicau diverse sporturi (mai mult tenis și baseball), exista un program excelent pentru muzică (Crane, care era nebun după muzică, cânta la chitară, flaut, banjo și acordeon diatonic, avea voce de tenor și deținea plăcuțe de ipsos cu Mozart și Beethoven), iar diploma de absolvire era echivalentul a doi ani de facultate. Fiind însă tot o școală fondată de Biserica Metodistă, era supusă aceluiași cod de reguli și restricții plicticoase cu care Crane făcuse deja cunoștință: prezență obligatorie la biserică și dansul, fumatul, băutul și jocul de cărți interzise. La Pennington, regulile erau stricte, dar la Claverack nu erau greu de încălcat, iar Crane le-a încălcat, și încă în repetate rânduri, împreună cu aproape toți colegii pe care-i cunoștea. Cum își amintește Harvey Wickham, colegul său de clasă, într-un articol din 1926 pentru American Mercury: „Elevii […] umblau haihui ca într-un paradis terestru, asemenea unor haite de lupi veseli, fără să știe de limite sau de vreun program și total indisciplinați.“

Există o fotografie cu el de pe când învăța la Claverack, făcută, probabil, când avea șaptesprezece ani: pozează în uniforma lui de cadet cochetă, veselă, cu guler înalt, nasturi de alamă și trese ornamentale. Privește undeva în dreapta. Urechile nu mai par mari, are buze pline, iar părul scurt e tuns perfect, cu o cărare pe dreapta și un breton ceva mai lung și impecabil aranjat, pieptănat în jos și spre tâmpla stângă. Bărbia și obrajii îi sunt atât de netezi și imaculați, că e

greu de spus dacă a început deja să se bărbierească și, în caz că da, dacă e nevoie să se bărbierească mai des de o dată pe lună. Nu, nu e și niciodată nu va fi chipeș, dar e prezentabil, iar ochii lui emană o căldură atrăgătoare, chiar dacă pare mai degrabă neliniștit cum stă acolo, ferchezuit și deloc bine în pielea lui. „Copilul frumos“ din trecut a dispărut, ca și băiatul sfidător, cu ochii îngustați, de pe plajă. Omul din această fotografie e un tânăr necopt, captiv în acel ținut misterios, tranzitoriu, cunoscut ca „vârsta dificilă“.

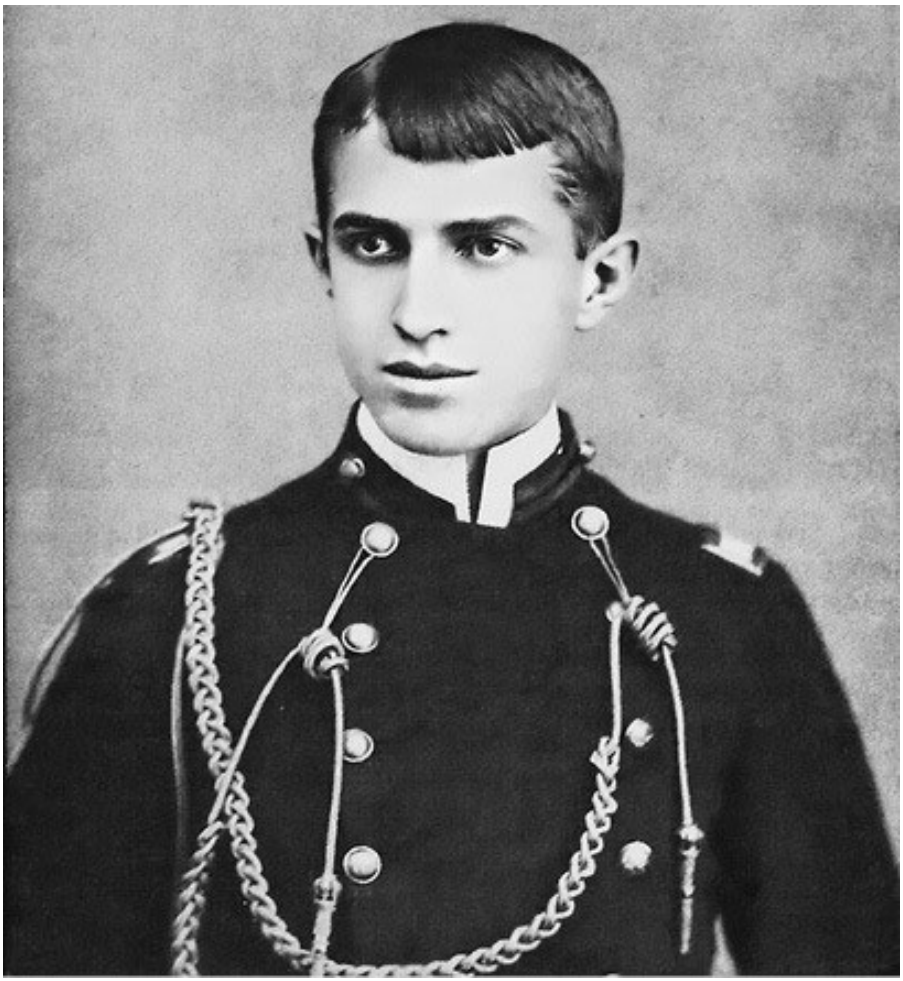

Crane ca locotenent în Corpul Cadeților de la Claverack College-Hudson River Institute, circa 1889

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

În martie 1896, la câteva luni după ce publicase Semnul roșu al curajului, Crane i-a scris o scrisoare uneia dintre fostele lui colege, Viola Allen:

Dragă domnișoară Allen, mă bucur tare mult că-ți pot trimite prin poștă un exemplar din Semnul roșu. Păstrez o amintire vie anilor petrecuți la Claverack. Cred că a fost cea mai fericită perioadă din viața mea, deși pe atunci nu realizam asta. Glumeai, firește, presupunând că s-ar putea să nu-mi aduc aminte de dumneata. Și de Anna Roberts! Și de Eva Lacy! Și de Jennie Pierce! Vai mie, Jennie Pierce. Îți vei aminti cu siguranță că am fost îndrăgostit de ea nebunește, cu dragostea năvalnică de la șaptesprezece ani. Jennie era deșteaptă. Fără să facă cine știe ce efort, mă făcea atât de nefericit.

De obicei, bărbații refuză să-și mai recunoască visele școlărești. Îi fac să roșească. Pe mine nu. Probabil că acea emoție a fost mai nobilă, mai bună decât tot ce i-a urmat, așadar îmi place să mi-o amintesc adesea. Am fost așa un neghiob, neghiobul neghiobilor — îmi face bine să-mi aduc aminte.

Așadar, a avut parte de pasiuni, de primele frământări, frustrări și gogomănii ale relațiilor amoroase adolescentine, la care se adaugă stratagemele de a lipsi de la serviciul religios oferindu-se voluntar să zdrăngăne la armoniu, multă implicare în programul militar al școlii (urcând în ierarhie până la gradul de locotenent, apoi la cel de căpitan în cei doi ani și jumătate petrecuți acolo, fiind comandant de instrucție al batalionului său, care s-a distins în ultimul lui semestru), un elev inconstant, care excela la materiile care-i plăceau și era delăsător la cele care nu-i plăceau, o perioadă în care a citit mult, poate mai mult decât în orice altă perioadă a vieții, afundându-se în clasici, arătând afinități deosebite față de Plutarh și memorarea de poezii, un om timid, distant, care și-a făcut totuși destui prieteni, un adolescent care adopta poza adolescentină a unui outsider militant, ferindu-se să ia parte la farsele crude, adolescentine ale altor băieți, un jucător la prindere ambițios pe terenul de baseball, un pocherist abil și, cum s-a stabilit deja, „un fumător împătimit“.

Colegul său de clasă, Wickham: „Voia să fie democrat, dar și dictator. De-aici și contradicția, combinația de subestimare și aroganță care a

stârnit atâta mirare.“ Alt coleg, Armistead Borland („Tommie“), îi mărturisește lui Melvin H. Schoberlin într-o scrisoare că „«Steve» era eroul și idealul meu […] Încercam să-l copiez în toate felurile și am învățat multe de la el, nu toate spre binele nemuririi sufletului meu — ABC-ul marelui joc american, pocherul, și ceva mai mult decât ABC-ul purtărilor unui bărbat cu o fată.“ Ceva mai târziu, Bowland îl numește pe Crane „introvertit înnăscut“ și un om „cu purtări extrem de imprevizibile — în legea lui, indiferent (!) la eventualele opinii critice ale altora“.

Un portret al băiatului sclipitor la șaisprezece, șaptesprezece și optsprezece ani — pe atunci o simplă schiță în linii mari, care nu spune prea multe despre viitor. Unele linii vor dispărea în cele din urmă, altele vor deveni mai clare și mai vii odată cu trecerea timpului, dar deocamdată e doar un puști care încearcă să-și găsească drumul, un explorator adolescent printre mulți alții, bâjbâind prin pădure, căutând să iasă la lumină.

9

Despre verile în care a lucrat pentru agenția de știri a fratelui său, Townley, din Asbury Park. Cum și eu am venit pe lume tot în Newark, Jersey, țin minte Asbury Park ca destinație principală a adolescenților, băieți și fete, în sezonul cald. Imediat ce prietenii mei mai mari au împlinit șaptesprezece ani și și-au luat permisul de conducere, m-am lipit și eu de ei pentru câteva excursii de sâmbătă pe Garden State Parkway, ca să vizităm oceanul, promenada și cel mai bun parc de distracții aflat la doar o oră de casă, care avea tot ce ar trebui să aibă un asemenea loc: un carusel, o casă a surprizelor, mașinuțe electrice, un labirint al oglinzilor și cel mai vertiginos montagnes-russes din New Jersey, care-ți întorcea stomacul pe dos. Cum nu știam nimic despre originea Asbury Park, eram convins că orașul meu preferat pentru distracție era un proiect supus profitului, la cheremul principiului plăcerii. Așa și devenise la începutul anilor 1960, numai că pornise de la ceva cu totul diferit: nu doar o stațiune de vară, ci un bastion al Bisericii Metodiste americane.

Totul a început în anii 1860, când metodiștii au descoperit coasta din Jersey, unde și-au ridicat corturile și au construit din lemn adăposturi spațioase în aer liber („tabernacule“), în care vara se puteau aduna mii

de oameni pentru rugăciuni și slujbe colective. Ocean Grove, „regina stațiunilor religioase“, a fost fondată în 1869, iar în următorul an, metodistul James A. Bradley, un newyorkez bogat, producător de perii, care fusese prezent acolo la una dintre întrunirile din tabăra de vară, a cumpărat cinci sute de pogoane de teren cu vedere la ocean în partea de nord și a înființat un alt oraș, căruia i-a dat numele primului episcop metodist al Americii, Francis Asbury. Părinții lui Crane au cumpărat în 1872 o bucată de teren într-o zonă din Ocean Grove dedicată întrunirilor religioase — ceea ce ar putea explica decizia mamei lui Crane de a se muta acolo după moartea soțului ei —, dar în 1883, când familia s-a mutat în Asbury Park, locul se transformase deja într-una dintre cele mai înfloritoare și aglomerate destinații de vacanță de pe Coasta de Est. Principiile sale metodiste rămăseseră intacte (vânzarea alcoolului era interzisă, comercializarea tutunului era oprită duminica), iar activitatea religioasă din oraș era intensă, dar era un colț de lume cu farmec, iar când Bradley Întemeietorul a terminat de construit promenada gigantică, bungalourile, căsuțele, casele și hotelurile și au apărut locurile de distracție, au început să vină și oameni cu convingeri religioase mai puțin fervente — peste șase sute de mii pe an, după majoritatea estimărilor, inclusiv turiști de o zi sau de weekend și rezidenți de vară — și odată cu ei au sosit și transporturile clandestine de bere cunoscute drept „arce“ și rețetele de duminică de la doctori locali pentru „Tabaci folium“. De la mijlocul lui iunie până la începutul lui septembrie, Asbury Park devenea un circ omenesc care oferea vizitatorilor nenumărate feluri de divertisment, distracție și activități culturale: în primul rând, plaja și oceanul, plăcerile sociale de a purta haine elegante și de a defila pe promenadă, recitaluri muzicale și concerte, baluri la hotelurile de lux (sau „țopăieli“, cum li se spunea popular), cursuri pe diferite teme atât pentru copii, cât și pentru adulți (de toate, de la artă la biologie marină), și serii de conferințe permanente, care cuprindeau în aceeași zi predici standard despre abstinență și prelegeri pe teme literare (Hamlin Garland despre William Dean Howells, de pildă) sau despre probleme sociale curente (reformatorul Jacob Riis despre viața în mahalalele din New York). Trebuie să fi fost un oraș pe cinste pentru un reporter învățăcel și ce plăcere să ni-l imaginăm pe micul Stevie Crane gonind pe promenadă cu bicicleta sau pândind pe holurile hotelurilor după picanterii și știri-bombă pentru fratele lui mai mare, redutabilul „Diavol de pe coastă“ devenit legendă locală.

Articolele de vară din New York Tribune nu poartă semnătura lui, dar mai mulți vajnici cercetători ai lui Crane i-au atribuit unele articole de tinerețe pe baza prozei și, dat fiind stilul său personal, vizibil încă din 1885 (în „Unchiul Jake și clopoțelul“), nu avem motive să ne îndoim

de aceste atribuiri. După vreo două veri în care a lucrat neoficial pentru Townley, în vara anului 1890, imediat după ultimul semestru la Claverack, Crane a fost angajat oficial în echipa Biroului de Știri New Jersey al fratelui său. Atunci a reînnodat prietenia cu Post Wheeler, vechiul lui tovarăș de fumat din copilărie, și a întâlnit un alt jurnalist tânăr, Ralph Paine, care i-a devenit la rândul său prieten, iar cei trei tineri reporteri s-au obișnuit să-și petreacă împreună și serile, după ce terminau programul de lucru. Din câte spune Wheeler, lui Crane îi revenea misiunea de a relata despre „activitățile sociale din nordul Jersey“, dar oricât de subțiri ar fi fost subiectele, rareori scria plictisitor. Iată câteva pasaje din vara anului 1890, pe când avea doar optsprezece ani:

Muncitori în Ocean Grove

: Ocean Grove e, fără doar și poate, pentru familie, din familie și alături de familie. Aici sunt mii de copilași. Bebeluși rotofei și drăgălași se leagănă în hamacuri, la umbra copacilor și pe verande, strigă veseli în timp ce fac tumbe în nisip, pe plajă, sau privesc cu dispreț suprem la cei nevoiți să meargă pe jos în timp ce ei sunt purtați regește în cărucioare vesele, împinse de bone sfioase, cu bonețici albe, cochete.

Aglomerație în Asbury Park

: Domnișoarele din oraș, alături de pretendenții lor galanți, au înflorit în blazere și pălării asortate, care le fac să semene cu niște gândaci de Colorado uriași.

Parada bebelușilor în Asbury Park

: Cea mai deosebită paradă care s-a pomenit aici de pe timpurile când Asbury Park era o pustietate dezolantă, iar indienii mărșăluiau în șir prin păduri, a putut fi văzută azi după-amiaza pe celebra promenadă a lui James A. Bradley, întemeietorul orașului. A fost un spectacol al pruncilor pe roți. Vreo două sute de mame și doici au împins bebeluși în mici cărucioare[…] de la Wesley Lake înainte pe promenadă, până la foișorul cel mare unde începe Fifth-ave. Și îndărăt […] Erau bebeluși de tot felul. Cărucioarele erau împodobite cu steguleț de mătase și satin, panglici și felinare japoneze. Doi armeni duceau pe

umeri bețe de bambus de care atârna un hamac din mătase în care stăteau doi gemeni armeni. Gemeni erau în mai multe cărucioare. Un singur bebeluș a plâns. Ceilalți își sugeau degetele mari cu deplină mulțumire, gângureau și zâmbeau către spectatori, iar când procesiunea primea aplauze, își fluturau zornăitorile sau alte jucării.

A

sbury park

: Adunarea religioasă din Ocean Grove care începe în această săptămână a atras o mulțime numeroasă în oraș, iar fețele cinstite din toate colțurile țării au aflat cu stupoare că vânzarea de rom e o afacere înfloritoare în acest oraș așa-zis cumpătat, adept al prohibiției […] Afacerea capului răutăților se afla lângă drumul principal care leagă acest oraș de Grove, pe care doar un lac de câteva sute de metri lățime îl separă de Park. Pocheriștii își zornăiau „jetoanele“, ascultând cum din cinci mii de piepturi răsună imnuri de slavă […] În noaptea de joi, în timpul furtunii violente, s-a țopăit la Ralph's Coleman House, la West End Hotel, Oriental, Sunset Hall, Ocean Hotel, Norwood Hall, Colonnade, Metropolitan Hotel și alte vile mari. Au avut loc și câteva petreceri cu whist și euchre. În unele localuri, invitații erau legați la ochi și trebuiau să pună colți unor elefanți și cozi unor măgari de cârpă sau se dedau la distracții festive ca prinderea unui nasture alunecos sau bătaia cu perne.

Marea plimbare pe promenadă în Asbury Park:

Pe promenadă poți vedea toate felurile de oameni. Omul de afaceri de la New York, care pare ager și descurcăreț, fermierul din Jersey înalt și deșirat, fiii Indiei cu pielea închisă la culoare, chinezul calm, sudistul brunet și bărbatul cu pălărie mare „de pe câmpiile sălbatice și aspre“ ale Vestului […] Brokerii se adună în mici grupuri în piațeta largă, pentru a discuta despre eventualele creșteri și descreșteri ale acțiunilor; fata drăguță, care radiază în cea mai elegantă rochie a ei, se plimbă încolo și încoace la câțiva pași de talazuri și flecărește cu studentul care poartă un sacou și o șapcă în culorile „bătrânei alma mater“ sau stă de mână cu „drăgușul“ ei într-un foișor, unde, „uitând de lume și uitați de lume“[8], mestecă amândoi gumă în același timp, în ritmul valurilor care lovesc plaja nisipoasă.

Ironia e revigorantă, săgețile la adresa convențiilor burgheze și a activităților insipide ale turiștilor de vară insuflă articolelor o binevenită doză de cinism tineresc și nu e atât de important dacă aceste articole pot fi într-adevăr numite reportaje sau relatări semificționalizate ale unor impresii personale, ci faptul că Stephen a profitat de șansa care i s-a oferit. Nu mulți scriitori aspiranți au frați care să conducă propriile agenții de știri, frați de două ori mai mari care să ofere de lucru unor începători care încă n-au dovedit nimic și, chiar dacă Crane nu era făcut pentru o carieră solidă în jurnalism (avea purtări extrem de imprevizibile), încă nu știa asta, iar în acel moment din viața lui nu părea să aibă altă ambiție decât să lucreze în presă. Din câte se cunoaște, pe atunci nu scria ficțiune și nici nu-și exprimase vreodată dorința de a deveni următorul Nathaniel Hawthorne sau Charles Dickens. Terminase echivalentul liceului, se întorsese pe coasta din Jersey și pentru moment părea mulțumit (poate chiar încântat) de ceea ce făcea. Dar munca lui, oricât ar părea de neînsemnată în retrospectivă, s-a dovedit a fi o bună ucenicie pentru evoluția lui ca scriitor, căci singura cale pentru ca cineva să devină scriitor e să scrie, să scrie cât de mult și de des posibil, iar slujba îl obliga pe Crane să scrie mult, des și pe deasupra repede, învățând din mers, și a avut mare noroc că a început atât de devreme, pentru că trebuia neapărat să învețe iute, iute și bine, pentru că era deja 1890, iar din vara aceea când a ajuns la Asbury Park, i-au rămas doar zece ani de trăit.

10

În toamna aceluiași an, din motive total absurde, Crane a plecat la Colegiul Lafayette din Easton, Pennsylvania. Probabil că decizia i-a fost influențată de o sugestie a fratelui său William. După ce l-a convins pe Crane să renunțe la West Point și la o viitoare carieră militară, judecătorul i-a propus (cu o logică strâmbă) să se înscrie la cursurile de inginerie minieră de la Lafayette, pentru c-ar fi putut fi în avantajul familiei. Dar de unde și până unde? ne putem întreba. Pentru că toate veniturile suplimentare din familia Crane veneau dintr-un portofoliu de acțiuni pe care le deținea la mai multe mine de cărbune din Pennsylvania. În aceeași logică, dac-ar fi avut acțiuni la o uzină metalurgică, William și-ar fi sfătuit fratele să se facă metalurgist. N-a contat că băiatul nu era deloc interesat de minerit și inginerie, că abia promovase la științe și matematică la Claverack —

poate că aceste materii aveau să înceapă să-i placă la un moment dat. Crane n-a fost doar prost sfătuit, ci și neglijat în continuare de familie — nu cu rele intenții, ci pur și simplu pentru că uitau uneori de prezența lui. Cum povestește amar Helen R. Crane în volumul ei de memorii: „Probabil că frații și surorile lui au fost ultimii oameni din lume care să-i remarce talentele; cum întâmplarea face să fi fost mult mai în vârstă ca el, căsătoriți și absorbiți de propriii lor copii, probabil că a rămas mereu mai degrabă un străin pentru ei.“ Peste încă trei paragrafe, Helen notează: „Nu le-a trecut niciodată prin cap că e un băiat promițător; pentru ei era doar fratele mai mic, cam ciudat și haotic, un om care, dacă aducea vorba despre nevoile sale, o făcea atât de delicat, încât nu-l luau în serios“.

Desigur, Crane ar fi putut lupta și refuza, spunându-i lui William că vrea în altă parte, dar era un student atât de indiferent, deloc preocupat de ce anume să studieze sau să nu studieze, unde anume să studieze sau să nu studieze, nepăsându-i nici măcar dacă merita sau nu să studieze, așa că a urmat sugestia.

Așa cum era de așteptat, primul semestru la școala Lafayette a fost un eșec. De această dată, nu era o școală metodistă, ci prezbiteriană, unde prezența în biserică era obligatorie șapte zile din șapte și exista o programă fixă de șapte cursuri, fără opționale: algebră, studiul Bibliei, chimie, oratorie, franceză, desen tehnic și scris tematic. Crane a picat la cinci dintre ele, primind nota zero la scris tematic, un curs predat de un profesor de inginerie care le cerea studenților să scrie lucrări doar pe subiecte tehnice. Deși chiulea la aproape toate cursurile, a devenit membru al frăției Delta Ipsilon, a intrat în ambele asociații literare din campus și a jucat baseball în interiorul facultății, în pregătire pentru sezonul de primăvară. Asta a fost partea bună dintre lucrurile care i s-au întâmplat în cele trei luni și jumătate petrecute acolo. Altfel, Lafayette era un balamuc de ritualuri violente de inițiere și urgie masculină, cu bătălii permanente între anul întâi și anul al doilea, o instituție celebră pentru indisciplină, unde „studenții […] își fac de cap mai mult decât în orice altă facultate din țară“, cum s-a exprimat Crane într-o scrisoare trimisă unui vechi prieten din Claverack. Din câte povestește Ernest G. Smith, colegul lui de la Lafayette (într-o relatare din 1926), într-o noapte, în dormitorul lui Crane a dat buzna o bandă de „gangsteri din anul al doilea“ turbulenți, care n-au plecat decât când Crane i-a amenințat cu un revolver încărcat. Nimeni altcineva n-a mai fost martor la înfruntare, iar Crane personal n-a vorbit niciodată despre asta, dar chiar dacă Smith se înșală, rămâne faptul că Stephen a abandonat școala la sfârșitul semestrului.

Era Pennington doi. Fiul refuzase din nou o școală și tot mama lui Crane a trebuit să-i găsească alta — de această dată, o nouă facultate. Păcat că nu avem surse care să ne spună cum s-au ciondănit până au găsit o rezolvare, la ce presiuni s-au supus unul pe altul cine știe câte ore sau zile sau cât de dornic sau de refractar a fost Crane să mai dea o șansă facultății, pentru că bănuiala mea este că nu-l trăgea deloc ața, iar dacă până la urmă a mai urmat un semestru, probabil că a făcut-o ca să-i facă pe plac maică-sii — sau s-o împace. În aceste condiții, soluția doamnei Crane trebuie să fi fost cea mai bună care se putea găsi atât de repede. Unchiul ei pusese umărul la înființarea Universității Syracuse și, datorită acestei relații de familie, a reușit să obțină o bursă pentru fiul ei. Știa și că era un loc cu reputație bună, ocolit de scandaluri precum cel din toamnă, de la Lafayette, când alt student din anul întâi, coleg cu fiul ei, fusese atacat de o ceată de studenți din anul al doilea și ripostase pocnindu-l pe unul dintre golani cu o bâtă de baseball în cap și crăpându-i țeasta. Însă ceea ce probabil că doamna Crane nu știa, spre deosebire de fiul ei, e că și la Syracuse se găseau destule bâte (de lovit mingi, nu capete), iar școala avea o echipă de baseball excelentă.

În scrisoarea din 1896 pentru Hilliard, Crane încheie observațiile despre părinții lui, apoi începe alt paragraf: „Cât despre mine, am fost la Colegiul Lafayette, dar nu l-am terminat. Mi-am dat seama că ingineria minieră nu e deloc pe gustul meu. Prefer baseballul. Mai târziu m-am înscris la Universitatea Syracuse, unde am încercat să studiez literatură, dar tot baseballul a fost mai pe gustul meu“. Într-o scrisoare mai veche pentru Hilliard (probabil din februarie 1895), e ceva mai expansiv cu amintirile din studenție:

La școală nu mă omoram cu învățatul, ci îmi foloseam înzestrările, atâtea câte erau, pe terenul de baseball. Nu că nu mi-ar fi plăcut cărțile, dar programa rigidă a facultății nu era pe gustul meu. Oamenii sunt un subiect de studiu mult mai interesant. În loc să fiu în sala de curs, eu studiam chipuri pe străzi, iar când trebuia să învăț pentru cursurile de a doua zi, eu priveam trenurile venind și plecând din Central Station. Deci, vezi tu, mai întâi a trebuit să-mi revin după facultate.

Știm că a rezistat la Syracuse doar cinci luni (de la începutul lui ianuarie la începutul lui iunie 1891), dar asta nu înseamnă că a repetat eșecul din toamnă. Dimpotrivă, a fost pentru el o perioadă de

transformări enorme, profunde, o punte între adolescență și primii ani de maturitate, o ultimă școală care n-a fost pentru el doar ultima, ci l-a pregătit pentru următorul pas.

Syracuse a fost primul lui oraș mare, prima oară când a locuit altundeva decât într-un oraș mic sau o stațiune de pe litoral, un oraș cu vreme rece și o populație permanentă de circa nouăzeci de mii de locuitori, nu prea mare, la standardele metropolitane ale New Yorkului, dar suficient de mare pentru a cuprinde un amestec dens de privilegiu și abjecție, de bogăție și sărăcie, iar când Crane trăgea chiulul de la studii, nu se mulțumea „să studieze chipuri pe străzi“, ci colinda zonele mai rău famate ale orașului, asista la ședințe ale tribunalului pentru delicte minore, bea bere de cinci cenți la Music Hall pe North Salina Street, privind animatoarele în ținute sumare (decolteuri adânci, fuste deasupra genunchilor) cum cântau și dansau pe scenă, făcând cunoștință cu vagabonzi, alcoolici și prostituate, explorând bordelurile de pe Railroad Street, nu departe de Central Station. Există suficiente dovezi că în acea primăvară a început să lucreze la o primă versiune din Maggie, sau cel puțin la o primă ipostază a viitoarei Maggie, și cum să-i fi venit ideea unei povești care se petrece în mahalale fără să fi avut o oarecare experiență personală cu mahalalele? Syracuse i-a oferit un prim contact cu acea lume, iar întâlnirea l-a răscolit atât de tare, încât s-a simțit motivat să scrie despre ea — nu sub forma unui articol de ziar, ci a unei lucrări de ficțiune mai ample, multistratificate.

Asta în primul și-n primul rând — nașterea lui Maggie și impulsul de a scrie iar ficțiune —, dar chiar și ca student refractar și recalcitrant, în lunile petrecute în centrul statului New York a lucrat pe post de corespondent la Syracuse pentru New York Tribune, o slujbă pe care i-a oferit-o redactorul coordonator Willis Fletcher Johnson, absolvent al Seminarului Pennington și prieten de familie, care-l citise pe Crane din vremea când lucra pentru Townley în Asbury Park. În ultimele săptămâni ale ultimului său an de studenție, Crane a pus la cale o farsă jurnalistică amuzantă și frivolă, cu binecuvântarea lui Johnson, o bagatelă cu titlul GÂNGĂNII URIAȘE ÎN ONONDAGA, publicată atât în Tribune, cât și în Syracuse Daily Standard pe 1 iunie. Inspirat de o relatare mai veche despre o invazie de omizi care oprise un tren undeva în Minnesota, corespondentul de nouăsprezece ani a plusat și a inventat o nouă specie gigantică de insectă împlătoșată, care ar fi oprit traficul feroviar lângă Syracuse, capitala districtului Onondaga.

Roțile treceau peste insecte, care dădeau ortul popii trosnind ca o

salbă de explozii ale unor torpile de jucărie. Gângăniile s-au înmulțit, iar trosnetul s-a transformat într-o larmă monotonă, de parcă într-un depozit ar fi pocnit o sută de artificii, până când locomotiva s-a oprit, năpădită de un roi numeros […] În acel moment și-a făcut apariția un pustnic erudit care locuiește în cartierul carierelor, căci vestea despre acea stranie întâmplare s-a răspândit iute. Acesta a opinat că gângăniile care blocaseră șinele ar fi dintr-o specie rară de litodom — o moluscă săpătoare în piatră —, încrucișată cu un fel de insectă de pradă.

A doua zi, gluma a continuat cu un mesaj justificativ din partea ziarului, pe un ton fals serios, probabil scris de Johnson sau de Johnson în colaborare cu Crane, în care „entomologul statului“ era avertizat că, dacă ține să-și păstreze slujba, „să urce într-un monstru de oțel și fier și să se repeadă la Syracuse, ca să dea de seamă despre noua insectă“. Bărbatul mai copt și tânărul trebuie să fi savurat din plin mica lor farsă. Încă o dovadă că Stephen nu lâncezea în puțul cu melancolie la Syracuse, ci era de multe ori într-o dispoziție excelentă, căci de unde să găsească un om deprimat energia de a scormoni după un termen atât de obscur ca „litodom“ (de negăsit în dicționarele standard) sau de a inventa o formulare delicioasă ca „pustnic erudit“?

Maică-sa îi aranjase să stea la străbătușa lui, venerabila văduvă Peck, care fusese multă vreme tovarășa de viață a răposatului episcop Peck, ca să mai reducă din cheltuieli și să se asigure că fiul ei va avea parte de supravegherea unui adult, dar experimentul a durat doar câteva zile, pentru că văduva a fost nemulțumită de purtarea băiatului, deși niciodată nu s-a aflat exact cum sau de ce. Poate din cauza fumatului sau a purtărilor lui imprevizibile, a părului nepieptănat sau a felului șleampăt în care se îmbrăca, sau poate că pur și simplu nu s-au înțeles. Oricare ar fi fost motivul, Crane și-a petrecut până la urmă semestrul în dormitoarele frăției Delta Ipsilon, unde și-a găsit o bandă de răzvrătiți fumători care gândeau la fel ca el și a legat câteva prietenii strânse care au durat ani buni. Din bandă făceau parte tineri strălucitori care s-au distins apoi ca avocați, jurnaliști, medici și ingineri, deși în studențe împărtășiseră disprețul lui Crane față de îngustimea ridicolă a programei academice și religioase a școlii. În plus, toți acei prieteni păreau să-l admire intens. Frank Noxon, cu care Crane mergea duminica seară la recitaluri (viitor reporter, critic de teatru și editor), scrie în 1926: „Crane era curajos — fizic, moral și social […] Tipică [pentru el] era grija stăruitoare pentru confortul și binele altora, mai ales ale celor cu posibilități modeste. Se gândea la acest lucru așa cum alții se gândesc la o artă sau la un meșteșug, creând un stil și

inventând metode originale“. Clarence N. Goodwin (viitor avocat) notează în 1926:

În scurt timp a demonstrat că e leneș la învățătură, strălucit, instabil, amuzant și talentat în cele lumești. Pe atunci avea cam nouăsprezece ani și experiența de viață a unuia de optzeci și șapte […] Avea un simț teatral acut, iar pe chip i se citea de obicei o expresie amuzat-ironică, dar binevoitoare. Mintea lui ageră surprindea pe loc aspectele absurde, bizare sau ridicole ale oricărui incident, pe care-l relata apoi în propriul lui stil captivant […] Mi-l amintesc ca pe un tânăr zâmbitor, cu un aer copilăros, bun la suflet, ascuțit la minte. Vedea prin și dincolo de orgoliul, ipocrizia, slăbiciunile și egoismul oamenilor, dar continua să zâmbească amuzat [și] fără amărăciune.

Frederic M. Lawrence (viitor doctor și cel mai apropiat dintre prietenii lui Crane de la Syracuse) notează la un moment dat, în anii 1920:

Așadar, după ce a ridicat prompt și neînfricat standardul revoltei, Crane s-a apucat de educație după bunul plac și în stilul său. Avea deja o minte matură. Intelectul său era indiferent la autoritate sau tradiție. Analiza orice concepție nouă cu detașare totală, trăgea concluzii cu un dispreț absolut față de credințele acceptate. Camera sa din campus […] a devenit rapid o citadelă a păgânilor […] Adesea taciturn, departe de a fi cel mai locvace, Crane dicta direcțiile de gândire. Propriul său viitor era stabilit. Avea să devină scriitor, unul dintre cei mari, fără doar și poate.

Nu dădea doi bani pe programă, intra în polemici cu profesorii săi atunci când catadicsea să treacă pe la cursuri, dar, așa cum sugerează Lawrence în notițele sale (care se întind pe multe pagini), Crane și-a continuat educația pe cont propriu în stilul lui, iar în acele luni a citit mult, inclusiv Război și pace și Anna Karenina (din acel moment, Tolstoi avea să devină romancierul său preferat), ca și Faust de Goethe, dar mai ales Teoria culorilor de Goethe, care i-a marcat definitiv opera. Se mai știe și că și-a înscris numele pe un volum al poeziilor lui Keats, cumpărat de la o librărie locală, iar când nu citea cărți, nu hoinărea prin oraș, nu alerga după fete, nu asculta muzică la catedrala St. Paul și nu scria articole, povestiri sau o primă versiune

din Maggie, juca baseball.

Există o fotografie făcută în acea primăvară, cu Crane și coechipierii săi care pozează așezați sau în picioare pentru un portret de grup în exterior, nouă tineri într-o amestecătură pestriță de uniforme complete sau incomplete, cu un bărbat mai în vârstă în spate, fără îndoială antrenorul. Crane e pe primul rând, în mijloc, rezemat ca într-un scaun. Șepcuța lui cu cozorocul ridicat e atât de trasă pe spate, încât abia se deslușește, iar părul, care în fotografie pare șaten, nu blond, e cam ciufulit. Poartă un pulover alb, cu cămașă cu guler alb pe dedesubt, și pantaloni tradiționali de baseball care-i vin până la genunchi, cu o pereche de ciorapi negri de baseball acoperindu-i gambele picioarelor mult prea subțiri. Picioarele îi sunt mult depărtate și, cum se lasă pe spate, pare relaxat și stăpân pe el, exact opusul cadetului stângaci care pozase în fața aparatului de fotografiat cu doar doi ani și jumătate în urmă. Mâna stângă i se odihnește comod în poală, dar oarecum ciudat e că își ține brațul drept sus, de-a curmezișul corpului, cu palma dreaptă închisă nu chiar într-un pumn, ci în trei sferturi de pumn, ceea ce eu aș numi un pumn nu prea strâns. Poate că n-a știut unde să-și pună acel braț drept, pentru că stă foarte aproape de jucătorul din dreapta, al cărui umăr acoperă neglijent partea dreaptă a corpului lui Crane, așa că, în loc să-și pună brațul drept pe după umerii vecinului său, Crane l-a ridicat pe lângă propriul său corp, după care, neștiind cum să-și țină palma, a închis-o, ca să nu-și acopere singur fața. Oricum, mâna aduce cu un pumn și, deși nu vreau să acord valoare simbolică acelui pumn sau pe trei sferturi pumn, e categoric o tușă interesantă. O postură nici agresivă, nici defensivă — ci echilibrată și pregătită. Ochii privesc undeva departe. Expresia feței e neutră, gânditoare, detașată, iar trăsăturile sunt calme. Crane pare să fi ajuns pe punctul de a înțelege cine este și pare pregătit, pregătit pentru orice.

Echipa de baseball a Universității Syracuse, primăvara anului 1891. Crane e pe primul rând,

în mijloc. (CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII SYRACUSE)

1. Dans ceremonial al nativilor americani, prin care se invocau spiritele morților.

2. Titluri academice: Divinitatis Doctor, Legum Doctor.

3. „Un eseu despre dans“.

4. În traducere, „Ce trebuie să fac ca să mă mântui?“.

5. În timpul unicului său semestru la Syracuse, pe când avea nouăsprezece ani, Crane i-a spus unui prieten, colegul său, Frank W. Noxon, că „după părerea lui, indiferența sa față de religie era mai puternică decât meritele ei intrinseci și că asta se datora unei reacții la prea mult“. În pofida acestui prea mult, lui Crane îi făcea plăcere să meargă sâmbătă seara la recitaluri cu Noxon la Catedrala Episcopală St. Paul, unde, cum spune prietenul său, „de pe o bancă din fundul

bisericii, cântam un obligato viguros odată cu corul de băieți“. Muzica liturgică — împreună cu dragostea față de cântat — îi fusese inculcată lui Crane de mic și chiar dacă dogma creștină ajunsese să-l lase rece, ornamentele muzicale ale credinței sale lepădate au continuat să-i ofere o zonă de confort interior (n. a.).

6. În baseball, epoca dintre 1900 și 1919, înainte de apariția jucătorului legendar Babe Ruth, când baseballul se baza mai puțin pe forță și mai mult pe strategie.

7. Ortografiere greșită a termenului lumbago, dureri în zona lombară.

8. Aluzie la un vers din poezia „Eloisa to Abelard“ de Alexander Pope.

VITEZA TINEREȚII

1

Mozart a compus prima sa bucată muzicală la cinci ani și prima simfonie la opt ani. Chopin, Bizet, Liszt și Glenn Gould au cântat cu toții la pian pentru public înainte de a împlini zece ani. Jascha Heifetz și Yehudi Menuhin au debutat ca violoniști la șapte ani. Sammy Davis Jr. uluia publicul de revistă dansând step la patru ani. Picasso era un pictor desăvârșit încă din adolescență. Bobby Fischer a câștigat Campionatul de Șah al Statelor Unite în al doilea an de participare la juniori, iar în anul următor a devenit cel mai tânăr mare maestru din istorie.

Copii-minune. Copii dăruiți de zei care ne atrag atenția pentru că pot ține piept adulților în domeniile lor. Cel mai des îi întâlnim în muzică, uneori și în artele vizuale, iar din când în când, în lumea pură, pitagoreică, a matematicii și a șahului, dar în domeniul scrisului nu există copii-minune. Mediul limbajului e mult mai încâlcit și mai complicat decât geometriile rigide ale numerelor și formelor, iar spre deosebire de micile genii de la pian și vioară, dexteritatea manuală nu joacă niciun rol în formarea unui scriitor. Ca să te simți în largul tău în labirintul complexităților limbajului, ai nevoie de ani de experiență trăită, așa că scriitorii se dezvoltă lent și de multe ori au de luptat până la douăzeci și ceva, treizeci de ani pentru a ajunge să creeze ceva care să merite risipa de cerneală. Poezia lui Crane scrisă la opt ani și povestirea de la treisprezece ani arată un potențial imens, dar n-ar putea trece niciodată drept opera unui adult. Mii de adolescenți au potențial, dar foarte puțini ajung undeva și chiar și cei mai talentați trebuie să se dezvolte. Mary Shelley, care a scris Frankenstein la nouăsprezece ani, era un copil analfabet la începutul călătoriei spre acea carte, lucru valabil și pentru piesele scrise de uluitorul Georg Büchner (medic, om de știință, revoluționar politic), care a reinventat dramaturgia secolului al XIX-lea cu Woyzeck și Moartea lui Danton înainte să moară el însuși la douăzeci și trei de ani, în timp ce nenumărați copii-minune din domeniul muzicii pot descifra notele în cheile fa și sol cu mult înainte să stăpânească literele alfabetului roman.

La fel ca Mary Shelley și Büchner, Crane a evoluat, a evoluat aproape la fel de rapid ca ei, mișcându-se într-un ritm atât de accelerat, încât în cei cinci ani și jumătate petrecuți la New York și în împrejurimi (inclusiv lunile în Vest și Mexic), a progresat de la stadiul de ucenic bâjbâitor la cel de inovator feroce, de artist perfect stăpân pe talentele și viziunea sa asupra lumii. Însă nu a progresat în linie dreaptă. Până când și-a găsit propria cale, puținele scrieri pe care le publicase fuseseră mai mult în cheie satirică — ușoare, umoristice, chiar sardonice — și a continuat să scrie în acest spirit după ce s-a stabilit în regiunea New York, tocind încă două veri promenada din Asbury Park în calitate de cronicar monden pentru agenția de știri a fratelui său și creând schițe și povestioare despre viața în sălbăticia din Sullivan County, New York, cele mai multe tot pe un ton frivol. În același timp, descoperea lumea din Manhattan și scormonea tot mai adânc în abisurile din Maggie, una dintre cele mai puțin comice și frivole cărți scrise vreodată, o descriere necruțătoare, halucinantă a mahalalelor newyorkeze atât de în răspăr cu pietățile morale ale epocii, că nicio editură nu s-ar fi atins de ea. În același timp. E o formulă demnă de reținut, căci intensitatea și volumul producției lui Crane au fost posibile doar pentru că lucra mereu la mai multe lucruri în același timp, adică în timp ce lucra la romane, scria și povestiri, schițe și articole de ziar, și asta nu doar pentru că era nevoit (din motive financiare), ci și pentru că voia, și nu doar pentru că voia, ci și pentru că era nevoit (din motive financiare).

Cam două treimi din cele mai bune scrieri ale lui Crane datează din acei cinci ani și jumătate (de la jumătatea anului 1891 până la sfârșitul anului 1896). A avut numeroși prieteni și cunoscuți, s-a îndrăgostit de cel puțin trei ori, a ieșit la restaurante și teatre de câte ori și-a permis, a călătorit în nord, la Hartwood, și a făcut multe alte lucruri pe lângă scris, dar când ne gândim cât de mult a scris, până la urmă, parcă nu ne vine să credem că n-a stat cu penița în mână douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru în acei cinci ani și jumătate. Altfel cum să explicăm cele două romane scurte scrise în acea perioadă (Maggie, o fată a străzii și Mama lui George), cele două romane mai lungi (Semnul roșu al curajului și A treia violetă), schițele și povestirile despre Sullivan County, o colecție de poezii (Călăreții negri), povestirile despre Războiul Civil adunate în Micul regiment, plus aproape o sută de alte lucrări de ficțiune și nonficțiune, inclusiv cele trei uluitoare „povestiri despre un copilaș“ din 1893 — „Un copilaș amenințător“, „O greșeală uriașă“ și „Un câine maro închis“ —, ca și aproape toate schițele lui despre New York City, printre care și memorabilele „Experimentul sărăciei“, „Oameni în bătaia furtunii“, „Elocvența suferinței“, „Vremuri grele în Coney

Island“, „Într-un restaurant din Park Row“, „Focul“, „Feluritele vise ale opiului“ și „Pogonul diavolului“, o meditație sumbră și puternică despre scaunul electric de la Sing Sing? Și toate aceste cărți, povestiri, poezii și schițe, cu abordările și registrele lor diferite, izbucneau în el în același timp — cu alte cuvinte, sclipirea tânărului se aprinsese, iar întrebarea care se pune aici este ce anume a aprins acea sclipire și cum a reușit cineva care pretindea că „a intrat în război fără dram de talent“ să câștige atâtea bătălii cu sine și să producă o imensă operă sublimă și originală.

La sfârșitul anului 1896, când Crane a plecat din New York, avea douăzeci și cinci de ani. În plus, era celebru, categoric cel mai celebru tânăr scriitor american al acelor vremuri, poate chiar cel mai celebru tânăr scriitor pe care l-a dat vreodată Republica. Era perioada ziarelor de largă circulație și, cum doar în New York apăreau optsprezece cotidiene (pe lângă cele nouăsprezece în limbi străine), atunci a început cultura americană a celebrității, cu toată zarva, adulația și cruzimea nemiloasă care s-au păstrat până-n zilele noastre. Semnul roșu al curajului, publicat în septembrie 1895, i-a adus lui Crane celebritatea. Nu căutase el faima, dar faima îl găsise și se oprise asupra lui, iar când a devenit omul momentului, a devenit în același timp o țintă — nu doar pentru adversarii lui din lumea literară, ci și pentru poliția din New York. Apărase la tribunal o femeie decăzută, o prostituată cunoscută pe nume Dora Clark (atunci când nu-și spunea Ruby Young sau Dora Wilkins) care acuzase un polițist de reținere ilegală, iar Crane, care asistase la scenă și știa că acuzațiile ei erau întemeiate, o apărase, așa că poliția l-a luat în vizor și a încercat să-i distrugă reputația. Ceea ce a și reușit, în mare măsură, și pentru tot restul vieții sale, dar și multă vreme după moarte, Crane a trecut în ochii multora drept o persoană periculoasă, vicioasă, un narcoman curvar și o pată pe obrazul societății. Crane n-a vrut neapărat să plece din New York, dar cum apartamentul i-a fost întors pe dos într-o razie clandestină și era mereu supravegheat și hărțuit, a fost nevoit să plece pentru binele lui. A trebuit să fugă.

2

Prima lui vară ca fost student a început cu o scurtă excursie în Sullivan County și s-a încheiat cu o excursie ceva mai lungă în Pike County, Pennsylvania. Între ele, s-a întors în Asbury Park, unde a mai

scris încă douăsprezece sau treisprezece articole pentru fratele lui, Townley, toate în același spirit ca cele din vara precedentă, în afară de cel despre conferința lui Garland despre Howells, care i-a adus lui Crane prietenia cu Garland și, lucru la fel de important, a contribuit la stimularea și cristalizarea concepției sale despre ce fel de scriitor ar fi vrut să devină, pentru că în acel moment de debut era încă scindat între impulsuri opuse, pe de-o parte, furia dură, lirică a nuvelei la care lucra, Maggie, iar pe de altă parte, micile creații jucăușe la care a scris în acea vară, povestirile și schițele despre Sullivan County, pe care mai târziu le va discredita, spunând că fac parte din „școala deșteaptă a literaturii". Și totuși, la nouăsprezece ani, Crane producea acele povestiri pe bandă rulantă, rapid și regulat, iar deșteptăciunea lui s-a dovedit a fi un atu, cel puțin pe termen scurt. Întâmplarea face ca în Asbury Park să-și fi petrecut vara Willis Fletcher Johnson, omul care-l angajase pe Crane în acea primăvară pe postul de corespondent la Syracuse pentru New York Tribune și-i fusese complice la farsa cu gângăniile uriașe, dar cei doi nu se mai întâlniseră din copilăria lui Crane, iar tânărul îndrăzneț, care era în același timp un tânăr extrem de timid, s-a sfiit să-l abordeze pe Johnson pentru noile sale creații. I-a vorbit însă lui Townley despre ele, iar când fratele mai mare i-a pus o vorbă bună pe lângă Johnson, acesta a răspuns desigur, e dispus să se uite oricând peste scrierile puștiului. Crane i-a arătat câteva mostre, cam de două mii de cuvinte fiecare. „Erau bucăți de ficțiune fantastice și impresioniste", notează Johnson în 1926. „M-au impresionat foarte favorabil, ceea ce i-am spus, și le-am acceptat pe loc spre publicare în suplimentul de duminică al Tribune. Acestea, dar și altele, au apărut în acel ziar […] și au atras multă atenție flatantă."

Sullivan County fusese odinioară parte a frontierei americane, o zonă aspră de lângă Munții Catskill unde coloniștii albi luptaseră cu băștinașii indieni al căror pământ îl invadaseră și unde avuseseră loc bătălii în timpul Revoluției. (Cine-și aduce aminte că Ultimul mohican se petrece în statul New York?) În anii 1890 era tot un ținut aspru și în general nelocuit, dar nu se mai purtau alte bătălii decât cele dintre vânători și animale sălbatice neînarmate. În iunie 1891, Crane și trei dintre prietenii săi din Port Jervis au plecat într-o expediție în acele păduri. Unul dintre cei trei era Frederic Lawrence, colegul său de la Syracuse (viitorul doctor), iar ceilalți doi îi erau prieteni apropiați încă din copilărie, Louis Carr și Louis Senger. Lawrence scrie despre acea drumeție în relatarea sa din anii 1920:

Ne petreceam zilele hoinărind pe dealurile din împrejurimi și ne umpleam orele de lumină cu pipe, cărți și conversație. Serile jucam

cărți și iar făceam multă conversație. Pentru luna august am organizat o expediție adevărată, aproape un lux pentru vremea aceea, și am petrecut patru săptămâni în sălbăticia din Pike County, Pa. Din câte-mi aduc aminte, ne ocupam mare parte a zilelor răscolind malurile lacurilor din vecinătate, în căutare de bușteni cu care să întreținem uriașele focuri de tabără din timpul nopții. Cele mai grozave momente erau cele din jurul flăcărilor, iar într-un târziu, când lumina lor se stingea, ne înveleam în pături și dormeam pe pământ ca niște adevărați sălbatici. Lui Crane îi plăcea să trăiască așa și plesnea de sănătate. Pe măsură ce zilele treceau, expunerea la soare i-a colorat pielea într-un arămiu cam ca de indian american, care închipuia un contrast ciudat cu părul rămas blond. Această drumeție a avut un succes atât de mare, încât câteva veri la rând am făcut excursii asemănătoare în Pike County. Între acestea făceam expediții mai scurte, deseori în Sullivan County, N.Y., iar din experiențele pe care le-am avut acolo s-a inspirat Crane pentru primele sale povestiri publicate.

Crane avea să se distanțeze de acele prime eforturi, mărturisind în 1896 în Boston Herald că ar fi preferat „să le arunce la coșul de gunoi“, și totuși merită o oarecare atenție, nu atât pentru deșteptăciune, cât pentru unele sclipiri din proză — fraze înviorătoare, care dansează și saltă pe pagină — și pentru mugurii ideilor și metodelor care aveau să înflorească în creația lui Crane după doar câteva luni. Dintre cele nouăsprezece povestiri despre Sullivan County scrise din vara anului 1891 până la începutul anului 1892, paisprezece au fost publicate de Johnson în New York Tribune, una a apărut în Syracuse University Herald (în cinstea vremurilor de altădată?), alta într-un strămoș al Cosmopolitan (prima apariție a lui Crane într-o revistă națională). Trebuie să fi fost cel puțin încurajator pentru el, dacă nu mai mult, să-și vadă atâtea scrieri publicate atât de repede după ce se lăsase de facultate — într-un moment în care abia începea să-și dreagă glasul.

Unsprezece sunt lucrări de ficțiune și opt intră în categoria de schițe, eseuri, meditații sau orice alt termen care poate descrie o scurtă lucrare de nonficțiune care se învârtește agale în jurul unui singur subiect. Aceste subiecte sunt sugerate clar de titlurile din ziar, printre care „Ultima panteră“, „Urșii din Sullivan County“, „Urs și panteră“ și „La vânătoare de porci mistreți“, care mie, ca nevânător, nu-mi sună din cale-afară de promițător, dar de îndată ce te afunzi în lectură, cuvintele te poartă cu ele, iar după câteva paragrafe nu mai contează dacă te interesează sau nu vânătoarea:

Copiii care mergeau la școală se întorceau acasă speriați de porcii mistreți. Bărbații care se întorceau noaptea târziu acasă vedeau porci mistreți. A devenit un fel de modă să vezi porci mistreți, să fugi și să te întorci. Dar când fermierii furioși au dat un asalt teribil asupra ținutului aspru și pietros, se pare că porcii mistreți s-au retras în Sullivan County. Districtul pare să fi fost creat de un uriaș foarte nesăbuit și neatent care, zărind o limbă de pământ povârnit și imposibil, s-a apucat să azvârle în el cu nepăsare, de departe, cu arbori și bolovani. Nemulțumit de rodul eforturilor sale, a stârnit câteva cutremure pe sub el, încercând să-l prăpădească. A reușit mai mult decât în visele lui cele mai îndrăznețe […] Găurile și crăpăturile, văile și dealurile, peșterile și mlaștinile acestui ținut accidentat au devenit ultima redută a vânatului mare din partea sudică a acestui stat.

Găsim astfel de înfloriturі retorice și exagerări de ton și în alte bucăți de nonficțiune, mai ales în „Viața în Sullivan County“, o schiță chiar despre natura exagerării.

Un ținut renumit pentru vânătorii săi nu va duce, firește, lipsă de mincinoși. Acolo unde saltă cerbul și ursul blănos umblă cu pas legănat, mincinosul va înflori și se va înmulți. Fiecare își cultivă aplecarea către născocire, pe cât se poate, ca nu cumva să fie privit cu dispreț de vecini. Un om poate cumpăra bușteni de la un localnic și-l va crede pe cuvânt că târguiala e cinstită, dar ia să-l întrebi pe același om câți cerbi a omorât la viața lui, că acesta îl va țintui pe curios cu o cifră mai mare decât toată suma strânsă pentru monumentele în cinstea eroilor naționali.

Pe următoarea pagină, Crane identifică exact spațiul mental unde se naște impulsul de a scorni povești: „Într-o țară în care se trage cu pușca, nimeni n-ar trebui să spună exact ce a făcut. Ar trebui să spună ce ar fi vrut sau ce spera să facă, întocmai ca și cum ar fi și reușit.“

Scrierile fictive din ciclul despre Sullivan County au fost inspirate de excursiile lui Crane cu cei trei prieteni ai săi, iar cele patru personaje din aceste povești sunt identificate de la început și până la sfârșit ca mărunțelul (Carr), dolofanul (Lawrence), lunganul (Senger) și

taciturnul (Crane — deși taciturnul e atât de tăcut, încât de multe ori pare să se confunde cu mărunțelul). Par a fi o versiune de secol XIX a fraților Marx sau, mai degrabă, fiind mai necizelați, o dublă versiune de Abbott și Costello[9].

La fel ca în cazul schițelor, povestirile sunt saturate de digresiuni hiperbolice și bravadă gogonată, un ton exaltat care e apoi strunit sistematic, în timp ce acțiunea se reduce la un șir de confuzii comice. În „Patru bărbați într-o peșteră“, cei patru împiedicați coboară într-o peșteră subterană adâncă și sinistră, în căutarea unei aventuri pe care să le-o istorisească prietenilor, și dau peste un pustnic cu mințile rătăcite care insistă să joace pocher cu ei — că altfel va fi vai de ei. În „Caracratița“, cei patru se duc pe un lac să pescuiască știuci și tocmesc un bătrân de prin părțile locului, descris ca „individul“, să-i ducă pe lac cu barca lui, dar după ce-i lasă în mijlocul apei, fiecare pe câte un buștean, individul se îmbată și-i părăsește acolo până se întunecă. Cei patru sunt cuprinși de frică. „Vântul nopții începu să urle, iar pe cer, deasupra lor, apărură amenințători nori aducători de ploaie. Cei patru bărbați își înălțară gulerele hainelor, dârdâind. Deodată înțeleseră cu toții că erau singuri și că un abis de netrecut îi despărțea de omenire.“ Salvarea vine abia când individul beat începe să halucineze o „caracratiță“ pe întuneric și fuge la adăpost, luându-i pe ceilalți patru în barcă. „Contabilul unui strigoi“ începe straniu și poetic, cu cei patru tovarăși dormind în jurul unui foc de tabără aproape mistuit. „Într-un pustiu, lumina soarelui e zgomot. Întunericul e tăcere imensă, formidabilă, presărată cu mici zgomote răzlețe. Vântul cântă prin copaci melodii ale singurătății și imnuri ale abandonului și glăsuiește despre absența lucrurilor plăcute și vii.“ În cel de-al treilea paragraf, „strigoiul“ se apropie de bărbații adormiți, patru „ghemotoace“ strânse în jurul taberei. „Pielea îi era grozav de roșie, iar mustățile, nespus de negre“, iar când se uită în jos la cei patru, „zâmbi cu buza răsfrântă, dezvăluind niște dinți galbeni, crescuți alandala“. Cititorul e pregătit pentru o poveste de groază care să-i înghețe sângele în vine, iar când strigoiul îl smulge pe mărunțel din așternut și-l silește să mărșăluiască prin pădure, suspansul continuă să crească: „Ghemotoacele rămaseră mult în spate, iar mărunțelul se poticnea alături de strigoi. Se împiedica în desișuri încâlcite, se lovea de puieți, iar pietrele îi fugeau de sub picioare. Orbit și necăjit, se apucă să înjure ca turbat. Făcu spume la gură, iar ochii îi străluciră de o lumină albastră.“ Ajung la o cocioabă șubredă în plin pustiu, iar când intră în încăperea dezordonată, întoarsă pe dos, dau peste un „bărbat sur și crunt“ care stă la o masă. Strigoiul îl trântește pe mărunțel pe un scaun și, exact când pare că se vor întâmpla tot felul de lucruri grotești, Crane înțeapă balonul pe care-l umflase peste măsură cu un

ac al absurdului mic și sprinten. Stând lângă bărbatul sur și crunt, strigoiul își drege glasul și spune: „Străine, cât face treiș'trei de banițe de barabule, la șaiș'patru și jumate banița?“ Când în sfârșit mărunțelul reușește să îngaime răspunsul corect, strigoiul îl dă afară din casă și povestea se termină. Aceeași combinație de teroare și absurd se regăsește în majoritatea celorlalte povestiri, inclusiv în „Șapte bebeluși explodează“, un basm trăsnit despre o uriașă și cei șapte copilași ai ei care au mâncat hârtie de muște și sunt pe cale să explodeze — nu e clar dacă de la vomitat sau de la căcare —, iar când mărunțelul și dolofanul se apropie de casă, la interval de câteva minute unul de altul, pentru că s-au rătăcit în pădure, uriașa îi ia tare, aruncându-i pe rând peste zidul grădinii, în „Un cort în agonie“, care relatează confruntarea mărunțelului cu un urs brun amenințător care se încurcă într-un cort căzut și o ia la fugă prin pădure „ca o stafie în mantie albă, hăituită de viespi“ și în „Strigătul unui puding cu afine“, care e o poveste despre o durere de stomac, o simplă durere de stomac, și totuși țipetele scoase de mărunțel în bezna pădurii îi fac pe ceilalți trei să intre în panică pentru că nu i-au observat lipsa și deci nu reușesc să identifice sursa zgomotului. Brusc, tonul se schimbă:

Strigătul necunoscutului i-a umplut pe loc de spaimă. E mai teribil decât strigătul de luptă al lucrurilor cumplite, căci lucrurile cumplite pot fi limpezi. Dar acest țipăt trezește în inimi și mai multă teamă, căci duce cu gândul la guri formidabile și la fălci colosale, apucătoare, de pe tărâmul imposibilului. E cântecul unei forțe-fantomă, pe care imaginația o declară invincibilă și cruntă la vedere.

Una singură dintre aceste povești e scutită de oscilațiile comic-sinistre și/sau sinistru-comice ale celorlalte din serie. Având doar două pagini și jumătate, „Omorându-și ursul“ se distinge din mai multe motive — în primul rând, pentru că se lipsește de cei patru netoți și se concentrează doar pe unul dintre ei, mărunțelul; în al doilea rând, pentru că urmărește o singură acțiune concertată de la început până la sfârșit și nu se fragmentează în mai multe acțiuni vag legate între ele; în al treilea rând, pentru că stilul e în perfect acord cu scopul lui Crane, acela de a urmări gândurile și mișcările unui bărbat singur în timp ce se furișează prin pădure cu o pușcă și un câine de vânătoare ca să cucerească primul său urs, adică să omoare primul său urs, ceea ce la final capătă semnificația metaforică a cuceririi primei sale femei; și, în al patrulea rând, pentru că stilul e mai solid și mai precis articulat decât în oricare dintre celelalte povestiri. Să luăm, de pildă,

aceste pasaje:

Soarele la apus a plăsmuit un tumult în nuanțe de violaceu stins și roșu flacără la marginea orizontului, apoi s-a scufundat până când fasciculele stacojii au întâlnit copacii. Pe măsură ce razele roșii se retrăgeau, armate de umbre se prelingeau tot înainte.

Când un copoi se apropie de un vânat mare, poartă pe umeri toată suferința lumii, iar lătratul lui vestește apropierea morții. Îi pare rău că a venit.

Țeava puștii lui luneca iute peste forma întunecată, căutând. Sub umăr era locul ideal. O șansă de a străpunge inima, de a secționa o arteră sau de a ciurui plămânii. Bărbatul mărunt vedea un vârtej de blană pe deasupra puștii. Pământul dispăruse. Doar spațiul și vânatul, cătarea și vânătorul. Emoții nebune, atât de intense încât puteau zgudui lumi, îl năpădeau pe bărbatul cel mărunt, dar fără să-i clintească nici cel mai neînsemnat nerv.

Bubuitul puștii i-a zguduit sufletul până-n străfunduri. Creația s-a cutremurat, iar ursul s-a împleticit.

Apoi surprinzătorul paragraf final:

Bărbatul cel mărunt a strigat iar și s-a repezit înainte, fluturându-și pălăria de parc-ar fi dat tonul la mii de urale. S-a năpustit și a lovit ursul cu piciorul în coaste. Avea pe chip zâmbetul unui amant încununat de succes.

Cum ar trebui să privim povestirile și schițele despre Sullivan County? Bucățile de nonficțiune sunt, în general, niște scrieri solide, chiar dacă neremarcabile, în care Crane nu doar că explorează legende din trecut, ci uneori le și demitizează, ca în scurtul eseu intitulat „Ultimul

mohican“ (Uncas, războinicul eroic al lui Cooper, se dovedește a fi un personaj jalnic, demn de toată mila, a cărui unică ambiție este „să cerșească, să împrumute sau să fure de băut“) și în alt eseu intitulat „Nu prea eroic“, care demontează lăudăroasa legendă a războinicului indian Tom Quick afirmând la final că era „pur și simplu un ucigaș“. Cât despre povestiri, cel mai bun lucru care se poate spune despre ele este că sunt inegale calitativ și scrise pe un ton cam studențesc — dar exact asta ar fi fost Crane dacă nu s-ar fi lăsat de școală: un student. În afară de „Omorându-și ursul“, care e bine executată, doar „Muntele hipnotic“ merită o privire mai atentă. Mărunțelul, rămas iar singur, își imaginează că un munte se mișcă spre el, se sperie, se oprește, descoperă cu uimire că muntele se înalță acum direct în fața lui, îl atacă aruncând în el cu pietricele, apoi se urcă furios în vârf și descoperă că muntele de sub picioarele sale e „nemișcat“. E o parabolă bizară, oarecum confuză, dar anunță o imagine care va bântui poeziile pe care Crane va începe să le scrie în 1894, pentru că munții (locul unde pământul întâlnește cerul, unde omul îl caută pe Dumnezeu) răsar întruna în paginile din Călăreții negri. Mai mult decât atât, cu toate cusururile și poticnelile lor, povestirile despre Sullivan County conțin câteva explozii de proză intensă și prefigurează multe dintre obsesiile și mărcile stilistice ale lui Crane: folosirea abundentă a reprezentărilor coloristice pentru a exprima atât stări emoționale, cât și experiențe senzoriale, talent pentru metafore neașteptate și comparații vibrante, viziune animistă asupra lumii naturale (copacii, pietrele și plantele din pădure sunt vii), atitudine detașată față de personaje care postulează izolarea individului în fața unui univers indiferent și o cercetare atentă a metafizicii fricii, aceeași frică ce străbate fiecare paragraf din Semnul roșu al curajului, la care Crane avea să înceapă lucrul peste doar doi ani. Totuși, e lesne de înțeles de ce a ajuns mai târziu să dezavueze acele prime ficțiuni, iar dacă n-ar fi urmat restul creațiilor sale, ciclul despre Sullivan County ar fi căzut, probabil, în uitare, asemeni celor mai multe scrieri ale celor mai mulți scriitori de când lumea. Acestea fiind spuse, cum să nu admiri unele părți din aceste scrieri care nu pot fi considerate minore, ca de pildă următorul paragraf din „Câinele negru“, o bucată scrisă (să nu uităm) de un tânăr de nouăsprezece sau douăzeci de ani care încă n-avea habar încotro s-o apuce:

Câinele fantomă zăcea […] dormind în drum, lângă peretele expus vântului al unui vechi bordei. Stăpânul stafiei se mutase în Pike County. Dar câinele zăbovea acolo ca un prieten la mormântul altui prieten. Blana îi era ca un costum vechi. Fălcile îi atârnau moi, lăsându-i la vedere dinții. În ochi îi lucea o înfometare galbenă.

Bordeiul legănat de vânt gemea și bolborosea, dar câinele dormea. Până când, deodată, s-a ridicat și a luat-o târâș pe drum. A privit lung venerabila casă cu ochii lui lihniți, disperați. Briza i-a umplut nările. Și-a dat capul pe spate, a scos un urlet lung și gutural și a luat-o precaut pe drum înainte. Simțea miros de om mort.

3

În 1891, după încheierea sezonului estival în Asbury Park, Crane s-a mutat în casa fratelui său Edmund, chiar lângă Paterson. Pe 16 septembrie, Anna, soția lui Townley, a cedat nervos și a ajuns la azilul din Trenton. Pe 30, din motive greu de înțeles pentru mine, Townley, împreună cu mama și trei dintre frații săi — William, Edmund și Stephen — au plecat într-o excursie în Hartwood. Întrebarea este cum de a putut pleca în drumeție și la pescuit când tânăra lui soție delira într-o casă de nebuni la peste o sută de cincizeci de kilometri depărtare, fiind de negăsit în eventualitatea unei noi urgențe? Ce-o fi fost în capul lui și ce-o fi fost în capul familiei când l-a invitat în călătorie? Să fi fost o încercare din partea lor de a-l distrage de la necazuri sau poate că acele necazuri îl striveau? Imposibil de spus, dar mesajul lui Crane în registrul de la Hartwood sugerează că familia era binedispusă: „La scurt timp după apusul soarelui, un stol de Cranes[10] a trecut în zbor peste proprietatea Asociației, poposind lângă club. Pasărea-mamă a întâmpinat dificultăți considerabile în a face liniște printre puișorii ei și a-i convinge să meargă la culcare.“ Pe 2 octombrie, a adăugat: „Mama Crane a prins cinci știuci grozave, spre marea ei mulțumire și uluirea progeniturilor ei. În ziua următoare a mai prins trei pești frumoși în mai puțin de-un ceas.“

O contradicție stranie. Cum să alungi groaza căderii fizice și psihice a unei femei tinere printr-o zbenguială voioasă în pădure? Să fi fost întreaga familie la fel de smintită ca ea sau erau cu toții niște stoici neclintiți care deprinseseră arta de a râde de necazuri?

Spre sfârșitul lunii, Asbury Park Journal relatează că „Anna Crane a suferit un al doilea atac de paralizie și se află într-o stare precară“, iar după două săptămâni (pe 16 noiembrie), soția lui Townley moare. Pe 28, Journal publică o scurtă dezmințire a zvonului că ar fi murit și mama lui Crane (pe 25 în Paterson): „Doamna Crane a participat la Boston la o conferință națională a WCTU și s-a ales cu o răceală gravă.

Pe deasupra, un furuncul de pe gât a sleit-o de puteri, așa încât se află în stare critică. Vestea despre moartea nurorii sale, care i-a fost adusă la cunoștință când se afla la pat, i-a cauzat o stare de adâncă depresie și frământare a cugetului, sperăm trecătoare cu ajutorul celor mai bune și mai atente îngrijiri medicale.“ Dar n-a fost trecătoare, iar după nouă zile, mama lui Crane a murit.

Nu doar că nu știm nimic despre reacția lui Crane la acest deces, dar și următoarele șase luni din viața lui sunt mai mult sau mai puțin obscure. În afară de două scrisori care apar în corespondența sa publicată, datând din februarie 1892 (una trimisă din Lake View, cealaltă din Port Jervis) și de o scurtă călătorie plouată și destul de jalnică în Sullivan County pe care a făcut-o cândva în mai cu prietenul său, Lawrence (care scrie că-l văzuse „rar pe Crane în ultimele luni“), nu s-a păstrat nimic despre activitățile sale în perioada dintre excursia în familie la Hartwood din octombrie și plecarea la Asbury Park de la sfârșit de mai pentru un nou sezon de reportaje estivale. Johnson a început să publice poveștile despre Sullivan County în 1892, ceea ce înseamnă că cele mai multe au apărut la câteva luni după ce fuseseră scrise, Johnson găsindu-le fără îndoială loc în suplimentul de duminică de fiecare dată când putea, așa că e greu să identificăm momentul exact în care au fost puse pe hârtie. Lucru valabil și pentru primele scrieri despre New York pe care Crane a reușit să le publice, „Camionul în pană“, care a apărut în Tribune pe 10 iulie 1892, dar care fusese scrisă, cel mai probabil, cu câteva săptămâni sau luni în urmă, din moment ce Crane și-a petrecut vara în Asbury Park și s-a mutat la New York abia în octombrie, deși o altă bucată, mult mai scurtă, „Mata îl cați pe «Petey», zău așa“, publicată în New York Herald pe 4 ianuarie (la mai puțin de o lună după moartea maică-sii), ar fi putut fi scrisă cu doar o zi sau două înainte de publicare. Aceste articole confirmă cel puțin un lucru, că făcea drumuri în oraș de la locuința lui Edmund din Lake View, ca să viziteze tribunalul pentru delicte minore din Jefferson Market și să se plimbe prin mahalalele din Lower East Side. Cu siguranță se gândea la Maggie, dar nu e clar cât de avansat era cu ea la data aceea. Johnson scrie că Stephen i-a arătat o versiune a manuscrisului în 1891 (deși cu siguranță voia să spună 1892), care i se păruse „pe alocuri necizelată, dar puternică și impresionantă […] pulsând de vitalitate“, dar oricare ar fi fost acea versiune, e limpede că Stephen a continuat să lucreze la carte și nu s-a apucat de varianta finală decât în toamna acelui an, când s-a instalat la New York. Nimic din toate astea nu contează. Contează că există un gol în poveste, iar golul cel mai important e legat de moartea maică-sii, despre care Crane nu a spus nimic — decât poate în Mama lui George, la care a început să scrie în 1893, la scurtă vreme după

publicarea lui Maggie, dar care nu e o lucrare autobiografică și trebuie să avem mare grijă ca în cazul romanelor să rezistăm tentației de a interpreta ficțiunea ca pe o privire obiectivă asupra vieții autorului.

Totuși, în acest gol sunt îngropate patru lucruri demne de explorat. Primul e o scrisoare către fostul său tovarăș de la internat, Armistead Borland, zis „Tommie“, care pe atunci trăia în Norfolk, Virginia, același Borland care-l idolatriza pe Crane și încerca să-l imite în anii petrecuți la Claverack. Scrisoarea lui Borland s-a pierdut, dar se pare că scrisese ca să se plângă de lipsa companiei feminine în Virginia — mai exact, de lipsa companiei feminine albe. Din răspunsul lui Crane:

Așa deci, duci lipsă de femei dintre cele albe? Ce ghinion! Și ce extraordinar! Nu credeam că lumea va ajunge vreodată să ducă lipsă de femei. Thomas! Tu chiar că trebuie să fi nimerit într-un ținut uitat de Dumnezeu.

Citește și tu următoarele rânduri în șoaptă: eu, unul — eu, unul, cred că sunt foarte bune și cele negre — dacă — dacă sunt galbene și tinere.

Pentru moment, voi comenta doar despre misterele sexului. Notele discrete din jurul acelor negre, galbene și tinere merită mai multă atenție, dar voi amâna puțin analiza atitudinilor contradictorii și schimbătoare ale lui Crane față de rasă și prejudecăți etnice (paginile 239-248). La acest prim stadiu al poveștii, scrisoarea către Borland pare să confirme că, la douăzeci de ani, Crane nu mai era virgin (deloc surprinzător) și, cum nu există dovezi care să sugereze că ar fi avut prieteni negri sau acces la cercuri sociale negre, putem presupune că femeile negre cu care se culcase erau prostituate. Știm că se culca și cu prostituate albe, dar unde, când și cum își începuse viața sexuală, asta rămâne un mister. Cum era un băiat care la șase ani deja bea și fuma, poate că la el inițierea venise mai devreme decât la majoritatea tinerilor din acea epocă, dar pentru aproape toți (cei din clasa mijlocie, în orice caz), împlinirea erotică înainte de căsătorie era posibilă doar alături de prostituate, iar în orașele americane ale anilor 1890, prostituatele erau peste tot — pe străzi, în bordeluri, ba chiar și la balcoanele cele mai de sus ale sălilor de teatru, unde cuplurile se împerecheau pe întuneric, în timp ce dedesubt, la parter, urla muzica. Nu e treaba mea să emit judecăți morale despre păcatele femeilor care-și vând trupul pe bani sau să insist asupra ipocriziilor unui sistem

social care încurajează tacit astfel de schimburi. Prostituția era o realitate pe atunci, așa cum continuă să fie și acum, și, ne place sau nu, trăim într-o lume imperfectă, în care sexul e o marfă care poate fi cumpărată și vândută. Pe mine mă interesează să înțeleg cine a fost Crane. Printre multe alte lucruri, a fost un băiat care râvnea la femei, așa că se culca cu prostituate, oricare le-ar fi fost culoarea pielii. Ba mai mult, mă interesează să înțeleg opera de scriitor a lui Crane și, pentru că prostituția ocupă un loc proeminent în prima lui creație de ficțiune de amploare, informația că avea o cunoaștere intimă a subiectului e relevantă. Scrisoarea către Borland oferă primul indiciu și e de două ori utilă, suprapunându-se peste crearea lui Maggie.

Al doilea și al treilea lucru sunt articolele pe care le-a scris în acel interval de șase luni. Cel din ianuarie e despre doi băieți, de șapte și de treisprezece ani, care au fost acuzați că șterpeliseră niște perii și o cutie cu porumb de pe o tarabă de pe Broadway. Un delict mărunt și neînsemnat, pe care Crane îl relatează cum se cuvine, dar demn de remarcat în micul text e efortul lui de a reda vorbirea unuia dintre băieți, de a învăța limba mahalalelor newyorkeze și de a o transcrie corect pe pagină. E limba vorbită de personajele din Maggie și iată-l aici pe Crane începând s-o învețe. Și dialogul din poveștile despre Sullivan County e neliterar, colocvial și direct, dar nu se compară cu acesta:

— Vezi ’mneatale, i s-a adresat micul Alstrumpt, șeful bandei, judecătorului Divver, nimica nu făceam, numa’ ne jucam și noi de-a prinsa pe stradă, da’ a venit unu’, un băiat de-i zice „Petey“, și zice cică: „Bă, băieți, hai la ciordeală.“ Ne-am dus cu el -’nțelegi? Mata îl cați pe „Petey“, zău așa. El e cu ciordeala — nu io sau puștii.

— Cine-i Petey? a întrebat judecătorul Divver.

— Păi, „Petey“ Larkin, unu’ de stă pe Thompson Street.

Oricând ar fi fost scrisă, „Camionul în pană“ reprezintă un pas înainte pentru Crane și depășește tot ce scrisese până atunci. În vreo două mii cinci sute de cuvinte, spune cu lux de amănunte povestea unui ambuteiaj pe o stradă neprecizată din sudul Manhattanului, când două camioane mari de transportat mobila, trase de câte patru cai fiecare, trec huruind pe artera îngustă, iar cel de-al doilea camion pierde o roată, astfel că tot mai multe vehicule sunt nevoite să se oprească în

spatele lui. Cu alte cuvinte, ca în multe dintre scrierile sale de început, e o poveste despre mai nimic — un episod banal, trecător din viața orașului —, dar felul în care Crane spune povestea e atât de dinamic, purtat de un șuvoi de fraze splendid aduse din condei, încât citim mai departe cu o mirare încântată, așa cum ascultăm un cântăreț izbucnind într-o arie bine executată dintr-o operă altfel banală. Cel de-al doilea paragraf, care e lung și include unele dintre cele mai lungi fraze scrise vreodată de Crane, merită prezentat integral — ca să vedem de ce era deja în stare tânărul scriitor cu evoluție rapidă:

Înaintau încet, hurducându-se și clătinându-se, iar în spate a apărut un tramcar cu bec roșu. Tramcarul era roșu, becul era roșu și părul vatmanului era tot roșu. Omul a fluierat ascuțit, plesnind nerăbdător din frâiele calului. Apoi a fluierat iar. Apoi a lovit tabloul roșu cu cârligul până când luminița roșie a început să tremure. Apoi un tramcar cu bec verde s-a strecurat în spatele tramcarului cu bec roșu; și vatmanul verde a suflat în fluier și a bătut și el în bord; iar taxatorul tramcarului roșu s-a prins de curea, cum stătea în fundul vagonului, și a bătut în gongul de deasupra capului său atât de zăngănitor, încât vatmanul roșu, cuprins de frenezie, s-a ridicat pe vârfurile picioarelor, și-a umflat obrajii de parc-ar fi cântat la trombon într-o orchestră de stradă nemțească, a suflat în fluier într-atât încât un om cu imaginație ar fi putut vedea așchii sărind din el și a bătut în bordul lui roșu până când metalul s-a deformat și s-a deformat și cârligul. Și tocmai când vatmanul unui tramcar abia sosit, cu bec albastru, a început să sufle și el în fluier și să bată în bord, iar taxatorul verde s-a apucat să sune clopoțelul ca un diavol, ceea ce l-a scos din minți pe vatmanul verde, făcându-l să se ridice, să sufle și să bată așa cum nimeni nu mai suflase și nu mai bătuse înaintea lui, la care taxatorul roșu și-a pierdut și ultima fărâmă de control și a început să salte în sus și-n jos agățat de chinga clopoțelului său, de care se ținea strâns cu amândouă mâinile, într-un dans sălbatic, maniacal, ceea ce bineînțeles că a șubrezit Rațiunea vatmanului roșu de pe tronul ei și așa șubred, făcându-l să lase fluierul și cârligul și să înceapă să urle, să hăulească și să răcnească mai abitir decât urlase, hăulise și răcnise cel mai rău drac personal întâlnit de cel mai sever dintre prezbiterienii scoțieni în cea mai neagră noapte, după ce stimabilul băuse cel mai aprig whiskey scoțian; chiar în acel moment, roata din stânga față a camionului din spate s-a desprins, iar osia s-a lăsat în jos. Camionul s-a smucit zdravăn, apoi s-a clătinat, s-a cutremurat, s-a hâțânat și s-a oprit; vatmanul roșu a frânat brusc, iar caii s-au răsucit ca să nu fie striviți între tramcar și camion; ceilalți vatmani au frânat și ei brusc, iar caii s-au răsucit; cei doi inși care stăteau sus, pe capră, la

jumătatea camionului rămas în drum, au început să țipe la frații lor de pe capra camionului din față; o fată de șase ani, cu o găletușă cu bere, a traversat pe sub gâturile cailor roșii; un băiat de opt ani s-a urcat în tramcarul roșu cu suplimentele sportive ale ziarelor de seară; o fată de zece ani a trecut prin fața cailor înhămați la camion cu două găletușe de bere; un băiat de vârstă incertă și-a vârât degetul în grăsimea neagră din butucul roții din dreapta-spate a camionului și s-a apucat să-și scrie numele pe suprafața roșie de pe aripa acestuia; un băiat cu cap mic și urechi mari cerceta inelele albe de pe martingalele cailor înhămați la camion, cu gând să profite de confuzie ca să le fure; o fată de șaisprezece ani fără pălărie, cu niște jiletci neterminate făcute sul la subraț, a traversat platforma din față a tramcarului verde. Când a coborât pe trotuar, un frizer de la o frizerie cu zece cenți tunsul i-a strigat: „Hei! Tu!“, iar ea i-a răspuns cu un dispreț nimicitor „Deșteptule!“ și a luat-o pe o stradă laterală. Câțiva stropi de ploaie caldă de vară au început să cadă.

E perspectiva unei camere montate pe trepied. Poziția e fixă și în schiță intră doar ceea ce intră în cadru. Mai întâi camioanele și bărbații care le conduc, apoi tramvaiele cu cai din spatele camioanelor, iar când al doilea camion face pană și traficul se blochează, mai mulți copii încep să apară și să dispară din cadru, prezentați pe rând după sex și vârstă — fată, băiat, fată, șase, opt, zece —, dar chiar când pare să se fi închegat un tipar, autorul îl demontează prezentând următorul copil ca pe un „băiat de vârstă incertă“, iar pe cel de după el, ca pe un băiat cu „capul mic și urechi mari“, descumpănindu-l pe cititor și făcându-l astfel mai atent la ce se petrece, pentru că acolo se petrec cel puțin două lucruri în același timp: descrierea vizuală a tot ceea ce se poate vedea în cadru, ca și limbajul ritmic, foarte încărcat, folosit de autor pentru a transmite imaginile pe care ni le arată. Limbajul e inima textului, transformând ceea ce ar fi putut fi o relatare seacă și limitată a unui eveniment banal — aproape un non-eveniment — într-o creație exuberantă. Pe măsură ce textul avansează, tot mai mulți oameni se înghesuie în cadru, se întâmplă tot mai multe lucruri și traficul se aglomerează tot mai mult, ceea ce prilejuiește fraze ca asta, care ar fi putut fi strecurată de Samuel Beckett în paginile din Watt, scrise cincizeci de ani mai târziu: „Un tramcar cu bec alb, un tramcar cu un bec alb și unul roșu, un tramcar cu bec alb cu o bară verde pe deasupra, un tramcar cu bec albastru într-un cerc alb, alt tramcar cu un bec roșu, rotund, și încă unul cu un bec plat roșu și-au făcut apariția și au oprit.“ În timp ce se fac eforturi frenetice de a repara roata, îl vedem pe frizerul care tunde pe zece cenți cum îi face ochi dulci altei tinere,

care atrage și interesul amoros al unui polițist, numai că polițistul e la datorie și trebuie să mențină ordinea, mai ales că pe trotuar se strânseseră între timp peste o sută cincizeci de persoane, așa că „a lăsat fata […] și l-a silit pe conductor să renunțe la mișcările sale războinice, spre marele dezgust al mulțimii. Apoi l-a croit pe tipul cu bretele peste spinare cu măciulia bastonului și s-a întors la fată."

Observați că Crane nu judecă niciodată acțiunile persoanelor care intră în vizorul său. Băiatul hoț care râvnește la martingale, frizerul libidinos care râvnește la fete și polițistul mult prea zelos care-l croiește pe bărbatul cu bretele nu sunt supuși pornirilor onorabile, moralizatoare ale epocii. Crane încearcă să fie rece și detașat, să păstreze distanța și să nu se insinueze în acțiunile descrise, să lase faptele să vorbească. E o postură riguroasă, la persoana a treia, pe care a menținut-o, cu câteva excepții, până la sfârșitul vieții sale de scriitor. În combinație cu lirismul înnăscut și bogăția metaforică a prozei sale, produce un efect curios, destabilizator asupra cititorului — un efect straniu. În „Camionul în pană" începe să-și descopere această stranietate și, cu această ocazie, să se apropie tot mai mult de un stil închegat.

Cel de-al patrulea lucru nu i s-a întâmplat direct lui Crane, ci fratelui său, William, un lucru absolut îngrozitor care a arătat de ce sunt în stare cetățenii unui oraș yankeu ca Port Jervis, demontând mitul că actele de violență rasială erau comise doar în Sud. Pe 2 iunie 1892, cu patru zile după ce Crane a plecat la Asbury Park, Robert Lewis, un bărbat negru acuzat pe nedrept că ar fi violat o femeie albă, a fost luat pe sus dintr-un furgon al poliției și spânzurat de un arțar de o gloată de două mii de oameni, în fața Bisericii Reformate din centrul orașului. William locuia chiar peste drum și, auzind strigăte, s-a repezit afară și a făcut tot ce i-a stat în puteri ca să împiedice linșajul, făcându-și loc prin mulțime și apucând frânghia chiar când „corpul era ridicat" (Port Jervis Evening Gazette). Lewis era încă în viață în acel moment și se pare că William l-a salvat, dar gloata era de neoprit și a început să scandeze la unison „Spânzurați-l", „În știreang cu negroteii", moment în care William a fost împins la o parte, iar Lewis a fost ridicat iar în știreang și gâtuit până când și-a dat ultima suflare. Acțiunile lui William n-au făcut decât să amâne inevitabilul, dar a acționat nobil, cu un eroism aproape neverosimil, pentru că puțini sunt cei care ar fi avut curajul să facă ceea ce a făcut el: să-și rișteze propria viață pentru a împiedica moartea altuia, ținând piept unei gloate turbate, pline de ură. Fratele său mai mic n-a asistat la scenă, dar cu siguranță i-a ajuns la urechi și n-a uitat-o. Cinci ani mai târziu, a scris Monstrul, care se petrece într-un oraș inspirat de Port Jervis și are ca personaj central un bărbat negru. Deși în nuvelă nu se vorbește

explicit despre linșaj, cetățenii din Whilomville manifestă o atitudine față de justiție nu foarte diferită de cea manifestată de cetățenii din Port Jervis în seara zilei de 2 iunie 1892. În același oraș, în urmă cu treisprezece ani, fața unui bărbat negru fusese arsă până la os de un tun care dăduse rateu. Iar acum… asta.

4

În acea vară, în Asbury Park, Crane, care avea douăzeci de ani, s-a îndrăgostit pentru prima oară, nu „cu dragostea năvalnică de la șaptesprezece ani“, cum a scris despre una dintre pasiunile sale de la internat, ci în felul sincer și înflăcărat al unui tânăr de douăzeci de ani aflat în căutarea unui suflet pereche care să-l întovărășească pe drumul lung care i se așternea în față. Douăzeci de ani nu-i totuna cu șaptesprezece, dar e tot o vârstă riscant de fragedă, și oricât de experimentat sau neexperimentat ar fi fost Crane în chestiunile carnale, era un novice într-ale uzanțelor burgheze ale curtării unei femei, un pretendent speriat și stângaci, oarecum depășit de situație, din câte se pare, dar intens și gata să iubească, o enigmă care îmbina mutenia rezervată cu izbucniri ludice neașteptate. Din fericire pentru el, sentimentele i-au fost împărtășite. Deși până la urmă idila n-a fost un succes, dragostea lui Crane n-a fost vreo amăgire efemeră sau vreun flirt de vară și nu a renunțat la speranța de a o lua de soție pe Lily Brandon Munroe decât în 1898, la șase ani după ce se cunoscuseră.

Ea era cu un an mai mare decât el și măritată deja, dar cu o căsnicie nefericită și deja înstrăinată de soțul ei, Hersey Munroe, un geolog care lucra ca topograf la Serviciul de Prospectare Geologică al Statelor Unite și lipsea mult de acasă din cauza muncii. Era o tânără dintr-o familie bogată, care studiase în Anglia și la New York și-și petrecea vara la hotelul Lake Avenue din Asbury Park cu soacra ei și sora mai mică, Dottie. Biroul lui Townley era în același hotel, așa că acolo l-a cunoscut pe Crane. În următoarele două luni au ieșit de multe ori împreună în public, dându-se în călușei la Hipodrom și plimbându-se pe plajă și pe promenadă, dar ce făceau când rămâneau singuri, între patru ochi, asta nimeni nu poate ști precis. Presupun că o femeie căsătorită dezamăgită și frustrată e mai puțin sfioasă decât o tânără fecioară necăsătorită când vine vorba de intimitate fizică, dar asta e doar o observație generală și nu ne spune nimic despre acest caz

particular. Sexul e marea lacună din centrul majorității biografiilor și, pentru că nu se știe nimic despre dorințele erotice ale lui Crane (în afară de faptul că frecventa prostituate, ca milioane de bărbați), și nici despre dorințele lui Lily Brandon Munroe, e lesne de presupus că tânărul Crane și-a reprimat impulsurile ca să facă figură de gentleman onorabil, de bărbat demn de iubirea ei. Am oarecare îndoieli că așa s-au petrecut lucrurile, dar asta nu înseamnă că sunt și corecte. Dincolo de speculații, un lucru e cert: Crane i-a cerut lui Lily să fugă cu el, iar ea și-a cântărit cu grijă decizia înainte să-i refuze oferta. Se mai știe și că ambele familii dezaprobau o eventuală căsătorie între ei.

Cele mai multe lucruri care ne-au parvenit despre vara aceea au fost consemnate în 1948, după cincizeci și șase de ani, când Lily nu mai era doamna Munroe, ci doamna George F. Smillie, o matroană de șaptezeci și opt de ani care a acceptat să răspundă la întrebările bibliografului și cercetătorului Ames Williams despre vechea ei poveste de dragoste cu Crane. Din păcate, Williams nu o citează direct, ci face un rezumat al răspunsurilor ei, ceea ce mărește și mai mult distanța între momentul „atunci“ din 1892 și momentul „acum“ din 1948. Relatarea e, inevitabil, unilaterală (bazată pe amintirile ei, spuse din punctul ei de vedere), dar pare sinceră sau măcar nemincinoasă, atât cât îi permit limitele pe care singură le impune propriei povești, o poveste hotărâtă să rămână la suprafața lucrurilor și să nu scormonească sentimentele cele mai profunde. Dar cine s-o condamne pentru reticența ei? Era deja o femeie în vârstă, de ce să fi divulgat unui străin niște secrete personale pe care le păstra de mult? Așadar, e o relatare cuviincioasă, și totuși informativă. Printre amintirile ei, așa cum le consemnează Williams:

[…] nu era un bărbat chipeș, dar avea niște ochi cenușii, migdalați, remarcabili […] părea fragil […] o tuse seacă […] fuma întruna și umbla de obicei cu o țigară atârnată de buza de jos […] bea foarte puțin […] era cumplit de sărac și de subnutrit […] nu-i păsa cum se îmbracă […] își făcea notițe pe manșete […] era destul de pudic […] făcea comentarii despre costumele de baie purtate de femei […] nu-i plăcea dansul, deși a dansat de câteva ori cu Lily. Lily avea o voce frumoasă și atrăgea ceva admiratori când cânta; Crane descuraja acest obicei […] [împreună] petreceau clipe fericite dându-se în călușei și trăgând la inele, luându-și înghețată de la Day's (Crane nu mânca niciodată și Lily se simțea prost că-i cheltuia venitul mizer), plimbându-se pe promenadă și observând oamenii. Lui Steve […] îi plăcea să privească valurile împreună cu Lily […] i-a spus că de fiecare dată când avea să vadă oceanul, avea să-și amintească de el

[…] [el] îi ura pe bârfitorii de pe verandele hotelurilor […] și îi plăcea la nebunie să-i șocheze. Steve era foarte îndrăgostit de Lily și ea de el, dar nu părea să aibă planuri concrete de viitor și era melancolic și îngrijorat din acest punct de vedere […] un suflet chinuit aflat în căutarea fericirii care părea mereu inaccesibilă […] i-a spus la un moment dat că nu are prea mult de trăit. Nu-și dorea decât câțiva ani de fericire adevărată. Crane a implorat-o pe Lily să fugă cu el, iar ea a cântărit serios propunerea înainte de a o refuza […]

Multe dintre observațiile ei îl transformă pe Crane într-un personaj arogant, neatrăgător, moralist (costumele de baie pentru femei), gelos (pentru că ea cânta în fața altora) și ursuz (deprimat la gândul că va muri prematur), ca și cum, după cincizeci și șase de ani, ar fi enumerat încă o dată diferitele motive pentru care îi refuzase propunerea, și totuși cum să împăcăm dubiile ei cu acest fapt enunțat limpede: Steve era foarte îndrăgostit de Lily și ea de el? De ce s-ar fi îndrăgostit ea de un puritan morocănos, nu cumva era doar ocazional un puritan morocănos și în restul timpului un alt gen de om, mai plăcut? Ceva ne scapă aici, ceva despre cum erau ei împreună rămâne nespus, iar la mai bine de șaptezeci de ani după dialogul cu Williams, Lily Brandon Munroe Smillie e moartă de mult, luând cu ea în mormânt acea poveste nespusă.

Alte elemente verificabile din acea vară și nu numai: Crane s-a înțeles bine cu sora mai mică a lui Lily, Dottie, în felul mucalit și cald care-i venea natural ca unchi de numeroase fete (numai William a avut cinci fiice), la un moment dat punând pariu cu ea pe un colier că fratele lui, Townley, n-avea să se mai însoare pentru a treia oară (ea a câștigat, el a pierdut). Pe 7 august, la vreo șase săptămâni după ce o cunoscuse pe Lily, Crane a publicat în New York Tribune o schiță umoristică intitulată „Căpitanul“, fără nicio legătură cu reportajele despre Asbury Park la care a lucrat în acea vară. Fără îndoială inspirată de idila lui cu Lily, povestea e scrisă la timpul prezent, o tehnică rară, poate chiar unică în ficțiunea lui Crane, care nu face decât să sublinieze cât de plenar trăia pe atunci clipa — care îl umplea, îl subjuga. Căpitanul, „un mucalit strașnic, misterios“, e nu doar pompier în sat, ci și căpitanul unei bărci, ceea ce îi permite să-și câștige traiul transportând turiști peste Strâmtoare (nu o strâmtoare anume, ci pur și simplu Strâmtoarea). În poveste, la bord sunt în acea zi patru pasageri, o tânără din Baltimore, o tânără din Philadelphia, o tânără din New York și „un tânăr isteț de nicăieri“. Toate femeile sunt, sub un chip sau altul, Lily. Cea din Baltimore (Lily și soțul ei locuiau în apropiere, la Washington) vorbește „cu voce blândă și un foarte ușor

accent sudist“ și, privind în sus, la cer, îl întreabă pe căpitan dacă vine „o vijelie“ (prima aluzie sexuală). Cea din Philadelphia îi face conversație despre stinsul și aprinsul focurilor (cea de-a doua aluzie), iar când părul newyorkezei e udat de apă, ea și-l desface și-l lasă liber. Când părul „i se revarsă pe umeri“, femeia îl întreabă pe căpitan cum îi stă. „Arată ca al țiganilor din taberele din pădure, din spatele casei noastre“, răspunde el. „Niște sălbatici, vezi dumneata.“ (Cea de-a treia insinuare.) În sfârșit, când fata din Baltimore își încearcă norocul la pescuit, îi zâmbește căpitanului cu „un zâmbet amețitor“ și-l întreabă ce crede el că va prinde. „Ei bine“, răspunde el cu voce joasă, „poate ai să prinzi pe careva dintre băieții ăștia. Niciunul n-are destulă greutate să-ți rupă undița“. Iluzii deșarte, poate, dar când Crane a scris acest flecușteț lejer, Lily încă nu-l refuzase și avea încă speranțe.

Se știe și că Stephen i-a dat lui Lily cópii ale mai multor povestiri scrise de el, ca și manuscrisul la Maggie, că prietenul lui, artistul David Ericson, a acceptat să-i picteze portretul tinerei, dar nu l-a terminat, din motive niciodată lămurite (poate că Lily a trebuit să se întoarcă la Washington, poate că Ericson era prea ocupat, poate din alt motiv) și că Stephen a fost invitat la cină la reședința din oraș a Brandonilor. Tatăl lui Lily, un om de afaceri înstărit, n-avea niciun interes să-și lase fiica măritată să se încurce cu un vagabond boem și coate-goale, iar când Crane a început să vorbească franceză la masă, după ce aflase că domnul Brandon vorbea fluent mai multe limbi, tatăl lui Lily i-a retezat-o cu o replică tăioasă, lipsită de umor: „Fiica mea nu vorbește franțuzește, domnule Crane“.

La cina aceea sau poate în altă vizită acasă la Brandoni, Crane a fost însoțit de prietenul său, artistul Corwin K. Linson (zis „CK“, pronunțat „Seek“), care își amintește, în neprețuitul său volum de memorii My Stephen Crane (publicat în 1958, dar scris cu câțiva ani mai devreme), câteva frânturi de conversație în care Crane îi vorbește lui Lily despre munca sa, declarând că „n-ai să găsești nici urmă de predică în Maggie! Nu-i treaba artistului să țină predici“. Conform lui Linson, discuția a atins multe alte subiecte în afară de cărți, „explorând interesele tineretului“ în general, și i s-a părut „revigorantă, informativă într-un fel agreabil“. Apoi: „Când am ieșit iar în stradă […] Steve n-a spus nimic preț de vreo două sau trei cvartale. Apoi s-a întors brusc spre mine. «CK! Nu ți-a plăcut? Nimic nu e mai frumos pentru mine decât conversația firească a unei fete drăguțe care are minte.»“

Fără îndoială, era nebun după ea, atât de nebun încât uneori ardoarea lui provoca excesele romantice ale unui Werther năuc, suferind din amor — sau ale lui Michael Furey, personajul damnat și sleit de dor

din „Cei morți“ de James Joyce. Într-o seară, la New York, Crane a rugat-o pe Lily să aprindă o lumânare în camera ei, pentru ca el să se uite din stradă și s-o vadă mișcându-se înăuntru. Lily a aprins lumânarea, dar apoi a început să plouă și, crezând că Stephen plecase, a stins-o. El nu plecase. A rămas acolo multe minute, poate chiar o oră, în întuneric și ploaie, sperând că lumânarea se va reaprinde, iar când în sfârșit s-a întors acasă, era ud leoarcă. N-a murit asemeni lui Michael Furey, dar a răcit groaznic și i-a fost rău multe zile după asta.

Încă ceva: la un moment dat în timpul aventurii lui Lily cu Crane, soțul ei a aflat și a distrus toate obiectele din casă care aveau legătură cu Crane, obiecte ascunse, probabil, în vreun loc secret — scrisori, fotografii, manuscrise. Printr-un miracol, patru dintre acele scrisori au scăpat de epurare. Patru din câte? ne-am putea întreba, dar măcar există acestea patru, singurele firimituri de mărturii care ne dau și perspectiva lui Crane.

Scrisorile sunt o lectură adesea chinuitoare, jenante prin lăudăroșenie și dorință copilăroasă de a o impresiona, sfâșietoare prin intensitatea lor inocentă și declarațiile de dragoste debordante, viciate de schimbări de ton derutante și frecvente ortografieri greșite (Crane stătea jalnic la ortografie), și totuși dureros de sincere și de emoționante, nu sunt opera unui star literar în devenire, ci ale unui iubit respins și neexperimentat, cineva aflat în postura imposibilă de a încerca s-o recucerească pe aceea care l-a respins fără să se înjosească, să acuze sau să implore o nouă șansă.

Prima scrisoare datează din aprilie 1893, la o lună după ce publicase Maggie și la trei luni după ultima lor întâlnire. Adresându-i-se lui Lily cu formula „Scumpa mea L.B.“, își explică tăcerea spunându-i că „cele trei luni care au trecut au fost luni de muncă asiduă pentru S. Crane. Am vrut să văd dacă sunt demn să te gândești la mine… Ei, măcar am făcut ceva. Am scris o carte“. În loc să spună ceva despre carte, începe să înșire toate personalitățile distinse, remarcabile care o admiraseră (Garland, Howells, B.O. Flower de la Arena, Albert Shaw de la Review of Reviews, redactorul-șef de la Forum), apoi adaugă: „Așadar, aș putea spune că succesul e aproape dacă «am grijă». Și cică aș fi doar «un puști»“.

Crane e hotărât să-i demonstreze că nu e un împiedicat nemotivat așa cum păruse în ochii ei în vară, când se întâlniseră, ci un tânăr plin de viață care a pornit să cucerească lumea, iar dacă poate cuceri lumea, cu siguranță, în mod indirect, avea să se lase și ea cucerită. Apoi, realizând că poate a exagerat cu laudele, dă înapoi și spune: „Orice fel de vanitate legată de munca mea mi-e străină. Îți scriu aceste lucruri

doar ca să-ți explic de ce am tăcut atâta vreme.“ Numai că la următoarea frază schimbă iar tonul și relansează atacul: „Mi-am zis că dacă mă voi măsura cu unele nume ilustre, voi afla dacă am fost suficient de merituos ca să mă gândesc la tine, L.B.“ Ne-am fi putut aștepta să spună invers — suficient de merituos ca tu să te gândești la mine, așa cum face în primul paragraf —, dar el răstoarnă fraza și-și pune la îndoială propria valoare ca ființă umană, iar dacă într-un final se va considera nedemn, va pierde dreptul de a-i îngădui lui Lily să-i pătrundă în cuget. Zăpăcit și confuz, e într-o asemenea poziție dezavantajată în acel moment (Lily are toate cărțile în mână, iar el nu are decât mândria în care nu prea mai pare să creadă, în ciuda bravadei), încât nu-i rămâne decât să încheie cu această concluzie neconvingătoare: „Cât despre mine? N-am făcut decât să mă gândesc la tine și să mă întreb dacă-ți pasă de lucrurile spuse despre mine. S-au [sic][11] poate că ai uitat?“

Nu se știe dacă Lily a răspuns la această scrisoare sau cât de mult sau de puțin ar fi putut coresponda din aprilie 1893 și până în iarna 1893-1894, data probabilă a celei de-a doua dintre cele patru scrisori ale lui Crane care au supraviețuit. În perioada când a scris-o pe prima însă, primăvara anului 1893, când Crane începuse deja să schițeze planuri pentru Semnul roșu al curajului, a scris o povestire cu titlul „Viteza tinereții“, care e una dintre cele mai bune povestiri ale sale de debut, o scriere direct legată de Lily și de lunile petrecute împreună în Asbury Park, totul ficționalizat și transformat într-un basm modern de vreo patru mii de cuvinte. Spre deosebire de stilul șovăitor și stângaci din prima scrisoare, „Viteza tinereții“ curge cu o siguranță sclipitoare, demonstrând încă o dată, pentru a mia oară în istoria literară, că omul și artistul nu sunt una și aceeași persoană, chiar dacă întâmplarea face să trăiască în același corp, iar ceea ce în viața de zi cu zi e trunchiat și poticnit poate cânta și dansa în operă.

Un bătrân neghiob și certăreț pe nume Stinson, proprietar al „Caruselului-mamut Stinson“ într-o stațiune neidentificată de pe litoral, simte cum i se urcă sângele la cap când îl surprinde pe unul dintre tinerii săi angajați făcându-i ochi dulci fiicei sale. Treaba tânărului este să stea toată ziua în picioare pe un mic postament și să manevreze un braț de lemn lung care ține inelele de care se prind copiii atunci când caruselul ajunge în dreptul tânărului (norocosul care apucă un inel de alamă primește încă o tură pe gratis). Tânărul trebuie să stea toată dimineața și după-amiaza pe postamentul său îngust, fără să se miște la stânga sau la dreapta, dar dacă-și răsucește corpul în poziția potrivită, poate privi în jos, s-o vadă pe fiica lui Stinson, Lizzie, care vinde bilete la casierie, cu fața parțial ascunsă de o „plasă argintie“, dar nu atât de ascunsă încât ea să nu-i întoarcă

privirea. Constrângerile geometrice sunt tipice pentru Crane, băiatul prizonier pe scândura lui, fata prizonieră în spatele plasei, așa cum toate personajele și obiectele din „Camionul în pană“ sunt prizoniere în cadrul dreptunghiular al camerei de filmat fixe. Cadrul amintește și de unele contorsiuni din comediile mute ale lui Harold Lloyd și Buster Keaton și, în mod oarecum ciudat, deși a fost scrisă cu treizeci de ani înainte de apariția acestor filme, povestea lui Crane se desfășoară în mare parte în spiritul unei comedii mute. Îndrăgostiții nu pot vorbi, pot face doar schimburi de priviri, și toată drama flirtului lor e pusă în scenă prin jocul ocheadelor dintre ei.

Curtea mută avea loc deasupra capetelor mulțumii care se îmbulzea în jurul mașinăriei strălucitoare. Ocheadele grăbite, elocvente ale tânărului își transmiteau mesajul fără zgomot și pe nevăzute. În acest fel, cei doi au legat în cele din urmă o înțelegere și o tovărășie discretă. Comunicau cu exactitate tot ce simțeau. Băiatul vorbea despre iubirea lui, despre respect, despre speranța în schimbările aduse de viitor. Fata îi spunea că-l iubește, că nu-l iubește, că nu știe dacă-l iubește, că-l iubește.

Abia în a doua parte a poveștii reușesc să schimbe câteva cuvinte noaptea, pe plajă. Băiatul se bâlbâie, fata se îmbufnează, dar dragostea lor e sigură, iar în următoarea după-amiază fug împreună, luându-și tălpășița într-o trăsură „trasă cu mult zel de un cal tânăr și modern“. Stinson vine după ei într-un hârb tras de o mârțoagă bătrână și greoaie și, văzându-i pe îndrăgostiți că dispar la orizont,

se simți neputincios […] Celălalt vehicul era tinerețea, avea viteza tinereții, zbura ca gândul, purtat de speranța visurilor. Îi înțelese pe cei doi copii din fața lui și încercă un sentiment subit și ciudat de admirație, pentru că vedea puterea sângelui lor tânăr, puterea de a zbura cu hotărâre spre viitor și de a simți iar speranța.

Lizzie (Lily) fuge cu bărbatul ei, iar bătrânul Stinson („Fiica mea nu vorbește franțuzește, domnule Crane“) rămâne cu buza umflată.

Cea de-a doua scrisoare e mai expansivă, mai revelatoare, în același timp mai disperată și resemnată, pentru că Lily era în continuare

captivă în menajul cu Munroe și devenise de curând mama unui băiețel, un obstacol în plus pentru eforturile lui Crane de a o recuceri.

Chipul tău e un chin, îmi apare mereu, cu conturul și zâmbetul pe care le iubesc… mereu în fața ochilor, imaginea ta de neșters cu a [sic] ei parfum al bucuriilor trecute și a [sic][12] ei mărturisiri despre durerile prezente tragice pentru mine, pentru că mă marchează pe viață, cum se spune […] Consider că a meritat să petrec acele zile alături de tine, chiar dacă-mi pricinuiesc ani de nemulțumire. E mai bine că te-am cunoscut și sufăr decât să nu te fi cunoscut niciodată. N-aș schimba nici cel mai mărunt detaliu al amintirii tale; n-aș renunța nici la cea mai măruntă amintire a prieteniei noastre […] Nu-ți cer nimic în schimb. Doar să-mi fie îngăduit să-ți spun că te ador, că ești umbra și lumina vieții mele… toată viața mea.

Crane îi spune apoi că în curând are să plece în Europa (călătoria nu s-a materializat niciodată), după care adaugă, cu uluitoare moderație: „Sunt de mult în oraș. Am avut o viață ciudată“, sărind peste munca uriașă depusă în ultimul an, ca și peste sărăcia strivitoare în care trăise, iar în următoarea frază din același paragraf, trece la Dottie: „Am aflat recent că Townley s-a însurat. Îi datorez deci lui Dottie un colier. Mă bucură gândul că-i sunt dator.“ După câteva observații reținute, autoflatante despre susținerea „criticilor din Boston și a domnului Howells“, pe care o atribuie efectului benefic pe care ea l-a avut asupra lui, numindu-se „bărbatul pe care l-ai făcut“, Crane încheie scrisoarea cerând un răspuns: „Scrie-mi, scumpa mea, căci am nevoie. Poate că voi pleca în Europa mai repede decât plănuiesc. Iar în viața mea infinit de solitară, orice vei avea să-mi spui e binevenit.“

A treia scrisoare e cea mai lungă dintre cele patru, fiind scrisă la câteva luni după cea precedentă și trimisă în martie sau aprilie 1894, la aproape doi ani după idila lor de vară de pe coasta din Jersey, când Crane pare să fi renunțat la vechiul vis al unui posibil viitor alături de ea. Grosul scrisorii este despre el, despre zbuciumul și progresele sale ca scriitor, iar din acest motiv, scrisoarea e importantă, dar nu abordează subiectul cuplului lor decât în ultimele zece rânduri din cele șaptezeci câte are scrisoarea (în forma publicată). Crane n-a scris aproape deloc critică literară și a făcut doar rareori comentarii pe marginea propriei sale opere (adesea contrazicându-se de la o afirmație la alta), dar observațiile pentru Lily au fost printre primele pe care le-a formulat în scris și, deși nu ne spun prea multe despre ce

făcea cu adevărat în acel moment, ne dau o idee clară despre ceea ce-și închipuia că face, ceea ce până la urmă e la fel de prețios.

Cariera mea a fost mai mult o luptă decât o călătorie. Știi, când m-am despărțit de tine, am renunțat la școala deșteaptă a literaturii. Mi-am zis că trebuie să ceri mai mult de la viață, nu să stai și să-ți storci creierii pentru niște tertipuri deștepte și spirituale. Așa că mi-am creat de unul singur un mic crez artistic care mi s-a părut bun. Mai târziu am descoperit că Howells și Garland au un crez identic cu al meu și astfel am ajuns să iau parte la frumosul război între cei care spun că arta e surogatul omului pentru natură și că arta cea mai reușită e cea care se apropie cel mai mult de natură și de adevăr, și cei care spun — mă rog, nu știu ce spun. Nu spun, nu pot spune multe […] Dacă aș fi persistat în stilul meu deștept ca al lui Rudyard Kipling, poate că drumul ar fi fost mai scurt, dar, ah, n-ar fi fost adevăratul drum. Cei doi ani de luptă mi-au fost de folos. Și iată-mă acum aproape de sfârșit. Iarna mă întărește.

Să nu uităm că în acel moment avea doar douăzeci și doi de ani, nu mai era un debutant de nouăsprezece sau douăzeci de ani, dar era tot pe metereze, și pentru că o încasase în „frumosul război“ și o încasa în continuare, era într-o dispoziție bătăioasă, un tânăr care se zbătea pentru viața sa artistică, iar dacă îi considera pe Howells și Garland aliații săi, avea să se agațe de sprijinul lor, deși ei știau (chiar dacă el nu știa) că el era mult mai curajos și mai radical decât ei. Post Wheeler, prietenul lui Crane, împărtășea această opinie: „Garland înțelegea că Stevie era o cale nouă, strălucitoare, în hățișul insipid și ipocrit al virtuoasei literaturi americane, deși el personal nu intenționa să urmeze acea cale.“

Cât despre Lily și dragostea pe care Crane i-o purta încă, iată cum se încheie scrisoarea lui:

Nu mă uita, draga mea, niciodată, niciodată, niciodată. Pentru că tu ești singura femeie din viața mea. Sunt condamnat, socot, la o existență singuratică de visare zadarnică. Asta m-a făcut mai bun, m-a ajutat să înțeleg mai bine oamenii și să-i compătimesc pentru ceea ce rabdă. Mi-a dat tot ce am realizat și speranța în viitor. De fapt, această schimbare în viața mea ar trebui să-mi fie întru câtva de folos, căci, pe

zei, am plătit scump pentru ea.

Îi scriu și prietenei noastre, mereu credincioasa domnișoară Dottie Brandon, în aceeași corespondență — cerul să-i dea odihnă. La revedere, scumpa mea.

Tonul e final, ca și cum la revedere ar însemna, de fapt, adio, o ieșire grațioasă, ba chiar curtenitoare dintr-o situație insuportabilă, sentiment cu atât mai pregnant în cea de-a patra și ultima scrisoare — mai mult un bilet — trimisă în iulie 1895, la cincisprezece sau șaisprezece luni după acel adio de mai sus, o rugăminte politicoasă prin care îi spune că un editor e interesat să reediteze povestirile despre Sullivan County, cele de care se lepădase pentru că erau prea „deștepte“ și care, până la urmă, n-au mai fost publicate în timpul vieții sale, și pentru că „tu ești singurul om din lume care are cópii“, o roagă să i le trimită prin poștă, apoi se grăbește să încheie: „Vii în nord vara asta? Să mă anunți când trimiți povestirile. Mi-ar plăcea să te revăd. Al tău, ca întotdeauna, S.C.“ Un astfel de bilet sec pare să semnaleze că fascinația lui față de ea pălise, numai că n-a fost așa — cel puțin nu încă.

Am găsit o fotografie cu Lily Brandon Munroe din perioada în care a cunoscut-o Crane. În ansamblu, fotografia e stranie și enigmatică, o imagine aproape absurdă, dar Lily e o apariție ciudată în context doar pentru că nu e ciudată, ceea ce contrastează cu restul imaginii. E undeva afară, în pădure, înaltă și dreaptă, cu brațul drept petrecut pe după elementul de sus al unui gard de lemn cu patru bârne, ținând în mâna dreaptă o pălărie de culoare închisă, ornamentată cu flori naturale sau artificiale și privind undeva în stânga. Rochia ei închisă la culoare, care-i atârnă până la pământ, e un model din anii 1890 cu mâneci bufante, talie bine marcată și corsaj cu decolteu în V umplut de gulerul unei bluze albe, care-i acoperă gâtul. Pare să aibă părul șaten deschis (sau poate blond) și, deși îl poartă strâns la spate, fruntea îi e împodobită de un breton cârlionțat, o tușă jucăușă care mai îndulcește din sobrietatea ținutei. Detaliile feței sunt greu de deslușit, dar pare să aibă un chip atrăgător, poate nu chiar frumos, dar plăcut și bine conturat, iar dincolo de asta e important să observăm că zâmbește, lucru foarte rar la fotografiile epocii, ceea ce sugerează că e o fotografie pe celuloid, făcută cu unul dintre aparatele Kodak cu focalizare fixă abia inventate, strămoșul lui Brownie, care a dat lumii primul instantaneu în anul 1900. Indiferent cum a fost făcută

fotografia, Lily are un zâmbet cald și inteligent, de om sigur pe sine, zâmbetul unei fete drăguțe care are minte, iar privirea îi e luminoasă și degajată, de o francheță îndrăzneață. Așadar, deloc stranie, absolut deloc, dar Lily nu e singură în fotografie, pentru că în dreapta ei, ceva mai jos, așezat de cealaltă parte a gardului, într-un costum din trei piese închis la culoare, vizibil doar de la brâu în sus, este soțul ei, Hersey Munroe, care-și sprijină cotul stâng de cea de-a treia bârnă a gardului de lemn și-și ferește fața de soare cu mâna. Își ține ochii închiși și buzele subțiri la fel, nu atât de strâns încât să se schimonosească, totuși strâns. Ce caută acolo și de ce e tolănit la pământ în acea postură incomodă, spontană? Bănuiesc că nu și-a dat seama că apare și el în poză. Ar fi trebuit să fie portretul lui Lily, iar ea e pe deplin pregătită, pe deplin conștientă că obiectivul aparatului e îndreptat asupra ei, și pentru că soțul ei își închipuie că s-a ferit bine, e convins că obiectivul nu-l poate vedea. Dar îl vede, arătându-ne un bărbat care pare să se afle acolo împotriva voinței sale, un bărbat care e împreună cu soția lui, deși n-ar vrea, care și-a găsit un loc de cealaltă parte a gardului ca să se distanțeze de ea, care stă jos în timp ce ea stă în picioare, care e posac în timp ce ea e zâmbitoare, care-și duce mâna la cap nu doar ca să se ferească de soare, ci și pentru că-l doare capul, pentru că-l doare tot. Fără îndoială, poza a fost o greșeală, dar dacă trebuia să fie un portret al lui Lily, atunci de ce nu l-au înlăturat pe Munroe? Versiunea nemodificată surprinde un singur moment, ciudat de izolat, dar timpul stă pe loc doar în fotografii și, pentru că viitorul care a urmat acelei zile a trecut de mult și știm cum s-a terminat povestea, imaginea poate fi interpretată și ca portretul unei căsnicii în dificultate. O cercetez din nou. Tânăra Lily Brandon Munroe pare sigură pe ea și fericită. Hersey Munroe, ceva mai matur, pare dărâmat. Fotografia nu are dată, dar știm din arhive că s-au căsătorit în 1891. Până la sfârșitul secolului divorțaseră.

Lily Brandon Munroe și soțul ei, Hersey Munroe

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

În primăvara anului 1898, Crane s-a întors în America după ce petrecuse zece luni în Anglia, unde trăise în concubinaj cu Cora Taylor. Destinația lui era Cuba, unde urma să relateze despre Războiul Hispano-American pentru World, publicația lui Pulitzer, iar în cei trei ani care trecuseră o văzuse pe Lily doar de două ori, o dată la începutul lui 1895, ca să-și ia rămas-bun înainte să plece în vest, în

expediția lui jurnalistică pentru agenția Bacheller, apoi încă o dată la începutul lui 1897, cu ocazia unei scurte vizite la New York după ce fusese la un pas de a se îneca aproape de coasta Floridei. Există indicii, deși niciodată pe deplin confirmate, că s-ar fi oprit la Washington în drumul său spre sud, spre Cuba, ca s-o revadă pe Lily și s-o ceară încă o dată de soție. S-au întâlnit pe teren neutru, la Biblioteca Congresului, cel mai puțin intim loc din tot orașul, iar în acel sanctuar imens al cărților, ea l-a refuzat pentru ultima oară. N-a mai văzut-o niciodată, dar potrivit lui Ames Williams, Crane i-ar fi scris cel puțin o scrisoare din Cuba, ceea ce ar putea însemna două sau trei scrisori, poate chiar mai multe. Lily Brandon a fost prima și cea mai durabilă iubire a vieții lui, iar după idila lor de vară din 1892, el nu s-a putut desprinde niciodată de vraja acelor luni și i-a dus dorul până la sfârșit.

La un an după moartea lui, Lily s-a căsătorit pentru a doua oară.

În 1948 i-a spus lui Williams că nu îmbrăcase niciodată un costum de baie, nici nu înotase și că, în continuare, după cincizeci și șase de ani, se gândea la Crane ori de câte ori vedea oceanul.

5

Într-o după-amiază de august din timpul acelei veri bogate în evenimente din 1892, Crane stătea pe plajă, împreună cu alt reporter începător, Arthur Oliver, care-i fusese coleg de clasă la Lafayette. Oliver avea să noteze mai târziu, într-un articol scris în 1931, „Amintiri din Jersey — Stephen Crane“, că pe atunci, munca îi dădea bătăi de cap și se simțea blocat, incapabil de o exprimare vie, așa cum și-ar fi dorit.

— Nu știu de ce nu ajung la miezul problemei, am zis eu. Știu că am ceva neobișnuit de spus, dar mă încurc în tot felul de idei despre cum ar trebui spus.

„Stevie“ a luat un pumn de nisip și l-a aruncat în briza răcoroasă a mării.

— Uite așa să faci cu ideile tale, a zis el. Uită ce crezi și povestește ce

simți. Fă-l pe celălalt să realizeze că ești la fel de uman ca el. Ăsta-i marele secret când spui povești. Lasă convențiile și canoanele literare. Fii tu însuți!

În acea vară, Crane a învățat din ce în ce mai bine cum să fie el însuși, iar corespondența pe care a scris-o în acele luni au atins un nou nivel de concizie, ironie acidă și reușită stilistică. Tot despre nimic scria, dar ochiul său ager și penița ascuțită reușeau să transforme acel nimic în ceva mai incisiv decât o simplă flecăreală la malul mării. E de mirare că editorii de la Tribune i-au permis să se desfășoare, pentru că multe dintre săgețile critice ale lui Crane erau îndreptate chiar spre cei care cu siguranță citeau Tribune.

Din PE PROMENADĂ: Prin părțile locului, vizitatorul de vară tipic e un ins mai degrabă trupeș, cu un ceas de buzunar de calitate și costum de afacerist, soție și cam trei copii. Stă bine înfipt în pantofii lui, cu siguranța de sine a unui american și, jucându-se nonșalant cu ceasul de buzunar, privește limpede către lume. Se supune prețurilor arogante ale unora dintre proprietarii hotelurilor cu o indiferență calmă; cumpără fără să clipească lucruri la prețuri usturătoare. Cu toate astea, încercați fățiș și deliberat să-l ușurați de cincisprezece cenți, că-și va pune mâinile în buzunare, își va depărta picioarele și se va sfădi în gura mare până la apusul soarelui. Toată ziua stă întins pe nisip sau șade pe plajă, citind ziare și fumând trabuc, în timp ce fericitele sale progenituri se bălăcesc, îi aruncă nisip pe spate sau își golesc găletușele cu apă de mare în ghetele lui. Seara se trage la țol festiv și-și scoate soția și „fetele“ pe promenadă. Se distrează într-un fel foarte cuminte și azvârle cu bani în stânga și-n dreapta, închipuindu-și că a ieșit ieftin.

Ceva mai departe, în același articol, Crane îl atacă până și pe „întemeietorul“ James A. Bradley, cu mania lui de a umple orașul de pancarte de avertizare:

În munca lui, dă dovadă de un geniu superior și de înzestrări scriitoricești […] De pildă: „La doamne, modestia veșmintelor e la fel de cuvenită costumului de baie ca mătăsurilor și satinurilor.“ Această declarație e plină de gânduri încântătoare. Exprimă sentimente cu

adevărat frumoase. E modestă și delicată. Autorul său nu face decât să insinueze. O astfel de formulare blândă nu cutremură prin nimic simțurile vibrante. Să presupunem că ar fi spus „Nu intrați în apă înveșmântate doar într-un zâmbet senin“ sau „Nu vă prezentați pe plajă învăluite doar în reverie“. Un om neatent s-ar fi putut face vinovat de asemenea grosolănie inutilă. Dar nu și „întemeietorul“ Bradley. El nu e un simplu om. E un artist.

A reușit să se strecoare aproape toată vara, după care imensul cer albastru de pe coasta din Jersey i-a căzut în cap. Nu doar că și-a pierdut slujba de la Tribune, dar primele trei paragrafe din articolul său „Parade și distracții“, publicat duminică, 21 august, au provocat o asemenea vijelie de acuze și contraacuze, încât controversa a tulburat campania electorală prezidențială din 1892, poate chiar afectându-i deznodământul. S.C. cel mărunt, taciturn și rezervat avea talentul straniu de a stârni furtună în jurul lui, nu din intenție sau calcul, ci din întâmplare și ghinion, iar atunci când a simțit pentru prima oară înțepăturile criticilor publice, n-a știut cum să se apere de atac.

O mulțime de factori accidentali au coincis pentru a produce un asemenea scandal teribil. Mai întâi: Whitelaw Reid, proprietarul Tribune, renunțase la postul său de ambasador în Franța pentru a se înscrie pe lista republicană, ca partener al lui Benjamin Harrison și viitor vicepreședinte. În al doilea rând: în aprilie și iulie se declanșează două greve mari, sângeroase, care ridicaseră muncitorimea împotriva administrației republicane — minerii din minele de argint din Coeur d’Alene, Idaho, care au întrerupt lucrul și dezastrul din Homestead, Pennsylvania —, iar republicanii făceau mari eforturi pentru a schimba percepția că partidul lor s-ar opune intereselor muncitorimii. În al treilea rând: o organizație muncitorească xenofobă, de dreapta, care se numea Ordinul Junior al Mecanicilor Americani Uniți (Junior Order of United American Mechanics — JOUAM) plănuia să-și desfășoare parada anuală pe străzile din Asbury Park pe 17 august. În al patrulea rând: Townley scrisese despre paradă în 1890 și 1891, dar în acea zi de miercuri din 1892 a hotărât să plece din oraș pentru o excursie la pescuit de cinci zile. În al cincilea rând: a lăsat această sarcină în seama fratelui său și a rugat alt ziarist, pe Billy Devereaux, să verifice articolul lui Crane, ca să se asigure că trece de verificare. Devereaux a considerat că micul articol era provocator și amuzant și l-a trimis prin telegraf biroului de la New York, convins că redactorii anoști de acolo aveau să-l refuze. În al șaselea rând: clădirea în care se afla Tribune era în renovare. În redacție era haos, așa că nu știa stânga ce făcea dreapta și nici dreapta

ce făcea stânga. Articolul s-a strecurat prin acea breșă și a fost publicat a doua zi dimineața.

Iată paragrafele care au stârnit vâlvă:

Parada Ordinului Junior al Mecanicilor Americani Uniți care a avut loc aici miercuri după-amiaza a fost profund impresionantă pentru unele persoane. Au participat sute de membri ai ordinului, care s-au vânturat pe străzi acompaniați de atâtea fanfare, încât s-a lăsat cu o larmă infernală. A fost, probabil, cea mai stângace, dizgrațioasă, neșlefuită și necizelată procesiune care a ridicat vreodată nori de praf pe acele străzi pârlite de soare. Totuși, unii au găsit interesant spectacolul confruntării dintre lumea de Asbury Park și această adunare.

Asbury Park nu creează nimic. Nu face, doar amuză. Există o fabrică unde se fac cămăși de noapte, dar e la câțiva kilometri de oraș. E o stațiune bogată, tihnită, cu femei și vin la discreție. Mulțimea care a asistat la defilare era compusă din rochii de vară, umbrele de soare din dantelă, pantaloni de tenis, pălării de soare și zâmbete indiferente. Procesiunea era compusă din bărbați bronzați, cu umerii căzuți, needucați și murdari de praf. Cei mai mulți purtau haine care le stăteau prost și habar n-aveau să mărșăluiască. Nu făceau decât să tropăie, fără să pară că pricep prea multe, apatici, nepăsători și, într-un fel, demni — un ritm și o atitudine emblematice pentru viețile lor. Ocazional zâmbeau și din când în când își salutau prietenii din mulțimea de pe trotuar. O astfel de adunare de bărbați crăcănați din clasa de jos, cu mâinile strâmbe și umerii gârboviți de la săpat și construit era o priveliște nemaivăzută pentru populația estivală din Asbury Park, care a fost vag amuzată.

Omul tipic din Asbury Park e acela care, atunci când ia un dolar și-l duce la ochi, uită cu totul că alți oameni ar putea avea drepturi. E capabil să creadă că bărbații și femeile, în special cei de la oraș, au venit pe lume ca să-i mulgă el. Iată de ce e firesc ca onestitatea bronzată, arsă de soare de pe chipurile membrilor Ordinului Junior al Mecanicilor Americani Uniți să aibă un efect cu totul zguduitor asupra sa. Vizitatorii sunt oameni cu principii.

Instructorul premiant de la școala cu internat de care-și amintea cu duioșie s-a simțit fără îndoială deranjat de grosolănia mecanicilor, dar adevărata țintă a izbucnirii lui arțăgoase a fost chiar Asbury Park, iar comentariile sale cele mai nemiloase s-au îndreptat spre condescendența arătată de turiștii cu bani mecanicilor zdrențăroși care, la urma urmei, merită laude pentru că au „principii“. În mod ironic, vânzarea ziarelor în Asbury Park fiind interzisă duminica, curioșii bine îmbrăcați din public n-au avut ocazia să se vadă ridiculizați la gazetă. Dar JOUAM s-au considerat insultați și, într-o scrisoare către Tribune publicată pe 23 august, au obiectat față de „criticile nemeritate și neamericane“ aduse organizației lor. În apărarea lor, au scris: „Principalele noastre obiective sunt să limităm imigrația […] [și să] cerem ca Sfânta Scriptură să fie citită în școlile noastre publice, nu pentru a propovădui sectarismul, ci pentru a-i inculca învățămintele. Ne-am unit pentru a proteja afacerile americane și a le feri de efectul vătămător al concurenței străine.“

A doua zi, Tribune a publicat un mesaj de scuze față de JOUAM și a dezavuat articolul ca fiind „o scurtă corespondență neînsemnată, publicată din greșeală de redactor“. Dar JOUAM nu s-au mulțumit cu aceste scuze și, când democrații și alți adversari politici au început să-l acuze pe Reid că ar fi antimuncitorime, Tribune a ieșit cu o nouă clarificare pe data de 28, explicând că Reid nu se mai implicase activ în conducerea ziarului de peste trei ani din cauza îndatoririlor sale ca ambasador în Franța și că la data publicării articolului se afla în Midwest, în campanie electorală. Mânia JOUAM nu s-a domolit. Au continuat să-l considere pe Reid vinovat pentru insultă și i-au denunțat candidatura în filialele organizației din toată țara. Nimeni nu știe exact cum sau când s-a întâmplat, dar cum presiunea împotriva lui Reid și a republicanilor a continuat să crească, atât Townley, cât și fratele lui au fost dați afară de la Tribune. În articolul său din 1931, Arthur Oliver își amintește că Post Wheeler i-a dat vestea concedierilor. „Townley Crane a fost dat afară prin poștă, iar Stevie prin telegraf! Stevie a plecat deja și Townley o să plece la sfârșitul sezonului.“ Între timp, Crane fusese deja atacat în presa locală — nu cu numele, articolul său fiind nesemnat, cum erau majoritatea articolelor din Tribune, ci ca autor al acestuia. Asbury Park Daily Journal spune că articolul e „calomnios“, lipsit de „bun simț, decență și capacitatea de a distinge între o știre și o insultă deliberată […] Se spune că J. Townley Crane, cronicarul obișnuit al Tribune, a fost ocupat cu altceva săptămâna trecută și a delegat altuia sarcina de a scrie obișnuita bârfă de duminică. Tânărul cu pricina are o aplecare către stilul flamboaiant și-l așteaptă un viitor luminos, dacă nu cumva moare tânăr, cum li se întâmplă celor buni.“

După concedieri, Arthur Oliver le-a făcut o vizită de condoleanțe celor doi frați. „Townley era încruntat ca un rege care și-a pierdut tronul“, scrie el, dar Crane părea mai puțin zguduit.

„Stevie“ m-a întâmpinat cu un zâmbet de sfânt pe care-l avea mereu pregătit pentru orice dezastru. M-a întrebat dacă am citit articolul și mi s-a părut că văd în expresia lui o umbră de mândrie. I-am spus că da. M-a întrebat ce părere am despre el. Am opinat că e spiritual și bun pentru aproape orice, în afară de publicare.

— Mai ales publicarea în New York Tribune, a spus el rânjind. Apoi a continuat: Vezi tu, se pare c-am uitat pe moment că șeful meu de la Tribune candida pentru funcția de vicepreședinte […] Nici nu-ți vine să crezi că un ins mărunt și inocent ca mine a putut stârni un asemenea scandal în politica americană. Asta arată ce poate face inocența, dacă are ocazia!

Întâmplarea a făcut ca Hamlin Garland să sosească în Asbury Park la câteva zile după ce Crane și-a pierdut slujba. Când Crane l-a vizitat la pensiune și i-a spus de concediere, Garland a vrut să citească articolul. Crane a scos din buzunar o tăietură din ziar, dar după ce Garland i-a digerat conținutul, i-a dat-o înapoi lui Crane și i-a spus: „La ce te așteptai din partea ziarului tău — să-ți dea o medalie?“

Garland continuă: „El a zâmbit din nou, cugetând cu amărăciune. «Cred că n-am stat să mă gândesc la asta… Deși nici dacă mă gândeam nu știu dacă ar fi fost o mare diferență. Țineam oricum să spun acele lucruri.»“

Cel mai bun sfat primit de Crane în toiul furtunii JOUAM a venit, probabil, din partea lui Willis Fletcher Johnson, care era destul de matur ca să înțeleagă mai multe despre Crane și viitorul său decât Crane însuși.

Stephen era foarte agitat […] și a venit la mine ca să-i spun ce să facă […] Răspunsul meu a fost: nimic. Responsabilitatea era a mea, nu a lui. Dar am „tras învățămintele“, făcându-i două sugestii. Prima, că articolul obișnuit de știri nu e locul potrivit pentru mecanisme retorice subtile. Și cealaltă, că cineva care poate scrie „Patru bărbați într-o peșteră“ n-ar trebui să-și piardă vremea relatând cum „Sculerii din

fundu' țării au tras la hotelul Ulița Aurie în sezon".

În noiembrie, echipa electorală Harrison-Reid a pierdut cu trei procente votul popular în fața echipei democrate Grover Cleveland-Adlai Stevenson, dar a fost zdrobită în Colegiul Electoral cu o diferență de aproape doi la unu, 277 la 145. Cu sau fără articolul lui Crane, e foarte probabil ca democrații să fi câștigat, deși până la urmă e imposibil de calculat cât de afectați au fost republicanii de tevatura făcută de JOUAM, care a întors votul muncitorimii împotriva lor. După mulți ani, Whitelaw Reid a scris că Stephen Crane „a fost omul din cauza căruia n-am ajuns vicepreședinte. Nu știu dacă Grover Cleveland a aflat vreodată cât de multe îi datorează". Probabil că glumea, dar, pe de altă parte, realitatea istorică ne arată un lucru: Reid a avut controlul la Tribune până la moartea sa, în 1912. Chiar dacă Townley a fost reangajat la scurt timp după ce fusese concediat, Crane a fost înlăturat definitiv, iar când a început să-și publice romanele, antologiile de povestiri și poeziile, Tribune i-a demolat pe rând toate cărțile, le-a demolat zgomotos, violent și cu un dispreț necruțător, iar ziarul a continuat să-l atace chiar și după moarte — considerându-l nu doar un șarlatan literar prefăcut, ci și un om de cea mai joasă speță.

6

În toiul luptelor cu JOUAM, știind că zilele în Asbury Park îi erau numărate, Crane a cerut o slujbă de la Asociația Americană a Presei (American Press Association), prezentându-se ca jurnalist cu experiență, care plănuia să călătorească în Sud și Vest și spera să scrie câteva reportaje pentru serviciul lor de știri. L-au refuzat, dar propunerea arată cât de avid era să exploreze alte părți din țară și să-și pună puterile la încercare pe teren necunoscut — primul semn al neastâmpărului său. Din acel moment, neastâmpărul avea să-l însoțească mereu pe Crane, crescând pe măsură ce treceau anii, iar mâncărimile la tălpi aveau să-l ducă de-a lungul timpului în numeroase locuri îndepărtate, dar pe vremea aceea nu putea călători din fonduri proprii pentru că nu le avea, ceea ce înseamnă că avea nevoie de un sponsor care să-i susțină nevoia de a porni la drum. Cum lipsa fondurilor continua și nu se arăta niciun sponsor care să-l ajute,

dorința i s-a împlinit abia în 1895, dar chiar și după ce s-a întors din acea primă călătorie în Sud, Vest și Mexic, rareori se întâmpla să stea liniștit mai mult de câteva luni. Nimic deosebit, poate, pentru cineva care în copilărie nu a avut un cămin stabil.

Înainte de sfârșitul acelei veri nebune de iubire și politică prezidențială, Stephen le-a arătat atât lui Johnson, cât și lui Garland penultima versiune din Maggie. Amândoi au avut reacții favorabile la manuscris și s-au oferit să-l ajute cu publicarea. Garland i-a sugerat lui Crane să-i propună cartea lui Richard Watson Gilder, redactor-șef la Century Magazine, o idee bună în principiu, dar cu șanse de-a dreptul infime de reușită, din moment ce Gilder era cel mai scorțos și mai pedant dintre toți scorțoșii scenei literare din New York. Totuși, Garland a scris o scrisoare de recomandare pe care Crane să i-o dea împreună cu manuscrisul. „Dragă Gilder, te rog să citești un manuscris grozav, opera lui Stephen Crane. În opinia mea, e un băiat extraordinar. Eu l-am sfătuit să-ți aducă manuscrisul.“ Johnson a fost de părere că romanul avea nevoie de unele revizuiri, dar că „merita publicat și ar trebui să aibă succes. Dar l-am prevenit că-i va fi dificil să găsească o editură respectabilă care să îndrăznească să-l tipărească; iar dacă avea să fie publicat, avea să-i șocheze pe de-alde Podsnapi și doamnele Grundy[13], atrăgându-i o furtună de critici.“ După ce s-a gândit îndelung, Johnson i-a recomandat lui Crane să-i arate cartea „dragului său prieten și fost coleg“ Ripley Hitchcock, consilier literar la D. Appleton and Company. În cele din urmă, Crane le-a trimis manuscrisul atât lui Gilder, cât și lui Hitchcock, dar nu înainte de a-l rescrie drastic și de a produce versiunea finală, ceea ce l-a ținut ocupat toată toamna și după ce a împlinit douăzeci și unu de ani.

Între timp a plecat din Asbury Park. Vreme de o lună sau două e posibil să fi lucrat ca reporter la Newark Daily Advertiser, după care, la sfârșit de octombrie, țărănușul din New Jersey și văgăunile din Sullivan County s-a mutat la New York.

7

Prietenul lui, Frederic Lawrence, care studia medicină în oraș de un an, l-a invitat pe Crane să împartă cu el o cameră într-o pensiune locuită în general de studenți la medicină, pe Avenue A numărul 1064. Avenue A, care astăzi începe de la Houston Street și se termină

la Fourteenth Street, în East Side din Manhattan, se întindea pe atunci spre nord până în Harlem, dar de-a lungul anilor mai multe porțiuni au primit nume noi, iar vechea clădire de la numărul 1064, lângă Fifty-seventh Street, în care a locuit Crane, ține acum de ceea ce se numește Sutton Place, o adresă care actualilor newyorkezi le evocă linguri de argint și indolență de copii de bani gata, dar care în anii 1890 era una dintre zonele cele mai puțin șic din oraș. După cum povestește Lawrence în memoriile lui despre Crane:

Străduțele mici și înguste din jurul nostru erau pline de locuințe sordide, ale căror locatari aproape că umpleau drumurile, oferind material până atunci mai puțin folosit. Crane observa totul cu o privire curioasă și înțelegătoare, deși detașată. Până la un punct putea înțelege acea plebe subterană și considera de datoria lui să sondeze în profunzime. Într-o zi s-a întors acasă, cu chipul lui de obicei grav radiind, și m-a întrebat brusc: „Tu ai văzut vreodată o bătaie cu pietre?“ Când am răspuns că nu, s-a lansat într-o descriere strălucită a scenei la care tocmai asistase. Ceva mai târziu în aceeași zi, a așternut-o pe hârtie și așa s-a scris primul capitol din Maggie. Pe măsură ce povestea — o evocare sordidă a vieții în cartierele sărace și lumea interlopă — prindea contur în mintea lui Crane, entuziasmul ne-a cuprins și pe el, și pe mine, și împreună ne-am avântat pe străzile rău-famate și cartierele periculoase, în căutarea culorii locale care avea să insufle viață măreței creații.

Lawrence a fost martorul privilegiat la crearea cărții — și la metodele de creație ale lui Crane. Își urmărise prietenul la lucru încă din timpul semestrului petrecut împreună la Syracuse, putuse să-l urmărească pentru că, spre deosebire de majoritatea scriitorilor, Crane nu era prea deranjat de prezența altora în camera în care lucra, ceea ce arată puterea lui de concentrare, care-i permitea să-și creeze un spațiu solitar în care să se ascundă chiar și când era înconjurat de lume. În formularea lui Lawrence:

Putea sta multă vreme cufundat în gânduri, ticluind următoarea frază. Abia când o formula complet punea penița pe hârtie. Apoi scria încet, cu grijă, cu scrisul acela rotund, îngrijit, accentuând fiecare semn de punctuație, ceea ce era întotdeauna o marcă a manuscriselor sale. Foarte rar, aproape niciodată, nu era nevoie să corecteze vreun cuvânt

sau vreun semn. După ce termina fraza, se ridica, își aprindea iar pipa, se învârtea fără țintă prin cameră sau privea fix pe fereastră. De obicei rămânea tăcut, adâncit în gânduri, dar uneori începea să fredoneze vreun cântec popular sau vreun refren bahic, cânta o singură măsură iar și iar în timp ce aștepta să-i vină inspirația […] De multe ori muncea o zi întreagă pentru o pagină și rareori producea mai mult de două, trei pagini odată. Uneori nu-și înmuia penița în cerneală cu zilele. Și totuși, încet, dar sigur, manuscrisul creștea și astfel s-a născut Maggie, o fată a străzii.

Micul roman, nuvela sau povestirea de șaptezeci și două de pagini, în ediția Library of America, n-ar fi putut fi anticipată de nimic din ce scrisese Crane până atunci — cel puțin nu de către altcineva. Cadrul trebuie să le fi fost familiar cititorilor epocii (mahalalele din New York) și, până la un punct, se poate considera că subiectul ca atare respectă convențiile melodramelor de sfârșit de secol XIX (fără optimismul unui final fericit), dar stilistic, cartea e o declarație de război, iar efectul creat este cel al unui vis tumultuos cauzat de febră, o zonă de război mentală cu grotesc violent, mutant, aflată într-o permanentă încleștare. În cele mai turbulente pasaje ale poveștii, personajele nu sunt atât personaje de roman, cât întruchipări moderne ale unor figuri clocotitoare din cele mai sângeroase saga islandeze, ființe mitologice în costume din anii 1890, forțe arhetipale care există în afara timpului. Prin urmare, în carte nu se dau adrese, nu se specifică date, iar Rum Alley, zona din oraș unde trăiesc protagoniștii, n-a existat niciodată pe vreo hartă a New Yorkului. Cercetătorii și criticii au încercat mai mult de un secol s-o îndese cu forța pe Maggie în diferite compartimente cu etichete ca „realism“, „naturalism“, „impresionism“ și „determinism“, dar micul roman al lui Crane eludează orice categorie fixă. E un poem vizionar ciudat, o proiecție a vieții interioare a unui tânăr asupra unui peisaj imaginat care coincide întâmplător cu un New York observat de un ochi sever, dar care de fapt nu e New York, ci un loc care există doar în mintea scriitorului și a cititorului. Iată de ce cartea pare nouă și modernă și nu respectă ceea ce era considerat posibil în America anului 1893. Majoritatea celor care au citit Maggie la vremea aceea au fost scârbiți, inclusiv o parte dintre membrii cei mai pioși ai familiei Crane, care și-au dosit exemplarele în pod și până la urmă le-au ars pentru că li se părea o carte deranjantă, imorală, dincolo de limitele decenței creștine.

Celor care nu cunosc romanul le-aș sugera câteva minute de documentare înainte să-l deschidă la prima pagină. Uitați-vă mai întâi la fotografii din acea epocă, numeroasele imagini cu New Yorkul

anilor 1890 care s-au păstrat, începând cu How the Other Half Lives[14], reportajul lui Jacob Riis despre amărâții apăruți în oraș la începutul acelui deceniu, ilustrat cu fotografii de oameni ai străzii, băieți zdrențăroși care dorm în ganguri și cotloane dosnice, muncitoare tinere și bătrâne din ateliere mizere, care cos haine de mână, cu ac și ață, „fata cocioabelor“ singură printre dărâmături pe un teren gol (o reprezentare plauzibilă a lui Maggie în copilărie), femeia șezând la masă alături de șase copii mici și „făcând flori artificiale“, bețivii tolăniți pe podelele murdare ale secțiilor de poliție, „pensiunea cu șapte cenți“ din Pell Street, cadrele exterioare cu Bottle Alley, Mulberry Bend și Bandits' Roost, dar și diferite momente din Chinatown, cartierul evreiesc și cartierul italian, iar după ce digerați fotografiile cu sărăcie urbană ale lui Riis, treceți mai departe la creațiile lui Alice Austen din 1896, cum sunt cadrele autentice cu un tânăr curier pe bicicletă, un poștaș cu tașcă mare de piele pe umăr, care scoate scrisori dintr-o cutie poștală, un măturător de stradă în uniforma lui albă, ținând mătura în mâini și purtând o cască albă regulamentară pe cap, și un polițist voinic cu o manta lungă, cu mâinile la spate, singur pe o stradă pietruită. Apoi aplecați-vă asupra fotografiei din 1892 a lui Alfred Stieglitz, „Stația“, care prezintă vitalitatea aglomerată și colcăitoare a unei artere principale dintr-un oraș, cu un tramvai tras de cai în centru, același tip de vehicul care apare în „Camionul în pană“ și apoi din nou în Maggie. Treceți mai departe la localurile de noapte, teatrele și expozițiile de curiozități din Bowery, la clădirile Equitable Life și New York Tribune, la Muzeul Metropolitan de Artă și celebra imagine cu patinatorii din Central Park în umbra imensului bloc de locuințe Dakota. Aceste imagini sunt dovezile documentare, realitatea vizuală a lumii zugrăvite în cartea lui Crane și ne e util să le privim ca să ajungem la un soi de reprezentare tangibilă a acelei lumi, dar cunoașterea cadrului istoric nu te pregătește suficient pentru șocul Maggie. Fotografiile sunt utile în felul lor, dar când vine vorba despre forța evocatoare a imaginilor, spiritul primei cărți a lui Crane se regăsește mai degrabă în tablourile și gravurile lui Goya de când era bătrân și surd, în special în „Picturile negre“ (Duel cu bâte, Femei râzând, Sabatul vrăjitoarelor, Doi bătrâni mâncând supă, Saturn devorându-și fiul) și în ororile umane și fanteziile zugrăvite de Los Caprichos și Dezastrele războiului. Cu siguranță, Crane însuși nu s-a gândit niciodată la asta, dar de fiecare dată când mă uit la cel de-al patruzeci și treilea Capricho, mi-e cu neputință să nu văd în el un portret al stării lui de spirit în timp ce lucra la roman. Un bărbat care stă singur la o masă a adormit cu capul pe brațe, în timp ce în spatele lui se adună o cohortă de năluci macabre. Titlul spune: „Somnul rațiunii naște monștri“.

Primul monstru pe care-l întâlnim e un băiat pe nume Jimmie, prezentat în prim-plan la începutul cărții:

Un băiețel foarte pipernicit stătea pe un morman de pietriș, apărând Rum Alley și onoarea ei. Arunca cu pietre spre golanii urlători din Devil's Row care se învârteau nebunește în jurul mormanului și-l bombardau.

Chipul lui de copil era livid de furie. Trupul lui mititel se zvârcolea în timp ce striga sudălmi grozave, dogoritoare.

— Fugi, Jimmie, fugi! O să te prindă! țipă un copil de pe Rum Alley care bătea în retragere.

— Na, răspunse Jimmie cu urlet viteaz, nu mă pune pă mine pă fugă irlandejii ăștia.

Gâtlejurile celor din Devil's Row sloboziră iar zbierete mânioase. Golănașii în zdrențe din dreapta se năpustiră sălbatic asupra mormanului de pietriș. Pe fețișoarele lor spasmodice străluceau rânjete de ucigaș adevărat. În timp ce năvăleau, aruncau cu pietre și înjurau într-un cor strident.

Micul apărător al Rum Alley coborî împleticit, la iuțeală, pe partea cealaltă. Haina îi fusese ruptă în bucăți într-o încăierare și-și pierduse șapca. Avea vânătăi în douăzeci de locuri de pe corp și dintr-o tăietură la cap îi curgea sânge. Expresia trăsăturilor lui palide era cea a unui mic demon smintit.

Aceste fraze introductive ne dau întregul proiect al cărții. Lupta sălbatică dintre cele două tabere de băieți războinici e povestită simultan prin inflația retorică folosită pentru a descrie bătălia (epitete cavalerești ca „onoare“, „viteaz“ și „apărător“, alături de verbe

agresive, dinamice, adjective și tropi ca „sudălmi grozave, dogoritoare“, „zbierete mânioase“, „fețișoare spasmodice“, „rânjete de ucigaș adevărat“, „înjurau într-un cor strident“, „mic demon smintit“) și deflația retorică a argoului de mahala folosit de combatanți („Na […] nu mă pune pă mine pă fugă irlandejii ăștia“), care se combină într-o detașare auctorială ironică, același efect de distanțare din primele povestiri ale lui Joyce și Hemingway, din romanele lui Camus și din operele multor altor scriitori din secolul următor. Crane a fost cel care care a consacrat acest ton. Cuprinde carnajul la care se dedau personajele sale cu ochiul sigur al unui corespondent de război, transformând o scenă potențial isterică, scăpată de sub control, într-un portret al acțiunilor umane precis conturat și, pentru că nu șovăie deloc în toate cele nouăsprezece capitole ale poveștii, cartea sa e inovatoare, distanțându-se atât de naturalismul greoi, exhaustiv al lui Zola, cât și de realismul blând al lui Howells, pentru a crea o literatură a poveștii pure, fără analiză socială, fără îndemnuri la reformă și fără reflecții psihologice care să explice de ce fac personajele ceea ce fac. Ele acționează pur și simplu, iar Crane povestește. Pentru prima oară în ficțiunea americană, cititorului nu i se spune cum să gândească, ci doar să urmărească ce se întâmplă în carte, apoi să-și tragă propriile concluzii.[15]

Masacrul à la Goya continuă până la sfârșitul primului capitol, apoi mai departe, neostoit, în al doilea și al treilea capitol. Bătaia cu pietre se transformă într-o înfrângere dureroasă când aliații lui Jimmie dau înapoi din fața forțelor superioare ale copiilor din Devil’s Row, lăsându-l pe Jimmie să continue lupta de unul singur în vârful mormanului de pietriș, înconjurat de dușmani. O piatră îl lovește peste gură, curge sânge, lacrimile îi șiroiesc pe față, picioarele îi „tremură și se înmoaie“, iar din „sudălmile tunătoare“ nu mai rămân decât niște „ocări stinse“, dar chiar când e pe punctul de a ceda în fața loviturilor, își face apariția un băiat mai mare pe nume Pete, „un băietan de șaisprezece ani, dar pe ale cărui buze se citea deja surâsul batjocoritor al unei bărbății desăvârșite“. Pete pare să-l cunoască pe Jimmie și, văzând prin ce trece micul său prieten, spune: „Ah, ce dracu’“ și-l pălește pe unul dintre băieții din Devil’s Row peste ceafă. Băiatul cade, scoate un „urlet răgușit, teribil“, apoi fuge la o distanță sigură, urmat de alți membri ai bandei sale. Băieții din Rum Alley își fac din nou apariția, dar imediat ce unul dintre ei începe să se laude „’ai dă curu’ lor, ăștia din Row, ce-i mai târnosirăm“, Jimmie se înfige în camaradul său pentru că-l lăsase singur să continue lupta. „Bă copii, m-ați obosit“, zice el, iar în următoarea clipă, el și celălalt băiat (Billie) pornesc o nouă încăierare între ei. Pete strigă câteva vorbe de încurajare, „Arde-l, Jimmie, să-i dai mațele p-afar’“, în timp ce se uită

cum „cei doi băieței se luptau ca în urmă cu patru mii de ani“ — o observație pătrunzătoare ce semnalează că, deși acțiunea cărții se desfășoară în New Yorkul anilor 1890, se petrece totodată și pe teritoriul străvechi, îngropat al eternelor conflicte între oameni. În toiul încăierării dintre Jimmie și Billie, toată lumea o tulește brusc pentru că tatăl lui Jimmie își face apariția pe stradă, apropiindu-se de ei, dar micii bătăuși sunt prea preocupați să încerce să se omoare între ei ca să observe. „Bărbatul cu privire posacă“ se apropie, „ducând în mână un sufertaș și fumând o pipă din lemn de măr“, iar când observă bătaia și vede că fiul lui e unul dintre bătăușii care se tăvălesc pe jos, zbiară la el, dojenindu-l cu asprime: „Măi, Jim, ia scoal’ d-acolo, că rup cureaua pă tine, golan afurisit care ești“, după care începe „să dea cu picioarele în grămada haotică de pe pământ“. Billie, care încasează un picior în cap, se desprinde cu chiu, cu vai de Jimmie și o șterge clătinându-se și „blestemând“. Când Jimmie se ridică în picioare, nu-și cere scuze de la tatăl său, ci începe „să-l suduie“. Tatăl răspunde cu o lovitură aprigă de picior și-i spune băiatului, pe un ton ridicat, belicos, „ia ciocu’ mic, că-ți zbor căpățâna aia afurisită“. Se întorc acasă, Jimmie cu câțiva pași în urmă, înjurând în barbă, pentru că „i se părea degradant pentru cineva care aspira vag la statutul de soldat sau pentru un bărbat vajnic, mânat de un fel de misiune măreață, să fie dus acasă de un tată“.

Cel de-al doilea capitol începe cu tatăl și fiul apropiindu-se de cartierul lor, care nu e descris cu limbajul romanelor de secol XIX, ci în notele alegorice ale unui mister medieval ca „un ținut întunecat“, iar în următoarea clipă, ochiul lui Crane se focalizează pe o parte anume a acelui ținut, clădirea în care locuiesc băiatul, bărbatul și alți membri ai familiei Johnson, descrisă în mod ciudat și metaforic ca „o clădire bălăbănitoare“, ca și cum cărămizile ar fi vii și s-ar mișca, amețite de băutură, apoi, în încheierea primului paragraf al capitolului, din nou ca o structură aproape vie: „Clădirea tremura și trosnea sub greutatea omenetului care-i tropăia prin măruntaie.“ Între prima și ultima frază, ochiul rătăcitor al autorului se oprește pentru a observa tot felul de amănunte: „Pe stradă, copilașii se jucau, se băteau cu alți copilași sau stăteau prostește ca niște vehicule. Femei cumplite la înfățișare, cu părul nepieptănat și rochii șleampete, bârfeau sprijinite de balustrade sau se certau aprig, urlând. Niște ființe ofilite, în posturi ciudate de supunere față de ceva, stăteau și fumau pipe în cotloane întunecoase.“ Se observă metoda de scriere frază-cu-frază pe care o pomenește Frederic Lawrence, care l-a văzut pe Crane scriind. Proza nu curge într-un flux constant de evenimente narative, ci mai degrabă pornește, se oprește la punct, apoi repornește, ca și cum fiecare frază ar fi în sine o mică lucrare, o fotografie sau un desen

separat care se cere contemplat un moment, înainte ca următorul să-l înlocuiască — ceea ce s-ar putea numi stil cinematografic înainte ca limbajul filmelor să fie inventat. „Posturi ciudate de supunere față de ceva“ e memorabil. „Stăteau prosteşte ca nişte vehicule“ e mai ambiguu, pentru că e greu de spus dacă sensul dorit de Crane este „în calea vehiculelor“ sau „ca nişte vehicule“[16], dar dacă titlul său anterior, „Viața în Sullivan County“[17], e grăitor pentru intențiile sale, atunci interpretarea corectă ar fi, în mod cu totul surprinzător, „ca nişte“, dar chiar dacă nu este, „în calea“ rămâne o imagine puternică și contribuie semnificativ la lumea zugrăvită în acest paragraf, „ținutul întunecat“ care seamănă cel mai bine cu lumea din „Picturile negre“.

În următorul paragraf o întâlnim pentru prima oară pe Maggie, „o fată mică și zdrențăroasă“, întâmplător sora mai mică a lui Jimmie și fiica brutei cu sufertașul și pipa din lemn de măr. E afară, pe stradă, în fața clădirii, târându-l după ea pe frățiorul ei mai mic și recalcitrant, Tommie, care se zbate, iar când ea „smuci nerăbdătoare brațul copilașului“, acesta cade în nas și se pune pe urlat. Ea îl trage în picioare, iar după câteva clipe, îi zărește pe tatăl ei și pe Jimmie apropiindu-se. Speriată de starea „băiatului plin de sânge“, își dojenește fratele.

— Mereu te-ncaieri, Jimmie, știi că maica-și face sânge rău când vii acas’ pe jumate mort și ne ia pe toți la omor.

Fata începu să plângă. Copilașul își smuci capul pe spate și începu să urle cu gândul la ce-l aștepta.

— Ah, ce dracu’! strigă Jimmie. Mai taci, că te sparg la meclă. Vezi?

Cum soră-sa își continua lamentațiile, deodată băiatul înjură și o lovi. Fetița se clătină, apoi, revenindu-și, izbucni în lacrimi și-l înjură cu glas tremurător. În timp ce ea dădea înapoi încetișor, fratele ei înainta cărându-i palme. Tatăl auzi și se răsuci spre ei.

— Ia mai termină, Jim, n-auzi? Las-o pe soră-ta în pace pe stradă.

Oricât aș bate la tine, tot nu-ți intră nimica în capu' ăla de lemn.

Sugestia fiind că Jimmie poate să-și bruscheze sora între patru pereți, dar nu în public, unde-l pot vedea alți oameni. După cinci pagini din carte, am făcut deja cunoștință cu violența lumii imaginate de Crane. Acum îi vedem pentru prima oară ipocrizia. În următoarele pagini, vom fi expuși autocompătimirii sale, întruchipate de mama lui Maggie și Jimmie. E o combinație mortală — violență, ipocrizie și autocompătimire —, care până la urmă se dovedește strivitoare pentru suflet și transformă niște ființe umane așa-zis evoluate în sălbatici. Dar acestea sunt preceptele prin care locuitorii din Rum Alley rezistă de la o generație la alta, un lucru cu atât mai înfiorător cu cât se conduce după propria logică irefutabilă.

Tatăl și cei trei copii intră în clădire, urcă scara întunecoasă și străbat „coridoare reci, sumbre" până când tatăl „deschise ușa și intrară într-o cameră luminată în care o femeie masivă era rampant".

Iată definiția din American Heritage Dictionary pentru rampant: 1. Care crește nestăvilit; nestăpânit. 2. Caracterizat de violență necontrolată, exces sau lipsă de cumpătare.[18]

În sutele de mii, dacă nu chiar milioanele de pagini pe care le-am citit la viața mea, n-am pomenit niciodată, în afară de cartea lui Crane, ca o femeie sau un personaj dintr-un roman să fie descris ca „rampant". Oricât de ciudat ar fi cuvântul, se potrivește persoanei descrise.

Dintre toți sălbaticii cu chip de om din Maggie, mama e cea mai sălbatică, cea mai de neoprit, cea mai fioroasă. Imediat ce vede fața vânătă a lui Jimmie și înțelege că băiatul s-a bătut iar, se repede la el, doborându-l din greșeală pe micul Tommie, care se izbește de piciorul unei mese cu fluierul piciorului. Femeia îl înșfacă pe Jimmie, îl scuturã „până pârâie" și-l târăște până la „un lighean mizerabil", unde-i freacă rănile cu atâta putere, că băiatul urlă de durere. Tatăl, iritat de țipetele lui Jimmie, îi spune femeii s-o lase mai moale. Ea îl ignoră, continuă să frece fața băiatului cu tot mai multă forță și cruzime, termină treaba, apoi îl azvârle într-un colț pe Jimmie, care o încasase de două ori. Moment în care „Nevasta își puse mâinile imense în șolduri și se apropie de soțul ei cu o călcătură de căpetenie de oști".

Călcătură de căpetenie de oști. Înșiruirea nu doar că ne reamintește că nu suntem strict limitați la New Yorkul anilor 1890, ci risipește totodată orice îndoială cu privire la cine domnește peste gospodărie.

Soțul și soția se ceartă. Ea îi spune să nu-și bage nasul în treburile ei, el o acuză că e beată și fiecare frază rostită de ea în timpul „cruntei altercații“ e un strigăt, un urlet, un răget, un tunet. Cel mic se ascunde sub masă, Maggie se furișează în colț, lângă Jimmie, iar când soția termină „victorioasă“ cearta, soțul își ia pălăria și iese val-vârtej din apartament, „hotărât să tragă o beție răzbunătoare“, și coboară scările în timp ce soția continuă să strige la el din prag.

Apoi Crane ne servește această frază miraculoasă: „Femeia se întoarse și răscoli încăperea până când copiii ei se-nvârteau prin ea ca niște bășici de aer.“ E atât de bună — și neașteptată —, încât alcătuiește singură întregul paragraf.

Mama prepară cina, „pufnind și fornăind într-un nor de aburi lângă plită“, după care copiii dau fuga la masă și înfulecă mâncarea grasă, Jimmie „cu grabă febrilă“, dar „Maggie, aruncând priviri piezișe […] mânca asemeni unei mici tigroaice hăituite“.

În scurt timp, mama se lasă în voia primei din multele izbucniri de autocompătimire care-i marchează prezența pe tot parcursul cărții.

După o vreme, dispoziția i se schimbă, se puse pe plâns și-l duse pe micul Tommie în altă odaie […] Apoi se întoarse și începu să geamă lângă sobă. Se legăna înainte și înapoi pe un scaun, vărsând lacrimi și văicărindu-li-se jalnic celor doi copii: „biata voastră mamă“ și „tac’tu ăsta, afurisit să-i fie sufletu’“.

Dar capitolul se încheie tot furtunos, când Maggie face curat pe masă și duce vasele la spălat.

Jimmie ședea și-și oblojea rănile. Privea pe furiș către maică-sa. Ochiul lui exersat o văzu ieșind treptat dintr-un abur pâclos de sentimente, cu creierul încins de dogoarea beției. Băiatul stătea fără să respire.

Maggie sparse o farfurie.

Mama sări în picioare, ca propulsată.

— Dumnezeule mare, urlă ea. Ochii îi scăpărară spre copila ei cu ură subită. Din roșie aprinsă, fața i se făcu aproape vineție. Băiețelul dădu fuga pe coridor, țipând ca un călugăr la cutremur.

Scenele intense de furie smintită continuă, lovitură cu lovitură, în tot capitolul al treilea, care se încheie cu Maggie și Jimmie ghemuiți iar într-un cotlon al camerei, privind fix „trupul culcat la pământ, răsuflând greu“ al mamei lor care adoarme beată pe podea, „căci credeau că e de-ajuns să se trezească pentru ca toți demonii să iasă din adâncuri“. Până aici, Crane și-a bombardat cititorul pe mai mult de douăsprezece pagini, dar în capitolul al patrulea dă înapoi și schimbă ritmul povestirii. Capitolele introductive joacă rolul de prolog, de „zi din viața Johnsonilor“ descrisă în cele mai mici detalii, dar anii trec, iar Jimmie și Maggie nu mai sunt copii. Capitolul al patrulea și primele paragrafe din capitolul al cincilea alcătuiesc o punte între introducere și restul cărții, deosebindu-se prin ton, intenție și tehnică, dar sunt pasaje esențiale, iar fără ele, romanul nu ne-ar răscoli sau zgudui la fel de profund, pentru că tot ce se întâmplă după aceea e o oglindire a lucrurilor pe care le aflăm în acele pagini.

Tommie a murit, tatăl a murit, ambele evenimente fiind pomenite succint, fără explicații cu privire la cum sau când s-au întâmplat, iar în rest, capitolul al patrulea e dedicat studiului vieții și caracterului lui Jimmie, pe măsură ce Crane își expune întregul catalog de observații cu o înțelegere rece și nemiloasă, un medic tăind cu bisturiul în corpul pacientului său, cu mână sigură, ochi alert, scormonind până la os.

Fibra lipsită de experiență a ochilor băiatului se întări de la o vârstă fragedă. Deveni un tânăr tăbăcit. Trăi câțiva ani roșii, fără să muncească. În acea perioadă, rânjetul său disprețuitor deveni cronic […]

Ocupația lui Jimmie […] era să stea la colț de stradă și să privească lumea perindându-se, visând vise roșu-sângerii când vedea trecând femei frumoase. Amenința omenirea la intersecția străzilor.

La colțuri de stradă, era înăuntrul vieții, parte din ea. Lumea își urma cursul, iar el era acolo ca s-o vadă […]

După o vreme, rânjetul i se lăți, întinzându-se dușmănos asupra tuturor lucrurilor. Deveni atât de crâncen, că nu mai credea în nimic.

După moartea tatălui său, devine camionagiu. Disprețuind aproape pe toată lumea, mai ales pe „creștinii ostentativi“ și pe bogătași, fără să se teamă „nici de diavol și nici de conducătorul societății“, își găsește în polițiști o nouă țintă pentru resentimente, împroșcându-i cu blesteme în timp ce-și conduce camionul tras de cai prin „tumultul și zarva străzilor din centru“, dar uneori, când exagerează, polițiștii „urcă la el, îl dau jos de pe capră și-l bat“. Se amestecă și în conflictele care se iscă între ceilalți camionari în plină aglomerație, provocându-le uneori chiar el, și nu o dată e arestat pentru încăierare. Spre sfârșitul capitolului, aflăm că „începuse să fie arestat“ de când era un băiețel și acumulase un cazier bogat, nu doar pentru că se bătuse cu alți camionari, ci și pentru „diverse încăierări“, conflicte de cârciumă, iar o dată „pentru că bătuse un chinez“. Apoi: „Două femei din părți diferite ale orașului, fără a și câtuși de puțin una de alta, îi cauzau mari neplăceri izbucnind simultan, la intervale fatidice, în jelanii despre căsătorie, ajutor și prunci.“

Un singurul lucru îl impresionează, îl sperie, un singur lucru din toată lumea îi impune venerație și respect și de fiecare dată când lucrul acela îi iese întâmplător în cale în timp ce străbate huruind orașul cu camionul său tras de doi cai, Jimmie se supune puterii sale și se dă la o parte din drum.

Păstra cu sfințenie în inimă un vehicul al pompierilor ca pe o grozăvie pe care o iubea cu devotament distant, de câine. Se mai auzise ca așa un vehicul să răstoarne tramcare. Caii aceia care săreau, scoțând scântei din caldarâm în avântul lor, erau creaturi demne de inefabilă admirație. Zăngănitul clopotului îi străpungea pieptul ca zgomotul unui război din amintire.

Jimmie e un golan. Nu cu totul lipsit de inimă, nu cu totul incapabil să manifeste câte un licăr de emoție sinceră atunci când aștrii se aliniază pe cer așa cum trebuie, dar asta se întâmplă prea rar și prea puțin pentru a contrazice portretul pe care Crane i-l face în al patrulea capitol, și aproape tot ceea ce face pe parcursul romanului confirmă acuratețea acestei disecții. La fel ca toate celelalte personaje ale cărții, cu o singură excepție, suferă de tripla boală violență- ipocrizie- autocompătimire și, odată ce acești microbi îți pătrund în organism, nu te vei lecui niciodată. Iat-o pe mamă. Ne e prezentată din nou la începutul celui de-al cincilea capitol: doamna Johnson, rămasă văduvă, a devenit beția cartierului, după ce „căpătase asemenea faimă, că-și făcuse cunoștințe la judecătorie cu care putea schimba oricând o vorbă“ și de fiecare dată când era adusă în fața tribunalului, „asalta Curtea cu justificări volubile, explicații, scuze și rugăciuni“. Aceeași femeie, doar că și mai decăzută. Stăpânește în continuare peste propria-i gospodărie ca membrul ei cel mai bolnav, o regină dementă, gălăgioasă, care nu ține deloc la copiii ei, ci doar la propria persoană, dar Jimmie e acum capul familiei, iar ea a devenit o glumă în ochii lumii.

Doar Maggie e neatinsă de virus. Doar Maggie e ferită de boala care-i macină pe ceilalți, dar de ce, asta nu e niciodată explicat, nici măcar pomenit. Crane o oferă în chip de sacrificiu. Cartea n-ar mai fi aceeași carte fără ea și totuși victima care stă în centrul acțiunii are puține de spus, cea mai mare parte din timp fiind mută. Avem acces la gândurile ei, dar Maggie e lipsită de apărare în fața celor care, în cele din urmă, o distrug, și, pentru că nu se poate apăra, nu poate vorbi — sau, pentru că nu poate vorbi, nu se poate apăra. În orice caz, simțim de la bun început că e condamnată. Capitolul cinci începe cu aceste paragrafe:

Fata, Maggie, înflorise în noroaie. Crescând, se transformase într-una dintre cele mai rare și mai uimitoare zămisliri ale unui cartier cu locuințe mizere, o fată frumoasă.

Prin vene nu părea să-i curgă nici strop din ticăloșia din Rum Alley. Spre nedumerirea filosofilor de la etajele de sus, de jos și de la același etaj.

Pe când era copilă și se juca și se bătea cu golănașii de pe stradă, mizeria o ascunsese. Învești mântată în zdrențe și jeg, trecuse neobservată.

Veni însă o vreme cânt tinerii din cartier începură să-și spună: „Fetișcana aia, Johnson, nu-i chiar slută.“ Cam în aceeași perioadă, frate-său îi atrase atenția:

— Mag, ascultă aicea! Vezi? Ian să pui mâna la muncă sau să te duci dreacu’ în iad!

Așa că ea se duse la muncă, îngrozită, ca orice femeie, de iad.

Printr-un noroc, se angajă într-un loc unde se făceau gulere și manșete. Primi un scăunel și o mașină într-o încăpere unde ședeau douăzeci de fete, toate galbene de nemulțumire, în diverse nuanțe. Toată ziua stătea pe scăunel și apăsa pedala mașinii, cosând gulere […] Noaptea se întorcea acasă, la mama ei.

O clipită mai târziu, în apartament intră Peter și povestea demarează. E același Pete care întrerupe bătaia cu pietre din primul capitol, împielițatul rânjit de șaisprezece ani devenit un barman arogant și fercheș, ale cărui haine par „arme bune de omorât“. Îl reîntâlnise recent pe Jimmie și vine să-l ia pe tânărul Johnson și să-l ducă în Brooklyn, la un meci de box. Maggie îl vede pe Pete șezând la masă, cu picioarele bălăbănindu-se comod sub el, e impresionată de hainele lui țipătoare și de siguranța lui de sine debordantă și trage concluzia că „trebuie să fie un barman foarte elegant și fermecător“. Când acesta începe să i se laude lui Jimmie cu satisfacția pe care o încearcă atunci când dă afară din cârciumă clienți beți, ea e și mai impresionată, spunându-și că „e idealul de amorez“. Crane adaugă apoi: „Gândurile ei vagi căutau mereu ținuturi îndepărtate […] [și] pe sub copacii grădinilor ei din vis se plimba mereu un iubit.“ Observând-o în sfârșit pe Maggie, Pete o privește și comentează: „Auz’, Mag, m-ai dat gata. Ești bucățică a-ntâia“, apoi, conștient că ea îl ascultă cu atenție, își duce laudele la un nou nivel cu această povestioară duioasă despre

pornirile sale binevoitoare față de semenii săi:

— Eram pân oraș și văd pe unu', un nărod, zise el. Io mergeam la un preten. Când să transversez strada, nărodu' intră drept în mine, la care se-ntoarnă și face: „Bă, haimana obraznică", cic-auz la el. „O, vai", io de colo, „o, vai, ia mai du-te dracu' și scutește-ne", chiar așa i-am zis. 'nțelegi? „Du-te dracu' și scutește-te", fix așa. La care-i sare mușt aru' lu' gagiu'. Face că-s un dărbedeu de doi bani, d-astea, și face cică-s osândit pe veci și d-astea. Io de colo: „Nu zău! Îs pe dracu'", zic. „Îs pe dracu'" și d-astea. Și-i arz una. 'nțelegi?

Dur, am spune. Suficient de dur ca să pună pe fugă chiar și cea mai curajoasă fată, dar relatarea lui Pete despre ciocnirea cu nărodul (un nărod bogat, se presupune) nu face decât să adâncească fascinația pe care o exercită asupra lui Maggie. „Iată un bărbat formidabil, care desconsideră puterea unei lumi pline de pumni. Iată un om care disprețuiește puterea învești mântată în tupeu; unul ai cărui pumni puteau răsuna sfidător în fața legii de granit. Un cavaler."

Pete e un cavaler, iar Maggie e o domniță în pericol, tânjind după cavalerul care s-o salveze din temnița slujbei jalnice la fabrică și s-o ducă într-un loc unde „delușoarele cântă laolaltă dimineața".

Madame Bovary, care se hrănea cu iluzii din romane sentimentale ieftine, s-a otrăvit cu acele cărți la fel cum Don Quijote și-a pierdut mințile din cauza lecturilor sale. Nu știm dacă Maggie urmase vreo școală (nu ni se spune) sau dacă poate măcar citi o carte, dar impulsurile ei nu diferă de cele ale mai nobilei Emma Bovary și, chiar dacă viața ei e lipsită de cărți, imaginația îi e hrănită de povești — basme dintre cele mai subțiri, vise la fel de puțin solide ca norii.

Astfel începe ritualul curtării, pe care Crane îl prezintă într-o serie de episoade din ce în ce mai tulburătoare, pe măsură ce idila se îndreaptă, inevitabil, spre prăbușire, însoțindu-i pe frumoasa fată din mahala și pe barmanul galant în nopțile și după-amiezile petrecute împreună în diferite săli de spectacole și teatre (totul descris în culori vii, mai ales identificarea lui Maggie cu eroinele din melodramele pe care le vede — noi basme la care să viseze), la o expoziție de curiozități din Bowery, să caște gura la șirurile de „monștri blajini" (Maggie le privește cu „venerație" diformitățile și-i consideră „un fel de trib ales"), la Menajeria din Central Park, unde Pete îndeamnă o

maimuță „să se lupte cu maimuțele mai mari“ și la Muzeul de Artă (Metropolitan), unde Maggie privește în jur și spune „Așa ceva nu se poate“. Cavalerul pregătește terenul pentru a o cuceri pe domnița inocentă, care nu bănuiește nimic, dar chiar dacă idila e în plin avânt, Crane tratează cu toată discreția partea ei fizică, iar singurul sărut pomenit vreodată e cel pe care Maggie nu i-l dă lui Pete după prima lor seară împreună. Chiar dacă ni se spune doar ocolit sau doar ni se sugerează, Maggie cedează până la urmă farmecelor necioplite ale pretendentului ei. În urma acestui pretins păcat, e alungată din apartamentul familiei de către mama și fratele ei, renunță la slujba de la fabrică și se mută cu Pete (ceea ce nu se spune niciodată în text, dar ni se sugerează foarte limpede). Idila e încă în faza ascendentă, iar Maggie nu se rușinează deloc de schimbarea din viața ei, chiar dacă nu s-a rostit niciodată cuvântul „căsătorie“. „Viața ei îi aparținea lui Pete, pe care-l considera vrednic de această însărcinare. Niciun fel de teamă nu o tulbura câtă vreme Pete o adora așa cum spunea în acel moment că o adoră. Nu simțea că ar fi o femeie rea. Alta mai bună nici nu văzuse vreodată.“ La doar trei săptămâni după asta, Sir Pete începe deja să se sature de domnița lui și de „dependența ei de cățeluș“ față de el. Când o fostă iubită reintră pe neașteptate în viața lui, o prostituată arătoasă, sigură pe ea, pe nume Nellie, descrisă de Crane ca „o femeie strălucită și îndrăzneață“, bărbatul îi întoarce spatele lui Maggie și uită de ea — ca și cum nici n-ar fi existat. Nici măcar nu se simte vinovat pentru asta. Ca toți suferinzii de acea triplă boală, e un maestru al iertării de sine, căci dogma celor care sălășluiesc în întuneric a rămas aceeași de-a lungul veacurilor. Orice aș face se justifică — pentru că eu sunt cel care o face.

E o întorsătură tragică pentru Maggie, dar tragedia mai profundă și încă și mai cruntă din carte nu e felul în care Pete o seduce și o abandonează, ci inima implacabilă a maică-sii, un sloi de gheață care dogorește de ură în pieptul ei, și pentru că Mary Johnson e o femeie făcută din foc și gheață, se întoarce fără să șovăie împotriva fiică-sii, denunțând-o ca progenitură a diavolului. La urma urmei, ce vor spune vecinii? Un gest cât de mărunt de compasiune ar fi salvat-o pe Maggie, dar nici ea, nici Jimmie nu sunt destul de puternici pentru a se opune capriciilor tiranice ale matriarhei sau pentru a ține piept acceselor ei de fățărnicie la beție, și singura dată când dezgustul lui Jimmie dă pe dinafară într-o sfidare directă, el și maică-sa se iau la trântă în apartament și „se luptă ca gladiatorii“. Așa cum observă Maggie într-unul dintre capitolele anterioare: „Lumea pare să se fi purtat tare urât cu această femeie, iar ea se răzbună amarnic pe orice fărâmă a lumii îi e la îndemână. Distruge mobila ca și cum în sfârșit și-ar căpăta drepturile.“ Femeia rampant distruge mobila și se bate cu fiul ei, dar

niciodată nu ridică mâna asupra lui Maggie. O omoară însă cu vorbele — și apoi fără vorbe, o lovitură fatală. Cine, spune ea, „s-ar gândi că o fată așa de rea poa' să crească în neamu' nostru".

Respinsă de mamă și de frate, apoi respinsă pentru ultima dată de Pete, ale cărui ultime vorbe pentru ea sunt: „O, mai du-te dreacu'", Maggie iese din cârciumă și rătăcește pe străzi, atât de uluită de ce i se întâmplase, încât singura întrebare care-i vine în minte este „Cine?". Nu ce sau cum sau când — cine, pentru că de când și-a pierdut reperele și nu mai are unde să se ducă, a început să dispară din ea însăși, ca și cum s-ar dizolva într-o pată informă de nimic. La un moment dat, îi iese în cale un bărbat solid, care poartă „pălărie de mătase și haină neagră sobră", în care recunoaște un preot. „Fata auzise chemarea Domnului și hotărî să se apropie de acel om", dar trimisul lui Dumnezeu, radios, cu aer binevoitor, se ferește de ea cu „o mișcare convulsivă" și-și vede de drum, preferând deci să-și salveze respectabilitatea în loc să încerce să-i salveze sufletul, „căci de unde-ar fi putut să știe că-n fața lui se afla un suflet care avea nevoie de salvare?"

Următorul capitol începe cândva după câteva luni. Maggie, care „îngroșase rândurile sulemenitelor orașului", e afară într-o noapte umedă, când publicul se revarsă din teatre pe trotuarele „măturate de furtună". Capitolul are doar trei pagini, dar e cel mai bun din carte, un tur de forță în care o idee genială ca formă se combină cu o execuție aproape perfectă, reușind să transmită, în doar câteva tușe minimale, viața cruntă, solitară, a unei fete a străzilor. Dând dovadă de excelentă cunoaștere morală, dar și de un excelent discernământ artistic, tânărul autor se ferește să pomenească numele lui Maggie atunci când vorbește despre ea în cele trei pagini. Identitatea i-a fost ștearsă de noua ei chemare, s-a transformat într-o făptură anonimă, aproape inexistentă, un nimeni care nu mai merită demnitatea unui nume, așa că de la început și până la sfârșit e numită pur și simplu „fata". Iar Crane nu-și ia nici libertatea de a ne spune ce gândește ea, așa cum făcuse în capitolele precedente, la fiecare apariție a fetei. Imaginile lucrează în locul lui și, cum acele imagini sunt transpuse în cuvinte cu atâta precizie, intrăm într-o stare de vigilență vizuală sporită, de ultra-vizualitate, ca să zicem așa, iar efectul, cum sugeram ceva mai devreme, e straniu de cinematografic. Un film implauzibil și anacronic rulează brusc în fața ochilor noștri și, în timp ce Maggie pornește în marșul ei lent spre moarte, noi o urmăm ca și cum am reconstitui viața ei pe stradă printr-o serie de unsprezece salturi de montaj, o vedem trecând de la un potențial client la altul, unul mai ponosit și mai sărac decât cel de dinainte, fiecare stradă pe care merge e mai întunecoasă și mai sinistră decât cea de dinainte, și nu e important

dacă lucrurile se întâmplă toate într-o noapte sau într-o succesiune de mai multe nopți, pentru că trăim în Prezentul imaginilor descrise de Crane, așa cum și filmele sunt trăite întotdeauna în Prezent, indiferent de salturile înainte, în viitor, sau înapoi, în trecut, și iată-l pe primul potențial client al nopții, „un tânăr înalt care fumează o țigară cu aer trufaș“, cu o crizantemă la butoniera smochingului, care pare mai întâi plictisit, apoi interesat, pentru ca într-un final să-și piardă interesul atunci când fata se apropie și vede că nu e „nici nouă, nici pariziană, nici teatrală“, după care paragraful se încheie și Crane sare imediat la următorul bărbat, „un gentleman voinic, cu niște mustăți pompoase de filantrop“, a cărui spinare lată „rânjește disprețuitor“ către fată când trece pe lângă ea, apoi la următorul, „un bărbat la costum, pe care l-a apucat noaptea pe drum“ și care o lovește accidental în umăr, își cere scuze, apoi îi spune „Ține-te bine, fătucă“ și pleacă grăbit încotro are drum, apoi la următorul, „un tânăr cu pardesiu subțire și melon“, care-i întoarce privirea cu un zâmbet batjocoritor, spunând: „Ei, haide, fătucă, doar nu vrei să spui că m-ai luat de fermier?“, apoi la următorul, „un muncitor […] cu niște pachete sub braț“ care răspunde prietenos remarcilor ei (neconsemnate pe pagină), observând: „E o seară plăcută, nu-i așa?“, apoi la următorul, „un băiat […] trecând grăbit cu mâinile îndesate în palton“, care zâmbește și el ca răspuns la zâmbetul ei, apoi îi face cu mâna de la revedere, spunându-i că poate în altă seară, apoi la următorul, „un bărbat beat, clătinându-se în calea ei“, care răcnește „N-am bani, ce naiba“, apoi la următorul, „un bărbat cu fața pătată“, apoi la următorul, „o făptură zdrențăroasă cu ochi alunecoși, injectați, și mâini negre de murdărie“. Apoi, la următorul salt, fata merge singură, intrând „în bezna ultimei străzi“. Chiar înainte să ajungă la râu, vede „o siluetă uriașă“ înălțându-se în fața ei, nu departe.

Apropiindu-se, băgă de seamă că era un grăsan uriaș, îmbrăcat cu niște haine rupte și soioase. Părul cărunt îi atârna pe frunte. Ochii lui mici, încețoșați, ce scăpărau dintre colacii imenși de grăsime roșie, lunecară cu poftă peste chipul ridicat al fetei. Bărbatul râse, iar dinții lui înnegriți, strâmbi, luciră pe sub o mustață cenușie, căruntă, din care picurau stropi de bere. Tremura ușurel și se zgâlțâia din tot corpul ca o meduză moartă. Chicotind și aruncând ocheade lacome, o urmă pe fata din legiunea rușinii.

Ce se întâmplă apoi e un mister total. Crane omite acțiunile dintre sfârșitul acestui paragraf și începutul următorului, fără să povestească

deloc ceea ce s-ar fi putut întâmpla sau nu, preferând să sară la imaginea finală a capitolului. Rămâne un gol, iar cititorul se vede nevoit să completeze singur povestea morții lui Maggie. Oare o ucide creatura hidoasă, cu înfățișare de gargui? Sau își curmă singură viața, înecându-se în râu? Imposibil de spus. Singura noastră certitudine e că Maggie a murit și că moartea ei a avut loc în afara cadrului sau, mai exact, în spațiul dintre două fraze, și e cu atât mai revoltătoare pentru că trebuie să ne-o imaginăm singuri. E adevărat că Maggie și creatura sunt încă prezenți în primele cuvinte de după saltul final — dar ce se întâmplă apoi?

La picioarele lor, râul părea colorat într-un negru funest. De la vreo fabrică ascunsă venea o strălucire urâtă, galbenă, care lumină preț de-o clipă apele ce plescăiau oloioase, izbindu-se de lemnărie. Diversele zgomote ale vieții, pe care depărtarea și aparenta inaccesibilitate le făceau să pară vesele, răzbeau vag și piereau în tăcere.

Oloios e un cuvânt existent în limbă, dar sună ciudat și nelalocul lui aici. Dar dacă-l veți rosti cu voce tare de suficiente ori, va începe să sune ca un bocet.

Cele două capitole finale funcționează ca un dublu epilog.

În capitolul al optsprezecelea, Pete e într-o cârciumă cu vreo șase prostituate, se îmbată tot mai rău, limba îi e tot mai încleiată și repetă ad nauseam „Io-s băiat bun, gagici“, își afirmă sus și tare iubirea față de univers, certându-se la răstimpuri cu chelnerul, îi declară lui Nellie, „femeia strălucită și îndrăzneață“, că l-a dat gata, scoate niște bani din buzunar și-i pune pe masă, ca să-și dovedească nobilele intenții, din moment ce, la urma urmei, el e „băiat bun“, pentru ca-n cele din urmă să-și piardă cunoștința și să cadă lat pe podea. Nellie se ridică, își îndeasă banii în buzunar, privește în jos la Pete care sforăie, scos din uz, și spune: „Ce nătărău afurisit.“ Apoi dispare în noapte.

Capitolul al nouăsprezecelea începe ca și cum Crane ar prezenta un nou personaj și un nou cadru, extinzând romanul într-un teritoriu nou. „Într-o odaie, o femeie stătea la masă și mânca precum un călugăr gras dintr-un tablou.“ Cine este femeia și de ce e comparată cu un călugăr? Un călugăr nu e femeie, ci bărbat, și de ce e nevoie de detaliul cu „călugărul dintr-un tablou“? La ce tablou se referă Crane și ce legătură are cu povestea pe care o citim? Nu pot decât să speculez, dar am

impresia că trasează cadrul pentru ultima scenă a cărții mutând acțiunea din New Yorkul contemporan și evocând încă o dată o epocă mai veche, una în care, de pildă, călugări grași stăteau la mese, îndopându-se cu mormane de mâncare, și din moment ce Crane nu văzuse alți călugări în afara celor ilustrați în tablourile renascentiste expuse pe pereții Muzeului Metropolitan, când spune călugăr, se gândește la acele tablouri. Dar de ce călugăr și nu călugăriță? Pentru că nu există tablouri cu călugărițe grase îndopându-se cu mâncare. Călugărul gras e un personaj cunoscut, un tip familiar și, pentru că această frază deschide capitolul, alcătuind de una singură un paragraf și separându-l de ceea ce urmează, Crane izolează imaginea și ne silește s-o privim ca pe un tablou, la fel cum o prezintă pe Maggie în ultima noapte din viața ei printr-o serie de imagini izolate, fără legătură între ele. În primul rând, forța imaginii — ca să ne facă să vedem ce avem în față și să privim cu atenție ce vedem —, apoi, după ce aflăm că femeia e, de fapt, mama lui Maggie, înțelegem că Crane a privat-o de sex, i-a răpit feminitatea și a transformat-o într-o ființă care nu poate avea copii. Astfel, a devenit bărbat și nu orice fel de bărbat, ci un călugăr, un bărbat care a făcut legământ de celibat și nu are voie să procreeze, un bărbat care, în folclor, și-a sublimat pornirile sexuale în plăcerile lăcomiei, iar transformând-o pe mama lui Maggie într-un bărbat cast și lacom, Crane o acuză pe tăcute că e o mamă neiubitoare, nefirească, o mamă care a grăbit moartea fiicei sale refuzând să-și asume responsabilitățile maternității.

Ceva mai devreme, și Jimmie e comparat cu un călugăr („băiețelul dădu fuga pe coridor, țipând ca un călugăr la cutremur“), iar acum, în cea de-a doua frază a ultimului capitol, Jimmie intră în cameră și se postează în fața maică-sii, care nu e numită astfel, ci doar „femeia“, așa cum și Jimmie e doar „bărbatul“, de această dată, „un bărbat slinos, nebărbierit“, iar în cea de-a treia frază, bărbatul îi spune femeii:

— Ei, Mag a murit.

— Ce? zise femeia, cu gura plină de pâine.

— Mag a murit, repetă bărbatul.

— A murit pe dracu', spuse femeia. Continuă să mănânce. Când termină cafeaua, începu să plângă.

E extraordinar. În opt fraze scurte s-au întâmplat o sută de lucruri și s-au întâmplat cu asemenea iuțeală, încât e aproape imposibil să le înregistrezi de la prima lectură. Crane e un scriitor a cărui operă se cere citită încet și cu atenție, propoziție cu propoziție, cu scurte pauze între propoziții pentru a digera întreaga semnificație a conținutului lor. Proza sa poate fi variabilă și incoerentă, un stil imprevizibil care mai degrabă uimește și înțeapă decât să farmece, și, cum nu induce aceeași vrajă ca grandioasele romane-fluviu din deceniile anterioare, creațiile lui Dickens, Balzac sau Tolstoi, nu te poți ghemui pe canapea ca să te afunzi într-o carte de Crane. Trebuie să-l citești stând băț pe scaun.

La următoarea frază, femeia plânsă izbucnește într-o nouă criză de autocompătimire. Fără să întrebe absolut nimic despre felul cum murise fiica ei, începe să intre în rolul mamei îndurerate. Joacă teatru și, în timp ce femeile din vecini se înghesuie în apartament ca să asiste la spectacol, femeia bate câmpii despre botoșeii de lână pe care-i purtase Maggie în pruncie. Interpretarea ei e atât de convingătoare, încât celelalte o căinează, confirmându-i că e o pacoste, ca mamă, să ai un copil neascultător, și în curând se pun și celelalte pe plâns, o duzină de femei bocind și văicărindu-se în același timp, fiecare în altă tonalitate, un haos de lacrimi și vaiete umplând încăperea în timp ce una dintre bocitoare, îmbrăcată în negru și identificată ca doamna Smith, se lasă în genunchi lângă scaunul femeii îndurerate și o imploră s-o ierte pe fiica ei cea netrebnică.

— Iart-o, Mary! Iart-o pe copchila aia rea, tare rea! Viața îi fu blestem, avu numa' zile negre, ai s-o ierți pe netrebnica de fii-ta? Se duse colo la judecată pentru păcatele ei.

— Se duse colo la judecată pentru păcatele ei, strigară celelalte femei, ca un cor la o înmormântare.

— Domnu' a dat și Domnu' a luat, spuse femeia în negru, ridicând ochii spre razele de soare.

— Domnu’ a dat și Domnu’ a luat, răspunseră celelalte.

— Ai s-o ierți, Mary! stărui femeia în negru.

Femeia îndurerată dădu să vorbească, dar vocea o trădă. Umerii imenși i se zguduiau frenetic, într-o agonie de tristețe. Lacrimi fierbinți păreau să-i opărească fața tremurătoare. În sfârșit, i se auzi glasul, înălțându-se ca un strigăt de durere.

— O, da, o iert! O iert!

Ipocrizia e atât de strigătoare la cer și autoincriminatoare, încât e la un pas de ridicol, de rizibil. Dar sfârșitul amar imaginat de Crane e atât de puternic, încât ne înăbușă râsul înainte de a urca în gât.

8

Ca un omagiu comic adus lui William Makepeace Thackeray, Crane își numea pensiunea de pe Avenue A „Pendennis Club“. În romanul lui Thackeray, un băiat de la țară, rămas fără tată, pleacă la Londra și devine scriitor, iar acum, că băiatul american rămas fără tată plecase de la malul mării și sosise și el într-un oraș mare, fără alte bunuri lumești în afară de tocul din buzunar și mărunțișul din portofel, avea să devină și el scriitor — fără doar și poate, unul strălucit. Tot restul anului 1892 și în primele săptămâni din 1893, s-a străduit să termine prima lui nuvelă în camera pe care o împărțea cu Fred Lawrence, oprindu-se între fraze ca să stea în fața ferestrelor care dădeau spre East River și Blackwell's Island, o fâșie îngustă de pământ pe care se înălțau un spital, un azil de nebuni și o închisoare[19]. Pentru că lumea era acolo, s-o vadă, iar el era în lume, să scrie despre ea, a inclus închisoarea în prima pagină a cărții sale și a folosit-o ca fundal pentru bătaia cu pietre dintre copiii din Rum Alley și Devil's Row: „Pe Island, un vierme făcut din condamnați în galben ieși din umbra unei clădiri cenușii sinistre și se târî încetișor de-a lungul râului.“ La mai puțin de un an după ce Crane scrisese aceste cuvinte, când Panica din 1893 începuse să distrugă economia americană și milioane de oameni rămâneau fără locuri de muncă, Emma Goldman a fost închisă acolo pentru că îndemnase o mie de oameni adunați în Union Square „duceți-vă pe străzile unde locuiesc bogătanii și cereți de lucru, iar dacă nu vă dau de lucru, cereți pâine, iar dacă nu vă dau nici de lucru, nici pâine, atunci luați pâinea“. Așa erau vremurile. Și așa era orașul în care a trăit Crane în anii duri cu mâncare pe sponci și bani aproape deloc. Nepoata lui, Helen R. Crane, era convinsă că acele greutăți i-au distrus sănătatea și au sfârșit prin a-l omorî.

Totuși, orașul i se oferea, așa că a profitat cât a putut. Lawrence povestește că se aventura deseori împreună cu Crane în oraș, în diferite locuri de distracție din Bowery, „care-și trăia pe atunci zilele de glorie ale existenței sale multicolore“, ca și la Atlantic Garden și Blank's, unde „se bucurau de muzică bună și varietăți acceptabile la prețul câtorva halbe de bere“, la „uriașul music-hall“ Koster & Bial's de pe Twenty-third Street, la spectacolele de dans ale celebrei Carmencita (surprinsă mai târziu de către Edison într-unul dintre primele filme din lume) și ale lui Loie Fuller, fostă vedetă la Folies Bergère, devenită o emblemă vie pentru Art Nouveau. Unele dintre aceste locuri sau altele asemenea au ajuns în Maggie, dar Lawrence n-

a fost singura persoană care l-a însoțit pe Crane în excursiile sale nocturne, și pe lângă operetele din săli populare de music-hall, se ducea și la opere adevărate, la recitaluri, concerte și la câte spectacole de teatru își putea permite, pentru a-și satisface această pasiune crescândă. În primul an de la sosire, a scris la iuțeală „Câteva sugestii pentru dramaturgi“, o bucată amuzantă care nu poate fi decât creația cuiva care văzuse la viața sa o mulțime de prostioare („Cea de-a doua recomandare: O piesă despre societate. Puteți să-i dați orice titlu doriți, cu condiția ca cel la care v-ați hotărât să nu aibă nicio legătură […] cu vreo parte a intrigii“), dar când piesele erau bune, era în al nouălea cer. Iată ce-i spune lui Garland, după o reprezentație cu Hannele de Gerhart Hauptmann din primăvara anului următor: „E grozavă ca realizare artistică iresponsabilă. Am stat și m-am înflăcărat și am tremurat.“

După ce a terminat Maggie, Crane a ascultat de sfaturile lui Garland și Johnson, trimițându-le manuscrisul atât lui Gilder, cât și lui Hitchcock. Redactorul-șef al Century Magazine, un susținător al reformei locuințelor ieftine, care-l cunoscuse pe tatăl lui Crane și îi vizitase acasă pe când S.C. era copil, a fost oripilat de limbaj și a respins cartea. Hitchcock, care mai târziu avea să publice mai multe scrieri ale lui Crane, i-a spus lui Johnson că „băiatul are ce-i trebuie“, dar romanul i s-a părut lipsit de valoare comercială, așa că l-a refuzat la rândul lui. Nu e clar dacă Crane a mai propus manuscrisul și altor editori, dar dacă da, răspunsurile primite au fost toate negative. Îi rămăseseră doar două opțiuni: să îngroape manuscrisul într-un sertar și să uite de el sau să publice singur cartea.

Whitman făcuse același lucru cu Fire de iarbă, ca și Melville cu ultimele lui colecții de poezii, iar Crane le-a urmat exemplul, îngroșând rândurile autorilor publicați în regie proprie — o tradiție americană venerabilă, dar oarecum compromisă. E o cale care poate fi benefică pentru egoul rănit, numai că odată ce ai pășit pe ea, descoperi că e o cale cu ghinion și cine o alege devine invizibil.

William, bărbatul cu multe fiice, l-a ajutat pe Crane să facă rost de bani ca să acopere costul tiparului punând la cale un aranjament care i-a adus și lui un venit în plus. E posibil să fi completat suma necesară din propriul lui cont bancar, dar asta e pură speculație. Așa mi-ar plăcea să cred, fie și doar pentru că un bărbat care a ținut piept cu atâta curaj unei mulțimi puse pe linșat merită cu vârf și îndesat prezumția de nevinovăție, dar în chestiunile financiare, William era dur și strâns la pungă, riguros ca o mașină de calculat bine unsă, și mi-l închipui la fel de bine tocmindu-se la sânge cu fratele său mai mic, nu cu vreo intenție necurată, ci pur și simplu pentru că așa funcționa

mintea lui. I-a propus lui Crane să renunțe la șeptimea lui din casa mamei, ca și la acțiunile de la mina de cărbuni din Pennsylvania moștenite, în schimbul unei sume de bani corecte, la valoarea pieței. Crane, care nu se pricepea deloc să se gândească la bani sau să umble cu ei (i-au tot alunecat printre degete până la sfârșitul vieții), era preocupat doar de cartea lui și a acceptat termenii lui William. În loc să întrebe în stânga și-n dreapta la mai multe tipografii, ca să afle prețul obișnuit de producție pentru o carte subțire ca a lui, a ales impulsiv un loc cunoscut, o tipografie din partea de sud a Sixth Avenue pe lângă care trecea adesea în hoinărelile lui prin oraș. Din câte spune Lawrence, „s-au înțeles la preț și au bătut palma fără discuție“. Crane a plătit exagerat de mult — 869 de dolari. Nu s-a descurajat nici când tipograful a citit cartea și l-a informat că denumirea companiei nu va apărea pe pagina de titlu — din simplă decență creștină —, ceea ce însemna că romanul publicat de Crane în regie proprie nu era, practic, publicat de nimeni. Nu părea să-i pese. Renunțase la moștenire în schimbul șansei de a apărea pe hârtie și, pentru că era singura lui șansă, a dat banii fără șovăială.[20]

Îi păsa însă de familia sa, care s-ar fi putut considera jignită, și de posibilitatea de a fi arestat pentru delict de moravuri (cum îl avertizaseră unii prieteni), așa că și-a ticluit un pseudonim și a publicat cartea cu numele de Johnston Smith. Sunt mai multe povești despre felul cum a găsit acea soluție, dar, din spusele prietenului său Linson, raționamentul lui Crane a fost destul de simplu: „A fost cel mai comun nume care mi-a venit. Am un prieten redactor pe nume Johnson, am adăugat t-ul și nimeni nu mă poate găsi într-o adunătură de Smithi.“ După Johnson însă, Crane ar fi descoperit în cartea de adrese din New York că Smith și Johnson erau cele mai comune nume și adăugase t-ul ca să-i deruteze pe băgăcioșii care i-ar fi putut lua urma. Pe când Post Wheeler își amintește că el a fost cel care i l-a sugerat lui Crane — în glumă. Nu prea mai contează acum a cui a fost ideea cu Johnson-Smith, dar cititorul atent va observa că printre puținele nume de familie pomenite în roman (atât Pete, cât și Nellie sunt pomeniți doar pe numele mici, de pildă), cele mai importante sunt Johnson și Smith, mai precis Maggie Johnson și domnișoara Smith, femeia în negru care apare la sfârșit și o imploră pe femeia îndurerată s-o ierte pe „copchila aia rea, tare rea“. Mă întreb dacă Crane a sesizat măcar această coincidență. Oricum, cert e că în ambele cazuri — atât pentru Crane, autorul sub pseudonim, cât și pentru personajele din carte —, numele sunt banale și universale, nu pentru că domnului Smith i-ar fi lipsit imaginația să inventeze unele mai remarcabile, ci pentru că ezita să dea orice fel de nume personajelor sale, simțindu-se mai bine cu epitete ca „o femeie strălucită și

îndrăzneață“, din moment ce personajele sale erau pentru el aproape mitologice, întruchipări ale mai multor atribute umane, individualizate prin propria lor personalitate distinctă, dar și obiectificate și privite în permanență de la o anumită distanță pe tot parcursul cărții. Această tendință avea să dispară în ficțiunea de mai târziu a lui Crane, dar în primele sale scrieri e destul de pronunțată — până într-atât încât el, autorul cărții, și-a ales un nume care nici nu prea e un nume, un nume care-l transformă în orișicine, încă un orișicine pierdut într-o adunătură de Smithi.

Cartea a fost gata la sfârșit de februarie sau început de martie. O mie cinci sute de exemplare broșate, cu o copertă cu litere roșii pe fundal galben, cu trei benzi roșii paralele sus și jos, iar în colțul din dreapta sus, prețul de cincizeci de cenți exemplarul, o sumă mai grasă decât cei zece sau douăzeci și cinci de cenți cu care se vindeau de obicei cărțile broșate la vremea aceea și deloc de neglijat dacă ne gândim că un dolar de atunci echivalează cu douăzeci și opt de dolari de astăzi. Galben: o culoare asociată cu ceea ce era nou și radical în acea eră a perspectivelor artistice schimbătoare, culoarea mișcării decadente, culoarea romanelor franceze provocatoare sexual, culoarea lui Aubrey Beardsley, Oscar Wilde și a Yellow Book[21], care n-a avut prea multe zile, dar n-a fost niciodată uitată. 1893, anul lui Maggie, a fost și cel în care Edvard Munch, un alt renegat al Norvegiei contemporan cu Knut Hamsun, dar ceva mai tânăr, a pictat Țipătul, iar cartea lui Crane e galbenă pentru că a considerat că ia și el parte la spiritul contestatar al epocii. Dar o carte trebuie să se vândă sau măcar să aibă reacții în presă, să marcheze într-un fel lumea, iar Maggie nici nu s-a vândut și nici n-a stârnit discuții. Whitman, care în 1855 era deja un jurnalist cu experiență, și-a promovat cartea tipărită prin forțe proprii publicând mai multe cronici entuziaste, scrise chiar de mâna lui sub diferite pseudonime, pentru ca lumea să afle de geniul lui — și trimițându-i unul dintre cele 795 de exemplare din prima ediție a Firelor de iarbă lui Ralph Waldo Emerson, după care a luat o frază din răspunsul călduros al lui Emerson și a imprimat-o pe cotorul celei de-a doua ediții: „Te salut la începutul unei cariere strălucite.“ Crane, mult mai tânăr și mai puțin agresiv, n-avea talentul publicitar al lui Whitman. Singura lui stratagemă, după spusele colegului său de clasă de la Syracuse Frank Noxon, a fost să angajeze patru bărbați „ca să stea toată ziua unii în fața altora în trenurile aeriene din New York, absorbiți de lectură și ținând sus volumul, pentru ca pasagerii să-și închipuie că întreaga metropolă se dădea în vânt după Maggie“. Campania de marketing a fost un fâs, dar acel efort jalnic, caraghios, juvenil de a atrage atenția asupra cărții sale arată că, o scurtă perioadă după publicare, Crane a tot sperat ca Maggie să aibă succes.

Ziarele din New York tăceau. În toată lumea a apărut o singură cronică timpurie — în ziarul orașului de provincie al familiei lui Crane, Port Jervis Union. Cronicarul anticipa că patosul poveștii lui Maggie „va fi profund resimțit de toate persoanele susceptibile care vor citi cartea“.

Garland era una dintre aceste persoane susceptibile, iar Crane i-a trimis imediat un exemplar al romanului care, în versiunea sa finală, nu mai semăna decât vag cu manuscrisul citit de Garland cu șase luni în urmă. Dedicația lui Crane, care include încă una dintre greșelile lui de ortografie bizare (f'or în loc de for), e un document esențial pentru a înțelege ce și cum simțea legătura față de Maggie, dar și ceea ce aș zice că nu știa prea bine, dar exprimase fără să-și dea seama în carte.

Vei fi, inevitabil, profund șocat de această carte, dar te rog să continui până la sfârșit cu tot curajul posibil. Căci ea încearcă să arate că mediul e un lucru extraordinar în lume și adesea modelează viețile, vrând, nevrând. A demonstra această teorie înseamnă a face loc în rai pentru tot felul de suflete (mai ales pentru câte o fată a străzii) cărora mulți oameni de soi nu le văd locul acolo.

Se prea poate ca cititorul acestei mici scrieri să-l considere pe Autor un om rău, dar, desigur, asta e o chestiune neînsemnată pentru

Autor.

Mediul, da, pe care numai orbii nu-l văd și din cauza căruia generații întregi de erudiți și critici l-au plasat pe Crane direct în tabăra realisto-naturalisto-deterministă, dar ce ziceți de cuvântul „rai“ și de convingerea lui Crane că Maggie e acum cu îngerii, orice ar presupune „oamenii de soi“, adică ipocriții care pretind că au credință în Dumnezeu, dar nu cred în nimic, personificați de preotul prefăcut-binevoitor care se ferește de ea? Cuvântul „rai“ invită la noi speculații despre motivele care l-au împins inițial pe Crane să scrie cartea și pentru care se simțea atât de atras de viața sărăcimii urbane. Nu avea înclinații de reformator, politica îi stârnea prea puțin interes activ sau chiar deloc, nu se ocupa cu mântuirea sufletelor și nu colinda străzile în ruină ca să adune date socio-antropologice despre obiceiurile și datinile băștinașilor. Bănuiala mea este că a fost oripilat de ceea ce vedea — și total captivat pentru că a fost nevoit să se cufunde adânc

în sine și în lumea subterană a inconștientului său, în sfera întunecată, absconsă a copilăriei sale și a religiei părinților lui. Viața printre cei căzuți. Nu doar căzuții din clasele de jos, eșuați pe frontul darwinist al capitalismului, ci și cei căzuți spiritual într-o împărăție a unui Dumnezeu care ar putea exista sau nu. De aceea i-a putut spune lui Garland că Maggie e în rai. Ființele umane au suflete, iar sufletele nevinovate sunt scutite de urgia pedepsei divine — admițând că există o astfel de pedeapsă divină —, iar dacă „oamenii de soi“ sunt meniți să ajungă în raiul la care aspiră, atunci cu siguranță avea să se găsească un loc acolo și pentru făpturile ca Maggie. De mic copil, Crane se aflase în război cu religia părinților lui. Se răzvrătise împotriva ei, o luase în râs, și-o alungase din gând și totuși ea era mereu acolo, pulsându-i slab sub piele, la fel de constant ca aerul care-i intra și ieșea din plămânii bolnavi. Maggie a fost primul său pas spre a-și descoperi misiunea de scriitor. Din acel moment, cele mai importante creații de ficțiune ale sale aveau să se ocupe toate de situații extreme, de chestiuni de viață și de moarte: război, sărăcie și pericol fizic. A scris și multe alte lucruri, multe dintre ele bune, dar cele mai bune au fost întotdeauna scrise când se temea, când tremura din toată ființa lui și nu știa prea bine ce face — sau de ce o face.

Garland a fost impresionat de micul roman și l-a invitat pe Crane la cină în apartamentul său din West 105th Street pe care-l împărțea temporar cu fratele său, Franklin, actor care juca într-o piesă la un teatru newyorkez. Crane i s-a părut lui Garland „îngrijorător de palid și slab“, dar imediat ce masa a fost servită, iar tânărul și-a înfulecat porția de friptură și de cafea, „expresia i s-a schimbat în totalitate. Se plimba tacticos prin cameră, chicotind și cântând […] și timp de o oră sau două a vorbit frumos și degajat, mereu precis și într-o notă originală.“

Se pare că băiatul suferise cu disperare de foame de ceva vreme.

Garland mai spune că Crane „nu s-a oferit deloc să ajute la spălatul vaselor“. Nu pentru că Garland l-ar fi crezut leneș, ci pentru că-l considera „un tip total desprins de aspectele practice ale vieții“. Probabil că există un sâmbure de adevăr în această observație, care se împletește straniu cu notița scrisă la repezeală de Cora despre Crane care se juca în copilărie pe podea cu soldățeii lui din nasturi: „niciodată nu punea bine nasturii după joacă“.

Cu această ocazie sau la scurt timp după, Garland i-a sugerat lui Crane să-i trimită un exemplar din Maggie lui Howells, ca și câtorva preoți reformiști importanți și unor figuri influente ca Brander Matthews (scriitor și profesor de teatru la Columbia), Julius Chambers (scriitor și

redactor de ziar) și John D. Barry (romancier, dramaturg și critic de teatru la Harper's Weekly). Toți erau figuri literare solide la vremea respectivă și, cum Garland era singurul om în carne și oase din mediul literar pe care-l cunoștea, Crane a urmat sfatul prietenului său. Preoții n-au avut nicio reacție. Din câte știm de la Linson, Crane i-ar fi spus: „Zici că e o carte venită direct din iad și au simțit miros de fum. Niciunul nu mi-a spus vreun cuvințel. Aisberguri, CK, inimi de piatră!" Scriitorii s-au dovedit a fi ceva mai puțin ostili decât membrii clerului. N-au spus nici ei nimic, dar pachetele trimise prin poștă au sfârșit prin a smulge unele răspunsuri — o oarecare consolare pentru eșecul său monumental, înghițitor de bani.

În ciuda dezamăgirii, Crane și-a suflecat mânecile și a continuat să lucreze în ritmul lui febril obișnuit. La un moment dat înainte sau imediat după publicarea lui Maggie, a scris o parodie vioaie, bine adusă din condei, despre un tânăr vânzător dintr-un „mic magazin de galanterie pentru bărbați" care stă singur pe un scăunel, cufundat în ceea ce speră să fie un roman franțuzesc deocheat, dar e mereu întrerupt de clienți care intră la nimereală în magazin. Tânărul vânzător din „De ce a înjurat tânărul vânzător?" — încă un personaj fictiv fără nume — parcurge la repezeală șaptesprezece capitole plictisitoare, câtuși de puțin sexy, care descriu „mai multe tranzacții financiare complicate, alunițele de pe gâtul unei croitorese pariziene, procesul producerii coniacului, piciorul alb ca laptele al mătușii lui Silvere, viața în minele de cărbune și scene din Camera Deputaților", își concentrează atenția asupra unor pasaje ca „Silvere gemea răgușit. Se aplecă în față până când cârlionții de pe gâtul ei se mișcară sub răsuflarea lui caldă", dar când ajunge la sfârșitul cărții și descoperă că promisiunile incitante fuseseră deșarte, vânzătorul o azvârle mânios și exclamă: „Pe naiba!" Schița a fost publicată în săptămânalul umoristic Truth și Crane a primit cincisprezece dolari pentru ea. După ce supraviețuise la limită timp de câteva luni, mâncând adesea doar o dată pe zi, ba chiar deloc, a spart toți banii pe o cină cu șampanie între prieteni.

Din pură întâmplare, ziua apariției schiței a fost și cea în care Pendennis Club a dat o petrecere gălăgioasă în cinstea publicării cărții lui Crane. Unul dintre participanți a format „un comitet pentru succesul și păstrarea lui Maggie" și a reușit să convingă invitați să cumpere niște exemplare, probabil singurele din tirajul de o mie o sută cumpărate vreodată.[22] Lawrence spune că „a participat foarte activ la pregătirea uriașului bol cu punci care a constituit principala decorațiune" și că toată lumea era „veselă nevoie mare", făcând atâta larmă „încât întregul cartier a ieșit curând la ferestre, nădăjduind să priceapă dacă era răzmeriță sau vreun congres politic". Linson, și el

prezent, își amintește cum Crane „ciupea coardele“ unui banjo „și în curând, «indienii» au început să incanteze pe fondul bubuitului ritmic al unui dans războinic“. Cam pe la miezul nopții, proprietăreasa a urcat la etaj ca să le spună cântăreților că ea închiriază camere pentru „gentlemeni, nu pentru animale“, iar Crane „i-a strigat prin ușă în timp ce flutura cu disperare o mână la spate, cerând liniște: «Animalele își cer scuze și se vor întoarce numaidecât în cuști», apoi ne-a strigat nouă «Gura!»“ Într-o altă variantă a poveștii, culeasă de Schoberlin, Crane ar fi spus, de fapt: „Gura, ce Dumnezeu! O să mă dea afară dacă nu faceți pe morții, indienilor. Și-așa îi datorăm chiria pe o lună.“

Cineva a făcut o fotografie în acea noapte, la petrecere. E o fotografie amuzantă și singurul document care oferă o mărturie vizuală a vieții la pensiunea de pe Avenue A. Șapte tineri stând pe scaune sau în picioare în jurul unei mese ticsite de pahare, o sticlă și alte obiecte prea estompate pentru a putea fi identificate, plus două schelete omenești cu pipe de lut ițindu-li-se din gură, fără îndoială specimene de studiu pentru acasă ale studenților la medicină care locuiau acolo. Scheletele sunt o tușă trăsnită, semn că studenții erau într-o dispoziție festivă, poznașă, dar în mod destul de ciudat, în acel moment anume, nimeni din fotografie nu pare a fi „vesel nevoie mare“. Toți par să privească în jos sau în altă parte sau par cufundați în propriile gânduri, cu excepția unuia dintre bărbații care stau în picioare, despre care nu putem fi siguri dacă privește sau nu în obiectiv, și a celui care stă în genunchi sau pe vine și cercetează (sau citește) o bucățică de hârtie. E Lucius L. Button, unul dintre prietenii apropiați ai lui Crane, și chiar în dreapta lui Button e Crane însuși, stând pe un scaun cu un banjo în poală și o pipă în mâna dreaptă. Stă cu pipa în gură, pe chip i se ghicesc primele urme ale unei mustăți noi, sfioase, iar Crane se uită la rândul lui în jos la nimic anume, cu o expresie gânditoare pe față. Și totuși iată-l, înconjurat de oameni. Deși era cunoscut de toți ca „taciturn“ și „introvertit“, Crane înflorea printre camarazi și și-a satisfăcut această nevoie în mai multe feluri de-a lungul anilor — intrând într-o frăție studențească, de pildă, jucând în echipe de baseball, ducându-se în excursii cu prietenii sau devenind membru în cluburi — și chiar dacă nu vorbea prea mult, pare să fi avut un magnetism care-i atrăgea pe ceilalți. Cum notează Lawrence în memoriile sale:

Șarmul său — și nu ducea lipsă — e greu de explicat. Avea o mare capacitate de a-și face prieteni, deși cercul său era întotdeauna oarecum limitat. Simpatia lui se simțea, fără a se exprima neapărat.

Tăcerile lui îndelungate erau la rândul lor impregnate de acest factor impalpabil. Era intuitiv, pătrundea fără efort în gândurile neexprimate ale celor din anturajul său. Pe scurt, era un fin psiholog înnăscut, un cititor al minților, și asta explică uluitoarea sa autoritate asupra tuturor celor care îl cunoșteau bine. Vorbea cu glas plăcut, destul de grav și tărăgănat, cu expresii nostime inventate chiar de el. Cunoscuții lui Stephen Crane erau mai mult sub vraja lui ca om decât a scrierilor sale.

Clubul Pendennis sărbătorește publicarea lui Maggie. Crane e cel din dreapta, cu banjoul (CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII SYRACUSE)

La patru zile după cheful dat de Clubul Pendennis în cinstea cărții, Crane a primit o scrisoare semnată de John D. Barry, primul răspuns adevărat din lista oamenilor de litere cărora le trimisese Maggie. Nu-mi rămâne decât să-mi imaginez amestecul de fericire și disperare resimțit, probabil, de Crane când a citit comentariile lui Barry. Criticul de teatru de la Harper's Weekly, care era și redactor-șef adjunct la Forum (o revistă respectată care se ocupa de subiecte sociale și intelectuale), începe politicos, mulțumindu-i lui Crane pentru carte și adaugă că o citise cu „cel mai profund interes". Un început promițător, dar brusc schimbă foaia: „E de un realism necruțător și și-a făcut efectul asupra mea — efectul pe care presupun că l-ați urmărit, un soi de oroare. Ca să fiu sincer cu dumneavoastră, mă îndoiesc că o

astfel de operă literară e bună: se apropie de morbid, iar morbidul e mereu periculos.“ Barry continuă pe încă o pagină, criticând cartea pentru c-ar fi „brutală“, „neagră“, „nesănătoasă“ și „neplăcută“, iar la finalul unui prim paragraf lung își expune astfel viziunea îngustă, moralizatoare asupra artei: „Bănuiesc că intenția dumneavoastră este ca lumea să se gândească la lucrurile oribile pe care le descrieți. Dar ce folos că se gândește dacă nu trece la fapte?“ Iată esența poziției lui Barry: arta care stăruie asupra „oribilului“ fără să inspire acțiune socială e nocivă pentru suflet. După ce-l biciuie pe Crane cu alte obiecții legate de stil și limbaj obscen, Barry recunoaște „reala iscusință“ a lui Crane și speră că „va încerca altceva“. Deși tonul e de o condescendență îngrozitoare, Barry încheie cu o propunere amicală: „Mi-ar face plăcere să discutăm mai pe îndelete și m-aș bucura nespus să vă întâlnesc. Ce-ar fi să treceți pe-aici săptămâna asta?“

Crane, ne spune Linson, a fost impresionat de scrisoarea lui Barry pentru că era o dovadă de „interes real“, dar mă întreb dacă a fost cu adevărat sincer. După cum notează Lawrence: „Orice dezamăgire sau eșec pe care le trăia […] pe toate le ținea pentru el […] [și] i s-ar fi părut nedemn chiar și numai să pară vreun pic afectat.“

Până la urmă, Barry și Crane s-au întâlnit, iar un an mai târziu, Barry era deja un susținător și un apărător al poeziei lui Crane. Nu era în niciun caz prost, dar, deși cu doar cinci ani mai mare decât Crane, credea în ideile unei generații mai vechi și, neputând vedea dincolo de acestea, îi era imposibil să priceapă ce anume își propusese autorul debutant să realizeze cu nuvela sa. A fost începutul „frumosului război“ pomenit de Crane în scrisoarea lui pentru Lily Brandon Munroe, vechi contra nou, ieri contra mâine, iar răspunsul lui Barry e o bună ilustrare a adversităților cu care avea de-a face Crane, un anonim de douăzeci și unu de ani. Nu intra în tipare, iar când a încasat pumnii din scrisoarea primită pe 22 martie, trebuie să se fi simțit la pământ și singur, foarte singur — chiar dacă refuza să-și împărtășească emoțiile.

Șase zile mai târziu, mesajul ursuz pe care Crane i-l trimite lui Howells arată că încrederea în sine i se destrămase: „V-am trimis o carte scurtă cu câteva săptămâni în urmă […] Cum nam [sic][23] primit răspuns, să înțeleg de-aici că vi se pare o porcărie?“ Howells i-a răspuns imediat, cerându-i iertare că fusese prea ocupat ca să citească romanul, „dar i-am aruncat o privire și mi s-a părut că vă aflați în direcția cea bună. O să vă scriu din nou după ce-l voi fi citit.“ Cea de-a doua scrisoare de la Howells s-a pierdut, dar cu siguranță a fost apreciativă, iar în acea scrisoare, pe lângă comentariile pe care probabil că le-a făcut despre carte, era și o invitație să-l viziteze în apartamentul lui de pe West

Fifty-ninth Street, numărul 40. A fost un moment esențial în viața lui Crane și, dacă n-ar fi existat acest gest de susținere din partea lui Howells, e greu de imaginat ce întorsătură ar fi putut lua evenimentele. Cu excepția lui Garland, pigmeii întorseseră cu toții spatele lui Maggie și singurul care nu făcuse asta, unica persoană în afară de Garland care se obosise să citească romanul, își luase avânt și-l pocnise pe autor de-l lăsase lat. Dar un uriaș îi întinsese mâna lui Crane și-l ridicase de la podea.

Îmbrăcat într-un costum împrumutat de la prietenul lui scriitor John Northern Hilliard sau de la prietenul lui pictor Nelson Greene (fiecare cu versiunea lui), Crane a traversat orașul și a rămas la Howells până târziu, dar, cu rezerva lui obișnuită, nu le-a povestit nimic despre acea vizită prietenilor săi de pe Avenue A. Johnson a scris că nu va „uita niciodată cât era de luminos la chip și spirit“ Crane când i-a pomenit de întrevedere, dar singura relatare despre acea seară vine de la Howells însuși, într-o scrisoare trimisă Corei la șapte săptămâni după moartea lui Crane și publicată în Academy pe 18 august 1900.

[…] vorbind despre munca lui, despre presiunea pe care a resimțit-o să includă obscenitățile care, după părerea mea, aveau să șocheze și să îndepărteze publicul de el, și despre sărăcimea semisălbatică din care fac parte tipurile umane cercetate în acea carte. A vorbit despre ele cu înțelepciune și blândețe, mai ales despre Dur, care e dur pentru că, după spusele lui, are senzația că „Totul apasă asupra lui“ […] Sigur că m-a impresionat prezența lui în aceeași măsură ca mintea și i-am admirat frumusețea stranie, melancolică, în care se putea ghici deja moartea prematură. Vocea lui m-a fermecat, ca și buzele sensibile de unde venea, cu zâmbetul lor inteligent și ironic, ca și ochii lui mistici, încețoșați.

Blajinul rege al scriitorilor americani i-a dat lui Crane binecuvântarea și, poate ca urmare a vizitei la Howells sau poate nu, în curând a urmat un torent de proiecte și de planuri, acea metodă de atac în același timp din cauza căreia ne e greu să identificăm exact ce anume a făcut Crane într-un anume moment și când a făcut un anume lucru, din moment ce toate ideile clocoteau simultan în el. Pentru început, dacă acesta e într-adevăr începutul, a planificat și poate a și scris câteva pagini din Mama lui George, o continuare la Maggie care plasează personajele centrale la alt etaj din clădirea cu locuințe ieftine de închiriat din Rum Alley care apare în prima carte. În același timp, i

se laudă lui Lily cu succesul său literar în scrisoarea pe care i-o compune la începutul acelei primăveri, dar scrie și despre Lily cea fictivă care fuge de acasă în „Viteza tinereții“. Linson a trecut întâmplător să-l vadă la Pendennis Club într-o dimineață devreme, exact în momentul când Crane șlefuia ultimele paragrafe ale povestirii. „Stephen stătea lângă o fereastră din capătul camerei, cu un prosop înfășurat ca un turban în jurul capului. Pe scaun, lângă el, era o călimară cu cerneală, pe genunchi avea coli de hârtie și și-a văzut de lucru fără alte politeți. Apoi mi-a aruncat paginile […] Le-am citit până la capăt. «Îți place?» m-a întrebat laconic. Sigur că mi-a plăcut.“ Când Linson a cercetat mai îndeaproape turbanul, Crane i-a răspuns: „Prosopul? Chestia asta m-a ținut pe jar și n-am putut să dorm, așa că m-am sculat. Am lucrat toată noaptea. Sunt singur cuc pe lume. E minunat!“

Prin „chestia asta“ vrea să spună povestirea. Cât despre prosop, e greu de spus dacă Crane îl folosea deseori sau l-a folosit doar atunci. Linson e singurul prieten care l-a menționat vreodată, dar de unde să știm că S.C. nu scria cu capul înfășurat într-un prosop umed atunci când nu-l vedea nimeni?

În acea primăvară, a fost totodată profund absorbit de pregătirile pentru Semnul roșu al curajului, care pe atunci încă nu prinsese formă, dar creștea, începuse să capete viață.

La mijlocul lui aprilie, clădirea de pe Avenue A a fost vândută, iar Clubul Pendennis s-a împrăștiat în patru zări. Crane s-a mutat împreună cu proprietăreasa lui, doamna Jennie Creegan, într-o altă pensiune de pe West Fifteenth Street, la numărul 136, dar se fâțâia mult, retrăgându-se la locuința lui Edmund din Lake View pentru lungi perioade de timp și dormind pe ici, pe colo, la prieteni din oraș când stătea prost cu banii, cel mai adesea în mansardele artiștilor și ilustratorilor din vechea clădire a Ligii Studenților la Arte pe East Twenty-third Street. La începutul toamnei, aproape că s-a mutat cu totul în acea clădire mare, cu „coridoare adormite ce închipuiau coturi și spirale năucitoare“, împărțind spații cu diverși debutanți ca el, tineri și săraci, artiști astăzi căzuți în uitare precum William W. Carroll, Nelson Greene și R.G. Vosburgh, care mai târziu aveau să descrie toți cu însuflețire perioada petrecută de Crane în mijlocul lor, aceeași în care și-a scris cele mai importante și mai durabile opere de început.[24]

În iunie, Maggie a primit prima sa recenzie într-o publicație newyorkeză, Arena, o revistă lunară cu tendințe reformiste, recenzentul fiind nimeni altul decât Hamlin Garland. Comentariile

sale din deschidere demonstrează același entuziasm pe care-l exprimase față de Crane când îl încurajase să le trimită cartea lui Howells și celorlalți, declarând că e „cel mai adevărat și mai original studiu al mahalalelor pe care l-am citit vreodată“, că „nu are deloc exprimări convenționale“, prezentând „dialectul mahalalelor așa cum nu l-am mai văzut scris niciodată — clar, direct, concis. E un alt spațiu care capătă glas […] Domnul Crane are doar douăzeci și unu de ani […] și impresionează cititorul cu ceea ce par a fi resurse aproape nelimitate.“ Astea sunt lucrurile bune, dar spre sfârșitul scurtei recenzii, Garland are și observații mai dure: „Povestea nu se rotunjește niciodată până la desăvârșire. E doar un fragment. E tipică doar pentru elementele cele mai rele de pe stradă. Autorul ar trebui să zugrăvească familiile care trăiesc pe strada vecină, care duc vieți disperat de grele, de o puritate eroică.“

O mare risipă de laude, dar și o profundă lipsă de înțelegere a structurii și a tonului cărții, care-l fac pe Garland un cititor doar ceva mai puțin obtuz decât Barry, tot un membru al vechii gărzi care nu poate face față suferinței prezentate în Maggie fără a cere un crâmpei de noblețe care să mai atenueze din oroare. Când spune că „nu se rotunjește niciodată până la desăvârșire“, Garland ignoră faptul că romanul e intenționat epurat și fragmentat, Crane nepropunându-și să scrie un roman tradițional de secol XIX, ci anticipând deja sensibilitatea următorului secol — ba chiar, mai mult decât atât, trăind-o. Criticul Carl Val Doren și-a început articolul despre Crane apărut în American Mercury în 1924 cu aceste cuvinte despre Maggie: „Se poate afirma cu suficientă precizie că literatura americană modernă a început în urmă cu treizeci de ani, cu Stephen Crane.“ Ceea ce pe atunci nu înțeleseseră nici măcar susținătorii lui Crane.

Crane a ales să ignore comentariile negative ale lui Garland și să prindă curaj de pe urma celor pozitive. Un mecanism de apărare firesc pentru cineva care altminteri fusese ignorat, așa că prietenia lui cu Garland a continuat ca și cum cronica ar fi fost o binecuvântare fără margini. Atât de recunoscător îi era Crane celui care-l ajutase enorm („Hamlin Garland a fost primul care m-a copleșit cu tot felul de termeni extraordinari“, îi spune lui Lily Brandon Munroe), dar, ținând cont de lucrurile mai puțin flatante pe care Garland le-a scris despre tânărul său prieten în anii de după moartea lui Crane, bănuiesc că duritatea acelui paragraf negativ n-a fost motivată doar de divergențele de opinie în materie de principii estetice. Nu pretind că am vreo idee despre sentimentele lui Garland față de Crane, dar pe lângă toată bunătatea și generozitatea, trebuie să fi existat și o doză de resentiment, poate o notă de invidie sau măcar o senzație de uimire adâncă în fața faptului că acel individ obraznic, mic și plăpând, cu

educația lui făcută pe apucate, gramatica șovăitoare și tendința de a folosi infinitive cu adverbe intercalate și de a face greșeli de ortografie, îl întrecea de departe la scris.

După cronica lui Garland, presa a ignorat Maggie mai bine de un an. Cum comentează Crane într-o scrisoare din 1896 pentru alt jurnalist care-i cere părerea: „Prima mea mare dezamăgire a fost primirea de care a avut parte Maggie, o fată a străzii. Țin minte că de-abia am așteptat s-o public și mi-am imaginat ce senzație va face. A eșuat lamentabil. Nimeni n-a părut s-o observe sau s-o admire […] Biata Maggie! A fost una dintre primele mele iubiri!“

9

Maggie fusese îngropată, sicriul fusese acoperit cu pământ, iar Crane se gândea la alte lucruri în timp ce șlefuia o primă versiune la Semnul roșu al curajului, până când, spre mijlocul sau sfârșitul lui iunie, s-a întors deodată la mormânt, a reînceput să se gândească la familia Johnson și l-a înviat pe Tommie, copilașul mort, ca să joace un rol central în trei povestioare îndeobște cunoscute ca „Povestirile despre un copilaș“.

Întinse pe doar unsprezece pagini în ediția Library of America, acestea reprezintă primele explorări ale temei copilăriei la Crane — lucru la care se va întoarce la sfârșitul anilor 1890 —, dar această primă tripletă se distinge de povestirile din Whilomville prin focalizarea sa limitată și intensă și prin natura neobișnuită (dacă nu chiar fără precedent) a obiectivului: acela de a reconstitui cât mai fidel dispozițiile schimbătoare și acțiunile unui copil atât de mic și de mărunțel, încât e nevoit „să coboare scările cu spatele, treaptă cu treaptă […] ținându-se cu ambele mâini de treapta de deasupra“. Vârsta băiețelului nu e precizată, dar pare să aibă cam trei ani și jumătate, cel mult patru, un țânc care n-a devenit încă băiat în toată regula și nu a căpătat o conștiință de sine reflexivă, care de obicei înmugurește la copii începând de la cinci ani sau mai târziu, momentul pe care părinții s-au obișnuit să-l numească „vârsta rațiunii“. Copilul din povestiri e tot un personaj fără nume, dar știm că e Tommie pentru că Linson afirmă că așa i-ar fi spus Crane, iar când Linson a primit primele manuscrise ale primelor două povestiri ca să le ilustreze, numele apărea în text: „Un copilaș amenințător — Întoarcerea lui Tommie“.

Ceea ce face Crane în aceste mici texte necesită o combinație neobișnuită de capacități. În primul rând, cred că trebuie să-ți amintești foarte bine propria copilărie sau măcar felul în care gândeai în copilărie; apoi, un talent înnăscut de a privi cu atenție atât oamenii, cât și obiectele, ca și suficientă răbdare și vitalitate pentru a le privi multă vreme; și în al treilea rând, o legătură emoțională cu subiectul, adică o fascinație profundă și de durată față de copii, chiar dacă personal nu ești părinte.

Ne e cunoscută afecțiunea lui Crane față de câini și cai, dar pe lista ființelor sale celor mai dragi ar trebui să adăugăm și copiii mici. Într-unul dintre articolele memoriale despre Crane, Joseph Conrad descrie atașamentul puternic al prietenului său față de bebelușul lui, Borys, și orele lungi petrecute de Crane alături de micuț pe peluza din fața casei.

Nu l-am auzit niciodată râzând decât în prezența bebelușului. Iubea copiii; dar prietenia cu copilul nostru era de așa natură încât, prin comparație, sentimentele noastre reciproce se plasau în zona arctică. Nici nu încape comparație; în orice caz, nu l-am surprins niciodată pe Crane întins cât era de lung și sprijinit în coate pe o bucată de iarbă ca să mă contemple; pe de altă parte, asta era atitudinea lui obișnuită de comuniune cu copilul mic — cu cel numit Băiatul […] Bebelușul aproape că-l egala pe Crane ca seriozitate; și totuși ei doi găseau uneori câte ceva de râs unul la altul. Apoi se lăsa liniștea și, privind pe fereastra camerei mele, îi vedeam cum stau nemișcați, privindu-se fix cu o înțelegere solemnă care n-avea nevoie de cuvinte sau poate că era cu desăvârșire mai presus de ele.

Și copiii ceva mai mari îl captivau, copii care puteau merge, vorbi și participa la jocuri, iar în deplasările sale la Port Jervis, Crane cel taciturn și rezervat se descătușa adesea hârjonindu-se cu fiicele lui William. În articolul ei memorial apărut în 1926 în Literary Digest, Edna Crane Sidbury își amintește că ea și surorile ei n-au avut niciodată „un tovarăș de joacă mai fermecător“ decât unchiul Stephen. „Își petrecea dimineți întregi fugind după noi“ în timpul unor jocuri complicate de-a hoții și vardiștii și „era pe de-a-ntregul unul de-al nostru“, așa încât, atunci când Edna a aflat că devenise un scriitor din ce în ce mai cunoscut, „mi-a venit să râd. Unchiul Stevie celebru? Era o glumă.“

În comuniune cu bebelușii, zburdând cu nepoțelele lui, încă atașat de propria-i copilărie, de care n-avea să se desprindă niciodată în scurta sa viață, trăind încă în inerția luminoasă a cărții sale eșuate despre mahalale, Crane a întrerupt romanul de război ca să-l scoată pe răposatul Tommie din „sicriul alb, neînsemnat“, i-a mai adăugat vreo doi ani și l-a trimis pe picioarele lui undeva în New York. Prima povestire începe cu această propoziție nepământeană: „Un copilaș rătăcea printr-un ținut străin.“

În lumea celor mici, locurile nu au nume, gândurile se cristalizează rareori în cuvinte, impulsurile domină. Crane nu încearcă să pătrundă în mintea copilului (ce să găsească acolo în afară de câteva cuvinte pronunțate stâlcit?), dar urmărind cu atenție felul în care copilul reacționează la ceea ce vede și aude, percepem ceea ce simte. E o abordare pur fenomenologică și, așa cum se întâmplă adesea în scrierile lui Crane, efectul e straniu și în același timp impresionant, pentru că proza reușește să creeze sentimentul intimității chiar dacă se află la distanță de subiectul său și, cu cât suntem plasați mai departe, cu atât mai aproape părem a fi. Copilașul e singur. Uluitor, dar nu există nicio mamă sau tată, sau frate, sau soră, sau altcineva care să-l ia de mână și să-l ghideze pe străzi. Copilul hoinar e o monadă umană independentă, care plutește la întâmplare prin imensul oraș, trăgând după el o bucată de sfoară, cel mai mărunțel dintre cavalerii rătăcitori pornit să descopere ce întâmplări îl așteaptă.

„Ținutul străin“ e o stradă dintr-un cartier aflat departe de casa lui, o zonă bogată „cu case maronii impasibile“ și „asfalt neted“, iar rătăcitorul vine din „cartierul sărac“, „un copil zdrențăros“ îmbrăcat cu haine pătate și ponosite care poartă „urmele multor conflicte“ și „o mulțime de degețele minuscule“ care se ițesc dintr-un pantof. Băiatul merge agale, „cu o expresie de atenție preocupată pe chipul îmbujorat“, rumegând imaginile și zgomotele străzii, „huruitul muzical“ al trăsurilor care trec pe lângă el, un bărbat cu o floare urcând niște trepte, doici plimbând bebeluși în cărucioare, un camion vuind în depărtare. Soarele strălucește, iar băiatul continuă să observe scena binedispus.

Copilașul hoinar se opri și privi lung la cei doi copii care râdeau și se jucau în căruțurile lor printre mormane de pleduri și perne. Depărtă picioarele și le propti bine în pământ, cu o atitudine de atenție concentrată. Maxilarul i se lăsă în jos, dezvăluindu-i dinții mici și egali. Urmărea căruțurile pătruns de admirație, ca și cum ar fi contemplat o procesiune fastuoasă. Unul dintre bebeluși scutură spre

el dintr-o splendidă jucărie zornăitoare, scoțând un râs ca un ciripit. Îi zâmbi și el voios.

După câteva clipe, vizita în paradis îi e întreruptă de o doică neprietenoasă. „Fugi d-aici, băiețaș“, îi spune ea. „Fugi. Ești murdar tot.“ Tommie nu se supără, ci o privește cu „liniște de prunc“, apoi pleacă agale, târând în urma lui bucata de sfoară. La urma urmei, mai sunt și alte străzi în paradis și în curând găsește alta, unde-și continuă explorarea teritoriului, cercetând oamenii și casele cu aceeași atenție vrăjită cu care se uită „la flori și la copaci“.

Curând, întâlnește din întâmplare „un copil drăgălaș, îmbrăcat frumos, care se joacă cu o jucărie“, care se dovedește a fi un mic vehicul de pompieri pictat în roșu și auriu pe care un băiat bogat îl trage după el cu un șnur. Să fie un ecou al atotputernicelor vehicule ale pompierilor care-l umpleau pe Jimmie, fratele mai mare din Maggie, de atâta respect și venerație? Poate. În orice caz, Tommie rămâne cu gura căscată. „Copilașul care trăgea după el bucata de sfoară se opri și privi copilul și jucăria. Rămase neclintit vreme îndelungată, în afară de ochi, care urmăreau toate mișcările obiectului lucitor.“

Băiatul bogat nu-l bagă în seamă. E prea ocupat să imite zgomotele unui adevărat vehicul al pompierilor care zboară spre o așa-zisă clădire în flăcări ca să-și desprindă privirea de la jocul lui, prea absorbit de lumea lui imaginară ca să observe că un băiat din lumea reală e lângă el, pe trotuar, și că, încetul cu încetul, cu pași prudenți și nesiguri, băiatul se apropie de el, moment în care Crane adaugă acest detaliu incisiv: „Bucata lui de sfoară, între timp uitată, îi căzu la picioare.“ Sigur că da. Obiectul „cândva prețuit“ și-a pierdut strălucirea importanței pentru că nu e legat de nimic, în timp ce sfoara băiatului bogat e vrăjită, are puterea de a face ca vehiculul magic al pompierilor să gonească pe trotuar. Într-un târziu, Tommie reușește să-i atragă atenția băiatului și-l întreabă: „Mă lași și pe mine o tulă?“ Băiatul spune că nu. Când copilașul amenințător îl întreabă pe băiat dacă vehiculul pompierilor e al lui, băiatul răspunde că da, ascunzându-și „bunul la spate ca și cum ar fi fost în pericol“. Copilașul întreabă din nou dacă poate să se joace și băiatul îl refuză din nou. „E al meu! Mi l-a cumpărat mami.“ Copilașul cere iar („Glasul îi era plângăcios. Întinsese niște mânuțe avide.“), dar băiatul iar îl refuză. Apoi copilașul nu mai întreabă, ci afirmă: „Vleau să mă joc cu el“, iar când băiatul refuză încă o dată, „Vreau să mă joc“ se transformă în „Îl vreau“. Cei doi se încaieră. Băiatul își apără „bunul cu brațele întinse“ și amândoi apucă de sfoară și trag. Până la urmă, „copilul în zdrențe“

câștigă disputa și fuge cu jucăria. „Plângea cu aerul unui nedreptățit care și-a făcut în sfârșit dreptate“ (ceea ce seamănă bine cu observația lui Maggie despre mama ei din roman: „Distruge mobilă ca și cum în sfârșit și-ar căpăta drepturile“). Că e îndreptățit sau nu, după ce se oprește să-și tragă sufletul, copilașul amenințător „se semeți, așa mărunțel cum era“ și „un mic zâmbet vesel se ivi prin furtuna de lacrimi“. Când îl vede pe copilul cel drăgălaș că aleargă după el revoltat, în lacrimi, „micul vandal se întoarse și dispăru pe o stradă laterală întunecoasă ca în gura unei peșteri“.

Povestirea are doar trei pagini. Cum avea urgent nevoie de bani, Crane spera s-o publice cât mai repede, dar Linson plecase într-o excursie de vară în pădure și nu se grăbea să termine ilustrațiile. Cu îngrijorare crescândă, Crane i-a trimis un scurt mesaj din camera lui de pe West Fifteenth Street: „Ai terminat cu povestirea «Un copilaș amenințător»? Perioada asta — vremurile astea frământate pentru muncitori — e ideală ca să fac ceva cu ea […] Poți să mi le trimiți cât de curând? Sper că te simți excelent în sălbăticie.“ De fapt, povestirea a rămas nepublicată aproape un an, apărând în cele din urmă în Arena, numărul din mai 1894, aceeași revistă care publicase cronica lui Garland la Maggie. Panica izbucnită în ’93 nu se potolise, iar vremurile frământate la care se referă Crane în mesajul său erau la fel de destabilizante ca în vara precedentă. Aproape inevitabil, povestirea a fost interpretată ca o parabolă a antagonismelor între privilegiații și nevoiașii din New York, a potențialei lupte de clasă care stătea să irupă în acele vremuri de prăbușire economică și fierbere socială, când fractura dintre bogați și săraci se adâncea. Emma Goldman a fost arestată în urma discursului ei pentru „incitare la revoltă“ și mulți se așteptau în viitorul apropiat la erupții de violență. Povestioara lui Crane părea să surprindă acel sentiment de groază iminentă și, ca să se asigure că abonații la Arena înțeleg mesajul, numărul conținea și un editorial scris de B.O. Flower, directorul revistei, care sublinia implicațiile politice din „Un copilaș amenințător“:

Băiețelul care primise jucăria și care-i refuză micului vagabond plăcerea de a se juca măcar câteva clipe cu ea o ascunde la spate în momentul când apare pericolul. „Dreptul divin“ la proprietate, așa cum e el deținut de plutocrația modernă, își găsește o exprimare frapantă în gestul involuntar al micului aristocrat, care riscă o bătaie plasându-se între jucărie și pericol.

Această interpretare simbolică a poveștii se poate susține, probabil, și poate că însuși Crane a fost conștient de reverberațiile politice ale schiței sale (vezi vremurile frământate), dar dacă povestirea e bună, și eu o consider chiar foarte bună, calitățile ei au mai puțin de-a face cu o critică filosofică a dreptului divin la proprietate și mai ales cu excelenta descriere a comportamentului micului protagonist, cu măiestria lui Crane de a urmări pas cu pas încleștarea între copilașul mahalalelor și mini-plutocrat, cu felul profund în care-i înțelege pe copiii mici și care-i permite să recurgă la obiecte concrete ca sfoara și șnurul ca reprezentări vizibile ale gândurilor nearticulate ale micului său erou. B.O. Flower vede în copilașul amenințător un războinic proletar răzbunător. Nu e neapărat greșit, dar așa cum arată celelalte două povestiri, cred că intențiile lui Crane pot fi înțelese cel mai bine dacă-l privim pe Tommie ca pe un copil pur și simplu — un copil micuț, lihnit, privat de dragoste, care crește într-un mediu mizerabil, pauper.

A doua povestire, „O greșeală uriașă“, e și mai scurtă decât prima și, deși e tot despre un furt, delictul e aici de altă natură, nu un atac sărac contra bogat, ci mic contra mare, întreaga acțiune având loc pe o suprafață de un metru pătrat. Cât e ziua de lungă, un vânzător italian de fructe stă la taraba lui, într-un colț al cartierului copilașului. Copilul îl privește pe vânzător „cu respect profund […] ca în fața atotputerniciei“, taraba însăși fiind o minune care le întrece pe toate celelalte, pentru că fructele aranjate „în șiruri orbitoare“ poartă-n ele „toată dulceața lumii“. Cât e ziua de lungă, copilașul se postează lângă tarabă ca să privească lung „colosala făptură“ cu a sa „splendidă comoară“, un „simplu adorator al acelui altar aurit“ până-n momentul când e copleșit de „dorințe tumultuoase“ și se hotărăște să șterpelească un fruct când nu-l vede nimeni. Vânzătorul pare să fi ațipit pe scaunul său. Copilașul se apropie pe furiș, încercând „să-și ia un aer cât mai firesc, deși întregul plan îi stătea scris pe chip“, o observație care ne spune la fel de multe despre metoda lui Crane ca și despre copil: expune mecanismele interioare ale minții băiatului descifrându-i acțiunile corpului, în acest caz, ale buzei inferioare, care începe să tremure sub efectul panicii crescânde pentru că „mintea lui de copilaș vedea în italian […] un bărbat în stare să mănânce copilașii care-l provoacă“. Aceasta este observația fundamentală a poveștii: cel care e dispus să încalce regulile pentru a-și satisface pofta de alimentul dulce din fața lui își imaginează că va fi la rândul lui mâncat ca pedeapsă. Nu mai suntem pe teritoriul parabolelor, ci al basmelor, Hansel și Gretel, subnutriți, devorând căsuța din turtă dulce ca preludiu la propria lor devorare și alte asemenea coșmaruri de pe tărâmul spaimelor copilăriei. Când copilașul întinde în sfârșit mâna

după fruct, „degetele îi erau curbate ca niște gheare de o lăcomie grozavă, care cutremură inima“, dar cum ochii îi rămân ațintiți asupra vânzătorului adormit, nu-și dă seama ce apucă, doar că a înhățat cu „degetele rapace“ un „bulb rotund“, iar când vânzătorul se trezește brusc și smulge bulbul din mâna băiatului, se dovedește a fi o lămâie, singurul fruct din regatul său zemos care nu e dulce.

De unde și titlul, „O greșeală uriașă“. Nu doar greșeala de a fura, ci — aproape la fel de rău, dacă nu și mai și — aceea de a fura fructul greșit.

Ultima povestire, „Un câine maro închis“, e cea mai lungă și mai complexă dintre cele trei, cu o întorsătură finală sfâșietoare atât de neașteptată și, în același timp, atât de bine gândită, că nu poate fi uitată. Dacă citiți o dată povestirea, sigur o veți ține minte toată viața, fie că vreți, fie că nu.

Pare să fi trecut un timp de la pozna cu lămâia. Tommie a evoluat de la copilaș la copil, dar rămâne tare mic, predispus la schimbări de dispoziție bruște, impetuoase și cu același „obicei de a face multe expediții pentru a observa lucruri ciudate în vecinătate“. Povestea începe când copilul stă la un colț de stradă, rezemat de un gard înalt de lemn în timp ce leagănă un braț înainte și înapoi și scurmă absent cu piciorul în pietriș. E vară, un vânt blajin suflă peste strada prăfuită, iar băiatul e cufundat în acea transă visătoare care-i cuprinde pe copiii mici atunci când n-au nimic de făcut și stau singuri afară, în lumea cea mare, sub dogoarea soarelui. După câteva momente, un cățeluș maro apare pe trotuar și se oprește în fața băiatului. „La gât îi atârnă“ o sfoară scurtă, care amintește de bucata de sfoară din prima povestire, dar ne sugerează și că stăpânul câinelui l-a abandonat sau că animalul s-a pierdut. La început, băiatul e încântat de cățelușul vagabond, dar, după „un schimb de mângâieri și țopăieli prietenoase“, câinele răspunde cu atâta entuziasm, încât e cât pe ce să-l dărâme pe copil, așa că brusc, fără o vorbă sau vreun avertisment, copilul ripostează lovind animalul în cap.

Astfel începe alianța lor tensionată și inegală și, în timp ce explorează natura fluidă, schimbătoare a legăturii lor, Crane ne arată pornirile haine ale băiatului spre dominație tiranică, sadism, devotament și nevoie arzătoare, dar și supunerea înnăscută a câinelui, permanenta sa vinovăție, îngăduință și adorație pentru unicul său stăpân. După acea primă lovitură neașteptată, câinele se întinde, uluit, la picioarele băiatului, iar când prima lovitură e urmată de încă una, animalul se rostogolește disperat pe spate, într-o postură rugătoare, imploratoare, iar băiatul e atât de amuzat de felul comic, „ciudat“, în care câinele își

ține labele, încât continuă să-i dea „mici lovituri, ca să rămână așa“. După care băiatul își pierde brusc interesul și pleacă. Câinele se ține după el, dar de fiecare dată când se apropie prea mult, primește iar bătaie, pentru că băiatul îl privește deja „cu dispreț“ și-l consideră „un câine neimportant, care i-a fost de folos doar câteva clipe“. Până la urmă însă, câinele face „câteva giumbușlucuri cu atâta dăruire“, încât băiatul se răzgândește și se hotărăște să-l ia acasă.

Acasă e un apartament la etajele superioare ale unei clădiri cu locuințe ieftine de închiriat, iar când băiatul și câinele intră în casă, reușesc să stabilească o legătură mai puternică (încă o schimbare a sentimentelor băiatului) și devin „camarazi strașnici, de nădejde“. Apoi își face apariția familia. Crane se ferește să facă vreo referire directă la nuvela lui, refuzând să-i identifice — și nici măcar nu ne spune câți sunt. În următoarea frază, acești membri ai familiei anonimi și imposibil de cuantificat fac comentarii despre câine și-l insultă. „Disprețul se revărsa asupra lui din toți ochii, așa că se rușină tare și se înmuie ca o plantă uscată.“ Băiatul însă apără câinele „în gura mare“, iar în toiul acestor „urlete de protest“, tatăl familiei se întoarce de la muncă și întreabă „de ce naiba fac copilul să zbiere“.

Se țin un consiliu de familie. Era în joc soarta câinelui, dar el nici nu se sinchisea, fiind preocupat să molfăie poalele hăinuței copilului.

Lucrurile se rezolvară rapid. Se vede treaba că tatăl familiei era într-o dispoziție deosebit de înverșunată în seara aceea și, văzând el că un astfel de câine ar provoca uluirea și furia tuturor dac-ar fi primit în casă, hotărî să se petreacă întocmai. Plângând încetișor, copilul se retrase cu prietenul său într-un cotlon mai ferit al încăperii, ca să se hârjonească amândoi, în timp ce tatăl înăbuși revolta aprigă a soției lui. Și astfel deveni câinele un membru al familiei.

Câinele e primit în casă, dar băiatul e singurul lui aliat, singurul care-l apără de brutalitățile celorlalți, tot felul de agresiuni sub forma unor lovituri de picior, de mătură și a unor proiectile aruncate în direcția lui (cărbuni, obiecte casnice), dar și de tendința haină de a-l ține nemâncat, însă băiatul e vigilent și, cum protestează zgomotos de fiecare dată când prietenul său e victima unei asemenea fapte odioase, familia îl lasă încetul cu încetul în pace. Timpul trece, legătura dintre

băiat și câine continuă să se întărească, dar oricât de mult s-ar baza unul pe celălalt, băiatul e departe de a fi un stăpân perfect. E o ființă irațională, așa că e înclinat spre trădare, chiar dacă nu înțelege de ce. „Uneori, copilul mai și bătea câinele, deși nu s-ar putea spune că ar fi avut vreodată ceea ce poate fi considerat un motiv întemeiat. Câinele accepta mereu aceste lovituri cu o expresie spășită.“ Și e de la sine înțeles că, imediat ce loviturile încetează, câinele e mereu gata să-l ierte pe băiat. Crane nu devine sentimental aici. Nu face decât să demonstreze că sufletul unui câine e diferit de sufletul unui băiat — cel puțin al acestui câine, care e un anume tip de câine maro închis, și al acestui băiat, care e un anume tip de băiat dintr-un anume tip de lume.

Apoi, pe pagina a cincea a povestirii de șase pagini, un cataclism se abate asupra lumii și totul se face țăndări. Tatăl se întoarce acasă beat și, în timp ce el „[începe] bâlciul cu ustensilele de bucătărie, mobila și nevasta“, băiatul și câinele se întorc din hoinărelile lor prin cartier. Înțelegând imediat gravitatea situației tatălui, băiatul se aruncă sub masă ca să se protejeze. Câinele, care nu pricepe nimic, interpretează greșit saltul ca „tumbă veselă“. Când tatăl vede câinele fugind spre masă, scoate „un răcnet imens de bucurie“ și îl „doboară cu un ibric greu“. Uluit, zvârcolindu-se, câinele încearcă să se adăpostească, dar tatăl îi arde o lovitură „de picior uriaș“, apoi îl mai trosnește o dată cu ibricul. Copilul protestează urlând, dar tatăl îl ignoră și „[se apropie] voios de câine“, care deja nu mai speră să scape și s-a întins pe spate într-o postură supusă, cu labele depărtate ca și cum s-ar ruga“. După care urmează unul dintre cele mai crude și mai tulburătoare momente din tot ce a scris Crane:

Dar tatăl era pus pe distracție și-i trecu prin cap ce frumos ar fi să azvârle câinele pe geam. Așa că întinse mâna, prinse de picior animalul care se zbătea și-l ridică. Îl învârti de două sau trei ori caraghios deasupra capului, apoi îl azvârli cu mare precizie pe fereastră.

În acest moment, majoritatea scriitorilor ar rămâne la câine, urmărindu-i traiectoria descendentă prin aer până când moare zdrobit, aterizând cinci etaje mai jos pe acoperișul unui șopron, dar, pentru a prelungi zborul câinelui, îngăduindu-i cititorului să și-l imagineze ca și cum s-ar întâmpla cu încetinitorul, Crane face unul dintre gesturile sale cinematografice clarvăzătoare și operează o tăietură bruscă,

trecând la un montaj în stilul lui Eisenstein care ne oferă mai multe perspective asupra căderii câinelui prin aer, la care sunt martori mai mulți oameni din cartier.

Plutirea câinelui luă prin surprindere strada. O femeie care uda plante la o fereastră de vizavi scoase un strigăt involuntar și scăpă un ghiveci. Un bărbat de la altă fereastră se aplecă riscant de mult, ca să vadă zborul câinelui. O femeie care întindea rufe într-o curte începu să se agite nebunește. Avea gura plină de cârlige, dar prin fluturarea brațelor rostea un soi de exclamare. Înfățișarea ei amintea de un deținut cu căluș la gură. Copiii o rupseră la fugă, urlând.

În următorul paragraf, câinele aterizează pe acoperișul șopronului, apoi se rostogolește, căzând în stradă, pe caldarâm.

În paragraful imediat următor, Crane se întoarce în apartamentul de la etaj: „Sus de tot, în cameră, copilul izbucni într-un plânset prelung, ca un bocet, și se repezi afară. Ajunse greu în stradă, pentru că era atât de mic, încât trebuia să coboare scările cu spatele, treaptă cu treaptă, ținându-se cu ambele mâini de treapta de deasupra.“

Urmează apoi scurtul paragraf final: „Mai târziu, când veniră după el, îl găsiră așezat lângă trupul prietenului său cu blană maro închis.“

Așa se încheie ultima, cea mai lungă și mai bună dintre cele trei „Povestiri despre un copilaș“. Poetul John Berryman, care a publicat în 1950 un studiu de întinderea unei cărți despre viața și opera lui Crane, e de părere că „e una dintre poveștile americane perfect concepute“. A fost publicată abia după moartea lui Crane.

10

Semnul roșu al curajului s-a născut din disperare. Crane era lefter, iar perspectivele de a nu mai fi lefter păreau să se subțieze. Scria întruna, dar deocamdată fără mare succes, iar de când rupsese relațiile cu Tribune îi era mai greu să publice în ziare. În afară de Maggie, care-i epuizase resursele financiare, în toate cele douăsprezece luni ale anului 1893 a

reușit să plaseze doar trei schițe scurte în revista umoristică Truth, printre care „De ce a înjurat tânărul vânzător?“ (în martie) și „Câteva sugestii pentru dramaturgi“ (în noiembrie) despre care am pomenit, dar și o mini-piesă de teatru intitulată „La priveghiul lui Clancy“ (iulie). Toate sunt mărunțișuri, așternute pentru a smulge rapid câțiva dolari și câteva râsete, dar „Viteza tinereții“, care e mult mai bună, a rămas la stadiul de manuscris până la începutul anului 1895, iar cea de-a doua „poveste despre copilaș“, „O greșeală uriașă“, a fost orfană până în martie 1896, aproape trei ani după ce fusese scrisă. Oricât ar fi fost de hotărât să progreseze și să obțină consacrarea ca scriitor profesionist, Crane pierdea teren, iar după nouă luni la New York, o ducea mai rău decât când se mutase acolo. Din acest motiv a abandonat temporar Mama lui George, la care începuse să scrie la scurt timp după publicarea lui Maggie. Pur și simplu nu-și permitea să mai scrie o carte nepublicabilă. Avea nevoie de un succes, iar între timp, de o slujbă sau, dacă nu reușea nici asta, atunci de o sursă de venit constantă.

Nu că n-ar fi încercat, dar simplul fapt că bați la ușă nu înseamnă că cineva o va și deschide și te va invita în casă. În aprilie 1893, înarmat cu o scrisoare flatantă din partea lui Howells, s-a întâlnit cu Edwin Lawrence Godkin (fondator și redactor-șef la Nation) pentru o slujbă la New York Evening Post și a fost refuzat. Nu se cunosc alte tentative de a-și găsi de lucru, dar la sfârșitul anului 1893 căuta încă, după cum își amintește prietenul său Frederick C. Gordon într-o evocare scrisă la începutul anilor douăzeci, chiar dacă ziarul cu pricina nu e New York World, ci New York Press.

În octombrie, când s-a întors […] a început să-și caute de lucru. La sfârșitul unei zile întunecoase, ploioase și reci a venit să mă vadă, ud leoarcă, tremurând și tușind — total la pământ. Trecuse pe la [Edward] Marshall, care refuzase să-l angajeze la World pentru că era convins că munca haotică de jurnalist avea să dăuneze imaginației sale scriitoricești geniale, dar se oferise să cumpere articole speciale de la el. Steve n-avea cei cinci cenți pentru tramvai — era prea mândru ca să-i spună asta lui Marshall —, așa că o luase pe jos prin potop de la sediul World până pe 23rd street — fără palton și chiar fără un chior în buzunar. Să facă pneumonie și alta nu. L-am culcat în patul liber pe care-l aveam și într-o săptămână s-a pus pe picioare, era aproape ca nou.

Era a doua oară în acel an când i se întâmpla așa ceva. Mai întâi se

udase leoarcă stând afară, sub fereastra întunecată a lui Lily, apoi parcurgând pe jos drumul lung până acasă, alegându-se cu o răceală gravă, de durată, care-l ținuise la pat, iar apoi aproape că făcuse pneumonie și zăcuse în pat o săptămână întreagă pentru că i se păruse prea umilitor să cerșească cinci cenți de la Marshall, un om decent și foarte respectabil care s-a ținut de cuvânt și în 1894 a publicat cea mai mare parte dintre numeroasele schițe despre New York ale lui Crane, pentru ca mai târziu să trăiască alături de el aventuri cumplite, amândoi relatând din Cuba în timpul Războiului Hispano-American, dar deocamdată vreau să mă aplec mai atent asupra celor cinci cenți, care au o însemnătate aparte în acest moment al poveștii lui Crane și spun multe despre părerea despre sine și despre felul cum avea de gând să se raporteze la alții, mai ales la propria sa familie și la fratele său, Edmund, care a făcut tot ce i-a stat în puteri ca să-și ajute fratele mai mic și prăpădit, oferindu-i în primul rând casă și masă în locuința sa de lângă Paterson, dar și mici sume de bani, atât cât își permitea, dar oricât de mult ar fi depins mezinul de inima generoasă a fratelui său, îi era în același timp rușine că are nevoie de acel ajutor și-și făcea un titlu de mândrie din a încerca să reducă micile daruri la minimum, chiar dacă asta îi provoca multă suferință. Un stoicism militar învelit în zdrențele lui boeme. Un cod al existenței sau poate un test al existenței bazat pe onoare, încăpățânare, tăcere. Cum notează William treizeci de ani mai târziu:

Fratele meu, Edmund, spune următoarea poveste […] Pe când Stephen aduna impresii din Bowery, i-a spus fratelui meu, care lucra pe Beekman St: „Ed, dacă vin vreodată la tine și-ți cer cinci cenți, să nu-mi dai mai mult.“ După câteva zile, Stephen a apărut în fața lui gârbov, îmbrăcat ponosit, cu o mutră înfometată și oropsită și a cerut cinci cenți, pe care Ed. i-a dat, fără să spună un cuvânt. Altceva n-au discutat.

Cinci cenți făceau diferența între a mânca și a nu mânca, pentru că, pe atunci, birturile din New York obișnuiau să ofere un prânz cald pe gratis dacă făceai rost de cei cinci cenți pentru o bere și, așa cum consemnează Lawrence în memoriile sale, prânzul gratuit oferit de micul birt de la colțul străzii era de multe ori singura masă a lui Crane dintr-o zi întreagă. Ceva mai târziu, Crane a ajuns să locuiască într-o cameră din clădirea Ligii Studenților la Arte, împărțind o chirie de paisprezece dolari pe lună cu trei artiști vizuali, iar Nelson Greene (unul dintre colegii de cameră) i-a povestit lui Schoberlin în 1947 că

„toți patru eram uneori atât de lefteri, că sâmbătă dimineață mai aveam doar doi dolari. Pe care-i investeam într-un pachet mare de cârnați, pâine de secară, cafea și lapte condensat, cu care rezistam cele două zile.“ Alt coleg de cameră, R.G. Vosburgh, își amintește, într-un articol publicat în 1901 în Criterion, cu titlul „Clipele cele mai negre din viața lui Stephen Crane“, că regimul lor alimentar consta în „două mese sărăcăcioase pe zi, o chiflă sau două la micul dejun și o cină cu salată de cartofi și cârnați, totul perpelit pe mica sobă care încălzea camera, dar de cele mai multe ori consumat rece, pentru că nu erau cărbuni pentru sobă.“ Greene comentează ceva mai general că „din cauza sărăciei și a neglijenței, Crane nu mânca sănătos. Avea dinții stricați — foarte stricați —, dar nu se ocupa de ei — în principal din cauza sărăciei […] Dinții, viața dezordonată și felul în care-și nesocotea sănătatea și alimentația erau motive de profundă îngrijorare pentru noi — ca prieteni, îl îndemnam să aibă mai multă grijă de propria-i persoană, dar el nu se sinchisea. Cred că aceste lucruri au contribuit la moartea lui prematură.“ Helen R. Crane a mers și mai departe decât Greene cu speculațiile: „Pentru mine, nu încape îndoială că unchiul meu a cunoscut foamea și lipsurile. Asta înainte să-și dea seama că nu poți închide robinetul ca să oprești aceste lucruri neplăcute după bunul plac. N-avea […] idee că pot cauza atâta suferință.“

Vosburgh: „Când s-a întors de la Lakeview [1893], purta cizme de cauciuc, neavând pantofi.“

Crane către Hamlin Garland (18 aprilie, 1894): „N-am putut veni să te vizitez din cauza mai multor probleme ciudate — în primul rând, îmi ies degetele dintr-un pantof și nu m-am mai arătat în lume atât de des cum aș fi vrut.“

Helen R. Crane: „Hainele îi duhneau veșnic a tutun și usturoi […] Nu avea niciodată cămăși curate […] Vechea lui manta gri ar fi fost foarte bună să speli cu ea pe jos în grajd, dar nu și pentru altceva. Avea mâini mici și fine, dar mereu îngălbenite de la țigări, iar părul — pe ăsta-l purta în voia vânturilor trecute.“

Sau, cum i-a spus Crane lui Linson la un moment dat în acea perioadă: „Dac-aș avea un costum nou, aș simți că viitorul nu-mi mai scapă din mână — e ridicol, dar nu-mi vine să râd.“[25]

Cei patru tineri care împărțeau camera cu paisprezece dolari pe lună dormeau într-un pat dublu și într-o ladă de cărbuni, trei în pat și unul în ladă, îmbrăcați din cap până-n picioare pentru că era foarte frig și schimbând pozițiile prin rotație în fiecare noapte: marginea din afară,

mijloc, marginea dinspre perete, cutia, apoi iar marginea din afară și așa mai departe. Din câte povestește Vosburgh, își «puneau» resursele la comun, iar primul care se trezea era de obicei cel mai bine îmbrăcat pe ziua aceea“. Când vreunul dintre ei avea un interviu pentru o slujbă sau alt plan de a câștiga bani, „i se încropea ținuta cea mai prezentabilă posibil“. În puținele seri când se întâmpla ca unul sau mai mulți dintre ei să fie în bani, mâncau împreună la un restaurant zgomotos și ieftin de pe Sixth Avenue care se numea Boeuf-à-la-Mode — rebotezat de ei „Buffalo Mud“. La urma urmei, erau tineri și optimiști și, oricât ar fi strâns cureaua, tot le rămânea energie „ca să discute și să se contrazică pe teme de literatură, politică, artă, religie — de toate“ (Greene) și pentru autoironie.

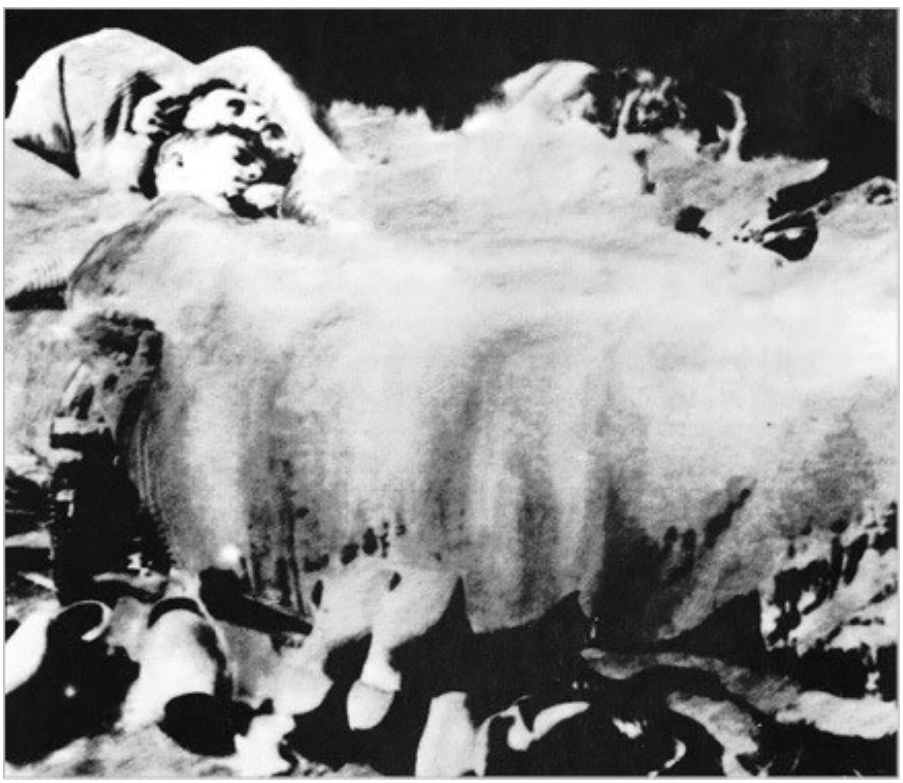

Crane dormind în patul comun din clădirea Ligii Studenților la Arte, 1893 sau 1894

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

Odată, când l-a vizitat pe Linson în atelierul său de pe West Thirtieth Street, Crane a scris la repezeală o poezie plină de umor despre stomacul său gol și portofelul său la fel de gol. Imediat după ce a terminat-o, a mototolit-o și a aruncat-o la coșul de gunoi, dar Linson a recuperat-o, a netezit-o și a păstrat-o pentru posteritate. Purtând deasupra legenda „Mi-aș vinde pașii spre mormânt la zece cenți bucata, dar cinstea mi-e credință“, pare scrisă de stafia lui François Villon și poate fi considerată un imn al acelor ani dificili pentru Crane.

O, pungă firavă, geaba gura o deschizi

Ca un ștrengar înfometat

Căci să te satur nu mi-e cu putință

Obrajii-ți sunt veșnic livizi

Tu, care nu știi ce-i mândria

Degeaba cați la mine cu dorință

De parc-ai fi nedreptățită

Zâmbești stins a neputință

Și mă acuzi cu burta-ți goală

Știi că mi-aș vinde pașii spre mormânt

Dar cinstea mi-e credință

Ha! Nu privi cu lăcomie

Nu-mi spune ce de rele-am săvârșit

Nicio stafie nu ne poate chinui

Prea slabi am fost pentru a păcătui

Ce, mincinoaso? M-am răsculat eu când erai de aur doldora?

Nu te-am lăsat să te îndopi în voia ta?

Drăcoaică brună, ești plină de minciună ca de avuție,

Când intră una, cealaltă iese.

Așa arăta groapa în care căzuse Crane în primăvara anului 1893. Dacă nu abandona temporar frumosul război și nu scria ceva care să se vândă, avea să piardă războiul, pentru că dacă un scriitor nu câștigă destui bani ca să mănânce, atunci nu poate scrie și, în cele din urmă, poate că nici nu mai poate trăi. Așadar, Crane era pe deplin dispus să mai renunțe la principii și să producă ceva vandabil. Cine să i-o ia în nume de rău că cedează în fața presiunilor contextuale? Era prea slab pentru a păcătui, punga îi era firavă, iar dacă reușea să iasă din groapa pe care singur și-o săpase, avea să se repună pe picioare și să

reia asaltul. O poveste despre Războiul Civil părea să fie un pariu sigur, un proiect solvabil. Războiul se încheiase în urmă cu douăzeci și opt de ani, dar americanii din toată țara îl readuseseră în discuție, cărțile, articolele și memoriile despre război erau din ce în ce mai populare și, cum Crane era interesat de armată, de ce să nu ticluiască o poveste de aventuri pentru publicul larg care să-l țină cu sufletul la gură, un romănaș convențional, de duzină, despre eroism tineresc pe câmpul de bătălie, ca să-și umple buzunarele? În orice caz, ăsta a fost planul, numai că în curând planul de a se vinde s-a întors împotriva lui. Cum i-a spus bunului său prieten Louis Senger, lunganul din povestirile despre Sullivan County: „Inițial mi-am propus să scriu o carte de consum, în genul celor după care se dau în vânt școlarii — îți sună cunoscut. Ei bine, deși n-am vrut, a început să mă intereseze chestiunea și n-am putut, n-am putut. A trebuit s-o fac în stilul meu."

A făcut-o în stilul lui, iar rezultatul este unul dintre cele mai durabile romane americane ale secolului al XIX-lea — singurul roman despre Războiul Civil care are relevanță și azi. Chiar dacă americanii nu mai știu azi nimic altceva despre Stephen Crane, se vor găsi câteva milioane care să vă spună că e autorul Semnului roșu al curajului, chiar dacă nu știu că era doar un puști abia trecut de douăzeci de ani.

11

În cele douăzeci și cinci de luni scurse de la prima lui întâlnire cu Linson, la începutul lui ianuarie 1893, și până la plecarea în Nebraska la sfârșitul lui ianuarie 1895, lui Crane i s-au întâmplat atâtea, încât e greu să ținem pasul cu el. Lipsurile materiale au continuat să-i macine trupul „slab — aproape cadaveric", cum l-a numit Edward Marshall, dar după anul greu și sterp care a fost 1893, au devenit mai puțin arzătoare în 1894, iar el a continuat să scrie indiferent ce s-ar fi întâmplat, să scrie încet și sigur cu scrisul lui mare și egal, producând o operă uluitoare, în toate formele posibile: primul său roman, cea de-a doua nuvelă, câteva povestiri, cele șaizeci și opt de poezii din Călărețiii negri, optsprezece schițe publicate în ziare și un articol lung într-o revistă. Pentru claritate, voi vorbi rând pe rând despre diferitele sale activități, dar ar trebui să ne aducem aminte că toate au avut loc în același timp, de multe ori de pe-o zi pe alta — și, din când în când, mai multe în aceeași zi.

Mai întâi: lucrul la Semnul roșu al curajului.

Bătălia de la Chancellorsville îi era cunoscută lui Crane încă din copilărie. Unul dintre unchii săi, Wilbur Fisk Peck, unul dintre puținii membri ai clanului Peck care n-a devenit preot metodist, a participat ca medic la acea confruntare brutală, soldată cu aproape douăzeci de mii de morți sau răniți. Crane i-a moștenit sabia, care a devenit parte din uniforma pe care a purtat-o ca locotenent și, mai apoi, căpitan de instrucție la Claverack, iar unul dintre profesorii lui de acolo (de istorie și oratorie) fusese preot militar al Regimentului 34 de voluntari din New York, număr despre care se presupune că ar fi dat naștere Regimentului 304 fictiv din roman. Însă adevărata grupare care probabil că l-a inspirat pe Crane a fost Regimentul 124 de voluntari al statului New York, cunoscut ca „Orange Blossoms“ (pentru că membrii săi veneau din districtul Orange, mulți din Port Jervis), care a luptat la Chancellorsville în acele zile sângeroase din primăvara anului 1863. Majoritatea veteranilor din Port Jervis care supraviețuiseră bătăliei trăiau încă la începutul anilor 1890, iar Crane a vorbit cu ei și le-a pus întrebări, trăgându-i de limbă cât a putut. După cum observă Lawrence, „Ani întregi i-a tot descusut pe veteranii Războiului Civil, ca să le afle amintirile, experiența traiului de zi cu zi în armată, și știa mai multe despre război așa cum e trăit de soldatul de rând decât majoritatea istoricilor.“

A urmat întâlnirea întâmplătoare cu Corwin Knapp Linson, de unde i-a și încolțit spontan ideea de a scrie cartea. Linson, care era mai mare decât Crane cu șapte ani, era un pictor și ilustrator care petrecuse o lungă perioadă în Franța, ca student la Académie Julian și École des Beaux-Arts, și-l întâlnise pe Paul Gauguin în colonia artistică din Pont-Aven, Bretania. Era și vărul lui Louis Senger și, într-o după-amiază din ianuarie 1893, când în oraș ningea zdravăn, Senger l-a luat cu el pe Crane într-o vizită la atelierul lui Linson de la intersecția sud-vestică dintre Broadway și Thirtieth Street. „Crane și-a lepădat pelerina lungă de ploaie“, notează Linson în cartea sa, „ceea ce l-a împuținat surprinzător de mult, lăsând la iveală o siluetă mai degrabă plăpândă, de statură medie, dar cu proporțiile armonioase și ținuta unui sportiv.[26] Chipul lui, subțire, dar nu slab, era completat de o claie blonzie pe care încă nu o îmblânziseră nici convențiile, nici vanitatea. Umbra greu de deslușit a unei mustăți abia răsărise deasupra unei guri care zâmbea cu o franchețe fermecătoare.“ La început, Crane a tăcut rușinat, fumând și ținând „țigări stinse“ între degete, dar când Senger i-a propus cordial vărului său să le arate câteva dintre lucrările lui, „rezerva lui Crane a început să se risipească“ și cei trei bărbați au legat o conversație despre Port Jervis, redactorii-șefi ai unor reviste și multe alte subiecte — până când (alt moment jenant) Senger a scos cel

mai recent număr din Cosmopolitan și i-a arătat vărului său „Un cort în agonie“, povestioara lui Crane proaspăt publicată, pe care Linson a citit-o cu plăcere în timp ce Crane s-a străduit să se facă nevăzut retrăgându-se la celălalt capăt al canapelei. La plecare, Crane s-a ridicat și a spus: „Pe curând“, la care Linson i-a răspuns: „Dacă vrei, poți să vii să dormi aici, e o casă deschisă.“

Crane a revenit și în scurt timp s-a cufundat în colecția de numere vechi din Century Magazine a lui Linson, unde din noiembrie 1884 și până în noiembrie 1887 fusese publicată o serie intitulată „Bătălii și comandanți din Războiul Civil“, un proiect colosal reluat mai târziu sub forma mai amplă a unei serii de patru volume cartonate. Linson cumpărase revistele ca să studieze lucrările altor ilustratori și, în timp ce el stătea în fața șevaletului, pictând sau desenând, afară ploua sau ningea, iar străzile din centrul orașului răsunau de larma traficului, Crane stătea tolănit pe canapea, parcurgând aceste materiale timp de mai multe zile, atras mai ales de relatările soldaților care luptaseră la Chancellorsville. După Linson, singura sa observație din acele momente a fost: „Mă mir că niciunul dintre băieții ăștia nu spune în fragmentele astea cum s-a simțit. O țin întruna cu faptele lor, dar sunt lipsiți de emoție ca niște pietre.“ Le-a luat la rând număr cu număr, aruncându-le pe podea pe cele citite, iar când în sfârșit a terminat, i-a mulțumit lui Linson pentru „răbdarea încântătoare“ și a ieșit din atelier, fără să se obosească să pună revistele înapoi pe rafturile bibliotecii.

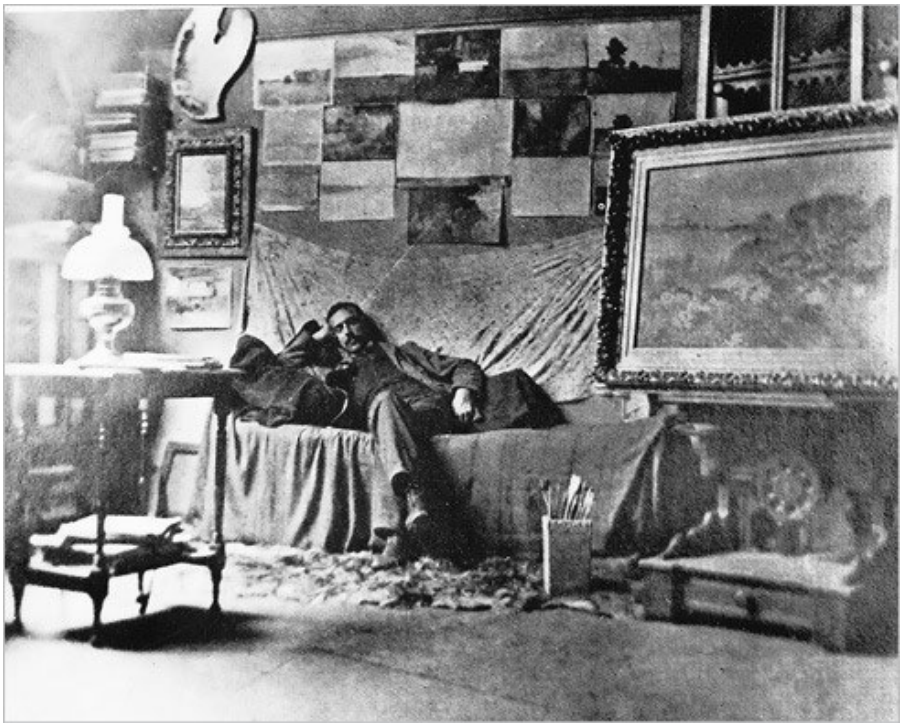

Crane în atelierul lui Corwin K. Linson, 1893 sau 1894

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

Niciodată nu punea bine nasturii după joacă.

În iunie a început să scrie prima versiune a cărții, fără îndoială, cea „de consum“ la care a renunțat în cele din urmă, cu titlul de lucru Soldatul Fleming/Numeroasele sale lupte, ceea ce pare să indice o focalizare ceva mai îngustă decât găsim în subtitlul final al cărții: Un episod din Războiul Civil american. Pe la mijlocul lui iunie plecase deja din oraș, fiind găzduit de Edmund în New Jersey și, cu excepția unor scurte drumuri la vechea lui pensiune din West Fifteenth Street, a stat cuminte acolo până în septembrie. Edmund își amintește de acea perioadă din Lake View:

El își începea ziua la prânz, când se trezea și lua micul dejun la ora la care soția mea și fetițele mâncau de prânz. Își petrecea după-amiezile învățându-i tehnici de fotbal pe băieții din cartier. Câștigul lui din asta

era că făcea mișcare în aer liber și se distra pe cinste. Serile ni le petreceam în jurul pianului, cântând, sau în societate, în vizită la vreun prieten. După ce familia se retrăgea, Stephen urca la mansardă, unde lucra și dormea, și scria până târziu în noapte, dacă avea spor la creație. De îndată ce povestea căpăta contur, îmi citea din ea, în timp ce acumula material. Îmi spunea că nu-l interesează opinia mea literară, ci doar dacă-mi place povestea. Ceea ce era remarcabil pentru un pușți cu paisprezece ani mai mic decât mine. Mi-a plăcut povestea.

Nimic despre prosoape ude înfășurate în jurul capului noaptea, dar ce știm despre cele cinci fiice ale lui William din Port Jervis e valabil și pentru cele trei fiice ale lui Edmund din Lake View. Tot în evocarea fratelui: „Avea un joc intens pe care-l juca cu fetele, nepoatele lui. Înarmate cu bâte făcute din ziare, cele trei fete îl atacau pe Stephen cu sălbăticie, iar el se apăra cu atâta hotărâre, încât uneori le punea pe fugă pe toate trei. Fiecare dădea și încasa o porție zdravănă de lovituri.“

Viața sub acoperișul lui Edmund era sigură și confortabilă, un răgaz de la stresul fizic și psihic de a se menține pe linia de plutire la New York, ca freelancer ratat care nu găsea de lucru, și nici măcar când Townley s-a însurat pentru a treia oară pe 20 iulie, niciunul dintre frații săi mai mici nu s-a urnit din acel refugiu din Lake View pentru a fi prezent la nunta din Asbury Park, deși Crane și-a dat seama (după cum i-a scris lui Lily) că pierduse pariul cu Dottie și-i datora un colier. În curând însă, chiar dacă ar fi putut rămâne la Edmund oricât dorea, scrupulele l-au copleșit iar pe Crane și, după ce s-a lăsat toată vara întreținut de fratele său, și-a făcut bagajele și s-a întors la New York. Nu se cunoaște data exactă, dar pe 7 septembrie, chiar înainte sau chiar după ce Stephen s-a întors în oraș ca să caute de lucru, un ciclon a măturat Port Jervis și a distrus Biserica Metodistă Drew, parohia condusă de tatăl lui Crane în ultimii doi ani de viață. În relatarea din Port Jervis Evening Gazette: „Cele mai mari daune le-a suferit Biserica Metodistă Episcopală, cu fațada ei vestică dinspre Orange Square, aflată chiar în calea furtunii. Vântul a lovit-o frontal și a smuls clopotnița, trântind-o peste acoperișul care s-a prăvălit în interiorul bisericii, unde zace într-un morman de dărâmături. Biserica e aproape o ruină.“

Încă o urmă a copilăriei sale dispăruse.

Și cartea sa dispăruse — cel puțin versiunea de consum, cea menită să-l scoată din groapă și să-l scape de sărăcie. Terminase cam o treime

din manuscris acasă la Edmund, numai ca să-l arunce apoi și s-o ia de la zero, de această dată pe deplin hotărât să ofere cărții tot ce era capabil să-i ofere, ceea ce s-a dovedit a fi cu mult peste așteptările sale și ale tuturor.

Cea de-a doua versiune a romanului a fost scrisă la New York între toamna anului 1893 și aprilie 1894, perioadă în care Crane a împărțit camera cu un singur pat și o ladă de cărbuni cu cei trei prieteni artiști în fosta clădire a Ligii Studenților la Arte, deși Frederick Gordon, care l-a găzduit pe Crane în patul lui liber când se temea că făcuse pneumonie, își amintește că, după ce și-a revenit suficient ca să se reapuce de lucru, Crane a rămas la el acasă și a terminat cartea în mansarda lui. Nu avem motive să ne îndoim de Gordon, dar nici că Crane ar fi scris grosul manuscrisului în cealaltă cameră. Vosburgh ne spune despre Crane că „lucra mereu noaptea, se apuca de obicei după ora douăsprezece și lucra până la patru sau cinci dimineața, apoi se culca și dormea aproape toată ziua“ și că discuta deschis despre carte cu colegii săi de cameră: „Fiecare eveniment și fiecare fațetă a personajelor din Semnul roșu al curajului au fost analizate și dezbătute de-a fir a păr înainte de a fi incluse în poveste.“ David Ericson, care locuia în aceeași clădire, într-o altă mansardă, omul care n-a terminat niciodată portretul lui Lily, i-a povestit lui Ames Williams într-o scrisoare trimisă în 1942 că, la un moment dat, când Crane stătea întins într-un hamac și-și citea manuscrisul (nu e clar dacă în atelierul lui Ericson sau al altcuiva), a exclamat cu voce tare, pentru sine: „E grozav!“ Ericson își amintește că: „Pentru moment, am fost șocat. Mi-am zis că e un îngâmfat și jumătate. Dar când mi-a citit și mie pasajul, mi-am dat seama că era într-adevăr minunat de realist.“

Poate că sunt camere diferite, dar se află în aceeași clădire, iar în acel interval de șase sau șapte luni, în timp ce Crane era ocupat să scrie și pentru diferite ziare și reviste, pe lângă primele sale șaptezeci, optzeci de poezii scurte, dorul de Lily îl mistuia încă. Așa cum îi declară într-o scrisoare trimisă în acea iarnă (1893-94): „E peste puterile mele să mă eliberez din jugul iubirii pe care ți-o port; între mine și lucrurile care-mi plac cel mai mult în viață răsună mereu — mereu —, ca o sentință funestă, cuvintele papagalului de pe corabia morții: «Suntem condamnați cu toții.»“

La începutul lunii aprilie, când a terminat cartea, Crane s-a mutat din clădire, găsindu-și un mic apartament pe East Thirty-third Street, numărul 111, și a continuat să șlefuiască manuscrisul. Săptămâna următoare, zeul norocului i-a făcut un dar neașteptat sub forma unui interviu cu Howells, realizat de Edward Marshall pentru New York Press. Howells vorbește acolo despre situația ficțiunii americane

contemporane, menționând câteva nume de romancieri pe care-i admiră, după care adaugă: „Mai e unul în care-mi pun speranțe mari. Îl cheamă Stephen Crane și e foarte tânăr, dar promite lucruri măreț. A scris un singur roman până acum — Maggie. După părerea mea, Maggie e o carte remarcabilă ca studiu al vieții din East Side, New York.“ În aceeași zi (15 aprilie), Press publică și câteva pasaje din roman, însoțite de câteva comentarii introductive care-i aparțin cu siguranță lui Marshall: „Găsim aici adevăruri de netăgăduit; genul de adevăruri pe care niciun american n-a avut până acum curajul (sau să fie vorba de bravadă?) să le aștearnă pe hârtie. Se ridică întrebarea dacă astfel de brutalități sunt pe deplin acceptabile în literatură. Poate că în curând vor fi, cum spune domnul Howells.“

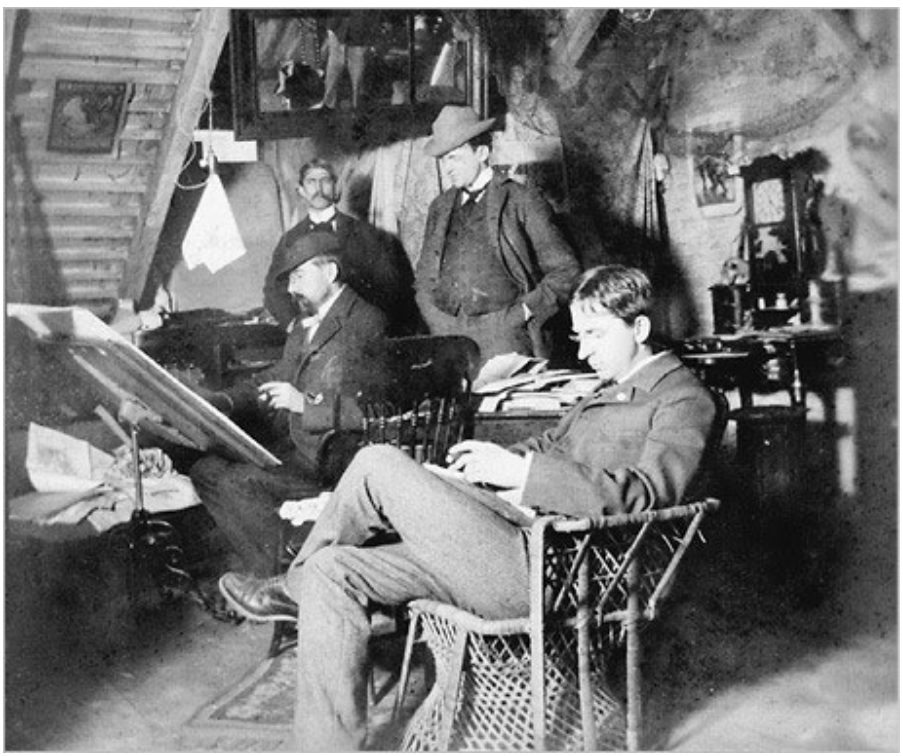

Crane, în picioare în partea stângă, împreună cu colegii săi de cameră din clădirea Ligii Studenților la Arte. În fața șevaletului se află, probabil, R.G. Vosburgh, în prim-plan e Nelson Greene, iar în picioare lângă Crane e William Carroll.

(CU PERMISIUNEA LUI ELIZABETH FRIEDMANN)

După un an în umbră, romanul pierdut al lui Crane începea să revină la viață. Deși asta i-a redat speranța în viitor, o ducea la fel de greu, iar pe data de 17, când Garland i-a scris ca să-l întrebe ce face și ca să-i spună că pe 25 avea să plece în vest, Crane i-a povestit despre degetele care-i ies „dintr-un pantof“, după care, într-o izbucnire subită de optimism, a adăugat: „M-am mutat între timp — stau într-un apartament. Lumea poate veni să mă viziteze. Dau buzna cu toții și spun că sunt un scriitor grozav. Am cu totul, în cap și în afara lui, cincisprezece povestioare, dacă pun la socoteală cinci vândute deja, patru nevândute și șase schițate. Îmi iese de-o carte.“ Apoi i-a trimis lui Lily cea de-a treia scrisoare. Nu e datată, dar date fiind evenimentele recente din viața lui, referirile la „frumosul război“ și la „adevăratul drum“ trebuie să fi urmat imediat după comentariile lui Howells din Press.

Pe 21 sau 22 aprilie s-a dus până pe West 105th Street cu manuscrisul făcut sul umflându-i buzunarul mantalei și i-a dat paginile lui Garland, singura persoană pe care simțea că poate conta. În timp ce Garland s-a așezat să-l frunzărească, Crane s-a retras emoționat în bucătărie, ca să se uite la fratele lui Garland care pregătea masa de prânz. Din memoriile lui Garland, apărute în 1930: „Fiecare pagină zugrăvea imagini ca cele din marile poezii și am trăit fiorii editorului care descoperă pe neașteptate o lucrare genială.“ Dar, citind mai atent, Garland și-a dat seama că manuscrisul se oprea brusc la mijlocul acțiunii, iar când l-a întrebat pe Crane unde e restul, S.C. a zâmbit în felul lui trist, ironic, și i-a spus că i-l poprise un dactilograf. Îi datora acelei persoane cincisprezece dolari, bani pe care nu-i avea, așa că cea de-a doua jumătate a manuscrisului era pe moment în aer. „Foarte amuzat de tonul lui tragic“, Garland s-a oferit să-i împrumute cei cincisprezece dolari lui Crane, cu condiția să-i promită că a doua zi avea să revină cu paginile lipsă. Crane i-a promis „și a plecat înveselit“.

La sfârșitul lunii, după alte revizuiri sugerate de Garland, Crane i-a trimis manuscrisul lui S.S. McClure — împreună cu o scrisoare de recomandare de la susținătorul său din 105th Street. Spera s-o plaseze la Agenția de Presă McClure sau la recent apăruta McClure’s Magazine, ca un prim pas spre publicare. Era un plan inteligent. Crane avea nevoie de bani și ar fi putut avea câștiguri suplimentare din publicarea în ziare și reviste, numai că, mergând pe mâna vicleanului McClure, care nu juca întotdeauna cinstit, Crane a căzut într-o capcană, așa că au urmat luni frustrante. McClure stătea la rândul lui prost cu banii, fiind chiar în pragul falimentului după ce investise sume considerabile în noua sa revistă, care începuse să apară în luna iunie a anului precedent — începutul Panicii din 1893 —, iar în 1894

era încă la ananghie, atât de disperat încât ajunsese chiar să împrumute bani de la propriii autori și (cum să nu râdem?) îl convinsese pe doctorul soției sale să investească în revistă. Crane avea să continue să publice la McClure tot restul vieții, aproape întotdeauna în condiții de conflict, dar primul lor conflict a fost și cel mai dur, cu resentimente care aproape l-au înveninat pe Crane. McClure nu avea bani ca să publice Semnul roșu al curajului, dar în loc să-i spună tânărului scriitor despre greutățile sale și să-i înapoieze imediat manuscrisul, editorul l-a ținut și n-a făcut nimic timp de șase luni, amânându-l pe Crane sub tot felul de pretexte, nici respingând cartea, nici acceptând-o, blocându-l pe tânăr într-un punct mort prelungit, demoralizant, care nu însemna nici da, nici nu.

La jumătatea lui septembrie, după o lună alături de prieteni în pădurile din Pike County, Crane s-a întors la New York, iar în octombrie se mutase deja înapoi în bârlogul din East Twenty-third Street. În aceeași lună, Edward Marshall a salvat romanul orientându-l pe Crane în direcția lui Irving Bacheller, care conducea altă agenție de presă, așa că Crane a recuperat manuscrisul original, scris de mână, și a mai făcut o încercare. Din câte știm, e puțin probabil să se fi obosit vreodată să recupereze manuscrisul dactilografiat de la McClure. I-a întors pur și simplu spatele și și-a văzut de drum, sperând că Marshall, care credea cu tărie în talentul lui, îl sfătuise de bine.

Din Coming Up the Road, cartea lui Bacheller publicată în 1928:

Avea la el un manuscris făcut sul. Despre care a vorbit cu modestie. În cuvintele lui nu se ghicea nicio urmă din entuziasmul plin de speranță pe care bănuiesc că-l nutrise la un moment dat. Fără îndoială, îl recuperase de la „tiranii“ de la revistele importante. Care-l lecuiseră de entuziasm față de creația lui nemuritoare, dacă o fi suferit de așa ceva. Iată ce ne-a spus:

— Domnul Howells și Hamlin Garland au citit chestia asta și li s-a părut bună. Aș vrea s-o citiți și dumneavoastră și, indiferent că veți folosi povestea sau nu, m-aș bucura să aflu părerea dumneavoastră sinceră despre ea.

Manuscrisul era cam pătat de cât umblase. Nu era bătut la mașină. Era scris de mâna autorului, un scris foarte citeț și plăcut ochiului. L-am

luat acasă în seara aceea. Împreună cu soția mea, am stat mai mult de jumătate de noapte și ni l-am citit unul altuia cu voce tare. Am ajuns departe cu povestea, care ne-a încântat prin forță și expresivitate. De dimineață, l-am chemat pe Crane și m-am înțeles cu el să public în serial cam cincizeci de mii dintre cuvintele lui magice.

Până la urmă, cele cincizeci de mii de cuvinte au fost reduse la cincisprezece („o variantă mult mai scurtă și, după părerea mea, mult mai slabă decât cea originală“, cum a comentat Crane după publicarea cărții la începutul lunii decembrie, în foiletoane de câte două mii cinci sute de cuvinte), dar măcar era ceva, un pas înainte și nu înapoi. Imediat după aceea, Crane a dat iarăși manuscrisul la dactilografiat, tot cu bani împrumutați. De această dată i s-a adresat prietenului său John Henry Dick, un camarad de frăție studențească de la Syracuse, cel care le forțase mâna invitaților să cumpere exemplare din Maggie la petrecerea dată în cinstea publicării în urmă cu un an și jumătate, printr-o scrisoare urgentă care începea astfel: „Cerșește, împrumută sau fură cincisprezece dolari“, ceea ce Dick a reușit să facă împrumutând suma necesară de la șeful său de la Godey's Magazine. (Cu obișnuita sa nonșalanță față de orice chestiune financiară, Crane nu și-a plătit niciodată datoria.) Imediat ce noul manuscris dactilografiat a fost gata, i l-a predat lui Bacheller și a semnat un contract prin care primea nouăzeci de dolari pentru drepturile publicării în serial, o sumă șocant de neînsemnată după standardele de azi, dar pentru Crane era cea mai mare sumă pe care o ținea în mână de când îi plătise pe escrocii care-i tipăriseră prima carte, așa că i-a îngăduit un moment de respiro, o scurtă pauză de la necazurile lui.

Pe 15 noiembrie i-a scris o scrisoare lui Garland, care era în continuare plecat din oraș:

Dragă prietene, cum zbaterile mele lumești înseamnă adesea tăcere și suferință, uneori las impresia că uit de cei mai buni prieteni ai mei, cărora le datorez tot. De fapt, tocmai am ieșit din cel de-al cincizeci și treilea șanț în care am fost azvârlit și simt acum că-ți pot scrie o scrisoare care să nu te îmbolnăvească. McClure a fost o Fiară în privința romanului de război și el m-a azvârlit într-unul dintre șanțuri. L-a ținut șase luni, de era să-mi pierd mințile. Oh, da, avea de gând să-l folosească, dar… Până la urmă, i l-am dus lui Bacheller. Ei îl vor folosi în ianuarie [decembrie] într-o formă prescurtată. Tocmai am terminat o carte despre New York față de care Maggie e total depășită

[Mama lui George]. E cel mai bun lucru pe care l-am dat. Cum tu nu ești aici, o să văd dacă domnul Howells e dispus s-o citească. Lucrez în continuare pentru Press. Al tău, ca de obicei, Stephen Crane.

Episoadele au fost publicate în unsprezece sau douăsprezece ziare din toată țara între 3 și 8 decembrie, iar pe 9 decembrie au apărut în sfârșit la New York, unde prima din cele șase părți ieșise deja în ediția de duminică din Press, publicația lui Edward Marshall. Pe atunci, asistentul lui Marshall era Curtis Brown, în vârstă de douăzeci și opt de ani, un personaj cunoscut care s-a mutat la Londra în ultimii ani ai secolului și a înființat agenția literară rămasă până în zilele noastre un concern prosper. În 1894, când Crane își scria schițele și povestirile despre New York pentru Press, Brown i-a fost adesea redactor, iar cei doi tineri s-au cunoscut bine. Într-o carte publicată în 1935, Contacts, Brown a evocat întâlnirea cu Crane din acea duminică de demult. Deși era ziua lui liberă, în acea dimineață s-a dus pentru câteva ore la biroul lui din sediul Press…

[…] iar la plecare, l-am întâlnit pe Stephen la acel colț aspru, bătut de vânturi, crâncen, de la intersecția Park Row cu Beekman Street unde se află Potter Building, fostul sediu al Press. El n-avea palton, dar chipul alb și slab i s-a luminat când m-a văzut. M-a luat în brațe și mi-a zis: „Oh, ți s-a părut bun?“ Din fericire, am intuit la ce se referă și am răspuns: „E grozav.“ „Domnul să te binecuvânteze“, a zis el și a plecat grăbit cine știe unde, prin zloată.

Brown n-a fost singurul care a considerat romanul grozav. Cum relatează Bacheller în cartea sa: „Meritele i-au fost imediat recunoscute. Domnul Talbot Williams, abilul editor de la Philadelphia Press [și viitor decan al Facultății de Jurnalism Columbia] […] s-a rugat de mine să i-l aduc pe Crane la birou.“ Bacheller, pe care Brown îl descrie ca „o persoană veselă, cu păr blond […] care și-a câștigat apoi faima ca romancier“ și care încă de atunci, la doar treizeci și ceva de ani, părea să fie un om cald, cu aer de unchi cumsecade, l-a convins pe Crane să meargă cu el la Philadelphia. „Vestea că ilustrul Stephen Crane venise în vizită s-a răspândit de sus și până jos. Redactori, reporteri, culegători, corectori s-au îmbulzit în jurul lui, să-i strângă mâna. A fost o revelație a autorității geniului.“ Cu doar câteva zile mai devreme, tot Philadelphia Press publicase un articol de Elisha

J. Edwards (scris sub pseudonimul „Holland“) care se încheia astfel: „Dacă domnul Crane e atent, fidel bunelor sale intenții, își urmează intuițiile și nu se sinchisește de cei care scriu una sau alta despre ficțiunea americană, e foarte probabil să fie recunoscut în scurt timp ca cel mai influent povestitor american.“

Începea să facă senzație. Desigur, fără mare însemnătate, dar brusc, perspectivele deveniseră promițătoare pentru el, tot mai bune de la o zi la alta, și la scurtă vreme după succesul versiunii trunchiate, de ziar, a Semnului roșu, Bacheller și-a deschis portofelul și i-a împlinit lui Crane dorința îndelung amânată: șansa de a călători. Urma să aibă acces la un cont de cheltuieli pentru deplasări, iar el se obliga să trimită agenției corespondențe din numeroasele sale escale din Sud, Vest și Mexic. Pe 1 noiembrie, Crane a împlinit douăzeci și trei de ani și s-au înțeles să plece la sfârșit de ianuarie, iar până atunci a avut timp să-și caute și alte slujbe provizorii. I-a făcut o vizită lui Ripley Hitchcock, editorul de la D. Appleton and Company care refuzase Maggie, căruia i-a arătat câteva mostre din schițele lui despre New York. Când Hitchcock l-a întrebat dacă are vreun manuscris publicabil de mărimea unei cărți, Crane i-a trimis părți din versiunea serializată a Semnului roșu, iar înainte de a pleca în explorările sale pentru Bacheller, i-a dat întregul roman, în eventualitatea puțin probabilă că avea să fie pe placul său. La un moment dat în timpul celor două săptămâni petrecute în Nebraska, a primit o scrisoare de la Hitchcock în care era anunțat că Appleton dorește să publice cartea.

În sfârșit, avea să se întâmple — și totuși, după atâtea luni de frustrare și dezamăgire, e tare dureros să aflăm că ceea ce azi ni se pare inevitabil (anume că Semnul roșu al curajului a fost publicat, în cele din urmă) era cât pe ce să nu se întâmple, pentru că, așa cum avea să-i mărturisească mai târziu lui Willis Brooks Hawkins, cel mai bun prieten pe care l-a avut la New York în perioada 1895-1896, Crane se simțise atât de descurajat când îi trimisese manuscrisul lui Hitchcock, încât promisese să ardă romanul la următorul refuz.

12

Schițele newyorkeze.

Crane avea nevoie să muncească, iar în primele luni din 1894 a început să găsească de lucru. Ignorat de ziarele newyorkeze după

articolul catastrofal despre parada JOUAM din vara anului 1892, a avut norocul să întâlnească omul potrivit în persoana lui Edward Marshall și, chiar dacă acea întâlnire l-a costat o săptămână de chin la pat, poziția lui Marshall de redactor-șef al suplimentului Press de duminică i-a permis să deschidă ușa și să-l reprimească pe Crane în lumea jurnalismului. Marshall era cu doar doi ani mai în vârstă decât Crane și, pe lângă faptul că a avut inteligența de a recunoaște talentul atunci când i s-a arătat, a fost și un aliat generațional, care a înțeles ce aducea nou și original opera lui Crane. La cinci zile după ce Crane a murit într-un sanatoriu din Pădurea Neagră, pe 5 iunie 1900, Marshall a scris pentru New York Herald un articol rezervat, în care i se citește descumpănirea („Moartea lui Stephen Crane — O adevărată nenorocire pentru noi toți"), care se axează mai ales pe experiențele trăite împreună în Cuba în timpul războiului, dar amintește și de prima vizită a lui Crane la Potter Building: „Într-o zi […] un tânăr s-a prezentat în biroul meu cu o scrisoare de recomandare. Era slab — aproape cadaveric. Voia de lucru și a primit. Articolul lui despre panica incendiilor în clădirile cu locuințe ieftine de închiriat — pentru care a primit o sumă ridicol de mică — e unul dintre cele mai bune scrise vreodată de el sau de oricine altcineva. A fost urmat de alte câteva povești uluitor de puternice."

Marshall a cumpărat cele mai multe articole scrise de Crane în acel an, dar nu pe toate și mai ales nu pe primul, care a fost scris la nimereală și nu la comanda vreunui ziar sau reviste. Redactat în februarie și publicat în numărul din octombrie al revistei Arena, „Oameni în bătaia furtunii" se ocupă îndeaproape, în detaliu, de ravagiile create de Panică în rândurile muncitorimii vulnerabile din oraș. Cum șomajul continua să crească, iar la orice colț de stradă și pe orice bancă vedeai oameni fără adăpost, New York devenise capitala cozilor la cantina săracilor și la adăposturile sociale. Garland îi sugerase deja lui Crane să scrie despre acele condiții, iar Crane, care era tânăr, nesăbuit și gata de orice provocare, a găsit o ocazie pe 26 februarie 1894. În acea după-amiază, la ora trei, un viscol colosal s-a abătut peste Manhattan, aducând patruzeci și cinci de centimetri de zăpadă și vânturi de peste șaizeci de kilometri pe oră care „au început să formeze imense vârtejuri de zăpadă pe străzi, spulberând-o de pe acoperișuri și trotuare până când trecătorii au ajuns să simtă furnicături și arsuri pe fețe, ca și cum ar fi fost înțepați de o mie de ace. Cei aflați pe străzi își ascundeau gâtul sub gulerul paltonului și înaintau gârboviți ca un neam de bătrâni." Crane s-a repezit afară, în viscol, și s-a îndreptat spre Bowery îmbrăcat cu o jachetă subțire și fără palton, în misiunea pe care singur și-o asumase: să stea de strajă în fața ușii încuiate a unei „case caritabile", unde se adunau oameni fără serviciu, așteptând

să se deschidă. Înăuntru, pentru cinci cenți, „oamenii străzii din oraș primeau un pat unde să doarmă noaptea, iar a doua zi de dimineață, cafea și pâine“ și, pe măsură ce lumea continua să vină, s-au strâns unii într-alții într-o masă amorfă de corpuri, ca să se ferească de frig, „cu mâinile îndesate adânc în buzunare, umerii căzuți, scuturând din picioare“ și înghesuindu-se „unul în altul ca oile sub viforul iernii, ținându-și unii altora de cald cu căldura trupurilor“. În scurt timp, Crane a observat că oamenii se împărțeau în două categorii distincte — șomerii de dată recentă și cei care în general nu aveau de lucru (cei din „mediul instabil din locuințele ieftine cu chirie din Bowery“) —, iar muncitorii rămași fără locuri de muncă „erau oameni vădit răbdători, harnici și cumpătați, care la necaz nu au obiceiul să blesteme starea societății, mormăind despre aroganța bogaților și deplângând lașitatea săracilor, ci în astfel de vremuri dau dovadă de o umilință subită, aparte, ca și cum s-ar uita cum lumea merge înainte, lăsându-i pe ei în urmă, și încearcă să-și dea seama unde au dat greș, ce le-a lipsit de au fost astfel înfrânți în acea cursă.“[27] Și totuși, în ciuda vremii îngrozitoare și a situației sumbre, Crane a fost impresionat de glumele care circulau în mulțime, pentru că „nu te aștepți să dai peste însușirea umorului într-un maldăr de haine vechi, sub troiene“ și, chiar dacă „vânturile păreau tot mai turbate“ și „zăpada viscolită care se abătea asupra adunăturii de capete împungea ca un cuțit, ca acele […] bărbații se cuibăreau și înjurau, dar nu ca niște ucigași întunecați, ci oarecum în stil american, cu îndârjire și disperare, firește, dar totodată cu un fel de efect secundar miraculos, de nedefinit și mistic, ca și cum catastrofa ar fi avut un oarecare haz“. Bărbații de la capătul cozii, temându-se că erau prea mulți ca să fie primiți când casa avea să se deschidă, se împingeau în cei din față, provocând o reacție în lanț care-i bloca pe cei din frunte, izbindu-i pe primii sosiți de ușa închisă, dar până la urmă a apărut un polițist care a făcut ordine și nu s-au spus cuvinte grele, nu s-au dat pumni, nimeni n-a fost rănit. Se întunecase de mult când ușa adăpostului s-a deschis în sfârșit, iar oamenii au început să se târască înăuntru. „Mulțimea forfotitoare de pe trotuar s-a împuținat încetul cu încetul. Zăpada se abătea cu o persistență necruțătoare asupra capetelor plecate ale celor ce așteptau. Vântul o spulbera de pe caldarâm în vârtejuri albe frenetice și o făcea să clocotească în cercuri deasupra siluetelor ghemuite care intrau una câte una, trei câte trei, la adăpost de viscol.“

Crane, care a stat multe ore acolo, în frig, dârdâind, s-a întors în camera lui din East Twenty-third Street, a mai stat câteva ore să-și scrie articolul de șapte pagini, apoi s-a prăbușit în pat.

A doua zi de dimineață, Linson a trecut să-l vadă:

La sfârșit de februarie s-a stârnit un viscol grozav, iar după o noapte cruntă, l-am găsit pe Steve în pat în vechea clădire a Ligii, arătând descompus și aproape bolnav. Toți ceilalți erau plecați […] A scos de sub pernă un manuscris, mi l-a aruncat și s-a vârât iar în așternut, să se uite la mine. Era bucata aceea clasică despre sărăcie, „Oameni în bătaia furtunii“ […] Știam că ieșise în acea seară și eram nerăbdător să văd cum se descurcase, dar în niciun caz nu mă așteptasem să-l găsesc atât de epuizat.

Linson l-a întrebat apoi: „De ce nu ți-ai pus vreo două, trei bluze de corp pe tine, Steve?“ Răspunsul lui Crane, care a venit prompt, fără ezitare, poate fi interpretat ca o glosă despre crezul lui profund de scriitor: „Cum aș fi putut ști ce simt amărâții ăia dacă mie mi-ar fi fost cald?“

„Oameni în bătaia furtunii“ e o bucată literară precisă, condusă cu măiestrie, mai ales dacă ținem cont de condițiile aspre în care a fost gândită și executată, dar, chiar dacă se apropie mai mult de ceea ce am putea numi „jurnalism autentic“ decât oricare dintre celelalte articole despre New York scrise de Crane în acel an, nu se conformează standardelor jurnalistice de azi. Un reporter contemporan care ar asista la o scenă similară cu cea observată de Crane în 1894 ar fi obligat să pomenească de Panică și de rata șomajului care creștea întruna în oraș, iar odată ajuns în mijlocul nevoiașilor adunați la ușa adăpostului, să discute cu câțiva dintre ei și să le includă declarațiile în articol, citându-i pe nume pe cei care acceptau, ba mai mult, imediat ce ușa s-ar deschide, reporterul ar trebui să intre în adăpost și să descrie ce vede acolo (câte camere, câte paturi, dacă sunt curate sau murdare), iar la final să discute cu o persoană sau mai multe din personalul adăpostului, ca să afle cine finanțează locul (statul sau filantropi particulari) și câte persoane sunt deservite pe zi, pe săptămână, pe lună. Crane n-a făcut nimic din toate astea. S-a postat pur și simplu printre acei oameni, a văzut ce făceau și a ascultat ce spuneau. Apoi s-a dus acasă ca să-și noteze impresiile cât mai fidel. Citind reportajul, nu-l bănuim nicio clipă pe Crane că ar fi înfrumusețat cele văzute sau că ar născoci lucruri cu bună știință, cu toate acestea, aș ezita să plasez articolul în categoria reportajelor. E o bucată literară care-și găsește foarte bine locul în lumea creațiilor literare ale lui Crane și merită aceeași analiză atentă ca romanele, povestirile și poeziile sale. El și editorii lui au folosit termenul de „schiță“ și e un termen potrivit tocmai pentru că e atât de greu de

definit, un termen ambiguu pentru o formă de scriere ambiguă, aflată undeva între real și fictiv, realități zugrăvite prin metode fictive sau, dacă preferați, o poveste care nu spune o poveste, ci prezintă un tablou (o schiță) al unui lucru care s-a întâmplat sau, uneori, al unui lucru care s-a întâmplat în mod repetat, dar e povestit ca și cum s-ar întâmpla pentru prima oară, cum e bucata la care s-a referit Marshall în articolul său despre Crane, „Focul“, care nu vorbește despre un singur incendiu, ci despre mai multe la care Crane asistase la New York și pe care le-a distilat apoi în relatarea despre un incendiu — unul imaginat, într-adevăr, dar nu imaginar, și, deși rezultatul nu e jurnalism în sensul cel mai strict al cuvântului, e totuși adevărul, adevărul imaginat despre un lucru real — chiar dacă unele dintre elementele sale nu se bazează pe evenimente reale.

Cum aș fi putut ști ce simt amărâții ăia dacă mie mi-ar fi fost cald? Comentariul adresat lui Linson prefigurează „micul crez artistic“ la care avea să se refere Crane în scrisoarea pentru Lily din acea primăvară, convingerea că „arta cea mai reușită e cea care se apropie cel mai mult de natură și de adevăr“. După ce a umblat prin viscol și a stat câteva ore, pe jumătate degerat, în bătaia unui vânt înghețat — cu unicul scop de a scrie despre un grup de nenorociți fără adăpost —, Crane pare să susțină întâietatea experienței trăite, personale, în fața puterii revelatoare de adevăr a imaginației. Poate că în acel moment credea asta — riscându-și pielea pentru această convingere —, dar a duce un asemenea argument la bunul său sfârșit logic ar elimina din discuție romanele și povestirile și ar reduce ficțiunea la o formă de autobiografie și, cum Crane lucra încă din greu în acea perioadă la Semnul roșu al curajului, un roman plasat înainte de nașterea sa, care vorbește despre un război la care el nu participase și nici măcar nu fusese martor, propria carte ar fi fost în contradicție flagrantă cu presupusele sale convingeri. Din fericire, n-a fost cine știe ce teoretician al literaturii. A fost un practician al literaturii și i s-a întâmplat să urmeze căi diferite, uneori contradictorii, ca să-și ducă opera până la capăt. La „Oameni în bătaia furtunii“ a considerat că, ieșind în viscol fără palton și fular, avea să-și înțeleagă subiecții mai intim și să producă o relatare mai fidelă a acelei nopți geroase decât dacă s-ar fi înfofolit ca să-și apere trupul de frig. Probabil că s-a înșelat, dar cu ce drept am pune la îndoială entuziasmul unui băiat de douăzeci și doi de ani dornic să-și pună la încercare voința în fața stihiilor? Crane trăia aventura de a fi el însuși și nu trebuie nesocotită valoarea emoțională a unui asemenea gest (a cocheta cu pneumonia pentru a scrie cea mai bună poveste posibilă), căci depășind acea încercare autoimpusă, repurtase o victorie interioară, iar victoriile produc încredere, care produce creații mai bune, mai solide.

A repetat figura luna următoare, mărind miza cu o nouă aventură printre dezmoșteniții orașului, de această dată nu pentru câteva ore, ci

pentru patru zile și trei nopți. Împreună cu unul dintre colegii săi de cameră artiști, William Carroll, Crane a pornit să exploreze speluncile din Bowery, de la hotelurile mizere care închiriau camere cu șapte cenți până la birturile cele mai ordinare care ofereau o masă de prânz pe gratis, ca să se amestece printre haimanale, beți și cerșetori și să afle câte ceva despre lumea lor, adică să intre în pielea lor la propriu și la figurat, iar pentru asta cei doi tineri s-au lepădat de hainele lor obișnuite și s-au îmbrăcat în vagabonzi înainte de a coborî în lumea subterană și a trăi și ei ca niște vagabonzi — pornind în misiune ca niște agenți secreți deghizați. Pentru Carroll a fost o experiență profund nefericită, dar într-un scurt articol scris după treizeci de ani, și-a amintit că, în timp ce lui îi era aproape imposibil să doarmă în pensiunile sordide unde-și petreceau nopțile, Crane „dormea ca un prunc sănătos“, ceea ce arată cât de rapid se adaptase noilor circumstanțe — și cât de profund se implicase în proiect. Emile Stangé, un prieten artist care a trecut întâmplător pe la atelierul lui Linson chiar după ce Crane și Carroll se întorseseră din escapada lor în mahalale, a evocat momentul mai târziu, într-o scrisoare pentru Linson:

Era o zi înfiorătoare de martie, ploua „cu găleata“, bătea un vânt dinspre nord-est, rece și trist. N-am idee ce căutam pe-afară, dar în orice caz, când am trecut pe la atelier, i-am găsit pe Crane și pe alt băiat, amândoi în zdrențe, fără paltoane, cu hainele pline de găuri, cu degetele ieșite prin pantofi, fără umbrele (sigur că fără) și uzi până la piele, cu apa băltind din haine. Am observat că pieptul cam plat al lui Crane era scuturat frecvent de spasmele unei tuse foarte cavernoase. Părul blond îi atârna încâlcit peste ochi. M-a potopit un val puternic de milă; „Dumnezeule! Cum s-a ajuns aici?“ mi-am zis. Ca și cum mi-ar fi citit gândul nerostit, Crane s-a uitat la mine și a rânjit, iar tu mi-ai explicat că bătuseră Bowery în nu știu ce misiune. L-am certat pe Crane că riscă, după ce fusese atât de răcit, dar nu s-a sinchisit. Voiau să simtă gustul vieții de vagabond.

În timpul vieții lui Crane au apărut două versiuni ale „Experimentului sărăciei“, versiunea din ziar publicată de Press (pe 22 aprilie 1894) și versiunea în volum, inclusă în Barca de salvare și alte povestiri, apărută în 1898. În prima versiune, Crane folosește o tehnică de încadrare pentru începutul și sfârșitul schiței, dar în a doua versiune renunță la aceste pasaje și, deși e logic să se lipsească de această tehnică (mai ales pentru o antologie de povestiri), titlul își pierde

astfel înțelesul. Cea de-a doua versiune a schiței, mai scurtă, e cea care circulă azi în volume, dar, pentru a înțelege intențiile inițiale ale lui Crane din momentul în care și-a lansat experimentul alături de Carroll, e util să cunoaștem pasajele lipsă.

Doi bărbați stăteau și priveau un vagabond.

— Mă întreb cum se simte, spuse unul dintre ei meditativ. Bănuiesc că n-are casă, nici prieteni și are doar câțiva cenți în buzunar, în cel mai bun caz. Iar dacă e așa, mă întreb cum se simte.

Celălalt, mai în vârstă, vorbi cu un aer de înțelepciune autoritară.

— N-ai cum să-ți dai seama de nimic, dacă nu ești tu însuți în aceeași stare. E stupid să faci speculații de la distanță.

— Probabil că așa e, spuse tânărul, apoi adăugă, cuprins parcă brusc de inspirație: Cred c-o să încerc și eu. Bulendre vechi și zdrențe, ai înțeles matale, vreo câțiva bănuți, iar dacă se poate, să fiu și înfometat. Poate că așa o să descopăr cam cum vede el lucrurile.

— Ei, tot ce se poate, spuse celălalt, și cu aceste cuvinte începe povestea veridică a unui experiment al sărăciei.

Prologul continuă cu tânărul ducându-se la atelierul unui prieten artist, unde-și pune o ținută de vagabond („un costum vechi și un melon maro făcut cu mulți ani în urmă“), apoi dispare în oraș ca să-și răspundă la întrebare. Aici se încheie prima jumătate a cadrului, iar următoarele zece pagini sunt identice în ambele versiuni ale povestirii — până la ultima pagină, când cei doi prieteni se întâlnesc iar și cel mai în vârstă îl întreabă pe cel mai tânăr dacă a aflat care e perspectiva vagabondului. Tânărul spune că nu poate fi sigur, dar simte măcar că propria sa perspectivă „s-a transformat considerabil“.

Nu aflăm cum s-a transformat, dar așa se încheie experimentul lui Crane, iar cititorii sunt lăsați să hotărască singuri.

Încadrarea contextualizează titlul, iar în lipsa ei, povestea e oarecum diferită — nici mai bună, nici mai rea, după părerea mea, doar diferită. În versiunea din ziar, tânărul e prezentat ca un filosof curios, un căutător. În versiunea din volum, care seamănă mai mult cu o bucată de proză scurtă, tânărul e prezentat ca un om lovit de curând de ghinion, un ageamiu care tocmai a primit niște cărți proaste din mâna hazardului — rămas fără casă, aproape fără un ban în buzunar, în nevoie. Ambele premise funcționează, dar lucrul cel mai important de observat la poveste — în ambele variante — este eliminarea lui Carroll, ceea ce nu face decât să demonstreze (încă o dată) că o schiță nu e jurnalism așa cum l-am defini azi, ci o formă literară diferită, hibridă, care are o motivație jurnalistică, dar aderă în același timp la metodele ficțiunii. Crane își asumă libertăți cu materialul-sursă pentru că are această posibilitate și, în loc să scrie „povestea veridică“ a doi tineri care se duc să trăiască printre dezmoșteniți, se descotorosește de unul dintre ei și se limitează la o singură perspectivă narativă. Povestea e astfel mai bună, mai concentrată, iar autenticitatea ei (minus Carroll) a fost confirmată de Carroll însuși în memoriile sale din 1924, cu lux de amănunte întăritoare, inclusiv vagabondul obositor, logoreic, care se lipește de protagonist și se ține după el aproape până la finalul schiței tipărite. „Am stat pe lângă el și l-am văzut cum cerșește de la mai mulți trecători cu potențial. El ne-a condus la câteva adăposturi pentru noapte. Până la urmă a devenit sâcâitor de prietenos, așa că ne-am descotorosit de el.“

Fidel posibilităților ficționale ale formei în care lucrează, ca și propriilor instincte scriitoricești adânc înrădăcinate, Crane spune povestea la persoana a treia, intrând în rolul „tânărului“ (încă un personaj fără nume), prezentat inițial ca o figură solitară rătăcind prin New York, mergând prin ploaie într-o noapte, cu gândul „să mănânce unde mănâncă omul fără căpătâi și să doarmă unde doarme omul fără un cămin“. Povestea nu are o intrigă, e doar o succesiune de incidente, dar stilul e acut și chibzuit, mult mai controlat decât frazele supraîncărcate, frenetice, uneori artificiale din Maggie, un câștig al noilor lecții de stil pe care le învățase singur în timp ce scria la Semnul roșu, încă neterminat, dar harul lui de a transpune lumea vizuală în tablouri alcătuite din cuvinte vizibile instantaneu continuă să-i însuflețească proza: „Două râuri de oameni colcăiau pe trotuarele mânjite cu noroi negru, în care încălțările lăsau urme ca niște cicatrici. Trenuri aeriene opreau cu un scrâșnet ascuțit al roților în gara care, cocoțată pe stâlpii ei ca niște picioare, amintea de un soi de crab monstruos lățit deasupra străzii.“

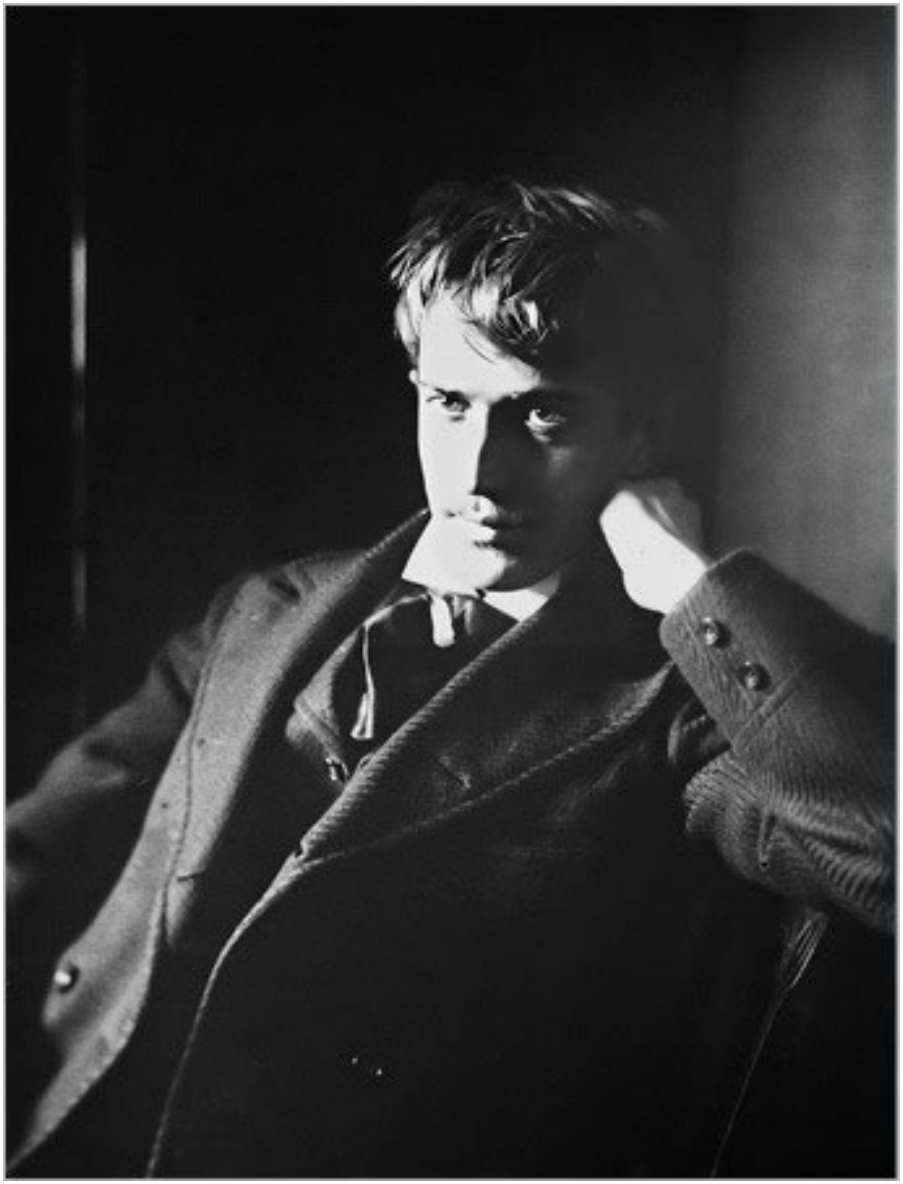

Crane fotografiat de C.K. Linson, 1894

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII SYRACUSE)

După ce intră într-un birt care anunța „În seara asta, supă caldă pe gratis“, tânărul dă pe gât castronul „prin care pluteau vagi urme de

pui“, apoi iese iar afară, unde e abordat de un personaj jerpelit, îmbrăcat ciudat, care seamănă cu „un asasin nărăvit la crime prost executate“ — vagabondul agasant pomenit de Carroll, numit din acel moment încolo „asasinul“, un om care flecărește atât de mult despre nimic, încât una dintre explicațiile lui e descrisă ca „atât de profundă, încât era neinteligibilă“. După ce-l ușurează pe tânăr de mărunțiș, omul îl conduce la un hotel cu camere de șapte cenți unde își petrec noaptea împreună, o experiență pe care Crane o sondează în profunzime cu ajutorul propriilor experiențe din astfel de locuri, dar toată experiența din lume nu poate ajuta un scriitor dacă nu scrie bine, iar partea cel mai bine scrisă a poveștii e secvența lungă din mijloc în care Crane povestește prin ochii (și nasul, și urechile) tânărului, începând cu „mirosurile ciudate, de nedescris care l-au năpădit ca niște boli maligne, înaripate“, iar peste patru paragrafe, „când ochii tânărului s-au obișnuit cu întunericul, a putut deslușI în așternuturile înghesuite pe toată podeaua siluetele unor oameni culcați care zăceau într-o liniște ca de moarte sau zvâcneau și sforăiau cu un efort grozav, ca niște pești străpunși“ și, după alte patru paragrafe:

Și în toată camera se deslușeau nuanțele brun-gălbui ale cărnii dezgolite, membre azvârlite în întuneric, ițindu-se din așternuturi; genunchi ridicați; brațe atârnând, lungi și subțiri, peste marginile paturilor. Arătau mai mult ca niște statui, cioplite, moarte. Dulapurile ciudate care se înălțau peste tot ca niște pietre funerare creau un efect straniu, ca de cimitir unde leșurile zac în părăsire.

De câteva ori, Crane se apropie mai mult de comentariul social explicit decât în mod obișnuit, dar observațiile nu sunt prezentate atât ca afirmații obiective, cât mai degrabă ca meditațiile unui tânăr care stă întins în întuneric, ascultând urletele și țipetele unei ființe chinuite de un coșmar înfricoșător. „Dar pentru tânăr nu erau doar strigătele unui om bântuit de năluci. Erau […] protestele unui oropsit care simte apropierea roților imperturbabile de granit și care țipă apoi cu o elocvență impersonală, cu o putere care nu-i a lui, dând glas vaietelor unui întreg grup, ale unei clase, ale unui soi de oameni.“

Elocvență impersonală e o idee profundă, chiar transcendentă, ca și o putere care nu-i a lui, dar niciuna nu-i facilă, ci necesită timp și reflecție pentru a fi înțelese, și totuși Crane își îngăduie uneori asemenea scurte explozii lirice despre solidaritatea invizibilă care-i unește între ei pe obidiții

lumii fără să-și întrerupă înaintarea, pentru că întreaga schiță e profund înrădăcinată în așa-ul tactil al vieții corporale. A doua zi dimineață, de pildă, când tânărul și asasinul se așază la barul unui restaurant prost luminat, ca să-și bea cafelele de doi cenți, cănile și lingurile primesc la fel de multă atenție din partea lui Crane ca bărbații din hotelul mizer. „Cănile erau însemnate de brazde maronii, iar lingurile subțiri păreau rămase de pe vremea primei piramide. Timpul lăsase asupra lor niște incrustații negre, ca mușchiul, și erau îndoite și zgâriate de atacurile atâtor dinți de mult dispăruți.“ E amuzant, o nouă dovadă a umorului sec presărat până și în cele mai sumbre dintre scrierile lui Crane, dar umorul mai ascunde ceva care se leagă de cugetările de mai devreme ale tânărului despre „elocvența impersonală“ și „vaietele […] unei clase, ale unui soi de oameni“, pentru că lingurile și cănile din restaurante nu sunt proprietatea unei persoane, ci obiecte comune care aparțin temporar tuturor celor care le folosesc, un șir de persoane de-a lungul anilor, un fel de proprietate comună care trece din mână-n mână, din gură-n gură și de la o viață la alta, iar într-un moment din istoria Americii când atât de puțini aveau atât de mult și atât de mulți aveau atât de puțin, gândurile tânărului se îndreaptă la sfârșitul povestirii către acest sentiment al unui trai comun. Se întoarce în punctul de început, pe o bancă din City Hall Park, lângă asasin, simțindu-se departe de oamenii prosperi care trec grăbiți pe lângă el cu „misiuni importante“, înțelegând că aceștia reprezintă „distanța infinită față de tot ceea ce prețuiește el“, adică „poziție socială, confort, plăcerile vieții“, cu alte cuvinte, are sentimentul că aparține unei lumi pe care o împarte cu alții, după care, în penultimul paragraf, Crane, care se exprimă în continuare prin gândurile tânărului, care e tot Crane, ține unul dintre rechizitoriile sale cele mai dure împotriva disprețului Americii obsedate de bani față de cei scoși din luptă. „Iar mulțimea de clădiri nemilos de colorate și neînduplecat de înalte din fundal i se părea emblematică pentru o națiune care-și sumețea capul regesc în nori, fără să se uite în jos; ignorându-i, în sublimul aspirațiilor sale, pe oropsiții care i s-ar fi putut zbate la picioare.“

După asta a terminat cu plimbările prin viscol fără palton, cu deghizările și cu misiunile clandestine în care se amesteca printre învinșii și nevoiașii din Bowery. Crane nu era, probabil, chiar sărac lipit pământului, dar anul și jumătate petrecut la New York îi oferise propriul său experiment al sărăciei și, cum Marshall era dispus să-l plătească pentru orice subiect ar fi ales să exploreze (chiar dacă sumele erau meschine), Crane și-a continuat munca la ziar până în ianuarie, când a plecat în Vest, publicând încă zece schițe și patru povestiri în ediția de duminică din Press, un interviu cu Howells pentru New York Times („Howells se teme că realiștii au de așteptat“), plus alte două povestiri apărute în reviste lunare, și niciunul dintre aceste eforturi nu e fad sau plictisitor, câteva strălucesc, altele înțeapă

și ridiculizează, dar toate contează, atât cele mai modeste, cât și cele excelente, pentru că fac parte din explozia de creație care s-a revărsat din capul lui Crane în acel frenetic an 1894 care i-a schimbat viața.

La începutul primăverii, cele mai importante două proiecte din acel an erau deja încheiate. Nu doar romanul de război, care avea să rămână ascuns lumii în următoarele optsprezece luni, ci și poeziile din Călărețiii negri — cele două opere care aveau să-i consolideze reputația de autor de proză și poet. Nimeni nu știa încă de reușitele sale, dar la douăzeci și doi de ani, Crane trebuie să fi înțeles că nu mai era un începător și că i se deschiseseră toate ușile. În cele zece schițe newyorkeze care au urmat, brusc a avut de unde alege și nu exista subiect prea mare sau prea mic ca să merite atenția lui. De la o bucată la alta, trece de la tragedie la comedie furtunoasă, de la acțiune rapidă la meditație languroasă, iar dacă le privim în ansamblu, aceste scurte creații oferă o demonstrație a diferitelor metode pe care Crane le avea în acel moment la dispoziție pentru a transmite diferite stări și nuanțe, lucrând uneori cu propoziții declarative scurte, alteori înaintând într-o spirală de lungi fraze sinuoase, dar toate aceste abordări au în comun energia consecventă a lui Crane și presiunea internă extremă care clocotește întruna în proza lui, ca și cum frazele ar fi pe punctul de a răbufni și de a zbura prin aer ca niște arme. Iată-l aici, într-una dintre multiplele lui ipostaze, descriind atmosfera haotică a unui restaurant mare și aglomerat „în timpul orei de vârf de la prânz“:

În acest timp, chelnerii goneau prin sală ca fugăriți de un monstru și căutau să scape disperați dincolo de ziduri. Erau ca o puzderie de gângănii de apă care se risipesc care încotro când arunci cu o pietricică în pârâu. Pe deasupra, cărau grămezi incredibile de farfurii și se strecurau sprinteni cu o îndemânare rară. Frunțile le erau scăldate de sudoare și respirau anevoie. Serveau clienții cu asemenea iuțeală și violență, încât uneori parcă i-ar fi atacat. Firimiturile rămase de la mușteriii de dinainte erau măturate cu o singură mișcare energică a cârpei. Un chelner plesnea masa de două ori și lăsa acolo un cuțit și o furculiță. Mâncărurile erau apoi aduse la foc automat și trântite în grabă, ceea ce-i făcea pe clienți să se uite cu atenție ca să se asigure că pantalonii lor scăpaseră teferi. („Într-un restaurant din Park Row“)

Și iată-l într-o dispoziție mai meditativă, punându-și cuvintele în gura unui filosof imaginar, autoproclamat, care rătăcește prin Coney Island,

aproape pustie la sfârșit de sezon, împărtășindu-i naratorului gândurile sale:

— Îi vezi pe cei trei tineri de colo cum se distrează. Cum fumează trabuc cu mutrele alea de zănatici și craidoni. Știi, găsesc extrem de interesant și instructiv spectacolul acestor trei tineri moderni care se distrează. Mi se arată mult mai limpede scopurile universului inexorabil care uneori își pune în gând să ne amuze, ca să ne zădărnicească revolta sinuciderii. Și înțeleg cât de simplu și nostim își atinge scopul. O cantitate măruntă de egoism păcătos infiltrată în mințile acestor tineri îi face să se distreze de minune. Vezi dumneata, trebuie încurajați în această fază timpurie. La urma urmei, doar marii filosofi au înțelepciunea de a fi pe deplin nefericiți.“ („Vremuri grele în Coney Island“)

În fine, iată-l observând focul imaginat despre care vorbeam în urmă cu câteva pagini — încă o modulație a tonului. Pasajul urmează imediat după ce Crane descrie o femeie care iese în fugă din clădirea ei în flăcări cu un șevalet din bambus care valorează în jur de treizeci de cenți, dar și-a lăsat copilul înăuntru. După ce se dezmeticește și realizează ce a făcut, izbucnește în urlete isterice pe stradă. Un polițist tocmai s-a repezit în clădire, ca să salveze copilul, dar pentru a spori confuzia momentului, cititorul nu află dacă reușește sau nu să iasă de acolo.

Din când în când, femeia se punea iar pe urlat. Alt polițist o ținea să nu se apropie de casa în care voia să intre în disperarea ei de mamă, fără să țină cont de flăcări. Oamenii din cartier, treziți din așternut, priveau din când în când spectacolul într-un fel de semibuimăceală, ca și cum ar fi contemplat delirul furibund al unei fiare roșii închise într-o cușcă. Flăcările creșteau ca stârnite de furtună, o creatură cu apetit năvalnic, inexorabil, strălucind de o lumină feroce, necruțătoare, ce licărea în ochii unei mulțimi întoarse spre ea într-un extaz de venerație, frică și o admirație pe jumătate barbară. Simțeau neajutorarea omului în fața naturii care se dezlănțuie pătimaș, distrugând obstacole, sărind brusc din poziția de sclav în cea de stăpân, de uriaș. („Focul“)

Dispoziția, tonul și stilul flexibile îi permit să se miște liber printre diversele sale subiecte și să se concentreze asupra celui care-i atrage întâmplător atenția într-o anumită zi. Primul articol pe care l-a scris pentru Press, „Un experiment al sărăciei“, a fost urmat deci de o întoarcere la o sută optzeci de grade publicată după o săptămână, „Un experiment al luxului“, în care tânărul din schița precedentă pornește într-o nouă investigație socială, pomenindu-se într-o vilă newyorkeză, la o cină cu familia unuia dintre prietenii săi, Jack, fiu de milionar. Inspirată fără îndoială de vizitele lui Crane la familia Brandon pe când îi făcea curte lui Lily, e o schiță subtilă, delicat-ironică despre casă și „abundența ei de mohoreală rece“, despre oamenii de toate felurile care locuiesc acolo (valetul snob care răspunde la ușă, tatăl milionar care se joacă pe toată durata cinei cu un pisoiaș, mama de o corectitudine rigidă — cu „chipul la fel de brăzdat și boțit de griji și frământări ca al unei vânzătoare de mere. E ca și cum fiecare obligație socială, fiecare formă de datorie din viața ei o marcaseră, încrustându-i-se pe chip“ — și cele trei fiice, descrise ca fiind „adorabile“, dar „mare i-ar fi fost mirarea dacă nu le-ar fi găsit adorabile, din moment ce principala lor ocupație era să arate astfel“) și despre sentimentele contradictorii trăite de tânăr față de bogăția din jurul lui (surprinzător de atrăgătoare, dar și respingătoare), ca de pildă când, înainte de cină, stă de vorbă cu Jack cel degajat și bun la suflet și are revelația că flecăresc, la fel de lipsiți de griji ca niște iepuri, când sigur că există bărbați, poate la fel de buni, pe care malaxorul vieții în mizerie îi înnegrește și-i terciuiește“, dar și că i-ar fi imposibil să nu fie încântat de confortul care-l înconjoară: „Era minunat să se simtă deasupra tuturor, să aibă impresia că poate cumpăra inaccesibilul ca pe o chiflă de un penny. În orice caz, o vreme, imposibilul a încetat să existe. A început să nutrească gânduri regești.“ În asta constă forța acestei mici schițe — în ambivalență, adică în onestitate. Așa cum comentează prietenul mai în vârstă în discuția inițială cu cel mai tânăr, cu o ironie amuzantă, tăioasă: „Nimeni nu e de vină pentru nimic. Tare-aș vrea să fie cineva de vină, ca să sărim toți pe el.“

Într-o dimineață din acea primăvară, Crane s-a dus până în portul din New York să vadă un vapor cu abur care pornea spre Europa, iar rezultatul a fost „Scene din ziua plecării“, o bucată scurtă și neobișnuit de emoționantă, o nouă schiță scrisă pe alt ton în timp ce observă prietenii și rudele care-și iau rămas-bun de la cei dragi („E surprinzător cât de expresivă poate deveni fața unui om de afaceri american rece, oarecare“), consemnând lacrimile care curg din ochii femeilor și strigătele unui băiețel („O, tati! Tati! Sunt aici!“), apoi, când vaporul se pune în mișcare, „larma grozavă de adio, un cântec al afecțiunii care crește până devine un vuiet colosal, incoerent“, ceea ce

dovedește că durul și nesentimentalul Crane avea tăria de a nu se jena în prezența emoțiilor omenești profunde. Vara și-a acordat un răgaz, apoi s-a întors la New York și s-a apucat să-i livreze lui Marshall noi scrieri, în medie două sau trei pe lună, printre care strălucita și acerba „Vremuri grele în Coney Island“ și haosul gălăgios zugrăvit în schița despre restaurantul din Park Row, s-a întors cu sufletul, dacă nu fizic, în vechiul său fief de pe coasta din Jersey ca să scrie, cu umor sec și ironie, două povești despre legendarele fantome și năluci care bântuie noaptea pe nisipuri („Fantomele de pe Coasta din New Jersey“ și „Sfinxul fantomatic din Metedeconk“), a compus textul considerat de Marshall „unul dintre cele mai bune lucruri scrise de el sau de oricine altcineva“, cunoscut azi ca „Focul“, dar publicat la vremea aceea sub titlul „Când toată lumea e cuprinsă de panică“, a schimbat registrul cu o glumiță despre un bețiv împiedicat și incoerent care se urcă într-un tramvai newyorkez („Un bețivan simpatic într-un tramcar aglomerat“), iar în decembrie a terminat una dintre cele mai bune bucăți din serie, „Când bărbatul cade, mulțimea se adună“, o poveste despre un bărbat și un băiat, amândoi imigranți italieni, care merg într-o zi pe stradă, iar bărbatul cade brusc la pământ din cauza unei crize epileptice. Un grup se adună imediat în jurul lor și, asemeni vecinilor anonimi din „Focul“, care se opresc din tot ce fac ca să privească vâlvătăile și pe femeia care urlă, această mulțime e atrasă de bărbat „ca sub fascinația unei vrăji. Păreau să stea cu sufletul la gură. Contemplau adâncurile în care se cufundase o ființă umană, iar acest mister, viață sau moarte, îi înlănțuise. Din când în când, câte un om din ultimele rânduri își croia impetuos drum prin mulțime, încântat că avea un lucru oribil de văzut și părând înnebunit să-l vadă. Cei mai puțin curioși îi înjurau pe acești oameni care-i călcau pe picioare.“

Gloata și individul. În măsura în care aceste scrieri separate au un lucru în comun, acela este că evenimentele descrise de Crane se desfășoară în fața unor martori, majoritatea în locuri publice aglomerate (un hotel mizer, un restaurant, un tramvai, un parc de distracții, o stradă largă a unui oraș) și că atunci când oamenii încep să se adune, mentalitatea grupului tinde să anuleze individul și, cu cât grupul e mai mare, cu atât mai complexă social devine scena. Oroarea, nenorocirea sau confuzia generală se abat din senin, dar există oameni care lucrează zilnic cu astfel de situații și, spre deosebire de cei din mulțime, nu sunt afectați de ele. În „Scene din ziua plecării“: „Un ofițer plin de sine, mândru nevoie mare de uniforma lui, se plimba cu pași mari prin fața chipurilor agitate de pe vapor, privind satisfăcut spre chei. Pentru el era o poveste veche și i se părea cam stupidă.“ Frazele de încheiere din „Focul“: „Un pompier […] avea o expresie blazată. De fapt, cu toții păreau să privească incendiile cu privirea

calmă, detașată a veteranilor. Se părea că doar nervii neîncercați ai plebei puteau resimți șocul și fiorul acelor atacuri, acelor șarje furibunde desfășurate oricând, în toiul nopții, în amiaza mare, asupra dușmanului comun, flăcările dezlănțuite.“ În „Când bărbatul cade, mulțimea se adună“: „Apoi își făcu apariția un polițist […] Strigă: «Haideți, dați-vă la o parte! La o parte!» În mod evident, ducea o viață aproape infernală din cauza locuitorilor orașului care erau atât de nerezonabili și proști încât să insiste să stea pe străzi. Era furios ca o vacă placidă care-și dorește o viață liniștită, dar e mereu asediată de roiuri de muște.“

Crane nu era nici plin de sine, nici vacă, dar atitudinea acelor păzitori ai ordinii nu e, în esență, diferită de atitudinea scriitorului. Păstrează-ți calmul, fii atent la ceea ce se întâmplă în jur și, indiferent cât de urâtă, de groaznică sau de violentă e situația în care te găsești, asta nu trebuie să te împiedice să-ți faci datoria. Datoria pe care Crane și-a asumat-o era să scrie și, pentru a se „apropia cât mai mult de natură și de adevăr“, trebuia să ia distanță de ceea ce vedea și să cuprindă totul fără prejudecăți, eliberându-se de toate ideile preconcepute despre comportamentul uman, indiferent că scria despre o cină la un milionar acasă sau despre o gloată de oameni care cască gura la un bărbat întins pe trotuar, în toiul unei crize epileptice. Cu alte cuvinte, pentru a-și face datoria de scriitor, Crane trebuia să dispară în umbră și, pe cât posibil, să devină invizibil.

A urmat apoi experimentul de a sta în mijlocul mulțimii într-o noapte foarte dramatică, de a se furișa ca o fantomă printre oameni, ca să asculte ce spun și să noteze cuvintele lor în carnețel, împărțind grămada în părțile ei componente și transformând harababura pestriță într-o colecție de indivizi — corul cântând la unison înlocuit de o multitudine de voci individuale, intonându-și fiecare propria melodie în același timp cu ceilalți. Era Seara Alegerilor din noiembrie 1894; orașul tocmai trecuse pe la urne și sute sau mii de oameni se învârteau prin fața sediului Press, pentru că ziarul folosea o lanternă magică de capacitate industrială pentru a proiecta cifrele în creștere pe fațada unei clădiri de peste drum. Nu era prima oară (și nici ultima) când politica newyorkeză trecea printr-o perioadă de corupție și scandal, dar, după ce un raport de zece mii de pagini întocmit de Comisia Lexow expusese amploarea acelei corupții, așa cum o practicau democrații din Tammany Hall aflați la putere, o echipă de republicani reformiști s-a impus categoric în alegeri, Levi P. Morton luându-i locul lui David Bennett Hill ca guvernator, William L. Strong detronându-l pe Hugh J. Grant din fotoliul de primar și John W. Goff câștigând poziția de magistrat municipal. Schița lui Crane „Culese de pe stradă în noaptea alegerilor“ a apărut pentru prima oară în Press cu trei

subtitluri care nu doar că surprind fervoarea momentului, ci ne și spun multe despre tonul jurnalismului american din perioada victoriană târzie cunoscută ca „Necuviincioșii ani nouăzeci“: „Schimb de replici culese din fața proiectorului The Press / CUM AU FOST PRIMITE VEȘTILE BUNE / Natura umană s-a exprimat vineri seara în toată splendoarea sa“. Au urmat patruzeci și patru de mici fragmente de dialog transcrise, printre care următoarele exemple:

— Sfinte Sisoe! Totu-i aranjat!

— Îmi spuneți și mie, vă rog, ce zic cifrele, are șanse Goff?

— Cine? Goff? Păi, așa cred! Zici că-i cal de curse. E chitit să câștige.

— Auzi, omul cu lanterna magică e un mare fachir. Uite la el cum ne bagă reclame. Hei, ia scoate chestia aia, d'acolo! Că nu ești aicea să pui afișe, păi cum?

— Ei, probabil că nu. Dacă o să câștige Hill și de data asta, îl aleargă cu spărgătoru' de gheață. N-are nicio fărâmiță de șansă.

Colo, pe Fourteenth street,

Jelesc indienii cât zece.

Se-aude pân-aicea nesmintit

Că Davie zace-n groapa rece.

— Dacă mai câștigă o dată Tammany, putem să plecăm cu toții din oraș și să ne ducem la Camden. Dacă nu-i batem nici acu', înseamnă că suntem o adunătură de blegomani, buni doar să umpli saltelele cu noi.

— Zici că nu iese, ai? Nițică răbdare, băiete. Dacă Hill nu poa' să câștige statul ăsta oricând, în oricare an, io-ți fac cadou podu' Brooklyn și-l vopsesc în violet închis, cu dungi aurii, io cu mâna mea.

— Ei, asta se întâmplă dacă te pui cu poporu'. Îți închipui că-i ții la respect pe toți și, ce să vezi, vin peste tine și te plesnesc peste ceafă.

Fir-ar să fie!

Cine să fie?

Cine-a scăpat de Tammanee!

— Vigilența veșnică e prețul libertății. Asta e. Oamenii și-au pierdut libertatea pentru că au adormit. Apoi s-au trezit brusc și au început să umble alene și i-au surprins pe toți cei care-i credeau în transă. Ar fi trebuit să facă asta acum multă vreme. Iar acum, că s-au trezit, nu vor să facă nimic altceva decât să stea zi și noapte treji și să-i pândească pe hoți. Mă doare când îi văd că se trezesc o dată la zece sau doișpe ani.

— Am știut dânto'deauna. Da, nene. Din cap în coadă a fost lucru cert. Ascultă-mă pe mine, când se pornește avalanșa, mai bine te urci pe dealul din vecini și pariezi toți banii pe avalanșă.

— Ăștia din Tammany s-a' fript.

O dezlănțuire a vox populi în toată vigoarea sa necenzurată — și, fără îndoială, unul dintre primele documente de tip „vocea străzii“ publicate vreodată. Dar oricât ar fi de îndrăzneț și interesant, probabil c-ar fi prea mult să considerăm acest articol ca fiind unul jurnalistic (pentru că nu e specificată nicio sursă, Crane se expune acuzației că ar fi inventat totul), și totuși ar fi prea mult să-l numim operă de artă. Poate că are calități și dintr-o parte, și din cealaltă, e jurnalism ca artă, ca să-i spunem așa, sau artă în slujba jurnalismului, dar la urma urmei, poate că nu contează felul în care alegem să-l definim. Ceea ce sare-n ochi în această pagină e efuziunea efervescentă a vieții trăite, datele brute culese într-o seară de noiembrie la New York și modelate apoi într-o superbă bucată muzicală cacofonică, în patruzeci și patru de părți. Stephen Crane în mijlocul mulțimii, fără a fi însă parte din ea, un om invizibil urmărind natura umană în toată splendoarea ei.

13

Metafizica fricii.

Cel mai lăudat roman de război din literatura noastră nu e atât o carte despre război, cât mai ales o examinare a efectelor războiului asupra unei minți tinere, nedezvoltate, o creație pe care însuși Crane avea s-o numească, retrospectiv, „o descriere psihologică a fricii“. Un roman de război adevărat ne-ar spune de ce se poartă războiul, cine cu cine se luptă, unde au loc luptele și ar insista pe chestiuni ca politica, strategia militară și moralul în rândurile civililor, dar toate aceste amănunte indispensabile — de bază în toate celelalte romane de război ale secolului al XIX-lea — sunt omise în Semnul roșu al curajului. La fel ca în Maggie, Crane lasă la o parte tot ce nu e relevant pentru povestea pe care vrea s-o spună. Ca și în creațiile sale mai vechi precum „Camionul în pană“ sau „Viteza tinereții“, povestea se desfășoară în planul unei perspective narative unice, strict limitate — în acest caz, ochii, urechile și gândurile protagonistului. La fel ca în ciclul despre Sullivan County, încă și mai vechi, acțiunea se desfășoară în mijlocul unor peisaje chinuite, cu o boltă nesfârșită a cerului, copaci falnici, teren accidentat, deluros, lumină mereu schimbătoare, râuri, câmpii deschise, o perdea de fum de armă și păduri întunecoase, labirintice — tărâmuri demonice unde pândește o armată-fantomă de dragoni invizibili. Acțiunea, care acoperă doar câteva zile de la început până la sfârșit, se petrece în toiul Războiului Civil american și totuși nu există niciun fel de aluzie la Abraham Lincoln sau la lupta pentru păstrarea Uniunii, nici măcar un singur cuvânt despre sclavie, iar generalii răspunzători de înfrângerea umilitoare a Nordului de la Chancellorsville nu sunt nici măcar o dată identificați după nume și nici măcar pomeniți în treacăt, și totuși pe această pânză straniu de goală, războiul e peste tot, războiul e totul și e deci singurul lucru din carte, nu doar în plan secund, ci și în prim-plan și în mijloc, iar romanul care nu e tocmai un roman de război în toată puterea cuvântului ne prezintă o lume în care fiecare părticică de spațiu e impregnată de război. Până la Crane, niciun autor de limbă engleză nu mai încercase vreodată o asemenea epurare curajoasă de elemente — să creeze un roman despre război fără digresiuni sau intrigi secundare, fără înfloriturile sentimentale ale unei povești de dragoste planând în culise, să se limiteze strict la luptele duse de infanteriști și nimic altceva. Așadar, e un nou tip de roman de război, un roman care nu se ocupă de chestiunea mai largă a unei țări sfâșiate

în două țări, două armate, două culturi antagoniste, ci de chestiunea mai măruntă a rolului unui singur bărbat în acel conflict, un bărbat care e de fapt un băiat, un simplu adolescent care nimerește pentru prima oară în mijlocul unei bătălii.

Vârsta sa nu e niciodată dezvăluită, dar pare să aibă în jur de șaisprezece ani, cel mult șaptesprezece. I se spune tânărul. Tânărul camarad de care e cel mai apropiat este soldatul gălăgios, iar camaradul mai în vârstă pe care-l admiră cel mai mult e soldatul înalt. Cu toții au nume, dar naratorul nevăzut, care povestește la persoana a treia, nu le folosește niciodată și aflăm că se numesc Henry Fleming, Wilson și Jim Conklin abia când îi auzim adresându-se unul altuia în conversațiile lor purtate în doi și în trei. Mai aflăm și că vin din același oraș de provincie din nordul statului New York și se cunosc de mai mulți ani. Alte două personaje importante nu au deloc nume, fiind numite pur și simplu soldatul zdrențăros și omul cu voce veselă, în timp ce câteva personaje minore din regiment au nume (dezvăluite în conversații între alți soldați, prinse din zbor), deși nu joacă un rol substanțial în poveste. În afară de nume, nu sunt cu mult mai mult decât niște cifruri, sugestii, pete tulburi pe pânza tabloului. În mod asemănător, câteva aluzii făcute în treacăt de alți soldați anonimi includ cuvintele Richmond, Washington și Rappahannock, ceea ce ne situează indirect în Războiul Civil, ca și comentariile despre rebeli și Johnnies (soldații confederați) și referirile repetate la culorile uniformelor militare, gri și albastre, care nu doar că indică războiul cu pricina, ci contribuie la întărirea însemnătății culorii în această operă bogată în culoare. Crane folosește aceste fragmente de dialog întâmplătoare pentru a delimita acțiunea într-un „când“ și „unde“ precis, dar sunt simple aluzii, cuvinte evanescente care nu afectează copleșitoarea aură de atemporalitate ce străbate întreaga carte. Așa cum New Yorkul din Maggie e atât un New York real, cât și unul mitologic, războiul din Semnul roșu al curajului e atât ancorat într-un anume moment istoric (1863), cât și cu totul în afara acestuia. Bătăliile sunt reale, desigur, dar singura care contează e cea pe care Henry o poartă cu el însuși.

În această carte mult epurată sunt doar trei elemente, dar Crane reușește să jongleze cu ele, să le îmbine și să le ciocnească între ele cu asemenea siguranță și pricepere, încât energia narativă a poveștii nu trenează niciodată. Când mă pregăteam să scriu acest capitol, am luat din nou romanul și l-am parcurs a nu știu câta oară, hotărât să-mi notez tot ce mi se părea esențial în fiecare paragraf. După patru capitole, umplusem douăzeci și șase de pagini cu scrisul meu mic, buclat, și mi-am dat seama că dacă voi continua acest exercițiu cu toate cele douăzeci și patru de capitole ale cărții, notițele mele aveau

să iasă la fel de lungi, dacă nu chiar mai lungi decât romanul lui Crane. În loc să mă afund și mai mult în acea vizuină de iepure, am abandonat carnețelul și am continuat să citesc cu un creion albastru în mână, subliniind toate frazele care mi se păreau importante. Până la final, am subliniat cu albastru aproape o treime dintre fraze. În concluzie: Semnul roșu al curajului e o carte extrem de comprimată, astfel încât orice paragraf e esențial. Nu există burți, material în plus sau pasaje care să distragă atenția de la esența poveștii. Tocmai de aceea cartea a provocat asemenea vâlvă în 1895, iar în cei o sută douăzeci și cinci de ani care au trecut de atunci, a fost mereu reeditată. Nu atât pentru povestea pe care o spune, ci pentru felul în care o spune.

Cele trei elemente principale pe care se bazează Crane în construcția cărții sunt peisajul, camarazii de arme ai lui Henry și gândurile din mintea lui Henry. Un al patrulea element, mai degrabă invizibil, este vocea naratorului, inteligența călăuzitoare care a hotărât să-l numească pe Henry tânărul și nu Henry, de pildă, și care intervine în primul și în ultimul paragraf al romanului, dar aproape toate celelalte lucruri care se întâmplă sunt filtrate de mintea impresionabilă, cuprinsă de panică a lui Henry, creând o lume închisă, de o subiectivitate atât de radicală, încât granița dintre real și nereal e adesea tulbure, atât de tulbure, încât uneori pare relatarea unei povești la granița dintre vis și veghe — sau o halucinație în toată regula.

Peisaj înseamnă tot ceea ce se află în jurul corpului lui Henry, tot ceea ce poate el percepe cu ochii, urechile, nasul, gura și pielea, tot ceea ce nu e Henry însuși: perspectiva apropiată, perspectiva îndepărtată, soldații celor două armate — atât vii, cât și morți —, precum și imaginile și zgomotele bătăliei:

La un moment dat văzu o baterie minusculă gonind la orizont. Călăreții minusculi băteau caii minusculi.

Dinspre coama unui deal se auziră urale și zăngănit de arme. Fumul se revărsa domol printre frunze.

Bateriile glăsuiau bubuitor, retoric. Ici și colo se zăreau steaguri, predominante fiind dungile roșii. Acestea împroșcau liniile întunecate

ale trupelor cu mici pete de culoare caldă […]

Ascultând zarva dinspre coama dealului, bubuitul grav, vibrant care venea de undeva de departe, din stânga, și rumoarea ceva mai slabă din mai multe direcții, tânărului îi trecu prin cap că se duceau lupte și acolo, și acolo, și acolo. Până în acel moment își închipuise că bătălia se purta chiar sub nasul lui.

Privind în jur, tânărul simți un licăr de uluire în fața cerului albastru pur și a scânteierii soarelui peste copaci și câmpuri. Era de mirare că Natura își vedea în tihnă de lucrarea ei aurie, cu atâta zbucium în jur.

Acest pasaj e o excelentă ilustrare a metodei la care recurge Crane pe tot parcursul cărții. Henry vede bateria, călăreții și caii ca fiind „minusculi“ pentru că sunt departe, așa că par extrem de mici, din punctul lui de vedere. Tunurile și armele vorbesc „bubuitor, retoric“ nu pentru că armele pot vorbi, ci pentru că Henry își imaginează că vorbesc. Iar acum, că a ajuns în poziția de a observa un câmp de acțiune mai larg decât înainte, își dă seama că lupta se desfășoară peste tot, nu doar direct în fața lui — o rectificare posibilă datorită noului punct de observație —, și, înțelegând mai bine, e impresionat de faptul că cerul e în continuare albastru și soarele strălucește încă, deși dedesubt, pe pământ, are loc un masacru.

Un alt exemplu e momentul când Henry vede pentru prima oară un dușman mort:

La un moment dat, trupa lui dădu peste cadavrul unui soldat. Omul zăcea pe spate, privind țintă cerul. Purta o uniformă maro-gălbuie care nu i se potrivea. Tânărul observă că tălpile încălțărilor i se tociseră până se făcuseră subțiri ca hârtia de scris, iar piciorul mort îi ieșea jalnic prin ditamai ruptura. Parcă soarta l-ar fi trădat pe soldat. În moarte, le dezvăluia dușmanilor săi sărăcia pe care poate că în viață o ascunsese față de prieteni.

Soldații rupseră pe furiș rândurile ca să ocolească leșul. Mortul

invulnerabil își făcea singur loc. Tânărul privi curios la chipul cenușiu. Vântul îi zbârlea barba roșcăție. Aceasta tremura ca sub mângâierea unei mâini. Tânărul simțea dorința vagă de a da întruna ocol trupului și de a se holba la el; impulsul celor vii de a desluși în ochi de mort răspunsul la Întrebare.

Prin contrast, al doilea element — pe care l-aș numi camarazii de arme ai lui Henry — e plin de dialoguri și de interacțiunile brutale dintr-un regiment care e silit să mărșăluiască de colo până colo, apoi îndărăt, totul aparent fără motiv, până când, în sfârșit, momentul decisiv se abate asupra lor. Sunt soldații cei mai umili, care fac ceea ce li se spune fără să înțeleagă de ce, iar în acel moment al războiului, Regimentul 304 e alcătuit din câțiva veterani și o bandă de răcani tineri ca Henry, care la începutul cărții încă nu au fost puși la încercare în bătălie. Bombănite, confuze, speculative și glumețe, schimburile de replici dintre și printre soldați ancorează ferm povestea în prezentul experienței trăite și n-o lasă să-și ia zborul în teritoriile mai puțin însuflețite ale parabolei și ficțiunii. Vorbirea e grosolană, vulgară, contrabalansând limbajul mai elevat al pasajelor descriptive, o schimbare de ton prin care Crane impulsionează firul narativ cu un vârtej de mici șocuri neașteptate. O clipă, Henry privește peisajul, pentru ca în următoarea clipă, cineva să vorbească ori cu el, ori cu altcineva. Întâlnim un bun exemplu al felului în care sună dialogul chiar la începutul textului, când Henry îl întreabă pe Jim Conklin dacă, după părerea lui, unii băieți vor fugi când vor începe împușcăturile. Soldatul înalt răspunde:

— Oh, poa' să fie câțiva, da' e d-ăștia în orice regiment, mai ales prima dată când dă de gloanțe […] Sigur, se prea poate s-o ia la sănătoasa toată șleahta dacă s-o încinge imediat o bătălie mare, da' se poate să și steie, să se bată pe cinste. N-ai cum să fii sigur de nimica. Până acuma nu se întâlniră cu glonțu', normal, și nu prea cred c-o să radă din prima toată armata rebelă; da' io cred c-o să se bată mai abitir ca alții, deși or fi și alții mai de soi ca ei. Asta-i părerea mea.

Uneori, Crane adună laolaltă secvențe lungi cu dialoguri dezordonate, anonime, purtate de soldați, fragmente izolate pline de zvonuri, bârfe și trăncăneli speriate, totul sub forma vorbirii colocviale din regiunile nordice, o masă de voci decorporalizate care dau consistență umană

micii societăți de care aparține tânărul, în același fel în care soldatul confederat mort și anonim e umanizat prin descrierea încălțărilor tocite, subțiri ca hârtia. O armată e o creatură uriașă, cu multe capete, în care individul e înghițit și depersonalizat de organismul în ansamblu, dar îndreptându-și atenția asupra vocilor produse de acele capete sau asupra capetelor înseși („vântul îi zbârlea barba roșcăție"), Crane ne silește să ne amintim că fiecare dintre ele aparține unui om și că fiecare om e diferit de oricare altul, e în sine o insulă, cu propria sa poveste și propria conștiință distinctă.

Cel de-al treilea element, gândurile din mintea lui Henry, spune povestea unei asemenea conștiințe și reprezintă inima romanului, elementul care distinge cartea de alte povești de război și o transformă în ceva care-și depășește cadrul (câmpul de bătălie) — o dramă despre conștiința însăși. La fel ca Foamea lui Knut Hamsun, Semnul roșu al curajului e o anticipare de sfârșit de secol a unei estetici noi care avea să se impună în primele decenii ale secolului următor, ducând la opere ca Ulise, În căutarea timpului pierdut, Pe patul de moarte, Spre far și multe alte romane bazate pe ceea ce aș numi o interioritate pasionată care tinde să exploreze lumea lăuntrică a subiecților săi gânditori și sensibili. N-aș spune chiar că Henry Fleming îl prefigurează pe Leopold Bloom, ci mai degrabă că preocuparea lui Crane pentru mecanismele interioare ale minții protagonistului său pornește de la multe dintre aceleași impulsuri care l-au făcut pe Joyce să exploreze atât de profund procesele mentale ale eroului său impotent, sinuos. O carte e scurtă, cealaltă e lungă. Acțiunea din cartea scurtă acoperă câteva zile, acțiunea din cartea lungă începe și se termină într-o singură zi, dar, în mod remarcabil, ambele cărți sunt scrise la persoana a treia. Contrar simțului comun, accesul intim nu necesită un eu auctorial. Așa cum demonstrează ambii scriitori, el e la fel de eficient.

La Crane, el e un băiat fără experiență, preocupat de sine, cu o sensibilitate acută, înzestrat cu destulă inteligență și profunzime, cineva capabil să înțeleagă când se minte singur, dar care persistă în minciună ori de câte ori acțiunile sale nu sunt pe măsura standardelor de conduită pe care le percepe la alții, expediindu-și greșelile printr-o lungă serie de scuze convenabile, contorsionate în justificări așa-zis raționale ale purtărilor sale nu chiar onorabile. Are o minte adolescentină, iar Crane, nici el prea departe de adolescență, îi explorează volutele traiectoriei, manipulările viclene și anxietățile fierbinți cu asemenea precizie desăvârșită, încât studiul acelei minți — mintea adolescentină — e adevăratul subiect al cărții sale.

Primul capitol prezintă toate cele trei elemente în succesiune rapidă și stabilește prompt, în câteva pagini, tonul, metodele și procesele care

urmează. Însă înainte de începerea acțiunii avem misteriosul pasaj introductiv, scris pe tonul neutru al naratorului invizibil, o descriere complexă a unui peisaj, care pare să vorbească simultan despre două lucruri: trecerea de la noapte la zi, apoi iar la noapte, ca și trecerea de la iarnă la primăvară:

Frigul părăsea șovăielnic pământul, iar ceţurile ce se risipeau lăsară la vedere o armată odihnindu-se răsfirată pe dealuri. Pe măsură ce peisajul brun își schimba culoarea în verde, armata se trezi și începu să freamăte de nerăbdare la auzul zgomotelor. Privi către drumuri, lungi rigole de noroi lichid devenind adevărate poteci. Un râu cu nuanțe de ambră la umbra malurilor susura la picioarele soldaților; iar noaptea, când râul se colora într-un negru trist, pe celălalt mal se zăreau licărind în roșu, ca niște ochi, focurile din tabăra dușmanului, așezată pe spinările scunde ale dealurilor din depărtare.

Animismul poveștilor din Sullivan County revine în forță: frigul părăsind șovăielnic pământul; armata care privește către drumuri și nu soldații care privesc către drumuri, ca și cum armata ar fi într-adevăr un singur animal pluricefal; negru trist; focurile licărind în roșu ca niște ochi; și spinările dealurilor din depărtare. Cât despre chestiunea timpului, Crane oferă două situații paralele și simultane, iar în prima frază, când frigul se ridică, iar ceţurile se risipesc lăsând la iveală „o armată răsfirată pe dealuri, odihnindu-se“, primul nostru impuls e să presupunem că e dimineață, iar soldații (răsfirați, „odihnindu-se“ — adică întinși, adormiți) sunt pe punctul de a se trezi. Și totuși, altă interpretare paralelă sugerează că frigul care părăsește șovăitor pământul semnifică sfârșitul unei ierni lungi, care nu se mai dă dusă, că „răsfirată“ se referă la întreaga armată care staționează pe dealuri, nu la soldații luați separat, iar „odihna“ nu se referă la somn, ci la absența activității, la o armată care așteaptă să fie chemată la luptă. Cea de-a doua frază, cu peisajul brun care-și „schimba culoarea în verde“, e la fel de ambiguă și tot cu dublu înțeles, pentru că întunericul nopții elimină culoarea, iar când primele semne ale zorilor se răspândesc pe cer, pământul negru capătă o nuanță închisă, brun-cenușie, înainte de a se colora în verde odată cu răsăritul soarelui, dar aceeași tranziție de la brun la verde poate reprezenta și trecerea de la iarnă la primăvară. Cuvântul „se trezi“ din aceeași frază poate fi interpretat tot în două feluri, la propriu, ca trezirea din somn, și la figurat, a deveni conștient de o acțiune iminentă, iar „auzul zgomotelor“ se poate referi la discuțiile dintre

soldați din acea dimineață sau la un freamăt general de anticipare care mocnește de zile, poate chiar de săptămâni întregi. Totuși, drumurile de noroi lichid nu se pot întări într-o singură noapte, fiind parte dintr-un proces mai îndelungat și mai lent, numai că prin folosirea gerunziului, „devenind“ în loc de „devenite“, Crane ne spune că procesul e în plină desfășurare și că drumurile sunt azi mai solide decât fuseseră ieri. Apoi, în ultima frază, totul se întoarce și schimbă brusc direcția, pentru că, vorbind despre râul care separă tabăra unei armate de tabăra celeilalte, Crane revine la evocarea nopții — nu a unei nopți, ci a nopților în general — pentru a dezvălui pericolul care pândește pe dealurile de pe malul celălalt, „licărind în roșu, ca niște ochi, focurile din tabăra dușmanului“, cu alte cuvinte, ochii mulți ai altui animal pluricefal: inamicul.

The Red Badge of Courage:
An Episode of the American Civil War.
By Stephen Crane.

The sun sank slantingly down the western sky, and the long June day began to grow cool. The quiet repose of the forest was unbroken save by the rustling of the leaves under the tread of a few stray breezes that strolled through the place like idlers. From the recesses of the dark woods came the calls of the birds, querulous and plaintive, as if they mourned the loss of the sun. Gradually the air became filled with a gray mist, which seemed to spread itself like a transparent web over the trees and the earth. The insects clamored their contentment.

Suddenly from the top of a hill came the sound of a voice singing a song of the road. Clear and high, it floated over the quiet valley. The notes, jubilant and free, broke the darkening spell which was beginning to weave itself over the minds of the men. They stirred in their places, threw off the blankets that had been wrapped around their heads, and began to talk. The song ceased.

"Where's Jim Conklin?" said a tall youth, who sat with his back against a tree.

"Over there with the wounded," answered a man who was lying near him.

"Is he?" said the youth, in a tone of deep interest.

"Yes," said the man.

The youth got up and walked slowly away. He passed through the ranks of sleeping men, and finally reached a fire around which sat a group of soldiers. They were cooking their suppers, and the ruddy glow of the fire lighted their faces with a warm color. The youth looked at them for a moment, and then said, "Where's Jim Conklin?"

"Over there with the wounded," answered a man who was sitting

Prima pagină a manuscrisului romanului Semnul roșu al curajului.

Titlul original, Soldatul Fleming/Numeroasele sale lupte, a fost tăiat.

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

Cadrul a fost trasat, dar abia ne-am obișnuit cu tonalitățile primului paragraf, pentru ca în următorul paragraf, Crane să schimbe brusc tonul, cu o mică notă de ironie amuzantă, care ne face cunoștință cu cel de-al doilea element al cărții.

La un moment dat, un soldat înalt își luă inima în dinți și se duse hotărât să spele o cămașă. Se întoarse de la pârâu fluturând cămașa ca pe un steag. Era pătruns de greutatea unei povești aflate de la un prieten de încredere, care o aflase de la un cavalerist, om de cuvânt, care o aflase de la fratele său de nădejde, care era ordonanță la comandamentul diviziei. Își luă aerul plin de importanță al unui mesager îmbrăcat în roșu și auriu.

— Mâine o luăm din loc — sută-n sută, se adresă el cu emfază unui grup strâns în tabără. Mergem în sus pe râu, trecem pe malul ălălalt și le cădem în spate.

Mai întâi, retorica mult umflată, autoironică de a asocia „inima în dinți“ cu actul simplu de a spăla o cămașă, apoi o autopsie amuzantă a căilor șerpuite pe care circulă zvonurile, după care o pagină întreagă e dedicată opiniilor concurente ale mai multor soldați neidentificați despre acest zvon nou, unul dintre zecile ivite în ultimele săptămâni în timp ce membrii companiei zac fără rost pe coama dealului lor, cuprinși de neastâmpăr și întorși pe dos. „Bărbații în albastru se împrăștiară în mici grupuri certărețe […] Un vizitiu negru [singurul negru care apare în carte], care dansase pe o ladă cu pesmeți, încurajat cu veselie de vreo patruzeci de soldați, se văzu părăsit. Se așeză cătrănit […] «E o minciună! Asta e — o minciună sfruntată!» spuse cu voce tare alt soldat“, soldat care-și apără poziția cu atâta vehemență, mai să se încaiere cu Jim Conklin în timp ce restul

camarazilor continuă să-l asalteze pe Jim cu întrebări și „încinseră discuții însuflețite“. Întregul pasaj e și el însuflețit, iar după doar câteva scurte paragrafe, Crane reușește să-l adâncească pe cititor în atmosfera vieții de campanie. Cartea își dă drumul imediat — doar pentru ca o clipă mai târziu să urmeze o nouă cotitură bruscă. Începe un nou paragraf, iar de la prima frază, când Henry își face intrarea în scenă, e pus în joc cel de-al treilea element al romanului.

Un soldat tinerel ciulea urechile la spusele soldatului înalt și la diversele comentarii ale camarazilor săi. După ce se sătură de discuții despre marșuri și atacuri, se duse în baraca lui și se strecură printr-o deschizătură complicată care-i servea drept ușă. Voia să rămână singur cu gândurile noi care-i încolțiseră în minte de la o vreme.

În următoarele cinci pagini și jumătate, Crane privește retrospectiv povestea tânărului și diferitele circumstanțe care-l aduseseră în acel moment. E singurul pasaj din roman care nu e situat în prezent, dar, la fel ca în capitolul patru din Maggie, care examinează îndeaproape personajul Jimmie și frământările sale de început de carieră, ca „tânăr tăbăcit“, faptele prezentate aici sunt esențiale pentru a înțelege drama interioară care se dezvăluie în restul romanului.

„Desigur“, subliniază Crane, Henry „visase toată viața la bătălii — conflicte vagi și sângeroase care-l încântau cu iureșul și focul lor“. Pare să-l fi citit la un moment dat pe Homer sau măcar să se fi familiarizat cu Iliada, dar, deși în copilărie își imaginase faptele eroice pe care avea să le săvârșească în bătălie, începe să-și dea seama că epoca războiului trecuse. „Multă vreme tânjise cu disperare să vadă o luptă ca cele grecești. Dar acelea erau de mult apuse, își spusese el. Oamenii erau mai buni sau mai sfioși. Educația seculară și religioasă suprimase instinctul de a sări la beregată sau poate că finanțele solide țineau în frâu pasiunile.“

Și totuși, după izbucnirea Războiului Civil, „tânjise de câteva ori să se înroleze“, căci deși relatările despre bătălie nu erau „deloc homerice […] păreau a fi pline de glorie“. Problema era maică-sa, care se opusese înrolării sale și, ca unic fiu al unei văduve strâmtorate, se lăsase convins de ea și de „sutele de motive pentru care era mult mai de trebuință la fermă decât pe câmpul de luptă“. Totuși, în cele din urmă, incitat de „ziare, de bârfa din sat [și] de propriile închipuiri“, se revoltase împotriva maică-sii și se înrolase.

Henry e imatur și, proiectând deznodăminte idealizate asupra unor evenimente anticipate, nu e pregătit pentru reacția complexă, rezervată a mamei sale când se întoarce la fermă îmbrăcat în uniformă. Femeia mulge o vacă și, după ce se oprește o clipă ca să spună „Facă-se voia Domnului, Henry“, își vede iar de muls, după care, pe neașteptate, varsă câteva lacrimi în tăcere. Mai târziu, când el se pregătește să plece definitiv de la fermă pentru a începe instrucția, ea îl dezamăgește iar

pentru că nici nu pomenește de întorsul pe scut sau sub scut. El se pregătise în sinea lui pentru o scenă frumoasă. Ticluise câteva fraze, crezând că va putea impresiona cu ele. Dar vorbele ei îi zădărniciseră planurile.

Aceste vorbe constau într-un lung șir de admonestări și încurajări sincere, dar doldora de platitudini, care amintesc de Polonius, sfaturi pentru Henry să-și aducă aminte că e „numa’ un băietan mărunt printre atâția“, să-și țină gura și să facă tot ce i se cere, să nu se teamă dacă va trebui să moară sau să facă lucruri rele, căci Dumnezeu se va îngriji de ea și de toate celelalte femei care trebuie „să rabde asemenea lucruri“, să nu uite de șosetele și cămășile pe care i le-a pregătit, pe lângă gemul de mure pe care i-l pusese în raniță „fiin’că știu că nimic nu-ți place mai mult“ și, în sfârșit, să fie cu băgare de seamă și cuminte.

Nu sunt cuvintele pe care Henry le așteptase de la ea și le ascultă „cu un aer iritat“, plecând într-un final cu o senzație de „vagă ușurare“.

Totuși, privind îndărăt de la poartă, o văzuse pe maică-sa îngenunchind printre cartofi. Fața ei pământie ridicată era udă de lacrimi, iar silueta ei plăpândă tremura. Plecând capul, tânărul își văzu de drum, simțindu-se brusc rușinat de intențiile sale.

În lunile următoare se va gândi din când în când la fermă, uneori chiar dorindu-și să se întoarcă acolo, dar cu excepția câtorva scurte flashuri (unul despre mâncare când îi e foame, altul când își închipuie că deapănă povești eroice în fața unui grup de femei), Crane nu sugerează că Henry s-ar gândi la maică-sa. Un fiu devotat s-ar așeza să

scrie din când în când câte o scrisoare, dar nu-l vedem niciodată cu vreun toc în mână.

În ceea ce ar putea fi o rămășiță a versiunii comerciale a romanului — păstrată ca o scurtă aluzie complice la genul de carte pe care Crane se hotărâse să n-o scrie —, următoarea scenă îl duce pe Henry la școala sa, unde-și ia rămas-bun de la colegi.

Se îngrămădiseră în jurul lui cu uimire și admirație. El simțise prăpastia care-l despărțea de ei și se împăunase de mândrie liniștită. El și alți câțiva colegi care aleseseră uniforma albastră fuseseră copleșiți de favoruri timp de o după-amiază și fusese o mare încântare. Se umflaseră în pene.

O fată blondă își râsese cu poftă de aerul lui marțial, dar mai era o fată mai oacheșă pe care o privise insistent și i se păruse că ea se sfiește și se întristează văzându-l în uniforma albastră cu fireturi. Pășind pe poteca dintre șirurile de stejari, întorsese capul și o zărise la o fereastră, pândindu-i plecarea. Când o văzuse, fata își înălțase imediat privirea spre cer, printre crengile din vârful copacilor. Ghicise în mișcările ei o mare tulburare și grabă când își schimbase atitudinea. Se gândea deseori la asta.

Fata brunetă se dovedește a fi o pistă falsă, pentru că, deși tânărul se gândește adesea la acel moment de despărțire, aceste gânduri nu mai ies deloc la suprafață până la sfârșitul cărții. Ea trece fugitiv prin mintea lui o dată, dar atâta tot. Asta-i toată intriga secundară sentimentală de roman de război clasic. Fiorul unei clipe de speranță — apoi fâs.

În aceste flashbackuri se conturează deja limpede unele lucruri despre caracterul lui Henry. În primul rând, nevoia lui acerbă de a face o impresie bună altora, de a ieși în evidență și de a fi recunoscut ca fiind alesul, superior restului șlehtei omenești și, odată ce îmbracă „uniforma albastră cu fireturi“, devine atât de plin de sine în timp ce se fâțâie țanțoș de colo până colo împreună cu ceilalți recruți, încât e luat peste picior de fata cu păr blond. Pentru că încă nu are repere morale interioare, se vede pe sine doar imaginându-și cum îl văd alții — nu cine e, de fapt (habar n-are cine e), ci cum vrea să fie în ochii altora. Pentru scurt timp, realitatea se potrivește întâmplător cu

dorința sa, iar în trenul spre Washington, „regimentul fu bine hrănit și alintat în toate gările, astfel încât tânărul ajunse să se creadă erou […] [și] încălzit de zâmbetele fetelor și bătut pe spate și complimentat de bătrâni, simți cum crește-n el puterea de a săvârși fapte de vitejie pe front.“

Apoi realitatea se întoarce împotriva lui și, în timpul dezamăgitoarelor „luni de viață monotonă în tabără“, se vede nevoit să accepte adevărul cotidian al existenței în armată, o revelație tristă care continuă să-l apese după ce termină instrucția și e trimis să dea piept cu dușmanul pe front, unde el și regimentul lui „nu făcuseră decât să stea locului și să încerce să se încălzească“. Visele de glorie i se năruie și revine la vechea lui idee că „n-aveau să mai fie bătălii ca cele grecești“.

Ajunsese să creadă că e o părticică dintr-o amplă paradă albastră. Misiunea lui era să-și vadă, pe cât se putea, de propriul confort. Se destindea stând degeaba și închipuindu-și ce gânduri trebuie să fi frământat mințile generalilor. În plus, era când la instrucție, când la inspecție, când la instrucție, când la inspecție.

Iată-l apoi singur în tranșee, încercând să se pregătească pentru ceea ce promite a fi prima sa bătălie și chibzuind neliniștit la marea întrebare fără răspuns care-i domină gândurile de la o vreme: dacă va fugi sau nu atunci când se va pomeni în acțiune. Caută „să-și demonstreze matematic“ că nu va fugi, dar în curând se vede nevoit să admită „că nu știe nimic despre sine în condiții de război“.

O teamă vecină cu panica îi încolți în minte. Anticipând în minte o bătălie, întrezărea posibilități hâde. Contempla pericolele ce pândeau în viitor și nu reușea să se vadă stând dârz în mijlocul lor […]

Sări din pat și începu să se plimbe neliniștit încoace și încolo.

— Doamne Dumnezeule, ce-o fi cu mine? zise el cu voce tare.

Simțea că, în acea criză, legile vieții pe care le cunoștea erau inutile. Nimic din ceea ce știa despre sine nu-i era de vreun folos. Era o valoare necunoscută. Își dădea seama că are să fie nevoit să experimenteze din nou ca în copilărie. Trebuia să adune informații despre sine și hotărî ca până atunci să stea cu ochii-n patru, pentru ca nu cumva acele însușiri despre care nu știa nimic să-l facă de rușine pe vecie.

— Doamne Dumnezeule! repetă el îngrozit.

Cuvântul „rușine“ e central în acest pasaj. Dacă-și va ține cumpătul în bătălie, va câștiga respectul camarazilor săi de arme. Dacă va ceda presiunii și va da bir cu fugiții, va fi înfierat ca laș și va purta acea pecete neagră tot restul războiului. Și de această dată, principala lui preocupare e cum îl văd ceilalți și nu cum se vede el însuși, dar în acest punct de la începutul poveștii, se vede pe sine ca pe o enigmă, „o valoare necunoscută“, iar când a doua zi, zvonul unei ciocniri iminente se dovedește din nou a fi o scorneală, agonia acelei întrebări fără răspuns — va fugi sau nu va fugi? — devine chiar și mai insuportabilă pentru el. Hotărăște că „singurul mod de a se pune la încercare e să treacă prin foc, apoi să fie atent la picioare, la figurat, ca să le descopere calitățile și defectele“. Gata cu calculele matematice care să postuleze inevitabilitatea unui răspuns sau a altuia; de-acum are nevoie de dovezi empirice, o probă de foc. „Pentru a-l avea [răspunsul], îi trebuie foc, sânge și pericol, la fel cum chimistului îi trebuie una și alta. Așa că așteaptă cu nerăbdare să se ivească ocazia.“

În timp ce așteaptă cu nerăbdare, se întreabă dacă în companie nu se găsește un suflet asemeni lui, cineva la fel de ros de îndoieli care să fie dispus să discute cu el și să-și compare „ideile“, dar când caută în jur pe cineva care să pară dispus să poarte o asemenea conversație, nu găsește pe nimeni, și chiar dacă ar găsi, cum să deschidă gura și să-și destăinuie temerile când celălalt probabil că l-ar lua peste picior și l-ar insulta pentru că e laș? Așa că tânărul suferă în tăcere, captiv în mintea lui, neavând cu cine vorbi în afară de el însuși.

În acest timp, propria lui dispoziție oscilează într-o amestecătură de impulsuri contradictorii și gânduri de o inconsistență nebună. O clipă își închipuie că toți ceilalți soldați din regiment sunt eroi și-și reproșează că săvârșise „o mulțime de păcate rușinoase împotriva zeilor tradițiilor“, iar în următoarea clipă, își imaginează că sunt și ei

la fel ca el, „cu toții se întreabă și dârdâie în sinea lor“. E supărat pe generali pentru „încetineala de neiertat“ și-i consideră vinovați pentru suferințele sale, blamându-i de fapt pentru frica lui, care continuă să se intensifice în timp ce așteaptă momentul decisiv, iar mintea îi e tot mai bântuită de imagini grotești, supranaturale. „Aruncând o privire ochilor roșii de pe celălalt mal al râului, i se păru că se măresc ca orbitele unui șir de dragoni care se apropie.“ Chiar și propriul său regiment care mărșăluiește prin întuneric seamănă „acum cu unul dintre acei monștri care umblă pe multe picioare“. Marșul se oprește, iar Henry cel „abătut și ursuz“ e în continuare „cufundat în veșnica lui dezbatere“.

Seara făcu câțiva pași pe întuneric. Văzute de aproape, numeroasele focuri și formele negre ale oamenilor care umblau de colo până colo în fața razelor stacojii păreau ciudate, diavolești.

Tânărul se întinse în iarbă. Firele de iarbă îi mângâiau delicat obrazul. Luna se aprinsese și atârna în vârful unui copac. În întunericul lichid al nopții care-l împresura, i se făcu o milă nesfârșită de propria-i persoană […]

Își dorea din toată inima să fie din nou acasă și să alerge la nesfârșit din casă în șură, din șură la câmp, de la câmp în șură, din șură în casă […] Își spunea că nu-i făcut să fie soldat.

Când tânărul aude un foșnet în iarbă și-l zărește pe soldatul gălăgios care trece pe acolo, îl cheamă pe Wilson la el și încep să discute. Încă prea temător ca să-și deschidă sufletul în fața altora, chiar și a vechiului său prieten din copilărie, Henry tatonează totuși, transpunând îndoielile legate de propria persoană într-o întrebare despre Wilson și despre cum poate fi el sigur că nu va fugi „când vine momentul“.

„Să fug? spuse gălăgiosul. Să fug? Sigur că nu! Și începu să râdă.“

Când Henry insistă, Wilson e iritat de aceste speculații goale, îl acuză pe Henry că vorbește „de parcă s-ar crede Napoleon Bonaparte“, apoi o ia din loc mânios. Henry îi strigă să se întoarcă, dar Wilson a plecat

deja, iar din acel moment și până când se retrage la culcare, tânărul „se simțea singur pe lume […] un paria mental“.

Următoarele trei capitole sunt pline de evenimente, compania mutându-se dintr-un loc în altul din motive militare necunoscute, primind ordinul de a mărșălui, de a alerga, de a se opri, iar harababura din gândurile lui Henry, cauzată de frica lui crescândă, trece de la groază la furie și disperare. Momentul fatidic se apropie, ceea ce e totuna cu „apropierea furișă a morții sale“, și preț de câteva momente își închipuie că-și îndeamnă camarazii să rupă rândurile, ca să nu fie „măcelăriți ca niște porci“, apoi își înăbușă acest impuls, știind că avea să fie primit cu un bombardament ironic, după care la scurt timp începe să-și imagineze că „mai bine-l omoară direct, să-l scutească de suferință“, pentru că în moarte „avea să ajungă undeva unde să fie înțeles“, apoi, când se apropie clipa bătăliei, se întâmplă un lucru neașteptat. Wilson, soldatul gălăgios și plin de el care nu dăduse nici cel mai mic semn de șovăială sau îndoială, vine la Henry cu „buza lui de fetișcană […] tremurând“ și-i dă un teanc de scrisori să le trimită familiei sale după ce el va fi ucis, căci e convins („ceva îmi spune…“) că are să moară în acea zi, că acea bătălie are să fie prima și ultima din scurta sa viață, iar când Henry bâlbâie incoerent un „De ce, ce dracu'“, „celălalt îl privi ca din adâncurile unui mormânt, își ridică mâna moale într-un gest profetic și-i întoarse spatele“.

Urmează primele licăriri ale haosului care prefigurează iminenta bătălie. Frazele scurte ale lui Crane se succed ca o serie de lovituri de pumn puternice, rapide, fiecare țintind un punct anume, fiecare detaliu clar și precis și totuși contribuind la senzația generală de confuzie.

Un obuz trecu pe deasupra capetelor plecate ale rezerviștilor, țiuind ca o banshee[28] în furtună. Aterizâ în crâng, explozia lui roșie spulberând pământul brun. Urmă o scurtă ploaie de ace de pin.

Gloanțele începură să șuiere printre crengi și să muște din copaci. Crenguțe și frunze căzură plutind la pământ. Retezate parcă de o mie de securi minuscule, invizibile. Mulți soldați se fereau întruna, plecând capetele […]

De după perdeaua de fum se auzeau strigăte cumplite. O schiță în nuanțe de cenușiu și roșu se dizolvă într-o îmbulzeală de oameni galopând ca niște cai sălbatici.

Compania se oprește la marginea unui crâng și, în timp ce Henry așteaptă prima sa probă de foc, Crane se concentrează asupra momentului îngăduind minții tânărului să rătăcească preț de câteva clipe chiar înainte să înceapă lupta, fixându-se asupra unei amintiri mărunte, neimportante, care poate fi interpretată ca un semn de disociere, de dor de casă sau pur și simplu ca unul dintre acele gânduri răzlețe, alandala, care ne vin întruna în minte. Crane, care descrie atât de strălucit lumea de afară, pătrunde cu la fel de multă pricepere fluctuațiile rapide dinăuntru, iar îmbinarea acestor două talente, vizual și psihologic, distinge această carte de tot restul cărților americane din epoca ei. Și ce subtil e Crane când prezintă reveria lui Henry nu ca pe un excurs sentimental în trecut, ci ca pe o amintire adevărată, dezgropată în deplina ei vigoare stridentă, mai degrabă comică — o amintire despre așteptare care năpădește gândurile unui băiat care-și așteaptă posibila moarte. Pe măsură ce detaliile se adună unele peste altele, amintirea capătă substanță, secundele se scurg, apoi momentul e întrerupt de un strigăt și astfel începe spectacolul războiului.

Aveau de așteptat. Tânărul se gândi la strada de la el de-acasă, din sat, înainte de sosirea circului, într-o zi de primăvară. Își aminti cum stătea, un băiețel plin de emoție, gata să se ia după femeia îmbrăcată ponosit, călare pe calul cel alb, sau după orchestră, în șareta ei roasă de vreme. Văzu drumeagul galben, șirul de oameni care așteptau și casele sobre. Își aminti mai ales de un bătrân care stătea pe o ladă cu biscuiți în fața magazinului și se prefăcea că disprețuiește astfel de manifestări. O mie de detalii despre culori și forme îi năvăliră în minte. Bătrânul de pe lada cu biscuiți ieșea însă în evidență, în mijlocul lor. Cineva strigă:

— Uite-i că vin!

Contrar predicțiilor sale sumbre despre propria-i persoană, Henry nu fuge — și nici măcar nu se gândește să fugă. Crane descrie prima lui

bătălie pe șase pagini dense, în timp ce regimentul se apără în fața unui atac confederat și îl vedem pe Henry mânuind cu stângăcie carabina, neștiind sigur dacă-și amintise s-o încarce sau nu, nefiind sigur de nimic, dar calmându-se până la urmă și ajungând să lupte metodic alături de camarazii săi și reușind, în ciuda așteptărilor, să facă față în bătălie.

Încetă deodată să se mai teamă pentru sine și uită să se gândească la pericole […] Se simțea sudat într-o personalitate colectivă, stăpânită de o singură dorință […]

Era mereu conștient de prezența camarazilor în jurul lui. Simțea subtila frăție a armelor mai tare chiar decât cauza pentru care luptau. Era o frăție misterioasă, zămislită din fum și pericol de moarte.

Sentimentul apartenenței îl ține legat de grup, îi permite să se dizolve în grup, și totuși rămâne în continuare singur în propriul său trup, aflat într-un echilibru straniu între două stări fizice sau trecând de la una la alta, prins într-o experiență a decorporalizării, ca o transă, și totuși suferind un disconfort fizic intens, ca și cum ar fi și totuși n-ar fi acolo.

Avea o treabă de făcut. Era ca un tâmplar care a făcut multe lăzi și mai face una, dar cu o grabă furioasă în mișcări. Gândurile îi zburau în alte părți, așa cum tâmplarul fluieră în timp ce muncește și se gândește la prietenul sau la dușmanul său, la căminul său sau la o cârciumă. Iar aceste vise tremurate nu-i erau niciodată limpezi după aceea, ci rămâneau ca o masă de forme tulburi.

Începea să simtă efectele atmosferei de război — era lac de sudoare, avea senzația că o să-i crape ochii în orbite ca niște pietre încinse. Un vuiet dogoritor îi umplea urechile.

Urmă apoi o turbare roșie […]

Îngropată în fumul multor puști, mânia lui era îndreptată nu atât asupra soldaților pe care-i simțea repezindu-se spre el, cât asupra fantomelor bătăliei care se roteau în vârtejuri, asfixiindu-l, îndesându-i pe gâtlejul pârjolit veșmintele lor de fum. Lupta cu disperare pentru a-și alina simțurile, pentru aer, așa cum un prunc atacă păturile ucigașe care vor să-l sufoce.

Toate cele trei elemente esențiale ale cărții sunt active în acest capitol, autorul zigzagând de la unul la celălalt cu o iuțeală uimitoare, o clipă concentrându-se pe soldații și ofițerii din regiment, în clipa următoare, pe gândurile din mintea lui Henry, apoi pe tabloul de ansamblu, adică o scenă a bătăliei plină de inevitabilele imagini cu morți și răniți în timp ce suferința fiecărui individ e surprinsă într-un instantaneu viu, luminat cu claritate:

Soldații cădeau ici și colo ca spicele. Căpitanul companiei tânărului fusese ucis la începutul acțiunii. Trupul lui zăcea întins în poziția unui om obosit care se odihnește, dar avea pe chip o expresie uimită și îndurerată, ca și cum ar fi aflat că un prieten i-a jucat un renghi urât. Soldatul bâlbâit fu atins de un glonț, iar sângele începu să-i curgă șiroaie pe față. Omul își acoperi capul cu ambele mâini.

— Oh! făcu el și o luă la fugă.

Altul icni brusc, ca și cum ar fi primit o lovitură de bâtă în stomac. Se așeză și privi cu jale. În ochi i se citea un reproș mut, nedeslușit. Ceva mai departe pe linia frontului, un bărbat ascuns după un copac se alesese cu genunchiul sfărâmat de un glonte. Dăduse imediat drumul puștii și apucase copacul cu amândouă mâinile. Și rămăsese acolo, agățându-se cu disperare și cerând ajutor, ca să poată da drumul copacului.

Linia nu se clintește, atacul e respins, iar Henry iese treptat din transa luptei, intrând „într-un extaz al mulțumirii de sine“, considerând că se

comportase „splendid“ și trăgând concluzia că e „băiat a-ntâia“. Cine să-i ia în nume de rău aceste momente de ușurare și exaltare? Își învinsese temerile și ieșise din acea încercare cu onoarea intactă. Ne putem întreba: ce-l mai așteaptă acum și ce înseamnă, mai exact, discuția despre un semn roșu al curajului? Crane răspunde repede la prima parte a întrebării, înainte ca cititorul s-o ducă mai departe. Un soldat strigă: „Iarăși vin! Iarăși vin!“ Întreaga companie e șocată de această întorsătură bruscă, dar chiar în timp ce soldații pun mâna pe arme ca să se apere de al doilea atac, Henry e năuc, nu-i vine să creadă și cu greu reușește să se adune din nou. Primul val l-a secătuit de puteri, la al doilea, controlul său mental e mai slab, iar în ochii lui, forțele dușmane nu mai sunt oameni, ci „mașinării de oțel“ care se transformă apoi în „dragoni redutabili“, în orice caz și în ambele cazuri, ceva dincolo de simpla condiție umană, și se simte ca unul „care și-a pierdut picioarele în fața unui monstru roșu și verde care se apropie“, o făptură fără apărare care așteaptă „să fie înfulecată“. Nu-l ajută nici că unul dintre soldații care luptă în preajma lui se oprește brusc și o ia la fugă urlând, nici că unul dintre băietanii cu care e camarad și care până atunci fusese un model de curaj se albește la față pe neașteptate, aruncă pușca și fuge. Alții încep „să se împrăștie în fum“, iar în scurt timp, Henry simte că regimentul îl lasă în urmă. Dacă rămâne pe loc, va fi nimicit. În următoarea clipă, se întoarce și o ia la fugă și va continua să fugă în următoarele patruzeci și cinci de pagini — nu doar de război, ci de rușinea pe care și-a atras-o.

Frica e frică, o forță incontrolabilă care nu poate fi supusă printr-un efort de voință, nu e atât un delict, cât un ghinion, o suferință mentală care-și paralizează victima, care nu se mai poate opune, dar în paginile următoare, Henry comite și o serie de abateri morale care-i dezvăluie caracterul fragil într-un fel care frapează mai mult decât păcatul pardonabil de a fugi de pe câmpul de luptă de frică. Crane nu și-a propus să-l scuze pe tânăr sau să-l transforme într-o figură nobilă sau simpatică. Și niciodată nu binevoiește să-i plângă de milă. Henry Fleming e un tânăr complex și frământat, imperfect așa cum sunt aproape toți oamenii, mai rău decât unii, mai bun decât alții, un exemplu de viață banală, rutinieră, prinsă în vârtejul unor circumstanțe extraordinare. Nu e un sfânt, nici un nebun și nici măcar un erou — e doar un om. Cu aceeași privire fermă pe care o îndreaptă asupra personajelor din Maggie, Crane nu-și judecă protagonistul disperat, panicat, care se îmbată cu apă rece. Îl urmărește pur și simplu și povestește ce face, ce gândește, ce gândește în timp ce face ceea ce face, iar după ce ne spune toate astea, Crane îl privește în continuare și continuă să ne povestească. Onestitatea unei asemenea abordări poate fi îngrozitoare, chiar insuportabilă uneori, dar dacă ar

face altfel ar însemna să trișeze și, spre deosebire de personajul din micul său roman intens, Crane nu trișează.

Mai întâi o ia la sănătoasa spre ultimele rânduri, apoi prin pădure, împiedicându-se și zbătându-se să înainteze, lovindu-se cu umărul de un copac, căzând, ridicându-se iar, pierzându-și chipiul, pierzându-și pușca, alergând, alergând tare, din ce în ce mai tare, mânat de gândul morții care se apropie tot mai mult de el, alergând împreună cu toți ceilalți soldați până când îi depășește, ajungând cu mult în fața lor, alergând până rămâne singur, până când el singur a depășit moartea și, în timp ce obuzele cad, iar pământul explodează în jurul lui, imaginându-și obuzele cum îi rânjesc cu colți fioroși, apoi nimerind peste alte companii care-și văd liniștite de bătălie și gândindu-se că sunt cu toții niște proști pentru că habar n-au că vor muri curând, iar ceva mai târziu, în timp ce-și continuă fuga, vede un general pe calul său, care le strigă tuturor „ Au rezistat! […] Au rezistat, pentru numele lui Dumnezeu“ — și auzindu-l, e scârbit de revelația că fugise de o victorie, că regimentul său respinsese noul atac confederat și câștigase pentru a doua oară.

O înfrângere i-ar fi justificat acțiunile sau măcar l-ar fi ferit de a fi singurul pedepsit, dar victoria l-a transformat într-un dezertor și un laș, într-un paria, și se simte atât furios, cât și nedreptățit, o victimă a unei nedreptăți crase, care și-a văzut „înțelepciunea […] și motivele juste“ zdrobite de „împrejurări odioase“. Așa arată lumea percepută de mintea disperată, egocentrică a tânărului Henry Fleming care, în loc să se întoarcă la compania lui ca să suporte consecințele, se duce „de pe câmp într-o pădure deasă, ca și cum și-ar fi pus în gând să se îngroape“.

Rămas singur și departe de toți, în timp ce tirul muschetelor se aude tot mai slab în depărtare, tânărul azvârle cu un con de pin într-o „veveriță veselă“ și se simte îmbărbătat văzând că animalul o tulește speriat. Asta e legea Naturii, își spune el triumfător. Când apare pericolul, nu stai și lupți până la moarte, ci te întorci și fugi cât poți de repede, și în timp ce tânărul lipăie înainte prin „stufărișul de baltă“, la marginea unei mlaștini, și se afundă „în hățișuri dese […] din întuneric în speranța unui întuneric și mai adânc“, se consolează cu ideea că „natura gândește ca el“, dar la câteva minute după acest gând, are o epifanie care-l îngheață, postulând ceva cu totul diferit: Natura nu are deloc minte, iar măruntele cazne ale omului nu au pic de importanță pentru forțele ce guvernează cerul și pământul.

Într-un final ajunse într-un loc unde ramurile înalte, arcuite închipuiau un soi de capelă. Dădu la o parte încetișor ușile verzi și intră. Acele de pin alcătuiau un covor maroniu delicat. Înăuntru, o penumbră monahală.

Se opri lângă prag, îngrozit de ceea ce văzu.

Un mort rezemat cu spatele de un copac ca o coloană îl privea. Cadavrul era îmbrăcat într-o uniformă care pe vremuri fusese albastră, dar se decolorase până la o nuanță melancolică de verde. Ochii care se holbau la tânăr aveau nuanța stinsă a solzilor unui pește mort. Avea gura deschisă. Roșul se preschimbase într-un galben hidos. Pe pielea cenușie a feței mișunau furnici mărunte. Una dintre ele căra un fel de ghemotoc pe buza lui de sus.

Tânărul dă înapoi înspăimântat și fuge din acel loc până când aude iar zgomote de bătălie, mult mai puternice și mai intense decât ale celor două lupte la care participase: „Brusc se auzi un zăngănit formidabil. Din depărtare venea un vuiet purpuriu.“ De această dată fuge spre luptă, dar nu ca să ia parte la ea, ci ca să fie martor la „o bătălie celestă […] hoarde rostogolindu-se și ciocnindu-se în aer“, dorindu-și să se apropie suficient ca „să vadă cum lasă-n urmă morți“, un impuls derutant și în același timp pervers, un simptom al unei minți care zboară „în toate direcțiile“ și în curând dă peste pâlcuri de morți și căzuți răsfirați la pământ. Se alătură apoi unei procesiuni de răniți care se târăște spre liniile din spate și, în timp ce se târâie alături de „grupul însângerat“, se pomenește mergând lângă o persoană pe care Crane o descrie când ca zdrențărosul, când ca soldatul zdrențăros sau soldatul spectral, un mocofan cu fire blândă, grav rănit, care are o voce „blajină ca de fată“ și face efortul de a se împrieteni cu băiatul, dar Henry nu răspunde avansurilor lui, fără a fi neapărat ostil, ci mai degrabă neatent și indiferent, iar când zdrențărosul îl întreabă unde a fost lovit, adică unde și cum a fost rănit, Henry e atât de jenat de întrebare, încât „se întoarse brusc pe călcâie și se îndepărtă prin mulțime“.

În scurt timp, Crane introduce în carte titlul. Întrebarea pune iar pe jar mintea băiatului și „i se părea că-și poartă acum rușinea la vedere“, o senzație care-l face să se întrebe „dacă ceilalți văd literele vinovăției

arse cu fierul roșu pe fruntea lui“. Din nou, Henry se vede prin ochii altora, pentru că atunci când e singur pare perfect capabil să ignore acea vinovăție, să uite de ea sau să pretindă că nu există, mergând chiar până la a-și justifica acțiunile, dar când soldații răniți îl privesc, rușinea pentru fapta sa îi năvălește iar în gânduri. Următorul paragraf îi expune dilema sub forma unei dorințe:

Uneori se uita la soldații răniți cu invidie. I se părea că cei cu trupurile sfâșiate trebuiau să fie deosebit de fericiți. Ar fi vrut să aibă și el o rană, un semn roșu al curajului.

Brusc, soldatul spectral reapare lângă el „ca un reproș venit să-l bântuie“. Rănitul se stinge încet, dar sigur, e într-o stare mai proastă decât ceva mai devreme, „cu ochii pierduți în necunoscut“, iar în timp ce înaintează șovăitor, „era ceva țeapăn în felul în care se mișca, de parcă ar fi fost extrem de atent să nu stârnească mânia rănilor sale. În timp ce mergea, părea să caute mereu un loc, ca omul care-și alege un mormânt“.

E un pasaj de o mare virtuozitate, observația pătrunzătoare și vestea sumbră a stării tot mai grave a omului în zdrențe, un pasaj de groază și prevestiri negre, urmat rapid de un nou șoc narativ, când Henry ridică ochii oripilat și strigă: „Doamne! Jim Conklin!“

Și iată-l pe prietenul său, soldatul cel înalt, care merge pe același drum cu rănițiii, el însuși rănit de moarte, o figură ce pare ieșită din imensul nor de foc și furie care e războiul, o realitate, cât și o emblemă a războiului în același trup muribund, iar pe următoarele patru pagini, până la sfârșitul capitolului al nouălea, Crane îl silește pe cititor să asiste și să trăiască acea moarte într-unul dintre pasajele considerate pe drept cuvânt a fi printre cele mai remarcabile din carte.

La început, Jim pare să fie senin ca de obicei. Zâmbește și spune „Salut, Henry“, dar tânărul nu poate decât să bâiguie ca răspuns un „O, Jim… o, Jim… O, Jim“. Jim îi întinde apoi „mâna plină de sânge“ și-l întreabă pe Henry unde a fost, spunându-i că s-a temut că fusese omorât, iar în timp ce băiatul continuă să se bâlbâie, Conklin anunță că a fost împușcat — „M-au împușcat. Da, pe legea mea, m-au împușcat“, apoi repetă afirmația „pe un ton uimit, ca și cum nu s-ar fi dumirit cum se întâmplase“. Merg împreună pe drum, soldatul înalt agățându-se de brațul tânărului, iar în scurt timp, „cu o șoaptă

tremurătoare“, Jim îi spune lui Henry că marea lui spaimă e că o să cadă și o să-l calce „un furgon din ăla de artilerie nenorocit“. Henry promite că-l va ajuta, dar Jim e cuprins de un soi de buimăceală și refuză să se mai sprijine de el, spunând „Nu, nu, nu — lasă-mă în pace, lasă-mă în pace“ și abia când intervine soldatul zdrențăros, îndemnându-l pe Henry să-l scoată pe Jim de pe drum, băiatul reușește să-și călăuzească prietenul spre câmpuri. Soldatul zdrențăros știe că trebuie să acționeze repede, căci Jim „oricum o s-o mierlească în vreo cinci minute“, apoi se miră: „De unde naiba o avea atâta putere?“

Imediat ce iese de pe drum, Jim începe să alerge „nesigur și poticnit spre un mic stufăriș“. Henry și soldatul zdrențăros vin după el, derutați, temându-se să nu se accidenteze, dar deși Henry îl roagă să fie atent, Jim nu-l mai ascultă, „pironind cu privirea locul mistic al intențiilor sale. «Nu, nu! Nu mă atinge! Lasă-mă în pace! Lasă-mă în pace!»“ Henry îl întreabă încă o dată ce a pățit, dar Jim o ia iar la fugă clătinându-se și atât băiatul, cât și bărbatul zdrențăros capătă sentimentul că e ceva „ca un ritual în acele mișcări ale soldatului muribund“, ca și cum ar fi „adeptul unei religii smintite, care bea sânge, sfâșie mușchi, zdrobește oase“. Sfârșitul vine încetul cu încetul, într-un dans al morții lung și agonic:

În sfârșit, îl văzură că se oprește și stă nemișcat. Când alergară spre el, băgară de seamă că avea o expresie pe chip care spunea că găsise locul pentru care se frământase atât. Trupul lui uscățiv stătea drept; mâinile pătate de sânge stăteau cuminți de-o parte și de alta. Aștepta cu răbdare ceva ce venise să întâlnească. Era prezent la întâlnire. Se opriră și ei locului, așteptând.

Era liniște.

Într-un final, pieptul soldatului muribund începu să tresalte chinuit. Mișcarea deveni tot mai violentă, de parcă înăuntrul lui un animal dădea din picioare și se zvârcolea cu furie ca să iasă.

Tânărul se chirci în fața acelui spectacol al asfixierii progresive, iar când prietenul său dădu ochii peste cap, văzu în ei ceva care-l făcu să

se arunce la pământ hohotind. Glasul i se înălță într-un ultim strigăt suprem.

— Jim! Jim! Jim!

Soldatul cel înalt deschise gura și vorbi. Făcu un gest.

— Lasă-mă în pace… nu mă atinge… lasă-mă în pace…

Se lăsă iar tăcerea, în timp ce soldatul aștepta.

Brusc, corpul i se crispă și se îndreptă. Apoi fu scuturat de niște friguri prelungite. Privea în gol. Cei doi martori deslușeau o stranie și profundă demnitate în liniile aspre ale groaznicului său chip.

Un sentiment straniu îl împresură pe furiș, încetul cu încetul. Preț de câteva clipe, tremurul picioarelor îl făcu să țopăie într-un soi de dans hidos. Își flutura nebunește mâinile în jurul capului, de parc-ar fi fost cuprins de un entuziasm drăcesc.

Silueta lui înaltă se îndreptă cât era de lungă. Se auzi un pârâit slab. Apoi începu să se aplece înainte, încet și drept, ca un copac retezat. Cu o scurtă contorsiune musculară, umărul stâng lovi primul pământul.

Corpul păru să salte puțin de la pământ.

— Dumnezeule! exclamă soldatul zdrențăros.

Tânărul privise ca vrăjit ceremonia de la locul de întâlnire. Chipul i se strâmbase într-o expresie a agoniilor prin care-și închipuise că trecea prietenul său.

Sări apoi în picioare și, apropiindu-se, privi chipul păstos. Gura era deschisă și rânjea cu toți dinții.

Când pulpana hainei albastre se dădu la o parte, tânărul văzu că o parte a corpului arăta ca și cum ar fi fost sfârtecată de lupi.

Cuprins brusc de o furie lividă, tânărul se întoarse spre câmpul de bătălie. Agită pumnul. Părea gata să rostească o diatribă.

— Drăcie…

Soarele roșu era lipit pe cer ca o pecete.[29]

La scurt timp după asta, Henry comite primul său păcat. Vor mai urma două în restul cărții, dar chiar dacă avem revelația cruzimii tânărului, a faptului că e dispus să mintă ca să-și salveze obrazul și a lipsei de scrupule care-l face să recurgă la un fel de șantaj moral ca să-și apere secretul, băiatul se eliberează treptat de coșmarul fricii sale pentru ca a doua zi să se comporte onorabil pe front și astfel să acceadă la un soi de izbăvire. Bineînțeles, depinde de felul în care definim cuvântul izbăvire — și de felul în care interpretăm concluzia tulbure, ambiguă a romanului.

După moartea lui Jim, Henry se aruncă la pământ „și [începe] să se afunde în gânduri“ în timp ce zdrențărosul turuie despre oroarea la care fuseseră martori, apoi propune s-o ia din loc și să-și continue marșul. Starea lui se înrăutățește („Încep să mă simt cam rău […] al naibii de rău“) și nu știe cât îl vor mai ține picioarele, dar continuă să-și facă griji și pentru băiat, temându-se că Henry are cine știe ce rană pe dinăuntru (ceea ce sigur că are, numai că nu e fizică), iar când îl

întreabă unde e rănit, apoi repetă întrebarea, Henry își iese din minți. Cu „o mișcare furioasă a mâinii“ strigă „O, nu mă mai sâcâi!“, atât de înfuriat, că-i vine să-l strângă de gât pe bărbatul zdrențăros, care până acum s-a purtat cât se poate de bine cu el, fiind blând, atent și săritor, cu toate că e rănit mortal. Într-un gest dezgustător de autocompătimire, motivat de o indiferență totală față de suferința altei ființe, Henry hotărăște brusc să plece. „Adio“, spune el — tăios, ca un pumn neașteptat — și, când bărbatul zdrențăros îl privește „cu gura căscată de uimire“, șocat de cruzimea băiatului, dar și îngrijorat pentru sine, Henry o ia din loc.

Tânărul plecă. Când ajunse la o oarecare depărtare și se întoarse, îl văzu pe zdrențăros rătăcind neajutorat pe câmp.

Atunci se gândi că mai bine i-ar fi fost mort.

O mustrare de conștiință, poate, care totuși nu-l oprește, așa că-și vede de drum, pradă propriului zbucium în timp ce-l abandonează pe soldatul spectral unei morți în singurătate și suferință.

Cea de-a doua abatere, care se întâmplă mai târziu în acea zi, schimbă sensul întregii cărți, îndreptând-o în altă direcție. E tușa de maestru a lui Crane, evenimentul care face ca romanul să fie ceea ce este, iar ironia inclusă în această întorsătură narativă e atât de bogată în semnificații și contrasemnificații, încât mă ia cu amețeală ori de câte ori încerc să le analizez. Un ghinion e transformat într-un noroc, răspunsul la o rugăminte arzătoare ca o dorință dintr-un basm, și totuși lui Henry nu-i rămâne decât să ascundă ce i se întâmplase ca să acopere rușinea vechilor sale fapte reprobabile și să-și continue viața, chiar dacă acea viață e, în fond, o înșelătorie. Date fiind împrejurările, e de înțeles că minte — așa ar face majoritatea oamenilor —, dar imediat ce rostește minciuna, Henry se comportă ca și cum ar crede falsa versiune a poveștii pe care o spune, într-atât încât pare că a și uitat că a mințit și, în loc să mulțumească providenței pentru falsa iertare de păcate, își vede de treabă de parc-ar fi fost ireproșabil de la bun început. Asta e adevărata înșelătorie. Nu că și-a permis să perpetueze înșelătoria, ci că n-o mai consideră înșelătorie, că e nesincer față de sine chiar în legătură cu propria-i nesinceritate.

După ce-l părăsește pe zdrențăros, rătăcește într-un vârtej de confuzie

în timp ce „vuietul dogoritor al bătăliei“ se aude tot mai tare și o masă de soldați în retragere zboară pe lângă el în pădure „ca niște animale slabe, dizgrațioase“. Pe moment, tânărul e reconfortat de această priveliște, în care vede o dovadă a propriei înțelepciuni de a fi fugit din mijlocul luptei, dar apoi vede alți soldați înaintând spre o nouă confruntare și „greutatea neagră a caznei sale“ îl apasă iar. Mintea începe să-i oscileze între două impulsuri opuse: să se alăture acelor soldați și să se întoarcă pe front, imaginându-se ca „o ființă disperată, în albastru, năpustindu-se cumplit cu un genunchi înainte și ținând sus o sabie ruptă“, apoi tânjind ca propria-i armată să fie pusă pe fugă și mii de oameni s-o ia la goană așa cum o luase el, această înfrângere închipuită oferindu-i o oarecare consolare pentru „suferința lui fără precedent“, dar o clipă mai târziu e scârbit de astfel de speranțe abjecte și se învinuiește că ar fi „un ticălos […] cel mai egoist om de pe pământ“. Crane continuă astfel pe șase pagini, dedicând un întreg capitol acestei groaznice incursiuni în labirintul conștiinței lui Henry și ajungând chiar în centrul cărții sale cu această scufundare în interiorul unui suflet prins în speculații mistuitoare care-l poartă în cerc și-l aduc înapoi la punctul de plecare, apoi iar îl poartă în cerc. Kierkegaard numea această stare de spirit boala de moarte. Un secol mai târziu, Sartre i-a spus simplu: Cu ușile închise[30]. Oricum am alege să definim acea stare, ideea e că Henry a ajuns în fața unui zid și, cum zidul e prea înalt ca să-l escaladeze, e blocat acolo — nu doar temporar, ci pentru totdeauna.

Apoi, ca prin miracol, i se oferă semnul roșu al curajului și o posibilă ieșire. Întâlnește altă companie care se retrage, „valuri negre de soldați […] revărsându-se din păduri și acoperind câmpurile“, gonind spre el „ca niște bivoli speriați“. Henry înțelege că fusese pierdută o bătălie importantă și că „războiul, bestia roșie, războiul, zeul umflat de sânge, trebuie să fi fost sătul“. Disperat să afle ce se întâmplă, își face loc prin mulțime, dar când îl apucă de braț pe un soldat și încearcă să-l ia la întrebări, bărbatul furibund și speriat îi strigă „Dă-mi drumul! Dă-mi drumul!“, dar cum Henry nu-i dă drumul, bărbatul îl târâie pe băiat cu el câțiva pași, apoi îl pocnește în cap cu pușca „cu îndemânare și sălbăticie“.

Văzu aripile de foc ale unui fulger clipindu-i în fața ochilor. În cap îi răsună un bubuit asurzitor de tunet.

Deodată, parcă îl lăsară picioarele. Se lăsă la pământ, zvârcolindu-se

[…] Luptând cu durerea paralizantă, parcă se lua la trântă cu o făptură a văzduhului.

Era o luptă sinistră.

Îi curge și sânge — picură din locul unde i-a fost crestat scalpul — și în timp ce se înserează, iar el continuă să înainteze cu greu, chinuit de durere, acel sânge devine falsa lui izbăvire. Durerea se domolește până la urmă, dar încă nu-și dă seama cât de grav e rănit. După-amiaza devine amurg și în curând e aproape noapte, suficient de întuneric ca să se întrebe dacă nu e cazul să-și caute un loc de înnoptat. A rămas singur și s-a rătăcit în pădure, buimac și stors de puteri, înfometat, însetat și disperat, dar atunci se mai întâmplă un miracol în acel ceas al dublului miracol, care ia forma unui glas vesel ce se transformă într-un bărbat cu glas vesel, un alt soldat care vede (vede pe întuneric) că băiatul e „într-un mare hal“ și se oferă să-l conducă înapoi la regimentul lui, sarcină de care se achită de parcă ar avea o baghetă magică, străbătând „labirintul pădurii încâlcite cu un noroc straniu“, iar când ajung la destinație și bărbatul „care-l ajutase ca un prieten ieși astfel din viața lui, tânărul își dădu seama brusc că nu-i văzuse nici măcar o dată chipul“.

Când Henry se întoarce la camarazii din Regimentul 304, încă nu și-a pregătit minciuna și se așteaptă să „simtă în inima lui îndurerată săgețile batjocurii“, dar când primul om cu care se întâlnește se dovedește a fi prietenul său, Wilson, care stă de strajă în întuneric, soldatul gălăgios e atât de bucuros că-l vede, încât Henry ticluiește pe loc o poveste mincinoasă despre aventurile sale și, cum sângele care-i picură din cap e un scut care-l apără de bănuieli, scapă basma curată.

— Da, da, a fost… a fost cumplit. Peste tot am fost. Încolo, în dreapta. Crunt ce s-a luptat acolo. Cumplit a fost. Mă pierdui de regiment. Încolo, în dreapta. Mă împușcară. În cap. N-am mai văzut așa lupte. Crunt. Habar n-am cum de m-oi fi pierdut de regiment. Și mă mai și împușcară.

O zi de lupte l-a schimbat enorm pe Wilson. Duse sunt fanfaronada și bombasticismul curajului său „de paradă“, iar între timp atinsese „o

culme de înțelepciune de unde se vedea pe sine ca o făptură neînsemnată“, o schimbare fundamentală de perspectivă care-l uimește pe Henry și-l convinge „că după asta are să-i vină mai ușor să se afle în preajma prietenului său“. În timp ce Wilson se agită ca „o infirmieră nepriceputǎ“, îngrijindu-se de Henry — bandajându-i neîndemânatic rana cu o batistă mare, pregătindu-i culcușul pentru noapte, aprovizionându-l cu mâncare și cafea din belșug dimineața și în același timp despărțind doi soldați care se încăieraseră în tabără —, intuim că transformarea miraculoasă a lui Wilson într-un om cu „alți ochi“ poate fi înțeleasă mai ales prin legăturile pe care și le-a format cu ceilalți, în timp ce Henry, în ciuda lucrurilor prin care trecuse în ultimele douăzeci și patru de ore, e încă izolat, o ființă solitară care se consideră în continuare mare — cel mai mare om de pe pământ —, așadar, un om care n-are nici puterea, nici dorința de a se gândi la altcineva în afara propriei persoane.

Comite deci a treia abatere, care nu e chiar un gest fățiș ca primele două, ci unul potențial pe care-l păstrează pentru sine ca o asigurare că vinovăția sa nu va fi dezvăluită, o versiune la scară redusă a panicii care-l străbate pe Raskolnikov din Crimă și pedeapsă și-l face să comită o a doua crimă pentru a o acoperi pe prima, pentru că Henry e la fel de disperat să șteargă urmele primei sale crime, iar omul cel mai aproape de a-l demasca e nimeni altul decât Wilson, fostul soldat gălăgios, numit acum pur și simplu prietenul, care riscă să pună prea multe întrebări despre ce i se întâmplase cu o zi în urmă. În dimineața de după întoarcerea lui Henry, în timp ce regimentul așteaptă pregătit de luptă ordinul de a porni în marș, tânărul își aduce aminte de teancul de scrisori pe care i-l încredințase Wilson într-un moment de slăbiciune înainte de prima lor bătălie, când lăcrimase, convins că avea să fie ucis, și, deși e tentat să aducă vorba despre asta, Henry își reprimă impulsul, hotărând să „nu dea acea lovitură meschină“, și totuși e bucuros.

Se bucura că are o mică armă cu care să-și doboare camaradul la primul semn de interogatoriu. El era șeful. De-acum, el era cel care putea râde și arunca săgețile batjocurii.

E o treabă urâtă, o privire usturătoare în sufletul unui manipulator cu sânge rece, iar când Wilson își ia în cele din urmă inima în dinți și-i cere lui Henry scrisorile înapoi, tânărul jubilează. De-acum îl are la mână pe prietenul său și e la adăpost, ferit de eventuala umilință de a

explica cinstit cum fugise de bătălie.

Își recăpătase complet mândria de sine. Stătea acum bine înfipt pe picioare, la umbra ei tot mai mare și, cum din clipa aceea nu mai putea fi dat în vileag, nu se temea de privirea judecătorilor și nu îngăduia propriilor sale gânduri să-l facă mai puțin bărbat. Săvârșise greșelile în beznă, așa că era încă bărbat.

Bărbat — sau ipocrit? Henry nu pare să facă diferența între cele două, așa că atunci când vine vorba despre apărarea reputației, nimic nu e cert. Tributar încă iluziei adolescentine de a se vedea mereu prin ochii altora, concepe bărbăția nu ca pe o stare de soliditate interioară, ci ca pe o formă de respect primită de la alți bărbați. Dacă poți sta cu capul sus printre ceilalți bărbați, ești bărbat. Ce contează că ai comis fapte rușinoase și ai fi ostracizat dacă cineva ar ști asta? Câtă vreme ceilalți nu știu, ești bărbat.

Peste trei paragrafe, cuvântul apare din nou atunci când tânărul care a prins curaj își evaluează situația:

În el creștea un mic mugure de încredere. Era acum un bărbat cu experiență. Avusese de-a face cu dragonii, își spuse, și se convinsese că nu erau atât de hidoși cum și-i închipuise. În plus, erau stângaci; nu loveau cu precizie. O inimă vitează îi putea sfida și astfel își găsea scăparea.

Ba mai mult, cum ar fi putut să-l omoare pe el, alesul zeilor, sortit măreției?

Aceste observații sunt de o complexitate care-ți taie respirația, sugerând atât semne ale unei posibile schimbări la Henry, cât și o persistență înnăscută a egocentrismului și a imaturității sale. Crane nu-i iartă nimic băiatului, dar asta nu înseamnă că-l consideră o cauză pierdută. Poate că e confuz și bâjbâitor, încorsetat de conflictele și slăbiciunile sale, dar e capabil de a învăța din propriile erori, chiar dacă a mințit ca să-și păstreze conștiința curată, chiar dacă are o stimă

de sine atât de pretențios-umflată, încât devine absurdă, căci „sortit măreției“ sau nu, simțim că Henry evoluează cu pași mici. E puțin probabil că poate suferi o transformare monumentală ca cea a lui Wilson, dar e încă îndeajuns de tânăr ca s-o ia de la capăt și există toate premisele unui nou început. Minciuna despre semnul roșu al curajului l-a pus pe picioare, puterea murdară pe care a căpătat-o asupra lui Wilson va proteja minciuna și-l va ține pe linia de plutire, apoi întrebarea care se pune este: încotro se va îndrepta de-acum încolo?

Întrebarea primește un răspuns în ultima treime a cărții, când Henry e aruncat din nou în focul luptei, iar povestea trece de la anxietate la acțiune, de la frică la furie. Pasajele în care Crane descrie bătălia sunt electrizante ca intensitate, o ofensivă susținută pe treizeci și șase de pagini care demonstrează cât de bine stăpânește scenele ample, cu o mulțime de oameni angajați simultan într-o mulțime de activități diferite. Fie că îl comparăm cu un pictor sau cu un operator de imagine, ochiul său mereu la pândă e într-o continuă mișcare, focalizând asupra unui detaliu mărunt dintr-un paragraf, pentru ca în următorul să se retragă pentru a cuprinde întregul tablou, și în timp ce schițează înaintarea, retragerea, apoi al doilea atac al Regimentului 304, limbajul său strict controlat ne ține cu sufletul la gură: „Era o năvală oarbă, disperată, a unei adunături de soldați în uniforme albastre prăfuite și zdrențuite, pe o pajiște verde și sub un cer de safir, spre un gard care se deslușea vag prin fum, dincolo de care scuipau fioroasele arme ale dușmanilor.“ Sau: „Pe dâmbul din stânga era un lung șir de pușți care, răgușite și înnebunite, denunțau dușmanul care se replia în pădure pentru un nou atac, cu monotonia necruțătoare a conflictelor.“ Sau: „Cu hainele lui murdare, în neorânduială, cu chipul roșu și inflamat, deasupra căruia se ițea cârpa veche, pătată cu sânge, cu pușca pe care o rotea nebunește și cu efectele zornăind, arăta ca un soldat smintit.“

Acel soldat smintit e Henry și, pe măsură ce evenimentele acelei zile se desfășoară, mustind de haos, felul în care percepuse până atunci războiul e întors pe dos atunci când tânărul e absorbit de frenezia bătăliei. Dragonii dispar, ca și imagistica supranaturală din prima jumătate a cărții. E un tânăr soldat într-o armată de bărbați și băieți care luptă cu altă armată de soldați și băieți, o încleștare lipsită de măreția celor grecești, căci războiul la mijlocul secolului al XIX-lea nu e o arenă în care bărbații să-și demonstreze valoarea morală prin fapte de vitejie pe câmpul de luptă, ci o simplă chestiune de viață și poate de moarte, o confruntare fizică plină de pușți, tunuri și săbii care amplifică sălbăticia luptelor corp la corp. Așa cum teama e o forță incontrolabilă care copleșește inteligența, la fel e și violența bătăliei,

pe care Crane o descrie ca pe un fel de delir sau nebunie, și cum să se simtă cineva vinovat pentru că s-a transformat într-un sălbatic turbat când abia dacă mai știe cine este? Curajul nu e un act de voință, așa cum nu e nici lașitatea care împinge un om să fugă de bătălie, amândouă izvorând din aceeași sursă irațională. Ieri, Henry a fugit. Azi se pomenește atras în nebunia bătăliei, devorat de o ură față de dușman care-l face să se comporte vitejește, uneori chiar nesăbuit, dar, cu tot eroismul lui în luptă, cea mai importantă victorie a sa e apropierea de Wilson, fostul soldat gălăgios care-i stă alături în luptele pe care le dau zi de zi, amândoi parteneri egali într-un efort comun. Totuși, vechiul Henry rămâne în mare parte neatins și e departe de a fi ajuns la înțelepciunea prietenului său de a se considera „o făptură neînsemnată“. Într-un episod crucial, Henry aude cum unul dintre ofițeri îi spune unui general că băieții din Regimentul 304 „luptă ca niște catârgii“, adică sunt deopotrivă inutili și neimportanți, ceea ce-i stârnește lui Henry o criză de indignare, iar în următoarea bătălie luptă mânat nu doar de ura față de dușman, ci și de ura față de propriii săi ofițeri superiori. Tânărul refuză să se considere mărunt. Nu permite nimănui să-l subestimeze — și trebuie să strălucească cu orice preț.

Cât de mult se schimbă Henry la sfârșitul romanului?

Destul — sau poate chiar destul de mult —, dar nu atât de mult cum pare să-și închipuie.

Ultimul capitol începe cu el îndepărtându-se de câmpul de luptă împreună cu regimentul său și, pe măsură ce mintea i se limpezește treptat și poate „să înțeleagă ce-i cu el și unde se află“, reușește să mediteze la ce i s-a întâmplat în ultimele două zile și să-și „analizeze faptele, eșecurile și izbânzile“. Aceste ultime paragrafe sunt scrise atât de elocvent, de emoționant de-a dreptul, încât nu e greu să te lași vrăjit de Crane și să iei de bune cugetările lui Henry. Dar în profunzime se întâmplă multe și, pentru a desluși concluzia cărții, trebuie să fim foarte atenți.

În primul rând, Henry se bucură că a scăpat întreg din bătălie, că e viu, că fusese „în locul roșu de sânge și negru de patimi“ și scăpase. E un lucru fundamental, iar gândul nerostit care răzbate dincolo de bucuria lui e acela că se ținuse tare pe poziții și nu fugise, că depășise frica de luptă. O victorie pe deplin meritată — și o cauză legitimă de bucurie.

Apoi se gândește la „faptele sale publice“ și la „realizările la care fuseseră martori camarazii săi“, acțiuni care par să merite „o muzică

veselă“ și-i face mare „plăcere“ să și le reamintească. Muzica sugerează o paradă militară pe un bulevard larg, în mijlocul unei mulțimi de curioși care-i ovaționează cu adorație, o fantezie care-i îngăduie să se dedea la un fel de laudă de sine fudulă și-i satisface nevoia de a străluci în ochii altora. Acesta e Henry în toată henry-tatea lui adolescentină, dar ținând cont de lucrurile prin care a trecut pe câmpul de bătălie, îi putem acorda acest moment de autoglorificare. Însă imediat ce trece parada, textul surprinde sărind într-un nou registru cu aceste observații tăioase:

„Își dădea seama că e bun. Își amintea cu un fior de bucurie comentariile pline de respect ale camarazilor despre purtarea sa.“

Dacă înțeleg corect cuvântul bun, Henry nu se consideră un soldat bun sau un camarad bun, ci un om bun, o judecată categorică a valorii sale morale, dar un lucru ironic, surprinzător la cei care sunt cu adevărat buni este că ei nu se consideră buni aproape niciodată. Au tendința să se îndoiască de propria lor bunătate și exact asta îi face să fie buni, în timp ce aceia care nu sunt prea buni sau doar parțial buni, cei care fac mereu boacăne și găsesc întotdeauna un mod de a-și ierta greșelile se consideră buni fără să înțeleagă că nu sunt, de fapt, ce cred că sunt. Un mecanism de autoconservare, poate, sau o formă de amăgire. Henry e încă un personaj neformat, care-și face iluzii și are în continuare nevoie de „comentariile pline de respect ale camarazilor“ care să-l valideze în propriii ochi.

Numai că imediat după asta, gândurile i se îndreaptă spre interior și, pentru prima oară în carte, Henry se ia la trântă în mod cinstit cu defectele, greșelile și momentele sale mai puțin strălucite. Amintirea momentului când fugise de luptă îi revine, făcându-l să roșească, „rușinea îi pâlpâi în suflet“, iar când această amintire urâtă dispare, e imediat urmată de una chiar și mai rea.

I se arătă un spectru al remușcării. În minte i se înfiripă amintirea stăruitoare a soldatului zdrențăros — cel care, ciuruit de gloanțe și golit de sânge, se frământase pentru rana închipuită a altuia; cel care-și sacrificase ultimele rămășițe de putere și minte pentru soldatul înalt; cel care, orbit de istovire și durere, fusese părăsit pe câmp […]

Oriîncotro și-ar fi îndreptat gândurile, se ivea și fantoma sumbră a abandonului pe câmp. Tânărul arunca priviri furișe camarazilor săi,

convins că-i pot citi pe față dovada acelei hăituieli […]

O vreme, amintirea bântuitoare a zdrențărosului îl vlăgui pe tânăr de orice bucurie. Greșeala pe care o făcuse i se arăta limpede și se temea că avea să trăiască toată viața cu acea imagine. Nu lua parte la sporovăiala camarazilor, nici nu-i privea și nu-i lua în seamă, mai puțin când îl cuprindea brusc bănuiala că aceștia îi pot vedea gândurile și că cercetează fiecare detaliu al scenei cu soldatul zdrențăros.

E un progres. Faptul că simte durerea unei asemenea suferințe, că se bălăcește într-un asemenea dispreț usturător față de propria-i purtare crudă e un semn încurajator de maturitate incipientă, dar, oricât de sinceră ar fi frământarea lui Henry („se temea că are să trăiască toată viața cu acea imagine“), mai e un element în suferința lui, o sursă de spaimă pe care o cunoaște deja prea bine: frica de a fi demascat, posibilitatea cumplită ca ceilalți să afle ce făcuse și să-i dezvăluie secretul, adică aceeași spaimă care-l urmărește de la începutul cărții.

Felul cum îl abandonase pe soldatul zdrențăros e de departe cel mai grav dintre păcatele sale, dar să reținem că se gândește întruna și la celelalte două: inexistenta rană de glonț la cap și planul de a-i forța mâna prietenului său ca să tacă și să se supună, folosindu-se de scrisorile rușinoase. Aceste abateri i s-au șters din minte — mai degrabă alungate decât uitate.

Apoi, printr-una dintre acele contorsiuni mentale care par a fi necesare în fața unei vinovății insuportabile, Henry își rezolvă problema sărind pur și simplu peste ea.

„Și totuși, încetul cu încetul, încordându-și forțele, reuși să îndepărteze păcatul.“

În loc să se chinuie tot restul vieții, Henry hotărăște să-și îngroape fapta și să nu se mai întoarcă niciodată la mormânt. Oare s-a căit destul ca să justifice acest gest? Poate că da, poate că nu, cert e că Henry consideră că da, și de îndată ce reușește să îndepărteze păcatul, natura gândurilor sale trece printr-o schimbare profundă, iar cartea se încheie cu un torent ciudat, dar frumos, de contradicții și semne de întrebare ametitoare.

Și totuși, încetul cu încetul, încordându-și forțele, reuși să îndepărteze păcatul. Și în sfârșit avu impresia că ochii i se deschid în feluri noi. Își dădu seama că poate privi îndărăt la obrăznicia și bombasticismul vechilor sale teorii, pentru a le vedea cu adevărat. Se bucură înțelegând că începuse să le disprețuiască.

Această convingere îi întări încrederea în sine. Simțea un fel de bărbăție liniștită, care nu caută să se impună, dar cu vână tare, solidă. Știu că n-are să mai tremure în fața superiorilor săi, oriîncotro l-ar călăuzi. Încercase cu degetul moartea cea mare și aflase că, la urma urmei, ea nu e decât moartea cea mare. El era bărbat.

Fără îndoială, ideile despre război ale tânărului s-au schimbat și nu mai e terorizat de gândul de a muri în luptă, dar aceste iluminări îi dau dreptul să intre în rândul bărbaților? Încă nu. A făcut câțiva pași mărunți în direcția cea bună, dar îl așteaptă încă un drum lung, pentru că a se declara bărbat face parte din aceeași categorie cu a se declara bun, probabil că e o afirmație optimistă, dar în niciun caz una dovedită.

În penultimul paragraf, gândirea lui Henry intră într-o fugă ciudată de imagini hiperbolice, minunat de seducătoare și de convingătoare de la o propoziție la alta, dar în același timp tot mai puțin ancorată, rostogolindu-se tot mai departe de împrejurările în care se află în acel moment.

Ploua. Procesiunea soldaților istoviți s-a transformat în cortegiu mizer, abătut și bombănitor, care abia se târâia printr-o brazdă de noroi brun și lichid sub un cer jos, jalnic. Și totuși tânărul zâmbea, pentru că înțelegea că lumea era făcută pentru el, chiar dacă multora li se dezvăluia a fi alcătuită din sudălmi și bastoane. Se eliberase de boala roșie a bătăliei. Coșmarul înăbușitor trecuse. Fusese un animal ars și nădușit în arșița și durerea războiului. Se întorcea acum cu nesaț de îndrăgostit la imaginile cu ceruri senine, pajiști proaspete, pâraie răcoroase — o existență de veșnică și dulce pace.

Sunt vise de băiat și dau impresia că războiul s-a terminat când de fapt de-abia începe pentru Henry și ceilalți băieți din compania sa. Îi

așteaptă alte bătălii și, pentru a face față cu brio — ca în bătălia acelei zile —, va trebui să redevină un sălbatic și să se afunde iar în boala roșie a războiului. Henry e încă un băiat, dar asta nu înseamnă că nu are potențialul de a deveni bărbat. E aproape sigur că va deveni bărbat — câtă vreme nu e ucis în altă luptă a doua zi sau peste o lună sau peste un an.

În ultima frază a cărții, naratorul invizibil se întoarce ca să ne descrie atmosfera de pe cer.

„Deasupra râului, o rază aurie de soare răzbătu printre pâlcurile de nori de ploaie plumburii.“

Lumină amestecată cu întuneric. Întuneric amestecat cu lumină. Dualitatea realului.

14

În adâncurile unei mine de cărbune.

În mai 1894, la scurt timp după ce Crane îi propusese lui McClure Semnul roșu al curajului și conta încă pe o decizie promptă în privința cărții, McClure i-a angajat pe el și pe Linson să se deplaseze în Scranton, Pennsylvania, ca să relateze despre condițiile din minele de cărbune. Urma să fie plătit abia după publicarea articolului și, cum lui Crane îi bătea vântul prin buzunare, ca de obicei, a împrumutat cincizeci de dolari de la Linson ca să acopere cheltuielile de călătorie. Încă un împrumut pe care n-avea să-l returneze niciodată.

A primit acea misiune datorită unei recomandări din partea lui Garland, care tocmai scrisese pentru McClure’s Magazine un articol despre Homestead după greva brutală de la oțelăria lui Carnegie, așa că Crane și Linson au pornit, înarmați cu penițe și creioane, să scrie reportajul și să-l ilustreze. Au stat la un hotel numit Valley House din Scranton, în prima după-amiază au vizitat mina Oxford, iar seara, prin mijlocirea lui John Raught, un artist local, prieten cu Linson, au luat legătura cu James Young, șef de echipă la minele Dunmore, care le-a organizat o deplasare până la Mina Numărul Cinci a doua zi dimineața. Într-una dintre serile petrecute în oraș, au reușit și să meargă în vizită la reverendul Luther W. Peck, D.D., unchiul matern al lui Crane, un bătrân simpatic care le-a vorbit pe larg despre pasiunea

lui pentru fluturi.

Ne vom întreba: oare Crane se gândea la acțiunile la minele de cărbuni din posesia familiei sale sau la cele pe care le moștenise, apoi i le vânduse fratelui său ca să-și publice prima carte? Probabil. Maggie apăruse pe lume abia în urmă cu paisprezece luni, deși în acest timp i se întâmplaseră multe, iar după ce se spălase pe mâini de minele de cărbune, iată-l explorând adâncurile pământului ca să scrie despre ele.

E unul dintre cele mai bune și mai vii reportaje ale lui Crane, o relatare la persoana întâi, bazată pe observație atentă, despre cum e să te apropii, să intri și să cobori pe fundul unei mine la peste trei sute de metri sub pământ, unde o armată de bărbați, băieți și catâri se spetește extrăgând tone peste tone de antracit din măruntaiele unui infern luminat de lămpașe. Crane prezintă experiența metodic, pas cu pas, începând cu peisajul din jurul minei, instalațiile de concasare care „ședeau pe culmile dealurilor și în vale ca niște uriași monștri la pândă care devorau lumina soarelui, iarba, frunzele verzi“, observă celelalte structuri grupate în jurul clădirii centrale, „barăci, săli pentru mașini, ateliere, birouri, șine“, apoi se oprește pentru a cuprinde spectacolul „micilor culegători de cărbune“, băieții cu cămăși zdrențuite, cu „umerii negri ca niște cuptoare“ care sunt puși să adune fragmentele de cărbune măcinat din jgheaburile care transportă bucățile mai mari, iar Crane comentează, în timp ce-i privește pe băieți la lucru:

În toată regiunea, culegătorii de cărbune sunt la vârsta bătăilor la fund. Văzându-i, te gândești mereu la mamele lor și dacă există vreo școală în zonă. Ei însă nu se sinchisesc. Când au momente libere, ies pe maldărul de culm și joacă baseball, se luptă cu băieții de la alte concasoare sau între ei, în funcție de posibilități. Și nutresc mereu speranța ca într-o bună zi să ajungă în mine, la gurile de ventilație, și mai târziu, catârgii. Apoi și mai târziu, muncitori și ajutoare. Iar într-un final, când vor crește mari și vor deveni bărbați falnici, poate că vor fi mineri, mineri adevărați, vor coborî în subteran ca să fie „storși“ sau poate că vor scăpa cu un simplu „astm de mină“ și vor ajunge niște epave de bătrâni. Sunt foarte ambițioși.

Între timp, trăiesc într-o larmă infernală. Huruitul și bubuitul mașinilor e ca vuietul unei cascade colosale. Sala urlă, zbiară, rage […] Întreaga structură se cutremură de bătăile și rotirile puternice ale

mecanismului mătăhălos. Și în mijlocul ei stau derbedeii ăștia mărunței, care câștigă cincizeci și cinci de cenți în fiecare zi […] Cu atâta hărmălaie care le răsună în urechi, e o minune că le mai rămâne vreun dram de curaj golănesc. Dar ei nu se tem; își continuă fanfaronada.

După câteva minute, Crane și Linson coboară în subteran cu un ascensor care-i zgâlțâie, agățându-se de barele de fier ca să-și țină echilibrul, „în timp ce pereții negri ca moartea zburau pe lângă noi […] Când facultatea echilibrului se pierde, mintea devine un talmeș-balmeș. Voința ducea lupte grele ca să înțeleagă ceva în timpul căderii, dar era ca și cum ne-am fi rostogolit printre stele.“ În timp ce ghidul lor îi conduce prin tuneluri, Crane e uluit văzând că oamenii pe care-i întâlnesc, cu fețele lor înnegrite și hainele la fel de înnegrite, se deslușesc doar datorită ochilor și dinților care strălucesc „ca niște oase albite“ și că, în prima mină, și-au „pierdut numaidecât orice simț al timpului, orientării sau distanței“. Cum menționam ceva mai devreme, urmează un lung pasaj despre catâri în grajdul lor, pe care-l compară cu o temniță, în timp ce catârii înșiși sunt comparați cu niște „șobolani enormi“ (pagina 39), dar și câteva comentarii despre pericolele scurgerilor de gaze, plus un alt pasaj lung despre detonările care au loc în măruntaiele minei de cărbuni, unde estimează corect că s-ar afla sufletul activității — dar și latura ei cea mai primejdioasă.

Crane și Linson la mina din Scranton, primăvara anului 1894

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII SYRACUSE)

Se-aude cum bubuie, trosnește și bufnește, de te întrebi cum de nu se dărâmă acele ziduri colosale de atâta hărmălaie. Iar în susul și în josul tunelului se vede o dezlănțuire de lumini, mici puncte portocalii care pâlpâie și licăresc. Minerii umblă cu pași mari, într-o procesiune grăbită și mohorâtă. Dar totul își găsește înțelesul în huruitul grav, ca de bas, al unei detunături venite dintr-o parte ascunsă a minei. E

război. E partea cea mai sălbatică din veșnica luptă dintre om și natură. Acești mineri formează o avangardă cruntă. Au purtat războiul în locuri unde natura are forța unui milion de uriași. Uneori, vrăjmașa lor ajunge la exasperare și curmă zece, douăzeci, treizeci de vieți. De obicei, ea își păstrează cumpătul și le răpește pe rând, cu metodă și precizie. N-are de ce să se grăbească. Eternitatea îi aparține. După o explozie, fumul plutește mut prin tunelurile adiacente, vag luminos, argintiu.

Crane a fost oripilat nu doar de condițiile în care lucrau acei oameni și de salariile mici pe care le primeau (trei dolari pe zi pentru mineri, un dolar și douăzeci și cinci de cenți pentru ajutoarele lor), ci și de lăcomia proprietarilor de mine, ahtiați după profit, care perpetuau acel sistem de exploatare, așa că de data asta și-a pierdut calmul și obiectivitatea, încheind articolul cu o diatribă furioasă, sarcastică. Primul pasaj:

Nu poți zăbovi prea mult în mină fără să te pomenești întrebându-te de ce baronii cărbunelui câștigă atât de mult, pe când minerii, pe care gurile pământului, negre și haine, îi înghit în fiecare zi, câștigă, prin comparație, atât de puțin.

Al doilea:

Pe când mă aflam în Wilksbarre, la o mină din împrejurimi a avut loc un accident care a pus în pericol viețile a vreo douăzeci de brokeri din domeniul cărbunelui și ale altor oameni care o duc bine din jocuri dubioase pe piață. Ascensorul și ventilatorul s-au blocat, așa încât vizitatorii riscau să fie uciși de gazele care veneau din mină, de la adâncimea de trei sute de metri. Minerii i-au ajutat să urce la suprafață pe scări. Când au ajuns sus, aceștia au leșinat pe loc sau, agitați, au început să toarne în ei whiskey, în funcție de caracterul fiecăruia. Erau pieriți de groază.

Al treilea:

Mă grăbesc să-i salut pe acei brokeri totalmente respectabili și nu mă îndoiesc, desigur, că se găsea printre ei obișnuitul procent de oameni buni și generoși, dar trebuie să mărturisesc că m-am bucurat că, măcar de data asta, brokerul din domeniul mineritului a împărțit greutățile și pericolele cu minerul. Mărturisesc că am simțit o veselie rea și păcătoasă aflând despre chinurile și agonia lor. Mi s-a părut a fi o răzbunare parțială, obscură.

Al patrulea:

Dacă toți cei care se interpun degeaba între miner și consumator, doar spre propriul lor profit imens, ar fi condamnați anual la o anumită perioadă de pericol și întuneric în mine, poate că ar înțelege în sfârșit nefericirea și amarul celor care-și câștigă existența cu asemenea munci disperat de cumplite. Poate că ar începe să înțeleagă valoarea minerului. Și poate că i-ar îngădui o leafă în consecință. În toată țara asta se spune că minerul e un om bine plătit. Dacă-l întrebi pe miner de condiția lui, îți va răspunde, dacă i-ai câștigat încrederea, că acel lucru impersonal și deci lipsit de conștiință, compania

Restul pasajului lipsește pentru că următoarele două pagini ale manuscrisului original s-au pierdut și din aceste patru paragrafe n-a fost niciodată publicat nici măcar un cuvânt. Chiar și McClure, așa amator de scandaluri și ahtiat după controversă cum era, a considerat că Crane mersese prea departe, așa că, fără să-i spună autorului său de douăzeci și doi de ani ce are de gând să facă, a scos foarfeca de editor și a tăiat materialul din articol. În iulie, când „În adâncurile unei mine de cărbune“ a apărut în versiune epurată, Linson povestește că după ce s-a uitat peste articol, Crane a mârâit, l-a aruncat deoparte și a zis: „Deci, până la urmă, pe băieți nu-i interesează adevărul. Atunci de ce naiba m-au trimis încoace? Vor cumva ca publicul să-și închipuie că minele de cărbune sunt niște săli de bal aurite, unde minerii poartă plastroane apretate și mănâncă înghețată?“

Poezii.

Ceva mai devreme în acel an remarcabil, cam din ianuarie și până la mijlocul lui martie, în timp ce lucra în continuare la roman, dar încă nu contribuia în mod regulat la Press, Crane a cotit brusc și neașteptat în altă direcție și așa, fără rimă sau motiv[31] — la propriu fără rimă, deși poate nu fără motiv —, s-a apucat de scris poezii, una după alta, până când a strâns mai mult decât suficiente pentru o carte. Cele mai multe sunt scurte, unele de doar trei sau patru versuri, și toate folosesc cuvinte ciudate, sunt enigmatice și extraordinar de stranii. Nu arată și nici nu sună ca niște poezii, iar Crane însuși le numea rareori „poezii“, preferând să folosească termenul mai modest pe care-l inventase pentru ele, „rânduri“, deși „rândurile“ se transformau uneori în „pastile“, fără îndoială, pastile amare, cu toate astea, rândurile și pastilele lui sunt fără doar și poate poezii.

Diavolii roșii scăpară puzderie

Din inima mea pe pagină.

Erau așa de mărunți,

Că penița îi terciuia

Și mulți se zbăteau în cerneală.

Era ciudat

Să scriu în acea mâzgă roșie

De făpturi din inima mea.

De unde au apărut? Când Linson i-a pus această întrebare, Crane a răspuns, arătând spre propria frunte: „Mi-au venit și le-am scris, atâta tot.“ După câteva săptămâni, când i-a arătat câteva mostre lui Garland, „uluit de forța lor“, prietenul său l-a întrebat dacă mai are și altele, iar Crane a răspuns arătând de această dată spre tâmplă: „Am vreo patru, cinci aici, într-un mic șir. Așa îmi vin — în șiruri mici, gata să fie așternute pe hârtie. Ieri am scris nouă.“ Un an mai târziu, când poeziile au fost adunate și publicate în volum de firma Copeland and Day din Boston, Hawkins l-a întrebat „cum de a ajuns la acest tip de vers aparte“, iar Crane i-a răspuns: „Nu știu. Pur și simplu mi s-a părut un mod foarte cinstit de a exprima ce simt în acel moment […] Am sentimentul obscur că emoțiile care nu pot fi exprimate satisfăcător în proză ar trebui puse în versuri. N-aș fi putut scrie acele lucruri sub formă de proză […] tot așa cum degeaba aș mesteca o hârtie verde, că n-aș putea scuipa apoi bancnote de zece dolari.“

De-ar fi s-azvârl mantaua asta ponosită,

Să umblu liber sub cerul întins;

De-ar fi să nu găsesc acolo

Decât un albastru imens,

Ignorant, fără vreun ecou,

Ce-ar fi atunci?

În afară de câteva poezii scrise în studenție, care s-au pierdut, și de

acea lamentație comică despre punga firavă, mototolită și aruncată în atelierul lui Linson, timp de câțiva ani Crane și-a concentrat energia asupra prozei și toate formele prozei sale — romane, povestiri, satire, schițe — sunt marcate de același stil abundent, doldora de imagini, viguros. Însă poeziile care s-au revărsat din el la începutul lui 1894 sunt toate numai piele și os, reduse la cele mai simple și mai elementare enunțuri, atât de agresiv antilirice și primitive, încât poezia din ele e în cele din urmă mai puțin vizibilă decât e în proză.

Un om se temea că va găsi un ucigaș;

Altul, că va găsi o victimă.

Unul era mai înțelept ca altul.

Pastilele minuscule ale lui Crane contrastau atât de radical cu creațiile înflorite, ultraliterare care treceau drept poezie de calitate în America acelor vremuri, încât de multe ori acesta se cutremura fie și doar la auzul cuvântului „poet“, despre care spunea „îmi amintește mereu de elite și mi se pare cea mai detestabilă insultă“. Însă aversiunea lui Crane față de cuvântul „poet“ n-ar trebui confundată cu aversiunea față de poezia însăși. De fapt, avea la activ destule lecturi în materie, nu doar din Keats, pe care l-am mai pomenit, ci și din Burns, Shelley, Browning, Dryden și așa mai departe, pe lângă doze substanțiale de Shakespeare, și putea produce cu ușurință versuri convenționale, cu rimă, atunci când se simțea inspirat, ca de pildă acest catren ironic compus la școală, după ce fusese obligat să citească (poate și să memoreze) odiosul „Psalm al vieții“ al lui Longfellow, și e într-adevăr profetic că a atacat exact lucrul pe care avea să-l atace mai târziu prin poezii — și pentru care avea să fie atacat uneori: „Nu-mi spune cu glas voios / Că-n viață ne putem desfăta / Cu atât mai puțin / Cu rimele de ne-am juca.“ Pentru o parte substanțială a publicului cititor de poezie, această ostilitate față de convenții l-a transformat într-un deviant barbar, un bădăran autodidact care nu pricepea nimic din tehnicile de versificație, dar timpul avea să spună o poveste cu totul diferită, iar în 1950, John Berryman avea să afirme calm că „Crane e cel mai important poet american dintre Walt Whitman și Emily Dickinson pe de-o parte și contemporanii săi care s-au dezvoltat mai târziu, Edwin

Arlington Robinson, Robert Frost și Ezra Pound, pe de altă parte“[32].

Gândește ca mine, spuse un om,

Altminteri ești ultimul ticălos,

Un nemernic.

Eu am stat și m-am gândit

Și-am zis: Fie, sunt un nemernic.

Primii săi critici au fost colegii de cameră, artiștii gălăgioși și puși pe glume cu care a locuit pe East Twenty-third Street, care, deși îl susțineau pe Crane ca prieten și artist, au găsit în creațiile lui ciudate, aforistice o țintă ideală pentru ironie. Crane i s-a plâns lui Garland, neobișnuit de afectat: „Am vrut să mai scriu câteva azi-noapte, dar nu m-au lăsat «indienii» ăia. Au chiuit așa de tare auzind celelalte rânduri, mai să-mi spargă urechile […] Versurile mele li se par amuzante. Sunt un bufon pentru ei.“

Dacă cineva mi-ar vedea viața măruntă,

Bietele-mi zbateri și lupte,

M-ar crede nebun;

Și nu se cade ca zeii să amenințe nebunii.

Odată, când Linson i-a făcut o vizită, Crane „a arătat către un pamflet prins în perete, deasupra căruia era un portret expresiv al lui […] «Vezi ce-mi fac ăștia» a zis el zâmbind forțat. «Pentru indieni sunt o glumă! Lipesc răutățile astea despre mine când sunt plecat. M-au îmbolnăvit!»“ Recunoscând că scrie din „amintiri vagi“, Linson evocă și următoarea afirmație (aproximativă) a lui Crane: „Javrele rag ca niște lincși când încerc să scriu, dar mă răzbun eu. O să-i pun într-o carte pe fraieri. Sunt niște brute.“ După un an și jumătate, Crane chiar i-a pus într-o carte, cu toții deghizați și purtând alte nume, dar veniți direct din perioada mizeră petrecută în vechea clădire a Ligii Studenților la Arte — îi regăsim în A treia violetă, ultimul dintre romanele lui Crane care se petrece la New York și de departe cea mai autobiografică dintre ficțiunile sale publicate.

Adevărul, spuse un călător,

E o stâncă, o cetate măreață;

Am fost adesea acolo,

Chiar în turnul ei cel mai înalt,

De unde lumea pare neagră.

Adevărul, spuse un călător,

E o suflare, un vânt,

O umbră, o fantomă;

L-am căutat îndelung,

Dar nicicând nu i-am atins

Poala veșmântului.

Și l-am crezut pe al doilea călător;

Căci pentru mine adevărul

E suflare, e vânt,

Umbră, fantomă

Și nicicând nu i-am atins

Poala veșmântului.

Până și Howells a fost nedumerit, iar într-o scurtă scrisoare pe care i-a trimis-o lui Crane la începutul acelei toamne, recunoaște că „chestiile astea sunt prea orfice pentru mine. E păcat să te ocupi de așa ceva când faci absolut splendid lucruri solide, adevărate […] Nu cred că, în mărinimia ei, pronia vrea ca «prozo-poezia» să aibă viață lungă.“

Știam cândva un cântec frumos –

Crede-mă, nu mint —

Era făcut din păsări

Și le-am închis într-un coș;

Când am deschis portița,

Cerule! Și-au luat zborul toate.

„Veniți înapoi, gânduri!“ am strigat.

Dar ele au râs.

Au zburat mai departe

Până s-au făcut ca nisipul

Aruncat între mine și cer.

Dar poeziile au avut și susținători de la bun început, în frunte cu Linson și Garland, cărora le-a urmat curând și John D. Barry, cel care cu un an înainte desființase Maggie prin acea scrisoare arogantă. Dar poeziile l-au entuziasmat și el a fost primul care le-a făcut cunoscute lumii — mai întâi s-a ridicat și a citit bucăți din manuscrisul lui Crane participanților la o reuniune literară importantă care a avut loc în

luna aprilie la New York, apoi l-a pus pe Crane în contact cu firma din Boston care a ajuns să-i publice în anul următor poeziile într-un volum luxos. Ajutorul lui Barry a fost indispensabil, deși probabil că a greșit presupunând că Crane fusese influențat de Emily Dickinson.[33] Și-a bazat această teorie pe o întâmplare care poate fi reală sau nu, dar dacă e reală, el e singurul om care pare să fie la curent cu ea. Barry spune că în 1893, când Crane l-a vizitat pentru prima oară pe Howells, „domnul Howells a luat din bibliotecă un volum de versuri de Emily Dickinson și a citit din el cu voce tare. Domnul Crane a fost profund impresionat […] mai târziu mi-a arătat treizeci de poezii în manuscris [care] alcătuiau grosul volumului intitulat Călărețiii negri. Mi-a fost destul de limpede că fuseseră inspirate direct de domnișoara Dickinson.“ Deși e posibil ca Howells să-i fi citit cu voce tare lui Crane din Dickinson, n-a pomenit nimănui acest lucru, ca de altfel nici Crane, care, din câte se cunoaște, n-a spus și n-a scris niciodată nici măcar un cuvânt despre Dickinson. Asta nu înseamnă că Barry minte în mod deliberat. E posibil ca Howells să-i fi vorbit despre asta — doar lui, nu și altora — sau poate că a auzit povestea de la un terț, dar mai important e următorul lucru: în ciuda unor asemănări superficiale — scurtimea și concizia, disprețul față de formele tradiționale, insistența de a pune întrebări mari mai degrabă decât întrebări mărunte —, Dickinson și Crane nu au aproape nimic în comun ca poeți.

Un om ducea o viață de foc.

În însăși urzeala timpului,

Unde violetul devine oranj,

Iar oranjul, violet,

Viața asta strălucea,

O teribilă pată roșie de nește;

Și totuși când omul a murit,

A înțeles că nu trăise.

Alți susținători au căutat alte influențe care să explice apariția ciudatelor poezioare ale lui Crane. O tabără i-a indicat pe simboliștii francezi (pe care Crane nu i-a citit niciodată), alta l-a văzut în poeziile sale pe Whitman formă condensată (vers liber, fără rime), iar alta, care-l considera „un Aubrey Beardsley al poeziei“, și l-a imaginat pe Crane ca discipol al decadenților. S-au înșelat cu toții. Oricum ar fi, poeziile lui Crane nu au antecedente literare și, fie că sunt bune, slabe sau doar excentrice, se întipăresc în minte și nu se uită prea ușor. Un „șuvoi poetic“, în termenii lui Crane, s-a revărsat, aducând cu sine poeziile, rândurile sau pastilele, de fapt, erupții ritmice din jungla inconștientului său, explozii de energie mentală care nu durau mai mult de câteva scurte momente extatice, iar când prima erupție s-a stins, a urmat a doua, apoi a treia, a patra și a cincea până când, după câteva luni, șuvoiul a secat.

Călăreți negri se iviră din mare.

În sunet și răsunet de lănci și de scuturi,

În tropăit și tropotit de tălpi și copite,

Urlete turbate și coame unduind

Gonind în vânt:

Astfel năvăli păcatul.

Aceasta este prima poezie din colecție, iar din cele șaizeci și șapte de poezii care urmează, câteva pot fi clasificate ca poezii de dragoste (în general pesimiste și disperate), câteva ca poezii de război (parabole ale prostiei omenești), câteva ca poezii filosofice de căutare (un om cere sfatul unui înțelept, care invariabil se dovedește a fi la fel de ignorant) și destul de multe ca atacuri împotriva religiei organizate, împotriva Dumnezeului mâniei și răzbunării care dominase copilăria lui Crane, acestea fiind adesea impregnate de limbaj biblic sau de limbajul imnurilor protestante — vezi expresia „cetate măreață“. Omul cel jalnic și neînsemnat, azvârlit pe un pământ care îi este dacă nu ostil, atunci indiferent, e o făptură zămislită din păcat și osândită la o viață de păcat, care n-are altă cale decât să se consoleze în brațele unui Dumnezeu înțelegător și milostiv, dar dacă Atotputernicul se dovedește a fi un zeu crud și violent, atunci omul trebuie să I se opună de fiecare dată, chiar dacă va fi în cele din urmă strivit pentru că a îndrăznit să se revolte.

„Pedepsesc pe copii pentru vina părinților ce Mă urăsc pe Mine până la al treilea și al patrulea neam.“[34]

Ei bine, atunci, Te urăsc, chip nedrept;

Icoană rea, Te urăsc;

Asmute-Ți dară răzbunarea

Peste capetele bieților oameni

Care orbecăie.

E o faptă de vitejie.

Iar când Dumnezeu nu zdrobește capetele bieților oameni, poate fi distrat și iresponsabil chiar și atunci când creează lumea.

Dumnezeu făuri corabia lumii cu grijă.

Cu măiestrie infinită de meșter în toate

Construi carena și pânzele,

Pregăti apoi cârma,

Ca s-o potrivească.

Stătea mândru și-și cerceta lucrarea.

Apoi — fatalitate — un păcat strigă,

Iar Dumnezeu se întoarse către el.

Corabia prinse ocazia să lunece pe furiș,

Și, vicleană, își văzu neauzită de drum.

Astfel că, mereu fără de cârmă, străbate mările

În călătorii ridicole,

Înaintează ciudat,

Răsucindu-se ca mânată de un țel solemn

În fața vânturilor prostești.

Iar în cer, mulți au râs

De lucrul acesta.

În ansamblu, poeziile din Călărețiii negri pot fi privite ca un fel de delir care l-a copleșit pe Crane și l-a proiectat în adâncurile unei furii care mocnea în el de mulți ani. Sau, dacă nu un delir, atunci un exorcism, o bătălie personală pentru a reduce la tăcere vocile care răsunau încă în capul lui, vocile moralizatoare, de o siguranță absolută, ale strămoșilor săi severi și dogmatici — care credeau că dețin adevărul când, de fapt, nu dețineau decât propria lor dogmă. În acea izbucnire de creativitate aproape continuă care a durat două luni, Crane și-a dat seama că locul său de drept era printre păcătoși, printre cei pierduți și chinuiți care stau ghemuiți în deșert și-și mănâncă inimile. Poezia la care mă refer, care începe cu versurile „În deșert / Am văzut o ființă goală, bestială“ și e reprodusă la pagina 11, se ține într-un singur cuvânt care, dincolo de importanța sa pentru această creație, e forța dinamică din centrul cărții lui Crane în ansamblul ei. Omul care întâlnește ființa goală nu o judecă și nici nu simte vreun dezgust, ci doar îi observă acțiunile. Apoi, fără urmă de ironie, i se adresează cu „prietene“. La fel de bine i s-ar fi putut adresa cu „frate“.

***

La jumătatea lui aprilie, când Barry l-a invitat pe Crane să-și citească poeziile în fața unui public de scriitori și nu numai la o întrunire organizată de Uncut Leaves Society, un eveniment literar formal ținut la luxosul restaurant Sherry's, Crane l-a refuzat, spunând că „mai bine mor decât să fac așa ceva". Linson avea de gând să participe, Senger și Lawrence veniseră și ei din Port Jervis ca să fie prezenți, iar Button călătorise tocmai din Rochester ca să li se alăture, dar când prietenii săi au încercat să-l facă să se răzgândească, S.C. a rămas neclintit pe poziții. Avea oroare să vorbească în public, detesta întrunirile la care smochingul era obligatoriu și nu-l interesa câtuși de puțin să asiste la lectura invitatei de onoare, scriitoarea pentru copii Frances Hodgson Burnett (care pe atunci publicase Micul lord, dar nu și Mica prințesă sau Grădina secretă). Dar în primul rând probabil că era îngrozit de felul cum aveau să fie receptate poeziile sale de un asemenea public corect și înțepat — descris într-un articol despre eveniment ca „literați cultivați" — și, după ce Maggie fusese desființată cu un an în urmă, nu putea risca o nouă umilire publică. Barry se oferise deja să-i citească el poeziile, dar Crane tot n-a vrut să fie prezent, iar când a sosit momentul, s-a despărțit de Linson și de ceilalți cerându-le să-i povestească la întoarcere cum a fost, apoi a rămas singur să se lupte cu emoțiile.

În pofida temerilor sale, lectura a fost un succes. Conform aceluiași articol de presă scris de Elisha J. Edwards, „Domnul Barry a citit poeziile cu o elocință încântătoare, redându-le melodicitatea desăvârșită, chiar dacă nu sunt prezentate în formă metrică. Dacă cei care au ascultat poeziile nu se înșală, publicarea lor ar putea dezvălui un talent considerabil." Când cei patru prieteni ai lui Crane au dat buzna să-i dea vestea cea bună, el a crezut că-l iau peste picior și a durat o vreme până când au reușit să-l convingă că publicul fusese într-adevăr plăcut impresionat. După care, cum spune Linson, „s-a dus la culcare fericit de relatarea favorabilă".

A doua zi, Press a publicat interviul lui Marshall cu Howells, cu comentariile sale generoase despre Crane, alături de introducerea lui Marshall la câteva extrase din Maggie.

Noi semne de viață.

16

Domnul Binks și alții.

În acel an a mai scris și câteva povestiri, șapte publicate și două nepublicate, din câte știu, dar chiar dacă mai scrisese povestirile despre Sullivan County, „Viteza tinereții“, triada despre copilaș și alte delicii microscopice ca „De ce a înjurat tânărul vânzător?“ era în continuare un novice al acestei forme. Acest lucru avea să se schimbe la un moment dat și încă în așa măsură încât, în următorii doi ani, povestirea avea să devină modul său de operare preferat, dar în acel moment bâjbâia încă și îi testa posibilitățile.

Majoritatea sunt nereușite dintr-un motiv sau altul — prea melodramatice sau prea banale, prea tărăgănate sau insuficient dezvoltate —, dar printre aceste eforturi ratate se numără și patru excepții, toate suficient de bune ca să merite pomenite. „O noapte la clubul milionarilor“, care a apărut în revista de umor Truth cu doar o zi înainte de publicarea „Experimentului sărăciei“, e o prostioară juvenilă reușită, o satiră groasă care ia în râs cu subtilitate de baros ignoranța pompoasă a celor putred de bogați, dar își atinge scopul și reușește să fie destul de amuzantă. Vreo zece plutocrați trecuți de prima tinerețe stau în biblioteca de la clubul lor, unde decorațiunile tavanului „costă șaptezeci și patru de dolari pe inchul pătrat“ și fiecare scaun ocupă „o suprafață de podea de două mii de dolari“, iar „un valet plătit cu mărunțiș, capitonat într-un costum de trei sute de dolari“ intră în încăperea tăcută și anunță că afară sunt patru gentlemeni care vor să intre în club. Aceștia se numesc Ralph Waldo Emerson, Nathaniel Hawthorne, George Washington și Alexander Hamilton. Membrii clubului, care n-au auzit de aceste nume, îl întreabă pe valet de unde vin acei oameni, iar când servitorul le răspunde „au zis că vin din America“, mai mulți membri cer măsuri drastice imediate („Nu-i lăsa să intre!“ „Dă-i afară!“ „Omoară-i!“), dar cel care se impune este Erroll van Dyke Strathmore, cu mintea lui calmă. Acesta îi dă dispoziții valetului:

— Să le spui că, din moment ce nu cunoaștem pe nimeni în America […] dacă se vor îndrepta în liniște spre un loc mai convenabil, se vor spăla pe mâini și-și vor face rost de bavete, atunci le va fi îngăduit să se întoarcă și să se uite la restul unei țigări pe care am aruncat-o din neglijență în pragul ușii […] După care să speli treptele de la intrare

cu buretele și să dai prețul de picioare unuia dintre cluburile alea din centru.

Și iată cum maeștrii Epocii de Aur primesc o scatoalcă zdravănă peste ochi în acea bagatelă de nouă sute de cuvinte, dar urmează „Ziua liberă a domnului Binks“, care e mai lungă și mai atent construită (Press, 8 iulie). În afară de triada despre copilaș, e prima povestire scrisă de Crane care nu e nici basm, nici glumă, nici poveste burlescă, apropiindu-se ca spirit mai puțin de Kipling sau Twain și mai mult de Cehov sau (ca să-i pomenim iar numele) de tânărul James Joyce, născut cu doar zece ani după Crane.

Binks e un funcționar modest și silitor din New York care locuiește într-un mic apartament din Harlem cu soția și cei trei copii mici. Într-o după-amiază, în timp ce călătorește cu tramvaiul electric pe Broadway, privește pe fereastră la orașul de piatră și zărește un colț „verde strălucitor“ în Madison Square Park, o priveliște care, în mod inexplicabil, îl răscolește și-i umple capul de „amintiri vagi“ și de „muzica trecutului său“. În acea seară, după o cină tensionată acasă, în timpul căreia, abătut, Binks își jignește soția agasată și își repede copiii, funcționarul hotărăște să organizeze duminică o ieșire în familie la țară. Cum sunt prea strâmtorați ca să ia în calcul o excursie în toată regula, cad de acord să-i facă o vizită mătușii doamnei Binks, Sarah, care locuiește în New Jersey, lângă Ramapo Hills.

Frumusețea acestei povești simple stă în detalii, în interacțiunile dintre soț și soție, minuțios descrise, în activitățile copiilor, în prezentarea cadrului rural și a felului în care acei orășeni stresați se adaptează treptat și intră în ritmul somnolent al acelei alte lumi, mai întâi îngroziți de liniștea și încremenirea din jur („Aș înnebuni dac-ar trebui să trăiesc aici“ spune doamna Binks), pentru ca încetul cu încetul să se domolească până când „aerul cald, adormit, vibrând de zgomotele insectelor, îi înlănțuie într-o indolență grozavă“. Apoi, când soarele se îndreaptă spre apus, domnul și doamna Binks urcă pe un deal, ca să admire priveliștea. După un început intenționat banal într-un tramvai electric de pe Broadway, povestea se încheie cu o viziune melancolică, epifanică a lucrurilor esențiale:

Acel cânt al copacilor se înălța în văzduhul încremenit într-o melodie gravă, șoptită. Era plin de o tristețe infinită — o tristețe pentru naștere, robie, moarte […] Orice om găsește în acel sunet expresia

propriei suferințe. E vocea universală ce jelește […]

Binkșii amuțiseră. Cântecele copacilor impuneau respect. Asistaseră nemișcați la ceremonie, cu ochii ațintiți asupra schimbărilor imense, inefabile care le vorbeau despre lucrul final — sfârșitul inevitabil. Ochii lor aveau o expresie impersonală. Deveniseră mai puri, mai buni datorită acelei predici, acelui glas care le striga din cer […] Într-un târziu, Binks întinse brațul într-un gest întrebător.

— Mă întreb de ce, spuse el. Mă întreb de ce, păcatele mele… de ce e… de ce…

Pe limbă i se încâlcea veșnica întrebare nerostită, dar doamna Binks își strecurase și ea brațul, împletindu-l cu al lui. Capul ei se culcă ușor pe umărul lui.

Se poate spune că pasajul final e prea căutat și probabil că așa este, dar totodată ni-l arată pe Crane tinzând spre un registru nou, același spre care tinde tânărul Joyce în povestirile din Oameni din Dublin, pe care și el le-a scris tot la douăzeci și ceva de ani, o dorință de a porni de la realismul lui Flaubert și de a injecta spiritualitate în zbuciumul lumesc, terestru al oamenilor obișnuiți — care a devenit una dintre principalele ambiții ale modernismului secolului douăzeci. Nu mai există în opera lui Crane nicio altă povestire asemănătoare cu „Ziua liberă a domnului Binks“. Nu era omul care să scrie despre căsătorie, viața de părinte sau presiunile vieții clasei de mijloc, dar în această povestire promițătoare, chiar dacă oarecum imperfectă, face toate aceste trei lucruri, iar rezultatul e intens și totodată neașteptat — o întrezărire a drumului care nu a fost ales.

„Povești spuse de un artist“ (Press, 28 octombrie) e o primă tentativă de a se ocupa de „brutele“ din vechea clădire a Ligii Studenților la Arte și e scrisă cu același realism total ca „Domnul Binks“. Având doar șapte pagini și jumătate, e împărțită în trei povești distincte: „Cum a făcut Belea Mare rost de o masă festivă“, „Cât despre plata chiriei“ și „Ce a făcut Pennoyer cu masa lui de duminică“. Linson apare fugitiv în persoana unui artist pe nume Corinson, dar personajele centrale sunt Crane (Micul Pennoyer sau Penny) și colegii lui de cameră Nelson

Greene (Vânătă Sanderson), R.G. Vosburgh (Warwickson, zis și Belea Mare) și William Carroll (Zbârcitul). Umorul caustic care se face uneori simțit în cele trei episoade vine de la personajele înseși și nu e vreun scop în sine al autorului — un atac —, iar Crane reușește cu deosebită pricepere să surprindă în dialoguri ceea ce eu aș numi o atmosferă de maliție prietenească, replicile sarcastice și tachinăriile unor tineri siliți să locuiască împreună într-un spațiu meschin, iar episoadele înaintează lin și convingător, fără note false.

Mai e și prima povestire a lui Crane despre Vestul American, o glumă amuzantă, deși lipsită de substanță, pe care a scris-o înainte să traverseze Mississippi și să vadă Vestul cu ochii lui — ceea ce nu poate însemna decât că simplele denumiri ale acelor locuri (Denver și Omaha) l-au inspirat suficient ca să aibă un punct de pornire. „Un bilet dus-întors“ (Press, 20 mai) e o glumă picarescă absurdă, spusă de un vagabond veteran pe nume Billie Atkins unui grup de bărbați de la o pensiune „la doi pași de Bowery“. În iarna anului care trecuse, pe când se afla la Denver, Billie simțise un puternic imbold de a pleca la Omaha — nu cu un scop anume, ci pur și simplu pentru că „brusc și-a dat seama că ar fi vrut să fie în Omaha“. Așa că Billie sare dintr-un tren în altul, ia bătaie de la o mulțime de frânari și într-un final ajunge la Omaha atât de rupt și de prăpădit, încât cere să fie arestat ca să aibă un acoperiș deasupra capului pe timp de noapte, iar înainte să adoarmă în celula lui, simte alt imbold puternic și hotărăște să se întoarcă neapărat la Denver de dimineață. O glumiță simpatică. Totuși, povestirea are o frază care se distinge de celelalte. Crane terminase Semnul roșu al curajului în aprilie. Între timp se făcuse mai și, probabil făcând un haz nebun în sinea lui, Crane a scris aceste cuvine în deschiderea celui mai vioi și mai palpitant paragraf din „Un bilet dus-întors“: „Restul călătoriei e incoerent, ca relatările detaliate ale marilor bătălii“. Ce satisfacție trebuie să fi avut persiflându-se astfel, ridiculizându-și propria carte cu asemenea ironie total detașată. Fără îndoială că s-a oprit o clipă ca să-și savureze gluma pe care doar el o înțelegea, după care, mobilizându-se din nou, face un salt înainte și încheie paragraful:

Billie se urcă în trenuri și fu zvârlit afară, aterizând în cap, pe umărul stâng, pe umărul drept, în mâini și genunchi. Se izbi de pământ într-o rână, fără nimic care să amortizeze căderea pe coaste. Hainele i se rupseră și se zdrențuiră ca velele unui bric în bătaia vijeliei. Pielea îi era tatuată cu linii însângerate, cruci, triunghiuri și toate formele geometrice posibile. Dar n-avea de gând s-o ia pe jos și era chitit să ajungă la Omaha. Așa că le îngădui angajaților feroviari să-l folosească

pe post de proiectil cu care să bombardeze pitorescul peisaj vestic.

Dacă povestirile din acel an sunt în general de încălzire — câteva apropiindu-se de desăvârșire, iar altele fiind pe bună dreptate uitate —, unele dintre lipsurile lor pot fi atribuite probabil grabei cu care au fost scrise. Crane lucra simultan la cărți care erau mult mai importante pentru el și deja făcuse pactul cu diavolul să producă material vandabil pentru a se întreține în timp ce-și continua celelalte proiecte. Dolarii îl osândeau, la fel ca pe Melville, Poe și nenumărați alți scriitori americani din secolul al XIX-lea, iar pentru a arăta cât de disperat era Crane să câștige bani în acele vremuri grele, ar trebui să pomenesc de altă povestire mai puțină reușită pe care a scris-o în acea perioadă, „O masă de Crăciun câștigată în luptă“, care a văzut lumina tiparului pe 1 ianuarie 1895. Se întâmplă ca eroul poveștii, un tânăr pe nume Tom, să fie instalator în Levelville, un oraș de prerie. Dispus să publice în orice ziar sau revistă care-l plătea, Crane a ajuns să-și vândă povestirea către o publicație dedicată instalatorilor, Plumbers' Trade Journal, Gas, Steam, and Hot Water Fitters' Review.[35]

17

Vecinul lui Maggie.

Dacă Maggie e o carte care se petrece în iad, Mama lui George se petrece în purgatoriu. Dacă Maggie e o adevărată străfulgerare de roșu aprins, orbitor, Mama lui George e colorată într-un gri închis, solid. Maggie străpunge inima; Mama lui George țese un nor de tristețe atotînvăluitor. Maggie urlă și-ți impune să te supui; Mama lui George, mai liniștită și mai subtilă, te seacă. Maggie poate fi de sine stătătoare, dar Mama lui George capătă forță dacă e văzută ca a doua jumătate a unui imn în două părți pentru o lume în care până și Dumnezeu îngroașă rândurile șomerilor.

Lungă de doar șaizeci și trei de pagini, micuța carte a lui Crane începe cu una dintre cele mai derutante prime fraze din toată istoria literaturii americane: „În vâltoarea ploii care începu în amurg, bulevardul larg lucea în acea nuanță de albăstriu-închis atât de criticată atunci când e zugrăvită în tablouri.“ Nici n-apucă bine cititorul să tragă aer în piept și să se adâncească în poveste, că povestea și felul în care e spusă sunt puse la îndoială. Despre ce nuanță albăstrie vorbește — și de ce e criticată atunci când e zugrăvită în tablouri? Pe de-o parte, Crane afirmă că această nuanță albăstrie există, e o culoare reală din lumea reală (altfel de ce ar include-o în carte?), dar alții care trăiesc în aceeași lume (critici de artă) nu agreează această culoare pentru că… de ce? Presupun că nu pentru că această culoare în sine i-ar ofensa (cum să se simtă cineva ofensat de o culoare?), ci pentru că s-au convins că e o culoare care nu există în lumea naturală, așa că e o ofensă la adresa adevărului — sau a ideilor lor despre artă — atunci când apare într-un tablou. Însă Crane (sau naratorul omniscient al cărții care povestește la persoana a treia) tocmai ne-a spus că a văzut-o, că ploaia căzând pe bulevardul larg are o nuanță de albăstriu-închis, exact acea nuanță albăstrie care-i deranjează atât de rău pe criticii de artă, dar, pentru că e de datoria lui să spună adevărul așa cum îl percepe, naratorul le spune: vă convine sau nu, uite aici albăstriul vostru afurisit.

Cu alte cuvinte: vă convine sau nu, uite aici cărticica mea.

Prima frază a acestei cărți e un manifest, o declarație codificată a principiilor artistice ale lui Crane și tot ceea ce urmează în carte se bazează pe certitudinea că respectiva nuanță de albăstriu-închis e

reală, de fapt, e chiar dovada realității, căci spre deosebire de Maggie, care a fost greșit interpretată ca un roman în tradiție realistă (chiar și de către Crane însuși), Mama lui George nu e o carte despre apariții și monștri, ci despre durere umană observată îndeaproape și despre suferință spirituală profundă.

E o diferență clară, iar motivele schimbării de ton de la o carte la alta sunt diverse. În primul rând, trecuse aproape un an și jumătate de când Crane renunțase la prima tentativă de a scrie Mama lui George, iar în mai 1894, când a reluat-o, avea deja la activ o producție bogată: nu mai puțin de șaptezeci și cinci de poezii, Semnul roșu al curajului și trei dintre cele mai strălucite schițe despre New York („Oameni în bătaia furtunii“ și cele două „Experimente“). Devenise un scriitor mai versat și mai priceput, dar fiindcă era încă necunoscut și nu se simțea pe teren sigur, se lăsase afectat de criticile aduse lui Maggie în cronica lui Garland și-n scrisoarea lui Barry. Dacă romanul ar fi avut succes, poate că s-ar fi apărat de obiecțiile lor, dar cum nu convinsese nici cititorii, criticii îi acordaseră prea puțină atenție, iar cum Semnul roșu era încă prizonier în purgatoriul tacticilor de amânare ale lui McClure, a acceptat presupusa lor cunoaștere superioară în materie de scris ficțiune. O mare greșeală, având în vedere că Maggie e mult peste tot ce au scris ceilalți doi autori vreodată, dar și o șansă, o invitație de a se pune la încercare într-o nouă sferă. Garland îi recomandase autorului „să zugrăvească familiile care trăiesc pe strada vecină, care duc vieți disperat de grele, de o puritate eroică“ și știm de la Linson, căruia Crane i-a relatat întâlnirea sa cu Barry, că una dintre sugestiile pe care le-a primit a fost să folosească mai mult dialog pe viitor pentru că „vorbirea e revelatoare, iluminează povestea“. În Mama lui George, Crane a urmat ambele sfaturi, pentru că, într-adevăr, e mai mult dialog decât în Maggie, și chiar dacă Crane nu s-a dus pe strada vecină ca să-și caute personajele centrale (George Kelcey și mama lui trăiesc în aceeași clădire cu locuințe ieftine de închiriat ca și Johnsonii), sunt oameni liniștiți din clasa muncitoare și nu seamănă în niciun fel cu brutele grotești care domină prima nuvelă. În același timp, să nu uităm că Mama lui George a fost concepută înainte ca Crane să vadă cronica lui Garland sau să discute cu Barry. Intenționase de la bun început să scrie o carte total diferită (încă un motiv, poate, pentru care sfaturile lor au fost binevenite), o poveste care să se concentreze pe război psihologic intim, și nu pe luptele fizice sălbatice prezentate în saga familiei Johnson — un studiu în gri, nu în roșu aprins.

Fără îndoială, a existat și o componentă autobiografică, dar nu se poate măsura exact cât e de mică sau de mare. Pe a doua pagină e pomenit un bărbat pe nume Bill Sickle din așezarea rurală Handyville, fără îndoială inspirat de familia Van Sycle, rudele care-i găzduiseră pe

Stephen, pe atunci în vârstă de opt ani, și pe fratele său Edmund la ferma lor din Sussex County după moartea reverendului Crane, acel moment dificil când familia a fost nevoită să se mute din casa parohială și s-a împrăștiat temporar în mai multe locuri din New Jersey și statul New York. Mai e și numele de familie al lui George, Kelcey, care vine de la un bar din Asbury Park care-i aparținea unui anume William B. Kelsey, unul dintre locurile unde Townley ieșea să bea, iar în această poveste despre un fiu rătăcit și înverșunat care se afundă în alcoolism autodistructiv, pare cert că fratele lui Crane, care se îmbăta frecvent, a fost unul dintre modelele pentru George. Harvey Wickham, colegul de internat al lui Crane de la Claverack, scrie în articolul său din 1926 pentru American Mercury că mama și fiul din carte au fost parțial inspirați de niște rude ale sale pe care Crane le cunoscuse, două persoane din clasa mijlocie pe care Crane le-a „transpus […] în mahala, păstrându-le doar personalitățile — un tânăr plauzibil, bun de nimic, și un părinte indulgent și credul“. E posibil ca Wickham să aibă dreptate, dar asta nu-l scoate din ecuație pe Townley, iar ca să mai adăugăm o posibilă sursă în acest amestec, mai e și Crane însuși. În carte, George e mezinul din cinci frați. Ceilalți patru sunt morți, ca și tatăl, iar după traiul rural din Handyville, George și mama lui stau acum în oraș, într-un apartament din Lower East Side. Motivul mutării nu e niciodată discutat, dar și Crane era mezinul unei familii cu mulți copii și câțiva dintre frații și surorile lui muriseră. O posibilă legătură absconsă, dar dacă la asta adăugăm faptul că mama e o creștină pioasă care militează pentru abstinența de la alcool și mereu se roagă de George, un necredincios indiferent, să vină cu ea la întruniri pentru rugăciune, legătura pare mai mult decât posibilă. Și totuși, în ciuda acestor asemănări, mama din carte nu e un portret al mamei lui Crane. În primul rând, e needucată, spre deosebire de mama lui Crane, și în plus e descrisă ca o persoană slabă și incapabilă, ceea ce mama lui Crane nu era în niciun caz. Nici George nu e inspirat direct de Crane, de fratele lui, Townley, sau de ruda lui Wickham. Și totuși, lăsând la o parte toate referirile la vii și morți, interacțiunile dintre George și mama lui au ceva care atinge un punct sensibil.

Povestea e destul de simplă, cu o construcție aproape scheletică. George Kelcey, „un tânăr negricios“ de vreo douăzeci, douăzeci și doi de ani, se târăște spre casă prin ploaia strălucind în acea nuanță de albăstriu-închis cu un sufertaș pentru masa de prânz la subraț și pufăind dintr-o pipă făcută din știulete de porumb, fiind evident „un om care lucrează cu forța mușchilor“. Tânărul se întâlnește cu Charley Jones, o veche cunoștință din Handyville. Jones, un tip expansiv care dă pe dinafară de bunăvoință, îl invită pe George să bea un pahar cu

el, așa că se duc la o cârciumă, unde Jones își comandă un whiskey, iar George, o bere, care se transformă în două beri, apoi, șovăind, în trei beri și, în timp ce pălăvrăgesc despre vremurile de odinioară, iar John turuie despre cei cinci bărbați răposați din familia Kelcey și despre mama lui George („Ultima oară când am văzut-o, țiu minte că era sprintenă ca un greieraș și bătea țara-n lung și-n lat, predicând una-alta pentru de-alde WCTU“), acesta îi povestește lui George despre „lumea grozavă“ pe care o frecventează la cârciumă și-i propune să li se alăture și el într-o seară, poate chiar în acea seară, la care George răspunde: „Dacă pot, viu.“

Următorul capitol sare la cartierul cu locuințe ieftine de închiriat. Clădirile nu mai sunt tărâmul întunecat, satanic, al construcțiilor strâmbe și ușilor înfricoșătoare din Maggie, ci simple clădiri, iar pe fereastra uneia dintre ele e „un bărbat cu o față roșie, pătată“, care blestemă violent.

Aruncă o sticlă cu boltă, peste două curți, spre fereastra clădirii opuse. Sticla se făcu țăndări în contact cu zidul casei, iar bucățile au căzut zăngănind pe pietrele de dedesubt. Bărbatul a agitat pumnul.

O femeie cu brațele dezgolite, care întindea rufe pe o sfoară într-una dintre curți, îl privi indiferentă pe bărbat și ascultă ce spune. Ochii ei îi urmăriră pe ai lui până la cealaltă clădire. De la o fereastră îndepărtată, un tânăr cu o pipă îi strigă ceva despre neîndemânarea cu care țintise. Doi copii, care se nimeriseră în curtea cu pricina, au cules cioburile de sticlă, mângâindu-le ca pe niște jucării noi.

Ținta sticlei aruncate aiurea e un apartament de vizavi, unde „o bătrânică“ face curat. În timp ce-și vede de treabă, femeia cântă un imn metodist cu o voce care „vibra și tremura în aer ca un duh al sunetului cu o aripă ruptă“, care devine „un cântec de război straniu, un strigăt de luptă și sfidare care se înălța și cobora în urlete stridente“. Această voce — și cântecul — aproape că-l scot din minți de furie pe bărbat.

Bătrânica e mama lui George și, în contrast cu personajele din Maggie, care au prenume, dar nu și nume, ea are nume, dar nu și prenume, fiind identificată pe tot parcursul cărții ca „bătrânica“, ceea ce o face să pară un personaj dintr-o poezioară pentru copii sau dintr-un basm.

Ocupația ei principală, pe lângă cântatul imnurilor și participarea la întrunirile de rugăciune, e curățenia în casă. Mama lui Maggie se delectează cu distrusul mobilei; cu la fel de multă vehemență și convingere, mama lui George o curăță până-i scoate sufletul.

Aceste ocupații sunt esențiale pentru ea, dar și mai dominantă e preocuparea pentru fiul ei, ultima legătură vie cu fosta viață de soție și mamă în Handyville și întruchiparea tuturor speranțelor ei pentru viitor. Tânărul George are slujbă și o întreține financiar, dar cum Crane deja își perfecționase metoda de a-și epura poveștile de tot ce nu e element absolut esențial, nu ni se spune aproape nimic despre slujbă — doar că e într-un fel de „atelier“ și că George e unul dintre cei câțiva (poate numeroșii) angajați care lucrează sub supravegherea unui șef de echipă. De obicei, George se întoarce acasă puțin după ora cinci, dar în acea zi stă într-o cârciumă și bea bere cu Charley Jones, iar la ora cinci, în timp ce-și vede de treburile ei gospodărești, bătrânica se oprește câteva clipe ca să se uite pe fereastră la „gigantica fabrică de bere“ care domină toate celelalte clădiri, anticipând deja întoarcerea lui George, dar după patruzeci și cinci de minute, el încă n-a sosit, iar la începutul celui de-al treilea capitol, femeia a renunțat să scuture și să frece nebunește și s-a așezat pe un scaun, uitându-se la ceas. S-a făcut deja șapte și femeia își derulează cu spaimă în minte toate „nenorocirile și obstacolele“ care i-ar fi putut întrerupe fiului ei drumul de la muncă spre casă. Până în acest moment al poveștii nu s-a întâmplat nimic neobișnuit. O mamă se frământă pentru că nu știe pe unde umblă neprețuitul ei fiu, o reacție standard la o situație standard — după care însă, brusc, începe să devină interesant. Femeia îl aude pe George urcând scările și, fără cea mai mică urmă de ușurare sau bucurie, sare de pe scaun și începe „să se agite prin cameră. Micile emoții temătoare i se șterseră de îndată de pe chip. Părea acum gata să dojenească“. De ce să dojenească? Dacă George nu întârzie de obicei, așa cum sugerează acțiunile ei de până în acel moment, de ce nu i-ar acorda prezumția de nevinovăție și nu i-ar îngădui să explice de ce fusese reținut înainte să simtă impulsul de a dojeni? Printr-un singur cuvânt abil poziționat, Crane tocmai ne-a informat că între cei doi sunt probleme vechi. Dacă ea nu-i acordă prezumția de nevinovăție, înseamnă că deja îl consideră vinovat, iar dacă la începutul cărții e deja în acest punct, înseamnă că problemele se acumulaseră de ceva vreme. Să dojenească. Până în acest moment, nimic din opera lui Crane nu ne-a pregătit pentru o astfel de înțelegere nuanțată a complicatelor mecanisme psihologice care zbârnâie înăuntrul personajelor sale. Momentul marchează ceva nou pentru el, un viraj spre interior care depășește explorarea unei singure minți (Henry Fleming cel izolat și solitar), introducând o a doua minte și,

pentru că acum sunt două minți, spațiul dintre ele devine și el parte a dramei, căci acea zonă invizibilă din mijloc nu e un spațiu gol — e un no man's land încordat și foarte inflamabil, locusul schimbător, instabil al tuturor interacțiunilor umane.

E instructiv să inventariem aceste mișcări interioare din capitolul al treilea, ca să înțelegem cum ne atrage Crane în dansul complex și extrem de ambiguu, de atracție-respingere, al sentimentelor dintre mamă și fiu. George intră în casă și-și lasă sufertașul pentru prânz într-un colț, „în mod evident" (din punctul de vedere al mamei) „frânt de oboseală după o zi de muncă grea" (la care se adaugă cele trei beri consumate după serviciu). Înainte ca bărbatul să scoată vreun cuvânt, „bătrânica șontâcăi spre el, țuguindu-și buzele zbârcite. Părea gata să izbucnească în lacrimi și într-o cascadă de reproșuri". Hotărând să ignore aceste semne de ostilitate, George o salută pe un ton vesel, apoi o întreabă dacă și-a „făcut griji", sugerând că știe deja că se frământase, pentru că-și cunoaște mama la fel de bine cum îl cunoaște ea pe el și e la fel de iritat ca ea de frecventele lor neînțelegeri. În loc să-l menajeze și să treacă repede peste întrebarea lui, ea începe să se plângă. „Da", răspunde ea. „Unde-ai umblat, George? Ce-ai întârziat atâta? Te-am așteptat de mi s-a acrit." Fără să-i acorde răgazul de a răspunde, îi trântește apoi: „Nu-ți arunca haina colo. Atârn-o pe ușă." Deși Crane nu precizează acest lucru în text, e sugerat că George urma să-și arunce haina pe podea, un lucru pe care s-a obișnuit să-l facă și care continuă să fie un măr al discordiei important între ei pe tot parcursul cărții. În acest caz însă, George tace și face cum spune ea, apoi se duce la chiuvetă și se spală. Abia atunci apucă în sfârșit să-i spună ce îl reținuse. „Păi, ca să vezi, m-am întâlnit cu Jones — îl mai știi pe Jones? Un băiat din Handyville. Și musai să stăm și să depănăm la amintiri. Jones e băiat a-ntâia." Ca răspuns, „gura bătrânicii se strânse brusc într-o linie dreaptă." „O, Jones ăla, spuse ea. Nu-mi place de el."

Pentru prima oară de când s-a întors acasă, George nu-și privește mama deloc binevoitor, întrerupând „zvâcnirea unui prosop alb" ca s-o întrebe de ce vorbește astfel despre un om cu care probabil că nu schimbase niciun cuvânt în viața ei, dar mama rămâne neclintită și spune că Jones nu e genul de om cu care e recomandat să umble. „Nu-i om de ispravă", spune ea. „Sigur nu e. Bea." George izbucnește în râs, dar în același timp nu e „șocat de această informație". Maică-sa dă din cap ca să-și întărească spusele, apoi îl lămurește că-l văzuse la un moment dat pe Jones ieșind dintr-un hotel din Handyville „și de-abia se ținea pe picioare. Bea! Sunt sigură că bea!" Refuzând în continuare să intre în conflict cu ea, George scoate un „Pe legea mea!" exasperat și asta-i tot — deocamdată.

În următorul paragraf, a trecut un timp. Stau amândoi la masă, în toiul cinei, iar atmosfera e relativ calmă. „Tânărul se lăsase pe spate în scaun, ca omul care aduce banii în casă. Maică-sa stătea aplecată în față, cu precauție, părând atentă la fiecare îmbucătură. Stătea la marginea scaunului, gata să sară în picioare și să fugă la dulap sau la sobă, să-i aducă orice ar fi avut nevoie. Era neliniștită ca o tânără mamă cu un copil mic.“

E cealaltă fațetă a dansului lor complicat în doi pași, atracția, și nu respingerea, legătura mamă-fiu care nu se desface niciodată pentru că acest lucru e imposibil, dar echilibrul dintre atașament și repulsie e atât de fragil la fiecare dintre ei, încât imediat ce unul se apropie, celălalt începe să se îndepărteze, ceea ce se și întâmplă în următoarele momente, pentru că de îndată ce mama și fiul ajung la o armonie temporară, ea nu se poate abține și face exact acel lucru care-l sâcâie și tulbură din nou echilibrul. Luându-și inima în dinți, ca și cum „ar fi ajuns într-un moment decisiv“, femeia îi cere lui George să meargă cu ea în acea seară la întrunirea pentru rugăciune. Tânărul lasă furculița din mână și-i spune că sigur și-a pierdut mințile. Fără să se descurajeze, mama începe să se roage de el, înșirând argumente după argumente ca să-l facă să se răzgândească (nu mai ies deloc împreună, e o plimbare așa de lungă, se simte atât de singură „și când am așa flăcău mare și voinic, n-oi vrea și eu să mă plimbe nițel?“), dar fără să spună vreodată ceva despre cât de benefic ar fi pentru sufletul lui să participe la întrunire, deși întrunirea primează în mintea lui George: „A avut o viziune, un jalnic întuneric rânduit în șiruri solemne. Chiar și în închipuire era deprimant.“ George nu vrea neapărat să-și dezamăgească mama, dar după ce se străduiește să-i facă pe plac și s-o menajeze, trebuie până la urmă să-i dea un răspuns limpede, așa că cel de-a treilea capitol se încheie astfel:

— Păi, vezi tu, spuse el cu blândețe, nu vreau să merg și nu-mi folosește la nimica să merg dacă nu vreau.

Maică-sa se schimbă numaidecât la față. Scoase un oftat grozav, așa cum auzise că se cade în astfel de ocazii. Își puse o bonetă neagră minusculă pe cap și se înfășură într-un șal vechi. Îi aruncă fiului ei o privire de martiră și se îndepărtă cu jale. Părea o mică procesiune funerară.

Asta îl făcu pe tânăr să se crispeze întru câtva. Indispus, lovi în piciorul mesei. Când zgomotul pașilor ei se stinse, simți o mare ușurare.

Restul cărții decurge din această scenă, avansând într-o spirală compactă de evenimente mărunte chiar și mai alarmante, pe măsură ce George pierde treptat controlul și ajunge pe fundul prăpastiei — ceea ce o distruge pe maică-sa, care moare în ultima frază din carte. Titlul inițial ales de Crane a fost O femeie fără arme. Nu se știe exact de ce a renunțat la el pentru versiunea publicată, dar acest titlu ne dă o idee mai precisă despre intențiile sale de la începutul proiectului decât alegerea anodină pe care a făcut-o în cele din urmă. Doamna Kelcey se consideră un soldat în armata creștină a lui Dumnezeu, dar singura ei armă e credința și, deși există fără îndoială nenumărate suflete care tânjesc să fie mântuite prin credință, George nu se numără printre ele. E dezarmată în fața propriului fiu.

George se face praf, dar nu există o explicație simplă pentru ceea ce i se întâmplă. Sunt în joc mai multe forțe și fiecare lovitură pare calculată astfel încât să sosească fix în momentul în care are efectul cel mai vătămător asupra eului său fragil, neformat. La începutul cărții, George e deja la New York de trei ani, dar e în continuare izolat și nu pare să aibă prieteni. Are o slujbă și colegi (cu care nu se întâlnește în afara serviciului), dar nimic altceva în afară de o mamă adoratoare, anxioasă, dojenitoare și spațiul sufocant al unui mic apartament închiriat. Disperat după companie, dă pe gât trei beri ca să-și prelungească întâlnirea întâmplătoare cu Charley Jones și imediat ce maică-sa pleacă abătută la întrunirea ei de rugăciune, George o șterge pe furiș ca să li se alăture fostului băiat din Handyville și tovarășilor săi la cârciumă. Sunt oameni mai în vârstă, mai experimentați, mari băutori, care-l primesc pe George printre ei cu brațele deschise și, în scurt timp, acesta capătă sentimentul că „petrece cea mai fericită seară din viața lui“, fără să înțeleagă că tovarășii săi nu sunt decât o adunătură de bufoni lăudăroși de toată jena.

În acea noapte, George bea mult, luat de valul camaraderiei acelor „băieți de ispravă“ și, pe măsură ce suda berile, „simțea cum i se umflă pieptul de sentimente bărbătești“ și se visa făcând mari sacrificii nobile pentru noii săi prieteni. Însă când cineva anunță că s-a făcut ora unu, e uimit că e atât de târziu și dă fuga acasă, pentru că la ora șapte trebuie să plece la muncă.

De dimineață, o mahmureală cruntă își ia revanșa asupra lui și cam o săptămână după asta nu mai bea, întorcându-se în fiecare seară direct acasă de la atelier. Mamei îi vine inima la loc. George pare să fi redevenit omul „senin“ și prietenos care fusese și, o perioadă, femeia începe să creadă că e „o mamă perfectă, care crește un fiu perfect“, dar asupra lui George se va abate o nouă lovitură — într-o strălucire de dezamăgire brutală —, o lovitură atât de puternică, încât îl face să se clatine și-n cele din urmă îl doboară. Iar când încearcă să se ridice, își dă seama că are picioarele rupte.

Lui George i se aprind călcâiele după Maggie. O zărește pentru prima oară într-o după-amiază, pe scările clădirii lor, în timp ce urca „ducând într-o mână o măsură de bere și la subraț un pachet învelit în hârtie maro“ și, deși ea îl privește cu o expresie „indiferentă“ și „rece“, întâlnirea îl întoarce pe dos: „Când ea a ajuns pe palier, o rază argintie intrată pe fereastră a trecut peste rotunjimea de copilă a obrazului ei. Ținu minte acest lucru.“ E un lucru pe care nu doar că-l ține minte, ci care începe să-l obsedeze până când „umbra acestei fete era mereu cu el“ și de fiecare dată când o aude pe doamna Johnson că se lansează într-unul dintre scandalurile ei de beție, aproape că se bucură pentru că asta-i permite „să stea pe întuneric și să-și închipuie scene în care o salvează pe fată din mediul ei înfiorător“. George e un visător, unul dintre acei tineri reprimați și stângaci care ard de pasiune, dar nu reușesc să se exprime și, la fel ca Maggie din cealaltă carte, are mintea ticsită de imagini răsuflate ale iubirii romantice idealizate, un tărâm imposibil în care, ca actor principal, nu mai e el însuși, ci „el așa cum spera să fie“, un tânăr curtenitor ieșit din paginile romanelor pe care le citea, cărți stupide, sforăitoare care l-au învățat pe George să creadă că „în lume exista o zeiță care n-avea altă treabă decât să aștepte până când privirea lui o va întâlni pe a ei“. Acum, că privirile li se întâlniseră, tânărul se îmbată cu apă rece, închipuindu-și că ea trebuie să-și fi dat seama de sentimentele lui pentru că — la urma urmei — acestea dogoresc atât de viu înăuntrul lui, încât sigur le văd până și orbii.

Urzea planuri ingenioase, în care se întâlnea cu ea pe coridoare, la ușă, pe stradă. Când reușea s-o întâlnească, era mereu copleșit de gândul că ea vede totul limpede. Simțea roșinea aprinzându-i fața și gâtul. Ca să-i arate că se înșală, întorcea capul sau o fixa cu privire de granit […]

Înțelegea că e de-ajuns să dărâme plăpândele bariere convenționale pentru ca ea să-i descopere caracterul nobil. Uneori, vedea totul în minte. Era foarte abil. Însă în momentul decisiv, curajul îl părăsea. Poate că toată chestiunea era amuzantă pentru ea. Poate că îi vedea zbuciumul mental. Poate că avea să râdă. Și simțea că asta l-ar fi omorât, dacă nu cumva ar fi ucis-o el pe ea. Nu se putea apropia de momentul temut.

Nici nu reușește vreodată. Până să-și adune curajul ca s-o privească în față sau să-i adreseze un singur cuvânt, George e abordat pe holul clădirii de un necunoscut care-l întreabă unde „stau puicuțele Johnson“. Două etaje mai sus, spune George, apoi observă hainele șic, spectaculoase ale bărbatului, „aerul rafinat, de om de lume, experiența, siguranța de sine, curajul strălucindu-i pe chip“ și înțelege că visul său de a o cuceri pe Maggie e mort. Bărbatul e, fără îndoială, barmanul Pete, „porcul ăla versat, cu pelerina lui brodată“, venit s-o însoțească pe frumoasa puicuță Johnson în oraș pentru prima lor întâlnire, iar George o șterge „îmbujorat și rușinat“. Intră în apartamentul familiei Kelcey, iar în următoarea clipă, „pe un ton strident de iritare monotonă“, maică-sa îl cicălește iar pentru că nu și-a atârnat haina în cuier. Pentru prima oară, George are o izbucnire de furie, întorcându-se spre ea cu o expresie „aspră de ură și mânie“. Cei doi se țintuiesc cu privirea în tăcere, iar după un lung moment, mama se împleticește tulburată în camera ei, lovindu-se din neatenție cu șoldul de colțul mesei în timp ce se îndreaptă spre ușă și reușește într-un final să intre. George se așază pe un scaun, își întinde picioarele, își bagă mâinile în buzunare și-și lasă capul în piept, privind în gol. „Îl potopi toată autocompătimirea care vine atunci când sufletul e abătut de la o cale.“

Acesta e momentul decisiv al poveștii și de-aici încolo nimic nu mai oprește inevitabila prăbușire a lui George într-o cruntă dependență de băutură, urmată de pierderea slujbei și de noua sa viață în mijlocul unei bande de golani ratați. „Autocompătimire“ e cuvântul-cheie din ultima frază a capitolului șapte, iar la începutul capitolului opt, Crane merge mai departe și dezvăluie consecințele psihologice ale acelei stări de spirit periculoase. Pentru George, pierderea lui Maggie nu e doar o piedică personală sau o cotitură nefericită a drumului spre dragoste, ci o catastrofă metafizică, distrugerea nu doar a lumii mărunte din vecinătatea lui imediată, ci a întregii sale viziuni despre lume în general.

În următoarele câteva zile, Kelcey fu chinuit pentru prima oară de convingerea deprimantă că pământul nu-i e recunoscător pentru prezența sa pe el. Când i se adresau cuvinte tăioase, le interpreta cu ceea ce părea a fi o înțelegere nouă. Vedea acum că universul îl urăște.

Într-o seară, George se întâlnește iar cu Charley Jones și e invitat la „un chef mâine sară". Mai dornic de companie ca oricând, George acceptă fără să stea pe gânduri, după care Crane pune ultima cărămidă a uluitoarei sale analize a mecanismelor interne după care se conduce mintea lui George Kelcey: „În timp ce se îndrepta spre casă, se gândea că e un om tare hain. Avea să simtă gustul delicios al răzbunării prin autodistrugere parțială. Universul urma să-și regrete atitudinea când avea să-l vadă beat."

Într-un capitol de la începutul lui Maggie, domnul Johnson iese val-vârtej din apartament, „hotărât să tragă o beție răzbunătoare". Obiectul acelei răzbunări e soția lui, dar de această dată, miza e mult mai mare, atât de mare, încât se pune problema autodistrugerii personale pentru a pedepsi universul. E o atitudine de copil mic și capricios — un copil care-și plânge de milă —, dar tocmai asta a devenit George: un copil în trup de bărbat, o făptură plăpândă, ușoară ca un fulg, pe care prima pală de vânt care vine spre el o va sufla oriîncotro.

La petrecere, bea prea repede și prea mult, făcându-se de râs cu declarații despre Maggie greu de înțeles și nu prea coerente („Iubesc o fată de ștă la mine pe șdradă. Uite d-aia-s beat!"), până când își pierde cunoștința, adormind buștean într-o harababură de haine îngrămădite pe podea. Încă o dată, se hotărăște să se îndrepte, ba chiar se lasă târât de maică-sa la o întrunire de rugăciune, însă predica preotului nu face decât să-i dovedească încă o dată lui George că e „damnat". Efortul de a se reforma se risipește într-o indiferență ursuză, George recidivează, descoperă că poate da pe gât „între zece și douăzeci de pahare de bere" într-o seară, iar când maică-sa încearcă să-l mai momească o dată la biserică, tânărul pune piciorul în prag și refuză. Tot mai resentimentar și mai acru, fiul începe să se poarte din ce în ce mai urât cu ea și, orice l-ar întreba, îi răspunde cu o minciună. Se apropie de o bandă de golani fără minte, tineri care cred că le știu pe toate și nu fac decât să bea, să se bată și să piardă vremea la colț de stradă, o frăție admirabilă în ochii lui George, cu toții plictisiți, disprețuitori și „prea șmecheri ca să muncească". Oala stă să dea în foc, iar când George explodează în sfârșit într-o ciocnire urâtă cu

maică-sa, viața în apartament degenerează într-o confruntare încordată, insuportabilă.

Timp de trei zile, trăiră în mutenie. El învârtea în minte agonia maică-sii, care-i aducea o încântare deosebită. Când i se ivea ocazia, făcea mici gesturi mârșave. Voia s-o vadă la pământ. Își pierduse orice control, orice frână; voia să fie împărat. Toată suferința ei era un soi de compensație pentru propriile-i dureri cumplite.

Chipul ei era cenușiu, impasibil. Ca și cum ar fi supraviețuit unui masacru în care tot ceea ce iubise îi fusese smuls de sălbatici cu brutalitate.

Într-o seară, la ora șase, el intră în casă și se uită la maică-sa, care curăța cartofi. Ea ascultă apatică, fără emoție, cum se apropie și nu ridică ochii la intrarea lui.

— Ei, m-au dat afară, spuse el din senin.

Părea lovitura finală.

Și totuși, chiar a doua zi, când se întâmplă o nouă calamitate și iarăși se întoarce totul la o sută optzeci de grade, descoperim că legătura dintre mamă și fiu — care pare ruptă pentru totdeauna — e încă intactă. E una dintre tușele de maestru ale acestei mici cărți răscolitoare, care subliniază cât de profund a pătruns tânărul autor în mințile celor două personaje principale ale sale.

În timp ce George stă la colțul străzii cu amicii lui, trei băieți vin la el în fugă și-l anunță că e chemat acasă, pentru că „baba“ lui e bolnavă. „Kelcey fu săgetat de groază“, aerul din jur devine „sinistru și întunecat“ și un văl catastrofal cuprinde „strada, clădirile, cerul, oamenii“. Când George se uită la prietenii lui, observă că aceștia îl privesc și, în loc să încerce să le dea explicații, le întoarce spatele și

pornește spre casă, „bucuros că nu-i pot vedea chipul, buzele tremurânde, ochii în care pâlpâia frica“. Cu o zi în urmă, savurase agonia maică-sii. Dar știind acum că femeia ar putea muri, intră în panică.

Se dovedește a fi o alarmă falsă. Când intră în apartament și-și găsește mama stând liniștită pe un scaun, simte „un fior de recunoștință de nedescris“. Ea îl lămurește că avusese doar o amețeală, atâta tot, iar după ce căzuse lângă plită, doamna Callahan (vecina lor) o ajutase să se ridice și chemase un doctor, care spusese că probabil avea să-și revină în câteva ore. Pe un ton „care sună vioi“, femeia îl asigură că „nu simt nimica“, la care George răspunde: „Doamne, ce sperietură am tras.“

Ușurat, dar încă sub efectul panicii, George se pomenește că nu știe ce să facă. O întreabă dacă vrea să-i aducă ceva. Nu, nimic, îi răspunde ea, și totuși George rămâne pe loc, privind-o stăruitor, cu o expresie plină de dragoste, iar dacă „nu s-ar fi rușinat, i-ar fi spus vorbe de alint“. Discută puțin despre căutatul unei noi slujbe (cel mai nevralgic subiect), dar George insistă că va încerca, va face tot posibilul să facă rost de una. Poate că sunt vorbe goale, dar s-a convins că vorbește sincer, iar bătrânica înțelege din tonul lui că „făcea pace cu ea“. În cele din urmă, George pregătește masa pentru amândoi. În timp ce stau împreună la masă și mănâncă, râd pe seama prefăcutei nepriceperi a lui George la bucătărie. Capitolul se încheie cu ei doi așezați unul lângă altul pe scaune și privind pe fereastră. Mama stă cu mâna pe capul fiului.

Dar să nu ne amăgim. Acest moment de tandrețe nu reprezintă o reconciliere permanentă, ci mai degrabă un nou armistițiu, o nouă pauză dintr-un lung șir de scandaluri și pauze, iar dacă nu li s-ar termina timpul, ar mai urma și alte scandaluri. Alarma falsă a fost un șoc care a reactivat afecțiunea lui George față de mama lui, numai că el își continuă căderea. Următorul capitol începe cu tânărul Kelcey cerând bani cu împrumut de la tovarășii săi de băut între două vârste și cu toții îl refuză sub pretexte neconvingătoare, iar el își dă seama că ei îl consideră „mai jos decât ei ca poziție socială“. De când e șomer și disperat, nu mai sunt interesați de el și, după un început atât de promițător alături de cordialul Charley Jones și tovarășii lui, George e exclus din grup.

În următorul paragraf, e din nou printre duri, cealaltă micuță comunitate în care se zbate să-și găsească locul, fiind încă un nou-venit care nu e acceptat și nu inspiră încredere pe deplin, ceea ce îl obligă să facă lucruri riscante, prostești, ca să fie primit printre ei cu

drepturi depline. Într-o zi, Fidsey, Corcoran și acoliții lor fac rost de o „halbă mare“ (o găleată mare de tablă cu bere), suflându-i-o noului barman de la birtul din colț, și-l îndeamnă pe George să vină cu ei pe un teren viran din apropiere, ca să bea prada, punându-i la îndoială loialitatea și acuzându-l că „te făcuși un fătălău“. Acolo izbucnește o ceartă între Fidsey și alt dur zis Blue Billie, iar George, care nu e atent și pare „cufundat în alte treburi“, primește din senin misiunea de a-i da o lecție lui Blue Billie. Însă când se pregătesc de luptă, un băiat cu privirea rătăcită coboară alergând dâmbul spre ei, turuind „la repezeală cu glas ascuțit“ că George e chemat acasă, că iar îi e rău maică-sii și „du-te fuga“. George se retrage din fața lui Blue Billie și spune că ar trebui să plece. În loc de sprijin, cei pe care i-ar dori ca prieteni urlă la el. Încearcă să le explice: „Păi, continuă el, nu pot… n-aș vrea… n-aș vrea s-o las pe maică-mea să… ea…“, dar „cuvintele [i] se înecară în corul batjocurii lor“.

Din nou exclus. Mai întâi de cei mai bătrâni, apoi de cei mai tineri. Nu mai are unde să se ducă de-acum decât înapoi la maică-sa și la ceea ce în prima propoziție a ultimului capitol apare sub denumirea de „încăperea morții“.

Pe tot parcursul cărții, Crane tratează scenele din apartament ca pe niște fragmente de teatru, cu dialog abundent și indicații scenice precise, plus indicii emoționale care să sugereze de ce cineva se așază, se ridică sau își înfundă mâinile în buzunare, dar și cu comentarii despre lumini, sunet, recuzită și scenografie. Maggie are un aer cinematografic, dar acțiunile de interior din Mama lui George evocă atmosfera unei piese de teatru, cu o distribuție până în acel moment restrânsă la doar două personaje. În actul final, din două se fac cinci, iar pe ultima pagină, șapte, când din culise, de pe holul clădirii, se aud alte două voci (de mare efect). Când George intră în dormitorul mamei, găsește un tânăr medic care se ocupă de mama lui. La sfârșit, un preot tânăr ia locul tânărului medic, iar doamna Callahan e prezentă în tot acest timp, „scuturând febril“, lustruind și curățând, aranjând „totul în bună rânduială“ și „pregătind venirea morții“.

Când George intră în cameră, bătrânica e întinsă pe patul ei, „șocant de nemișcată, în afară de ochi, care se roteau și lunecau nebunește“. Când fiul i se adresează, nu-l recunoaște. Mintea ei s-a retras undeva departe, iar în cameră au dat buzna fantome din trecut. Femeia îl strigă pe Bill, soțul ei mort, care ară un câmp. „Bill… ooh, Bill… l-ai văzutără pe Georgie? E colo, cu tine? Georgie! Georgie! Vino-ncoace chiar acu’! Chiar… acu’!“ În momentul următor, le cere oamenilor invizibili din cameră să iasă, că nu-i mai vrea acolo, să plece, să plece, să plece.

După șapte rânduri, nuvela se îndreaptă spre final:

Bătrânica stătea nemișcată, cu ochii închiși. Pe măsuța de la capul patului era un pahar cu un medicament apos. Lumina răsfrântă asupra lui închipuia o stea argintie. Cei doi bărbați stăteau lângă pat, așteptând. La bucătărie, doamna Callahan își trăsese un scaun lângă plită și aștepta.

Kelcey își ațintì privirea asupra tapetului. Avea un model cu buchete de trandafiri maro. Le simțea ca pe niște crabi hidoși care i se târau pe creier.

Văzu prin ușa deschisă soarele cald al după-amiezii licărind pe mușamaua de pe masă. Pe fereastră se vedea un cer frumos și blând, ca smălțuit cu albastru, și un brâu de hornuri și acoperișuri strălucind ici și colo. Un vuiet continuu, veșnicul tropăit al orașului în mișcare, răsuna amestecat cu strigăte vagi. La răstimpuri, femeia de lângă plită se fâțâia, cuprinsă de neastâmpăr, și tușea.

Dincolo de prag, dinspre coridor, se auziră două voci.

— Johnnie!

— Ce-i!

— Ia fă-te-ncoa’! Vreau să te du’ să-mi iei ceva de la magazin!

— Hai, ma’, trimete-o pe Sally!

— Ba n-o trimet! Ia vino încoace!

— Bine, viu acu'!

— Johnnie!

— Ți-am zis că viu acu'!

— Johnnie… Se auzi o călcătură grea, apoi chirăitul unui copil. Brusc, preotul sări în picioare. Se repezi înainte și privi cu atenție. Bătrânica era moartă.

Altă mamă și alt fiu și cine poate spune ce-i rezervă viitorul micului Johnnie de vizavi?

***

În noiembrie 1894, când Crane a terminat Mama lui George, Semnul roșu al curajului fusese acceptat pentru a fi publicat în foileton de Bacheller. După un posibil refuz (nimeni nu știe sigur), Crane a hotărât să păstreze noul manuscris până când avea să primească verdictul pentru Semnul roșu, pentru că succesul sau eșecul acelei cărți avea să determine soarta celeilalte. Rezultatele versiunii în foileton au fost neconcludente, așa că a continuat să aștepte până în septembrie 1895, când Semnul roșu a fost publicat ca roman. Abia atunci a trimis Mama lui George, care a fost publicată într-un final în 1896. După recenziile excelente și vânzările bogate de care a avut parte Semnul roșu, probabil că așteptările au fost mari, dar cel de-al doilea scurt roman al lui Crane despre cartierele sărace din New York a avut un ecou foarte discret — la fel ca primul. O carte înfiorătoare, deprimantă, au spus criticii. Probabil pe bună dreptate. Chiar e o carte înfiorătoare și deprimantă, dar e totodată excepțională — ca și Maggie. Pentru prima oară de când ajunsese la New York, impetuosul

Crane își jucase cartea cu prudență, dar degeaba.

Publicul se ferea de mahalale.

18

Pike County Puzzle și lupta cu Boston.

Ceea ce mă intrigă cel mai mult la Crane e multilateralitatea lui. Nu doar cele câteva personalități pe care le purta în trupul lui plăpând (cu toții suntem o multitudine de personalități contradictorii), ci și talentul său de a se gândi la un lucru în timp ce se gândea și la al doilea lucru, ba poate chiar și la al treilea și la al patrulea, fără să piardă șirul cu primul sau, cu alte cuvinte, capacitatea sa de a trăi stări de spirit diferite într-o succesiune rapidă, vertiginoasă. Fără acest talent, nu s-ar putea explica fertilitatea din 1894. În timp ce lucra la roman, lucra și la poeziile sale și în timp ce lucra la roman și la poezii, lucra și la schițele pentru ziare și la diverse povestiri, iar în timp ce lucra la schițele pentru ziare și la diverse povestiri, după ce terminase cu romanul și poeziile, s-a apucat de nuvelă, iar în timp ce lucra la nuvelă — cea mai înfiorătoare și deprimantă carte —, și-a luat o vacanță de vară de o lună, a plecat în pustietate cu un grup de prieteni și și-a încheiat vacanța coproducând cele mai trăsnite și mai bizare absurdități comice pe care le trântise mintea lui de la Farsa Gângăniilor Uriașe din 1891.

Pentru a sărbători angajarea fiului la Facultatea de Medicină Hahnemann din Philadelphia, mama lui Fred Lawrence a organizat pe cheltuiala ei o ieșire în grup la pădure, lângă Twin Lakes din Pike County, Pennsylvania. Au fost invitați peste douăzeci de tineri și tinere, care au plecat împreună cu doamna Lawrence și alte două femei, care au îndeplinit rolul de însoțitoare și bucătărese în acele zile și nopți de stat la cort, sporturi și jocuri, seri muzicale și glume necontenite care au durat toată luna august. Linson s-a alăturat grupului la un moment dat în prima săptămână și mai târziu a povestit că „Steve a fost în al nouălea cer acolo. Libertatea pădurii și giumbușlucurile tinerești la care te îndeamnă sporturile pe uscat și apă au fost un bun medicament. De trei ori pe zi ne hrăneam la o masă lungă, în picioare, ca niște animale ce eram. Seara ne adunam la lumina portocalie a unui imens foc de tabără și ne așezam pe crengi joase sau bușteni, iar Stephen se rezema cu spatele de un copac și

ciupea o chitară.“ Linson oferă și singura relatare care s-a păstrat cu Crane jucând baseball după ce se lăsase de facultate:

Într-o după-amiază am primit confirmarea că, în ciuda aspectului său fragil, Stephen nu era plăpând. Jucam baseball. El juca la bătaie. Alergam pe lângă a treia bază pentru un home run, eram cam precipitat. Dintr-o scăpare, n-am văzut că mingea mi-o luase înainte cu doar o secundă sau două, dar am dat de ea în mâna lui Steve. Parcă m-aș fi lovit de-o oiște de căruță, așa am simțit impactul. „Îmi pare rău, CK, ești scos din joc.“ Foarte nonșalant, dar eficient. Chiar am fost scos din joc până la sfârșitul meciului.

În tabăra de la Twin Lakes exista tradiția de a crea un suvenir care să marcheze timpul petrecut acolo — o fotografie, o poezie amuzantă sau orice altceva le trecea prin minte. În 1894, cu ajutorul prietenului său, Louis Senger, Crane și-a asumat misiunea ambițioasă de a crea un ziar de patru pagini, Pike County Puzzle, care a fost tipărit de Port Jervis Union după plecarea excursioniștilor din Twin Lakes. Nu e clar dacă au lucrat la el în acea lună sau l-au încropit într-o explozie frenetică de creație neîntreruptă imediat ce s-au întors la Port Jervis, cum sugerează comentariile lui Linson: „Steve și Lou au petrecut o noapte foarte amuzantă acasă la Senger, redactând acea publicație stranie. Eu, care stăteam în camera vecină, trebuie să fi dormit vreo două ore.“

Indiferent cum a fost scris, rezultatul e într-adevăr foarte amuzant. Ca participant la proiect, Union a remarcat cu mândrie ziarul unicat și l-a lăudat pe Crane pentru treaba bună pe care o făcuse.

De la început și până la sfârșit, „Puzzle“ e produsul geniului prolific al domnului Crane și întregul său conținut, inclusiv editoriale, reclame, corespondențe, anunțuri și recomandări, a fost scris de el […] În mod evident, redactorul-șef a urmărit să pară deștept, amuzant, simpatic, satiric, ironic și spiritual pe seama colegilor săi (fără să se cruțe nici pe sine) și a rezultat o creație burlescă ingenioasă.

Tipărite pe patru coloane, pe cel mai lat tip de hârtie și cu un corp de literă atât de mic, încât putea fi citit lesne doar cu o lupă, articolele din Puzzle ocupă douăzeci și șapte de pagini și jumătate în versiunea

lor reconfigurată pentru volumul VIII al operelor complete. Datată 28 august 1894, caseta din Pike County Puzzle include mottoul motivațional al publicației (atribuit lui Senger), „HSTR WITH XZOASCVAR“, iar în numeroasele articole și pamflete care urmează, aproape toată lumea e luată peste picior, aproape toată lumea primește câte o poreclă (Wickam cel Hain, Tubbs Vijelie, Pierce Hămesitul), iar Crane, care se dădea în vânt după clătite, e poreclit Pan-Cake Pete[36], care devine mai târziu, într-o relatare intitulată „UN CONCERT STRAȘNIC“, „Signor Pancako Peti“:

Signor Peti își frânse vocea pe genunchi, o legă apoi pur și simplu cu o batistă de mătase și cântă „Dați-mi paharele de whiskey înapoi“ cu emoție și trăire intensă. Apoi o ținu între degetul mare și arătător, chiar în văzul publicului, până când deodată se făcu nevăzută. Mulțimea curioasă rămase cu gura căscată când Signor, înaintând pe culoarul central, râse jucăuș și scoase vocea din buzunarul stâng al puloverului lui Ontario Bradfield. Signor trecu de la o ispravă la alta în stilul său flamboaiant italian și, când cortina se lăsă pentru ultima oară, cu toții declarară într-un glas că petrecuseră una dintre cele mai agreabile, plăcute și dezastruoase seri din viața lor.

Ne putem face astfel o idee clară despre tonul publicației care, în momentele cele mai amuzante, atinge genul de absurd plin de haz pe care-l găsim la Lewis Carroll și S.J. Perelman, în momentele cele mai nebunești, seamănă cu ghiveciul de elemente distonante proprii dadaiștilor și paginilor din Mad, iar în momentele mai puțin inventive are savoarea sarcasmului complice din revistele umoristice studențești. Per ansamblu, Puzzle ne aduce aminte cu elocvență cât de tânăr era Crane în vara anului 1894, căci, cu toate că făcuse atât de multe în ultimii ani, dac-ar fi rămas la facultate și și-ar fi luat diploma la Syracuse, ar fi absolvit ultimul an cu doar câteva săptămâni înainte de vacanța de vară în Pike County.

Acest șuvoi de exuberanță trăsnită devine cel mai interesant în momentele când Crane își râde singur de el — mai ales de propria-i seriozitate. Într-o bucată scrisă într-o singură frază, cu titlul ACCIDENTUL, aflăm că „În timp ce Stephen Crane urca scărița de frânghie care se înalță pe versantul drept al crestei învăluite în nori a gândurilor sale, a căzut și s-a rănit cumplit“. Apoi, la o rubrică de sfaturi plină de întrebări ca „Recomandați amestecul de băuturi?“, „Mi-ați văzut pe undeva manierele la masă?“ și „M-ați sfătui să

zâmbesc cu atâta mărinimie?“, Stephen Crane scrie și întreabă: „Ce pot face cu vocea mea?“ Răspunsul este: „Primăvara poți să ari cu ea, Stephen, dar după ce se coace porumbul, va trebui să-ți cauți de lucru la cariera de piatră vânătă. Am văzut voci ca ale tale folosite foarte eficient ca presă pentru cidru.“

În general, cu cât scrisul devine mai smintit, cu atât mai plăcut e de citit: „În timp ce domnul S. Energic Brinson își tundea ușurel barba cu o mașină de tuns iarba, o lamă s-a împiedicat și i-a vătămat atât de grav trăsăturile, încât […] sora lui, domnișoara Charlotte Montague Brinson, care se pricepe de minune să imite activități, a leșinat și s-a trezit cu amândouă brațele paralizate. Se spune că nu va putea spăla vase timp de patru ani.“

Și totuși, în același timp (ca să folosesc din nou aceste cuvinte), cu atâta veselie peste tot în jur, Crane se gândea cu tristețe la poeziile sale. Manuscrisul Călăreților negri stătea în birourile din Boston ale Copeland and Day și, indiferent că fusese trimis de Barry sau de Crane, la sugestia lui Barry, trecuse destul timp, iar autorul lor nu fusese anunțat dacă intenționau sau nu să-l publice. Pe 23 august sau în jurul acestei date, în timp ce se afla încă la Twin Lakes, Crane a trimis un bilet îngrijorat la Boston.

Stimați domni,

aștept vești de la dumneavoastră în legătură cu poeziile mele. Aș vrea ca până la începutul toamnei, să fiu cu roadele muncii[37] culese și n-am primit niciun semn de la domniile voastre de ceva vreme.[38] Intențiile dumneavoastră sunt un mister pentru mine.

Al dumneavoastră cu toată sinceritatea,

Stephen Crane

Probabil că i s-a răspuns imediat, din moment ce Crane le-a mai trimis o scrisoare pe 9 septembrie, de la Hartwood, deloc mulțumit de ceea

ce-i scriseseră. Trebuie să ne amintim că McClure îl tortura pe Crane de cinci luni deja cu refuzul de a-și asuma vreo obligație față de romanul de război, iar frustrarea lui Crane creștea întruna. În scrisoarea de la Copeland and Day i se cerea să facă mai multe schimbări și tăieturi, iar domnul Simțul Umorului de la Pike County Puzzle, care era și autorul Călăreților negri, le-a răspuns într-un acces de furie monumental.

Stimați domni,

sunt o mulțime de puncte asupra cărora nu cădem de acord. În primul rând, trebuie să refuz categoric ca poeziile mele să fie tipărite fără multe dintre cele pe care dumneavoastră le-ați inclus la fel de categoric la „nu“. Am sentimentul că-mi lipsiți cartea de orice simț etic. De toată anarhia, poate. Insist în mod deosebit asupra anarhiei. Din poeziile pe care le păstrați, ați putea produce ceea ce s-ar putea numi „un volumaș drăguț de versuri semnat Stephen Crane“, dar eu, unul, n-aș avea nicio satisfacție. Presupun că pe cele care se referă la Dumnezeu le condamnați cu totul. Nu-mi doresc nicidecum să lipsească din cartea mea când va fi tipărită. Sunt câteva pe care le consider nedemne de a fi tipărite. Pe acestea le anexez aici. Cât despre celelalte, nu pot renunța la ele — în carte.

În al doilea rând, ați vrea să mai scriu încă vreo câteva zeci. Mi-e cu desăvârșire imposibil. Vom fi nevoiți să cădem la o înțelegere în privința celor deja scrise.

În caz că veți găsi poziția mea de neacceptat, nu mă voi considera jignit dacă veți trimite toate versurile din posesia dumneavoastră la adresa anexată. Vă rămân nerecunoscător.

Al dumneavoastră sincer,

Stephen Crane

Crane era încă un necunoscut, dar această splendidă scrisoare vituperantă în apărarea poziției sale etice și estetice — anarhia, energia, disprețul sălbatic pentru ceea ce e considerat „drăguț“ — demonstrează că, oricât de dornic ar fi fost să-și vadă creațiile publicate, era gata să renunțe la publicare dacă editorul îndrăznea să-i compromită munca. Bravo lui, dar bravo și celor de la Copeland and Day că au rămas alături de el și au dus proiectul până la capăt. Până la urmă au fost omise șapte poezii (cu aprobarea lui Crane), dar lipsa lor nu diminuează cu nimic anarhia care străbate Călăreții negri din momentul în care călăreții ies din mare și-și încep asaltul sălbatic asupra lumii.

Într-o zi scoți douăzeci și șapte de pagini și jumătate de glume, iar după douăsprezece zile, simțindu-te încolțit, îți pui mănușile de box și te bați cu pumnii. Pentru un om care boxa rareori, mărunțelul avea o dreaptă extraordinar de puternică.

19

Știm deja ce urmează. Crane se întoarce la New York la mijlocul lui septembrie și-și continuă activitatea de freelance pentru Press. În octombrie, Marshall îl pune în legătură cu Irving Bacheller și o versiune trunchiată a romanului de război e acceptată pentru a fi publicată în foileton. În noiembrie termină Mama lui George. După ce versiunea trunchiată apare la începutul lui decembrie în unsprezece sau douăsprezece ziare din toată țara, Crane îi dă Semnul roșu al curajului lui Ripley Hitchcock și, în cele din urmă, cartea e acceptată pentru publicare de D. Appleton and Company. Între timp, Bacheller îl angajează ca să călătorească în Vest, Sud și Mexic într-o expediție de durată ca reporter de agenție de știri, iar la sfârșitul lui ianuarie 1895, în timp ce Crane își face bagajele și se pregătește să plece în Nebraska prin Philadelphia și St. Louis, aș vrea să mă opresc un moment și să mă refer la câteva chestiuni semnalate ceva mai devreme (pagina 71). Pentru asta va trebui să cercetez mai adânc cine a fost Crane și, în măsura în care este posibil, să descopăr ce anume vedea el când, rămas singur în cameră, lua distanță și se privea pe sine.

Privindu-i pe ceilalți. Punctul de plecare e scrisoarea din 1892 a lui Crane către prietenul său Tommie Borland și cuvintele: „eu unul — eu

unul cred că sunt foarte bune și cele negre — dacă — dacă sunt galbene și tinere.“ Aici se întâmplă simultan extraordinar de multe lucruri. Crane nu doar că pare vinovat („citește și tu următoarele rânduri în șoaptă“) și nu doar că-i împărtășește prietenului său mai tânăr, care-l idolatrizează, secretele „purtărilor unui bărbat cu o fată“, ci dezvăluie o atitudine rasistă față de negri (negrul e în regulă dacă nu e prea negru), denigrând în același timp femeile prin reducerea lor la simple obiecte ale dorinței masculine. Crane avea douăzeci de ani când a scris aceste cuvinte și, cu toată bravura adolescentină care se simte în ele, acestea ridică întrebări importante despre omul care a fost și despre felul în care-i privea pe cei pe care-i percepea ca fiind diferiți de el, adică nu doar negri, ci și indieni americani, indieni asiatici, chinezi, mexicani și toți imigranții europeni albi care nu erau protestanți vorbitori de engleză, mai ales cei care erau cei mai vizibili la New York în anii 1890: irlandezii, italienii și evreii. Ca artist, Crane își depășea epoca, dar ca om era un exponent al epocii la fel ca oricare alt protestant alb anglo-saxon, iar în acele vremuri ale legilor Jim Crow și ale cazurilor ca Plessy contra Ferguson[39], ale legii privind excluderea chinezilor, care a avut un dublu scop, ale rezistenței intense în fața imigrației din sud și est (reprezentată de membrii JOUAM), ale antisemitismului universal și ale ultimului război al cavaleriei americane cu indienii, Crane se evidențiază ca membru mai degrabă tolerant și egalitarist al clasei sale, dar nici măcar el nu era cu totul imun la prejudecățile și ideile tribale preconcepute adânc înrădăcinate, iar aceste antagonisme etnice se fac simțite pe ici, pe colo în opera lui, cel mai flagrant într-o bucată nepublicată de la începuturile sale, scrisă probabil în 1891, în timpul semestrului petrecut la Syracuse, „Boala lăcomiei“, care m-a șocat prima oară când am citit-o.

O schiță dramatică având drept cadru Paradise, N.J. și care se desfășoară într-un moment descris ca „la sfârșitul lucrurilor“, scurta scriere are o distribuție care-i include pe domnul John P. St. Peter, „o mulțime de creștini“ și „o gloată de evrei“. Domnul St. Peter doarme comod pe o lădiță lângă bariera rotitoare de la poarta centrală a regatului său din Paradise, N.J. Se stârnește o larmă de „voci ridicate mânios, discuții, disensiuni, certuri, cicăleli și un tropăit de picioare năpustindu-se nebunește“, apoi dă buzna o gloată de evrei, formată din „treisprezece vânzători de haine“ și „patruzeci de cămătari“, plus alți anonimi. După ce se împing, se înghiontesc și se bat îndelung, aceștia se așază în sfârșit pe locurile din față. Intră apoi creștinii, care „merg în bună rânduială, cu modestie“, iar când descoperă că scaunele sunt ocupate de evrei, că „toate rândurile din față sunt o masă fremătătoare de nasuri mari și diamante“, se „întristează“. Până la

urmă, unul dintre ei, descris ca fiind „chibzuit“, ticluiește un plan. Scoate o peniță din buzunar, face o pancartă dintr-o bucată de pânză, o leagă de un baston, apoi se plimbă în sus și-n jos prin sală cu ea: „MĂRFURI CU RIDICATA. MĂRFURI CU RIDICATA. ÎN ȘEOL[40], CAPE MAY COUNTY, NEW JERSEY. Se dau la 2% din preț.“ Evreii se precipită să profite de ocazie și, în timp ce „o avalanșă de vânători de chilipiruri“ se revarsă afară din incintă, creștinii ocupă locurile bune.

E imposibil de spus ce anume l-a determinat pe Crane să scrie această farsă pe trei pagini sau ce fel de public intenționa să amuze cu ea, dar îmi vine greu să-mi imaginez că ar stârni râsul cuiva, în afara celor mai încuiați antisemiți. Crane era tânăr, dar nu chiar atât de tânăr încât să nu-și dea seama ce face și totuși iată că a scris această prostie jalnică și a fost suficient de mulțumit de rezultat pentru a da manuscrisul la dactilografiat, poate cu gândul de a încerca să-l publice undeva. Singurul lucru pozitiv pe care-l pot spune despre „Boala lăcomiei“ este: ce noroc că n-a apucat să vadă lumina zilei decât abia după șaptezeci de ani, când a ajuns într-o arhivă a Universității Virginia.

Asta se întâmpla în 1891. Pe 26 iulie 1896, în World a apărut un articol de Howells, în care autorul compară Maggie a lui Crane cu recent publicata Yekl: A Tale of the New York Ghetto de autorul evreu Abraham Cahan, afirmând că „ambii scriitori ne conving că au spus adevărul“ și adăugând că „mă văd nevoit să constat că avem în persoana lui [Cahan] un scriitor de origine străină care va face cinste literelor americane“.[41] Pe 15 august, Crane i-a scris lui Howells. După ce îi mulțumește pentru comentariile generoase despre cartea lui, începe următorul paragraf spunând: „Aș vrea să-l cunosc pe domnul Cahan. Îi citesc cartea și mă întreb cum Dumnezeu a învățat să facă așa ceva.“ Nu par în niciun caz cuvintele unui om care are un dinte contra evreilor, iar zece zile mai târziu, când Crane și Cahan s-au întâlnit la casa de vacanță a lui Howells din Far Rockaway, întâlnirea l-a impresionat atât de mult pe Cahan, că a simțit nevoia să scrie despre ea în memoriile sale, după treizeci și doi de ani. Remarcând silueta subțire și „înfățișarea inteligentă“ a lui Crane, Cahan continuă spunând că „rareori se întâmplă ca talentul unui om înzestrat să se reflecte pe chipul lui. La Crane, talentul impregna întreaga făptură.“

În orice caz, aflăm de-aici că Crane nu era omul care să-i disprețuiască pe evrei din principiu. Admira munca lui Cahan și nu doar că s-a bucurat că are ocazia să-l cunoască pe autorul lui Yekl, ci a inițiat el însuși întrevederea contactându-l pe Howells și cerându-i adresa lui Cahan. Așadar, să privim „Boala lăcomiei“ ca pe o aberație juvenilă și să ne oprim aici? Cred că în mare parte, da, dar nu pe de-a-ntregul.

Cahan i s-a impus lui Crane ca un coleg scriitor talentat, un om demn de respect, dar în rarele apariții episodice ale unor personaje de origine evreiască în opera lui Crane, nu există niciunul care să se abată de la stereotipurile etnice ale epocii. Evreii sunt ori cămătari, ori își câștigă traiul vânzând îmbrăcăminte, la fel cum italienii sunt vânzători de fructe sau muzicieni (Signor Pancako Peti, de pildă). În Asbury Park, sunt „fiii Indiei cu pielea închisă la culoare“ și „chinezul calm“, dar în scrierile despre New York, chinezii sunt în general niște pete umane vagi și doar rareori trec în prim-plan, ca atunci când fratele lui Maggie e arestat pentru că „bătuse un chinez“. Irlandezii din cartierele sărace sunt mereu portretizați ca bețivi (părinții lui Maggie), dar în 1897, când Crane a călătorit în Irlanda, a început să-i privească mai atent, iar gândirea i s-a schimbat, rezultatul fiind o serie de articole scurte, pline de compasiune despre viața din sătulețele irlandeze de pe coasta sudică. Asta înseamnă că, în general, nu era atent, iar dacă nu devenea atent — dintr-un motiv sau altul —, avea reflexul de a se întoarce la prejudecățile standard care dominau viziunea protestanților albi asupra lumii. Pe de altă parte, o lectură aprofundată a operelor sale publicate și a scrisorilor arată că, în general, rămânea în perimetrul acelei lumi, iar exemplele pe care le-aș numi de gândire lenește în raport cu cei care trăiau în afara acelui perimetru sunt atât de rare, încât devin neglijabile, nerelevante statistic. În afara muncii sale, în agitația și fluxul vieții de zi cu zi, nu avea obiceiul să tune și să fulgere contra evreilor, italienilor sau oricui altcuiva. Din câte-mi dau seama, nici nu se gândea la ei decât rareori.

Strămoșii lui Crane luptaseră împotriva aliaților indieni ai englezilor în timpul Războiului Revoluționar și, dat fiind atașamentul lui Crane față de istoria familiei sale, era mult mai preocupat de indieni decât de imigranții care-i ieșeau în cale la New York. Trei schițe din ciclul Sullivan County (1891–92) și trei povestiri scrise în ultimul său an de viață („Povești din Valea Wyoming“, 1899) abordează direct subiectul indienilor, dar toate sunt plasate în trecut, majoritatea la sfârșitul secolului al XVIII-lea, și nu ne spun prea multe despre atitudinea lui Crane față de indieni din timpul vieții sale.[42] În acel moment târziu al istoriei americane — după masacrul de la Wounded Knee din decembrie 1890 — e edificator să ne amintim că William Dean Howells, un om considerat înțelept și cu inimă mare, care a devenit cunoscut pe plan național mai întâi ca autor al biografiei de campanie a lui Abraham Lincoln din 1860, a putut scrie public, la doar o lună după Wounded Knee, că indienii sioux sunt niște „măcelari“, că cheyennii sunt niște „ucigași idioți“ și că tânjește după ziua când „indienii nu vor mai exista altfel decât în izolare“ — adică separați de restul populației americane. Astfel de opinii erau încă monedă curentă

printre albii din întreaga țară, fiind împărtășite nu doar de omul de rând, ci și de intelectuali. Gândirea lui Crane era poate ceva mai nuanțată și mai informată, dar rămâne foarte ambiguă.

În toamna anului 1896, cu mai puțin de o lună înainte să plece în Florida, apoi în Cuba, și să-și lase în urmă pentru totdeauna viața de la New York, Crane a fugit de controversa din jurul cazului Dora Clark călătorind la Cambridge, Massachusetts, în două weekenduri succesive, pentru a scrie despre meciurile de fotbal de la Harvard pentru New York Journal. Primul s-a jucat pe 31 octombrie, Harvard înfruntând echipa de la Școala Industrială Indiană Carlisle din Pennsylvania, fondată în urmă cu șaptesprezece ani de căpitanul Richard Pratt din armata Statelor Unite, fiind prima dintre cele câteva școli exclusiv indiene înființate în toată țara, un mod de a pune în practică teoria lui Pratt, „omoară indianul: salvează omul". După cum scria Pratt: „Un general ilustru a spus că singurul indian bun e indianul mort. Într-un fel, sunt în asentimentul său, dar doar în acest sens: că tot indianismul rasei ar trebui să moară." În această încercare obtuză de a-i transforma pe nativii americani în veritabili cetățeni ai republicii, tăindu-le orice legătură cu trecutul lor ancestral, studenții au fost încurajați să participe la sporturi contemporane și în scurt timp au ajuns să exceleze la fotbal.[43] Echipa despre care a scris Crane în 1896 era o forță națională și a intrat pe terenul din Cambridge în acea sâmbătă după-amiază ca favorită sigură în fața celor de la Harvard. Ceea ce Crane amintește în primul paragraf al articolului său: „Încă de la început era de la sine înțeles că indienii vor fi învingători. Toată lumea spunea că echipa Harvard era alcătuită aproape numai din schilozi și toată lumea ridica osanale aborigenilor."

Aborigenilor. Nu e clar în ce măsură Crane folosește ironic acest cuvânt cu iz de insultă rasială, dar, fiind la începutul articolului, e imposibil de spus dacă scrie din punctul lui de vedere sau reia pur și simplu limbajul majorității antiindiene (Howells și ceilalți). Crane are un imens talent satiric și-și îndreptase deja sarcasmul în repetate rânduri împotriva unor milionari albi, turiști din clasa de mijloc veniți în Asbury Park, muncitorime nativistă participantă la marșuri târșâite, brokeri din domeniul minelor ahtiați după profit și mulți alții, imitându-le adesea limbajul și tiparele de gândire pentru a-i expune ca ipocriți fără a folosi acest termen. În cel de-al doilea paragraf al articolului „Universitatea Harvard contra indienilor de la Carlisle", intențiile sale devin chiar și mai opace și mai derutante:

Cincisprezece mii de oameni sperau la o surpriză. Veniseră să vadă

cum omul roșu poate veni din preriile sale cu amintirea moștenirii a patru secole de oprimare și umilințe și cu perspectiva unor ani negri, poate chiar a dispariției, înaintea sa, și totuși să-i facă de râs pe războinicii albi la sportul lor preferat.

Crane nu relatează doar despre un meci de fotbal, ci despre o ciocnire a civilizațiilor. Retorica umflată sugerează din nou zeflemea, ironie și gândire cu două sau chiar cu trei tăișuri, dar care este, de fapt, poziția lui Crane însuși în această chestiune? Și de această dată e greu de apreciat. O interpretare stabilește că e perfect conștient de umilințele și abuzurile săvârșite împotriva indienilor din momentul în care albii le-au invadat pământurile. Altă interpretare e exact opusul primeia și pare să ia în râs acea istorie tristă și, cum războiul e pierdut și la orizont se arată spectrul dispariției, singura răzbunare posibilă e una simbolică — să-l înfrângă pe omul alb la sportul său preferat —, ceea ce aduce în derizoriu toată povestea trecutului dureros al indienilor. Omul roșu e o calificare negativă, pozitivă sau neutră? În funcție de felul în care citim paragraful, ar putea fi oricare dintre variante — sau toate la un loc.

La al patrulea paragraf, tonul ironic e deja umflat de un bombasticism pseudo-romantic și se simte că lui Crane nu-i pasă, de fapt, să adopte o poziție. Venise la Massachusetts ca să scape de necazuri și, cum acea belea colosală continua să planeze asupra lui la New York, probabil preocupându-l și nelăsându-l să se concentreze ca de obicei pe ceea ce avea de făcut, începe să piardă din vedere ce încerca să spună, presupunând că inițial ar fi avut o idee clară.

Tare s-ar fi bucurat bătrânul Geronimo! Punctul de vedere al războinicilor a fost concis, dar limpede: „Ei ne-au furat un continent, un continent întins, foarte întins, care a fost al nostru, iar mai nou ne-au văduvit de o mulțime de touchdown-uri care tot ale noastre erau […] Dacă sacrificându-ne oasele și mușchii ne putem lua revanșa, atunci să ne sacrificăm, și poate că fumul focului nostru din tabăra de wigwamuri se va ridica ușor printre scalpurile fluturânde ale dușmanilor noștri.“

Restul articolului se împrăștie în toate direcțiile. În cel de-al cincilea paragraf, Crane rememorează o întâlnire de dinainte de meci cu

echipa Carlisle la hotelul lor, subliniind că erau foarte tăcuți, discutând foarte puțin între ei în timp ce stăteau și așteptau, în echipamentele lor albastre cu roșu. „Aveau o simplitate remarcabilă în purtări. Erau ca niște copii, niște copii extraordinar de bine crescuți și ascultători. Trebuie să-i observi îndelung ca să găsești pe acele chipuri senine formidabila forță pe care jucătorii au demonstrat-o.“ Crane dă apoi componența celor două echipe și se lansează într-o relatare minuțioasă a meciului, care s-a dovedit a fi unul tensionat, soldat cu o victorie la mustață pentru Harvard, cu scorul de 4 la 0.[44] În general, Crane se referă la echipe cu numele școlilor (Harvard, Carlisle) sau folosind poreclele (Crimson, Indienii), dar de câteva ori variază termenii: „linia de cincisprezece yarzi a aborigenilor“, „nobilele pieiroșii“ și „sălbatici simpli“. Din nou, e greu de spus dacă Crane ironizează sau preia aceste epitete, dar probabil că semnificația cuvântului „simplu“ era pentru el alta decât e azi pentru noi. Ceva mai devreme în acel an, în scrisoarea sa autobiografică către John Northern Hilliard, își descrisese tatăl ca având „o minte grozavă, superioară, simplă“. Asta nu înseamnă că-l face prost pe tatăl lui. Dimpotrivă, intenția lui e să sugereze ceva asemănător cu „puritatea“ sau „forța interioară neabătută“. Pare să fi nutrit o admirație asemănătoare față de echipa Carlisle, dar în loc să se limiteze la fotbal și la performanța echipei pe teren, nu s-a putut abține să se lanseze într-una dintre acele divagații ciudate, semiumoristice despre istoria și răzbunarea indienilor. Sunt rateuri retorice, categoric de prost gust, dar nu rău intenționate — doar confuze și prost concepute. Crane nu ura oamenii care nu erau ca el. Pur și simplu nu-i înțelegea și, în loc să facă un efort ca să pătrundă modul lor de gândire sau să încerce să vadă lumea prin ochii lor, el îi privea de la distanță, cu indiferență (pe imigranți) sau cu fascinație (pe indieni), dar aproape întotdeauna cu sentimentul că persoana pe care o privea era străină de el, un Celălalt insondabil. Iată cum se încheie prima și penultima sa tentativă de a scrie despre fotbal: „După meci, indienii se îndepărtară în amurg cu străvechea lor impasibilitate.“ Dar Crane nu se întreabă niciodată de ce.

În copilăria lui Crane, părinții săi conduseseră în Port Jervis două școli pentru bărbați, femei și copii negri și, dintre multitudinea de Ceilalți care bântuiau pe la periferia vieții sale, negrii îi erau mai puțin străini, cu ei se simțea cel mai în largul lui, chiar până la a accepta bucuros sexul cu femei negre („eu, unul, eu, unul, cred că sunt foarte bune și cele negre“) și a include mai multe personaje negre importante, cu drepturi depline, în scrierile sale de ficțiune din ultimii trei ani de viață (Monstrul și Povești din Whilomville). Și totuși, în pofida impulsurilor democratice și a bunăvoinței sale, negrii rămâneau

pentru Crane Celălalt și niciodată n-a reușit să se elibereze total de stereotipurile rasiale care abundau pe vremea aceea în cultura americană albă și sunt foarte prezente chiar și azi.

O singură creație e de-ajuns pentru a expune aceste puncte nevralgice din opera lui Crane. Are doar șapte pagini și întâmplarea face să fie ultima lui schiță despre New York publicată într-un ziar, iar pe 20 decembrie 1896, când Agenția Bacheller a tipărit-o, Crane era deja în Florida de mai mult de trei săptămâni. Titlul este „Stephen Crane în Minetta Lane“ (ceea ce dovedește influența enormă la care ajunsese de când publicase Semnul roșu al curajului), urmat de mai multe subtitluri diferite în fiecare publicație care a preluat articolul. Probabil cel mai elocvent e cel din Galveston Daily News: „Stephen Crane descrie unul dintre cele mai celebre cartiere / din New York City // Zilele sale negre au trecut // Dar printre locuitorii săi sunt mulți care se țin de rele / Faimosul fief al lui Mammy Ross.“

După ce, la jumătatea secolului al XVII-lea, olandezii îngăduiseră sclavilor „parțial eliberați“ să lucreze pământurile din acel spațiu, Minetta Lane, o stradă îngustă și șerpuită care leagă Sixth Avenue la un capăt de MacDougal Street la celălalt capăt, a devenit un centru al vieții negrilor din New York. „Mannetta“ fusese numele pârâului care străbătuse locul până la începutul secolului al XIX-lea, când fusese îngropat, un termen algonquin tradus când ca „apa spiritelor“, când ca „apă diavolească“, iar în 1827, când sclavia a fost abolită la New York, zona a devenit cunoscută ca Mica Africă, cu o populație care număra în jur de paisprezece mii de persoane. Cu timpul, și-a câștigat renumele de una dintre cele mai periculoase și mai certate cu legea enclave din Manhattan. Crane știa toate astea și, cu uluitorul său talent de a asimila rapid lucruri noi, a bătut strada adunând povești despre nelegiuiții care fuseseră activi acolo înainte ca poliția să-i ia în vizor și să curețe cartierul, evocând isprăvile unor personaje ca Bloodthirsty, No-Toe Charley, Black-Cat și Guinea Johnson, apoi dând de urma a trei supraviețuitori în vârstă din vremurile păcătoase de odinioară — Mammy Ross, Pop Babcock, Hank Anderson — și convingându-i să-i împărtășească amintiri. E un articol viu, scris cu mână sigură, dar, cu toată simpatia lui Crane pentru subiecții relatării sale, e și plin de comentarii condescendente și rasiste. Din cel de-al doilea paragraf:

În acele vremuri, pentru a-și construi o reputație în Minetta Lane, orice om era nevoit să comită mai multe nelegiuiri cumplite și cea mai râvnită celebritate era a omului care-și trecea pe răboj un omor cinstit.

Cei mai mulți dintre locuitori erau negri, care reprezentau elementele cele mai rele ale rasei lor. Obiceiul de a cresta cu briciul se ținea scai de ei cu tenacitatea unei epidemii și în fiecare noapte, pietrele inegale ale caldarâmului erau scăldate în sânge.

Dacă ar fi cercetat o bandă de infractori albi, Crane n-ar fi făcut comentarii despre rasa lor. Poate că ar fi spus, cel mult, „reprezentau cele mai rele elemente ale omenirii“, dar negrii nu pot fi considerați reprezentativi pentru omenire. Se reprezintă doar pe ei înșiși — și sunt o rasă aparte, mereu surghiunită de pe domeniul universalului, care le aparține doar albilor. Cât despre bărbatul poreclit Bloodthirsty[45], căutat pentru crimă, dar încă liber, Crane îl descrie ca pe „un negru masiv foarte hidos“, care „își dă ochii peste cap, arătând albul lor în momente nepotrivite“. Înainte de a dispărea de pe stradă, când trăgea câte o beție cruntă, Bloodthirsty „bătea câmpii despre măceluri cu atâta risipă de amănunte, că până și veteranilor trecuți prin ciur și prin dârmon li se făcea claia măciucă“. După câteva pagini, spilcuitul Hank Anderson e numit „farul călăuzitor“ al „aristocrației tuciurii din cartier“. Termeni precum „claie“, „tuciuriu“, „ochi dați peste cap“ au circulat curent o bună parte din secolul XX și persistă chiar și azi. Sunt mici elemente ofensatoare care trădează prejudecăți mai adânci, adesea inconștiente ale albilor față de negri și mă îndoiesc că Crane și-a pus vreodată problema că asemenea clișee pot răni. Parcă l-am ierta pentru aceste scăpări, restul articolului fiind, din fericire, lipsit de asemenea preconcepții profund înrădăcinate, numai că în paragraful final recurge la cel mai mare și mai jignitor clișeu dintre toate, apoi ne lasă așa, pe scena unui spectacol rasist de doi bani.

Dar acești oameni sunt fericiți în această stare. Calitatea cu adevărat extraordinară a negrului e imensa lui capacitate de a fi fericit în cele mai potrivnice împrejurări. Minetta Lane e un loc al sărăciei și al păcatului, dar aceste influențe nu pot distruge zâmbetul larg al negrului, un copil vanitos și simplu, care e însă fericit. Toți cei de-aici zâmbesc, oricât ar fi de răi și de săraci. Cine-l cunoaște pe negru se așteaptă mereu să-l vadă râzând, oricât ar fi de sărac, dar a fost o experiență nouă să văd un surâs larg pe chipul diavolului.

Marea majoritate a cititorilor albi ar fi înghițit asta fără să stea pe gânduri. Cât despre Crane însuși, e aproape cert că el se considera

binevoitor.

Privind femeile. Idila ratată, plină de obstacole cu Lily Brandon Munroe. O scurtă pasiune pentru Nellie Crouse, o fată de familie bună din Akron, Ohio, uluitor de atrăgătoare, dar superficială, pe care a întâlnit-o o dată — o singură dată — la New York, la o petrecere unde l-a însoțit pe prietenul său Lucius Button (și el din Akron) și căreia i-a scris șapte scrisori lungi și dezlânate între 31 decembrie 1895 și 1 martie 1896, într-un efort exaltat, de scurtă durată de a o cuceri. O fată frumoasă i-a sucit mințile, el a pornit la atac, fata n-a cedat și asta a fost tot. Și, într-un final, în ultimele sale luni la New York înainte de a se refugia în Florida, s-a îndrăgostit de o prostituată de douăzeci și unu de ani pe nume Amy Leslie, a trăit cu ea o vreme, părând sincer îndrăgosit, pentru ca în cele din urmă să se îndepărteze de ea în împrejurări obscure.

Acestea au fost cele mai serioase complicații sentimentale ale lui Crane dintre douăzeci și douăzeci și cinci de ani, cel puțin cele cunoscute, căci e posibil să fi existat și altele, poate chiar mai multe, care n-au ieșit niciodată la lumină. O scrisoare stranie, neelucidată, adresată prietenului său, Willis Brooks Hawkins, pe 15 martie 1896, plină de scuze pentru o aparentă greșeală comisă față de acesta, începe astfel: „A fost o femeie! Nu înțelegi? Numai o femeie s-ar fi putut amesteca așa“ și se încheie astfel: „Sunt convins, de bună seamă, că ai fost tare supărat, dar e o femeie, crede-mă, și îți cer să mă ierți“, dar identitatea acelei femei rămâne o enigmă[46]. Există o oarecare intrigă demnă de interes în jurul unei tinere pe nume Grace Hall. O femeie bogată din Midwest venită la New York pentru a studia canto și a se pregăti pentru o carieră la operă, care se învârtea în același cerc social din jurul Ligii Studenților la Arte ca și Crane, dar apropierea dintre ei e tot o lacună în povestea acestuia. Și totuși, cum am putea ignora această legătură interesantă: obiectul iubirii personajului central din A treia violetă (scrisă în 1895) se numește Grace Fanhall, ceea ce pare să trimită direct la Grace Hall? O dovadă a unei noi încurcături sentimentale? O pasiune fulgerătoare? Sau doar un nume potrivit cu scopurile sale? Probabil că pentru adevărata Grace Hall a fost o dezamăgire că a trebuit să renunțe la cariera de cântăreață de operă din cauza unei boli din copilărie care i-a afectat ochii, făcându-i excesiv de sensibili la luminile scenei. Așa că tânăra s-a întors în Oak Park, Illinois și s-a căsătorit cu logodnicul ei, doctorul Clarence Hemingway. Cel de-al doilea copil al său, născut în 1899, a primit numele de Ernest și a devenit el însuși scriitor și un mare admirator al lui Crane.[47]

Trei femei respectabile, de familie bună, născute în medii confortabile,

dar și o femeie fără resurse sau educație, care-și vindea trupul pe bani gheață ca să aibă ce mânca și cu ce se îmbrăca și, după cum știm deja, Amy Leslie n-a fost prima prostituată care să-l fi îmbrățișat pe Crane. Întrebarea este însă câte fuseseră înaintea ei și cât de des se încheiaseră (sau începuseră) nopțile lui cu un drum la bordel. De cinci ori pe săptămână? De cinci ori pe lună? De cinci ori pe an? Nimeni nu poate răspunde la această întrebare pentru că nu există suficiente informații despre asta, așa că rămânem cu încă o lacună. Jurnalistul John Northern Hilliard (1872–1935), mare admirator atât al lui Crane, cât și al operei sale, a scris în 1922 că prietenul său

alerga după femei. Se înhăita deseori cu stricate și nu-i păsa prea mult ce vârstă, rasă sau culoare aveau acestea. Nu o dată l-am auzit spunând că trebuie să iasă și să-și ia o târfuliță negroteie, „să i se schimbe norocul“. În repetate rânduri a adus dame de pe stradă în camera lui. Nu-l interesau femeile din aceeași clasă sau de același statut cu el. Le prefera pe celelalte. Un lucru pe care-l înțeleg. Femeile din propria lui clasă nu i-ar fi oferit nimic. În mahalale avea parte de viață. Primea ceva autentic și tocmai asta căuta întotdeauna — pura realitate a vieții.

Hilliard are și n-are dreptate. În mod evident, nu știa nimic despre Lily Brandon Munroe (ceea ce arată că nu era atât de intim cu Crane pe cât își închipuia), cât despre urâta formulare „târfuliță negroteie“, nu avem decât mărturia lui (scrisă cu mult după evenimente), care să ateste că Crane a folosit-o într-adevăr, și chiar dacă a folosit-o, e posibil s-o fi făcut pentru a-l impresiona pe Hilliard cel impresionabil, care pare să fi fost un tânăr chefliu boem cu o slăbiciune pentru acel tip de sporovăială fără griji ca între bărbați — deși, în lumina observațiilor lui Crane despre „negri care zâmbesc fericiți“, orice e posibil.[48] Pe de altă parte, există o a doua relatare independentă care confirmă spusele lui Hilliard despre obiceiul lui Crane de a invita în casă femei de pe stradă ca să se adăpostească de frig și să-l însoțească în camera lui. Harry B. Smith (1860–1936), compozitor și critic muzical, prieten cu Willis Brooks Hawkins, a fost invitat alături de Hawkins și de alți bărbați la o seară de pocher în apartamentul lui Crane la sfârșitul lui 1895 sau 1896. Mai târziu, acesta avea să scrie:

Clădirea, din câte îmi amintesc, era pe undeva în zona West 20th. Am

urcat la ultimul etaj, o mansardă mare. Într-un colț era dormitorul, despărțit de un perete […] Crane n-avea pic de afectare de literat. Părea să fie cum îl descrisese Hawkins — „doar un puști“; dar slab, palid, ca un suferind de oftică. Am jucat cărți până la două sau trei dimineața și, când am plecat acasă, am trecut pe lângă fereastra dormitorului separat. O fată dormea în pat.

— Aoleu, a exclamat Crane. N-am auzit-o când a venit.

Au urmat comentarii hazlii.

— Ea e Maggie? a întrebat unul dintre desfrânați, referindu-se la povestirea lui Crane.

— În parte, a răspuns Crane.

O altă fațetă a lui Crane e dezvăluită de o poveste spusă la mijlocul anilor douăzeci de către jurnalistul Robert H. Davis (1869–1942), care l-a întâlnit pe Crane pentru prima oară într-o noapte friguroasă, când David stătea sub calea ferată de pe Sixth Avenue, la intersecția dintre Broadway și West Thirty-third Street, împreună cu alt reporter, care întâmplător îl cunoștea pe Crane. În acel moment, ca și cum s-ar fi întrupat din văzduh, a apărut însuși Crane, mergând pe stradă cu ochii „ațintiți asupra totuarului“ și, cum Davis îl citise pe Crane și se considera un admirator, l-a rugat pe prietenul lui să le facă prezentările. „I-am strâns mâna subțire, palidă, cu o căldură sinceră“, scrie Davis, dar n-au apucat să schimbe prea multe cuvinte în trei, că reporterul a trebuit să fugă la altă întâlnire, lăsându-l pe Davis singur cu Crane. Au stat de vorbă un minut sau două și, aflând că și David era fiu de preot, Crane a comentat sec despre marea satisfacție a lumii atunci când un fiu de preot e „năpăstuit de ghinion“. „Asta e perspectiva“, a continuat el. „Un băiat de barman cade de pe clădirea Waldorf. Fiul de preot cade de pe o bancă din parc. Amândoi se lovesc de pământ cu aceeași viteză și sunt atât de mutilați, că devin de nerecunoscut.“

Imediat după discuția despre preoți și fiii lor, Crane a văzut o prostituată apropiindu-se pe stradă. Și-a mutat atenția de la David la ea, iar ea s-a oprit brusc și l-a privit.

S-a desprins imediat de lângă mine, a aruncat țigara în Greeley Square, și-a pus mâna stângă pe inimă, și-a scos pălăria și a făcut o plecăciune deosebit de galantă. Niciodată n-am văzut un gest cavaleresc mai desăvârșit decât al tânărului care a măturat trotuarul cu pălăria lui neagră de fetru […]

— Ești străină de locurile astea? s-a interesat Crane pe un ton de o extraordinară delicatețe, ca și cum s-ar fi adresat cuiva rătăcit într-un oraș imens.

Fata stătea acolo cu buzele întredeschise și o expresie ciudată de nehotărâre pe chip […] Și-a recăpătat suflul.

— Ei, să zicem că sunt o străină. Poți să-mi arăți ceva?

— Da, a răspuns autorul lui Maggie. Pot să-ți arăt o cale de ieșire. Dar dacă preferi să rămâi… Crane a gesticulat încă o dată cu pălăria lui de fetru și s-a înclinat într-o splendidă atitudine plină de hotărâre.

Brusc, fata și-a amintit că mai are un nasture la gulerul hainei și s-a încheiat până sus. Lumina din ochii lui Stephen Crane a părut să dispară ca și cum cineva ar fi stins o lampă dinăuntru.

— N-ar trebui să pierzi vremea pe-afară, puștiule, a spus Maggie cu o voce guturală. Pari înfrigurat. N-o să reziști. Ca grăsanul ăsta.

În sfârșit, am fost luat în seamă.

Fata a plecat agale, total indiferentă, spre Shanley's, Burns's, Delmonico's…

— E o vale lungă, a zis Crane. Mă întreb dacă există vreo ieșire…

Nu e în niciun caz un comportament de desfrânat care umblă din floare în floare și, în ciuda comentariilor lui Hilliard, orice porniri senzuale l-ar fi stăpânit pe Crane la sfârșitul adolescenței și pe când avea douăzeci de ani, acestea erau atenuate de o profundă rezervă în prezența femeilor, indiferent de clasa sau statutul lor. Timid, șovăielnic, stângaci, politicos, cuviincios și adesea stingher în compania femeilor, era un tânăr foarte contradictoriu, atât un gentleman în sensul vechi al cuvântului (cum spune prietenul său, Gordon), cât și ceea ce eu aș numi un hedonist puritan, rămânând întotdeauna un fiu de preot, chiar și atunci când se războia cu Dumnezeu. Crane e greu de înțeles în parte pentru că s-a dezvoltat mult mai rapid ca artist decât ca bărbat și abia când a plecat de la New York și a cunoscut-o pe Cora Taylor, care fusese căsătorită de două ori, la Hotel de Dreme în Jacksonville, Florida, a reușit să lege o relație durabilă cu o femeie. Poate că au trecut împreună prin momente bune și mai puțin bune, dar a rămas cu ea de când a împlinit douăzeci și cinci de ani și până la moartea sa, trei ani și jumătate mai târziu, făcând pași mărunți spre maturitatea deplină în acei ultimi ani, dar fiind tot un băiat atunci când a murit.

Privirea altora asupra lui. Opiniile în privința înfățișării lui Crane variază atât de mult, încât e greu de stabilit clar ce vedeau alții când se uitau la el. Prietenul său newyorkez, pictorul Nelson Greene, care era mai obișnuit decât mulți alții să se uite la chipuri, observă următoarele: „păr deschis la culoare, aproape blond, ochi de un gri deschis, spre albăstrui — o privire foarte directă. Avea trăsături foarte reușite, un nas ascuțit excelent — fața ceva mai subțire decât media — ochii destul de depărtați. Ochii, fața și atitudinea lui aveau un fel de… expresie blândă, de toleranță obosită." Linson, care trăise în Franța și a ajuns să-i picteze portretul lui Crane, a văzut ceva neobișnuit la nasul prietenului său prima oară când s-au întâlnit: „Pe fundalul ferestrei, profilul lui se contura amintind limpede de Napoleon la tinerețe." Prima impresie a lui Bacheller a fost și mai admirativă: „Într-o zi, la birou m-a vizitat un tânăr subțire, cu ochi gri-cenușii,

pielea mai degrabă închisă la culoare și un chip «drăgălaș și plăcut ochiului», cum se spunea pe vremuri. Avea un cap expresiv și frumos ca formă și atitudine.“ Cahan și Howells s-au exprimat deja — alți doi bărbați frapați de aura lui Crane —, dar există și aceste comentarii ale lui Garland, care subminează remarcile lui Bacheller, Howells și ale celorlalți. După prima lectură a poeziilor lui Crane: „Forța lor m-a uimit. Nu-mi venea să cred că erau opera tânărului palid și laconic din fața mea.“ Apoi, la o lună sau două, după ce s-a uitat pentru prima oară peste Semnul roșu al curajului: „Am tot stat și le-am sucit în minte și, uitându-mă la el, mic, urât, pământiu, cu degete îngălbenite, n-am reușit să-l asociez câtuși de puțin cu minunatul manuscris pe care mi-l pusese în mâini.“

Știm cu toții cât de diferite pot să pară fețele noastre de la o fotografie la alta, de la un moment oarecare la altul — uneori fiind prezentabile, atrăgătoare chiar, iar alteori, hidoase. Unghiul, lumina, înclinația capului, o schimbare bruscă de dispoziție în timp ce suntem fotografiați, ca să nu mai vorbim de o boală sau de lipsa somnului, toate pot juca un rol în felul în care ne percep ceilalți. În afară de relatările scrise ale prietenilor și cunoscuților despre felul în care percepeau fizicul lui Crane, s-au păstrat și câteva fotografii din acei ani, nu multe, dar suficiente pentru a ne crea o impresie confuză, contradictorie asupra felului în care arăta Crane. La fel ca noi toți, pare oarecum diferit de la o imagine la alta, uneori prezentabil, atrăgător chiar, alteori dizgrațios și fragil. Cam singurul lucru asupra căruia cad cu toții de acord, inclusiv el, este tendința spre paloare a tenului său, lucru care poate fi atribuit, probabil, unei sănătăți precare, unui regim alimentar neadecvat, ritmului chinuitor de viață și cine știe căror microbi mocneau în el, curmându-i viața la o vârstă atât de tânără. Dacă n-ar fi avut un organism tare de sportiv care să-l apere de primele agresiuni, probabil că n-ar fi rezistat nici atât. În formularea succintă a Corei din notițele compilate pentru biografia pe care n-a scris-o niciodată: „Soarta își pune pecetea pe chipurile celor care sunt condamnați la o moarte prematură.“

Portret în ulei al lui Crane de C.K. Linson, 1894.

În partea de sus a pânzei scrie: „Stephen Crane, autorul Semnului roșu al curajului, la 22 de ani, în 1894.“

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

Din câte se povestește, în conversație era caustic, spiritual, incisiv, cu un talent excepțional de a inventa spontan expresii noi, picante, mai spectaculos ca vorbitor decât ca scriitor pentru mulți dintre prietenii săi, deși cuvintele îi ieșeau pe gură domol, pe un ton tărăgănat, apatic, idiosincrasic de care se rușina și care-l făcea să se jeneze de față cu străinii și până în ultimul an de viață i-a fost groază de vorbitul în

public. De aici și refuzul său la invitația lui Barry de a-și citi poeziile în public la Uncut Leaves Society, în 1894 — perspectiva de a se face de râs îl teroriza atât de tare, încât a declarat că preferă să moară decât să facă așa ceva.

O altă ciudățenie care i-a impresionat pe aproape toți cei care l-au cunoscut a fost că râdea extrem de rar. Conrad observă că nu l-a auzit niciodată pe Crane emițând vreun sunet care să aducă a râs, în afară de momentele când stătea pe iarbă cu micul Borys, în timp ce nepoata Helen R. Crane e și mai emfatică din acest punct de vedere, insistând că „Noi nu l-am auzit niciodată râzând“, punct, adăugând că „și alți foști prieteni ai săi pe care i-am cunoscut au spus același lucru“. E ciudat de-a binelea — un om care să nu râdă niciodată — și totuși, ca pentru a compensa aparentul deficit la capitolul veselie, Crane era cunoscut și pentru frecvența zâmbetelor sale, nu un singur tip de zâmbet pe care-l repeta întruna, ci mai multe, câte un zâmbet diferit pentru fiecare împrejurare diferită, percepute de către cunoscuții săi în multe feluri, fermecătoare, ironice, hazlii, amare, pline de compasiune, tandre, distante, vesele, pioase și meditative. Poate că el nu râdea prea des — sau chiar deloc —, dar nepoata lui ne spune că „mereu își făcea auditoriul să râdă și să se roage de el să mai povestească“.

Multilateralitatea la care m-am referit ceva mai devreme e redusă, în cazul lui Crane, la un spectru destul de îngust. De pildă, nu era un om violent. Nu căuta ceartă, nu-și manifesta dezacordul țipând și nu încerca să-i domine pe cei din jur. Nu avea impulsuri criminale, nu avea simptome de boală psihică și, în afară de perioadele tranzitorii de tristețe de care nu scapă nicio ființă umană, nu era predispus la depresie. Orice psihiatru care l-ar fi examinat ar fi conchis că e un om normal — adică cineva care nu se credea a doua întrupare a lui Isus Cristos, cineva care înțelege că face parte dintr-o lume alături de alții, nefiind centrul acesteia, cineva capabil de dragoste, generozitate și bunătate, dar și să-și apere cauza la nevoie. Cu alte cuvinte, nu era nici nebun, nici chinuit de nevroză, nici potențial sinucigaș. Fără îndoială, toate acestea sunt lucruri deja evidente până în acest moment, dar înainte de a analiza personalitatea, caracterul și efectul pe care Crane îl avea asupra celorlalți, e necesar să excludem tot ceea ce nu era ca să pregătim terenul și să găsim punctul precis în care să începem săpăturile. La urma urmei, există pe lume artiști total demenți, dar Crane n-a fost unul dintre ei.

Mărturiile despre el care ne-au parvenit sunt toate scrise de prieteni, de oameni care au ținut la el pe când trăia și au continuat să țină la el și după moartea lui, dar chiar și amicii săi cei mai apropiați sunt

departe de consens în ceea ce privește felul în care îl vedeau.

Post Wheeler: „Timid, sensibil, impulsiv, îndărătnic, nesăbuit și peste măsură de generos, acesta e Stephen Crane așa cum l-am cunoscut eu. Nu știu să fi făcut vreodată ceva rău […] Atitudinea sa distantă față de străini era ca acea fațadă protectoare pe care o vedem atât de frecvent la britanici.“

John Northern Hilliard: „Crane a fost atât un om mare, cât și un scriitor mare — după părerea mea, cel mai mare scriitor pe care l-a dat această țară. Și-a trăit viața așa cum a vrut, o viață liberă, neîncorsetată; a fost foarte curajos (a fost cel mai neînfricat om pe care l-am cunoscut vreodată); a înfruntat sărăcia cu inima ușoară și a scris doar pentru propria-i plăcere […] Iar când zeii erau mărinimoși și primeam un cec de la un director de ziar, să te ții, dezmățuri și partide de pocher care durau toată noaptea. Acele zile, acele momente jucăușe mi-au rămas cel mai viu în memorie, căci Crane se juca mereu. S-a jucat toată viața.“

Corwin K. Linson: „Era absolut imposibil pentru oricine îl cunoștea să-l privească vreodată cu indiferență. Era îndrăgit sau antipatizat cu înfocare aproape egală. Era un tovarăș cât se poate de uman, care la începutul relației noastre m-a atras, m-a intrigat, m-a încântat și m-a iritat deopotrivă și nu o dată au ieșit scântei între noi, dar l-am admirat până la capăt. Incapabil de orice fel de răutate, recunoștea deschis când ceva nu-i plăcea, dar cu o candoare inofensivă de băiețel.“

Trei viziuni diferite de la trei oameni diferiți. Wheeler, tovarășul de fumat din copilărie, coleg în Asbury Park și coleg de apartament la New York, care-l cunoștea de mai multă vreme și poate mai bine decât toți ceilalți. Hilliard, cu un an mai tânăr decât Crane, entuziastul pătruns de admirație și amicul din nopțile târzii convins că propria-i viață fusese îmbunătățită, dacă nu chiar validată, de întâlnirea cu geniul mort. Și Linson, cu șapte ani mai în vârstă decât Crane, care privește în urmă de la o distanță de mulți ani, suficient de sincer ca să-și recunoască o doză de iritare față de tânărul său prieten (cei cincizeci de dolari împrumutați pe care nu-i primise înapoi?), dar încă plin de afecțiune față de el. Crane e diferit în amintirea fiecăruia, iar dacă există vreun fir comun care unește toate cele trei relatări, acesta

ar fi energia nervoasă care-l străbătea și pe care o simțeau cu toții, vivacitatea nerăbdătoare, jucăușă, încăpățânată a unui trup și a unei minți în permanentă mișcare. Crane nu pare să fi fost deloc moale sau letargic. Stă drept ca un par pe calul său și în nicio fotografie nu-l vedem plictisit sau tolănit într-una dintre acele poze indolente cultivate de decadenții din Anglia sau Franța. Țara lui era America, „o națiune care-și sumețea capul regesc în nori“, iar Crane, un outsider din proprie dorință, a fost totuși un american și un produs al Americii din vârful nasului său napoleonian și până la rădăcinile dinților săi măcinați: neliniștit, încordat, mereu în viteză.

A schimbat mai multe lumi în anii petrecuți la New York, începând cu lumea prietenilor săi, dintre care pe unii, ca Lawrence și Senger, îi cunoștea deja, iar cu alții (studenții la medicină, tinerii artiști, Linson) a legat prietenii noi, scriindu-și operele printre ei, mâncând cu ei, dormind cu ei, uneori franc și deschis, alteori amuzant, uneori distant, alteori ținta zeflemelelor, parte din grup, dar și independent, o figură oarecum misterioasă care dispărea uneori sau apărea pe nepusă masă, bătând la ușile cunoscuților din oraș ca să doarmă pe la unul sau pe la altul când îi sufla vântul prin buzunare. Următoarea lume era formată din redactori de la ziare, editori și colegi jurnaliști (Marshall, McClure, Bacheller, Hilliard), o lume unde la început s-a zbătut și a fost lăsat să aștepte cu orele la recepția diverselor birouri, dar încetul cu încetul a început să-i meargă mai bine și, la fel ca în lumea prietenilor, a făcut față și a reușit să-și creeze un loc printre ei. Cu muncitorimea și șomerii din Bowery și alte cartiere căzute în mizerie, mai mult privea și asculta, încercând să se integreze în mediu pentru a absorbi cât mai multe și a-și îmbunătăți educația. Cu frații mai mari și tații ca Garland, Howells și Hawkins (care era cu nouăsprezece ani mai în vârstă decât Crane), tânărul era respectuos, serios, dar nu atât de intimidat încât să nu spună ce crede și să nu-și susțină părerile. În măsura în care se putea simți confortabil, a călătorit prin acele prime patru lumi într-un relativ confort, dar cea de-a cincea lume, cea a bogătașilor din New York („Fiica mea nu vorbește franțuzește, domnule Crane“) și a burgheziei bisericoase de provincie (pe care o reîntâlnea de fiecare dată când îl vizita pe William acasă în Port Jervis), îl exaspera până la dezorientare și mojicie. Merită s-o citățm pe Helen R. Crane în detaliu în legătură cu revolta sa față de suficiența acelui mediu:

Făcea eforturi deliberate, sârguincioase să-i șocheze […] Mulțumirea de sine burgheză care-i caracteriza pe toți, inclusiv pe frații săi și familiile lor, îl întărâta să acționeze într-un fel uneori deconcertant.

Cumnatele lui nu știau niciodată la ce să se aștepte de la el. În unele ocazii se purta foarte frumos, dar în cele mai multe, nu. Uneori, când era prezentat unei persoane mondene, își lua un accent de East Side (pe care-l imita perfect) și trâmbița povești culese în tribunalele de noapte.

Mama și mătușile mele nu s-au obișnuit niciodată pe deplin cu ideea că putea întrerupe brusc fluxul lin al unei conversații de la masă despre angină sau pălării ca să întrebe pe un ton serios dacă vreunul dintre invitați văzuse vreodată un chinez ucis pe Mott Street. Nu erau încântate nici când își arăta ochiul vânăt și povestea cum pățania i se trăsese de la ditamai încăierarea în Bowery.

Îi era imposibil să fie foarte monden, pentru că nu înțelegea mica bârfă. Putea petrece ore în șir cu Mike Flanagan, care conducea un camion cu bere în East Side […] și stătea toată noaptea la discuții cu Theodore Roosevelt, Hamlin Garland sau William Dean Howells despre virtuțile Impozitului Unic sau despre geniul lui Flaubert, dar în ce privește găunoșenia bârfelor banale, se simțea depășit. Și nu se înțelegea cu tinerii, cu băieții și fetele de vârsta lui. Ei îl considerau țicnit, iar el îi considera proști.

Ca să nu închei cu acest verdict despre comportamentul lui Crane în Port Jervis, mai sunt și comentariile celeilalte nepoate care a scris despre el, Edna, una dintre fiicele lui William, care în copilărie se juca de-a hoții și vardiștii cu unchiul ei, iar vara îi pregătea cu deosebită plăcere căni de argint pline cu limonadă proaspătă, pe care el le dădea pe gât manifestând la fel de multă plăcere, declarând apoi că era „nemaipomenită“. Da, Crane avea o slăbiciune pentru copii și era mereu drăguț cu nepoatele lui, dar în articolul ei din 1926, Edna Crane Sidbury ne mai spune și că „mama și doamna Edmund Crane țineau mult la el […] și se bucurau mereu să-l vadă“ și că „unchiul meu era foarte popular printre tinerii din orașul nostru […] iar pe gazonul din fața casei noastre veneau mereu tinere domnișoare să joace crochet“.

Altă poveste sau poate altă fațetă a aceleiași povești — pentru posteritate. Ceea ce demonstrează, încă o dată, că nimeni nu e văzut la

fel de toți ceilalți. Cele două imagini par să se anuleze reciproc, dar de fapt nu e așa. Stau una lângă alta, ambele la fel de adevărate.

Sunt multe de admirat la Crane, atât ca artist, cât și ca om — devotamentul feroce față de muncă, tovărășia taciturnă, dar caldă pe care o oferea ca prieten, codul de onoare de gentleman pe care încerca să-l respecte în interacțiunile cu ceilalți —, dar sigur că avea și el defectele și momentele lui neinspirate, calități mai puțin admirabile care la Crane păreau să izvorască mai ales din relația lui chinuită, incoerentă cu banii, o problemă persistentă care l-a urmărit până la sfârșitul vieții și l-a făcut adesea să se poarte incorect, iresponsabil. Nu vorbesc doar despre obiceiul de a nu-și achita aproape niciodată datoriile bănești, pentru că împrumuta altora bani cu larghețea cu care se împrumuta și el de la alții[49], nici măcar despre neglijențele ocazionale[50], ci despre relațiile sale neatente, uneori lipsite de scrupule cu editorii și editurile care-l plăteau pentru munca sa. În primăvara anului 1895, când s-a întors din expedițiile pentru Bacheller — ca să dau un exemplu de la început —, și-a măsluit decontul mințind că-și cumpărase un revolver ca să se protejeze pe drum, când de fapt îl împrumutase de la un prieten. O neregulă deloc gravă, fără îndoială genul de tertip mărunt la care se dedau cei mai mulți jurnaliști săraci, dar, date fiind standardele etice la care Crane adera în mod normal, nu ne-am fi așteptat să se poarte astfel. În acest caz însă, nu s-a simțit câtuși de puțin vinovat că-și trăsese în piept angajatorul. Întâmplarea face ca Nelson Greene, prietenul său artist, să-l fi însoțit în acea după-amiază la biroul lui Bacheller și, văzându-l pe Crane că scoate arma, i-a scăpat că arăta „exact ca arma lui Doc. Biggs“. După care, când au ieșit pe stradă, Crane i-a spus: „Naiba să te ia, Greene, ce te-a apucat cu pistolul ăla? Cât pe ce să mă lași fără bani de cheltuială.“

Aici e vorba despre mărunțiș, nu mai mult de câțiva dolari, dar cu timpul, pe măsură ce faima lui Crane avea să crească, el avea să comită mai multe greșeli naive și nesăbuințe în relația financiară cu editurile și agenții, eludând acordurile stipulate în contracte și oferind aceeași operă mai multor publicații, de pildă, sau neînțelegând regulile nescrise din lumea editorială, ca atunci când a cedat Mama lui George firmei anglo-americane a lui Edward Arnold în loc să i-o dea lui Hitchcock de la Appleton, care nu avea un drept legal asupra manuscrisului, dar care presupusese, ca editor al celorlalte patru cărți ale lui Crane, că va primi cu prioritate orice material nou scris de el. Când Hitchcock i-a făcut observație pentru asta, Crane s-a scuzat — dar nu excesiv — și a încercat să-și explice purtarea printr-o scrisoare datată 26 martie 1896:

Dragă domnule Hitchcock, nu v-am spus că sunt asediat — chiar așa — de tot felul de edituri care vor — sau par să vrea — să pună mâna pe cărțile mele și care-mi fac tot felul de oferte […] Nu m-am gândit nicio clipă să montez o editură contra alteia, ci am ajuns la concluzia că Editura Appleton îmi va acorda toate beneficiile meritate. Aș spune fără orgoliu că nu-mi pasă câtuși de puțin de bani până când bag mâna-n buzunar și văd că e gol. Dacă stricăm relațiile, s-ar putea să urmeze o perioadă de reflecție, așa că mă aștept să mă tratați exact ca și cum peste zece ani aș putea scrie o carte formidabilă și m-aș putea răzbuna crunt pe dumneavoastră, oferind-o concurenței. Ca să ne înțelegem […]

Fără îndoială, știți că am o minte dreaptă și foarte deschisă, dar poate că în acest caz am încălcat o anumită etichetă a afacerilor. Dar, martor mi-e Domnul, când oamenii ăștia se înfig în părul meu, e o minune dacă scap cu hainele de pe mine. Singura mea șansă e să mă țin departe de ei.

Scrisoarea e scrisă pe un ton neobișnuit de răutăcios, poate mai răutăcios decât în orice altă scrisoare a lui Crane, cu amenințarea sa nevoalată că se va „răzbuna crunt“, dar chiar dacă posibila ruptură cu Hitchcock s-a reparat rapid, e interesant de văzut cât de prompt proiectează S.C. vina în afara sa, părând să-și justifice acțiunile prin lipsa de experiență și vulnerabilitatea la strategiile de pradă ale altora și pretinzând că singurul mod în care se poate apăra e să se țină cu totul departe de ei. O singură frază din scrisoare sună plauzibil de la început până la sfârșit, o frază care reflectă fără intenție abordarea sa aeriană, imatură în fața „aspectelor practice ale vieții“, cum le numea Garland: nu-mi pasă câtuși de puțin de bani până când bag mâna-n buzunar și văd că e gol. Ăsta era Crane, pe scurt, iar această abordare i-a adus necazuri cumplite în ultimii doi ani de viață.

Așadar, nu avea deloc talent pentru chestiunile practice și avea un stil destul de dezordonat, chiar neglijent de a face față obligațiilor plicticoase din viața de zi cu zi, rezumat de incapacitatea sa de a înțelege „mica bârfă“, cum spune nepoata lui, ceea ce se poate traduce printr-o neputință de a înțelege tot ce e mărunt, dar dincolo de interioarele claustrofobice ale editorilor newyorkezi și ale saloanelor victoriene ale anilor 1890, când mizele erau cu adevărat mari, Crane

putea fi strălucit. În primul rând, a apărat în justiție o prostituată acuzată pe nedrept — ceea ce i-a afectat grav reputația —, iar după ce a plecat din New York, a dat dovadă de un calm neclintit când vaporul pe care se afla a naufragiat și s-a scufundat în largul Floridei, iar el a petrecut treizeci de ore plutind în derivă într-o bărcuță, împreună cu căpitanul și doi membri ai echipajului, care au spus despre Crane că e „cel mai viteaz băiat […] nobil și curajos pe deasupra, cu multă tărie de caracter“ și, în mod cu totul remarcabil, în timp ce relata despre luptele din Cuba, a luat corespondența scrisă de prietenul său Edward Marshall, care fusese împușcat și nu se putea mișca, și a fugit câțiva kilometri prin junglă ca s-o predea ziarului lui Marshall, drept care propria lui publicație l-a dat afară pentru că ajutase un ziarist rival. La asta se referă Hilliard când îl numește pe Crane „un om mare“. Da, câteodată mărunt, dar întotdeauna mare când împrejurările i-o impuneau.

Privindu-se pe sine. Prietenii și rudele care au scris despre el și-au exprimat diferitele impresii despre cum era și au povestit ce a făcut sau cum s-a purtat în prezența lor (Linson a descris, de pildă, dezgustul lui Crane față de versiunea finală a articolului despre minele de cărbune), dar niciunul dintre ei nu pomenește despre vreun moment în care Crane să lase garda jos și să vorbească despre el însuși: nu există relatări despre vreo confesiune de taină sau despre vreo discuție lungă și intimă, niciun fel de întrezărire a părerilor sale despre propriul său caracter sau despre felul în care se vedea cu propriii lui ochi. În scrisorile lui, multe adresate unor jurnaliști, Crane dă amănunte despre familie și primii săi ani de viață, discută adesea despre felul în care abordează scrisul sau face comentarii mai generale despre scopul literaturii și despre poziția sa în dezbaterile estetice ale momentului, dar doar în câteva scrisori din acea perioadă de început (de dinainte să plece din New York) se deschide și analizează cine și ce era. Am amintit deja de una dintre ele, adresată Violei Allen pe 15 martie 1896, dar merită să reamintim tonul autoironic al întregii scrisori și cuvintele de încheiere adresate fostei colege: „Am fost așa un neghiob, neghiobul neghiobilor — îmi face bine să-mi aduc aminte.“ E o scrisoare despre trecut — o opinie retroactivă despre imbecilitățile din tinerețea sa, dar putea emite judecăți la fel de dure despre persoana lui din acel moment. În ziua când i-a răspuns Violei Allen i-a scris și lui Hitchcock, un preludiu la scrisoarea mai combativă care a urmat după unsprezece zile, doar că în aceasta, Crane pare să înțeleagă cât de dificil putea fi ca om și, în loc să încerce să se apere, se prezintă cu onestitate ca fiind aproape incorigibil.

Dragă domnule Hitchcock, bineînțeles că oamenii excentrici sunt minunat de pitorești de la distanță, dar presupun că, după ce m-ați cunoscut mai îndeaproape, aveți obișnuita senzație de iritare. La urma urmei, mi-e cu neputință să nu mă evapor, să nu dispar și să nu mă dizolv. E trăsătura mea de frunte. Dar sper că mă veți ierta și mă veți trata în continuare ca și cum în ochii dumneavoastră aș fi rămas un tip destul de cumsecade.

Mai e și scrisoarea adresată cu două săptămâni în urmă unei anume Daisy D. Hill, probabil cea mai revelatoare și autoincriminatoare scrisoare din toată corespondența lui Crane și totodată un document uman fascinant în sine, pentru că în afară de pumnalele pe care singur și le înfige în trup, Crane încearcă într-un mod delicat să protejeze sensibilitatea domnișoarei Hill răspunzând dificilei întrebări din scrisoarea ei — care pare să fie o scrisoare admirativă, fără îndoială extrem de entuziastă și atât de exagerat laudativă, încât destinatarul ei s-a simțit jenat de-a binelea.

Dragă domnișoară Hill, m-am întrebat dacă nu cumva vă bateți joc de mine. Și totuși, bănuiesc că orice om e suficient de egocentric ca să ia de bune asemenea lucruri. Presupunând deci că vorbiți serios, scrisoarea domniei voastre mă întristează. În primul rând, sunt așa un individ mărunt, galben și palid, cu o mină bolnăvicioasă și total nepriceput la pozat, încât admirația domniei voastre sau oricum i-am spune — dacă admirație e un termen prea tare — mă face să mă simt ca un impostor care vă răpește ceva. Sigur că scrisoarea domniei voastre mă încântă. E expresia unei minți tinere, sensibile și vibrante, în căutarea unui ideal. Dar în acest caz nu vă pot îngădui nici măcar o clipă să presupuneți că eu aș putea fi cu adevărat un ideal. Dumnezeule mare! Sunt humă — o humă foarte banală, neinteresantă. Sunt un mare ticălos, uneori plicticos și adesea necinstit. Uitându-mă la mine, îmi dau seama că doar pentru că nu știți nimic despre mine ați izbutit să mă plăsmuiți în mintea dumneavoastră ca un fel de figură eroică. Dacă m-ați putea cerceta o singură dată, ați rămâne în veci fără grai.

Cu siguranță sunteți mai presus de mințile din jurul domniei voastre, altfel sufletul domniei voastre n-ar tinde spre depărtări. De aceea mă bucur să vă scriu și să vă spun adevărul așa cum îl cunosc. Desigur,

mi-aș dori, de dragul discuției, să vă spun că sunt un om remarcabil, dar, din păcate, biată fantezie, sunt oribil de banal.

Dincolo de tărâmul interpersonal al moralei, al eticii sau al simplelor maniere, se pune problema cum trăia cu sine acel „individ mărunt, galben și palid“, nu ce vedeau alții când îl priveau, ci adevărul mai fundamental despre cine era el ca ființă fizică și ce impact a avut organismul lui puternic, dar nu chiar sănătos atât asupra muncii, cât și asupra comportamentului său. Nimic din toate acestea nu poate fi cunoscut pe deplin — din simplul motiv că e imposibil să ne punem în pielea altui om —, dar mi se pare incontestabil că era ceva unic în alcătuirea neurologică a lui Crane, că avea legături neuronale mai fine decât majoritatea oamenilor, ceea ce-i permitea să perceapă fenomene vizuale mai rapid și mai precis decât cei mai mulți dintre noi, că ceva din el fremăta întruna. Un exemplu extrem de asemenea persoană poate fi considerat contemporanul lui Crane Nikola Tesla, inventatorul care a dat lumii curentul alternativ, lumina de neon, telecomanda și principiile radioului înainte de Marconi și despre care se spune că era atât de sensibil la sunete, încât auzea o muscă aterizând pe perete în camera vecină. Crane nu se afla la acea extremă de semidelir, dar era și el o creatură excesiv de vibrantă, vibratilă — un diapazon uman —, iar stranietatea și originalitatea operei sale e atât un produs al corpului în care s-a născut, cât și al minții pe care și-a cultivat-o și dezvoltat-o: imediatețea sa vizuală, forța primitivă a animismului său și mai ales bombardamentul constant al culorii. Câinelui i se citește în ochi „o înfometare galbenă“, Jimmie Johnson are parte de „câțiva ani roșii“, iar George Kelcey e „un tânăr negricios“. Acestea nu sunt simple efecte literare, ci o manifestare spontană a sinesteziei lui Crane, un fenomen propriu unor personalități bine-cunoscute ca fizicianul Richard Feynman, scriitorul Vladimir Nabokov, muzicianul Duke Ellington, pictorul Vincent van Gogh și poate Arthur Rimbaud, care cel puțin articulează caracteristicile esențiale ale sinesteziei în poezia sa „Vocale“, care începe cu celebrele versuri: „A negru, E alb, I roșu, U verde, O albastru.“ Într-o zi, pe când Crane se plimba pe malul apei, în Brooklyn, împreună cu prietenul său Hawkins, o barcă era cât pe ce să se izbească de chei, iar când un marinar a strigat ca să avertizeze, Crane a zis din senin: „Cerule! Ce voce verde!“ Hawkins povestește mai târziu, într-un articol publicat în Brooklyn Daily Eagle (pe 18 aprilie 1907), că a fost uluit de comentariul lui Crane și l-a întrebat dacă încearcă să sune „poetic“. „Nici pomeneală“, a răspuns Crane. A spus că fiecare sunet îi evocă în minte o culoare, lucru care nu i se părea deloc ciudat sau neobișnuit, ba dimpotrivă, îi venea greu să înțeleagă că nu toată lumea simte la fel. Sunete colorate, dar și

emoții colorate și gânduri în diferite nuanțe. Aceste reacții erau resimțite în profunzime și absorbite de corpul lui Crane, care era asaltat în permanență de senzații brute, și nu doar că în toată opera lui găsim urme ale acestor coliziuni între exterior și interior, dar pare perfect plauzibil ca un om cu un sistem nervos atât de fin reglat să fie cunoscut pentru personalitatea sa alertă, neastâmpărată, inconstantă.

Un câine maro închis. Călăreții negri. Semnul roșu al curajului. Mireasa vine la Yellow Sky[51]*. Hotelul albastru. O iluzie în roșu și alb.*

Orice analiză despre Crane trebuie să ia în considerare și chestiunea sănătății lui, începând cu multiplele boli de care a suferit în copilărie, printre care e posibil să se fi numărat o tuberculoză incipientă — o boală frecventă în familia lui —, care ar fi putut dormita câțiva ani pentru a se reaprinde după ce s-a mutat la New York și s-a afundat în mahalalele orașului, ca să nu mai vorbim despre răcelile dese și episoadele de pneumonie și, în ciuda pasiunii sale pentru baseball și tenis și a activităților fizice energice la care lua parte ori de câte ori era posibil, se pare că și-a dat seama că nu-i va fi dat să trăiască mult și la douăzeci de ani făcea deja aluzii la viitorul mărginit care-l așteaptă, nu doar lui Lily Brandon Munroe, ci și lui Nellie Crouse, ba chiar și Willei Cather pe care a cunoscut-o în Lincoln, Nebraska, în timpul expediției sale în Vest, răspunzând comentariului ei că peste zece ani avea să fie o persoană cu greutate cu: „Nu pot aștepta zece ani. N-am timp.“

Aproape toți tinerii cred că sunt nemuritori. Crane știa că nu-i așa și, spre deosebire de cei mai mulți dintre noi când avem zece, douăzeci sau douăzeci și cinci de ani, el nu s-a bucurat niciodată de luxul de a trăi cu această amăgire.

20

Pe 31 ianuarie 1985, în timpul unei scurte escale la St. Louis, i-a scris la repezeală un bilet prietenului său Button — „Dragă Budge, am plecat să omor indieni“ —, iar a doua zi a ajuns în Lincoln, Nebraska, unde avea să înceapă cea mai intimidantă parte a misiunii sale: un reportaj de interes național, spre deosebire de articolele de călătorie pe care avea să le trimită la Bacheller în următoarele luni, în tranzitul său grăbit prin Hot Springs, New Orleans, Galveston, San Antonio și Ciudad de México. O vară aspră, cu secetă și furtuni violente, făcuse

ravagii în mare parte din Nebraska centrală și de vest și, cum o iarnă neobișnuit de geroasă luase în stăpânire aceleași teritorii, cu viscole frecvente și acumulări de zăpadă uluitoare, mii de familii din zonele afectate sufereau, unele părăsind statul, ruinate, iar altele, la fel de ruinate, riscând să moară de foame. Omaha World Record publicase în decembrie o serie de articole despre criză în cincisprezece episoade, iar când Crane a străbătut jumătate de țară pentru a relata despre acest subiect, Nebraska State Journal a considerat sosirea sa o știre de interes:

Stephen Crane, reprezentantul unui important grup de publicații cu reputație și influență națională, a sosit la Lincoln seara trecută, atras de corespondența alarmantă trimise din Omaha, pentru a atrage atenția asupra secetei […] Publicațiile i-au cerut domnului Crane să afle adevărul, indiferent dacă articolele sale vor fi sau nu de senzație, iar din acest motiv, ancheta sa e binevenită pentru interesele de afaceri din Nebraska.

Era o misiune diferită față de munca de jurnalist pe care Crane o făcuse până atunci, aici intrând nu doar schițele semificționalizate despre New York, ci și reportajul despre minele de cărbuni din Pennsylvania, care fusese o prezentare a condițiilor generale, în timp ce în Nebraska era vorba despre o catastrofă urgentă care trebuia investigată, analizată și prezentată publicului cât mai repede. S-a ocupat de reportaj aproape două săptămâni, intervievându-i pe guvernator și diferite oficialități din Lincoln, după care, pe 4 și 5 februarie, a pornit spre vest, spre zonele afectate de secetă, pentru ca între 6 și 8 să se deplaseze iar în partea central-nordică a statului, unde a tras în orășelul Eddyville („inert ca un cadavru“) și a făcut noi interviuri cu fermieri în timp ce un viscol colosal, de douăzeci și patru de ore, s-a năpustit peste Dawson County cu vânturi de aproape o sută de kilometri la oră și temperaturi de minus douăzeci și cinci, minus douăzeci și șapte de grade timp de trei zile în șir. Termometrul din camera sa de hotel neîncălzită arăta „fix minus optsprezece grade și jumătate“, scrie Crane, și ne întrebăm cum de a reușit să-și încălzească degetele îndeajuns ca să țină tocul în mână. Experiența acelei vijelii crunte i s-a întipărit în minte, iar după doi ani a dat una dintre cele mai reușite povestiri ale sale, „Hotelul albastru“, care are loc pe câmpurile cumplite, uitate de Dumnezeu din Nebraska.

Articolul lui Crane, care numără peste patru mii de cuvinte și

examinează situația din mai multe puncte de vedere, e cea mai temeinică dintre creațiile sale jurnalistice de până în acel moment. „Lupta pe viață și pe moarte din Nebraska“ oferă cifre și statistici, delimitează exact zonele lovite de secetă și pomenește de campaniile de salvare organizate de alte state din țară, care au dus la practici corupte de distribuție în urma cărora alimentele, hainele și cărbunele din donaţii au ajuns în mâinile unor persoane care nu meritau, privându-le pe cele care aveau mai multă nevoie. Pasajele cele mai reușite și elocvente se găsesc însă în conversațiile lui Crane cu fermierii aflați în dificultate și în descrierea peisajului dezolant:

Frunzele porumbului și ale copacilor s-au făcut galbene și veștede precum pielea tăbăcită. În zadar au rezistat o vreme, agonic, rafalelor. Neputincioși şi dezarmați în fața teribilei şi misterioasei mânii a naturii, fermierii și-au văzut strivite speranțele, ambițiile, toate roadele străduniei lor. Era ca și cum locuințele și familiile le-ar fi fost sacrificate pe altarul colosal al pământului pentru a potoli furia unei zeități oarbe, necruțătoare.

Crane desenat de C.K. Linson la începutul anului 1895, chiar înainte de

plecarea în Vest și Mexic în calitate de corespondent special al Agenției Bacheller

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

Ținutul a murit. Copacii au luptat cu vântul turbat, gâfâind cu fiecare frunză pârjolită și răsucită, dar într-un final au pierit, lăsându-și în urmă doar scheletele plecate, golașe. Porumbul s-a aplecat și s-a legănat prăpădit o vreme, tremurând ca de febră, apoi tulpinile sale galbene și uscate ca iasca s-au strâmbat una câte una și au murit pe câmp, sub furia răsuflării de foc, iar câmpiile verzi largi și câteodată frumoase au rămas brune și goale.

Sacrificate […] pentru a potoli furia unei zeități oarbe, necruțătoare amintește de Crane cel din Călăreții negri, iar misterioasa mânie a naturii e prezentă în opera lui încă de la povestirile despre Sullivan County, dar dincolo de aceste repere familiare ale universului lui Crane, două lucruri din acest articol impun o privire mai atentă — unul care ar putea trece ușor neobservat, pe când celălalt ar putea fi numit un pas înainte în evoluția gândirii lui Crane, în înțelegerea mai profundă a lumii.

„Lupta pe viață și pe moarte din Nebraska“ e un articol bazat în întregime pe fapte, unsprezece pagini de jurnalism responsabil, și totuși, pasajul viu și extravagant pe care tocmai l-am citat descrie schimbările pe care peisajul le suferise în vara anului 1894, or, Crane n-a pus piciorul în Nebraska până pe 1 februarie 1895. Cu siguranță a aflat multe povești despre secetă din numeroase surse locale, dar personal nu a fost martor — n-ar fi avut cum — la acele evenimente, și totuși descrie cu atâta precizie, în detaliu, prăpădul vijeliilor din vară și pagubele aduse recoltelor și vegetației din jur — „frunzele […] veștede precum pielea tăbăcită“, „porumbul […] tremurând ca de febră“, „tulpinile galbene și uscate ca iasca“ —, observații precise care, de fapt, nu erau directe, ci imaginate, dar imaginate atât de bine, încât nimeni nu s-a îndoit vreodată de acuratețea reportajului lui Crane. E încă o ilustrare a dilemei care apare atunci când faptele ajung în pat cu ficțiunea, pentru că inclusiv atunci când descrie fapte, Crane e în primul rând un autor de ficțiune, iar în cele mai bune dintre ficțiunile lui (aici începe ciudățenia), observațiile din scenele imaginate transmit întreaga forță a experienței trăite în așa măsură încât nenumărații cititori ai Semnului roșu al curajului au rămas surprinși că autorul cărții nu era el însuși veteran unionist. În mod

asemănător, la reportajul despre seceta din Nebraska e greu de crezut că Crane nu s-a aflat la fața locului în acea vară. Cuvintele par să-l plaseze acolo, dar de fapt se afla la aproape două mii de kilometri est, ticluind absurdităţile protodadaiste din Pike County Puzzle.

După relativa liniște din Lincoln, călătoria în ținuturile pârjolite și înghețate din interiorul țării l-a mișcat profund pe Crane, de obicei atât de rezervat sau chiar sceptic, făcându-l să se minuneze de tăria oamenilor pe care i-a întâlnit acolo. Știa deja prea bine ce înseamnă greutățile și sărăcia — cartierele și hotelurile mizere din New York, minele de cărbune din Pennsylvania —, dar bătălia pentru supraviețuire din tundra Vestului era chiar și mai sălbatică, iar fermierii locului l-au surprins prin asprime, stoicism și pentru că nu-și plângeau de milă. Într-o conversație memorabilă cu un fermier din Lincoln County, Crane află că omul nu primise niciun fel de ajutor și-l întreabă: „Cum v-ați descurcat?“ Bărbatul răspunde: „Nu m-am descurcat, străine. Cine dracu’ ți-a zis că m-am descurcat?“ Autocompătimirea, boala care otrăvește atâtea personaje din Maggie și Mama lui George și face ca viața să fie un permanent război, toți împotriva tuturor, nu există în acele ținuturi pustiite din inima țării și, asemeni minerilor din Scranton, singurul război pe care-l poartă acești oameni e cel împotriva forțelor capricioase, implacabile ale naturii. Între ei însă, bărbații și femeile din câmpie strâng rândurile, iar spiritul solidarității pionierilor pe care Crane l-a descoperit în acel pustiu al foametei și lipsurilor i-a deșteptat o nouă înțelegere despre potențialul nobil al omului — chiar și în împrejurările cele mai aspre și ostile vieții. „Sunt oameni neînfricați, americani sută la sută“, scrie el, iar la finalul articolului se oprește un moment pentru a reflecta la precaritatea lunilor următoare care vor înzdrăveni regiunea sau vor aduce o „catastrofă care va depopula cu siguranță acest ținut“, apoi încheie cu aceste cuvinte admirative, care înainte ar fi fost aproape de neconceput pentru el: „Până atunci se bazează pe rezistența lor, pe capacitatea de a se ajuta unii pe alții și pe curajul lor neabătut.“

***

Pe lângă articol, Crane i-a scris din Nebraska camaradului său de la Syracuse, Clarence Loomis Peaslee, un scriitor aspirant care a publicat unul dintre primele articole despre Crane („Zilele de studenție ale lui Stephen Crane“, august 1896), articol în care e citat un pasaj din scrisoarea pe care i-a trimis-o Crane pe 12 februarie 1895 din

Lincoln — singurul fragment care s-a păstrat din ceea ce pare să fi fost o lungă discuție despre literatură, încheiată cu aceste fraze:

Cât despre mine și modestul meu succes, am început războiul fără un dram de talent, dar cu o admirație și o dorință înflăcărate. A trebuit să pun cărămidă peste cărămidă. Întotdeauna mi-am dorit să fiu neechivoc. Pentru mine, asta înseamnă să scrii bine. Literatura presupune multă trudă. Cred că ăsta e lucrul cel mai greu la literatură. Nu e nimic de respectat la artă, în afară de opiniile noastre despre ea.

E una dintre primele afirmații esențiale ale lui Crane despre munca lui de scriitor și atât de corect și-a exprimat adevăratele sentimente, încât a reciclat câteva dintre aceste fraze într-o scrisoare trimisă lui Hilliard la doar câteva zile după ce-i scrisese lui Peaslee, care merită reținută pentru că lămurește semnificația cuvântului neechivoc. Din scrisoarea către Hilliard: „A trebuit să construiesc cărămidă cu cărămidă, ca să zic așa. Și dorința mea cea mai mare a fost să scriu curat și neechivoc, pentru ca toți bărbații (și unele femei) să mă poată citi și înțelege. Pentru mine, asta înseamnă să scrii bine.“ Cu alte cuvinte, neechivoc înseamnă ușor de înțeles, limpede, nepretențios, ne-„literar“: literatură ca sens și nu doar ca spectacol. Astăzi pare perfect logic, dar pe atunci, în acea perioadă mai degrabă sterilă dintre sfârșitul Renașterii americane și începutul modernismului, când literatura aproape că fusese redusă la un exercițiu de divertisment sclivisit, poziția lui Crane era una îndrăzneață, mai ales prin respingerea implicită a criticilor și a pieței. Scriitorul e singurul în măsură să-și evalueze munca, iar dacă el crede în ce face, atunci își poate respecta opera și-i poate susține cauza, indiferent de părerile celorlalți. Crane ar fi putut adăuga: Și pregătește-te să te ferești când vor începe să te bombardeze cu ouă — pentru că, în ciuda respectului pe care l-a impus în cele din urmă, a continuat să fie atacat, iar cu timpul, cu cât a devenit mai respectat, cu atât a fost mai atacat.

***

În cele patru luni petrecute pe drum, Crane trebuie să fi întâlnit și trebuie să fi discutat cu zeci, poate chiar sute de oameni, dar doar unul dintre aceștia s-a obosit să-și consemneze impresiile despre vizita

în Vest a omului de pe Coasta de Est. Willa Cather, care era cu doar doi ani mai tânără decât Crane, era studentă în ultimul an la Universitatea Nebraska și critic de teatru la Nebraska State Journal. În urmă cu două luni, redactase Semnul roșu al curajului în versiune de foileton, iar pe 1 februarie, când Crane a ajuns la Lincoln, s-a întâlnit cu ea la sediul ziarului.[52] S-au revăzut pe 13 și au avut, se pare, o conversație destul de lungă, care a fost baza pentru articolul lui Cather „Când l-am cunoscut pe Stephen Crane“. Scris în iunie 1900 (la doar câteva zile după moartea lui Crane) și publicat inițial sub unul dintre pseudonimele de ziaristă ale lui Cather, Henry Nicklemann, articolul amintește frapant de mult de autorul din titlu pentru că o bună parte din text e pură ficțiune.

Cather susține că s-ar fi întâlnit în primăvara lui 1894, nu în iarna lui 1895. Vremea e „apăsător de caldă“, nu geroasă. Ea e studentă în primul an, și nu în ultimul an. Părul lui Crane e brunet, și nu blond. Ochii lui sunt negri, și nu albaștri-cenușii. Cartea sa în foileton ajunsese la Bacheller prin relația cu Howells, nu cu Marshall. El are douăzeci și patru de ani, nu douăzeci și trei. Are „un mic volum de Poe […] în buzunar“, fără îndoială pentru că l-a făcut pe Crane brunet și vrea să-l facă să semene cu Poe sau, chiar și mai fantezist, să-l prezinte ca pe o reîncarnare a lui Poe.

Există ceva în articolul ei în care putem avea încredere? Poate că sunt unele lucruri, dar e greu de spus care anume. „A afirmat că se duce în Mexic, ca să lucreze pentru Agenția Bacheller și să scape de tuse.“ Crane a spus, poate, aceste cuvinte, după cum e posibil să nu le fi spus. „Era slab, aproape emaciat, tras la chip și nebărbierit […] [părul] nepieptănat și neîngrijit. Hainele lui cenușii erau ponosite în ultimul hal […] Purta cămașă de flanelă și ceva care cu greu se putea numi cravată […] pantofii îi erau plini de praf […] cu tălpile foarte tocite.“ E posibil ca așa să fi arătat Crane, care de multe ori era prost îmbrăcat, dar descrierea lui Cather e atât de exagerată, încât e greu să n-o bănuim că plusează pentru un efect poetic (sau Poe-etic).

Totuși, Willa Cather scrie splendid și, indiferent că exagerează sau nu, poate că există un sâmbure de adevăr în felul cum îl descrie pe Crane — demoralizat și absent. La urma urmei, încă aștepta vești de la Hitchcock în legătură cu Semnul roșu al curajului, ceea ce trebuie să fi fost un motiv de îngrijorare — era în joc viitorul său ca scriitor —, și totuși, când Cather afirmă că „a trândăvit întruna“ în zilele petrecute la Lincoln, realitatea o contrazice, pentru că știm că Crane a lucrat din greu la articolul său în timp ce se afla în oraș, intervievându-i, printre alții, pe guvernatorul Holcomb și pe L.P. Ludden, coordonatorul campaniei de salvare, după care, la întoarcerea din Eddyville și alte

regiuni pustiite ale statului, a redactat textul chiar în Lincoln. Totuși, Willa Cather scrie spectaculos — și cu aparentă convingere:

Crane era mai mereu irascibil; sănătatea îi era șubredă și părea profund descurajat. Până și glumele lui erau exagerat de caustice. Avea aerul încordat, preocupat, absorbit de sine al unui om care cugetă la un dezastru inevitabil și în zadar încercam să ghicesc care era acela […] Țin minte că n-am văzut niciodată ochi mai frumoși ca ai lui, mari, negri [sic], plini de luciri și de lumini schimbătoare, dar cu o melancolie profundă ascunsă în adâncurile lor. Niște ochi care păreau să ardă până la mistuire.

Când stătea la birou, cu umerii căzuți, cu capul plecat și cu degetele lungi și albe bătând darabana în hârtia indigo, era agitat ca un cal de curse care de-abia așteaptă să alerge. Când umbla pe coridoare, avea aerul cuiva care se pregătește de o plecare subită. Acum, că a murit, îmi dau seama că toată viața lui a fost o pregătire pentru o plecare subită. Țin minte că, la un moment dat, pe când scria o scrisoare, s-a oprit și m-a întrebat cum se scrie un cuvânt, comentând nonșalant: „N-am timp să învăț ortografie.“ Apoi, privind în jos la ținuta lui, a adăugat cu un zâmbet absent: „Nici să mă îmbrac n-am timp; îți mănâncă groaznic de mult din viață.“

Cather povestește că în noaptea de 13 februarie Crane s-ar fi deschis în fața ei și ar fi început să vorbească despre dificultatea de a duce „o viață literară dublă; scriind în primul rând ceea ce-i făcea lui plăcere, și încă pe îndelete; în al doilea rând, scriind orice se vinde“, iar Cather comentează că „Crane n-a ridicat deloc vocea în acea lungă tiradă; a vorbit domol, monoton și chiar calm, dar niciodată n-am văzut mai multă amărăciune în inima unui om decât mi-a arătat el în acea noapte“. Nimeni altcineva care a scris despre el n-a sesizat vreodată asemenea amărăciune la Crane, dar, ca să-i dăm lui Cather dreptul la propria opinie, să presupunem că tânărul se simțea mai amar ca oricând, fiind stors și epuizat după zilele petrecute în regiunile rurale, și cu moralul la pământ. Numai că, imediat după aceea, ea îl citează cu o afirmație care nu poate fi a lui pentru că parafrazează un lucru pe care altcineva îl spusese despre el — criticul britanic Edward Garnett, soțul traducătoarei din rusă Constance Garnett și prieten cu Crane în ultimii săi ani de viață petrecuți în Anglia. Crane, citat de Willa

Cather: „Când nu pot face ceva, nu pot sub niciun chip și nici nu mă pot deprinde.“ Garnett despre Crane (dintr-un articol publicat în decembrie 1898): „Când nu știe ceva, nu se poate deprinde.“ Știm că articolul lui Garnett îi era cunoscut lui Cather (citează din el mai târziu, în propriul ei articol), așa că e cu atât mai de neînțeles de ce a pus vorbele lui Garnett în gura lui Crane. Poate că e un mic amănunt chițibușar, dar e încă o dovadă că textul comemorativ al lui Cather despre Crane e în mare măsură o operă de ficțiune. Cu toate acestea, e foarte interesant să aflăm că cei mai buni scriitori americani ai generației lor s-au întâlnit întâmplător pe când aveau douăzeci și unu, respectiv douăzeci și trei de ani, la sediul unui ziar mărunt din Lincoln, Nebraska. În anii care au urmat, Cather avea să recenzeze adesea cu asprime câteva dintre operele mai puțin importante ale lui Crane, dar după moartea lui, când s-a hotărât să scrie despre el, i-a recunoscut cu generozitate meritele, descriind „Barca de salvare“ ca „inegalabilă ca expresivitate și perfecțiune construită“ și numindu-l pe Crane „primul scriitor al epocii sale care a zugrăvit felii, fragmente de viață“. Cât despre celălalt citat din Garnett pe care-l folosește în articolul ei, nu avem de ce să ne îndoim că afirmațiile britanicului exprimă și sentimentele ei despre defunctul băiat sclipitor: „Nu-mi aduc aminte nimic comparabil în […] istoria literaturii. Maupassant, Meredith, Henry James, domnii Howells și Tolstoi, cu toții abia învățau să se exprime la vârsta la care Crane reușea acest lucru, și încă glorios.“

***

Nu se știe exact când a primit Crane vești de la Hitchcock în legătură cu Semnul roșu al curajului, dar probabil că scrisoarea i-a parvenit cândva după conversația pesimistă cu Cather (dacă a fost într-adevăr atât de pesimistă cum pretinde ea), pentru că pe 15 februarie, când a ajuns în Hot Springs, Arkansas, pare să fi fost într-o dispoziție excelentă. A făcut doar un scurt popas, de dimineață plecând spre New Orleans, dar a văzut suficient din mica stațiune ca să scrie la repezeală un flecușteț de povestire pe cinci pagini, fermecătoare și spumoasă, care a fost publicată pe 3 martie și care, la urma urmei, ar fi putut fi scrisă foarte bine în tren, în timp ce gonea spre următoarea destinație.

În „Scene din Hot Springs“, farmecul e dat în primul rând de frazare, ton și de o înțelegere năstrușnică a totalei lipse de importanță a

textului. După problemele de viață și de moarte întâlnite în preria din Nebraska, îl simțim pe Crane cum răsuflă ușurat în aerul călduț din Arkansas și țopăie voios de la o frază la alta. Un curs de apă „arată ca un milion de pahare de limonadă acidulată“, vizitiii și hamalii din gară sâcâie, zbiară și gesticulează „la fel de neinteligibil […] ca un șir de specialiști în Homer“, iar când Crane vizitează băile renovate, trage concluzia că, odată intrat în acele incinte aburinde, „omul trece prin trei stări. Înainte de baie, în timpul băii, după baie“. Pe la a patra pagină, pare să fi terminat tot ce avea de spus despre oraș, care i se pare unic în Statele Unite pentru că amestecă atâtea elemente contrastante, încât aduce aminte „de Nord și de Sud, de Est și de Vest“, așa că se apucă să depene o povestioară despre un comis-voiajor de la o firmă de pălării din Ogallala, Nebraska și „un june străin, cu […] păr blond și inocent“ și nu contează prea mult dacă se bazează pe evenimente reale sau e invenție pură. Cei doi bărbați se îndreaptă spre un birt ca să se răcorească la un pahar. Un alt bărbat care stă la bar propune, „zburlindu-și favoriții“, „să dea cu zaru’“ pentru băuturi. Călătorul acceptă și încep să joace, mai întâi pe un dolar, apoi pe „doi biștari“, apoi pe „patru biștari“, până când călătorul își însușește „cincizeci de dolari în vreo patru minute“. Bărbatul cu favoriți dispare, iar călătorul bucuros, rămas la bar cu junele străin cu păr blond și inocent, vine cu ideea să împartă banii și „să-i spargă“, dar dublul lui Crane ezită, poate bănuind că se coace vreo escrocherie complicată, așa că se descotorosește de călătorul uluit și iritat cu aceste cuvinte de adio: „Cre’ c-o iau înapoi spre centru. Vreau să-i scriu o scrisoare mamei.“ Un non sequitur de toată frumusețea, care ne lasă cu gura căscată, dar ultima propoziție a articolului e chiar și mai reușită — „În camera din fundul birtului, bărbatul cu barbă zburlită își pigulea în tăcere hieroglife din favoriți“ —, cu siguranță una dintre cele mai fascinante și trăsnite fraze scrise vreodată de Crane.

Valul acelei bune dispoziții jubilatoare l-a dus până la New Orleans, iar la trei zile după sosire i-a trimis lui Linson o scrisoare absurdă plină de vervă, într-un ghiveci de creolă, germană și engleză poticnită de începător:

Mon ami Linson: Friedweller die schonënberger je suis dans New Orleans. Gheață crăpată dans Nebraska, terra del fuega dans New Orleans. Table d’hotes sur les balcoane fix ca primăvara. A la mode favoriți pe cetățeni en masse, merci, din recolta 1792.

Eu frecventat mereu aici tot l'etoile de Virginitie sur St. Louis Street. Sic semper tyrannis! Mardi gras tres grande, dar până marți nu începe. Spiel!

Niciodată nu fusese atât de departe de casă. Neîncătușat, neapăsat, eliberat de toate responsabilitățile, în afară de cele față de Bacheller și față de sine, era pentru prima oară de trei ani și jumătate când nu mai trebuia să se frământe cum să mai facă un dolar și ce să pună pe masă. În plus, era în mișcare, își trăia vechiul vis de a lăsa în urmă străzile înguste, pietruite din New York pentru întinderile nepământene ale Vestului american și, cum poeziile erau în pragul publicării, iar romanul de război fusese în sfârșit acceptat, de ce nu s-ar fi simțit îmbătat de această schimbare subită a norocului? Articolul despre Hot Springs și scrisoarea către Linson ne arată un tânăr năuc de fericire și, deși articolele pe care le-a scris pentru Bacheller sunt în general neremarcabile, călătoria a fost inestimabilă pentru Crane: patru luni de impresii și gânduri noi care aveau să genereze o remarcabilă efuziune de povestiri la întoarcerea la New York, mai întâi poveștile western și mexicane din 1895-96 extraordinar de bune și migălos executate („Totul sau nimic — cai", „Cei cinci șoareci albi", „Un om și alții"), apoi cele două minuni narative din 1897-98 („Mireasa vine la Yellow Sky", care se petrece în Texas, și „Hotelul Albastru", care se petrece în Nebraska, în timpul unui viscol identic cu cel de care avusese parte în Eddyville). Dacă n-ar fi existat călătoria, niciuna dintre aceste creații n-ar fi fost scrisă, deci dacă n-ar fi existat călătoria care să inspire aceste texte (unele dintre cele mai bune pe care le-a scris vreodată), Crane n-ar fi devenit niciodată Crane.

Știa că Vestul Sălbatic din copilăria sa era mort. Frontiera fusese declarată oficial închisă după recensământul din 1890 și, din moment ce nu mai existau teritorii virgine de explorat și cucerit, nici indieni de adunat și ucis, nici pistolari care să se dueleze în cârciumi și țarcuri prăfuite, progresul se instala sub forma Civilizației. Crane a sosit în regiune în toiul acestor schimbări pe care avea să le exploateze mai târziu spectaculos în cele două capodopere western ale sale, dar chiar dacă orașele se dezvoltau, iar comerțul înflorea, peisajul era încă acolo, în toată măreția sa cosmică și, cu toate invaziile Estului, Vestul rămânea un loc aparte, altă Americă decât cea cunoscută de Crane din New Jersey și New York. La șase luni după ce s-a întors, i-a scris prietenului său Hawkins din Port Jervis:

Întotdeauna am considerat că oamenii din vest sunt mult mai autentici decât cei din est. Noi, cei din est, suntem foarte tributari unei culturi superficiale detestabile, care pentru mine e adevărata barbarie […] La naiba cu estul! M-am îndrăgostit de vesticii cât se poate de simpli, uneori hidoși, adesea fanfaroni, pentru că mi s-au părut a fi oameni mai adevărați și, pe legea mea, vom vedea în următorii cincizeci de ani ce va face vestul. Ăștia sunt băieți serioși. Când se nasc, trag o gură zdravănă de vânt în piept și trăiesc.

Nu că nu s-ar fi achitat de treburile pentru Bacheller — cu greu se poate spune că ar fi abdicat de la datorie când a scris paisprezece articole[53] în patru luni —, dar probabil că propriul său entuziasm l-a distras și s-a dovedit că munca de scriitor-călător nu se potrivea prea bine talentelor sale. Crane dădea tot ce avea mai bun atunci când spunea povești, oricât de mărunte, cum ar fi relatarea despre un ambuteiaj pe o stradă din New York, dar cum de această dată primise însărcinarea de a călători dintr-un loc în altul pentru a aduna mici pete de culoare locală, pare descumpănit sau cel puțin neinspirat, ceea ce imprimă schițelor o notă conștiincioasă, muncitorească. Articolele sunt toate bine scrise și adesea captivante, mai mult decât mulțumitoare pentru Bacheller, dar în afară de două sau trei, sunt lipsite de scânteia cu care Crane ne-a obișnuit.

Nu știm prea multe despre felul în care și-a umplut Crane acele patru luni. A zăbovit la New Orleans cincisprezece sau șaisprezece zile, lucrând în special la o versiune proaspăt dactilografiată a Semnului roșu al curajului pe care Hitchcock i-a trimis-o la hotel cu poșta rapidă, iar înainte s-o trimită înapoi la D. Appleton and Company, Crane a revizuit romanul cu suficientă detașare și limpezime a minții ca să renunțe la un capitol, să scoată paragrafele finale din alte câteva capitole, tăind cam două mii de cuvinte din întregul text și făcând — cum i-a spus lui Hitchcock — „o mulțime de mici corecturi“. Când nu șlefuia la manuscris, a văzut două spectacole de operă, a făcut o criză de dispepsie (cum povestește Linson în memorii) și a revizuit prospectul scos de Copeland and Day pentru Călărețiі negri (cu tot cu pasajele flatante din cronica lui Garland la Maggie), dar în afară de cele două corespondențe trimise din New Orleans, nu se știe nimic despre restul sejurului său la Hotel Royal. Primul articol e un text laudativ despre importanța istorică și starea operei din oraș în acel moment, iar cel de-al doilea e o relatare pas cu pas despre sărbătoarea de Mardi Gras din 26 februarie, care trebuie să fi fost expediată puțin după termenul convenit, pentru că Bacheller a publicat-o abia după un an, la următorul Mardi Gras. Apoi a plecat în Texas, sosind pe 5

martie în Galveston, unde și-a petrecut mare parte din zi la două băute zdravene cu mahări locali, mai întâi primarul, apoi directorul Galveston Daily News. După care a descris experiența într-o scrisoare către prietenul său, artistul James Moser:

Spre cinstea mea, să se consemneze că nu i-am pomenit primarului de director și nici directorului de primar, ci am îndurat ambele atacuri calm și manierat. Cine spune de-acum încolo că nu țin la băutură minte. Sunt tartorul băutorilor din Băutoria […] Galveston mi se pare un oraș grozav și, lăsând glumele groase la o parte, îți sunt profund îndatorat că mi-ai prezentat un băiat de milioane ca Sam Penland.

E aceeași bună dispoziție sprințară din articolul despre Hot Springs și din scrisoarea trimisă lui Linson din New Orleans și ceva din acel spirit trebuie să se fi transmis celor pe care-i întâlnea, printre care și Penland, care în aceeași lună avea să-i trimită lui Moser o scrisoare de mulțumire pentru că-l pusese în legătură cu Crane — prima dintre cele doar două scurte relatări, în afară de textul mai lung al lui Cather, scrise de oameni care l-au întâlnit pe Crane în timpul peregrinărilor sale în Vest:

Expresia liniștită și purtarea discretă a domnului Stephen Crane, ca și înfățișarea sa impresionantă, au stârnit un interes deosebit printre mai mulți prieteni de-ai mei cărora am avut plăcerea să li-l prezint. Șederea sa la noi a fost o mare încântare din punctul nostru de vedere și așteptăm cu nerăbdare întoarcerea sa din Ciudad de México.

Asta dovedește că Crane n-a stat închis în camera lui de hotel în săptămâna petrecută în Galveston, că i-a cunoscut pe localnici și le-a făcut impresie bună, dar nu avem alte mărturii despre ce anume a spus, a făcut sau a gândit în perioada petrecută acolo. Se pare că ar fi luat intens notițe pentru articolul despre oraș pe care plănuia să-l scrie, dar n-a reușit să-l termine decât mult mai târziu, atât de târziu, că nici n-a fost tipărit decât abia la cinci luni după moartea sa. În general, e un eseu de călătorie care atacă principiul fundamental al eseurilor de călătorie, anume să caute ceea ce e nou și diferit în orice loc ar nimeri scriitorul-călător, căci Crane are impresia că majoritatea orașelor americane par mai degrabă asemănătoare decât diferite,

inclusiv ceva mai modernizatul Galveston, cu ale sale „clădiri comerciale pătrate, din cărămidă […] labirinturile de fire de telegraf […] [și] tramvaie huruind în sus și-n jos pe străzi“, astfel încât „o imagine a străzilor din Galveston poate fi lesne obținută în Maine“. Pe de altă parte, trebuie luați în calcul și oamenii, iar articolul se încheie laudativ la adresa galvestonienilor, cu a lor „francheță sudistă, sinceritatea care le îngăduie să privească un străin fără suspiciune profundă, și sunt maeștrii unei ospitalități instructive pentru cinici“. Când spune cinici, Crane se gândește, desigur, la el însuși.

Povestea se repetă, în linii mari, în San Antonio. Un articol neterminat care a fost publicat abia după câțiva ani (pe 8 ianuarie 1899) și o scrisoare de un haz nebun pentru un prieten. Button, de această dată, iar după ce-și anunță prematur plecarea iminentă spre Mexic (avea să plece săptămâna următoare), Crane se ia prompt în balon apropo de corvoada reportajului de călătorie („Ți-aș povesti multe lucruri stranii pe care le-am văzut, numai că m-am plictisit teribil să scriu despre ele în tot felul de articole“), după care trece la subiect, anume cum se întâlnise la New Orleans cu un bărbat din orașul natal al lui Button:

[…] un dobitoc insuportabil […] care a dat de înțeles că e din Akron, O., deși nu văd de ce. Mi-a spus că-i știe pe prietenii tăi de acolo sau pe prietenii care au scăpat sau vor să scape, plănuiesc să scape de acolo.

Avea degetele ca niște paratrăsnete și arăta întruna spre diverși cetățeni de pe stradă, exclamând: „Ia uite la tipul ăla!“ Lumea din New Orleans nu agreează așa ceva, îți dai seama. Fără îndoială, mintea lui naivă de Akron se mira de multe lucruri, dar după părerea mea ar fi trebuit să-și controleze emoția […]

M-a rugat entuziast să-i fac o vizită la primăvară, în drumul meu spre casă. I-am răspuns cu modestie că, deși apreciez generozitatea și curajul său, la început de primăvară trebuie să mor, așa că mă tem că va trebui să dau fuga acasă pentru înmormântare, dar am o fereastră în program în 1997 și o să-mi facă plăcere să mă văd cu el în iad cu acea ocazie.

Mă rog, de fapt, mint, pentru că am fost politicos cu el, l-am tratat mereu frumos și i-am menajat inocența copilărească. Dar ar trebui pusă o taxă pe genul ăsta de produs de export din Akron, O.

Ultima imagine cu Crane în Vestul american vine de la Frank Bushick, redactor-șef la San Antonio Express, care descrie o seară petrecută alături de corespondent în Alamo Plaza, în fața unui bufet cu mâncare mexicană, în timp ce Crane flecărește, relaxat și volubil, cu una dintre legendarele Chili Queens din San Antonio — chelnerițe atrăgătoare care flirtau cu potențialii clienți ca să-i momească să cumpere tamales, enchiladas și frijoles vândute de bufetele pentru care lucrau (mâncare despre care Crane avea să spună apoi că are un gust „fix de cărămidă călită în focul gheenei"). Se numea Martha, era o brunetă renumită pentru frumusețea ei senzuală și se pare că, stând acolo, îmbrăcată cu o „fustă roșie ca focul" care se termina deasupra gleznei și o bluză albastră care-i lăsa la vedere brațele goale și „pieptul plin", l-ar fi remarcat brusc pe Crane și l-ar fi complimentat pentru cât era de chipeș. Uitând de rezerva lui obișnuită, el a complimentat-o la rândul lui, spunându-i că e „mai frumoasă ca oricând" în acea seară, o remarcă galantă, dar absurdă, care sugera că erau prieteni de mulți ani, iar când ghidușa Martha l-a cântărit iar din ochi și a înțeles în sfârșit cât era de tânăr, l-a întrebat pe Crane dacă mama lui știe că ieșise în oraș. Răspunzând prompt că știe, el a prelungit jocul spunându-i Marthei că auzise multe despre ea și că tocmai de aceea venise s-o vadă, la care Martha a râs și a zis: „O, vai de mine! Că mare glumeț mai ești. Poftim, meriți o floare pentru asta", apoi a prins un trandafir roșu la reverul hainei lui Crane.

Bushick a consemnat această anecdotă după treizeci și nouă de ani într-o carte cu titlul Glamorous Days: In Old San Antonio. Deși a trecut atâta timp, nu e exclus să fie totuși adevărată, iar dacă se întâmplă să fie adevărată, se confirmă că buna dispoziție a lui Crane era încă intactă după o lună și jumătate pe drum, chiar dacă se plictisise să tot producă articole de călătorie ca să-și acopere cheltuielile.

Relatarea întârziată despre San Antonio reia criticile sale la adresa modernizării orașelor texane, condamnând „huruitul groaznicului și atotputernicului tramvai" și speculând că „dacă tramvaiul ar fi circulat prin Ierihon, orașul n-ar fi căzut; ar fi explodat". Chiar și vestigiile arhitecturale ale vechilor misiuni spaniole rămase încă în picioare în cartierul mexican sunt în pericol și „trebuie călcate în picioare până nu va mai rămâne din ele decât praful inform care se ridică mereu în

urma acestui secol crunt“. Cu toate astea, pare să-i fi plăcut mai mult San Antonio decât Galveston și să fi fost atras în mod deosebit de Alamo și de ultima bătălie sinucigașă purtată acolo în 1836 de către micul grup de texani condus de Travis, Crockett și Bowie împotriva celor patru mii de soldați ai lui Santa Anna. Într-un elan retoric sentimental necaracteristic pentru el, Crane numește Alamo „cel mai măreț monument al curajului pe care l-a îngăduit civilizația“, dar pe pagina următoare, în timp ce spune povestea colonelului Travis care-și pregătește oamenii pentru o moarte sigură — după ce-i lăsase să aleagă dacă stau și mor sau pleacă și scapă cu viață —, Crane schimbă direcția și se concentrează asupra singurului om care a ales să plece, singurul așa-zis laș din grup, care a declarat „Eu nu sunt dispus să mor și o să încerc să evit asta, dacă se poate“, dar în loc să-l condamne pe acest om pe nume Rose, Crane îl consideră „un fel de filosof tenace“ și e impresionat de „ciudatul său curaj pe dos“, pentru că oricât de mult ar admira eroismul în luptă, îl admiră și pe omul care are tăria să se opună de unul singur voinței majorității.

Pe 17 martie a plecat din San Antonio spre Laredo. Acolo s-a urcat în alt tren și, după șaizeci de ore și o mie șase sute de kilometri, a ajuns în Ciudad de México, unde a reușit să fie aproape invizibil în următoarele nouă săptămâni.

***

Judecând după poveștile pe care le-a scris mai târziu în acel an și în anul următor, Crane pare să fi petrecut o bună bucată de timp pe lângă alți americani din Ciudad de México, expații, aventurierii, stâlpii de cafenea ai unei lumi yankee transplantate la sud de graniță, ceea ce-l conduce pe Berryman la concluzia că „stilul de viață leneș, plin de alcool și jocuri de noroc al americanilor într-un oraș străin n-a fost niciodată atât de atent observat“, dar asta n-a fost singura lume în care a călătorit Crane în acele nouă săptămâni neconsemnate, pentru că a trebuit să absoarbă și șocul Mexicului, atât al teritoriului, cât și al oamenilor, și și-a văzut conștiincios de anchetele și reportajele sale, uneori dezorientat de toată acea noutate, alteori apăsat de sentimentul că e un străin ignorant, dar chiar în timp ce se zbătea să deslușească Mexicul și cultura sa, a rămas fidel datoriei lui de scriitor: să privească în jur și să relateze ce vede.

Din trenul care se îndrepta spre sud: „În Mexic, atmosfera rareori

îmblânzește lucrurile. Toată energia intră în scoaterea în relief, în evidențierea lor, în a da culorilor o intensitate de-a dreptul vulcanică.“

La malul unui pârâu, în timp ce femeile se îmbăiau: „În apa care curgea în apropiere erau o mulțime de capete cu păr lung și negru. O întreagă gamă de haine feminine împodobea tufișurile ce împrejmuiau pârâul. Un copilaș brun ca un urcior, cu înfățișare de edil, se plimba pe mal cu o totală indiferență, ignoranță sau sfidare.“

În Ciudad de México: „Toreadorii […] se mișcă mândri, siguri pe ei, cu o splendidă stăpânire de sine. Lumea întoarce capul să-i vadă. Pe chipuri li se citește ceva rece, sinistru, necruțător. E și o poveste acolo, o poveste despre focul acțiunii, despre pericol, despre eliberare. Știi, știi chiar fără să ți se spună că ai în față un călău, un fel de ucigaș moral.“

La Canalul Viga: „De după colțul zidului verde apăru deodată Popocatepetl înălțându-se spre cer, un con uriaș într-o nuanță de crem sub sclipirea soarelui. Iar ceva mai departe se ivi Iztaccihuatl, femeia albă cu o formă ciudată, mai degrabă de cămilă decât de femeie, cu piscul tulburat de nori. O câmpie de un verde aprins se întindea spre ele.“

În Ciudad de México: „Burro[54], care se naște și moare în robie, generație după generație, cu picioarele lui șubrede, spinarea care-l doare și fețișoara lui caraghioasă, nu judecă deloc. Cară cât de mult poate, iar când nu mai poate căra, cade la pământ.“

Despre bani și prețuri: „Dacă un tânăr funcționar mexican care câștigă, de pildă, un salariu de șaizeci de dolari pe lună, dar care are totuși o părere strălucită despre sine, lucru la care tinerii funcționari sunt predispuși — dacă acest tânăr funcționar vrea să-și cumpere un costum de haine pe măsura părerii sale, va trebui să cheltuiască pentru asta mai mult decât leafa pe o lună […] În Mexic, tinerii funcționari nu devin cine știe ce filfizoni.“

Despre băutura națională, pulque: „Parc-ar fi lapte verde. De obicei nu ne e dat să vedem lapte verde, dar dacă ne putem imagina niște verde de Paris amestecat într-un pahar de smântână, ne putem face o idee despre cum arată pulque. Și are un gust — așa un gust — de cine știe ce licoare oribilă pe bază de drojdie. Sau poate vreo nenorocire din ouă. Atunci îți dai seama că educația e totul, exact cum spun filosofii, și că toți am mânca sendvișuri făcute din prețuri de la intrare, dacă altele ar fi împrejurările.“

Aceste extrase din cele nouă articole trimise lui Bacheller ne dau o idee despre esența lor, despre tonul ca de ghid de călătorie pentru care a optat Crane. Nu au prea multă substanță, fiind mai mult exerciții de stil, marcate de vârfuri ocazionale de umor și de talentul irepresibil al lui Crane pentru imagini surprinzătoare (sendvișuri făcute din prești de la intrare), dar toate abordează Mexicul din afară și rareori încearcă să treacă dincolo de suprafața spectacolului vizual care se desfășoară în jurul lui. Notele de călătorie ale unui turist amețit — ca să-i ajute pe alți americani să se pregătească pentru propriile lor aventuri amețite în „sudul enigmatic“. Toate cele nouă articole au fost tipărite de agenție în mai multe publicații, dar cel mai important text pe care Crane l-a scris în Mexic, singurul important, a fost un mic eseu care a rămas nepublicat mai bine de jumătate de secol și a văzut lumina tiparului abia în 1967, fix în mijlocul Războiului din Vietnam. Fără titlu și nefolosit de Bacheller din motive niciodată explicate (poate Crane n-a catadicsit să-l trimită, poate că a fost respins pentru că era prea provocator), el e azi cunoscut sub două titluri diferite, „În primul rând“ (după cuvintele cu care începe eseul) și „Clasele inferioare mexicane“ (cum a apărut în ediția Library of America din 1984). Având doar trei pagini și un sfert, e una dintre cele mai incisive creații de nonficțiune ale lui Crane, un efort intim, scotocitor, absolut sincer de a da piept cu misterele culturii și ale societății și cu soarta celor născuți într-un anume complex de împrejurări sau altul — un pas crucial pentru Crane în permanenta sa căutare a unei poziții filosofice.

În primul rând, în ochii unui străin, ocupațiile popoarelor necunoscute par minore și neînsemnate. O minte obișnuită nu înțelege absolut deloc noua perspectivă și crede că e anormal de stupid că un individ sau altul se poate mulțumi să care baloți sau să stea și să cugete la soare toată viața în această țară îndepărtată. Vizitatorul simte dispreț. Se umflă în pene cu propria-i experiență geografică. „Ce viață inutilă duc acești oameni“, observă el, „și ce ignoranță incredibilă, să nu-și dea seama de inutilitatea lor“. E aroganța omului care încă nu s-a descifrat pe sine și nu și-a descoperit propria inutilitate.

Și totuși, chiar e nevoie de înțelepciune ca să vezi o femeie maronie îmbrăcată în rochie, care stă ghemuită și indiferentă în ușa unei colibe joase din chirpici în timp ce un copilaș gol, maroniu stă lungit pe burtă în praful drumului — e nevoie de înțelepciune ca să vezi acest lucru, să-l vezi de un milion de ori și totuși să spui: „Da, e un lucru

important pentru ansamblul naturii. E parte din economia ei. N-ar fi fost bine să nu existe.“

S-ar putea susține — dacă cineva ar avea îndrăzneala — că literatura cea mai lipsită de valoare din lume e cea scrisă de oameni de-o nație despre oameni de altă nație.

Dintr-o singură lovitură nimicitoare, Crane demolează tot ceea ce gândise și scrisese despre Mexic până-n acel moment, înțelege că, de fapt, nu înțelege nimic despre acel loc și că, în ciuda enormelor diferențe materiale dintre el și indienii săraci pe care i-a studiat, nu-și poate asuma să-i privească de sus, de pe o poziție de superioritate morală sau culturală. Să spui despre viața altuia că e inutilă înseamnă să nu ai sentimentul propriei insignifianțe în ansamblul lucrurilor, să nu înțelegi cine ești. Lăsați prejudecățile, ne spune el, nu judecați un străin după normele și măsurile societății voastre, dar, mai ales, nu vă bazați pe primele impresii ca garanții ale adevărului, pentru că însuși Crane recunoaște: „La început mi s-a părut cu totul extraordinar că indienii din clasele de jos din această țară insistă totuși să existe. Păreau să trăiască într-o mizerie și într-o ignoranță absolută, așa că moartea — indiferent ce ar însemna ea — trece drept o eliberare, o bucurie.“

E o afirmație extremă, bizară chiar, atât de rece și de tulburătoare, încât aproape că frizează indecența, dar curând devine clar că îmbrățișarea bucuroasă a morții pe care Crane și-o imaginează pentru acești țărani obidiți nu e decât un artificiu retoric. Crane construiește o demonstrație, iar în următorul paragraf își îndreaptă atenția asupra unei forme de sărăcie mai familiare, cea din mahalalele New Yorkului:

Oamenii din mahalalele propriilor noastre orașe ne umplu de admirație. Acea imensă oaste, cu nenumăratele ei fețe neabătut de cinice, acea imensă oaste condamnată veșnic, în tăcere, la înfrângere, ne inspiră teamă. Ciulim urechile așteptând primul tunet al revoltei, momentul în care această liniște va fi curmată de vuietul războiului […]

Ei devin tot mai capabili de a-și defini condiția și acest plus de

cunoaștere se trădează prin adâncirea acelor linii sălbatice, disprețuitoare, care se întind de la nări până la colțurile gurii. E foarte tulburător să observi această înțelegere tot mai bună a situației.

Crane se referă la teama, răspândită la jumătatea anilor 1890, că America era în pragul unui război al claselor. Panica intrase în cel de-al treilea an de zbatere economică și dezintegrare socială, iar șomerii din cartierele mizere deveneau tot mai conștienți de forțele care li se ridicau împotrivă și chiar și mai conștienți de cauzele suferinței lor și, deși Crane nu exclude ca și clasele inferioare mexicane să fi ajuns la o conștientizare similară, „nu există dovezi vizibile ale acestui lucru", așa că trage concluzia că nu sunt stăpânite de „furia disperată modernă față de accidentul nașterii lor", pentru că, deși „indianul își poate închipui că e rege […] nu pare să considere cu adevărat nedrept că nu s-a născut rege, așa cum nu consideră nedrept că nu s-a născut girafă". Apoi, spre sfârșitul primei părți a argumentației sale, Crane sugerează că diferența dintre cele două forme de sărăcie e în mare parte o chestiune de cunoaștere contra ignoranță: „El [mexicanul sărac] nu are destulă informație ca să fie nemulțumit de propria-i condiție. Și nimeni nu caută să i-o ofere. Se naște, muncește, se închină, moare, totul cu mai puțin decât prețul unui câine Newfoundland cu pedigri, și cine îndrăznește să-l lumineze?"

A doua secțiune a eseului lasă la o parte masele americane furioase și tot mai militante, introducând alt tip de comparație:

Omul are libertatea de a fi virtuos aproape indiferent de poziția lui în viață. Virtutea bogatului nu e superioară virtuții săracului, așa că nu putem spune că bogații ar fi avantajați din acest punct de vedere. Acești indieni sunt de departe clasa cea mai năpăstuită de sărăcie pe care am întâlnit-o, dar în niciun caz cea mai decăzută moralmente. Dimpotrivă, strict ca practică religioasă, e una dintre cele mai elevate. Sunt excesiv de pioși, slujind cu o credință oarbă foarte apreciată de teoreticieni.

Dar, din punctul meu de vedere, asta nu e o măsură. Eu măsor moralitatea după dovezile de pace și mulțumire pe care le observ pe chipurile obișnuite.

Fețele liniștite ale mexicanilor săraci, în contrast cu „liniile sălbatice și disprețuitoare“ de pe fețele americanilor săraci, precum și marca virtuții, care e dincolo de clasă și-i transcende pe bogați și săraci deopotrivă, plasându-i pe picior de egalitate. Chiar și aici, în probabil cel mai abstract și mai speculativ dintre textele lui Crane, scrisul e atât de important pentru el, încât face pasul neobișnuit de a folosi persoana întâi, continuând chiar și în acest articol cvasiteoretic să-și bazeze gândurile pe ceea ce este observabil, tactil, directețea lumii invadându-i mintea prin zumzetul electric al simțurilor, așa că ne oferă chipuri, expresiile pe care le-a observat pe fețele oamenilor ca dovezi în sprijinul concluziilor sale despre virtute, moralitate și profunzimea convingerilor religioase. Nu e nici pe departe o abordare științifică, dar, la urma urmei, Crane n-a fost om de știință, ci scriitor, iar această scriere iese în evidență nu neapărat prin logica imbatabilă a ideilor, ci mai ales prin ce ne spune despre felul cum gândea Crane în acel moment al călătoriei sale — călătoria nu doar prin Mexic, ci prin viață.

În următorul paragraf atinge punctul central al eseului:

Dacă un om e lipsit de șansa corectă de a fi virtuos, dacă mediul îi înăbușă aspirațiile morale, aș spune că are un temei important să se plângă și să se revolte contra societății. Bineînțeles că martiriul e mereu posibil, totuși nu vrem să fim martiri. Preferăm să fim tratați drept, ca să nu fie nevoie de martiriu.

Sunt multe de explorat în aceste fraze. Pe de altă parte, Crane prezintă un fel de declarație a convingerilor sale politice — condițiile în care o persoană are dreptul să se revolte contra societății — și totuși, atunci când aduce în discuție conceptele de dreptate și șanse corecte (ceea ce numim acum șanse egale), nu e preocupat atât de progresul economic sau social, cât mai ales de aspirațiile morale ale unui individ, cu alte cuvinte, de calitatea sufletului unui om și de șansele sau de lipsa lor de a duce o viață virtuoasă. Moralitatea nu ține doar de comportamentul individual al unei persoane, ci de felul în care interacționăm unii cu alții, e produsul terenului spiritual pe care se fundamentează o societate, iar dacă potențialul nostru interior de a duce o viață virtuoasă, morală e împiedicat de mediu, avem dreptul să contestăm starea de fapt și să încercăm să schimbăm lumea din jur. Următorul pas logic în acest raționament ar fi examinarea modurilor în care o societate nedreaptă poate fi îndreptată fără a produce un

munte de martiri, dar Crane nu-l urmează. Se oprește în pragul a ceea ce am putea numi sfera politicului — a celor mai mulți de unu — și rămâne la unu, la individ, în acest caz, la el însuși, un tânăr american departe de casă, care privește lumea dintr-o perspectivă nouă.

„Sunt de părere că sărăcia în sine nu e o cauză“, scrie el în următorul paragraf, comparându-și situația cu cea a bogaților, pentru că în ciuda sărăciei în care trăise în ultimii ani, înțelege că primise la rândul lui șanse corecte și nu fusese înăbușit de mediu, așa că nu e mai dezavantajat decât bogații. „Ei nu primesc șanse mai mari“, continuă el. „Ei pot oferi mai mult, își pot refuza mai multe cantitativ, dar nu relativ. Cu toții putem da tot ce avem, așa că iată-mă egalul lor.“

Eseul se încheie astfel:

Și totuși, nu cred că ei sunt capabili de sacrificiile care pentru mine sunt posibile. Așa că nu-i invidiez defel. Departe de a avea vreun dinte împotriva lor, cred mai degrabă că vor avea de înfruntat în cele din urmă o criză care pe mine, datorită șanselor mele, m-ar putea ocoli cu totul. La drept vorbind, nu văd să aibă vreun avantaj important față de mine pe care să-l pot percepe.

Din aceste motive refuz să emit vreo judecată la adresa claselor inferioare din Mexic. Refuz chiar și să le privesc cu milă. E adevărat că mulți dorm noaptea înghesuiți pe praguri și-și petrec zilele ghemuiți pe caldarâm. E adevărat că umblă mai mult dezbrăcați. Multe astfel de lucruri sunt adevărate și totuși chipurile lor emană mereu o anume blândețe, o anume lipsă de suferință, o credință senină. Simt superioritatea mulțumirii lor.

Cu greu i-am putea imputa lui Crane că n-a prezis Revoluția Mexicană din 1910, ca și uriașa revoltă țărănească din Morelos condusă de Emiliano Zapata. Dac-am face asta, i-am putea imputa și că n-a prezis cutremurul din 1906 din San Francisco sau prăbușirea bursei din 1929. Contează însă că e în continuă evoluție, iar cele două texte bune pe care a reușit să le scrie în acea călătorie, „Lupta pe viață și pe moarte din Nebraska“ la început și „Clasele inferioare mexicane“ la sfârșit, sunt importante pietre de hotar în dezvoltarea lui, încă doi pași pe drumul spre ideile care aveau să dea probabil cele mai grozave și mai memorabile dintre poveștile sale, „Barca de salvare“, Monstrul și

„Hotelul albastru“.

***

Și încă o întâmplare. Deși nu se poate confirma cu certitudine absolută, există suficiente dovezi convingătoare care să ateste că, la un moment dat în timpul săptămânilor petrecute în Mexic, Crane a avut o întâlnire înspăimântătoare, care era să-l coste viața, cu o bandă de răufăcători, undeva într-o regiune rurală — o aventură cu sufletul la gură care a însemnat pericol, evadare și o urmărire pe cai demnă de cel mai palpitant film cu cowboy, totul descris în povestirea „Totul sau nimic — cai“, intitulată după un termen din jocurile de noroc care înseamnă a miza totul sau nimic pe o aruncare a zarurilor.

Dintr-o scrisoare către Hawkins din septembrie 1895: „Mă ocup în sfârșit de peripețiile mele în Mexic.“ Dintr-o scrisoare pe care una dintre nepoatele lui Crane i-o trimite în 1948 lui Schoberlin: „Am auzit despre călătoria în Mexic și l-am auzit vorbind despre duritatea bandiților.“ Dar cele mai convingătoare sunt aceste fraze din memoriile lui Linson despre întoarcerea lui Crane la New York:

La fel de subit cum a plecat […] s-a și întors. Într-o seară, eram singur. Am auzit bătăi în ușă și m-am pomenit față-n față cu Steve. În seara aceea nu i-a mai tăcut gura. O dată-n viața lui i s-a dezlegat limba. Numai că am uitat totul, în afară de o poveste despre o noapte nebună de incertitudini alarmante, o urmărire cu niște bandiți și o goană sinistră, încheiată surprinzător și aproape amuzant în brațele unei companii de Rurales[55] care cerceta dealurile în zori.

Intriga din „Totul sau nimic — cai“ urmărește îndeaproape relatarea verbală a incidentului așa cum o știm de la Crane. Un călător american pe nume Richardson, însoțit de ghidul său mexican José, străbate zona de câmpie. Noaptea se adăpostesc în camera din spate a unei cârciumi din chirpici, separată de încăperea principală printr-o pătură subțire. Cei doi adorm, dar în scurt timp sunt treziți de niște indivizi gălăgioși (bandiții), pe care-i aud plănuind să-l omoare pe Richardson și să-i fure banii, pistolul, șaua și pintenii. Cineva dă la o parte pătura și în cameră intră „un mexican gras, cu fața rotundă“,

urmat de alți cinci sau șase bărbați. Richardson, care stă cu mâna încleștată pe revolver pe sub pătură, e îngrozit, înlemnit de teamă, „cu genunchii moi ca pâinea“. Iraționalitatea reacției sale e cel mai convingător aspect al scenei și sugerează că Crane și-ar fi putut într-adevăr aminti de propria sa reacție din acel moment: „Americanul nu se mișca. Se holba la mexicanul gras cu o privire ciudat de fixă, nici temătoare, nici curajoasă, o privire imposibil de interpretat. Pur și simplu se holba.“ Pentru că nu „țipă și nu pălește, nici n-o ia la fugă și nu imploră milă“, mexicanii trag concluzia că ori e un excelent luptător, ori e idiot, așa că ezită să acționeze, dar când își îndreaptă făclia spre altă parte a camerei și-l descoperă pe José, se năpustesc asupra lui și-l bat măr. Și totuși, Richardson tot nu se mișcă, stă cu mâna încleștată pe revolver sub pătură și continuă să se holbeze la ei inexpresiv. În toiul acestei înfruntări, câteva femei intră râzând în camera principală a birtului și, lăsând neterminată treaba de a-l omorî pe Richardson, grăsanul și ceilalți pleacă să țopăie cu „fetele“. Richardson și José profită de această întrerupere ca să se strecoare afară, să încalece pe cai (de care aminteam la pagina 38) și să pornească la galop în lumina zorilor care tocmai se ivesc, urmăriți apoi de „o ceată turbată de vreo cincizeci de călăreți beți“, dar înainte ca ceata să-i prindă, Richardson și José dau peste „un detașament de Rurales, acele trupe de elită ale armatei mexicane care patrulează preria cu atâta zel“, și sunt salvați.

E posibil ca lui Crane să i se fi întâmplat așa ceva? E foarte probabil, iar dacă i s-a întâmplat, avem toate motivele să credem că a fost încă un moment decisiv în viața lui: dovada că a avut curajul să nu intre în panică, să nu se smiorcăie sau să ceară îndurare atunci când a privit moartea în ochi.

A pornit înapoi spre New York pe 15 mai, ducând cu el lucrurile pe care le adunase în cele patru luni de călătorie: un pistol, un șal mexican, diverse piese de harnașament și un săculeț cu o duzină de pietre colorate cumpărate de la un vânzător ambulant din Ciudad de México, crezând că erau opale, când de fapt erau doar niște nimicuri strălucitoare. A oferit pietrele prietenilor și a păstrat restul de obiecte, ba chiar a făcut efortul de a-și transporta colecția peste ocean în 1897, când s-a mutat în Anglia, unde le-a păstrat la vedere cât a mai trăit ca pe niște amintiri dragi. Talismane.

21

Călăreții negri a apărut pe 1 mai, iar la mijlocul lunii, când Crane s-a întors la New York, cartea începuse să facă o oarecare senzație în cercurile literare din țară, așa cum o demonstrează aceste comentarii publicate pe 11 mai într-un ziar din Chigaco: „De la prima la ultima pagină, nu există nici măcar un rând de poezie. Prin comparație, Fire de iarbă de Whitman pare strălucită. Mai bine i-ar zice aiureală poetică.“ Au existat și câteva reacții ceva mai pozitive, ca și alte verdicte, în contrapartidă, nimicitoare, dar pentru un volum atât de neortodox precum Călăreții negri, faptul că a avut cronici amestecate și nu doar ostile poate fi considerat aproape o victorie. În orice caz, epuizat de lunga călătorie de întoarcere și nefiind în cea mai bună formă fizică, Crane a tras pentru scurt timp în mansarda lui Nelson Greene din vechea clădire a Ligii Studenților la Arte (unde a întâlnit-o pe Gertrude Selene, modelul lui Greene care avea să-i inspire personajul Florinda din A treia violetă), a trecut pe la sediul Agenției Bacheller ca să-și prezinte decontul (inclusiv costul armei fantomă), apoi s-a dus în nord, la Port Jervis, ca să se odihnească și să se refacă.

Pe 8 iunie le-a scris editorilor Călăreților negri, Copeland and Day, ca să-i informeze că se întorsese recent din Mexic și își acordă un răgaz la țară, „pentru că nu stau prea bine cu sănătatea“. Apoi, trecând la treburi mai importante, cere vești despre cartea sa: „M-aș bucura să aflu despre Călăreții negri. Am auzit că au stârnit ceva vâlvă. Adresa mea este Lantern Club, William St. 126, N.Y.C.“

Imediat ce s-a pus pe picioare, Crane s-a mutat iar în mansarda lui Greene de pe East Twenty-third Street, dar grosul vieții sale sociale se învârtea în jurul abia creatului Lantern Club — scris uneori „Lanthorn“ sau „Lanthorne“ — la întemeierea căruia a contribuit alături de Irving Bacheller, Edward Marshall, Willis Brooks Hawkins, Post Wheeler și alți scriitori și jurnaliști tineri și mai puțini tineri. Bacheller a fost numit președinte permanent, iar clubul se aduna într-o baracă de pe acoperișul unei clădiri din sudul Manhattanului, lângă Brooklyn Bridge, o clădire atât de veche, încât era considerată cea mai veche din oraș, un loc care-l găzduise pe vremuri pe căpitanul Kidd[56], iar mai târziu le servise drept ascunzătoare lui Washington și altor generali în timpul Războiului Revoluționar. Bacheller rememorează în 1901:

În cocioaba de pe acoperiș stătea un olandez bătrân, care a renunțat bucuros la ea contra sumei de cincizeci de dolari. După care organizatorii, printre care și Stephen Crane, au angajat un bucătar și

au amenajat cocioaba ca să arate ca o cabină de vas. Acolo, deasupra lumii dezlănțuite, „Lanthornii“ organizau chefuri de mare rafinament intelectual. În fiecare zi se servea masa de prânz, iar membrii făceau pe intelectualii și-și ascuțeau mintea. În fiecare seară de sâmbătă țineau un banchet literar. În fiecare săptămână, câte un membru al clubului era însărcinat să scrie o poveste, care era citită la cină. Erau interzise elogiile și critica favorabilă. După lectura poveștii, membrii o bumbăceau cu toată forța, îi scoteau în evidență punctele slabe și în general dădeau cu ea de pământ, dacă era posibil. Cea mai înaltă recunoaștere pe care o putea primi o povestire era tăcerea totală. Era maximum pentru orice scriitor.

După frăția studențească, Clubul Pendennis de pe Avenue A și lunga perioadă de trai mizer în grup pe East Twenty-third Street (care avea să se încheie la începutul toamnei), Crane se afla acum în tovărășia scriitorilor ca el, care-i satisfăceau nevoia de interacțiune umană. Aveau și vizitatori, unii dintre ei, figuri naționale marcante, iar atmosfera informală de cabină de vapor trebuie să-l fi ajutat pe Crane cel rezervat să lase garda ceva mai jos și să discute cu ei cu o oarecare relaxare. Howells era unul dintre aceștia, dar mai erau și alții, printre care tânăra Ethel Barrymore care debuta în cariera de actriță, arhitectul Stanford White, Julian, fiul lui Nathaniel Hawthorne, un scriitor prolific, Theodore Roosevelt (pe atunci prieten, viitor adversar) și deseori Samuel Clemens, care era prietenos față de Crane și pe care Crane îl simpatiza ca persoană, chiar dacă-l prefera pe omul Clemens operei lui Mark Twain scriitorul (în afară de Viața pe Mississippi). Aproape zilnic, Crane mânca de prânz la club, dormea din când în când acolo și, oricât de puțin ar fi contribuit la discuțiile de grup, într-o seară de sâmbătă și-a luat inima în dinți, s-a ridicat în picioare și a citit una dintre povestirile sale în fața asistenței — ceea ce poate fi considerat un mic miracol și sugerează că se simțea mai acasă acolo decât oriunde altundeva.

Între timp, reacțiile publice la Călăreții negri căpătau elan — în ambele direcții. Poeziile erau în sine o piatră de încercare, iar cititorii aveau de furcă și cu aspectul neobișnuit al cărții. Poeta imagistă Amy Lowell își începe prefața scrisă în 1926 pentru prima reeditare a colecției amintindu-și de ambalajul micilor pastile ale proaspătului poet:

Țin minte perfect când a apărut Călăreții negri […] Cartea a fost

publicată într-o formă fantezistă de doi tineri entuziaști și cu simț estetic, a căror editură, Copeland and Day, era o garanție a calității în literatură, o calitate de regulă cam ezoterică […] Vigoarea și pasiunea nemiloasă a celor câteva poezii ale lui Stephen Crane nu se potriveau deloc cu forma în care au fost prezentate publicului — cincizeci de exemplare speciale pe hârtie pergament și […] tirajul obișnuit [cinci sute de exemplare] cu coperte cartonate gri, ambele cu câte o orhidee neagră, stilizată, pe ele. Din motive de neînțeles, toată cartea e tipărită cu majuscule și, urmând un obicei nefericit în vogă la vremea respectivă, poeziile țâșnesc din partea de sus a paginii […] Nici că s-ar fi putut ticlui o metodă mai sigură de a masca sinceritatea creațiilor.

Sub influența mișcării Arts and Crafts și a unui val recent de mici edituri engleze care-și propuneau să publice cărți inovatoare în ediții elegante limitate, Copeland and Day a fost înființată în 1893 la Boston și și-a încetat activitatea după doar șase ani, dar în scurta ei viață, compania a lansat carierele mai multor tineri americani, a tipărit opere de autori englezi, irlandezi și scoțieni ca Stevenson, Yeats, Wilde și Elizabeth Barrett Browning și a publicat ediția americană a Yellow Book. Crane n-a contribuit aproape deloc la pregătirile estetice pentru propria sa intrare pe lista Copland and Day. L-a rugat pe prietenul său, artistul Fred Gordon, să deseneze orhideea neagră de pe ambele coperte, dar propunerea lui Gordon a fost respinsă și desenul refăcut de cineva din Boston. Cu toate astea, Crane a fost mulțumit de rezultatul final și n-a avut obiecții față de Formatul cu majuscule al poeziilor sale. Când designul cărții a fost atacat în presă, Crane și-a manifestat sprijinul entuziast printr-o scrisoare către Copeland and Day: „Văd că au luat la țintă marginile late, majusculele și tot restul, dar pentru mine e formidabil.“

Cât despre conținutul cărții, cronicile au fost amestecate, tinzând să oscileze între extremele dezgustului și admirației. New York Tribune încheie prima dintre diatribele sale veninoase împotriva lui Crane înfigând o țepușă de lemn în inima poeziilor: „Pentru inutilitatea și afectarea lor, cititorul imparțial le va considera niște mizerii.“ Altă cronică nesemnată apărută în Munsey’s Magazine spune despre Crane că „are scepticismul și cinismul unuia care nu știe, ci doar își imaginează, și nici urmă de nobila sensibilitate la sunete caracteristică poetului și muzicianului“, apoi se întreabă, pe un ton uimit, implorator: „Asta e poezie?“ Însă respectabilul Thomas Wentworth Higginson, comandantul primului regiment negru în Războiul Civil și coeditor al primei ediții a poeziilor lui Emily Dickinson apărută în 1890, i-a luat apărarea lui Crane în cronica sa din Nation, opinând că

forța poeziilor stă într-o „seriozitate viguroasă și o privire proaspătă“. Harry Thurston Peck a mers și mai departe în revista pe care o edita, Bookman, numindu-l pe Crane „poet adevărat […] care stimulează gândirea pentru că el însuși gândește. Nu exagerăm spunând că micul volum semnat de el e cea mai notabilă contribuție la literatură pe care a zămislit-o acest an“.

Până la urmă a fost remiză, cele două tabere anulându-se reciproc, dar fascinația (și disprețul) inspirate de poeziile lui Crane nu s-au limitat la cronici și timp de mai multe luni după apariția cărții, în ziare și reviste au tot apărut parodii ale versurilor sale. Erau același tip de săgeți ironice cu care-l bombardaseră prietenii săi în timp ce scria poeziile, doar că tachinăria s-a transformat într-un sport desfășurat în vizorul publicului. Post Wheeler a botezat versurile glumețe „stephencranelete“ și numărul lor a atins aproape o sută — un număr record de parodii pentru orice poet american din secolul al XIX-lea. Un singur exemplu e de-ajuns. Iată textul lui Crane, prezent în numeroase antologii:

Am văzut un om năzuind către orizont;

Goneau și tot goneau.

Asta m-a tulburat;

L-am acostat pe om.

„E inutil“, i-am zis,

„N-ai să reușești…“

„Minți“, a strigat el

Și a luat-o la goană.[57]

Iată ce a apărut pe 11 august în Buffalo Press:

Am văzut un contor de gaze.

Gonea și tot gonea.

Asta m-a tulburat.

Fiindcă nimeni nu folosea gaze.

„E inutil“, am zis

„N-ai cum să măsori…“

„Minți!“ a strigat el.

Așa-i.

Și a continuat goana.

Cum Crane era Crane, a reușit să nu ia în seamă aceste atacuri pline de haz sau măcar să le țină la distanță prefăcându-se că le ignoră, dar asta nu înseamnă că nu era la curent cu parodiile sau că nu-l usturau, așa cum pare să indice această scrisoare trimisă lui Hilliard în ianuarie anul următor:

Singurul lucru care mă mulțumește profund la viața mea literară — așa scurtă și lipsită de glorie cum e — este acela că oamenii cu judecată mă consideră sincer. Când Maggie a fost tipărită pe hârtie, mi-a prilejuit prietenia cu Hamlin Garland și W.D. Howells și singurul lucru pentru care merită să trăiesc printre atâtea răutăți și batjocură e conștiința faptului că aceste prietenii n-au slăbit nicio clipă. Personal, îmi dau seama că munca mea nu face nici cât o ceapă degerată — întotdeauna o recunosc cu seninătate. Dar știu și că dau întotdeauna ce am mai bun, fără să-mi pese că sunt aclamat sau condamnat. Mi-am văzut de drum chiar și când toți umoriștii din țară m-au luat la țintă, iar acum, când mă iau la țintă doar 50% dintre umoriștii din țară, îmi văd în continuare de drum, pentru că înțeleg că omul se naște pe lume cu doi ochi numai ai lui și nu e deloc responsabil de propria-i onestitate. Ambiția mea supremă e să nu mă abat de la onestitatea mea. Există un egocentrism suprem în a discuta despre onestitate. Însă eu nu spun că sunt onest. Spun doar că sunt pe cât de onest îmi permite o mașinărie mentală slabă. Acest scop în viață mi se pare a fi singurul lucru care contează. Cu siguranță nimeni nu reușește să-l atingă, dar e ceva în această nereușită.

Nu e responsabil. La prima vedere, o afirmație de neînțeles — indicând că o persoană nu răspunde de propriul comportament —, dar de fapt (după părerea mea) e vorba despre un imperativ moral înnăscut de a trăi cât mai onest posibil, o însușire cu care doar unii oameni, printre care el înșuși, sunt înzestrați. Știm despre Crane că i se întâmpla să se clatine, dar și că, indiferent dacă era „aclamat sau condamnat", rămânea ferm pe poziții, nelăsând aclamațiile elogioase să-i umfle egoul cu otrava preamăririi de sine, dar nici huiduielile care-l condamnau să-i zdrobească spiritul. Și-a văzut pur și simplu de drum privind înainte, până când, cinci ani mai târziu, moartea l-a oprit.

22

În timp ce se readapta la New York, Crane a intrat într-o perioadă mai aridă în care randamentul i-a scăzut temporar, cel puțin în comparație cu ritmul frenetic pe care-l menținuse tot anul 1894. Fără îndoială că era epuizat, atât fizic, cât și psihic, dar în ceea ce privește munca lui, această perioadă a reprezentat mai puțin o criză sau o prăbușire, și mai mult un răgaz pentru a se regrupa — era un tânăr scriitor ajuns la răspântie, care nu prea știa încotro s-o apuce. După ce s-a întors, articolele lui despre Mexic au început să apară într-o mulțime de ziare din toată țara, dar Crane n-a mai lucrat ca ziarist, ceea ce înseamnă, probabil, că buzunarele îi erau mai puțin goale decât de obicei. Acea primăvară a fost importantă totuși, pentru că, deși n-au rămas prea multe de pe urma ei, sunt luni care marchează începutul unei orientări treptate spre povestire ca mediul cel mai bine adaptat înclinațiilor și caracterului său de scriitor. Până atunci nu făcuse decât să-și încerce mâna cu povestirile, dar încetul cu încetul, a ajuns să le ia în serios și în scurt timp au devenit sufletul și substanța operei sale.

Încă sub vraja Semnului roșu al curajului, a scris în acea primăvară două povestiri, ambele plasate în Războiul Civil, așa cum vraja lui Maggie îi inspirase „Povestirile despre un copilaș“ în siajul ei luminos. Prima, „O mânecă gri“, e un fel de încropeală. Într-adevăr, bine scrisă, dar dacă ne gândim la subiectul povestirii — un soldat nordist și o tânără din Sud încep să se îndrăgostească, sugerând și alte întâmplări romantice după terminarea războiului —, e probabil cel mai sentimental și convențional text de ficțiune pe care l-a scris vreodată Crane, ceea ce ar putea însemna, la urma urmei, că i se cam goliseră buzunarele. Știm că Crane s-a zbătut din răsputeri s-o termine, poate pentru că era epuizat fizic și psihic, poate pentru că povestea nu-l convingea nici pe el sau poate din ambele motive. Când a ajuns la sfârșitul primei părți, i-a spus colegului său de cameră, Greene: „Ned, nu mai am ce scrie, mi s-a golit mintea. Nu mai pot scrie. Nu cred c-o să mai scriu vreodată. Gata.“ La începutul anului următor, după ce povestirea fusese cumpărată de Bacheller, Crane i-a trimis versiunea tipărită lui Nellie Crouse, avertizând-o însă dinainte: „Nu e în niciun fel o poveste bună.“ Când ea i-a răspuns în scris că-i plăcuse, el i-a replicat: „E bine că-ți place «O mânecă gri». Sigur, sunt doi idioți. Dar e ceva fermecător în nădejdea copilărească pe care și-o pun unul în altul. Asta-i tot ce am avut de gând să spun.“

Cea de-a doua povestire însă, „Un mister al eroismului“, reprezintă un progres uimitor. E ca și cum Crane ar fi descoperit întâmplător o cheie pe care a potrivit-o în încuietoarea concepută inconștient pentru ea și o ușă s-a deschis larg, dezvăluindu-i un nou mod de a gândi narațiunea, ceea ce echivalează efectiv cu a descoperi un nou mod de a respira. În definitiv, plămânii îi erau compromiși, iar rigorile maratoanelor îi solicitaseră exagerat de mult corpul. Sprintul era mai în ton cu impulsurile sale de scriitor (lapidare, episodice, iuți), creând un ritm al respirației care i-a permis să-și dezlănțuie cu toată forța energiile spirituale și somatice, iar din acel moment a dat cele mai bune creații ale sale în câteva reprize de sprint: cursa de cincizeci de metri (sub zece pagini), cursa de o sută de metri (între zece și douăzeci de pagini), cursa de două sute de metri (între douăzeci și patruzeci de pagini) și cursa ceva mai lungă, de patru sute de metri (între patruzeci și șaizeci de pagini), care i-a reușit doar de două ori — cu „Amintiri din război“, de patruzeci și două de pagini, și cu Monstrul, de cincizeci și șapte de pagini.

Din unele puncte de vedere, „Un mister al eroismului“ poate fi privită ca versiunea de nouă pagini a Semnului roșu al curajului. Are un subtitlu asemănător cu cel folosit de Crane pentru roman, Un detaliu dintr-o bătălie americană (la o aruncătură de băț de Un episod din Războiul Civil american), și folosește din nou câțiva dintre tropii utilizați anterior cu același efect, ca de pildă descrierea companiei ca „o formă lungă, animală“ care-și ațintește cei „patru sute de ochi“ asupra protagonistului, Fred Collins, sau ca atunci când „mica luncă plăcută“ unde are loc ciocnirea se transformă în „obiectul dușmăniei roșii a obuzelor“. Dar cel mai important — urmând exemplul romanului —, acțiunea se desfășoară aproape exclusiv pe câmpul de luptă, în toiul unor încleștări grele.

Și totuși, în multe alte feluri, povestirea diferă substanțial de roman. În primul rând, limbajul e mai plat și mai concis, mai propulsiv și în același timp mai reținut, iar numărul de elemente fiind și mai redus, fiecare se reliefează mai intens în contrast cu măcelul din fundal, alternând ca într-o fugă compusă cu multă tensiune. Un lucru care devine extrem de clar privind retrospectiv — dar doar privind retrospectiv — este abilitatea cu care Crane introduce în poveste personajul principal, care apare inițial într-un fel atât de pasager și neprevăzut, încât pare lipsit de importanță, dar încetul cu încetul, după ce în focul bătăliei, în primele trei pagini și jumătate, e pomenit de câteva ori, apoi uitat, trece în scurt timp în prim-plan, astfel încât un actor care nu făcuse decât să traverseze cadrul devine în actul al doilea star al showului. În Semnul roșu, Henry Fleming își face debutul chiar la începutul primului capitol și din acel moment domină

acțiunea ulterioară, pe când în textul mai scurt, Crane nu se grăbește să ne facă părtași la secretul lui, iar prin această tactică neașteptată de amânare, reușește să ne convingă că personajul său principal e un nimeni, anonimul chintesențial, acesta fiind tâlcul principal al poveștii, niciodată anunțat ca atare, dar limpede pentru oricine — privind retrospectiv.

Lui Fred Collins îi e sete. În cel de-al doilea paragraf, în timp ce obuzele explodează în jurul lui, îl auzim spunând: „Mii de tunete, ce n-aș da să beau ceva. N-o fi nițică apă pe-aici?“, iar după aceste două fraze, Collins se evaporă din scenă, în timp ce larma și haosul continuă dezlănțuite. O casă din luncă, aflată chiar în fața Companiei A, e „spulberată […] în bucățele“, în pădure se aude hărmălaie de lupte cu „salve bubuitoare de infanterie“, soldații sunt împușcați, răniți, doborâți la pământ, uciși, iar un locotenent călare rănit își ține „cu grijă brațul drept cu mâna stângă […] ca și cum brațul i-ar fi cu desăvârșire străin, aparținând altuia“. După două pagini de lupte infernale, Collins reapare brusc: „Câțiva camarazi îl luară peste picior pe Collins pentru setea lui. «Ei, dacă-ți arde așa buza după apă, de ce nu te duci să-ți iei?»“ Collins răspunde: „Păi, mă duc acuma dacă nu ți-o tăcea fleanca aia“, apoi dispare iarăși prompt din text. Se scurge încă o pagină, timp în care locotenentul călare rănit e lovit iar când intră cu calul pe pajiște și poate fi văzut acum „zăcând cu fața în jos, cu un picior prins în scară, peste trupul calului său mort“. În acel moment, acțiunea poveștii trece în sfârșit la Collins — mai întâi prins într-o ceartă cu camarazii săi, care continuă să-l tachineze că n-are curajul să-și riște viața și să plece după apă; apoi apropiindu-se de superiorii săi (un căpitan și un colonel) și cerând permisiunea „să adu’ niște apă de la puțu’ de colo“. Ofițerii încearcă să-l descurajeze, știind cât de periculos ar fi să încerce așa ceva, dar Collins e de neclintit, iar când în sfârșit cedează rugăminții sale, tot nu le e clar dacă el vrea sau nu să se ducă, ceea ce nici Collins nu mai știe în acel moment, pentru că a realizat între timp că habar n-are de ce ținuse să se lanseze în acea misiune absurdă. Când se pregătește să plece, colonelul îi strigă: „Ia și niște bidoane de-ale băieților cu tine și să vii repejor.“

Collins își începe deci călătoria tensionată și absurdă spre puțul aflat lângă casa distrusă din luncă, îndreptându-se direct spre punctul cel mai intens al focului de artilerie cu șase bidoane atârnându-i pe umeri și zăngănind în timp ce se lovesc de el. Unul dintre camarazii săi comentează: „Să fiu eu al naibii dac-am mai văzut așa ceva, domnu’. N-am crezut că Fred Collins are sânge-n el pentru așa o treabă.“

În acel moment, punctul de interes al narațiunii se mută în interior, iar în timp ce Collins înaintează năuc spre obiectivul său, începe să se

gândească la subiectul anunțat de titlul povestirii, același subiect care-l torturase pe tânărul din Semnul roșu al curajului, dar aici e tratat dintr-o perspectivă emoțională cu totul diferită, pentru că în afară de faptul că sunt amândoi soldați, Fred Collins și Henry Fleming n-au nimic în comun.

I se părea nefiresc de straniu că îngăduise minții sale să-i împingă trupul într-o asemenea situație. Despre care știa că ar fi putut trece drept grozavă, în dramatismul ei.

Și totuși, singurul lucru de care era pe deplin conștient era propria sa buimăceală. Își simțea mintea începătoșată bâjbâind după forma și culoarea acestui incident.

Totodată, se întreba de ce agonia spaimei nu-i sfâșie judecata ca un cuțit. Era nedumerit pentru că simțul comun afirmase sus și tare timp de secole că omul ar trebui să se teamă de unele lucruri și că toți cei care nu simt acea frică sunt fenomene, eroi.

Așadar, era un erou. Îl cuprinse o dezamăgire care ne-ar cuprinde pe toți dacă am descoperi că suntem la rândul nostru capabili de acele fapte pe care le admirăm mai mult în istorie și legende. Iată deci un erou. Până la urmă, eroii nu sunt mare lucru.

Nu, nu putea fi adevărat. Nu era un erou. Eroii trăiau fără rușine, iar el unul ținea minte că împrumutase cincisprezece dolari de la un prieten și promisese că avea să-i înapoieze a doua zi, apoi îl ocolise pe acel prieten zece luni. Acasă, când maică-sa îl trezea pentru muncile de dimineață la fermă, se comportase adesea ursuz, copilăros, diabolic, iar maică-sa murise în timp ce el era la război.

Înțelegea că în acea chestiune a puțului, a bidoanelor, a obuzelor era un intrus pe tărâmul faptelor bune.

După asta, povestea degenerează într-o comedie neagră plină de ghinioane, frustrări și gafe grotești, o farsă tragică ce aduce o notă nouă în opera lui Crane și care până la ultima frază îl ține pe cititor suspendat între impulsul de a râde și o mirare oripilată în fața stupidității războiului — sau poate pur și simplu în fața stupidității vieții, pentru că la Crane, războiul e mereu o continuare a vieții (nu a politicii) cu alte mijloace.

Cu larma bătăliei răsunându-i în cap — ca „două degete diavolești îndesate în urechi“ —, în timp ce pământul se cutremură sub el la impactul obuzelor, Collins ajunge în cele din urmă aproape de casă. Dar când coboară în fântână unul dintre bidoane, apa urcă „încet […] cu un bolborosit „leneș“ și, pentru că acea „încetineală înnebunitoare“ îl expune unui risc chiar și mai mare, renunță la tentativa cu bidoanele și hotărăște să umple mai bine găleata, care e legată „de un lanț ruginit“, dar și de această dată are dificultăți și, pentru că găleata se izbește de pereții interiori ai puțului în timp ce o ridică, o parte din apă se varsă. Deja îngrozit de-a binelea, Collins o ia înapoi spre linia Companiei A, „așteptându-se la o lovitură care să-l zboare cât colo și să-l trântească la pământ. Avea să cadă așa cum îi văzuse pe alții căzând, cu viața părăsindu-i atât de iute, încât capetele li se întâlneau cu pământul înaintea genunchilor“. Fuge cât îl țin picioarele, târând după el găleata grea în timp ce traversează „cumplitul câmp […] ca un fermier alungat din staul de un taur“, dar înainte să ajungă la „steaua de neatins“ a Companiei A care se zărește în fața lui, dă peste ofițerul de artilerie care zace în iarbă, gemetele sale fiind înecate de „zgomotele de vijelie“ ale gloanțelor și exploziilor de obuze. Încordându-și toate forțele, ofițerul îi cere lui Collins o gură de apă, iar din acea clipă și până la sfârșitul poveștii, Crane concentrează un întreg univers de ghinioane într-o singură pagină:

— Nu pot, urlă el, un răspuns în care se citea pe deplin spaima lui tremurătoare. Își pierduse chipiul, iar părul îi era răvășit. După haine, ai fi zis că fusese tras de glezne și târât pe pământ. Continuă să fugă.

Capul ofițerului se lăsă în jos, iar cotul i se îndoi. Stătea în continuare cu un picior în scara de bronz, peste corpul calului său, pe când celălalt picior îi era prins sub animal.

Dar Collins se întoarse. Se repezi îndărăt. Se făcuse cenușiu la chip, iar în ochi i se citea numai groază.

— Ia aici! Ia aici!

Ofițerul părea beat. Avea brațul îndoit ca o crenguță. Capul îi atârna de parcă ar fi avut gâtul din răchită. Se făcuse una cu pământul, cu fața în jos.

Collins îl apucă de umăr.

— Na. Na aici de băut. Întoarce-te! Întoarce-te, omule, pentru numele lui Dumnezeu!

Collins îl trase de umăr pe ofițer, care-și răsuci corpul și căzu cu fața întoarsă spre locul unde viețuiau zgomotele de nedescris ale vârtejului de proiectile. Când se uită la Collins, pe buze i se ivi o urmă aproape insesizabilă de zâmbet. Oftă, un mic suspin simplu ca al unui copil.

Collins încerca să țină bine de găleată, dar pentru că-i tremurau mâinile, îl împroșcă pe muribund cu apă pe toată fața. Apoi trase găleata și o luă la fugă.

Regimentul îl întâmpină răcnind. Fețele negre de funingine se schimonoseau de râs.

Căpitanul refuză găleata cu o fluturare a mâinii.

— Dă-le băieților!

Cei doi tineri locotenenți simpatici și poznași fură primii care puseră mâna pe ea. Se jucară cu ea în felul lor. Când unul încerca să bea, celălalt îl lovea în glumă peste cot.

— Termină, Billie! O vărs din cauza ta, spuse unul dintre ei. Celălalt râse.

Brusc se auzi o înjurătură, apoi o bufnitură de lemn lovind pământul și un murmur uluit ridicându-se iute dintre oameni. Cei doi locotenenți se priveau dușmănos. Găleata zăcea goală pe pământ.

Crane nu comentează în niciun fel, dar plusul de ironie din ultima propoziție recheamă în minte începutul poveștii. Fred Collins aproape că înnebunește de sete. Își riscă viața ca să aducă niște apă, să-și potolească setea, dar chiar și după ce face rost de apă, evenimentele îi sunt potrivnice, iar el nu reușește să bea nici măcar o gură.

***

La jumătatea lui iunie, la scurt timp după ce a revenit la New York, Crane a primit în sfârșit un contract de la Appleton pentru Semnul roșu al curajului. A fost o înțelegere absolut inechitabilă, dar Crane era încă nou-venit în lumea editorială comercială și nu a obiectat în niciun fel. Un procent de zece la sută, drepturi de autor, plătibil o dată pe an — deși standardul era de două ori pe an —, dar n-avea să primească nici măcar un penny până când n-aveau să se acopere în totalitate costurile cu producția cărții. În afară de asta, nimic despre drepturile în străinătate, ceea ce însemna că Appleton putea încheia un contract cu o editură britanică, de pildă, iar Crane n-ar fi primit nimic. E posibil ca Crane să nu fi fost destul de informat ca să insiste, dar bănuiala mea e că și-a și pierdut interesul față de carte, care pare să-l fi stors, și, imediat ce a finalizat manuscrisul la New Orleans, a

fost mai mult decât bucuros să se detașeze de el. În august, când Hitchcock i-a scris ca să-l anunțe că sosiseră șpalturile de la tipografie, Crane a răspuns printr-un scurt bilet de două fraze, în prima precizând adresa unde să-i fie trimise, iar în cea de-a doua, în mod uluitor, contrazicându-se și spunându-i lui Hitchcock: „De fapt, nu țin neapărat să văd șpalturile.“ E posibil ca până la urmă să fi făcut revizuirea, dar e prima oară când aud de un scriitor, indiferent că e tânăr sau bătrân, atât de puțin interesat să-și citească propria carte în șpalt. Deși scurt, romanul fusese o lungă trudă dureroasă pentru el, cu o mulțime de revizuiri, corecturi, ștersături și răzgândiri în privința variantei finale, iar după confruntarea exasperantă cu McClure și restul de contorsiuni necesare versiunii prescurtate și serializate publicate de Bacheller, era probabil sătul până-n gât de toată povestea și nu mai voia să se gândească la ea.

Tot în iunie, planurile vagi de a edita încă două cărți la Copeland and Day s-au dezumflat rapid pentru că Crane n-a găsit textele. Editorii săi din Boston se oferiseră să scoată Maggie într-o ediție corespunzătoare, dar, deși în jur de o mie de exemplare erau împrăștiate prin New York și în diferite puncte din nord, vest și sud, Crane n-a reușit să pună mâna pe niciunul, un exemplu elocvent al indiferenței cu care-și tratase în trecut propriile opere (uitate imediat ce fuseseră scrise), apoi, când a propus el editurii să publice în schimb opt dintre povestirile despre Sullivan County („povești grotești despre pădure, pe care le-am scris pe când eram deștept“), Lily, singura persoană căreia îi încredințase textele, nu i le-a trimis, fără îndoială pentru că fuseseră distruse de soțul ei într-una dintre crizele lui violente de gelozie.

La scurtă vreme după ce semnase contractul pentru Semnul roșu, Crane a plecat iar din New York într-una dintre excursiile lui de vară în Pike County. Pe 9 august i-a scris lui Hawkins:

Hoinăresc prin pădure în pantaloni de velur și mă simt excelent. Mă distrez de minune și în răstimpul ăsta îmi recapăt sănătatea. Mă simt excelent […]

În tabără sunt șase fete și mi-e cumplit de greu să mă gândesc limpede la orice alt subiect.

După ce s-a întors din pădure, lui Crane i s-a dat de înțeles că va fi

angajat pe post de critic teatral pentru Philadelphia Press — o slujbă cu normă întreagă, cu un salariu adevărat pentru prima oară în viața lui —, iar pe 6 septembrie i-a scris iar lui Hawkins, de această dată din Philadelphia: „Dragă Willis, e critică de teatru, nu alte chestii. Am acceptat și m-apuc imediat de lucru.“ După patru zile, i-a scris din nou lui Hawkins ca să-i dea vestea dezamăgitoare că slujba nu se concretizase:

Dragă bătrâne, a fost un fâs. Sunt blocat aici, în Phila […] Un oraș drăguț. Dar am o mulțime de prieteni și 23 842 de invitații la cină, dintre care am acceptat două.

Press mă voia destul de tare, dar directorul comercial a zis brusc „nț“.

A rămas în Philadelphia încă o săptămână sau două (cel mai probabil la prietenul său Lawrence), unde și-a transformat „necazurile personale din Mexic“ în splendida „Totul sau nimic — cai“, prima dintre povestirile inspirate de experiențele de călătorie din perioada când a lucrat pentru Bacheller.

S-a întors la New York cândva după 20. Pe 27 septembrie, Appleton a cerut drepturile de publicare în America pentru Semnul roșu al curajului, ceea ce însemna că romanul fusese tipărit și urma să apară.

La începutul lui octombrie, Crane a renunțat la camera unde stătea și s-a mutat cu Post Wheeler în mansarda de pe West Twenty-third Street 165. Acel apartament a fost martorul mai multor nopți albe de pocher, ca și nenumăratelor vizite nocturne ale unor fete care ajungeau să doarmă în patul lui Crane, chiar și în nopțile în care el era ocupat să joace pocher în camera vecină.

Între timp, cartea lui începuse să circule prin țară și, în mai puțin de o lună, viața pe care o ducea de patru ani s-a sfârșit brusc și definitiv. Fără vreun avertisment și fără vreo clipă de respiro, pentru Crane a început o nouă viață.

Laudele n-au fost nici pe departe unanime, dar au fost mai mult decât suficiente ca să-i reducă la tăcere pe detractorii cărții și să transforme Semnul roșu al curajului în succes de critică și totodată comercial, cu încă două tiraje în 1895 și alte paisprezece în anul următor în Statele Unite. Reacția a fost la fel de puternică și în Anglia, poate chiar mai puternică, acolo apărând cea mai inteligentă și aprofundată cronică de pe ambele maluri ale Atlanticului (scrisă pentru New Review de George Wyndham, fost militar de carieră devenit critic literar), care susținea că romanul îi depășește atât pe Tolstoi, cât și pe Zola prin realismul cu care zugrăvește războiul și că „domnul Stephen Crane, autorul Semnului roșu al curajului, e un mare artist care are ceva nou de spus, deci și un nou mod de a o spune. Într-adevăr, tema sa e veche, dar temele vechi trecute prin prisma unei experiențe noi sunt plămada capodoperelor, iar cu Semnul roșu al curajului, domnul Crane plămădește cu siguranță o capodoperă“.

Crane trebuie să fi suferit însă o profundă dezamăgire când cel mai înfocat și influent dintre susținătorii săi americani a intervenit pe 26 octombrie cu o cronică ambivalentă pentru Harper’s Weekly: „[Stephen Crane] a încercat de această dată să ne ofere o relatare la prima mână a unei bătălii prin ochii unui tânăr voluntar în războiul civil, iar eu, unul, care nu am trăit personal experiența bătăliei, nu pot spune că reconstituirea e la fel de vie ca la alți autori.“ La fel ca la poeziile lui Crane, Howells pur și simplu n-a reușit să priceapă esența romanului, iar în nedumerirea — sau rezistența — lui, a respins spiritul cărții, chiar dacă în același timp continua să-și exprime încrederea în viitorul lui Crane și în „lucrurile și mai mărețe pe care le putem aștepta de la un talent proaspăt care lucrează la nivel înalt, încă nu foarte limpede, dar sârguincios“. În ciuda cronicii ambivalente, pe 1 ianuarie, Crane i-a scris lui Howells din Hartwood o scrisoare sinceră de apreciere, ca recunoaștere a „interesului pe care l-ați arătat muncii mele“ și pentru a profita de „ocazia Anului Nou pentru a vă mulțumi și a vă spune cât de des mă gândesc la viața dumneavoastră generoasă și binevoitoare“. O dovadă de recunoștință neștirbită din partea tânărului, la care bărbatul mai în vârstă a răspuns spre sfârșitul lunii:

Urările dumitale de Anul Nou m-au delectat și m-am bucurat pentru victoriile dumitale englezești. Mă bucur că ai cunoscut gloria de tânăr. Se pare că englezii, care de obicei habar n-au de artă, au mirosit de această dată ceva […] Cât despre mine, rămân fidel primei mele

iubiri, Maggie. E mai bună decât toți Călăreții negri și Semnele roșii.

Mai ai multe creații înăuntrul dumitale și o viață lungă în care să le exprimi.

Mi-ar plăcea să-mi faci o vizită cândva.

Extrem de amabil, chiar dacă aruncă din nou săgeți spre poezii și Semnul roșu și, deși nu se știe exact cum a primit Crane cuvintele generoase, dar condescendente ale lui Howells, știm că, după ce a ezitat câteva luni, s-a hotărât să-i scrie celui pe care-l considera părintele său literar o dedicație expansivă pe un exemplar din Semnul roșu, după care nu și-a adunat niciodată curajul să i-l trimită.

Au existat și alte voci dezaprobatoare, cele mai neprietenoase răsunând din paginile mereu ostilei New York Tribune care, după ce desființase Călăreții negri, i-a mai aplicat o lovitură sub centură, numind romanul „un coșmar cromatic […] anost ca un marș funebru“. După care, în primăvara lui 1896, după ce succesul cărții fusese asigurat, a urmat inevitabilul val de antipatie dinspre generația mai în vârstă de cititori americani deranjați. Unul dintre aceștia, generalul Alexander C. McClurg (1832–1901), întâmplător patronul companiei care edita Dial, și-a exprimat indignarea în propria revistă numind romanul „o satiră virulentă la adresa soldaților și armatei americane. Eroul cărții […] total lipsit de scânteia simțămintelor patriotice sau măcar a ambiției militare s-a înrolat în armată din motive pe care cititorul nu le poate elucida“. Generalul nu se mulțumește cu atât, ci se plânge apoi de „totala lipsă de calitate literară“ a cărții și conchide că „din respect pentru poporul nostru, n-ar fi trebuit publicată în această țară“.

Totuși, asemenea atacuri au fost rare, iar majoritatea cronicilor au fost bune sau foarte bune, multe deosebit de calde în entuziasmul lor față de carte, iar altele părând scrise într-o stare de exaltare neînfrânată. Edward Marshall, într-un articol nesemnat pentru New York Press (13 octombrie): „Niciodată nu trebuie să ne grăbim să proclamăm un autor genial, dar […] Semnul roșu al curajului lasă să se întrevadă mult mai multă forță și originalitate decât poate cuprinde termenul de talent.“ New York Times (19 octombrie): „Emoțiile [soldatului Henry Fleming], excentricitățile gândirii sale, experiențele cu morții și

muribunzii și calvarul nervos prin care trece sunt prezentate de domnul Crane cu o însuflețire și o forță originală aproape unice în literatura noastră.“ Sydney Brooks, într-un articol nesemnat pentru British Saturday Review (11 ianuarie 1896): „În momentele culminante ale bătăliei, domnul Crane e posedat de suflarea de foc a războiului ca o preoteasă pythiană de suflarea divinității și găsește o voce inspirată care atinge inima oricărui om.“

Dar așa cum s-a întâmplat și cu Călăreții negri, cronicile nu ne spun singure întreaga poveste. A mai fost și agitația publică de după apariția cărții, care a transportat-o dincolo de limitele lumii literare până când o mulțime de oameni au ajuns să aibă o opinie în privința ei, indiferent dacă o citiseră sau nu. La poeziile lui Crane, agitația s-a exprimat printr-un potop de insulte și parodii neinspirate. La roman a fost o explozie de adulație perplexă, un suspin de admirație care a cuprins societățile americană și britanică pe măsură ce tot mai mulți oameni înțelegeau că un autor atât de tânăr și necunoscut dăduse o carte atât de radical inovatoare și strălucită. Semnul roșu al curajului n-a fost un simplu roman, ci o senzație, una dintre acele opere de artă rare care transcend arta, devenind un reper cultural, ceva care împarte timpul în două și plasează totul înainte și după el. În istoria literaturii americane nu găsesc decât un singur alt caz de tânăr romancier care a făcut furori în țară la fel cum făcuse Crane în 1895-1896: F. Scott Fitzgerald în 1920, cu Dincoace de paradis. Ca și Crane, Fitzgerald era faimos pentru greșelile de ortografie și s-a bucurat de statutul neobișnuit de celebritate națională pentru tot restul vieții.

Scriitorul american Harold Frederic, care trăia în Anglia și relata despre evenimente culturale britanice pentru New York Times, a publicat pe 26 ianuarie 1896 un articol lung despre recunoașterea tot mai amplă de care Semnul roșu se bucura la Londra, începând cu afirmația că „acest misterios tânăr anonim a scris într-adevăr o carte extraordinară“, apoi descriind felul în care oamenii au început să vorbească despre carte, din om în om, până când a devenit „cel mai discutat subiect din literatura actuală“. După ce o numește „una dintre cărțile nemuritoare“ pe care toată lumea interesată de literatură o va citi la un moment dat, Frederic încearcă să explice de ce:

Dac-ar exista și alte cărți asemănătoare, am putea începe afirmând cu tărie că aceasta e cea mai bună dintre ele. Doar că nu are asemănare. E o carte dincolo de orice clasificare. E atât de diferită de orice altceva, încât am putea fi tentați să-i negăm însăși natura de carte. Dacă am căuta comparații, le-am găsi doar selectând părți de

capodopere și raportând acele fragmente detașate, unul câte unul, la Semnul roșu, care e și el un fragment, și totuși e complet. Așadar, luăm cele mai bune descrieri de bătălii din excelentul Război și pace de Tolstoi, din Șuanii de Balzac, din Mizerabilii de Hugo […] și le raportăm la tabloul de război extraordinar de eficient realizat de tânărul necunoscut. Cu siguranță vor părea reci și neizbutite prin comparație. Lauda poate părea exagerată, dar de fapt e inadecvată. Aceste descrieri de bătălie renumite ale unor autori iluștri ajung să pară total greșite. Semnul roșu creează impresia că e prima oară când cineva intuiește adevărul adevărat despre o bătălie.

E aproape de sanctificare, poate chiar de zeificare și, deși o parte din Crane trebuie să se fi bucurat descoperind că e plasat deasupra lui Tolstoi, Balzac și Hugo, o altă parte trebuie să se fi îngrozit de moarte, pentru că imediat ce a fost urcat pe acest tron glorios, s-a lepădat de coroană, a sărit din jilț și a fugit văzând cu ochii.

La jumătatea lui octombrie, exact când începea vâlva, Crane a plecat din New York la Hartwood, unde s-a ascuns câteva luni acasă la fratele lui Edmund, lucrând la următorul său roman, călărind prin pădure și ținând legătura cu prietenii lui prin scrisori. În ochii lumii ajunsese la un statut nou, glorios, dar de fapt era în continuare lefter și, din cauza contractului dezavantajos semnat cu Appleton, avea să treacă mult timp până când succesul avea să-i aducă și bani. Nimic nu mai era la fel acum, mai puțin un singur lucru, care rămăsese uluitor de neschimbat.

Nu că n-ar fi citit cronici despre Semnul roșu sau că nu l-ar fi interesat ce spunea lumea despre el, dar a preferat să ia distanță, ținându-se la curent cu ce mai apărea despre el printr-un abonament la un serviciu de monitorizare, care-i trimitea cronici și articole noi pe măsură ce apăreau. Categoric, era bucuros, dar notorietatea căpătată brusc a avut și consecințe neașteptate, iar în lunile petrecute la Hartwood a trăit într-o învălmășeală de stări contradictorii și ruminații morbide. Dintr-o scrisoare trimisă lui Howells pe 27 ianuarie:

Tocmai mă obișnuisem pe deplin cu insultele când a venit peste mine furtuna asta iscată de semnul roșu. Sunt cam zguduit și cred că cel mai bine e să rămân la Hartwood, unde nimeni nu mă aude dacă m-apuc să chiui triumfător. Totuși, am ales să nu chiui deloc. Mai degrabă mă tem. Mă tem ca nu cumva niște comentarii prăpădite să mă abată

vreun pic de la ceea ce consider a fi căutarea adevărului și ca nu cumva catârul care sunt să-și piardă ceva din hotărârea care l-a ajutat să reziste foarte bine la batjocură. Bine-ar fi să continue cu insultele. Așa ceva mă simt în stare să suport, dar mai mult de-atât, tare mă îndoiesc.

În aceeași zi le-a scris separat și lui Hawkins, și lui Hitchcock despre cât de mult îl sleise un drum recent până-n oraș.

Dragul meu Willis, niciodată nu mi-aș trata atât de rușinos un prieten fără să mă simt profund demoralizat după aceea. Dar, oh, n-ai idee cum mi-a smuls inima din piept orașul ăla nenorocit și cum mi-a strivit-o sub călcâiul larmei sale. Chiar așa. Nu puteam să respir în tumultul ăla blestemat. Vineri m-a adus în așa un hal, că eram ca o fiară sălbatică și, vrând-nevrând, am tulit-o…

Dragă domnule Hitchcock, mă tem că mă voi simți rușinat când ne vom reîntâlni. Sincer să fiu, New Yorkul m-a zăpăcit atât de rău la ultima vizită, că n-am să mă mai aventurez acolo prea curând. Mă obișnuisem să fiu considerat dobitoc afurisit, dar această nouă admirație subită din partea prietenilor mei m-a transformat într-un idiot bâlbâit. Rămân la dealurile mele.

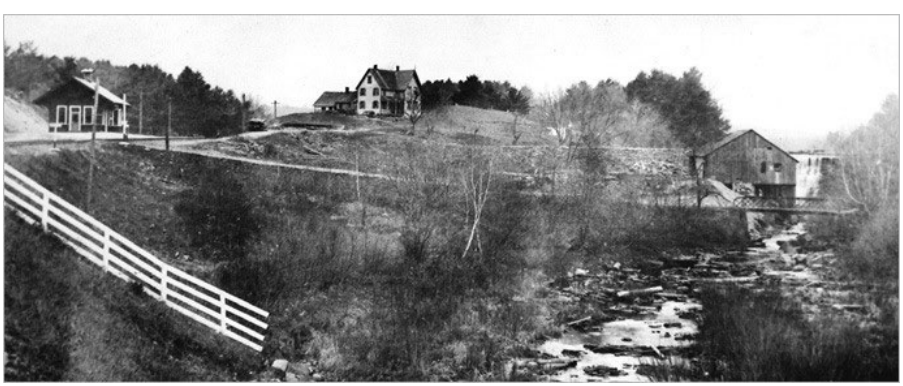

Casa lui Edmund Crane de pe malul lacului în Hartwood, New York

(CU PERMISIUNEA SOCIETĂȚII ISTORICE MINISINK VALLEY)

Un set de circumstanțe a fost înlocuit de alt set de circumstanțe. Realitatea unei vieți s-a transformat în realitatea altei vieți și, în timp ce Crane se zbătea să-și recapete echilibrul și să se adapteze noii situații, Hartwood i-a servit drept refugiu din calea clocotului din jur. Numai că nu a înțeles că acel clocot nu era doar pe străzile orașelor și în paginile cu cronici literare ale revistelor, ci și înăuntrul lui, iar în acea perioadă de retragere la țară autoimpusă, care a durat până târziu, în februarie, mintea lui a pendulat întruna printre miriade de conflicte lăuntrice și întrebări fără răspuns despre el însuși. Izolat de întreaga familie, a scris mai multe scrisori decât în mod obișnuit, adresându-li-se prietenilor și asociaților (în special lui Hawkins) pentru a ține legătura cu lumea, iar în aceste scrisori îl vedem pendulând între stări contradictorii, uneori fermecător și sigur pe sine, alteori chiar vorbăreț pentru standardele lui, alteori bâltind în îndoieli și autocritică și, o singură dată (dar cu totul neobișnuit pentru el), având o izbucnire de furie irațională față de… absolut nimic. Către Hawkins, într-o scrisoare datată 19 noiembrie:

Azi mi-am ieșit din fire — rău — total — pentru prima oară de ani buni. Am fost pe lac cu barca pe cel mai aspru vânt din ultimele nu știu câte luni. Când am ajuns aproape de capătul lacului, barca gonea în vânt de-ți sărea inima din piept. Apoi am început să ne lovim de obstacole — cioturi ascunse, bușteni plutitori, tufișuri scufundate, iar cioturi — parc-aș fi dat peste fostul senator Hollman din Indiana[58]. Orice ne putea împiedica prompt și cu grație ne-a împiedicat. Până pe la al cincilea obstacol, nu mi-am pierdut stoicismul, dar pe la al douăzeci și doilea, înjuram deja de mama focului. Când a apărut al o sută șaizeci și patrulea, mă agățasem de velă, bolborosind ca un turbat. Chiar așa a fost. Nu țin minte când am mai trăit o furie atât de feroce. Cred că niciodată.

O furie care se acumulase înăuntrul lui, o furtună de emoții incipiente imposibil de înțeles, dar direct legate de conflictele care mocneau în el și, la fel ca într-un vis urât, cioturile, bușteni și toate celelalte piedici care îngreunau înaintarea bărcii sale erau întruchipări ale propriilor sale frustrări interioare, ceea ce l-a făcut pe Crane, care de obicei avea o fire calmă, să-și iasă din sărite. Îi povestește episodul lui Hawkins cu uluire plină de umor (furia îi trecuse între timp), dar intensitatea acelei crize rare trebuie să-l fi tulburat, ceea ce explică de ce s-a

sinchisit să aducă vorba despre ea. Altfel de ce ar fi pomenit-o? Fără să înțeleagă ce i se întâmplă, Crane trăise o parabolă a situației sale din acel moment.

Dar situația avea și efecte tonice și pentru orice îndoială și gând confuz care l-au asaltat în acele luni a existat și un revers egal de mândrie pentru propriul succes, așa cum o dovedește tonul exuberant al scrisorii pe care i-a trimis-o lui Hawkins pe 24 octombrie, la scurtă vreme după ce sosise la Hartwood:

Dragă Willis, pădurea maronie de octombrie e pur și simplu grozavă. În grajduri e un pisoi care merge ca Ada Rehan[59] și avem un câine care-și potrivește mustățile ca răposatul președinte Carnot[60]. Gypsey, văr cu Greylight și rudă de sânge cu nobila Lynne bel, care a pierdut cu atâta aplomb cursa Transylvania în sezonul ăsta la Lexington — ei bine, Gypsey a alergat cu mine. Ce poate fi mai grozav decât o splendidă dimineață geroasă, un cal iute și, în față, doar dealuri tihnite? Doamne, ce-mi place să am un cal nebun, de care să mă despartă doar o piele subțire de porc! N-ai decât să pedalezi prin țară cu bicicletele alea lipsite de viață, dar tot mai bun e spiritul neînfricat al unui pur-sânge cu picioare zvelte. Unii se dau peste cap să dreseze calul să facă una sau alta. Eu, nu. N-are decât să se repeadă peste drum pentru că a văzut unduiri de sumac. Dacă genunchii nu ți-s destul de stăpâni pe situație pentru așa ceva, mai bine mergi pe jos. Peisajul din Hartwood e frumos dacă-l vezi în goană.

Ieri am ratat prima mea potârniche. Fleoșc. Da' și terenul a fost prost. Prea mulți mesteceni albi. Încă n-am scris niciun rând. Și nici n-am de gând o vreme. Taie tot ce vezi prin ziar și trimite-mi. Salută-i din partea mea pe toți din Greene Ave. Am aflat indirect de la Brentano că afurisitul de Semn roșu are vânzări bunicele.

Iat-o: prima referire la Semnul roșu cu adjectivul „afurisit“ în față, care poate fi interpretat ca înjurătură dacă adoptăm perspectiva pesimistă sau, dimpotrivă, ca alint binevoitor. E greu de spus în acest stadiu, dar cu timpul, sentimentele ambivalente ale lui Crane față de propria sa carte au devenit tot mai pronunțate. Nu pentru c-ar fi dezaprobat ce scrisese, ci pentru că, mai subtil și mai insidios, ajunsese să se teamă că succesul cărții poate deveni o povară pentru

el, un obiect greu ca un pian pe care să fie nevoit să-l care în spinare în timp ce se îndreaptă spre viitor.

Ambivalența s-a instalat la finalul lui octombrie, când s-a apucat să scrie la noul său roman. Inițial, cartea a părut să avanseze lin, iar pe 29, Crane îl anunța pe Hitchcock că „povestea curge bine. Am șapte capitole încheiate la prima mână, care mi-au stârnit un imens interes pentru subiect, așa cum se cuvine. Am adoptat un stil atât de «expeditiv» pentru poveste, încât nu cred că se poate întinde mult peste douăzeci și cinci de mii de cuvinte — poate treizeci, hai, treizeci și cinci de mii“. După doar o săptămână (pe 5 noiembrie), i-a scris prietenului său Wheeler: „M-am dat la fund și lucrez. Al treilea roman gata.“ Însă după doar trei zile, și-a exprimat brusc unele îndoieli față de Hawkins: „O treime din roman e gata. Nu sunt convins că e bun de ceva. Merge ușor. În fiecare zi pot să termin câte un capitol. Aș vrea să te uiți pe el înainte s-ajungă la Appleton.“ Din nou către Hawkins pe 11 sau 12: „Am ajuns fix la jumătate cu romanul. Uneori pare inteligent, alteori pare lipsit de sens. Sper să ți-l pot arăta în mai puțin de două luni.“ Și din nou pe 19 (în aceeași scrisoare în care povestește cum i-a sărit țandăra pe lac): „Două treimi din roman sunt gata. I-am dat primele optsprezece capitole fratelui meu Teddie [Edmund] să le citească. Le-a terminat fără poticneli. E groaznic când vine vorba de literatură. Mă cam îndoiesc de competențele lui. Mi se pare că privește situația cu o ironie crudă. Vezi tu, după părerea lui, stilul meu nu e bun nici ca să-și peticească dracu’ nădragii cu el.“ După care, schimbând pentru scurt timp subiectul în următoarea scrisoare către Hawkins de pe 25, abordează chestiunea buzunarelor golite: „În ultima vreme m-am zbătut nebunește să fac rost de ceva bani, dar n-am câștigat niciun cent, în principal pentru că-mi doresc asta cu atâta ardoare.“ Pe 27 decembrie i-a trimis manuscrisul complet lui Hitchcock la New York. Așa cum prezisese Crane, era o carte scurtă: doar o sută șapte pagini în ediția Library of America, undeva la jumătate ca lungime între Maggie și Semnul roșu. Patru zile mai târziu, în ultimele zile ale anului 1895, i-a scris lui Curtis Brown și a făcut în sfârșit legătura între romanul cel nou și cel care-l silise să se ascundă: „Mulțumesc pentru cuvintele calde și pentru tăietura din Sketch. Aud că afurisita de carte «Semnul roșu al curajului» merge foarte bine în Anglia. Între timp, trudesc și eu din greu. Am terminat noul meu roman — «A treia violetă» — și l-am trimis la Appleton and Co., cum mi s-a cerut, dar mă aștept să n-o accepte. E o porcărie. M-am sleit de tot cu blestematul de «Semn roșu».“ Moderându-și o idee tonul după ce Hitchcock a acceptat totuși manuscrisul, Crane a renunțat să-și mai descrie creația cu epitetul de porcărie, dar a continuat să-și compare cele două cărți și să denigreze ce realizase în

romanul de război.

Cred că e bine să continui cu „A treia violetă“. Oamenii n-au decât să se dumirească acum că tonul foarte dramatic din „Semnul roșu“ nu se poate susține. Știi la ce mă refer. Nu consider că „Semnul roșu“ face gaură-n cer, numai că tema însăși îi conferă o intensitate pe care scriitorul n-o poate atinge în fiecare zi. „A treia violetă“ e o povestioară liniștită, dar e muncă serioasă și ar trebui s-o las în plata domnului. Dacă sănătatea și stabilitatea îmi vor permite, cred că voi fi capabil de creații care să eclipseze ambele cărți.

Crane avea dreptate în ambele privințe. Chiar a reușit să dea creații mai solide în anii care au urmat, dar presupunerea că orice carte pe care avea s-o publice ulterior avea să fie judecată inevitabil în funcție de standardul pe care singur și-l fixase la doar douăzeci și trei de ani s-a adeverit. Împlinise douăzeci și patru și, în timp ce lucra de zor la noi povestiri și schițe și la diferite alte proiecte, a înțeles că senzația pe care o stârnise cu primul lui roman în toată regula era atât un noroc, cât și un blestem. Un noroc pentru că-l adusese în vizorul publicului și-l transformase într-un scriitor a cărui operă avea să atragă în continuare un public substanțial și un blestem pentru că, indiferent cât de multe urma să mai realizeze în viitor, n-avea să mai ajungă niciodată la același succes. Pe măsură ce lunile treceau, a adoptat cu fermitate o poziție tot mai prudentă față de pericolele celebrității — așa cum o dovedesc aceste reflecții frământate, publicate în mai 1896 într-o revistă populară:

Înainte să apară Semnul roșu al curajului, cu greu o scoteam la capăt cu traiul de zi cu zi. Cartea a fost scrisă în acea perioadă. A fost un efort născut din durere, ceea ce cred că a fost benefic pentru calitatea sa literară. Am putea spune că e păcat — că arta trebuie să fie rodul suferinței; și totuși, așa pare a fi […]

Personal, îmi place cărticica mea de poezii Călăreții negri mai mult decât Semnul roșu al curajului. Și asta, presupun, pentru că prima e un efort mai ambițios. Acolo încerc să-mi prezint ideile despre viață în general, așa cum o cunosc, iar cea de-a doua e doar un episod — o amplificare. Acum, că am atins obiectivul pentru care muncesc de

când m-am apucat de scris, probabil că ar trebui să fiu mulțumit; dar nu sunt. Eram mai fericit în vremea când visam întruna la lucrul pe care acum l-am atins. Sunt dezamăgit de succes. Ca multe lucruri după care tânjim, se dovedește a fi, odată obținut, o satisfacție goală și pasageră.

24

Într-un final, Hawker zise că „Inimi în război“ i se păruse

o piesă foarte bună.

— Chiar așa? întrebă ea, surprinsă. Mie mi s-a părut

exact ca toate celelalte.

— Păi, și mie, se grăbi el să exclame. Aceleași figuri mișcându-se prin mâlul confuziei moderne.

A treia violetă (Capitolul XXVI)

A treia violetă e o desprindere atât de radicală de creațiile de până atunci ale lui Crane, încât ar putea trece foarte ușor drept opera altui scriitor. Nu doar pentru că abandonează chestiunile de viață și de moarte din primele trei cărți (sărăcie urbană și război) ca să se ocupe de subiectele cât se poate de convenționale ale curtării și căsătoriei, dar și pentru că Crane adoptă o metodă narativă cu totul diferită de cea pe care o dezvoltase și rafinase în ultimii patru ani — „stilul expeditiv“ la care se referise în scrisoarea sa către Hitchcock, spre deosebire de „stilul stufos“ din celelalte romane. Pentru A treia violetă, „expeditiv“ s-a dovedit a fi o poveste scrisă aproape exclusiv din dialoguri, astfel încât cartea se citește mai puțin ca un roman de moravuri, așa cum pretinde că este, și mai degrabă ca scenariul unui film de moravuri — încă una dintre incredibilele anticipări ale limbajului cinematografic proprii lui Crane — și e foarte interesant să ne

gândim că exact la finalul lui 1895, pe când el termina romanul, frații Lumière își proiectau la Paris (pe 28 decembrie) primele imagini în mișcare pe un ecran mare, în fața unui public plătitor format din șapte sute de persoane, prin intermediul noii lor invenții, cinematograful. O sincronizare istorică întâmplătoare, desigur, dar cu siguranță era ceva în aer și pare firesc și totodată straniu că ceea ce astăzi cunoaștem sub numele de film s-a născut chiar în momentul în care Crane preda editurii cel mai cinematografic roman al său. Chiar dacă nu știa nimic despre frații Lumière și chiar dacă n-ar fi putut ști nimic despre forma de scriere încă neinventată cunoscută azi ca scenariu de film, cartea cu dialoguri a lui Crane datorează mult pasiunii și cunoștințelor sale în materie de teatru, dar pentru că mare parte din acea carte se petrece afară, într-o lume naturală mult prea vastă ca să poată fi cuprinsă de o scenă și o avanscenă standard, are asupra noastră un efect cinematografic — inevitabil cinematografic — și, oricât de ciudat ar suna, A treia violetă poate fi pe drept cuvânt considerat primul scenariu din lume.

Romanul și-ar putea avea originea în edițiile de duminică ale New York Press și New York Times din 28 octombrie 1894, în care au apărut texte de Crane. O parte din materialul primului text, „Povești spuse de un artist“, avea să fie extras și refolosit în roman, nu doar personajele bazate pe „gașca de hăndrălăi“ a tinerilor artiști cu care Crane locuise în vechea clădire a Ligii Studenților la Arte (Zbârcitul, Belea Mare și Vânătă Sanderson), ci chiar propoziții și pasaje întregi. În acest fragment care descrie camera pe care o împart cu toții, doar câteva cuvinte au fost schimbate în tranziția de la ziar la carte:

Lumina portocalie revărsată scotea limpede în evidență pereții spălăciți, plini de desene, patul răvășit dintr-un colț, grămezile de cutii și cufere din celălalt colț, o mică sobă stinsă și o masă superbă. În plus, pe alocuri atârnau draperii de culoarea vinului, iar sus, pe o etajeră, erau niște forme de ipsos în ale căror fisuri se adunase praful. Un burlan lung de sobă se întindea în direcția greșită, pentru a se răsuci apoi impulsiv spre o gaură din perete. Pe tavan se vedeau niște pânze de păianjen încâlcite.

Artiștii apar în carte pentru că personajul principal masculin — pretendentul din povestea de dragoste care alcătuiește grosul cărții — e un pictor pe nume Hawker (William pentru familie, Billie pentru restul lumii), iar Zbârcitul și restul gășt ii locuiesc vizavi de atelierul lui și-i sunt prieteni apropiați. Hawker pare să fi fost inspirat parțial

de Linson (un băiat de la țară, din Sullivan County, cu studii de artă la Paris), dar numele e fără îndoială o aluzie complice la alt prieten al lui Crane, Hawkins, cu un clenci în plus prin transformarea în verbul to hawk (a vinde bunuri pe stradă lăudându-le în gura mare), care rezumă abil presiunea de a câștiga suficienți bani pentru a supraviețui la care sunt supuși artiștii. În cazul lui Billie Hawker, asta înseamnă că se întoarce la New York după studiile la Paris și e obligat să scoată din el „frumoasele modele roșii și verzi de pe banala conservă de tomate“ până când propriile sale picturi încep să se facă remarcate.

Articolul apărut în aceeași zi în Times a fost interviul lui Crane cu Howells („Howells se teme că realiștii au de așteptat“), realizat cam la optsprezece luni după prima lor întâlnire, care oferă opiniile lui Howells despre starea ficțiunii americane contemporane în timp ce Crane (care se identifică doar ca „celălalt bărbat“) stă acolo și-l ascultă pe Geniu, intervenind doar din când în când cu câte un comentariu. „Ah“, spune Howells, „scrisul ăsta doar pentru amuzamentul altora — ei bine, mie mi se pare totalmente vulgar. Atunci n-avem decât să ne cănim la față și să ieșim în stradă, să țopăim pentru câțiva bănuți. Dacă accepți anumite standarde, autorul devine un fel de urs dresat. Dacă facem din literați niște măscărici pe scenă, atunci măcar să spunem clar lucrurilor pe nume, pentru ca aceia dintre noi care avem altă părere să poată lua măsuri. Dar, pe de altă parte, un roman n-ar trebui niciodată să predice, să dojenească și să atace. N-are rost. La drept vorbind, o astfel de carte e iremediabil obositoare.“

Prin contrast, Howells consideră că „e treaba romanului să ilustreze viața cotidiană în cei mai exacți termeni posibili, cu un simț al proporțiilor perfect și clar. Asta e chestiunea importantă — proporțiile“. Sună bine, dar pentru că încă nu a definit ce înțelege prin „proporții“, rămâne încă destul de vag, iar după ce turuie astfel o vreme, celălalt bărbat intervine: „Presupun că atunci când cineva încearcă să scrie «ce vrea lumea» — când încearcă să facă pe placul publicului, legile proporțiilor trec prin momente grele.“ În loc să-i dea un răspuns direct tânărului său prieten, Howells se lansează într-o tiradă moderată despre una dintre idiosincraziile sale — povestea de dragoste sau, în formularea lui, „grămezile de povești“ care încep când eroul vede „o anume fată“ și se încheie brusc când o ia de nevastă. „Iubirea și ritualul curtării nu sunt evenimente, părți din viață — ci toată viața. Tot restul n-are niciun fel de valoare. Bărbații din această tagmă trebuie să se simtă foarte prost că se ocupă cu altceva decât cu ritualul curtării. Sesizezi proporțiile greșite?“

În sfârșit, discursul lui Howells începe să aibă noimă. Să vorbești despre un lucru, excluzându-le pe toate celelalte, înseamnă să pierzi

simțul proporțiilor — ceea ce te face să scrii cărți proaste, care nu reflectă realitatea experienței trăite. Își continuă ideea: „S-au mai auzit pe ici, pe colo și alte glasuri de autori, dar prea încet. Îmi place să văd romancieri care abordează și alte lucruri importante în viață — relația dintre mamă și fiu, dintre soț și soție, practic, toate aceste lucruri pe care le trăim continuu.“

Celălalt bărbat remarcă apoi că trebuie să fie „doi, trei nou-veniți în lumea literară“ care au ales această abordare, după care adaugă: „Cărțile de genul descris de dumneavoastră ar putea fi numite nepopulare. Le considerați o investiție profitabilă?“

Howells insistă că da și că totul e „o chestiune de perseverență — de curaj. Un scriitor de talent nu poate fi înfrânt pentru că rămâne credincios propriei sale conștiințe. Uneori e un conflict lung și serios, dar cine nu șovăie și-a asigurat victoria“.

Aici Howells pare să i se adreseze direct lui Crane, încurajându-l să-și privească propriul viitor cu încredere, dar Crane refuză să împărtășească optimismul maestrului.

„Domnule Howells“, a spus deodată celălalt bărbat, „ați observat vreo schimbare a pulsului literar din țară în ultimele patru luni? Iarna trecută, de pildă, realismul părea aproape pe val, dar recent mi s-a părut că se apropie un contracurent, un altfel de potop — o reacție, practic. Poate minoră, temporară, dar cu siguranță o reacție.“

Surprinzător, Howells nu-l contrazice, iar la finalul interviului spune, „lăsând mâna în jos, într-un gest apăsat de aprobare: «Ai dreptate în ce spui. Am observat și eu […] Socotesc că va trebui să așteptăm.»“

La un an după publicarea articolului, Crane a început să lucreze la un roman care urmărea să reexamineze problemele pe care el și Howells le atinseseră în discuția lor: dilema de a face artă într-o cultură dominată de cursa după bani (problema spinoasă a conflictului artă-comerț sau a artei care devine comerț) și conflictul dintre integritate artistică și gust popular (pericolul de a te transforma într-un urs dresat). Erau chestiuni profund personale pentru Crane — frumosul război pe care-l purta de când se mutase la New York —, numai că, de parcă l-ar fi sfidat pe Howells sau cel puțin ar fi făcut abstracție de disprețul fățiș al acestuia față de romanul despre ritualul curtării, Crane a hotărât să ambaleze aceste chestiuni într-o poveste despre un

tânăr artist aflat în căutarea dragostei, ca o demonstrație că poate da o asemenea carte fără să se transforme într-un urs dresat. O mare provocare, iar Crane încă nu trecuse de douăzeci și trei de ani când a început să scrie la povestioara lui de dragoste, și după ce trudise la o carte impregnată de violența războiului, apoi la altă carte plasată în mahalalele din New York, trebuie să fi fost ahtiat să încerce ceva nou, să scrie împotriva naturii lui și să vadă unde avea să-l ducă acel experiment. Deși era un subiect banal, era la fel de profund personal pentru Crane, iar după ce curtea pe care i-o făcuse lui Lily Brandon Munroe eșuase, și-a propus să-și ficționalizeze experiența și să spună povestea unui pictor nevoiaș, dintr-o familie fără avere, care se îndrăgostește de o tânără frumoasă și spirituală dintr-o familie foarte avută, un băiat crescut la o fermă îndrăgostit de o moștenitoare din New York. Lily a fost sursa principală (prima lor întâlnire la un hotel dintr-o stațiune, vizita lui Crane la reședința din oraș a tatălui ei — ambele au ecouri în roman), dar viitoarea mamă a lui Ernest Hemingway, Grace Hall, trebuie să fi jucat la rândul ei un rol în apariția lui Grace Fanhall, iar lor li s-a adăugat Nellie Crouse, fata bogată și atrăgătoare din Akron, Ohio, pe care Crane o întâlnise o singură dată la o serată newyorkeză, dar care cu siguranță îi rămăsese și ea în minte, din moment ce a început s-o curteze scriindu-i imediat după ce a terminat cartea.

Cât despre esența intrigii, aceasta pare să fi împrumutat ceva din Traviata de Verdi. În primul act, eroina pe nume Violetta îi oferă lui Alfredo o camelie ca semn al afecțiunii ei crescânde și-l roagă să se întoarcă de îndată ce floarea începe să se veștejească, adică să se întoarcă în ziua următoare, iar felul cum Crane folosește cele trei violete din poveste are tot substrat erotic.

Cartea are două jumătăți distincte, prima fiind plasată la țară, în Sullivan County, iar cea de-a doua, la New York, cele două locuri din lume pe care Crane le știa cel mai bine și pe care le putea numi acasă. Ferma Hawkerilor e inspirată de casa lui Edmund din Hartwood (unde Crane a scris mare parte din roman), iar atelierul newyorkez al lui Hawker se află în ceea ce pare a fi o copie identică a fostei clădiri a Ligii Studenților la Arte unde Crane trăise, suferise de foame și-și scrisese câteva dintre primele cărți.

Noutatea pentru el e însă teritoriul narativ pe care a ales să se aventureze cu noul său proiect, dar la fel cum răsturnase convențiile romanului de război cu Semnul roșu al curajului, își propune aici să facă același lucru cu romanul de moravuri — prin mijloace radical diferite. În primul caz, luase un subiect care în mod normal se pretează la expuneri obiective ale unor acțiuni fizice și-l transformase

într-o poveste despre conștiință și viață interioară, iar de această dată, într-un fel aproape pervers, dar cu același tip de îndrăzneală, și-a propus să deconstruiască povestea de dragoste, care în mod normal este despre sentimente, poate doar despre sentimente, și s-o transforme într-un roman de acțiune pură. La fel cum făcuse în cărțile anterioare, Crane a început prin a înlătura tot ce nu era relevant pentru obiectivul său. Știm, de pildă, că toate personajele cărții o consideră pe Grace frumoasă, dar n-avem nicio idee cum arată, dacă e înaltă sau scundă, blondă sau brunetă, cu dinții drepți sau strâmbi, și nici despre celelalte personaje nu ni se spune cum arată, nici cum sunt îmbrăcate de la o scenă la alta, nici ce se întâmplă cu fețele lor când zâmbesc și mai nimic despre casele și camerele în care trăiesc — multitudinea de amănunte care dau substanță romanului clasic de moravuri. Aici, într-o răsturnare neașteptată a normelor, cea mai pregnantă prezență fizică din carte îi aparține singurului personaj care nu poate vorbi: câinele lui Hawker, Stanley, descris ca „un Setter mare, portocaliu cu alb“, care-și exprimă emoția „prin unduiri fantastice ale corpului, apoi țopăind pe pământ cu capul foarte aproape de coadă“. În plus, Stanley e capabil să gândească, iar Crane ne împărtășește din când în când gândurile lui, ca atunci când „dă din coadă cu o mulțumire placidă și-și rumegă experiențele“. Prin contrast, personajele cu două picioare sunt opace, iar Crane nu se aventurează niciodată în interioritatea lor așa cum făcuse cu Henry Fleming, George Kelcey și Maggie Johnson în celelalte romane. Sigur că gândesc și ele, dar gândurile lor ne sunt dezvăluite doar prin ceea ce-și spun în conversațiile care ne prezintă acțiunea cărții, care alcătuiesc acțiunea cărții, și singura dată când Crane e pe punctul de a intra în mintea cuiva și a ne spune ce poate însemna expresia de pe fața lui, dă înapoi în ultima clipă: „ochii lui aveau o expresie aparte care ar fi putut trăda durerea optimistului care se prăbușește dintr-odată de pe culmea pe care se află“. Acel ar fi putut subminează orice fel de certitudine în legătură cu adevăratele gânduri ale omului. La fel ca personajele dintr-un scenariu, femeile și bărbații din A treia violetă sunt reduși la aparență și, cum Crane nu ne arată aproape nimic din acea suprafață, trebuie să ne-o imaginăm singuri. Ciudata putere a acestei cărți seci și enigmatice este că cititorul o scrie, prin actul lecturii, în același timp cu Crane, iar golurile se umplu unul câte unul.

Așadar, puține descrieri, aproape nimic despre lumea fizică și nici măcar un singur moment de introspecție, deși acestea fuseseră până atunci cele două formidabile puncte tari ale lui Crane ca scriitor. Ca și cum ar fi decis să se lege singur la ochi, apoi să-și lege mâna dreaptă la spate și să creeze cu stânga, și-a redus opțiunile narative la o metodă, una singură: enunțurile glasului omenesc.

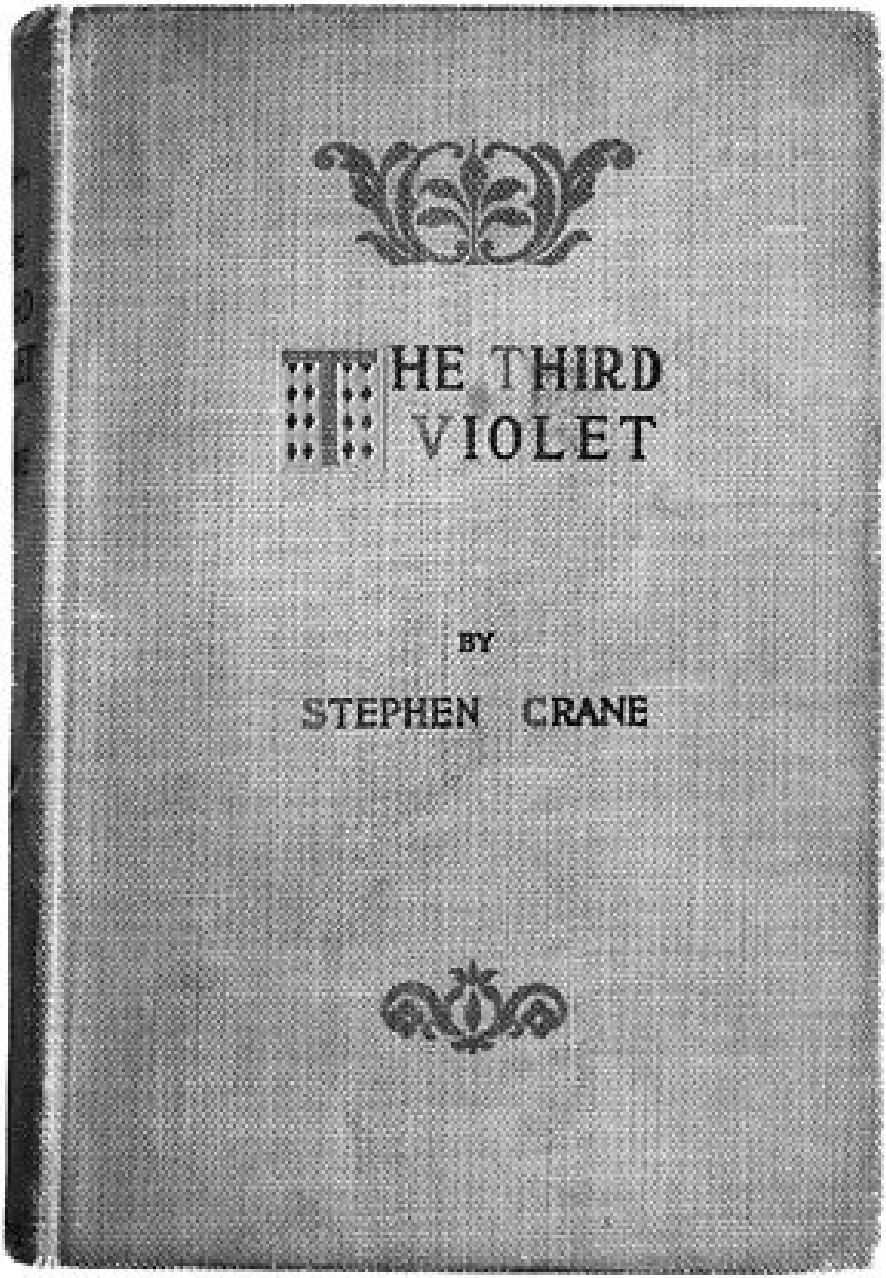

Coperta romanului

A treia violetă,

publicat în 1897

(FOTOGRAFIE

DE SPENCER OSTRANDER)

Între șaptezeci și cinci și nouăzeci la sută din roman (în funcție de capitol) constă în conversație, ceea ce înseamnă că romanul se ține în calitatea conversației și, deși pare improbabil, felul în care se citește dialogul pe pagină se dovedește a fi elementul cel mai captivant al experimentului lui Crane. Personajele se repetă la nesfârșit, întreabă la nesfârșit „Ce?“ când cineva le spune ceva și — mai ales în momente de confuzie sau tulburare emoțională — sunt reduse la nesfârșit la bâlbâieli dezarticulate, întrerupându-se înainte să-și termine frazele, prea agitate ca să-și transpună emoțiile în cuvinte. În general, dialogul din romanele convenționale de secol XIX e coerent, dar și aici, ca peste tot, Crane ignoră convenția și folosește incoerența pentru a sugera incertitudinea și zbuciumul psihologic al personajelor sale — uneori într-o asemenea măsură încât dialogul aduce cu patternurile de vorbire din piesele lui Harold Pinter, care a început să scrie abia la cincizeci de ani după moartea lui Crane.

— Da — nu. Nu știu.

— Preferi să stai degeaba și să te holbezi la lună?

— Lună — afurisit să fii! Nu m-aș holba la lună nici să mor.

— Ei, acuma. Nu-i vorba chiar de luna-lună.

— Da, dar nu…

— Stai așa. Aveai de gând să spui că ea nu e ca celelalte femei, nu-i așa?

— Nu chiar așa, dar…

— Ce-a zis? întrebă în șoaptă cea mai tânără dintre fetele Worcester.

— Ei, a zis… o, nimica.

— Uite! Serios acum, uite diligența. O vezi? O vezi?

— Ba nu se vede nimic, zise ea.

Treptat, el păru să-și recapete curajul.

— De ce ți-ai ieșit așa din pepeni? Nu văd de ce.

După ce se gândi un moment, ea răspunse cu hotărâre:

— Păi, de-aia.

— De-aia te-am tachinat, replică el.

— Păi, pentru că… pentru că…

— Zi, îi spuse el într-un sfârșit. Te descurci de minune.

Aștepta răbdător.

— Ei, spuse ea, e îngrozitor să iei apărarea cuiva cu atâta… cu atâta înflăcărare, ca să se dovedească apoi că doar te tachinează. Nu știu ce-o să-și închipuie el.

— Cine să-și închipuie?

— El — na.

— Păi, sigur că-mi place de el, dar… dar…

— Ce? spuse Pennoyer.

— Nu știu, spuse Florinda.

— Ei, eu încă țin la tine, așa că nu pot pleca decât undeva — undeva hăt, departe — unde… unde… Vezi?

În carte sunt treizeci și trei de capitole, în medie a câte trei pagini fiecare, și fiecare e prezentat ca o scenă de sine stătătoare, un moment dramatic în care două sau mai multe personaje sunt surprinse în mijlocul unei conversații care duce povestea într-o direcție sau alta, iar când scena se termină, capitolul următor începe cu un salt destabilizant în alt loc, cu alt set de personaje surprinse în mijlocul altei conversații care ar putea avea loc peste o oră, a doua zi sau săptămâna următoare. La fel ca într-un film, povestea e spusă printr-o acumulare de mici fragmente, miza ei fiind felul în care e spusă, adică povestirea însăși, pentru că toate personajele din ea par a fi conștiente

că sunt personaje într-o poveste, ceea ce destramă iluzia că povestea imită viața, așa că povestea de dragoste a lui Crane e de fapt o parodie de poveste de dragoste, o critică a ficțiunii populare din acea epocă, o carte care, luată cuvânt cu cuvânt, e construită cu o asemenea densitate, deși în fond e atât de subțire ca substanță, încât seamănă cu o pânză de păianjen: o minunăție complicată, cu multiple fațete, care poate fi spulberată cu o fluturare.

Hawker, pretendentul împiedicat, nesigur pe el, se oprește un moment în timpul unei plimbări la țară cu Grace, arată spre o cascadă, apoi începe să-i spună legenda stâncilor de pe celălalt mal al râului — o poveste în poveste, povestea lor istorisită indirect, desigur (acel desigur e esențial), adică pur și simplu aceeași eternă poveste de dragoste pe care toată lumea a auzit-o de o mie de ori.

— A fost odată ca niciodată o fecioară indiană frumoasă, desigur. Pe care o iubea, desigur, un tânăr din alt trib, care era foarte chipeș și viteaz și un vânător neîntrecut, desigur. Numai că tatăl fetei era, desigur, o căpetenie bătrână și severă, iar când s-a pus problema ca fiică-sa să se mărite, el a afirmat sus și tare, desigur, că are să-și dea fata doar unui războinic din tribul ei. Iar auzind acestea, desigur, tânărul a zis că, în acest caz, are să se spânzure, desigur, direct de colțul stâncii. Bătrâna căpetenie nu s-a înduplecat, desigur, și desigur că tânărul s-a ținut, desigur, de cuvânt. Și, desigur, fata a plâns.

Hawker așteptă o vreme, după care spuse cu asprime:

— Nu prea pari să te dai în vânt după folclor.

Dar principalul povestitor din roman este bărbatul care face pe mijlocitorul între Hawker și Grace, un scriitor cinic și filfizon pe nume Hollanden care a plecat din New York ca să-și petreacă vara la Hemlock Inn din Sullivan County, la fel ca Grace, cumnata ei și cei doi copii mici ai cumnatei, și pentru că Hawker s-a întors la ferma familiei sale, într-o pauză prelungită de la viața citadină, timp în care are de gând să picteze cât mai mult, îi regăsim pe toți în același spațiu la începutul poveștii, cu Hollanden jucând rolul de intermediar, tartor și creator răutăcios al dramei amoroase desfășurate în peisajul bucolic,

arcadian al fundului de țară închipuit de Crane — cadrul clasic pentru povești de dragoste de secole, de la Visul unei nopți de vară de Shakespeare la Surâsul unei nopți de vară de Ingmar Bergman.

Hawker o vede deja pe domnișoara Fanhall în primele pagini ale cărții, dar habar n-are cine este. Când se întâlnește întâmplător cu Hollanden în dimineața primei sale zile de când e la țară, nu știe decât că i-a ieșit în cale o tânără față de care a simțit imediat o imensă atracție. Se întâmplase cu o zi în urmă, pe înserat, chiar după ce ajunsese în Fundul Țării. Coborând din tren, lovise din greșeală în cap cu șevaletul un băiețel (un avangust al stângăciei emoționale de care va da dovadă pe tot parcursul cărții și totodată un indiciu despre ocupația sa), apoi, în timp ce Hawker stătea pe peron și se uita după un căruțaș care să-l ducă la ferma părinților săi, domnișoara Fanhall (mătușa băiatului) se apropiase din spate și-l întrebase dacă știe care diligență merge spre Hemlock Inn.

Hawker se întoarse și văzu o tânără care se uita la el. Un val de uluire îi zburli părul, iar el își feri repede privirea, ca nu cumva tânăra să creadă că se uita la ea. Îi răspunse:

— Da, cum să nu, cred c-o pot găsi. În același timp, exclama în sinea lui: „Dar ce n-aș da s-o pictez! Ce privire — o, să mori! Acea… acea… distanță din ochii ei.“

Atracția față de acea distanță sugerează începutul unui lung chin, ca și cum Hawker ar fi unul dintre acei bărbați condamnați să vrea ce nu pot avea, înnodându-se maniacal în căutarea intangibilului, dar așa funcționează mintea artistului și cum ar putea rezista un asemenea bărbat unei femei care-i provoacă un val de uluire care-i zburlește părul din clipa când o zărește pentru prima oară?

Cum ferma e în aceeași direcție ca pensiunea, Hawker ajunge să împartă diligența cu domnișoara Fanhall și restul grupului ei, dar întâmplarea face ca locul lui să fie în fața celor doi copii, și nu în fața uluitoarei femei. Amintind de obstacolele și contorsiunile la care sunt supuși îndrăgostiții din „Viteza tinereții“, frustrarea lui Hawker se descarcă printr-un exercițiu absurd al sucirilor și răsucirilor abile, pentru că, deși ar vrea s-o privească în continuare pe domnișoara Fanhall, nu vrea s-o jignească părând prea îndrăzneț.

Hazardul făcea ca Hawker să n-o poată observa pe fata cu acea… acea… distanță în ochi fără să se aplece în față și să-și trădeze interesul pentru ea. Tânărul se fâțâia pe scaun, discret și necuviincios, și, în timp ce diligența se hurduca, zgâlțâindu-și pasagerii într-o parte și-n alta, reușea să întrezărească fugar câte un obraz, un braț sau un umăr.

Doar atât reușește să vadă — câteva bucăți din ea —, apoi trebuie să coboare la o răscruce și să meargă restul distanței pe jos, în timp ce diligența își continuă huruind drumul spre pensiune. În pofida interesului pe care i-l stârnise, Hawker nici măcar nu aflase cum o cheamă — și asta părea să fie tot.

După ce-l regăsește pe câinele Stanley și-și petrece noaptea la fermă, împreună cu părinții și cele două surori, Hawker se trezește devreme a doua zi, ca să picteze. Știe că „prietenul scriitor“ stă la pensiune, dar „n-avea speranțe să-l vadă pe Hollanden înainte de ora unsprezece, căci pentru Hollanden răsăritul și dimineața devreme nu erau altceva decât zvonuri“. Așa că Hawker trece la treabă, alegând să se instaleze „în fața unei miriști de un galben viu, unde copacii desenau umbre oliv“ pentru că e un pictor peisagist care cu siguranță lucrează în stilul impresioniștilor francezi și, deși încă se zbate să-și vândă tablourile, începe să fie cunoscut, atingând statutul unui tânăr talent promițător care pare să se afle în pragul unei recunoașteri mai ample — așa cum era și Crane în lunile dinainte de apariția romanului său despre război. Numai că, pe neașteptate, „un tânăr în flanelă albă se ivi în peisaj“. E una dintre puținele dăți când e pomenită îmbrăcămintea vreunui personaj, dar cât de evocatoare e azi acea flanelă albă pentru noi, trezind un noian de imagini din acea lume de sfârșit de secol când tinerii și tinerele care aveau să devină bunicii, străbunicii și stră-străbunicii noștri se plimbau în hainele lor albe de vară — un simbol al relaxării, al indolenței și al prosperității chiar și pentru cei care erau simpli conțopiști din clasa mijlocie sau făceau munci manuale. Tânărul în alb e Hollanden, desigur, iar când Hawker flutură pensula spre el în chip de „Salut, Hollie“ și-i spune să „iasă din armonia lui de culori“, Hollanden rânjește și se apropie agale de prietenul său, spunându-i cât de mult se bucură să-l vadă. După ce se uită în treacăt peste pânza cu „miriștea de un galben viu unde copacii desenau umbre oliv“ (Crane repetă cuvintele), Hollanden îl fixează brusc pe pictor și-l întreabă: „Auzi, Hawker, de ce nu te-nsori tu cu domnișoara Fanhall?“ Și cu aceste cuvinte romanul țâșnește de la linia de start și-și

începe cursa nebună pe pistă.

Hawker ținea o pensulă în gură, dar și-o scoase repede și spuse:

— Să mă însor cu domnișoara Fanhall? Cine naiba e domnișoara Fanhall?

Hollanden își cuprinse genunchii cu ambele mâini și căută meditativ în depărtare.

— Oh, e o fată.

— Zău? făcu Hawker.

— Da. A venit aseară la pensiune alături de cumnată-sa și de un mic trib de Fanhalli mititei. Să tot fie vreo șase.

— Doi, spuse Hawker. Un băiat și o fată.

— Cum de… oh, înseamnă că ai călătorit cu ei. Normal. Ei, păi atunci ai văzut-o.

— Ea era? întrebă Hawker cu indiferență.

— Ea era? strigă indignat Hollanden. Ea era?

— Oh, făcu Hawker.

Hollanden căzu iar pe gânduri.

— Are o grămadă de bani, spuse el. Cu nemiluita. Și cred că e suficient de prostuță ca să-i placă ce lucrezi. Sunt niște inși putred de bogați, chiar dacă se poartă cu simplitate. Pentru tine ar fi un lucru bun. Bănuiesc — ba sunt sigur că ea e suficient de prostuță ca să-i placă ce lucrezi. Iar dacă n-ai fi chiar tont făcut grămadă…

— Oh, mai taci, Hollie, spuse pictorul.

Hollanden nu ar trebui confundat cu un petitor. E un inventator, un instigator, un intrigant care-și improvizează din mers povestea și, în loc să-și îndemne cele două personaje să se îndrăgostească rapid, să dea fuga la altar și să trăiască fericite până la adânci bătrâneți, el vrea o poveste cât mai interesantă și mai dramatică, așa că impedimentele sunt la fel de prețioase pentru el ca și încurajările și, de fiecare dată când i se pare că povestea riscă să devină prea anostă, mai introduce un element picant — de pildă, exagerează calitățile unui potențial rival (Oglethorpe) ca să-l descurajeze pe Hawker sau o atrage pe Grace în conversații sâcâitoare, circulare, absurde, în care se preface că-l vorbește de rău pe Hawker ca s-o deruteze în privința intențiilor artistului. Hollanden e cel mai captivant personaj din carte, o combinație de Cupidon și bufon la curte înarmat cu o tolbă cu săgeți autoironice ascuțite, care se distrează în vacanța de vară punând la cale o diversiune care să-l distragă de la plictiseala tenisului, a picnicurilor și iar a tenisului: povestea unui bărbat care curtează fără să știe cum să curteze și a nefericirii care decurge din inepția lui, chiar dacă nu-i nici pe departe un caz disperat, din moment ce obiectul dorinței sale pare mai mult decât dispus să se lase cucerit. Hollanden face spectacol și, pentru că fiecare spectacol are nevoie de un public, Crane i-l oferă aducând cincisprezece femei mai în vârstă la Hemlock Inn (cincisprezece dintr-un total de patruzeci și doi de clienți), o ceată de spectatoare curioase pe care Hollanden i le descrie lui Hawker ca niște „cucoane de vârstă mijlocie, de o respectabilitate agresivă. Singurul motiv vizibil pentru care par să fi venit aici este să se afle undeva unde să vadă oameni și să fie nemulțumite de ei. Stau pe

veranda aia într-un grup mare și măsoară caractere cu atâta gravitate, de zici că-s judecătoare în rai“. Femeile sunt un fel de cor grecesc modern, prezențe obscure, fără chip, plasate într-un cotlon îndepărtat al scenei pentru a comenta pe măsură ce se deapănă povestea protagoniștilor, implicându-se în idila dintre Hawker și Fanhall așa cum se implică cititorii în romanele despre ritualul curtării sau așa cum sunt subjugați telespectatorii de caruselul de intrigi principale, secundare și terțiare ale telenovelelor difuzate cinci zile pe săptămână. În cea de-a doua jumătate a cărții, când acțiunea se mută în oraș, femeile de pe verandă dispar, dar rolul lor în poveste e preluat de prietenii artiști ai lui Hawker, care urmăresc idila la fel de avid ca primele spectatoare și aproape că nu au alte subiecte de discuție. În afară de eroul și eroina principală, toate celelalte personaje ale poveștii au rolul de a urmări evenimentele și de a specula încotro se îndreaptă și cum se vor sfârși. Prins într-o lume de oglinzi ermetică, romanul este, în esență, despre așteptările pe care le avem atunci când citim povești și — încă o dată — ceea ce spune e chiar povestea poveștii.

Romanul avansează prin piste false, așteptări neîmplinite și salturi neașteptate de-o parte sau de alta a acțiunii principale. În scena de la început, în care Hollanden apare în peisaj și Hawker îl vede pentru prima oară, sugestia lui ca Hawker să se însoare cu domnișoara Fanhall e urmată de duelul verbal între cei doi bărbați, care se încheie la finalul capitolului cu Hawker acuzându-l pe Hollanden că e caraghios, la care Hollanden răspunde:

— Nu sunt caraghios.

— Ba da, Hollie, știi că ești.

Scriitorul flutură din mână exasperat.

— Iar tu ai venit cu ea în tren și în diligență.

— În tren n-am văzut-o, spuse Hawker.

— Oh, atunci ai văzut-o în diligență. Ha-ha, hoțomane. Ai stat așa în fața mea și m-ai mințit. Sări de unde stătea cocoțat și se lăsă greu pe umerii lui Hawker.

— Termină, spuse pictorul.

— Ah, hoțoman bătrân, m-ai mințit. M-ai mințit. Stai așa — pe viața mea, uite-o că vine.

Dar nu vine, cel puțin nu în text. Dăm pagina, cu certitudinea că o vom vedea pe domnișoara Fanhall apropiindu-se de ei, dar Crane ne oferă în schimb altceva. „Într-o zi“, începe cel de-al patrulea capitol, după care Hollanden îi povestește lui Hawker despre cele cincisprezece femei între două vârste care-și petrec zilele pe veranda pensiunii. E tipic pentru felul în care Crane procedează pe tot parcursul cărții — promite ceva, apoi își încalcă promisiunea și continuă pe altă linie de gândire, amenințându-ne că ne vom împiedica în numeroasele gropi pe care le lasă pe terenul narativ, iar din cauza acestui teren șubred, suntem mereu în dezechilibru și cu garda sus, nesiguri pe picioare și deci incapabili să anticipăm ce se va întâmpla, chiar dacă povestea pe care o citim e, în esență, una perfect convențională, un șir lung de desigur care se împletește sinuos în toate cele treizeci și trei de capitole cu discuții peste discuții peste alte discuții, până când cartea ajunge la finalul său neașteptat de ambiguu.

Pe a doua pagină a celui de-al patrulea capitol, Hollanden izbucnește brusc, apropo de nimic:

— Apropo, adăugă el, sper că n-ai vreo doagă lipsă, nu?

— Nu, răspunse Hawker după un moment de gândire. Doar că-s foarte sărac — atâta tot.

— Desigur, desigur, spuse Hollanden. Dar asta-i rău. O să ți-o scoată pe nas — garantat. Mai ales că vii încoace așa des ca s-o vezi pe domnișoara Fanhall.

Astfel aflăm că Hawker a început deja s-o curteze pe femeia uluitoare — indirect, mijlocit, toată tărășenia desfășurându-se în culise, cu alte cuvinte, în afara perimetrului cărții, o nouă groapă săpată în terenul narativ pe care pășim. După această dezvăluire urmează un dialog între cei doi tineri care durează până la sfârșitul capitolului și demonstrează diferențele acute între personalitățile lor — spiritul jucăuș și vioi al lui Hollanden prin contrast cu corectitudinea înțepată și irascibilitatea lui Hawker —, arătând totodată cum funcționează mintea lui Hollanden în timp ce pune în scenă „situația dramatică“ și-l sfătuiește pe Hawker cum să-și găsească locul în „piesa“ care e, de fapt, viața lui (așa cum e concepută și regizată de Hollanden), iar la sfârșitul scenei, când Hawker e redus la bâlbâieli incoerente, fraza finală ne dă semnificația titlului.

— Ce-i cu tine? N-ai mai fost îndrăgostit niciodată?

— Nu-i treaba ta, răspunse Hawker.

Hollanden cumpăni o vreme la acest lucru.

— Ei bine, recunoscu el într-un târziu, în mare, e adevărat, dar nu suport să văd cât de prost îți conduci treburile.

Fața lui Hawker se aprinse de mânie, iar tânărul strigă cu înflăcărare:

— Nu-i treaba ta, când îți spun! Se întoarse brusc spre celălalt bărbat ca să-l înfrunte.

Hollanden cântări cu ochi critic această izbucnire, apoi se lovi peste genunchi cu emfază.

— Chiar că te-ai molipsit. De un milion de ori mai rău decât credeam. Păi, ești… ești… îndrăgostit lulea.

— Și ce dacă? spuse Hawker, cu un gest de sfidare și exasperare.

Hollanden întrezări la orizont o situație dramatică, pe care o examină cu un zâmbet radios:

— Auzi, exclamă el, să zicem că ea n-o să meargă mâine la picnic. Azi-dimineață a zis că nu știe dacă merge. Cred că așteaptă pe cineva de la New York. Ce jale ar fi pentru tine, totuși! Ai?

— Ești deștept nevoie mare, spuse Hawker, cu ironie posacă.

Hollanden cântărea încă situația dramatică de la orizont.

— Plus rivalii. Trebuie că mișună peste tot prin pădure. O fată ca ea, îți dai seama. Și cu atâția bani. Auzi, cred că ai la rivali, un detașament întreg. Îți închipui cum roiesc peste tot. Dar până la urmă nu contează prea mult, a continuat el vesel. Ai un avantaj aici. Trebuie să-i lauzi față de ea — mă-nțelegi — să-i lauzi cu mărinimie ca omul într-un turn de pază. Trebuie să râzi de ei doar cam o dată pe săptămână, dar și atunci cu multă îngăduință, mă-nțelegi — cu bunăvoință — și apreciere.

— Ești un măgar fără pereche, Hollie, spuse Hawker. Ești…

— Da, da — știu, răspunse celălalt liniștit. Un măgar fără pereche. Desigur. Privi iar în zare, apoi șopti: Îmi fac griji pentru picnicul ăla. Ce n-aș da să fiu sigur c-o să se ducă. De fapt, pe ce-am mai sfânt, ar trebui silită să se ducă.

— Ce treabă ai tu cu asta? izbucni iar pictorul.

— Haide, haide, spuse Hollanden, fluturând din mână. Fraiere. Sunt un simplu spectator, te asigur.

În acel moment, Hawker păru copleșit de o silă profundă față de sine însuși.

— Oh, mă rog, Hollie, știi tu, asta-i genul de chestie… Amuți, privind la copaci. Asta-i genul de chestie… e…

— Cum? întrebă Hollanden.

— Care face din tine un idiot băgăcios, gură-spartă, strigă deodată Hawker.

— Ce-ai făcut cu violeta aia pe care a scăpat-o ea ieri lângă terenul de tenis?

Misterioasa primă violetă. Scăpată din greșeală sau intenționat de către domnișoara Fanhall, iar dacă fusese intenționat, atunci însemna — ce? Încă nu putem spune. Poate un semn al afecțiunii — dar față de cine? Hollanden pare să insinueze că Hawker o recuperase sau ar fi putut s-o recupereze — dar deocamdată, nici măcar acest lucru nu e limpede. Mult mai târziu, aflăm că, într-adevăr, artistul își însușise violeta, iar în ziua când domnișoara Fanhall pleacă de la

pensiune ca să se întoarcă în oraș și îi mai oferă una, Crane a conturat deja prima etapă a idilei lor zbuciumate, când caldă, când rece, și totuși din ce în ce mai serioasă — cu Hollanden cel năstrușnic și glumeț la cârmă.

Cine e acest tânăr diabolic îmbrăcat în flanelă albă? Sau, așa cum îl întreabă una dintre tinerele cazate la pensiune la începutul capitolului al patrulea: „De ce sunt literații atât de ciudați?“ După ce îi răspunde că „Am întrebat nenumărați literați și nu știe niciunul“, tânărul schimbă direcția și se oferă să le spună „povestea vieții“ sale, la care sora mai mare a mezinei Worcester îl încurajează entuziast: „Oh, chiar vă rugăm!“ (În dialogul care urmează, observați cum folosește Crane formularea inventată de Howells în interviul din luna octombrie a anului precedent: urs dresat.)

— Ei bine — trebuie să înțelegeți —, eu mi-am început cariera — cariera, m-ați înțeles — hotărât să devin profet și, chiar dacă în cele din urmă am ajuns acrobat, un urs dresat în reviste și un jongler cu texte comice, pe vremuri aveam întipărit pe buze un zâmbet care-mi atrăgea antipatia multora, căci le atârna în fața ochilor ca o banshee ori de câte ori încercau să fie mulțumiți de ei înșiși. Din când în când mi se aducea la cunoștință că nu fac cine știe ce gaură în ordinea universală a lucrurilor și m-am dumirit că unul din două mii de oameni pe care-i vedeam auzise de mine, iar dintre aceștia, patru din cinci mă și uitaseră […] În timpul acesta am construit o demnitate colosală, iar când oamenii vedeau această demnitate și aflau că sunt literat, mă respectau. Am tras concluzia că, pentru mine, singura strategie a existenței e să amăgesc plebea, cel puțin pe cei care se sinchisesc de mine. Asta am făcut. Asta fac. Iar acum mă amuz destul de bine bătându-mi joc de asta…

— Nu cred nicio iotă, spuse domnișoara Worcester.

— Ce pretenții să ai de la o autobiografie? întrebă Hollanden.

E dublul coșmaresc al lui Crane — scriitorul corupt care a cedat pretențiilor pieței, un exemplu extrem al omului în care Crane nu vrea să se transforme și deci întruchiparea celor mai negre temeri despre el

însuși. Și totuși, ce jovial e Hollanden, cât de în largul său se simte râzându-și de sine și de alții, atât de resemnat față de propria-i mediocritate, încât pare aproape mulțumit de ea, ca și cum, renunțând la strădania de a deveni profet, o povară imensă i s-ar fi ridicat de pe umeri, lăsându-i libertatea de a se zbengui la fel de iresponsabil ca prostănacii supuși modei care-i apreciază textele comice. Cel puțin asta transpare din discursul său, dar tânăra Worcester vede dincolo de fațadă, înțelegând că nici el nu crede o iotă din ce spune. Urmează replica lui mucalită: „Ce pretenții să ai de la o autobiografie?“, adică atunci când cineva spune (sau scrie) despre „povestea vieții“ sale, rezultatul e tot un produs literar, la fel ca orice bucată de ficțiune, ceea ce întâmplător e adevărat și poate fi interpretat ca un comentariu al lui Crane despre propria sa carte, pentru că, deși A treia violetă se inspiră abundent din viața lui, nu e chiar un roman autobiografic, chiar dacă cele două personaje principale masculine sunt artiști și fiecare reprezintă ceva legat de dificultățile autorului de a-și găsi un loc în lumea literară. Cât despre Hollanden, adevăratele sale sentimente sunt probabil exprimate cel mai bine într-o conversație ulterioară cu Oglethorpe, atunci când presupusul rival al lui Hawker, candidatul aproape perfect care să cucerească mâna domnișoarei Fanhall (fiind considerat de mulți cel mai bogat, mai chipeș și mai simpatic băiat de pe fața pământului), își dă cu părerea prostește că

cei mai buni autori sunt cei care câștigă cei mai mulți bani din cărți. Hollanden comentă că aceștia sunt cei mai slabi. Oglethorpe spuse că această chestiune ar trebui lăsată în seama poporului. Hollanden spuse că, de regulă, poporul ia decizii greșite în chestiunile care sunt lăsate în seama sa.

— Asta e o părere aristocratică totalmente odioasă, spuse Oglethorpe.

— Nu, spuse Hollanden. Mie-mi place poporul. Dar, în general vorbind, e o adunătură de gogomani inocenți.

— Dar citesc cărțile dumitale, spuse Oglethorpe rânjind.

— Asta din greșeală, replică Hollanden.

De data asta, Hollanden pare să spună adevărul. Deși poate că nu-l spune și tocmai îndoiala din acest poate face din el un personaj atât de fascinant. Forța de autonegare a ironiilor sale se rotește întruna, într-un vârtej tot mai adânc de noi ironii și contradicții, iar cititorul trebuie să fie prudent și să nu ia de bune vorbele lui. Tocmai i-a spus lui Oglethorpe că știe diferența dintre a scrie bine și a scrie prost și că orice cititor care-l consideră un scriitor bun se înșală. Oare crede ce spune? Probabil. Dar dacă da, asta ar însemna și că Hollanden e dezamăgit că n-a fost la înălțimea ambițiilor sale inițiale, dar Crane nu ne arată nicăieri în carte această dezamăgire. Hollanden nu-și scoate niciodată masca, așa că niciodată nu putem avea deplină încredere în ce spune.

Hawker e un animal artistic total diferit — dedicat, concentrat, motivat de o compulsie arzătoare de a-și transforma tablourile în arme ale adevărului. Prietenii săi artiști nutresc o profundă admirație față de ceea ce face, o dovadă convingătoare a talentului său ieșit din comun, dar, așa cum se întâmplă cu majoritatea celor care tind spre niveluri tot mai înalte de excelență, Hawker e neobișnuit de sever față de sine și, oricât de bune sau admirate ar fi tablourile sale, el e rareori mulțumit de ele. Acesta este paradoxul cu care orice artist autentic e nevoit să se lupte: să trăiască într-o stare de permanentă îndoială și totuși să meargă înainte de la un tablou la altul sau de la o carte la alta, în speranța că data viitoare va fi mai bine, pentru ca apoi, chiar dacă e mai bine, să se lase iar năpădit de dezamăgire pentru că n-a fost suficient de mai bine. Din acest punct de vedere, traiectoria interioară a lui Hawker ca artist seamănă mult cu a lui Crane, dar sunt și multe asemănări exterioare, mai ales sărăcia și indiferența cu care se luptă Hawker la începutul carierei sale, pomenite de mai multe ori în conversațiile cu domnișoara Fanhall. Un exemplu din capitolul al optulea:

— Totuși, viața în ateliere…

Hawker pufni ironic.

— Eram șase acolo. În general ne ocupam cu fumatul. Câteodată jucam cupe, iar alteori pocher — pe credit, bagă de seamă — pe credit. Iar când aveam materiale și ceva de făcut, munceam.

După ce-i povestește că pictase modelele în roșu și verde de pe conservele obișnuite de tomate, apoi avansase la porumb și sparanghel, domnișoara Fanhall repetă observația de la început, ca și Hawker:

— Totuși, viața în ateliere…

— Eram șase acolo. Printr-un joc al întâmplării, fiecare făcea rost de bani pe rând. Ceilalți cinci trăiau de pe urma celui cu bani și se disprețuiau pentru asta. Disprețul ne ținea de cinci ori mai mult decât admirația.

— Și asta doar pentru că n-aveați bani?

— Pentru că n-aveam bani la New York, răspunse Hawker.

— Mă rog, la un moment dat s-a întâmplat ceva…

— O, nu, nu s-a întâmplat nimic. Ceva plutea mereu în aer, dar nu s-a întâmplat niciodată.

Un alt exemplu din capitolul douăzeci și nouă, după ce domnișoara Fanhall îl roagă să-i povestească despre debutul său ca pictor:

— Păi, vezi dumneata, am început să studiez pe când eram foarte

sărac. Uite ce e, îți povestesc toate astea pentru că țin să știi, într-un fel. Nu că nu mi-ar fi rușine. Mă rog, am început pe când eram foarte sărac și — ca să-ți spun sincer — am, mă rog, am câștigat singur peste jumătate din suma necesară studiilor, iar cealaltă jumătate am smuls-o și am stors-o de la sărmanul meu tată. Am muncit pe brânci la Paris și când m-am întors aici, mă așteptam să devin imediat mare pictor. Și n-a fost așa. Drept să-ți spun, atunci am trecut prin cea mai neagră perioadă. A durat câțiva ani […] Totuși, lucrurile au început să stea ceva mai binișor, apoi și mai binișor, până când, muncind din greu, am ajuns la un venit decent pentru mine […]

— De ce ți-e atât de rușine de povestea asta?

— Sărăcia.

— Sărăcia nu e ceva de care să te rușinezi.

— Cerule, ce îndrăzneală să vii cu absurditatea asta veche. Tocmai de sărăcie te rușinezi. Ai văzut vreodată un om care să nu se rușineze de propria-i sărăcie? Sigur că nu. Firește, când cineva devine foarte bogat, se laudă în gura mare cât de sărac a fost în tinerețe, așa că n-ai bănui niciodată că pe vremuri se rușina cu asta. Dar se rușina.

— Ei, în orice caz, n-ar trebui să te rușinezi de povestea pe care mi-ai spus-o adineauri.

— De ce nu? Refuzi să-mi acorzi mărețul drept de a fi ca ceilalți bărbați?

— Să știi că mi se pare… curajos.

— Curajos — aiureli. Lucrurile astea nu sunt curajoase. Cei care au mâncat o pâine amară lasă genul ăsta de impresie spre slava celor care au mâncat o pâine amară.

— Nu-mi place să te aud vorbind așa. Pare dăunător, să știi.

— Ei, cu siguranță n-a fost eroic. Țin minte limpede că n-a existat niciun moment eroic.

— Nu, dar a fost… a fost…

— Ce a fost?

— Mă rog, într-un fel îmi place, să știi.

Prin Hawker, Crane nu-și face neapărat autoportretul, ci mai degrabă evocă un suflet geamăn, un alt artist care-și abordează arta cu o intensitate similară cu a lui și care a cunoscut umilințe asemănătoare cu cele trăite de el, căci, chiar dacă au și câteva trăsături de personalitate comune (timizi, reprimați, jenați în preajma femeilor), există între ei o diferență esențială, care până la urmă tranșează lucrurile: Crane are simțul umorului, iar Hawker, nu. Până și în momentele sale cele mai negre de penurie și foame, Crane a știut să ia distanță de sine și să-și râdă de propria mizerie prin versurile umflate, caraghioase din „O, pungă firavă, geaba gura o deschizi“, pe când Hawker ar fi total incapabil de asemenea gest. E posomorât, în timp ce Crane zâmbea adesea în pofida necazurilor sale. Hawker e iute la mânie și înverșunat, în timp ce Crane era în general calm și stăpân pe sine, fiind capabil să-i facă pe ceilalți să râdă cu glumele lui, dar Hawker nu zâmbește și nu glumește niciodată. Deci cam asta a fost latura autobiografică a romanului, pentru că, la urma urmei, ce pretenții să avem de la o autobiografie? Crane a folosit părți din sine ca să modeleze două personaje pe nume Hollanden și Billie Hawker, dar ambele sunt invenții, iar A treia violetă e un roman, o creație a

imaginației care urmărește meandrele unei povești de dragoste care nu s-a întâmplat decât în mintea autorului.

Amestecul lui Hollanden, ca și sosirea lui Oglethorpe, complică dragostea, dar cel mai mare obstacol dintre cei doi îndrăgostiți provine chiar de la Hawker pentru că, deși avansase pe scara socială (ajungând la „un venit decent“), acesta e intimidat de averea domnișoarei Fanhall sau, mai precis, de clasa în care ea s-a născut și pe care pare s-o reprezinte (distanța din ochii ei e și distanța care-i separă social) și, oricât de glorios ar putea deveni statutul lui, Hawker nu va putea scăpa niciodată de trecutul umil și de rușinea greutăților de la început. Însă, deși e o fată bogată, domnișoara Fanhall nu e snoabă și nu simte impulsul de a trata cu dispreț acel trecut umil sau de a condamna acele greutăți de la început și e sincer mirată de atitudinea lui Hawker. De ce rușine? Dacă n-ai făcut nimic rău, cum să te simți rușinat? Și totuși, acesta este cuvântul folosit de Hawker, deși de fapt vrea să spună ură față de sine, descrisă anterior în text de două ori ca „o profundă silă față de sine“. Cu alte cuvinte, Hawker e certat cu sine, iar când o curtează pe domnișoara Fanhall, această condiție îl expune ca fiind scindat în mod egal între dragoste și furie, și cu cât e mai fermecat de fata cu ochi distanți, cu atât mai contradictorie e purtarea lui față de ea — până într-atât încât atunci când ea îi spune că „sărăcia nu e ceva de care să te rușinezi“, el o contrazice, interpretând remarca ei ca pe un semn de condescendență. Într-o inversare fascinantă a rolurilor, snobul e chiar pictorul chinuit, pradă frământărilor interioare.

Cel mai pertinent episod din prima jumătate a romanului apare în capitolul paisprezece, când Hawker și Grace se plimbă prin pădure, la scurt timp după ce el și-a luat în sfârșit inima în dinți ca s-o anunțe că „ține“ la ea, ceea ce pentru el are greutatea unei declarații de dragoste. Rămânând în urma grupului, îl întâlnesc întâmplător pe tatăl lui Hawker și (la inițiativa lui Grace) parcurg drumul înapoi până la pensiune în căruța lui trasă de boi. Hawker cel snob e stânjenit de această întâlnire întâmplătoare între aristocrată și țăran, dar Grace cea egalitaristă și cu inima deschisă e încântată, iar în timp ce fermierul cel „înalt și rufos“ îi duce la destinație, vorbind relaxat și prietenos cu fata mondenă care stă lângă el în față, pe capră, fiul său stă în spate și tace, crispat și posomorât. A doua zi dimineața, „incidentul cu căruța“ face vâlvă pe veranda pensiunii, iar una dintre femeile bârfitoare o insultă pe Grace lăudând-o pentru „farsa“ pe care o jucase. „Farsă?“ întreabă Grace, iar femeia îi răspunde: „Da, știi dumneata, când ai mers cu căruța trasă de boi cu fermierul ăla bătrân și tânărul ăla, zi-i-pe-nume. Pentru noi toate a fost un deliciu.“ Agitată de grosolănia femeii, Grace pleacă val-vârtej, iar mai târziu în acea dimineață,

neputând înțelege adevăratul motiv al indignării ei (atracția ei față de el, simpatia ei față de bunul lui tată), Hawker încearcă s-o îmbuneze luând asupra sa vina pentru jignirea femeii.

— Știu ce ți-a spus doamna Truscot.

Ea se întoarse bătăioasă spre el.

— Da?

— Da, răspunse el cu blândețe. A fost fără îndoială o aluzie la plimbarea ta cu căruța trasă de boi.

Ea șovăi o clipă, apoi spuse:

— Ei, și?

El îi răspunse și mai blând:

— Îmi pare tare rău.

— Nu zău, chiar așa? întrebă ea mândră. Pentru ce-ți pare rău? Îți pare rău c-am mers cu căruța trasă de boi a tatălui tău sau că doamna Truscot m-a jignit din cauza asta?

— Păi, într-un fel, a fost vina mea.

— Da? Presupun că ai de gând să-ți ceri iertare pentru că tatăl tău are o căruță cu boi, nu?

— Nu, dar…

— Ei bine, merg cu căruța trasă de boi atunci când am eu chef. Tatăl tău sigur mă va primi cu drag. Iar dacă ești atât de șocat, nu ești obligat câtuși de puțin să vii cu noi.

După câteva momente, tânăra îi spune că săptămâna următoare va pleca de la pensiune împreună cu familia ei. Luat pe nepregătite, lui Hawker nu-i vine să-și creadă urechilor, după care, ca pentru a-i demonstra cât de iritată e din cauza lui, Grace îi spune în treacăt că l-ar fi anunțat mai devreme, doar că i-a ieșit din minte. După această dezvăluire dureroasă, ea pune sare pe rană prefăcându-se că a uitat declarația lui făcută cu o zi în urmă („țin la tine, desigur“), iar când el o acuză că a uitat dinadins, ea îl face „un mare caraghios… nici nu te-am văzut vreodată atât de caraghios“. Apoi o șterge să joace tenis cu Hollenden, care-i promisese că o învață o nouă lovitură, „șlem“.

Lovitura pe care i-o aplică obtuzului Hawker e pe deplin justificată în acest moment, dar nu e totul pierdut, iar pretendentul buimac e departe de a se da bătut. În ultima seară înainte de plecarea domnișoarei Fanhall, Hawker se întoarce la pensiune, spășit, dar încă hotărât și, deși tânăra e înconjurată de câteva persoane, printre care și Oglethorpe (care a tot intrat și ieșit din scenă), el face tot posibilul să-i transmită sentimentele sale în acele împrejurări constrângătoare. „O să-mi fie dor de tine“, îi spune; „A fost cea mai încântătoare vară din câte am trăit“, îi spune; „O să-mi fie dor de tine“, îi spune iar; „O să mă simt foarte singur aici“, îi spune; „Presupun că mă voi întoarce și eu la New York peste câteva săptămâni“, îi spune, iar domnișoara Fanhall îi răspunde înțepată „Sper să vii în vizită“, la care el răspunde la fel de înțepat „Cu mare plăcere“, iar de această dată cititorul poate fi de partea lui și poate simți agonia situației sale dificile. După câteva momente, când tânăra se pregătește să se retragă la culcare:

Hawker îi spuse fetei:

— O să… o să… o să-mi fie teribil de dor de tine.

Ea se întoarse să-l privească și zâmbi.

— Chiar așa? îl întrebă cu voce joasă.

— Da, spuse el. Apoi rămase rușinat și tăcut în fața ei. Ea fixa scândurile podelei. Deodată scoase o violetă dintr-un buchețel prins pe rochie și i-o aruncă în timp ce se întorcea spre Oglethorpe, care se apropia de ei.

— Noapte bună, domnule Hawker, spuse acesta. Sunt foarte bucuros că te-am cunoscut, desigur. Sper să ne revedem în oraș. Noapte bună!

Se ținu pe-aproape în timp ce fata îi spunea lui Hawker:

— La revedere. Datorită ție am avut o vară atât de fermecătoare. Vom fi încântați să te revedem în oraș. Trebuie să vii în vizită cândva ca să te vadă și copiii. La revedere!

— La revedere, răspunse Hawker, încercând nerăbdător, febril să descifreze chipul feminin inscrutabil din fața lui. Voi veni cu prima ocazie.

Acțiunea se mută apoi în sud, la New York, unde-i cunoaștem pe prietenii artiști sărmani ai lui Hawker, iar ritualul curtării continuă poticnit printr-o serie de trei conversații între patru ochi dintre Hawker și Grace la conacul familiei ei dintr-un cartier select, descris ca „o clădire nesfârșită din cărămidă la fel de expresivă ca o

închisoare“. Oricât de captivante au fost pasajele de la țară, povestea capătă un plus de viață în oraș, pentru că e locul unde Crane ne oferă cea mai reușită creație a cărții, pe Florinda O’Conner, Sfâr pentru prieteni, care pozează pentru artiști și e de departe personajul feminin cel mai emoționant și mai complet din toată opera lui Crane.[61] În mod semnificativ, Oglethorpe a dispărut din scenă și în loc să ne întrebăm care e bărbatul pe care-l va alege moștenitoarea, ne întrebăm acum care e femeia pe care o va alege pictorul — pentru că știm încă din clipa în care apare în capitolul al nouăsprezecelea că Sfâr e îndrăgostită lulea de el.

Hollanden e încă în peisaj, dar nu în centrul scenei, ca în prima jumătate a cărții, apărând în câteva momente cruciale ca să împingă înainte intriga, deși Zbârcitul și restul găștii acaparează majoritatea scenelor. Sunt o ceată amuzantă și energică de poznași inocenți și vioi care se luptă cu tot soiul de adversități (respingeri, foame, plăți întârziate pentru opere publicate, panica lunară stârnită de plata chiriei), cu speranța tenace de a obține recunoaștere ca ilustratori și desenatori în reviste. Condițiile în care trăiesc sunt inspirate direct din sejurul de un an al lui Crane pe tărâmul coabitării între bărbați, iar camera pe care o împart (numită bârlogul) e exact ca cea pe care o împărțise el cu Greene, Carroll și ceilalți — chiar și lada pentru cărbuni care vrea să treacă drept piesă de mobilier. Din când în când, câte un membru al găștii rostește câte o replică memorabilă, ca de pildă Pennoyer atunci când înțelege că-i așteaptă un weekend de burți goale („Curios lucru […] ți se face cumplit de foame imediat ce te lămurești că n-o să mai ai ce mânca“) sau Belea, care țopăie prin cameră și ține un monolog comic despre preferința pentru subiecte străine și nu americane a pictorilor americani de succes, întrebându-se, într-o maimuțăreală a atitudinii disprețuitoare a acestora — „Cum dracului să pictez eu America dacă nimeni n-a mai făcut asta până acum?“ —, dar în general flecăresc între ei, joacă partide de cărți, își pregătesc mese modeste dacă și când au de mâncare și manifestă un interes exagerat față de flirturile lui Hawker. Imediat ce Hawker se întoarce la New York, iar Pennoyer îl surprinde întâmplător „ținând în palmă“ violetele și privindu-le, acest interes se transformă într-o preocupare obsesivă față de flirtul lui: misterul celor două flori și numele necunoscutei pe care o reprezintă florile. E important pentru ei pentru că Hawker e vedeta lor, prietenul care a dat lovitura, pictorul strălucit care sare cu banii de chirie de fiecare dată când sunt strâmtorați și, cum zeul din camera de vizavi nu pare în apele lui, bănuiesc că vor afla ce i s-a întâmplat dacă rezolvă enigma celor două violete. Pe deasupra, sunt pur și simplu curioși, mor de curiozitate să știe doar de dragul de a ști, așa că intră în poveste ca observatori și,

încă o dată, povestea din a doua jumătate a cărții continuă să fie chiar povestea poveștii, plus sau minus câteva personaje din distribuție.

Sfâr e și nu e parte din gașca băieților, singura prezență feminină primită în garsoniera sordidă a frăției lor. „O fată sprintenă și cam plăpândă“, ea îi vizitează des în bârlog și mănâncă alături de ei, fumează și bea cu ei, iar o dată chiar le gătește o cină cu spaghete (dezgolindu-și „brațele minunate“ când își suflecă mânecile) și cu aceste două comentarii telegrafice despre înfățișarea ei devine singurul personaj central al romanului care e descris fizic într-o oarecare măsură. În acea lume masculină închisă a tachinărilor și a insultelor, ea le ține piept tinerilor numindu-i „idioți“ și „nătăfleți“ (ratați), iar ei o tachinează la rândul lor numind-o „o biată copilă cu gura mare“: „Nu știi că vorbind așa pe șleau încalci toate legile genului tău și o să facă lumea ochii mari la tine?“ — de fapt, un compliment și o dovadă a afecțiunii pe care i-o poartă. O ajutaseră să iasă din „necazuri“ de mai multe ori, iar acum, că ei trec printr-o perioadă nefastă, iar ea s-a redresat lucrând ca model, vrea să le întoarcă serviciul ajutându-i în aceste momente dificile, dar lor le e prea jenă să se lase ajutați și o refuză „purtându-se ca niște fanți“, adică pozând în gentlemeni galanți care ar prefera să moară de foame decât să accepte ajutor de la o fată. Ceea ce-i unește e admirația universală pentru zeul din camera de vizavi. Cu toții sunt de acord că Billie Hawker e un om extraordinar și, cum băieții știu că Sfâr e îndrăgostită de el, iar Billie nu e îndrăgostit de ea, afecțiunea lor față de ea are și un iz de milă. Tristul adevăr este că știe și ea acest lucru și asta o face un personaj atât de distinct, de strălucitor: nu e chiar vedeta showului, dar e cea care fură toate privirile de fiecare dată când apare, cea care fură inima publicului. Ea spune de la început „Billie Hawker nu dă doi bani pe mine și nici n-a încercat să pretindă că ar da“. Pare o sentință definitivă, dar până la urmă e o poveste de dragoste, iar obstacolele sunt ceea ce-i motivează pe cititorii acestor povești să dea paginile mai departe și poate Crane pregătește terenul pentru momentul când fata cu brațe minunate va reuși să depășească obstacolele dintre ea și Billie.

Deși nu va reuși, drumul până la acea fundătură trece prin cele mai captivante părți ale cărții, pentru că Hawker cel fraier și greu de cap habar n-are de sentimentele ei față de el și o umilește iar și iar fără să-și dea seama, prea preocupat de propria-i dramă amoroasă ca să înțeleagă ce face. În ziua când se întoarce în oraș, când intră în bârlog și nu se sinchisește s-o salute, ea se întoarce și comentează: „Măi să fie, Billie Hawker […] Nu pari prea bucuros la vederea unui amic.“ (Amic: un semn că are umor, dar și că e disperată.) Hawker îi răspunde răstit: „Cerule, dar ce te așteptai, să fac tumbe…?“ Mai

târziu în aceeași zi, când Hawker se îmbracă în cele mai bune haine, cu o pereche de mănuși gri elegante (cu gândul să iasă în oraș, să-i facă o vizită domniței cu violetele), se întâlnește cu Sfâr, care urcă într-un suflet pe scara întunecoasă cu mâncare și băutură pentru o cină cu băieții. Când se apropie de o ferestruică prin care pătrunde lumina, ea îl cântărește din ochi și spune: „O, frățioare […] Ce chipeș ești, Billie. Mergi la o încoronare?“ El mormăie ceva despre o vizită la „o prietenă“, iar când ea îi spune să vină și el la cină când se va întoarce („E distractiv când ne strângem cu toții la masă. Nu-i așa, Billie?“), el dă din colț în colț, răspunzând șovăielnic „Să vedem… nu-mi dau seama“. Când ajunge în cartierul elegant, la ușa unei „anumite case austere“, află că Grace nu e acolo. Mai mult decât dezamăgit, se poartă ca și cum ar fi fost trădat, iar „când a dat colțul, strângea ciudat din buze, ca un om dornic de răzbunare“.

Sărim la pregătirile de cină din bârlog. Sfâr răcește vinul pe pervazul ferestrei în timp ce gătește spaghete cu mânecile suflecate, iar Belea și Zbârcitul se ceartă care dintre ei să se ducă să cumpere salata de cartofi. Aud cum se apropie cineva „fluierând o arie din «Traviata», care răsuna când tare și grav, când încet și înăbușit pe măsură ce omul care fluiera parcurgea încâlceala de coridoare. Fluieratul făcea parte din Hawker la fel ca pardesiul lui“. În cele din urmă, Hawker și Florinda se oferă să aducă mai multe provizii (vin roșu, coniac, țigări și altele), iar ea îl întreabă direct: „De ce… de ce ești așa urâcios, Billie?“ El o întreabă dacă e chiar așa de urâcios. „Da, ești urâcios peste poate.“ Descumpănit de comentariile ei și de „durerea din ochii ei“, el spune că nu vrea să fie urâcios, vorbind pe un ton devenit brusc neașteptat de „tandru“ sau măcar „aparent“ tandru, ceea ce o face pe Florinda să-i pună mâna pe braț în timp ce continuă să coboare scara „groaznic de întunecoasă“, sugerând că au căzut la pace și au ajuns la o înțelegere. Dar când se opresc la „iluștrii furnizori de salată de cartofi de pe Second Avenue“, Florinda se oferă să ducă pachetul, pentru ca mănușile lui Hawker să nu se „murdărească“, iar el izbucnește din senin în fața ei din cauza acelor „mănuși afurisite“, acuzând-o că

[…] insinuezi c-aș avea singura pereche de mănuși gri din lume, dar te înșeli. Sunt mai multe perechi și n-am de ce să le păstrez pe astea de parc-ar fi unicat în istorie.

— Nu-s gri. Sunt…

— Sunt gri. Știu că nobilii tăi străbuni din Irlanda nu-și educau familia în chestiuni legate de mănuși, așa că n-ai de unde…

— Billie!

— N-ai de unde să știi că lumea poartă mănuși nu doar pe vreme rece, când oricum voi le știți doar pe alea cu un deget.

O calcă în picioare cu vorbele lui, îi insultă familia și educația, o umilește. Când se întorc în clădire, își exprimă vag regretul, fără cuvinte, oferindu-se s-o conducă pe scara întunecoasă, dar când vrea să-i atingă brațul, ea și-l trage. E de înțeles. După izbucnirea lui crudă, de ce să-și dorească atingerea lui?

În următorul capitol îi vedem pentru ultima oară împreună între patru ochi. În bârlog a fost iar o cină de grup și s-a făcut târziu (e trecut de ora unsprezece) și, cum e un cartier prea periculos ca o femeie să iasă singură noaptea pe străzi, băieții joacă o partidă de pocher ca să-l aleagă pe acela dintre ei care, cum spune Belea, „va avea deosebita onoare de a o conduce pe domnișoara Sfâr acasă la mama domniei sale“. Hawker câștigă cu trei șeptari și, în timp ce ies amândoi în întuneric, îndreptându-se spre apartamentul ei de pe Third Avenue („o clădire cu scări de incendiu care-i scrijeleau toată fațada“), Crane se îndepărtează momentan de stilul său „expeditiv“ pentru o digresiune de un paragraf despre reparațiile permanente la care erau supuse străzile New Yorkului și despre munții de pietre de pavaj proaspete care blochează trotuarele, creând „bezna încâlcită“ prin care Hawker o conduce pe Florinda acasă și atmosfera de „însingurare sumbră“ suspendată deasupra „formelor bizare de pe stradă“. Când se apropie de casa ei, Florinda îi pune o întrebare asemănătoare cu cea din capitolul precedent și, în sfârșit, ceva începe să se deștepte în mintea greoaie a lui Hawker.

— Billie, spuse deodată fata, de ce ești așa rău cu mine?

Un cetățean pașnic ieși de după un morman de dărâmături, dar ar fi putut să nu fie pașnic, așa că fata se agăță de Hawker.

— Cum așa, doar nu-s rău cu tine, nu?

— Ba da, răspunse ea.

Ajunși pe treptele clădirii cu nenumărate scări de incendiu, ea se întoarse încet și-l privi […]

El îi susținu privirea.

— Florinda, strigă el ca străluminat, înghițind brusc ceva care-i stătea în gât. Fata cerceta scările și se legăna dintr-o parte în alta, cum fac școlarii de la țară atunci când sunt vinovați. Apoi intră agale în clădire. Un mic felinar roșu fusese atârnat de un morman de pietre, pentru a avertiza lumea că strada e în reparație.

Și gata. Hawker înțelege în sfârșit că ea e îndrăgostită de el, dar nu spune nimic, doar o strigă pe nume și nu face altceva decât să înghită în sec apăsat, ca gâtuit brusc de un val de emoție. Apoi, în timp ce Florinda se leagănă dintr-o parte în alta și privește în jos la trepte, fără îndoială așteptând ca Hawker să spună sau să facă ceva, Crane continuă cu o comparație ciudată și neașteptată — o compară cu o școlăriță vinovată —, ceea ce o infantilizează pe Florinda și în același timp pare să-i nege natura de ființă sexuală, și pentru că școala imaginară a lui Crane nu e în oraș, ci la țară, asta o transformă totodată într-o țărăncuță nesofisticată — în niciun caz genul de femeie de care să fie atras Hawker, cu ambiția lui de a urca pe scara socială. Și totuși, în ultima frază apare acel misterios felinar roșu, simbolul universal al prostituției, în acest caz atârnat de un morman de pietre pentru a-i avertiza pe trecători că e riscant să se aventureze pe acea stradă și poate că riscul există, chiar un risc sexual, căci până în acel punct din jumătatea newyorkeză a romanului, Hawker încă n-a

revăzut-o pe Grace, iar cei care țin cu nobila Sfâr și vor ca tânărul snob să se întoarcă spre ea, recâștigându-și astfel propria noblețe, au încă motive să spere. Așa se încheie capitolul douăzeci și patru, cu Crane reușind scamatoria imposibilă de a împăca și capra, și varza, înnodând atât de tare și de vesel convențiile poveștii sale de dragoste parodice, încât ne putem delecta cu ironia sa, dar în același timp așteptăm cu nerăbdare să vedem ce se mai întâmplă. Două violete! „Înghițind brusc ceva care-i stătea în gât.“ Acestea sunt ingredientele operelor italiene exaltate și ale romanelor fierbinți pseudo-pornografice — asemănătoare cu cel scris de Zola pe care Crane îl ridiculizase în „De ce a înjurat tânărul vânzător?“ în primăvara anului 1893. Dar Sfâr depășește acești tropi răsuflați în schimbul realității și, oricât de artificială ar fi intriga, vrem să știm ce se va întâmpla cu ea.

Florinda e pomenită din nou abia peste trei capitole, dar deznodământul e încă departe de a fi sigur, iar persoana care-i susține cauza este, spre avantajul ei, un terț dezinteresat, un personaj episodic pomenit o singură dată până-n acel moment, cu zece capitole în urmă. E vorba despre un pictor de succes cu numele delicios de Lucian Pontiac (nu mai avem Smithi și Johnsoni în această carte), care a angajat-o pe Florinda ca model și e plin de admirație față de ea. Hawker e într-o seară cu Hollanden la un restaurant ticsit de lume, iar Pontiac vine la masa lor și e invitat să li se alăture, așa că cei doi pictori fac cunoștință. După ce-l complimentează în treacăt pe Hawker pentru „abilitățile“ sale, Pontiac îi spune că lucrează ocazional cu una dintre modelele lui. „Trebuie spus că are cele mai reușite brațe și încheieturi din univers. O siluetă extraordinară — extraordinară.“ Când Hawker întreabă dacă se referă la Florinda, Pontiac răspunde: „Da. Așa o cheamă. O fată de milioane […] Și cinstită. Al naibii de cinstită […] Am fost foarte atras de fata dumitale, Florinda.“ „Fata mea?“ se miră Hawker. Pontiac explică apoi că în urmă cu o săptămână, vineri, când ar fi vrut să lucreze cu ea, fata îl refuzase pe motiv că Billie Hawker se întorsese în oraș și ar fi putut avea nevoie de ea, așa că fusese impresionat de ceea ce numește „supunerea, loialitatea și devotamentul“ ei. Când îl întreabă pe Hawker dacă avusese într-adevăr nevoie de ea vineri, acesta răspunde că nu, la care Hollanden comentează, exprimând parcă gândurile cititorului: „Biata miloagă.“

— Cine? întrebă Pontiac.

— Florinda, răspunse Hollanden. Presupun…

Pontiac îl întrerupse.

— Ah, sigur că e regretabil. Totul e regretabil. Dragul meu domn, nimic nu e mai demn de regret ca universul. Dar această Florinda e așa un suflet tânăr și dârz. Lumea e împotriva ei, dar ea, bat-o norocul, îi poate ține piept. E foarte puternică, așa cum un copil mic e puternic. Ei, dumneata n-o cunoști. E…

— O cunosc foarte bine.

— Ei, poate că o cunoști, dar, după părerea mea, nu-i apreciezi caracterul formidabil. Și silueta extraordinară — extraordinară.

— Fir-ar să fie, făcu Hawker către cana lui de cafea, pe care o vărsase din greșeală.

— Deci, rezumă Pontiac, e un model extraordinar și cred că ai de ce să fii invidiat, domnule Hawker.

E suficient pentru a-l întoarce pe Hawker în direcția Florindei? Poate că asta vrea Crane să ne dea de înțeles, cel puțin pentru moment, dar nu, nu e suficient, și la doar câteva zile după acea conversație din restaurant, când Florinda o vede pentru prima oară pe domnișoara Fanhall printr-o fereastră de la etaj, își dă seama că n-are nici cea mai mică șansă de a rivaliza cu o frumusețe ca ea. Ajungem astfel la sfâșietorul capitol treizeci și unu, singurul pasaj din carte care atinge o forță emoțională autentică, o scenă scurtă și discretă în care Pennoyer o conduce acasă pe Florinda după zdrobitoarea întrezărire a femeii iubite de Hawker, iar capitolul e splendid pentru că știm deja că Pennoyer o iubește în taină pe Florinda, că tânjește după ea de când apar amândoi în carte, ceea ce transformă plimbarea lor pe străzi într-

un dialog între egali, două suflete rănite care vorbesc fără să se înțeleagă, dialogul lor transformându-se într-o mică bucată muzicală prin repetiție, ritm și acea „coardă“ care se aude pe tot parcursul: un duet dintr-o operă clasică în versiunea modernă, realistă a lui Crane — La Traviata fără orchestră, A treia violetă fără violete. Crane n-ar fi fost capabil să scrie un asemenea pasaj mai devreme și n-a mai încercat niciodată ceva asemănător. Având doar două pagini, capitolul se cere citat în întregime.

Seara, Pennoyer o conduse pe Florinda la clădirea cu multe ieșiri de incendiu. După ce merseră o vreme tăcuți pe marele bulevard strălucitor și pe strada în reparație, ea spuse:

— Penny, ești tare bun cu mine.

— De ce? întrebă Pennoyer.

— Oh, pentru că așa ești. Ești… ești foarte bun cu mine, Penny.

— Păi, n-aș zice că mă omor cu bunătatea.

— Nu-s mulți băieți ca tine.

— Nu?

— Nu. Nu-s mulți băieți ca tine, Penny. Ție-ți spun aproape orice și tu doar asculți, fără să mă contrazici și să-mi răspunzi că-s o proastă pentru că știi că… pentru că știi că n-are niciun rost.

— Oh, ce tot spui, fetițo. Aproape oricine s-ar bucura să…

— Penny, ți se pare foarte frumoasă? În vocea Florindei se simțea o venerație aparte.

— Păi, nu știu, răspunse Pennoyer.

— Ba știi, Penny. Haide, spune-mi.

— Păi…

— Zi.

— Păi, ce să zic, e destul de arătoasă.

— Da, spuse Florinda cu mâhnire. Probabil că este. Ceva mai târziu, își drese glasul și comentă cu indiferență: Presupun că Billie ține mult la ea?

— Ah, îmi închipui că da. Într-un fel.

— Ei, normal că da, insistă Florinda. Cum adică „într-un fel“? Știi foarte bine că pentru Billie e ca lumina ochilor.

— Ba nu știu.

— Ba știi. Cum să nu știi. Vorbești așa doar ca să mă îmbărbătezi. Știi că așa-i.

— Nu-i adevărat.

— Penny, spuse Florinda cu recunoștință, cum de ești așa de bun cu mine?

— Oh, n-aș zice că-s așa de nemaipomenit de bun cu tine. Nu fi caraghioasă.

— Ba ești bun cu mine, Penny. Tu nu mă iei peste picior așa… așa cum fac ceilalți băieți. Ești cât se poate de bun. Dar chiar ai zice că e frumoasă, nu?

— Nu te-ar lua nici ei peste picior, spuse Pennoyer.

— Dar chiar ai zice că-i frumoasă, nu?

— Uite ce e, Sfâr, mai slăbește-mă cu asta, da? O ții una și bună și întinzi coarda. Nu mă sâcâi.

— Dar sincer, acuma, Penny, nu crezi că e frumoasă?

— Ei atunci, pe toți dracii, nu. Nu. Nu.

— Oh, ba da, Penny. Haide, acuma. Nu tăgădui doar pentru că vorbești cu mine. Fii sincer, Penny. Chiar o crezi frumoasă!

— Păi, se răsti Pennoyer vag iritat, tu ce crezi?

Florinda continuă să meargă tăcută, cu ochii la sclipirile galbene pe care felinarele le aruncau pe trotuar. Într-un târziu, spuse:

— Da.

— Da ce? o întrebă tăios Pennoyer.

— Da, ea… da, e… frumoasă.

— Ei, și? strigă Pennoyer, încheind brusc discuția.

Florinda exprimă o certitudine:

— Billie ține la ea ca la ochii din cap.

— De unde știi asta?

— Nu mă dojeni, Penny. Tu… tu…

— Nu te dojenesc. Poftim! Că gâscă mai ești, Sfâr! Pentru numele Domnului, nu te-apuca să te smiorcăi pe stradă. N-am spus nimic ca să te simți așa. Haide, adună-te.

— Nu mă smiorcăi.

— Nu, sigur că nu; dar nici departe nu pari. Ce prostuță!

În ciuda unor aluzii și a unor speranțe bazate pe acestea, acum devine limpede că Florinda n-a avut nici cea mai mică șansă cu Billie. Dar ce șanse are Billie cu Grace? Nu vom afla răspunsul până la ultima frază a cărții, dar oricum, deznodământul va fi tulbure, cu mai multe interpretări contradictorii izvorând din acel ultim moment de o complexitate diabolică.

Până acum au avut doar două discuții, ambele la conacul Fanhall, prezentat ca o fortăreață cu alură de închisoare, un mediu sterp lipsit de oameni și obiecte, un spațiu pur mental, un vid care a fost izolat de lumea fizică cu unicul motiv de a le permite îndrăgostiților să vorbească — la fel ca pe o scenă goală. În afară de a descrie un candelabru care sclipește „ca o diademă siameză“ și niște perdele din dantelă care curg „în cascade ordonate, ca o apă dresată să cadă matematic“, Crane nu ne spune nimic despre locul în care ne aflăm și, în acele prime două vizite la conac, n-avem idee dacă Hawker și Grace stau de vorbă în picioare sau așezați.

La prima vizită, Hawker e atât de încordat din cauza stresului, că nu reușește „să-și pună limba în slujba scopului“. Începe prin a se contrazice în privința piesei de teatru, recunoscând că, într-adevăr, sunt aceleași personaje dintotdeauna care bâltesc „în mâlul confuziei moderne“, apoi continuă să-și saboteze vizita cu o furtună verbală de comentarii stângace, nepotrivite, iar Grace, încă bosumflată din cauza certei legate de căruța cu boi, îl tratează cu o politețe rece în timpul întâlnirii lor nemulțumitoare, de probă. A doua vizită decurge mai lin, ducând la confesiunile lui Hawker despre chinurile lui de la debutul în carieră și la observațiile pline de compasiune ale lui Grace despre curajul lui, ceea ce o convinge să viziteze atelierul lui Hawker împreună cu Hollanden și încă două persoane, dar acea scenă are loc în afara cadrului, cum ar veni, obiectivul fiind îndreptat asupra locatarilor bârlogului de vizavi, care trag cu urechea la ușă și nu aud decât „un bolborosit surd, melodios“ din cealaltă cameră. Capitolul se încheie cu Florinda în picioare la fereastră, privind-o pe Grace care iese din clădire — un moment sfâșietor pentru Sfâr —, dar Crane ne lasă în ceață în privința evoluției idilei dintre Hawker și Fanhall.

Spre sfârșitul cărții, Hollanden reapare ca jucător principal în acțiune. Înainte de scena din restaurant în care apare Pontiac — o lucrătură strălucit orchestrată, cu Hollanden care discută cu Hawker într-o parte a camerei, în timp ce în cealaltă izbucnește o ceartă violentă —, aflăm cât de mult îl dezamăgește pe scriitor purtarea prietenului său: „O să-ți vină mintea la cap. Sunt sigur de asta. Am fost cu ochii pe tine. Ce-ai pățit? Te porți de parcă ar fi ceva cu totul nemaivăzut să te îndrăgostești de o fată.“ După ce se întrerupe ca să comenteze cearta care are loc în spatele lui Hawker, Hollanden continuă: „Brusc ți se scurg ochii după tot felul de poleieli“ (vinovăție din cauza poleielii din Epoca de Aur?[62]), după care conchide cu severitate: „Ești pe cale de a deveni un mare nesuferit.“ Când Hawker încearcă să se apere, insistând că nu s-a schimbat deloc, camaradul său i-o retează. „Ești dus“, îl întrerupe Hollanden pe un ton trist. „E limpede ca bună ziua. Ești dus.“

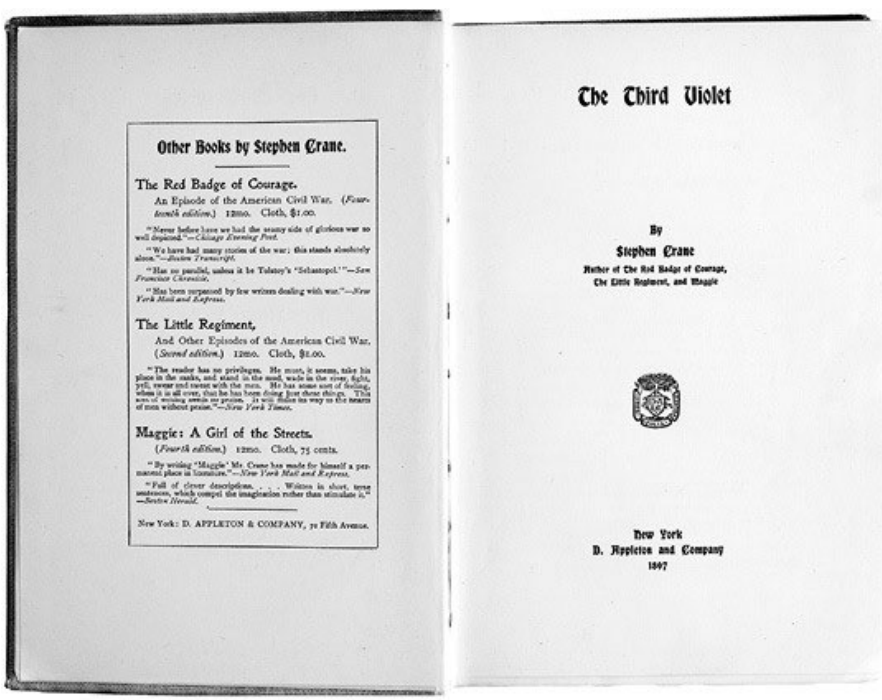

Other Books by Stephen Crane.

The Red Badge of Courage.
An Episode of the American Civil War. (*Fourteenth edition.*) 12mo. Cloth, $1.00.

"Never before have we had the seamy side of glorious war so well depicted."—*Chicago Evening Post.*

"We have had many stories of the war; this stands absolutely alone."—*Boston Transcript.*

"Has no parallel, unless it be Tolstoy's 'Sebastopol.'"—*San Francisco Chronicle.*

"Has been surpassed by few writers dealing with war."—*New York Mail and Express.*

The Little Regiment,
And Other Episodes of the American Civil War. (*Second edition.*) 12mo. Cloth, $1.00.

"The reader has no privileges. He must, it seems, take his place in the ranks, and stand in the mud, wade in the river, fight, yell, swear and sweat with the men. He has some sort of feeling, when it is all over, that he has been doing just these things. This sort of writing needs no praise. It will make its way to the hearts of men without praise."—*New York Times.*

Maggie: A Girl of the Streets.
(*Fourth edition.*) 12mo. Cloth, 75 cents.

"By writing 'Maggie' Mr. Crane has made for himself a permanent place in literature."—*New York Mail and Express.*

"Full of clever descriptions. . . . Written in short, terse sentences, which compel the imagination rather than stimulate it."—*Boston Herald.*

New York: D. APPLETON & COMPANY, 72 Fifth Avenue.

The Third Violet

By
Stephen Crane
Author of The Red Badge of Courage,
The Little Regiment, and Maggie

New York
D. Appleton and Company
1897

Pagina de titlu a romanului A treia violetă și, pe pagina alăturată, o listă cu cărțile lui Crane publicate anterior de D. Appleton and Company, împreună cu pasaje din cronici

(FOTOGRAFIE DE SPENCER OSTRANDER)

Dus sau nu, Hawker e într-un mare hal, iar în penultimul capitol, când îl vedem în picioare în fața unui tablou abia terminat, s-au scurs câteva luni și ninge peste imensul oraș pietruit. Într-un capitol anterior, l-am mai văzut muncind din greu la alt tablou, „furibund, necruțător, formidabil“ — ca și cum „ar fi lovit cu o sabie“ —, dar acum, privindu-și cea mai recentă lucrare, e revoltat de rezultat. Hollanden intră în atelier și, văzând fața încruntată a lui Hawker, întreabă: „Acum ce nu-ți convine?“ Nimic nu-i convine și, în termeni similari celor folosiți de Crane pentru a-i mărturisi prietenului său Ned Greene că nu mai poate scrie, Hawker își desființează singur opera, numind tabloul „hidos“ și declarând: „Nu pot să pictez. Nu pot să pictez nici de-al naibii. Nu sunt bun. La urma urmei, la ce mama dracului am mai apărut pe lume, Hollie?“ Hollanden îi spune că e neghiob și idiot, dar, bănuind că prăbușirea lui Hawker e legată într-un fel de Grace, spune: „Doar pentru că ea…“ Hawker nu-l lasă să termine, spunând că ea n-are nicio legătură cu această chestiune, dar dacă tot veni vorba, ea nu dă „nici cât pe-o ceapă degerată“ pe el, ba nici măcar „o conservă veche de tomate“ și de ce să dea? În replică, Hollanden începe să-i țină lui Hawker un discurs despre iraționalitatea femeilor, reluând acel argument răsuflat, dar mereu popular, pe care bărbații l-au trâmbițat secole de-a rândul pentru a-și afirma superioritatea față de femei, dar Hollanden chiar îl crede și-l susține, încheind prin a spune că „echilibrul lumii depinde de mintea ilogică a femeii“ și „slavă cerului pentru asta“ — la care replica lui Hawker este: „Du-te învârtindu-te.“

Din nou casa. Din nou candelabrul, pe care Hawker îl studiază „sfidător și dușmănos“ când intră în camera goală, se așază pe un scaun (e prima oară când e pomenit un scaun) și așteaptă să înceapă întrevederea. Care începe. Grace n-a intrat în cameră, ci e pur și simplu acolo când Hawker deschide discuția spunându-i că „poate“ va pleca. Uimire, apoi politicoasa formulare „Ne va părea rău că rămânem fără tine“. Acel ne o scutește de obligația de a-și exprima propriile sentimente despre anunțata lui plecare, dizolvând-o într-o lume mai largă de Fanhalli care-i include pe cumnata ei și pe copii (știm deja că fratele ei mai mare, probabil soțul cumnatei, a murit, iar Crane nu spune absolut nimic despre părinții ei, care ar putea fi la rândul lor morți sau ar putea pândi în altă cameră). Hawker îi amintește ce-i spusese la un moment dat, că ține la ea, și-i spune că rămâne valabil și că va lua cu el cele două violete ca să-și aducă aminte de ea în peregrinările sale, care-l vor duce departe de New York și ar putea dura multă vreme, poate chiar veșnic. După acest moment sentimental și excesiv, demn de operă, ea își culege de pe

rochie o a treia violetă și „i-o aruncă“, gest în care el vede o „supremă insolență“. Brusc iritat și aproape furios, prelungește nota de operă insistând că nu vrea să fie „melodramatic“ sau să se poarte „ca un tenor“ și spunând că în niciun caz nu-și dorește mila ei. Discuția degenerează rapid într-o serie de neînțelegeri reciproce, iar violeta aruncată se transformă în violeta cu care ea i-a dat în cap. Nu, nu i-a dat în cap cu ea, protestează fata, ci i-a dăruit-o „de bunăvoie“.

— Să știi, spuse Hawker, că mi-e foarte greu să plec știind că ți-am lăsat impresia că-s vreun netot. E foarte greu. Ia spune, mă crezi netot, nu-i așa?

Ea nu spuse nimic. La un moment dat ridică ochii și-l privi în treacăt, profund indignată.

— Acum te-ai înfuriat. Dar ce-am făcut?

Probabil că mintea ei se zbuciuma, pentru că într-un final îi strigă, brusc înlăcrimată:

— Oh, pleacă atunci. Pleacă. Te rog. Chiar vreau să pleci.

Hawker păru ca trăsnit de această schimbare bruscă. Sări în picioare, făcu doi pași înainte și rosti un cuvânt ca o explozie de încântare și uluire:

— Ce?

Cu un efort eroic, ea ridică încet ochii care, strălucind de furie, sfidare și nefericire, îi întâlniră pe ai lui.

Mai târziu, ea îi spuse că e un mare caraghios.

Ecranul se face negru, cortina cade, cartea se termină. Și noi ne întrebăm ce anume s-a întâmplat?

O posibilă interpretare: dacă ne concentrăm pe felul în care Grace își pierde brusc controlul, atunci izbucnirea ei înlăcrimată prin care-i cere lui Hawker să plece din casă poate fi interpretată ca un semn al pasiunii — pasiunea ca indiciu al iubirii — pentru că Grace e femeie, iar Hollanden tocmai ne-a spus, din rolul său de maestru de ceremonii, că femeile sunt ființe iraționale, ceea ce înseamnă că „explozia de încântare și uluire“ a lui Hawker vine din înțelegerea că Grace a lăsat în sfârșit garda jos și și-a exprimat adevăratele sentimente față de el, care le oglindesc pe ale lui față de ea și, chiar dacă ochii ei strălucesc de „furie, sfidare și nefericire“, aceste lucruri nu sunt foarte importante pentru o femeie în focul pasiunii, căci în intensitatea acelui moment întors pe dos, furia înseamnă iubire, sfidare, capitulare, iar nefericirea, fericire, așa că totul se termină cu bine pentru cuplul nepotrivit, iar în noaptea nunții, când vor merge la culcare, ea îl va tachina cu blândețe pentru că se purtase atât de caraghios cu ea până în acel moment decisiv.

O altă posibilă interpretare: dacă ne concentrăm asupra cuvintelor mai târziu, atunci finalul fericit pe care majoritatea cititorilor îl vor considera ca de la sine înțeles devine brusc incert, pentru că mai târziu înseamnă o perioadă de timp relativă, nespecificată, și poate Crane nu se gândește la un mai târziu imediat, ci la unul mai distant, după doi sau trei ani, de pildă, când Hawker își va fi încheiat peregrinările solitare prin părți misterioase de univers, așa că se întoarce la New York și se întâlnește întâmplător la o reuniune cu Grace (măritată între timp cu Oglethorpe sau cu alt prinț din clasa înlesnită), iar când se strecoară pe terasă ca să schimbe câteva cuvinte între patru ochi, ea îi dezvăluie că motivul pentru care o rupsese cu el în urmă cu doi ani este că fusese cu adevărat furioasă, sfidătoare și nefericită în acea după-amiază și considerase că el se purtase cu ea (pentru a relua cuvintele din carte) ca un mare caraghios.

Cititorul e lăsat să aleagă finalul potrivit — sau să nu aleagă și să le păstreze pe amândouă, ceea ce bănuiesc că a fost intenția lui Crane când și-a încheiat opera de dragoste cu o scenă atât de criptică și ambivalentă. Divulgând atât de puțin, își permite să ofere două

finaluri opuse și egale, o strategie perfect în ton cu spiritul parodic, autoreflexiv al cărții în ansamblu. Nu e o propunere de tipul ori-ori, ci mai degrabă și-și. Ambele în același timp.

Sunt lucruri complicate, înnebunitor de nuanțate și probabil că nimeni nu se va mira aflând că romanul a sucombat repede după publicarea sa, în mai 1897. Crane era pe atunci în Mediterana, relata despre Războiul Greco-Turc în calitate de corespondent pentru Hearst, așa că a fost scutit de plutonul de execuție al cronicilor americane, care au atacat A treia violetă pentru că ar fi „o soră mai slabă“ (Buffalo Enquirer), „lipsită de realism […] în orice sens plauzibil“ (New York Tribune), „lasă o impresie clară de nemulțumire“ (Brooklyn Daily Eagle), „o poveste despre un flirt într-o stațiune de vară mai ineptă decât tot ce s-a scris până acum în acest gen“ (Springfield Republican) și „o carte pe care scrie cu litere de-o șchioapă cât e de proastă“ (Providence Journal). Godey's Magazine a fost singura publicație newyorkeză care a părut să realizeze cât de cât reușita lui Crane, iar cronicarul anonim, deși spune că e o carte „fără sânge-n vine“ (nu fără temei), o laudă ca „remarcabilă demonstrație a unui meșteșug literar pur; ca studiu al controlului și originalității tehnice, e fără precedent“. După ce laudă dialogul „sacadat, fragmentar“ și vivacitatea limbajului lui Crane, cronicarul observă că „demonstrează în permanență o bună capacitate de sugestie a unor subtilități subtextuale de sens și dispoziție printr-o vorbire aparent neglijentă“ — ceea ce merge drept la țintă. Însă ce mă surprinde, la mai mult de un secol de la publicarea cărții, este cât de puțină atenție i s-a acordat în toți acești ani, chiar și din partea specialiștilor în Crane și a susținătorilor devotați ai muncii sale. A treia violetă a trecut în mod misterios neobservată, ceea ce explică de ce i-am dedicat atâta timp în acest capitol — pentru că e neglijată în continuare și pentru că merită o privire proaspătă a unei noi generații de cititori. Prin comparație cu cele mai puternice povestiri și romane ale lui Crane, intră cu siguranță în categoria creațiilor „minore“, dar minor nu înseamnă neînsemnat și faptul că a încercat să scrie un roman de moravuri chiar în timp ce romanul său de război îl transforma într-o figură internațională ne spune ceva despre disponibilitatea sa de a risca, de a experimenta, de a se aventura în noi teritorii. Cum în general experimentul a fost un succes, pentru că subminează convențiile formei pe care a ales s-o abordeze, asta dovedește, după părerea mea, cât de avansat era Crane față de vremurile sale. A treia violetă nu e doar primul scenariu din lume, ci și, probabil, primul roman postmodern.

Crane n-a mai încercat niciodată un proiect asemănător. După vacanța sa de două luni pe Insula Iubirii, s-a întors pe continent, s-a dezlegat la ochi, a luat tocul în mâna dreaptă și a plonjat din nou în întuneric.

25

La sfârșitul secolului al XIX-lea, în America nu existau premii literare. Nu se înființaseră fundații care să împartă granturi și burse scriitorilor, iar colegiile și universitățile nu angajau scriitori care să învețe alți scriitori să scrie. În acea epocă de capitalism sălbatic, neîmblânzit, piața guverna în întregime domeniul literar, iar pentru a oferi recunoaștere acelor scriitori care se remarcaseră printr-o lucrare excepțională sau printr-o operă de o viață, onorurile erau acordate de cluburi literare private și asociații informale ale unor colegi scriitori, cu ocazia unor banchete la care se consumau mâncare și vin din belșug pe lângă discursuri — o mulțime de discursuri — care-l lăudau pe oaspetele de onoare. Crane fusese deja invitat la o astfel de întrunire cu un an și jumătate în urmă — un eveniment în cinstea lui Frances Hodgson Burnett, găzduit de Uncut Leaves Society din New York —, dar refuzase să se ducă de spaimă, terorizat de gândul de a-l vedea pe John Barry ridicându-se și citindu-i poeziile în fața unui public pe care-l credea ostil. Dar situația se răsturnase, iar cu recent dobândita sa celebritate ca autor al Semnului roșu al curajului, Crane s-a văzut aruncat în poziția incomodă de a fi tot mai des el însuși invitatul de onoare la asemenea serate. Cu toate reținerile sale, de obicei accepta — mai întâi din motivele curente (recunoștință, politețe, ocazia de a străluci în public timp de câteva ore) —, dar când a înțeles cât de mult însemnau acele serate pentru unele persoane din Port Jervis sau împrejurimi, a ajuns să accepte și dintr-o dorință mai profundă și mai stringentă de a-și impresiona frații mai mari cu noul său statut în lume. În special pe William, fratele cel mai mare și deci un surogat de tată pentru el în ultimii șaisprezece ani, căci există vreun fiu care să nu fie dornic să-i demonstreze tatălui său că nu mai e acel fluieră-vânt bun de nimic care părea să fie pe vremuri? Pe 7 ianuarie 1896, aflând că Hitchcock organiza pentru el un dineu la început de martie la Authors Club, Crane i-a scris lui Hawkins:

Socoteala cu dineul îmi provoacă emoții amestecate. Într-un fel, prevestește un Calvar, dar într-un sens mai general, sunt copleșit de mândrie și aroganță la gândul că am asemenea prieteni.

Apropo, ar trebui să vezi ce efect au lucrurile de felul ăsta asupra familiei mele. Ce s-au mai umflat în pene! Vai de mine! Pur și simplu nu se mai satură să-i vizitez. E minunat. Nu mai sunt oaia neagră, ci o vedetă.

Dar cât era de epuizant pentru oaia-neagră-vedetă când se concretizau planurile de a-l onora, cu atât mai mult prima oară, care s-a întâmplat să fie în perioada în care el se afla la Hartwood, iar invitația i-a sosit la început de noiembrie din East Aurora, New York, la doar câteva zile după ce Crane îl anunțase pe Hawkins că terminase prima treime din A treia violetă, ceea ce înseamnă că a scris ultimele două treimi din carte într-o stare de panică tot mai intensă, blestemându-se că acceptase, dar prea timid ca să se retragă sub un pretext oarecare — poate un picior rupt sau o criză de urticarie agresivă —, apelând întruna la Hawkins pentru susținere morală, logistică și vestimentară și făcând din țânțar armăsar atât de rău, încât episodul ar putea fi considerat pur comic, dacă deznodământul ar fi fost altul. Crane a fost fraierit de un escroc și, fiind naiv și dispus să creadă în bunele intenții ale semenilor săi, nu l-a învinovățit pe acel om pentru eșecul de la Hotel Genesee din seara de 19 decembrie 1895. Chiar și mai uluitor, a rămas prieten cu el tot restul vieții.

Fost producător de săpun devenit scriitor, editor și autoproclamat „inspector general din oficiu al universului“, insul cu pricina era năpăstuit cu unul dintre cele mai usturătoare și mai comice nume din acea epocă: Elbert Hubbard. W.C. Fields avea să câștige mai târziu bani frumoși inventând personaje cu asemenea nume, dar Hubbard a reușit să se lepede de tânăr de neinspiratul Elbert, ascunzându-se după diminutivul Bertie, iar ca adult și-a luat numele de Fra Elbertus, de la care provine titlul uneia dintre revistele pe care le-a publicat, Fra. Un escroc lăudăros cu aplecare spre sentințe vizionare și fler pentru autopromovare, devenit discipol al mișcării Arts and Crafts și care, inspirat de Kelmscott Press, înființată de William Morris în Anglia, și-a deschis în 1895 o versiune americană lângă Buffalo, Roycroft Press, creând în același timp o comunitate restrânsă de artizani cunoscuți ca „roycrofteri“, care lucrau la tipărit, legat și producția manuală de hârtie și creau mobilier Arts and Crafts. În luna iunie a acelui an și-a lansat prima revistă, The Philistine: A Periodical of Protest, care-i lua la țintă pe îmbuibații din lumea literară consacrată din New York, ironiza banalitatea mulțumită de sine a vieții americanilor din clasa mijlocie și era legată în hârtie maro de măcelărie, ca să atragă atenția că între copertele sale se găsea „carne“. Majoritatea articolelor erau scrise de însuși Hubbard (ceilalți colaboratori nu erau plătiți din

principiu), iar în culmea popularității sale, The Philistine a depășit tirajul de o sută de mii de exemplare — un număr remarcabil pentru o asemenea revistă. În numărul inaugural, Hubbard s-a alăturat corului de arcași alunecoși care aruncau săgeți spre cartea de poezii a lui Crane, întrebându-se de ce călărețiii negri sunt negri, când „ar fi putut fi la fel de bine verzi, galbeni sau bleu, că tot nu aflăm nimic în carte despre ei“, iar mai târziu în aceeași lună, a avut nerușinarea să-i trimită o scrisoare lui Crane, „nădăjduiesc că nu veți fi pus la inimă mica scamatorie despre Călărețiii negri“ și să-l roage să le trimită „niște manuscrise. Ne veți ajuta, iar noi vom încerca din răsputeri să vă ajutăm la rândul nostru“. Era pentru prima oară că o revistă îi cerea o poezie lui Crane și probabil că a fost flatat, îndeajuns de flatat ca să nu le poarte pică pentru insultă, așa că, în loc să ignore rugămintea, i-a trimis o poezie lui Hubbard pentru următorul număr, apoi încă una pentru următorul, și astfel a început povestea, Crane crezând în ce-i spusese Hubbard despre cum se vor ajuta reciproc, când de fapt Hubbard nu voia decât să se ajute singur, folosindu-se de Crane. Totuși, omul se oferise să-i publice poeziile, deci Crane îl considera aliat, un alt rebel din frumosul război împotriva stării de fapt și, chiar dacă nu cădeau de acord în toate privințele, omul voia să-i folosească opera și ce era greșit în a arunca din când în când câte un os unui câine flămând?

Greșeala, cum observă Amy Lowell în introducerea ei la noua ediție a Călăreților negri, avea legătură cu reputația lui Hubbard și cu efectul ei negativ asupra reputației de poet a lui Crane. „Publicului îi era greu să creadă că un om promovat de un pozeur prin excelență ca Elbert Hubbard avea vreo calitate […] E extrem de regretabil că asemenea poezii au apărut sub egida Roycroft.“ Crane însă, care era încă atât de tânăr și lipsit de experiență, n-a sesizat problema și, fără să stea prea mult în cumpănă, și-a continuat incursiunile în cămară după oase pentru Hubbard.

Apoi a sosit invitația prin poștă, explodând în liniștea și izolarea din Hartwood sub forma unei scrisori datate 10 noiembrie, din partea Comitetului pentru Societatea Filistinilor (o organizație care nu a existat în afara acestui scop), care începea astfel: „Recunoscând în persoana domniei voastre și în geniul poetic al domniei voastre un om pe care ne-am dori să-l cunoaștem mai bine, Societatea Filistinilor dorește să organizeze un dineu în onoarea domniei voastre în viitorul apropiat.“ Printre semnatari se numărau Hubbard, partenerul acestuia, Henry P. Taber, și alți nouă bărbați ce reprezentau publicații din Buffalo, Syracuse, Boston, New Orleans, Denver și Washington. Copleșit, Crane i-a scris imediat lui Hawkins, întrebându-și prietenul ce să facă. Hawkins, care era cu doi ani mai în vârstă decât William,

fratele lui S.C., și redactor-șef al revistei Brains (unul dintre primele periodice dedicate publicității), avea să priceapă cu siguranță situația mai bine decât el.

Răspunsul a fost prompt și ferm: „Poți să le răspunzi băieților din Buffalo neîntârziat, pentru că trebuie — chiar trebuie — să le accepți invitația. Viața are și o parte comercială care nu trebuie total ignorată. Nu există nicio justificare pentru asta și niciun motiv întemeiat ca să fie așa, dar așa e și iată-te […] Acceptă liniștit. Îmi spui ce dată s-a stabilit și mă voi ocupa să fii dichisit pe potriva ocaziei.“ Nelăsând nimic la voia întâmplării, Hawkins continuă cerându-i lui Crane circumferința pieptului, măsura la pantofi și lungimea piciorului de la șliț la călcâi, pentru că știa că garderoba lui Crane era deficitară pe toate fronturile și că nici nu putea remedia problema din lipsă de fonduri. Zelos ca un prieten adevărat, Hawkins era dispus să facă orice ca să-l ajute, chiar dacă nici el nu era bogat.

Remontat de acest sprijin entuziast, Crane i-a scris lui Hubbard că acceptă, adăugând cu modestie: „Sunt un om foarte simplu și mă gândesc cu tristețe la dezamăgirea prietenilor mei, Filistinii, dacă au avut bunătatea să-și formeze vreo părere cât de puțin favorabilă despre capacitățile sau personalitatea mea.“ În aceeași zi sau în ziua următoare, Crane i-a scris lui Hawkins ca să-i mulțumească pentru sfat și să-i spună cât de stânjenit se simțea „când mă gândesc că am fost atât de josnic încât să profit de generozitatea ta“. Apoi i-a dat lui Hawkins informațiile cerute: „Circumferința pieptului meu, afurisit să fie, măsoară optzeci și nouă de centimetri — puțin —, iar piciorul, optzeci și patru — și mai prost. Iar măsura la picior — ducă-se pe pustii — e patruzeci. Poftim! S-a terminat. Am senzația că ți-am mărturisit că sunt un hoț nenorocit“ — pentru că știa că Hawkins avea să fie nevoit să scormonească în propriul buzunar ca să-l salveze. „Cerul să-ți dea tihnă, Willis, iar la bătrânețe să-ți aduci aminte cum te-ai împrietenit cu cel mai mare gogoman literar din America.“

Crane i-a trimis din timp lui Hubbard o listă cu persoane pe care voia să le invite și în scurtă vreme, în biroul revistei Philistine au început să curgă mesajele de regret, nu pentru că l-ar fi desconsiderat pe invitatul de onoare, ci din rezervă față de gazdă, care deja căpătase reputația despre care avea să scrie Amy Lowell peste treizeci de ani și care profita în mod evident de succesul recent al lui Crane pentru a se promova pe sine și revista sa. Irving Bacheller, Hamlin Garland, Ripley Hitchcock și William Dean Howells aveau toți alte obligații și au transmis cele mai calde salutări. Ambrose Bierce era în California, Richard Harding Davis era în altă parte, iar S.S. McClure a scris că, oricât de mult ar fi apreciat talentul lui Crane, prefera „să-i admire pe

bravii Filistini de la o distanță sigură“. Fără să clipească, Hubbard și-a văzut de planurile sale, dineul de amploare restrângându-se la unul mai mic, cu aproximativ douăzeci și cinci de invitați care confirmaseră prezența, tipărind un meniu-suvenir gros, care includea o poezie de Crane în premieră și răspunsurile celor peste treizeci de persoane cărora le fusese imposibil să participe. Între timp, la Hartwood, pe măsură ce se apropia data de 19 decembrie, Crane se lăsa încetul cu încetul copleșit de o glorioasă stare de panică permanentă. Iată ce-i scrie lui Hawkins pe 15 decembrie:

Mi-am drămuit bănuții ca să mă întorc acasă zâmbitor, dar falit, la vagonul fumătorilor. Azi mi-am cumpărat ditamai cămașa de costum, cu tot ce mai trebuie. Am o pălărie a-ntâia. Pardesiu n-am, în afară de ăla mic și subțire ca tifonul, poate-l mai știi. N-am nici costum elegant. Frate-meu are — avea — o pereche de încălțări lăcuite și acum dorm cu ele sub pernă […]

Și acum, Willis, bătrâne, când mă tot gândesc la aiureala asta și te văd pe tine acolo, manevrând în culise și știind de la bun început ce cap sec sunt și în ce belea absurdă m-am vârât, mă prostesc tot pritocind lucrurile. Las totul în seama ta. Din punctul meu de vedere, tare-aș vrea ca toată povestea să se ducă pe apa sâmbetei, pentru că, deși aștept momentul cu nerăbdare ca pe probabil cea mai mare bucurie din viața mea, simt că mă porți tu pe umeri. Și dac-aș putea, aș opri totul acum.

Încă optimist, Hawkins i-a răspuns pe 17:

Dacă ajungi la Genesee înaintea mea, ori mă aștepți, ori îmi lași un bilet. Îți trimit urgent un pardesiu azi după-amiază. În Buffalo ne ocupăm de costumul cu pricina. Tu adu-ți cămașa, pălăria și pantofii. Mă ocup eu de pardesiu, haină și pantaloni.

Mie-mi plac treb’șoarele astea. Nu-ți face nicio grijă […] O să ne distrăm pe cinste.

Asta a fost partea amuzantă, cu harababura comică de frământări, nervi și îndoieli temătoare, dar dineul pe care Hawkins și mai mult ca sigur Hubbard însuși și-l imaginaseră intim și demn s-a transformat în ceva de toată jena, un scandal verbal provocat de câțiva ziariști beți, puși pe bășcălie, care stăteau la un capăt al mesei lungi. Ne-au parvenit mai multe relatări de la fața locului și, deși detaliile sunt întrucâtva diferite, impresia generală asupra celor întâmplate e aceeași. Frank Noxon, coleg cu Crane în frăția studențească de la Syracuse, care pe atunci era critic de teatru la Boston Record, a fost unul dintre „ciudații și semi-ciudații“ care au participat, conform propriei lui descrieri. A nimerit lângă Claude Bragdon, scenograf și arhitect, care stătea în fața lui Crane și Hawkins. În capul mesei stătea partenerul lui Hubbard, Henry Taber. „După cină“, a scris Noxon în 1928,

Taber s-a ridicat să-și țină discursul. „Probabil cel mai unic“, a zis. Atât a apucat să spună. O voce de undeva de lângă Hubbard [de la celălalt capăt al mesei] a strigat: „«Unic» are grad de comparație?“ Ăsta a fost semnalul. Care a dat tonul festivităților. Taber și toți ceilalți vorbitori au fost ridiculizați și luați la țintă în cel mai pur stil clovnesc, de batjocură. Crane […] a fost invitat să vorbească și și-au făcut mendrele și cu el.

Bragdon descrie și el dezastrul într-un text scris în 1905:

Dineul acela, care a avut loc într-o sală privată a unui hotel din Buffalo, e încă o amintire supărătoare — ca vederea unui juncan dus la tăiere. La început, evenimentul a fost dominat de o mulțime de pseudoreporteri beți, care veniseră acolo cu intenția vădită de a ridiculiza toată povestea prin întreruperile lor obscene și nerelevante, evident, spre iritarea lui Hubbard și a noastră, a celorlalți.

Hawkins, așezat chiar în stânga lui Crane, a înțeles mai bine ce a trebuit să îndure invitatul de onoare. Într-unul dintre textele sale din anii 1920 apărute în All in a Lifetime, scrie:

În seara de joi, 19 decembrie 1895, am stat alături de Stephen la acel dineu. El arăta impecabil în ținuta lui de seară, dar nu s-a simțit în largul lui. Numeroasele discursuri care-i lăudau opera literară au avut un dublu efect asupra sa. Nimic din purtarea lui nu trăda dacă-i erau sau nu pe plac, dar din când în când îmi dădea câte un cot și gemea înăbușit sau mai scotea câte un cuvânt șoptit de nemulțumire față de acele tâmpenii bine intenționate, cum sunt convins că le considera; pentru că mă asigurase în repetate rânduri că nu făcuse nimic ca să merite vreo laudă.

După ce Hubbard, care prezida adunarea, l-a ridicat în slăvi pe oaspetele de onoare ca om și geniu, l-a poftit pe Crane să spună câteva cuvinte. Stephen s-a ridicat, cu o rezervă evidentă. Se vedea limpede că intrase în panică. Umezindu-și buzele palide și uscate, a părut mai întâi incapabil să rostească o vorbă. Într-un sfârșit, curajul său înnăscut l-a salvat, dar n-a putut spune decât că nu făcuse nimic literar în afară de a exprima cu bietele sale cuvinte ce văzuse și cum văzuse […]

Adevărul e că Stephen trăia clipe de groază.

Atât Bragdon, cât și Hawkins erau prea modești ca să discute rolul lor în evenimentele din acea seară și abia din relatarea lui Noxon aflăm ce au făcut și că Hawkins a fost cel care a salvat seara de la un dezastru total.

Când Crane s-a așezat pe scaun, s-a ridicat Claude Bragdon. Și azi, după treizeci și unu de ani, încă îi aud vocea și-i văd expresia. „Am venit aici“, a zis el, „să-l omagiez pe Stephen Crane, nu să-mi bat joc de el. Îmi pare rău că fac acest pas, dar nu mai pot rămâne în această cameră.“ Ușa era la capătul mesei. Ca să iasă, Bragdon trebuia să treacă pe lângă Taber și Crane. Hawkins s-a ridicat și i-a tăiat calea. „O clipă“, a zis el. „Eu sunt cel mai în vârstă din această sală. Îl cunosc pe Stephen Crane mai bine decât oricine altcineva de-aici. Am dormit împreună, am mâncat împreună, am flămânzit împreună, am supraviețuit împreună. Îl cunosc pe toate fețele, îi știu toate toanele.

Am luat parte la tot ce s-a întâmplat, iar el știe că-l iubesc și-l admir. Cum știe că-l iubiți și-l admirați cu toții. Am venit aici, la fel ca prietenul nostru, ca să-l omagiez pe Stephen Crane. Vă asigur că se simte mai măgulit de spiritul acestei întruniri decât ar fi fost dacă i s-ar fi adus elogii solemne.“ Crane a încuviințat din cap cu toată convingerea. Toată lumea a aplaudat.

„Îmi pare rău dacă m-am înșelat“, a spus Bragdon. „Vă rog să mă iertați.“

„Ești iertat cu o singură condiție“, a răspuns Hawkins.

Bragdon a ridicat privirea întrebător.

„Condiția e să te întorci la locul dumitale“, a spus Hawkins.

Ceea ce Bragdon a făcut.[63]

Cumva, dineul a reușit să se încheie fără alte incidente. A doua zi, un jurnalist de la Buffalo Evening News care participase la evenimente a relatat că fuseseră prezenți treizeci și unu de invitați și că „toate locurile erau ocupate“. Ignorând scandalul iscat la „interesanta întrunire“, a rezumat discursurile ținute de Taber și Hubbard, după care și-a îndreptat atenția asupra autorului Semnului roșu al curajului, „care în acest moment suscită un amplu interes“:

Domnul Crane a răspuns cu eleganță și modestie, spunând că este un ziarist în activitate care, „de când a renunțat la studii“, încearcă să facă atât cât se poate cu instrumentele care i-au parvenit — cu stângăcie, dar sincer, mărginindu-se la a-și zugrăvi propriile impresii în stilul său. Poetul a făcut o impresie foarte bună. E un băiat tânăr, de douăzeci și patru de ani, cu o față fină și ochi ageri, care nu se ia prea în serios.

Mereu gata să tragă la ținta sa favorită, New York Tribune a replicat cu un articol apărut pe data de 29, în care Filistinii erau acuzați că susțin „irepresibila mediocritate care insistă să jignească inteligența publică, de mai mare rușinea. Ne așteptam ca «Filistinii» să contribuie la punerea la punct a Poetului Minor. Dar ei îi oferă un dineu și-l ridică în slăvi!“

Oricât de neplăcut ar fi fost acel dineu pentru el, Crane nu i-a purtat niciodată pică celui care-l ademenise la Hotel Genesee și a continuat să-și publice creațiile în revistele lui Hubbard până la sfârșit — în special poezii, dar și câteva texte de proză scurtă —, neputând să-i întoarcă spatele celui care declarase în scris, la doar trei luni după dineu, că Stephen Crane salvase „ultimele zbateri ale secolului de la rușine literară“. Iar Hubbard a continuat să prospere încă douăzeci de ani, menținându-și imperiul Roycroft și scoțând pe bandă rulantă romane, articole, editoriale de ziar și aproape două sute de pamflete, cel mai popular fiind Un mesaj pentru Garcia, un manifest despre curaj, datorie și onoare cu orice preț care s-a vândut în câteva milioane de exemplare după publicarea sa în 1899 și a fost adaptat de două ori pentru cinema, un film mut în 1916 și un lungmetraj cu Barbara Stanwyck și Wallace Beery în 1936, un text care și-a întins tentaculele atât de departe, încât în anul 1960, pe când aveam treisprezece ani și eram în clasa a opta, l-am primit ca temă împreună cu ceilalți colegi de la profesoara noastră de engleză, doamna Brown, o femeie în prag de pensionare care cu siguranță prinsese epoca lui Crane.

Hubbard a murit în mai 1915, după o vizită în Europa, împreună cu soția sa și alți o mie o sută nouăzeci și șase de oameni, când nava Lusitania a naufragiat nu departe de coasta Irlandei, torpilată de un submarin german în al doilea an din Primul Război Mondial.

26

Întors la Hartwood după Crăciunul petrecut la New York, Crane i-a trimis A treia violetă lui Hitchcock pe 27 decembrie, pe 30 a refuzat o invitație din partea agenției McClure de a scrie o serie de articole despre câmpurile de bătălie din Războiul Civil, iar pe 31 a scris trei scrisori, printre care cea critică la adresa noului său roman, pe care-l numește „porcărie“, trimisă lui Curtis Brown, și cea destinată lui Hawkins, în care îl anunță că poartă iar pantaloni de velur și că-i va trimite înapoi pardesiul în acea seară. După ce-l informează că „Hubbard și Taber te consideră cel mai afabil băiat din lume“, îl întreabă pe Hawkins dacă a fost „mulțumit de cină“, mărturisindu-i că „n-am băut prea mult, dar emoțiile au transformat totul într-o ceață cenușie și nu-mi dau seama dacă m-am comportat decent“, iar după ce termină cu scrisorile pentru cei doi prieteni ai săi, își încheie anul scriind o a treia scrisoare către Nellie Crouse în Akron, Ohio.

Un lucru care și atunci, și acum pare lipsit de noimă. Crane o întâlnise o singură dată — demult, la începutul anului — și în atâtea luni nu-i scrisese nici măcar un cuvânt. Ea fusese cea mai atrăgătoare femeie la serata la care-l târâse prietenul lui, Button, în acea după-amiază de început de ianuarie („O siluetă extraordinară — extraordinară“, ca să reluăm cuvintele lui Lucian Pontiac), iar Crane îi monopolizase atenția cât stătuse acolo — de fapt, nici nu vorbise cu altcineva. Un flirt de tânăr plictisit la o petrecere plictisitoare sau primele semne ale unei pasiuni autentice? Din câte se pare, Nellie Crouse era o „tânără afectată și pe deplin convențională“, la mare distanță de idealul pe care Crane i-l descrisese lui Linson în altă după-amiază petrecută la New York („Nimic nu e mai frumos pentru mine decât conversația firească a unei fete drăguțe care are minte“), dar dacă lui Nellie Crouse îi lipsea mintea, cu siguranță era arătoasă și se califica din toate punctele de vedere ca fată drăguță. Tinerii se îndrăgostesc numaidecât lulea de tinere atrăgătoare. E o lege a universului, dar dacă Crane se îndrăgostise de tânăra arătoasă pe care o întâlnise la începutul anului, atunci de ce așteptase până la sfârșitul anului ca să facă o mișcare?

Nellie Crouse, 1896

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII SYRACUSE)

Sunt posibile mai multe răspunsuri, dar niciunul nu e pe deplin convingător. Se poate să fi simțit că o ia razna de la izolarea la Hartwood. Departe de prieteni de aproape două luni și jumătate, tânjind după companie feminină în mica lui chilie de la etajul casei lui Edmund, probabil că tânărul Crane ajunsese să se gândească aproape

obsedant la femei, nu doar la Grace și Sfâr cele inventate din romanul său, ci și la femei reale și, în timp ce-și cântărea șansele la diferite candidate care i se perindau prin minte, și-a îndreptat atenția asupra fetei din Akron de la petrecere — cea mai frumoasă dintre toate — și s-a întrebat dacă nu cumva merita s-o curteze. Or, după ce petrecuse două luni pritocind dramele curtării în romanul său între timp finalizat, era gata să facă personal o tentativă de cucerire, urmând exemplul lui Billie Hawker și punând ochii pe o frumusețe înstărită și inaccesibilă — chiar și cu prețul de a părea un mare caraghios. Sau (mai puțin probabil), se gândise la Nellie Crouse în fiecare zi din anul ce trecuse, dar ezitase s-o abordeze din nou pentru că simțise nevoia să-și întărească mai întâi cartea de vizită de pretendent înainte să treacă la atac, iar cum recentul său succes îi confirmase acea carte de vizită, ajunsese în sfârșit în postura de a face următoarea mișcare. Sau, încă răscolit de acel succes cu care încă nu se împăcase și agitat mai tare de cele câteva incidente de la dineul Filistinilor din Buffalo, o luase nițel pe arătură și nu-și dădea seama ce face. Oricare ar fi fost motivul, cele șapte scrisori pe care i le-a scris lui Nellie Crouse între 31 decembrie și 18 martie sunt atât sublim de ridicole, cât și profund amuzante — Călăuza rătăciților[64] în varianta lui Crane, transformată în cronica unei idile încropite. Se tot învârtește în cerc, contorsionându-se în noduri tot mai strânse de fanfaronadă jenată, anticipări, scuze, scuze pentru scuze, alte anticipări ale scuzelor pentru scuze, totul într-o manieră atât de ineptă și chinuită, încât ți-e milă de el, dar te și amuzi de parantezele sale ironice și de salturile retorice, de felul cum scrie ca nebunul, într-un vârtej strălucit de moară stricată până când falsa seducție unilaterală eșuează pe bancurile de nisip ale inepției. Era o născocire, o fată inventată căreia i-ar fi stat mai bine ca personaj secundar în A treia violetă, și imediat ce Crane și-a dat seama că e prea grea de cap ca să priceapă fie și un crâmpei din ce-i spunea el, a continuat să scrie ca pentru sine, urlând în pustiu în timp ce-și făcea singur capul calendar, iar într-un final, după ce o fermecase, o lingușise și se străduise din răsputeri să pătrundă prin opacitatea ei stupidă, ea l-a refuzat, iar el a abandonat, cu siguranță scârbit de sine, dar și deprimat, într-un hău de disperare — cel puțin pentru o vreme —, din care a ieșit însă târâș și a mers mai departe.

Dar cât de vioi începuse totul, cu o scrisoare trăsnită și glumeață care a dat tonul celor care au urmat, în care sfiosul pretendent și-a lansat campania oferindu-i o serie de tăieturi din presă despre cina Filistinilor de pe 19 decembrie (noile lui cărți de vizită — care probabil că umpluseră plicul până la refuz, semnalând „Atenție, conținut important“) și comentându-le în primele două paragrafe cu

nonșalanță autoironică, ceea ce dovedea și că devenise un om atât de important, încât putea râde de propria-i importanță. Poate că nu era o strategie rea, dar rămânea o strategie, pentru că în acel moment nu știa ce șanse are la ea și era nevoit să-și ascundă adevăratele intenții. Urmează un al treilea paragraf straniu, o primă aluzie timidă la scopul său printr-o negare ocolită și pompoasă: „Presupun că nu vei fi deosebit de impresionată dacă-ți voi spune că numele dumitale îmi provoacă sentimente puternice.“ Cu alte cuvinte: îmi place de tine, dar de ce ți-ar păsa că-mi place de tine și la ce Dumnezeu să-ți folosească informația că-mi place de tine? Imediat după asta, se apucă să spună o poveste:

Iarna trecută am stat în sudul Mexicului suficient timp ca să mă colorez la față precum un trotuar pavat cu cărămidă. Singurul lucru american la mine era un ditamai revolverul Smith and Wesson și nu vedeam decât indieni care bănuiesc că puneau carne de câine în tamales. În această stare de spirit și condiție fizică, am sosit în orașul Puebla, unde am văzut o fată americană…

Să nu uităm că încerca s-o impresioneze pe fiica unor bogătași din protipendada unui orășel de provincie, o prințesă virgină care se îmbrăca elegant și trăia în coconul protector al averii familiei, așa că iată-l pe Crane fudulindu-se în prima scrisoare cu fața lui arsă de soare și un revolver la șold, arătând total neamerican în timp ce se pregătește să se înfrupte din tamales cu carne de câine împreună cu prietenii săi indieni. Oare domnișoara Crouse va avea subtilitatea de a detecta umorul în felul cum descrie Crane sudul Mexicului sau va fi oripilată de fanfaronada lui de dur și de obiceiurile alimentare barbare ale băștinașilor? Crane avea să afle răspunsul când și dacă ea avea să catadicsească să-i răspundă, dar pentru moment și-a văzut liniștit de povestea lui despre fata americană din Puebla, pe care o văzuse cu totul doar de patru ori — o dată pe coridorul hotelului și de trei ori pe stradă — și cu care nu schimbase nici măcar o vorbă, dar la vederea acelei fete americane „într-o rochie de primăvară nouă-nouță“ era cât pe ce să „cadă lat“, așa că dăduse fuga la ghișeul gării și-și cumpărase pe loc bilet la următorul tren spre New York. Cel puțin așa spune. Dar de ce o spune? Pentru că fata „semăna cu dumneata“, scrie el, iar din acest motiv nu era pentru el un om, ci un simbol „și mereu m-am gândit la dumneata cu recunoștință pentru emoția deosebită pe care mi-ai insuflat-o în orașul Puebla, Mexic“, fără să-i explice de ce nu-i trecuse prin cap să-i scrie în drum spre casă sau imediat după

întoarcere și, la drept vorbind, nici ce voia să spună prin cuvântul emoție. Emoția de a vedea o fată americană care semăna cu ea — ceea ce-l îmboldise să se întoarcă urgent în America — sau pur și simplu emoția de a vedea o fată care semăna cu ea, indiferent dacă rămânea sau nu în Mexic? Imposibil de spus cu certitudine.

După ce spune aproape tot ce are de spus, Crane încheie cu alte două salturi surprinzătoare în paragraful final, schimbând brusc subiectul pentru a scrie trei dintre cele mai celebre fraze din corespondența lui — „Unii o duc toată viața numai într-o justificare. Așa am fost și eu pe vremuri, dar nu mai sunt. Aș zice că umblu prin lume neexplicat“ —, după care, temându-se că scrisoarea lui va fi luată drept „o insolență fără egal“, speră că ea nu se va supăra și întreabă — din senin, chiar apropo de nimic — dacă știe cumva unde se află prietenul lor comun Button, pretinzând că acesta fusese de fapt motivul pentru care-i scrisese. „L-am pierdut acum aproape un an și n-am mai reușit să dau de el. Presupun că din pricina staturii lui [Button era foarte scund]. Trece oricând neobservat în mulțime.“ Apoi semnează: „Al dumitale devotat Stephen Crane.“

O demonstrație ciudată, aproape absurdă, dar care i-a adus ce dorise — un răspuns — și astfel a început corespondența lor, neexplicatul Crane promițând că i se va explica doar ei, îi va arăta creațiile doar ei, trimițându-i ca dovadă un exemplar din „O mânecă gri“ („nu e în niciun fel o poveste bună“), mărturisind că întrebase de Button doar ca pretext pentru a-i scrie, după care (toate acestea abia în a doua scrisoare) se lansează într-o tiradă absurdă și întortocheată despre cum ar vrea să se ducă în Arizona ca să-i studieze pe apași pentru că „un ins din Boston n-a avut minte și mi-a cerut să-i scriu o piesă pentru teatrul său și aș vrea să fie cu apași“, ceea ce nu e decât un preambul pentru a o informa că, dacă pleacă în Arizona, are de gând să călătorească în vest „pe Erie“, ceea ce-și amintește limpede că presupune o oprire la Akron, dar chiar și dacă nu va pleca în Arizona, cu siguranță va pleca la Buffalo, „iar dacă ai bunătatea să-mi spui că Akron nu e departe de Buffalo, o să-ți fac o vizită într-o după-amiază — sau poate într-o seară. Cu certitudine.“ Desigur, nu exista nicio certitudine, dar în sfârșit își asumase intențiile, iar o întâlnire față în față îl interesa în cel mai înalt grad — ca prim pas spre orice s-ar fi putut sau nu întâmpla între ei, ceea ce bineînțeles că în acel stadiu era total incert.

Scrisorile lui Crouse s-au pierdut, dar e ușor să deducem ce scrie din răspunsurile lui Crane, care-i folosește observațiile ca să se lanseze în răspunsurile lui lungi și întortocheate care-l vizează, inevitabil, la fel de mult pe el ca și pe ea. Când nu bate câmpii cu sforăieli nesincere

despre sensul vieții, face tot posibilul să-i cânte în strună, dându-se peste cap ca să pară un suflet-pereche în asemenea armonie cu ea, încât îi simte cea mai măruntă fluctuație de dispoziție ca și cum ar fi a lui, ca atunci când începe o scrisoare spunându-i „Ce înfiorător de sătulă de toate cele ești“, pentru ca apoi să adauge „am hotărât să mor la treizeci și cinci de ani“ pentru că viața „nu mi se pare că merită deranjul în mod deosebit“, sau se gudură pe lângă ea risipindu-i eventualele îndoieli în privința lui, ca atunci când răspunde obiecției ei glumețe că o „înspăimântă să rămână singură cu un om atât de inteligent“ spunând „sunt de multe ori un gogoman desăvârșit și un idiot fără pereche. Ating culmi de prostie la care majoritatea oamenilor nici nu visează“. Orice, numai să-i arate că e un băiat înțelegător, cu inimă bună, iar în noianul de corespondență, îl vedem probând întruna diferite măști, căutând-o febril pe cea care să-i permită să întrupeze acea formă de bărbăție care să-i lase ei cea mai bună impresie, atingând culmea ridicolului atunci când hotărăște să se prezinte ca „persoană deosebit de practică și experimentată, de teamă să nu confunzi cuvântul «poet» cu cine știe ce sentimente zănatice“. Își imagina, probabil, că tatăl ei era acel tip de persoană practică și de ce să nu încerce să imite un om care luptase ca infanterist în Războiul Civil și se impusese treptat în lumea afacerilor din America, devenind unul dintre principalii acționari de la Goodyear Rubber Company, Diamond Match Company și cine știe câte alte companii, dar s-a dovedit că pe Crouse n-o interesa un bărbat care să semene cu tatăl ei, înclina mai degrabă spre „un bărbat la modă“, așa că Crane, „un barbar zbârlit“, cum singur se descrisese, avea să se transforme de dragul ei într-un bărbat la modă — și priviți cum se zvârcolește, chinuindu-se să se împace cu lucrurile pe care le detestă cel mai tare pe lume, dându-și întruna cu stângul în dreptul până când în sfârșit își trage un glonț în picior.

Recenta dumitale mărturisire că mai degrabă-ți merge la inimă un bărbat la modă decât alte feluri de bărbați e mai aproape de propriile-mi înclinații decât te-ai aștepta […] Eu, unul, prefer bărbatul care se îmbracă decent și se comportă invariabil așa cum trebuie, dar, vai, trebuie să fie mai mult de atât, mult mai mult. Dar se întâmplă atât de rar să fie mai mult decât decent la vorbă și la port, încât atunci când văd un asemenea bărbat, de obicei îl privesc cu dispreț ca pe un idiot. Și totuși, cum spuneam, sunt și excepții. Există bărbați cu înclinații foarte sociale, dar care știu să-și țină cumpătul atunci când au în față un revolver cu cocoșul ridicat, iar moartea stă și așteaptă pe spătarul unui scaun. Există bărbați cu înclinații foarte sociale care fac diferența între muzica bună și cea proastă, între poezia bună și cea proastă —

(puțini) —, între teatrul bun și cel prost — (și mai puțini) —, între pictura bună și cea proastă. Sunt foarte mulți care știu să deosebească vinul bun și să joace bine pocher. Sunt câțiva care știu să se arate tandri cu o femeie nu doar când sunt ei în toane bune, ci când are ea mai mare nevoie de tandrețe. Sunt mulți care știu să călărească, să înoate, să tragă cu arma, să navigheze, foarte mulți. Sunt infim de puțini cei care se abțin să trâmbițeze intimități despre femei. Sunt destui care refuză să se tocmească la chestiunile bănești. Sunt unul sau doi care-și văd, invariabil, de treburile lor. Sunt câțiva care știu să fie sinceri fără să măcelărească sentimentele prietenilor […]

Bag mâna-n foc pentru adevăratul aristocrat […] cel care ține piept oricărei încercări. E ca un cal pur-sânge. Poate că e nervos și săltăreț, dar în momentele de criză se calmează și devine creatura cea mai răbdătoare și mai de nădejde.

Pentru cohortele care atârnă la marginea lumii bune și cântă o sută patruzeci și trei de osanale pe zi zeilor societății, crezându-se bine-crescuți doar pentru că au bani — pentru astfel de oameni am un foarte profund și intens dispreț […] În Hartwood am avut adesea prilejul să-i studiez pe parveniți. Hartwood Club e la doar cinci kilometri și acolo vin câțiva dintre acești parveniți. Să mă cruțe Dumnezeu de ambiții sociale!

Asta a fost cea de-a șasea scrisoare, scrisă pe 11 februarie, șase scrisori pe care i le-a trimis cam în tot atâtea săptămâni, dar au trecut apoi optsprezece zile înainte s-o scrie pe a șaptea, cea mai scurtă dintre ele, pe care n-a reușit s-o încheie cum se cuvine, apoi a mai așteptat încă șaptesprezece zile înainte să pună mâna pe toc și să scrie ultimul paragraf al ultimei sale scrisori pentru invizibila Nellie Crouse. E greu de înțeles de ce s-a mai obosit să cumpere un timbru și s-o expedieze, din moment ce ea deja îl abandonase pentru altcineva, dar poate că a vrut să aibă ultimul cuvânt și, după atâta paradă și bufonerie, ultimul cuvânt a fost surprinzător de amar.

Cele două paragrafe finale ale acelei ultime scrisori, scrise la o distanță de două săptămâni și jumătate:

1 martie: Vai mie, ce mult am ajuns să admir cimitirele — sfârșitul calm, netulburat, lipsit de orice speranță al lucrurilor — absența senină a patimilor — ignorarea păcatului — să nu mai știi de blestemățiile de speranțe aurite care se aprind noaptea și-l fac pe om să-și ia picioarele la spinare, pentru ca apoi, la lumina experienței, să se dovedească a fi capcane ingenioase pentru imaginație. Dacă există vreo bucurie de a trăi, eu, unul, n-o găsesc. Viitorul? Viitorul e împovărat de obligații — noi încercări — conflicte. Un vin vechi și rar, creat de zei pentru muritori. Carafe de disperare…

18 martie: Drept e că ar fi trebuit să-mi revin suficient până acum ca să fiu în stare să-ți scriu o scrisoare rezonabilă, dar nu pot — penița mea a murit. Sunt doar un om care se chinuie cu o viață care nu mai e pentru el decât o gură de țărână.

Se făcuse de râs, dar nu mai mult decât cei mai mulți dintre noi la tinerețe, mai ales când alergăm după iubire și habar n-avem cum să procedăm. Crane pare cel puțin să-și fi însușit lecția, iar după acea dezamăgire din primele luni ale lui 1896, nu s-a mai ținut după fete drăguțe, după fete cu bani, după fete pe care le întâlnise o singură dată la vreo serată sau după toate celelalte apariții care nu erau decât nălucile unor fete care trăiau doar în mintea lui. Avea să mai greșească și cu alte femei pe viitor, dar nu în același fel, niciodată.

În anul următor (iunie 1897), Nellie Crouse s-a măritat cu un absolvent de Harvard pe nume Samuel E. Carpenter și s-a mutat cu el în Ridgefield, Connecticut. Au avut șase copii (dintre care doi au murit la vârste foarte fragede) și au divorțat în 1914. Ea a renunțat la tutela copiilor în favoarea familiei fostului său soț din Philadelphia, a trăit la Paris pentru o perioadă incertă de timp, apoi s-a mutat și ea la Philadelphia, unde a murit în 1943.

27

Idila epistolară ratată cu Crouse a fost doar una dintre problemele lui Crane de la începutul acelui an. Încă dezorientat și mai falit ca oricând, pentru că în timp ce scrisese la roman nu câștigase deloc

bani, s-a lăsat convins să participe la mai multe proiecte neinspirate, din care până la urmă n-a ieșit nimic, dar și să comită o gravă eroare de judecată artistică. Asta s-a întâmplat în ianuarie, când s-a întâlnit cu Hitchcock la sediul Appleton și a fost de acord cu ideea de a reedita Maggie — într-o versiune mai cuminţită, expurgată, mai „acceptabilă“. O propunere periculoasă pe mai multe fronturi, în opinia mea, și chiar dacă cineva ar prefera să-mi ignore convingerea fermă că scriitorii n-ar trebui niciodată, sub nicio formă, să-și modifice textele mai vechi, tot ar rămâne cel puțin încă patru obiecții. Prima: pentru S.C. trecuseră trei ani de la publicarea inițială a cărții, iar în acei trei ani progresase atât de mult ca scriitor, că nu mai putea judeca ce produsese pe când era mai tânăr. A doua: îmblânzirea revoltei originalului însemna să nege motivul pentru care scrisese cartea, iar Crane, care luptase cu atâta înverșunare să păstreze anarhia și „simțul etic“ al poeziilor sale — chiar dacă asta ar fi însemnat să retragă manuscrisul de la Copeland and Day și să nu publice niciodată Călăreții negri —, cedase între timp pretențiilor Appleton și era dispus să accepte „un volumaș drăguț de Stephen Crane“ — o trădare față de sine și opera sa. Ținea numai și numai de el să-i refuze, ba chiar și să insiste să republice romanul fără schimbări, în afară de a corecta greșelile de ortografie sau de tipar, iar dacă Appleton refuza, ar fi putut s-o propună în altă parte. Ce se întâmplase cu tânărul rebel curajos care nu știa ce e compromisul? Bănuiala mea este că se temea — se temea chiar și mai tare decât i-a dat de înțeles lui Howells după ce s-a întors de la New York, unde se pusese la cale planul pentru noua Maggie — și presupun că această frică a fost tot un efect secundar al afirmării sale bruște, neașteptate, al așa-zisului său succes, care era încă atât de nou pentru el și deci atât de buimăcitor, încât se pierduse temporar pe sine, nu mai știa prea bine cine e. Așadar, în loc să se țină tare pe poziții, a dat înapoi. A treia: era o pierdere de vreme. Avea lucruri mai bune de făcut decât să reia o carte veche, în care nu mai părea să creadă, și de ce să se fi întors la ea când singurul pas plauzibil pentru el era s-o țină tot înainte? A patra: proiectul era condamnat la eșec și până la urmă a și eșuat. Ce susceptibilități ar fi protejat prin exercițiul inutil de a înlocui fiecare dracului și naiba cu d…i și n…a? Și care să fie finalitatea estetică de a măcelări splendidul capitol șaptesprezece și a elimina ultimele două întâlniri masculine ale lui Maggie din noaptea morții ei? A doua versiune a fost un dezastru, iar istoria ne dovedește cât e de proastă: ediția din 1896 a fost dată uitării cu multă vreme în urmă și, de zeci de ani, singura versiune editată disponibilă e Maggie cea originală, așa cum a fost publicată în 1893.

Munca de a scoate colții fiarei sălbatice pe care o crease ca debutant la

douăzeci, douăzeci și unu de ani i-a luat în jur de două luni. La început, Crane a părut optimist în privința proiectului și i-a scris pe 2 februarie lui Hitchcock: „Mă bucur să vă aud vorbind astfel despre Maggie. Mă apuc luna aceasta s-o rescriu.“ După două sau trei zile, anunța că „am înlăturat o mulțime de drăcuieli“, iar în a zecea zi, că „am șlefuit cu grijă cuvintele dureroase“, ceea ce confirmă dincolo de orice îndoială că a participat de bunăvoie la transformarea cărții sale într-una „drăguță“. O săptămână mai târziu însă, i-a trimis un exemplar din Călăreții negri editorului său englez, William Heinemann, iar în scrisoarea anexată a pomenit de noua ediție anunțată: „Maggie s-a născut în urmă cu trei ani într-o lume de dușmani, dar am mai cumințit-o puțin, la cererea Appletonilor […] Eu unul detest cartea.“ După un posibil moment de blocaj (din cauza apatiei? a silei?), pe 23 martie l-a asigurat pe Hitchcock că „o să-i dau bice cu Maggie“, dar pe 2 aprilie, după ce terminase treaba și stătea cu șpalturile în față, i-a scris editorului că „mă îmbolnăvesc când văd șpalturile. Puneți pe altcineva să le revizuiască — dacă veți considera necesar — și aveți grijă la greșeli de gramatică și de ortografie. Mi-e prea lehamite de Maggie ca s-o revăd eu.“ I-a mai spus lui Hitchcock și că s-a „apucat de prefață“, dar probabil că a mototolit-o și a aruncat-o, pentru că, la început de iunie, când Appleton a publicat Maggie în versiunea modificată — cu două zile înainte ca Edward Arnold să scoată Mama lui George —, cartea n-avea niciun fel de prefață și orice urmă din ceea ce Crane a încercat sau nu să scrie despre prima sa nuvelă s-a pierdut. Cititorii sunt lăsați să tragă singuri concluziile.

***

Chiar și mai periculoasă a fost decizia de a-l primi pe S.S. McClure înapoi în viața sa. După ce avusese două episoade nefericite cu el — calvarul de șase luni când așteptase un răspuns pentru Semnul roșu și tăieturile nemiloase pe care le făcuse articolului său despre minele de cărbune —, ne-am fi așteptat să se fi lămurit suficient în privința personajului ca să păstreze o distanță sigură, dar pe măsură ce Crane continua să înainteze șovăielnic spre vârsta adultă, se dovedea a fi unul dintre acei oameni rari cărora le e imposibil să păstreze ranchiună. Îl iertase pe șmecherul de Hubbard pentru că-i ironizase poeziile și se folosise de el la dineul Filistinilor, iar când McClure, un șmecher și mai mare și mai abil l-a abordat cu diferite propuneri, Crane a fost dispus să uite de trecut și să-l asculte. Evident, McClure

spera să profite de pe urma recentei celebrități a băiatului și evident că băiatul își dădea seama de asta, și totuși, băiatul avea nevoie de bani, iar dacă șmecherul putea să i-i ofere, atunci de ce să nu îngroape securea războiului și să-i mai dea o șansă? Crane era deja un personaj foarte căutat, dar primea mai mult invitații să facă parte din cluburi și asociații și să dea interviuri în ziare și reviste, iar McClure a fost singurul care a venit să-i vorbească de bani — o ocazie pentru Crane să-și umple la loc buzunarele goale.

Prima ofertă certă a venit de la partenerul lui McClure, John Phillips, o propunere să viziteze câmpurile de bătălie din Războiul Civil pentru o serie de articole pentru agenție — pe care Crane a refuzat-o în scrisoarea sa de pe 30 decembrie, pretextând că era prea ocupat cu altele —, dar se pare că McClure îl abordase ceva mai devreme cu o propunere de a publica noi povestiri despre Războiul Civil și, cum terminase deja „O mânecă gri“ și „Un mister al eroismului“, Crane s-a pus pe treabă. Încă din 7 ianuarie îi spune lui Hawkins: „scriu o poveste pentru McClure — «Micul regiment». E înfiorător de greu. Am inventat tot ce puteam inventa în legătură cu războiul, iar povestea asta mă ține într-o stare de veșnică disperare. Cu toate astea, avansez binișor cu ea.“ Atât de binișor, încât peste o săptămână a plecat în nordul Virginiei, ca să exploreze îndelung locul Bătăliei de la Fredericksburg pentru a se documenta despre cadrul povestirii sale, iar după ce a terminat „Micul regiment“, a mai scris încă trei povestiri despre război în succesiune destul de rapidă, aducând totalul la șase, ceea ce s-a dovedit a fi suficient pentru un volum de povestiri pe care Appleton s-a grăbit să-l tipărească și să-l publice în noiembrie, cu titlul Micul regiment și alte episoade din Războiul Civil american. Distinsul editor al lui Crane era la fel de dornic ca McClure să se înfrupte din roadele Semnului roșu, așa că războiul a fost mai tare decât dragostea, iar povestirile au apărut în volum cu șase luni înainte de A treia violetă, fiind apoi publicate în serial în mai multe ziare de nimeni altul decât… McClure.

Următoarea propunere a lui McClure s-a dovedit a fi tot o pierdere de vreme. Oferta de a publica noi povestiri de război scrise de Crane se soldase cu succes pentru că, deși nici el nu era pe deplin conștient de asta, Crane își dorise să reia subiectul războiului. Pe de altă parte, niciodată nu-i trecuse prin cap să scrie un roman despre politica națională, dar când McClure i-a făcut oferta tentantă de a-i finanța o deplasare la Washington, pentru a se documenta pentru un eventual roman despre politicieni și politică, ideea i-a stârnit un oarecare interes lui Crane, care a plecat spre capitală, să vadă și să afle cât mai mult înainte de a se înhăma la proiect. Disponibilitatea sa de a face deplasarea ne arată încă o dată cât era de confuz și destabilizat în

acele luni, Crane fiind genul de scriitor care scria din interior spre exterior — nu invers — și oricât s-ar fi documentat, tot n-ar fi fost de-ajuns ca să aprindă scânteia lăuntrică de care avea nevoie ca să se arunce într-un nou roman. Ideea pentru Maggie îi venise înainte să colinde mahalalele în căutare de noi detalii pentru povestea sa și planul pentru Semnul roșu al curajului îl gândise deja înainte să se afunde în cercetări istorice despre Războiul Civil. Pentru A treia violetă, aproape totul provenea direct din propria-i viață. Își propunea acum să lucreze din exterior spre interior și singurul lucru cu care s-a ales a fost o vizită lungă la Washington, care a durat de la începutul lui martie până pe 2 aprilie, în mediul plăcut al Cosmos Club, unde a lucrat la povestirile lui de război și a scris mai multe scrisori memorabile, printre care și încheierea cu „gura de țărână“ la idila lui cu Crouse, amenințarea agresivă la adresa lui Hitchcock cu prilejul neînțelegerii legate de Mama lui George și comentariile autoironice și pătrunzătoare pentru Viola Allen — „am fost așa un neghiob, neghiobul neghiobilor“ — despre perioada în care fuseseră colegi de școală. Romanul despre Washington însă, adică motivul principal al vizitei sale la Washington, s-a lovit de un zid. Din fericire, Crane era suficient de inteligent ca să recunoască un eșec și, după ce pe 23 martie îi scrie lui Hitchcock că învață „încetul cu încetul unele lucruri“ și că vizitase deja „mai multe interioare senatoriale“, peste numai o săptămână îi scrie iar, ca să-i spună că abandonează: „La sfârșitul acestei săptămâni cred că voi reveni definitiv la New York. Acești oameni pozează în asemenea hal, încât mi-ar trebui o carabină cu țeavă dublă ca să le dezvălui adevăratele sentimente, iar dezvăluirea lor mă înspăimântă.“ În ziua următoare (pe 31 martie), îi scrie lui Hawkins pur și simplu: „Washington mă exasperează.“

***

Aceste rateuri și erori de judecată ascund chestiunea banilor, dificultatea fundamentală de a avea un venit suficient de stabil pentru a se întreține fără a întâmpina perioade de secetă care să-l facă să strângă cureaua sau, și mai rău, recăderi în sărăcia care-i marcase primii ani la New York. Crane era, fără îndoială, solicitat, putea fi sigur că publică aproape tot ce scrie, numai că onorariile plătite de ziare și reviste erau mici, câte douăzeci și cinci, treizeci de dolari, uneori chiar și cincizeci sau șaptezeci și cinci, dar chiar și publicarea în foileton a unui întreg roman ca A treia violetă i-a adus doar o sută cincizeci de dolari. În timp ce se zbătea să-și găsească un nou echilibru în acel moment de tranziție derutant, Crane nu se lupta doar pentru a se adapta la noile sale circumstanțe interioare, ci căuta totodată un

mod de a-și organiza viitorul economic și, cum nu avea pe nimeni care să-l sfătuiască, iar deciziile îi erau adesea umbrite de porniri imprudente, s-a pomenit atras în aranjamente care arătau bine la suprafață, dar până la urmă îl dezavantajau, reducându-i venitul în loc să i-l crească, ceea ce l-a azvârlit în paradoxul de a munci tot mai mult pentru a câștiga tot mai puțin. Un astfel de aranjament a fost înțelegerea încheiată cu McClure, care a exploatat temerile lui Crane că nu dispune de suficienți bani gheață oferindu-i un fel de onorariu inițial, cu alte cuvinte, plătindu-l în avans pentru texte încă nescrise, așa că, atunci când Crane îi preda ceva, McClure nu-l mai plătea în bani gheață, ci doar i-l trecea în cont — reținându-i un comision pentru serviciile sale. Crane a părut să intuiască de la bun început posibilele dificultăți care-l așteptau, căci iată ce-i scrie lui McClure pe 27 ianuarie: „Cred că înțelegerea cu dumneavoastră e un lucru bun. Sunt perfect mulțumit de partea mea, dar partea dumneavoastră mă îngrijorează întru câtva, pentru că mi se întâmplă adesea să fiu nespus de anost și lipsit de imaginație, iar aceste perioade durează adesea zile în șir.“ Doar zile. Dar dacă una dintre aceste perioade ar fi durat două săptămâni sau o lună — sau poate chiar mai mult? Până în august, Crane a înțeles că devenise, practic, robul așa-zisului său binefăcător și, în frustrarea sa, s-a reorientat, încheind un acord cu Paul Revere Reynolds, primul agent literar din America, pentru a-și vinde una dintre povestirile recente (întâmplător, una dintre cele mai bune, „Un om și alții“) contra sumei dorite de trei sute cincizeci de dolari, încheind scrisoarea pe care i-o trimite pe 9 septembrie cu acest avertisment: „Nu vă adresați lui Bacheller sau McClure.“[65]

Dar plasarea textelor sale în ziare și reviste era doar o parte din poveste, iar dacă Crane plănuia să-și câștige existența exclusiv din scris, avea nevoie și de editori de carte scrupuloși și dedicați și nu era suficient ca acei editori să-l plătească echitabil, ci era esențial să mențină relații bune cu el. După ce publicase Maggie în regie proprie, apoi cele cinci sute de exemplare din Călărețiii negri la mica editură din Boston Copeland and Day, mutarea la D. Appleton & Company din New York a fost prima lui experiență cu o firmă mare, comercială. Fondată în 1831, Appleton era un nume venerabil în lumea editorială americană, cu o listă de autori care-i includea pe Lewis Carroll, Charles Darwin, Rudyard Kipling, Thomas Huxley și Henry James — pentru a enumera doar câțiva —, iar editorul său de acolo, Ripley Hitchcock, era un om dur, dar deosebit de inteligent, un istoric de artă cu studii la Harvard pe de-o parte, iar pe de altă parte, un consilier literar sârguincios, care înțelegea că activitatea editorială e o afacere, iar treaba lui era să se asigure că Appleton rămâne un concern profitabil. În general s-a înțeles bine cu Crane, dar din când în când s-

au iscat și tensiuni între ei, cel mai acut fiind momentul când Crane a cedat presiunilor unui fost coleg de la Claverack care reprezenta în America firma anglo-americană Edward Arnold și i-a dat manuscrisul romanului Mama lui George fără să se obosească să-l informeze pe Hitchcock. A urmat scrisoarea ostilă și atipic de amenințătoare trimisă de Crane pe 26 martie, un conflict dezamorsat, cel mai probabil, odată cu gestul conciliator al lui Hitchcock de a crește procentul cuvenit lui Crane ca drepturi de autor de la zece la cincisprezece, dar problema s-a reaprins în vara aceluiași an, după cum ne informează specialistul în opera lui Crane J.C. Levenson:

În mod evident, trecerea de la 10 la 15% s-a făcut cam în acea perioadă [la începutul primăverii], pentru că următoarele scrisori trimise de Crane lui Hitchcock au fost mesaje liniștite, scrise pe un ton oficial. Dar când Arnold, care pierduse Maggie, a încercat să obțină drepturile de publicare în Anglia pentru operele sale ulterioare și deci să anuleze înțelegerea dintre Appleton și Heinemann, vechea problemă s-a agravat. Situația s-a rezolvat când Crane i s-a adresat nu lui Hitchcock, ci însuși domnului Appleton [pe 6 iulie]: „L-am anunțat pe Arnold că înțelegerea dumneavoastră cu Heinemann pentru Micul regiment și A treia violetă trebuie să rămână valabilă — că e un contract anterior corect și că am de gând să mă asigur că drepturile asupra cărților ce revin Heinemann sunt respectate.“ Mesajul, scris pe hârtie cu antetul Appleton și datat de altă mână, nu de cea a lui Crane, trebuie să fi fost scris în biroul de la Appleton, cu Hitchcock în spatele lui Crane șuierând vorbe tari despre importanța obligațiilor legale.

Probabil că a încasat o lecție dură, dar adevărul este că a meritat-o și problema pare să se fi rezolvat de îndată ce scrisoarea a ajuns în mâinile lui Appleton. Cel puțin pentru moment și cel puțin cu Hitchcock, dar după ce a publicat la ei încă trei cărți în cursul unui an (noua Maggie, Micul regiment și A treia violetă), Crane s-a îndreptat spre alte edituri — și spre alte obstacole.

Cât de inocentă pare, privind retrospectiv, scrisoarea pe care i-a scris-o lui Hitchcock la începutul lui februarie, cerând un avans de o sută de dolari din drepturile de autor ca să cumpere „un cal de călărie“ pe care pusese ochii, iar când Hitchcock i-a dat banii, Crane i-a mulțumit pentru „înțelegerea promptă“ și a adăugat: „E un răsfăț să simt că datorez câteva dintre plăcerile mele bietei mele peniță.“ Proprietarul

calului era Elbert Hubbard și Crane văzuse tânărul animal castrat în decembrie, când călătorise la Buffalo și East Aurora, iar Hubbard a avut flexibilitatea să nu țină la prețul de o sută de dolari, ci să i-l lase la șaizeci. Ne întrebăm pe ce a cheltuit Crane cei patruzeci de dolari încasați de la Hitchcock — câte țigări a fumat, câte mese a luat, câte incursiuni nocturne a făcut la naiba-n praznic?

Animalul a primit numele de Peanuts de la noul său stăpân, a fost dus la Hartwood în primăvara anului 1896 și și-a petrecut acolo tot restul vieții, trăind mulți ani după moartea celui care-l cumpărase.

28

După ce s-a întors de la Washington, Crane s-a mutat înapoi în apartamentul din West Twenty-third Street pe care-l împărțise cu Post Wheeler și în scurt timp a început să scrie iar despre New York, continuând de unde se oprise înainte să plece în Vest și Mexic. Crezuse că avea să lucreze la romanul politic între timp abandonat și, cum la orizont nu se prefigura niciun alt proiect major, în următoarele câteva luni și-a împărțit timpul între proză scurtă și jurnalism. N-a făcut prea mult jurnalism, dar suficient cât să-i aducă niște bani, iar articolele produse au fost bune, cinci cu totul între mijlocul lunii mai și mijlocul lunii august, toate vândute de McClure mai multor publicații (drepturile de autor aparținându-i lui Crane) și acoperind subiecte diverse, de la restaurante pe acoperiș la o zi din viața unui tramvai electric de pe Broadway sau moda curselor pe bicicletă, foarte populară printre tinerii atletici și tinerele îmbrăcate cu rochii și pantalonași care făcuseră un sport din fuga de poliție pe „bulevardul de vest“ (Fifty-ninth Street), între Columbus Circle și râu. Toate scrise abil, toate mici comori de observație atentă și umor, dar cel care se remarcă, cel mai profund dintre toate, cel care explorează un aspect al vieții la New York aproape invizibil pentru restul lumii este primul articol, un text de șase pagini apărut pe 17 mai cu titlul „Feluritele vise ale opiului“.

E posibil ca McClure să fi ales subiectul articolului, dar pare mai probabil să-l fi propus chiar Crane. Se întorsese la New York după o absență de câteva luni și, deși orașul îl deziluzionase, rămânea o sursă de fascinație pentru el. Mai ales cei săraci și marginalizați, cei căzuți, cei care fuseseră alungați și se refugiaseră în subterane, iar ca pasăre

de noapte cu state vechi, cronicar al motelurilor ieftine și al speluncilor, s-a orientat de această dată spre frăția subterană a dependenților de opiu, care trebuie să fi numărat pe puțin douăzeci și cinci de mii de oameni după estimările sale, concentrați în două zone distincte din Manhattan — Chinatown, unde a început totul, și Tenderloin, cu populația sa de „actori de duzină, vânzători de ponturi la curse, jucători de noroc și tot soiul de escroci“.

În acea epocă a presei bulevardiere senzaționaliste, Crane își tratează subiectul senzațional cu o detașare solemnă, ca și cum ar prezenta un raport științific unei săli pline de doctori și sociologi. Limbajul său e sec și circumspect, lipsit de comentarii personale sau înfloriturii retorice și nu descrie niciun caz (sau exemplu) specific ca să-și susțină demonstrația, preferând o trecere în revistă de ansamblu a fenomenului, așa cum îl înțelege el. Nu, spune el în primul paragraf, consumul de opiu nu-i vizează strict pe chinezi, majoritatea fumătorilor fiind de fapt bărbați și femei albe. Până de curând, când poliția a început să facă razii, existaseră „localuri“ splendide în tot orașul, suficient de opulente ca să fie considerate „somptuoase ca niște palate, dacă n-ar fi fost decorațiunile de prost gust“, dar de la o vreme, „opiul s-a repliat în casele particulare“. Prima dată e adesea neplăcut, spune el, simți că se învârtește camera și totul în ea „ca măruntaiele unei centrale electrice“, apoi ți se face „sete, groaznic de sete“, dar dacă începătorul decide să mai facă o tentativă, „Încetul cu încetul, puterea drogului îi pătrunde în inimă. Îi absoarbe gândul. Omul începe să mintă tot mai elegant, pentru a masca deficiențele și micile eșecuri din propria-i viață. După care în sfârșit poate să devină un «vicios al pipei» în toată regula, un tip căruia «îi arde buza»“. În acel moment, ne spune Crane, proaspătul dependent va învăța singur să pregătească opiul — să-l „gătească“ —, o operațiune delicată ce presupune să rulezi „bila“ și s-o încălzești la o mică lampă, iar „când omul își cumpără singur «instrumentele» și învață să încălzească, probabil că e dus. Și-a luat pe umeri un elefant pe care-l va purta cu el până-n pragul veșniciei“. Crane continuă cu o relatare lungă și meticuloasă despre metoda de încălzire, începând cu pipa și bolul ei din argilă, coada de bambus și mușțiucul de fildeș (care nu seamănă deloc cu reprezentarea populară a pipei de opiu așa cum e desenată în ziare), apoi trece la rolul „acului hipodermic“, pe care îl descrie ca „un fel de ac de stopat ascuțit“, un instrument versatil folosit pentru a extrage opiul din cutia sa, care e ținut apoi deasupra flăcării până când capătă consistența „melasei clocotite“, în timp ce degetul mare și arătătorul celeilalte mâini îi dau forma potrivită, după care bila ajunge în bolul pipei, apoi e manipulată tot cu acul „până când se transformă într-un fel de năsturel cu o gaură în mijloc, care se

potrivește perfect peste gaura din bol“.

După acest inventar precis al mecanicii consumului de opiu, Crane își îndreaptă atenția asupra fumătorilor înșiși, care se adună întotdeauna în grupuri mici, pasându-și de la unul la altul o singură pipă, în timp ce „bucătarul“ pregătește boluri noi pentru fiecare fumător în parte, iar intimitatea liniștită a acestor participanți care stau strânși unul în altul îi inspiră lui Crane o comparație neașteptată, dar nimerită, între „un grup de oameni care stau într-o pădure în miez de noapte, la un foc de tabără, și un grup de fumători care stau în fața unei tăvi cu opiu, cu lumina ei palidă […] [pentru că] așa cum privirile leneșe din jurul unui foc de tabără fixează visătoare lemnele incandescente, tot astfel privirile leneșe din jurul tăvii cu opiu se fixează asupra flăcăruii galbene“. În ambele cazuri există camaraderia grupului, dar și izolarea fiecărui membru de toți ceilalți. Singuri împreună, cum ar veni, sau împreună și totuși singuri, pentru că fiecare individ e afundat în propriile gânduri și se desprinde de camarazii săi, țintuit de lumina din fața sa.

Abia în ultimele două paragrafe, Crane se întoarce la fumător ca individ și abordează în sfârșit problema dependenței, dar sunt paragrafe atât de puternice, încât le strivesc pe cele nouăsprezece dinaintea lor, luându-l prin surprindere pe cititor prin sinceritate și înțelegerea obiectivă a tentației drogurilor. Imparțiale, lipsite de orice judecată morală, cuvintele lui Crane transmit o adâncă sensibilitate față de vâltoarea psihologică ce-l ține captiv pe consumator într-un nesfârșit dans amețitor al disperării și eliberării transcendente de suferința de a fi viu: mintea și corpul războindu-se constant între ele până când, în sfârșit, corpul învinge.

Dacă un începător se așteaptă să viseze un pământ presărat cu turnuri de porțelan albe și un cer de mătase verde, atunci cu siguranță se înșală amarnic. „Visul fumătorului de opiu“ pare mai degrabă o greșeală. Influența „mărfii“ e în mod evident o stare plăcută de moleșeală, de odihnă mentală desăvârșită. Problemele vieții nu mai apar. Existența e tihnă. Virtuțile prietenilor omului, de pildă, strălucesc minunat pe fundalul perfecțiunii sale brusc căpătate. Universul s-a îndreptat. Începuturile ratate, nedreptatea se risipesc; nu mai există nimic altceva decât o armonie calmă, mângâietoare între toate lucrurile — până a doua zi dimineața.

Și cine să dea năvală în acest tărâm al tihnei de-o clipă, în această țară de vis, dacă nu oamenii din Tenderloin, cei care sunt deopotrivă hipersensibili și deznădăjduiți, cei care se gândesc mai mult la moarte și la misterele vieții, la posibilitatea unei vieți de apoi, decât toate celelalte clase, educate sau needucate. Opiul le oferă minciuna sa, iar ei o primesc bucuroși, așteptându-se să găsească o definiție a păcii, numai pentru ca la trezire, cumplitele chinuri ale vieții să li se pară și mai cumplite. Și chiar dacă pipa le va distruge viața, ei se agață și mai tare de ea, pentru că stă între ei și gânduri.

N-are rost să ne întrebăm dacă Crane a încercat personal să ia opiu sau nu. Judecând după felul cum se pregătise să scrie alte articole despre New York — trăise ca un vagabond ca să scrie despre vagabonzii din „Un experiment al sărăciei“, de pildă —, aș spune că e foarte probabil, dar nu există dovezi care să-mi confirme bănuiala și nimeni nu știe cum a ajuns să scrie articolul, nici de ce sau ce fel de documentare a făcut în prealabil. Pentru noi ar conta doar dacă Crane ar fi devenit la rândul său dependent de opiu, ceea ce nu s-a întâmplat, așa că n-ar trebui să conteze, și totuși contează din acest motiv simplu și sinistru: la un moment dat pe când lucra la articol, și-a procurat o trusă pentru opiu (iarăși, nimeni nu știe cum sau de ce), iar după ce a terminat articolul, a expus trusa pe perete în apartamentul său ca suvenir, un lucru pe care obișnuia să-l facă atunci când îi plăcea câte un obiect (plăcuțele cu Mozart și Beethoven, pintenii din Mexic), dar după câteva luni, când Theodore Roosevelt și poliția din New York s-au întors împotriva lui pentru că depusese mărturie contra unuia dintre oamenii lor în procesul Dorei Clark, i-au răscolit apartamentul, au găsit trusa și s-au folosit de ea pentru a-l acuza că deține un local unde se fumează opiu — încă o dovadă incriminatoare care l-a făcut să fugă din oraș și să nu se oprească până când n-a traversat oceanul. Pentru poliția din New York a devenit un om cu o țintă pe spate.

***

Cu toate aceste lucruri care-l pândeau în viitorul apropiat, dar care părea încă departe, Crane și-a văzut senin de treburi, lucrând la povestirile și articolele sale, frecventând Lantern Club, participând la serate literare unde făcea mereu obiectul unor toasturi calde,

laudative din partea colegilor săi scriitori, acceptând să devină membru în Authors Club, unde fusese recomandat de Howells, și revenindu-și în fire încetul cu încetul după șocul trăit cu Semnul roșu, deși în niciun caz complet și fără să aibă vreun proiect anume pentru viitor.

Noua Maggie și Mama lui George au apărut aproape simultan, la început de iunie. Cu toate compromisurile făcute, Maggie a rămas, în linii mari, aceeași, în orice caz, aceeași cât să provoace reacția pe care ar fi provocat-o și o reeditare identică a primei versiuni, și a primit, așa cum era de prevăzut, multe cronici negative. New York Tribune, mereu gata să-l disprețuiască pe Crane, a dezlănțuit asupra nuvelei un atac atât de veninos și plin de dezgust, încât a atins un nivel de ridicol demn de o comedie bună (sau proastă): „Pune pe hârtie mitocănia și brutalitatea pe care le întâlnim de obicei doar prin contactul cu clasele cele mai abrutizate […] Nu are pic de farmec al stilului, niciun dram de umor, nicio urmă de imaginație […] Cartea șochează prin simpla sa monotonie și grosolănie stupidă. S-o citești e ca și cum ai sta în fața unei haimanale care te-njură și te pălmuiește de două ori pe minut timp de o oră.“

Unii cronicari, care nu au înțeles că Maggie era un text mai vechi, au luat-o ca pe un semn de regresie, de talent în curs de a se dezintegra, în timp ce alții au fost plictisiți, ostili sau indiferenți la limbajul și cadrul mizer al cărții, dar s-au găsit și câțiva care au considerat-o o carte bună, chiar excepțională, cum ar fi New York Times, care a descris Maggie ca pe o carte scrisă de „mâna unui artist“ și l-a lăudat pe autor ca „maestru al argoului din mahalale“. După care au venit alte reacții puternice din alte zone și, în scurt timp, Mama lui George, primită la fel de ostil, a început să adune destule recenzii pozitive, așa că, în cele din urmă, reacția generală la dubla lansare de carte a lui Crane poate fi descrisă printr-un poate răsunător. Apoi, exact când zgomotul începea să se stingă, iată că apare eseul de trei mii de cuvinte al lui Howells despre ambele nuvele, publicat pe 26 iulie în World, și toate cronicile scurte publicate până atunci, cele bune, ca și cele proaste, s-au șters brusc din memorie — de parcă n-ar fi fost scrise niciodată.

„E băiat bun“, spune Howells despre Crane într-o scrisoare pentru Hamlin Garland scrisă cu doar câteva zile înainte să apară articolul, un băiat bun „cu mult randament“, adăugă el, în sensul că opera lui Crane nu era doar bună, ci și cu un potențial nelimitat și, în ciuda reacției de iritare a lui Howells față de Semnul roșu și față de ceea ce el numise poeziile în proză ale lui S.C., noul său eseu dă dovadă de admirație fără rezerve față de cele două romane scurte, el fiind

singurul critic de la vremea aceea care a știut să le plaseze în contextul istoric potrivit — unul mai larg.

Artele dau dovadă de o interesantă unitate în spirit; și cred că ceea ce mă surprinde cel mai mult la povestea din Maggie e acea calitate a necesității fatale care domină tragedia greacă. Totul e dictat de condiții, iar condițiile există […] Alt efect este acela al unui ideal de frumusețe artistică prezent în desfășurarea sordidei povești de dragoste a acelei biete fete, ca în orice ficțiune clasică. Știu, e un lucru care li se va părea stupid acelor stupizi care nu pot face diferența între material și prelucrare artistică [subiect și stil] și care consideră că frumusețea e totuna cu gingășia și drăgălășenia, dar nu mă adresez lor. Mă adresez mai degrabă celor care se simt apropiați de orice fel de făptură omenească și nu se uită nici după noblețe, nici după josnicie când e vorba despre suferință inevitabilă sau despre un suflet care luptă zadarnic cu un destin inexorabil.

Pe marginea Mamei lui George, despre care Howells i-a spus lui Garland că era preferata soției sale din tot ce scrisese Crane, „cea mai bună dintre toate“, observă că „surprinde prin curajul cu care descrie persoane cu desăvârșire mediocre, prin măiestria cu care le înnobilează cu frumusețea compasiunii autorului pentru tot ceea ce e supus greșelii și suferinței“.

Crane plecase iarăși într-una dintre expedițiile lui de vară în pădurile din Pennsylvania, împreună cu Senger și restul gășții, așa că a citit articolul abia la întoarcere. Din scrisoarea lui către Howells de pe 15 august: „Sunt, desigur, cele mai bune cuvinte care s-au spus despre mine și sunt nespus de recunoscător. Adevărul e că ați fost mereu atât de generos față de mine, încât inspirația se evaporă din peniță de fiecare dată când încerc să vă mulțumesc.“

În aceeași scrisoare vorbește și despre admirația sa față de Abraham Cahan, al cărui Yekl, recent publicat, beneficiase de câteva paragrafe în articolul lui Howells pentru World, ceea ce a prilejuit întâlnirea dintre Crane și Cahan la casa de vacanță a lui Howells din Far Rockaway, urmată la scurt timp de o cină între patru ochi și, în fine, de un eveniment pe 22 septembrie ținut de Lantern Club în cinstea lui Garland, Crane și Cahan, „cei trei tineri exponenți ai așa-zisului realism în ficțiune“ (New York Press), unde Cahan a povestit cum în tinerețea petrecută în Rusia visa să devină scriitor, iar Crane a citit

manuscrisul unei povești noi, care a fost, desigur, „criticată corespunzător“ de public, așa cum cerea regulamentul clubului.

***

Cu o săptămână înainte de publicarea articolului lui Howells, în „Paginile literare“ din Illustrated American a apărut un profil pe două coloane dedicat lui Crane, semnat de un tânăr pe nume Herbert P. Williams, care fusese promovat în postul de redactor literar la Boston Herald cu doar un an în urmă. E un text neobișnuit pentru că Crane l-a primit pe Williams în apartamentul său (o invitație rară, poate chiar fără precedent adresată unui jurnalist), o ocazie pentru noi de a pătrunde în lumea lui intimă și a înțelege câte ceva despre viața lui în acea

cameră enormă de la ultimul etaj al unei case aproape de inima orașului, din cartierul comercial. Mobila din cameră e straniu de tipică pentru locatar: un perete într-o nuanță palidă e punctat din loc în loc de trofee de război și peisaje impresioniste […] În mica bibliotecă sunt teancuri de manuscrise cenușii și articole de scris care ar putea deveni literatură. Unul dintre cele două scaune e așezat între ferestre și masa de scris, la care ar putea cina un club întreg. O călimară, o peniță și un teanc de coli de scris sunt puncte pe uriașa suprafață verde. O canapea se întinde lângă fereastră, încercând să umple spațiul. Niciun fel de confort nu aglomerează locul — niciun fel de extravaganță decorativă — nici literatură, clasică sau periodică; doar omul și mintea lui.

Descriindu-l pe Crane ca „sincer, deschis, natural și complet lipsit de afectare“, Williams reușește apoi să extragă de la el o frază care mi se pare cea mai elocventă descriere pe care a făcut-o vreodată efortului interior necesar înainte de a se apuca efectiv de scris. „Mi-a spus că metoda lui este să caute singurătatea și să se gândească la lucruri. «După care te apucă un dor după nu știi ce anume; și o suferință, o foame a inimii.» Le amestecă pe toate. Apoi începe să scrie.“

Foame a inimii.

O imersiune oarbă înăuntrul său, o căutare a unui lucru care nu poate fi numit — care nu trebuie numit —, apoi munca laborioasă de a extrage cuvintele și a le pune pe pagină, unde cuvintele care au fost până atunci ale tale sunt acum ale altora. Crane avea doar douăzeci și patru de ani când a vorbit cu Williams, dar deja trăia printre cuvinte de mulți ani și înțelegea că dezlegarea misterului creației artistice e în sine misterul suprem.

29

O vreme a călcat apa, apoi a început să înainteze, iar în acel an producția sa a continuat să crească până când a ajuns la un ritm comparabil cu randamentul frenetic din 1894. Pe lângă articolele pentru McClure, a scris câteva poezii noi și a publicat aproape o duzină de texte de proză scurtă de două, trei și patru pagini într-un spectru larg de tonuri și stiluri (în principal pentru agenția Bacheller), dar cele mai importante texte ale sale din 1896 sunt două povești despre Războiul Civil („Veteranul“, care a fost inclusă în volumul Micul regiment, și o capodoperă de patru pagini și jumătate, „Un episod din război“, care nu a fost inclusă în volum), plus două povestiri de aventuri scrise la Hartwood în timpul verii, „Cei cinci șoareci albi“ (care se petrece în Ciudad de México) și „Un om și alții“ (care se petrece în sudul Texasului). În acel an a mai scris câteva povestiri despre Vest și Mexic, toate bune sau cel puțin interesante, dar acestea două sunt cele mai bune și ambele merită câte o plăcuță de bronz în panteonul celor mai memorabile creații ale lui Crane. Lucru valabil și pentru „Un mister al eroismului“ și pentru celelalte două povestiri de război din 1896, dar ultimele patru din Micul regiment — „O mânecă gri“, „Trei soldați miraculoși“, „O campanie în Indiana“, ca și cea care dă titlul volumului — nu ating excelența celor mai bune. Sunt întru totul lizibile și bine scrise, dar cum cele zece volume ale operelor complete ale lui Crane gem de zeci de texte mai mari sau mai mici, trebuie să fiu selectiv când scriu despre ceva, altfel rămânem aici până o zbura vaca.[66]

„Veteranul“ se distinge de celelalte creații ale lui Crane atât ca o curiozitate, cât și ca un fel de exorcism — o poveste scrisă ca răspuns la altă poveste, care e atât o continuare, cât și un act de distrugere. Henry Fleming e readus la viață, se bucură de ea timp de câteva pagini, după care Crane îl omoară într-un gest brutal și simbolic care

pare săvârșit în speranța de a pune capăt dramei cu „blestematul de Semn roșu“.

Fleming e acum bătrân, suficient de bătrân ca să aibă cel puțin un nepot, iar pe prima pagină a „Veteranului“ e numit „bătrân“ de nu mai puțin de cinci ori, dar dacă Crane plasează povestea în anul în care a scris-o (1896), aritmetica ne spune că Fleming nu poate fi trecut de cincizeci de ani. Numai că e prea tânăr pentru scopul lui Crane, care umblă deci puțin la calendar, pentru a răspunde nevoilor emoționale ale poveștii pe care vrea s-o spună, și-l transformă pe Fleming într-un bătrân venerabil, un om a cărui viață e doar trecut, fără un viitor, ceea ce face ca moartea lui din paragraful final să fie ceva mai suportabilă — nu un accident grotesc care curmă o viață la mijloc, ci încununarea unei vieți ajunse la un final nobil și logic.

Povestea începe într-o după-amiază de primăvară când Fleming pune țara la cale cu un grup restrâns de oameni într-o mică băcănie, iar prietenii săi îi pun întrebări despre vremurile când fusese tânăr soldat în Războiul Civil. Crane revizitează unul câte unul evenimentele esențiale din Semnul roșu al curajului, doar că de această dată le aflăm chiar din gura protagonistului. Când cineva din grup îl întreabă dacă s-a temut vreodată în timpul luptelor, Fleming lasă privirea în jos, zâmbește și-i surprinde răspunzând că da. „Uneori am fost speriat de-a binelea. Păi cum, în prima mea bătălie am zis că-mi cade ceru-n cap. Am crezut că vine sfârșitul lumii. Cum să nu fiu speriat.“ Ceilalți râd, cuceriți de sinceritatea lui Fleming, pentru care-l admiră și mai mult, mai ales că sunt la curent cu strălucita lui carieră și știu că urcase în ierarhie până la gradul de plutonier, „așa că, după părerea lor, eroismul lui era dincolo de orice îndoială“. Numai că, odată ce Fleming se deschide în fața lor, amintirile continuă să se reverse din el și o vreme declamă întruna, ca și cum i-ar fi imposibil să se oprească.

— Problema era că mi se părea că trag toți în mine, spuse bătrânul. Da, domne. Credeam că fiecare soldat din cealaltă tabără mă ia la țintă numai și numai pe mine. Și mi se părea sminteală curată, vă dați seama. Voiam să le explic ce băiat de milioane sunt, fiindcă-mi ziceam că poate așa n-o să mă mai ia la ochi. Dar nu le puteam explica, iar ei o țineau în sminteala lor — bum! — bam! — trosc! Așa că am fugit!

Două mici triunghiuri de riduri îi apăruseră în colțul ochilor. Era limpede că nu se dădea în lături de la puțină comedie în timp ce

spunea povestea. Însă micul Jim, nepotul, care ședea la picioarele lui, era vizibil îngrozit. Își înclești agitat mâinile, iar ochii i se făcuseră mari de uimire în fața acelui scandal teribil — cel mai strașnic bunic să spună una ca asta.

— Asta a fost la Chancellorsville. Sigur că mai târziu m-am mai obișnuit cât de cât. Ca tot omul. Numai că mulți băieți păreau a fi ca peștele în apă de la bun început. Și eu la fel, când am intrat în pâine, cum se spune acum, dar la început am fost total năuc. Uite, Jim Conklin ăl tânăr, de pildă, băiatul lui Si Conklin ăl bătrân — ăla de avea tăbăcăria — nu-l mai ții minte niciunul —, ei, el a intrat de la început în pâine, parcă s-ar fi născut acolo. Dar la mine a fost altfel. A trebuit să mă obișnuiesc mai întâi.

Scena se schimbă brusc de la un paragraf la altul și nu mai suntem la băcănie, ci afară, pe stradă, cu Fleming și nepotul lui care merg împreună pe lângă magazinele din orășel în timp ce băiețelul agitat se ține strâns de două degete ale bunicului, ignorând comentariile bătrânului despre mânzul cel drăgălaș „colo în țarc“, pentru ca într-un final să-l întrebe dacă povestea pe care o spusese în magazin era adevărată. Da, spune Fleming, într-adevăr fugise. „Era prima mea bătălie și, vezi tu, era o larmă îngrozitoare.“ Această confirmare are un efect puternic asupra băiatului, care poate fi văzut ca o personificare modernă a propriilor deziluzii ale lui Fleming în privința măreției războiului de pe când era un voluntar cu caș la gură, necălit în foc. „Jimmie părea uluit că idolul său se clătina astfel din proprie voință. Era rănit în idealismul său dârz de băiețandru.“ Cum bătrânul continuă să vorbească despre mânz, întrebându-l pe Jimmie dacă nu și-ar dori să aibă și el un animal atât de frumos, băiatul i-o retează spunându-i că mânjii lor sunt mai frumoși, după care se încuie „iarăși într-o tăcere îmbufnată“. Deocamdată, mânjii par o divagație nesemnificativă, dar nu sunt, iar până la finalul povestirii se dovedesc a fi esențiali. Crane a plantat o sămânță, iar în ultimele paragrafe, când planta răsare, mânjii se dovedesc a fi cauza morții lui Fleming.

După un rând liber începe a doua parte a povestirii. Unul dintre rândașii angajați la ferma lui Fleming — identificat pur și simplu ca „un suedez“, apoi ca „suedezul“ sau „suedezul ăsta“ — pleacă într-o zi în oraș și se întoarce noaptea la fermă beat, atât de beat încât se împiedică de un felinar și, fără să vrea, dă foc grajdului. Fleming, pe care zarva îl trezește din somn, se repede afară din casă împreună cu

mai mulți rândași, dar bătrânul e singurul care are curajul să deschidă ușile grajdului în flăcări și să intre acolo pentru a salva animalele.

Aruncă o pătură pe capul unei iepe bătrâne, tăie priponul de lângă iesle, duse iapa la ușă și o îmboldi cu piciorul să iasă la loc sigur. Se întoarse cu aceeași pătură și salvă unul dintre caii de povară. Mână afară cinci cai, apoi ieși la rândul său ca un viteaz, cu hainele în flăcări. Nu mai avea mustăți, iar pe cap îi rămăsese foarte puțin păr. Aruncară peste el cinci găleți de apă. Fiul său cel mare însă nu-l nimeri cu a șasea găleată, pentru că bătrânul se răsucise şi o rupsese la fugă la vale până-n beciul grajdului, unde erau priponite vacile. Unii băgară de seamă în acel moment că alerga șchiopătând, de parcă unul dintre caii înnebuniți l-ar fi pălit peste șold.

Pârlit și șchiop, Fleming se comportă ca și cum ar retrăi o scenă de bătălie din tinerețea sa (tinerețea pe care i-o inventase Crane) și se aruncă în haosul incendiului cu aceeași nesăbuință și impetuozitate care-l susținuseră în luptă în timpul războiului — irațional, scos din minți, orb la orice fel de risc care-i stă în cale. Până-l acel moment, curajul său salvase mai mulți cai de la o moarte sigură, iar după ce se întoarce și salvează aproape toate vacile, în afară de una, Fleming și rândașii se întorc în fața grajdului și rămân acolo „triști, răsuflând ca niște oameni care făcuseră tot ce era omenește posibil“.

Și cu asta ar trebui să se termine totul, dar după câteva momente, suedezul beat strigă „ca o unealtă a destinelor crunte. «Manzii! Manzii! Uitat manzi!»“.

Într-adevăr. Fleming a uitat doi mânji în fundul grajdului și când le spune celorlalți că trebuie să se întoarcă și să încerce să-i salveze, toți ceilalți protestează, spunându-i că „e moarte curată“, „oricine intră acolo se sinucide“, dar avertismentele lor frenetice nu-l clintesc.

„Bătrânul Fleming se holba absent la ușile deschise. «Sărmanii micuți» spuse el. Se repezi în grajd.“

Și astfel își găsește sfârșitul. Crane ne scutește de detaliile oribile ale morții lui Fleming în flăcări, preferând să sară la paragraful final, un paragraf ciudat și neobișnuit de bombastic pentru un scriitor atât de pragmatic și disciplinat, dar în efortul său de a-și lua adio cum se cuvine de la Fleming, printr-o elegie demnă de un erou, Crane nu se poate abține de la exagerare, știind că ultimul act al lui Fleming nu e

atât eroic, cât mai degrabă prostesc, un gest impulsiv, sentimental al unui om care nu mai e întreg la minte.

Când acoperișul se prăbuși, un vârtej imens de fum șerpui spre cer, ca și cum vajnicul suflet al bătrânului, eliberat de trup — o sticluță — s-ar fi înălțat precum legendarul duh. Fumul se colorase în roz de la flăcări și poate că beznele de nerostit ale universului nu vor avea puterea de a covârși culoarea acestui suflet.

Luată ca povestire de sine stătătoare, „Veteranul“ e aproape de neînțeles. Însă dacă o considerăm o anexă la Semnul roșu al curajului, capătă o oarecare forță, dacă nu ca operă de artă, cel puțin ca piatră de hotar pe traiectoria vieții lăuntrice a lui Crane. Puțini romancieri își dau osteneala să omoare personajele care le-au adus cel mai mare succes, dar pentru Crane, succesul fusese atât lucrul cel mai bun, cât și cel mai rău care i se întâmplase, o sursă de împlinire, dar și de traumă, și poate că a simțit că trebuie să se descotorosească de lucrul care în ochii lui întruchipa cel mai bine trauma, așa că Henry Fleming, născut din imaginația lui Crane, avea să moară tot în imaginația lui Crane.

Cadavrul a stat liniștit câțiva ani, dar spre sfârșitul vieții lui Crane, când lucra la ultima sa carte de proză scurtă, Povestiri din Whilomville, despre aventurile unui băiețel pe nume Jimmie Trescott, bătrânul Henry Fleming revine la viață și are o ultimă apariție fugară — împreună cu suedezul nebun care dă foc grajdului în „Veteranul“. Povestirea se numește „Vânătoare de lincși“, iar când Jimmie pune pentru prima oară mâna pe o armă și rănește accidental una dintre vacile lui Fleming cu un glonț rătăcit, Fleming iese furios la el, agitând un bici. „Păi de ce-ai ’pușcat-o?“ întreabă el.

Jimmie căzu pe gânduri, șovăi, se hotărî, se codi, după care spuse:

— Am crezut că-i un linx.

La care bătrânul Fleming și suedezul său se așezară pe iarbă și râseră

până nu mai putură.

Nu mai avem un nor-suflet care plutește deasupra beznelor de nerostit ale universului, ci un bătrân care se rostogolește pe iarbă, mort de râs.

***

În 1895, în ultima zi a lunii octombrie, Crane a primit o scrisoare de la secretarul de redacție de la The Youth's Companion, care-l invita să publice în revistă: „Am citit și noi, laolaltă cu lumea întreagă, Semnul roșu al curajului și celelalte povestiri de război pe care le-ați scris […] și ne dorim foarte mult câteva povești de la dumneavoastră." Prezentându-se ca „publicație ilustrată pentru familie", Companion era o instituție națională, citită de enorm de multă lume, care a apărut în 1827 și a rămas pe scena americană timp de peste o sută de ani. Atingându-și culmea popularității în anii 1890, a publicat texte ale celor mai importanți scriitori, de la Mark Twain la Booker T. Washington, și, cum subliniază secretarul de redacție în scrisoarea sa pentru Crane, „nicio altă publicație americană nu oferă autorilor săi o recunoaștere atât de substanțială precum Companion". În plus, plătea bine.[67]

În acel moment, Crane lucra din greu la A treia violetă, dar le-a răspuns pe 5 noiembrie că acceptă „cu mare bucurie să scrie pentru Companion" și le-a promis să le trimită ceva „pe viitor". Viitorul a sosit în martie, când a trimis prin poștă la biroul din Boston manuscrisul povestirii „Un episod din război", menționând în încheierea scrisorii însoțitoare că „acest locotenent e o persoană reală" — poate cineva din poveștile unchiului său Wilbur Peck, care fusese medic militar în timpul războiului.

„Un episod" e cea mai scurtă dintre povestirile despre Războiul Civil ale lui Crane din 1895-1896, dar și cea mai intensă, curajoasă și emoționantă — un text extrem de modern care abordează cu multă claritate și receptivitate chestiunea traumei de război. O problemă care face parte din viața omului încă de la primul război între clanuri din urmă cu mii de ani și, chiar dacă a avut mai multe denumiri de-a lungul istoriei americane — inimă de soldat în timpul Războiului Civil, șoc cauzat de bombe în timpul Primului Război Mondial, nevroză de război în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și

sindrom de stres post-traumatic (PTSD) în timpul Războiului din Vietnam și mai târziu, pentru războaiele din Irak, Afganistan și de pretutindeni —, simptomele au rămas neschimbate, iar boala e aceeași în toate războaiele, repetându-se iar și iar într-un veșnic pattern al destrămării interioare și al suferinței mute.

Povestea începe în toiul acțiunii, în timp ce locotenentul (niciodată numit) măsoară și împarte conștiincios rația de cafea fiecărui pluton al regimentului. „Cu buzele strânse“, „încruntat și serios“, bărbatul își folosește sabia pentru a împărți grămada de boabe de cafea de pe prelata din cauciuc în pătrate „uluitor de egale“, dar când să desăvârșească acel „triumf măreț al matematicii“, în timp ce mai mulți caporali se îngrămădesc în jurul lui ca să-și primească porția cuvenită, locotenentul strigă de durere, se uită la omul de lângă el „de parcă l-ar fi bănuit de atac la persoană“, iar în clipa următoare, ceilalți observă sânge pe mâneca locotenentului și strigă la rândul lor. Nu, locotenentul n-a fost lovit cu pumnul de un camarad; a fost nimerit de un glonț al dușmanului.

Crane reușește să spună toate astea în doar șase fraze și, în timp ce înainte i se deschid zeci de posibilități narative, se oprește în următoarele două paragrafe și examinează în detaliu reacțiile imediate ale locotenentului, dar și ale celorlalți soldați la acest incident subit și total întâmplător, „această catastrofă care lovise când nimeni nu se aștepta la vreo catastrofă“. Nimeni nu spune nimic. Locotenentul, care în mod evident începe să intre în șoc, se uită spre parapet, apoi privește lung pădurea verde din fața lui, presărată acum cu „mulți norișori de fum alb“. După câteva clipe, bărbații încă muți privesc și ei în aceeași direcție, contemplând „pădurea din depărtare de parcă mintea le-ar fi rămas la misterul traiectoriei glonțului“. Tăcerea e crucială, iar Crane o prelungește insuportabil de mult, trăgând de ea pentru că scrie despre o lume în care e normal ca soldații să fie uciși în luptă, nu atunci când împart altor soldați boabe de cafea, iar misterul acelui glonț silențios, invizibil e suficient de puternic ca să-i paralizeze pe martori într-un fel de uluire mută. Cât despre bărbatul împușcat, acesta intră într-o zonă în care cuvintele devin cu totul de prisos.

Urmează o chestiune complicată: ce să facă cu sabia. Brațul drept al locotenentului e imobilizat, așa că mută sabia în mâna stângă, dar n-o apucă de mâner, ci de undeva din mijlocul tăișului, „cu stângăcie“, și acel obiect familiar, însăși emblema milităriei sale, îi devine brusc străin. E unul dintre cele mai pure exemple ale abilității lui Crane de a explora emoții prin obiecte neînsuflețite: concentrându-și atenția asupra sabiei, ne transmite disocierea treptată a locotenentului de

realitatea căreia îi aparținuse cu doar câteva minute mai devreme, detașarea sa crescândă față de ceea ce este și va rămâne mereu fostul său eu, în timp ce se retrage în izolarea inimii de soldat, cum se numea pe atunci. Procesul continuă cu tentativa locotenentului de a-și pune sabia la loc în teacă, o misiune aproape imposibilă când ai sabia în mâna stângă și teaca pe stânga, mai ales dacă ții arma de mijlocul tăișului și ea a devenit stranie și lipsită de noimă pentru tine, iar când rănitul începe „o încleștare disperată cu sabia și teaca tremurândă […] răsufla ca un luptător în ring“.

Dar în clipa aceea, bărbații, spectatorii, se treziră din împietrire și se îmbulziră înainte compătimitori. Plutonierul luă sabia și o puse cu blândețe în teacă. Apoi se trase temător îndărăt, atent să nu-l atingă pe locotenent nici măcar cu un deget. O rană dă celui care o îndură o demnitate stranie. Oamenii sănătoși se feresc de această nouă și teribilă măreție. E ca și cum rănitul ar atinge cortina trasă peste misterele întregii existențe, rostul furnicilor, al monarhilor, al războaielor, al orașelor, al luminii soarelui, al zăpezii, al unei pene desprinse din aripa unei păsări, o forță ce aureolează o masă însângerată, făcându-i uneori pe ceilalți oameni să înțeleagă că sunt mărunți […]

Alții săriră să ajute. Unul întinse sfios umărul și-l întrebă pe locotenent dacă vrea să se sprijine de el, dar acesta din urmă îl refuză mâhnit. Arăta ca un om care știe că e victima unei boli îngrozitoare și înțelege că e neajutorat. Privi iar lung către parapet și pădure, apoi o luă agale îndărăt. Își ținea delicat încheietura dreaptă cu mâna stângă, de parcă brațul rănit ar fi fost făcut din sticlă foarte casantă.

Iar ceilalți priviră în tăcere pădurea, apoi pe locotenentul care se îndepărta — apoi iar pădurea, apoi iar pe locotenent.

Cu aceste formulări pătrunzătoare și detalii narative alese cu precizie, Crane descrie excluderea locotenentului din regimentul pe care-l comandase. Forța alienantă a rănii l-a alungat din grup, făcându-l să se retragă în sine, tăindu-i legăturile cu camarazii, iar din acel moment a rămas singur, încă în război, dar fără a mai fi combatant, exclus ca invalid din armată chiar dacă rămâne în uniformă, iar în

următoarele două pagini rătăcește într-un soi de stupoare, căutând spitalul de campanie, privind lumea ca un străin din alt univers, curios, dar indiferent, privat de semnificația lucrurilor care până atunci însemnaseră totul pentru el. De pildă, când vede un general călare pe un cal negru, apoi o ordonanță galopând „frenetic“ spre el și întinzându-i o bucată de hârtie, i se pare „uluitor, fix ca într-un tablou istoric“. Mai târziu, când vede năvala vijelioasă a unei divizii la dreapta sa, cu bărbați călare urlând, „huruit de roți“ și „lucirile piezișe ale armelor“, se mulțumește să privească pur și simplu în altă parte — fără emoție, izolat, detașat. Câțiva soldați rătăciți îl îndrumă spre spitalul de campanie, iar după câteva minute e abordat de un ofițer care-l mustră pentru că nu-și îngrijește brațul așa cum se cuvine. Ofițerul „îl ia în primire pe locotenent cu rana lui“, tăindu-i mâneca și bandajându-i cu o batistă carnea sfâșiată, expusă vederii, turuind pe un ton care lăsa „să se înţeleagă că obișnuia să fie rănit în fiecare zi. Locotenentul lăsă capul în jos, simțind în prezența lui că nu știe să se poarte așa cum se cuvine în prezența unui rănit“.

Într-un târziu ajunge la corturile albe, joase, din jurul unei foste școli în care fusese improvizat spitalul, un loc gălăgios și mocirlos unde doi ambulanțieri care-și blocaseră roțile țipă unul la altul, în ambulanțele „gemând de răniți se auzea câte un vaiet răzleț“ și „un șir interminabil de bandajați“ trece cu pas târșâit în timp ce pe treptele școlii izbucnește o nouă ceartă, iar locotenentul se uită la un bărbat care stă rezemat cu spatele de un copac, fumând o pipă dintr-un știulete de porumb — cu „fața cenușie ca o pătură soldățească nouă“, un soldat rănit, tăcut, care se abandonează în brațele morții. Doar atât — o singură imagine obsedantă —, după care Crane trece la finalul poveștii, făcând un salt uriaș, surprinzător între ultimele două paragrafe:

Un medic ocupat trecu pe lângă locotenent.

— Bună dimineața, zise el cu zâmbet prietenos. După care, văzând brațul locotenentului, se schimbă imediat la față.

— Ei, hai să ne uităm la el.

Brusc, părea stăpânit de un imens dispreț față de locotenent. Era limpede că rana îl plasa pe acesta din urmă pe un plan social foarte umil. Doctorul strigă nerăbdător. Oricum, care a fost zevzecul care l-a legat așa?

— O, un băiat, răspunse locotenentul.

Când rana ieși la iveală, doctorul o pipăi cu dispreț.

— Hm, făcu el. Ia să vii cu mine, că mă ocup eu de tine.

Vocea lui era batjocoritoare, de parcă i-ar fi spus: „Te paște pușcăria.“

Locotenentul fusese foarte docil, dar deodată se aprinse la față și-l privi în ochi pe doctor.

— Nu cred că vreau să mi-l amputați, zise el.

— Prostii, omule! Prostii! Prostii! exclamă doctorul. Haide, hai cu mine. Nu ți-l amputez. Hai cu mine. Nu te văicări.

— Lăsați-mă, spuse locotenentul, dându-se înapoi furios. Privea fix ușa fostei școli, care era pentru el la fel de sinistră ca poarta morții.

Și astfel rămase locotenentul fără braț. Când se întoarse acasă, surorile, mama și soția lui plânseră îndelung la vederea mânecii goale. „Ei, acuma“, spuse el rușinat, printre fețele înlăcrimate, „n-aș zice că e chiar atât de important“.

Astfel se încheie acest text uluitor, după părerea mea una dintre cele mai strălucite scurte povestiri ale lui Crane, o cursă de viteză pe patru pagini desfășurată la galop de la început și până la sfârșit fără un singur pas greșit sau vreo poticneală, cu o execuție atât de desăvârșită, încât e considerată pe drept cuvânt una dintre cele mai reușite povestiri de război din literatura americană. Saltul dintre ultimele două paragrafe are forța unei explozii: îl regăsim pe locotenentul cu un singur braț printre rudele înlăcrimate, un bărbat golit pe dinăuntru, distrus de trauma războiului, care a scăzut până într-atât în propriii săi ochi, că nici nu mai poate regreta că și-a pierdut brațul. Pentru a folosi termenul lui Crane, a descoperit că e „mărunt“ și de ce i-ar păsa universului de eliminarea unui braț mărunt de pe corpul unui oarecare om mărunt?

Youth's Companion a citit povestirea și l-a plătit pe Crane pentru drepturile de publicare, astfel că „Un episod din război“ a devenit proprietatea revistei, ceea ce explică de ce nu a fost cea de-a șaptea povestire din Micul regiment, dar după ce a cumpărat drepturile, revista a început să aibă îndoieli, hotărând în cele din urmă să n-o mai folosească. În definitiv, publicația reprezenta publicul american, iar editorii au considerat că americanii patrioți nu vor privi cu ochi buni o ilustrare atât de sumbră a realităților războiului. Ceva mai târziu, într-un efort de a recupera banii cheltuiți pe povestirea pe care o îngropaseră, au vândut drepturile în Anglia unei reviste care se numea The Gentlewoman (!), unde a apărut în decembrie 1899, cu șase luni înainte de moartea lui Crane, ceea ce înseamnă că „Un episod“ n-a circulat niciodată printre cititorii americani în timpul vieții lui Crane. Anii au trecut, iar în 1916, The Youth's Companion a scormonit în dosarul cu materiale nepublicate, a găsit povestirea cumpărată în 1896 de la Crane, care între timp era de mult oale și ulcele, și a publicat-o pentru prima oară în America. Desigur, era în toiul Marelui Război și, din moment ce presa lumii se umpluse de relatări din tranșee și spitale despre un fenomen nou numit „șoc provocat de bombe“, poate că editorii vremii au considerat că vechea povestire a lui Crane devenise adecvată momentului — și acceptabilă pentru cititorii revistei lor. Să nu uităm însă că avea să mai treacă un an înainte ca America să intre în război, ceea ce înseamnă că povestea a fost publicată înainte ca soldații americani să fie afectați de boala care făcea ravagii printre aliații lor francezi și britanici încă din 1914. Până în noiembrie 1918, când s-a terminat războiul, peste treizeci de mii dintre ei aveau să-i simtă efectele.

***

În timpul unei vizite prelungite la Hartwood, în iunie și iulie 1896, Crane a făcut un nou pas înainte cu două texte filosofice deghizate ca povești de aventuri sau, mai precis spus, drame de viață și moarte despre gândire în acțiune. În același an, ceva mai devreme, publicase două povestiri inspirate din experiențele sale în Vest și Mexic — „Totul sau nimic — cai“ (ianuarie) și „Un incident cu un vagon de marfă“ (aprilie) — și acum revenea asupra acelor locuri în alte trei povestiri care devin din ce în ce mai bune pe măsură ce scormonește mai adânc. Prima e o tentativă de încălzire nu foarte izbutită cu titlul „Înțelepții“, în care Crane găsește însă cadrul și personajele pentru cea de-a doua, „Cei cinci șoareci albi“, care pornește domol, apoi crește — și tot crește — spre o concluzie care ne lasă cu gura căscată.

Cadrul e o speluncă pentru gringo în Ciudad de México, iar personajele sunt doi tineri americani rebeli cărora li se spune Puștiul din New York și Puștiul din Frisco, fiecare un alter ego al celuilalt și amândoi probabil o proiecție bicefală a lui Crane însuși, cele două dubluri ale sale gemene. Cei cinci „șoareci“ albi sunt zarurile folosite într-o versiune de pocher seven-up, iar povestea e centrată pe ciocnirea dintre hazard și destin, întrebarea fiind dacă o ființă umană are vreun dram de control asupra propriului său destin. E primul dintre ceea ce am ajuns să numesc jocurile de puzzle existențial ale lui Crane.

Freddie pregătea un cocteil. Mâna în care ținea lingura lungă amesteca iute, iar gheața din pahar zornăia și clincănea ca un ceas ieftin. La fereastră, un parior, un milionar, un conductor de tren și reprezentantul unei mari agenții americane jucau seven-up. Freddie îi cerceta cu privirea ironică a omului care prepară un cocteil.

Auzim imediat ceva nou la proza lui, un sunet nou pentru mediul nou despre care a ales să scrie, ceea ce Berryman numea „stilul de viață leneș, plin de alcool și jocuri de noroc al americanilor într-un oraș străin“, pe care niciun alt american înaintea lui Crane nu-l mai descrisese într-o operă de ficțiune. Mai era Henry James, desigur, cu americanii lui bogați care se chinuiau să-și păstreze echilibrul printre europenii din clasele superioare, dar nu și această lume decăzută a americanilor în străinătate, care pare să anticipeze subcultura expatriaților la Paris zugrăvită de Hemingway și Fitzgerald în anii ’20

și ’30, iar dincolo de chestiunea mediului e limbajul din primul paragraf, cu tonul său rece, sec, dur, care anticipează stilul perfecționat de Raymond Chandler în anii ’30 și ’40 într-o asemenea măsură încât, dacă n-am ști că aceste fraze îi aparțin lui Crane, cred că le-am putea lesne confunda cu un pasaj de debut scris de Chandler însuși.

Prima jumătate a povestirii de paisprezece pagini se concentrează asupra temei norocului, pentru că Puștiul din New York și alți câțiva indivizi se lasă antrenați într-o partidă intensă de seven-up pe tejgheaua barului lui Freddie de la Casa Verde și, după ce „jucară pe rânduri de băutură, pe dolari mexicani, pe cină și pe vinul de la cină“, apoi „socotiră trabucurile și țigările separat de mâncare, ca să le plătească altcineva“, nu mai știu pe ce să parieze, până când unul dintre ei propune să joace „pentru o lojă la circ“ în acea seară și toți ceilalți cad de acord că e un plan excelent. Puștiul nu e într-o pasă norocoasă, dar e încă în joc când se încheie ultima mână și mai are nevoie de un as ca să învingă cele cinci dame ale celuilalt jucător, iar când se pregătește să arunce pentru ultima oară zarurile, „scutură paharul rostind incantația jucătorilor“:

O, cinci șoareci albi și norocoși

Cămăși de lână, pantaloni mițoși,

Aur și vin, femei pe săturate

Ale tale vor fi toate

De mă primești în a norocului cetate.

Când Puștiul pierde, ceilalți îl iau peste picior incantând „Cinci șoareci albi! Cinci șoareci albi!“ și continuă să râdă de el chiar și în timp ce merg împreună la circ, sugerându-i să ceară ajutorul și altor animale

în afară de șoareci — „iepuri, câini, arici, șerpi, oposumi“ —, dar el se ține tare și spune că „dacă e să crezi în ceva, atunci de ce n-ai alege cei cinci șoareci albi“. Pe drum se întâlnește cu Pușiul din Frisco și cu un bărbat pe nume Benson, care „se vorbiseră“ să-l târască după ei la un chiolhan care să țină toată noaptea, dar Pușiul din New York spune că nu poate, trebuie să-i ducă pe ceilalți la circ, iar când ei insistă să-i lase pe ceilalți și circul, insistă și el că nu poate, că a pierdut pariul și n-are încotro, iar când el se îndepărtează, „îi strigară furioși: «Ei, să vii la noi, m-ai auzit? La Casa Verde, imediat ce se termină circul! M-ai auzit?» Și strigară blesteme după el.“

Urmează o mică pauză în acțiune, în timp ce Crane ridică în slăvi Circo Teatro Ornin, despre care spune că este unul dintre cele mai bune din lume, mult peste renumitele distracții din nord. „La circul ăsta, Pușiul nu se simți înjosit la vederea unor elefanți captivi jalnici și a unor animale oropsite și bolnăvicioase închise în cuști. Stătu în loja lui până târziu și râse, iar când se sătură de râs, îl afurisi pe clovnul amuzant, caraghios și înțelept.“

După ce râde și afurisește caraghioșenia prestației înțelepte a clovnului, Pușiul se întoarce la Casa Verde după prietenii săi, dar Freddie îi spune că plecaseră de doar câteva minute, așa că iese să-i caute. „În miez de noapte, o străduță mexicană afundându-se printre zidurile orașului e întunecată ca-n gâtlejul unei balene în largul mării“ —, dar până la urmă îi găsește, amândoi abțiguiți și rezemați unul lângă altul de un perete, Benson de-a dreptul mangă, iar Pușiul din Frisco nici el prea departe. În următoarele două pagini, aflăm cum Pușiul din New York, perfect treaz și iritat, încearcă să-și ducă acasă prietenii beți, o scenă amuzantă în felul ei, cu câteva exemple excelente de vorbire poticnită, cum ar fi „haidasăbemceva“ și „haiacas“, o contragere de la „hai acasă“, dar după un timp începem să ne întrebăm care sunt intențiile lui Crane și încotro s-ar putea îndrepta această poveste alambicată, fără noimă, când brusc se întâmplă, barosul hazardului se abate asupra celor trei târâie-brâu și povestea se transformă subit. Fără aiureala lipsită de substanță care o precedă, ultima parte n-ar avea un asemenea impact înfiorător, pentru că acesta este mersul lumii, iar momentul decisiv, periculos se abate asupra vieților noastre stupide tocmai când ne așteptăm mai puțin.

E una dintre principalele obsesii ale lui Crane: întâlnirea neprevăzută cu moartea. Se gândea atât de mult la asta, încât i-a scăpat — absurd, neadecvat — chiar și în scrisoarea pentru Nellie Crouse despre bărbatul la modă: „Există bărbați cu înclinații foarte sociale, care știu totuși să-și țină cumpătul atunci când au în față un revolver cu cocoșul ridicat, iar moartea stă și așteaptă pe spătarul unui scaun.“ Cu un an

în urmă scrisese deja despre o astfel de confruntare în „Totul sau nimic — cai“, prima dintre povestirile lui mexicane: momentul neașteptat de teroare când un necunoscut scoate o armă la tine, totul dispare și rămâi singur în univers, privind pe neașteptate moartea în ochi, iar de felul cum faci față momentului — pentru care nu există pregătire, nici vreo altă experiență de viață care să te îndrume — depinde dacă ajungi sau nu la podea fără suflare. Înfruntarea. Doi oameni față în față, privindu-se în ochi. N-are nicio legătură cu moartea întâmplătoare, depersonalizată a unui soldat în război — cu excepția luptei corp la corp. În toate celelalte cazuri, glonțul sau șrapnelul care te omoară e tras de cineva pe care nu-l vezi, un anonim aflat undeva departe. La confruntarea unu la unu, ești față în față cu cel care te va ucide. Groază, și nu doar frică pur și simplu. De unde și paradoxul: ce să faci când habar n-ai ce să faci?

În timp ce Puștiul treaz îi conduce pe străzi pe cei doi băieți beți, „întâmplarea face să treacă pe lângă alte trei umbre“, iar Benson se lovește din greșeală cu umărul de una dintre acestea. Ar fi suficient să-și ceară scuze pentru ofensa adusă, dar Benson e prea beat pentru asta. Necunoscutul mexican care fusese lovit se răsucește pe călcâie, duce mâna la șold (ca și cum ar avea acolo un cuțit) și spune: „Señor vrea bătaie?“ Buimac, Benson nu răspunde. Puștiul din New York n-apucă să-l tragă pe Benson de acolo, că Puștiul din Frisco face un pas în față, îl dă la o parte pe Benson și răspunde în locul lui: „Da!“

Imediat ce se rostește acest cuvânt, Crane continuă astfel:

Lumea era lipsită de zgomot și lumină. Se nimerise ca zidul din stânga să fie o construcție obișnuită, ca de închisoare — fără ușă, fără fereastră, fără vreo deschidere. Omenirea dormea la adăpost. Puștiul treaz simți în gură un gust amar, scârbos, ca de sânge. Era țintuit locului de parc-ar fi văzut deja unduirile fulgerătoare ale lamei cuțitului.

În următoarele cinci pagini, totul încetinește în timp ce Crane se postează în mintea Puștiului din New York și urmărește fiecare gând fugar care-i aleargă prin cap, arătându-ne în același timp și înfruntarea în curs prin ochii acestuia. Interiorul și exteriorul sunt într-un echilibru straniu, magnific și, în timp ce valsul în ralanti al violenței anticipate se derulează în mintea Puștiului, Crane construiește scena într-unul dintre cele mai captivante pasaje din toată

opera sa. Mexicanul, care încă n-a scos cuțitul, se apleacă spre Puști și șoptește: „Ei?“ Chipul îi e „luminat de o hotărâre sinistră“ și, brusc, Puștiul își aduce aminte de fața „unui tip care-l bărbierise de trei ori la Boston în 1888“ și își imaginează, „fascinat“ și în același timp „înmărmurit“, că poate urmări „traiectoria gândirii omului spre punctul în care un cuțit avea să fie smuls din teacă“.

Dar și Puștiul e înarmat, duce mâna la șold, apucând revolverul masiv și, imediat ce atinge arma, îl potopește alt gând irelevant: „Își aminti că pe mânerul său negru era imprimată o scenă de vânătoare, un vânător cu jambiere fine și pălărie țuguiată care ține un cerb aflat la câțiva milimetri de el.“

Mare și mic se confundă, bărbați miniaturali cu pălării țuguiate vânează animale miniaturale, în timp ce trei perechi de bărbați în mărime naturală se înfruntă pe o stradă întunecoasă dintr-un oraș, cu toții înarmați în afară de Benson cel beat și pe jumătate inconștient, iar când se uită la prietenii săi, Puștiul din New York înțelege că…

avea să fie ucis. Mintea lui făcu un salt înainte, la ce avea să urmeze. Povestea avea să bată drumul până acasă, la New York, miraculos de concisă, scrisă cu grijă pe o bucată de hârtie ieftină ce purta sus, jos și pe spate întăririle tipărite de compania de telegrafie. Dar aceste bucăți de hârtie pe care sunt scrise laconic cele mai oribile cronici ale vremurilor sunt adesea ca niște pietre aruncate în oglinzi. Văzu zbuciumul mamei și al surorii lui și calmul invincibil al dârzului său tată, care probabil că avea să se închidă în bibliotecă și să fumeze de unul singur. Apoi taică-său avea să plece încoace și cineva avea să-l conducă la locul cu pricina și să-i spună: „Aici e.“ După care pesemne că aveau să-și scoată cu toții pălăriile. Aveau să stea în liniște cu pălăriile în mâini, cuviincios, vreme de un minut. I se făcu milă de bătrânul său tată afacerist, neînduplecat și plin de bani, un om care obișnuia să-i adreseze douăzeci și două de cuvinte pe an dragului fiu. În acel moment, Puștiul înțelese. Dacă destinul său n-ar fi fost inexpugnabil, poate că ar fi devenit bărbat, iar taică-său l-ar fi îndrăgit.

După acest zbor mental alambicat despre telegrame și tați milionari taciturni, Puștiul își închipuie cum va jeli celălalt Puști la moartea lui — „nefiresc de cuviincios“, „fără să înjure“ —, apoi Crane schimbă macazul și-și îndreaptă atenția asupra imaginilor care inundă mintea

Puștiului, numindu-le „perfect stereoscopice, străfulgerări care-i apăreau și dispăreau în minte cu o iuțeală incredibilă“, iar după încă o frază, face un nou salt și formulează altă idee surprinzătoare: „Apoi realitatea ireală: în clipa așteptată a crimei, Puștiul simți în nări parfumul de fân proaspăt cosit.“ Urmează rapid și alte mirosuri, toate bucolice, toate evocând pace și liniște binefăcătoare, mirosuri care nu sunt imaginare, ci reale, venite din „realitatea ireală“ să-i umple nările în timp ce așteaptă „durere și să întrevadă necunoscutul“, după care urmează imediat alt gând despre celălalt Pușți care, deduce el, va fi ucis la rândul său, ceea ce-i provoacă altă serie de asocieri disparate, un zigzag amețitor ce oglindește mișcările unei minți în plină panică. E un asalt nebun, dar foarte bine controlat, și pentru că n-am citit toate poveștile scrise în lume înainte de această povestire a lui Crane, nu pot afirma cu certitudine că nimeni nu mai făcuse ceva asemănător până-n acel moment din 1896, dar nu-mi amintesc ca înainte de secolul XX să mai fi existat alt scriitor care să încerce să descrie mecanismele interioare ale unei minți în criză, așa cum face Crane în aceste paragrafe.

Puștiul înțelege apoi că singura lui speranță este să scoată revolverul și „să-i înfrunte pe toți trei mexicanii“. Dacă se mișcă destul de repede, probabil că va câștiga. Dacă nu, atunci el și prietenii săi vor muri. Când înfruntarea ajunge la următorul act, ultimul, cuvintele poeziei despre cei „cinci șoareci albi și norocoși“ se repetă, de această dată nu rostite de Pușți, ci pur și simplu suspendate în mijlocul paginii, pentru a semnala începutul sfârșitului poveștii.

Următoarele trei paragrafe sunt în întregime dedicate revolverului și temerilor Puștiului că nu va reuși să-l scoată din teacă fără să bâjbâie, un gest care trebuie făcut într-un moment când „simțea disperarea pe spinare, rece și umedă ca un țipar“. Spre surprinderea lui, „revolverul […] se înălță ca un fulg“, fără îndoială pentru că „Puștiul folosise inconștient suficientă forță nervoasă cât să ridice un balot de fân“, și iată-l recăpătând brusc controlul, în timp ce mexicanul scoate „un strigăt slab“ și face iute un pas înapoi. Da, și-a recăpătat controlul, dar e totodată furios pe sine pentru că îi fusese atât de frică, pentru că supraestimase curajul mexicanilor, un motiv de mare supărare pentru el, căci „Puștiul înțelegea acum […] că erau cu toții oameni“ și că adversarii săi se temuseră de la bun început la fel de mult ca el. „În clipa aceea se năpusti și începu să înjure, dezlănțuind o ploaie de blesteme în engleză, groase cât funiile, care biciuiau fețele mexicanilor. Simțea că explodează de furie pentru că oamenii aceia nu-i mărturisiseră mai repede că erau vulnerabili. Toată povestea fusese o șarlatanie absurdă.“

Duelul se termină la egalitate și, în timp ce mexicanii dispar în noapte, Crane își încheie jocul de puzzle existențial cu o scurtă conversație între Puștiul din New York și Benson, care recapitulează substratul filosofic al poveștii, cu turmentatul Benson adoptând viziunea logică, iluministă a unui univers mecanicist, condus de forțe de tip cauză și efect, și Puștiul cel treaz sugerând că, până la urmă — poate —, viața e condusă de hazard, ceea ce e totuna cu a spune că viața e inexplicabilă. De ce se întâmplă lucrurile așa cum se întâmplă e cu siguranță cel mai mare mister al vieții, dar și felul cum se întâmplă, care pare explicabil prin observație și studiu atent, poate fi la fel de problematic.

Iar cireașa de pe tort e ultima propoziție a poveștii, patru cuvinte scurte care vin pe neașteptate, ca scăpărarea unui chibrit în întuneric — luminând paginile pe care le-am citit până acum și obligându-ne să le reanalizăm.

— Ei, spuse dojenitor Puștiul treaz, acuma vrei acasă?

Puștiul din Frisco spuse:

— Plecară? Tonul îi era netulburat, dar curios.

Benson se smulse brusc de lângă zidul pe care-l sprijinea visător.

— Puștiu’ din Frișco e băia’ bun. Se-mbătă ca prostu’, da-i băia’ bun. Da’ tu, ăsta din New York, tu ești treaj. Începu să-l cerceteze cu mare atenție. Puștiu’ e treaj fi’ncă nu veni cu noi. Nu veni cu noi că se duse dreacu’ la circ. Se duse dreacu’ la circ fi’ncă pierdu la zaruri. Pierdu la zaruri fi’ncă — de ce pierduși la zaruri, Puștiule?

Puștiul din New York îl cântări din ochi pe tânărul debil.

— Nu știu. Poate din cauză de ăia cinci șoareci albi.

Benson fu atât de nedumerit de acest răspuns, încât avu nevoie de sprijinul prietenilor săi ca să nu cadă. Într-un târziu, Puștiul din Frisco spuse:

— Haideți acasă.

Nu se întâmplase nimic.

***

După ce a citit pentru prima oară „Un om și alții“ în toamna anului 1897, Joseph Conrad i-a scris lui Crane ca să-i spună că Garnett o considerase „uriașă“ și că el însuși o admirase „fără rezerve“.

Sunt teribil de invidios pe tine […] Temperamentul tău face ca lucrurile vechi să pară noi, iar cele noi să fie uluitoare. Îmi vine să te înjur, să te binecuvântez — să te împușc, poate —, dar prefer să-ți fiu prieten.

Ești o veșnică surpriză pentru mine. Șochezi — iar în clipa următoare oferi satisfacția artistică perfectă. Metoda ta e fascinantă. Ești un impresionist desăvârșit. Iluziile vieții ies din mâna ta fără cusur. Nu e viață — pe care n-o vrea nimeni —, ci artă, artă pentru orișicine — pentru cel abject și pentru cel cu năzuințe înalte —, în mare parte inconștientă.

Un bărbat singur în pustiu. Tufe întunecoase de mesquite cât vezi cu ochii, o lume deșertică fără oameni, tăcută și sumbră ca peisajul unei piese de Beckett, dar mult mai întinsă, o vastitate americană făcută

doar din cer, pământ și nimic altceva, atât de colosală, încât pare un tărâm de vis, locul unei înfruntări cosmice. E aceeași lume ca cea zugrăvită în poeziile din Călăreții negri — același deșert nemărginit în care oamenii stau ghemuiți pe pământ și-și mănâncă propriile inimi.

Bărbatul se numește Bill. E singur în pustiul texan pentru că e păstor de oi, „singurul om alb pe o distanță de jumătate de zi călare“, iar la începutul povestirii în șase părți și cincisprezece pagini îl găsim aplecat deasupra unui foc de tabără, pregătindu-și cina. Un păstor mexican se apropie de foc și-l previne pe Bill că nu e bine-venit în acel loc. Dacă Bill nu-și ia „picerele la spinare“, el și acoliții lui o să-i „facă felu'“. Netulburat, Bill răspunde la fel de tăios, spunându-i lui José că e la fel de îndreptățit ca ei să se afle acolo, iar dacă vor sări la el cu armele, o să „ciuruiască de bună seamă cam jumătate dintre domnii în cauză“. Astfel se încheie parlamentările. Nimeni nu se clintește, așa că e doar o chestiune de timp până când începe confruntarea.

Deși Bill vorbește ca un dur, Crane le dă de înțeles cât se poate de clar cititorilor că eroul său e condamnat. Copleșit numeric, opt contra unu, n-are nicio șansă să iasă viu din confruntare. Așadar, nu va fi povestea unui Odiseu singuratic care reușește să-și întreacă în istețime dușmanii și sorții potrivnici, ci a ultimului gest de frondă făcut de un vântură-lume mocofan, încăpățânat, violent și certăreț. Găsim aici toți tropii povești clasice din Vestul Sălbatic, dar Crane îi deturnează, îi răstoarnă și-i folosește pentru a contura încă unul dintre jocurile sale de puzzle existențiale. Aici însă nu e vorba despre hazard și destin, ci despre de ce. De ce să rămâi când rațiunea îți spune să fugi, când ești condamnat la o moarte aproape sigură dacă rămâi? O întrebare la care cu greu găsim răspunsul, până când ne amintim de Alamo. Și ne amintim cât de mult îi admirase Crane pe acei bărbați sortiți pierii care au rămas pe poziții și au luptat până la ultimul. Și ne mai amintim cât de multă înțelegere îi arătase singurului om care alesese să plece, Rose, pe care-l numise „un fel de filosof tenace“, cu un „ciudat curaj pe dos“. Cuvântul esențial este alegere, care, în cazul lui Rose, al lui Bill, precum și în cazul lui Bowie, Crockett și al celorlalți de la Alamo, e o alegere filosofică, iar dacă alegi să mori (oricare ar fi motivul — onoare personală, credință într-o cauză, sete de martiriu), atunci întrebarea care se pune este cum. Cum te vei comporta în momentul hotărâtor?

În a doua parte, Crane face pasul neobișnuit de a se întoarce în trecutul lui Bill. În majoritatea textelor sale de proză scurtă, ne spune foarte puțin sau nimic despre viața personajelor sale de dinainte să facem cunoștință cu ele în mijlocul situației în care le aruncă el. Nu știm nimic despre Fred Collins din „Un mister al eroismului“, nimic

despre locotenentul din „Un episod din război“ și nimic despre Pustiul din New York din „Cei cinci șoareci albi“, cu excepția faptului că provine dintr-o familie bogată, dar de această dată Crane își dă osteneala să ne pună la curent cu trecutul lui Bill — o metodă indirectă de a ne explica de ce a ales să nu fugă, pentru că Bill însuși nu spune nicio vorbă despre asta și, din câte ne dăm seama, nici măcar nu se oprește ca să cântărească implicațiile alegerii sale — o alegere echivalentă cu moartea.

În doar trei pagini și câteva rânduri, Crane spune povestea într-o cavalcadă narativă impetuoasă de fraze care se izbesc unele de altele, explodând din când în când cu câte un comentariu psihologic coroziv, o spirală de incidente care reconstituie lunga cădere a lui Bill din poziția de proprietar de mină bogat în Wyoming până la cea de păstor modest în Texas. Procesul începe cu o seară nenorocoasă la pocher,

când primea întruna câte trei popi, pe când adversarul său avea mereu culoare. Mai târziu devenise cowboy, abandonat de toți în chip mai straniu decât dacă n-ar fi fost niciodată aristocrat. Din fosta glorie nu-i mai rămăsese decât mândria sau orgoliul, adică singurul lucru de care n-ar fi avut nevoie. Îl omorâse pe supraveghetorul de la fermă dintr-o neînțelegere minoră, anume care dintre ei mințise, și plecase cu trenul de noapte spre est. Lucrase ca frânar pentru Union Pacific și se distinsese în războiul cu vagabonzii care timp de mulți ani făcuse ravagii pe frumoasele căi ferate din țara noastră. El însuși bătut de soartă, se dedase la toate cruzimile obișnuite pe seama celorlalți bătuți de soartă […] Cotonogise deja patru haimanale cu bățul lui de cuplare a vagoanelor când o piatră aruncată de un fost jucător la a treia bază de la F Troop l-a doborât pe câmp, silindu-l să stea o vreme internat la spital în Omaha. După ce și-a revenit, s-a angajat la alte căi ferate și a schimbat vagoane în nenumărate depouri. În Michigan s-a abătut asupra lui un ordin de grevă, după care răzbunarea căilor ferate l-a hăituit până când și-a schimbat numele. Masca asta e ca întunericul în care preferă să acționeze tâlharul. Distruge multe dintre fricile sănătoase. E un lucru mărunt, dar macină ceea ce numim conștiință. Conductorul numărului 419 l-a făcut mincinos pe Bill pe când se afla în vagonul de serviciu, la jumătate de metru de nasul acestuia. Bill i-a cerut să folosească un cuvânt mai moderat. Pe supraveghetorul de la Tin Can Ranch nu-l sâcâise cu asemenea rugăminți, omorându-l prompt. Conductorul părea insistent, așa că Bill a lăsat-o baltă.

A devenit paznic la un bar din Bowery, New York […] Cât pe ce să-l omoare pe Hennessy cel Rău care, la drept vorbind, era mai mult vestit decât priceput, așa că i s-a dus faima în tot cartierul Bowery.

Dar dacă omul își face din luptă o datorie, nu va mai putea scăpa de gândul că e datoria lui să se lupte. Aceste fraze s-au amestecat în mintea lui Bill exact cum le vedeți amestecate aici; iar când unui om îi intră-n cap acest gând, înfrângerea începe să-i dea târcoale pe neștiutele căi ale hazardului. Într-o seară de vară, trei marinari de pe U.S.S. Seattle ședeau în bar […]

Din întâmplare, Bill alege să intre în conflict cu marinarii și, după ce-i alungă din bar, aceștia se repliază pe trotuar, dau peste o grindă de lemn („o rămășiță“) aruncată și o folosesc pe post de berbec de luptă, „izbindu-l în bastionul stomacului“, cum stă el triumfător în pragul ușii, și provocându-i o rană pe care doctorul din ambulanță o compară cu „o excavație“. Așa ajunge Bill în sud-vestul Texasului, unde începe o viață nouă ca păstor. Cum formulează Crane ceva mai devreme: „Ciudățenia și iar ciudățenia sunt legile destinului.“

Cea de-a treia parte începe cu Bill examinându-și revolverul imediat după conversația cu José. E arma cu care-l omorâse pe supraveghetorul de la ranch, pe care o folosise și în „dueluri libere“ în care poate că ucisese sau nu oameni și care devenise între timp „bunul său cel mai de preț“, un obiect la care ține „pentru că e mai devotat decât un om, un cal sau un câine. Nu-l interesează poziția socială sau morală; ascultă atât de sfânt, cât și de ucigaș. E gheara vulturului, colțul leului, veninul șarpelui; iar când îl trage din toc, acest lacheu lovește oriîncotro îl îndreaptă, până și în zborul unei monede mărunte“.

Iată-l pe Crane desfășurându-se pe deplin ca scriitor, perfect stăpân pe ce face, explorând mitologia armei într-un limbaj biblic, dar și de o ironie mortală, mai sigur ca oricând pe înzestrările de care dispune, capabil să plonjeze adânc și să bată până departe, trecând într-o singură frază de la gheare și colți la monede minuscule, dar abia ne-am acomodat și am început să contemplăm lupta solitară și disperată pe care acest om epuizat se pregătește s-o poarte, când un alt personaj își face apariția pe neașteptate, invadând „deznădejdea“ și „încremenirea“ deșertului: Bill ridică ochii și vede „un călăreț nemișcat conturându-se negru pe fundalul cerului palid“. Încă un

moment ciudat de cinematografic; altă figură solitară azvârlită în mijlocul peisajului golit, primitiv; încă o surpriză. În povestire nu vedem și nici nu auzim vreodată vreuna dintre oile păstorului (pentru că sunt irelevante), dar acest străin, care se dovedește a fi un tânăr american ageamiu dintr-un „oraș negru și îndepărtat din nord“ e esențial. Niciodată numit, va deveni martor la poveste și tot ceea ce se întâmplă din acel moment încolo e văzut prin ochii lui. E Nick Carraway pentru Bill-Gatsby, „omul ieducat“ inocent și rațional plasat la mijloc între autor și cititor, cu rolul de traducător al forțelor iraționale care vor duce la moartea violentă a lui Bill cel violent și iubitor de arme.

Cei doi bărbați se cântăresc reciproc din ochi. Deși Bill e perfect pregătit să-l împuște pe străin la nevoie, la o privire mai atentă vede un băiat inofensiv, îmbrăcat „în niște țoale mexicane dintre cele scumpe“, un turist yancheu total ridicol care „n-avea ce căuta printre mesquite“. Străinul vede „un individ zdrențăros cu părul și barba încâlcite, cu o piele care căpătase culoarea cărămizilor de la soare și whiskey“. Când îl întreabă pe bărbos dacă poate rămâne peste noapte în tabăra lui, Bill îl sperie explicându-i că „niște javre d-aici vor să mă pună pe fugă în noaptea asta; și chiar dacă nu mi-ar strica nițică tovărășie, n-aș lăsa un om care n-are niciun amestec în beleaua asta să intre în joc“.

Venind din afară, străinul poate pune toate întrebările care nu i-ar fi îngăduite cuiva dinăuntru. Poate fi șocat, revoltat și derutat (la fel ca cititorul), dar actorii dramei, Bill și José, sunt prea absorbiți de acțiune ca să dea înapoi și să cântărească urmările faptelor lor. Așa că străinul poate întreba direct: „Și — cerule! Crezi c-o să te omoare?“ La care Bill răspunde: „Nu știu. Nu pot să zic decât după.“ Apoi, după ce analizează diferitele deznodăminte posibile, Bill conchide: „E chinu’ dracului pentru mintea omului — să se știe cu o ceată pe urme.“ Îngrozit de ce aude, nu doar că Bill e hotărât să lupte, ci și că e depășit numeric în luptă, opt contra unu, străinul exclamă: „Păi și de ce, doamne iartă-mă, nu-l chemi pe șerif?“ Desigur, e o întrebare stupidă, poate cea mai stupidă pe care ar fi putut s-o pună — încă o dovadă a naivității și a ignoranței lui, a incapacității de a pricepe pe de-a-ntregul situația în care nimerise. Bill e atât de scârbit de întrebare, că nici nu se sinchisește să răspundă. Preferă să latre un singur cuvânt dintr-o silabă și patru litere — nu atât o înjurătură, cât o expresie a exasperării.

Străinului i s-a spus s-o „ia din loc“, iar în partea a patra nu-l mai vedem. Se înnoptează și, înainte să ne descrie bătălia care va avea loc în curând în beznă, Crane se oprește pentru a trasa cadrul confruntării

și a anunța în același timp intențiile filosofice ale povestirii. Nu e doar un duel oarecare într-o scorneală oarecare cu aventuri din Vestul Sălbatic, ne atrage el atenția; e o examinare a inutilității strădaniilor omului pe un pământ care n-are timp să se sinchisească de viețile și morțile unor biete făpturi umane.

Nori lungi, fumegânzi acopereau cerul la apus, iar spre răsărit, cețuri argintii învăluiau întristarea vineție a pustiului.

În sfârșit, când măreața lună urcă pe boltă, împrăștiindu-și lumina sinistră asupra tufelor, focul de tabără se coloră într-un stacojiu proaspăt, mai strălucitor, cu flăcările dănțuind vesel printre crengile de mesquite, umplând tăcerea cu un cor de foc, o melodie străveche ce poartă neîndoios un mesaj despre neînsemnătatea tragediei umane — un mesaj de găsit în vuietul mării, în strecurarea vântului printre firele de iarbă, în ciocnirea mătăsoasă a ramurilor cucutei.

Acesta e momentul care tranșează între viață și moarte, dar dacă Bill nu vrea să moară, singurul lucru care-l așteaptă e încă o rundă de luptă, pentru că sorții sunt împotriva lui, și cum ar putea să-i omoare pe toți cei opt indivizi chitiți să-l elimine din prima rundă? Dar cât e de isteț în acea noapte, și ce bine seamănă cu Odiseu în strategia sa ingenioasă de a-și păcăli adversarii umplându-și așternutul de lângă foc cu diferite obiecte, ca să dea impresia că doarme, când de fapt se ascunde undeva în tufișuri, iar când José și oamenii lui își golesc puștile cu țevi retezate în așternutul lui, el râde de ei atât de zdravăn, cu „un râs fioros încărcat de batjocură, ură, ferocitate“, încât îi bagă-n sperieți și-i reduce la tăcere, iar în timp ce adversarii fug de revolverul invizibil din mâna invizibilă a lui Bill, el reușește să-l ucidă pe unul dintre ei, restul împrăştiindu-se care încotro în întuneric. După câteva clipe, pustiul amuțește din nou, iar corul flăcărilor continuă să cânte „melodia străveche ce poartă […] un mesaj despre neînsemnătatea tragediei umane“. Repetând această formulare, Crane o transformă într-un fel de cântec funebru.

Cea de-a cincea parte începe cu un comentariu al străinului:

„«Acuma stai mai rău ca înainte», spuse uluit tânărul, cu glas răgușit. «Ba defel», spuse Bill sfidător. «E unu la zero pentru mine.»“

Așadar, nu plecase, așa cum îi ceruse Bill, ci e în continuare acolo, ținându-se pe-aproape pe toată durata schimbului de focuri, iar acum, că începe să se crape de ziuă, el și Bill se apropie de focul de tabără pentru a estima pierderile. Încetul cu încetul, tânărul s-a insinuat în poveste și deja nu mai e un simplu observator, ci aproape un participant. Un participant șovăitor, oripilat, care n-ar avea ce căuta acolo, bineînțeles, și care e atât de departe de a fi în elementul său, încât își pierde pe loc cumpătul când, întâmplător, întrezărește limpede chipul mortului printr-o deschizătură în desiș. „Omul ăla îmi sfâșie inima în piept“, spune el „și mă face să mă simt ca un ucigaș“, iar când Bill îi aduce aminte că „nu l-ai împușcat mata, domnu', ci eu“, tânărul răspunde: „Știu, dar am așa ca o simțire. Nu pot scăpa de ea.“ E atât de zguduit de vărsarea de sânge, că vrea să plece, ca să uite de toată acea poveste cumplită, dar n-apucă să urce în șa și să fugă de măcelul inevitabil, că José și oamenii săi se întorc deodată pentru cea de-a doua rundă, sosind în „bubuit de arme“ și umplând văzduhul cu „asemenea huiduieli și fluierături, de parc-ar fi fost o ceată nebună de cazane cu aburi“. Hărmălaia sperie calul tânărului, care o tulește de la fața locului, aşa că străinul e blocat acolo, silit să asiste la ultima bătălie și, în cele din urmă, să ia el însuși parte la ea.

El și Bill se aruncă la pământ și tot restul părții a cincea, Bill, José și ceilalți își strigă unii altora insulte, tot mai urâte și mai înverșunate pe măsură ce furia lui Bill crește.

Dușmanii săi ascunși îl acuzară în toate felurile că e laș, că nu poate lupta decât pe întuneric, că e un țânc care s-ar speria până și de umbrele unor gentlemeni mexicani cât se poate de nobili, că e un câine care se pitește. Descriseră povestea din noaptea care trecuse și-l informară că profitase de poziția lui mai avantajoasă decât a prietenului lor. De fapt, îl înzestrară cu deplină sinceritate cu toate calitățile pe care și el li le atribuia cu aceeași sinceritate. Parcă vedeai cum mușcă din el vorbele lor în timp ce stătea întins pe pământ, cu mâna pe revolver.

Partea a șasea și ultima, văzută în întregime prin ochii străinului, degenerează rapid într-un haos fragmentat, începețoșat, un episod dintr-un vis care seamănă cu un tablou doar „pe jumătate desenat“. Turbat, Bill vrea să se repeadă la ei, dar tânărul strigă: „Nu face nicio mișcare! Nu mișca!“ Ignorând ordinul străinului, Bill aruncă o privire spre tufișurile din fața lui, fără îndoială dând să ridice capul, pentru că

tânărul strigă: „Lasă capul jos!“ —, dar e deja prea târziu.

Armele bubuiau, iar Bill scoase un geamăt răsunător și se lăsă o clipă în cot, gâfâind, în timp ce brațul îi tremura ca un vreasc. Apoi se înălță ca un duh al răzbunării imens și sângeros, cu chipul înflăcărat de patima cea de pe urmă. Mexicanii se mișcau iute, în liniște.

Din acel moment, imaginile încep să se fragmenteze în „tropăitul pașilor, ploaia de împușcături, țipetele, chipurile umflate ivindu-se ca niște măști prin fum“, iar după două scurte paragrafe, într-o relatare post-factum piezișă, aflăm această noutate surprinzătoare despre rolul străinului în ciocnire: „Omorâse un om și pe lângă el zbură iute, ca o pană dusă de vijelie, gândul că e ușor să omori un om.“

E ultimul pas al unui proces ineluctabil pus în mișcare din pură întâmplare. Un nevinovat intră fără să-și dea seama într-o lume a violenței și devine, din observator neutru, un participant rezervat, apoi unul activ, pentru ca la finalul poveștii să ia și el parte la violență. Cu acest adevăr teribil îngropat în sufletul său pentru tot restul vieții, „simți deodată față de Bill, păstorul soios, un fel de idolatrie. Bill era pe moarte, iar acea postură îi dădea păstorului rătăcit demnitatea ultimei înfrângeri, superioritatea celui din mormânt“.

După un rând gol, urmează ultimele patru paragrafe ale poveștii, în timp ce străinul stă pe pământ și se șterge pe față de sudoare și praf de pușcă. „Avea zâmbetul blând și stupid al unui cerșetor bătrân în timp ce privea la cei trei mexicani șontâcăind și clătinându-se în depărtare.“ Au rămas trei din șapte și, socotindu-l pe cel ucis cu o noapte în urmă, cinci dintre cei opt mexicani care-l atacaseră pe Bill sunt morți. Bill, care între timp murise și el, e al șaselea cadavru. Scena e ticsită de cadavre, însângerată ca o scenă de final dintr-o tragedie shakespeariană, dar nu există un Fortinbras care să restabilească ordinea pe lume, iar în cele din urmă, străinul se ridică și se apropie de Bill, ale cărui mâini sunt încleștate în jurul gâtului altui mort. Îi desprinde mâinile, după care, „clătinându-se ca și cum ar fi cam cherchelit, stătu privind în jos la fața neclintită“. La un moment dat îi vine o idee și se duce să ia pătura mexicană multicoloră care „zăcea murdară după ce fusese călcată în picioare“. Scuturând-o cu grijă de praf, se întoarce la Bill și o întinde peste corpul păstorului. Totuși, nu e momentul pentru introspecție solemnă, iar spre finalul

poveștii avem parte de o ultimă străfulgerare de spaimă.

Apoi rămase iar nemișcat, cu gura căscată și aceeași expresie stupidă în ochi, când deodată făcu un gest înspăimântat, cercetând cu disperare în jur.

Aproape că ajunsese la stufăriș când se opri, cuprins de spaimă. În drumul lui zăcea un trup contorsionat cu un braț ridicat în aer, țeapăn. Îl ocoli încet, cu precauție, iar tufișurile, încuviințând din cap și șușotind, cu chipurile lor înfrunzite întoarse spre scena din spatele lui, începură să se legene și să se tot legene în încremenirea și pacea pustiului.

Abia după o lună sau două, Crane a reușit să-i dea povestirea noului său agent, Paul Revere Reynolds. Conștient de forța textului pe care-l primise, Reynolds i l-a vândut lui Richard Watson Gilder de la Century cu cinci sute de dolari, cea mai mare sumă pe care a primit-o vreodată Crane pentru o povestire. Însă cum Gilder ținea la politica sa strictă de a interzice orice fel de termen vulgar sau înjurătură în paginile revistei sale, au ieșit niște scântei din cauza folosirii unor cuvinte, mai ales „ce Dumnezio“ și „dracului“. Când povestirea a apărut în numărul din februarie 1897 (cu o ilustrație pe o pagină întreagă semnată Frederic Remington), acești termeni șocanți s-au transformat în „ce D-zeu“ și „d…lui“. Cu doar două luni în urmă, la Paris (pe 10 decembrie 1896), piesa modernistă revoluționară Ubu rege de Alfred Jarry, care începe cu o variantă a cuvântului „căcat“, provocase o răzmeriță în sala de teatru în seara premierei și fusese anulată după o singură reprezentație. A rămas celebru comentariul lui W.B. Yeats, prezent întâmplător în sală: „După noi, Dumnezeul Sălbatic.“

După sejurul extraordinar de productiv la Hartwood, Crane s-a întors la New York ca să înceapă lucrul la o serie de articole despre cartierul Tenderloin, supranumit „Circul Satanei“. La jumătatea lui septembrie, pământul a început să-i fugă dintr-odată de sub picioare și, pentru că ciudățenia și iar ciudățenia sunt legile destinului, în scurt timp, nici New York, nici Hartwood n-aveau să mai fie centrele lumii sale.

30

Intră în scenă Theodore Roosevelt. Intră în scenă William Randolph Hearst. Dintr-un incident în altul, în câteva săptămâni, Crane s-a pomenit în belea până în gât.

T.R. Roosevelt — astăzi unul dintre chipurile uriașe de piatră sculptate în peretele sud-estic al Muntelui Rushmore — era și el un fenomen american precoce care nu doar că devora cărți (una înainte de micul dejun și adesea două sau trei seara, în fiecare zi), ci le și scria (aproape patruzeci), ca și sute de eseuri și articole și nu mai puțin de 150 000 de scrisori. După trei mandate ca membru al corpului legislativ din statul New York, a ieșit din politică în 1884 după ce atât soția, cât și mama lui au murit la etaje diferite ale aceleiași case, într-un interval de doar unsprezece ore. În următorii doi ani a plecat în Dakota de Nord și a trăit la un ranch, a mai scris trei cărți, apoi s-a întors în politică și la New York, unde a candidat la primărie în 1886 și a pierdut, după care a publicat o lucrare de istorie devenită bestseller, The Winning of the West, și s-a căsătorit pentru a doua oară. Numit de administrația Harrison la Comisia Serviciului Public a Statelor Unite, a trăit în următorii câțiva ani la Washington, dar după victoria categorică a republicanilor în alegerile de la New York din 1894 (despre care a relatat Crane în „Culese de pe stradă în noaptea alegerilor"), a plecat din capitală și s-a întors în orașul natal, unde noul primar reformator, William Lafayette Strong, l-a numit la conducerea poliției din New York, ceea ce înseamnă că Roosevelt a devenit șef peste forțele de ordine din cel mai mare oraș al țării la doar treizeci și șase de ani.

W.R.H. Hearst era și el tânăr — doar treizeci și trei de ani când l-a angajat pe Crane să-i furnizeze articole și schițe despre Tenderloin —, dar în 1896 era deja un om de presă cu experiență. După ce cu nouă ani în urmă fusese exmatriculat de la Harvard, devenise redactor-șef la San Francisco Examiner (proprietatea tatălui său, un senator american bogat), iar în 1895, când Hearst s-a mutat la New York și a preluat Journal, care se afla într-o perioadă nefastă, a început războiul presei „yellow"[68] între ziarul lui și World al lui Joseph Pulitzer. După un an la cârmă, Hearst și-a câștigat reputația că-și plătește bine colaboratorii, iar pe 11 august, când i-a trimis lui Crane o telegramă în care-l întreba „De câți bani aveți nevoie?", Journal și-a adăugat un nou scriitor pe statul de plată.

T.R. Probabil că Crane l-a cunoscut pe Roosevelt la Lantern Club la

sfârșitul anului 1895 sau începutul anului 1896, dar prietenia lor a început cu adevărat abia în vară, când McClure a cochetat cu ideea de a-i cere lui Crane un articol despre serviciul de poliție. A urmat o cerere pentru un interviu, iar pe 20 iulie, Roosevelt i-a trimis lui Crane un scurt mesaj, în care-i spunea unde și când pot sta de vorbă: „La tribunal se deschide la zece, dar ar fi bine să ajungi pe la unsprezece. Am multe să discut cu dumneata despre «Madge»“. Se referea la noua ediție din Maggie publicată în iunie și, chiar dacă articolul pentru McClure n-a mai fost scris în cele din urmă, Crane și Roosevelt au luat de câteva ori masa împreună în acea vară, de cel puțin două ori însoțiți de Jacob Riis, un alt reformator și susținător al lui Roosevelt. După o lungă absență, Hamlin Garland se întorsese la New York pentru o vizită estivală, iar într-un mesaj nedatat, pe care i l-a lăsat la hotel cândva în iulie (împreună cu un exemplar cu autograf din Mama lui George), Crane i-a scris: „Tocmai am aflat că ești în oraș. Aș vrea să cinăm împreună diseară la Lantern Club. Pe cinstea mea!! Probabil că va fi și Roosevelt acolo. Nu mă lăsa baltă. O să trec pe aici pe la șase — din nou.“[69] Luna următoare, Crane i-a trimis din nou lui Roosevelt o scrisoare despre chestiuni polițienești, căreia i-a anexat un exemplar din Mama lui George și un manuscris dactilografiat cu „Un om și alții“, pe care tocmai o terminase. Primul paragraf din răspunsul lui Roosevelt din 18 august arată cât de atent urmărea creațiile lui Crane și cât era de conștiincios ca cititor, în ciuda comentariilor denigratoare, pline de prejudecăți despre personajele mexicane din povestire. Scrisoarea, care se încheie cu formula amicală „Sper să ne revedem curând“, e scrisă de mâna unui om care se considera prietenul lui Crane:

Îți sunt foarte îndatorat pentru Mama lui George cu autograful dumitale. O voi păstra împreună cu celelalte cărți scrise de dumneata. Poate într-o zi te vei îndupleca să-mi dai un autograf pe Semnul roșu al curajului, căci, oricât de mult mi-ar plăcea celelalte cărți ale dumitale, cred că asta e preferata mea. Pe viitor aș vrea să mai scrii o povestire despre colonist și ticălosul mexican în care să câștige colonistul; e mai firesc așa!

W.R.H. La o zi după ce primise telegrama lui Hearst, Crane s-a dus la Madison Square Garden ca să audă (poate să și scrie despre) primul discurs important al lui William Jennings Bryan în calitate de candidat al democraților la președinție. Bryan fusese nominalizat în urmă cu câteva săptămâni la congresul partidului de la Chicago, unde ținuse celebrul său discurs cu „crucea de aur“ (în care denunța standardul aurului ca unealtă prin care bogații striveau interesele clasei muncitoare), iar președintele în

funcție, Grover Cleveland, fusese abandonat de propriul său partid — același Grover Cleveland care fusese ales (în opinia fostului șef al lui Crane de la Tribune, Whitelaw Reid) ca urmare a articolului lui Crane din 1892 despre JOUAM. Un val de canicula se abătuse asupra New Yorkului (cu temperaturi de peste treizeci și două de grade) și, cum în acea seară era așteptată multă lume la Garden, era de datoria lui Roosevelt să asigure protecție adecvată din partea poliției. Cei o mie de polițiști pe care i-a pus la dispoziție ar fi trebuit să fie suficienți pentru a menține ordinea într-o arenă cu douăsprezece mii de locuri, numai că au venit patruzeci de mii de oameni și a ieșit scandal când forțele de securitate depășite numeric au lăsat să intre oameni fără bilet și au interzis accesul unora cu bilet, provocând o mare debandadă pe stradă, la intrarea în Garden, unde două valuri diferite de susținători revoltați ai lui Bryan au forțat cordoanele poliției.

T.R. A doua zi, presa a fost foarte critică, iar Crane, neobișnuit de iritat de ceea ce văzuse, i-a scris imediat lui Roosevelt despre asta — nu neapărat ca să se plângă, ci ca să se intereseze cum și de ce scăpaseră lucrurile de sub control. Pe 18 august, în cel de-al doilea paragraf al scrisorii pe care o începe mulțumindu-i lui Crane pentru cartea și povestirea pe care i le făcuse cadou, Roosevelt abordează problema direct:

În această seară voi fi la Madison Square Garden să văd exact ce fac polițiștii. Au o misiune extrem de dificilă cu o mulțime ca asta, pentru că trebuie să fie deosebit de binevoitori cu oamenii, dar și să le facă pe plac Organizatorilor adunării, care nu știu nimic despre mulțime și totuși trebuie să țină sub control douăzeci de mii de oameni. Voi spune un singur lucru în favoarea lor, apropo de întrunirea lui Bryan; n-am avut nici măcar o singură reclamație pentru bătăi sau brutalitate de la niciun fel de pretinsă victimă; atât Organizatorii întrunirii, cât și Administratorul de la Garden ne-au scris în termenii cei mai calzi.

În aceeași scrisoare, ceva mai spre început, Roosevelt anunță că urmează să „plec peste câteva zile în Vest pentru trei săptămâni“, iar Crane a profitat de această absență ca să-și formuleze explicit iritarea într-un articol. Nu e prea clar de ce era atât de pornit împotriva poliției. În trecut asistase la numeroase nedreptăți la New York și aiurea fără să se deranjeze să scrie despre ele și o singură dată până atunci, în textul despre minele de cărbune din 1894, își îngăduise să se dedea cu adevărat unei explozii de iritare pe o temă politică sau economică — paragrafe tăiate ulterior din text de McClure. De această

dată, dintr-un motiv obscur (un resentiment mocnit care-i aprinsese furia după scenele de la Garden la care fusese martor? o nemulțumire personală față de polițiștii de stradă din Tenderloin?), s-a montat iar, fiind îndeajuns de agitat ca să se așeze la masă și să defuleze pe hârtie, dar pentru că nu voia să-l atace pe amicul său Roosevelt în presa newyorkeză, s-a asigurat cu prudență împotriva riscurilor, publicându-și reclamațiile într-o serie de articole pentru îndepărtata Port Jervis Evening Gazette, apărute în trei săptămâni succesive, de la sfârșit de august la început de septembrie, îngropându-și comentariile despre poliție într-o rubrică intitulată „Din metropolă“ (bârfe picante de la New York, care seamănă întru câtva cu cele scrise pe vremuri despre Asbury Park), apoi, ca măsură de protecție suplimentară, semnând cu inițialele în loc de numele întreg. Primul articol e, indiscutabil, cel mai vituperant. Înainte să treacă la subiecte ca victimele recentului val de caniculă la New York (un număr record de oameni, o mie cinci sute de cai), la moda bicicletelor, tot mai în vogă, și la deschiderea unui nou magazin universal, Crane începe cu un paragraf în care tună și fulgeră:

Organizarea de toată jena de care a dat dovadă poliția la recenta întrunire pentru Bryan și Sewall de la Madison Square Garden a suscitat numeroase comentarii critice, cu ecouri în presa cotidiană. Brutalitatea și cruzimea inutile cu care a fost tratat publicul venit în număr mare ar fi fost de neiertat indiferent de ocazie, dar în seara în chestiune au fost pur și simplu rușinoase. Asemenea erori grosolane care s-au făcut simțite dureros în seara de 12 ale lunii curente ar fi fost de neconceput sub regimul Byrnes [fostul comandant al poliției, pus pe liber de Roosevelt], ceea ce ne reamintește că ce s-a câștigat la nivel oficial în onestitate prin reformele administrative e puțin spus contrabalansat de efectele incapacității și lipsei de experiență.

Articolul din săptămâna următoare conține opt puncte, două fiind noi exemple de comportament inadecvat al poliției. După ce descrie înmulțirea bufetelor în Manhattan, pentru a răspunde nevoii de „a prânzi pe fugă“, Crane adaugă:

Dintr-un motiv inexplicabil, conducerea reformată a poliției i-a luat în vizor încă de la începutul carierei sale pe micii comercianți inofensivi ca ținte de hărțuit în voie.

Introducerea unor legi restrictive sâcâitoare, care reglementează orele de închidere și deschidere pentru magazine, a devenit baza persecuțiilor sistematice ale poliției, iar cei care le încălcă sunt imediat târâți în fața unui magistrat local, unde sunt exonerați pe loc. Comercianții sunt azi bine organizați pentru a se apăra, opinia publică e de partea lor și probabil că vor avea un cuvânt de spus în ziua votului.[70]

Iată-l revenind la punctul șase:

Să sperăm că polițistul care a arestat noaptea trecută pe 6th avenue o femeie nevinovată, care nu supărase pe nimeni, va fi pedepsit exemplar. E o infracțiune care în ultima vreme a devenit foarte frecventă, iar căderea în dizgrație și sancționarea exemplară a unora dintre brutele cu funcție ar putea servi drept avertisment pentru polițiștii prea zeloși.

Femeia nevinovată la care se referă era o prostituată pe nume Ruby Young (un alt nume al Dorei Wilkins sau Clark), iar faptul că Crane o menționează în articolul său e extrem de ciudat, vizionar sau de-a dreptul înfricoșător. În acel moment încă nu o cunoscuse, dar e aceeași femeie care avea să-i iasă în cale la primele ore ale dimineții de 16 septembrie, declanșând controversa soldată cu cel mai lung proces polițienesc din istoria orașului, cu umilirea publică a lui Crane și, în cele din urmă, cu plecarea sa din New York.

În încheiere, în articolul de pe 9 septembrie, face aluzie la una dintre cele mai contestate măsuri ale administrației Roosevelt: impunerea strictă a recent adoptatei legi Raines, care interzicea cârciumilor să funcționeze duminica. Aproape toți bărbații activi munceau șase zile pe săptămână, iar legea care-i priva de plăcerea măruntă de a-și vedea prietenii la un pahar ocazional în singura lor zi liberă a fost considerată o pedeapsă nemeritată pentru clasa muncitoare și a fost întâmpinată cu dispreț în tot orașul. Doar hotelurile cu cel puțin zece camere își păstrau dreptul de a vinde alcool duminica, dar numai clienților și numai însoțite de gustări. Pentru a ocoli restricțiile, proprietarii de birturi și-au extins afacerile închiriind camerele din spate și de la etaj, ca să poată intra la categoria hoteluri. Cum

majoritatea „clienților“ erau prostituate, unul dintre efectele neintenționate ale Legii Raines a fost creșterea numărului de bordeluri din oraș.[71]

Roosevelt s-a întors la New York pe 11 septembrie și a organizat un prânz cu patru prieteni care, intenționat sau nu, reprezentau fiecare unul dintre interesele sale durabile: Crane (literatura), Jacob Riis (reforma locuințelor din cartierele sărace), Hamlin Garland (Vestul) și vânătorul de animale mari William Chanler (uciderea animalelor mari). În volumul său de memorii din 1930 Roadside Meetings, Garland își amintește că Roosevelt a stat de vorbă prietenos cu toată lumea în afară de Crane, care n-a vorbit mai deloc în timpul mesei, stând acolo cu o expresie „de om care a dat de belea“. E posibil ca Roosevelt să fi fost la curent cu articolele din Port Jervis? Puțin probabil. Dar Crane ar fi putut crede sau măcar bănui că era, ceea ce a fost suficient să-l streseze. În romanul de război, Henry Fleming e de mai multe ori atât de copleșit de vinovăție, încât se teme că ceilalți soldați îi vor citi vinovăția pe chip. Să fi fost Crane într-un impas asemănător în privința lui Roosevelt? E posibil. Oricum, trebuie să fi fost cel puțin stânjenit că stă la masă cu cel pe care tocmai îl atacase în ziar, mai ales că acel om îi plătea cu siguranță prânzul.

W.R.H. Tenderloin[72] și-a primit numele în 1876 de la căpitanul de poliție Alexander „Clubber“ Williams. După transferul său la Secția 29, aflată într-una dintre cele mai corupte zone din oraș, se pare că ar fi spus: „De când sunt în poliție, am avut parte doar de antricot, dar acum o să mănânc niște mușchi file.“ Williams a profitat de ocazia care i se oferise, iar în următorii nouăsprezece ani a acumulat o avere care includea o casă și alte proprietăți la New York, încă o casă în Connecticut, bunuri imobiliare în Japonia și destui bani din șpăgi ca să-i investească și să transforme câteva sute de mii de dolari în milioane.

Tenderloin, un cartier din mijlocul orașului ale cărui granițe au fluctuat cu vremea, includea inițial cvartalele dintre Fifth și Eighth Avenue pe direcția est-vest și cvartalele dintre Twenty-third și Fifty-seventh Street pe direcția nord-sud. Când Crane a început să scrie articole pentru Hearst, cartierul se micșorase întru câtva, întinzându-se pe o axă între Fourth și Seventh Avenue, iar pe cealaltă, între Twenty-third și Forty-second Street. Dar, cum formulează Crane într-una dintre schițele lui din Journal: „Tenderloin nu e doar un loc. E o emoție.“ Pe bulevardele acelei emoții se găseau cele mai multe teatre și hoteluri din oraș, iar pe străzile sale dosnice întunecoase, aproape toate tripourile, localurile pentru opiu și bordelurile — încă o lume dual, în care lumina trăia alături de întuneric, iar virtutea se prefăcea că nu bagă de seamă legătura sa fraternă cu păcatul.[73]

Crane a început investigațiile pentru Hearst la jumătatea lui septembrie (cam în perioada când a avut loc acel prânz penibil cu Roosevelt), dar timp de câteva săptămâni înainte de asta frecventase tribunalul pentru delicte minore din Jefferson Market pentru a asista la punerea sub acuzare, audierile și procesele diferitelor personaje din Tenderloin care ajungeau în instanță, printre care probabil și Dora Clark, ceea ce ar explica menționarea ei în articolul apărut pe 28 august în ziarul din Port Jervis. În noaptea de 15 septembrie, Crane a avut un interviu prestabilit cu două coriste care lucrau în cartier. Nu se știe dacă erau într-adevăr artiste la teatru sau altceva, pentru că, în argoul local, termenul de „coristă“ însemna și prostituată, iar numele (și identitățile) celor două tinere n-au fost niciodată dezvăluite. Conversația în trei a început la unul dintre „saloanele turcești pentru fumat“, un eufemism pentru casele mizere unde consumatorii de droguri veneau să încerce hașiș (ieftin, ușor de găsit și tolerat de lege), dar la un moment dat înainte de miezul nopții, Crane și cele două femei au plecat de la salonul de pe West Twenty-ninth Street, s-au dus până la Broadway Garden, „renumit ca fief al prostituatelor“, unde și-au continuat discuția încă două ore. Spre sfârșitul acestor două ore, Dora Clark, o cunoștință a uneia dintre coriste, a venit la masa lor ca să-i salute și a fost invitată să li se alăture. La scurtă vreme, au hotărât cu toții să plece acasă. Au ieșit împreună din Broadway Garden, apoi Crane a însoțit-o pe una dintre coriste până la un tramvai din partea de sus a orașului, în timp ce Dora Clark și cunoștința ei îl așteptau la intersecția dintre Broadway și Thirty-first Street. Venind agale spre ele după ce o condusese pe prima fată la tramvai, Crane a observat că erau adâncite într-o discuție. Doi bărbați au trecut iute pe lângă ele, fără îndoială îndreptându-se spre casă după o noapte lungă în oraș, iar când Crane mai avea câțiva pași până la colț, alt bărbat a sărit pe neașteptate din beznă și le-a înșfăcat pe femei. Au început amândouă să țipe. În momentul următor, Crane și-a dat seama că bărbatul, în mod evident un polițist îmbrăcat în civil, se pregătea să le aresteze pe însoțitoarele lui pentru că oferiseră servicii sexuale celor doi bărbați care tocmai trecuseră pe lângă ele.

Portret în cerneală care însoțește „Aventurile unui romancier“,

New York Journal, 20 septembrie 1896.

A fost începutul încurcăturii sordide cunoscute drept „Cazul Dora Clark“, preludiul primului act al unei piese în mai multe acte care a trenat până la sfârșitul lui octombrie și a continuat să planeze asupra lui Crane cât a trăit, ba chiar și după aceea. Depoziția sa scrisă despre acea noapte și a doua zi dimineața (publicată după doar patru zile în Journal cu titlul „Aventurile unui romancier“) este „o poveste simplă despre două coriste, o femeie a străzii și un martor greoi, fără voie“. Crane sare peste câteva detalii preliminare, reducând salonul de fumat și Broadway Garden la un singur „local de pe Broadway unde cele două coriste și martorul fără voie au petrecut toată seara“ și neagă că ar fi cunoscut-o dinainte pe Clark, deși în realitate mai scrisese despre una dintre arestările ei anterioare, dar acestea sunt detalii mărunte, chiar insignifiante față de hotărârea lui Crane de a-și risca pielea și a se implica în apărarea lui Clark. A realizat că, ținându-i partea, avea să-și șifoneze grav reputația și totuși a făcut-o, oricât de importantă ar fi fost pentru el acea reputație — cum o demonstrează faptul că a ezitat să ia o poziție fermă împotriva acțiunilor poliției care-l înfuriaseră atât de rău și că-și ascunsese observațiile într-o rubrică de

bârfe urbane mărunte dintr-un ziar publicat atât de departe de metropolă, încât era imposibil să i se audă glasul. De această dată însă, altfel au stat lucrurile, aceasta fiind esența chestiunii.

Din câte povestește Crane, după ce polițistul a anunțat de ce le arestează pe cele două femei, el, martorul fără voie, a exclamat: „Care bărbați?“ Bărbații care tocmai au trecut, a răspuns polițistul, moment în care fetele au început să plângă „isteric“, încercând

să-și smulgă brațele din strânsoarea polițistului. Corista părea aproape scoasă din minți de groază și furie. Într-un sfârșit, a țipat:

— Păi, e soțul meu. Și a arătat cu degetul spre martorul fără voie. Martorul a răspuns prompt privirii iuți, întrebătoare a polițistului:

— Da, așa este.

Dacă e nevoie să mărturisești o căsătorie pentru a salva o fată care nu e prostituată de la a fi arestată ca prostituată, atunci asta trebuie făcut, chiar dacă vei suferi veșnic. După care polițistul a uitat imediat — a uitat fără o clipă de șovăială că o arestase pe acea fată cu doar câteva momente în urmă pentru că oferise servicii sexuale, așa că i-a dat drumul la braț și a lăsat-o să plece.

Dar mai era cealaltă fată, a spus polițistul („șarmant ca un lup“), iar conversația absurdă s-a reluat cam în același spirit ca înainte, martorul fără voie întrebând de ce să se obosească s-o aresteze pe vreuna dintre ele, iar polițistul răspunzând că din cauza celor doi bărbați pe care-i acostase, dar nu, a răspuns martorul fără voie, „ea nu-i acostase pe cei doi bărbați“. Polițistul n-a catadicsit să răspundă la acea afirmație, ci a schimbat subiectul, întrebându-i pe Crane și pe coristă dacă o cunoșteau pe „femeia asta“. Da, a răspuns corista, o văzuse de două sau trei ori, dar „martorul fără voie a răspuns pe loc că nu știe absolut nimic despre fată“.

„Ei bine, e o prostituată de rând“, a zis polițistul.

A urmat un scurt moment de tăcere, dar martorul fără voie a întrebat apoi:

— O arestați ca pe cine știe ce prostituată? Cât a stat cu noi, a fost întru totul respectabilă. N-a greșit cu nimic de când ne ține companie.

— O arestez pentru că i-a acostat pe acei doi bărbați, a răspuns polițistul, iar dacă nu vreți să vă bag și pe voi la răcoare, mai bine să nu fiți văzuți cu ea.

A urmat o procesiune spre secția de poliție — polițistul și deținuta sa în față, urmați de cei doi prostănaci.

Polițistul, care se numea Charles Becker, i-a spus agentului de serviciu de la secție că o văzuse pe femeia arestată „ieșind singură din localul de pe Broadway“ (fals) și că, aproape de intersecția Broadway cu Thirty-first Street, aceasta i-ar fi acostat pe cei doi bărbați (din nou fals), după care (deci ceva mai târziu) s-ar fi întâlnit la colț cu un bărbat și o femeie (Crane și corista) și ar fi început să discute cu ei pe trotuar (din nou fals), omițând cu totul să menționeze că o arestase temporar pe coristă. Pe baza acestei relatări, agentul de serviciu a dus-o pe captivă într-o celulă din spatele clădirii. În timp ce se îndepărta, femeia „a strigat la noi, rugându-ne să depunem mărturie în favoarea ei în fața judecătorului“.

Între timp, ascultând povestea mincinoasă a lui Becker, corista a izbucnit în hohote de plâns, „îngrozită la culme“, iar Crane nu mai pridiea s-o calmeze, ca să nu „facă scandal“. După ce Dora Clark a fost dusă în arest, ei doi au plecat de la poliție, dar imediat ce s-au văzut afară, fata a țipat la el, încă plângând: „Dacă nu te duci la tribunal să pui o vorbă pentru fata aia, nu te numești bărbat!“ Descumpănit de cuvintele ei, Crane a protestat bâlbâindu-se: „Pe legea mea! Nu pot… nu-mi permit să fac așa ceva. Eu… eu…“

Se pare însă că după ce a condus-o acasă pe fată, l-au ajuns îndoielile. Arestarea fusese nedreaptă, și-a zis în sinea lui, și chiar dacă fata era

prostituată, nu fusese arestată pentru prostituție, ci pentru că ar fi acostat clienți. Cum reflectează Crane:

Dacă am avut vreodată vreo convingere, aceea este că fata nu i-a acostat pe cei doi bărbați. Acuma, dacă se mai întâmplă uneori și astfel de lucruri, cu siguranță că la ele asistă uneori și oameni cu caracter. Oare acești cetățeni respectabili se amestecă? Nu, se duc acasă și-i mulțumesc lui Dumnezeu că încă își pot vedea cuviincios de treburi […]

Dar fata aceea, fie ea prostituată sau orice altceva, era la momentul respectiv în mod evident însoțită de mine și — cerul să-mi ierte filosofia blasfematoare — o nedreptate suferită de o prostituată ar trebui să fie totuna cu cea suferită de o regină, spune martorul fără voie — un fraier.

Mai mult decât atât, sunt încredințat că respectivul polițist și-a necinstit datoria de funcționar public. Am eu oare o datorie ca cetățean, cetățenii au oare o datorie ca cetățeni sau nu au niciuna? E doar un mit că au existat pe vremuri oameni cu o conștiință a responsabilității civice și e oare posibil ca civilizația noastră municipală să-și facă un titlu de glorie din a le îngădui unor asemenea personaje să profite astfel de cei care sunt întru totul la cheremul lor?

Crane s-a întors deci la secția de poliție și a stat de vorbă cu agentul de serviciu, întrebându-l dacă-i poate trimite ceva fetei ca să ușureze starea de lucruri și oferind apoi o relatare completă a arestării așa cum o văzuse el. Agentul nu avea nicio opinie asupra chestiunii. Poate Crane spunea adevărul, iar ofițerul mințise, a zis el, dar fata tot rămânea o prostituată cunoscută, de aceea ordonase să fie închisă. Crane a repetat ce-i spusese lui Becker în momentul arestării și repetase apoi pentru sine:

— Dar n-a fost arestată ca cine știe ce prostituată. A fost arestată pentru că ar fi acostat doi bărbați și eu știu că nu i-a acostat pe cei doi bărbați.

— Ei bine, a zis agentul, se prea poate să aveți dreptate și aici, dar o să vă dau un sfat simplu, de om care stă la biroul ăsta de ani întregi și care știe mersul lucrurilor, și vă sfătuiesc pur și simplu să mergeți acasă. Dacă vă băgați nasul în cazul ăsta, sigur veți ieși plin de noroi.

— Poate că așa e, a zis martorul fără voie. Nu mă îndoiesc. Dar, cu toată sinceritatea, nu văd cum voi putea să stau departe de tribunal mâine-dimineață.

— Și totuși, așa să faceți, a zis agentul.

— Dar nu văd cum aș putea.

Agentul se plictisise.

— Oh, ascultați la mine, fata asta e doar o prostituată de rând, a zis el agasat.

Când a ajuns în camera lui, martorul fără voie a fixat ceasul deșteptător la ora cuvenită.

La opt treizeci dimineața, Crane a intrat în clădirea tribunalului pentru delicte minore din Jefferson Market pieptănat, îmbrăcat într-un costum albastru închis, pregătit să-și facă datoria de martor la arestarea ilegală a unei fete nevinovate, în timp ce colegii săi reporteri au insistat cu toții s-o lase baltă și să plece acasă, exact cum îl sfătuise și agentul de serviciu cu câteva ore în urmă, pentru că, așa cum a observat unul dintre ziariști, nu va părea „prea respectabil“ dacă se implică în acel caz, în timp ce altul a încercat să-i aline conștiința spunându-i că „[era] doar o nedreptate temporară“. Neputând pricepe sensul unei „nedreptăți temporare“, Crane scrie:

Prin urmare, dacă fetei i s-a făcut o nedreptate, trebuie să considerăm că toate împrejurările, toate forțele, toate opiniile, toate persoanele s-au aliat împotriva ei. Se pare că toată înțelepciunea lumii a declarat că nimeni n-ar trebui să facă nimic altceva decât să-și arunce pe fereastră simțul dreptății într-o atare speță. „Omul poate avea liniștit conștiință în timpul zilei“, spune înțelepciunea. „Să aibă conștiință în timpul zilei, dar e o prostie să aibă conștiință la ora 2:30 noaptea, în cazul unei prostituate arestate.“

Ajungând rapid la finalul articolului său de cinci pagini, Crane povestește că, după depoziția lui Clark — perfect adevărată în opinia martorului fără voie, chiar dacă a fost singurul dintre cei prezenți de această părere —, a luat și el cuvântul pentru a confirma spusele femeii, „iar judecătorul a achitat-o pe arestată“.

Exact așa au decurs lucurile, iar Crane relatează procesul fără greș. În acel moment părea a fi un caz închis și, de vreme ce articolul lui Crane s-a concentrat în primul rând pe propriile sale fapte și pe a explica de ce considerase necesar să-i ia apărarea lui Clark, nu s-a mai obosit să includă depoziția stufoasă a lui Clark, presupunând, probabil, că devenise irelevantă. Dacă povestea n-ar fi avut un al doilea act, presupunerea sa ar fi fost corectă, dar cum povestea s-a reluat după câteva săptămâni, e esențial să cunoaștem mărturia lui Clark pentru a înțelege natura complicată a cazului.

Mai multe ziare au relatat despre scurtul proces. Dacă ar fi fost implicată altă persoană în locul lui Crane, probabil că articolele nici n-ar fi existat, dar el era deja o figură cunoscută pe atunci, iar prezența sa la tribunal în acea dimineață a fost considerată suficient de interesantă ca să devină știre — mai ales când la mijloc era o poveste picantă despre o femeie de noapte tânără și foarte atrăgătoare. Unul dintre articole spune că, după ce Becker a povestit cum a decurs arestarea,

tânăra a negat povestea și i-a spus plângând judecătorului că e persecutată.

Iată povestea ei:

— Poliția mă persecută de acum vreo trei săptămâni, de când am fost arestată de polițistul Rosenberg, coleg de secție cu detectivul Becker. Atunci mergeam pe Broadway, unde era destul de întuneric, iar Rosenberg m-a abordat și am intrat în vorbă. I-am spus să-și vadă de treabă și l-am făcut „negrotei“. Atunci m-a arestat, iar a doua zi dimineață, când i-am povestit judecătorului în fața căruia am fost adusă că mă înșelasem crezând că Rosenberg e negrotei, polițistul s-a înfuriat.

M-a amenințat că mă arestează pentru sfidare. Două nopți mai târziu stăteam de vorbă cu o prietenă pe Twenty-third street și doi birjari m-au prevenit că mă caută Rosenberg și ofițerul Conway. Am așteptat până când am crezut că au plecat, apoi am luat-o spre casă pe o stradă lăturalnică. Conway mă urmărise și m-a arestat când nu mai era nimeni în jur.

A doua zi dimineață am fost amendată. Din acel moment am început să fiu arestată imediat ce vreun polițist în civil de la secția aia dădea cu ochii de mine.

Noaptea trecută am fost la Broadway Garden cu un bărbat și o femeie și am plecat împreună. Becker a apărut pe stradă și, în timp ce bărbatul o conducea pe cealaltă femeie la tramvai, m-a apucat de braț și m-a arestat. N-am vorbit cu nimeni.

Apoi, scriitorul Crane i-a spus judecătorului Cornell că e dispus să depună mărturie. A povestit că era în căutare de material pentru schițe și că în noaptea precedentă a făcut cunoștință cu acuzata la Broadway Garden. A spus că a plecat de la Broadway Garden împreună cu acuzata și alte două femei și au mers până pe Thirty-first street, unde a lăsat-o singură pe numita Clark pentru scurt timp, dar știe că aceasta n-a vorbit cu niciun bărbat.

— Datorită mărturiei acestui domn, pe care-l cunosc, a spus

judecătorul Cornell, am să te eliberez de această dată.

— Dar, domnule judecător, a spus acuzata, o să fiu iar arestată pe loc data viitoare când mă arăt prin zonă.

— O să fiu atent la asta, a spus judecătorul Cornell.

Nu se știe nimic despre polițistul Rosenberg, așa că nimeni nu are idee ce hram purta (dacă era danez, evreu sau altceva), dar mărturia lui Clark pare să sugereze — poate — că o acostase pe stradă cu cine știe ce propunere sexuală. Însă, presupunând greșit că era negru, adică un om cu care n-ar fi acceptat să se culce (deloc surprinzător în New Yorkul rasist din acele vremuri fățiș rasiste), ea l-a respins, iar el s-a simțit nu doar înciudat de refuzul ei, ci și grav jignit, furios pe greșeala ei. După noaptea respectivă, frumoasa prostituată a devenit o țintă pentru întreaga secție de poliție, în frunte cu Rosenberg și partenerul său Martin Conway și continuând cu Becker și întreaga ierarhie până la căpitan, un personaj influent pe nume Chapman. Acesta este contextul încurcăturii în care a nimerit fără să-și dea seama Crane la intersecția dintre Broadway și Thirty-first Street și, așa cum avea să afle mai târziu, prin gestul său de a susține cauza lui Clark nu doar că tăgăduise mărturia unui singur polițist rău — pusese la îndoială reputația întregii secții de poliție și, prin extensie, a întregului departament de poliție din New York, inclusiv a șefului cel mare Roosevelt.

Pentru moment însă, cazul părea închis, iar în dimineața zilei de 16 septembrie, când Crane a ieșit de la tribunal, impresia generală în presă era că făcuse față admirabil situației. Iată ce a titrat a doua zi Journal:

STEPHEN CRANE

LA FEL DE BRAV CA EROUL SĂU

ȘI-A CÂȘTIGAT

„SEMNUL ROȘU AL CURAJULUI“

ÎNTR-UN TRIBUNAL DIN NEW YORK

RECUNOSCÂND CURAJOS

CĂ A ÎNSOȚIT O FEMEIE DIN TENDERLOIN.

Era firesc ca Journal să-și apere cu vigoare propriul reporter, dar chiar și ziarele neutre au avut titluri respectuoase, făcând din Crane principala atracție a reportajelor lor, mulți publicând inclusiv extrase din interviurile pe care scriitorul le-a dat mai multor jurnaliști pe 16 după-amiaza. Cea mai completă relatare a apărut în Journal pe 17 și merită citată din mai multe motive: pentru ceea ce ne spune despre starea de spirit a lui Crane imediat după proces, pentru că aflăm că a declarat oficial că e dispus s-o susțină pe Clark dacă și când hotărăște să depună plângere împotriva lui Becker pentru mărturie mincinoasă și, mai ales, pentru ce ne spun paragrafele din final despre atitudinea poliției față de mărturia lui Crane — un mic semn despre ce avea să vină.

— Ofițerul McDemott m-a sfătuit vehement să nu încerc s-o ajut, pentru că eu par o persoană respectabilă, după spusele sale, și ar putea să-mi dăuneze. Știam foarte bine că risc o reputație pentru care am trudit din greu. Dar, a adăugat el, vorbim despre o femeie, și încă una acuzată pe nedrept, așa că mi-am făcut datoria de bărbat. Mi-am dat seama că dacă un bărbat ar sta cuminte deoparte într-un astfel de caz, atunci soțiile și surorile noastre ar fi la mila oricărei brute care face de rușine uniforma. Polițistul a mințit pur și simplu, iar dacă fata îl va învinui de mărturie mincinoasă, o voi susține bucuros.

[Journal]: — În timp ce așteptați în sală să luați cuvântul, riscând deci să vă atrageți direct dezaprobarea publicului, nu v-ați simțit ca eroul dumneavoastră din Semnul roșu al curajului înainte de prima sa bătălie?

Crane a zâmbit.

— Ba da, așa m-am simțit. M-am speriat groaznic, recunosc, și aș fi luat-o la fugă bucuros dacă mi-aș fi putut păstra onoarea.

[Journal]: — Iar acum, că s-a terminat, presupun că iar îi semănați eroului dumneavoastră, gata să încrucișați săbiile fără să clipiți?

— Nu, nu! a exclamat domnul Crane. Nu semăn cu eroul meu, pentru că data următoare voi fi la fel de îngrozit!

— Cum ați descri-o pe fată, domnule Crane?

— Ei, a răspuns el, era foarte arătoasă, să știți, și avea un păr… roșu… roșu închis…

— Da…

— Și sunt destul de sigur că purta un fel de bluză cu corset, a încheiat el disperat.

Aseară, la Secția de poliție 19, temerile fetei că va fi arestată din nou s-au dovedit a fi întemeiate.

— Sper să iasă pe străzi la noapte, ca să fie adusă aici, a spus jubilând ofițerul Daly.

Căpitanul Chapman a declarat că are deplină încredere în spusele lui Becker.

[Journal]: — Nu contează deloc că un om care se bucură de un renume internațional afirmă că fata n-a încălcat legea cu nimic?

— Cine e acest Crane? Un actor?

— Nu. Un scriitor.

— N-am mai auzit de el până acum. Becker e un om bun și e în poliție de patru ani. Îl cunosc bine, cum îl cunoaște și poliția în general. Și îl cred.

Căpitanul a recunoscut, totuși, că Becker făcuse recent o arestare asemănătoare și că mai mulți reporteri susținuseră că fata respectivă era nevinovată.

S-au publicat articole la New York, Boston, Philadelphia și în multe alte locuri și niciunul n-a rezistat tentației de a aduce în discuție Semnul roșu al curajului sau de a trata cazul în termeni dintre cei mai melodramatici (tânăr cavaler rătăcitor salvează domniță în pericol), ceea ce lui Crane trebuie să i se fi părut nu doar ridicol, ci și enervant, dar măcar primele relatări au fost favorabile. Însă chiar de a doua zi a fost lejer luat peste picior în Boston Herald („Stephen Crane, romancier, s-a distins la tribunalele pentru delicte minore din New York într-un mod care face cinste inimii, dar nu și minții sale“) și, cum se pregăteau cu siguranță noi comentarii mincinoase și distorsionări

(și chiar se pregăteau), Crane a hotărât să lămurească lucrurile oferind propria versiune asupra celor întâmplate în „Aventurile unui romancier“ (un text ilustrat, publicat de Journal pe prima pagină duminică pe 20), în speranța de a reduce la tăcere bârfele și de a readuce în centrul atenției publicului celui mai important aspect al cazului: nu persoana sa, și nici măcar a lui Clark, ci problema abuzurilor poliției.

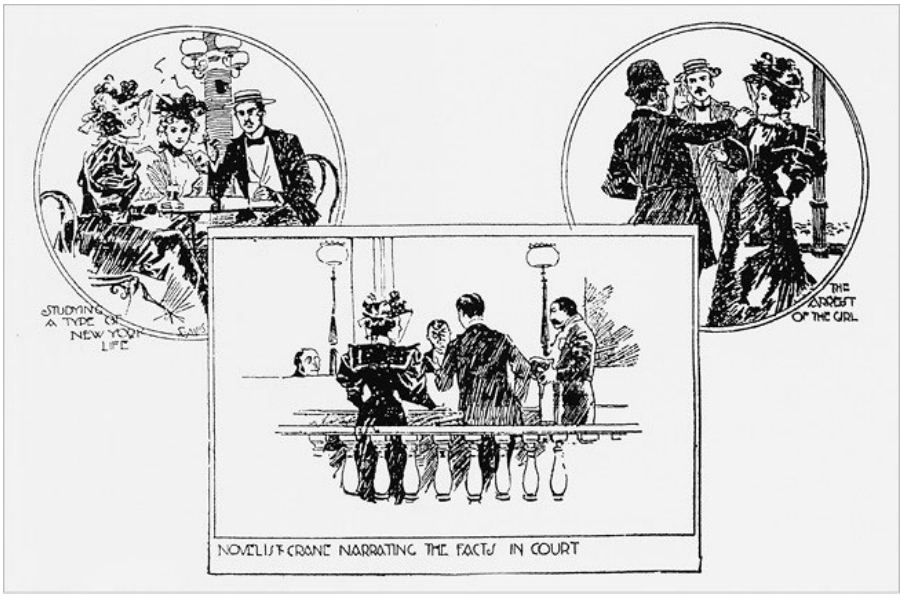

Ilustrații suplimentare ale unor scene descrise în „Aventurile unui romancier“,

New York Journal, 20 septembrie 1896

A muncit neobișnuit de mult la articol, rescriindu-l de câteva ori înainte să-l predea, tăind și revizuind până când i s-a părut că a ajuns la un echilibru. Dar unul dintre pasajele la care a renunțat e semnificativ, o tiradă în cinci fraze care cristalizează ideile pe care Crane le învârtise în minte după dezastrul de la Madison Square Garden de la jumătatea lui august — motivul pentru care scrisese articolele apărute în Port Jervis —, doar că între timp înțelesese și mai bine chestiunile fundamentale vizate și a reușit să se exprime cu o nouă claritate și vigoare:

Oricine gândește știe, probabil, că dreptul de a aresta e una dintre puterile cele mai periculoase pe care o societate organizată le poate conferi unui individ. E o putere de o asemenea amploare formidabilă, încât rareori vom găsi o situație cu care se confruntă oamenii care să necesite mai multă prudență. Un cetățean ticălos e lamentabil; un polițist ticălos e o monstruozitate. Teoretic, prima preocupare a guvernului este să dea controlul oamenilor cinstiți și să zădărnicească pe cât posibil ambițiile răufăcătorilor. Când guvernul dă puterea pe mâna unui răufăcător, sigur că încalcă acest principiu și devine absurd.

Poate că i s-a părut că începe să semene cu un tribun de ocazie, așa că a tăiat pasajul și l-a înlocuit cu o singură frază: „Cred că acest polițist și-a bătut joc de datoria de funcționar public.“ Nimic mai adevărat, dar în versiunea mai lungă explică de ce ajunsese la respectiva concluzie — ceea ce clarifică și de ce se declarase dispus s-o apere din nou pe Clark dacă avea să depună plângere împotriva lui Becker. Becker era cel luat în vizor de Crane pentru că el și alți polițiști de teapa lui nu erau garanți ai păcii, ci distrugători, și meritau să fie desființați.

31

Între timp, Crane și-a văzut de treabă, iar roata lumii a continuat să se-nvârtă. La doar două zile după ce publicase „Aventurile unui romancier“ a luat parte la lectura comună de la Lantern Club alături de Cahan și Garland. În Bookman i-a apărut o nouă poezie („Explic trecerea argintată a unei corăbii noaptea“), Reynolds a devenit agentul său, în Anglia a apărut noua variantă din Maggie, iar cărțile sale cele mai recente, Micul regiment și A treia violetă, urmau să fie tipărite în scurt timp. Cât despre producția sa din acea toamnă, aceasta a constat în mare parte din povestiri, schițe și articole despre Tenderloin, unele superficiale, dar altele impresionant de bune, chiar fantastice. E greu de identificat exact perioada când au fost scrise (de pildă, un text despre Mexic conceput în 1895 a ieșit la lumină abia în octombrie 1896), dar lucrul demn de remarcat la aceste noi lucrări este că nu există nicio diferență de calitate între cele scrise înainte de

întâlnirea cu Clark și cele de după. Un caz rar de armură defensivă, poate, dacă nu cumva de tenacitate unică, dar Crane era un om care scria, scria, scria și iar scria și de îndată ce se apuca să scrie ce-și pusese în gând (pentru dragoste sau bani), pagina din fața lui îl înghițea.

Două nestemate microscopice, de câte două pagini fiecare, au fost scrise înainte de furtună. Prima stă undeva între articol și schiță și a fost inspirată de vizita lui Crane la tribunalul pentru delicte minore din Jefferson Market pe 14 septembrie (cu o zi înainte de întâlnirea cu coristele de la salonul turcesc de fumat), iar cealaltă e o povestire difuzată de Bacheller pe 30 august, cam cu două săptămâni înainte ca Crane să-și înceapă colaborarea cu Hearst.

„Un detaliu“ începe cu o bătrână mărunțică într-o rochie neagră și „o bonetică ciudată“, care înaintează încet prin tumultul unei după-amiezi în cartierul comercial din zona Sixth Avenue. Copleșită de aglomerație și de zarva din jur, femeia vrea să pună cuiva o întrebare, dar de fiecare dată când încearcă să deschidă gura, curajul o părăsește. Apoi vede două tinere îmbrăcate elegant care privesc vitrina unui magazin, cântărind din ochi marfa expusă de parcă ar avea tot timpul din lume. Cititorul înțelege imediat că sunt prostituate („purtau rochii cu mâneci enorme, care le făceau să semene cu niște veliere cu toate pânzele întinse“), dar bătrâna n-are nici cea mai vagă idee despre ocupația lor și le ia drept două domnișoare bine crescute și sofisticate. Se apropie sfioasă de ele, privește și ea vitrina, apoi le pune întrebarea pe care se rușinase să le-o adreseze altora: „Mă scuzați, dar îmi puteți spune unde pot găsi de lucru?“ Fetele o măsoară din priviri și sunt gata „să schimbe între ele un zâmbet“, dar își înăbușă impulsul și se minunează de ridurile ei care nu trădează „nici urmă de experiență, de cunoaștere“ și de expresia din ochii ei, „încrezătoare, ignorantă și candidă ca cea a unui copil“. Ea le spune că-și caută de lucru pentru că are nevoie de bani și, chiar dacă nu e voinică, e pricepută la cusut, iar dacă ar nimeri într-un loc „plin de bărbați cumsecade“, ar putea îngriji de gospodărie. În acel moment, fetele își zâmbesc în sfârșit, dar e un „zâmbet mai degrabă delicat, la hotarul tristeților personale“. Nu, doamnă, spune una dintre ele, nu crede că știe pe nimeni, dar în următoarea clipă, observând dezamăgirea de pe chipul bătrânei, îi cere adresa și-i promite s-o contacteze dacă reușește să găsească un potențial angajator.

Bătrâna mărunțică îi dictă adresa, aplecându-se să vadă cum scrie tânăra pe o carte de vizită cu un mic creion argintiu. Apoi spuse:

— Vă mulțumesc foarte mult.

Le salută cu o plecăciune, zâmbind, apoi își văzu de drum pe bulevard.

Iar cele două fete rămaseră pe trotuar și se uitară după făptura în vârstă, mică și plăpândă, cu rochia ei neagră și boneta neagră ciudată. Până când în sfârșit o înghiți furnicarul asurzitor, dezlănțuit de oameni și trăsuri.

Un episod scurt, dar emoționant care, dacă ar fi fost tratat altfel, ar fi putut degenera într-o farsă sau un crescendo de muzică lacrimogenă de vioară, dar aceste capcane sunt evitate prin control lingvistic și rezervă emoțională, atingând un patos nesentimental, așadar un patos veritabil, și nu doar o copie tristă, și ce idee inspirată ca ultimul paragraf să nu fie povestit de un observator omniscient, ci văzut prin ochii celor două tinere prostituate, în timp ce se uită cum dispare silueta mărunțică în negru în uriașul burdihan al străzilor orașului. Încă un moment cinematografic și, dacă nu mă înșel, această schiță scurtă și fulgerătoare e singura creație a lui Crane în care toate personajele principale sunt femei.

Și „Elocvența suferinței“ e despre o femeie la ananghie, de această dată o tânără, o slujnică acuzată de stăpânii ei de furt, care e pe cale de a fi strivită de malaxorul sistemului de justiție — unul dintre numeroasele cazuri observate de Crane în timpul vizitelor sale la tribunal. Începe cu o descriere ironică a cadrului, comparând sala tribunalului cu o biserică, cu ferestrele sale „înalte și pioase“, și pe polițistul postat la ușă — care le spune tuturor celor care intră „Scoateți-vă pălăria“ — cu „un preot care vede că sanctitatea bisericii a fost nesocotită sau uitată“. Trece apoi la diferitele grupuri de oameni din sala de judecată, cei implicați în cazuri și cei care au venit să caște gura „din curiozitate“, sperând să trezească din amorțire „nervii lor tociți și lehămetiți de lume — strune care refuză să vibreze pentru banalități“. Abia după aceea, nu mai devreme, o prezintă pe servitoarea care stă în picioare într-un colț, păzită de un polițist în civil, uscându-se de plâns în timp ce lacrimile i se revarsă din ochi, lăsând „grozave dâre rozalii pe chipul ei“. Din când în când privește în

colțul opus al sălii, „unde două tinere bine îmbrăcate și un bărbat așteptau cu seninătatea celor care n-au a se teme că vor afla cum arată o închisoare pe dinăuntru“. Femeile sunt angajatoarele ei, iar când cazul ajunge în fața judecătorului, cele două declară „pe un ton calm și moderat“ că fata furase lenjerie de mătase în valoare de cincizeci de dolari dintr-una dintre camerele lor. Prin contrast, când fata are ocazia să dea o explicație, e atât de agitată și speriată, că are buzele livide. Avocatul reclamantelor o ia la întrebări, după cum ne spune Crane „cu aerul unui om care aruncă într-o casă de piatră cu niște ghivece de flori“, după care scurta ședință se încheie cu concluzia judecătorului că dovezile sunt îndeajuns de solide pentru „a o trimite pe fată la judecată“.

Aprodul cu ochi ageri începu pe dată să facă loc următorului caz. Cele două femei bine îmbrăcate și însoțitorul lor se întoarseră într-o direcție, iar fata în cealaltă direcție, spre o ușă cu arcadă austeră care dădea într-un culoar pietruit. Apoi sala tribunalului răsună de un țipăt teribil, țipătul acelei fete care se credea pierdută.

Țipătul e atât de puternic, de sfâșietor, încât străpunge mulțimea ca o lamă de cuțit. Fata se prăvălește în brațele unui aprod și, în timp ce „bate nebunește de două ori din călcâie pe podea“, zbiară îngrozită: „Sunt nevinovată! Oh, sunt nevinovată!“

E o izbucnire extraordinară, cu totul neașteptată, complet în afara normelor obișnuite de comportament public, iar în următorul paragraf, Crane se oprește pentru a examina țipătul în sine și efectul său asupra persoanelor din sală — de fapt, efectul avut asupra lui.

Oamenii se milostivesc de cei care n-au nevoie, iar vinovații plâng singuri; dar țipătul acestei fete, fie ea vinovată sau nu, vădea o suferință atât de profundă — o durere atât de grăitoare, încât a retezat ca un pumnal perdeaua banalului, scoțând atât de limpede la iveală spectrul învăluit în mâhnire din inima tinerei, pe un ton al minții atât de universal, încât cine îl auzea citea în el propriile-i plăsmuiri înspăimântătoare ale cugetului în miez de noapte.

E un pasaj ciudat de împiedicat pentru Crane în această etapă a

evoluției prozei sale, unul care începe în forță cu afirmații epigramatice, își construiește argumentația cotind brusc și plin de compasiune spre „suferința atât de profundă“ (nu doar a fetei, ci a oricui a suferit vreodată groaznic), apoi se dezechilibrează cu formularea stângace „o durere atât de grăitoare“ și cu excesivul „spectru învăluit în mâhnire“ doar pentru a se redresa la ultimele cuvinte și a se încheia cu aceeaşi forţă cu care începuse. Cine știe cât de rapid au fost scrise aceste pagini și în ce condiții, dar micile poticneli stilistice au propria lor încărcătură emoțională, pentru că ni-l arată pe Crane cel mereu articulat și cu mână sigură bâlbâindu-se în timp ce bâjbâie după cuvinte care să redea grozăvia țipătului fetei — forța transcendentă a sufletului unui om dezgolit în fața altora și, în consecință, impactul său profund personal asupra altora și în primul rând asupra lui Crane.

Totuși, adevăratul subiect al textului nu e fata, nici agonia ei sau verdictul în cazul ei, ci tribunalul însuși și cât de oarbă e justiția în felul cum aplică legea — rapid, mecanic, cu o indiferență supremă față de viețile celor judecați. Nici nu se termină bine cazul fetei că începe următorul, iar Crane își încheie scurta relatare sărind la un registru cu totul diferit:

Țipetele se stinseră pe culoarul pietruit. Un polițist stătea calm, sprijinindu-se cu un braț de balustradă, iar dedesubt era un vagabond în vârstă, aproape complet știrb, care se bălăbănea și rânjea.

— Vă rog, dom’ jude, zise bătrânul când îi veni rândul să vorbească, cruțați-mă de data asta, că-i prima dată de mă cherchelii, domnu’.

Un aprod ridică mâna ca să-și ascundă zâmbetul.

Da, e amuzant, dar și mai important este că scena mustește de superioritate ironică, ba chiar de dispreț. Cu doar câteva momente înainte, o servitoare despicase cerul cu urletul ei de durere, dar acele vaiete sunt date uitării și, cum tragicul și comicul se confundă mereu într-o sală de judecată, acolo treburile își urmează nestingherite cursul, iar acum, că am trecut la următorul caz, să vedem dacă ne putem abține să râdem de acel beţivan irlandez amuzant.

***

Revista Town Topics a scos în lume cel mai recent text de ficțiune al lui Crane pe 1 octombrie, aceasta fiind, probabil, cea mai rapidă călătorie de la creație la publicare pentru oricare dintre povestirile sale. Scrisă la doar câteva zile după mărturia sa de la tribunal, „În Tenderloin: un duel între un ceas deșteptător și o hotărâre sinucigașă“ a urmat imediat după „Aventurile unui romancier“ și e interesant de observat că în ambele texte apar ceasuri deșteptătoare. Mă îndoiesc că Crane a fost el însuși conștient de repetiție, dar iat-o limpede ca bună ziua, iar dacă alăturăm aceste ceasuri pentru o privire mai atentă, se dovedesc a fi remarcabil de asemănătoare și totuși total diferite, pentru că adevăratul ceas deșteptător din camera lui Crane i-a permis să se trezească la timp ca să se ducă la tribunal și să salveze o prostituată din Tenderloin de la o arestare nedreaptă, în timp ce al doilea, cel imaginar, e folosit de un proxenet pentru a lovi în cap o prostituată din Tenderloin. Să-și fi exprimat Crane exasperarea față de Clark pentru că-l târâse în acel vârtej compromițător de controverse și atenție publică, făcând ca numele lui să apară în zeci de ziare din toată țara? O exasperare atât de mare încât o parte din el ar fi vrut să-i zdrobească țeasta cu ceasul care-l deșteptase ca s-o apere? E posibil. Iar dacă e așa, e un indiciu elocvent despre cât de scindat se simțea pentru că-și riscase reputația, dar ar trebui să ne amintim că orice operă de ficțiune are pe undeva o componentă autobiografică, oricât de obscură sau de îngropată sau de imposibil de cunoscut ar fi aceea și, cu sau fără prezența tulbure a Dorei Clark, e chiar un text bun — bogat, foarte complex și straniu, de departe cea mai bună povestire despre Tenderloin scrisă de Crane în acele săptămâni dificile de dinainte să împlinească douăzeci și cinci de ani.

Începe cu un prolog glumeț, la persoana întâi, în care autorul se plânge că toată lumea pare să știe deja tot ce e de știut despre Tenderloin, de la preoți la forțele de ordine și la „prietenii din stele“, de departe, dar el se pregătește să spună povestea bătăliei purtate în Tenderloin între un ceas deșteptător și o hotărâre suicidară — „o chestiune lipsită de însemnătate“ — pentru că pare a fi singurul incident din Tenderloin care n-a ajuns deja la urechile tuturor cetățenilor lumii.

Imediat se stabilește tonul — șmecher, jucăuș, distant și asumat —, pe care Crane îl păstrează până la sfârșitul poveștii ce relatează un episod

cumplit, desfășurat pe parcursul unei nopți, până la ivirea zorilor, care aproape că le vine de hac peștelui pe nume Swift Doyer și prietenei sale prostituate care rămâne nenumită, dar povestea e și un comentariu despre însuși actul de a povesti și despre contrastul între viața trăită de oamenii adevărați și viețile personajelor imaginare din povești.

Swift și prietena lui se ceartă în micul lor apartament din Tenderloin. El a prins-o cu o minciună și-i face un scandal monstru pentru că e „gelos în felul ciudat și strâmb al celor de teapa lui“, tună și fulgeră acuzator într-o tiradă repetitivă, turbată, care nu-i lasă fetei înlăcrimate nicio șansă de a se apăra. Într-un final, după ce o numește mincinoasă de douăsprezece ori în douăsprezece feluri ușor diferite, se oprește, se ridică de la masă ca să-și aprindă o țigară și-i poruncește și ei să se ridice, „să te văd cum minți!“.

În beznă flutură ceva alb, la fel de vag ca sloiurile de gheață pe lângă care trece legănându-se o corabie în noapte. Apoi lumina de gaz se înteți brusc și fata apăru în fața lui. Era o stranie apariție albă într-o rochie ca de vestală. Aducea cu preotesele din picturile religiilor mediteraneene de mult dispărute. Părul îi cădea în dezordine pe umeri. Fata întinse brațele, strigând către Swift cu o durere care părea aproape la fel de reală ca durerea oamenilor buni.

— Oh, oh, inima mi-e frântă! Inima mi-e frântă!

Dar Swift știa la fel de bine ca oricine că aceste fete n-au inimă de frânt, ceea ce-l umplu iar de furie. Înșfăcă un ceas deșteptător de pe bufet și o lovi eroic în cap cu el.

Astfel se încheie prima succesiune de evenimente. După lovitură, fata se apropie de oglindă clătinându-se pe picioare. Swift presupune că vrea să inspecteze rana de la cap, dar când lansează un nou atac verbal, ea se uită la propria ei imagine și spune: „Am luat morfină, Swift!“.

Țipetele se opresc, furia se oprește, totul se oprește. Swift se repede la „un mic flacon roșu“ și vede că e gol. Opt doze de un sfert de gram

dispăruseră. E suficient ca să omoare un om și, cum observă Crane cu o notă de umor în următoarea frază: „Hotărârea sinucigașă o luase mult înaintea ceasului deșteptător.“ Apoi, „cu multă prezență de spirit“, de fapt, total fără prezență de spirit, Swift aruncă pe fereastră flaconul de medicamente gol, de parcă asta ar putea să-i ajute pe vreunul dintre ei, din moment ce pastilele sunt deja în stomacul fetei.

Brusc începe o cursă furibundă contracronometru, când Swift se mobilizează ca s-o salveze, pentru că, în ciuda crizei de furie din urmă cu doar câteva momente, o iubește pe fată și nu-și poate imagina viața fără ea. Îi toarnă whiskey pe gât ca s-o țină trează, apoi începe să-i care pumni ca s-o țină trează și, deși pare ciudat să lovești pe cineva cu pumnul ca să nu-și piardă cunoștința, Crane susține tactica observând că „filosofia noastră cuviincioasă știe prea puține despre dragostea și disperarea din acele mângâieri“, iar în timp ce Swift o lovește și-o îndoapă cu whiskey, îi și vorbește, chemându-i „lumina în ochi“ și „sufletul îndărăt de la hotar“, dar, în ciuda eforturilor sale, ea se lasă „inertă în scaun ca o păpușă de cârpă“. Neștiind ce altceva să facă, el o sprijină de scaun și dă fuga la bucătărie să pună de cafea. Un lucru dificil, căci degetele nu par dispuse să-l asculte, dar până la urmă reușește să le supună și să ducă treaba la capăt. „Când ridică trupul fetei și o duse în bucătărie, avea pe chip o expresie sălbatică, rătăcită și bolborosea ca un ucigaș în miez de noapte.“ Poate cam exagerat, dar potrivit cu tonul hiperbolic care se menține de la bun început („Oh, oh, inima mi-e frântă!“), după care Crane pune punct frazei cu această idee oarecum bizară (care devine și mai bizară în urma unei posibile greșeli de tipar, „dubios“ în loc de „duce“[74]): „și cum nu se dedă la uciderea respectabilă, literară a unui dubios regal, aproape orice scriitor cu scaun la cap ar trebui să se rușineze de această poveste.“[75]

De ce să se rușineze? Pentru că crimele respectabile sunt cele literare, comise împotriva unor dubioși sau duci de viță nobilă, pe când Doyer e „un ucigaș în miez de noapte“ (sau cel puțin așa arată), deci nu e respectabil, ceea ce înseamnă că orice scriitor care alege să-i spună povestea ar trebui să se rușineze pentru că preferă crimele reale celor literare. Totul e o glumă, desigur. Crane ironizează din nou scliviselile cuviincioase ale ficțiunii contemporane standard, dar în același timp se și apără (prin logică inversă) pentru interesul arătat unor personaje ca Swift Doyer, o preocupare care nu era mereu văzută cu ochi buni de arbitrii bunului gust. La sfârșitul acelei luni, de pildă, un alt articol al său despre pătura de jos a societății apărut în Journal, „Tenderloin așa cum e în realitate“, a fost atacat într-un ziar din San Francisco ca fiind „cea mai mare mizerie“, atât de scandalos că „nici măcar Gazeta Poliției nu coboară în asemenea hăuri“.

După acea frază despre crime respectabile și nerespectabile, povestea face un salt de câteva ore, iar „când se iviră zorii albaștri oțeliți, iar hornurile se ridicau în depărtare, negre pe cerul trandafiriu, fata stătea la masa din salon, bolborosind și gesticulând ca o nebună“. Era încă sub efectul morfinei, dar respira, iar Swift o privea de la celălalt capăt al mesei și „trebuia să-și repete că stă acolo, istovit și împietrit de lupta purtată, așteptând clipa când mâna nevăzută are să azvârle acel suflet în abis şi el va rămâne singur“.

În acel moment se întâmplă ceva care răstoarnă din nou evenimentele, ceva minunat și neașteptat care face ca povestioara să fie excepțională. Cu o tușă genial de inventivă, Crane introduce o muscă deasupra mesei, o biată muscă banală, cea mai măruntă dintre creaturile mărunte și neînsemnate, iar când musca aterizează pe un tablou de pe perete, atenția fetei e atrasă brusc într-acolo. „O, uite o musculiță“, spune ea. Se ridică, întinde degetul și se apleacă în față s-o atingă. „Bună, musculițo“, spune ea, dar imediat ce degetul ei o atinge, musca („poate prea înfrigurată ca să fie vioaie“) cade la podea. Fata scoate un țipăt, se aruncă în genunchi și-și caută micuța prietenă, „cerându-și cu delicatețe iertare“ întruna, iar când găsește musca, o culege de pe jos și o apropie de lampa cu gaz ca s-o resusciteze — o operațiune de salvare asemănătoare cu cea pe care Doyer o executase pentru ea. Ca o Ofelie drogată plutind printr-un salon de psihiatrie, femeia bolborosește pentru sine un monolog semidelirant, plin nu doar de milă, ci și de remușcări.

— Sărmană musculiță, spuse ea, n-am vrut să-ți fac niciun rău. Nici prin cap nu mi-ar trece să-ți fac vreun rău. Ia să vedem — poa’ te-oi încălzi și-o să zbori din nou. Oi fi strivit sărmana musculiță mică, mică? Îmi pare rău — zău că da. Biata micuță! Nici într-o mie de ani nu m-aș fi gândit să-ți fac vreun rău, sărmană musculiță…

Swift nu mai participă la dramă, ci devine un simplu observator, un martor uluit înțepenit pe scaunul său, la masă, urmărind ceea ce-și închipuie a fi agonia iubitei sale. Dar își dă seama că se întâmplă ceva ciudat, pentru că moartea așa cum o văzuse el înfățișată în piese de teatru și povești n-ar trebui să se întâmple așa cum pare să se întâmple în acel moment. La fel ca Maggie Johnson cu visele ei despre o dragoste ca-n basme și Henry Fleming cu iluziile lui homerice despre război, durul Swift Doyer a căzut victimă narațiunii convenționale despre moarte. Deși următorul pasaj e unul comic, e totodată un nou

atac ascuns lansat de Crane în lungul și frumosul război pe care-l purta de ani întregi.

Invariabil, mintea omului e năpădită de lucruri ciudate la momentul nepotrivit și Swift își dădea seama că scena la care asista e o sfidare a prejudecăților sale. După știința lui, oamenii se comportau într-un anumit fel când mureau. De ce se sinchisea fata aceea de o muscă blestemată? De ce, pe toți zeii dramaturgiei, nu spunea nimic despre trecutul ei? De ce, pe rafturile sfinților literaturii, nu-și cuprindea fruntea în palme, spunând: „Ah, am fost odinioară o fată nevinovată“? Ce era în neregulă la acea scenă a morții? La un moment dat se simți atât de atacat în bunul simț, încât mai să întrerupă bălmăjelile fetei.

Atunci îi trecu prin minte un gând nou. Fata n-avea să moară. Cum să moară în acele condiții? Nu era forma corectă.

Crane își încheie micul și abilul text cu un tablou matinal care ne prezintă cele două personaje epuizate și o întorsătură de final ieșită din sfredelul său de povestitor:

Fata vorbi un ceas întreg cu musca, cu lampa, cu pereții, cu hornurile din depărtare. Într-un final, se așeză în fața lui Swift care picotea, vorbind încetișor pentru sine.

Când s-a luminat de-a binelea dormeau amândoi, iar degetele fetei o porniseră pe masă până când găsiseră cârlionții de pe fruntea bărbatului. Dormeau, ceea ce e până la urmă o acțiune umană la care se pot deda în siguranță personajele din ficțiunea vremurilor noastre.

Swift Doyer reapare ca personaj secundar în altă povestire despre Tenderloin publicată luna următoare, „Bill Opiomanul și iubita lui“, o comedie neagră, povestită cu nerv, despre un escroc dependent de opiu care face pneumonie, o poveste în care mai apare un personaj din alt text scris tot în acea perioadă, Jimmy Cârtița din „Diamante și

diamante“, un tenor cu „voce de Tenderloin“, el însuși escroc de ocazie, care păcălește niște guguștiuci infatuați, cu dare de mână, să cumpere inele cu diamante fără diamante. „Bill Opiomanul“ a apărut în Journal pe 29 noiembrie, dar „Diamante și diamante“ pare să se fi pierdut într-un talmeș-balmeș de manuscrise ale lui Crane și a dormitat neobservată vreme de două războaie mondiale până când în sfârșit a fost găsită și publicată în 1956 în Bulletin of the New York Public Library. Ambele povestiri pot fi considerate creații minore, dar la Crane minor e tot bun sau chiar foarte bun și oricare dintre aceste miniaturi vioaie, cinice s-ar prezenta mai mult decât onorabil într-o antologie de povestiri clasice despre New York.

A mai publicat două articole despre Tenderloin pentru Hearst, o serie de anecdote reale sau imaginare despre localurile de noapte din cartier care nu sunt remarcabile, dar sunt captivante. Cel mai bun dintre ele, „Tenderloin așa cum e în realitate“, a fost suficient de provocator pentru a inspira comentariul cu „cea mai mare mizerie“ din partea publicației Wave din San Francisco, probabil fiindcă include relatarea unei încăierări de bar crunte, lovitură cu lovitură, dar mai e și această scenetă amuzantă, scrisă cu umor sec, care mi se pare că s-ar potrivi de minune într-o piesă absurdă de la jumătatea secolului XX:

Cinci bărbați au împins cu putere ușile batante ale unui bar strălucitor de pe Broadway, au intrat și s-au așezat la o masă. Erau îmbrăcaţi de seară şi-şi ţineau cu toţii bărbiile de parcă n-ar fi fost ale lor.

— Ei, băieţi, ce vreţi să beţi? întrebă unul dintre ei.

I se răspunse, iar după ceremonial urmă un moment de tăcere. La un moment dat, alt bărbat exclamă:

— Hai să mai bem un rând!

După această izbucnire şi ceremonialul aferent, se lăsă iar tăcerea. Într-un final, un bărbat şopti:

— Ei, hai să mai bem un rând.

Doi membri ai grupului discutau despre starea pieţei de pielărie. Urmă un moment palpitant când un mic vânzător de ziare se furişă în local, lăudând o ediţie specială târzie, şi fu dat afară de chelner. Cei cinci îşi concentrară întreaga atenţie asupra incidentului.

— Hai să bem un rând, zise apoi unul dintre ei.

La un moment dat, spre dimineaţă, unul dintre bărbaţi căscă şi spuse:

— Eu mă duc acasă. Am un tren de prins la prima oră și…

Ceilalți patru se treziră.

— Oh, stai așa, Tom. Stai așa. Mai bea un pahar înainte de plecare. Nu pleca fără un ultim pahar.

Bărbatul îl bău. Apoi se lăsă liniștea. Apoi bărbatul căscă iar și spuse:

— Hai să mai bem un rând.

Totuși, cel mai captivant text jurnalistic al lui Crane din timpul Cazului Clark n-a avut nicio legătură cu Tenderloin sau cu orașul New York, iar dacă încercăm să ne imaginăm în ce vâltoare trebuie să fi trăit în acea toamnă, ni se va părea firesc că a acceptat propunerea publicației lui Pulitzer, World, să călătorească în nord, într-un orășel

de pe malul râului Hudson, împreună cu un ilustrator din echipa lor, ca să scrie un reportaj despre scaunul electric din închisoarea locală, Sing Sing. O sarcină tristă, desigur, dar, date fiind împrejurările în care se găsea Crane în acel moment, poate că era în starea potrivită pentru a contempla moartea în forma sa cea mai modernă, mai eficientizată mecanic. Moartea fusese subiectul a trei dintre cele mai bune dintre povestirile sale mai noi, atât pericolul de moarte în care se aflaseră Puștiul din New York și iubita lui Swift Doyer, cât și moartea consumată a păstorului Bill, dar acestea fuseseră morți inventate în lucrări de ficțiune, nu morți adevărate ale unor bărbați și femei vii, și chiar dacă nu i s-a impus să asiste la o execuție pentru reportajul despre Sing Sing, tot avea să fie destul de greu să se uite la scaunul de lemn neocupat din sala de execuție.

Umorul năstrușnic, tonul săltăreț și întorsăturile de frază vioaie din schițele despre Tenderloin lipsesc cu desăvârșire în „Pogonul diavolului“. Fără îndoială, Crane își menținuse moralul ridicat prin acele scamatorii retorice, dar imediat ce a ajuns la Sing Sing, gata cu distracția.

De la început se duce direct în camera de execuție. Pereții și tavanul sunt îmbrăcați în lemn lustruit și singurul obiect din cameră e scaunul, și el tot din lemn lustruit. E un scaun mare, genul de scaun potrivit pentru un bancher prosper, iar spațiul duhnește groaznic a lac, un miros atât de puternic, încât creează o atmosferă asemănătoare cu cea dinăuntrul unei fabrici de vagoane. De după un panou despărțitor iese o țeavă lungă, la capătul căreia atârnă un cablu electric, „gros cât un trabuc“. Niște curele late și groase stau înfășurate neglijent pe brațele scaunului. Bărbatul manierat și săritor care i-a condus pe Crane și pe însoțitorul său în cameră le spune că „toată povestea durează cam un minut, din clipa în care ne ducem după ei“, dar când îi întreabă dacă vor să fie legați pe scaun, „ca să-și închipuie cum e“, amândoi refuză politicos. Își dau seama că timpul său e prețios, îi explică ei, și n-ar vrea să-l supună unui asemenea deranj.

Crane începe să mediteze la contrastul între cadrul tihnit și scopul său sinistru, „căci încăperea e un loc al încununării unei crime, iar scaunul e tronul morții“ și toate acele „lucruri banale“ — „miros de lemn lăcuit […] glasul lipsit de emoție […] al unui gardian […] o mătură […] într-un colț de lângă ușă, un cer albastru și o bucată dintr-un copac verde care se leagănă la o fereastră atât de mică, încât pare săpată de o mitralie“ — nu fac decât să accentueze oroarea „acelui scaun confortabil, o piesă de mobilier banală care așteaptă în liniște și singurătate, așteaptă și tot așteaptă“.

E răbdător — răbdător ca timpul. Chiar dacă următorul prinț păcătos și pământiu care-l va ocupa e acum doar un prunc care se joacă la picioarele maică-sii cu niște cuburi pe care e scris alfabetul, acest scaun așteaptă. Ochii săi nu-l pot vedea, așa cum nu pot vedea umbrele copacilor noaptea, și totuși se înalță deasupra lui, monstruos, implacabil, infernal, destinul lui — acest scaun răbdător, confortabil.

Crane iese din clădire și se duce pe un deal care se înalță deasupra Hudsonului, unde mici ambarcațiuni trec domol peste „panglica argintie“ a apei, iar pe frumosul teren de deasupra, unde întâmplător se află cimitirul condamnaților, e liniște deplină.

Pe pământ sunt presărate șiruri de cruci albe simple. Inscripțiile sunt succinte: „Aici zace Wong Kee. Decedat pe 1 iunie 1890.“ În fața crucilor se înalță veranda albă a unei căsuțe […] Dacă oamenii de pe această verandă își coboară vreodată ochii de la râul lat și privesc aceste pietre de mormânt, probabil că-și dau seama că pot și nu pot descifra inscripțiile de la acea distanță. Întâlnesc linia de hotar între coerență și începătoșare.

Ultimele două fraze par să surprindă esența proiectului lui Crane în toate formele sale multiple, ficțiune și nonficțiune deopotrivă, pentru că în inima scrisului său, el acordă o atenție deosebită inconstanței lumii percepute, ochiului care privește și încearcă să priceapă ce vede, minții care privește înăuntru la încâlceala de impulsuri și emoții contradictorii care bombardează întruna conștiința, și nicăieri în opera sa nu reușește să exprime asta mai precis decât în acest pasaj. Să privești ceva de la distanță, ceva care oscilează la granița dintre lizibil și ilizibil, linia de hotar între coerență și începătoșare, iar acel hotar, acel loc al nedeterminării unde subiectivul și obiectivul se confundă reprezintă terenul îngust pe care se desfășoară cele mai multe dintre creațiile lui Crane și, cum e un teren care nu fusese niciodată explorat atât de complex înaintea lui, scriitorul se impune ca descoperitor al unui nou teritoriu. Cred că asta explică importanța lui în literatura americană și de ce a fost cel care a deschis ușa către ce a urmat.

Pasajul continuă:

E o casă foarte confortabilă și totuși, o persoană cu adevărat superstițioasă n-ar putea oferi mai mult de trei dolari pe ea. Pentru că, la urma urmei, e imposibil ca ochiul să ocolească acele scânduri, acele omagii austere în memoria celor care au murit cu sufletul negru și au privit viața pieziș, cu un fel de ferocitate, lașitate și o ură ce ar putea cuprinde probabil lumea întreagă.

Aceste gânduri negre devin chiar și mai negre când încearcă să-și închipuie cimitirul noaptea, evocând „figuri cumplite“, „râsul diavolului“ și „degete demonice gata să înșface“, un catalog al fricii rezumat de titlul textului și subliniat de o propoziție seacă din mijlocul paragrafului, formată din opt cuvinte: „Culmea asta de deal e chiar pogonul diavolului.“ Dar chiar înainte să-l ia valul acestor imagini gotice, se întoarce pe pământ ferm și începe să vorbească despre vacile care pasc pe deal.

Dar atâta lucru nu e de-ajuns pentru a impresiona o vacă. Vacii nu-i pasă prea mult de superstiții. Vacii îi pasă de iarbă. Aici crește iarbă bună. Vaci bătrâne, blânde și mămoase se plimbă tacticoase printre acele morminte noi și vechi. În mod normal, ar fi foarte enervant să-ți iasă mereu în cale pietre de mormânt. O inscripție solemnă la tot pasul e de-ajuns ca să tulbure chiar și cel mai blajin cuget. Dar aceste chestiuni nu au niciun efect asupra filosofiei profunde a vacilor. Nu e o chestiune de sentiment; e o chestiune de pășunat.

Coșmaruri urmate de frivolitate, aceeași dualitate care impregnează atât de multe dintre creațiile lui Crane, dar în curând se afundă într-o descriere atentă a locului și face ceea ce știe cel mai bine, adică ne spune exact ce vede în timp ce cutreieră acel câmp al criminalilor morți și uitați, încheindu-și excursia pe pogonul diavolului aproape în tăcere, privind o cruce ruptă care se ivește printre buruieni.

Timpul așterne peste toate lucrurile ploaie, vânt și soare, iar o bucată de lemn n-are puterea să le reziste.

În curând cade. Nu e nimeni acolo s-o ridice la loc. Oamenii care zac aici sunt dintre cei pe care lumea vrea să-i uite și nimeni nu obiectează la atacul naturii. Și iată cum se face că datele de pe cruci sunt recente. Aceste scânduri albe au mărșăluit precum soldații dinspre capătul sudic al terenului spre nord. Când cele dinspre sud au pălit, au putrezit și au căzut, în dreapta lor au răsărit altele. Au sucombat și acelea, dar au apărut altele în dreapta lor. E o deplasare continuă spre nord. Acum nu mai vezi scânduri la celălalt capăt; doar o unduire sinistră a pământului sub ierburi. E un drum scurt și bun spre uitare.

În mijlocul cimitirului e o scândură ștearsă, dar care se ține încă tare și pe care e cioplită grosolan o cruce. Vreun accident neobișnuit a crăpat scândura la mijloc, despărțind crucea în două […] dar scândura bătrână stă încă în picioare, iar crucea își păstrează încă forma, doar că s-a umflat și se vede prin crăpături. E un loc potrivit pentru cântările călugărilor.

Charles Becker, polițistul care a arestat-o pe nedrept pe Dora Clark, avea să-și găsească moartea pe 30 iulie 1915 în același scaun electric despre care scrisese Crane după vizita la Sing Sing din 1896, deși asta s-a întâmplat după mulți ani, iar Crane n-a aflat niciodată. Becker a fost primul polițist din istoria Americii care a fost executat pentru crimă.

Și mai ciudat, Becker era cu doar un an mai în vârstă decât Crane și-și petrecuse primii douăzeci de ani de viață în Sullivan County.

În 1890 s-a mutat la New York și a lucrat pe ici, pe colo, înainte de a fi angajat ca paznic la o berărie germană nu departe de Bowery. În noiembrie 1893, când a intrat în poliție, a fost arondat Secției 29 sub comanda lui Clubber Williams, care i-a fost profesor la Școala de Etică a Forțelor de Ordine Clubber Williams. Odată ce Tammany Hall au revenit la putere după ce i-au înfrânt în 1896 pe republicani, cariera lui Becker a prosperat, iar cu timpul a urcat în grad, devenind plutonier, apoi locotenent, și a reușit să adune peste o sută de mii de dolari, bani extorcați de la proprietari de bordeluri și case de pariuri ilegale din Manhattan.

După ce a devenit locotent, norocul a continuat să țină cu el când secția a închis ochii la abaterile lui (sau le-a ignorat cu desăvârșire) și

l-a numit în fruntea Brigăzii pentru Tripouri. Din această poziție a legat relații de afaceri strânse cu Herman Rosenthal, agent și organizator de pariuri mărunt, deținător al unui local pe West Forty-fifth Street, dar în 1912, când Rosenthal a refuzat să contribuie cu cinci sute de dolari pentru apărarea agentului de presă al lui Becker (acuzat că omorâse un om în timpul unei razii la un tripou), Becker s-a întors împotriva lui Rosenthal, ordonând o razie în localul acestuia. Rosenthal a ripostat adresându-se presei și, la două zile după ce World i-a publicat depoziția în care-i acuza pe Becker și pe colegul său că-l ușurau de douăzeci la sută din profitul său săptămânal, a fost împușcat mortal de patru gangsteri evrei din Lower East Side în timp ce ieșea din Hotel Metropole de pe West Forty-third Street, aproape de Times Square. După două săptămâni, Becker a fost arestat pentru că pusese la cale asasinatul, iar la proces, jurații l-au găsit vinovat. Verdictul a fost anulat la curtea de apel, dar în 1914, când a fost rejudecat, a fost găsit din nou vinovat și a fost trimis la Sing Sing, unde a sfârșit pe scaunul electric un an mai târziu. După spusele persoanei care răspundea de camera de execuție şi vorbise cu Crane în 1896, execuțiile nu durau mai mult de un minut, dar a lui Becker a trenat mai mult de nouă minute și, cum scrie unul dintre autorii care s-au ocupat de subiect, „a fost multă vreme considerată cea mai stângace execuție din istoria închisorii Sing Sing“.

Cazul Becker-Rosenthal a fost ani de zile cap de afiș național, iar ecourile sale au reverberat atât de tare, încât există o referire la crimă într-un roman scris de moștenitorul coroanei de băiat-minune a lui Crane, F. Scott Fitzgerald. În capitolul al patrulea din Marele Gatsby (1925), jucătorul Meyer Wolfsheim stă împreună cu Gatsby și Nick Carraway într-un local din Times Square, depănând amintiri din vremurile de odinioară la Metropole:

Bântuit acum de chipuri trecute, moarte de mult. Chipuri de prieteni care s-au dus pentru totdeauna. N-am să uit cât oi trăi noaptea în care l-au împuşcat acolo pe Rosy Rosenthal. Eram şase inşi la masă, şi Rosy mâncase şi băuse din greu toată seara. Când se făcuse aproape ziuă, chelnerul a venit la el cu o expresie ciudată pe faţă şi i-a spus că afară e cineva care vrea să-i vorbească. „Bine“, zice Rosy şi dă să se ridice de pe scaun, însă l-am tras înapoi.

„N-are decât să vină aici, ăsta, cine-o fi, dacă vrea să te vadă, Rosy. Zău, crede-mă, nu ieşi din cameră.“ Se făcuse patru dimineaţa şi, dacă

am fi ridicat storurile, am fi văzut ziua afară.

— Şi s-a dus? am întrebat eu cu inocenţă.

— Sigur că s-a dus.

Nasul domnului Wolfsheim scânteie indignat spre mine.

— La uşă s-a întors şi-a zis: „Spune-i chelnerului să nu-mi ia cafeaua!“ Pe urmă a ieşit afară, în stradă, şi i-au tras trei gloanţe-n burtă şi-au luat-o din loc cu maşina.

— Patru dintre ei au fost condamnaţi la scaunul electric, am spus eu, amintindu-mi.

— Cinci, cu Becker.[76]

32

Pe 20 septembrie 1896, chiar în ziua când „Aventurile unui romancier“ a apărut în Journal, Becker și partenerul său, Michael J. Carey, l-au împușcat mortal pe John Fay, alias John O'Brien, la intersecția dintre Thirty-fifth Street și Seventh Avenue. Incidentul a fost relatat pe prima pagină din New York Times a doua zi dimineața, într-un articol care critica poliția ca fiind „brutală și nesăbuită când folosește bastoanele și armele de foc“. Deși Carey a fost cel care l-a doborât pe Fay/O'Brien, atât el, cât și Becker au fost trimiși temporar să facă muncă de birou la secție, în așteptarea unei anchete care n-a dus la niciun rezultat și nu s-a soldat cu noi măsuri disciplinare.

Dora Clark, ajutată de un avocat plătit din fondurile a două organizații caritabile și primind garanția că mărturia avea să-i fie susținută de Crane, i-a adresat pe 2 octombrie comandantului de poliție Conlin o plângere pentru arestare abuzivă, denunțându-i pe Conway și Becker.

În aceeași zi, Boston Traveler a revenit la depoziția lui Crane în instanță din luna septembrie, cu o notă editorială care punea la îndoială corectitudinea declarației sale:

„Stevie Crane pare să fi intrat în bucluc după ce a sărit curajos în apărarea unei tinere la un tribunal pentru delicte minore din New York. E posibil ca tânărul geniu literar să fi fost pus pe «șotii», iar când însoțitoarea sa a fost arestată, să fi născocit povestea cu documentarea pentru o carte. Pur și simplu așa arată lucrurile, privite la rece de o lume fără prejudecăți.“ O mare parte din acea lume fără prejudecăți nu reușea încă să accepte implicarea lui Crane în acel caz fără să-i pună la îndoială motivele pentru care îi luase partea lui Clark. Un nou exemplu în care se aplică vechea zicală mereu pertinentă: nicio faptă bună nu scapă nedepsită.

Pe 4 octombrie, la 3 dimineața, Becker a urmărit-o pe Clark și a bătut-o cu bestialitate în fața mai multor martori, ca să-i arate ce părere are despre acuzațiile pe care le făcuse la adresa lui. După cum relatează Journal pe 8 octombrie, Clark a depus o nouă plângere împotriva lui Becker pentru bătaie, declarând:

Stăteam la colțul Sixth avenue și Twenty-eighth street duminica trecută, la primele ore ale dimineții, și discutam cu câțiva birjari, când a apărut Becker, îmbrăcat în haine civile. A venit drept la mine și a zis:

— Așa deci, m-ai reclamat? În timpul ăsta folosea limbaj vulgar.

— Vorbești ca o pușlama, i-am răspuns, la care m-a apucat de gât, mi-a dat un picior și m-a pus la pământ. M-am ridicat, dar iar m-a pus jos. A intervenit lumea care era de față, iar Becker a plecat.

În ciuda dovezilor copleșitoare împotriva lui, Becker a demontat

acuzațiile susținând că se aflase la secția de poliție în momentul producerii agresiunii, iar birjarii care promiseseră să depună mărturie în favoarea lui Clark au amuțit misterios și au refuzat s-o susțină. Fără îndoială, fuseseră mituiți sau intimidați de poliție ca să-și schimbe declarațiile, o tactică folosită și împotriva câtorva dintre martorii la procesul pentru arestare abuzivă care a avut loc săptămâna următoare. Ca urmare, lui Clark nu i-a rămas decât să asculte de recomandarea avocatului ei, David Neuberger, și să-și retragă plângerea pentru agresiune împotriva lui Becker.

Pe 10 octombrie, Harper's Weekly declară că „Roosevelt și alți reprezentanți de vârf ai poliției sunt sceptici în privința poziției domnului Stephen Crane în cazul tinerei care, în opinia sa, fusese arestată pe nedrept". Hamlin Garland a povestit mai târziu, în memoriile sale din 1930, că-l văzuse de mai multe ori pe Crane în timpul „necazurilor lui cu poliția din New York și, deși l-am apreciat pentru loialitatea față de o femeie care, în opinia lui, fusese acuzată pe nedrept că ar fi racolat clienți, am considerat hotărârea lui încăpățânată de a o apăra la proces ca fiind donquijotească. Roosevelt a discutat despre caz cu mine și a zis: «Am încercat să-l salvez pe Crane de comentariile presei, dar fiindcă el a insistat să depună mărturie, nu mi-a rămas decât să las legea să-și urmeze cursul»".

În ziua următoare, pe 11 octombrie, un articol din Journal a început cu următorul titlu interminabil:

ROMANCIERUL CRANE,

GREU DE SPERIAT.

ZVONURILE DESPRE CAMPANIA DENIGRATOARE

A POLIȚIEI NU-L ABAT

DE LA DATORIA SA. SPUNE CĂ

O VA APĂRA PE GHINIONISTA DORA CLARK

PÂNĂ LA CAPĂT.

NICI VORBĂ SĂ RENUNȚE

LA CONTRIBUȚIA SA ÎN PROCESUL ÎMPOTRIVA

POLIȚISTULUI BECKER.

NEAGĂ ORICE PRESIUNI.

ÎN TENDERLOIN CIRCULĂ ZVONUL CĂ

POLIȚIA A AMENINȚAT CĂ-L VA DA ÎN VILEAG

CA BEȚIVAN ȘI PATRON

AL UNEI CASE DE OPIU.

Prima jumătate a articolului repetă toate informațiile din titlu; a doua constă din remarci atribuite lui Crane dintr-un interviu despre procesul așteptat:

— Nu există nici măcar un atom de adevăr în afirmațiile că nu voi depune mărturie contra lui Becker. Nu am fugit de citații și n-am plecat din oraș. Adresa mea e la un avocat care mă va anunța când va fi momentul să mă prezint. Iar poliția nu mi-a dat de înțeles în niciun fel că mă va „da în vileag“ dacă mă prezint împotriva lui Becker. Oricum, mie mi-ar fi fost egal. De când am apărut ca martor la tribunalul pentru delicte minore, nu mi-am pus niciodată problema să refuz implicarea ulterioară în acest caz.

Întrebat de casa de opiu, Crane a râs.

— Am o trusă pentru opiu la mine-n cameră, a zis el, dar fixată pe o plăcuță, în perete. Consider că e de datoria mea, a adăugat el, ca martor la o faptă scandaloasă cum a fost arestarea fetei de către Becker, să fac tot ce-mi stă în putere pentru pedepsirea lui. Faptul că eram în compania ei și că tocmai ieșisem din ceea ce polițistul numește un cuib de hoți, prostituate și escroci n-are nici cea mai mică relevanță asupra chestiunii. Aveam tot dreptul să mă aflu acolo sau în orice alt loc public din oraș în care am chef să merg.

În realitate, Crane a plecat din oraș la scurt timp după ce i-a răspuns

reporterului de la Journal, poate chiar în aceeași zi sau a doua zi, în speranța că avea să evite alte interacțiuni cu presa newyorkeză călătorind la Philadelphia și trăgând acasă la Fred Lawrence pentru o scurtă perioadă de timp neprecizată. În timpul acelei vizite, i-a trimis lui Roosevelt o telegramă în care-l informa că intenționează cu tot dinadinsul să apară la proces, ceea ce Roosevelt confirmă în comentariul său față de Garland, în care spune că Crane „a insistat să depună mărturie", dar Lawrence, care-l știa bine pe Crane și în ultimii cinci ani fusese unul dintre cei mai apropiați prieteni ai săi, s-a arătat pe bună dreptate îngrijorat. „Dacă Crane ar fi fost sfătuit cu înțelepciune", scrie el, „ar fi realizat cât era de nebunească o asemenea sfidare a sistemului […] Ar fi realizat […] că avea să-și ridice în cap toată poliția, cu toată forța ei. Dar nu, a explicat el; tânărul Theodore Roosevelt tocmai fusese numit șeful poliției din New York și avea să se asigure că e tratat corect". Așa că telegrama i-a fost trimisă lui Roosevelt de la un birou din centrul Philadelphiei și imediat după aceea, cum se exprimă Lawrence, „domnul Galahad s-a suit în următorul tren".

Procesul care a început în seara de 15 octombrie și a durat până târziu, în dimineața zilei de 16, a avut loc într-un tribunal special destinat exclusiv acuzațiilor de comportament abuziv în cadrul poliției. Clark era reclamanta, Conway și Becker erau acuzații, iar rolul lui Crane era cel al unui simplu martor care acceptase să apară la proces de partea reclamantei. Nici Clark, nici Crane nu erau judecați, dar din cauza tehnicilor avocățești agresive, dezlănțuite ale avocatului lui Becker, Louis D. Grant, și a permisivității arătate de judecătorul-comisar, care se numea tot Grant — Frederick D., fiul răposatului președinte și general din Războiul Civil —, au fost acceptate întrebări care depășeau cu mult competența instanței, iar în scurt timp, acuzatorii s-au transformat în acuzați. Avocatul lui Clark, plătit din donații, a obiectat în repetate rânduri față de linia întrebărilor adversarului său, dar judecătorul Grant a respins aproape toate obiecțiile, ceea ce i-a permis avocatului Grant să persiste în atacurile la credibilitatea reclamantei și a martorului ei cheie. Într-o sală ticsită de colegii polițiști ai lui Becker și de superiorii lor — cu toții în uniforme complete —, procesul s-a desfășurat ca un eveniment sportiv inechitabil, în care o echipă deține mingea, terenul și loialitatea întregului public.

Crane a ajuns la sediul poliției ceva mai devreme de ora fixată, trei după-amiaza, fără să știe că poliția făcuse o razie în apartamentul său cât fusese plecat din oraș — și nici că lansase o operațiune sub acoperire pentru a-i scotoci în toate cotloanele vieții private. Dar cum a fost o zi încărcată, au trecut câteva ore până când cazul Conway-

Becker a ajuns în fața judecătorului. În prima oră, relatează Journal, Crane „a stat pe hol, rezemat de o fereastră, și a fumat un trabuc, părând să nu bage de seamă privirile mânioase ale polițiștilor care așteptau să fie judecați pentru diverse delicte […] La ora patru, domnului Crane i s-a spus că probabil va fi chemat în boxă la ora cinci și jumătate; la cinci și jumătate, grefierul Kip a opinat că dosarul va intra pe la șapte; la șapte existau speranțe că avea să se ajungă la el într-o oră, așa că tânărul romancier, care avea o obligație la cină pentru ora opt, a trimis o telegramă și a luat masa constând dintr-un sendviș cu șuncă și un pahar de bere într-un bar de pe Mulberry Street“. Procesul a început în sfârșit la ora nouă, dar cum înaintea lui erau programați martori cu duiumul, Crane s-a tot plimbat pe coridor, fumând țigară de la țigară până la unu și cincizeci și cinci de minute noaptea, în timp ce „femei cu maniere artificiale și ten la fel îl priveau cu dispreț“, iar „birjarii își făceau cu ochiul între ei și arătau cu degetul“. Fiind ultimul martor, n-a fost primit în sala de judecată în primele cinci ore ale procesului, așa că nu știa nimic despre natura apărării pe care o pregătise avocatul Grant.[77]

Primul a vorbit Conway, iar el și Rosenberg au expediat rapid chestiunea declarând fals că Dora Clark acostase trei bărbați în momentul arestării sale. Journal spune că depoziția lor a fost susținută de „altă femeie a străzii, venită la poliție pentru a depune mărturie în favoarea Dorei Clark, dar care avusese o discuție cu polițiștii Secției 19 înainte de începerea procesului, după care, chemată în boxă, a coroborat sub jurământ afirmațiile lui Conway și Rosenberg“.

Cazul Becker a început la ora zece. După ce ambele părți și-au prezentat versiunile opuse asupra faptelor, o legiune de personaje din Tenderloin a luat cu asalt boxa ca să susțină versiunea poliției și să-și salveze astfel pielea, mijloacele de trai sau și una, și alta, în funcție de domeniul de activitate. Una dintre acestea, „o prostituată legendară a anilor 1890“, Big Chicago May, „era celebră pentru metoda ei de a smulge cu dinții pietrele prețioase care împodobeau acele de cravată ale domnilor prefăcându-se că-și culcă drăgăstoasă fața pe piepturile lor“. Articolul publicat pe 17 octombrie în Journal subliniază minciuna flagrantă din acele mărturii:

Toate femeile cu diamante și toți birjarii erau absolut convinși că Dora Clark a plecat singură de la Broadway Garden. Au și jurat că așa au stat lucrurile. O femeie cunoscută în Tenderloin sub numele de „Big Chicago May“ a mers chiar și mai departe. E o blondă uriașă, cu cercei cu diamante mari cât nucile. Domnișoara „Big Chicago May“ e o

privelișteă la fel de familiară pe Sixth Avenue și Twenty-third street după căderea întunericului ca Templul Masonic. A jurat cu sânge rece că Dora Clark i-a oferit douăzeci și cinci de dolari ca să jure strâmb împotriva lui Becker.

— Dora Clark s-a dus și la alte femei, a declarat sub jurământ domnișoara „Big Chicago May“. Trebuie să ne apărăm, a zis ea. Becker ne persecută. Trebuie să-l distrugem. Apoi o să plec în Europa.

— Cu ce vă ocupați? a întrebat-o domnul Newburger [sic] pe femeia care nu roșea vizibil.

— Bat la mașină, a răspuns ea.

— La ce fel de mașină bateți?

Ea n-a știut.

— Numiți un tip de mașină de scris.

N-a știut.

— Ați cumpărat diamantele astea din salariul de dactilografă?

Avocatul Grant a interogat-o pe Clark fără oprire. Descrisă într-un articol din Journal ca „arătoasă“ și „manierată“, tânăra se pregătise pentru apariția în instanță îmbrăcându-se cu o rochie neagră „tivită cu catifea violet“ și „o pălărie mare, împodobită cu pene negre“. Purta „voal și mănuși“ și nu-și pusese alte bijuterii în afară de „o stea cu

diamante la gât“. O apariție spectaculoasă la doar douăzeci și unu de ani, care părea „peste nivelul clasei sale“ și totuși, pentru avocatul Grant și polițiștii din sală, nu era decât o târfă mizerabilă, de cea mai joasă speță, din Manhattan. Când Grant a întrebat-o unde locuiește, ea a refuzat să divulge adresa, pe motiv că nu vrea să fie alungată așa cum i se tot întâmplase de când poliția pornise campania de persecuție împotriva ei. Totuși, Grant a insistat și până la urmă a obținut informația de la ea. Ca să-i sape și mai adânc groapa (probabil în urma unei anchete polițienești sârguincioase), avocatul a hărțuit-o până a recunoscut că era o „femeie întreținută“ și că „primise de curând bani de la un bărbat bogat care stă la Waldorf“ (World, 16 octombrie). Ceea ce ridică o întrebare: dacă era întreținută de o persoană cu suficiente resurse financiare ca să-și permită cel mai bun hotel din oraș, de ce să se obosească să acosteze bărbați necunoscuți pe străzile din Tenderloin? Desigur, avocatul Grant n-a pus această întrebare.

La două noaptea, când i-a venit în sfârșit rândul, Crane aștepta în fața sălii de judecată de unsprezece ore. În clipa în care Neuberger a deschis ușa ca să-l anunțe că sunt gata să-l primească, un bărbat care-l urmărise pe Crane toate acele unsprezece ore s-a strecurat în sală, i-a șoptit ceva la ureche avocatului Grant, care în clipa următoare a sărit de la locul lui și a strigat: „E scandalos, e nedrept față de toate părțile implicate. Martorul acesta, Crane, a auzit tot ce s-a spus aici, în sală, a așteptat afară, de unde a ascultat tot.“

Tot un neadevăr și un nou exemplu al strategiei bătăioase a lui Grant de a ataca întruna și a-i discredita pe cât posibil pe cei care intenționau să-i discrediteze clientul. Probabil că izbucnirea lui a avut măcar meritul de a-l avertiza pe Crane la ce să se aștepte când avea să depună mărturie. Atmosfera era oricum ostilă, iar cu o sală plină de „polițiști, polițiști și iarăși polițiști“, ca și de „femei cu păr blond și diamante albe“ și de o trupă de birjari din Tenderloin (toți pro-poliție), trebuie să fi fost destul de intimidant. Pe deasupra, Crane era epuizat și sleit emoțional, atât de epuizat și sleit, încât Journal descrie înfățișarea lui din acea noapte în probabil cel mai puțin flatant portret care i s-a făcut vreodată:

un tânăr slab, palid, cu părul drept lipit pe un cap cu o formă ciudată, cu o mustață neîngrijită, nasul mare, dinți ieșiți în afară; un tânăr care, deși nu pare, a dovedit că are minte.

Adevărul este că s-a prezentat slab în acea noapte. A făcut față întrebărilor lui Neuberger cu „stăpânire de sine […] rece ca gheața“, repetând povestea pe care o spusese deja de multe ori în ultima lună despre evenimentele din noaptea respectivă, dar când a venit rândul avocatului Grant să-l perpelească, Crane a încremenit în postura defensivă a unui om atacat, chinuindu-se să se ferească de ploaia de lovituri care se abătea asupra lui. Grant urmărea să arate că Crane minte, dar pentru asta trebuia mai întâi să demonstreze că e un om de nimic, începând cu acuzația că fumează opiu și se aflase sub efectul drogului în respectiva noapte („amețit de marfă“, după cum declaraseră câțiva martori înaintea lui, deci incapabil să-și aducă aminte ce se întâmplase), continuând cu acuzația că deține și exploatează o casă de opiu, urmată de aceea (după relatarea procesului publicată de World) că și-ar câștiga existența ca proxenet:

Avocatul Grant a vrut să afle dacă nu cumva domnul Crane trăia din banii primiți de la femeile din Tenderloin. Domnul Crane a negat, spunând că-și câștigă banii scriind la ziare și reviste.

Avocatul Grant l-a bombardat cu asemenea iuțeală pe martor cu întrebări dogoritoare, încât acesta și-a acoperit într-un târziu fața cu mâinile, de parcă s-ar fi ferit să nu-i ardă creierul.

Un alt schimb de replici relatat în Journal arată că potopul de întrebări aleatorii, aruncate la întâmplare îl tot prindea pe Crane pe picior greșit, silindu-l să refuze să răspundă la multe dintre ele.

Domnul Grant l-a întrebat pe tânărul burlac unde locuia în New York.

Iată cum a decurs interogarea martorului de către avocatul părții opuse:

Dl Crane (glacial): Da, am locuit într-un apartament pe West Twenty-second Street.

Dl Grant (sarcastic): Cu ce femeie ați locuit acolo?

Dl Neuberger: În calitate de avocat al dumneavoastră, domnule Crane, vă sfătuiesc să nu răspundeți la această întrebare. N-are niciun fel de legătură cu cazul de față.

Dl Crane (plictisit): Refuz să răspund.

Dl Grant (triumfător): Pe ce bază?

Dl Crane: Pentru că ar fi înjositor pentru mine.

Dl Grant: Poate considerați că vă înjosiți dacă răspundeți. Cu cine ați locuit în locul cu pricina?

Și așa mai departe…

Conform relatării din World,

Avocatul Grant a schimbat apoi direcția. L-a întrebat pe martor dacă îi e cunoscută o femeie pe nume Sadie sau Amy Huntington. E de presupus că avocatul Grant s-a referit la Sadie Traphagen, prietenă cu Annie Goodwin, vânzătoarea de țigări care a căzut victimă doctorului McConigal. Cazul Goodwin a făcut vâlvă la vremea lui, așadar ne vom aminti că fata a fost victima unui malpraxis.[78]

Nu s-a stabilit dacă Amy Huntington era într-adevăr aceeași persoană

cu Sadie Traphagen.

— Ați fumat vreodată opiu cu această Sadie sau Amy într-o casă de pe

West Twenty-seventh street, numărul 121? a întrebat avocatul Grant.

— Nu recunosc așa ceva, a spus domnul Crane.

— Pentru că ar fi înjositor sau incriminator pentru dumneavoastră?

— Păi… da, a răspuns el șovăitor.

Articolul din Sun oferă detalii suplimentare: „În timpul verii, a fost în vizită într-o anumită casă de pe West Twenty-seventh Street. A refuzat să spună de câte ori fusese în vizită în acea casă și dacă o cunoștea sau nu pe Sadie sau Amy Huntington.“

West Twenty-seventh era o stradă cunoscută de multă vreme pentru casele de toleranță și prostituatele care se înșirau pe trotuare după căderea nopții, dar care să fi fost legătura cu restul cazului? Deși în acel moment întrebarea lui Grant a părut o simplă împunsătură întâmplătoare printre altele, s-a dovedit a fi un element crucial în efortul său de a distruge credibilitatea lui Crane, dar asta avea să devină evident abia când Crane avea să coboare din boxă, fiind urmat de un martor-surpriză. Până atunci, ofensiva a continuat și ori de câte ori Grant voia să se întoarcă la problema fundamentală a minciunii care era o a doua natură la Crane, scotea din mânecă singura minciună a lui Crane pe care o știa: minciuna ultrainocentă pe care i-o spusese lui Becker în respectiva noapte, când întărise spusele coristei care urma să fie arestată, dându-se drept soțul ei. Din concluziile trase de Journal despre mărturia lui Crane:

Domnul Grant a întors pe toate fețele faptul că domnul Crane i-a spus

lui Becker că una dintre femeile arestate ar fi fost soția lui.

— Deci nu e soția dumneavoastră?

— Nu.

— De ce ați spus că este?

— Pentru că o știu fără vină. Era imposibil să fi acostat bărbați, pentru că se afla sub protecția mea; pentru că am simțit că e de datoria mea s-o protejez.

Polițiștii și-au zâmbit între ei. Femeile păreau nedumerite. Fiind din Tenderloin, le era cu neputință să înțeleagă motivul exprimat de domnul Crane. Așadar, încheindu-și expunerea, Stephen Crane s-a ridicat, s-a înclinat în fața comisarului Grant, s-a întors pe călcâie și a ieșit din sediu.

Se terminase — și totuși nu s-a terminat. Judecătorul Grant a declarat închisă ședința, dar nimeni n-a apucat să facă vreo mișcare, că superiorul lui Becker, căpitanul Chapman, a sărit în picioare și a cerut să mai fie chemat în boxă un martor. Judecătorul a consimțit și în sală a intrat James O'Conner, om de serviciu la adresa West Twenty-seventh Street numărul 121, aceeași pe care Crane fusese acuzat de către avocatul Grant că ar fi frecventat-o pentru a fuma opiu cu Sadie sau Amy Huntington sau Traphagen. Conform depoziției lui O'Conner, Crane ar fi trăit acolo cu o femeie „ca soț și soție" timp de șase săptămâni pe timpul verii, menționând apoi și numele femeii, care n-a apărut în niciuna dintre relatările despre proces din presă. Neuberger a obiectat furios, spunând că afirmația era „scandaloasă" și total irelevantă pentru caz. Judecătorul Grant a admis obiecția, eliminând informația de la dosar, dar cuvintele fuseseră rostite, presa le auzise și, cum presa are auzul fin și voce puternică, în curând avea să le audă tot orașul.

O’Conner a mai spus și că unele dintre femeile care locuiau în acea casă obișnuiau să atragă bărbați în apartamentele lor, pentru ca apoi să-i buzunărească. A numit-o capul răutăților pe o anume Effie Ward și, cum întâmplarea face ca domnișoara Ward să fie prezentă în sala de judecată, imediat ce procesul s-a terminat, aceasta a ieșit odată cu puhoiul de lume, l-a urmat pe O’Conner afară din clădire și „i-a tras un pumn în față cu asemenea forță, că l-a azvârlit în jos pe scări până pe trotuar“. Relatarea din Journal continuă:

Câțiva polițiști au tras-o deoparte pe femeia furioasă înainte să ajungă iar la el. Imediat ce i s-a dat drumul, femeia a tăbărât cu înverșunare pe o tânără care apăruse ca martoră în favoarea polițistului. Tocmai se înfipsese în părul tinerei și-l răsucea din rădăcini când a fost iarăși prinsă și luată de acolo.

Un reporter a luat-o cu el și au dispărut după colț, pe Bleecker street.

E de la sine înțeles că Becker și Conway au fost găsiți nevinovați la toate capetele de acuzare.

Crane căzuse în capcana întinsă de poliția indignată, la care s-au adăugat un avocat al apărării dedicat și abil și incompetența unui judecător-comisar care fusese la un moment dat descris ca un om a cărui „activitate preferată era să stea și să privească în gol“. Viața dublă pe care o ducea Crane fusese dată în vileag și, oricât de vehement ar fi fost apărat în editorialele și articolele publicate în următoarele câteva zile, numele său avea să rămână pentru totdeauna asociat cu scandalul. Doar titlurile de pe prima pagină ar fi fost de-ajuns ca să-și dorească să se ascundă sub o piatră până când iadul avea să înghețe sau orașul avea să fie mistuit de flăcări.

În World, lângă un portret mare al noului ticălos de serviciu:

NOAPTE VESELĂ

PENTRU CRANE

O POVESTE PICANTĂ IESE LA IVEALĂ

LA PROCESUL LUI BECKER

ȘI CONWAY

UN OM DE SERVICIU A DECLARAT CĂ

ROMANCIERUL A TRĂIT CU

O FATĂ DIN TENDERLOIN

UN EPISOD DE FUMAT OPIU

Nici măcar Journal, cel mai loial susținător al lui Crane dintre ziarele care s-au ocupat de proces, nu s-a putut abține să se alăture distracției:

CRANE A RISCAT TOTUL

PENTRU A SALVA O FEMEIE

VIAȚA LUI BOEMĂ LA

NEW YORK EXPUSĂ ÎN

În zilele următoare, Brooklyn Daily Eagle, New York Press și chiar Journal, desigur, au sărit în apărarea lui Crane, condamnând procesul ca pe o pervertire a justiției, insistând în mod just că o instanță a poliției nu avea nicio autoritate legală de a interoga cetățeni, iar Crane, „un gentleman galant“, „un om care nu a încălcat nicio lege“, fusese nevoit să răspundă la întrebări care nu aveau nicio legătură cu acuzațiile împotriva lui Becker și Conway. Argumentul era îndreptățit, tonul articolelor era pătimaș, ba chiar elocvent, dar oricât de consolatoare trebuie să fi fost acele articole pentru Crane, până la urmă n-au schimbat cu nimic lucrurile, pentru că răul fusese comis și era ireparabil.

***

Sâmbătă 31 octombrie, la ora nouă seara, pe când mergea pe Sixth Avenue nu departe de Thirty-first Street, Dora Clark a fost atacată de Big Chicago May, care a lovit-o în cap. Clark a ripostat, Big May a sărit la bătaie, Clark a lovit-o iar și ambele femei au fost arestate pentru tulburarea liniștii publice și amendate de judecătorul de la tribunalul pentru delicte minore din Jefferson Market a doua zi dimineața.

Ultimele informații despre misterioasa și greu încercata Dora Clark ne parvin dintr-un articol publicat pe 2 ianuarie 1897 în Sun și rezumat în biografia lui Crane scrisă de Paul Sorrentino:

La începutul lunii decembrie a închiriat o cameră la o pensiune; dar a fost dată afară când alți chiriași s-au plâns de activitățile ei nocturne. Ca să se răzbune, Clark a dat buzna în camera proprietăresei, a trezit pe toată lumea zdrăngănind la pian „Coming through the Rye“, a sfâșiat perdelele și a umplut de cerneală mocheta și covoarele. Deși exista un mandat de arestare pe numele ei, ultima oară a fost văzută chefuind noaptea cu băieți cu dare de mână în sălile de dans ale teraselor de pe Broadway.

Cât despre gândurile lui Crane în legătură cu situația dificilă în care se afla, există două mici texte care oferă niște indicii. Unul dintre acestea e imposibil de datat și face parte dintr-un fragment de manuscris care se află azi la Biblioteca Universității Virginia, dar pare să fi fost scris imediat după proces.

Un om care are simțul dreptății e un neghiob, un naiv și un idiot patentat, pentru că în cele din urmă, acel simț al dreptății are să-l pună la zid și, dacă-i dă curs, are să-i distrugă reputația. Se prea poate ca o obligație morală să se ivească inoportun. Ivirea inoportună a unei obligații morale poate fi la fel de înjositoare pentru suflet ca impulsul subit de a fura sau de a te lăsa pradă oricărui alt imbold mental pe care-l socotim dezastruos.

Sunt fraze amare și arată cât de profund înțelegea Crane ce i se întâmplase și totuși nu exprimă niciun fel de regret pentru purtarea lui neghioabă, stupidă — ci doar conștientizarea posibilelor sale consecințe care, din păcate, s-au și materializat în cazul lui. Dar avea conștiința curată, ceea ce primează în fața tuturor celorlalte lucruri atunci când ne întrebăm cum de a găsit forța de a se aduna de pe jos și de a-și reveni după umilirea publică — pentru că până la urmă și-a revenit, chiar dacă a pierdut câțiva prieteni pe drum. O conștiință curată înseamnă zero regrete, iar zero regrete înseamnă că ar fi făcut exact același lucru dacă s-ar fi pomenit din nou în poziția de a alege între a face ceea ce trebuie și a nu face nimic.

Al doilea comentariu e formulat pe un ton mai calm în ultimul paragraf al unei lungi scrisori pe care i-a trimis-o din Florida fratelui său William pe 29 noiembrie:

Am uitat să-ți vorbesc despre cazul Dora Clark. Dacă se întâmplă să fiu reținut pe drum, să nu uiți niciodată că fratele tău s-a purtat ca un om de onoare și un gentleman, așa că să ții capul sus fără teamă în fața oricui și să-i aperi numele. Tot ce am spus în propriul meu articol din Journal e perfect adevărat și chiar dac-aș trăi o mie de ani, nu văd de ce m-aș rușina sau m-aș simți vreodată umilit de poziția mea în acea chestiune.

Prietenii cei mai apropiați l-au susținut, arătându-i o loialitate de neclintit chiar și după moartea sa. Lawrence, Marshall, Linson și Hawkins au înțeles cu toții că acuzațiile care i se aduseseră în privința consumului de droguri erau absurde, că acuzația de proxenetism era o calomnie demnă de dispreț și că felul în care-și trăia viața sexuală îl privea strict pe el. Da, îi făcea plăcere să bea bere din când în când, dar niciunul dintre ei nu-l văzuse vreodată beat și chiar și țigările pe care le fuma întruna se stingeau adesea înainte să le termine și rămânea cu ele în gură, pentru că rareori își amintea să aprindă iar mucurile stinse.

Se pare că Howells ar fi fost „tulburat“ de relatările din ziare până când cineva care știa cum se întâmplaseră lucrurile în realitate îl lămurise care era adevărul. După care el și Crane și-au continuat prietenia, întâlnindu-se de fiecare dată când Crane s-a întors la New York în anii care au urmat, iar scrisoarea caldă pe care Howells i-a scris-o Corei în 1900 arată că amintirea pe care i-o purta lui Crane nu era întinată de niciun fel de îndoială în legătură cu caracterul sau purtarea tânărului său prieten.

Roosevelt însă i-a întors spatele lui Crane și niciodată n-a catadicsit să afle perspectiva lui asupra celor întâmplate. Pentru că cel care avea să fie în curând fostul șef al poliției a acceptat versiunea oamenilor săi, S.C. a fost eliminat din cercul său social și ocolit ca un individ destrăbălat, necinstit, delincvent. Roosevelt, un pudic și un moralist în chestiunile sexuale, care se lăudase la un moment dat că „mânuța“ lui „mângâiase doar două femei“ (pe cele două soții ale sale), trebuie să fi fost șocat aflând că Crane împărțise patul cu o prostituată în acea vară, ceea ce trebuie să i se fi părut o încălcare de neiertat a legilor cuviinței.

În septembrie 1902, după un an din primul său mandat ca președinte, Roosevelt călătorea undeva cu trenul împreună cu secretarul său George B. Cortelyou și cu Jimmy Hare, un fotojurnalist renumit care se apropiase mult de Crane în Cuba. Cortelyou citea volumul de povestiri al lui Crane despre Războiul Hispano-American, Răni în ploaie, iar conversația a ajuns în mod firesc la autorul decedat. Roosevelt i s-a adresat lui Hare: „L-ai cunoscut destul de bine pe tipul ăsta, Crane, nu-i așa, Jimmy?“ „Da, domnule, chiar foarte bine“, a răspuns Hare. „Și eu mi-l amintesc limpede“, a spus Roosevelt. „Odată, pe când eram șeful poliției din New York, l-am scos dintr-o mare belea.“ Amestecând într-o oarecare măsură lucrurile, Hare și-a amintit că incidentul se întâmplase pe când Crane „se documenta“ pentru

prima lui carte, Maggie. „Baliverne!“ i-a răspuns tunător Roosevelt. „Nu se documenta deloc! Era un depravat și pur și simplu se înhăita cu femei de moravuri ușoare.“ Hare, un omuleț care abia cântărea cincizeci de kilograme, s-a ridicat în picioare furios și a spus: „Nici pomeneală! Nici că există un neadevăr mai mare!“ Dându-și seama că încălcase eticheta adresându-se astfel unui președinte american, Hare s-a așezat și și-a cerut iertare. „Scuzați“, a spus el, încercând să se strunească. „Vedeți dumneavoastră, întâmplător cunosc povestea din spatele acelui incident. Prietenul meu Crane i-a luat pur și simplu apărarea unei femei hărțuite de poliție; tocmai acesta a fost motivul pentru care a avut neplăceri cu legea.“ Roosevelt, care se calmase între timp, a răspuns cu o scurtă înclinare condescendentă a capului: „Bine, Jimmy. Să rămână cum zici tu.“

Chiar și mai deranjantă — pentru că Garland era mai aproape de sufletul lui și deci mai important pentru Crane — a fost răceala care a învăluit prietenia lor. Nimeni nu făcuse mai multe decât acesta pentru cariera lui Crane, nimeni nu fusese mai entuziast și nu-i încurajase mai mult primele eforturi scriitoricești, iar fără ajutorul bărbatului mai matur, poate că ușile la care a bătut Crane ar fi rămas închise. Toate acestea sunt certitudini de care Crane însuși era pe deplin conștient, dar, așa cum am sugerat ceva mai devreme, ceea ce Crane nu știa e că, undeva în străfundurile lui Garland, poate la o adâncime atât de mare încât nici măcar acesta nu-și dădea seama, se cocea o bubă de invidie, resentiment și furie împotriva tânărului pentru înzestrările sale superioare, dar și pentru că acestea fuseseră dăruite unui „băiat flămând, ca vai de lume“, „un băiat ciudat, încăpățânat, iresponsabil“ care-și trăise viața atât de neatent și neglijent, pe când Garland nu era în niciun caz neatent și neglijent, fusese disciplinat și jucase după regulile trasate de alții, și chiar dacă pe tărâmul acelor reguli câștigase un oarecare statut, pe tărâmul artei, unde nu există reguli, nu ajungea nici la degetul mic al băiatului neglijent. Cazul Clark părea să fie breșa de care Garland avea nevoie pentru a-și recâștiga autoritatea față de Crane, iar după ce „latura necurată a vieții lui boeme a ieșit la lumină“, Garland și-a putut recăpăta vechiul aer de unchi plin de importanță, prefăcându-se că se gândește la interesele lui Crane. În volumul de memorii ne povestește că după proces s-a întâlnit întâmplător cu Crane în biroul lui McClure și l-a sfătuit să taie legăturile cu orașul, să se întoarcă la ferma fratelui său din Sullivan County și să-și „recapete tonusul“ scriind „o carte mare acolo“. Nu că ar fi fost un sfat rău (Crane a promis că-l urmează, dar bineînțeles că n-a făcut-o), dar, deși Garland pretindea că-i pasă de ce pățise Crane, cred că în fond nu l-a afectat prea mult. La fel ca prietenul său Roosevelt, Garland fusese șocat de lucrurile care ieșiseră

la iveală la proces, considerându-le condamnabile din punct de vedere moral, iar din acel moment a început să ia distanță față de Crane, retrăgându-se încetul cu încetul până când au pierdut legătura, iar cu timpul s-au înstrăinat atât de tare, încât atunci când Garland a călătorit în Anglia, unde Crane se mutase deja, a inventat un pretext ca să nu se vadă. După care Crane a murit și imediat după înmormântarea sa, omul care îl descoperise a scris: „A fost prea strălucit, prea nestatornic, prea straniu ca să reziste. N-a putut continua să scrie poveşti ca Semnul roşu al curajului. Slăbiciunea unei opere atât de originale stă în surpriza care-i asigură succesul. Cuvintele care uluiesc, frazele care suscită mirare și admirație ajung în cele din urmă să pară înșelătoare. Își pierd forța prin repetiție și în cele din urmă ajung să ni se pară dezagreabile.“

În 1930, când exemplarele din Maggie deveniseră atât de greu de găsit, încât se vindeau scump pe piața edițiilor princeps rare, Garland și-a vândut exemplarul cu dedicație cu două mii o sută de dolari, bani pe care i-a folosit pentru casa pe care și-o cumpărase la Hollywood, unde s-a împrietenit cu Will Rogers și Robert Benchley și unde și-a petrecut ultimii zece ani de viață explorând fenomene parapsihologice.

33

Lucrurile se complică și mai mult. Oricât de nedrept ar fi fost procesul și oricât de irelevantă pentru caz a fost depoziția ultimului martor, omul de serviciu nu mințise în privința lui Crane și a femeii cu care împărțise o locuință în vara aceea. Și nici asupra numelui femeii nu planase vreo îndoială, deși în acea lume promiscuă, plină de porecle și pseudonime, unde Fay, victima unei crime, își spunea O’Brien, iar prostituata Ruby Young își spunea atât Dora Wilkins, cât și Dora Clark, femeia care locuise pe West Twenty-seventh Street la numărul 121 n-avea doar unul, ci trei nume diferite. La fel ca Sadie, sora ei de douăzeci și patru de ani, o prostituată cu state vechi cu care împărțea apartamentul, Amy, în vârstă de douăzeci de ani, se născuse cu numele de familie de Traphagen, la care renunțase în cele din urmă pentru Huntington, iar când nici acesta nu i-a mai fost pe plac, a început să-și spună Amy Leslie.[79]

În afară de mărturia omului de serviciu de la tribunal, nu s-a păstrat

nimic despre relația ei cu Crane și dacă la două săptămâni după proces n-ar fi avut loc o tranzacție financiară surprinzătoare, capitolul Amy Leslie ar fi fost probabil redus la o singură notă de subsol în povestea vieții lui Crane. Numele și adresa ei apar pe o listă cu nume și adrese trecute într-un registru bancar al American Security and Trust Company din Washington, unde Crane deschisese un cont la începutul lunii martie, la scurt timp după ce s-a stabilit la Cosmos Club pentru o lună. O altă dovadă e o fotografie cu el pe care i-a trimis-o surorii lui Amy, Sadie, pe 29 aprilie, cu aceste cuvinte pe spate: Pentru puștoaică / de la Stephen Crane. Toate aceste lucruri nu înseamnă cine știe ce — doar dovedesc că o cunoștea pe Amy cu mult înainte de acea vară —, dar mai sunt și cele cinci scrisori pe care Crane i le-a scris după ce a plecat din New York în ultima săptămână din noiembrie, plus scrisoarea îngrijorată și cele trei bilete scurte despre ea trimise lui Hawkins. Scrisorile pentru Amy sunt declarații de dragoste pătimașe, mai arzătoare și mai directe decât oricare dintre scrisorile pentru Lily Brandon Munroe sau Nellie Crouse, dar scrisoarea și biletele pentru Hawkins se referă doar la bani și n-ar fi fost scrise dacă n-ar fi existat tranzacția. Fără aceste mesaje pentru Hawkins, scrisorile către Amy ar fi rămas simple urme misterioase ale unei relații scurte și inexplicabile, din care aflăm că Crane se îndrăgostise de altcineva și o părăsise — dar de cine? Cu toată tevatura stârnită de acea tranzacție financiară, a durat mai bine de o sută de ani până s-a aflat răspunsul. Fără acea tevatură, misterul s-ar fi păstrat până-n ziua de azi.

Sâmbătă pe 31 octombrie, Crane se afla în Cambridge, Massachusetts, relatând despre meciul de fotbal dintre Harvard și Carlisle, dar s-a întors la New York în acea noapte sau dimineața devreme, iar pe 1 noiembrie și-a sărbătorit aniversarea de douăzeci și cinci de ani în Manhattan. Amy a susținut că în acea după-amiază sau seară i-ar fi dat opt sute de dolari bani gheață, ca să-i depună la bancă în locul ei. În acea perioadă — de fapt, până târziu, în inima secolului XX —, femeile americane celibatare, văduve sau divorțate aveau dreptul să deschidă un cont bancar doar în prezența unui bărbat care să cosemneze cererea, deci Crane a fost nevoit să depună banii în propriul său cont, numai că joi, 5 noiembrie, când a găsit în sfârșit timpul necesar, a pus în cont doar șase sute de dolari, și nu întreaga sumă de opt sute. Asta ridică mai multe întrebări dificile, dacă nu chiar imposibil de lămurit. Unu: dacă Amy i-a dat într-adevăr banii, de ce să facă așa ceva? Răspunsul e clar: nu vom ști niciodată. Doi: date fiind legile în vigoare la vremea respectivă, de ce n-a mers și ea cu el la bancă, să-și deschidă un cont pe numele ei? Trei: de ce a ținut Crane banii atât de mult, umblând aiurea cu opt sute de dolari în

buzunar timp de trei zile de lucru înainte să-i depună la bancă? Sunt posibile mai multe explicații: (a) a fost distras și/sau ocupat cu alte treburi și n-a avut timp; (b) a uitat; (c) a fost leneș și a tot amânat momentul; (d) n-a primit deloc bani de la ea. Patru: ce s-a întâmplat cu cei două sute de dolari dispăruți? Dacă într-adevăr îi primise, răspunsul evident ar fi că Crane i-a furat sau, dacă un furt în toată regula pare improbabil, atunci și i-a însușit cu gândul de a-i înapoia când avea să fie posibil, poate chiar niciodată. Și totuși, după ce tocmai fusese acuzat la tribunal că era întreținut „de femei din Tenderloin“, să fi avut tupeul să facă exact lucrul de care-l acuzase avocatul Grant? În lumina lucrurilor pe care le știm despre neglijența cronică a lui Crane față de bani, trebuie să luăm în calcul această posibilitate, dar în lumina celorlalte lucruri pe care le știm despre el, e imposibil. Și atunci ce s-a întâmplat cu cei două sute de dolari dispăruți? Nimeni nu pare să știe, după cum nimeni n-a explicat vreodată cum sau de ce au dispărut banii — asta dacă au dispărut într-adevăr.

Între timp, situația tânărului cuplu devenea dificilă. După proces, Crane a înțeles că era necesar să plece urgent din oraș, că dacă rămânea la New York, avea să se expună hărțuirii continue din partea poliției și că nu-și mai putea construi acolo o carieră solidă în jurnalism. Plecase deja de două ori din Manhattan începând de la mijlocul lui octombrie (în sus pe râu la Sing Sing, apoi și mai în nord, la Cambridge), iar în sâmbăta următoare (pe 7 noiembrie), s-a întors la Cambridge ca să relateze despre meciul de fotbal Harvard-Princeton, dar aceste evadări fuseseră doar niște măsuri temporare, și nu soluția pe termen lung de care avea nevoie. Apoi un prieten vechi i-a întins o mână de ajutor. Sperând să-și salveze agenția de știri rămasă pe butuci, prea mică pentru a concura cu operațiunile pe scară largă ale lui McClure, Hearst și Pulitzer, Irving Bacheller i-a oferit lui Crane o deplasare în Cuba, pentru a face un reportaj despre revolta tot mai amplă a cubanezilor împotriva spaniolilor, izbucnită la începutul anului 1895. Crane n-a lăsat ocazia să-i scape, spunându-i lui Bacheller că e gata să pornească la drum oricând, dar plecarea sa depindea de disponibilitatea unui vapor care să-l ducă din Florida în Cuba, așa că preț de câteva săptămâni a stat și a așteptat, umplându-și timpii morți cu alte texte pentru agenția lui Bacheller, printre care articolul puternic, dar problematic despre lumea interlopă dispărută din Minetta Lane.

Totuși, se găsise o soluție, numai că, așa cum avea să se lămurească rapid în următoarele zile, rezolvând o problemă, Crane avea să creeze alta. Amy și-a pierdut cumpătul. Suferind la gândul că avea să fie părăsită, a făcut tot ce a putut ca să-l împiedice să plece, iar în

vâltoarea presiunilor la care l-a supus se pare că ar fi intrat și o sarcină inventată, în care Crane pare să fi crezut (ceea ce a dus la alte încurcături trecute sub tăcere), dar, în cele din urmă, nici măcar perspectiva de a avea un copil nu l-a putut descuraja să-și urmeze planul.

De parcă n-ar fi fost de-ajuns, la toate acestea s-a adăugat și problema celor opt sute de dolari, iar întâmplările ulterioare sunt atât de tulburi, atât de în răspăr cu legile bunului simț, încât nu prea au nicio noimă. La un moment dat în a doua jumătate a lui noiembrie, Bacheller l-a anunțat pe Crane să se pregătească să plece la Jacksonville pe 26 sau 27 noiembrie, iar pe 25, când în cont avea suma totală de 776,50 dolari, Crane i-a scris un cec pentru cinci sute de dolari lui Hawkins, care acceptase să aibă grijă de Amy în lipsa lui și să-i distribuie cu țârâita mici sume, în funcție de nevoi. Cei opt sute de dolari se făcuseră cinci sute, bani care-i aparțineau de drept lui Amy (cel puțin așa avea să susțină ea ulterior), iar dacă Crane nu mai avea toată suma de opt sute, de ce nu i-a dat el personal toți cei cinci sute sau chiar — de ce nu — cei șapte sute șaptezeci și șase de dolari? Și de ce s-a complicat rugându-l pe Hawkins să facă pe intermediarul, când ar fi putut rezolva toată povestea înainte de plecare? Ceva nu miroase a bine aici, și cum Hawkins sigur n-a știut despre suma inițială de opt sute (care i-ar fi putut aparține lui Amy sau nu), a crezut fără îndoială că Crane o ajută din propriile lui fonduri. Dacă acceptăm punctul de vedere al lui Amy, atunci toate indiciile îl acuză pe Crane. Nu numai că pare s-o fi tras în piept reținând bani care erau ai ei (de ce să facă așa ceva când pretindea că o iubește?), dar cei două sute de dolari lipsă s-au mai și transformat brusc în trei sute, iar după ce încheie acel acord obscur cu Hawkins pentru cei cinci sute rămași, pare tot mai plauzibil că Crane cheltuise suma care lipsea și n-avea de gând s-o returneze. Ne întrebăm iar: de ce să facă așa ceva? Era pentru prima oară în viața lui că nu ducea lipsă de bani, în toți anii petrecuți la New York nu fusese niciodată mai bine hrănit și mai bine îmbrăcat, ceea ce elimină nevoia disperată ca posibil motiv de a lua banii, dar dacă nu-i luase el, atunci unde erau? Mintea macină întruna, căutând un răspuns, pentru că adevărul este că scrisorile pe care i le-a scris lui Amy odată ajuns în Jacksonville sunt atât de pline de dragoste, de grijă și de inimă albastră, încât pare de neconceput să fi furat bani de la ea. Și totuși, dacă analizăm obiectiv dovezile — din punctul de vedere al lui Amy —, ce altceva să credem?

Pe de altă parte, poate ar trebui să luăm în considerare următorul lucru: Crane n-a spus niciodată nimănui că primise opt sute de dolari de la Amy, deci presupunerea că-i primise ne parvine exclusiv din partea ei. E posibil ca el să fi spus că într-o bună zi îi va da cei opt

sute de dolari, poate chiar să-i fi promis, iar cele două depuneri de șase sute, respectiv o sută șaptezeci și șase de dolari să fi fost drepturi de autor pentru cărțile lui (Semnul roșu a avut paisprezece tiraje în acel an), plus bani câștigați din ziare și reviste. Asta ar explica de ce Hawkins nu știa nimic despre cei opt sute de dolari — pentru că nu existau —, așa că atunci când a primit cecul de cinci sute de dolari de la Crane, a fost convins că erau banii lui Crane și treaba lui cui îi dădea. Încă de pe 1 decembrie, la doar câteva zile după ce Crane a sosit în Florida, Amy a început să-l preseze pe Hawkins pentru bani și l-a tot presat până în ultima săptămână din septembrie 1897 („sunt lefteră și am mare nevoie de bani"; „îmi trebuie banii"; „nu știu din ce-o să trăiesc dacă nu primesc cicurile [sic] alea"), și, deși Hawkins a încercat să ajute cum a putut (trimițând bani prin curier și aranjându-i să pozeze pentru unul dintre prietenii lui artiști), până la urmă i s-a făcut silă și a renunțat la rolul de bancher delegat al lui Crane. După care Amy s-a adresat unui avocat, George D. Mabon, și a început o acțiune legală pentru a recupera cei cinci sute cincizeci de dolari despre care susținea insistent că i s-ar fi datorat. De unde acea sumă? Dacă Hawkins îi dăduse deja cei cinci sute, n-ar fi trebuit să ceară cei trei sute rămași? Mintea macină iar și nici de data asta nu găsește răspunsuri. New York Times, Chicago Tribune și alte ziare au publicat articole despre proces, ceea ce a transformat disputa privată într-un scandal public și a fixat suma în chestiune la opt sute de dolari. Presa a părut dispusă s-o creadă — presupunând eronat că era cealaltă Amy Leslie din Chicago —, dar dacă tânăra A.L. mințise că e însărcinată ca să-l țină pe Crane la New York, există motive întemeiate să bănuim că mințea încă o dată, ca să-l pedepsească pentru că o părăsise. Mabon s-a zbătut și a obținut un sechestru pe drepturile de autor de la Appleton cuvenite lui Crane, dar până la urmă, cazul s-a rezolvat în afara tribunalului cu ajutor juridic din partea lui William, fratele lui Crane. De remarcat e că subiectul nu apare nicăieri în corespondența dintre cei doi frați, iar Crane n-a menționat niciodată suma de opt sute de dolari în niciuna dintre scrisorile pentru Amy și nici n-a sugerat vreodată că ar fi greșit cu ceva în înțelegerile lor de natură financiară — nici față de Amy însăși, nici față de Hawkins, nici față de William — față de nimeni. Și, mai important, Amy nu-l sâcâie niciodată în scris pe Hawkins, insistând că sunt banii ei. De la început și până la sfârșit, are atitudinea unei femei care trăiește din sprijinul generos al iubitului ei absent — ceea ce sugerează că Crane a fost probabil nevinovat, în definitiv.

Ea l-a însoțit cu trenul până la Washington, apoi a coborât și s-a întors la New York, în timp ce el și-a continuat drumul spre Jacksonville. I se spusese că vaporul spre Cuba avea să plece a doua zi dimineața după

sosirea sa, ceea ce explică de ce Amy l-a însoțit doar o parte din călătorie, dar lucrurile n-au mers conform planului și vaporul a ridicat ancora abia după câteva săptămâni. Din Jacksonville, purtând data „duminică“ (29 noiembrie 1896), prima lui zi plină în oraș (cu același limbaj simplu, ca și cum s-ar fi adresat unui copil mic, pe care l-a folosit în toate scrisorile pentru ea):

Fata mea minunată, azi am dictat o lungă scrisoare către tine, dar cum i-am dictat-o unei stenografe, n-am putut să-ți spun foarte limpede cât de mult te iubesc și cât de mult mă îndurerează despărțirea noastră temporară. Când am ajuns la Washington, acele câteva momente din tren au fost cele mai dureroase din viața mea și nu le-aș putea uita niciodată, chiar de-ar fi să trăiesc o sută de ani. Vreau să nu te îndoiești niciodată că te iubesc. Probabil că pornim mâine-seară, dar dacă mi-ai scris azi, o să primesc mesajul înainte ca vasul să ridice ancora. Fii cuminte, draga mea, scumpa mea. Nu uita de soțiorul tău iubit dintotdeauna. Mă gândesc mereu la tine și doar pe tine te iubesc.

Iubitul tău.

Și încă una de pe 29, datată „Duminică seara“:

Scumpa mea, încă două scrisori vor ajunge la tine curând după aceasta. Se întâmplă c-am avut timp să ți-o trimit pe asta cu poșta care pleacă spre nord în zece minute. Dumnezeu să te binecuvânteze și să mi te apere. Al tău cu toată dragostea din lume,

S.

Pregătit să plece a doua zi dimineața, fără să știe ce-l așteaptă în următoarele zile și săptămâni, a trimis încă două scrisori în acea după-amiază, una pentru fratele său William din Port Jervis (rezumându-și testamentul) și cealaltă (dictată) pentru Hawkins la New York, dedicată în mare parte lui Amy.

În caz că te vezi din când în când cu Amy, încurajeaz-o în toate felurile posibile […] Am fost de-a dreptul îngrozit pentru ea în momentul despărțirii, iar acum sunt speriat și îngrijorat. Cred că nimeni […] n-are mai multă nevoie de o vorbă prietenoasă decât acea sărmană copilă și știu că tu vei găsi calea cea mai potrivită să faci asta dacă se va ivi ocazia […] Mi s-a rupt inima când m-am despărțit de fată, dar parcă mi s-ar mai ridica o piatră de pe suflet dac-aș ști că are prieteni de nădejde. Nu găsești nici măcar unul la trei mii de bărbați care într-adevăr să povățuiască și să călăuzească o fată atât de drăgălașă ca Amy […] Sora ei e o făptură bună la inimă, dar are obiceiul să se preocupe mai mult de sine, unde mai pui că Amy îi e superioară mental în toate privințele. Sora e slabă, foarte slabă, deci sunt încredințat că nu-i va fi de niciun folos lui Amy, aflată acum într-un mare necaz.

După cele două scrisori pe care i le-a trimis pe 29 noiembrie, Crane a așteptat douăsprezece zile până la următoarea scrisoare. Între timp cunoscuse pe altcineva, ceea ce l-a adâncit fără îndoială și mai mult în mâlul confuziei moderne, dar n-avea de gând să-i mărturisească lui Amy această nouă complicație care avea să se încheie fără doar și poate la fel de repede cum începuse, așa că a continuat cu obișnuitul lui potop de alinturi.

Din 11 decembrie:

Scumpa inimii mele, nu ți-am scris până acum pentru că urmează s-o luăm din loc dintr-o clipă-n alta și am vrut să-mi păstrez ultimul mesaj de-aici pentru tine. Tare greu a mers cu pregătirea vaporului, dar cred că în douăzeci și patru de ore vom fi pe drum spre Cuba. Mi se rupe inima când mă gândesc la amânări și când mă gândesc că, dac-aș fi știut, te-aș fi putut ține aici cu mine […] Să-ți aduci aminte de mine până și-n vis, scumpa mea. De-acum voi avea timp să-ți scriu mai des, așa că să te aștepți să primești zilnic vești […] de la sărmanul tău băiat oropsit. Știu că nu mă vei uita. Știu că mă iubești și vreau să nu uiți niciodată că te iubesc.

Iubitul tău

Până la urmă, nu i-a scris zilnic, ci doar în ziua următoare, de altfel ultima oară când i-a scris din Florida. Datată sâmbătă, 12 decembrie, epistola începe și se încheie astfel:

Draga mea dragă, un concurs de împrejurări cu totul ieșite din comun ne-a ținut aici pe loc atâta amar de vreme și mi se rupe inima când mă gândesc că te-aș fi putut avea lângă mine câteva zile în plus — cum ți-am scris ieri […]

Duminică — o zi tristă la hotel, unde sunt reguli stricte în privința băuturii și n-avem cu cine încinge o partidă. N-am altceva de făcut decât să mă gândesc la tine. Te iubesc, scumpa mea, scumpa mea.

Luni: pare cert că mâine plecăm. Te iubesc, fata inimii mele. Să fii cuminte și să mă aștepți. Te iubesc.

Dar n-a plecat nici a doua zi, nici cea de după, nici cea de după, iar în ultima zi a anului, când în sfârșit a pornit spre Cuba, vasul s-a scufundat.

9. E interesant de reținut că Bud Abbott s-a născut în Asbury Park (unde a început cariera lui Crane), iar Lou Costello, în Paterson (unde a fost scrisă o primă variantă a Semnului roșu), dar n-aș vrea să insist asupra acestei asocieri, America nefiind altceva decât un talmeș-balmeș de lumi multiple, contrastante, epicentrul global al intersecțiilor improbabile și al neconcordanțelor mărețe. Totuși, în același spirit e demn de reținut că în perioada de după moartea lui Crane, pădurile dese din Sullivan County au fost transformate în Centura Borșului, o vastă constelație de hoteluri și stațiuni destinate în principal evreilor newyorkezi (echivalentul din Vechiul Testament al Noului Testament care era Asbury Park), rămasă azi în memorie mai ales ca o pepinieră din care au ieșit o mie de comedieni de stand-up. Exista ceva umor pe acele dealuri râpoase, iar Crane a fost primul care l-a exploatat (n. a.).

10. „Cocori“ (en.).

11. În original, greșeala de ortografie este la „whether“ (dacă), ortografiat „wether“ (care înseamnă berbec castrat).

12. În original e ortografiat greșit articolul „its“, scris sub forma „it’s“.

13. John Podsnap, personaj din Prietenul nostru comun de Charles Dickens, prototipul omului pompos, convențional, mulțumit de sine. Doamna Grundy, un personaj la fel de convențional din piesa lui Thomas Morton Speed the Plough.

14. Cum trăiește cealaltă jumătate.

15. După știința mea, mai există o singură altă carte din acea perioadă care să se fi rupt atât de radical de convențiile narative de până atunci: Foamea lui Knut Hamsun, publicată în 1890. Considerat adesea a fi primul roman european modern și citat ca influență asupra unor figuri total diferite precum Kafka, Gide și I. B. Singer, acesta diferă ca spirit de Maggie (un narator solitar povestește la persoana întâi dezintegrarea sa fizică în timp ce e la un pas de a muri de foame la Oslo), dar metodele și abordarea sunt la fel de dure și neșovăitoare. Romanul, scris în norvegiană, îi era încă necunoscut lui Crane (abia după șapte ani avea să primească de la cineva un exemplar din traducerea englezească), dar, oricât ar părea de curios, viața lui de tânăr scriitor sărac și adesea înfometat la New York e aproape la fel cu cea a eroului fără nume al lui Hamsun, cu care are în comun chiar și unele trăsături de personalitate: aceeași încăpățânare, aceeași mândrie autodistructivă, același refuz închistat de a spune cuiva cât de rău o duce. Nu se știe nimic despre reacția lui Crane la Foamea, dar, când a citit romanul, deja nu mai locuia de mult la New York, ci în Anglia. După ce a terminat romanul, i l-a dat lui Henry James (n. a.).

16. În original, formularea ambiguă este „in the way of vehicles“, ambiguitate greu de păstrat în limba română.

17. În original, „The Way in Sullivan County“.

18. În limba română, „rampant“ din engleză se poate traduce ca „luxuriant“ (pentru vegetație) sau „excesiv“, „năvalnic“. Cuvântul „rampant“ există și în limba română, dar mai degrabă cu sensul de „înclinat în rampă“; am preferat totuși să-l păstrez ca atare, pentru stranietatea sa.

19. Redenumită în 1921 Welfare Island, apoi, în 1973, Roosevelt Island (n. a.).

20. Cum nu a existat un redactor profesionist care să revizuiască manuscrisul înainte de a fi predat tipografiei, în text au rămas numeroase erori mărunte — inconsistențe gramaticale, semne de punctuație puse prost și cuvinte scrise greșit (cum ar fi grimey în loc de grimy). Nedorind să intervină asupra originalului, majoritatea editorilor ulteriori ai lui Maggie nu s-au atins de aceste greșeli (n. a.).

21. Publicație britanică provocatoare a anilor 1890, dedicată artelor, asociată cu artistul Aubrey Beardsley, care s-a ocupat o vreme de partea grafică, și cu Oscar Wilde.

22. Asta amintește de soarta primei cărți a lui Thoreau, O săptămână pe râurile Concord și Merrimac, publicată inițial într-o mie de exemplare. După ce a primit 706 exemplare nevândute de la editura lui, care nu mai avea loc să le depoziteze, Thoreau a notat în jurnalul său, pe 28 octombrie 1853: „Am acum în bibliotecă aproape nouă sute de volume, dintre care peste șapte sute sunt scrise de mine“ (n. a.).

23. În original, greșeala de ortografie este la „received“ (primit), scris „recieved“.

24. Creată în 1875, Liga Studenților la Arte a fost inițial găzduită de Needham Building, pe East Twenty-third Street. În 1892 s-a mutat pe West Fifty-seventh Street, unde se află și azi, dar câțiva artiști, printre care și prietenii lui Crane, au rămas la adresa din East Twenty-third Street timp de câțiva ani (n. a.).

25. În Roadside Meetings, o carte publicată în 1930, Garland povestește că Crane i-ar fi spus același lucru, aproape cuvânt cu cuvânt. Care să fie explicația? Poate că Linson a citit cartea lui Garland, iar după mai mulți ani și-a însușit comentariul fără să-și amintească sursa — sau poate Crane chiar le-a spus același lucru amândurora. În carte, Garland ne mai spune și că Crane ar fi declarat la un moment dat: „Aș renunța de tot la viitorul meu pentru douăzeci și trei de dolari bani gheață“ (n. a.).

26. În contrast vădit cu trupul „slab — aproape cadaveric“ pe care și-l amintește Edward Marshall din 1894 — o dovadă grăitoare a felului în care greutățile și lipsurile din 1893 îl marcaseră pe Crane (n. a.).

27. Lucru care corespunde cu numeroase relatări despre atitudinea șomerilor din timpul următoarei mari crize a anilor 1930 și explică poate — cel puțin parțial — de ce clasa muncitoare americană nu a lansat niciodată o ofensivă ideologică susținută împotriva structurilor capitalismului. Deși Crane nu s-a implicat politic activ, avea un simț

înnăscut al mecanismelor mentalului american și, prin extensie, al societății în care trăia (n. a.).

28. În mitologia irlandeză, spirit care ia forma unei femei care urlă sau bocește, prevestind o moarte.

29. Acest ultim rând, cea mai analizată, lăudată și dezbătută propoziție din toată opera lui Crane, a fost folosit de unii specialiști în anii cincizeci și șaizeci pentru a promova o interpretare, demontată între timp, conform căreia Semnul roșu ar fi un roman care abundă în simbolism religios care-l transformă pe Jim Conklin (J.C.) într-un echivalent al lui Isus Cristos și care vede în pecetea de pe cer („wafer“) o referire la taina euharistiei, dar cuvântul „wafer“ are și alte înțelesuri, unul fiind din domeniul legal: un mic disc de material adeziv folosit ca sigiliu pentru documente legale. Probabil că acesta e sensul la care s-a gândit Crane, ceea ce explică termenul „lipit“ din propoziție. Însă, după părerea mea, pasajul e atât de uluitor din motive care n-au nimic de-a face cu religia sau legea, ci cu muzicalitatea salturilor și a juxtapozițiilor fulgerătoare ale lui Crane, trecerea bruscă de la pământ la cer de la final, dar mai ales de la impulsul de a ține un lung discurs acuzator (diatribă) care se năruie deodată într-un singur cuvânt, drăcie, care e atât o exclamație, cât și o descriere a scenei, apoi, după cele trei puncte puse după cuvântul drăcie, care ne țin blocați pe pământ, Crane arată brusc spre soarele de pe cer și preț de-o clipă îl simțim cum arde acolo, sus, în roșeața lui însângerată, total indiferent față de Jim Conklin și toți ceilalți soldați de pe front. Limbajul devine o forță fizică ce se simte în corp și deci și o forță emoțională, în același mod în care o explozie corală de cincizeci sau o sută de voci care erupe dintr-un pasaj liniștit al lui Bach ne poate cutremura din cap până-n picioare și umple ochii de lacrimi (n. a.).

30. În engleză, titlul piesei lui Sartre e No Exit, care s-ar traduce prin „Fără ieșire“.

31. În original, „without rhyme or reason“, expresie cu înțelesul de „fără motiv“, „fără rost“.

32. Impactul volumului Călăreții negri se extinde dincolo de lumea poeziei. Nu mai puțin de trei romane americane de după război folosesc ca titluri versuri din poeziile lui Crane: In a Lonely Place de Dorothy B. Hughes, 1947 (care în 1950 a inspirat un film regizat de Nicholas Ray, cu Humphrey Bogart în rolul principal); Find a Victim de Ross Macdonald, 1954; Because It Is Bitter, and Because It Is My Heart de Joyce Carol Oates, 1990 (n. a.).

33. Dickinson murise în 1886, necunoscută și necitită, dar după prima ediție a poeziilor sale din 1890, a ajuns să fie considerată cea mai strălucită și mai influentă poetă din America. Deși murise, în 1894 era încă o poetă nouă, și cum Whitman fusese între timp îngropat în Camden, New Jersey, nu mai avea niciun rival în viață. Howells a fost unul dintre numeroșii ei admiratori entuziaști (n. a.).

34. Ieșirea, 20:5, din Biblia sau Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2008.

35. Melville către Hawthorne (1 iunie 1851): „Dolarii mă osândesc; iar Diavolul cel hain îmi surâde mereu, ținând ușa deschisă […] Nu pot să scriu ce aș prefera să scriu — nu-mi aduce bani. Și totuși mi-e cu neputință să scriu altfel. Așa că produsul e un talmeș-balmeș și toate cărțile mele sunt niște cârpeli“ (n. a.).

36. De la „pancake“, clătită.

37. În original, „out-bring“ (vezi și nota următoare).

38. „Out-bring“ e un termen ciudat, suficient de arhaic pentru a da impresia că Crane scrie în limba anglo-saxonă, dar iată-l la pagina 1270 din Webster's New Universal Unabridged Dictionary (cea de-a doua ediție, 1983), definit ca „a înfățișa sau a prezenta“, ceea ce pare să sugereze ceva asemănător cu „output“. În general, vocabularul din 1890 al lui Crane nu sună datat la începutul secolului douăzeci și unu, dar din când în când mai apare câte un cuvânt care distonează întrucâtva — de exemplu, trecutul de la „bend“, pe care Crane îl scrie aproape întotdeauna „bended“ în loc de mai modernul „bent“ (n. a.).

39. În 1896, Homer Plessy, un cetățean american negru acuzat că ar fi încălcat legea segregaționistă care impunea folosirea vagoanelor de tren separate pentru albi și negri, a formulat prin avocații săi o petiție prin care cerea ca legea să fie recunoscută ca neconstituțională, ceea ce l-ar fi exonerat. Judecătorul John Howard Ferguson a respins petiția. Cazul a ajuns apoi la Curtea Supremă, care nu i-a dat câștig de cauză lui Plessy.

40. În ebraică, „tărâmul morților“.

41. Abraham Cahan (1860–1951) s-a născut în Lituania și a ajuns la New York în 1882. Scriitor socialist bilingv, a condus timp de patruzeci și șase de ani publicația în limba idiș Jewish Daily Forward, dar a contribuit cu articole și la numeroase cotidiene de limbă engleză, printre care New York Press și New York Sun. Romanul său cel mai cunoscut este Ascensiunea lui David Levinsky (1917) (n. a.).

42. „Bătălia de la Forty Fort“, „Înfrângerea de la Forty Fort“ și „Moș Bennet și indienii“ i-au fost toate inspirate lui Crane de lectura cărții scrise de bunicul său matern, reverendul George Peck, publicată în 1858: Wyoming: Its History, Stirring Incidents, and Romantic Adventures. Una dintre ilustrații îi aparține mamei lui Crane, iar Crane însuși a avut în posesie două exemplare ale cărții, pe care le-a păstrat toată viața. În iulie 1878, când Crane, care avea șase ani, a călătorit împreună cu mama lui în Valea Wyoming ca să participe la conferința WCTU (acele zile îmbătătoare cu țigări și bere), reconstituirile bătăliilor — și ale masacrelor — din Războiul Revoluționar, la aniversarea de o sută de ani, se regăsesc în poveștile lui din 1899. Legătura de familie e întărită și de faptul că principala sursă a sursei lui Crane (cartea bunicului său) a fost o colecție de memorii nepublicată, scrisă de Martha (Bennet) Myers, soacra bunicului lui Crane, care era fiica lui Thomas Bennet, Moș Bennet cel ursuz și încăpățânat din povestiri și — ca să strângem și mai tare nodul legăturilor de familie — stră-străbunicul lui Crane (n. a.).

43. Cel mai celebru absolvent al Carlisle, Jim Thorpe — medaliat cu aurul olimpic la decatlon, jucător de baseball profesionist, vedetă a fotbalului studențesc și profesionist —, e considerat de mulți cel mai mare atlet complet din istoria Americii (n. a.).

44. Pe atunci, se puncta astfel: touchdown, patru puncte, lovitură reușită după touchdown, două puncte, safety, două puncte, field goal, cinci puncte (n. a.).

45. Însetat de sânge (en.).

46. Editorii volumului The Correspondence, Stanley Wertheim și Paul Sorrentino, speculează că ar fi putut fi Amy Leslie, dar nici vorbă de vreo certitudine (n. a.).

47. „Scriitorii buni sunt Henry James, Stephen Crane și Mark Twain. Dar nu în această ordine. Nu există ordine la scriitorii buni.“ (din Dealurile verzi ale Africii, 1935) Iar în Men at War, o antologie pe care a editat-o în 1942, Hemingway a numit Semnul roșu al curajului „un extraordinar vis despre război al unui băiat […] una dintre cele mai bune cărți din literatura noastră“ (n. a.).

48. Cuvântul cu „n“, care azi ne sună atât de respingător, era monedă curentă în secolul al XIX-lea și la începutul secolului XX. Nu doar în particular, ci și în public — adesea pe copertele cărților. Nu mai departe de anul 1939, Agatha Christie a publicat un roman polițist cu titlul Ten Little Niggers, Zece negri mititei (bazat pe versurile unui

cântec britanic popular la spectacolele cu albi care jucau roluri de negri), dar în 1940, titlul ediției americane a fost schimbat în And Then There Were None. Se pare că în 1940, termenul devenise prea jignitor pentru a fi folosit pe scena publică în America, dar cu totul altfel stăteau lucrurile la discuțiile private între oameni, iar cuvântul e folosit chiar și azi de bigoții din toate clasele sociale. Diferența fiind, totuși, că pe vremea lui Crane și mult după aceea, termenul era folosit și în lumea bună (n. a.).

49. Un dialog grăitor cu Post Wheeler din 1894 oferă o dovadă scrisă: „Dragă Stevie, te grăbești cu ăia douăzeci de dolari? Post W“, la care Crane a mâzgălit un răspuns în josul scrisorii de la Wheeler și i-a trimis-o imediat înapoi: „Cerule! Las-o baltă! Nici să nu mai pomenești de asta. S.“ (n. a.).

50. Prietenul său, artistul David Ericson, a povestit cum Crane l-a invitat la prânz, dar cum s-au așezat la masă, în restaurant, Crane „a scos imediat caietul și creionul și s-a apucat să scrie“, iar la sfârșitul mesei, Crane s-a ridicat pur și simplu în picioare și a plecat — uitând că se oferise să plătească el mâncarea —, lăsându-l pe Ericson să achite nota (n. a.).

51. Denumirea Yellow Sky se traduce prin „cer galben“.

52. Dacă dăm crezare legendei, Crane a ajuns în jur de miezul nopții și a găsit-o pe Willa Cather în picioare cu ochii închiși, dormind bușteau, nemișcată ca o statuie. Uluit, Crane ar fi spus că niciodată nu mai văzuse așa ceva (n. a.).

53. Sau șaptesprezece, dacă punem la socoteală cele trei fabule pe care le-a scris tot în Mexic sau imediat ce s-a întors, toate publicate de Bacheller: „Vocea munților“, „Cum a ridicat măgarul dealurile“ și „Victoria lunii“ (n. a.).

54. Măgar (sp.).

55. Forțe de ordine mexicane din acea perioadă.

56. William Kidd (1645-1701), căpitan de navă scoțian care a locuit o vreme la New York, în cele din urmă fiind judecat și executat la Londra pentru piraterie.

57. Un exemplu recent este Oxford Book of American Poetry (editată de David Lehman, 2006), în care această poezie este una dintre cele șapte alese să reprezinte opera lui Crane (n. a.).

58. William Steele Holman (1822–1897); nu a fost senator, ci un congressman longeviv, celebru pentru opoziția față de cheltuielile guvernului (n. a.).

59. Actriță americană de comedie (1857–1916) cunoscută pentru stilul ei de actorie centrat asupra personalității (n. a.).

60. Președintele Franței din 1887 și până la asasinarea sa în 1894 (n. a.).

61. Într-o scrisoare către Schoberlin din 1947, Nelson Greene spune că Crane „a cunoscut-o pe modelul meu, Gertrude Selene, care a devenit probabil «Florinda». Pe când avea optsprezece ani, se spunea că are cea mai frumoasă siluetă dintre toate modelele din New York. Avea păr blond frumos, ochi cenușii și nu era frumoasă. Era totuși atrăgătoare și clar îi plăceau bărbații. Te rog să nu-i folosești numele adevărat. Mai târziu s-a căsătorit cu un doctor și a devenit perfect respectabilă. S-a înțeles foarte bine cu Crane. Îi admira mintea ascuțită și vorbea deseori cu el, apoi discuta cu mine despre el. Dar el nu s-a distrat niciodată cu ea“ (n. a.).

62. În original, joc de cuvinte bazat pe asemănarea fonetică între cuvinte: „Guilt about gilt in the Guilded Age“.

63. După mai mulți ani, într-o carte publicată în 1938 (More Lives Than One), Bragdon a rememorat respectiva seară și a recunoscut că el fusese tartorul care-i „intimidase“, deși n-ar fi îndrăznit să ia cuvântul așa cum o făcuse dacă n-ar fi fost „cam cherchelit“. A mai înțeles și că dineul fusese „un fel de reclamă abilă pe care Hubbard și-a făcut-o singur“, după care, cu multă emoție și perspicacitate, a scris următoarele cuvinte despre invitatul de onoare: „Crane m-a impresionat profund, chiar dacă de atunci nu l-am mai văzut niciodată: un tânăr sincer și sclipitor, cu un foc interior mai puternic decât al altora — de fapt, atât de puternic, că încă de-atunci îl mistuia.“ Autorul îi mulțumește fantomei lui Claude Bragdon (1866–1946), pentru că acest comentariu al său i-a inspirat titlul cărții (n. a.).

64. Celebru text al filosofului Moise Maimonide, scris în jurul anului 1190.

65. Reynolds (1864–1944) și-a deschis agenția în 1893 și a avut de-a lungul timpului clienți ca H.G. Wells, Edith Wharton, Jack London, George Bernard Shaw, Willa Cather, Paul Lawrence Dunbar, Joseph Conrad, Émile Zola și Lev Tolstoi. Deși Crane îi pomenește pe Bacheller și McClure în aceeași propoziție, relațiile lui cu cei doi

bărbați nu semănau deloc. Bacheller, care-l tratase întotdeauna pe Crane corect și binevoitor, nu și-ar fi permis să-i ofere avântata sumă de trei sute cincizeci de dolari, în timp ce față de McClure Crane se simțea prins în capcană și avea nevoie de ajutor ca să se sustragă de la contractul păgubos încheiat cu acesta (n. a.).

66. Apropo de vaci, a se citi textul comic al lui Crane din 1895 sau 1896, „Artă în Kansas City“ (Opere, volumul VIII), în care naratorul rememorează o poveste pe care o știe de la unchiul său Clarence, despre o vacă genială care picta în acuarelă, dar pentru că i se subțiază laptele și refuză să picteze în ulei, stăpânul ei n-o mai lasă să picteze, privând astfel Kansas City de artista cea mai strălucită (n. a.).

67. Erle Stanley Gardner, care fusese în copilărie mare fan al revistei, a împrumutat de la fondatorul acesteia numele eroului celor mai celebre povestiri și romane ale sale: avocatul Perry Mason (n. a.).

68. Termenul de yellow journalism vine de la un personaj pe nume Yellow Kid din Hogan’s Alley, o bandă desenată comică a lui Richard F. Outcault care apărea duminica, inițial în publicația lui Pulitzer, World. Când Hearst l-a atras pe Outcault să lucreze pentru Journal (împreună cu alți angajați de la World), Pulitzer a ripostat angajând alt artist care să continue banda desenată în publicația lui. „Yellow Kid Journalism“ a devenit în scurt timp „yellow journalism“, o expresie la modă pentru reportajele senzaționaliste practicate de ambele ziare, care vindeau zilnic în jur de un milion de exemplare (n. a.).

69. Dedicația sună astfel: „Pentru Hamlin Garland / din marele și cinstitul Vest / de la Stephen Crane / din perfidul Est. / New York / iulie 1896“ (n. a.).

70. Republicanii au fost măturați de la putere în noiembrie, iar democrații Tammany au preluat din nou controlul în oraș. În aprilie anul următor, Roosevelt a renunțat la funcția din cadrul poliției pentru a deveni secretar adjunct în Marină pentru proaspăt instalata administrație McKinley (n. a.).

71. Legea a avut și unele aspecte comice. În The Battle with the Slum (Macmillan, 1902), Jacob Riis relatează despre inventarea „sendvișurilor cu cărămidă“ — o cărămidă între două felii de pâine — care erau așezate pe tejghelele barurilor într-o parodie de respectare a legii. Uneori erau folosite și sendvișuri adevărate, de ochii lumii, dar la un moment dat, când un client care nu era la curent a luat unul dintre acestea și a dat să-l mănânce, „poliția a înapoiat sendvișul

barmanului fără să facă arestări“ (p. 224) (n. a.).

72. Mușchi file (eng.).

73. În ciuda eforturilor noii administrații de a renunța la viziunea despre poliție a lui Clubber Williams, păcatul a rămas o afacere profitabilă pentru că poliția era încă dornică de venituri ilicite, primindu-și săptămânal plicurile cu taxa de protecție de la sute de afaceri de pe străzile întunecoase — de la spectacole deocheate și case unde se consumau droguri la lupanare (atât hetero, cât și homosexuale), trecând prin baruri mizere care ofereau spații private pentru toate aceste îndeletniciri. Câtă vreme aceste localuri obscure se țineau departe de bulevarde și de arterele bine luminate, poliția a continuat să joace un rol activ în menținerea lor în funcțiune (n. a.).

74. În original, „juke“ în loc de „duke“. „Juke house“, stabiliment rural care oferea băutură și jocuri de noroc, funcționând uneori și ca bordel; „duke“, duce.

75. E posibil ca Crane să fi recurs la un dublu artificiu ingenios, jucându-se cu sensul argotic familiar al cuvântului „juke“, folosit la sfârșitul secolului al XIX-lea în sens peiorativ, cu referire la sărăcimea rurală. O carte publicată în 1877 de sociologul Richard L. Dugdale, The Jukes: A Study in Crime, Pauperism, Disease, and Heredity, reconstituie istoria mai multor generații dintr-o familie tot mai largă de răufăcători. Numele de Jukes (un pseudonim) și cuvântul „juke“ circulau în timpul vieții lui Crane și poate că „royal juke“ se referă la șeful unei bande de țopârlani răufăcători, drojdia societății, ceea ce ar adăuga un nou strat semnificației acestui pasaj comic. Dar până la urmă, „juke“ ar putea fi și o greșeală de tipar pentru „duke“, ceea ce ar face ca umorul să fie mai simplu și mai limpede — deși la fel de tăios. E aproape cert însă că numele de Swift Doyer e menit să evoce străduța rău famată din Chinatown, Manhattan, care a dat naștere expresiei „ticălos ca Doyers Street“ (n. a.).

76. Marele Gatsby, traducere din limba engleză de Mircea Ivănescu, Humanitas Fiction, București, 2013, p. 93.

77. Stenograma procesului nu s-a păstrat. Singurele relatări pe care le-am citit sunt cele publicate în World (18 octombrie 1896), New York Journal (16 și 17 octombrie) și Sun (16 octombrie) și preluate în The New York City Sketches of Stephen Crane and Related Pieces, editată de R.W. Stallman și E.R. Hagemann (New York University Press, 1966) (n. a.).

78. Annie Goodwin a murit în urma unui avort greșit executat (n. a.).

79. Pentru a complica și mai mult lucrurile, în viața lui Crane a mai existat o Amy Leslie, o prietenă de departe care a fost critic de teatru la Chicago Tribune. Era cu șaisprezece ani mai în vârstă decât Crane, dar pentru că era o figură cunoscută și pentru că se știa că are relații bune cu Crane, vreme de mai mult de o sută de ani, toți specialiștii americani în Crane au fost convinși că era acea Amy Leslie care trăise împreună cu el în vara lui 1896. Faptul că existau două Amy Leslie a fost dezvăluit abia în anul 2000, când Kathryn Hilt și Stanley Wertheim au publicat o bijuterie de anchetă detectivistică literară, „Stephen Crane și Amy Leslie: O recitire a probelor“ (American Literary Realism 32, numărul 3 [primăvara 2000]), care stabilește existența lui Amy Traphagen-Huntington-Leslie din New York și dovedește că ea fusese iubita lui Crane — și nu Amy Leslie din Chicago, care avea patruzeci și unu de ani. Clenciul final este că niciuna dintre cele două femei nu se născuse cu acel nume. Jurnalista din Chicago se numea Lillie West și fusese o cântăreață renumită de operă care dăduse spectacole în toată țara, dar după ce se retrăsese de pe scenă și se lansase în noua carieră, a scris pentru Tribune cu pseudonimul Amy Leslie, care a devenit și numele ei legal. A trăit până în 1939 și până-n ziua morții a susținut furioasă că nu fusese femeia cu care Crane avusese o legătură romantică, dar nimeni n-a crezut-o (n. a.).

EXIL

1

O lună în Jacksonville, Florida, unde n-avea altceva de făcut decât să aștepte. New York, aflat în nord la aproape o mie cinci sute de kilometri depărtare, s-a transformat într-un miraj, iar Dora Clark, Charles Becker, Theodore Roosevelt și avocatul Grant nu-l mai puteau atinge. O lăsase pe Amy, înlăcrimată, pe un peron de gară din Washington și, deși a continuat să-i trimită sume mici de bani din când în când și i-a mai scris o ultimă dată în toamnă, n-a revăzut-o niciodată. Urma să se întâmple ceva nou, un viraj brusc spre un nou fel de a trăi, de a gândi și de a respira care avea să-l poarte prin ultimii săi trei ani și jumătate de viață și, în timp ce Crane lâncezea în Florida în acea lună de dinainte ca vaporul cu aburi Commodore să pornească spre Cuba, ne întrebăm dacă avea habar cât de ermetic se închisese trecutul în urma lui.

Bacheller îi dăduse o borsetă cu șapte sute de dolari în aur și, urmând exemplul altor ziariști care veniseră la Jacksonville în drum spre Cuba, Crane s-a cazat la hotel sub un pseudonim, Samuel Carlton[80]. Aceste nume false erau o stratagemă care să-i distragă pe spionii spanioli din Jacksonville care îi supravegheau pe americanii suspecți. În scrisoarea pe care i-o scrie lui Amy pe 12 decembrie, Crane minimizează potențialele dificultăți. „Suntem sâcâiți din când în când de spioni spanioli. Se țin după noi o grămadă, dar par total inofensivi.“ În realitate, nu erau inofensivi. Guvernul spaniol declarase că orice jurnalist american care reușea să pătrundă în Cuba avea să fie considerat spion și tratat în consecință. Cu câteva luni în urmă, Charles Govin, un tânăr reporter de la Key West Equator-Democrat, ajunsese în Cuba cu un vapor asemănător cu cel care-i fusese rezervat lui Crane. Imediat după sosirea în port, Govin fusese prins, legat de un copac și împușcat de un pluton de execuție. Apoi, pentru a-i descuraja pe alții care ar fi putut fi tentați să-i urmeze exemplul, soldații spanioli și-au scos macetele și i-au ciopârțit cadavrul.

Transportul spre insula aflată sub dominație spaniolă din 1511 era organizat de rebelii cubanezi din Jacksonville (Junta), care aveau la dispoziție două remorchere și un vaporaș cu abur pentru aceste

operațiuni „corsărești“ între Florida și Cuba cea interzisă. Nu în sensul de „obstrucționism“ ca strategie de dezbatere în Senatul Statelor Unite[81], ci în sensul principal definit în Webster's New Universal Unabridged Dictionary: „Un pirat sau mercenar care se implică ilicit într-un război împotriva unei țări străine cu care propria-i țară are relații pașnice, pentru a se îmbogăți; termenul a fost prima oară folosit pentru pirații din Indiile de Vest care prăduiau comerțul spaniolilor în America de Sud.“ Crane și ceilalți americani care se adunaseră în Jacksonville erau interesați mai degrabă să participe la aventură decât să se îmbogățească, genul de existență riscantă la care mulți visaseră în copilărie și care, cum spune Crane într-unul dintre articolele sale, „Industria corsarilor“, „cucerește prin romantism inima băiețească. Același băiat care tânjește să se lupte cu indienii și să se facă pirat […] tânjește să pornească în taină în miez de noapte într-una dintre aceste expediții periculoase pe coasta cubaneză“. Și Crane aștepta cu nerăbdare aventura, însă și ceea ce promitea a fi prima ocazie de a întrezări lupte adevărate între oameni vii, într-un război adevărat, dar în săptămânile care au urmat, amânările s-au ținut lanț și nu i-a rămas altceva de făcut decât să aștepte cu răbdare până când Commodore avea să fie gata.

Numai că la sosirea în Jacksonville, cu gândul că avea să plece spre Cuba a doua zi dimineață, s-a așezat la masă și a scris ceea ce a considerat a fi scrisoarea sa de rămas-bun pentru Amy — urmată rapid de un post-scriptum în aceeași zi — și încă o scrisoare pentru Hawkins, plină de îngrijorările sale legate de Amy și de marele ei „necaz“, în care-și imploră prietenul să aibă grijă de ea în absența lui, la care se adaugă o ultimă scrisoare către fratele său, William, despre prevederile testamentare. Conștient de riscurile „călătoriilor primejdioase pe coasta cubaneză“ și cunoscând fără îndoială ce pățise Charles Govin în iulie, Crane știa că era posibil să nu se mai întoarcă niciodată sau, așa cum s-a exprimat indirect față de Hawkins, „în caz că expediția îmi va fi zădărnicită de cauze pe care ți le închipui lesne“. Asta explică testamentul — și nevoia urgentă de a-și lăsa treburile în ordine, pentru orice eventualitate.

Își mai făcuse o dată testamentul nu demult, dar documentul se pierduse sau rămăsese la New York și, cum nu putea aștepta ca William să-i trimită alt exemplar din Port Jervis, s-a străduit să-și aducă aminte ce considerase atunci a fi „perfect mulțumitor“. În plus, între timp mai acumulase patrimoniu de moștenit și, deși nu era convins că menționarea acestuia într-o scrisoare nelegalizată avea „să aibă vreo greutate la tribunal“, avea de gând să deschidă subiectul la următoarea întrevedere cu William.

Vechile prevederi erau destul de simple. William urma să fie singurul executor. William și Edmund aveau să primească fiecare o treime din bunurile lui, pe când frații George și Townley urmau să primească o șesime fiecare. (Nu sunt menționați nici Wilbur, nici sora Nellie.) La care s-au adăugat noile dispoziții. „Calul meu de călărie [Peanuts], bunăoară, n-aș vrea să fie vândut. Aș prefera să rămână la Hartwood, unde să fie folosit la treburi ușoare și să fie îngrijit pe cât posibil chiar de Ed însuși sau de către cineva despre care putem fi absolut siguri că nu-l va maltrata. Cât despre mobila mea de la Hartwood, aș vrea să-i rămână toată lui Ed, în afară de mărunțișurile pe care ceilalți membri ai familiei și-ar putea dori să le păstreze ca să-și aducă aminte de mine.“

Calul, mobila, mărunțișurile, după care a trecut la patrimoniul său literar, numindu-i executori pe Howells, Garland, Hawkins și Hitchcock, oameni care aveau să aibă, „fără îndoială, bunătatea de a lua asupra lor treburile mele“. „Desigur“, Howells avea să decidă conținutul cărților postume, texte deja publicate în ziare și reviste. În biroul său de la Hartwood, adaugă el, exista o listă a povestirilor publicate, întocmită de el, și, deși avea să fie un efort considerabil să dea de urma lor, „sunt câteva a căror pierdere m-ar îndurera“. Contrazicând ideea eronată că jurnalismul nu-l interesa deloc și că produsese schițele din presă doar pentru bani, Crane adaugă:

Unele dintre cele mai bune lucruri pe care le-am dat se află în texte scurte pe care le-am scris pentru diferite publicații, mai ales pentru New York Press în 1893 sau pe-acolo [1894]. Sunt vreo cincisprezece sau douăzeci de schițe despre viața pe străzile din New York pe care am de gând să le public într-o carte cu titlul „Schițe din miez de noapte“. Asta să fie prima ta grijă, apoi schițele despre viața în natură ca „Totul sau nimic — cai“, „Înțelepții“, „Șarpele“ și alte asemenea povestiri ar putea fi la rândul lor publicate într-un volum, dacă executorii literari le vor considera la înălțime. O să mai apară o povestire în Century, în ianuarie sau februarie, care s-ar putea potrivi bine în colecția asta [„Un om și alții“].

Testamentul se încheie aici și, așa cum se întâmplă în general cu toate testamentele oamenilor, fermitatea dispozițiilor sale ne oferă o radiografie a minții persoanei care l-a scris. Ultimele dorințe și testamentul tânărului Crane ne arată ce părere avea despre opera sa de scriitor și identifică persoanele cele mai importante pentru el: patru

dintre frații săi, mai ales doi dintre aceștia, în timp ce restul fraților, cu numeroșii lor copii, sunt lăsați să se bată între ei pe „mărunțișurile“ lui. Deși nu-i numește printre beneficiari, scrisoarea demonstrează de asemenea încrederea sa totală în Howells și în ceilalți pentru a-i supraveghea opera literară după moarte. E ceva straniu și chiar comic în felul cum descrie „Totul sau nimic — cai“ și „Un om și ceilalți“ ca schițe despre viața în natură, dar chiar și mai stranie, deși mult mai puțin comică, este omiterea din testament a numelui lui Amy Leslie. Îi scrisese chiar înainte să-i scrie lui William sau avea de gând să-i scrie imediat ce termina scrisoarea pentru William — a doua oară în câteva ore —, spunându-și „soțior iubit“, o combinație de „soț“ și „iubit“ care pare să sugereze atât plăcerile sexului împlinit, cât și promisiunea devotamentului pe termen lung, iar pe ea o numește „fata mea minunată“, „draga“, „scumpa“ lui și totuși, în ciuda acelor declarații fervente, nu-i vorbește lui William despre ea. Bineînțeles, ar fi fost dificil s-o facă, nu doar dificil, ci și jenant, dar un testament nu e o scrisoare oarecare, iar când un tânăr se confruntă cu perspectiva propriei morți, cu ștergerea definitivă a vieții sale, ne-am aștepta de la el să spună adevărul, să-și descarce sufletul și să vorbească deschis despre femeia iubită, dar Crane n-a putut să facă asta, ceea ce arată că, în ciuda efuziunilor de adorație și a declarațiilor înfocate, n-o iubea chiar atât de mult pe cât își închipuia.

N-ar trebui să trecem cu vederea nici chestiunea „marelui necaz“ al lui Amy. Crane, e limpede, se referă la sarcina ei când îi scrie lui Hawkins aceste cuvinte, la sarcina inventată de Amy ca să-l prindă în capcană și să se însoare cu ea, și, chiar dacă „marele necaz“ era o minciună, se pare că Crane ar fi crezut-o, ceea ce înseamnă că la sfârșitul lui noiembrie, când a plecat din New York spre Florida, a presupus că-l paște perspectiva de a avea un copil nelegitim. S-a dovedit a fi o falsă presupunere, dar pe atunci el nu știa asta, cum nu

știa nici că Amy împinsese amăgirea și mai departe, având în același timp o legătură cu alt bărbat, un comis-voiajor pe nume Isidor Siesfeld care a sfătuit-o să-l angajeze pe avocatul Mabon pentru a-i intenta proces lui Crane și care în cele din urmă pare să se fi căsătorit cu Amy (la recensământul din 1920, ea figurează ca văduva lui), dar în chestiunea testamentului lui Crane nu contează ce e adevărat și ce e fals — ci doar ceea ce era adevărat pentru el pe 29 noiembrie, când a dictat scrisoarea către William. Credea că are să devină tată, iar acel copil nenăscut, legitim sau nu, ar fi avut într-o bună zi dreptul legitim la o parte din averea lui, dar și cu Amy, și cu potențialul urmaș a procedat la fel: n-a suflat o vorbă.

Pentru că nu spune ceea ce ar fi putut spune, iată ce ne sugerează

testamentul lui Crane despre fata lui minunată și copilul ei imaginar: dacă se întâmpla să moară în Cuba, nu voia ca aceștia să aibă acces la moștenirea lui sau vreo legătură cu frații lui, așa că, în eventualitatea că avea să se întoarcă viu, i-a șters deja din planurile sale.

***

Descris în presă când ca un „Newport al sudului“, când ca „Nisa Americii“, Jacksonville era un oraș-stațiune plăcut, cu douăzeci și opt de mii de locuitori, turism înfloritor pe timpul iernii și cel mai mare și mai strălucitor hotel aflat la sud de linia Mason-Dixon, care se numea St. James și putea primi peste cinci sute de clienți. Crane rezervase o cameră acolo, împreună cu mulți dintre colegii săi jurnaliști americani, dar pentru a-și proteja identitatea secretă, s-a ferit de clientela bogată care forfotea în hol și a ieșit cât mai puțin. Un alt ziarist renumit, Sylvester Scovel, care avea să devină bun prieten cu Crane în acea primăvară, când amândoi aveau să relateze despre Războiul Greco-Turc, se cazase sub numele de George H. Brown, iar în prima săptămână după sosirea lor, Daily Florida Citizen a scris că Samuel Carlton și alți doi bărbați, George H. Brown și H.K. Sheridan, erau „supravegheați atent de spioni spanioli“. Brown a fost descris ca „expert în dinamită“, iar Carlton ca „fost locotenent de armată“ care „stăpânește la perfecție tacticile și manevrele de război“.

Un alt prieten jurnalist, Charles Michelson, care l-a cunoscut pe Crane în Jacksonville, iar mai târziu avea să lucreze cot la cot cu el în timpul Războiului Hispano-American, spune că felul în care S.C. s-a făcut nevăzut în Florida era tipic pentru el atunci când ajungea într-un loc nou.

Crane călare alături de Sylvester Scovel, Jacksonville, la sfârșitul anului 1896 sau începutul anului 1897

(CU PERMISIUNEA MISSOURI HISTORICAL SOCIETY)

Crane dispărea mereu când sosea într-un oraș nou. Se afunda în apele adânci ale societății și rămânea la fund. Colegii știau unde să-l găsească și-l smulgeau de acolo când sosea momentul, dar nu era niciodată de găsit la hotel sau la cafenelele vesele unde noi, ceilalți, făceam băi de soare cât așteptam […] Noapte de noapte, Stephen tândălea în camera din spate a câte unei bombe slinoase de pe țărm, cu siguranță și pentru că era atât de aproape de docuri, dar mai ales pentru că oamenii de acolo nu-i vorbeau despre cărțile lui — mai bine zis, despre cartea lui, Semnul roșu al curajului fiind singura pe care o știa lumea pe atunci.

În acele momente s-ar fi dedat, chipurile, la desfrâu. De fapt, consuma nenumărate sticle de bere — niciodată nu l-am văzut să bea ceva mai tare — și asculta ce vorbeau mașiniștii, marinarii, pescarii de bureți, haimananele care pierdeau vremea în port, hoții de la docuri și restul

epavelor umane plutitoare eșuate într-un port care dă spre curtea Indiilor de Vest. Era modul lui de a absorbi informații […] despre genul de oameni despre care-i plăcea să scrie, iar cât timp se afla acolo, era și el unul dintre ei — un membru grav și tăcut, care nu vorbea niciodată despre propriile lui aventuri și nu-și speria niciodată vânatul cu vreun cuvânt străin de vocabularul lor.

Dintre toți corespondenții de război care au lucrat cu Crane și au scris mai târziu despre el, Michelson e martorul cel mai pătrunzător și mai atent, cel care-și surprinde subiectul greu de prins mai bine decât toți ceilalți, dar, oricât ar fi de creditabil, Michelson exagerează în acest pasaj un mic detaliu. Deși Semnul roșu al curajului era, fără îndoială, singura carte a lui Crane de care auziseră cei mai mulți oameni, nu era un lucru valabil pentru toată lumea, cum pare să sugereze Michelson, iar printre cei care citiseră întâmplător și alte cărți de Crane era și o persoană din Jacksonville care avea o afacere proprie în cartierul La Villa, la intersecția dintre străzile Ashley și Hawk, iar acea femeie, care venise pe lume în Boston cu numele de Cora Ethel Eaton Howorth, devenise mai târziu Cora Murphy, apoi Cora Stewart, pentru ca în acel moment să-și ia numele de Cora Taylor, avea să ajungă cea mai importantă persoană din viața lui Crane — partenera sa din următorii trei ani și jumătate, femeia pe care a considerat-o soție când s-au stabilit împreună în Anglia și cea care s-a aflat în cameră cu el în ziua morții.

2

Străbunicul ei, George Howorth, a fost comerciant de artă și proprietar de galerie, inventator al unei tehnici speciale de restaurare a picturilor în ulei care-i adusese suficienți bani pe care i-a investit în proprietăți din Boston și s-a îmbogățit. Bunicul ei matern, Charles Holder, a fost primul fabricant de piane din New York. Tatăl Corei, John, a fost pictor, iar printre unchii și verii ei se numărau veterani decorați ai Războiului Civil (atât din armata terestră, cât și din marină), naturaliști, muzicieni și biograful lui Darwin și Agassiz. Se înrudea din partea mamei și cu poetul John Greenleaf Whittier. Altfel spus, Cora Howorth, singură la părinți, a crescut într-o lume în care arta și literatura făceau parte din cotidian și unele înlesniri erau de la sine

înțelese. Dar Cora a fost o rebelă poznașă și îndrăzneață, o bombă blondă în șorțuleț pentru care nu exista plăcere mai mare decât să-și incite prietenii la gesturi insurecționiste de sfidare și neastâmpăr. După mai mulți ani, când i-a povestit lui Crane una dintre năzbâtiile pe care le făcuse în copilărie, el a transformat momentul în evenimentul declanșator din „Copilul înger“ (din Povestiri din Whilomville), în care apare un personaj numit „micuța Cora“, o provocatoare isteață care-și convinge tovarășii de joacă s-o urmeze într-o frizerie, ca să-și tundă și să-și scurteze drastic pletele lungi de copil fără permisiunea părinților. Cât despre părinții micuței Cora din povestirea lui Crane, mama e „iute, frumoasă, trufașă“, iar tatăl e „tăcut, încet și nebulos“. Nu se poate ști dacă e un portret exact al adevăraților părinți ai Corei, în schimb știm că tatăl ei, un artist blând și mult adorat, a murit tânăr și chinuit, secerat la doar treizeci și ceva de ani de aceeași boală care avea să-l răpună pe celălalt bărbat din viața ei în 1900 — tuberculoza. Cora avea șase ani.

După care nu mai știm prea multe. Mama ei s-a recăsătorit, familia s-a stabilit la New York, iar după câțiva ani, când mama a murit în urma unei sarcini dificile, Cora s-a mutat în casa mătușii sale văduve, Mary Holder, pe West 128th Street numărul 125. Despre restul copilăriei sale nu se mai știe nimic, dar în jurul vârstei de șaisprezece ani a primit ceea ce biografa ei, Lillian Gilkes, numește „o moștenire substanțială“ din partea străbunicului, ajunsă în mare parte la văduva bătrânului, apoi la tatăl Corei, John, iar după moartea tatălui, la mama ei, Elizabeth, și când Corei i-a parvenit o oarecare sumă, a fost de-ajuns pentru ca tânăra să-și ia viața în propriile mâini. Nu se certase cu mătușa ei, cu care a rămas în termeni buni ani de zile, dar pentru Cora cea voluntară, care avea încredere totală în sine, gestul a fost o declarație de independență — începutul vieții ei de ființă emancipată, pentru că a ajuns cu vremea una dintre puținele femei americane de la sfârșitul secolului al XIX-lea care s-a simțit la fel de liberă ca un bărbat să-și urmeze impulsurile și să facă exact ce vrea.

În tot acest timp a citit enorm, insațiabilă, iar la sfârșitul adolescenței sau pe la douăzeci și ceva de ani a început să copieze pasaje semnificative într-un șir de caiete de însemnări. Printre citatele din Shakespeare, Dante, Ibsen, Byron, Dickens, Emerson, Thoreau și numeroși alții sunt și multe romane din epocă, între timp uitate, unele foarte pertinente, oferind o cheie limpede pentru a înțelege cine a fost Cora Howorth și, la fel de important, cine credea că este — o imagine despre sine exprimată prin cuvintele altora. Un exemplu: „Uneori îmi place să stau acasă și să citesc cărți bune, alteori trebuie să beau absint și să-mi petrec noaptea printre podoabe țipătoare […] Niciodată nu știu cum o să-mi petrec seara până nu se lasă seara —

aștept să văd în ce toane sunt.“[82] Încă unul: „Dacă pornirile nevinovate ale oamenilor ca animale gregare ar fi privite cu mai multă îngăduință, poate că și-ar mai pierde din aura periculoasă de plăcere din jurul fructului oprit.“ Și încă unul: „Sunt o femeie ciudată căreia frica, sub numeroase chipuri, îi e necunoscută. Aș cuteza sau aș putea face fără să clipesc lucruri stranii, dac-aș fi silită.“

La șaptesprezece ani a devenit iubita lui Jerome Stivers, un bărbat de treizeci și doi de ani, moștenitor al unei averi obținute din fabricarea de trăsuri, cunoscut ca „personaj foarte monden“ și „prieten cu ducele de Manchester“. O perioadă lungă din cei patru ani cât au fost împreună, Stivers a fost proprietar sau administrator la London Club de pe West Twenty-ninth Street, în zona Fifth Avenue, un tripou șic aflat la marginea estică a cartierului Tenderloin, unde Cora a lucrat ca animatoare. Cu siguranță, acolo lucrau și prostituate, dar Cora nu s-a îndeletnicit niciodată cu așa ceva, deși probabil că lecțiile pe care le-a învățat la London Club i-au fost de folos când și-a deschis propriul club de noapte în Jacksonville, zece ani mai târziu.

În acei ani de tinerețe, a încercat să facă și teatru și s-a dovedit a fi o cântăreață și o dansatoare suficient de pricepută pentru a căpăta un rol în corul unei opere comice, Pepita, or The Girl with the Glass Eyes cu celebra Lillian Russell, care a avut premiera la Union Square Theatre în martie 1886. Producția a fost un succes, jucându-se timp de nouă săptămâni și, deși Cora n-a mai căutat să obțină alte roluri, simplul fapt că dăduse acea probă dintr-un capriciu și primise rolul confirmă că era o tânără cu zvâc, un om care avea și curajul, și dorința de a încerca orice.

Pe când avea douăzeci și unu de ani, la scurt timp după despărțirea de Stivers, Cora s-a căsătorit cu Thomas Vinton Murphy, fiul în vârstă de douăzeci și cinci de ani al lui Thomas Murphy, un tip bogat și influent, fost senator și șef al vamei portului New York în timpul administrației Grant, care se ocupa pe atunci de hipodromul Monmouth Park de lângă Long Branch, New Jersey, unde lui Stivers îi plăcea să-și facă veacul.

Căsnicia a eșuat, încheindu-se după doi ani printr-un divorț, în mare parte (după toate probabilitățile) pentru că tatăl lui Murphy, un catolic fervent, s-a opus și și-a presat fiul să se elibereze din plasa acelei femei decăzute, care înainte de căsătorie trăise ani de zile în păcat cu alt bărbat în văzul lumii. Tati a avut câștig de cauză și Cora a fost părăsită.

For Mable.
from Aunt Cora
April. 92

Cora Crane, 1889

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII SYRACUSE)

La scurt timp, a intrat într-o nouă relație tot cu un pierde-vară de bani gata care trăia pe spinarea tatălui (de această dată, un tată care se numărase printre fondatorii primei Bănci Naționale din New York în anii 1860 și ai Băncii Naționale Chase în anii 1870), dar Ferris S. Thompson era cu o clasă peste toți ceilalți, un tânăr nu doar putred de bogat, ci și nemaipomenit de șarmant, care excelase ca atlet la Princeton și avea de gând să-și petreacă restul anilor de tinerețe făcând înconjurul lumii și huzurind. Era tot ce-și dorea Cora. S-a îndrăgostit de el, s-a îndrăgostit cumplit de tare și, imediat ce s-a pronunțat divorțul ei de Murphy, a fost mult mai deschisă la ideea de a se arunca din nou cu capul înainte, schimbându-și numele în Thompson. Până atunci, cei doi hoinari, înarmați cu un cont în bancă de mărimea Mississippiului, au pornit într-un șir de călătorii prin capitalele importante și pe drumurile mai puțin umblate ale Europei, ajungând la un moment dat până la Constantinopol cu Orient Expressul, dar Thompson cel chipeș și magnetic, cel mai generos donator din istoria facultății Princeton, era totodată vulnerabil la impulsuri autodistructive. Bea prea mult și nu se putea controla; femei frumoase îi cădeau mereu la picioare și nu se putea controla; nu-l pasionau deloc cărțile, muzica sau arta (lucruri de importanță vitală pentru Cora) și nu se putea controla. S-au certat și s-au despărțit, s-au împăcat și iar s-au despărțit, iar la un moment dat, după o nouă împăcare, Cora s-a întâlnit cu el la Paris doar ca să-l găsească în toiul unei aventuri cu o actriță franceză. Furioasă și înnebunită, Cora a luat obiectul cel mai la îndemână — un briceag — și i l-a înfipt în braț. S-au împăcat iar, el a trădat-o iar, după care Cora a plecat la Londra.

Ca pentru a-l pedepsi pentru ce-i făcuse, ea s-a cuplat cu altcineva, un bărbat pe care e posibil să-l fi cunoscut demult, încă de la începuturile relației ei cu Stivers, sau de puțină vreme, în timpul uneia dintre vizitele ei prelungite la Londra cu Thompson, dar, indiferent de cât timp îl cunoștea pe fostul căpitan Donald William Stewart de la Regimentul 92 Gordon Highlanders, s-a hotărât atunci să se mărite cu el. Militar și fiul unui militar care primise titlul de baronet după ce se retrăsese din funcția de comandant al forțelor Majestății Sale în India, tânărul Stewart luptase în Afganistan sub comanda tatălui său, fiind grav rănit în bătălie. După o scurtă perioadă în Transvaal, a fost

transferat în India, unde a lucrat doi ani ca aghiotant al tatălui său și a fost din nou la un pas de a-și pierde viața în luptă — recordul nobil al unui bărbat înalt și voinic care părea să întruchipeze toate calitățile cu care se lăuda Imperiul Britanic —, dar Stewart era în același timp risipitor, afemeiat, parior și genul de bețiv furios, iar în 1888 a fost nevoit să demisioneze din post pentru că datoriile acumulate l-au adus în postura jenantă de a fi nevoit să declare falimentul. Când a înțeles că se căsătorise cu ea pentru bani, Cora a dat înapoi. Thompson și-a făcut din nou apariția în peisaj, au reluat legătura, iar Stewart a căutat să profite de postura de soț încornorat și trădat, dându-l în judecată pe Thompson pentru „distrugerea căsniciei“ și cerând cincizeci de mii de dolari, adică peste un milion de dolari în banii de azi. Cazul a trenat până când a fost până la urmă anulat, mai mult ca sigur după ce Thompson a rezolvat problema discret, în afara tribunalului. Cora, care încă își spunea Lady Stewart, a crezut că va urma divorțul, numai că Stewart a continuat să se răzbune refuzându-i-l. Se împotmolise. Idila cu Thompson a continuat o vreme lin, numai că, dacă avusese vreo șansă să se mărite cu el, o pierduse. Încetul cu încetul, a trebuit să învețe să stea pe propriile picioare, iar când Thompson a dispărut în sfârșit din viața ei, a început să facă primii pași înainte.

Din motive necunoscute, la începutul anului 1895, Cora a ajuns în Jacksonville, Florida. Tot din motive necunoscute își spunea pe atunci Cora Taylor, nume sub care a cumpărat de la Carrie B. Mudge pe 21 martie proprietatea de la colțul străzilor Ashley și Hawk. O vreme, doamna Mudge îi închiriase clădirea cu două etaje unei femei pe nume Ethel Dreme, ce ținuse o pensiune care probabil că era mai mult decât atât, iar Cora a acceptat ca, pe lângă prețul proprietății, să achite datoriile lui Ethel Dreme, devenind astfel stăpână peste viitoarea perlă a vieții de noapte din Jacksonville, căci dacă exista cineva care să înțeleagă sensul și puterea nopții, aceea era Cora Howorth, femeia cu multe nume. „Tot ce e prea prețios, prea delicat, prea bun, prea rău, prea sfios pentru ziuă se întâmplă noaptea“, își nota ea în caietul de însemnări. „Noaptea e scăldătoarea vieții, alinarea inimilor frânte, e cea care reduce la tăcere pasiunile, dar le și naște, învățătoarea celor ce vor să învețe, mantia care-l învăluie pe om laolaltă cu sufletul său.“

Într-un oraș în care populația locală coabita cu nenumărate prezențe pasagere — turiști, spioni spanioli, reporteri americani, rebeli cubanezi, „epavele umane plutitoare“ ale lui Michelson —, un dezrădăcinat n-avea prea multe de făcut după căderea întunericului decât să-și omoare timpul bând într-o cârciumă sau „în cartier“, pe Ward Street, într-unul dintre numeroasele bordeluri din Jacksonville. Noul local al Corei din La Villa era departe de acel șir mizer de case de

toleranță, iar după ce a renovat vechea proprietate a doamnei Mudge, transformând-o în clubul elegant la care visase, a atârnat deasupra ușii o firmă pe care scria HOTEL DE DREME și și-a întâmpinat clienții.

Fostă femeie întreținută și soție năbădăioasă, Cora progresase la un nou nivel de autocunoaștere și reușise, prin simpla putere a voinței, să treacă la cârma propriului destin. După o experiență îndelungată și adesea dureroasă, ajunsese să înțeleagă ce doreau bărbații, numai că avea de gând să le împlinească dorințele fără să plătească un preț personal, ca mai înainte. Bărbații aveau să fie cei care plăteau în dolari și, inversând vechea rețetă, avea de gând să-și folosească înțelepciunea pentru o afacere profitabilă care să-i ofere o viață total independentă.

Localul Corei era și nu era bordel, iar dacă sexul se număra printre serviciile oferite clienților de la Hotel de Dreme, era doar un supliment pe lângă jocul de ruletă, mesele gustoase și inepuizabilele sticle de șampanie. Nicio fată nu locuia în clădire și nicio fată nu lucra pentru Cora ca prostituată, dar dacă vreunul dintre vizitatorii bărbați dorea să folosească hotelul pentru o întâlnire intimă, era liber să-și rezolve chestiunile personale într-una dintre camerele de la etaj după ce Cora însăși se ducea la culcare. Își primea clienții în salonul de la parter într-o atmosferă discretă, civilizată, chiar cuviincioasă, în timp ce un bărbat zis Profesorul cânta la pian. Din biografia lui Gilkes:

Cora rămânea în salon în prima parte a serii, ca să salute clienții și să dea tonul antrenului. Pentru că știa că vin pentru ea. Personalitatea și spiritul ei îi făceau să revină și să-și cheltuiască dolarii. Cu zâmbetul ei radios și câte o vorbă de duh pentru fiecare, ea trecea printre mese, alăturându-se conversației când vreun tânăr sau vreun domn galant cu părul rărit insista să-i ofere de băut — bere sau șampanie: nu se serveau băuturi spirtoase sau tării. Cora nu agrea beția. Berea costa un dolar sticla, prețul standard „în cartier“.

Mai târziu, când perechile începeau să plece sau să urce la etaj, Cora spunea noapte bună și […] se retrăgea în apartamentele ei, unde n-aveau acces decât cei din cercul ei intim. Pentru acești puțini privilegiați era „domnișoara Cora“ sau uneori „Ma“.

Atrăgătoare, dar nici pe departe frumoasă, cu o ținută impresionantă,

dar mică de statură și dolofană de-a binelea, nu părea cu nimic ieșită din comun, și totuși Cora era una dintre acele femei înzestrate cu o încredere în sine care-i face pe bărbați să-și dorească să le privească, să le cunoască, să stea pe lângă ele și să respire pe orbita lor. Trăsăturile ei cele mai reușite erau părul blond bogat — strălucitor, spectaculos — și ochii albaștri vioi. Frapante, de bună seamă, dar nu suficient ca să conteze cu adevărat pe termen lung. Că citea cărți, desena bine și scria decent, toate se numărau printre atuurile ei, ca și talentul pentru conversație subtilă și inteligentă, dar mai importante erau vitalitatea ei nemăsurată și, în aceeași măsură, totala lipsă de cinism. Își alesese o profesie în care femeile devin dure, dar în cei doi ani în care a condus micul ei club de distracții din Jacksonville, Cora n-a devenit deloc dură. Era optimistă și, în ciuda loviturilor pe care le-a primit de-a lungul anilor, nu și-a pierdut niciodată încrederea în sine sau în perspectivele ei. La început de decembrie, când l-a cunoscut pe Crane, avea treizeci și unu de ani. Lui i-a spus că are douăzeci și opt și, pentru că era cine era și probabil că i-a spus-o într-un anume fel, el a crezut-o.

***

O mărturie ne spune că relația lor a început când Crane a văzut-o pe Cora citind una dintre cărțile lui care nu era Semnul roșu al curajului. Ea cumpărase în 1895 un exemplar din primele tiraje ale romanului de război, dar în acel moment citea ceva mai recent, cel mai probabil Mama lui George, deși ar fi putut citi și antologia lui de povestiri recent publicată, Micul regiment. Ea nu știa însă că cel care o privea citind era autorul cărții, întâmplător unul dintre scriitorii ei contemporani preferați, pentru că acesta venise în localul ei sub identitatea de taină Samuel Carlton, dar când unuia dintre prietenii lui i-a scăpat numele adevărat al scriitorului, sursa noastră spune că „vestea i-a pătruns doamnei până-n măruntaie“ și a cauzat „o atracție reciprocă instantanee“.

Cel puțin așa pretinde Ernest W. McCready[83], care susține că auzise despre această întâmplare de la Ralph D. Paine[84], care ar fi asistat la scenă într-o noapte când McCready nu era de față, deși acesta din urmă a fost un vizitator suficient de frecvent încât să-i păstreze Corei o amintire vie, descriind-o ca „atrăgătoare, cu adevărat rafinată, în general distantă“ (dar nu și față de Crane). „Adevărul e“, continuă el, „că ea ne era superioară în mai multe privințe, mai ales ca ținută și

autoritate față de sine și față de alții. Dacă dădea și note false, pe atunci eram prea novice în a recunoaște «clasa» autentică sau lipsa ei ca să le sesizez.“

Da, a fost atracție instantanee, dar nu chiar atât de reciprocă pe cât ne dă de înțeles McCready. Cora s-a îndrăgostit imediat până peste cap și, aproape din prima clipă în care l-a văzut, a fost gata să se lanseze într-o viață de intimitate comună cu un bărbat pe care avea să-l numească în glumă „șoricelul“ ei și cu toată seriozitatea „steaua călăuzitoare“ din viața ei. Crane însă a intrat în relație în vârful picioarelor, cu prudență extremă. Fusese respins în dragoste de Lily Brandon Munroe, eșuase caraghios când o curtase pe Nellie Crouse, iar în acel moment se lupta să limpezească dezastrul în care intrase cu Amy Leslie. Cu scandalul de la New York încă proaspăt și incertitudinile Cubei în viitorul apropiat, nu era deloc momentul potrivit să ia decizii despre dragoste sau orice altceva.

Și totuși Crane își întâlnise în sfârșit perechea, dublul spiritual, întruchiparea vie a versiunii sale feminine. Cora era o femeie care nesocotea convențiile și ipocriziile morale ale lumii lor la fel de vehement ca el, era o femeie care nu se temea de sex și înțelegea că dorința erotică e un aspect fundamental al condiției umane, o femeie care iubea cărțile — inclusiv cărțile lui — și care, așa cum o demonstra trecutul ei, putea fi la fel de nesăbuită ca el.

A fost sinceră cu el în privința acelui trecut încă de când s-au cunoscut și, la doar o zi sau două după întâlnirea lor, Crane i-a adus trei cărți. Una era un volum de poezii de Kipling în care Cora avea să noteze mai târziu: „Primul lucru pe care mi l-a dăruit vreodată șoricelul meu este această carte.“ A doua avea o dedicație care începe cu „Pentru C.E.S.“ (Cora Ethel Stewart), un semn irefutabil că ea i se destăinuise în privința celui de-al doilea mariaj, iar dacă făcuse asta, probabil că-i vorbise și despre primul mariaj și despre multe alte detalii din viața ei. Crane a scris sub inițiale: „Efemerul e un element / care atârnă greu / în toate plăcerile / vieții și asta face / ca plăcerea să fie tristă / așa că nu există / plăcere, ci doar tris- / tețe“. Nu erau cuvintele unui om prea încrezător în viitorul lor împreună — și nici măcar în ideea că ar fi putut avea un viitor.

Cea de-a treia carte a fost Mama lui George, în care a scris simplu „Unei iubite nenumite“. Până la urmă i-a dat un nume — numele său —, dar abia după ce a pornit în călătorie pe apele dintre Florida și Cuba și s-a întors din morți.

3

Iată cum au stat lucrurile. Șaptezeci și una de nave ale corsarilor au pornit din Florida spre Cuba între 1895 și 1898 și mai mult de jumătate au fost oprite de marina americană sau spaniolă. Deși ambele țări aveau politici identice, acțiunile Americii izvorau dintr-o obligație legală (de a impune legile neutralității), în timp ce ale Spaniei erau politice (să împiedice rebeliunea). Până la sfârșitul anului 1896, nava cu aburi Commodore făcuse patru tentative de a ajunge în Cuba, doar două reușite. Totuși, uneori existau și portițe care puteau fi exploatate pentru a primi undă verde de la autorități, ceea ce pare să se fi întâmplat cu cea de-a cincea expediție a vasului Commodore din ajunul Anului Nou, când ministrul de finanțe american a aprobat deplasarea. Un avocat cubanez pro-rebeli argumentase că destinația unui vas și încărcătura pe care se întâmpla s-o transporte erau două chestiuni diferite. Cu alte cuvinte, odată primită aprobarea din partea guvernului american, n-ar fi trebuit să conteze dacă vasul transporta „arme sau cârnați“. Era nevoie și de aprobarea guvernului spaniol, iar în acest caz, lăcomia s-a dovedit a fi factorul motivant care l-a făcut pe consulul spaniol în Florida, Pedro Solis, să iscălească documentul, chiar dacă i se atrăsese atenția că la bordul Commodore aveau să se afle peste două sute de mii de cartușe, aproape jumătate de tonă de dinamită, patruzeci de lăzi cu puști, două baterii electrice și trei sute de macete. Întrebat dacă avea să acorde vasului permisiunea de plecare, Solis a răspuns: „Sigur că da […] cum aș face și dacă ar transporta cartofi pentru armata spaniolă.“ După care le-a amintit că printre beneficiile poziției sale de consul era și un comision primit pentru toate transporturile către Cuba. Cu cât încărcătura era mai grea, cu atât mai mulți bani îi intrau în buzunar.

Așadar, era un secret știut. Commodore participa la o operațiune de contrabandă prin care-i aproviziona cu arme pe rebelii cubanezi, iar când a ridicat ancora pe 31 decembrie, la ora opt seara, la docuri se adunaseră o mulțime de susținători ai rebelilor, ca să petreacă nava în urale în timp ce ieșea din port. Lungă de aproape treizeci și șapte de metri, lată de peste șase metri, avea o încărcătură umană formată din naționaliști cubanezi, ofițeri americani, marinari și un jurnalist — douăzeci și șapte de oameni cu totul. Crane se alăturase membrilor echipajului, dar presa locală nu s-a lăsat păcălită de această acoperire. Florida Times-Union a anunțat că S.C. se afla la bordul navei „ca reprezentant al unei agenții de presă din nord. Misiunea sa nu va fi aceea de a culege știri, ci de a scrie duminica scrisori către ziarele din

New York, Philadelphia, Chicago, Pittsburgh și Boston. Întrebat câtă vreme crede că va rămâne pe insulă, a răspuns că nu știe exact. A urcat la bord ca matelot, cu un salariu de douăzeci de dolari pe lună.“

Problemele au început aproape imediat. La două mile de Jacksonville, în timp ce pilotul cârmea Commodore printr-o ceață deasă de-a lungul râului St. Johns spre mare, vasul s-a împotmolit într-un banc de nisip și a rămas acolo până-n zori. S-a cerut ajutorul cuterului pazei de coastă George S. Boutwell, care în mod normal avea misiunea de a împiedica navele contrabandiștilor să se strecoare prin blocadă, dar de această dată, căpitanul a hotărât să ignore politica oficială și a remorcat Commodore înapoi în apă, apoi a continuat să-l tragă spre mare. În mod evident, era și el părtaș la secretul știut de toată lumea despre misiunea vasului Commodore și, cum era mai puțin neutru în simpatiile sale decât guvernul american, s-a ținut aproape de Commodore cu Boutwell chiar și după ce au dezlegat cablul de tractare. La scurt timp după asta, Commodore s-a împotmolit iar la Mayport, dar de această dată, nava a reușit să se elibereze singură, acționând motoarele în marșarier. Căpitanul Kilgore de pe Boutwell, care văzuse tot, a strigat către celălalt vas: „Băieți, credeți că azi ieșiți pe mare?“ Căpitanul Murphy de pe Commodore i-a strigat ca răspuns: „Da, domnule.“ Commodore a fluierat un salut amical, iar Kilgore și-a scos chipiul și l-a fluturat spre Murphy, strigând: „Păi, domnilor, vă doresc drum bun.“

Căpitanul Edward Murphy mai participase la acțiuni corsărești și era un comandant cu experiență, având permis de navigator atât în Anglia, cât și în America, dar era prima oară pe Commodore, ca și cei doi ingineri de la bord, și, pentru că nu cunoșteau vasul sau pur și simplu pentru că nu le-a trecut prin cap, niciunul nu s-a gândit să verifice dacă fusese avariată carena după prima eșuare pe râul St. Johns, așa că, avariat sau nu, Commodore s-a îndreptat spre larg.

Era o zi cu ape agitate, bătea un vânt aspru și, cum spune Crane în relatarea lui de patru mii de cuvinte despre catastrofă, Commodore sălta și se legăna pe valuri, „iar pe punte, în mijlocul navei, zăceau cinci sau șase cubanezi fără vlagă, oropsiți, deprimați peste poate […] și chiar și câtorva marinari americani li s-a făcut rău de la acea legănare prelungă“. Căpitanul Murphy a declarat în New York Press (pe 4 ianuarie) că „până și marinarii bătrâni au avut rău de mare când am ieșit în larg după ce ne-am desprins de bancul de nisip, dar Crane s-a purtat de parcă s-ar fi născut marinar. El și cu mine am fost cam singurii care n-au suferit de pe urma valurilor mari care ne azvârleau de colo până colo. A stat cu mine la timonerie în timp ce ne îndreptam spre sud, fumând și înșirând vrute și nevrute. Când am descoperit

spărtura, el a fost primul care s-a oferit să ajute.“

Pompele nu mai funcționau, apa năvălea printr-o fisură în carenă, iar la ora zece, inginerul-șef a intrat în timonerie ca să-l informeze pe căpitan că erau probleme în camera motoarelor. După câteva minute îl găsim pe Crane acolo, în măruntaiele vasului, alături de un șir de bărbați, scoțând apă și dându-și din mână-n mână gălețile, trudind într-o căldură insuportabilă în timp ce „apa de mare cu clăbuci se învolbura și șopotea printre mașinile care mugeau, bubuiau, zăngăneau și scoteau aburi“. Căpitanul Murphy le-a ordonat oamenilor să alimenteze cuptorul cu lemne, petrol și alcool — orice, numai să ardă —, în speranța că motoarele vor rezista suficient cât să-i ducă până în golful Mosquito, aflat la optsprezece mile vest, dar, așa cum a povestit pentru New York Herald (pe 5 ianuarie), „apa a câștigat teren în fața noastră încet și sigur și n-am apucat să parcurgem nici trei mile, că focurile s-au stins. Vasul nu mai avea scăpare“.

Între timp, pe punte, oamenii începeau să intre în panică. Un hamal a ieșit din cală cu un pachet de dinamită în brațe și l-a rugat pe căpitan să le curme suferința, aruncându-i în aer înainte să se înece. „Dinamita i-a fost luată cu grijă, după care a intervenit pumnul căpitanului Murphy. «Să zaci acolo, câine laș ce ești!» a strigat căpitanul Murphy. «Fă ce ți se ordonă și o să scăpăm cu toții».“ (World, 4 ianuarie) Același articol relatează că unul dintre marinari și-a ieșit din minți, s-a cățărat pe greement până la vergă, apoi a încercat să stea în cap. Un cubanez care voia să sară în apă a fost oprit de secund, iar „altul era atât de profund deznădăjduit, că a îngenuncheat la picioarele căpitanului și s-a rugat să fie azvârlit peste bord“.

În articolul său, Crane evită să vorbească despre propriul comportament în timpul crizei, dar toți cei din jurul lui au fost uimiți de calmul de care a dat dovadă sub presiune și de curajul rațional, neclintit, cu care a încercat să mențină ordinea la bord. Stewardul, Charles Montgomery, a povestit pentru New York Press (pe 4 ianuarie) că „unul dintre cubanezi și-a pierdut cumpătul și a încercat să coboare una dintre bărci înainte de vreme, dar Crane i-a tras una cu elan și tipul s-a rostogolit pe pasarelă, năucit pentru moment“. În același articol, căpitanul Murphy comentează: „N-ai să vezi om mai viteaz decât acest Crane […] Avea pantofi noi, care alunecau pe punte, așa că i-a scos și i-a aruncat peste bord, râzând și spunând: «Ei, domnule căpitan, nu cred c-o să am nevoie de ei dacă va trebui să înotăm.» A stat tot timpul cu mine pe punte, fumându-și țigările și ajutându-mă enorm când am coborât bărcile […] E un tip de rasă, curajos, cu multă bărbăție.“ Montgomery împărtășește opinia căpitanului:

„Băiatul de la ziar a avut nervii tari. De parcă n-ar fi știut ce-i frica. A insistat să facă muncă de matelot și chiar s-a priceput. Sâmbătă dimineață, când a fost trezit, a venit pe punte și nici n-a clipit când a văzut hula turbată, înspumată, și a știut că nava se scufundă […] A rămas pe punte cu ochelarii în mână, scrutând orizontul în speranța că va întrezări uscatul […] Am fost convins că are să fie azvârlit peste bord când nava se legăna dintr-o parte în alta, aproape atingând apa cu vergile în legănarea ei.“

Echipamentul de urgență de pe Commodore includea trei bărci de salvare, o bărcuță de trei metri, plus veste de salvare, atâtea câte erau. Crane comentează în textul său că atunci când un mașinist a fost văzut „dând târcoale, înfofolit în veste de salvare ca într-o plapumă de puf“, căpitanul l-a afurisit, ceea ce sugerează că numărul vestelor de salvare era limitat și, într-adevăr, când Crane a coborât în mica barcă împreună cu căpitanul, stewardul Montgomery și un mașinist pe nume Billy Higgins, în barcă erau doar două veste în loc de patru. Pentru a înrăutăți și mai tare situația căpitanului (și până la urmă a tuturor), un val izbise cabina și-i rupsese brațul, pe care-l și-l ținea acum, inert și inutil, legat într-o eșarfă.

Atunci când prima barcă de salvare a fost coborâtă în apă, Crane a observat întâmplător încă un exemplu de panică pură, indusă de teroare: „O anumită persoană a urcat prima în prima barcă și i s-a întins o valiză mare cât un hotel. Nu-mi revenisem încă din uluirea și plăcerea de a asista la această faptă nobilă, că sub ochii mei i-a parvenit încă o valiză.“ Fapta nobilă era, de fapt, fuga unui laș, iar anumita persoană era Paul Rojo, cel care se ocupa de cubanezi la bord și reprezentantul proprietarilor navei. Alți unsprezece cubanezi l-au urmat în barcă, iar la zece dimineața, când au ajuns la țărm (pe 2 ianuarie), Rojo a plătit un velier, dar în loc să-l folosească pentru a se întoarce la Commodore, și-a văzut de drum până-n orașul New Smyrna, unde în sfârșit a telegrafiat la Jacksonville despre incidentul de pe mare. Le-a cerut să trimită ajutoare, dar aceste ajutoare n-au sosit niciodată. După cum i-a spus S.C. ceva mai târziu lui Horatio S. Rubens, consilierul juridic al Juntei cubaneze: „Mi-a amintit de George Washington. Primul la război, primul la pace — și primul în barca de salvare.“

Cea de-a doua barcă de salvare nu s-a lăsat dezlegată, cel puțin nu fără un efort considerabil din partea lui Crane, căruia i s-au alăturat

Higgins, doi mașiniști și ofițerul secund:

Ne-am luptat cu barca, despre care sunt gata să jur că atârna greu cât un tramvai de pe Broadway. Parcă era pironită pe punte. Ori că împingeam o mică școală de cărămidă pe un drum de catifea, ori că încercam să urnim barca, era totuna. Dar secundul a prins-o cu o gruie de sub vânt, iar căpitanul a strâns destui oameni pe puntea de dedesubt cât s-o înduplece.

În sfârșit, barca a ajuns la apă, iar cubanezii rămași au putut pleca. Au mers prin întunericul dinainte de răsărit și au ajuns la mal cu soarele chiar deasupra lor.

A urmat echipajul american, unsprezece oameni printre care și Crane, și cum patru dintre ei hotărâseră să riște cu barca mai mică, ceilalți șapte urmau să ia barca mai solidă. Totul mergea conform planului, iar dacă cea de-a treia barcă de salvare ar fi fost așa cum se așteptau ei, o ambarcațiune solidă, capabilă să navigheze, planul ar fi funcționat. Cei șapte ar fi scăpat, dar pentru că cea de-a treia barcă a fost defectă, n-au scăpat, iar povestea unei salvări strălucite în ultima clipă s-a transformat într-o tragedie a ororii și a morții absurde.

După ce a treia barcă a pornit către țărm, căpitanul i-a cerut lui Crane să pregătească ambarcațiunea mai mică pentru îmbarcare. Unul câte unul, cei patru bărbați au urcat la bordul micuței bărci cu vâsle și s-au îndepărtat câteva sute de metri de vasul aflat pe punctul de a se scufunda, cu intenția să stea pe loc până când Commodore avea să fie înghițit de ape. Ajunși însă în acel punct, au văzut că cei șapte oameni din barca de salvare se întorseseră pe vas. „Bărbații de pe vas erau un mister pentru noi“, scrie Crane, „pentru că văzuserăm toate bărcile părăsind vasul. Am vâslit înapoi către vas, dar fără să ne apropiem prea mult, pentru că eram patru inși într-o barcă de trei metri și știam că o mână pe copastie ne-ar fi tras cu siguranță la fund“.

„Secundul a strigat de pe vas că cea de-a treia barcă se dusese la fund.“

Între timp, oamenii construiseră în grabă trei plute improvizate, care fuseseră aruncate în apă și pluteau pe lângă navă. Când au strigat către căpitan și l-au întrebat dacă vrea să tragă plutele cu barca, el a acceptat să facă o încercare și le-a spus să „sară în apă“. Din relatarea lui Crane: „Țin minte că patru inși s-au cățărat pe parapet și au rămas

acolo privind luciul rece, oțelit al valurilor năvalnice.“ Doar patru, ceilalți trei șovăind inexplicabil. Bătrânul inginer-șef a sărit primul, urmat de un mașinist și de un matelot pe nume Tom Smith, care-i spusese mai devreme lui Crane că era ultima lui misiune de corsar, că se săturase și avea de gând să-și schimbe meseria. Cu toții au reușit să se prindă de plute, dar brusc, ultimul dintre cei patru, secundul, despre care Crane povestise deja că-și „pierduse cumpătul“, făcând o criză de nervi din cauza celei de-a doua bărci care se înțepenise, „și-a ridicat mâinile deasupra capului și a plonjat în mare. Nu avea centură de salvare, iar eu unul am avut senzația, văzând acel gest oribil, că citesc în expresia mâinilor lui și în simpla smucire a capului în timp ce făcea acel salt spre moarte mânie, mânie, o mânie de nedescris care-i umplea inima în acele clipe“.

Mânie față de împrejurările care-l prinseseră în capcana acelei situații disperate, dar și față de căpitan pentru că abandonase vasul și probabil că imaginea lui Murphy care stătea la adăpost în bărcuța lui a fost prea mult pentru secund care, în loc să încerce să se salveze, și-a pus capăt vieții într-un cumplit gest de protest.

Crane continuă:

Pe Commodore se plimbau cu pași mari trei inși, continuând să tacă, cu fețele îndreptate spre noi. Unul dintre ei își încrucișase brațele și stătea rezemat de ruf. Stătea cu picioarele încrucișate, cu degetele de la piciorul stâng în jos. Stăteau acolo privind lung către noi […]

Mașinistul de culoare de pe prima plută a aruncat un odgon și am început să tractăm. Am înțeles prea bine, desigur, că era un lucru cu desăvârșire imposibil; bărcuța noastră se înălța la cincisprezece centimetri deasupra apei, era o hulă uriașă și știam că, în acele condiții, până și un remorcher ar fi urnit cu greu plutele. Dar am încercat și am fi continuat să încercăm la nesfârșit dacă nu s-ar fi întâmplat un lucru decisiv. Eu eram la vâsle, deci cu fața spre plute. Bucătarul ținea odgonul. Brusc, barca a început s-o ia îndărăt, moment în care l-am văzut pe negrul de pe prima plută cum trage de odgonul înfășurat pe mână, să ne apropie de el.

Se transformase într-un demon. Era sălbatic, sălbatic ca un tigru. Stătea ghemuit pe pluta lui, gata să țâșnească. Fiecare mușchi de pe

corpul lui părea să se fi preschimbat într-un arc elastic. Avea ochii aproape albi. Avea chipul unui condamnat care întinde mâinile și am știut că greutatea mâinii lui pe copastia noastră ne-ar duce la moarte. Bucătarul a dat drumul odgonului.

Am vâslit de colo până colo, ca să vedem dacă-i putem întinde o frânghie inginerului-șef, iar în tot acest timp, băgați de seamă, nu s-au auzit urlete sau gemete, ci doar liniște, liniște, liniște, apoi Commodore s-a scufundat. S-a înclinat în contra vântului, apoi mult îndărăt, s-a îndreptat și a plonjat în mare, iar plutele au fost înghițite deodată de gura înfricoșătoare a oceanului. Apoi oamenii din bărcuța de trei metri au rostit cuvinte care tot nu se puteau numi cuvinte, erau mult dincolo de cuvinte.

În următoarele treizeci de ore, bărbații din bărcuță s-au luptat să ajungă la mal, dar era o ambarcațiune fragilă, care nu era echipată să înfrunte o mare atât de agitată și, amenințați de curenți, contracurenți și rechini, au fost nevoiți să vâslească și să golească apa din toate puterile doar ca să nu fie împinși și mai în larg. Căpitanul avea un singur braț valid, bucătarul nu știa să înoate și, cum greul apăsa pe Crane și Higgins, au luptat o zi întreagă și o noapte lungă de iarnă înainte de a se hazarda într-o ultimă tentativă de a ajunge pe plajă, în dimineața următoare. Însă barca s-a răsturnat înainte să ajungă pe uscat, aruncându-i în apă, și au fost nevoiți să parcurgă înot restul distanței.[85] Crane sare peste toate astea în articolul său. „Povestea vieții într-o barcă, sub cerul liber, timp de treizeci de ore, ar fi cu siguranță foarte instructivă pentru tineri“, scrie el, „dar nu veți găsi așa ceva aici“. Avea s-o spună după câteva săptămâni, în probabil cea mai reușită și mai desăvârșită dintre povestirile lui, dar pe moment — la doar două zile după ce scăpase —, epuizat și răscolit emoțional, Crane și-a încheiat articolul subliniind „splendida bărbăție a căpitanului Edward Murphy și a mașinistului William Higgins“ și lăudându-l pe bărbatul de pe plajă („John Kitchell din Daytona“), care și-a lepădat hainele și a alergat în apă când i-a văzut luptând cu valurile după ce fuseseră azvârliți din barcă. El a fost cel care i-a tras pe uscat, dar tragedia vasului Commodore tot nu se încheiase:

„S-a aruncat în apă și l-a prins pe bucătar. Apoi s-a dus după căpitan, dar căpitanul l-a trimis la mine și abia apoi l-am văzut pe Billy Higgins zăcând cu fruntea pe nisip, afară din apă, și era mort.“

Higgins, cel mai robust din grup, cel mai bun înotător dintre ei și cel care trudise cel mai neobosit în cele treizeci de ore petrecute pe mare, fusese lovit în cap de barca răsturnată în timp ce înota spre mal, iar impactul îl omorâse.

***

Era duminică dimineața, 3 ianuarie. Numaidecât, localnicii s-au precipitat spre plajă cu haine, cafea și pături pentru cei trei supraviețuitori. Li s-a oferit găzduire și și-au petrecut cu toții noaptea în Daytona, la o sută patruzeci și cinci de kilometri de Jacksonville, pe coastă.

Cu o zi în urmă, când presa a publicat primele relatări despre dezastrul de pe Commodore, toată lumea a presupus că Crane murise, iar oficialitățile din Jacksonville îi spuseseră Corei să se aștepte „la ce e mai rău". Aflând că trăiește, ea a răspuns tot cu o telegramă telegramei trimise de el: „Primit telegramă. Slavă Domnului că ești teafăr era să înnebunesc."

Altă telegramă, din partea lui Edward Marshall din New York, i-a fost transmisă de un recepționer de la hotelul St. James: „Felicitări pentru lupta viteză și victorioasă pentru viață. Nu telegrafia. Scrie pe larg din Jax. Azi trimit bani."

Apoi, tot pe data de 3, Cora i-a mai trimis o telegramă: „Vino azi cu expresul nu contează supraprețul răspunde și vino negreșit." Dar duminica nu circulau trenurile, așa că el a rămas pe loc, hotărât să meargă la înmormântarea lui Billy Higgins, după care (nimeni nu știe exact) poate să se îndrepte spre sud, ca să caute alt mod de a ajunge în Cuba. Indiferent de planurile sale, Cora a luat imediat situația în mână urcând în primul tren din Jacksonville a doua zi dimineața și ajungând în Daytona pe la orele prânzului. În ciuda aparentei lui reticențe de a o revedea (dacă într-adevăr a fost reticent), n-a fost o reîntâlnire nefericită. Înainte să plece împreună spre Jacksonville, un telegrafist indiscret și exagerat de curios din Daytona i-a urmărit îndeaproape. „Stăteau într-un colț al sălii de așteptare, ținându-se în brațe", povestește acesta, „sărutându-se și îmbrățișându-se ca niște porumbei, până când a sosit trenul de după-amiază spre nord. Atunci i-am văzut ultima oară".

La sosirea în Jacksonville, Crane a fost aclamat de o mulțime de peste

o sută de cubanezi, dar a șters-o cât mai repede și mai discret, ferindu-se de aplauze și de zarva absurdă (până la urmă, singurul lucru pe care-l făcuse fusese să nu moară, nu?), după care s-a întors la hotelul St. James, îmbrăcat tot în hainele lui ponosite de marinar care intraseră la apă și ajunseseră pe jumătate din cât fuseseră inițial. În hol i-a ieșit în cale o fată de nouă ani pe nume Lillian Barrett, o viitoare scriitoare care stătea la hotel împreună cu părinții ei și căreia îi intrase în cap că Crane era „salvatorul trimis de Dumnezeu“ al Cubei. Înainte de plecarea lui din ajunul Anului Nou, îl rugase să-i dea un autograf în caietul ei, dar el n-avusese timp pentru asta. De data asta, i l-a dat. „Unde e albumul ăla?“ a întrebat-o el. Începând o pagină nouă, a scris: „Stephen Crane, marinar de soi, S.S. Commodore, 4 ianuarie 1897.“

Pe 5 ianuarie, World a publicat un articol cu titlul STEPHEN CRANE TEAFĂR. În text citează o telegramă trimisă lor — probabil pe data de 4: „Încă nu sunt în stare să scriu nimic acum ci mai târziu.“ Mai târziu a fost curând, poate chiar în ziua când a apărut articolul, pentru că, pe data de 7, relatarea lui Crane despre experiența sa pe Commodore era deja în tipar. Între timp, conform unui ziar din Asbury Park, „o publicație din New York i-a telegrafiat ca să-i ofere o mie de dolari pentru o mie de cuvinte despre incident […] dar el a rămas fidel agenției“.

O telegramă trimisă către Atlanta Journal pe data de 6 confirmă că prioritatea lui era să găsească alt mod de a ajunge în Cuba: „Șapte dintre oamenii de pe Commodore sunt acum dați dispăruți. Probabil că vasul nu a fost sabordat.[86] Voi rămâne în Jacksonville până la următoarea expediție spre Cuba.“

Pe data de 7 i-a trimis o telegramă lui Hawkins ca să-i mulțumească pentru bani și ca să-i salute pe membrii Lantern Club, care aveau de gând să-l omagieze pentru „comportamentul bărbătesc în fața unui pericol grozav“: „Mulțam mult bătrâne salutări clubului trimite corespondența aici.“ În aceeași zi, articolul său a apărut în mai multe ziare din toată țara, precum și în două ziare din Londra. New York Press l-a publicat pe prima pagină, cu titlul POVESTEA SPUSĂ DE STEPHEN CRANE ÎNSUȘI, alături de o poză mare a autorului cu o aureolă strălucitoare, galbenă. Cu mai puțin de trei luni în urmă, le fusese descris cititorilor de presă din New York ca un inamic public lipsit de moralitate, cu purtări scandaloase, iar acum era salutat ca o figură de un curaj neabătut și forță interioară exemplară. El însuși jurnalist, Crane a realizat cu siguranță ironia schimbării statutului său în mintea publicului. Și nu și-a făcut niciodată iluzii în privința contradicțiilor inerente ale organismului care l-a hrănit, dar l-a și

devorat toată viața sa profesională: presa modernă. „Un ziar e o colecție de seminedreptăți“, scrie el într-una dintre poeziile mai târzii. „Un ziar e un tribunal / Unde toată lumea e judecată binevoitor și nedrept / De o mahala de oameni cinstiți / Un ziar e o piață / Unde înțelepciunea își vinde libertatea […] / Un ziar e un joc / În care eroarea aduce victoria unui jucător / În timp ce altul mai priceput câștigă moartea / Un ziar e […] / O colecție de povești sonore / Concentrând veșnice stupidități,/ Care trăiau odinioară nepriponite,/ Hoinărind printr-o lume fără garduri“.[87]

***

A ajuns pe mal stors de vlagă, total secat de puteri după trei zile de efort chinuitor și somn pe sponci sau deloc și, după cum i-a povestit Montgomery unui reporter, Crane era „atât de epuizat, că abia mai putea ține vâsla dreaptă“. Oare sănătatea îi fusese afectată permanent? E posibil, deși e greu de spus exact în ce măsură. Pe moment, nevoia lui cea mai stringentă era să se odihnească și să fie lăsat să se înzdrăvenească. S-a lăsat îngrijit de Cora în Jacksonville, iar ea a făcut tot ce s-a putut, în măsura în care el i-a dat voie, răsfățându-l cu partide de cărți și cine bogate cu prepeliță, pâine prăjită și șampanie în apartamentul ei particular de la Hotel de Dreme, dar Crane era morocănos și retras, răvășit și „cam pleoștit“, cum l-a descris un doctor din Jacksonville care a trecut să-i vadă, chiar dacă „era limpede că ea era pur și simplu nebună după el“. La scurtă vreme după ce s-a întors, i-a mai scris o dedicație pe o carte, parafrazându-și recent publicata poezie „Explic trecerea argintată a unei corăbii noaptea“ într-un fel care o transformă într-o glosă despre naufragiul navei Commodore și despre lupta lui de a accepta ceea ce tocmai trăise.

Pentru C.E.S.

Iubirea vine precum umbra

’naltă, iute a unei nave-n

noapte. O clipă răsună muzica apelor

învolburate, un clopot, poate,

un strigăt de om, un șir de străluciri galbene. Apoi

lenta scufundare a acestei forme

mistice. Apoi liniște și o

liniște amară — liniștea

mării noaptea.

Stephen Crane[88]

Perioada de odihnă și recuperare a durat doar șapte zile, timp în care Crane s-a dedicat la fel de mult articolului său ca și sănătății, dacă nu și mai mult, și pentru că plecarea imediată spre Cuba rămăsese prioritatea lui absolută, a părăsit Jacksonville pe data de 11, aparent cu destinația Tampa (după informațiile apărute pe 12 în Florida Times-Union), de unde avea de gând „să pornească spre Cuba cu vaporul cu abur Olivette al companiei Plant, dacă nu găsește altă variantă“, dar a renunțat în ultima clipă la planurile de a merge în sud și a luat un tren spre New York, unde a sosit pe 13.

De ce New York, dintre toate locurile posibile?

Un singur om ne-ar putea răspunde, numai că acesta nu mai poate fi

abordat pentru comentarii.

Primul lucru pe care l-a făcut a fost să-și scoată pașaport pentru călătoria în Cuba, Mexic și Indiile de Vest. Actul a fost gata pe 15, ziua când Port Jervis Union a publicat un articol despre concitadinul lor erou, în care acesta declară: „Mă simt mai întremat și, după un mic răgaz de odihnă, o să-mi fac planuri noi de a vizita Cuba.“

Printre lucrurile pe care le-a făcut în acel mic răgaz de odihnă a fost să participe la o cină în onoarea sa organizată de Lantern Club și să accepte o invitație la o petrecere cu șapte mii de oameni la Madison Square Garden în noaptea de 18, dar nimic nu sugerează că ar fi încercat s-o contacteze în vreun fel pe Amy Leslie cât a fost în vizită în Manhattan.

Crane pare să-și fi făcut între timp o imagine nouă despre sine ca persoană publică, iar acceptarea invitației la Balul Francez anual organizat de Cercle Français de l'Harmonie era o ocazie de a afla cum mai stătea cu amicii lui de la poliția din New York și dacă-l vânau încă după ce fusese resuscitat în paginile presei populare. Balul anual era una dintre cele mai excesive și mai epicureene extravaganțe ale Epocii de Aur, un eveniment care începea demn și grandios, dar degenera adesea într-o buluceală generală de bărbați beți în smochinguri, care se dădeau pe balustrade ca pe tobogan sau încercau să danseze pe sticle de șampanie, de prostituate plutind prin mulțime și încăierări spontane între abțiguiți. Poate Crane nu s-a dus ca să vadă toate astea, ci ca să fie văzut, căci paza în acea noapte a fost asigurată de nimeni altul decât căpitanul Chapman, prietenul și comandantul secției polițistului Becker, așa că a îmbrăcat nesuferita ținută de seară și s-a lăsat văzut, iar ceea ce i s-a întâmplat la plecarea de la bal i-a dat un răspuns final la întrebare. Poliția a încercat să-l aresteze pentru stare de ebrietate, dar pentru că nu era beat și nimeni nu-l văzuse vreodată beat în viața lui, au fost nevoiți să-i dea drumul. După o zi sau două, când au încercat din nou să-l aresteze în timp ce mergea pe Madison Avenue cu un coleg ziarist, mesajul a fost clar: nu se schimbase nimic.

După asta a plecat în nord, la frații și prietenul său, Louis Senger, care a observat că „arăta ca un om întors de la groapă. Tresărea și se zbătea în somn și uneori striga îndurerat“. Crane și-a petrecut următoarele trei săptămâni cu un toc în mână, când la William, când la Edmund acasă, schițând scurtul manual instructiv pentru cei tineri. A fost ultima lui vizită mai lungă la Port Jervis și Hartwood, iar în gerul iernii din statul New York, băiatul sclipitor a plecat în Florida, apoi a sărit înapoi în valurile care fuseseră cât pe ce să-l ucidă.

4

În prezența unei realități extraordinare,

luciditatea ia locul imaginației.

Wallace Stevens

„Barca de salvare“ e singulară în opera lui Crane nu doar pentru că e cea mai personală dintre povestirile sale, fiind bazată pe o experiență pur autobiografică, ci și pentru că e singurul lucru pe care l-a scris vreodată mânat de un dublu impuls: să prezinte un eveniment real așa cum se întâmplase, dar în același timp să și interpreteze realitatea pentru a-i pătrunde sensul. Până-n acel moment, își împărțise energiile între două forme de proză, ficțiune și jurnalism, dar în „Barca de salvare“ recurge la ambele forme pentru a crea ceva nou, un al treilea lucru care se află în afara ambelor categorii, fiind totuși profund ancorat în fiecare dintre ele, ceva căruia poate i s-ar potrivi denumirea de ficțiune documentară. Crane își anunță intențiile în subtitlul povestirii: O poveste care-și propune să respecte realitatea. Anume experiența a patru bărbați de pe Commodore, vasul cu aburi care s-a scufundat. „Poveste“ sugerează un produs al imaginației, o ficțiune. „Să respecte realitatea“ sugerează contrariul: un text jurnalistic, care e scris mereu astfel încât „să respecte realitatea“. Și, pentru că menționează „Commodore, vasul cu aburi care s-a scufundat“, Crane nu lasă să planeze nicio îndoială asupra realității la care se referă și pe care cititorii săi o cunosc atât de bine, încât simplul cuvânt „Commodore“ e suficient ca s-o identifice. Până-n acel moment, toate povestirile și romanele lui se ocupaseră de situații „actuale“, dar de această dată avea să spună o poveste care se întâmplase deja, o poveste rememorată despre o experiență la care participase împreună cu alți trei bărbați și, cum acea experiență e vitală pentru el, deci i s-a întipărit foarte puternic în minte, puterea poveștii se exprimă încă de la prima frază, pentru a se păstra și în următoarele treizeci de pagini. Nu mai contează în ce formă lucrează Crane, dacă e ficțiune, nonficțiune sau altceva. Îi mâncăm din palmă. El povestește și noi așteptăm, apoi iar ne povestește și noi iar ascultăm și în scurt timp ne

dăm seama că acea palmă s-a strâns în jurul nostru, capturându-ne în poveste așa cum bărbații sunt captivi pe barcă.

„Niciunul dintre ei nu știa ce culoare are cerul.“ Așa începe istorisirea și dintr-o singură frază scurtă înțelegem că suntem deja în mijlocul relatării promise în titlu și în subtitlul explicativ: patru bărbați scăpați dintr-un naufragiu se află într-o barcă deschisă undeva în Oceanul Atlantic și, pentru că sunt într-o situație periculoasă, stau cu ochii pironiți pe apa din jur, așa că nu pot să ridice capetele ca să se uite la cer. Fraza ne aruncă în lumea imediată, senzorială a bărbaților din barcă și, pentru că a folosit „ei“ în loc de „noi“, Crane și-a informat cititorul că nu va fi o rememorare introspectivă, la persoana întâi, a experienței sale, ci o relatare obiectivă a experienței trăite de toți patru împreună. O poveste care-și propune să respecte realitatea. Nu ne aflăm acum, ci atunci, ceea ce-i permite naratorului să mențină o anumită distanță față de acțiune chiar în timp ce se afundă în rememorarea ei și o retrăiește. Wordsworth: Poezia „își are originea în emoție rememorată în tihnă“. Crane rememorează și, deși povestirea lui nu e o poezie, e totuși un poem în proză care exprimă confruntarea între lumea exterioară și cea interioară, a naturii și respectiv a omului, poem punctat de observații tăioase, ironice, câteva picături de umor inspirat, sec și un sentiment de groază atotpătrunzător de la început și până la sfârșit.

Primul paragraf continuă cu o descriere precisă a ceea ce văd bărbații care nu știu ce culoare are cerul:

Priveau înainte, cu ochii ațintiți asupra valurilor care se rostogoleau spre ei. Valurile astea erau de culoarea ardeziei, în afară de vârfurile albe și înspumate, și cu toții știau ce culori are marea. Orizontul se îngusta și se lărgea, se prăbușea și sălta, iar marginea sa era mereu zimțată de valuri care păreau ascuțite la vârfuri ca stâncile.

Tonul se schimbă apoi abrupt, devenind oarecum comic-ridiculizant când bărcile sunt comparate cu niște căzi de baie, apoi, odată cu „navigația cu o ambarcațiune mică“, se schimbă iar într-o pseudoexactitate exagerată, demonstrând că naratorul nostru e un om mai degrabă flexibil, deschis la diferite tipuri de discursuri și registre emoționale — un om capabil să ne surprindă:

Probabil că nu puțini sunt cei care au căzi de baie mai mari decât bărcuța ce plutea acolo pe mare. Erau valuri absurd, barbar de abrupte și de înalte și fiecare culme înspumată devenea o problemă pentru navigația cu o ambarcațiune mică.

Cele patru personaje principale sunt prezentate apoi unul câte unul în următoarele patru paragrafe: bucătarul (Montgomery), mașinistul (Higgins), corespondentul (Crane) și „căpitanul rănit“ (Murphy). Bucătarul scoate apă de pe fundul bărcii; mașinistul cârmește cu una dintre vâsle („o vâslă mică și subțire“ care „părea adesea pe punctul de a se frânge“); corespondentul trage la cealaltă vâslă, întrebându-se ce caută acolo; iar căpitanul zace la prova, posomorât pentru că și-a pierdut vasul și amintindu-și o „scenă vie cu șapte chipuri întoarse în cenușiul zorilor, iar mai târziu un ciot de catarg cu o bilă albă în vârf azvârlit de colo până colo pe valuri, care se afunda tot mai mult până s-a scufundat de tot“. Altceva nu se pomenește despre scufundarea vasului Commodore și, deși căpitanul e pradă unei „tristeți adânci“ și „e ceva ciudat în vocea lui“, se descurcă de minune să le comande bărbaților din barcă. Primele replici din povestire îi aparțin:

„«Cârmește-o oleacă mai la sud, Billie», a zis el. «Oleacă mai la sud, să trăiți», a zis mașinistul de la pupa.“

Higgins, cel care moare la final, e singurul personaj căruia i se spune pe nume. Cel care spune povestea nu e corespondentul, care-l reprezintă pe autor. Acest rol îi revine unui narator invizibil, la persoana a treia, care însă nu pretinde niciodată că ar intra în gândurile vreunui personaj, altul decât corespondentul. Și asta dintr-un motiv simplu: Crane știa ce gândise el în timpul celor treizeci de ore pe mare, dar n-avea acces la gândurile altora. Un detaliu mărunt, poate, dar crucial, pentru că a respecta realitatea înseamnă realitate, nu speculație, iar singura scurtă incursiune a naratorului în starea de spirit a căpitanului se bazează pe observație și pe propriile amintiri ale lui Crane din momentul scufundării vasului. Cele „șapte chipuri întoarse“ din acel pasaj de început se transformă nouă pagini mai târziu, când corespondentul încearcă să-și imagineze ce-i paște, în „cei șapte zei mânioși care stăpânesc peste mare“. Cei șapte membri ai echipajului sunt mereu prezenți și, pentru că au fost înghițiți de mare, ajung să întruchipeze marea și forțele ei distructive — fantome care bântuie în adâncuri.

Așa cum a făcut cu aproape toate povestirile sale mai lungi, Crane împarte „Barca de salvare“ în capitole sau într-o serie de scene

numerotate, iar în prima parte continuă să-l familiarizeze pe cititor cu condițiile de bază ale vieții pe barcă, adică o viață în mijlocul unui imens ocean învolburat, instabil, pentru prizonierii din bărcuța nu mai mare decât o cadă. „Ambarcațiunea se cabra, dădea înapoi și se avânta ca un animal. Întâmpina fiecare val săltăreață, ca un cal care se opintește peste un gard nemaipomenit de înalt.“ Salturi nu doar în sus, cum ne explică în continuare, ci și în jos: „Iar după ce suia trufașă pe o creastă, se prăbușea împroșcând pe povârnișul lung, clătinându-se și înclinându-se în fața următoarei primejdii.“

În timp ce evocă acest zbucium, naratorul ia din când în când distanță pentru a privi scena dintr-o perspectivă mai largă și mai calmă, oprindu-se pentru a observa, de pildă, că „mișcarea valurilor într-o tăcere întreruptă doar de mârâitul crestelor avea un fel de grație teribilă“. Dacă n-ar fi în pericol vieți omenești, mișcarea valurilor ar avea ceva frumos, o frumusețe naturală în contradicție cu amenințarea pe care o aduce atunci când oamenii sunt prinși în mrejele ei, iar după alte trei fraze, Crane ia și mai multă distanță, închipuindu-și că privește scena de sus: „Văzută de la un balcon, întreaga tărășenie ar fi fost, de bună seamă, pitorească într-un fel straniu.“ După care adaugă repede: „bărbații din barcă n-aveau timp s-o vadă“, dar nu se referă la „întreaga tărășenie“, ci la prezumția că ar fi putut să pară pitorești, pentru că sunt prea ocupați să scruteze apa și să încerce să vâslească până la mal ca să se vadă din afară sau chiar să observe că soarele urcă „hotărât pe cer“, așa că „și-au dat seama că se luminase de-a binelea pentru că marea și-a schimbat culoarea din ardezie în verde smarald, înspicată cu sclipiri chihlimbarii, iar spuma era ca ninsoarea viscolită“. Asta văd bărbații, așa că „n-au băgat de seamă că se crăpa de ziuă“. Percepția e totul și, constrânși de limitele situației dificile în care se află, nu pot vedea decât ceea ce trebuie să vadă ca să supraviețuiască. Pentru moment, restul lumii e invizibil și, chiar dacă există, poate deveni vizibil doar post-factum — în tihna rememorării.

Capitolul se încheie cu primul dialog susținut din povestire, când bucătarul și corespondentul încep să se contrazică în legătură cu „diferențele dintre o stație de salvare și un refugiu“, bucătarul spunând că există un refugiu puțin mai la nord de farul din golful Mosquito, ceea ce înseamnă că imediat ce barca lor avea să fie zărită de pe mal, vor fi trimis bărci de salvare după ei, iar corespondentul replicându-i că „refugiile nu au personal“.

— Ba au, a zis bucătarul.

— Ba n-au, a zis corespondentul.

— Ei, oricum, încă n-am ajuns acolo, a intervenit mașinistul de la pupa.

— Mă rog, a zis bucătarul, poate că ăsta de care zic eu că e lângă farul din golful Mosquito nu e un refugiu. Poate e o stație de salvare.

— Încă n-am ajuns acolo, a zis mașinistul de la pupa.

Un exemplu al interacțiunilor dintre bărbații din barcă, dar și o scurtă privire asupra personalităților lor contrastante: bucătarul nu prea isteț, corespondentul pedant — gata să corecteze pe oricine dă informații eronate — și mașinistul impasibil, care preferă să-și facă treaba decât să se lase târât într-o vorbărie inutilă despre situații ipotetice care n-au niciun fel de înrâurire asupra prezentului. În doar câteva rânduri, Crane ne-a arătat ceva mai clar cine sunt acei bărbați. Povestirea a început abia de două pagini și jumătate și suntem deja departe.

Detaliile se adună pe măsură ce narațiunea avansează în forță, un potop de descrieri precise care reconstituie comportamentul schimbător al oceanului, apariția sinistră a unor pescărușii sâcâitori (unul dintre ei se așază pe capul căpitanului), „covoarele maronii de alge“ care se ivesc la suprafață ori de câte ori barca se apropie de țărm (doar pentru a fi împinsă îndărăt în repetate rânduri) și truda continuă la vâsle, care sleiește mușchii („Între timp, mașinistul și corespondentul vâsleau. Și tot vâsleau“). Intercalate în noianul detaliilor senzoriale sunt pasaje care se referă la starea de spirit a celor patru bărbați, care pare să fluctueze la fel de iute ca vântul și apa din jurul lor. Inițial, nu prea știu ce să creadă. Li se pare că ar fi „copilăros și stupid“ să exprime vreo urmă de optimism în privința șanselor lor și totuși, explică naratorul, nici alternativa nu e mai bună, căci „etica împrejurărilor în care se aflau le interzicea categoric să se refere deschis la deznădejde“. Așadar, impasul se rezolvă cu o remiză: „Așa că tăceau.“

Etica împrejurărilor în care se aflau înseamnă responsabilitatea fiecăruia dintre bărbați pentru binele celorlalți trei, pentru că sunt cu toții împreună în barcă, literalmente în aceeași barcă, și ar fi o încălcare a eticii să spună ceva care să pericliteze moralul grupului. În acest caz, tăcerea e singura soluție și fiecare își cunoaște doar propriile gânduri. Într-o lume care a fost redusă la doar patru oameni, fiecare dintre ei poartă povara unei pătrimi de umanitate și tot ceea ce face sau nu face va afecta lumea întreagă. „Barca de salvare“ se ocupă de această condensare a realului în „ceva minuscul […] la mila a cinci oceane“, în care stau patru omuleți care se îndreaptă spre un viitor nesigur, iar până să vină acel viitor, mașinistul și corespondentul vâsleau. Și tot vâsleau.

Atmosfera se luminează spre sfârșitul celui de-al doilea capitol, când zăresc pentru prima oară pământul — un puncticel minuscul în depărtare, identificat de căpitan ca farul din golful Mosquito —, iar dacă vântul ține cu ei și barca nu se scufundă, îi asigură căpitanul, au șanse să ajungă la liman. „«Tu golește-o de apă, bucătarule», a spus căpitanul senin.“ Iar bucătarul, descris acum ca fiind „vesel“, se supune bucuros. Urmează apoi partea a treia, cu un prim paragraf aproape extatic în care Crane ne prezintă noua sa perspectivă asupra lumii:

E greu de descris frăția subtilă care se legase pe mare. Nimeni n-a spus că așa era. Nimeni n-a pomenit-o. Dar ea cuprinsese barca și fiecare îi simțea căldura. Erau un căpitan, un mașinist, un bucătar și un corespondent și erau prieteni, prieteni ce împărtășeau o stranie legătură tare ca fierul, neobișnuit de trainică. Căpitanul cel rănit, care zăcea la prora rezemat de vasul cu apă, vorbea mereu calm, cu voce joasă, dar nici c-ar fi putut comanda unui echipaj mai săritor și mai dispus să asculte decât tripleta pestriță din mica barcă. Nu era vorba doar despre acceptarea celei mai bune soluții pentru siguranța tuturor. Sigur era și ceva personal, din inimă. Iar pe lângă devotamentul față de comandant era și camaraderia în care corespondentul, de pildă, care fusese învățat să fie cinic cu oamenii, a recunoscut încă din acele clipe cea mai bună experiență din viața lui. Dar nimeni n-a spus că așa era. Nimeni n-a pomenit-o.

Crane mai comentase asemenea revelații de două ori până atunci în opera sa, dar de fiecare dată vorbise despre alții, mai întâi în Nebraska, unde fusese uimit de solidaritatea manifestată de fermierii suferinzi, apoi în Galveston, unde bunăvoința și cinstea oamenilor

fuseseră „instructive pentru un cinic“, doar că de această dată cinicul ia el însuși parte la experiență, o experiență oribilă după toate standardele obiective, dar, datorită acelei „frății subtile care se legase pe mare“, o declară cea mai reușită experiență din viața lui. Ceea ce i s-a întâmplat în bărcuța aceea l-a schimbat, iar din acel moment a ajuns să trăiască într-o lume altfel decât până atunci, o lume potențial altfel, în orice caz, în funcție de cum trăiește fiecare, doar pentru sine sau pentru, cu și datorită altora. Când Barca de salvare și alte povestiri a apărut în volum în 1898, Crane a adăugat o dedicație formală pentru prima oară în viața lui de scriitor — un omagiu pentru cei care-l inițiaseră în misterele frăției subtile și nerostite, singurul mijloc de apărare al omului împotriva disperării fără leac într-un univers lipsit de sens:

PENTRU

RĂPOSATUL WILLIAM HIGGINS

ȘI PENTRU

CĂPITANUL EDWARD MURPHY ȘI STEWARDUL C.B. MONTGOMERY
DE PE VAPORUL CU ABURI COMMODORE CARE S-A SCUFUNDAT

Bărbații improvizează o pânză dintr-o manta legată de o vâslă, iar următoarea dată când ajung pe creasta valurilor, pământul se tot mărește în fața lor, după care vântul încetează brusc. Barca nu mai înaintează, iar mașinistul și corespondentul trec la vâsle și se pun iar pe treabă. Crane comentează:

Naufragiile se întâmplă apropos de nimic […] Dintre cei patru inși din barcă, niciunul nu dormise cu adevărat în cele două zile și două nopți de dinainte să urce la bord, iar în agitația de pe puntea unei nave care se scufunda, uitaseră și să mănânce zdravăn.

Foame și epuizare, la care se adaugă corvoada de a vâsli întruna, iar corespondentul începe să se mire cum de ar putea gândi cineva că vâslitul e „amuzant“ când de fapt e o „pedeapsă diabolică“, „o oroare pentru mușchi și o crimă pentru spate“. Totuși, în acel moment sunt

cu toții rezonabil de optimiști. Pământul se profilează tot mai aproape, farul îndepărtat se vede limpede și, chiar dacă hula e prea intensă ca să riște să se avânte în ea, presupun eronat că e cineva la far care-i va vedea și, odată văzuți, vor fi ajutați și salvați. Se așteaptă să ajungă pe țărm într-o oră, iar când corespondentul găsește opt trabucuri în buzunarul de sus al mantalei, patru îmbibate de apă de mare, dar celelalte miraculos de uscate, se înveselesc cu toții „și cu siguranța salvării iminente în priviri, au pufăit din trabucurile grase și au vorbit de bine și de rău pe toată lumea. Toată lumea a luat o gură de apă“.

Dar nu se întâmplă nimic. „Ciudat că nu ne văd“, spune bucătarul la începutul capitolului patru, iar în scurt timp aceste cuvinte sunt repetate o dată și încă o dată, în timp ce bărbații se miră de lipsa de reacție dinspre mal: „Ciudat că nu ne văd.“

Voioșia de mai înainte pălise de tot. Mințile lor în alertă își închipuiau lesne tot soiul de pilde de incompetență, orbire și, da, lașitate. Țărmul era acolo, plin de oameni, și era trist, tare trist pentru ei să nu zărească niciun semn dintr-acolo.

Căpitanul trage concluzia că ar trebui să încerce să ajungă singuri acolo, argumentând că „dacă rămânem aici prea mult, niciunul dintre noi n-o să mai aibă putere să înoate când s-o răsturna barca“. În timp ce mașinistul întoarce barca spre mal, căpitanul, care înțelege cât de periculos va fi acest atac asupra brizanților, îi întreabă pe ceilalți dacă știu unde să-i anunțe „sfârșitul“ în caz că nu scapă cu viață, și e pentru prima oară când povestirea abordează fățiș subiectul morții.

Apoi schimbară rapid între ei câteva adrese și instrucțiuni. Cât despre gândurile oamenilor, era multă furie în ele. Ar putea fi astfel formulate: „Dacă e să mă înec — dacă e să mă înec — dacă e să mă înec, atunci de ce, pe cei șapte zei mânioși care stăpânesc peste mare, mi s-a îngăduit s-ajung atât de departe și să contemplu nisipul și copacii? Am fost adus aici doar ca să mi se dea peste bot tocmai când mă pregăteam să ronțăi brânza sfântă a vieții? E ridicol. Dacă atâta poate femeia asta bătută-n cap, Soarta, atunci n-ar trebui să i se dea pe mână destinele oamenilor. E o găină bătrână care habar n-are ce vrea. Dacă a hotărât să mă înece, de ce n-a făcut-o de la început, să mă scutească de atâta tevatură. Toată povestea e absurdă […] Dar nu,

n-are cum să vrea să mă înece. Nu va îndrăzni să mă înece. Nu mă poate îneca. Mai ales după atâta trudă.“ După care poate că omul a avut pornirea de a amenința norii cu pumnul. „Numai înecă-mă, să vezi ce-o să fie la gura mea!“

E un pasaj complex, serios și totodată ironic și, în timp ce Crane își prezintă argumentul, pare să-și dea seama cât de ridicol sună, pentru că să amenințiți norii cu pumnul și să blestemi Soarta după ce te-a omorât sunt cu siguranță gesturi goale, lipsite de sens. Omul nu are niciun cuvânt de spus atunci când natura decide ce va face cu el și cred că e revelator că Crane îl compară pe om cu un șoarece, șoarecele cel umil și neînsemnat care ronțăie brânza sfântă a vieții, o expresie atât de amuzantă și totuși sumbră care cu greu ar putea fi interpretată altfel decât ca o nouă săgeată ironică îndreptată de Crane spre platitudinile gândirii convenționale: reacția de tip vai mie la iminența morții. Dar acest pasaj e doar un prim pas pe drumul spre o înțelegere mai profundă a experienței pe care o trăise. Lucrurile nu se opresc aici, iar furia și iritarea din acest monolog interior imaginat dispar pe măsură ce povestea avansează. Încetul cu încetul, închisoarea egoismului se năruie și se întrezărește lumea — nu doar apa, ci și cerul —, pentru că ceea ce inițial nu pare a fi decât povestea unei aventuri trăite este de fapt o călătorie filosofică prin diferite stadii ale zorilor conștiinței spre o înțelepciune stoică, sumbră, câștigată cu mult chin.

Mașinistul cârmește barca spre mal, dar brizanții sunt puternici, devin „tot mai fioroși“ și „păreau mereu să se spargă și să se rostogolească deasupra bărcuței în volburi înspumate“. Mai e încă mult până la mal, dar chiar și la acea distanță, apa e prea agitată ca să înainteze în siguranță. Mașinistul anunță că „[barca] nu mai rezistă nici trei minute și suntem prea departe ca să înotăm“. Îl întreabă pe căpitan dacă s-o „ducă iar în larg“, iar căpitanul îi spune da, așa să facă. Desantul pe plajă a eșuat.

Se îndepărtează la o distanță mai sigură, cercetând plaja în căutare de semne de viață, orice care să le dea o urmă de speranță că până la urmă vor fi salvați. Timp de câteva pagini, oamenii nu fac decât să vegheze, să aștepte și să vâslească. Apoi unul dintre ei observă un om pe plajă. Cei patru din barcă își concentrează întreaga atenție asupra lui, studiindu-i gesturile, comentându-i acțiunile, iar în lunga înșiruire de dialoguri care urmează, Crane evită să ne spună cine vorbește: cuvintele sunt suspendate în aer și nu știm cine le rostește — căpitanul, corespondentul, mașinistul sau bucătarul —, pentru că de-

acum au un singur cuget, un singur scop și nu mai contează cine ce spune. E frăția subtilă în acțiune și nu e nevoie de alte adnotări. Acțiunea vorbește de la sine, adică, în acest caz, actul vorbirii, iar de vorbit, vorbesc de fapt cu toții la un loc, prin gura fiecăruia, pentru că ce i se întâmplă unuia li se va întâmpla tuturor. Destinele lor au ajuns să se confunde.

Bărbatul pare să le facă semne cu mâna. Apoi nu mai face cu mâna, ci aleargă. Apoi nu mai aleargă. Brusc mai apare un om care pare să alerge, dar nu, e pe bicicletă, i se alătură celuilalt om. Amândoi le fac cu mâna. Apoi pe plajă apare ceva pe roți. Ar putea fi o barcă pe roți, își spun ei, dar nu, e un omnibuz — unul dintre omnibuzele hotelurilor mari din zonă. Un bărbat din omnibuz flutură un steag negru, dar nu, nu e steag, ci o manta, dar de ce-ar flutura un om o manta în jurul capului? Bărbații din barcă fac presupuneri. Oamenii de la hotel au venit pe țărm ca să se uite la ei cum se înecă. Sau își închipuie că cei patru bărbați din barcă pescuiesc. Sau altceva? Și tot așa la nesfârșit până când bărbații din barcă se împotmolesc pe amăgitoarea linie de hotar între coerență și începătoșare, după care lumina pălește din ce în ce mai tare, iar ziua e pierdută.

Amurgul a cuprins țărmul. Bărbatul care flutura mantaua a dispărut treptat în acel crepuscul care a înghițit deopotrivă omnibuzul și grupul de oameni. Stropii de apă care se abăteau mugind peste marginea bărcii îi făceau pe călători să dea înapoi și să înjure ca însemnați cu fierul roșu.

— Aș vrea să-l prind pe nătărăul care a fluturat haina. Tare i-aș trage una, doar așa, să-mi poarte noroc.

— De ce? Ce-a făcut?

— Oh, nimic, numai că părea al naibii de bine dispus.

Între timp, mașinistul dădea la vâsle, după care a dat la vâsle corespondentul, apoi mașinistul. Cenușii la chip și aplecați de spate,

roteau mecanic, cu schimbul, vâslele de plumb. Silueta farului dispăruse de la capătul sudic al orizontului, dar într-un final, o stea palidă a răsărit din mare. Dârele șofrănii de la apus au lăsat locul întunericului în care se contopeau toate, iar spre răsărit, marea era neagră. Pământul dispăruse, din el rămăsese doar vuietul grav și trist al valurilor.

La începutul capitolului cinci, Crane explorează și mai mult întunericul din jurul bărcii:

O noapte pe mare într-o barcă deschisă e o noapte lungă. Când în sfârșit s-a întunecat, strălucirea luminii care se ridica din mare înspre sud s-a făcut complet aurie. La orizont, spre nord, a apărut o lumină nouă, o lucire slabă, albăstrie la marginea apei. Aceste două lumini mobilau lumea. Altfel nu se zăreau decât valuri.

„Mobilau lumea“ sună uluitor și neașteptat — uluitor cu sensul de frumos, neașteptat în sensul de bază al lui uluitor —, mai ales pentru că substanța „mobilei“ se reduce la două surse de lumină îndepărtate și, pentru că vine imediat după finalul surprinzător al capitolului patru, când bucătarul se întoarce brusc spre mașinist și întreabă, apropo de nimic (la fel cum și naufragiile sunt apropo de nimic), „Billie, care-i plăcinta ta preferată?“, urzeala de texturi și tonuri a poveștii atinge o nouă densitate, o nouă complexitate a sensului. Cu câteva fraze-cheie care se repetă pe parcurs, („mașinistul dădea la vâsle, după care a dat la vâsle corespondentul, apoi mașinistul“, la care se adaugă refrenul „dacă e să mă înec — dacă e să mă înec — dacă e să mă înec“ care s-a repetat aproape de finalul celui de-al patrulea capitol și se va repeta iar la începutul capitolului șase, de fiecare dată mai scurt, păstrând mai puține propoziții din versiunea originală), devine limpede că „Barca de salvare“ are structura unei bucăți muzicale, o fugă în care voci sau fire disparate se suprapun tot mai mult până când încep să se contopească, iar odată cu căderea nopții începe și partea de stretto a fugii, finalul care va aduna vocile disparate și le va contopi într-una singură, o alegere care va crea un sunet diferit decât cele pe care le-am auzit în porțiunile textului de până în acel moment, un sunet la fel de grav ca mugetul valurilor.

Mașinistul și corespondentul vâslesc cu rândul în întuneric. În timp ce

unul doarme pe fundul bărcii, cu apa rece împroșcând în jur, celălalt vâslește până când rămâne fără vlagă. Moment în care-l trezește cu delicatețe din „somnul de moarte“ pe cel adormit și-l întreabă dacă poate să preia el o vreme, iar dacă cel adormit e corespondentul, va răspunde „Sigur, Billie“, apoi vor face schimb de locuri până când vine momentul să predea iar ștafeta. Se poartă unul cu celălalt cu o politețe senină și prevenitoare fără ca vreunul dintre ei să se plângă vreodată.

Corespondentul continuă să vâslească singur în noapte, privind în jos la bucătarul și mașinistul care dorm, unul cu brațul pe după umărul celuilalt, și-i vede ca pe niște „prunci ai mării, o ipostază grotescă a pruncilor pădurii din vremuri străvechi“. Până și căpitanul, mereu de veghe, pare să fi ațipit, „iar corespondentul s-a gândit că rămăsese singurul om care plutește pe fața oceanelor. Vântul care se abătea asupra valurilor avea glas, un glas mai trist decât sfârșitul.“ Un rechin apare lângă barcă, la o lungime de vâslă — „o străfulgerare lungă de lumină albăstrie […] o aripioară enormă săgetând apa ca o umbră“ —, dar amenințarea îl lasă ciudat de rece pe corespondent. Își dorește ca unul dintre ceilalți să fie treaz ca să împărtășească experiența cu el, dar toți trei sunt morți pentru omenire, dormind duși în apa care bălțește pe fundul bărcii, iar corespondentul continuă să vâslească solitar.

Capitolul cinci lasă loc capitolului șase, iar corespondentul e tot singur, meditând la cei șapte zei furioși ai mării în timp ce bolborosește cunoscutul său refren, „dacă e să mă înec — dacă e să mă înec — dacă e să mă înec“, numai că începe să-și depășească simpla iritare, căpătând o perspectivă mai largă asupra situației sale, pe care n-o mai tratează ca pe o insultă personală, ci ca pe o problemă filosofică în măsură să afecteze orice om care înfruntă forțele iraționale ale naturii.

Când omul pricepe că natura nu-l consideră important, că universul nu va fi schilodit dacă el dispare, la început îi vine să arunce cu pietre în templu și i se pare cumplit că nu se găsesc nici pietre și nici temple. Orice manifestare vizibilă a naturii ar fi de bună seamă ținta săgeților lui zeflemitoare.

Apoi, în lipsa unui lucru tangibil pe care să-l huiduie, poate că simte dorința de a cere socoteală unei personificări, de a implora, în genunchi, cu mâinile întinse rugător, spunând: „Da, dar eu mă

iubesc.“

O stea rece și înaltă într-o noapte de iarnă, acesta e răspunsul pe care omul simte că l-a primit din partea ei. Pricepe atunci patosul situației în care se află.

Mintea corespondentului rătăcește, întorcându-se inexplicabil la o poezie pe care o citise în copilărie, cu atâta timp în urmă încât „uitase că uitase versurile“, o dulcegărie oribilă despre un soldat din Legiune care zace muribund în Alger și nu-și va revedea niciodată patria, un text care nu-l impresionase în niciun fel în copilărie pentru că, deși își dădea seama că ar fi trebuit să i se facă milă de soldatul pe moarte, „pentru el nu conta nici cât vârful rupt al unui creion“.

Acum îi revenise însă în minte, în mod bizar, ca o făptură vie, omenească. Nu mai era doar imaginea câtorva zbateri din pieptul unui poet care-și bea ceaiul și-și încălzește picioarele la sobă; era o realitate — aspră, jalnică și precisă.

[…] Departe, la orizontul algerian, un oraș alcătuit din mici pătrate se contura pe un cer decolorat de ultimele nuanțe ale apusului. Corespondentul, care trăgea la rame și visa la mișcările tot mai încete ale buzelor soldatului, a simțit emoția unei înțelegeri profunde și cu desăvârșire impersonale. Îi părea rău de soldatul din Legiune care murea în Alger.

O nouă divagație a lui Crane exprimată într-un flux al conștiinței, similară potopului de gânduri care se rostogolesc prin capul Puștiului din New York în „Cei cinci șoareci albi“, dar și o parabolă a felului în care Crane alege să-și scrie povestea, o poveste în interiorul poveștii din viața reală care este „Barca de salvare“, un text care se petrece în Florida, dar e scris într-o iarnă geroasă în inima statului New York, fără îndoială într-o cameră încălzită de un foc tihnit care seamănă cu camera în care corespondentul și-l imaginează pe poetul care scrie despre soldatul din Algerul cel încins și îndepărtat. Poezia tot proastă rămâne și, pentru că e scrisă într-un limbaj mort, soldatul e deja mort

înainte să moară, dar băiatul pe care-l lăsase indiferent e acum bărbat, un corespondent care vâslește în beznă ca să-și salveze viața și care a înțeles în sfârșit patosul situației în care se află, ceea ce i-a îngăduit să ajungă la o „înțelegere cu desăvârșire impersonală“ care pătrunde dincolo de limbajul mort al poeziei și i-l redă pe soldatul mort cu tot patosul situației acestuia. Acum poezia poate să-l impresioneze nu pentru c-ar fi bună, ci pentru că nu mai contează. Contează ceea ce e omenesc și viu, situația umană, la fel de umană ca a lui, așa că poate să-i pară „rău de soldatul din Legiune care murea în Alger“.

Totul la obiect, desigur, dar totodată oarecum smintit, pentru că această paranteză mentală e cauzată și de presiune, de confuzia extremă produsă de o zi întreagă și o jumătate de noapte într-o barcă de salvare: o realitate psihologică născocită de o minte care a început să cedeze sub chinuitorul efort fizic.

Căpitanul se deșteaptă, corespondentul și mașinistul fac din nou schimb, iar când corespondentul se întinde lângă bucătarul adormit, dinții îi clănțănesc de frig și „cântă toate melodiile la modă“. Doarme atât de profund încât atunci când aude o voce „în ultimul hal de epuizare“, are senzația că a trecut doar o clipă: „Facem schimb?“ Iar corespondentul răspunde: „Sigur, Billie.“

Ceva mai târziu, căpitanul îi cere bucătarului „să ia o vâslă de la pupa și să țină barca îndreptată spre mare“. Asta pentru ca mașinistul și corespondentul „să-și tragă amândoi sufletul“ și să le dea „șansa“, cum spune căpitanul, „să-și recapete forțele“. Așa că dorm iar somnul celor morți, „iar vântul și apa care biciuiau necruțător aveau asupra lor același efect ca asupra unor mumii“. În acest moment al luptei lor, principala preocupare e să țină bărcuța într-un echilibru dificil între mare și țărm și trebuie să-și folosească toate abilitățile de navigație cu ambarcațiuni mici pentru ca bărcuța să nu se apropie prea mult de valurile înșelătoare, dar nici să nu fie purtată prea mult în larg și să piardă contactul cu uscatul. În timp ce bucătarul ține vâsla, lângă barcă apare alt rechin sau poate același. Apoi e din nou rândul corespondentului să vâslească. Căpitanul îi dă whiskey și apă ca să-i „potolească tremurul“, iar când corespondentul ajunge din nou, a nu știu câta oară, la epuizare, se întoarce spre mașinist și întreabă „Billie… Billie, facem schimb?“, iar pentru a nu știu câta oară, mașinistul răspunde: „Sigur“.

La începutul ultimului capitol, corespondentul deschide ochii și vede în jur cum se crapă de ziuă. Cerul e cenușiu la început, dar pe măsură ce minutele trec, „apa se colorează în carmin și auriu. Dimineața a apărut în sfârșit, în toată splendoarea sa, cu un cer albastru pur și

vârfurile valurilor aprinse de lumina soarelui“. Acum știe ce culoare are cerul și, pentru că a ajuns la o „înțelegere impersonală“ a lucrurilor, poate să privească lumea cu un ochi obiectiv, limpede. Cercetează orizontul îndepărtat și iată ce vede: dune de nisip, câteva căsuțe negre și o moară înaltă și albă înălțându-se deasupra lor. Par a fi semne de viață, dar totul e pustiu. Niciun om, câine sau bicicletă — nimic.

În barcă s-a ținut sfat.

— Ei bine, a spus căpitanul, dacă nu vine nimeni să ne ajute, atunci ar trebui să încercăm numaidecât să răzbim prin valuri. Dacă mai stăm mult aici, vom fi prea slăbiți ca să ne mai putem ajuta singuri.

Ceilalți i-au dat dreptate în tăcere. Barca s-a îndreptat spre plajă. Corespondentul s-a întrebat dacă se urcase vreodată cineva în vârful turnului uriașei mori de vânt și dacă privise vreodată de acolo în direcția mării. Turnul era un colos care stătea cu spatele la necazurile furnicilor. Pentru corespondent, era într-un fel o reprezentare a naturii impasibile la zbuciumul omului — natura în vânt și natura în viziunea oamenilor. În acele clipe nu i se părea nici crudă, nici binevoitoare, nici înșelătoare, nici înțeleaptă. Ci indiferentă, cu totul indiferentă.

Crane vizitase deja acel loc în mintea lui de multe ori, dar de această dată îl trăia pe pielea lui, reînvățând lecții vechi într-un fel care avea să i le întipărească în oase pentru totdeauna, iar din acel moment avea să se orienteze spre o nouă înțelegere a misiunii sale de scriitor. Dacă natura e indiferentă la zbuciumul omenirii, asta nu înseamnă că e crudă și nici măcar ostilă, ci doar că nu are niciun sens intrinsec sau are un sens atât de inaccesibil inteligenței omenești, încât până la urmă tot lipsită de sens e. Poate că un plan există, dar existența ei n-are alt temei sau scop decât autoperpetuarea ca forță oarbă, iar omenirea e lăsată să se descurce singură, să-și găsească singură sensuri în legăturile umane subtile, nerostite, ca în cazul celor patru bărbați naufragiați împreună într-o bărcuță, incapabili să ajungă pe țărm. Ca jucător, Crane știa că atunci când zarul se rostogolește, rezultatul ține doar de hazard. Să uităm de Dumnezeu, de destin, de soartă — și să înțelegem că suntem conduși de forțe arbitrare pe care nu le

controlăm. Patru bărbați naufragiază într-o barcă. Trec prin același calvar, dar trei dintre ei vor supraviețui și unul nu. De ce? Întrebarea nu doar că n-are răspuns, dar n-are nici sens. Billie Hawkins moare. Jelește-l păstrându-l în amintire, amintește-ți de el jelindu-l, iar dacă întâmplarea face să scrii, pune-l în povestea ta, iar dacă povestea ta din 1897 e suficient de bună, va fi citită multă vreme, așa cum e citită azi de un om care stă singur într-o cameră în Brooklyn, New York, la o sută douăzeci și doi de ani după evenimente.

Cei patru se îndreaptă spre plajă. E o certitudine că barca se va răsturna cu mult înainte să ajungă și, în timp ce mașinistul cârmește bărcuța cu spatele, principala întrebare este când se vor răsturna și cât de mult vor fi nevoiți să înoate. „Talazurile uriașe dinspre țărm săltau mult barca“, ne spune naratorul, după care intră în joc ultimul element al poveștii, vocea finală a fugii care schimbă brusc șansele de supraviețuire în bătălia ce urmează: epuizarea, o imensă și copleșitoare epuizare fizică. Mintea corespondentului „era dominată în acele momente de mușchi, iar mușchilor nu le mai păsa. I-a trecut prin cap doar că ar fi păcat să se înece“. Trebuie să lupte pentru viață chiar în momentul în care dorința de a trăi îi e seacă, dar abia apucă să formuleze acest gând, că începe bătălia. Un val alb gigantic „s-a abătut vuind asupra bărcii […] Barca a alunecat pe coamă, a săltat pe creasta furibundă, trecând peste ea, apoi și-a dat drumul pe spinarea lungă a valului.“ Urmează apoi încă un val: „Potopul clocotitor de apă albă a înșfăcat barca și a răsucit-o aproape perpendicular. Apa s-a revărsat înăuntru din toate părțile.“ Căpitanul îi avertizează că „următorul ne pune capac, fără doar și poate“ — și așa e. „Cel de-al treilea val s-a avântat înainte, uriaș, furios, implacabil. A înghițit cu totul bărcuța și, aproape imediat, bărbații au căzut în mare. O bucată dintr-o centură de salvare rămăsese pe fundul bărcii, iar corespondentul a strâns-o la piept cu mâna stângă în timp ce era azvârlit peste bord.“

Urmează o relatare detaliată a zbaterii sale în apa înghețată, cu mintea pendulându-i între confuzie și claritate în timp ce rezistă epuizării crescânde. Mașinistul înoată „iute, cu forță“. Bucătarul, încins cu o vestă de salvare, a urmat instrucțiunile căpitanului și stă pe spate cu o vâslă în mâini, înaintând „ca o canoe“. Căpitanul stă agățat de barca răsturnată cu brațul zdravăn, luând în piept valurile. Între timp, corespondentul înoată câinește încet, „pe îndelete“, ca să-și păstreze forțele, atent doar la „apa zgomotoasă“ și curenții schimbători de sub el în timp ce gândurile i se risipesc tot mai mult, atât de detașat încât atunci când privește înainte spre țărm, îl vede „întinzându-se înaintea lui ca un tablou. Era foarte aproape de el în acel moment, dar el era impresionat ca omul care vede o scenă din Britania sau Olanda într-o galerie de artă“. Repetă pentru ultima oară

refrenul care i-a trecut prin cap de la bun început, doar că acum e în surdină, mai simplu și mai direct, epurat de orice înfloritură retorică în timp ce trupul său istovit continuă să înoate spre uscat.

„O să mă înec?“ se gândea. „E cu putință? E cu putință? E cu putință?“ Poate că omul ar trebui să-și vadă propria moarte ca pe un ultim fenomen al naturii.

Simțind pericolul în care se află corespondentul, căpitanul îi strigă să vină spre barcă, dar nu e un lucru ușor, necesitând un efort devenit aproape copleșitor pentru el.

Luptând să ajungă la căpitan și la barcă, și-a zis că înecul ar putea fi o soluție bunicică pentru un om sleit de-a binelea, o încetare a ostilităților însoțită de enorm de multă ușurare, și s-a bucurat, pentru că de ceva timp mintea îi stăruia îngrozită la momentele de agonie. Nu voia să sufere.

Pare să abandoneze, resemnându-se cu gândul morții în valuri, deși a ajuns la o aruncătură de băț de țărm, numai că are noroc, marele noroc de a fi salvat tocmai de unul dintre valurile ucigașe care amenințaseră să-l înece, un val atât de mare și de puternic, încât îl catapultează peste barcă până în apa care-i ajunge doar până la brâu. Corespondentul se ridică în picioare, dar e prea epuizat, așa că în clipa următoare cade. Valurile îl izbesc iar, curentul îl trage iar, dar are noroc și de această dată. Un bărbat de pe mal „care fugea și se dezbrăca, se dezbrăca și fugea [a intrat] sărind în apă […] Era gol, gol ca un copac iarna, dar în jurul capului avea un nimb strălucitor ca al sfinților. L-a înșfăcat cu putere pe corespondent, trăgându-l insistent și împingându-l cu nădejde. Corespondentul, obișnuit să nu facă risipă de cuvinte, i-a zis: «Mulțumesc, amice.»“

Bineînțeles că mașinistul n-are norocul de a fi salvat de un val sau de altceva, iar sfântul gol nu-l poate ajuta. Cei trei supraviețuitori sunt întâmpinați cu „mărinimie și căldură“ de oamenii care se adună în jurul lor, în timp ce „o siluetă nemișcată, șiroind de apă era purtată încet pe plajă, doar pentru a fi întâmpinată cu ospitalitatea diferită, sinistră a mormântului“.

Povestirea se încheie cu un salt de douăsprezece ore de la dimineață la întuneric.

La căderea nopții, valurile albe se rostogoleau încolo și încoace sub lumina lunii, iar vântul ducea glasul grozavei mări până la oamenii de pe țărm, care au simțit atunci că pot fi tălmaci.

Tălmaci ai elementelor. Tălmaci ai liniei de hotar între coerență și începețoșare. Oracole moderne care descifrează măruntaiele lumii.

***

Pământ, aer, foc și apă. Poet al situațiilor extreme, Crane a fost și un cercetător dedicat al celor patru elemente clasice, iar forța primară, chiar primitivă a celor mai bune opere ale sale izvorăște din adaptarea sa la ordinea (și haosul) natural al mersului lucrurilor. El nu inventează, ci observă, iar în povestirile, romanele și schițele sale vedem, pasaj după pasaj, elementele așa cum puțini alți scriitori au reușit să le prezinte. Să ne gândim la pământ, de pildă, și brusc vom vedea peisajele zugrăvite în Semnul roșu al curajului, deșertul din sud-vestul Texasului descris în „Un om și alții“, câmpurile cu porumb uscat din „Lupta pe viață și pe moarte din Nebraska“. Dacă ne gândim la aer, vom vedea imediat nenumăratele ilustrări ale luminii, norilor, vântului, zăpezii, ploii și viforului din „Hotelul albastru“ și „Oameni în bătaia furtunii“, soarele căzând pieziș pe pușțile lucitoare din „Un episod din război“ și precizia acelui efect nuanțat al luminii întrezărit de corespondent în timp ce vâslește prin întuneric în „Barca de salvare“: „Spre sud, cineva făcuse în mod evident un foc de semnalizare pe plajă. Era prea jos și prea departe ca să se vadă, dar arunca [în] spatele falezei o reflexie scânteietoare, trandafirie, care se deslușea din barcă.“ Dacă ne gândim la foc, avem în față focul iscat în cartierul sărac din schița newyorkeză pe care a scris-o în 1894 pentru Edward Marshall, chimicalele explozive care ard fața omului din Monstrul și focul care i s-a arătat spre sfârșitul vieții într-un vis și s-a transformat în „Încătușat“, o poveste despre un incendiu care izbucnește într-un teatru pe a cărui scenă e captiv un bărbat. Situații extreme. Situații omenești inserate în cadrul unui mediu natural specific și, cum e norocosul posesor al unui spirit de observație ieșit

din comun — ca și al unui talent de a-și transpune observațiile în cuvinte la fel de ieșit din comun —, Crane transformă ceea ce altminteri ar fi simple abstracțiuni în ceva palpabil, o bază pe care cititorul să poată sta pentru a pătrunde în acele situații extreme ca în niște experiențe trăite.

Dar vorbim acum despre „Barca de salvare“, iar elementul despre care discutăm este apa, apa în care Crane era cât pe ce să se înece în copilărie, când se aventura prea departe în râul Raritan, oceanul de dincolo de nisipurile din Asbury Park pe care-l studia obsesiv în adolescență și pe la douăzeci și ceva de ani, naufragiile povestite în „Fantomele de pe Coasta din New Jersey“, femeia spectrală care bântuie noaptea pe plajă la multă vreme după moarte, jelindu-și iubitul care se înecase într-un naufragiu în 1815 („Sfinxul fantomatic din Metedeconk“, 1895), și gigantica plută din bușteni abandonată (zece mii de tone, lungă de o sută optzeci de metri) care plutește fără țintă pe oceane în „Șase ani pe mare“, basmul din 1896, apoi, după ce s-a scufundat Commodore, durerea neconsolată a morții lui Billy Higgins și imaginea celor șapte bărbați înecați care l-au măcinat pentru tot restul vieții, ba chiar și când zăcea pe patul de moarte, la Vila Eberhardt din Pădurea Neagră, Cora notează că „retrăiește totul în vise și vorbește tare întruna. E de-a dreptul cumplit să-l aud cum încearcă să facă schimb de locuri în «barca de salvare»!“

A fost cea mai importantă experiență din viața lui, care nu l-a transformat doar pe el, ci și munca lui. Povestirea pe care a scris-o despre ea marchează o turnură în evoluția sa ca scriitor, iar când nu se zbătea să scape de datorii și nu relata despre războaie în calitate de corespondent de pe front, Crane a continuat să meargă pe drumul cel nou care i se deschisese înainte. Dumnezeu știe cât de departe ar fi ajuns dacă ar mai fi trăit.

5

Așa cum promisese, s-a întors la Jacksonville și a început să caute alt vapor care să-l ducă în Cuba. În acel moment, se pare că cel mai mult își dorea un război, un război adevărat, și nu vreo imitație imaginară, iar dacă n-avea să-l găsească în Cuba, avea să-l caute în altă parte. Deocamdată, acea dorință nestăpânită devenise chiar și mai importantă pentru el decât munca de scriitor — un alt lucru care-l

deosebește pe Crane de aproape toți ceilalți scriitori, atât atunci, cât și acum.

Ajunsese într-un moment straniu. De câteva luni o încasa întruna, primise o serie de lovituri năucitoare la un interval atât de scurt, că numai printr-un miracol nu-l puseseră definitiv la podea. Cazul Dora Clark și alungarea din New York; abandonarea lui Amy Leslie și povestea de dragoste complicată cu Cora Taylor, care tocmai înmugurise; naufragiul, barca de salvare și moartea pe lângă care trecuse în valurile Atlanticului. După un astfel de bombardament rapid și persistent, majoritatea oamenilor ar prefera să se retragă o vreme și să-și contemple următorul pas. Crane a făcut taman pe dos. E adevărat că avea nevoie de bani, deci trebuia să muncească, dar i-ar fi putut câștiga în zeci de alte feluri, nu ducându-se la război.

Avea în el un neastâmpăr, îl avusese întotdeauna și de fiecare dată când încerca să se așeze undeva, cădea iar victimă a ceea ce Baudelaire a numit la grande maladie de l'horreur du domicile, ceea ce s-ar traduce aproximativ ca „boala gravă a ororii de a sta acasă". E o boală care afectează puțini bărbați, iar femei, chiar și mai puține, dar cei care au acest microb simt o repulsie înnăscută față de tihna și mulțumirile vieții domestice și nu-și doresc decât să dărâme zidurile și să plece. Această oroare poate produce multe feluri de rebeliune — de la criminalitatea cea mai ordinară la idealismul cel mai exaltat —, dar întotdeauna dă naștere unui aventurier, unui tânăr care lasă-n urmă siguranța unui cămin cald și garanția a trei mese pe zi și preferă să cocheteze cu riscul, pericolul și deznodământul incert. Crane era jucător de cărți pentru că-i făcea plăcere să nu știe dacă va pierde sau va câștiga. Iar de confort nu-i păsa câtuși de puțin. Putea să doarmă la fel de bine pe pământul tare ca și într-un pat, iar când se stârnea vântul, începea să plouă și frigul îi pătrundea în oase, devenea cu atât mai interesant. Fusese așa încă din copilărie și, ca tânăr bărbat, a știut că avea să moară curând. Un motiv în plus să nu fie precaut — la care se adăuga povara de a fi nevoit să înghesuie cât mai multe în cel mai scurt timp posibil. După mușmuluiala publică din presa newyorkeză, Garland îl îndemnase să se retragă la țară și să înceapă un roman lung. O idee tentantă, poate, dar cum să stea Crane liniștit când ardea de nerăbdare să plece? Așa că a plecat în Florida și a fost la un pas de a se îneca, iar acea aventură cumplită i-a inspirat probabil cea mai bună dintre povestirile sale. A meritat? Iarăși, n-are sens să punem această întrebare, nu doar pentru că nu are răspuns, ci și pentru că nu are noimă. Pagina fusese întoarsă, iar băiatul hotărâse să înceapă următorul capitol cu război. Putem să-i analizăm motivația până târziu în noapte și să continuăm și mâine-dimineață, dar, indiferent ce motive complexe am scoate la suprafață în timpul discuției noastre,

până la urmă tot aici ajungem: pentru că așa a vrut.

***

Din Roads of Adventure (1922) de Ralph D. Paine:

Doi bărbați cinau într-un separeu vecin înconjurat de perdelușe, iar vocea unuia din ei mi s-a părut vag familiară. Cu toate astea, am identificat-o abia când a început să-i citească însoțitorului său cu voce tare ceva ce în mod evident era un manuscris. S-a oprit din citit și a spus:

— Ascultă, Ed, vreau să iasă bine din perspectiva ta. Cum sună până acum?

— Ai prins bine lucrurile, Steve, i-a răspuns celălalt. Fix așa s-a întâmplat și așa ne-am simțit. Mai citește-mi.

[După ce „Steve“ mai termină de citit o bucată din poveste:]

În separeu s-a lăsat liniștea, iar căpitanul Edward Murphy a comentat:

— Commodore era un maldăr de fiare vechi, Steve, dar chiar așa ceva am simțit când s-a dus la fund. Cum ai scos-o tu la capăt, când bietul Billie al nostru plutea cu fața-n jos și au venit atâția oameni în fugă să ne scoată din valuri?

[După ce „Steve“ citește finalul povestirii:]

— Îți place sau nu, Ed? a întrebat Stephen Crane.

— E bine, Steve. Bietul Billie! Păcat că a trebuit să se înece. A fost un mașinist al naibii de priceput.

Într-o pauză a conversației , Paine și McCready au dat la o parte perdeaua și li s-au alăturat. Iată-ne, cum s-ar putea spune, pe toți patru în aceeași barcă, aduși împreună printr-o ciudată întâmplare, iar experiențele noastre combinate cuprindeau toate vicisitudinile vieții de corsar […] Tânărul căpitan Murphy rămăsese fără vas, dar spera să facă rost de altul și să intre iar în joc.

Stephen Crane nu fusese niciodată robust și chiar și în momentele lui cele mai bune era doar piele și os. Palid și descompus la chip, părea prea fragil pentru a fi rezistat în bătălia pentru supraviețuire cu marea furioasă, dar setea de aventură îi era neostoită. Chipul lui subțire, mobil și foarte expresiv se lumina când vorbea despre tentativa de a pleca într-o nouă călătorie. Avea nepăsarea față de pericole a unui fatalist.

Această întâlnire a avut loc într-un local din Jacksonville la un moment dat după 10 februarie, când s-a întors Crane, și timp de câteva săptămâni, acesta a tot căutat alt vapor care să-l ducă pe furiș în Cuba. Numai că scufundarea vasului Commodore înăsprise blocada Statelor Unite, iar traficul corsarilor era aproape mort. La un moment dat, Crane și Charles Michelson au crezut că vor putea folosi iahtul lui Hearst, Buccaneer, pentru traversare, dar planul a eșuat. În căutarea altei soluții, împreună cu Michelson (și cu căpitanul Murphy), Crane și-a continuat drumul spre sud, spre mlaștinile de lângă Daytona, dar nici din acea probabilitate infimă nu s-a ales nimic. Strâmtorat, pe 24 februarie, Crane i-a trimis lui Hitchcock o telegramă urgentă — „Trimiteți aici plata de la Heineman micul regiment sau maggie foarte important“ —, iar în aceeași zi, Reynolds a propus „Barca de salvare“ la Scribner’s Magazine, care a acceptat-o imediat cu o ofertă de trei sute de dolari. (Reynolds sperase la o sumă mai mare, dar cum Scribner’s n-a vrut să dea mai mult, a acceptat termenii pe 9 martie).

În afară de două mărunțișuri, nu ne-a parvenit nimic altceva din ceea ce ar fi putut scrie Crane în timpul lunii petrecute în Florida. Primul e o dedicație pe un exemplar din Maggie pe care i l-a oferit matroanei unui bordel din Jacksonville, Lyda de Camp — „Pentru Lyda / de la prietenul ei / Stephen Crane“ —, iar cel de-al doilea e o scurtă scrisoare pe care i-a adresat-o fratelui său William pe 11 martie, anunțându-l că și-a schimbat planurile:

Dragă Will, presupun că te-ai convins din nou că sunt cel mai prost corespondent din lume, dar adevărul e că timp de o lună am fost mai la sud, în mlaștini, umblând jalnic de colo până colo în încercarea de a evita afurisita de marină americană. Ceea ce e imposibil. M-am săturat să încerc. Mi-am schimbat total planurile și mă duc în Creta. Probabil că voi porni din NY de sâmbăta viitoare într-o săptămână. Joi să mă aștepți în P.J. Transmite-le tuturor dragostea mea și asigură-i că-i port în gând.

E de la sine înțeles că exagerează vorbind despre o lună în mlaștini, așa cum făcea de obicei Crane când îi scria fratelui său mai mare Will, surogatul de tată pe care încerca să-l impresioneze încă de pe când purta pantaloni scurți. Deci nu fusese o lună în mlaștini, ci în Florida și mai ales în Jacksonville, unde se văzuse mai ales cu Cora. Atunci pare să se fi aprins dragostea lor, iar la scurt timp după ce au devenit un cuplu, au început să discute despre căsătorie. Dar în acel moment erau simple discuții, Cora fiind încă prizoniera defunctului ei mariaj cu absentul Stewart. Tânăra i-a scris cumnatului ei din India, colonelul Norman Robert Stewart, rugându-l să pună o vorbă bună pe lângă soţul ei ca să-i acorde divorțul, dar înainte să primească un răspuns, a intervenit altceva. Cuba ieșise din discuție, iar pentru a-și găsi războiul, Crane era nevoit să traverseze Atlanticul până-n Europa, unde stătea să înceapă un amplu conflict între greci și turci. Cora și-a dat seama că era de neoprit, dar și ea era de neoprit, așa că într-o zi sau două s-a conturat un plan: urmau să călătorească împreună în Grecia. Mai mult decât atât, el avea să-i facă rost de o slujbă odată ajunși la Atena și, în loc să stea degeaba în hoteluri și cafenele în timp ce el era pe front, relatând despre lupte, Cora avea să devină Imogene Carter, prima femeie corespondent de război din America. Transformarea a fost atât de bruscă și radicală încât e de neînțeles. O femeie de treizeci și unu de ani cu două căsătorii la activ, o metresă profesionistă încă de la vârsta de șaptesprezece ani, un om atât de obișnuit cu luxul, încât își schimba culoarea fețelor de pernă din

trăsură în funcție de culoarea rochiei pe care o purta în acea zi, proprietara unui club de noapte prosper în stațiunea cea mai în vogă din Florida, Cora era dispusă să renunțe la tot și să fugă cu un băiat pe care-l cunoștea de doar două luni. Dar nici n-a clipit, și-a luat tălpășița din Jacksonville în asemenea viteză, că a lăsat în urmă un munte de facturi neplătite, alegându-se cu un mandat pentru neplata datoriilor și confiscarea mobilei din Hotel de Dreme de către șeriful local. La grande maladie de l'horreur du domicile. S-a dovedit că suferea și ea de această boală, iar când venea vorba despre spirit îndrăzneț și aventuros, Cora era egala șoricelului ei.

***

Au luat trenul până la New York, iar în cele cinci sau șase zile cât au stat acolo, Crane s-a ocupat de pregătirea călătoriei. Dacă n-a mai avut probleme cu poliția, asta s-a întâmplat, probabil, pentru că era îmbrăcat mai elegant ca de obicei și nu l-au recunoscut pe stradă. Sau poate că a avut noroc. Sau poate (mai probabil) pur și simplu n-au știut că se întorsese în oraș.

A semnat cu Hearst pentru a scrie despre război în Journal, apoi a negociat un contract separat cu agenția McClure pentru a le furniza din când în când articole mai lungi despre război („scrisori") pentru edițiile duminicale ale mai multor publicații americane, ca și pentru Westminster Gazette din Londra. Telegrama recentă trimisă lui Hitchcock arată că Crane primea bani de la editorul său englez, semn că-i venise mintea la cap și-și negocia contracte mai bune, dar nu până la capăt, pentru că după ce a semnat acordul cu agenția McClure, a comis o gafă colosală, căzând orbește într-o nouă capcană a lui McClure, de parcă nu învățase nimic din experiențele anterioare cu acel om. Cum Crane era încă în pană de bani și-i venea greu să-și imagineze consecințele pe termen lung ale unor expediente pe termen scurt, a încheiat un al doilea contract care-i oferea lui McClure prioritate la publicarea în serie a unor povestiri viitoare încă nescrise, precum și pentru următoarea sa carte, care a luat forma unei colecții intitulate Barca de salvare și alte povești de aventuri (1898). McClure i-a dat pe loc un împrumut în bani gheață de șase sau șapte sute de dolari în schimbul acestor drepturi. A fost o mișcare absurdă din partea lui Crane — să accepte banii ca împrumut, și nu ca avans pentru viitoarele drepturi de autor — pentru că din acel moment avea să intre rob la McClure, care-i putea reține noile povestiri ca garanție

pentru împrumut și, dacă hotăra să nu le publice, să le blocheze efectiv apariția oriunde altundeva. Această tranzacție de mântuială a fost probabil cel mai stupid lucru pe care l-a făcut vreodată Crane, punându-l într-o poziție la fel de periculoasă ca cea din ajunul Anului Nou, când a urcat pe Commodore cel sortit pieirii, acel „maldăr de fiare vechi“. Ba chiar și mai periculoasă, din câte s-a dovedit, pentru că împrumutul de la McClure i-a scufundat definitiv finanțele, iar din clipa aceea, Crane a trăit ca un om care se înecă, luptând pentru o gură de aer până-n ceasul morții.

Pe lângă faptul că-i datora bani lui McClure, i se mai și pretindea să înceapă imediat să plătească, așa că încă de la New York, Crane a început să scrie pentru el o povestire, care s-a dovedit a fi destulă de bună, dar nu excepțională, „Flanagan și scurta lui aventură de corsar“, care l-a ținut atât de ocupat până-n momentul plecării, încât a trebuit să-și anuleze vizita de rămas-bun la Port Jervis. Edmund a dat o fugă din Hartwood și l-a condus până-n port, dar William și ceilalți n-au putut ajunge.

La un moment dat în acea săptămână, a reușit și să iasă la cină cu Linson, care se întorsese recent din străinătate, unde lucrase pentru Scribner’s Magazine ca ilustrator al primelor Jocuri Olimpice moderne de la Atena, exact locul unde urma să plece Crane la sfârșitul săptămânii. Cei doi prieteni nu se mai văzuseră de un an, iar când Crane a trecut neanunțat pe la vechea mansardă, a fost primit cu „bucurie debordantă“, își amintește Linson, deși era „un Stephen nou […] un Steve cam dandy. Avea părul bine pieptănat, mustața nu mai era doar o umbră, un costum bine croit punea în valoare o siluetă armonioasă, bine făcută […] Da, alt Stephen“. Poate că hainele și stilul cel nou îl făcuseră invizibil pentru poliție — fără îndoială, rezultatul influenței Corei asupra lui, pentru că atunci când un bărbat se îndrăgostește de o femeie la modă, bine îmbrăcată, nu mai vrea să arate ca un prăpădit.

Dar când s-au adâncit în conversație, Linson a descoperit că era „la urma urmei, același Steve“. La patruzeci sau cincizeci de ani după acel moment, îi atribuie lui Crane replica: „Willie Hearst mă trimite la război. Nu știu ce-o să fac printre cioroii ăia. Cum sunt, CK? Le-ai prins păsărească?“ O exprimare colorată, contaminată de argou și, deși e posibil ca acestea să nu fi fost exact cuvintele lui Crane, pare a fi o bună ilustrare a felului în care vorbea cu prietenii[89]. În primul rând, Linson a fost impresionat de entuziasmul lui Crane pentru misiunea care-l aștepta. „Era exaltat la culme. Avea să fie un război adevărat și nu se temea decât că se va stinge înainte de sosirea lui.“

S-au dus la un restaurant de la intersecția Fourth Avenue cu Twenty-third Street, unde au discutat despre vremurile de odinioară și prietenii vechi, iar într-un târziu, „cu rezerva tipică pentru el când vorbea despre femei“, Crane s-a apucat să-i povestească lui Linson despre femeia cu care voia să se însoare, dar „spunând atât de puțin despre întâlnirea lor din Jacksonville, că nu mi-a rămas nimic în minte“. Nedorind să-și șocheze prietenul conservator, Crane n-a divulgat numele femeii și s-a ferit să pomenească de trecutul ei, dar chiar dacă avea de gând s-o ia de soție în Anglia, a spus el, prezența ei pe vapor avea să iște cu siguranță bârfe (din cauza reputației lui) și „clevetitorii vor sânge oricum“. Netulburat, Linson l-a încurajat să se țină tare și să se însoare cu ea cât mai repede.

Seara aceea a fost ultima oară când s-au văzut. O cină de rămas-bun s-a transformat în cina de adio, dar pe atunci nici unul, nici altul nu-și dădeau seama de asta. După șapte pagini, Linson își încheie scurta și emoționanta carte cu o amintire din acea seară:

Când l-am văzut pentru ultima oară, era în continuare un băiat de douăzeci și cinci de ani, cu mintea la aventura care-l aștepta. Văd doi ochi albaștri senini și un zâmbet cuminte, mereu același, ca într-o fotografie îndulcită de trecerea anilor. Îmi amintesc de sunetul vocii lui, de răsucirile iuți ale corpului lui, dar zâmbetul e cel care rămâne.

Nava de linie Etruria a companiei Cunard a plecat de la New York sâmbătă, 20 martie, cu Crane și Cora în cabine separate. Bravul aventurier era totuși un formalist speriat în chestiunile sociale și a păstrat aparențele ascunzându-și viața sentimentală de ceilalți pasageri. După toate probabilitățile, și-a petrecut cea mai mare parte din drumul de o săptămână până la Liverpool jucând pocher în salon și, după toate probabilitățile, Cora a acceptat stratagema, care a continuat și după ziua de luni, 29 martie, când au ajuns la Londra, pentru că au fost și n-au fost împreună, Crane ieșind în public singur.

Vizita a durat doar trei zile, dar el a avut parte de o primire călduroasă ca „singurul tânăr scriitor de geniu al Americii“ (London Daily Chronicle), iar după plecarea sa din oraș la 1 aprilie, Arthur Waugh a rezumat impresia pe care o lăsase într-un mic paragraf reușit pentru Critic (17 aprilie):

Domnul Stephen Crane a trecut în fugă prin Londra în această săptămână, în drum spre scena insurecțiilor din Creta, într-o foarte scurtă vizită. Una caracterizată însă de o binevenită și extraordinară modestie, lipsită în mod vădit de tendința spre autopromovare atât de caracteristică Progresului Scriitorului […] La câteva ore după sosire, așa cum era firesc, și-a vizitat în primul rând editorul, pe domnul Heinemann, care s-a străduit mult să facă loc cărților lui în această țară. Pare foarte mulțumit de receptarea operei sale în Anglia și a remarcat în glumă că pleacă în Creta pentru că, după ce a scris atât de mult despre război, consideră că e momentul să și vadă niscaiva lupte. Ceea ce demonstrează că e un om cu umor — un lucru excelent pentru literatură.

Crane nu s-a întâlnit la Londra doar cu editorul său britanic, ci și cu rivalul, dublul și antiteza lui, romancierul și corespondentul de război american Richard Harding Davis (1864–1916), pe atunci o figură imensă, care a continuat să fie o referință culturală mai bine de o generație după moartea sa. În Dodsworth (1929), romanul lui Sinclair Lewis, numele său apare ca exemplu de curaj și calități bărbătești: „Am crezut că după absolvire o să fiu inginer constructor, c-o să văd jungla Braziliei, China și toată lumea. Chestii demne de Richard Harding Davis!“ În filmul lui Alfred Hitchcock Foreign Correspondent (1940) are loc următoarea conversație atunci când redactorul-șef al unui ziar (Harry Davenport) îl angajează pe reporterul de investigație Johnny Jones (Joel McCrea) pentru a fi noul său corespondent străin. În birou e prezent și un al treilea bărbat, domnul Fisher (Herbert Marshall).

Davenport: Jones… Nu-mi place numele ăsta. O să fie un handicap pentru dumneata, tinere. Stai o clipă. Am aici ceva care aduce a nume. Da, Haverstock. Huntley Haverstock. (Către Marshall) Sună ceva mai important, nu crezi?

Marshall: O, ba da, foarte cuceritor.

Davenport: Sună mai bine ca Richard Harding Davis.

Marshall: Richard Harding Davis. Pe ăsta de ce nu-l puteți folosi?

Davenport: Oh, nu se poate. Așa-l chema pe unul dintre cei mai mari corespondenți de război ai noștri de acum patruzeci de ani.

Fiul romancierei Rebecca Harding Davis și al jurnalistului Lemuel Clark Davis de la Philadelphia Public Ledger, R.H.D. era modelul de frumusețe al epocii, atât de chipeș încât i-a servit ca model ilustratorului Charles Dana Gibson pentru „bărbatul Gibson“, însoțitorul celebrei „fete Gibson“ din reclamele la bluzele de damă. Combinația dintre omul Davis și imaginea lui Davis a dus la popularizarea stilului bine bărbierit printre bărbații americani, devenit dominant în secolul XX și care rezistă binișor și în secolul XXI. Dar R.H.D. avea și talent și nu doar ca reporter îndrăzneț, gata să-și asume riscuri, ci și ca autor de succes al unor piese de teatru și texte de ficțiune ușoare, amuzante. La finalul cronicii sale la Maggie din Arena, Garland a pus în opoziție lumea mondenă zugrăvită în Van Bibber and Others (1892) — un succes de public — și lumea mahalalelor din cartea lui Crane. „Maggie ar trebui pusă lângă Van Bibber pentru a vedea extremele New Yorkului așa cum sunt descrise de doi tineri. Domnul Crane nu are a se teme de comparații în privința tehnicii, iar domnul Davis va trebui să facă progrese rapide, altfel va fi întrecut de un om care impresionează cititorul prin resurse ce par aproape nelimitate.“ De la bun început, Crane și Davis au fost plasați într-un fel de competiție și cum Davis, care era mai în vârstă, avea deja o reputație ca reporter de prim rang și călător prin lume, Crane a fost perceput ca un outsider misterios în cursă. Ceea ce nu-i plăcea, cum nu-i plăcea nici ceea ce reprezenta sau ce părea să reprezinte Davis, iar S.C., de obicei dispus să trăiască lăsându-i și pe alții să trăiască, scotea fum pe nări doar auzind numele lui R.H.D. Într-o scrisoare către Nellie Crouse îl atacă pe Davis numindu-l „papagal cu ifose“ cu „inteligența unui buștean mediocru“ și chiar după ce s-au cunoscut și au fost amândoi corespondenți în Grecia, l-a expediat cu dispreț într-o scrisoare către fratele său William (29/10/1897) numindu-l „măscărici“. Părerea lui Davis despre Crane era mai nuanțată. Era un admirator al Semnului roșu, pe care-l considera „ultimul cuvânt în materie de bătălii și lupte“, iar când a aflat că și Crane se afla întâmplător la Londra în drum spre Grecia, la fel ca el, a organizat un prânz formal în cinstea lui la hotelul Savoy. Printre invitați s-au numărat J.M. Barrie (cu șapte ani înainte de Peter Pan), Anthony Hope (care a scris Prizonierul din Zenda) și Harold Frederic,

romancier american și corespondent la Londra pentru The New York Times, cel care scrisese acel articol luminos despre Semnul roșu și avea să devină unul dintre cei mai apropiați prieteni ai lui Crane în perioada sa engleză. După prânzul festiv, Davis i-a scris mamei lui, descriindu-l pe Crane ca „foarte modest, hotărât și timid. Total diferit de cum mi-l imaginasem.“ Dar asta nu l-a împiedicat să facă unele comentarii meschine despre Cora când a văzut-o a doua zi în gara din Londra, expediind-o pe însoțitoarea lui Crane ca pe o „blondă oxigenată care părea să se ocupe de bagajul lui și cu care n-am făcut cunoștință“. După vreo lună, în timp ce Davis era la muncă, în focurile războiului, i-a scris din nou mamei lui: „Am plecat din Atena cu John Bass [de la Journal] și cu Crane, însoțit de o anume Lady Stuart [sic], care a fugit de lângă soțul ei ca să-l urmeze pe Crane. E o femeie ștearsă și banală care, ca vârstă, i-ar putea fi mamă, cu părul vopsit blond. El pare un geniu care n-are niciun fel de responsabilitate față de nimeni.“ Desigur, părul Corei nu era vopsit, nu era atât de în vârstă încât să poată fi mama lui Crane și nu era nici banală, nici ștearsă. Cum comentează Gilkes în biografia Corei: „Dacă Stephen îl considera pe Davis un măscărici egoist, idolul dandy al studențimii îl socotea pe autorul lui Maggie și al povestirilor despre Bowery un țicnit talentat, dar nespălat, un bădăran cu tendințe suicidare și înclinații regretabile spre anturaje de joasă speță. Totuși, își recunoșteau reciproc un fond de integritate profesională.“ Poate că era ușor exagerat, dar acesta e doar începutul poveștii dintre Crane și Davis, iar în anul următor, când s-au reîntâlnit în Cuba, lucrurile au luat o turnură mult mai interesantă…

De la Londra la Dover, de la Dover la Paris, de la Paris la Marsilia, apoi cinci zile în Mediterană, pe vasul Guadiana, până când Crane și Cora au sosit la Pireu, portul Atenei.

6

În general vorbind, teama de un război între țările europene importante era mereu prezentă. Era o teamă cu rădăcini istorice (Războiul de O Sută de Ani, Războiul de Treizeci de ani, Războaiele Napoleoniene), iar o alianță șubredă a acestor puteri — Anglia, Franța, Germania, Italia, Rusia și Austro-Ungaria, zise și Marile Puteri sau Concertul European — supraveghea atent continentul pentru a dezamorsa potențialele conflicte înainte să scape de sub control. Pacea

tensionată a ținut câteva zeci de ani, dar la doar șaptesprezece ani după ce Crane și-a găsit micul război, arhiducele Ferdinand a fost asasinat de un naționalist sârb și a început baia de sânge generalizată a Marelui Război.

La un nivel particular, adică situația în care Crane și Cora au intrat la începutul lui aprilie, importantă era prezența Imperiului Otoman în Grecia, o forță mare care strivise treptat o forță mai mică și revendincase părți din teritoriul vecinului. Cele mai mari tensiuni erau în jurul insulei Creta, unde comunitatea greacă creștină (optzeci la sută din populație) era condusă de cuceritorii musulmani. Toate revoltele de până atunci fuseseră înăbușite, dar odată cu izbucnirea uneia noi în 1896, Grecia și-a asumat un rol activ în înarmarea rebelilor, iar în februarie 1897 a trimis trupe să invadeze insula, declarând unirea Cretei cu Grecia. De teamă că asta va declanșa tulburări mai serioase în toată zona Balcanilor, Puterile au trimis flote enorme de război pentru a izola insula, ca să nu mai primească întăriri.

Turcia a declarat oficial război pe 17 aprilie și, deși grecii erau susținuți de majoritatea presei străine și nenumărați tineri din țări europene au urmat exemplul lordului Byron, participând ca voluntari în slujba acelei cauze eroice (o brigadă de două mii de italieni, membri ai „Cămășilor roșii“, a fost condusă de unul dintre fiii lui Garibaldi), adevărul e că grecii erau depășiți numeric și tehnic și erau prea slab dotați pentru a ține piept forțelor otomane, comandate în mare parte de generali germani cu experiență. O sută douăzeci de mii de soldați cu arme moderne împotriva a șaptezeci și cinci de mii de soldați cu puști de modă veche, cu un singur foc, și totuși grecii au luptat din greu și bine, respingându-i pe turci în mai multe bătălii, iar dacă n-ar fi fost bâjbâiala regelui grec de origine daneză George I, care fusese urcat pe tron în 1863 de aceleași Puteri răspunzătoare acum de blocada Cretei, șovăitorul rege care și-a numit fiul, prințul moștenitor Constantin, în fruntea trupelor grecești, un tânăr care nu știa nimic despre tactici sau strategie militară și ordona mereu armatei să se retragă când era pe punctul de a repurta victorii cruciale, războiul ar fi durat cu siguranță mai mult. Așa însă, toată povestea s-a încheiat după o lună. Grecii au păstrat în amintire umilirea din acel Război de Treizeci de Zile sub denumirea de 1897 cel Negru — sau, chiar și mai direct spus, Regretabilul Război.

Cu toate astea, acele săptămâni au fost pentru Crane echivalentul unei scurte vieți, un curs intensiv despre știința și sălbăticia obsesiei lui personale. Acceptase să fie corespondent de război doar ca pretext ca să se apropie de război și să-l vadă cu ochii lui, să afle dacă și-l

imaginase corect în creația lui (da, dar s-a lămurit abia după ce a fost martor la prima sa bătălie importantă), iar după ce a scăpat de aceste îndoieli persistente, a continuat cu misiunea mai importantă de a asimila ce învățase și de a progresa către o înțelegere mai profundă a consecințelor catastrofale ale războiului — nu în eterul imaterial al cuvintelor, ci în realitatea din carne și oase. La început însă, emoția a fost prea puternică pentru el, iar perspectiva lucrurilor pe care urma să le vadă l-a făcut orb la ceea ce învățase deja, la adevărurile solide pe care le privise deja în față în imaginație, așa că a sosit în Grecia cu mintea goală și inima bubuindu-i, de parcă ar fi avut din nou trei ani și s-ar fi jucat pe podea cu armata lui de nasturi.

A început prin a-i scrie fratelui său o scrisoare de la Atena pe 10 aprilie, o scrisoare absurd de copilăroasă care face să pălească toate celelalte încercări de a-l impresiona pe judecătorul Will, modelul de corectitudine burgheză și apărătorul numelui familiei. „Mă aștept să fiu primit în statul major al prințului moștenitor“, scrie el. „Nu-i așa că ar fi minunat? Sunt așa de încântat de asta, că sunt cu sufletul la gură. O să încerc — o să fac pe dracu-n patru să mă aleg cu o decorație de-aici […] Faima bietelor mele cărți mai vechi a ajuns la urechile câtorva dintre afurisiții de greci și uite așa am ajuns la prințul moștenitor […] Ei zic că e o certitudine.“

Cine sunt ei și ce fel de aiureli i-or fi servit? Crane n-avea niciun fel de experiență militară, nu vorbea o boabă de greacă și, chiar dacă prințul moștenitor l-ar fi angajat, ar fi fost ilegal să se înroleze într-o armată străină. Aici Crane alunecă în fantezie pură, ignorant, dar și disprețuitor față de țara în care se află și atât de naiv în privința realității războiului, încât pare chiar și mai prost decât Henry Fleming în primele zile după ce s-a înrolat în armata Uniunii. O medalie. Crane nu pare să-și dorească nimic altceva — o medalie ca să-i demonstreze fratelui său mai mare că boemul proscris și căzut în dizgrație e în sufletul lui un soldat erou. După tot ce scrisese Crane despre război până în acel moment, e șocant să-l auzim cum toarnă asemenea aberații — aproape de neînțeles.

După trei săptămâni, într-o relatare cu titlul „Corespondenți în războiul grec“, Crane se descrie ca „asinul sălbatic din pustie[90] care a vrut o decorație“. Parcursese o distanță mare într-un timp atât de scurt, iar pe atunci educația sa era deja pe făgaș și nu doar că-și venise în fire, dar nici nu mai era același om ca la venire.[91]

În primele două săptămâni de după declararea războiului, Crane s-a aflat în general în locul nepotrivit la momentul nepotrivit și a tot ratat bătăliile grele. Deplasările rapide la Epir și Tesalia împreună cu Cora

au dezvăluit doar ultimele momente ale unor ciocniri minore, iar în două scurte articole despre atmosfera din rândurile grecilor, compuse la Atena, se înșală în privința intensității sprijinului popular pentru război, care era mai puțin fervent decât credea el. Cum comentează acru Davis într-o scrisoare către mama lui, trimisă pe 28 aprilie: „N-a văzut la fel de multe ca mine din mai multe motive, dar când un om se pricepe așa de bine ca el să descrie bătălii fără să le vadă, de ce s-ar sinchisi?“

Totul s-a schimbat pe 30 aprilie când Crane și Cora, însoțiți de Bass, tipul de la Journal, și Davis, pe jumătate prieten, pe jumătate dușman — care pe atunci făcea un reportaj pentru Times din Londra — au plecat din Atena cu un vapor cu aburi la nouă dimineața în direcția Tesalia, unde izbucniseră noi lupte. A doua zi pe la prânz s-au oprit în Chalkida, unde au fost transferați pe alt vapor, care i-a lăsat în portul Stylida la șase seara. De acolo au luat o diligență până în Lamia, încă șase ore de drum, dar chiar dacă au ajuns la miezul nopții, au reușit totuși să-și găsească un loc de dormit. Cora notează criptic în jurnal: „Ne-am culcat pe jos hotel stranu [sic] — cafenea — soldați.“ A doua zi la șapte dimineața au plecat cu diligența spre Domokos, alte zece ore pe drumuri pline de cete de civili greci care fugeau din calea armatei turcilor — primele astfel de cete pe care le-a întâlnit vreodată Crane, o altă lecție crucială în educația lui despre consecințele războiului. După o oprire de două ore, grupul a continuat până la Farsala, unde Cora și-a petrecut singură noaptea — așa cum povestește în articolul ei neterminat —, dormind pe masa de biliard în cârciuma cu obloanele trase, sub protecția empaticului proprietar care s-a postat cu o pușcă la ușă, ca să nu intre niciun soldat. Înarmată cu o scrisoare de la reprezentantul diplomatic al Statelor Unite în Grecia, spera să obțină un interviu cu prințul moștenitor pentru a doua zi, la cartierul general al armatei. Între timp, ceilalți au fost opriți de santinele la marginea orașului și au hotărât să se despartă. Bass și Davis au plecat spre Velestino; Crane și alți corespondenți s-au dus în apropiere, la Volos. În dimineața următoare, pe 3 mai, Cora a așteptat la comandamentul armatei doar ca să afle că prințul moștenitor pregătea una dintre retragerile lui neașteptate, așa că a plecat din Farsala și s-a dus după Crane în Volos, pe care el l-a descris mai târziu ca „un oraș frumos, o stațiune de vară pentru greci bogați în vreme de pace“, dar era vreme de război, iar portul vecin cu satul de la malul mării era ticsit de nave de război engleze, italiene și franceze din flota Concertului. Acțiunea avea loc la opt kilometri depărtare, în Velestino, unde trei atacuri ale turcilor în trei zile diferite nu reușiseră să clintească forțele grecilor aflate sub comanda colonelului Konstantinos Smolenskis, iar în ziua următoare, pe 4 mai, turcii au lansat o ofensivă

în toată regula, cu toată forța. Era marea bătălie pe care Crane își dorise s-o vadă, cea mai mare și mai hotărâtoare bătălie a războiului, dar întâmplarea face că sănătatea nu i-a permis să participe. A făcut dizenterie, blestemul și consecința secretă a tuturor războaielor, și a fost nevoit să stea toată ziua în cameră. Cora notează în jurnal: „șoricelul bolnav — ora 20“.

Ghinion, dar și noroc, iar după ce grecii au ținut din nou piept forțelor turce superioare, cele două tabere s-au pregătit pentru o nouă rundă de lupte a doua zi. Crane s-a trezit în dimineața de 5 suficient de întremat ca să se dea jos din pat, să se țină pe picioare și să meargă șontâc-șontâc până la locul măcelului din Velestino. A ajuns la prânz, iar când ceilalți corespondenți l-au întrebat unde fusese cu o zi în urmă, le-a spus că suferise de dureri de dinți. După care, povestește John Bass, a urcat pe „dealul abrupt de unde bateria de munte a grecilor, învăluită în fum, trimitea obuze peste liniile negre ale infanteriei turce de pe câmpia de dedesubt“. Apoi Crane s-a așezat pe o cutie cu muniție, și-a aprins o țigară și, astfel instalat, a privit prima sa bătălie adevărată.

Nu s-a putut abține. Știa că venise într-un loc al vărsării de sânge și al măcelului, dar în același timp pentru el era mult așteptatul moment al adevărului, iar în primele momente ale primei sale bătălii reale, ceea ce vedea a fost atât de palpitant, încât nimic altceva n-a mai contat.

Muschetele făceau o larmă grozavă. De la depărtare era ca atunci când se sfâșie o pânză; de mai aproape, se auzea ca ploaia pe un acoperiș de tablă, iar de foarte aproape, ca o lungă serie de trosnete. Era un sunet frumos — la fel de frumos cum îl visasem. Era mai impresionant decât vuietul Niagarei și mai frumos decât tunetul sau avalanșa — pentru că purta în el mirarea tragediei umane. Era cel mai frumos sunet pe care-l auzisem vreodată, mai frumos chiar ca o simfonie. Acel trosnet era ideal.

Acesta e un punct de vedere. Oamenii care au murit acolo ar putea vedea altfel lucrurile.

Un sunet frumos, spune el, cel mai frumos sunet din lume, dar de fapt se referă la un sunet emoțional, un sunet atât de răscolitor și tunător, încât îi reverberează în tot corpul și e cât pe ce să-l asurzească, un

vuiet din ceruri care se abate zdrobitor cu un mesaj despre lucruri esențiale, iar dacă lui i se pare frumos, asta e doar pentru că „purta în el mirarea tragediei umane“. Așadar, războiul ca cea mai pură expresie a mecanismelor obscure ale vieții omului, ca exemplu extrem al unui adevăr universal despre viața omului în orice moment: că viața e trăită față-n față și nas în nas cu moartea — aceasta fiind poziția pe care se întemeiază cele mai bune creații ale lui Crane.

Dar entuziasmul trece. După bubuitul triumfal, eliberator al armelor de război, Crane coboară din nou pe pământ și-i privește pe morți, îi salută ca și cum și-ar cere iertare pentru efuziunea în fața armelor care i-au ucis, iar în restul primului său text despre lupte scris în calitate de corespondent de război, cele patru pagini și jumătate din „Stephen Crane la Velestino“, se limitează la o descriere meticuloasă a acțiunii, impresionat de fermitatea cu care soldații greci resping ofensiva escadroanelor turcilor, dovedindu-se „luptători buni, rezistenți, tenace“, dar bătălia se încheie cu încă una dintre inexplicabilele retrageri ale prințului moștenitor — un ordin atât de devastator pentru colonelul strălucit care comanda armata, încât Crane scrie, în cea mai memorabilă frază din articol: „Se spune că Smolenskis a plâns.“

Bass i-a fost alături în acea zi, iar într-un articol pentru Journal, „Cum se comportă romancierul Crane pe câmpul de bătălie“ (publicat pe 23 mai), îl urmează pe Crane sus pe deal, îl vede cum se instalează pe cutia cu muniție „sub o ploaie de obuze“, apoi își aprinde o țigară și urmărește liniștit războiul. Cum ne-am putea imagina judecând după felul în care se purtase când se scufundase Commodore, Crane și-a păstrat calmul până la capăt și, oricât l-ar fi entuziasmat zgomotul armelor, nici chipul și nici mișcările corpului nu l-au trădat.

Stephen Crane nu părea surprins, ci urmărea cu o expresie calmă mișcările iuți ale artileriștilor care încărcau, trăgeau, apoi săreau să reîncarce micul tun pe care reculul îl dădea înapoi.

Eram curios să aflu ce-i trece prin cap și l-am întrebat:

— Crane, ce te impresionează cel mai mult la povestea asta?

Autorul Semnului roșu al curajului și-a mai aprins o țigară, și-a dat la o parte cu pălăria părul lung care-i intra în ochi și a răspuns liniștit:

— Când două armate puternice se înfruntă, interesantă e atitudinea mentală a oamenilor. Pe greci îi văd și-i înțeleg, dar turcii par ireali. Sunt umbre pe câmp — siluete vagi în negru, semne ale unei forțe misterioase.

În acel moment, armata greacă era în plină retragere.

După ce ultimul tun de pe munte a fost încărcat pe catâri, Stephen Crane a coborât tăcut dealul. Artileria turcă se apropiase și, în șuier de gloanțe și bubuit de obuze, romancierul s-a oprit, a cules un cățeluș dolofan, care de-abia se ținea pe picioare, și l-a botezat pe loc Velestino, câinele ziarului.[92]

Sub o ploaie de obuze, Crane și Cora au reușit să prindă ultimul tren înapoi spre Volos, unde el și-a scris articolul, dar din cauza retragerii de la Velestino, curând avea să cadă și Volos, iar corespondența se încheie cu o certitudine sumbră: „Trimit asta din Volos, iar până s-o tipăriți, turcii vor fi aici.“ Deja aproape că ajunseseră, așa că Crane și Cora au luat-o iar din loc, fugind din Volos chiar în ziua în care și-a trimis articolul (10 mai) și îndreptându-se spre Chalkida cu un vapor. Crane a descris experiența în altă relatare scrisă în ziua următoare, un text acid pe care Journal l-a publicat cu titlul „Semnul albastru al lașității“, unde vorbește pentru prima oară despre victimele civile ale războiului.

„Așadar, dușmanul s-a retras“, scrie el, „și turcii au înaintat. Grecii știau cât de catastrofală va fi acea retragere. Știau că Volos va fi ocupat de dușmani și au intuit că alte orașe vor cădea din cauza ordinului de neînțeles dat de fiul regelui.“ Frumosul oraș Volos era evacuat și „toate vapoarele disponibile din port au fost folosite pentru transportul fugarilor […] Doar Hydra a dus o mie cinci sute. Starea acestor oameni era extrem de jalnică. Mulți dintre ei erau refugiați veniți tocmai din Larisa și din alte puncte nordice, care se retrăseseră din calea turcilor în Volos, unde găsiseră un oarecare adăpost. Acum se văd nevoiți să fugă chiar și de acolo.“

Iată ce spune acum, demoralizat și totodată indignat, tânărul care venise să asiste la război și se delectase cu sunetul tirului de artilerie pe câmpia din Velestino:

Văzând scenele de pe navele de pasageri și comerciale, te simțeai dezgustat de război. Femeile și copiii stau pur și simplu claie peste grămadă pe punți. Nu au mâncare și vor fi debarcați unde se poate.

L-am întrebat pe unul dintre ofițeri cum au de gând să hrănească oamenii. A răspuns că nu au de gând să-i hrănească — le-ar fi imposibil.

Am fost la Oreoi cu o mulțime imensă. Orașul e format din șase case deja ticsite. Refugiații au coborât pe țărm cu bunurile după ei. Au făcut tabere pe câmp, în jurul unor focuri mari. Aceste țărănci sunt răbdătoare, suferă într-o tăcere ciudată, în timp ce copii mici urlă din toate părțile.

E război — dar un alt tablou decât ce se vede pe front.

Fotografie de studio cu Crane îmbrăcat în ținută de corespondent de război, Atena, primăvara anului 1897

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

Ofițerii de marină greci, cu ochii plin de lacrimi, mi-au jurat că turcii vor plăti pentru toată acea suferință. Dar probabil că turcii nu vor plăti; nimeni nu plătește pentru lucrurile astea în război.

Cel puțin opt mii de oameni au fugit din Volos. În fața nenorocirii lor, e insuportabil să fii bine hrănit și să ai unde să te duci.

Cora în ținuta corespondentei de război „Imogene Carter“, Atena, primăvara anului 1897 (CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII SYRACUSE)

Cei doi corespondenți au ajuns iar la Atena, epuizați și tânjind după odihnă, dar n-au rămas prea mult acolo. Deși nu se cunoaște cu precizie cronologia, probabil că în această scurtă pauză, Crane s-a adunat și a scris cea mai completă, mai profundă și mai scrutătoare relatare despre război, „Un fragment din Velestino“, în care revizitează bătălia și povestește pe îndelete despre multe incidente și detalii menționate doar în treacăt în primul reportaj. Spre deosebire de articolul pentru Hearst, care are doar patru pagini și jumătate, acesta are șaptesprezece și poate fi citit ca o lucrare literară, o versiune non-fictivă a Semnului roșu al curajului care seamănă cu romanul ca ton și metodă, dar e diferită pentru că spune o poveste fără intrigă sau protagonist uman, căci în această versiune personajul principal e însuși războiul și în loc să încerce să deslușească sensul războiului și să-i dea o formă narativă coerentă, Crane ne prezintă un ansamblu de fragmente, un colaj. Câteva exemple:

În spatele lui se auzea zgomotul bătăliei, o fabrică enormă care vuia și huruia. Acesta era produsul. Acesta era produsul, nu atât de bine finisat ca altele, dar suficient pentru a oglindi planul mașinăriei. Acest soldat rănit explica vuietul din depărtare. Îl definea. Iată ce se întâmpla — ba mai rău de atât. Asta explica toată hărmălaia. Privind la chipul groaznic al soldatului, parcă simțeai un nou respect pentru larmă.

Colibele țăranilor, făcute din pietre rotunjite, nu erau închise sau îngrădite, pentru că păreau să nu fi avut niciodată uși, dar interioarele erau doar niște goluri negre. Era un sat părăsit. Mergeai pe străzi cu gândul la viața care existase acolo, dacă avea să se întoarcă vreodată — dacă se putea întoarce vreodată. E omenește să ne gândim la o fostă comunitate ca aceea, cu toate iubirile, dușmăniile, prieteniile ei importante; cu jocurile și râcile ei, cu minunata ei complexitate de relații și interacțiuni, peste care se abătuse brusc barosul hazardului și din care nu mai rămăsese nimic — nimic în afară de câteva case goale. Cine trece întâmplător pe acolo observă că un

sătean își reparase cu grijă poarta de la intrare, iar sentimentul inutilității acelei reparații îi dezvăluie preț de-o clipă mai multe despre viață decât știuse vreodată.

Puteți repeta în gând, dacă doriți, diferitele cauze pe seama cărora e pus războiul, le puteți rosti în repetate rânduri și puteți încerca să le aplicați la situație, dar tot nu veți găsi răspuns la întrebarea voastră vagă. Mintea se miră întruna de ce se supun atâția oameni unor chinuri, neplăceri și pericole de-a dreptul incredibile doar pentru asta — pentru a pune capăt câtorva vieți ca ale voastre sau poate ceva mai bune sau ceva mai proaste.

Un soldat din tranșee a urlat brusc și și-a încleștat mâinile peste ochi de parc-ar fi orbit. S-a rostogolit pe fundul tranșeei, cu trupul răsucindu-i-se de două ori. Năuc, unul dintre camarazii lui și-a băgat mâna în buzunar, fluierând printre dinți, și a scos un colț de pâine și o batistă. Părea că vrea să hrănească leșul. Dar el a luat batista, a tamponat cu ea rana, apoi s-a uitat neajutorat în jur. Ținea încă pâinea în cealaltă mână, pentru că nu putea s-o lase în noroiul din tranșee.

În spate zăcea un cal mort, lângă care înfloreau câțiva maci roșii ca sângele, care scăpaseră miraculos de nenumărate tălpi. În văzduh era mereu zgomot, de parcă cineva ar arunca în tine cu sticle de bere goale cu o viteză fantastică.

Salvele vuiau și trosneau de la un capăt la altul al dealului. Uneori, răpăitul tirului individual se extindea brusc într-un singur bubuit prelung, frumos, care avea ceva din căderea unui pin gigantic printre frații săi de pe coama muntelui. Era bubuitul unui val monstruos izbindu-se de stâncile tari.

Căpitanul bateriei […] a trimis un om în spate, să aducă alt binoclu. Primul binoclu fusese nimerit de un glonț. Bărbatul a încurcat ordinul și s-a întors cu o sticlă de vin.

Glonțul ajuns acolo l-a lovit [pe locotenent] în gât — direct în gât. Omul a căzut fulgerător — de parcă cineva venit din spate i-ar fi secerat picioarele. Brațele lui au schițat pe pământ un singur gest lung, țeapăn și tremurat, apoi n-a mai mișcat. Preț de-o clipă, oamenii lui au rămas ca trăsniți, pur și simplu ca trăsniți. E ca atunci când căpitanul e măturat de pe punte în mare în timpul unei furtuni. Se pierd două lucruri: căpitanul și ceea ce știe căpitanul despre cum se conduce corabia în furtună.

Turcii nu veneau potop și nici grecii nu stăteau neclintiți. Era pur și simplu o încleștare mișcătoare, schimbătoare, înverșunată, furioasă, în care n-ai fi știut pe cine să pariezi sau unde să fugi.

S-au scurs douăzeci de clipe de tumult, apoi în față n-a mai rămas decât o mulțime de turci morți, dar niciunul dintre aceștia nu era suficient de aproape ca să-i vezi fesul roșu. Nimic nu indica postura, expresia, caracterul uman — erau doar niște puncticele întunecate pe un câmp verde. Era mereu aceeași sugestie — o bătălie cu vagul, cu fantomele.[93]

Crane și Cora au plecat iar din Atena pe 17 și s-au îndreptat spre Domokos cu barca folosită de World pentru corespondenți, pe care au împrumutat-o de la Scovel. Acolo era așteptată o nouă bătălie importantă, dar până să ajungă ei, prințul moștenitor își retrăsese trupele și le trimisese la Termopile, încă un act de autosabotaj din partea comandantului. Următoarele zile au fost printre cele mai urâte pe care le-au trăit în război, iar evenimentele care s-au întâmplat pe drumul de întoarcere la Atena sunt consemnate în cea mai pesimistă dintre relatările lui Crane, transmisă prin telegraf de la Atena la New York pe data de 22 (la patruzeci și opt de ore după declararea armistițiului) și publicată în Journal cu titlul „Stephen Crane vorbește despre ororile războiului“. Articolul a fost scris la bordul unui cargou, St. Marina, care a plecat din Chalkida pe 18 mai și, deși are doar trei pagini și jumătate, e ticsit de incidente. Între timp, orice iluzii despre război și-ar fi făcut Crane la sosirea în Grecia fuseseră spulberate pe de-a-ntregul.

Transportăm răniții din Domokos. La bord sunt opt sute de oameni

sfâșiați de gloanțe, unii morți. Vaporul cu aburi era folosit înainte pentru transportul oilor, dar a fost rechiziționat de guvern pentru a servi drept ambulanță. Nu e un loc plăcut nici pentru omul zdravăn, dar victimelor războiului nu le mai arde să fie pretențioase, așa că soldații nu se plâng. Vaporul nu e suficient de spațios pentru cumplita sa încărcătură. Dar oamenii trebuie mutați, așa că opt sute de soldați însângerați stau claie peste grămadă într-o hazna unde e o căldură insuportabilă și o lumină atât de slabă, că nu se cunosc viii de morți […]

Aproape de chepeng, unde bat cu privirea, e un bărbat împușcat în gură. Glonțul i-a străpuns amândoi obrajii. Doarme cu capul pe pieptul unui camarad mort, ca pe o pernă. Cu siguranță a stat treaz multe zile, a mărșăluit doar cu pâine și apă, ca să sfârșească rănit la Domokos, apoi la bordul acestui vapor. E prea epuizat ca să se mai sinchisească de rană sau de oribila lui pernă. În golf bate briza, iar nava se clatină, lovindu-i între ei pe răniți.

În afară de încărcătura de soldați morți și răniți, pe navă încep să urce apoi femei și copii care fug din orașele lor înainte de invazia turcilor. „Cred că e miercuri“, notează Crane. „Suntem la Stilida.“ Se repetă aceeași panică pe care o văzuse la cetățenii din Volos. Crane folosește barca corespondenților de la Journal ca să ajute la recuperarea bunurilor de la spitalul de campanie din zonă și

[…] în timp ce medicamentele erau urcate la bord, eu am coborât pe țărm, unde se îmbulzeau ultimele femei cu copii.

O dâră lungă de praf brăzda câmpia verde pe unde se retrăsese Smolenskis. Iar oamenii se uitau lung într-acolo, apoi la munții măreți din spatele orașului, de unde veneau turcii. Pe chei erau îngrămădite toate bunurile din gospodăriile orașului […]

După plecarea noastră, Stilida a tăcut ca un oraș al morților. Următorii ei locuitori aveau să fie soldați turci. Vaporul cu aburi și goeleta au dus o sută optzeci și trei de oameni la adăpost, peste mal de

Termopile, unde erau ancorate navele de război. Femeile și copiii erau uzi până la piele când i-am debarcat cu bărcuțele […] Printre fugari erau vreo treizeci de femei cu bebeluși în brațe. Bieții bebeluși urlau, iar mamele gemeau. Dar o mulțime de fetițe stăteau cuminți, neînțelegând ce se petrece.

În general, refugiații păreau buimăciți. Mai ales bătrânele. Dezrădăcinate din locul unde trăiseră atâta vreme, căutau spre mal cu ochii roșii, așezate pe boccele grosolane cu haine și pături.

După un ultim drum cu barca la spital, pentru a evacua infirmierele Crucii Roșii și răniții rămași, Crane își încheie corespondența îndreptându-și atenția asupra unui soldat anume.

Când și ultima barcă s-a desprins de mal, un soldat a venit și i-a spus ceva traducătorului, care a clătinat tăgăduind din cap. Soldatul s-a întors în tăcere.

Pe vapor, corespondentul dumneavoastră l-a întrebat în treacăt pe traducător ce spusese soldatul, iar acesta a răspuns că-i ceruse să fie dus la Chalkida, pe motiv că e bolnav. Traducătorul a considerat că omul era prea zdravăn ca să se urce pe un vas cu răniți.

Am trimis pe cineva pe țărm și, cu puțin efort, l-am găsit pe soldat. Avea febră, era împușcat în gambă și avea genunchii jupuiți de cât stătuse îngenuncheat în tranșee. L-am adăugat pe lista de răniți, apoi am pornit spre Chalkida.

În război vezi mai degrabă asemenea lucruri decât glorie, moarte eroică, steaguri, flamuri, urale și victorie.

Crane ajunsese la limita suportabilului și s-a văzut silit să vorbească în șoaptă, într-o proză aproape invizibilă. Mai avea câteva articole de

scris înainte de a părăsi Grecia și le-a scris unul câte unul, dar educația sa își atinsese limita. După un lung și chinuitor efort care a durat aproape două luni, elanul cu care Crane pornise la război s-a împotmolit în mâlul realității trăite, iar în final a învățat ceea ce știuse deja încă dinainte să ajungă acolo. Singura diferență — dar era o mare diferență — a fost că de această dată văzuse totul cu ochii lui.

În scurtul răgaz petrecut în Atena ceva mai devreme în acea lună, fusese împreună cu Bass și Cora într-un studio foto, ca să pozeze pentru portrete formale, îmbrăcați în ținute cum purtau pe atunci corespondenții, fără îndoială împrumutate pentru ocazie, iar când s-au întors la Atena din Chalkida cu vaporul cu aburi, fotografiile erau gata. Crane arată mai chipeș și mai spectaculos decât în oricare altă fotografie. E așezat picior peste picior pe niște pietre de recuzită, poartă o pălărie cu boruri largi, o haină cu guler înalt, o curea petrecută peste piept, de care e agățat tocul din piele care-i atârnă într-o parte, și cizme înalte de piele. Are privirea hotărâtă, pătrunzătoare, mustața îi e mai stufoasă decât în fotografiile mai vechi și, cu o țigară între degetul mare și arătător, pare un om suplu și avid de acțiune. Cora stă pe aceleași pietre, îmbrăcată în aceeași costumație, versiunea feminină, cu o pălărie mai mică pe cap, o bluză de culoare închisă cu mâneci bufante, o fustă largă de lână și două curele de piele care i se încrucișează pe piept, de care atârnă o butelcă și o geantă. E durdulie, dar cochetă, se simte în mod evident bine în pielea ei și, cu mâna stângă pe șoldul stâng, pare în largul ei în noul rol de corespondentă de război. Pe 22 i-a oferit lui Crane una dintre fotografii cu o dedicație glumeață, camaraderească: Amicului Stevie / cu cele mai bune urări / „Imogene Carter“.

Au plecat din Atena cândva în ultima săptămână din mai și s-au îndreptat spre Paris. Erau însoțiți de Velestino, câinele ziarului, și de doi greci, frați gemeni, care răspundeau la numele de Ptolemeu, pe care-i angajaseră ca servitori. Au rămas la Paris aproape două săptămâni, timp în care cățelul a rontăit perdelele și mocheta din camera de hotel într-o seară când a fost lăsat singur (pagubele i-au costat o mică avere), după care, în loc să se întoarcă în Statele Unite, au traversat Canalul și s-au mutat în Anglia ca domnul și doamna Stephen Crane.

7

Aveau motive temeinice să nu se întoarcă în America. În primul rând, unde, cum și în ce condiții ar fi trăit acolo? New York ieșea din discuție, iar de când fosta proprietară de la Hotel de Dreme fugise de datorii din Jacksonville, și Florida devenise un teritoriu interzis. Colonelul Stewart i-a scris Corei și a anunțat-o că, în ciuda eforturilor sale, fratele lui refuza în continuare să divorțeze de ea, așa că o căsătorie cu Crane era imposibilă, deci nici dacă și-ar fi dorit o viață liniștită în Port Jervis (ceea ce nu-și doreau), n-ar fi putut s-o aibă. Dac-ar fi trăit împreună sub același acoperiș în vreun orășel de provincie, nefiind căsătoriți, pentru familia lui Crane ar fi însemnat scandal și umilire, iar mezinul rătăcitor le crease și așa destule neplăceri cu problemele lui recente din New York. Anglia era însă mai puțin rigidă ca atitudine față de căsătorie, iar acolo, oamenii erau mai puțin porniți să-și bage nasul în treburile personale ale altora. Noul lor prieten și susținător Harold Frederic plecase din America în Anglia cu treisprezece ani în urmă și nu numai că era însurat și tată a patru copii, dar mai avea și o a doua familie cu altă femeie, cu care mai avea trei copii. Față de aranjamentul lui Frederic, planul de a se prezenta în public ca soț și soție părea relativ simplu.

Cu toate acestea, nu era simplu. Cora era căsătorită cu un englez, trăise la Londra, în casa socrului ei, din 1889 până în 1892 și, așa cum a sfătuit-o cumnatul ei în scrisoarea în care-i anunța refuzul lui Stewart de a divorța, dacă se căsătorea cu Crane sau încerca să se prezinte ca doamna Crane, „ar trebui să ai mare grijă să păstrezi secretul, căci pentru mare parte dintre prietenii tăi trebuie să rămâi doar doamna Stewart“. Deci trebuia să aibă grijă, dar în definitiv, Cora nu mai umbla în cercurile vechilor ei prieteni. Avea să-și facă prieteni noi împreună cu bărbatul pe care avea să-l numească din acel moment soțul ei și, oricât i-ar fi fost de greu respectivului soț să întoarcă spatele Americii, au existat circumstanțe atenuante, iar de când devenise „cel mai temeinic insultat scriitor dintre Atlantic și Pacific“, poate că traiul în Anglia avea să-i aducă o oarecare ușurare. Decizia de a traversa Canalul Mânecii și de a se stabili într-o casă din Oxted, Surrey nu a fost o soluție temporară, ci o revizuire radicală a vieții pe care o duceau și pe care-și doreau s-o ducă pe viitor. Soții Crane aleseseră exilul.

***

Harold Frederic i-a primit cu brațele deschise și s-a ocupat de adaptarea lor la viața din Anglia. El însuși american transplantat, trăise deja ce trăiau ei în acel moment și nu doar că i-a îndrumat spre locul care i se părea potrivit pentru ei, ci le-a și găsit o casă — care se afla întâmplător la treisprezece kilometri de casa pe care o împărțea cu partenera lui de origine americană, Kate Lyon, și cu cei trei copii ilegitimi ai lor. Frederic, un bărbat voinic, sincer și cumsecade cu suflet mare, era cu cincisprezece ani mai în vârstă decât Crane, iar după ce scrisese în New York Times acel articol lung despre Semnul roșu (în care descrisese romanul ca „extraordinar“, „una dintre cărțile nemuritoare“), bărbatul mai tânăr era deja predispus să vadă în el un prieten. După prima întâlnire la Londra, prietenia lor s-a sudat, fără îndoială pentru că și-au dat seama că au un fond comun și că urmaseră trasee asemănătoare pentru a ajunge unde se aflau în acel moment. Născut în Mohawk Valley, Frederic fusese crescut în Utica, New York de către părinții săi, metodiști stricți. Era jurnalist încă din ultimii ani ai adolescenței, condusese ziare în Utica și Albany, iar de când venise în Anglia ca să lucreze pentru Times, publicase cinci romane. Cel mai recent, The Damnation of Theron Ware, era o descriere sumbră și realistă a ruinei și decăderii unui preot metodist și fusese pe locul al cincilea pe lista bestsellerurilor americane din 1896 (cu trei poziții peste Semnul roșu). Unul dintre cei doi bărbați era mai zgomotos, mai masiv și mai bătrân decât celălalt, dar amândoi erau romancieri care lucrau și ca jurnaliști și amândoi trăiau cu femei în aranjamente domestice neconvenționale — motiv pentru care Frederic i-a orientat pe soții Crane spre Surrey, un bastion al renegaților care fugeau de codurile restrictive din Anglia victoriană, aflat la doar treizeci și cinci de kilometri la sud de Londra. Printre localnici se numărau membri ai Fabian Society și o brigadă consistentă de scriitori printre care Ford Hueffer (viitorul Ford Madox Ford), criticul Edward Garnett și soția sa, renumita traducătoare Constance Garnett, și romancierul scoțiano-canadian Robert Barr, care au devenit cu toții prieteni cu soții Crane. Henry James locuia ceva mai la sud, în Lamb House din Rye, iar Joseph Conrad, în Essex, la distanță de două comitate. Și cu ei a legat o prietenie strânsă, James arătându-i tânărului său compatriot o bunăvoință de unchi, iar Conrad devenind primul și cel mai intim frate literar al lui Crane. America rămăsese la un milion de mile depărtare.

Cei doi s-au mutat în casa închiriată cam pe la mijlocul lunii iunie. Era o construcție de suburbie lipsită de imaginație, din cărămidă și țigle,

purtând denumirea pompoasă de Ravensbrook Villa, situată într-o viroagă umedă la poalele unui deal, în niciun caz un loc ideal pentru un om cu plămâni slabi, dar s-a dovedit a fi unul excelent pentru scris, iar în cele zece luni cât au trăit acolo, Crane a sclipit iar. Într-o izbucnire asemănătoare înflăcărării din 1894, a produs o nuvelă de cincizeci și șapte de pagini și povestiri de douăsprezece, douăzeci și una și treizeci de pagini la fel de bune, dacă nu chiar mai bune decât tot ce scrisese până atunci — Monstrul, „Mireasa vine la Yellow Sky“, „Moartea și copilul“ și „Hotelul albastru“ —, dar chiar și textele scrise pentru bani în acele luni sunt printre cele mai bune schițe pe care le-a publicat vreodată în ziare și reviste: „Impresii din Londra“, „Însemnări irlandeze“ și „Scotch Express“, care vorbesc despre peisajele descoperite în noua lui viață pe insulele saturate de ploaie din Atlanticul de Nord. Au fost ultimele lui schițe. În ultimii trei ani, activitatea sa de jurnalist s-a limitat în general la reportaje din Cuba în timpul Războiului Hispano-American și, deși a scris multe alte povestiri bune, niciuna dintre ele n-avea să se mai ridice la nivelul atins la Ravensbrook. A fost așadar o perioadă remarcabilă, cu atât mai remarcabilă cu cât Crane și-a scris capodoperele în condiții tot mai constrângătoare.

***

La scurtă vreme după ce s-au instalat, Crane și-a făcut timp să întocmească o listă cu toate povestirile pe care le scrisese, atât cele publicate, cât și cele nepublicate, notând locurile unde le depozitase în America, precum și lungimea fiecăreia. Își evalua resursele financiare, estimând dacă el și Cora aveau suficient ca să-și încerce norocul în Anglia, iar după câteva zile i-a trimis o scrisoare fratelui său Edmund, cerându-i să-i trimită manuscrisele a două dintre povestirile despre Ciudad de México, „Înțelepții“ și „Cei cinci șoareci albi“, pe care le lăsase în biroul din Hartwood. A trecut ca adresă de corespondență sediul lui William Heinemann de la Londra, iar din acel moment, în cele zece luni petrecute în Oxted, a continuat să-și ascundă reședința după sediul oficial al editorului său și nu i-a spus niciunuia dintre frații săi unde locuia de fapt. Și nici despre Cora nu le-a suflat o vorbă.

Pe la sfârșitul lui iunie a început să scrie Monstrul.

Între timp, probabil că banii pe care Cora îi luase cu ea din Jacksonville se terminaseră, iar după două săptămâni la Paris, putem

presupune că lui Crane nu-i rămăsese practic nimic din onorariul de reporter de război. Ca să mai reducă din cheltuieli, i-au găsit de lucru unuia dintre frații Ptolemeu la vecinul lor, Edward R. Pease, secretarul Fabian Society, care locuia împreună cu familia lui în apropiere, în orașul Limpsfield. Crane i-a făcut reclamă lui Constantin Ptolemeu numindu-l „majordom în cămașă“ și, deși doamna Pease a considerat că lăsa de dorit ca majordom, copiii ei au fost cuceriți pe loc. Soții Crane l-au păstrat pe celălalt frate, Adoni, ca să-i ajute cu treburile gospodărești la Ravensbrook, dar S.C. s-a obișnuit curând să se repeadă până în Limpsfield ca să fie bărbierit de Constantin, care era maestru în materie și-i făcuse acest serviciu în Grecia.

Secretarul Fabianilor, deși prietenos, disprețuia aceste ședințe de bărbierit, considerându-le mofturi aristocratice. Ca bun socialist, credea că bărbații cu judecată ar trebui să se bărbierească singuri.

Puștiul de douăzeci și unu de ani care dormise pe lăzi de cărbune și umblase cu pantofii găuriți pe când era scriitor sărac la New York avea acum bărbier personal, servitor, câine să-i țină companie, o vilă închiriată și o soție care nu doar că-l adora, ci-l considera cel mai strălucit literat din lumea anglofonă. Ar fi interesant să știm ce părere avea el despre toate astea și cât i-a fost de greu sau de ușor să se adapteze acelor circumstanțe noi — admițând că s-a adaptat vreodată. Toate indiciile exterioare arată că părea fericit acolo, dar suferea de acea grande maladie incurabilă de care organismul său n-a reușit să scape niciodată și, chiar în timp ce producea unele dintre cele mai bune texte din viața sa, visa cu ochii deschiși că fuge în Sudan, Africa de Sud sau India, să relateze despre războaie, sau că, asemenea prietenului său Scovel, apucă lungul drum al goanei după aur în Klondike, care devenise un balamuc canadian forfotind de zeci de mii de căutători. N-a ajuns în niciunul dintre aceste locuri, dar, chiar dacă a rămas în Anglia, continuând să-și scrie povestirile, ele i-au tot alergat prin minte.

Aveau să fie strâmtorați, dar era o șansă s-o scoată la capăt, în cele din urmă, câtă vreme Crane producea texte vandabile, la tarife suficient de mari ca să poată trăi din ele. Numai că locuința avea doar câteva piese de mobilier disparate, așa că au fost nevoiți s-o mobileze singuri și, neavând suficienți bani gheață, au cumpărat cele necesare pe datorie. Pe măsură ce camerele goale deveneau tot mai puțin goale, Crane scria, Adoni făcea muncile mai grele, iar Cora, după propria ei formulare dintr-o scrisoare trimisă în octombrie lui Scovel, era „menajera-șefă, fata în casă etc., dar îmi place și suntem fericiți — foarte fericiți“. Era totodată și o bucătăreasă și cofetăreasă excelentă, pe care vizitatorii veniți la ceai o lăudau pentru chiflele sudiste calde

și gogoșile americane (James se dădea în vânt după gogoși) și, cum aveau atâția prieteni noi aproape și alții care soseau de la Londra și din străinătate, primeau deseori musafiri, încă un lucru la care Cora excela (Edmund Gosse a descris-o ca „foarte vie și plăcută“), dar și mâncarea pentru musafiri și vinul cu care le umpleau paharele costau bani, așa că, în efortul de a găsi o mică sursă de venit constantă, Crane și Cora au hotărât s-o învie pe Imogene Carter ca jurnalistă mondenă și de modă, cu o rubrică de duminică intitulată „Scrisori europene“ dedicată femeilor care citeau ziare americane. Au reușit să încropească zece astfel de articole, cele mai multe publicate în New York Press (datorită lui Curtis Brown), împărțindu-și îndatoririle — Cora scriind despre modă, iar Crane, despre chestiuni sociale —, și, deși Crane a desființat Scrisorile, spunând că sunt „mizerabil de proaste“ și că le scriau în cel mult douăzeci de minute (fără îndoială o exagerare, din moment ce se întind pe câteva pagini), există și câteva pasaje încântătoare printre vorbăria despre vizita în Anglia a regelui Siamului și despre tratamentul de păr al lui Sarah Bernhardt. Dar nu a fost de-ajuns ca să le mențină interesul și, ca multe alte planuri de sărăcire rapidă din istorie, proiectul a murit de moarte bună.

***

Primul dintre reportajele britanice ale lui Crane a fost „Impresii din Londra“, un text în opt părți publicat în trei episoade de British Saturday Review. Năstrușnic ca ton, se ferește cu o plăcere perversă să îndeplinească vreuna dintre promisiunile din titlu și, în loc să ofere cititorului o primă reacție a unui călător american la o Londră imensă și impunătoare, Crane își reduce amploarea observațiilor la ceea ce vede pe geamul trăsurii după ce pleacă de la gară într-o noapte întunecoasă, cețoasă. E aceeași lentilă îngustă pe care o folosise în urmă cu cinci ani în „Camionul în pană“ și, încă o dată, așa cum se întâmplă în multe alte texte scrise între cele două momente, e interesat în primul rând de punctul de vedere, de subiectivitatea percepției umane confruntate cu spectacolul fragmentat al așa-numitei lumi obiective. Poate nu Einstein sau Niels Bohr, ci Teoria Relativității după Crane.

Trăsura ieși în sfârșit de sub bolta luminată de felinarul cu gaz în întunericul vast. Acesta lăsă locul contururilor tulburi ale unei străzi

ce părea a fi un culoar spre o peșteră monstruoasă. Felinarele care licăreau ici și colo semănau cu luminițele de pe căștile minerilor. Nu erau nici pe departe eficiente ca lumini, ci doar mici limbi palide de gaz care, în momentele lor cele mai eroice, nu puteau dezvălui decât un lucru despre tunel — direcția generală. Dar în orice caz mi-ar fi plăcut să văd melancolia unui reflector chemat să străpungă atmosfera. În acea lumină, fiecare om stătea în micul său cilindru vizual, ca să spunem așa. Era mai mare decât ghereta unei santinele și mai mică decât un cort de circ, dar pereții săi erau opaci și nimeni nu știa ce se petrece dincolo de dimensiunile acelui cilindru.

Pentru că se vede atât de puțin, naratorul se concentrează asupra sunetelor, observând că roțile trăsurilor sunt acoperite cu cauciuc și scot un huruit care aduce aminte de biciclete și, cum copitele cailor sunt protejate, nu scot „tropotitul crunt“ la care se aștepta. În contrast cu New Yorkul cel zgomotos și asurzitor, unde ai zice că „fiecare cetățean e obligat prin lege să se doteze cu tobă și cinele“ pentru a face cât mai mult zgomot,

[…] această Londră se mișca ceremonios și prudent ca un cioclu. Era și totuși nu era liniște. Poate că se auzea un zumzăit slab, un bâzâit generat inevitabil de mii de oameni trăind laolaltă, și totuși, dacă mă gândesc mai bine, mie-mi suna a liniște. Ciulisem urechile să aud muzica Londrei, sunetul existenței a cinci milioane de oameni în același loc. Îmi imaginasem ceva grav, extraordinar de grav, basul unei orgi mitice; dar, în ceea ce mă privește, am găsit doar liniște.

O liniște urmată curând de o surpriză. Calul de la trăsură merge într-un „trap iute“, dar când ajung în vârful unei pante, iar strada plouată lucește în fața lor de parc-ar fi acoperită de gheață, Crane se așteaptă s-o ia

[…] de-a dura. Într-un asemenea accident, o birjă devine […] tun, iar omul se pomenește că a plătit în șilingi privilegiul de a sluji drept proiectil. Calculam de zor ce fel de arc aveam să descriu în zbor, dar calul rezolvă criza printr-un șiretlic abil pe care nu mi l-aș fi imaginat. Se înfipse liniștit pe picioarele lui ca niște bețe, apoi, cu o veselie blândă, își dădu drumul grațios ca pe tobogan până la poalele

dealului. Ajuns jos, se redresă cu mare dibăcie și o luă la trap prin alt tunel.

Inițial, Crane își închipuie că acel cal de trăsură inventase mișcarea respectivă și că era singurul din Londra în stare s-o execute, dar când trăsura

[…] ajunse la intersecția unor străzi în pantă, iar fațada orbitoare a unui music-hall îmi lărgi temporar cilindrul, ce să vezi, erau multe trăsuri acolo, iar la nevoie, toți caii deveneau patinatori. Lunecau în toate direcțiile. Parcă eram la patinoar. Un omnibuz imens fu oprit de o mână care se ivea de sub o umbrelă de pe trotuar, iar caii demni, întrerupți din trapul lor, nu pierdură vremea cu spasme incontrolabile, dizgrațioase. Și ei se proptiră în picioare și-și dădură drumul solemn cât îi ținu elanul.

Nu atât isprava, cât cuvântul a avut în acel moment puterea de a evoca amintiri cu patinatori pe lacuri sub clar de lună, râsete răsunând peste gheață și un mare foc de tabără roșu pe mal, printre tufe de cucută.

Cuvântul „patinoar“ îi evocă alt loc și alt moment și chiar dacă Crane scrie despre Londra (într-un fel), se gândește de fapt la America și la copilăria lui în Port Jervis, ceea ce e un alt mod de a spune că se gândea la nuvela pe care o scria în acel moment, Monstrul, care e plasată într-o versiune imaginară de Port Jervis, un loc care a continuat să trăiască în el și a rămas mereu în gândurile lui chiar și când se afla la un milion de mile depărtare. New York și Asbury Park aveau să dispară ca repere ale memoriei în ficțiunea sa, dar nu și orășelul de la confluența râurilor Delaware și Neversink.

Era limpede că nu-l interesează în mod deosebit să scrie despre Londra și totuși, după acel început succint, a reușit să producă încă cinci părți în același stil sinuos, umoristic, dar pentru că tocmai se întorsese din Grecia, unde văzuse oameni uciși în bătălie și împărțise locul pe vapor cu zeci de soldați morți și muribunzi, trebuie să fi fost o alinare că se afla în Anglia cea adormită și pașnică și cugeta la caii lui dragi ca la o companie de balet pe patine — cel puțin pentru moment și cel puțin

pentru cei câțiva dolari în plus pe care-i câștiga astfel.

***

Foarte curând, moartea a bătut iar la ușă, iar când Crane a fost anunțat că murise fiul lui Edmund, care avea doi ani și jumătate, vestea l-a paralizat așa de rău, că abia a reușit să răspundă. „N-am scris“, îi spune fratelui său într-o scrisoare datată 22 iulie, „pentru că e o scrisoare atât de greu de scris. Nu știu ce să-ți spun. Nu pot să spun lucrurile convenționale și totuși sunt atât de puține formule pe care le-aș putea folosi ca să exprim față de tine ce simt la moartea micuțului Bill cel neînfricat. Dragul de Bill, cum îmi fuma el pipele!“ De această dată, cuvintele l-au trădat. Cu siguranță avea intenții bune și înțelegea cât de profund sufereau fratele și cumnata sa, dar spunând atât de puține și evitând „lucrurile convenționale“, scrisoarea pare slabă și neadecvată — nu neapărat rece, dar distantă. Poate că Edmund i-a înțeles reticența și nu s-a așteptat la mai mult din partea lui. Sau poate că l-a iertat — sau a fost prea absorbit de moartea băiatului ca să observe ce scrisese fratele său.

După zece zile, când Velestino, câinele ziarului, moare de răpciugă, Crane e mult mai puțin rezervat în prima scrisoare pe care i-o trimite în august lui Scovel (pagina 37), care-i cumpărase cățelușului o zgardă în Grecia și cu siguranță avea să-i compătimească pe colegii săi corespondenți care luptaseră atât să salveze câinele.

O durere prea mare pentru cuvinte; altă durere transpusă imediat în cuvinte. Nu putem trage nicio concluzie de aici, dar e o discrepanță asupra căreia merită să ne aplecăm. „Dragă Harry, prietenii vechi nu-și scriu niciodată. E aproape o lege, dar în seara asta, Cora și cu mine vrem să-ți vorbim pentru că ești singurul care va înțelege. Tocmai a murit Velestino — acum nici două ore.“ La sfârșitul scrisorii e un post-scriptum: „Dacă ai la îndemână vreuna dintre fotografiile cu el făcute pe vapor, să ni le trimiți.“

Apoi, pe 19 august, s-a întâmplat accidentul.

Era ziua de naștere a lui Harold Frederic, iar soții Crane au închiriat o birjă ca să-i ducă la petrecerea organizată de Kate Lyon cu acea ocazie. Numai că, din neatenție, calul a fost prost înhămat la trăsură. La un moment dat pe drumul de treisprezece kilometri până la Kenley, calul a sărit din chingi, trăsura s-a răsturnat, izbindu-i de pământ pe

Crane și Cora, care s-au lovit zdravăn. El s-a ales cu nasul spart și un genunchi rănit, iar ea, cu vânătăi, cucuie și tăieturi — o căzătură urâtă, în urma cărora amândoi au avut dureri cu săptămânile. În scrisoarea trimisă în octombrie lui Scovel, care plecase deja din Europa pentru a relata pentru World despre goana după aur din Klondike, Cora scrie: „În aug. era cât pe ce să murim într-un accident de trăsură […] Era ziua lui Harold și ne duceam la el acasă, la un prânz festiv — îți imaginezi cum ne-am făcut apariția, plini de praf și de sânge. Drăguții de ei ne-au invitat în casă, ne-au tratat, apoi ne-au dus în Irlanda, unde am petrecut trei săptămâni încântătoare în sălbăticie…“

Așa au ajuns soții Crane în Irlanda — la invitația lui Frederic, care se întâmpla să fie un susținător fățiș al independenței legislative a Irlandei și prieten cu Charles Parnell, motiv pentru care unul dintre admiratorii săi cu dare de mână îi oferise o casă mare în satul Ahakista din Dunmanus Bay. Cei doi convalescenți au ajuns acolo pe ocolite și asta pentru că Crane semnase încă un contract cu McClure, de această dată pentru un articol despre experiența de a călători de la Londra la Glasgow cu Scotch Express, așa că prima etapă a călătoriei spre Irlanda i-a dus în Scoția — însoțiți de ilustratorul William L. Sonntag Jr., care urma să îmbrace frumos vorbele lui Crane.

Aparent, nimic mai plicticos decât această misiune, care în termeni contemporani ar fi echivalentul unui reportaj despre călătoria fără sare și piper între Boston și Washington cu trenul expres Acela. Și nu doar în câteva paragrafe, ci pe cinci mii de cuvinte sau douăsprezece pagini de carte tipărite mărunt. Se pune numaidecât întrebarea: cum să scrie cineva atât de mult despre atât de puțin fără să adoarmă cititorul? Așadar începem articolul cu prudență, ferindu-ne de propriile așteptări modeste, dar după câteva comentarii introductive despre arhitectura impunătoare, mai degrabă bombastică a gării Euston, despre șuvoaiele de călători care coborau din birje în fața clădirii și despre activitățile hamalilor dinăuntru, începem să înțelegem că e preludiul unui film documentar despre procesul complicat de a transporta sute de oameni între două orașe aflate la mare depărtare unul de altul. Nu e povestea călătoriei unui scriitor până la Glasgow, e povestea trenului, monstrul de oțel dezlănțuit zis Scotch Express, iar de la început și până la sfârșit, Crane nu folosește niciodată cuvântul eu. Nu-l vedem nici urcându-se în tren sau stând în compartimentul său în timp ce trenul se îndreaptă spre Scoția, deplasându-se „din țara unui accent în țara altui accent […] de la un fel de a fi la altul, de la un obicei la altul“. La fel ca în majoritatea schițelor newyorkeze de început, Crane e invizibil. Ba chiar și mai radical, aici, toți ceilalți pasageri sunt și ei invizibili. Protagonistul e

trenul și singurii oameni pe care-i vedem în tren sunt bărbatul care-l conduce și cel care întreține focul care-l mână înainte.

Înaintând la rândul său, Crane transformă premisa plicticoasă a articolului său de informare într-o meditație palpitantă despre interdependența dintre om și mașină și, prin observație atentă și curiozitate neabătută, drumul spre nord cu o viteză medie de 79,8 kilometri pe oră devine la fel de captivant ca o expediție pe altă planetă. Nu doar pentru că e atât de bine executat, ci și pentru că, dincolo de exactitatea fenomenologică a observațiilor sale, Crane conturează și o poziție filosofică despre natura demnității omenești.

În esență, „Scotch Express“ e o analiză a imensei rețele umane de care depinde funcționarea cu succes a unui sistem feroviar — și, prin extensie, funcționarea cu succes a oricărui proiect omenesc care vizează un număr mare de oameni. Două principii trebuie să opereze simultan: un spirit de cooperare (încrederea în ceilalți), dar și un spirit al responsabilității personale (încredere în sine). Aceasta a fost lecția pe care Crane a învățat-o în barca de salvare, iar acum o duce cu un pas mai departe, aplicând-o mecanismului după care funcționează Scotch Express. Toată lumea participă și toată lumea are o treabă de făcut, de la birjarii și hamalii din gară la paznicul în uniformă albastră care-și îndeplinește sarcina de a închide ușile trenului „cu importanță solemnă“ la muncitorii care se ocupă de semnalizare, pregătindu-se de plecarea trenului.

În acest post de manevră înalt se găsesc multe manete care alcătuiesc niște rânduri dese, scânteietoare. Ar semăna perfect cu o orgă dintr-o biserică grandioasă dacă aceste șiruri de manete numerotate și marcate n-ar simboliza ceva mult mai acut uman decât o claviatură. E nevoie de patru oameni care să cânte la această așa-zisă orgă și e o încordare permanentă. Zi și noapte, noapte și zi, acești patru oameni umblă de colo până colo, de la o manetă la alta, iar sub mâinile lor, imensa mașinărie înalță imnul nesfârșit al unei lumi în acțiune, semnalele care se ridică și coboară și butoanele țăcănind în dansul lor.

După ce locomotiva purpurie e cuplată la vagoanele din spatele ei, trenul iese domol din stație, scuipând când aburul se acumulează, iar în scurt timp traversează suburbiile Londrei, „o monotonie […] de ziduri de piatră sau cărămidă atent construite“, până când urcă în vârful unui deal și iese în câmp, unde trenul accelerează și-și începe

goana „prin peisaje cu locuințe omenești roșii pe un pământ verde“. Poate un ecou al tărâmului verde și plăcut al lui Blake, iar în curând, „locomotiva purpurie […] zboară ca vântul“.

Puțini oameni știu azi cum e să călătorești într-o trăsură trasă de cai, dar milioane de americani încă merg cu trenul, mai ales pe dens populata Coastă de Est, iar senzațiile descrise de Crane în urmă cu mai bine de o sută de ani, în timp ce gonea spre Glasgow, sunt încă izbitor de familiare pentru noi, cei din secolul XXI. De pildă, când trece printr-o mică gară unde expresul nu oprește: „Era ca o procesiune triumfală, cu o viteză dătătoare de fiori. Poate că, trecând pe lângă un post de manevră situat aproape de șine, a descris un arc nespus de grațios, un efect exploziv neașteptat, dogit, urmat de saltul mortal razant cu marginea peronului lung.“ Sau atunci când intră într-un tunel: „Brusc realizezi că trenul zboară spre o gură neagră dintre dealuri. Se cască tot mai larg văzând cu ochii, iar în următoarea clipă, locomotiva s-a avântat în fieful tuturor demonilor vântului și ai zgomotului. Viteza nu fusese controlată, iar larma era atât de mare, încât aveai pur și simplu senzația că stai în mijlocul unei sfere imense, cu pereți negri. Construcția tubulară pe care ți-o impunea rațiunea n-avea niciun sens. Era o sferă neagră însuflețită de țipete.“ Sau la trecerea unui tren lent: „În depărtare, un marfar vuia fumegând spre nordul Angliei pe una dintre cele patru șine. Depășirea unui asemenea tren a fost un splendid fleac pentru locomotiva sprintenă și, în timp ce expresul zburător își întrecea fratele mai slab, am putut auzi cum cealaltă locomotivă pufnește slab și imatur o dată sau de două ori, l-am putut vedea pe fochist făcându-i cu mâna colegului său mai norocos, am văzut un șir de vagoane care zăngăneau prostește, cu încărcătura acoperită cu prelate, după care trenul a rămas în urmă.“

Viteză dătătoare de fiori. Acelui monstru magnific i se datorează iureșul de senzații noi, schimbătoare și, deși înaintează cu o viteză medie de optzeci de kilometri la oră, există și momente când prinde nouăzeci și cinci, ba chiar o sută, transformându-se într-o rachetă a forței pure în acea lume fără mașini sau avioane. Mii de oameni au pus umărul pentru ca un astfel de monstru să existe, iar dacă monstrul va ajunge la Glasgow în siguranță și la timp, asta depinde de felul în care compania feroviară își desfășoară trupele răzlețe, îndepărtate. Până la urmă însă, esențială e munca unui singur om, pe umerii căruia apasă întreaga greutate a operațiunii. Dacă acesta nu-și face bine treaba, nimic nu mai are sens și toți ceilalți vor fi trudit în zadar.

Abia după un timp și după câteva pagini din articol, cititorul are în sfârșit revelația că Crane se află în cabină, cu omul care conduce trenul. Dincolo de toate comentariile sale însuflețite despre efectele

fizice și emoționale ale călătoriei cu monstrul, cel care domină gândurile lui Crane este acest om, iar într-un final, acest angajat anonim de la London and North Western Railway este, pe lângă trenul însuși, adevăratul subiect din „Scotch Express“.

Mecanicul merita contemplat. Era pur și simplu un bărbat tăcut de vârstă mijlocie, cu barbă și mici riduri care trădau gentilețe și bunăvoință întinzându-i-se de la ochi spre tâmple, care stătea la postul său privind afară pe geamul rotund, în timp ce mâinile îi alergau din când în când de la o manetă la alta. Rareori își schimba atitudinea sau expresia. Cu siguranță nu există mecanic de locomotivă care să nu simtă frumusețea meseriei, dar emoțiile sunt adânci și mai degrabă nerostite, la fel ca în mintea unui bărbat care se bucură de mulți ani de o soție bună și frumoasă. Pe chipul mecanicului nu se citea decât echilibrul detașat al unui om a cărui minte e absorbită inteligent de treaba lui. Dacă înăuntru avea loc vreo dramă teribilă, nu dădea niciun semn. Era atât de cufundat în vise despre viteză, semnale și aburi, că te și întrebai dacă miracolul goanei lui furtunoase, al galopului său prin Anglia îl atingea în vreun fel pe acel călăreț impasibil al făpturii de foc.

Ar trebui să se știe prea bine că mecanicul de locomotivă e omul cel mai de soi care poate exista oriunde în lume. E sarea pământului. E cu siguranță mai demn de prețuire decât soldatul și mai bun decât cei care colindă mările pe corăbii. Nu e plătit prea mult și fruntea nu-i e aureolată de distincții, dar ca eficiență pură, constantă, rece și fără exaltare de om cumpătat, cinstit, cu mintea curată, nu vei găsi altul mai bun. Așa că omul singuratic care, de la postul său din cabină, păzește bani, vieți și onoarea drumului, e o priveliște frumoasă. Toată chestiunea e estetică.

De fapt, Crane pune accentul pe descrierea unei vieți exemplare. Admirația sa față de mecanicul de tren britanic seamănă cu sentimentele pe care le nutrise pentru Billy Higgins și Edward Murphy de pe Commodore și explică de ce nu-l interesase deloc să-i intervieveze pe rege sau pe prințul moștenitor pe când relata despre războiul din Grecia, preferând să scrie un articol despre conversațiile sale cu șase infanteriști de rând. Fă-ți treaba fără să te vaiți sau să te bați cu pumnul în piept, ține capul plecat și mergi înainte pentru că

așa trebuie, ține minte că ești responsabil în fața ta și a altora, chiar dacă ei habar n-au cine ești — și nu șovăi. Pentru Crane, aceasta era calea spre onoare și, pe măsură ce gândirea i se maturiza, a început să formuleze un crez personal despre cum ar trebui să fie trăită o viață merituoasă. „Barca de salvare“ fusese primul pas; acesta era al doilea.

„Scotch Express“ e un articol de revistă despre un drum lung cu trenul între Londra și Glasgow, unul dintre numeroasele texte ocazionale înghesuite în cele șapte sute cincizeci de pagini ale imensului volum de Opere complete ale lui Crane, în care sunt adunate toate schițele și articolele de ziar care nu se referă la război. Nu e foarte cunoscut și e rareori tipărit în antologii, dar, pe lângă calitățile literare, textul pune în evidență evoluția operei târzii a lui Crane, acea ultimă perioadă frenetică în care implicarea lui în lume i-a deschis noi și noi teritorii omenești, iar optimismul, ca și pesimismul, i s-au adâncit. Prin târzii nu mă refer, desigur, la timpul pe ceas sau pe calendar, ci la tot ce a scris după împlinirea vârstei de douăzeci și cinci de ani.

***

De la Glasgow, Crane și Cora au luat feribotul pe râul Clyde până la Queenstown, actualul Cobh, și și-au început vacanța irlandeză alături de familia Frederic. Se pare că cele două cupluri s-au simțit minunat împărțind acea casă mare și, pe măsură ce durerile căpătate după accidentul de trăsură se domoleau, moralul a crescut, energia a revenit, iar pământul s-a rotit în jurul axei sale de încă douăzeci și una de ori. Până pe 9 septembrie, Crane a terminat Monstrul, iar în restul sejurului a explorat orașele și satele de coastă din extremitatea sudică a Irlandei, cu ochii și urechile deschise pentru că se pregătea să producă noi cuvinte pentru casă, masă și supraviețuire.

„Însemnările irlandeze“ sunt cinci microschițe care numără în total șaisprezece pagini, dar toate scrise precis, cu vigoare și mână sigură. Mica insulă era patria unei pături însemnate din populația New Yorkului din ultimii cincizeci de ani, iar Crane pare să fi urmărit în mod deosebit să pătrundă în atmosfera acelui leagăn ancestral, unde se avântă cu mult mai mult entuziasm decât în celelalte locuri vizitate până atunci, ca de pildă Hot Springs, Galveston, ba chiar și Mexic. Gustase deja puțin din traiul în Anglia, imperiul care stăpânise Irlanda în ultimii patru sute de ani și, cum Crane nu avea încredere în putere și lua instinctiv partea celui slab, i-au fost simpatici irlandezii încă

înainte să pună piciorul pe pământ irlandez. O poziție de neînțeles pentru cineva care, în primele texte de ficțiune, îi tratase pe majoritatea irlandezilor transplantați la New York ca pe o ceată de bețivani scandalagii, dar poate că tânărul se înțelepțea la bătrânețe.

Prima schiță, „Queenstown“, nu e doar pătrunzătoare, ci și de un umor nebun, Crane remarcând, când coboară de pe vapor pe o ploaie torențială:

Cork plângea ca o vădană. Numai o gheretă te-ar fi protejat de ploaie, nu o manta. Pasagerii care o luau posomorâți fiecare pe drumul său păreau niște specimene ale unei noi varietăți de burete. De la docuri la gară și de-acolo până la un hotel din Queenstown, drumul călătorului era ticsit de oameni care mai aveau habar și de altceva în afară de convenții; vizitii, hamali și paznici care păreau să se ridice deasupra legii, pricepând o glumă, o poezie, ba chiar și o ciudățenie. Diferența față de Anglia nu ține de amplasare și nici măcar de culoarea ierbii. Ține de licărul din ochii oamenilor.

E prima comparație pe care o face între irlandezi și englezi, contrastul între mintea și temperamentul flexibile pe care le percepe la unii și rigiditatea tristă, tipicară, de care dau dovadă ceilalți, cum reiese din nou la sfârșitul articolului. Exprimându-și admirația față de „curajul de a vorbi verde-n față“ al irlandezului, Crane vede în el genul de om care „ar încerca să joace patruzeci de partide de șah deodată și ar juca rezonabil de bine“, după care urmează imediat paragraful final:

Ploaia s-a risipit în sfârșit în golf, iar de pe deal se putea vedea puntea largă a navei Howe. Pe cenușiul apei strălucea flamura albă a marinei engleze, emblema omului care nu poate juca decât câte o partidă odată.

În următorul text, „Ballydehob“ (un sătuc din Roaringwater Bay), revine asupra subiectului, dar de această dată nu-i mai arde de joacă, pentru că evocă străvechea dușmănie care, de mai mult de zece generații, îi ține captivi pe cuceritori și cuceriți într-o stare de animozitate reciprocă neclintită.

Nimeni dintre cei care trăiesc aici nu are bani. Micul comerciant englez, cu respectul său istovitor pentru o clasă și disprețul reflex pentru altă clasă, cu zeii de tinichea la care se închină, ar putea fi aici mare patron și le-ar putea face zile amare oamenilor într-un fel sau altul, până când aceștia ar recurge la metoda de apărare care le e mereu la îndemână, capacitatea de a-l jupui de viu cu un umor care pentru el ar fi limbă străină. Pentru că printre lipsurile și calitățile și defectele sale, colosalele sale defecte, irlandezul are întotdeauna acest tăiș delicat pentru dușmani, pentru prieteni, pentru el însuși, pumnalul ancestral al vorbei iuți și pătrunzătoare ce decurge dintr-o privire iute și pătrunzătoare — o moștenire care poate pune lumea în mișcare. Iar Royal Irish Constabulary pescuiește păstrăvi în râurile vecine.

Royal Irish Constabulary dă titlul următorului său articol și, ca să nu fie loc de confuzii, Crane nu se referă la poliția irlandeză, ci la forțele britanice prezente în Irlanda, care supraveghează așa-zisele cartiere turbulente, atente la orice semn de frământare politică în timp ce-și fac treaba de polițiști. „Nu poți privi Irlanda drept în față fără să vezi o mulțime de polițai“, scrie Crane, și e plin de garnizoane peste tot, până și în așezări minuscule ca Ballydehob, cu câte patru până la zece polițiști la doar două sau trei sute de locuitori, instituind ceea ce S.C. descrie corect ca „ocupație militară absolută“. Totuși, Crane nu-și poate înăbuși un oarecare sentiment de milă față de acei tineri care sunt atât de boicotați de localnici, încât trăiesc într-o izolare comparabilă cu cea a paznicilor de far „de la o margine amară de lume, lângă o mare îndepărtată“. Nu le e îngăduită nici măcar mica politețe a unui salut din cap sau a unui bună ziua mormăit, iar dacă nimeni nu catadicsește să se uite la tine, devii invizibil. „În tot sudul Irlandei vezi țărani întorcând ochii ostentativ în cealaltă direcție când trece un polițai. Pare a fi perfect limpede […] e o linie trasată atât de ferm, încât se înalță ca un gard.“ Și Dumnezeu s-o cruțe pe fata prinsă că flirtează cu unul dintre acei englezi — va fi ostracizată sau pedepsită pentru asta —, așa că, pentru a-și umple orele pustii ale vieților lor solitare, membrii Royal Irish Constabulary pescuiesc păstrăvi.

După care Crane nu se mai ocupă de englezi. Începuse să se acomodeze și, cu cât ia parte mai plenar la viața irlandeză, cu atât mai bine o vede — vede în ea — și-i savurează contradicțiile, pentru că Irlanda are ceva care seamănă cu Crane însuși, o perpetuă pendulare

între întuneric și lumină pe care reușește până la urmă s-o surprindă în al patrulea text, „Un sat pescăresc“. E o scurtă adiere de proză de doar trei pagini și jumătate, care se desfășoară într-o zi importantă din viața comunității — ziua „primei capturi respectabile a anului“ — și începe cu „un omuleț zbârcit, potopit de o melancolie profundă, pescuind fără sorți de izbândă la capătul danei“. E Mickey, un veteran deziluzionat, relicvă a unei lumi uitate, iar când un tânăr în bluză albastră vine spre el într-o bărcuță cu vâsle, cu barca încărcată cu „trei coșuri rotunde, pline ochi cu macrou“, Mickey aruncă o privire capturii, clatină „din cap a jale“ și spune: „Ei, acuma, Denny. Asta nu-i cine știe ce pradă.“ Tânărul răspunde, pufnind: „Ba-i a mai de soi pradă pe anu’ ăsta, Mickey. Hai, acuma.“

Conversația continuă o vreme, sinuoasă, Mickey plângând după vremurile de glorie când peștele se găsea din belșug și „umplea apele estea“, dar gata, spune el, gata, „S-a du-usără tot!“, în timp ce tânărul Denny lasă coșurile „pe mâinile a cinci băieței incompetenți, dar veseli, ca să le ducă la o căruță care aștepta cu măgarul înhămat“.

După încă un paragraf în care se apleacă asupra diferențelor de caracter dintre Denny și Mickey, Crane își îndreaptă iar atenția asupra căruței trase de măgar, iar de-aici decurge o scenă extraordinară despre un efort comun și o coordonare fantastică, pentru că întregul sat ia parte la pregătirea peștelui pentru piață, o acțiune colectivă asemănătoare cu cea a companiei feroviare din „Scotch Express“, doar că la o scară mai mică și mult mai intimă, iar pentru noul Crane cel renăscut în cele treizeci de ore petrecute în barca de salvare — „cea mai grozavă experiență din viața lui“ — ceea ce vede în acel sătuc irlandez în acea zi de la mijloc de septembrie din 1897 se apropie cel mai mult, din tot ce a scris vreodată, de o viziune a unui paradis terestru.

Măgarul cu căruța lui plină de pește lucios, flancată de băieții care răcneau și râdeau, a trecut în galop pe chei și înainte pe o stradă din sat până când l-au oprit pe un mal plin de pietriș, în locul unde se schimbă culoarea gârlei. Acolo, douăzeci de oameni de ambele sexe și de toate vârstele pregăteau peștele pentru piață. Macroul, frumos ca tăvile de argint gravate la flacără, ajungea mai întâi pe o masă mare, în jurul căreia munceau atâtea femei câte încăpeau ca să se poată mișca. Fiecare dintre ele putea curăța un pește din două mișcări de cuțit. După care spălătorii, bărbați aplecați asupra jgheaburilor pline de apă de la pârâu, clăteau peștele până când gura de vărsare devenea un element sinistru care transforma într-o clipă pârâul din ceva vesel

care spăla orzul sălbatic și buruienile de pe deal într-un șuvoi rău, ursuz și înroșit. După spălare, peștele ajungea la un grup de fete care aveau cuțite și îl tăiau așa încât fiecare pește se făcea plat așa cum îl vedem pe masă la micul dejun. Iar după fete urmau bărbații și băieții, care frecau temeinic fiecare pește cu pumni mari de sare brută, care era mai albă ca zăpada și strălucea în lumina zilei într-o mulțime de fațete lucitoare, ca diamantele. Ultimii erau ambalatorii, deprinși să potrivească în butoaie o cantitate de macrou nici prea mare, nici prea mică și presărau întruna straturi abundente din sarea lucitoare. Mai erau multe grupuri intermediare de băieți și fete care duceau peștele dintr-un loc în altul și-l stivuiau uneori ca să fie la îndemâna muncitorilor mai importanți.

Un copac mare își întindea ramurile deasupra locului. Umbra frunzelor sale avea un efect religios, de biserică dedicată muncii.

În acest timp, bătrânul Mickey cel ursuz stă la capătul danei și pescuiește la fel de disperat și de zadarnic ca și până atunci. „Lovi-i-ar nenorocu'!“ își spune în sinea lui, iar când cerul se întunecă, iar durerile reumatice i se furișează iar în oase, bătrânul se ridică și strânge undița. „Valurile se izbeau de pietre. El o pornește spre întunericul intens al străzilor orașului.“

Crane îl urmează pe acele străzi și-și încheie „Însemnările irlandeze“ în cinci părți cu „Un bătrân milog“, o povestioară despre Mickey care umblă după o sticlă de bere într-o cârciumă plină ochi de niște cumpărători de porci gălăgioși care sunt serviți la masă de o tânără vânjoasă și fioroasă pe nume Nora. Docil, Mickey o așteaptă, în timp ce ea aleargă de colo până colo cu farfurii imense pline de fripturi pentru porcarii turbulenți, iar când în sfârșit îi atrage atenția și comandă, ea se codește să-l servească pentru că nu crede că poate plăti, dar când bătrânul bagă mâna-n buzunar și scoate cele două monede necesare tranzacției, ea îi dă berea, „uimită“. El se așază la o masă, își bea licoarea maronie, înspumată, apoi adoarme cu fața pe brațe. Trece un timp. Când Nora ridică ochii de la bar și observă că a adormit, se duce hotărâtă la masa lui, îl trage de pe scaun, îl ia târâș și-l aruncă afară în noapte.

Crane e Mickey. Crane e satul. Sau nu e nici unul, nici altul, ci undeva între ei, privind în ambele direcții în același timp.

***

Pe 12 septembrie, în toiul acestor descoperiri pline de miez și al sejurului plăcut pe coasta Irlandei, Crane i-a scris lui Amy Leslie pentru ultima oară. În aprilie îi trimisese de două ori bani de la Atena — o sută de dolari pe 18; douăzeci și cinci de lire prin Hawkins pe 27 (echivalentul a o sută douăzeci și cinci de dolari) —, dar ea nu primise nimic. Prima scrisoare se rătăcise pentru că Amy se mutase fără să-i spună, iar el trimisese banii pe vechea adresă, iar a doua scrisoare a ajuns la New York cam la o lună după ce-i fusese achitată ultima tranșă din suma inițială de cinci sute de dolari (Hawkins rămânând pe minus cu patru dolari), așa că Hawkins, plictisit și scârbit, socotind că-și ținuse promisiunea față de prietenul său, s-a spălat pe mâini de toată chestiunea și i-a înapoiat banii lui Crane. Dar Crane nu părea să fi aflat încă decizia lui Hawkins, iar despre suta de dolari lipsă, nici atât. A pomenit despre asta în scrisoarea pe care i-a trimis-o lui Amy din Irlanda, dar principalul lui motiv de a lua legătura cu ea a fost să risipească eventualele zvonuri care i-ar fi putut ajunge la urechi despre relația sa cu altă femeie. Ea pare să fi aflat cumva despre Cora și, deși nu s-a păstrat nici urmă din scrisoarea ei, scrisoarea lui confirmă că ea îi pomenise despre asta și, așa cum ea îl mințise pe el într-o mulțime de privințe, a mințit-o și el pe ea în acea privință. Nu pentru că l-ar fi interesat să reia relația cu ea. Din punctul lui de vedere, era moartă și îngropată, dar, temându-se de furtuna care avea să se abată asupra lui dacă-i spunea adevărul, a preferat minciuna ca să scape mai ușor.

Draga mea Amy, îmi pare rău că mi-ai scris așa cum mi-ai scris, pentru că eu voi fi mereu dispus să fac orice pe lume ca să te ajut și să mă asigur că nu suferi. Niciodată n-am avut intenția să mă port urât cu tine și, dacă așa a părut, atunci a fost mai degrabă mâna destinului sau a întâmplării decât voința mea. N-ai zis dacă ai primit cei o sută de dolari. Ți i-am trimis din Grecia […] I-ai primit? Anunță-mă prin Heineman. Sunt aici, în sudul Irlandei, mă refac după un accident de trăsură. Recuperarea va fi de durată. A trebuit să-mi las munca și să împrumut niște bani ca să vin aici. În Londra mă descurcam foarte decent și ți-aș fi trimis deja iar bani dacă n-ar fi fost accidentul. O să-ți trimit de îndată ce pot, chiar dacă sume mici.

Știi foarte bine că n-ar trebui să crezi minciunile alea despre mine. Știi prea bine ce fel de om sunt. Imediat ce ajung acasă, o să vreau să aflu cine ți le-a spus.

Capul sus, Amy. Ai încredere în mine și va fi bine. Du-te la Willis și să-i lași mereu adresa ta. După ce o să-mi scrii ca să-mi spui că el e în continuare în oraș și că ai primit într-adevăr suta aia, o să mai fac eu rost de bani. Nu fi prea aspră cu mine, draga mea. Așteaptă, ai răbdare și te voi scoate la liman. Să nu crezi tot ce-auzi despre mine și să nu te îndoiești de credința și cinstea mea.

Al tău, ca de obicei

C.

N-avea cum să-și dea seama cât rău îi va face această scrisoare, ce reacție în lanț de evenimente și contraevenimente avea să decurgă din nevinovata lui aluzie la cei o sută de dolari — singura afirmație sinceră din toată scrisoarea.

Bănuind ceva necurat, Amy i-a scris lui Hawkins ca să întrebe despre cecul bancar pierdut și, cum el nu i-a răspuns, s-a grăbit să tragă concluzia greșită că-și însușise banii care i se cuveneau ei, așa că a apelat la serviciile avocatului George D. Mabon, care a bătut din toba lui de făcător de bani și a abătut potopul de încurcături legale, rușine publică și drepturi de autor înghețate care avea să-l năpăstuiască pe Crane până în februarie anul următor.

Dar deocamdată anul acela nu venise și, din punctul său de vedere, Crane nu făcuse decât să-i scrie fostei iubite o scrisoare defensivă și în mare parte nesinceră, ceea ce nu e nici pe departe cel mai mare păcat comis vreodată de bărbații sau femeile care încearcă să se descotorosească de un flirt din trecut. Cu doar trei zile înainte, terminase Monstrul, una dintre operele sale cele mai întunecate și mai amare, iar la un moment dat în acea lună, septembrie, încheiase și cea mai populară dintre povestirile lui comice, „Mireasa vine la Yellow

Sky“, un duel-farsă vioi în care trecutul se confruntă cu prezentul în praful unui oraș texan mitologic. Poveștile sunt atât de diferite, încât mai că nu-ți vine să crezi că au fost scrise de același om — dar la o privire mai atentă, ne dăm seama curând că întunericul și lumina izvorăsc din aceeași sursă și că ambele povești ridică aceeași întrebare fundamentală: unde suntem?

8

Monstrul.

Whilom: un cuvânt vechi, care nu se mai folosește și care înseamnă de demult, pe vremuri, cândva, odinioară. Apare de multe ori în Faerie Queene de Spenser și în alte poezii englezești din secolele trecute, dar face parte și din tradiția familiei lui Crane, fiind un cuvânt folosit de bunicul matern al lui S.C. și de cei patru frați ai acestuia pentru trupa lor de flautiști și tobosari „Whilom drum corps“, o trupă care a rămas activă mai mult de douăzeci de ani, până în primii ani ai copilăriei lui Crane. O parte esențială a acelei copilării s-a petrecut în Port Jervis, care în Monstrul se transformă în Whilomville, iar unul dintre personajele principale ale nuvelei e un băiețel care are vârsta lui Crane când se mutase acolo: Jimmie Trescott, fiul doctorului Trescott, cel pentru care lucrează Henry Johnson, grăjdarul negru care se repede în casa familiei Trescott cuprinsă de flăcări pentru a-l salva pe Jimmie și se alege cu fața arsă.

Monstrul nu doar că se petrece în Whilomville, ci e povestea orașului Whilomville, care ar putea fi oricare orășel cu nouă sau zece mii de locuitori din nordul Statelor Unite și, chiar dacă Henry Johnson cel rămas fără chip devine un monstru atât pentru albii, cât și pentru negrii din Whilomville, adevăratul monstru din poveste e orașul însuși.

Port Jervis/Whilomville e locul unde, în timpul festivităților de 4 iulie 1879, micul Crane asistase la explozia tunului defect care ucisese un negru veteran al Războiului Civil și-l schilodise pe altul, desfigurându-l grotesc pe viață. Un băiețel inteligent ca el trebuie să fi sesizat implicațiile tragice ale incidentului. Doi bărbați negri care luptaseră în armata Uniunii pentru a-i elibera pe frații lor afro-americani de ororile sclaviei fuseseră sfârtecați de unul dintre tunurile care contribuiseră la acea eliberare — chiar în ziua când țara întreagă sărbătorea o sută trei ani de independență a Americii față de britanici. Iar când Crane a mai

crescut, urmase linșarea negrului Robert Lewis în aceeași piață publică la început de iunie 1892, gloata beată și urlătoare de două mii de oameni prin care-și croise drum fratele lui Crane într-o tentativă zadarnică de a opri crima comisă la o aruncătură de băț de biserica unde predicase tatăl lui Crane și unde părinții săi înființaseră, în anii 1880, două școli pentru afro-americani. Toate aceste amintiri personale se ghicesc în Monstrul, dar la fel de importantă a fost actualitatea, sumbrii ani 1890, cel mai deprimant deceniu pentru americanii negri după Războiul Civil, pentru că albii din Nord uitaseră aproape cu desăvârșire de promisiunile încălcate ale Reconstrucției, iar decizia Curții Supreme din 1896 în cazul Plessy contra Ferguson transformase victoria Uniunii într-o glumă sinistră. Sclavia murise, dar se născuse o nouă formă de sclavie și, la treizeci de ani după încetarea luptelor, Sudul câștigase.

Crane în biroul său din Ravensbrook, 1897 sau 1898. Pătura și pintenii de pe perete sunt suvenire din călătoria în Mexic (CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

O altă prezenţă din copilăria lui Crane fusese o gravură expusă în casa familiei, o copie în alb-negru a unui tablou din 1848 de T.H. Matteson intitulat Prima rugăciune în Congres. Unul dintre personajele reprezentate în tablou e strămoșul Stephen Crane care trăise în secolul al XVIII-lea și, din moment ce Stephen Crane știa de la părinții lui că

tizul său rostise în acea zi rugăciunea de deschidere la Congresul Continental și fusese unul dintre semnatarii Declarației de Independență (fals, dar micul S.C. nu știa asta), era convins că familia sa jucase un rol fundamental în întemeierea republicii — un motiv legitim de mândrie. În Monstrul, o gravură asemănătoare, cu subiect istoric, „Semnarea Declarației“, e expusă în casa familiei Trescott și e unul dintre primele obiecte distruse de foc, singurul pe care Crane îl scoate în evidență din masa informă mistuită de flăcări de la parter. „Pe hol, o limbă de foc ajunsese la sfoara cu care era legată «Semnarea declarației». Gravura alunecă dintr-odată într-o rână, apoi căzu pe dușumea, explodând ca o bombă.“ În clipa următoare, Johnson aleargă la etaj după Jimmie, care doarme în camera lui. Toți oamenii se nasc egali, ne spune documentul, dar așa cum știm de la George Orwell, unii sunt mai egali decât alții, iar Johnson e cel căruia îi revine misiunea de a păstra unitatea familiei Trescott. Tăișul scepticismului și ironiei lui Crane n-a pătruns niciodată mai adânc.

Clocotea, iar sursa mâniei sale nu erau doar defectele și ipocriziile documentelor fondatoare ale Americii sau excluderea americanilor negri de la libertățile acordate americanilor albi, ci toate formele de ipocrizie și excludere, toată gama de insulte pe care o poate folosi societatea pentru a tortura și izola un individ. Crane însuși fusese ținta unor asemenea insulte de-a lungul anilor și deși, ca bărbat alb, beneficiase de libertățile pe care i le acorda o Americă dominată de albi, fusese luat la șuturi, uneori alungat, deci venise momentul să riposteze. La cinci ani după ce, ca debutant în vârstă de douăzeci și trei de ani, fusese alungat de New York Tribune pentru un articol prost înțeles și mult hulit, Crane alege numele de Tribune pentru ziarul de dimineață din povestirea lui despre Whilomville, ziar care gafează în știrea despre incendiu declarându-l pe Johnson mort, deși trăiește. Luat la șuturi de presa din New York după scandalul cu Dora Clark și alungat în ultimă instanță din oraș, un paria pentru poliție, pentru viitorul președinte și pentru toată lumea din cele trei state, în afară de prietenii săi cei mai apropiați — un surghiun identic cu cel la care e supus în poveste doctorul Trescott, condamnat de oraș pentru că-l crease pe monstrul negru Henry Johnson îngrijindu-l și salvându-l de la moarte, în semn de recunoștință pentru că-i salvase fiul. Luat la șuturi de Tribune și alte zeci de voci disprețuitoare, invidioase, cârcotașe de fiecare dată când publica o carte sau îndrăznea să respire în public, pentru ca apoi să se autoexileze din America fiindcă alesese să trăiască alături de o femeie pe care propria lui familie ar fi respins-o. Furia împotriva religiei părinților săi și a metodismului arogant, mortificator al clanului Peck dezlănțuise poeziile din Călăreții negri, și tot o reacție de furie la nenumărate alte lucruri a creat Monstrul.

În ambele cărți există o furie controlată de rigorile artei și, la fel ca limbajul din Călăreții negri — epurat, elementar, total diferit față de proza pe care o scria Crane pe atunci —, structura narativă a Monstrului se delimitează de metoda folosită de Crane în textele mai vechi și e primul său roman/nuvelă povestit din mai multe puncte de vedere. Fragmentarea perspectivelor e esențială aici, pentru că protagonistul poveștii nu e o singură persoană, ci o comunitate întreagă, o mare aglomerare de oameni numiți și nenumiți și, deși familia Trescott și Henry Johnson sunt personajele centrale, lucrurile care se întâmplă în jurul acelui centru sunt la fel de vitale pentru Crane ca lucrurile dinăuntru. Cincizeci și șapte de pagini împărțite în douăzeci și patru de capitole scurte, același tipar ca în celelalte scrieri, dar felul cum sare de la un capitol la altul e diferit aici și, dincolo de schimbările de ton dinăuntrul capitolelor (femei la bucătărie, bărbați la frizerie), există o mișcare de ansamblu a cărții care se împarte în două jumătăți distincte, înainte și după incendiu: orașul așa cum era, apoi orașul care se conturează după nașterea monstrului.

Primul capitol se deschide cu Jimmie Trescott jucându-se de-a trenul 36 care gonește pe șine între Syracuse și Rochester. Se joacă lângă grădina de flori de pe o latură a casei familiei sale; nu departe, în curtea din spate, tatăl său tunde gazonul. Absorbit de joacă, Jimmie aleargă pe lângă stratul de flori trăgând trenulețul după el, iar o roată trece peste margine fără ca el să-și dea seama și retează un bujor. Jimmie e îngrozit. N-are voie să distrugă flori, așa că ia bujorul cu tulpina ruptă și încearcă să-l proptească la loc, doar că floarea i se lasă moale în mână. „Jim nu putea repara lucrurile.“ Intrase în bucluc, îl așteptau pedepse cumplite, nemaivăzute încă, dar Jimmie e un băiat cu conștiință, așa că se duce bărbătește la tatăl său, să-și recunoască fapta. Numai că vorbele nu se lasă rostite și nu-i rămâne decât să arate cu degetul și să spună: „Acolo.“ Nu o dată, nu de două ori, ci iar și iar, dar cum tatăl lui tot nu-l înțelege, se îndreaptă împreună spre flori, deși băiatul îngrozit rămâne tot mai în urmă, înaintând încet și greoi și lăsându-l pe tată să descopere singur problema. Acesta o descoperă, dar în loc să-l certe sau să-l bată măr pe băiat într-o criză de furie — răspunsul automat al tatălui lui Maggie față de celălalt Jimmie din cealaltă carte —, doctorul Trescott îl întreabă calm pe micul său Jim ce se întâmplase, iar când băiatul își descarcă sufletul și-i răspunde sincer că s-a „jucat de-a trenu'“, tatăl cumpănește un moment înainte de a lua o decizie.

— Ei bine, Jimmie, spuse el încet, aș zice că e mai bine să nu te mai joci azi de-a trenul. Nu ești de aceeași părere?

— Ba da, domnule, spuse Jimmie.

Copilul primi pedeapsa fără să se uite la părintele său, apoi se îndepărtă cu capul plecat, târșâindu-și picioarele.

Crane zugrăvește aici o nirvana a clasei de mijloc, cu peluze verzi și case locuite de câte o singură familie, în care tați toleranți își tratează fiii serioși și respectuoși cu justețe și compasiune. În Maggie, violența și brutalitatea sunt la ordinea zilei, pe când în orășelul Whilomville, o floare călcată în picioare e o catastrofă. E o versiune timpurie a Americii idealizate care va fi descrisă mai târziu în filmele cu Andy Hardy din anii 1930, iar după alte două decenii, în seriale de televiziune ca Leave It to Beaver și Father Knows Best, un tărâm al albilor democrați cu căsnicii bune, slujbe bune și inimi bune și solide. La periferia acțiunii apare ocazional câte o persoană afro-americană, aproape întotdeauna o femeie voinică și zâmbitoare care lucrează ca bucătăreasă sau menajeră pentru patronii ei albi și de treabă. O cheamă Belulah sau Ethel, dar de fapt e mereu aceeași Aunt Jemima[94] și, pentru că femeia își cunoaște lungul nasului, e îndrăgită și ocupă un loc esențial în familie. Însă din ani în paști, negrul care lucrează pentru familia albă e bărbat.

Un astfel de bărbat e Henry Johnson, care nu e nicidecum Unchiul Tom, deși se preface că ar fi ca să aibă de lucru și să convingă lumea că-și cunoaște lungul nasului. Viața lui e întruchiparea perfectă a dilemei pe care W.E.B. Du Bois o descrie în termeni de „dublă conștiință“ în The Souls of Black Folks (publicată la doar șase ani după ce Crane a scris Monstrul) — reacția psihologică reflexă devenită un mecanism de supraviețuire necesar pentru americanii negri amenințați de legile segregaționiste Jim Crow care cuprindeau Sudul. Legile erau mai puțin constrângătoare în Nord, dar barierele invizibile dintre albi și negri erau aproape la fel de solide, iar Johnson face echilibristică pe această graniță cu un rânjet pe față, având norocul că nu trebuie să mimeze afecțiunea pentru doctor și băiețelul său, care întâmplător e autentică. Întâmplător are și o slujbă bună, care include o locuință deasupra grajdului unde îngrijește calul doctorului și spală, lustruiește și repară trăsura doctorului, cu care-l conduce pe acesta în lungi vizite la pacienții din Whilomville și împrejurimi. Johnson își face bine treaba și, la fel ca omoloagele sale din alte povești, ajunge o figură

esențială în gospodărie, numai că, la sfârșitul zilei de lucru, muncitorul modest pe nume Henry se transformă în domnul Johnson cel elegant și țanțoș, „o lumină, o forță și o eminență în suburbia orașului, unde trăiau cei mai mulți negri“. În al doilea și al treilea capitol, Crane schițează cele două versiuni opuse ale acestui om scindat, cu viață dublă, și e ultima oară când îl vedem înainte să se repeadă în casa în flăcări și să înceapă povestea monstrului.

După uciderea bujorului și discuția cu tatăl său, Jim se duce posomorât în grajd, căutând consolare pe lângă Henry, un erou și un sfânt pentru el, dar și un sfătuitor plin de înțelegere în tot ceea ce ține de regulile de bună purtare, pe care Jimmie le încalcă mai des decât s-ar cuveni. „Cei doi erau prieteni“, scrie Crane, iar în capitolul al doilea, în care descrie amănunțit complexitățile prieteniei lor, se apleacă asupra tacticilor ingenioase ale lui Henry de a-l înveseli pe băiețel de fiecare dată când e certat: rememorează propriile pozne, ca de pildă când „uitase să prindă cârligul trăsuricii […] și doctorul îl mustrase“, îi distrage atenția îngăduind „copilului bucuria de a stoarce buretele peste o roată de trăsură“ sau alteori schimbă macazul și-l silește să se căiască „ținându-i lecții […] despre principiile doctorului și arătându-i lui Jimmie faptele sale de ocară“, ceea ce Jimmie acceptă „umil“. Admirația băiatului e prilej de „mare bucurie“ pentru Henry și „cădeau cu totul de acord chiar și fără s-o spună în tot ce-l privea pe doctor, care era pentru ei luna de pe cer“. Se împrietenesc datorită acelei legături nerostite și, deși unul e băiat, iar celălalt, adult, amândoi sunt subalterni, băiatul pentru că e băiat, iar adultul, prin statutul său de angajat, ceea ce face ca legătura dintre ei să fie deosebit de puternică, atât de puternică, încât Henry se repede în casa cuprinsă de flăcări în seara cu pricina și-și riscă viața pentru a-l salva pe micul Jim.

Înainte de asta însă, Henry se transformă în domnul Johnson. După cina luată în bucătărie, Henry se întoarce în camera sa de deasupra grajdului, dezbracă hainele de lucru, se spală la fel de atent ca o doamnă de la curte sau ca un preot care se pregătește de un eveniment important la biserică, își pune hainele pe care le poartă în cealaltă viață și iese la plimbare în aerul plăcut al serii.

Pantalonii de culoarea lavandei sau pălăria de paie, cu panglica ei lucioasă de mătase, nu erau totul. Schimbarea era undeva în străfundurile lui Henry. Dar nici vorbă de țopăială exagerată, ca la dansurile de pe plantație. Era pur și simplu un gentleman liniștit, bine crescut, cu statut, avere și toate celelalte realizări trebuincioase, care

ieșise seara la plimbare și nu spălase în viața lui o căruță.

E o seară caldă de sâmbătă, iar străzile orașului se umplu de trecători. În fața poștei s-a strâns lume care așteaptă corespondența de seară, alții așteaptă să intre la o piesă la „micul teatru, o variantă miniaturală spoită și îmbrăcată în pluș roșu a unuia dintre faimoasele teatre newyorkeze“, iar la colțuri de stradă s-au strâns grupuri de bărbați tineri care privesc lumea și fac comentarii nesărate și acide despre orice trecător. Tramvaiele electrice dăngănesc, felinarele cu gaz luminează, lămpile electrice strălucesc și printre toate acestea se plimbă țanțoș fercheșul domn Johnson și nici măcar atunci când niște băieți albi încep să-l sâcâie cu remarci vag jignitoare, acesta nu se lasă deranjat din plimbare de vorbele lor: „Salut, Henry! Te bagi la un dans pe plantație în seara asta?“ „Nu că-i spilcuit?“ „Scoate pieptu’ mai în față.“

Henry nici nu băga de seamă aceste mici împunsături și complimente. Ca răspuns, râdea pe înfundate cu cel mai binevoitor râs, care exprima însă mulțumirea de sine interioară a unui metal nobil.

Tânărul Griscom, avocatul, tocmai ieșea de la frizeria lui Reifsnyder, mângâindu-și bărbia a mulțumire. Pe trepte, lăsă mâna în jos și privi cu ochi mari mulțimea. Deodată, se repezi înapoi în frizerie:

— Oau! făcu el către asistență. Ia uitați-vă la negroteiul care trece!

La vremea aceea, era un cuvânt pe buzele oricui, un termen standard, de toată ziua, care n-ar fi jignit pe nimeni, nici la frizerie şi niciunde altundeva în Nordul alb, iar Crane, care știa cum vorbesc americanii, știe cu siguranță ce face. Când Reifsnyder află că trecătorul e Henry Johnson, frizerul exclamă mirat (în engleza lui cu accent german): „La bariu că nu e Henry Johnson?! Henry Johnson! ! Ce prozdie! Omul ăla e însoțitor într-un vagon Pullman sau așa ceva. Cum ză fie Henry Johnson?“

Crane adaugă că Johnson e perfect conștient de vâlva pe care o

stârnesc hoinărelile lui prin oraș și că-i face plăcere, ba îi face chiar o plăcere nebună să-și râdă de nătărăii care-l iau peste picior. O tactică subtilă și potențial periculoasă pentru un negru într-un cartier de albi, dar dacă Henry cel umil muncește cu capul plecat, domnul Johnson, cu pantalonii lui de culoarea lavandei, nu se pleacă în fața nimănui. Râde — apoi își vede de drum în timp ce avocatul și frizerul rămân cu gurile căscate de uimire.

Plimbarea prin zona comercială din Whilomville se încheie când Johnson intră pe strada principală și se îndreaptă spre „casele dărăpănate" din Watermelon Alley, zona neagră a orașului, unde-i face o vizită lui Belle Farragut, cu care are în acel moment o relație sentimentală, și mamei ei, o femeie grasă și primitoare. Poartă o conversație politicoasă în trei „până târziu", iar după plecarea lui Johnson, Belle exclamă în fața doamnei Farragut: „O, maică, nu-i așa că e divin?"

Acest capitol, care trebuie să fi fost greu de scris, surprinde pentru că e aproape reușit pentru cineva cu prejudecățile și limitele lui Crane față de alteritate. Sunt și câteva derapaje, momente pe muchia caricaturii sau tributare stereotipurilor epocii (de pildă, „domnișoara Belle Farragut, galbenă ca șofranul"), dar Crane frizează imposibilul cu tentativa sa de a vedea lumea prin ochii unui bărbat negru — ceva aproape nemaiauzit pentru un romancier american alb în anii 1890 — și faptul că e în mare parte credibil, uneori chiar emoționant, dovedește sinceritatea efortului său și imperativul moral care l-a motivat să scrie acest capitol și tot restul cărții.

Povestea capătă apoi amploare, Crane îndreptându-și atenția asupra activităților de sâmbătă seara în oraș, concertul orchestrei din parculeț, tinerii care de obicei detestă concertele, dar vin mereu pentru fete, fetele și băieții care se plimbă câte doi sau câte trei și se măsoară din priviri, dar rareori îndrăznesc să deschidă gura, băiețașii alergând de nebuni prin aglomerație, orchestra cântând un vals și unul dintre tineri comentând ironic că sună ca „motoarele alea noi de pe deal care pompează apă în bazin", corespondența de seară sosind de la New York și Rochester, masa de oameni din fața poștei amestecându-se cu cea din fața estradei pentru orchestră, un polițist fugărind „o bandă de băieței turbulenți" care-l maimuțăresc de la distanță, după care brusc „de departe se auzi vuietul asurzitor, răgușit al sirenei de la fabrică", iar dirijorul, care tocmai ridicase mâna ca să dea tonul muzicienilor pentru un marș popular, o lasă încet în jos cu vârfurile degetelor îndreptate spre genunchi. Sunase prima alarmă.

Urmează și altele, iar lumea adunată se întreabă de la ce unitate de

pompieri se aud, Numărul Unu sau Numărul Doi, iar la începutul capitolului cinci, Crane împarte povestea în mici scenete de sine stătătoare cu mai mulți pompieri, sărind de la unul la altul în timp ce aceștia se pregătesc să atace focul, iar un băiețel pe nume Willie se roagă de maică-sa să-l lase afară, ca să vadă spectacolul. Pe bulevard aleargă oameni strigând, iar clopotele bisericii metodiste (biserica tatălui lui Crane) încep să bată cu „un glas solemn, teribil, răsunând din nori“.

În capitolul al șaselea ne lămurim că în centrul atenției e locuința Queen Anne a familiei Trescott, aflată pe o stradă liniștită, într-unul dintre cele mai liniștite cartiere ale orașului. La început nu pare să se întâmple nimic. Câinele vecinului Hannigan se apropie și dă târcoale peluzei din fața casei, scurmând în iarbă și mârâind fără o țintă anume; unul dintre prietenii lui Johnson, Peter Washington, se oprește în fața casei, dar pentru că nu vede lumină la ferestrele cămăruței de deasupra grajdului, trece mai departe. Un fuior de fum iese de la o fereastră din capătul casei și se încolăcește în jurul crengilor unui cireș. Apoi încă un fuior, apoi mai multe și în scurt timp „fereastra se lumină de parcă cele patru geamuri ar fi fost mânjite cu sânge, iar o ureche fină și-ar fi putut imagina că diavolii focului urlă iar și iar, unindu-și clanurile sub flamuri“.

Deocamdată, vâlvătaia de sub fereastră nu se vede din stradă, dar Crane evocă deja focul ca pe un instrument de război, iar când geamurile plesnesc și se fac țăndări pe pământ, apoi se aprind și alte ferestre, dezvoltă și mai mult tropul, dezvăluind tipul de război la care se gândește: „Această explozie pare să fi fost bine plănuită de revoluționari profesioniști.“

După care se întâmplă simultan peste zece lucruri, cel mai important fiind că vecinul Hannigan reușește în sfârșit să strige către doamna Trescott, care stă la o fereastră de la etajul al doilea, și s-o convingă că i-a luat foc casa, și exact în clipa când Hannigan dă un picior ușii de la intrare și se pregătește să intre în casă, apare și Henry Johnson, alergând pe trotuar „cu o viteză aproape ireală“. Doctorul Trescott e plecat la un pacient, pompierii n-au sosit încă, iar cei doi bărbați sunt singurii care-i pot salva pe băiat și pe mama lui.

Imediat ce Johnson intră în casă, „Semnarea Declarației“ cade pe podea și explodează „ca o bombă“. E a treia referire la război în scurtul capitol de două pagini, iar dacă autorul trimite la războiul început odată cu Declarația de Independență, ceea ce de-acum e aproape cert, încă nu e limpede cum sau de ce sau cu ce scop.

Doamna Trescott stă în capul scărilor, fluturând disperată brațele și, văzându-l pe Johnson că se apropie, îi strigă „în față lui Henry: «Jimmie! Salvează-l pe Jimmie!»“. Johnson trece pe lângă ea și gonește pe coridoarele și prin camerele de la etaj, iar Hannigan, care a venit după el, înșfacă „brațul femeii înnebunite“ și, „cu chipul negru de furie“, răcnește la ea să coboare. Pe jumătate scoasă din minți, ea îi strigă: „Jimmie! Jimmie! Salvați-l pe Jimmie!“ Hannigan nu se mai obosește să vorbească, ci o târăște după el pe scări până afară, astfel că Johnson e ultimul rămas în casă, singurul om din lume care poate să-l ajute pe băiat, și exact în acel moment se aude sirena fabricii șuierând în depărtare, iar dirijorul orchestrei lasă în jos brațul, evenimente pe care Crane le-a descris deja într-un capitol anterior, iar după ce cronologia încurcată s-a descurcat, suntem din nou în prezent. E un mecanism narativ eficient: arătând mai întâi urmările și apoi cauza (mai întâi panica și apoi focul), Crane amplifică oroarea situației. Știm deja că va fi un foc, un foc destul de mare pentru a declanșa sirena fabricii și clopotele bisericii și pentru a scoate în stradă întregul oraș, iar când primul fuior de fum iese șerpuind pe fereastra familiei Trescott, știm și unde a lovit focul. Oamenii cumsecade pe care-i urmărim de la prima pagină a poveștii sunt victimele. Iar urmările fiind deja cunoscute, știm cât de mult vor suferi.

Când Johnson ajunge la etaj, tragedia anticipată e deja în mișcare și, având în vedere pentru ce ne-a pregătit Crane, moartea lui Johnson pare inevitabilă. Înaintând poticnit prin fumul de pe coridoare, acesta încearcă să se orienteze pipăind pereții, dar sunt prea fierbinți. „Tapetul se încrețea și el se aștepta dintr-o clipă-n alta ca o flacără să-i țâșnească de sub mâini.“ Și totuși reușește într-un târziu să găsească ușa lui Jimmie și intră în cameră, unde din fericire n-a pătruns fumul. Îl învelește pe băiețelul speriat într-o pătură și-l scoate de-acolo pe brațe, de parcă ar participa la un soi de răpire și, în timp ce micul Jim plânge și strigă după maică-sa („Ma-mi! Ma-mi!“), Johnson ajunge din nou în capul scării. „Prin rotocoalele de fum vedea că holul de dedesubt era pe de-a-ntregul cuprins de flăcări.“ Urlă și dă înapoi, retrăgându-se pe coridorul de la etaj, după care Crane trece pe neașteptate la altă idee: „În acel moment părea să fi abandonat aproape orice speranță, dar și dorință de a scăpa din casa în flăcări. Strămoșii îi cereau să se supună, să se supună și să-și plece mintea într-o robie aproape totală față de acea conflagrație.“

Există momente ciudate în opera lui Crane, dar aceste ultimele fraze sunt de-a dreptul bizare. Un om luptă pentru supraviețuire și brusc nu mai luptă, ci abandonează, cedând în fața puterii focului pentru că… pentru că tatăl, bunicul și străbunicul său fuseseră sclavi, așa că și el…

e încă sclav.

E o turnură ciudată în acest context narativ. Un bărbat negru blocat într-o casă cuprinsă de foc cu un copil alb în brațe conchide că nu există scăpare și e gata să moară în flăcări. Acestea sunt detaliile fizice și psihologice. Metaforic însă, Crane a stabilit deja că incendiul e o reconstituire a Revoluției Americane. Diavolii focului au dat strigare, clanurile (coloniile) s-au unit și s-au adunat sub flamuri (steagul libertății), iar acum, că au o strategie „bine plănuită“, soldații luptă cu priceperea unor revoluționari profesioniști. După care Crane mai adaugă un element în ghiveciul metaforic, invocând Declarația de Independență, chemarea la arme care a trecut prin mai multe variante foarte contestate înainte de a fi aprobată de membrii Congresului Continental, din care făcea parte și un delegat din New Jersey pe nume Stephen Crane. Printre frazele eliminate în versiunea finală sunt și aceste două acuzații împotriva regelui britanic:

1. „A pornit război împotriva însăși Naturii umane, încălcând Drepturile cele mai sacre la Viață și Libertate ale Persoanelor dintr-un Neam îndepărtat care nu i-au greșit cu nimic, capturându-le și ducându-le în robie în altă Emisferă sau osândindu-le la o Moarte cruntă pe Drumul într-acolo.“

2. „Și-a arătat Corupția opunându-se oricărei Tentative legislative de a interzice sau îngrădi un Negoț scârbos, fiind hotărât să întrețină o Piață liberă unde să fie vânduți și cumpărați oameni.“

În urma unui compromis cu Sudul prosclavagist, s-a renunțat la aceste afirmații, pentru a uni coloniile și a spori șansele unei victorii împotriva britanicilor. În acest fel, cea mai importantă idee a Declarației — că toți oamenii se nasc egali — a primit o lovitură fatală prin transformarea cuvântului „toți“ în „unii“ sau „cei mai mulți“ și prin excluderea populației negre înrobite din rândurile umanității. Afro-americanii au fost jertfa care a impulsionat Revoluția și a dus la întemeierea unei noi națiuni, „zămislite în Libertate și dedicate ideii că toți oamenii se nasc egali“, cum avea să declare președintele american după optzeci și șapte de ani, anul în care se întâmplă să fie plasată și acțiunea din Semnul Roșu al Curajului. De această dată, în incendiul simbolic care reprezintă Revoluția în cartea scrisă de Crane

în primele luni după legile Jim Crow, Henry Johnson, urmaș al unor sclavi afro-americani, devine simbolul acelei jertfe. La fel ca în cazul strămoșilor lui, martiriul său nu înseamnă pur și simplu moarte, ci o moarte simbolică care-l lipsește de umanitate și-l transformă într-un idiot fără chip, respins, temut și urât de cetățenii morali dintr-un orășel american oarecare numit Whilomville.

La un pas de a se abandona flăcărilor, Johnson își amintește că există o scăriță secundară ce dă dintr-un dormitor într-un apartament de la parter, unde doctorul și-a amenajat un laborator personal. Laboratorul are o ușă care dă în curte, așa că dacă Johnson reușește să traverseze încăperea și să ajungă la acea ușă, el și Jimmie vor scăpa. E unica, ultima sa șansă, iar licărul de speranță care i se aprinde brusc în față îl face să coboare scara, ținându-l în continuare în brațe pe băiatul moale și tăcut. Johnson, pe care perspectiva morții inevitabile nu-l speriase, e acum îngrozit. Când deschide ușa laboratorului, constată că spațiul pe care-l crezuse sigur și care dădea afară, în curte, se transformase într-o cursă cu obstacole halucinantă, pe care Crane o descrie cu lux de detalii coșmarești ca pe un tărâm al „florilor în flăcări“, niște flăcări strălucitoare care emană o duhoare ce pare „însuflețită de ură, invidie și răutate“. Chimicalele din laboratorul doctorului ard și „peste tot înfloreau flori violete, stacojii, verzi, albastre, portocalii și vinețiii […] printre nori de fum înfoiați, învolburați, mortali“.

Johnson se oprește în prag și scoate „un urlet de negru în care răsuna tristețea mlaștinilor“ — o ultimă aluzie usturătoare la nelegiuirea robiei negrilor —, apoi intră în acel infern multicolor și e imediat atacat. O flacără portocalie sare „ca o panteră“ pe pantalonii lui de culoarea lavandei și-l mușcă „adânc“ de picior. O clipă mai târziu, se produce o explozie în altă parte a camerei. Pantera a dispărut „și brusc în fața lui se înălță o formă delicată, tremurătoare, ca de zână. Se ivise în calea lui cu un zâmbet tăcut, o condamnare pentru el și Jimmie“. Asemenea unui personaj dintr-o poezie alegorică din secolul al XIV-lea, femeia de safir e Doamna Moarte, o făptură plăsmuită toată din foc, a cărei misiune este să distrugă, după care își schimbă din nou forma și devine mai „iute ca vulturii“, năpustindu-se și apucându-l în gheare pe Johnson, care nu reușește s-o ocolească. Limbajul lui Crane devine atât de extravagant, încât fuga plină de obstacole prin laborator seamănă cu un vis febril, dar, presupunând că n-a uitat de scopul său inițial — să echivaleze incendiul cu Revoluția Americană —, atunci doamna de safir e și Zeița Libertății, devorându-și jertfa umană în interesul cauzei pe care o reprezintă. În laborator, războiul a intrat pe ultima sută de metri și se pare că Johnson trebuie și va muri cu siguranță în această ultimă bătălie.

În toată opera lui Crane nu vom găsi pasaje mai nebunești sau mai ciudate, iar intențiile sale n-au fost niciodată mai obscure. Cum să interpretăm referirea neașteptată la vulturi, de pildă? E o invocare conștientă a păsării-simbol a Americii sau pur și simplu o metaforă utilă pentru viteza de mișcare? Crane își controlează imaginile sau ele îl controlează pe el? Poate că răspunsul e undeva la mijloc, dar dacă și-a propus să creeze o senzație de haos și groază mortală, atunci și-a atins scopul, pentru că mintea cititorului e în vrie.

Ars în ghearele doamnei de safir, Johnson se împleticește prin laborator „răsucindu-se într-o parte și-n alta“, apoi se prăbușește, scăpându-l din brațe pe Jimmie. Băiatul, înfășurat încă în pătură, se rostogolește pe podea, oprindu-se în peretele exterior — aflat direct sub o fereastră. De partea cealaltă a ferestrei e curtea, libertatea e la doar câțiva centimetri, dar băiatul moale și tăcut nu schițează nicio mișcare. Johnson, care a aterizat pe spate, și-a pierdut cunoștința. Nu mai poate face nimic pentru Jimmie. Și nici Jimmie nu poate face nimic ca să se salveze.

Johnson se lovise cu capul de piciorul unui pupitru de modă veche. Pe pupitru erau înșirate niște borcane. Cele mai multe rămăseseră tăcute în toată acea răzmeriță, dar într-unul dintre ele era închis ceea ce părea a fi un șarpe sclipitor, zvârcolitor.

Deodată, sticla se sparse și trupul gros al șarpelui rubiniu se scurse în jos pe vechiul pupitru. Se încolăci șovăitor, apoi își dădu drumul languros pe panta de mahon. Își legănă capul topit, sfârâitor deasupra ochilor închiși ai bărbatului de dedesubt. Apoi, dintr-o pornire mistică, șarpele roșu se puse iar în mișcare, prelingându-se direct peste fața întoarsă în sus a lui Johnson.

Capitolul se încheie cu acidul dogoritor picurând întruna pe fața lui Johnson, apoi Crane își îndreaptă atenția în altă parte: către vehiculele pompierilor care sosesc, către agitația de pe străzi, către clopotele care răsună în școli și biserici și, în sfârșit, către doctorul Trescott, care s-a întors de la pacientul pe care-l tratase și se află în fața casei în flăcări. Soția lui e pe gazon, strigă: „Jimmie! Salvați-l pe Jimmie!“, iar când doctorul o întreabă unde e, ea arată spre etajul casei și spune: „Sus — sus — sus.“ Hannigan începe și el să strige,

avertizându-l pe doctor că nu poate intra prin față, așa că Trescott hotărăște s-o ia pe scara din spate care duce din laborator la etaj. Când își dă seama că ușa dintre curte și laborator e încuiată, o lovește cu piciorul și încearcă să intre. Fumul îl silește să dea înapoi, dar apoi, „aplecându-se mult, pășì în grădina cu flori dogoritoare. Cu toată usturimea din ochi, desluși pe podea, lângă fereastră, o formă învelită într-o pătură fumegândă“. Trescott își ia în brațe fiul și-l duce afară, unde e întâmpinat de o mică armată de bărbați și băieți, „conducătorii marelui asalt pe care-l dădea orașul“, iar în câteva secunde „îl cuprinseră împreună cu povara lui și-l copleșiră cu pături ude și apă“. Apoi în curte apare Hannigan urlând: „Johnson e încă înăuntru! Johnson e încă înăuntru! S-a dus după copil! Johnson e încă înăuntru!“ Fără să șovăie, Trescott dă să se întoarcă înăuntru ca să-l caute pe Johnson, împingându-i furios pe cei care încearcă să-l oprească să mai intre în casă, dar până să se elibereze din mâinile lor, află că altcineva făcuse deja acest lucru.

Un tânăr care era frânar la căile ferate și locuia pe una dintre străzile dosnice în apropiere de familia Trescott intrase în laborator și scosese de acolo ceva pe care-l așezase în iarbă.

Misteriosul frânar nu mai apare niciodată. Intră și iese din scenă în această unică frază, dar umbra nenumită care poartă pe brațe acel „ceva“ și-l lasă în iarbă ar putea fi tot o fantomă din trecutul lui Crane: fratele său Luther, care lucrase ca frânar și cantonier la căile ferate Erie și murise zdrobit la douăzeci și ceva de ani, când căzuse sub roțile unui tren în mișcare. Morți sărind în ajutorul celor la un pas de moarte.

Iar băiatul care ceva mai devreme în acea zi distrusese o floare — o faptă pe care n-o putea „repara“ — fusese salvat de la moartea în grădina cu flori arzătoare ce miroseau a „ură, invidie și răutate“. Tatăl lui îl scosese din casă, dar Johnson îl purtase pe brațe până jos, iar în acel moment din poveste, moartea lui Johnson pare certă.

Între prima și a doua jumătate din Monstrul există o mică punte de legătură.

Orașul zumzăie de zvonuri, povești contradictorii, bârfă. Mai mulți băieți se adună în fața casei, privind vehiculele pompierilor, și se contrazic cu însuflețire în legătură cu cine face treaba cea mai bună,

Numărul Trei, Numărul Doi, Numărul Patru, Numărul Cinci sau Numărul Unu, în timp ce adulții din mulțime vorbesc în șoaptă și colportează zvonul că Jimmie Trescott și Henry Johnson „au murit arși, iar doctorul Trescott însuși a fost crunt rănit“, că au murit toți trei sau că, de fapt, copilul avea pojar „sau așa ceva și negroteiu' ăsta — Johnson — stătea cu el și i s-a făcut somn sau mai știu io ce și a răsturnat lampa“, iar doctorul, venit într-un suflet de la cabinet, ar fi ars de viu împreună cu ceilalți doi. În acest timp, „clopotele orașului băteau neîncetat“.

Orașul a devenit un personaj din poveste, un cor de glasuri neidentificate care exprimă gândurile și sentimentele din Whilomville și doar câțiva locuitori primesc nume, pentru a fi recunoscuți în masa de anonimi în timp ce nuvela își urmează cursul. Unul dintre aceștia e bătrânul judecător Denning Hagenthorpe, iar când „se află public că doctorul, fiul său și negrul sunt în viață“, toți trei sunt duși cu tărgile peste drum, în casa judecătorului. Șase din cei zece doctori din Whilomville vin să examineze pacienții și trag concluzia că arsurile doctorului nu sunt „de importanță vitală“ și că viața băiatului nu e în pericol, chiar dacă „probabil se va alege cu niște cicatrici urâte“. Însă prognosticul pentru cel de-al treilea pacient e total lipsit de speranță. „Negrul Henry Johnson însă avea să moară. Avea arsuri cumplite pe corp și, mai mult decât atât, nu mai avea față. I se mistuise pur și simplu.“

A doua zi dimineață, în timp ce doctorul, întremat, se îngrijește de bandajele lui Johnson în casa judecătorului, Tribune publică știrea falsă despre moartea negrului. Articolul conține un interviu cu Hannigan, care laudă curajul mortului în timpul incendiului și e însoțit de un editorial „alcătuit din cele mai alese cuvinte ale vocabularului redacției“. Crane devine și mai sarcastic când descrie reacția bunilor cetățeni din Whilomville: „Orașul se opri din fluxul gândirii sale obișnuite și-și îndreptă cu respect atenția către memoria grăjdarului“, regretând că „nu avuseseră ocazia să-i întindă o mână de ajutor […] pe când trăia“. Mai sunt și băieții din Whilomville care acum îl venerează pe Johnson ca pe un sfânt și-și aduc aminte cu dezgust de „cupletul odios“ pe care-l cântau de fiecare dată când îl vedeau pe stradă: „Cioara, cioara e nemuritoare / Cu chip negru și privire licăritoare.“ În ultima frază a capitolului zece ni se spune și că „domnișoara Belle Farragut din Watermelon Alley numărul 7“ era logodită și urma să se mărite cu „domnul Henry Johnson“. „Domnul“ e o tușă subtilă — doar unul dintre numeroasele avantaje de a fi mort.

Între timp, Johnson cel ne-mort supraviețuiește într-o stare de agonie neîntreruptă, o victimă a arsurilor care zace în patul său de la etajul

casei judecătorului, cu craniul și chipul pierdut înfășurate în bandaje albe prin care nu se vede decât un singur lucru — un ochi — un singur ochi care nu clipește. Trec mai multe zile, nu ni se spune exact câte, dar după primele patru paragrafe din capitolul unsprezece, când Jimmie, care se recuperează rapid, pleacă împreună cu mama lui din casa judecătorului în vizită la bunicii din Connecticut, începe cea de-a doua parte a cărții.

Doctorul rămâne în urmă, chipurile „să îngrijească de pacienții săi“, dar în fapt pentru a fi alături de Johnson „în lungile nopți și zile de veghe“. Trescott continuă să trăiască, să mănânce și să doarmă în conacul judecătorului de pe Ontario Street, un membru temporar al gospodăriei formată de obicei din doar două persoane: pensionarul burlac Hagenthorpe, al cărui obiect preferat e bastonul său cu măciulie de fildeș, și sora lui nemăritată, a cărei principală însărcinare este să se asigure că el nu-și pierde bastonul. Din acest moment, pe măsură ce povestea se rupe într-o succesiune de mici fragmente adiacente, punctul central al vârtejului narativ se mută de la Johnson la Trescott — și la războiul tăcut pe care doctorul îl poartă cu orașul pentru a apăra ființa umană pârjolită în care se transformase Johnson. Termenii acestui război — și dilema morală pe care o presupune — sunt schițați într-o conversație purtată de doctor și judecător într-o seară, la cină, iar cuvintele lor continuă să planeze asupra restului întâmplărilor din carte, până la ultima frază.

Judecătorul vorbește primul. „Nimeni nu vrea să spună asemenea lucruri“, spune el, „dar, nu știu de ce, am impresia că pe bietul băiat îl paște moartea“. Doctorul nu se simte jignit de această afirmație; la drept vorbind, și el se gândise la asta. Răspunsul său e unul neutru: „Cine știe?“ Judecătorul dezvoltă ideea, recurgând la „stilul rece din sala de tribunal“:

— Poate că nu se cade să vorbim despre asemenea fapte, dar sunt tentat să spun că, ținându-l în viață pe acest negru, dai dovadă de o mărinimie îndoielnică. Din câte-mi dau seama, omul va fi de-acum încolo un monstru, un adevărat monstru, probabil și cu creierul atins. Cine te știe cum te știu eu își dă seama că la tine e o chestiune de conștiință, dar, prietene, mă tem că virtutea se înșală în cazul de față.

Doctorul înțelege. A purtat deja această conversație în sinea lui de peste zece ori și nu doar că-l epuizează, ci îl și sfâșie pe dinăuntru. Îi

răspunde judecătorului cu contraargumentul: „L-a salvat pe fiul meu.“ „Da, răspunse prompt judecătorul, da, știu!“ Agitat, Trescott continuă: „Și ce să fac? Ce să fac? El s-a sacrificat pentru Jimmie. Eu ce să fac pentru el?“

Judecătorul e redus momentan la tăcere. Lasă ochii în jos, ciugulește din castraveții din farfurie, apoi ridică în sfârșit ochii și spune: „Înțelege că va fi creația ta. E numai și numai creația ta. În mod evident, natura l-a abandonat. E mort. Tu îl readuci la viață. Tu îl creezi și va fi un monstru fără minte.“

Răspunsul lui Trescott, dat pe un ton politicos, încărcat brusc de furie, e incontestabil și în același timp un semn de exasperare pură: „O să fie cum zici dumneata, domnule judecător. Poate să fie orice, dar, pentru numele Domnului, mi-a salvat băiatul!“

O izbucnire emoțională, care inspiră un răspuns la fel de emoțional: „Trescott! Trescott! Crezi că eu nu știu asta?“

Doi bărbați inteligenți stau la o masă, luptându-se cinstit cu o problemă care nu are o rezolvare clară, dar pragmaticul judecător e incapabil să cuprindă întreaga sferă a problemei, iar mai târziu, când doctorul revine la el cu o întrebare esențială care i-a scăpat din vedere judecătorului — „Păi, dumneata ce-ai face? L-ai omorî?“ — judecătorul dă înapoi. „Neghiob mai ești, Trescott“, spune el blând. Adverbul e crucial, pentru că Hagenthorpe a înțeles în sfârșit că poziția pe care o susținuse era de fapt un îndemn la crimă, iar doctorii nu se ocupă cu uciderea pacienților; treaba lor este să-i țină în viață. „E greu să iei o hotărâre“, spune judecătorul. Trescott îi dă dreptate. Nu e insensibil la ceea ce încercase să-i spună judecătorul, dar judecătorul se înșală și el știe asta, chiar dacă argumentul său e logic. De aceea e atât de puternică această scenă esențială. Încă o dată, Crane se află la granița dintre coerență și începătoșare, zona nesigură, ambivalentă unde obiectele își pierd conturul în spațiu și nu mai pot fi identificate cu precizie ca fiind ceva sau altceva. Categoriile empirice s-au destrămat. În prima parte a Monstrului, Crane a arătat deja cum se poate aplica această ambivalență și țărilor — o patrie a libertății în care nu toți sunt liberi, o patrie a egalității în care nu toți sunt egali —, iar în partea a doua o folosește pentru a analiza chestiunea morală. Dilema ce să fac e prezentată în conversația dintre doctor și judecător care se încheie adecvat, cu judecătorul repetând cuvintele: E greu să iei o hotărâre. Crane ridică apoi această linie de hotar de la sol și o transformă într-o sârmă pentru acrobații. Îl pune pe doctor pe sârmă, iar în următoarele treisprezece capitole, ne uităm cum merge pe ea, pas primejdios după pas primejdios, și așteptăm să cadă.

Între sfârșitul cinei și începutul următoarei scene se scurge suficient timp pentru ca Johnson să-și fi revenit atât cât să se țină pe picioare și să se târască de colo până colo fără ajutor. Într-o noapte, târziu, Trescott se întoarce de la ultimul său pacient, îl scoate pe Johnson din casa judecătorului și-l duce cu o trăsură în altă parte a orașului — cartierul afro-american, unde doctorul îi plătește șederea la familia lui Alek Williams, vechi prieten cu Johnson. Dacă planul reușește, Trescott va putea să-și vadă de treburile lui (să-și întrețină familia, să se ocupe de cabinetul său) și totodată să rămână suficient de aproape pentru a nu-și scăpa din ochi pacientul.

Bărbatul ars e acoperit din cap până-n picioare de „o manta de modă veche“. Crane nu doar că nu vrea să distragă cititorul descriind rănile crunte de pe trupul lui Johnson, dar nici despre starea feței lui Johnson nu spune nimic. Presupunem că i-au fost scoase bandajele, dar nici atunci, nici în alt moment al poveștii, Crane nu încearcă să descrie chipul unui bărbat fără chip. Desigur, îl vor vedea alte personaje și toate vor fi oripilate, dar cititorii sunt lăsați să și-l imagineze singuri.

În acest capitol sunt dezvăluite două lucruri importante, deși niciunul explicit. În timpul drumului cu trăsura prin oraș, Crane ne lămurește imediat că Johnson e încă în stare să vorbească — o surpriză plăcută —, dar la scurt timp, când îl auzim vorbind și răspunzând comentariilor doctorului, înțelegem că nu mai e zdravăn la cap. Focul i-a afectat creierul, transformându-l într-un idiot. Unul jovial, se pare, dar, așa cum anticipase judecătorul ceva mai devreme, nu mai poate pătrunde ce i se spune și nu mai poate închega nici măcar un singur gând coerent. Al doilea lucru e legat de doctor. Până în acel moment a fost prezentat ca o figură nobilă, un bărbat principial, de ispravă, care s-a achitat de datoria morală cu o eleganță și o tenacitate ieșite din comun, dar după ce trăsura oprește în curtea familiei Williams, aflăm un adevăr mai întunecat despre el: se află sub o presiune imensă, apăsarea deciziei de a-l susține și proteja pe Johnson i-a sleit resursele interioare și e pe punctul de a ceda. Alek Williams, soțul lui Mary și tatăl a șase copii, iese să-l întâmpine pe doctor și să-l salute pe prietenul său Henry, dar când Johnson iese la lumină…

Williams rămase o clipă cu gura căscată, apoi răcni ca un om înjunghiat în inimă.

Preț de-o fracțiune de secundă, Trescott păru să caute epitete. Apoi tună:

— Caraghios bătrân și negru… caraghios negru… Gura! Gura! M-ai auzit?

Williams se supuse pe loc și nu mai țipă, ci continuă cu glas scăzut:

— Duamne feri! Cine-ar fi crezut? Duamne feri!

Trescott vorbi iar ca un comandant de batalion.

— Alek!

Bătrânul negru cedă iar, dar își repetă în barbă cu glas șoptit:

— Duamne feri! Era înfricoșat și tremura.

Izbucnirea doctorului ne risipește iluzia că vom asista la o dramă sentimentală reconfortantă, cu un doctor alb și eroic care apără drepturile unui servitor negru tratat cu cruzime, în timp ce din culise răsună un splendid cor gospel. Trescott e un bărbat imperfect și frământat, un om în carne și oase. Johnson e o epavă umană. Alek Williams e un prost, iar cei șase copilași ai săi, care se ascund după sobă când îl întrezăresc pentru prima oară pe monstru, sunt șase copii înspăimântați.

După un capitol destul de incoerent în care Williams își renegociază cu judecătorul leafa săptămânală (familia lui e terorizată de Johnson și cere mai mulți bani), povestea progresează rapid, sărind dintr-o parte în alta a orașului ca într-un montaj cinematografic cu tăieturi

bruște, aruncându-l pe cititor, pe rând, în episoade de sine stătătoare — portrete în detaliu ale uneia sau alteia dintre fațetele vieții în Whilomville. La frizeria lui Reifsnyder, patru bărbați discută și nu cad de acord dacă Trescott a procedat corect sau greșit salvându-i viața lui Johnson. Unul dintre ei spune că un cărăuș angajat la băcănie, Johnnie Bernard, a văzut „un lucru oribil“ în fața cocioabei lui Alek Williams și n-a mai putut mânca două zile, ceea ce-i face pe ceilalți să se lanseze în speculații morbide despre povara doctorului și despre „cum o fi să rămâi fără față“. Când Williams se întoarce victorios acasă, după ce-l convinsese pe judecător să-i mărească salariul de la cinci la șase dolari pe săptămână, el și soția lui intră cu grijă, în vârful picioarelor, în camera tăcută a lui Johnson și descoperă că locatarul lor a fugit. Acțiunea sare apoi pe neașteptate la o casă dintr-un cartier alb, locuit de clasa mijlocie. O fetiță pe nume Theresa Page dă o petrecere. După certuri îndelungate cu mama, tatăl intervenise, hotărând să-i facă pe voie, iar petrecerea e în plină desfășurare, cu zece băieței și zece fetițe care stau la masa din sufragerie „cu afectare“, în timp ce Theresa și mama ei îi servesc cu felii din cinci torturi diferite pregătite special de mamă, plus înghețată și „limonadă din belșug“.

Într-o clipă ne adâncim în lumea jocurilor care despart grupul fetelor de cel al băieților. După tort, două fete stau pe canapea cu spatele la fereastră, „surâzându-și tandru una alteia“ și dându-le peste nas băieților, iar când una dintre ele aude un foșnet la fereastră, se întoarce să vadă ce este. În următoarea clipă se pune pe urlat și-și acoperă fața cu mâinile. Ceilalți se uită și ei, dar, dacă fusese într-adevăr ceva acolo cu o clipă în urmă, dispăruse între timp și nici chiar când câțiva băieți își iau inima în dinți și se aventurează afară, în întuneric, nu găsesc nimic. Fetița insistă să plece acasă, tremurând și plângând, dar odată ajunsă acasă, „nici măcar în fața maică-sii nu se făcu înțeleasă. Era un bărbat? Nu știa. Era pur și simplu ceva, ceva îngrozitor“.

Între timp, pe Watermelon Alley numărul 7, pe veranda șubredă a familiei Farragut, Belle, împreună cu fratele ei mai mic, Sim, și cu mama lor obeză le „strigă bârfe“ vecinilor, care sunt și ei instalați pe verandele lor șubrede, când „ceva“ apare în fața lor și face „o plecăciune amplă, până-n pământ“. Este monstrul, o făptură care-i înspăimântă așa de rău, că o tulesc imediat în casă. Belle, care „se smiorcăie“, e nevoită să se târască în patru labe, pentru că o lasă genunchii. Totuși, în timp ce într-o casă plânge un copil, iar în alta izbucnește o dispută conjugală, politicosul „monstru jovial“ își continuă plecăciunea. „Ceva“-ul spune: „Nu te deranjesc, don’șoara Fa’gut […] Zău că nu. Te-ntrăb dacă vii cu mine la danț, don’șoara

Fa'gut. Te-ntrăb dacă-mi faci osebita onoare ca să te-nsoțesc cu ocazia asta, don'șoara Fa'gut." Belle reușește în sfârșit să intre în casă, dar monstrul vine după ea, își scoate pălăria și-și repetă rugămintea politicoasă, manierată. Panicată, fata nu răspunde și se aruncă la podea, iar monstrul se așază „pe marginea unui scaun, bolborosind invitații politicoase și ținându-și cu delicatețe pălăria veche în dreptul stomacului". Între timp, doamna Farragut iese în fugă din casă pe ușa din spate și, în ciuda „greutății enorme", reușește să sară un gard de lemn înalt din curte. O combinație de teroare și slapstick, cu un strop de condescendență rasială pe deasupra (negrii sunt uneori atât de caraghioși), dar scena confirmă că Johnson, acum redus mintal, e o ființă pașnică, neagresivă, care nu are de gând să bage în sperieți sau să rănească pe cineva. E și ultima oară când îl auzim vorbind. După asta se va mulțumi să mormăie încetișor pentru sine.

Casa familiei Trescott e aproape reconstruită. Doctorul stă la biroul său din laboratorul refăcut, iar comandantul poliției îi spune că Johnson a fost găsit de dimineață „hoinărind pe străzi", deși e un mister unde-și petrecuse noaptea. Pentru moment, poliția l-a trimis „la zdup" pentru propria lui protecție, dar pentru că nu greșise cu nimic și nu încălcase nicio lege, aveau de gând să-i dea drumul, la care doctorul spune: „O să vin eu să-l iau." Comandantul continuă:

— Trebuie să spun că s-a făcut de ispravă cât a umblat liber. Mai întâi a stricat petrecerea unor copii la familia Page. După care s-a dus pe Watermelon Alley. Oho! Prăpăd a făcut pe-acolo. Bărbați, femei, copii fugind care-ncotro, urlând ca din gură de șarpe. Cică o bătrână și-a rupt piciorul sau așa ceva când a sărit un gard. Dup-aia omul a ieșit pe strada principală, de-au apucat-o pandaliile pe o fată irlandeză și a ieșit un soi de scandal. A luat-o la fugă, cu o grămadă de oameni după el, care-l băteau cu pietre. Dar a reușit cumva să-și piardă urma încoace, lângă topitorie, la triaj. L-am căutat toată noaptea, dar nu l-am găsit.

— E rănit cumva? L-a nimerit careva cu vreo piatră?

— S-ar zice că nu prea mai ai ce răni la el, nu-i așa? S-ar zice că mai rănit de-atât nu se poate. Nu. Nu l-au nimerit. Sigur că n-a vrut nimeni să-l lovească de fapt, dar știți de ce-i în stare gloata. E… cum ar

veni…

— Da, știu.

Doctorul a dat de greu. La vestea tulburătoare că Johnson a fost bombardat cu pietre și la teama că ar putea da peste o gloată și mai ostilă în viitor (știm de ce e în stare gloata) se adaugă eșecul planului de a-l găzdui pe Johnson la Alek Williams, care a întors totul pe dos și l-a readus pe Trescott în punctul de plecare, în fața problemei pe care o crezuse deja rezolvată: ce e de făcut? Dar asta nu e tot, nici pe departe. Polițistul începe să povestească despre fetița care se speriase la petrecere — fiica lui Jake Winter — care „cică s-ar fi îmbolnăvit rău". Trescott se miră. El e doctorul familiei Winter, iar dacă fetița s-ar fi îmbolnăvit, părinții l-ar fi chemat. „Păi, știți", spune polițistul, „Winter a… mă rog, Winter a înnebunit de-a binelea din cauza acestei tărășenii. Voia… voia să fiți arestat". Doctorul nu înțelege despre ce e vorba. „Să fiu arestat? Idiotul! Pentru ce, Doamne iartă-mă, să fiu arestat?"

— Oh, o tot dădea cum că n-aveți dreptul să îngăduiți ca ăsta — ca omul ăsta să umble liber. Dar eu i-am spus să-și vadă de treburile lui. M-am gândit să vă anunț, totuși. Și, domnu' doctor, mai bine vă mărturisesc pe loc că se vorbește mult despre ființa asta. Dac-aș fi în locul dumneavoastră, aș trece pe la arest noaptea târziu, pentru că e posibil să fie lume strânsă la poartă, și zic să v-aduceți… ăă… o mască sau un văl, ceva.

O mulțime adunată în fața unei închisori sugerează o gloată violentă, iar o gloată violentă, în aceste circumstanțe, sugerează posibilitatea linșajului. Brusc, în aer planează amenințarea violenței și, din moment ce Jake Winter vociferează indignat, cerând arestarea doctorului, nu doar bietul Henry Johnson e în pericol. Dacă un monstru umblă liber, atunci sigur că vinovat de asta se face creatorul monstrului, pentru că Trescott eliberase o infecție în sângele orașului Whilomville și, după cum îl avertizează, empatic, comandantul poliției pe doctor, Winter nu e singurul care-l arată cu degetul. Tot orașul vorbește despre asta.

Trecem la alt capitol și imediat ce aterizăm în bucătăria Marthei

Goodwin, auzim ce anume se vorbește. „O femeie cu o minte strălucită“, redutabila Martha e una dintre cele mai vii creații satirice ale lui Crane și joacă rolul unei Casandre parțial smintite, care spune adevărul, „cea mai aprigă voce critică din oraș“. În acest capitol abia ne e prezentată, dar după alte trei capitole, când intră în acțiune, înțelegem din ce stofă e făcută. Pentru început însă, aflăm următoarele:

Avea opinii dure ca diamantul despre situația din Armenia, despre situația femeilor din China, despre flirtul doamnei Minster de pe Niagara Avenue cu tânărul Griscom, despre conflictul de la ora de Biblie de la școala baptistă de duminică, despre datoria Statelor Unite față de insurgenții cubanezi și multe alte subiecte colosale. Întâlnirea ei cea mai profundă cu violența fusese într-o zi în care văzuse un câine ciomăgit, dar planul femeii de a reforma lumea propunea măsuri drastice. Susținea, de pildă, că toți turcii ar trebui aruncați în mare și înecați, iar doamna Minster și tânărul Griscom ar trebui spânzurați deodată, unul lângă altul. La drept vorbind, această femeie a păcii, care trăise doar în vreme de pace, susținea întruna o cauză de o ferocitate nemărginită. În aceste chestiuni era invulnerabilă, pentru că în cele din urmă își strivea toți adversarii strâmbând din nas. Acest fel de a strâmba din nas era o forță activă. Pentru adversarii ei, era ca o lovitură în moalele capului și, din câte se ştia, nimeni nu-şi revenise de pe urma acelei expresii de dispreț suprem. Îi lăsa pe toți fără suflu, înfrânți. Nu mai încercau s-o sfideze niciodată. Iar Martha patrula prin bucătăria ei cu o mină severă, o făptură invincibilă ca Napoleon.

În acea zi, una dintre tovarășele Marthei dă buzna ca să-i împărtășească ultimele noutăți. „Henry Johnson a scăpat de unde-l țineau“, spune Carrie Dungen „și azi-noapte a venit în oraș de i-a speriat pe toți de moarte, nu alta“. Martha scoate un „Măi, să fie!“ empatic — care are forța unui „V-am spus eu!“ victorios —, apoi adaugă: „Iată, s-a împlinit profeția mea.“ Carrie Dungen turuie întruna despre mica Sadie Winter, cât e de bolnavă, că tatăl ei încearcă să-l trimită în arest pe doctorul Trescott și că în fața închisorii e „mereu“ lume. În acel moment, sora Marthei, „o femeie plăpândă, care dârdâia întruna“ pe nume Kate, lasă deoparte romanul pe care-l citea la etaj și intră în bucătărie să-și dea și ea cu părerea.

— Așa-i trebuie, să-și piardă toți pacienții, spuse ea deodată, pe un ton setos de sânge. Reteza cuvintele de parcă ar fi avut o foarfecă pe buze.

— Păi, s-ar putea să și-i piardă, strigă Carrie Dungen. N-au zis mulți că nu mai vor să aibă de-a face cu el? Dac-ai fi bolnav și speriat, ți-ar fi o frică de moarte de doctorul Trescott, nu? Mie mi-ar fi. M-aş tot frământa.

Martha, care se plimba de colo până colo […] le cerceta pe celelalte două femei cu o căutătură încruntată.

Fiecare schimbare a decorului e însoțită de o schimbare de ton, dar cu toate acestea, Crane își continuă povestea și oferă informații noi: aflăm acum (dacă informațiile lui Carrie Dungen sunt corecte) că Winter nu e singurul pacient care a renunțat la doctorul Trescott. Și chiar dacă minte, bârfa se răspândește în oraș și atâta vreme cât există destui oameni dispuși să creadă în ea, bârfa e mereu adevărată.

Jimmie și mama lui s-au întors din Connecticut. Nu se spune nimic despre starea lui fizică, iar în această nuvelă plină de salturi temporale mari și de tăceri auctoriale imense, nu ne rămâne decât să presupunem că pielea băiatului s-a vindecat și că nu va rămâne cu cicatrici. După proza bogată în detalii din prima jumătate a Monstrului, proza din a doua jumătate, cu ritmul său rapid, e epurată până la schelet pentru a accentua viteza narațiunii. Există câteva pauze de tras sufletul (pasajul despre Martha Goodwin, de pildă), dar în general, Crane avansează în forță, pentru a crea un efect de simultaneitate (Carrie Dungen vorbește cu Martha Goodwin în timp ce comandantul poliției vorbește cu Trescott) și în loc să se oprească asupra detaliilor care i-au atras atenția dintotdeauna (lumina care se strecoară printre crengile unui copac, un gând care trece prin mintea unui personaj), omite cât mai mult. Materialul cu care lucrează a devenit mai cuprinzător — include mai multe personaje decât înainte, oameni din toate clasele și din toate părțile orașului, un microcosmos al întregii societăți —, dar şi-a redus metoda la o formă de minimalism cât se poate de strictă: să spună cât mai multe în cât mai puține cuvinte. E o metodă pe care a aplicat-o doar celei de-a doua părți din Monstrul. A simțit că natura acelor capitole i-o impune pentru a-și atinge scopul, dar în alte povestiri ulterioare avea să

folosească alte metode, adecvate lor. Crane n-a renunțat niciodată la experiment. Pentru moment a devenit minimalist, dar până la urmă minimalismul a fost doar un alt instrument de folosit la nevoie, încă o cheie franceză din trusa uneltelor sale de scriitor.

După ce se întoarse din Connecticut, micul Jimmie se arătă mai întâi înfricoșat de monstrul care locuia în camera de deasupra șopronului cu trăsuri. Nu reușea să-l recunoască deloc. Încetul cu încetul însă, frica îi păli sub imperiul unei fascinații stranii. Se apropie tot mai mult de el.

Într-o zi, monstrul stătea pe o ladă din spatele grajdului, bucurându-se de razele soarelui de după-amiază. Capul îi era înfășurat într-un văl gros de crep.

Așadar, Johnson s-a întors în vechea lui cameră, iar protectorul său a ascultat de sfatul comandantului poliției și a acoperit capul monstrului cu un văl. Iar Jimmie e în curte, împreună cu un grup numeros de prieteni, arătându-l mândru pe ciudatul familiei Trescott publicului format din băieți speriați, cu gurile căscate. Urmează o scenă înfiorătoare, cu micul Jim prezidând ca maestru de ceremonii un joc de curaj și bravadă care are să facă din el „eroul găștii“. Provocat să atingă făptura așezată pe ladă, „el se duse la monstru și-i puse delicat mâna pe umăr. «Salut, Henry», spuse el cu un glas care tremura ușor. Monstrul fredona un cântecel ciudat de-al negrilor, nu mai mult decât un firicel de sunet, și nu-l băgă în seamă pe băiat“. Triumfător, Jimmie îl provoacă la rândul său pe băiatul care-l provocase să se încumete la aceeași ispravă și o țin tot așa până când doamna Hannigan din curtea vecină observă că în grup e și fiul ei, Eddie, și urlă la el „de parcă o omora cineva“ să vină „imediat“ acasă. În scurt timp se întoarce doctorul Trescott, care-i trimite scurt pe toți la plimbare. A doua zi dimineața, își convoacă băiatul la o discuție. Când Jimmie îl lămurește ce făcuseră el și ceilalți…

Trescott gemu adânc. Avea o expresie atât de suferindă, încât băiatul, uimit de tot acel mister, izbucni brusc în hohote jalnice.

— Haide, haide. Nu plânge, Jim, spuse Trescott, dând ocol biroului. Doar că… Se așează într-un imens fotoliu din piele, pentru citit, și-l luă pe băiat pe genunchi. Doar că vreau să-ți explic…

Desigur, nu ni se precizează ce-i spune, dar cititorul poate completa cu ușurință ce lipsește.

Un coleg doctor din oraș a fost chemat să-și îngrijească sora muribundă și-l roagă pe Trescott să-i țină locul cât lipsește. Trescott e gata să-l ajute, iar a doua zi dimineață, înarmat cu un dosar de cazuri medicale primit de la doctorul Moser, se duce la primul nume de pe listă. Întâmplător, acesta este Winter, dar cumva — în mod ciudat — lui Trescott nu i se pare „un detaliu important“. Ne întrebăm de ce. Winterii au renunțat la serviciile lui de medic, iar lui Trescott i se spusese că Jake Winter ajunsese chiar până la a cere arestarea lui. N-ar trebui să fie detalii importante, iar Trescott n-ar trebui să se teamă întrucâtva să le calce pragul? Prea naiv ca să-și vadă propriul interes, doctorul n-a înțeles cu câtă înverșunare se întorseseră împotriva lui Winter și ceilalți din oraș. Sună la ușă, iar când doamna Winter îi deschide, el îi dă bună dimineața pe un ton voios. Îi spune că îi ține locul doctorului Moser, iar femeia îl privește perplexă, „paralizată de uimire“. În timp ce ea dă fuga după soțul ei, Trescott intră în casă și se duce în salon. Winter apare în prag și întreabă tăios: „Ce vrei?“ „Ce vreau?“ răspunde Trescott. „Ce vreau?“ — până când brusc, într-un târziu, realizează în ce situație se află. Exprimând concluzia în termeni dintre cei mai dramatici, Crane adaugă: „Din bezna junglei îi răsuna în urechi o încercare cu totul nouă.“ „Da, asta te-am întrebat“, îl repede Winter. „Ce vrei?“

Încercând să-și păstreze calmul, Trescott se uită peste notițele primite și spune că starea fetiței pare „destul de gravă“. Îl sfătuiește pe Winter să se adreseze altui doctor, apoi transcrie observațiile lui Moser în carnetul său. La plecare, rupe pagina și i-o întinde lui Winter, care însă dă înapoi, iar pagina cade pe podea.

— O dimineață bună, spuse Trescott din hol.

Această retragere placidă păru să deștepte deodată ferocitatea lui Winter. Parcă și-ar fi amintit toate adevărurile pe care le pregătise pentru a i le arunca în față lui Trescott. Așa că-l urmă în hol, apoi la

ușă și de-acolo pe verandă, lătrând aprins de mânie de la o distanță respectuoasă. În timp ce Trescott întorcea imperturbabil capul iepei către drum, Winter rămase în picioare pe verandă, chelălăind întruna. Parcă era un cățeluș.

Între timp, în bucătăria Marthei Goodwin, Carrie Dungen dă buzna încărcată cu noutăți. Toată lumea auzise de „scena oribilă“ care avusese loc de dimineață și că Jake Winter îi spusese doctorului Trescott „fix ce credea despre el“. Doamna Howarth (o reverență pentru Cora) „auzise prin obloanele din față“ și „deja aflase tot orașul“ ce-i spusese Winter doctorului, anume că Sadie nu-și mai revenise din noaptea când Henry Johnson o speriase la petrecere, că el îl consideră responsabil pe doctor, deci cum îndrăznește „să-i calce pragul și… și… și…“ Dar nu, spune Martha, întrerupând conversația dintre Carrie și sora ei, Sadie nu e deloc bolnavă, ci s-a dus la școală „aproape tot timpul“. Cum celelalte refuză să accepte acest lucru, „Martha se întoarse dinspre chiuvetă. Ținea în mână o lingură de fier și părea gata să le atace. «Sadie Winter a trecut pe-aici dimineața de multe ori de-atunci încoace, cu ghiozdanul la ea. Unde se ducea? La o nuntă?»“ Apoi continuă răspicat: „«Să fi fost eu în locul doctorului Trescott, i-aș fi zburat capul nenorocitului de Jake Winter.»“

Carrie se regrupează și, „găsind sprijin și înțelegere în zâmbetul lui Kate“, îi ripostează curajoasă Marthei:

— Cine să i-o ia în nume de rău unui om care se înfurie când fetița lui trage o spaimă soră cu moartea și se îmbolnăvește din cauza asta și așa mai departe. În plus, cum spune toată lumea…

— Oh, nu-mi pasă ce spune toată lumea, zise Martha.

— Ei, nu te poți pune cu întregul oraș, răspunse Carrie, brusc sfidătoare.

— Nu, Martha, nu te poți pune cu întregul oraș, ciripi Kate, grăbindu-se să-i țină isonul căpeteniei sale.

— Întregul oraș! exclamă Martha. Aș vrea să înțeleg și eu ce numiți voi „întregul oraș“. Prostovanii ăia care se tem de Henry Johnson, ăia sunt pentru voi „întregul oraș“?

Dar… dar, răspunde Carrie, Henry Johnson este înspăimântător și „Toată lumea se teme de el“. Martha o întreabă cu dispreț de unde știe asta din moment ce nu l-a văzut cu ochii ei, iar Carrie nu se poate apăra decât apelând la vechiul ei argument: „Așa spune toată lumea.“

Apoi adaugă, sărind brusc la alt subiect — în eventualitatea că Martha nu aflase — că familia Hannigan își vinde casa și se mută în altă parte din oraș.

„«Din cauza lui?» întrebă Martha.“

Da, din cauza lui.

Toamna. Arțarii din Whilomville s-au colorat în galben și purpuriu și, privind frunzele căzând pe pământ, băieții „visează la clipele când vor aduna mormane întregi pe străzi și le vor arde în serile ce se lasă pe neașteptate“. Judecătorul Hagenthorpe împreună cu trei dintre „cetățenii cei mai activi și mai influenți“ din oraș merg pe Niagara Avenue, ca să-i facă o vizită doctorului Trescott. Delegația e condusă de un bărbat cu un nume ciudat, John Twelve, angrosist de produse alimentare, care are o avere de patru sute de mii de dolari, dar „se zvonește că ar avea o avere de peste un milion“. Capitolul doisprezece din Evanghelia după Ioan începe cu câteva referiri țintite la învierea lui Lazăr, cel mai uluitor dintre miracolele săvârșite de Isus. Doctorul Trescott a izbutit un miracol asemănător sculându-l din morți pe Henry Johnson și, deși Crane nu-l compară pe doctor cu Isus, amândoi au sfidat legile naturii și din acest motiv sunt priviți cu suspiciune. (Hagenthorpe spune la cină: „În mod evident, natura l-a abandonat. E mort. Tu îl readuci la viață.“) În Evanghelia după Ioan, miracolul îi aduce lui Isus o armată de adepți noi, dar e totodată actul care-i inspiră pe farisei și pe mulți alții să se întoarcă împotriva lui, iar când Isus intră în Ierusalim în Duminica Floriilor, cum i se spune azi, povestea bine cunoscută se îndreaptă încetul cu încetul spre punctul culminant. În rolul său de doctor, Trescott și-a făcut datoria creștinească vindecând un om rănit prin protocoalele riguroase ale științei medicale, însă în același timp a creat un monstru, ceva care a infectat Whilomville cu o boală nouă — o epidemie de frică — și dacă

acel ceva nu e îndepărtat, orașul va scăpa cu totul de sub control. Cei patru cetățeni distinși care-i fac o vizită lui Trescott sunt reprezentanți ai status quoului și și-au asumat rezolvarea problemei. Sunt extraordinar de curtenitori și înțelegători față de doctor, dar, deși pretind că-l admiră pentru ceea ce face și că sunt preocupați de binele lui, de fapt sunt oameni practici și ipocriți și ar abandona fără să clipească orice principii etice pe care le au sau cred că le au pentru a restabili ordinea în oraș.

Când John Twelve începe să vorbească, Trescott își îndreaptă ochii spre judecător, sperând la un sprijin cât de mic, dar bătrânul stă cu bărbia rezemată în baston și refuză să-l privească. Le e drag tuturor, îi spune Twelve doctorului, dar se tem că dacă o va ține tot așa, își va distruge viața. Nu-și distruge viața, răspunde Trescott. Bine, admite Twelve, dar își face foarte mult rău. „Din primul doctor al orașului, ai ajuns ultimul. Asta în mare parte pentru că mereu există o mulțime de neghiobi cu tărâțe-n în cap, desigur, dar asta nu schimbă situația.“ Alt bărbat, nenumit, trântește: „Femeile sunt de vină.“ Îl ignoră cu toții, iar Twelve continuă: „Chiar dacă pe lume sunt o mulțime de neghiobi, nu există niciun motiv pentru ca dumneata să te pui cu ei și să te distrugi. Vezi dumneata, n-ai ce lecții să le dai.“ Trescott răspunde cu un zâmbet obosit că nu încearcă să le dea lecții, dar când dă să explice, nu-i iese decât un bâlbâit incoerent: „Eu… e o chestiune de… în fine…“ Bărbatul nenumit trântește iar: „Femeile sunt de vină“ și iar e ignorat de ceilalți. Twelve propune să-l ducă „pe Johnson undeva în vale“, dar Trescott îl întrerupe spunând că nimeni nu-l poate îngriji la fel de bine ca el. Descumpănit, Twelve pomenește de „flecuștețul de fermă“ pe care avea de gând să i-o dea lui Henry, iar după câteva momente începe și el să se bâlbâie. „Iar dacă dumneata… iar dacă dumneata… dacă dumneata… fiindcă ți-a ars casa sau mai știu eu… păi, toți băieții erau gata să ți-l ia de pe cap și… și…“ Penultimul capitol se încheie cu un impas. Trescott nu se clintește, iar ceilalți sunt în pană de idei.

Trescott se ridică și se duse la fereastră. Le întoarse spatele. Bărbații așteptau tăcuți. Când se întoarse, rămase cu fața în umbră.

— Nu, John Twelve, spuse el, nu se poate.

Din nou tăcere. Deodată, cineva se foi pe scaun.

— Păi, atunci o instituție publică, începu el.

— Nu, spuse Trescott. Instituțiile publice sunt toate foarte bune, dar n-o să meargă acolo.

La coada grupului, judecătorul Hagenthorpe își mângâia îngândurat măciulia de fildeș șlefuit a bastonului.

Încă un salt temporal. E iarnă, iar Trescott se întoarce acasă într-o seară și „își scutură zăpada de pe încălțări și fulgii de pe umeri“. Doctorul intră în casă și-l găsește pe Jimmie singur în salon, „citind cu greutate dintr-o carte mare despre girafe, tigri și crocodili“. Doctorul îl întreabă pe băiat unde e mama lui, dar Jimmie nu știe sigur. Probabil că e la etaj, spune el.

Trescott o strigă de la piciorul scării, dar nu primește răspuns. Urcă, intră într-un salonaș slab luminat și o vede pe soția lui „încovrigată pe un fotoliu“. O întreabă dacă-l auzise strigând-o, dar ea nu răspunde nici de data asta și, când doctorul se apleacă deasupra fotoliului ca să înțeleagă care e problema, o aude cum încearcă „să înăbușe un suspin în pernă“. Speriat, o întreabă de ce plânge, dar răspunsul ei e mai degrabă o fofilare. „Mă doare capul, Ned, mă doare capul îngrozitor.“

Își trase un scaun lângă fotoliul ei. Apoi, aruncând o privire spre zona luminată de geamurile roșii mate, văzu o masă joasă care fusese adusă lângă sobă, încărcată de ceșcuțe și farfurioare cu prăjituri pentru ceai netăiate. Își aminti că era miercuri, ziua când soția lui primea vizite.

— Cine a venit azi aici, Gracie? întrebă el.

Dinspre umărul lui se auzi înfundat:

— Doamna Twelve.

— I-auzi… hm, făcu el. Anna Hagenthorpe de ce n-a venit?

Glasul înfundat se auzi iar dinspre umărul lui:

— Nu se simțea prea bine.

Trescott privi în jos la cești, numărându-le mecanic. Erau cincisprezece.

— Haide, haide, spuse el. Nu plânge, Grace. Nu plânge.

Vântul se tânguia pe lângă casă, iar zăpada bătea pieziș în geamuri. Cărbunii din sobă se reașezau din când în când cu zgomot, iar cele patru plăci de mică împrumutau noi luciri stacojii. Cum stătea cu capul ei pe umăr, Trescott se pomenea din când în când că încearcă să numere cestile. Erau cincisprezece.

E un sfârșit extrem de liniștit și reținut, un scâncet stins care conține totuși întreaga forță anihilatoare a exploziei la care s-ar fi putut aștepta cititorul, pentru că așa se sfârșește lumea, iar cu această mică scenă din încăperea slab luminată de la etaj, lumea s-a sfârșit cu siguranță. Membrii familiei Trescott au fost marginalizați. Nu-și mai găsesc locul în orașul unde trăiseră și prosperaseră ani de-a rândul, convinși că-și cunosc bine comunitatea, căci ce s-a ales din ei când aceste convingeri le-au fost infirmate? Sunt și totuși nu sunt acolo, blocați într-o formă aparte de exil care-i condamnă să trăiască asemenea unor emigranți interni în propriul lor colț de lume, în propria lor casă, iar tragedia ascunsă, implicită a poveștii este că vor rămâne blocați pentru totdeauna în acel non-loc intermediar. Unde s-

ar putea duce? Doctorul și-a jurat să aibă grijă de monstru cât timp va trăi și nimic nu-l va face vreodată să-și încalce legământul. Henry Johnson e de-acum o parte din el însuși și, oriunde s-ar duce, Johnson îl va urma. Dac-ar încerca s-o ia de la capăt în alt loc, acesta se va dovedi a fi în cele din urmă tot un Whilomville.

Religia nu e nici măcar pomenită în această carte alcătuită din mici fragmente explozive. Se aud clopotele bisericilor, dar nimeni nu e văzut la biserică, nimeni nu-l invocă pe Dumnezeu și niciun preot sau om al bisericii nu joacă vreun rol în comunitate. Însă prin crearea unui personaj pe nume John Twelve, Crane aproape că se roagă de cititori să deschidă Evanghelia după Ioan și să recitească capitolul doisprezece. Știm ce sentimente contradictorii îi inspirau religia părinților săi și soldații creștini din „Whilom drum corps“, dar Crane era un bun cunoscător al Bibliei, atât de bun, încât muzica prozei sale conține deseori în străfunduri ritmurile versiunii regelui Iacob și, cum prin personajul John Twelve face aluzie la Evanghelia după Ioan, mă întreb dacă nu cumva, atunci când John Twelve îi spune lui Trescott că „din primul doctor al orașului, ai ajuns ultimul“, Crane se gândește la un verset din altă evanghelie, pentru că pare a fi ecoul unui celebru verset din capitolul douăzeci al Evangheliei după Matei: „Astfel vor fi cei de pe urmă întâi și cei dintâi pe urmă, căci mulți sunt chemați, dar puțin aleși.“[95] Trescott fusese oare chemat și, dacă da, fusese și ales? Iar dacă fusese ales, pentru ce fusese ales? Există un singur răspuns plauzibil: pentru martiriu. „Nu, John Twelve, nu se poate“, spune el. Iar cu aceste cuvinte se alătură martirizatului Henry Johnson împotriva bărbaților albi care controlează orașul și devine la rândul lui martir. Bărbatul negru și bărbatul alb vor împărți din acel moment același destin.

Dumnezeu să binecuvânteze America și-n veci să-i fluture drapelul.

9

Mireasa vine la Yellow Sky.

O tragedie urmată de o comedie. O schimbare de ton la fel de radicală ca un salt de la Regele Lear la Cum vă place, dar în ciuda diferențelor dintre ele, ambele opere sunt produsul aceleiași imaginații și ambele sunt generate de o serie de conflicte umane insolubile. Îl pomenesc pe Shakespeare nu ca să-l compar cu Crane, ci pentru că e cel mai pur

exemplu de scriitor cu minte suficient de amplă și flexibilă pentru a înțelege că fiecare ființă umană e o colecție de mai multe ființe, iar dacă azi plâng și afurisesc ziua în care m-am născut, mâine aș putea sări din pat întrebându-mă ce să mănânc la micul dejun — ouă jumări, fierte sau ochiuri. Granița dintre tragedie și comedie e subțire, iar în piesele lui Shakespeare, singura diferență dintre cele două e dată de întâmplările din ultimul act. În Lear, jumătate dintre personaje zac moarte pe scenă. În Cum vă place, cu toții se căsătoresc și trăiesc fericiți până la adânci bătrâneți. În comedia lui Crane, noutatea este că povestea începe cu o căsătorie și se derulează invers și, chiar dacă la sfârșit nu moare nimeni, pe parcurs se iscă destule conflicte între oameni — suficiente ca să țină cititorul cu sufletul la gură până-n ultima clipă.

Atât Monstrul, cât și „Mireasa vine la Yellow Sky“ sunt studii ale dislocării spirituale. Amândouă se desfășoară în fundături rurale — un orășel din statul New York, respectiv un sat texan microscopic chiar la nord de Rio Grande — și, pe măsură ce fiecare loc se transformă din ceva familiar și solid în ceva străin și incomprehensibil, personajele centrale sunt silite să facă față noii realități care răsare în jurul lor. În Monstrul, agentul disruptiv e hazardul (un incendiu), în timp ce în westernul lui Crane, timpul e forța destabilizatoare care răstoarnă vechile tradiții și în cele din urmă le distruge. Nuvela se încheie cu distrugere. Povestirea se termină cu un hohot de râs scurt și răsunător.

Jack Potter, șeriful veteran din Yellow Sky, a plecat la San Antonio, unde și-a găsit o mireasă, iar povestea începe cu însurățeii într-un tren, gonind spre orașul șerifului, care e spre vest față de punctul lor de plecare, deși „privind pe fereastră […] câmpiile Texasului păreau să se desfășoare spre est“. O eroare de percepție banală, des întâlnită în trenuri, iar Crane o strecoară în prima frază pentru a anunța subtil premisa care va pune în mișcare micul său text: Estul a cuprins Vestul, iar vremurile frontierei sălbatice au apus. O idee la care se tot gândise de când călătorise prin Texas, cu doi ani și jumătate în urmă, și pe care o aducea acum la viață arătând ce se întâmplă atunci când progresul civilizației întâlnește ultimul obstacol îndărătnic și câștigă un duel armat fără să tragă vreun foc de armă.

Potter și proaspăta sa soție sunt doi inocenți trecuți de prima tinerețe, aflați într-o călătorie unică în viață, gătiți cu haine noi care li se par la fel de ciudate ca faptul că se căsătoriseră. Potter cel ars de soare și de vânt privește în jos „cu respect“ la costumul său negru și stă acolo „cu amândouă mâinile pe genunchi, de parc-ar aștepta într-o frizerie“. Mireasa, care nu e nici frumoasă, nici „prea tânără“, se simte stânjenită de gătelile cu care nu e obișnuită și roșește de fiecare dată

când e privită de alţi pasageri. Dar amândoi sunt fericiți, „foarte fericiți“ și de-a dreptul uluiți de „dotările spectaculoase ale vagonului“ — plușul verde, obiectele lucioase din alamă și argint, lemnul care sclipeşte de cât a fost lustruit. Oricât de stânjeniți sau intimidați s-ar simți, Potter e hotărât să profite la maximum de această șansă unică în viață. Ceva mai târziu se vor duce în vagonul-restaurant, spune el, pentru „cea mai rafinată mâncare din lume“. Costă un dolar, adaugă el, ca să întărească excelența mâncării, iar când sfioasa lui mireasă comentează „Asta nu-i prea mult pentru noi, Jack?“, șeriful răspunde „curajos“: „În orice caz, nu pentru călătoria asta. Facem tot tacâmul.“

În Monstrul, frizerul Reifsnyder aruncă în treacăt o aluzie la însoțitorii din vagoanele Pullman, contingentul de angajați negri ai căilor ferate format la sfârșitul anilor 1860, când George Pullman a început să angajeze foști sclavi ca să-i servească pe pasagerii albi care călătoreau cu vagoanele de dormit pe care tocmai le inventase. În cei treizeci de ani scurși între timp, însoțitorii deveniseră faimoși pentru eleganță, eficiență și maniere impecabile — versiunea americană a valeților britanici pentru cei care foloseau trenul pe distanțe lungi. Indiferent cât de grosolan sau de condescendent ar fi fost tratați, însoțitorii de vagon nu-și puteau îngădui să lase vreodată garda jos, așa că erau cei mai scindați dintre toți afro-americanii blocați în no-man’s-landul „dublei conștiințe“ a lui Du Bois. Pentru că scrie la doar trei ani după sângeroasa Grevă Pullman din 1894 și-şi dorește, probabil, să ofere un antidot comic la relațiile otrăvite dintre negri și albi ilustrate în Monstrul, Crane postează în trenul spre Yellow Sky un astfel de însoțitor cu maniere de gentleman, care ne arată limpede cât de naivi și neumblați sunt cei doi însurăței.

Pentru ei doi, tot ceea ce-i înconjura reflecta triumful căsătoriei lor din acea dimineață la San Antonio. Așa arăta noua lor situație, și mai ales chipul bărbatului radia de o mândrie care-l făcea să pară ridicol în ochii însoțitorului de vagon negru. Acest individ îi cerceta uneori de la distanță cu un rânjet amuzat, superior. Alteori îi intimida cu atâta măiestrie, că nu-și dădeau seama prea bine că sunt intimidați. Folosea cu subtilitate toate manierele celui mai inaccesibil snobism. Îi domina, dar ei nu-și dădeau prea bine seama de această dominație și se grăbeau să uite de pasagerii care se delectau uneori învăluindu-i în priviri batjocoritoare. Istoricește, situația lor părea a fi nespus de comică.

Istoricește. Încă una dintre alegerile ciudate ale lui Crane în materie de cuvinte, deși potrivită și perfect aliniată scopului său mai profund. În acest caz, istoria nu se referă la situația din tren, ci la istoria Yellow Sky, oraș în care Potter e „un om cunoscut, îndrăgit și temut în mediul lui, o persoană de vază", iar pe măsură ce trenul se apropie de destinație, șeriful e tot mai îndoit de ceea ce făcuse — o ștersese la San Antonio ca să se însoare „fără să se consulte cu orașul Yellow Sky" — și, pentru că nu se achitase de datoria sau de ceea ce percepe a fi datoria sa față de prieteni, comisese „o ticăloșie ieșită din comun". Știe că oamenii din Yellow Sky se căsătoresc între ei „după cum poftesc, cum e obiceiul în general", dar Potter e altfel decât ei pentru că reprezintă legea în oraș. Își impune un standard mai înalt, așa că „fapta lui îl apăsa ca o placă de plumb".

Pare o formă ciudată de autopersecuție, deși poate că devine ceva mai puțin ciudată dacă ne gândim că vinovăția lui Potter e cea pe care o simțea Crane când s-a apucat să scrie povestirea. Tocmai se mutase în Anglia împreună cu Cora și trăiau împreună ca soț și soție, numai că el își ascunsese mariajul de familia sa din America și avea să-l țină ascuns aproape un an și jumătate, prea rușinat de natura acelui mariaj ca să le spună adevărul. Potter însă n-are la dispoziție un ocean pentru a păstra secretul și cu siguranță că se va afla imediat ce se va întoarce, dar el tot speră să amâne momentul adevărului cât mai mult, plănuind „să parcurgă drumul de la gară până acasă cât de iute îl ducea căruța". Trenul oprește la Yellow Sky. „Lăsând cu totul la o parte aroganța plină de ifose", însoțitorul de vagon perie hainele cele noi ale șerifului, iar Crane mai adaugă un detaliu pentru a sublinia disconfortul omului legii față de lumea luxoasă a rafinamentelor de oraș mare: „Potter se căută de o monedă și i-o dădu însoțitorului de vagon, așa cum văzuse la ceilalți. Era o treabă grea, care-i punea la lucru mușchii, ca a unuia care potcovește pentru prima oară un cal." Cu bagajele în mână, Potter și mireasa se grăbesc să iasă din gară fără să se oprească nici măcar ca să stea de vorbă cu șeful de gară, care vine alergând spre ei pe peron, fluturând brațele. Potter presupune că omul vrea să-l felicite pentru căsătorie, dar de fapt șeful de gară nu știe nimic despre asta. Încearcă să-l avertizeze pe șerif că Zgaibă Wilson s-a întors în oraș, beat turtă și cu chef de bătaie. Numai că cititorul nu știe asta încă — și nici Potter, care se îndreaptă spre casă cu mireasa la braț, rugându-se să nu-i vadă nimeni.

Cea de-a doua parte a poveștii în patru părți începe cu o mică decalare cronologică — asemănătoare cu cea din Monstrul, când alarmele de incendiu sună înainte ca focul să fie văzut, doar că de această dată e un salt înapoi și nu înainte, așadar iată-ne la barul Weary Gentleman fix cu douăzeci și unu de minute înainte ca expresul de California să oprească la Yellow Sky. E o scenă pur funcțională, introdusă pentru a

oferi suficiente informații de fond despre infamul Zgaibă Wilson și despre confruntarea lui cu omul legii Jack Potter, care durează de ani de zile, dar Crane își stăpânește atât de bine subiectul aici și gustă cu atâta plăcere multiplele ironii de care mustesc frazele sale, încât aproape că nu contează. De la câinele întins în fața ușii barului — „Stătea cu capul pe labe și privea somnoros încoace și încolo cu vigilența permanentă a unui câine obișnuit să mai încaseze câte un șut“ — și până la bărbatul de la bar care spune „O să se-mpuște, o să se-mpuște la greu“, Crane parodiază westernurile ieftine din copilăria sa, asumându-și în același timp convențiile lor pentru a-și vehicula ideile despre realitățile schimbătoare ale Americii contemporane. Folosește și metoda clasică de a plasa un nou-venit printre clienții fideli de la Weary Gentleman, pentru ca ei să-i explice lui (și nouă) de ce hotărăște barmanul să bată-n cuie ușile cârciumii. „Amice“, răspunde cineva la întrebarea străinului, „asta înseamnă că în următoarele două ore orașul ăsta n-o să fie o stațiune de tratament“. Totul e atât de transparent și atât de jucăuș executat, încât numai cine e pe jumătate mort nu se va amuza. Aflăm că Zgaibă Wilson e ultimul rămas din banda de nelegiuiți „care-și făcuse veacul aici, pe râu“ și chiar dacă „n-ar omorî nici o muscă“ atunci când e treaz, „când e beat, e de groază“. Au aflat cu toții că Jack Potter e plecat din oraș și tare și-ar dori să-l știe acolo în acel moment: „Odată l-a împușcat pe Wilson — în picior — și ar veni numaidecât încoace, să rezolve problema.“ În lipsa lui Potter, problema e spinoasă, pentru că „Zgaibă Wilson ăsta e un talent la mânuit pistolul — un mare talent“. După câteva momente, în depărtare se aude un foc de armă, „urmat de trei urlete sălbatice“.

Pistolarul se apropie de bar, iar Crane începe al treilea capitol cu un salt în exterior, pentru o demonstrație unică de ciudățenie vestimentară: „Un bărbat într-o cămaşă maronie […] ieşită în parte din mâinile unor evreice din estul New Yorkului […] Iar carâmbii cizmelor lui erau roşii, cu niște aplicații aurii, genul de încălțări preferate iarna de băieții care ies la săniuș pe dealurile din New England.“

Banditul dur se dovedește a fi un filfizon dandy, cu aer de bufon, un Beau Brummell al preriei. De la o frază la alta, vorbăria de roman ieftin din cârciumă a lăsat loc satirei care, dincolo de masca ironiei, e întru totul la subiect. Estul s-a infiltrat deja atât de temeinic în Vest, încât chiar și cel mai temut bandit texan se fâțâie prin oraș îmbrăcat într-o cămașă făcută de niște umile lucrătoare evreice dintr-un atelier mizer din New York, iar picioarele lui de dur sunt încălțate cu o pereche de cizme de iarnă caraghioase, împodobite — aduse direct de pe culmile înzăpezite din Vermont. La urma urmei, nu prea e un

personaj de temut, ci mai degrabă un fraier, un individ care a devenit atât de ridicol, încât merită să fie luat în râs sau, și mai rău, privit cu milă.

Wilson însă habar n-are că e ridicol. El unul se crede în continuare cel mai afurisit individ care s-a pomenit vreodată și, în timp ce rătăcește beat pe străzile pustii din Yellow Sky cu câte un „revolver lung, greu, negru-albăstrui“ în fiecare mână, zbieretele lui guturale zboară peste acoperișuri, fără a primi răspuns. Toți localnicii stau ascunși și dârdâie, așa că „liniștea înconjurătoare părea să se înalțe deasupra lui ca bolta unui mormânt“. Prin acest cuvânt, mormânt, Crane semnalează sfârșitul lui Zgaibă și al lumii apuse care l-a creat. Bătrânul Vest a murit, secolul XX se întrevede la orizont, dar Zgaibă n-a primit încă vestea. Nu înțelege că de-acum e aproape o fantomă și totuși — asta e poanta — până și o fantomă poate fi periculoasă dacă ține strâns în fiecare mână câte un revolver lung, negru-albăstrui.

Vrea să se bată cu cineva. E disperat după o bătaie, dar oricât ar amenința și ar răcni, nimeni nu răspunde provocării. Venind agale spre barul Weary Gentleman, vede câinele culcat în față și îndreaptă spre el revolverul „în glumă“. Câinele sare în picioare și dă să se îndepărteze, iar când Zgaibă scoate încă un urlet gutural, animalul o rupe la fugă. Zgaibă trage și ratează. Câinele „țipă“ și o ia la sănătoasa în altă direcție. Bărbatul trage iar și ratează iar. Râde. E greu de spus dacă trage ca să omoare sau pur și simplu se amuză. Bate la ușa barului cerând de băut și, văzând că nu i se deschide, acest „talent la mânuit pistolul“ ia o bucată de hârtie, o țintuiește cu un cuțit în clădire, traversează strada ca să tragă-n ea de la o distanță respectabilă și ratează cu mai mult de un centimetru. Bunicel, dar nu atât de bun cum i se dusese vestea. Înjură și pleacă. În următoarea frază, trage în ferestrele casei prietenului său cel mai bun. Crane comentează: „Omul se juca cu orașul. Pentru el, era o jucărie.“ Căutând în continuare scandal, tot mai frustrat că nu găsește pe nimeni cu care să se lupte, începe să se gândească la Jack Potter și se întreabă dacă acel „dușman străvechi“ ar fi dispus să-l înfrunte, dar când se duce până la casa din chirpici a lui Potter, nu găsește pe nimeni acolo. Capitolul se încheie cu Zgaibă care stă în fața casei și o înjură, iar ea se holbează la el „ca un atotputernic zeu de piatră“.

Trenul a sosit deja, iar Potter și mireasa lui se îndreaptă spre casă. „Imediat după colț, dragă“, spune șeriful și de îndată ce dau colțul, se pomenesc „față-n față cu un bărbat într-o cămașă maronie“. Din toc se ivește un pistol care se îndreaptă brusc „spre pieptul mirelui“. Iată cum se desfășoară înfruntarea:

Cei doi bărbați se înfruntau de la o distanță de trei pași. Cel cu revolverul zâmbea cu o cruzime nouă, liniștită.

— Ai vrut să mă iei prin surprindere, spuse el. Ai vrut să mă iei prin surprindere!

Căutătura îi era și mai răutăcioasă. Potter făcu o mișcare ușoară, iar bărbatul împinse dușmănos revolverul în față.

— Nu, să nu faci așa ceva, Jack Potter. Să nu pui încă mâna pe pistol. Să nu miști nici măcar o geană. A venit vremea să mă socotesc cu tine și o să fac treaba așa cum mă taie pe mine capu', să nu se bage nimenea. Deci ascultă aci la mine, dacă nu vrei să te ciurui.

Potter își privi dușmanul.

— Eu n-am armă la mine, Zgaibă, spuse el. Zău că n-am.

Se îmbătoșase și se înfipsese bine în picioare, și totuși undeva în dosul minții sale plutea o imagine din vagonul Pullman, catifeaua brodată verde ca marea, alama, argintul și sticla strălucitoare, lemnul aruncând luciri întunecate ca suprafața unei bălți de ulei — întreaga splendoare a căsătoriei, atmosfera noii vieți.

— Știi că mă lupt când e de luptă, Zgaibă Wilson, da' n-am pistol la mine. Va trebui să-mpușți de unu' singur.

Dușmanul său se făcu livid la chip. Înaintă și flutură arma dintr-o parte în alta în fața pieptului lui Potter.

— Să nu-mi spui tu mie că n-ai pistol la tine, pui de lele. Nu mă iei pe mine cu minciuni de-astea. Nimenea din tot Texasu' nu te-a văzut pe tine fără pistol. Ce, mă crezi copil? Ochii îi scânteiau, iar gâtlejul îi pompa întruna.

— Nu te cred niciun copil, răspunse Potter. Nu înaintase nici măcar un centimetru. Te cred… nătâng. Ți-am spus că n-am pistol și n-am. Dacă ai de gând să mă-mpuști, atuncea dă-i drumu'. Nu mai pupi tu așa ocazie.

Mânia lui Wilson dăduse înapoi după atâta înțelepciune cu de-a sila. Se mai calmase.

— Dacă n-ai pistol… de ce n-ai pistol? rânji el. Vii de la școala de duminică?

— N-am pistol fiin'că viu din San Anton' cu nevastă-mea. M-am însurat, spuse Potter. Da' dacă mi-ar fi trecut prin cap c-o să dau peste zevzeci ca tine care dau târcoale pe-aici când îmi aduc nevasta acasă, mi-aș fi luat pistolu' la mine, de asta să fii sigur.

— Însurat! repetă Zgaibă, care nu înțelegea nimic.

— Da, însurat. M-am însurat, spuse Potter limpede.

— Însurat? repetă Zgaibă. Abia atunci păru s-o observe pe femeia buimăcită care se făcuse mică lângă bărbatul ei. Nu! mai spuse el. Parcă era o făptură care întrezărise o altă lume. Făcu un pas în spate, iar brațul cu revolverul îi căzu pe lângă corp. Dânsa e… doamna? întrebă el.

— Da, dânsa e doamna, răspunse Potter.

Se lăsă din nou tăcere.

— Ei, rosti în sfârșit Wilson domol. Atuncea cre' c-o lăsăm baltă.

— O lăsăm dacă vrei tu, Zgaibă. Știi că n-am căutat eu ceartă. Potter își ridică valiza.

— Mda, păi o lăsăm baltă, Jack, spuse Wilson. Privea în pământ. Însurat!

Nu c-ar fi avut deprinderi cavalerești; doar că în prezența acestei situații necunoscute, era pur și simplu un fiu al bătrânei prerii. Ridică revolverul din dreapta, puse ambele arme în tocuri și plecă. Tălpile lui lăsau urme în formă de pâlnie în nisipul greu.

Fiul bătrânei prerii întrevede o lume nouă, iar la final, când iese din scenă, uluit și înfrânt, nisipul greu pe care calcă e nisipul timpului și, chiar dacă a lăsat urme în el, în scurt timp se va stârni un vânt care le va șterge pentru totdeauna.

Până la urmă, farmecul poveștii nu stă atât în ciocnirea unor forțe opuse — trecut contra viitor, Potter contra lui Wilson —, ci în simpatia lui Crane față de amândoi protagoniștii săi și față de ceea ce reprezintă fiecare. Pistolarul anarhic și omul legii vertical sunt cele două jumătăți ale sufletului dublu, divizat al lui Crane — băiatul neastâmpărat și tânărul aflat în proces de maturizare, Crane pariorul și aventurierul care colinda prin ungherele mahalalelor mizerabile și se arunca în războaie cu capul înainte și Crane principialul sobru, scriitorul harnic și fostul patriot proaspăt însurat care se aștepta să-și împartă destinul „mulți ani cu o soție bună și frumoasă". Crane era Zgaibă Wilson și Jack Potter și tocmai scrisese cea mai luminoasă

dintre comediile sale la doar câteva săptămâni după ce încheiase cea mai întunecată și mai dureroasă dintre creații. Nu se mai punea problema să aleagă între un drum și altul. Existau doi Crane, iar atunci, în 1897, a găsit un mod de a merge simultan pe ambele drumuri.

După doi ani i-a înviat pe cei doi bărbați din Yellow Sky pentru o continuare, „Zăpadă sub clar de lună“, publicată cu numai o lună înainte de moartea sa. Acolo, Potter e promovat șerif al întregului district, iar când intră călare în orașul War Post din vestul Texasului pentru a împiedica un potențial linșaj, e însoțit de noul său ajutor de șerif: Zgaibă Wilson.

10

Cora a intrat în ritmul vieţii domestice cu flerul ei obişnuit de om care sare de pe munte şi aterizează în picioare. „Noua situație“ de femeie căsătorită cu un bărbat care nu avea averea lui Thompson, Stivers și nici măcar a lui Murphy era mai mult o provocare decât o încercare pentru ea. Observatoare versată a tendințelor modei feminine, reușea întotdeauna să se îmbrace elegant în public, dar pentru activitățile cotidiene din jurul casei și-a găsit un stil nou, ceva mai simplu, renunțând la încălțămintea americană elegantă și înlocuind-o cu niște sandale grecești pe care le-a comandat unui cizmar din Oxted și umblând îmbrăcată cu o fustă lungă și largă și o bluză bufantă, cu mâneci lungi și un corsaj mulat. Era cu siguranță o ținută neconvențională pentru Anglia la sfârșitul perioadei victoriene, iar dincolo de haine, se punea problema părului ei blond superb pe care, încălcând din nou convențiile, îl purta adesea desfăcut pe spate, chiar și atunci când primea vizite la Ravensbrook. După cum observă Gilkes, e stilul care avea să fie desăvârșit mai târziu de Isadora Duncan — sau, am putea adăuga, de hippioții anilor 1960.

În serile liniștite, Crane juca pocher cu Frederic, Barr și alți prieteni, dar cu vremea, serile liniștite au devenit tot mai rare. S-a dus vestea că Stephen Crane locuia în Oxted și casa a fost inundată de valuri de vizitatori, cu toții nerăbdători să se bată pe burtă cu tânărul star american — care trebuie să fi fost, de bună seamă, putred de bogat, unul dintre cei mai bogați scriitori din lume. Uneori era atât de copleșitor, încât Crane era nevoit să fugă la Londra și să se ascundă

timp de două, trei zile la Brown's Hotel de pe Albemarle Street ca să-și poată vedea de treabă — o cheltuială în plus pe lista tot mai lungă a cheltuielilor cu gospodăria. John Berryman rezumă limpede problema în cartea sa:

Veneau cu hoardele de la Londra și din America ca să viziteze un vechi prieten, să vadă celebritatea, să afle dacă zvonurile sunt adevărate sau să se bucure de mâncarea memorabilă pregătită de Cora. Se aduceau unii pe alții, aduceau scrisori de recomandare, se invitau singuri sau îi invitau soții Crane. Atât Stephen, cât și Cora Crane erau primitori […] Amândoi erau răbdători […] Dar banii li se scurgeau printre degete în loc să se adune. Casa era plină de musafiri, de fructe și flori — cheltuiau trei sau patru lire [cincisprezece sau douăzeci de dolari] pe flori pentru o cină […] Până la sfârșitul lui noiembrie, aproape că se țicniseră din cauza musafirilor.

Se anunța o criză, iar scrisoarea trimisă de Crane în octombrie agentului său Reynolds nu este un simplu mesaj de afaceri despre onorarii, numărul total de cuvinte și contracte, ci un strigăt disperat de ajutor. Începe oferindu-se să-l facă pe Reynolds manager literar unic, cu un comision de zece la sută din câștigurile sale, apoi îi spune că prima lui misiune va fi să-l „scape din mâinile hrăpărețe ale S.S. McClure Co". După știința lui, le datorează cinci sute de dolari, dar dacă Reynolds poate negocia un preț corect pentru Monstrul (douăzeci și una de mii de cuvinte), poate că va șterge datoria. Nu, poate nu cu totul, dar în orice caz, o mare parte, la care se adaugă drepturile americane pentru „Mireasa" (patru mii cinci sute de cuvinte), pe care el le estimează la o sută șaptezeci și cinci de dolari. E o poveste „strașnică", spune el, „să nu le permiți s-o ia în balon".

Trece apoi la chestiunea câștigurilor din presă, povestindu-i lui Reynolds despre onorariile diferite primite de la Herald și World și punându-l în gardă în privința unui conflict cu Journal în care fusese atras. „Am o neînțelegere destul de mare cu ei și nu reușesc să îndrept lucrurile. Ei spun că le sunt dator. Eu spun că nu." Le trimisese „Însemnările irlandeze" — scrise pentru Westminster Gazette din Anglia —, sperând că Journal va publica schițele în America, dar încă nu-i răspunseseră. S-ar fi mulțumit cu tranșe de câte douăzeci și cinci de dolari pe episod (care abia acopereau prețul florilor pentru o cină la Oxted), iar „dacă Journal îmi va explica în ce constă datoria mea, sunt ultimul om de pe lumea asta care să protesteze și voi achita suma

muncind“.

La final, propune să reînvie rubrica de modă și bârfe ținută de Imogene Carter în câte ziare va permite piața. Promițând că o va îmbunătăți, ba chiar că va semna el însuși articolele dacă e de vreun folos, îi sugerează lui Reynolds să se ducă la Curtis Brown, să-i zică „salutare din partea mea“ și să afle dacă-l interesează. Până la urmă nu s-a legat nimic, dar simplul fapt că a făcut propunerea arată că, oricât de faimos ar fi devenit, Crane era încă dispus să-și suflece mâinile și să sape șanțuri, dacă era nevoie. Încheie astfel: „Să-mi răspunzi urgent. Mult noroc.“

Mult noroc. Încă nu ajunsese la disperare, dar începea să se neliniștească, și dacă nu avea să-l întărească urgent în fața potopului iminent, barajul avea să cedeze curând.

Desigur, domnul și doamna Crane mai aveau și problema traiului pe credit și a datoriilor acumulate la magazinele locale — măcelărie, băcănie, comerciantul de vinuri —, pe care nu aveau cum să le achite. Ca să nu mai vorbim de răsfățurile ca foie-gras și caviar cu care-și serveau cei mai nepoftiți musafiri de la Ravensbrook, dar lumea era cu ochii pe ei și amândoi simțeau că trebuie să păstreze aparențele. Erau fericiți împreună în noua lor situație și semănau prea mult ca unul dintre ei să pună piciorul în prag. Mai mult, aveau așteptări asemănătoare de la viitor și, pe măsură ce zilele se scurgeau, trăiau cu iluzia comună că lucrurile aveau să se îndrepte a doua zi sau, dacă nu a doua, atunci a treia zi.

În aceeași lună (pe 29 octombrie), Crane i-a scris fratelui său William o scrisoare complexă, introspectivă. E una dintre cele mai lungi scrisori pe care le-a scris vreodată cuiva și, printre numeroasele chestiuni practice legate de familie și câteva observații răzlețe despre locurile și războaiele unde avea de gând să ajungă, dar n-a apucat (Klondike, Sudan, India), sunt câteva paragrafe în care Crane ia distanță și se autoanalizează, evaluându-și situația curentă și un posibil plan pe termen lung.

Am fost în Anglia, Irlanda, Scoția, Țara Galilor, Franța, Turcia și Grecia. Am văzut Italia, dar n-am colindat-o. De când sunt aici, în Anglia, mi-a mers cumplit de prost. Sunt aici de patru luni și o lună am stat pe tușă din cauza accidentului cu trăsura. În cele trei luni în care am lucrat am câștigat aproape 2 000 de dolari, dar de fapt am primit în mână 20 de lire, 17 șilingi și 3 pence — cam 120 de dolari.

În consecință, am fost nevoit să împrumut și mă simt absolut îngrozitor. Nu sunt sigur dacă nu cumva am intrat în bucluc din pricina asta.

Deși are o garanție de 1 000 de dolari când eu îi datorez doar 400, McClure refuză să-mi dea vreun ban. Și cu toate astea își închipuie că vor fi editorii mei americani.

[…] Următoarea mea chestie scurtă după nuvelă (Monstrul) a fost Mireasa vine la Yellow Sky. Toți prietenii mei [care] vin aici spun că e cel mai bun lucru pe care l-am scris. Sunt așa de încântat când aud de la oameni competenți că am progresat! Știi că aici, în Anglia, s-a zis că Barca de salvare (Scribner's) e cel mai bun lucru pe care l-am dat. Se pare că o mulțime de americani vor să mă omoare, să mă îngroape și să mă uite din pură răutate, invidie sau, dacă preferi, pentru că sunt eu nevrednic. Toate lucrurile dureroase pe care le spun despre mine mă afectează mai ales pentru că mă gândesc la ai mei — la tine, la Teddie și la familiile voastre. E un fleac, dragul de tine […] Vreau să-mi promiți că nici nu te vei sinchisi de asta, nici măcar în gând. E prea neînsemnat și stupid. Fratele tău mai mic nu e nici fanfaron, nici vreun egocentric tăcut, dar știe că merge înainte cu hotărâre ca să-și facă locșorul său modest și nu poate fi oprit, ba nici măcar întârziat. Vine.

Uneori am impresia că tu și scumpul de Ted vă frământați pentru mine, și aveți și motive! M-am purtat ca un fraier, ca un copil cu propriul meu succes, dar, în fine, e greu să reușești cu grație la 23 de ani. Totuși, în fiecare zi învăț câte ceva. Încetul cu încetul, devin bărbat. Planul meu e ca la un moment dat să vin să trăiesc la Port Jervis sau Hartwood. Deocamdată sunt un nomad și trebuie să văd cât mai multe, dar pentru mai târziu mă gândesc la P.J. și Hartwood […]

Mă gândesc așa cât de ușor ar fi, la cât sunt de strâmtorat financiar, să-ți telegrafiez ca să-mi trimiți o sută de dolari, dar până să primești tu telegrama, probabil că o să mă dreg iar. Cred că de obicei împrumutam cincisprezece dolari, nu-i așa? Cincisprezece dolari, cincisprezece dolari, cincisprezece dolari. Îmi aduc aminte de un șir interminabil de rugăminți să-mi dai cincisprezece dolari.

Într-o anumită măsură, e tot o poză — la urma urmei, scrisoarea îi e adresată lui William —, dar în general, aceste paragrafe rămân una dintre cele mai sincere încercări ale lui Crane de a spune adevărul despre sine. Pentru prima oară, maestrul ocolișurilor se deschide și mărturisește cât de profund îl răniseră atacurile continue la care era supus în America. Tot pentru prima oară, recunoaște că-și irosise succesul precoce purtându-se ca „un fraier, ca un copil“. Situația lui financiară e sumbră — nu pentru prima oară —, numai că de această dată nu-i cere ajutor fratelui său. Apoi își recunoaște în sfârșit, după atâta vreme, neastâmpărul incurabil și intenția de a rămâne „nomad“ până când dorința de a călători îi va seca — dacă asta se va întâmpla vreodată. Cât despre visul de a se întoarce într-o zi la Port Jervis sau Hartwood, nu e mult mai mult decât atât — un vis —, dacă nu cumva e un gest de recunoștință față de William sau, poate chiar mai probabil, o fantezie inspirată de un puseu al dorului de casă: nostalgie după o lume despre care știe deja că a pierdut-o pentru totdeauna. Dar mai important — acestea fiind cele mai emoţionante rânduri ale pasajului —, devine „încetul cu încetul […] bărbat“ și, deși pe drum întâmpină destule dificultăți, nu și-a pierdut încrederea în sine și e convins că încă n-a dat tot ce are mai bun: „fratele tău mai mic […] știe că merge înainte cu hotărâre […] și nu poate fi oprit, ba nici măcar întârziat. Vine.“ Desigur, nu spune nimic despre Cora și nici nu precizează unde anume trăiește, dar acestea sunt cărțile pe care a hotărât să le joace încă de când a sosit în Anglia și nu e cazul să mai vorbească despre asta.

Cu toate astea, Cora cea ascunsă a devenit forța ascunsă a lui Crane, vocea constantă și încurajatoare care l-a susținut moral și l-a ajutat să-și continue activitatea chiar și când situația lor a devenit presantă. Cu siguranță, munca lui era singura lor sursă de venit, iar ea știa că viața lor depinde de capacitatea lui de a produce în flux continuu, dar nu se reducea totul la bani. Cora avea încredere absolută în geniul lui Crane. Pentru ea, tot ce scria el era capodoperă, era mai talentat decât toți contemporanii săi și era menit să ajungă unul dintre nemuritori. Crane muncise mereu pe brânci și depășise rând pe rând dificultățile, dar i se mai întâmplase și să se clatine și să cadă în hăuri de îndoială și descurajare în privința valorii sale ca artist. Sila lui Hawker față de propriile sale tablouri în A treia violetă oglindește propriile crize de silă ale lui Crane față de munca sa, dar pe atunci nu exista Cora, pentru că de când intrase ea în viața lui, era mai sigur pe picioare și călca pe teren mai ferm. Dovadă stă calitatea operei pe care a produs-o în cele zece luni cât au trăit împreună în Ravensbrook. Până la urmă, reputația lui Crane se bazează pe șase scrieri esențiale: Maggie,

Semnul roșu al curajului, „Barca de salvare“, Monstrul, „Mireasa vine la Yellow Sky“ și „Hotelul albastru“. Jumătate dintre ele au fost scrise în primul an al căsniciei lor.

***

Imediat ce a terminat comedia western, Crane s-a apucat de „Moartea și copilul“, prima sa tentativă de a reprezenta fictiv războiul de când îl trăise pe pielea lui în Grecia. Judecând după direcția generală a creației sale din ultimele nouă luni, ne-am fi așteptat la ceva curat, simplu și cu picioarele pe pământ, o poveste spusă în fraze scurte, declarative, fără înfloriturі, cu imagini dintre cele mai seci și mai funcționale. Crane propune însă o halucinație, un potop lingvistic sălbatic, metaforic care se revarsă preț de douăzeci și una de pagini delirante, inundate de comparații și alegorii cosmologice — o versiune eterogenă a Călătoriei pelerinului dacă ar fi fost imaginată de Dante și scrisă de Ducasse, poetul francez vizionar care a creat sub numele de contele de Lautréamont și a murit la douăzeci și patru de ani în noiembrie 1870, fix cu un an înainte de nașterea lui Crane. Cartograful florentin care a ilustrat călătoria din lumea subterană spre cea de la suprafață și alt băiat sclipitor de la sfârșitul secolului al XIX-lea: colaboratori europeni la prima poveste europeană a lui Crane, care se desfășoară în toiul unui război european și are o distribuție de personaje sută la sută europene, cu un erou italian de origine greacă, dar căruia i se vorbește mai mult în franceză.

Povestea începe cu o scenă de haos și oroare, cu sute de țărani care se grăbesc să coboare de pe munte, cuprinși de panică. Nu e menționată o cauză, nu se explică nimic, iar cuvântul război nu apare nici măcar o dată. „Era ca și cum frica ar fi fost un râu, iar torentul ar fi surprins pur și simplu hoarda, oameni peste animale, animale peste oameni, neajutorați ca bușteniі care se prăvălesc și se înghesuie scrâșnind în defileurile unei regiuni bogate în cherestea.“

E freamătul iadului, iar Crane, așa-zisul realist sever, cu privire limpede, se întoarce încă o dată (la fel ca în unele pasaje din Maggie) în lumea lui Goya și a lui Hieronymus Bosch. Nu e reportaj. E apocalipsa văzută de aproape.

Și, încă o dată, cum se întâmplă adesea la Crane, natura asistă la scenă cu o indiferență supremă.

Golful albastru, cu navele sale țuguiate, și orașul alb se zăreau dedesubt ca niște întinderi reci, plate, senine. Priveliștea era învăluită de pacea pe care o cunoaște pasărea când privește pământul din înaltul cerului, o tihnă imensă vălurind fără zgomot spre capătul misterului. Aici, la înălțime, simțeai cum existența universului definește cu dispreț suferința a zece mii de minți. Cerul era o boltă de safir impasibil. Chiar și pentru munții care-și înălțau trupurile uriașe în vale, această năvală a fugarilor era prea minusculă. Marea, cerul și dealurile își dădeau mâna în grandoarea lor pentru ca acea nefericire să pară neînsemnată.

În timp ce masa îngrozită a țăranilor se revarsă în vale, „un tânăr urca iute pe munte“. Privește hoarda „agitat și cu milă“, dar în același timp, oamenii nu i se par întru totul oameni, iar când le cercetează chipurile, „parcă aveau […] expresiile unor bolovani care se rostogolesc pe deal în jos“. În primul paragraf, țăranii sunt bușteni. Acum sunt pietre. Ființe vii transformate de împrejurările catastrofale în care se află în obiecte neînsuflețite.

Tânărul se întoarce și vede pe cineva urcând pe munte în urma lui — un bărbat în uniformă de locotenent, primul mic semn că împrejurarea în care se află e războiul. Acesta i se adresează ofițerului în franceză, fluturând din brațe și arătând „dramatic cu degetul“ în timp ce izbucnește frenetic: „Ah, e prea crud, prea crud, prea crud. Nu-i așa? Nu m-am gândit c-o să fie așa de rău. Nu m-am gândit — Doamne iartă-mă — nu m-am gândit deloc.“ Spune că e grec sau mai degrabă tatăl lui e grec, iar el se află acolo nu ca să lupte, ci în calitate de corespondent pentru un ziar italian, pentru că de fapt e italian și și-a petrecut toată viața în Italia, unde e student — student — și venise acolo din cauza tatălui lui, care e grec, deci iubește Grecia, dar nici n-ar fi visat…

E Peza, tânărul pelerin ignorant, idealist și snob al lui Crane care pornește într-o călătorie printr-un ținut bântuit, asediat de război, în căutarea unei bătălii care să-i acorde onoarea de a-și vărsa sângele pentru o cauză nobilă. În clipa când întrezărește pentru prima oară războiul în bolovanii umani care se rostogolesc pe deal în jos, se răzgândește brusc, simțindu-se dator să dea penița pe sabie și să îngroașe rândurile luptătorilor. La câteva secunde după ce-i comunică locotenentului decizia sa, Crane introduce abil primele zgomote ale bătăliei în poveste. Undeva departe, Peza aude

[…] un bubuit continuu de artilerie. Răsuna la intervale regulate, ca bătăile unui ceas colosal — un ceas ce numără secundele din viețile stelelor, iar oamenii au vreme să moară între ticăieli. Solemne, neclare, inexorabile, mărețele secunde răsunau deasupra dealurilor ca și cum acel cadran încadrat de orizont ar fi fost lăsat de Dumnezeu. Soldatul și corespondentul amuțiseră. Mai ales acesta din urmă se afundase într-o posomoreală adâncă, de parcă s-ar fi hotărât din senin să coboare pe fundul abisului unde sălășluiesc asemenea secrete și aflase dinainte că n-avea să găsească acolo decât cruzime și deznădejde. Una dintre curelele jambierelor lui din piele noi și strălucitoare se desfăcu, iar el se aplecă deasupra ei încet, impresionat, ca la mormântul unui copil.

Încheind paragraful cu imaginea mormântului unui copil — mormântul lui Peza? —, Crane anticipează copilul din poveste, un băiat de țăran fără nume, contraponderea corespondentului plin de iluzii, pretențios și bine educat devenit soldat. Cu băiatul facem cunoștință peste două pagini, în partea a doua a poveștii în șapte părți, dar nu înainte ca Peza cel ignorant să priceapă că „universitățile nu-l învățaseră“ să se adapteze la viața soldățească și că „acel teatru al măcelului, construit de nevoile insondabile ale pământului, era ceva imens, iar […] distrugerea accidentală a unui individ pe nume Peza probabil că n-avea să însemne absolut nimic“.

Băiatul e singur în vârful muntelui, un copil de basm care a fost abandonat de părinți în graba lor frenetică de a fugi de dușmani. E un lucru aproape imposibil omenește, un moment de neatenție atât de neobișnuit încât nu se întâmplă nici măcar unuia din zece milioane de părinți, dar Crane mai vizitase acel teritoriu încă din 1894 — în schița cunoscută azi ca „Focul“, dar publicată inițial în New York Press cu titlul „Când toată lumea e cuprinsă de panică“. Acolo se concentrează asupra unui detaliu fără îndoială inventat, o femeie care iese în fugă din clădirea în flăcări cu un șevalet de bambus în brațe, dar își uită copilul înăuntru. Acum, pe culmea unui deal din Grecia, un păstor și soția lui au fugit cu turma de oi și au reușit cumva să-și uite băiețelul. Nu, nu e plauzibil, dar nu se pune problema realismului, pentru că nu e un copil real, ci o componentă centrală a alegoriei lui Crane, o creatură ce aparține mai degrabă lumii naturale decât lumii oamenilor, o făptură de vis, de o inocență desăvârșită.

Băiatul se joacă pe creasta muntelui, ignorând bătălia care are loc

dedesubt, pe câmpie, iar când focurile de armă răsună atât de puternic, încât îi distrag atenția de la joc, lasă ochii în jos cu „calm […] invincibil ca muntele pe care stătea“. Pentru a întări ideea, Crane o reia peste două paragrafe: „Bățul pe care-l ținea în mână era mult mai mare decât o armată îndepărtată. Pentru mintea unui copil, era ceva prea copilăros. Pe el îl interesau bețele.“

Între timp, Peza umblă poticnit ca „un cadavru mergând pe fundul mării“ sau „un om pășind pe dibuite într-un beci“, căutând un regiment de care să se lipească. Datoria l-a chemat pe locotenent în altă direcție, așa că Peza se simte jignit și părăsit, dar își vede de drum, împleticindu-se încoace și încolo printr-o „vale a obuzelor“, tot mai convins că această călătorie la voia întâmplării îl poartă de fapt spre propria-i moarte.

Întâlnește pe drum mulți soldați, atât înarmați, cât și neînarmați, atât răniți, cât și teferi, toți sleiți, murdari și răvășiți și într-un final îi ies în cale doi bărbați în uniformă care supraveghează o turmă de catâri, așezați în iarbă unul lângă altul și discutând „pe îndelete“ ca și cum războiul n-ar fi treaba lor, adică s-au obișnuit într-atât cu războiul, încât nici nu mai clipesc în fața lui, iar Peza se simte

mândru și rușinat că nu e și el unul dintre ei, dintre acei țărani proști care peste tot în lume îi țin pe tron pe potentați, aduc glorie oamenilor de stat, oferă generalilor victorii memorabile, totul cu ignoranță, indiferență sau ură nătângă, cei care pun lumea în mișcare prin forța brațelor lor și se lasă bătuți cap în cap în numele lui Dumnezeu, al regelui sau al Bursei — dobitoci nemuritori, visători, incurabili care-și lasă judecata în grija unei marionete lucitoare și-și încredințează viața unei jucării. Peza se prosternă în sinea lui în fața lor, simțind nevoia să-i deștepte cu șuturi furioase.

Sunt gândurile lui Peza, dar sunt cuvintele lui Crane și, fie că au fost scrise cu detașarea ironică a unui autor care exprimă opiniile unui personaj de la distanță, fie că exprimă indirect opiniile lui Crane prin acel personaj, e unul dintre cele mai furibunde și mai mizantrope pasaje din întreaga sa operă, o acuză veninoasă care-i zboară din gură ca o uriașă flegmă ce țintește societatea la toate nivelurile ei, atât pe cei puternici, cât și pe cei neputincioși, giganticul sistem interconectat reprezentat de Dumnezeu, guvern și capital care permite existența războaielor și convinge masele sărace la minte să lupte în ele. Aceste

cuvinte, îngropate în mijlocul poveștii, iluminează mesajul sumbru central din „Moartea și copilul“ și arată cât de profund evoluase gândirea lui Crane despre război de când îl trăise pe pielea lui. Nu există nimic izbăvitor în a chema niște oameni la un măcel. Fie victorie, fie înfrângere, barosanii câștigă întotdeauna și, fie victorie, fie înfrângere, amărâții pierd întotdeauna. Oricât ne-am scandaliza, acesta este mersul lumii.

În cele din urmă, Peza ajunge într-o unitate care se pregătește să-și apere poziția de atacul turcilor care înaintează dinspre liniile negre din spate ca „o masă de cerneală […] în forma unei limbi de om“. Absolventul de universitate care știe să facă diferența între un țăran „gras și soios“ și „un tânăr student care știe să scrie sonete și să cânte la pian“ îl anunță pe comandant că ține mai presus de orice „să lupte pentru patria tatălui său“. Ofițerul zâmbește și, văzând că străinul nu are altă armă în afară de un pistol, îi arată „niște morți acoperiți de pături“. Peza nu înțelege. Își închipuie că ofițerul „face o aluzie poetică la pericol“, dar nu, îi explică ofițerul, e îndemnat să ia o bandulieră de la unul dintre morți ca s-o folosească în bătălia care se anunță. Peza întinde mâna spre pătura care acoperă un soldat mort, dar rămâne cu ea în aer, nemaiputând continua, „ca și cum brațul i s-ar fi preschimbat în ipsos“. În acel moment, ofițerul îl întreabă dacă are cumva tutun, iar Peza, confuz, îi întinde toată punga lui. Ca să-i mulțumească, ofițerul îi ordonă unuia dintre oamenii săi să scoată banduliera pentru străinul zguduit care, imediat ce se încinge peste piept cu banda lungă pentru cartușe, „a simțit că mortul îl cuprinde în brațe“. Apoi alt soldat îi dă o pușcă, „tot o relicvă de la un mort“, care devine „înspăimântătoare ca un șarpe ce trăiește într-un mormânt“, Peza având impresia că „hoitul îl strânge de gât“. Tânărul își imaginează că aude vocile slabe ale celor doi morți „vorbindu-i despre moarte sângeroasă, despre mutilare“, iar când privește fără să vrea îndărăt, vede că pătura a alunecat de pe chipul altui mort. „Doi ochi ce păreau lichizi se holbau la el“ și dintr-odată, tulburat cum e, lui Peza i se năzare că morții îl trag în jos într-o „încăpere subpământeană unde ei pot umbla, făpturi crunte, umflate și mânjite de sânge. Trebuia să se supună; îi porunciseră; aluneca, aluneca, aluneca“.

Fuge spre ultimele rânduri, la fel cum fugise Henry Fleming la prima lui probă de foc, dar, spre deosebire de băiatul din Semnul roșu, Peza n-are norocul să-și lase în urmă groaza și să supraviețuiască. E împușcat, iar ceilalți soldați care se uită la el cum aleargă în depărtare cred că fusese „rănit undeva la gât, pentru că în timp ce alerga trăgea ca un nebun de bandulieră, de brațele mortului“.

În ultimul capitol, Crane se întoarce pe muntele copilului său magic. Băiatul a renunţat la joacă și, în timp ce la poalele dealului bătălia e în toi, fumul se ridică, iar zgomotul se transformă într-o mare zarvă, băiatul stă pe o piatră ca să vadă ce se întâmplă. Încetul cu încetul, începe să resimtă „uluire“.

Într-un final, fără a da vreun semn, începu să plângă. Dacă bărbații care se luptau în câmpie ar fi avut vreme și vedere mai bună, ar fi putut zări acea stranie făptură măruntă așezată pe un bolovan și uitându-se la ei cu lacrimile șiroind. Era simplu ca un simbol puternic.

Crane spune aici lucrurilor pe nume. Băiatul nu e un băiat, ci întruchiparea unei idei, iar muntele pe care stă e același care apare iar și iar în poeziile din Călăreții negri, o extruziune de pământ care se înalță spre cer, suspendată între nori și mâlul de dedesubt, un punct de observație ideal de unde să privești în jos la nesăbuința oamenilor. În unele zile, zeii râd de ceea ce văd, iar în altele, plâng. Ieri Crane râdea; astăzi plânge.

S-ar putea susține că acțiunea din acest paragraf e forțată — și că, punând acele lacrimi în ochii băiatului, Crane prea ne vâră pe gât mesajul său. Poate că așa e. Dar la urma urmei e o alegorie, nu o descriere a unor evenimente banale, iar Crane își exprimă intențiile atât de clar, mergând chiar până la a spune că băiatul e un simbol, încât chiar dacă lacrimile sunt o mică stângăcie, reprezintă totuși un act de curaj narativ. Directețea și simplitatea reacției băiatului sunt la fel de pure ca un vers dintr-unul dintre cântecelele perfecte ale lui Blake, iar dacă e interpretat așa cum se cuvine, gestul capătă tăișul judecății divine — rostite de un Dumnezeu tăcut care nu există pentru o lume care oricum ar refuza să asculte. Băiatului i s-a făcut foame și dor de mama lui. O strigă și intră în casa goală, ocupată acum de o „vacă sidefie“ care ridică ochii și-l privește lung cu ochii ei mari, impasibili. Înserarea se lasă pe dealuri. Apoi se întâmplă ceva, ceva cu care Crane îşi încheie tratatul despre metafizica războiului:

Copilul auzi dinspre coama dealului scrâşnet de pietre desprinse, iar în clipa următoare, întorcându-se spre zgomot, văzu un bărbat urcând anevoie pe creastă și prăbușindu-se cu răsuflarea tăiată. Uitând de maică-sa şi de foame, stăpânit de o curiozitate calmă, băiatul înaintă

și se opri lângă forma care sufla greu. Ochii lui erau acum mari, triști și plini de o înţelepciune de nepătruns, ca cei ai animalului din casă.

După un moment de tăcere, întrebă:

— Eşti om?

Peza se răsuci iute şi privi la chipul neînfricat, angelic. Nu încercă să răspundă. Respira ca şi cum viaţa avea să-i părăsească trupul. Era plin de praf; avea un fel de tăieturi pe chip, iar obrazul îi era vărgat de sânge. Înfăţişarea sa dichisită de dinainte lăsase locul uneia total răvăşite, care-l făcea să semene cu o făptură azvârlită în timpul unui cutremur de colo până colo, în sus şi-n jos, de pe stânci în prerie. Îl privea pe copil cu ochi sticloşi.

Rămaseră aşa până când copilul repetă cuvintele.

— Eşti om?

Peza deschise gura ca un peşte. Împietrit, rămas fără suflu, vrednic de plâns, privi la curajul primitiv, la copilul suveran, frate cu munţii, cu cerul şi marea, şi ştiu că definiţia nenorocirii sale putea fi scrisă pe un fir de iarbă minuscul.

11

Un cetățean britanic de origine poloneză care avea aproape patruzeci de ani (și „vorbea și se purta ca un francez“ — Cora) și un expatriat american care încă nu împlinise douăzeci și șase de ani. Primul rămăsese fără mamă la șapte ani, cel de-al doilea rămăsese fără tată la opt ani. Amândoi fuseseră studenți străluciți, distrați, fuseseră dați afară de la facultate și avuseseră copilăria plină de morți și dislocări. Primul încercase să se sinucidă la douăzeci de ani; la douăzeci de ani, cel de-al doilea își spusese sieși și altora că are să moară tânăr. Mai târziu, amândoi aveau să scape cu viață din naufragii, iar acum amândoi scriau cărți, dar pentru că primul începuse târziu și al doilea devreme, băiatul avea parte de mai multă recunoaștere publică decât bărbatul. Cu toate acestea, băiatul a fost cel care a inițiat prima lor întâlnire, care a avut loc pe 15 octombrie 1897 prin mijlocirea lui Sidney Pawling, editorul de la Heinemann care se ocupa de operele ambilor scriitori şi a organizat, la rugămintea americanului, un prânz pentru ei doi la un restaurant din centrul Londrei. Trebuie să fi fost un moment tensionat pentru amândoi. Își admirau reciproc creațiile, datorită cărora se simţeau legaţi spiritual, numai că scriitorii fac adesea parte din categoria celor mai ciudați și mai singuratici oameni din lume, așa că rareori leagă relații profunde și durabile cu alți scriitori. Tind să cultive o cordialitate distantă față de colegi — atunci când nu le înfig cuțitul în spate sau nu încasează ei cuțite în spate —, iar cei pe care-i admiră cel mai mult se dovedesc a fi de multe ori cei mai nesuferiți. Cine știe la ce se așteptau cei doi în acea după-amiază când au intrat în restaurant, dar e aproape cert că amândoi se pregătiseră de o dezamăgire. Tocmai pentru că se respectau reciproc și se considerau egali, tocmai pentru că niciunul dintre ei nu mai legase vreodată o prietenie adevărată cu un egal respectat. Cum avea să-și amintească cel mai în vârstă după douăzeci și șase de ani: „Am dat mâna cu seriozitate intensă, privindu-ne drept în ochi, cum fac doi copii cărora li s-a spus să se împrietenească. Totul sub privirea încurajatoare a lui Sidney Pawling, un bărbat mult mai voinic decât noi doi, care avea o voce gravă, așa că arăta ca un adult care se ocupa de doi băieței ciudați — protector și puțin îngrijorat de experiment.“

Așa a început prietenia lui Crane cu Joseph Conrad, cu acea strângere de mână timidă, solemnă. Băieții ciudați și editorul lor voinic au fost singurii prezenți la masă în acea după-amiază și, odată spartă gheața, conversația a curs liber, atât de liber încât când Pawling s-a uitat la

ceas, trecuseră deja trei ore și se făcuse ora patru. Editorul a sărit în picioare, a anunțat „Eu trebuie să vă las acum“ și a alergat înapoi la birou, dar cei doi scriitori, care n-aveau un birou la care trebuiau să ajungă și nici vreun plan în mod special, au „ieșit“, cum avea să se exprime mai târziu Conrad, „și am luat-o la pas unul lângă altul ca doi vagabonzi fără casă și ocupație, care nu se sinchisesc unde vor dormi la noapte“. În timp ce hoinăreau dintr-un cartier în altul, au continuat să discute, deși au mers mai mult în tăcere „și singura aluzie la operele noastre nemuritoare pe care am făcut-o în acea după-amiază“ a fost o remarcă piezișă a lui Conrad, „îmi place generalul dumitale“ (cel mai neînsemnat dintre personajele neînsemnate din Semnul roșu), urmată de o remarcă la fel de piezișă a lui Crane despre unul dintre personajele la fel de neînsemnate ale lui Conrad, „îmi place tânărul dumitale — îl am pur și simplu în fața ochilor“. Acest tip de reticență nu e ceva neobișnuit la romancieri, pentru că, spre deosebire de ce și-ar putea imagina cititorii de romane, romancierii vorbesc rareori despre munca lor când sunt între ei, mai ales cei aflați într-o armonie deosebit de profundă. Conrad: „Un străin ar fi avut așteptări mai mari, dar într-un fel, Crane și cu mine nu fuseserăm niciodată străini. De la bun început am avut încredere oarbă în munca celuilalt […] Recunoașterea reciprocă a rămas mereu la cote înalte. Adesea se manifesta printr-un mormăit aprobator.“

Au făcut un scurt popas la o ceainărie A.B.C. ponosită, unde au conchis că „deși scopul creației rămânea la fel de obscur ca întotdeauna […] zeii și oamenii aveau încă destule lucruri interesante de arătat“ și cu această explozie de optimism au continuat să cutreiere străzile „spre est, spre nord și iar spre sud“, trecând pe lângă Piccadilly Circus și Tottenham Court Road, până când Crane i-a cerut brusc — și inexplicabil — lui Conrad să-i spună ce știe despre Balzac și Comedia umană — „conținut, orizont, scop și semnificație generală, plus o descriere critică a stilului lui Balzac“. Se făcuse ora zece seara, iar când s-au așezat să ia cina la Monico’s, Conrad i-a făcut pe plac, trecând în revistă rapid opera lui Balzac „printre sute de chelneri care forfoteau și tone de farfurii zăngănitoare“. Apoi a adăugat: „Mă întreb care a fost impresia lui Crane. Nu părea plictisit.“ După care, pe la ora unsprezece, au plecat de la restaurant și s-au despărțit afară, în stradă, „cu o simplă strângere de mână și o urare de noapte bună — atât — fără planuri pentru o nouă întâlnire, de parcă am fi locuit în același oraș încă din copilărie și am fi fost siguri că vom da iar nas în nas a doua zi“.

Trei săptămâni mai târziu, Conrad i-a trimis lui Crane un exemplar cu autograf din primul său roman, Hanul lui Almayer („cu cel mai mare respect și cea mai sinceră admirație“), ca și șpalturile celui de-al

treilea roman, care urma să fie publicat în curând, Negrul de pe „Narcis“, care apăruse în episoade încă din august în New Review, iar Crane i-a răspuns pe 11 noiembrie — cerându-și scuze că-i scrie prin Heinemann (pierduse biletul și adresa lui Conrad). Spune că noua carte e „pur și simplu excelentă“ și descrie moartea personajului James Wait al lui Conrad ca „prea bună, prea îngrozitoare. Am vrut s-o uit imediat. M-a zguduit foarte tare. Mi s-a făcut rău din cauza firicelului roșu care-i atârna omului din colțul gurii până la bărbie. Simțeai cumplita apăsare a unei morți reale, prezente. Prin astfel de mijloace mărunte strălucește pe firmament adevăratul scriitor.“ Apoi îl informează pe Conrad că-i scrisese lui Bacheller și-i spusese „să aibă curaj“ cu acea carte — primul dintre gesturile de generozitate pe care avea să le facă pentru noul său prieten — și în cele din urmă Bacheller cel cumsecade a reușit să aranjeze publicarea romanului în America la Dodd Mead & Co., care i-au schimbat titlul în The Children of the Sea[96] (chiar și în perioada de apogeu a rasismului Jim Crow, titlul original al lui Conrad a fost considerat prea ofensator[97]). În următorul paragraf, Crane îi invită pe soții Conrad (domnul și doamna) să vină duminica la prânz la Oxted, într-o duminică la alegerea lor, după care pot rămâne ca musafiri cât poftesc. Și înainte să semneze, încheie cu un paragraf dintr-o singură frază: „Nu-i așa că fost plăcut taifasul nostru de la Londra?“

Conrad a răspuns prompt pe data de 16:

Trebuie să-ți scriu dumitale înainte să scriu un singur cuvânt din porția zilnică. Eram nerăbdător să aflu ce părere îți va face finalul. Dacă te-am atins pe dumneata cu moartea lui Jimmy, nu-mi pasă dacă nu mai ating pe nimeni […] Când mă lovește deprimarea, îmi spun „lui Crane i-a plăcut afurisenia“ și e o mare consolare pentru mine. Nu trebuie să mai explic ce înseamnă aprecierea dumitale pentru mine. Văd lumea altfel acum, după taifasul nostru prelungit. A fost plăcut. Îi port o amintire plăcută. Și din când în când (natura umană e tare păcătoasă) mă întreb dacă măcar jumătate din ce mi-ai spus a fost sincer! O să te rog să mă ierți […] Iată de ce uneori te-ai face pietrar. Când spargi pietre nu ai dubii. Pe când în fiecare pagină pe care o scrii există îndoială, frică — o groază neagră. În orice caz, dumneata vei înțelege, așa că-ți scriu ca și cum ne-am fi născut deodată, înainte de facerea lumii. Nici măcar nu voi încerca să-ți mulțumesc pentru ce ai făcut și ce ai de gând să faci. Cu siguranță nu știu ce să spun, deși știu foarte limpede ce simt.

„Ce ai de gând să faci“ din formularea lui Conrad se referă la eforturile lui Crane de a găsi o editură americană pentru cartea lui, cât despre cealaltă chestiune — invitația —, îi e imposibil să accepte în acel moment, chiar dacă „e perfect corect și cuviincios din punct de vedere al etichetei ca eu să vin primul la dumneata“. Soția sa era însărcinată în șapte luni cu primul lor copil și nu putea călători chiar atunci. Conrad îl invită însă pe Crane să aibă „mărinimia de a mă vizita dumneata primul […] Trimite numai o carte poștală, să mă anunți că vii, și te aștept la tren […] Mi-ar face mare plăcere să fii oaspetele meu“.

După douăsprezece zile, Crane a dat curs invitației, parcurgând în zigzag cei peste șaizeci de kilometri până la locuința lui Conrad, mai întâi de la Oxted la Londra, de unde a luat un al doilea tren spre est, până la Stanford-le-Hope în Essex, pentru o scurtă vizită solo de o zi și o noapte, după care a plecat dimineața devreme. „A venit, a fost primit ca un prieten vechi și până la finalul zilei a câștigat simpatia soției mele, la fel de sinceră și nedemonstrativă ca atitudinea lui amicală discretă“, scrie Conrad. Soția se numea Jessie și era căsătorită cu Conrad din martie 1896. Era tânără — cu doi ani mai tânără decât Crane —, o fată din clasa muncitoare, dintr-o familie numeroasă, care și-a cunoscut soțul pe când lucra ca dactilografă. Au avut doi copii împreună și mai târziu, rămasă văduvă, a publicat la rândul ei câteva cărți, printre care Joseph Conrad as I Knew Him (1926) și Joseph Conrad and His Circle (1935). Primele ei impresii despre Crane:

Soțul meu […] mă pregătise într-un fel pentru o persoană neobișnuită, dar cu un șarm foarte original. Trebuie să fi avut pe atunci douăzeci și șase de ani și, cu instinctul meu matern, l-am găsit plăpând și delicat. El și Joseph Conrad se înțelegeau la perfecție fără efort, mi-am dat seama imediat; față de mine a fost puțin temător și timid de-a binelea. Nu-mi amintesc prea bine cum a decurs seara, după cină — i-am lăsat împreună și l-am revăzut abia a doua zi dimineața, devreme, înainte să plece. Am reținut mai ales cum stăteam la cafea, iar Stephen se legăna pe scaunul său înclinat și perora cu gravitate despre meritele celor trei câini ai săi, Sponge, Flannel și Ruby.

Pe lângă poveștile despre câini (înlocuitori dragi ai răposatului Velestino), Crane trebuie să fi adus și cópii ale celor două povestiri pe care le scrisese, pentru că pe 1 decembrie, la nici patruzeci și opt de ore de la plecarea lui, Conrad i-a scris acea scrisoare entuziastă despre

„Un om și alții“ și „Barca de salvare“ (pagina 388), potopindu-i creațiile cu laude vecine cu isteria — și cu o invidie abia reținută. „Îmi vine să te înjur, să te binecuvântez — să te împușc, poate —, dar prefer să-ți fiu prieten.“ Cu toată sinceritatea acelei prietenii (Conrad l-a iubit pe Crane, dincolo de orice îndoială), undeva în peștera sufletului său egocentric de scriitor — scindat, măcinat de îndoială, adesea disperat — se simțea și în concurență cu el, iar la cinci zile după scrisoarea pentru Crane i-a scris altui prieten, Edward Garnett, exprimându-și unele rezerve față de calitatea creației pe care tocmai i-o descrisese autorului ca „fără cusur“.

Crane a fost aici duminica trecută. Am discutat și am fumat jumătate de noapte. În mod straniu, se simte disperat. Îmi place de el. Cele două povestiri sunt excelente […] Are un ochi foarte original și o expresie care mă satisface artistic. E cu siguranță un mare impresionist și are un temperament cu totul neobișnuit. Are o gândire concisă, coerentă, niciodată foarte profundă — și totuși adesea surprinzătoare. E singurul impresionist și doar un impresionist. De ce n-a ajuns la o popularitate imensă? Cu forța lui, cu viteza lui de acțiune, cu acest simț vizual fantastic — de ce? Are contur, are culoare, are mișcare, iar cu astea ar trebui să ajungă foarte departe. Dar va ajunge? Uneori înclin să cred că nu. Nu e o părere — e o impresie. N-aș putea explica de ce mă dezamăgește — de ce entuziasmul meu pălește imediat ce închid cartea. Desigur, cât timp citești, nu te îndoiești de el. Îl domină pe cititor până la ultimul rând, după care — aparent fără niciun fel de motiv — pare să-l scape din mână. E ca și cum te-ar fi prins cu degetele unsuroase. Te ține strâns, dar, deși simți apăsarea în carne, îi scapi din mână — spre propria ta uluire. Asta e impresia mea stupidă și ți-o mărturisesc confidențial.

Sunt comentarii serioase, scrise convingător, dar greșite ca substanță, iar după câțiva ani, Conrad avea să le retracteze (într-un text tipărit), înțelegând între timp numeroasele straturi de sens de sub aparențele cu care Crane lua ochii, dar această scrisoare, trimisă unui prieten și susținător al ambilor scriitori, n-a ajuns, desigur, la Crane, așa că niciodată n-a stat în calea prieteniei lor. Însă după doar trei zile, o altă întâmplare — publică — ar fi putut crea o ruptură între ei, dar datorită eforturilor delicate pe care le-au făcut amândoi pentru a-și proteja reciproc sentimentele, incidentul a trecut fără să lase sechele. Un rar exemplu de prietenie între doi scriitori, fiecare fiind sensibil la sensibilitățile celuilalt, ceea ce explică de ce sunt atât de rare astfel de

prietenii din capul locului.

Negrul de pe „Narcis“ a apărut pe 5 decembrie și mai multe cronici au comentat malițiios influența lui Crane asupra lui Conrad. În Speaker din Londra, romanul a fost descris jignitor ca „o completare merituoasă la tabloul de război pe care ni-l înfățișează Semnul roșu al curajului“, iar W.L. Courtney de la Daily Telegraph (care scrisese o recenzie negativă la Semnul roșu) a reușit să-i insulte pe ambii scriitori în același timp: „Domnul Joseph Conrad l-a ales ca model pe domnul Stephen Crane și a hotărât să facă pentru mare și marinari ceea ce făcuse predecesorul său pentru război și războinici. Stilul, deși e mult mai bun decât al domnului Crane, e la fel de smucit și spasmodic.“

În linii mari însă, recenzia lui Courtney a fost favorabilă, suficient de favorabilă pentru ca Joseph Conrad să se deranjeze să-i scrie autorului o scrisoare de mulțumire, „cu multă stimă pentru atenția luminoasă și flatantă pe care mi-ați acordat-o“. Strâmtorat financiar, neliniștit în privința viitorului său literar, pe punctul de a deveni tată („Urăsc copiii“, îi scrie el lui Garnett), Conrad urmărea absolut tot ce se scria despre opera lui și era dornic să intre în grațiile tuturor celor pe care-i percepea a fi aliații săi. Dar pe 24 decembrie, când i-a scris lui Crane un mesaj de Crăciun și Anul Nou, a adoptat prompt poziția contrară, din respect pentru amărăciunea pe care-și închipuia că recenzia i-o provocase lui Crane:

PS: Ai văzut articolul din Daily Tele al dobitocului de Courtney? Nu te înțelege — și nici pe mine nu mă înțelege. Oricum, putem fi mândri de asta. E cea mai răuvoitoare recenzie pe care am citit-o în viața mea. Crezi c-am încercat să te imit? Nu, domne! Oi fi eu un prostănac prăpădit, dar mă duce capul să nu imit inimitabilul. Dar na. Așa zice Courtney: tu ești un păcătos rătăcit și m-ai dus și pe mine pe căi greșite. Dac-ar fi adevărat, te-aș urma cu mare bucurie, dar nu-i adevărat și dobitocul ăla perfid a încercat să ne ardă pe amândoi. De trei ori ura pentru Presă![98]

La rândul său, Crane răspunsese deja insultei înainte să primească acel P.S. la scrisoarea de Crăciun. Înțelegând cât de umilit și furios trebuie să se fi simțit Conrad când fusese acuzat că-l imită, Crane a lăsat tot baltă și a făcut una dintre rarele lui incursiuni pe tărâmul criticii literare — numai și numai ca gest de susținere față de prietenul său —, pe care i-a trimis-o lui Reynolds pe 20 decembrie, cu patru zile

înainte ca Joseph Conrad să-i confirme prin scrisoare cât era de furios, o furie bineînțeles mimată în mare parte, pentru a cruța sensibilitatea lui Crane. A fost un dans atât de delicat, fiecare dându-se peste cap ca să-l susțină pe celălalt — și totodată atât de discret, încât niciunul n-a înțeles pe deplin ce face celălalt. Articolul lui Crane, „Despre publicația engleză Academy“, vorbește despre „Academy, o renumită publicație de critică literară […] [care] a oferit un premiu de o sută de guinee celei mai merituoase cărți publicate în anul 1897 și un premiu de cincizeci de guinee următoarei cărți ca valoare“. Premiile au ajuns la doi poeți ale căror nume au dispărut cu desăvârșire, așa că nu mă voi obosi să le pomenesc. Iată ce scrie Crane:

Multă lume a comentat că premiile ar fi trebuit să le revină domnului Henry James pentru Ce știa Maisie și domnului Joseph Conrad pentru Negrul de pe „Narcis“ — o alegere care ar fi reprezentat un început favorabil pentru o Academie literară Engleză, domnul James fiind american, iar domnul Conrad fiind născut în Polonia. Cartea domnului James e însuflețită de întreaga măiestrie a acestui uriaș artizan, cât despre noul venit, Conrad, romanul acestuia e o culme a scrisului descriptiv. Este fără doar și poate cea mai bună poveste despre mare scrisă de un autor în viață și, la drept vorbind, am avea de căutat mult și bine printre morminte ca să găsim pe altul care să se fi descurcat mai bine. Cât despre sumedenia de scriitori care și-au stabilit domeniul literar pe mare, Conrad pare într-adevăr să-i alunge pur și simplu și să-i reducă la tăcere. Dintre toți scriitorii acestui secol, nimeni nu stăpânește mai bine ca el misterioasa viață a oceanului.

Domnul Conrad a fost propus cu insistență pentru premiu, dar editorii publicației au considerat că romanul e „prea subțire și episodic“, deși l-au descris ca „o reușită remarcabilă a imaginației, marcată de o forță literară ieșită din comun“. Dacă am vrea să fim pedanți, am protesta imediat față de folosirea termenului „episodic“, care e în mod evident total inutil ca epitet critic.

E mai mult o reclamă extinsă și entuziastă decât critică literară, dar Crane scrisese acele paragrafe cu un unic scop — acela de a-i arăta lui Conrad ce crede despre opera lui — și cu acel schimb de răspunsuri indirecte la insulta dublă din presa londoneză (P.S.-ul lui J.C. și articolul lui S.C.), norișorul ivit deasupra prieteniei lor s-a risipit.

La scurt timp după asta, Crane a propus să scrie amândoi o piesă de teatru, un plan ridicol și forțat de a face rost de bani pentru buzunarele lor goale. Melodrama cu titlul Predecesorul, după o idee care-i aparținea exclusiv lui Crane, avea să fie plasată în Vestul american și avea să spună povestea unui bărbat care-și asumă identitatea altuia (mort) pentru a câștiga inima fetei, iar Conrad a intrat în joc pentru că-l amuza la nivel de discuție, înțelegând că acel lucru „cu care mergem la sigur“ (în termenii lui Crane), dar care niciodată nu s-a urnit de pe loc, „era doar expresia afecțiunii noastre reciproce“. Natura acestei afecțiuni e frumos surprinsă într-o evocare scrisă de Garnett în 1928, după ce amândoi prietenii săi muriseră. Deși Conrad e celebru pentru lungile sale crize depresive,

putea fi deosebit de fermecător atunci când intra într-o pasă de tandrețe jovială. În puținele ocazii când l-am văzut cu Stephen Crane, a fost încântător de radios și l-a tachinat pe „bietul Steve“ în cel mai blând și mai afectuos mod cu putință, în timp ce acesta din urmă stătea tăcut ca un indian, aruncând priviri curioase pe sub fruntea dăltuită și sărind din când în când de la locul lui pentru a povesti cu intensitate electrică despre un proiect nou. La una dintre aceste întruniri, Crane a pledat pătimaș pe lângă mine să susțin ideea colaborării dintre el și Conrad la o piesă cu subiectul unui naufragiu pe o insulă. Mi-am dat seama că n-avea sorți de izbândă — mă refer la plan —, dar felul strălucit în care Crane vizualiza scenele era atât de energic și molipsitor, încât nu m-a lăsat inima să-mi exprim părerea. Iar răspunsurile sceptice ale lui Conrad erau îndulcite de cel mai tandru și mai moderat ton. Aud și azi nuanțele prieteniei însuflețite din strigătul lui Crane: „Joseph!“ Iar încântarea lui Conrad față de personalitatea lui Crane se citea în strălucirea caldă a ochilor lui căprui.

Erau prieteni, dar prieteni ciudat de rezervați și zgârciți la vorbă, care nu-și împărtășeau niciodată detalii despre viața lor și nici nu vorbeau despre trecutul lor, însă, în ciuda acelor tăceri, erau apropiați, cât de apropiați pot fi doi prieteni, poate chiar frați, legați unul de celălalt prin ceea ce Conrad numea „asemănări […] profunde de temperament“, așa că, în loc să vorbească despre ei, lucrau împreună la proiecte despre care știau amândoi că n-aveau să ducă nicăieri, dar care le permiteau să rupă tăcerea pentru câte un „interludiu comico-serios frățesc […] și unele dintre cele mai voioase momente din atmosfera senină, dar sobră a intimității noastre“.

Pe 15 ianuarie 1898 s-a născut fiul soților Conrad. Micul Borys sau Băiatul, cum avea să fie numit curând, n-a fost întâmpinat de tatăl său cu prea multă bucurie. Acesta i-a telegrafiat lui Crane pe 16 ianuarie, anunțându-l: „Ieri a venit pe lume un copil de sex bărbătesc și a făcut un tărăboi infernal. A urlat ca un apaș și de azi-dimineață e iarăși pus pe război. E o pacoste îngrozitoare.“ Cum am menționat mai devreme (paginile 37, 129), Crane a fost incomparabil mai entuziasmat de apariția Băiatului, iar când micul Borys avea doar două zile, Jessie Conrad „a fost profund mișcată, primind de la Cora, soția lui Stephen, o cutie cu flori frumoase și o invitație caldă de a petrece o săptămână cu ei la Ravensbrook imediat ce copilul va crește suficient pentru a putea călători“.

Conrad a acceptat invitația cu o scrisoare amuzantă trimisă Corei pe 25, în care dă de pământ cu copilul, cerându-i scuze pentru că „mă tem că bebelușul e total indiferent la onoarea care-l așteaptă la prima sa vizită în casa voastră. Am răgușit tot încercând să-i explic măreția ocaziei — în zadar. Poate Crane va binevoi să-i dea binecuvântarea artistică și să conjure asupra sa spiritul — magnificul spirit care-l însoțește — geniul creației sale. Iar când noi vom pune scrisul în cui, poate că cel care e azi un copil va scrie proză bună […]“.

Prima vizită a soților Conrad la Ravensbrook, în februarie 1897. Conrad și soția lui, Jessie, sunt în picioare pe trepte. Sub ei, în dreapta, sunt Charlotte Ruedy și Cora, care-l ține în brațe pe bebelușul Borys, iar în stânga îi vedem pe Crane (cu câinele negru în brațe) și pe sora mai mică a lui Jessie Conrad, Dolly

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

Vizita a început pe 19 februarie și a durat zece zile. Pe lângă cei trei Conrazi și sora mai tânără a lui Jessie, Dolly, gospodăria extinsă îi includea pe cei doi Crane împreună cu servitorul lor, Adonis Ptolemeu, plus prietena americană a Corei, Charlotte Ruedy, o femeie necăsătorită, având în jur de patruzeci de ani, care venise într-o scurtă vizită și până la urmă a rămas să-i țină companie Corei în timpul îndelungatei călătorii cubaneze a lui Crane. (Conrad s-a obișnuit să-i spună „buna tușă Ruedy".) Deși toată lumea pare să se fi bucurat de vizită, s-au păstrat puține detalii despre ea. În scurtul ei text biografic despre Crane, Jessie notează că au impresionat-o „pregătirile regești pentru sosirea micuțului", dar în afară de comentariul că „Stephen a declarat că are drepturi speciale asupra neprețuitului nostru copilaș", n-a vorbit prea mult despre zilele petrecute împreună, mulțumindu-se să le numească „foarte plăcute". Conrad a scris că „vizita a fost imortalizată printr-o fotografie de grup făcută de un artist convocat la Ravensbrook (în ciuda prețului piperat) cu aparatul său. E ceva oribil, chiar dacă semănăm întru câtva. Nimeni nu arată firesc acolo".

Nu e deloc oribil. Nu e doar unica fotografie care ne-a rămas în care Crane și Conrad apar în același cadru, ci ne oferă și o imagine uluitor de vie cu șapte oameni și trei câini în fața unei case de cărămidă într-un sat din Anglia într-o după-amiază friguroasă de la începutul anului 1898, o privire asupra unui trecut care e încă atât de aproape de noi, încât cadrul ar fi putut fi surprins alaltăieri. Până și șepcile asemănătoare purtate de cei doi Crane și de Charlotte Ruedy se găsesc ușor și azi în comerț.

În cele din urmă, aspectul cel mai demn de reținut al vizitei este ceea ce ne spune despre prietenia tot mai strânsă dintre cei doi scriitori, pentru că atunci a căpătat Conrad obiceiul de a sta în biroul lui Crane în timp ce bărbatul mai tânăr își îndeplinea munca pe ziua respectivă. Crane era capabil să scrie aproape oriunde, indiferent câte persoane erau de față, asta știm, dar dacă un solitar și un pedant cum era Conrad a putut coabita cu alt scriitor în spațiul privat al acestuia, asta demonstrează un grad neobișnuit de confort, sociabilitate și chiar complicitate reciprocă. Dacă s-ar fi întâmplat o singură dată, poate că nici n-ar merita menționat, dar scena s-a repetat de multe ori la toate vizitele ulterioare la familia Crane, cu precădere după întoarcerea lui S.C. din Cuba. Cum povestește Conrad,

Crane […] se instala la masa lungă la care scria […] Eu îmi luam o

carte și mă instalam la celălalt capăt al aceleiași mese, cu spatele la el; și, timp de vreo două ore, în cameră nu se auzea nici măcar un sunet. După care Crane spunea brusc: „Deocamdată nu mai pot, Joseph.“ Acoperise trei foi mari de-ale lui cu scrisul ordonat, citeț, perfect controlat, cu doar vreo cinci, șase ștersături în total — în general cuvinte răzlețe. Mereu mi s-a părut un miracol absolut felul cum stăpânea materialul și exprimarea.

Nu e clar la ce lucra Crane în timpul acelei vizite la Ravensbrook de la sfârșitul lui februarie, dar cu siguranță nu la „Hotelul albastru“, pe care o terminase cu două săptămâni înainte de sosirea lui Conrad și a familiei sale. A fost ultimul „miracol absolut“ produs de Crane acolo, iar între încheierea povestirii și vizita familiei Conrad, vasul de război Maine a fost distrus de o explozie în Golful Havana, omorând două sute șaizeci și unu de membri ai echipajului. Se apropia războiul, iar prietenul lui Conrad avea să plece în curând spre el.

12

De ce un loc și nu altul? De pildă, deși Crane a petrecut în Anglia zece luni, din iunie 1897 până în aprilie 1898, apoi alte șaisprezece luni de la începutul lui 1899 până la mijlocul lui 1900 — mai mult de doi ani în total —, de ce n-a scris nici măcar o singură operă de ficțiune plasată oriunde în Anglia epocii sale? Pe de altă parte, de ce o expediție relativ scurtă în Nebraska, Texas și Mexico i-a furnizat geografia pentru mai mult de douăsprezece povestiri, dintre care cel puțin șase sunt printre cele mai bune proze scurte pe care le-a scris vreodată? Port Jervis i-a dat Whilomville, New York i-a dat cinci ani de romane, povestiri și schițe, dar Anglia nu i-a dat nimic, poate doar un loc în care să viseze la alte locuri, un refugiu plicticos și neiubit în care-și lăsa imaginația să cutreiere liberă prin teritoriile care-l incitaseră cel mai profund în trecut: provincia americană, Grecia în vreme de război și peisajele imense, nepământene din Vestul Sălbatic.

Faulkner a rămas în Mississippi ca să scrie despre Mississippi, dar Joyce a scris epopeea sa despre Dublin în timp ce locuia la Trieste, Zürich și Paris. Kafka a trăit la Praga și n-a ieșit niciodată din Europa, dar și-a intitulat primul roman America. În care torța din mâna dreaptă a Statuii Libertății e înlocuită de o sabie, iar titlul ultimului

capitol e dat de inexistentul Teatru Naturist din Oklahoma. Pentru un scriitor, toate locurile sunt imaginare, chiar și cel în care se întâmplă să trăiască. Pentru Crane, care a ajuns să trăiască în multe locuri, doar cele care au șerpuit până-n adâncurile inconștientului său au ieșit apoi la suprafață în ficțiunea lui. La un moment dat, locurile acelea fuseseră reale, dar imediat ce a început să scrie despre ele, s-au transformat în borne geografice dintr-o țară din vis.

A stat în Nebraska doar două săptămâni, dar n-a uitat niciodată viscolul mușcător și temperaturile scăzute de care avusese parte acolo, iar în dimineața când a plecat din Essex după prima sa vizită la Conrad, zona a fost lovită de o furtună feroce, adusă de vânturi. Conrad: „Mă bucură vestea că nu ți-a zburat capul de pe umeri. Luni am avut valuri mari care au făcut praf digul, au inundat zona mlăștinoasă și au luat pe sus șinele de tren. Extraordinar de palpitant.“ Știm ce-i scrisese Conrad lui Garnett despre Crane, că „în mod straniu, se simte disperat“ (din cauza datoriilor tot mai mari), iar când S.C. a plecat spre casă prin acea furtună englezească de sfârșit de noiembrie, poate că asta i-a trezit amintiri despre furtuna mai mare și mult mai fioroasă care se abătuse asupra sa în Nebraska. Poate. În orice caz, a început să scrie „Hotelul albastru“ aproape imediat ce s-a întors la Oxted, o povestire de treizeci de pagini la care a lucrat cu nemăsurată grijă în următoarele șapte sau opt săptămâni, mai mult decât dedicase „Bărcii de salvare“ sau oricăreia dintre cursele de două sute de metri de până atunci. Mulți o consideră cea mai bună povestire a lui Crane. Pentru alții, e una dintre cele mai grozave povestiri americane scrise vreodată, punct.

Totodată, e cel mai claustrofobic și mai complex structurat puzzle existențial al lui Crane, o poveste cu imagini puține, care se desfășoară mai mult în interior și totuși începe afară, cu o explozie de culoare surprinzătoare, memorabilă: o clădire albastră înfiptă într-un spațiu gol, plat, la două sute de metri de micul oraș de prerie Romper din Nebraska. Se numește Palace Hotel, iar proprietarul său, un imigrant irlandez pe nume Pat Scully, a avut ideea strălucită de a zugrăvi construcția de lemn în albastru, „un albastru deschis, nuanța picioarelor unei specii de bâtlan, care-l face să sară în ochi pe orice fel de fundal. Așadar, Palace Hotel țipa și urla întruna într-un fel pe lângă care spectaculosul peisaj hibernal din Nebraska părea șters și cenușiu ca o mlaștină“. Hotelul se înalță la jumătatea drumului între gară și oraș, iar Scully cel deștept și descurcăreț are grijă să fie prezent la gară ca să întâmpine fiecare tren sosit și „să prindă în mreje orice om pe care-l vede șovăind, cu valiza în mână“.

Într-o dimineață, când o locomotivă acoperită de zăpadă sosi în gară târându-și după ea lungul șir de vagoane de marfă și singurul vagon de pasageri, Scully săvârși minunea de a prinde în plasă trei oameni. Unul era un suedez nesigur pe picioare, cu ochi vioi și o valiză mare, ieftină și lucioasă; al doilea era un cowboy înalt și bronzat, care se îndrepta spre un ranch de lângă granița cu Dakota; al treilea era un om mărunțel și tăcut din Est, deși nu părea și nici nu spusese în gura mare de unde este. Scully îi luă practic prizonieri […] Mergeau târșâindu-și picioarele în urma micului irlandez zelos, pe scândurile care trosneau. El purta o căciulă grea de blană bine trasă pe cap. Din ea îi ieșeau țepene urechile roșii ce păreau făcute din tablă.

Când prizonierii ajung la hotelul albastru, Scully îi conduce înăuntru, unde intră într-o cămăruță dominată de „o sobă enormă care zumzăia în mijloc cu violența unui zeu“. Micimea camerei e o surpriză și abia treptat ni se dezvăluie câte ceva despre arhitectura interioară a hotelului, acțiunea mutându-se temporar într-un salon de la parter și în două camere de la etaj, dar Crane nu ne spune niciodată câte etaje sunt, câte camere mai sunt sau câți clienți mai sunt cazați acolo (doar cei trei, aflăm mai târziu, dar ar putea fi și patru) și, deși câteva dintre fiicele lui Scully trec episodic prin cadru, servindu-le clienților masa de prânz, sunt tăcute ca niște umbre și se strecoară printre ceilalți nenumite și ne-numărate, din moment ce nu ni se spune niciodată câte sunt — poate două, șase sau zece. Mult mai târziu, doamna Scully își critică aspru soțul, dar nu rostește mai mult de zece cuvinte înainte de a dispărea din poveste. Crane, care putea face descrieri cu precizie de botanist și și-ar fi putut asigura un venit suplimentar frumușel dac-ar fi scris manuale de instrucțiuni pentru operarea unor utilaje grele complexe, scrie aici intenționat vag, estompând unele părți ale tabloului și focalizând clar pe altele, ținându-l astfel pe cititor suspendat într-o stare de nesiguranță continuă. Stranietatea e accentuată de refuzul lui Crane de a-și dezvălui intențiile sau de a sugera măcar că ne ascunde ceva și, deși ne-a spus limpede că ne aflăm în Nebraska, pe parcursul poveștii căpătăm impresia că de fapt suntem undeva în inima pustietății, închiși într-un non-loc izolat care seamănă cu decorul unei piese de teatru reducționiste de la mijlocul secolului XX — Cu ușile închise de Sartre, de pildă, sau Sfârșit de partidă de Beckett. Sau într-o bărcuță de salvare cu patru bărbați în ea, care plutește pe un ocean imens, amenințător.

Prima notă discordantă răsună în clipa când cei patru bărbați intră în cămăruța din față. Johnnie, fiul lui Scully, joacă un joc de cărți numit High-Five cu un fermier între două vârste (un client? un vecin? un

străin aflat în trecere?) și se ciondănesc între ei din motive care nu sunt niciodată explicate — prima tușă de imprecizie narativă, dar și prima sugestie de tensiune narativă. Fermierul e atât de furios, încât își punctează spusele scuipând zeamă de tutun — „cu o expresie profund nerăbdătoare și iritată“ — într-o ladă cu rumeguș brun din spatele sobei. Scully nu se obosește să întrebe care e problema, ci „distruge partida de cărți […] cu o lungă tiradă înflorită“, după care îi poruncește fiului să ducă bagajele noilor clienți sus, în camere. Motivele acestei ieșiri nervoase rămân la fel de obscure. Să fie Scully jenat de purtarea fiului său în fața noilor clienți — sau e o problemă recurentă, care a declanșat reacții similare în trecut? Oricum ar fi, de ce nu-i prezintă scuze fermierului? Fără să abordeze vreuna dintre aceste chestiuni, Crane îl trimite și pe Scully la etaj, unde patronul de hotel vesel-dar-nu-prea le arată bărbaților trei ligheane pline cu „cea mai rece apă din lume“. Până să se spele ei și să revină în camera din față, fermierul furios a dispărut — ca și cum nici n-ar fi existat. Crane nu-l pomenește deloc pe bărbatul dispărut și, din acest motiv, cititorul abia dacă-i observă absența. Ce este și ce nu este într-un loc nu ține neapărat de realitatea fizică, ci mai mult de ce alege naratorul să spună sau să nu spună. Crane ne spune cât de puțin poate, dar cât de mult trebuie și, creând o lume din care lipsesc unele bucăți, ne prinde în capcana unei zone narative ambigue în care lumea pare încă suficient de solidă, dar nu întru totul în regulă.

Cu ocazia scenei spălatului de la etaj, Crane a introdus deja subiectul principal al poveștii, dar într-un fel atât de vag și subtil, că e posibil să treacă la fel de neobservat. Cowboyul și bărbatul din Est și-au afundat mâinile în apa rece ca gheața și și-au frecat fețele până s-au făcut „curate lună […] roșii ca focul“, dar suedezul „abia își înmuie degetele, sfios și tremurând“. Cititorul nu apucă să se întrebe de ce s-ar fi speriat omul de un banal lighean cu apă rece, că bărbații sunt din nou la parter și se adună în jurul sobei ca să pălăvrăgească puțin înainte de a fi chemați la masa de prânz. Scully, cowboyul și omul din Est iau parte la conversație, dar suedezul nu spune nimic. „Părea preocupat să măsoare pe furiș fiecare ins din cameră“ și are o privire atât de bănuitoare, încât pare „tare înfricoșat“.

La masă însă, suedezul schimbă câteva cuvinte cu Scully. Spune că vine de la New York, unde fusese croitor timp de zece ani. Scully îi spune că el trăiește la Romper de paisprezece ani. Când suedezul continuă cu niște întrebări de complezență despre recoltele locale și salarii, Scully răspunde în detaliu, dar suedezul nu e atent mai deloc. Îi măsoară intens pe ceilalți bărbați, unul câte unul, iar la sfârșitul primului capitol, se dezvăluie în sfârșit câte puțin și mărturisește — temător, stânjenit, cu o veselie prefăcută — ce anume îl macină:

„râzând și făcând cu ochiul, spuse că unele dintre acele comunități din Vest erau foarte periculoase; și după acea afirmație, își îndreptă picioarele sub masă, înclină capul și râse din nou zgomotos. În mod evident, demonstrația li se păru celorlalți lipsită de noimă. Îl priveau întrebători, în tăcere.“

Încă o dată, Crane se grăbește să-l lase la o parte pe suedezul cel paranoic, care în curând va deveni personajul principal al poveștii, dar mai întâi îl preocupă alte chestiuni, în primul rând „marea de nea învolburată“ de afară, care s-a transformat într-un vifor în toată regula și-i ține pe toți captivi înăuntru, apoi misteriosul fermier care nu e pomenit când cei cinci bărbați se întorc în camera din față, dar reapare brusc când Johnnie îl provoacă la o nouă partidă de High-Five. Fermierul acceptă „surâzând disprețuitor și amar“, iar în scurt timp, cei doi se iau din nou la harță și jocul se întrerupe subit. Nici de data asta nu ni se spune nimic despre cauza certei. Fermierul se ridică în picioare, îl privește pe Johnnie „cu dispreț dușmănos“, se încheie la haină și iese din cameră „cu o demnitate grozavă“. Se încheie la haină și iese din cameră — dar unde se duce? Probabil că nu afară, în viscol. La etaj? Dar dacă e client al hotelului, atunci de ce nu fusese și el în sufragerie alături de ceilalți când luaseră prânzul? Nici de această dată Crane nu ne dă astfel de detalii. Iar ceață.

Și totuși, după mai multe pagini, la ultimele fraze ale povestirii, suntem siliți să ne amintim de cele două certuri neexplicate dintre fermier și fiul lui Scully care avuseseră loc la început — înainte ca povestirea să se cristalizeze. Asta dacă n-am uitat cu desăvârșire de prezența fermierului.

Când fermierul dispare pentru ultima oară, ceilalți bărbați păstrează o „tăcere discretă“, dar suedezul izbucnește în râs — zgomotos, copilăros, nepotrivit —, făcându-i pe ceilalți patru să se întrebe care e buba cu el și abia atunci, nu mai devreme, începe cadrilul smintit. Suntem deja la cel de-al doilea dintre cele nouă capitole ale povestirii, dar până aici, totul a fost doar un preludiu.

Se încinse o nouă partidă […] Cowboyul se oferi să facă echipă cu Johnnie, apoi cu toții se întoarseră spre suedez, îndemnându-l să-și suflece mânecile alături de mărunțelul din Est. Acesta puse câteva întrebări despre joc și, aflând că avea multe denumiri și că-l jucase sub alt nume, acceptă invitația. Se apropie temător de ceilalți bărbați, ca și cum s-ar fi așteptat să fie atacat. Într-un final, se așeză pe scaun și cercetă rând pe rând chipurile celorlalți, râzând strident. Era un râs

atât de straniu, încât omul din Est ridică iute privirea, cowboyul se încordă, cu gura căscată, iar Johnnie se opri, cu cărțile între degete.

Urmă un scurt moment de tăcere. După care Johnnie spuse:

— Ei, să-i dăm drumul. Haideți, acuma!

Își traseră scaunele până când ajunseră cu genunchii sub tăblie. Începură să joace și, absorbiți de joc, ceilalți uitară de purtarea suedezului.

În jurul lor, în prerie, viscolul vuiește, iar în hotel, patru bărbați stau înghesuiți într-o cameră atât de mică, încât în ea nu intră o masă, stau strânși unul în altul, cu o tăblie de lemn pătrată pe genunchi, participând la un joc de cărți care se joacă sub diferite denumiri în toată țara, deși niciuna dintre acestea nu e precizată, așa că cititorul n-are nici cea mai vagă idee ce se întâmplă. Ghemuiți în acea poziție incomodă, aproape ridicoli, cei patru străini sunt blocați de tăblia pe care o țin pe genunchi, neputând să se miște fără să deranjeze cărțile și să compromită partida. În alte împrejurări, situația ar putea fi interpretată ca fiind tot unul dintre actele acrobatice de comedie mută ale lui Crane, dar în hotelul albastru pe jumătate real, pe jumătate ireal, scena nu e comică, ci bizară, sufocantă și oribilă, oribilă într-un fel inexplicabil.

E doar o chestiune de timp până când nervii suedezului cedează. Cu degetele tremurându-i pe scândura de lemn, îi face cu ochiul complice fiului proprietarului și spune: „Bănuiesc că în încăperea asta au fost omorâți o grămadă de oameni.“ Toată lumea e șocată de această idee smintită. Johnnie îl întreabă pe suedez ce naiba vrea să spună, dar fostul croitor din New York e de neclintit și insistă că știu cu toții ce vrea să spună. „Oh, poate mă credeți neumblat“, spune el. „Poate mă credeți vreun ageamiu.“ Lui Johnnie nu-i pasă câtuși de puțin cine sau ce e suedezul. N-are altceva de spus decât că nimeni nu fusese omorât vreodată în acea cameră, iar când cowboyul întreabă „Da’ care-i problema matale, domnu’?“, suedezul începe să se poarte de parc-ar fi fost „amenințat teribil“. Îi cere ajutor omului din Est, dar mărunțelului nu-i rămâne decât să șovăie un moment înainte de a răspunde, iar

când spune „Nu te înțeleg“, suedezul intră în panică. „Oh, văd că sunteți toți împotriva mea“, spune el, ceea ce degenerează într-o spaimă și mai mare — „Nu vreau să mă bat! Nu vreau să mă bat!“ —, ceea ce-l poartă mai departe pe culmile terorii autoinduse: „Bănui că n-o să ies din casa asta viu!“

Deși era epoca în care medicina și psihiatria făceau progrese remarcabile (Intrepretarea viselor a lui Freud a fost scrisă în același timp cu „Hotelul albastru“), e puțin probabil ca Crane să fi citit vreunul dintre studiile contemporane despre paranoia și psihoză, cu atât mai puțin să fi discutat cu cineva despre acele subiecte, și totuși versiunea condensată a escaladării delirului e prezentată aici cu acuratețe clinică. Dacă ceilalți te vânează de la bun început, mai devreme sau mai târziu vor vrea să te omoare. Acești „ceilalți“ vinovați nu sunt simpli dușmani, ci un pericol de moarte.

Scully intră în cameră, vede chipul răvășit al suedezului și întreabă ce se întâmplă. „Oamenii ăștia mă vor omorî“, răspunde suedezul, la care Scully își ia fiul la rost pentru a doua oară în ultimele două ore, dar Johnnie jură că e nevinovat. Zice că celălalt e nebun, iar suedezul se cramponează de acest cuvânt și i-o întoarce: „Da, sunt nebun, da. Da, sigur că sunt nebun, da. Dar de un lucru sunt sigur […] Sunt sigur că n-o să scap de-aici cu viață.“ Scully îl întreabă iar pe fiul său dacă-l necăjise pe acel om, iar fiul neagă încă o dată. Între timp, suedezul anunță că va pleca din acea casă, va pleca — „Pentru că nu vreau să fiu omorât“. Cum riscă să piardă un client plătitor, Scully îi spune să nu plece, pentru că se află sub acoperișul lui „și n-am să îngădui ca un om pașnic să fie deranjat aici“. Când suedezul trece pe lângă el ca să urce la etaj și să-și facă bagajele, Scully se uită la ceilalți trei și întreabă — pentru ultima oară — ce se întâmplă. Nimic, răspund cowboyul și Johnnie, după care omul din Est (al cărui nume se dovedește a fi domnul Blanc) le întărește și el spusele: „Eu n-am văzut absolut nimic în neregulă.“ Scully se duce la etaj ca să-l oprească pe nebun.

Prevenitor, folosindu-și până la ultimul strop farmecul irlandez, Scully face tot ce-i stă în puteri ca să-l împace pe suedez și să-l convingă să rămână. Chiar și când omul își închide valiza și se pregătește s-o șteargă, Scully turuie întruna despre îmbunătățirile moderne așteptate la Romper — „tramcarele ilectrice“ care vor fi instalate primăvara următoare, noua linie de cale ferată care va lega orașul de Broken Arm (Broken Arm!)[99], cele patru biserici, „ditamai școala de cărămidă, arată trăsnet“, dar „și ditamai fabrica“: „Păi, în doi ani de-acum încolo, Romper o să fie o me-tro-po-lă.“ E o stratagemă inteligentă. Să-l convingă pe nebun că acolo nu e vechiul Vest al pistolarilor năimiți

și al crimelor la tot pasul, ci noul Vest din zorii noului secol, un loc sigur și prietenos unde bărbații muncesc în fabrici, copiii învață în clădiri de cărămidă splendide și toată lumea se închină lui Dumnezeu. Dar suedezul e neclintit. Fără să comenteze, se întoarce spre Scully și-l întreabă cât îi datorează, dar Scully nu vrea să-i ia bani, refuzând cei șaptezeci și cinci de cenți care-i sunt oferiți. În următoarea clipă își schimbă planul. În timp ce-și conduce clientul temător pe coridor spre propriul său dormitor, scoate o poză cu fetița lui, Carrie, care murise pe când era mică și, arătându-i suedezului că încă plânge amarnic după ea, poate că are să-l convingă că cetățenii noului Vest nu tratează cu superficialitate chestiunea morții. Nicio reacție. Suedezul nu se obosește să se uite la fotografie și nici la cea de-a doua fotografie pe care i-o arată Scully, cu fiul său mai mare, Michael, un avocat de seamă în Lincoln, unde „îi merge bine“, de parc-ar ține să demonstreze că Nebraska e un loc unde legea e respectată cu strictețe. În pană de idei, Scully își schimbă apoi strategia, caută sub pat și scoate o sticlă de whiskey. „Bea“, spune el aruncându-i-o suedezului, dar după un scurt fior de tentație (care sugerează o slăbiciune pentru alcool), suedezul dă înapoi și „îi aruncă lui Scully o privire îngrozită“, de parcă ar bănui că va fi otrăvit. Când Scully repetă comanda — „Bea!“ —, suedezul scoate unul dintre hohotele lui de râs stridente, incomprehensibile, înșfacă sticla, și-o duce la gură și bea, „ochii săi sfredelind cu ură chipul bătrânului“.

Între timp, ceilalți bărbați discută la parter, ținând în continuare în echilibru tăblia de lemn pe genunchi și dându-și cu presupusul despre ce se întâmplase. Când cowboyul întreabă de ce se purtase suedezul așa cum se purtase, mărunțelul atacă direct esența chestiunii.

— Ei, e speriat! Omul din Est bătu cu pipa în marginea sobei. E clar că e speriat de-i tremură izmenele.

— De ce anume? strigară la unison Johnnie și cowboyul.

Omul din Est cumpăni la propriul său răspuns.

— De ce? strigară iar ceilalți.

— Oh, nu știu, dar, după părerea mea, omul ăsta a citit romane ieftine și crede că a nimerit într-unul din alea — unde se-mpușcă și se-njunghie și tot tacâmu'.

— Dar, spuse cowboyul profund indignat, aci nu suntem în Wyoming sau altele asemenea. Aci e Nebrasker.

— Da, adăugă Johnnie, de ce n-are răbdare s-ajungă și el colo, în Vest?

Omul din Est, călător versat, râse.

— Nici acolo nu e mare diferență — zilele astea. Dar el crede c-a nimerit fix în iad.

Crane ne-a mai prezentat astfel de cazuri în texte mai vechi, personaje care suferă de mania Quijote-Bovary de a citi cărți proaste, seducătoare, care le deformează judecata și le afectează percepția asupra realității. Maggie Johnson, Henry Fleming, George Kelcey și Swift Doyer, proxenetul din Tenderloin, sunt cu toții victime ale acestei boli. Între ei și lume se ridică un nor de așteptări false — o ceață alcătuită din convențiile melodramelor siropoase și ale poveștilor eroice despre război — care-i împiedică să vadă, de pildă, că un barman bădăran și îmbrăcat țipător nu e un cavaler pe cal alb sau că fata de care te-ai îndrăgostit nu-ți poate citi gândurile din cap doar pentru că ești îndrăgostit de ea. Aceste personaje mai vechi se îndopau cu cărți care le înmuiau creierul, dar suedezul din „Hotelul albastru" își întărise creierul cufundându-se în violența westernurilor ieftine, iar falsele sale percepții deveniseră atât de rigide și încremenite, încât îl orbiseră. Ceilalți văd lumea printr-un nor, dar când croitorul din New York privește lumea, nu vede nimic. Și nu e doar orb, e bolnav psihic. La fel ca Don Quijote cel sărac și nebun, a întrecut limita și se crede prizonier într-o carte, care în acest caz se întâmplă să fie un roman ieftin care se petrece „în inima iadului".

Când Scully și suedezul coboară împreună, totul e complet altfel. Whiskeyul a produs o schimbare fulgerătoare și cei doi bărbați intră în cămăruța din față râzând, ca doi cheflii care se întorc de la un ospăț. Personajul cel temător și tremurător care era convins că avea să fie ucis a preluat agresiv controlul, ajungând chiar să-l „bruscheze“ pe Scully și să vorbească „cu aroganță, vulgar, furios“. Când iese puțin să-și ia un pahar cu apă, Johnnie își întreabă tatăl de ce nu-l „azvârle afară, în zăpadă“. Răspunsul bătrânului confirmă ceea ce omul din Est le spusese deja celorlalți doi. „Ei, de-acuma i-a trecut“, a zis Scully. „Omul e din Est, asta-i problema, și a crezut c-a nimerit într-un loc rău. Atâta tot. De-acuma i-a trecut.“ Apoi se așază iar la masă în sufragerie:

La cina de la ora șase, suedezul scăpăra ca o roată de foc. Din când în când părea pe punctul de a izbucni într-o lălăială stridentă, iar bătrânul Scully îl încuraja în toată sminteala lui […] Suedezul domina întreaga adunare, pe care o transformase într-un dezmăț crud. Părea să fi crescut brusc în înălțime; privea lung fiecare chip cu un dispreț brutal. Vocea sa răsuna în încăpere. La un moment dat, împungând un biscuit cu furculița pe care o mânuia ca pe un harpon, fu cât pe ce să străpungă mâna bărbatului din Est care se întinsese liniștit după același biscuit.

Este reversul paranoiei, latura sa maniacală: lovește înainte de a fi lovit, scoate pieptul înainte și impune-te înainte ca ceilalți să-ți sară în spate sau să te înghesuie într-un colț, iar dacă ai nevoie de câteva pahare de whiskey ca să-ți aduni curajul, bea-le liniștit.

După aceea, când cei cinci bărbați se retrag în cămăruța din față, suedezul îi bate la cap pe Johnnie și pe cei doi oaspeți să mai joace o partidă de cărți și din nou „formară un pătrat, ținând mica tăblie pe genunchi“. Scully se așază ceva mai departe, citind un ziar și, în timp ce gândul îi zboară la chestiuni îndepărtate, care n-au legătură cu el, aude brusc un cuvânt cumplit: „Trișezi!“

Astfel de scene ne demonstrează că mediul înconjurător e mai degrabă lipsit de încărcătură dramatică. Orice cameră poate căpăta un aspect tragic; orice cameră poate fi comică. Cămăruța aceea devenise la fel de hâdă ca o cameră de tortură.

Cu alte cuvinte, oriunde se poate întâmpla orice, în orice moment și din oricare motiv, scena fiind o arenă neutră pentru orice poveste omenească, iar dacă într-o seară vedem doi clovni împiedicându-se pe estradă, în seara următoare putem avea parte de Antigona sau de Oedip cu maică-sa și cu taică-său sau de patru jucători de cărți care răstoarnă măsuța lor improvizată și împrăștie cărțile pe podea, „unde ghetele bărbaților călcară în picioare regii și reginele grase și colorate care priveau lung și stupid la războiul purtat deasupra lor“.

Suedezul e acuzatorul, Johnnie e acuzatul și, în timp ce suedezul agită „un pumn uriaș în fața lui Johnnie“, izbucnește o încăierare, cowboyul încearcă să-l împingă la o parte pe suedez, iar Scully și omul din Est îl țin pe Johnnie și cu toții zbiară deodată: „Terminați!“ (Scully), „Zice c-am trișat!“ (Johnnie), „Chiar a trișat! L-am văzut! L-am văzut…“ (suedezul), „Stați așa, când vă spun!“ (omul din Est) După câteva secunde se opresc cu toții brusc, ca pentru a-și trage sufletul. Suedezul și Johnnie se înfruntă, primul acuzând, celălalt negând, și pentru că nimic nu poate sparge blocajul certitudinilor contrare, cei doi năbădăioși cad de acord să-și rezolve disputa cu pumnii. „Trebuie să ne batem“, spune Johnnie. „Da, să ne batem!“ tună suedezul, iar când cowboyul se îndreaptă spre Scully și-l întreabă ce are de gând să facă, bătrânul spune: „L-am suportat pe suedezu’ ăsta afurisit până mi s-a aplecat. Îi lăsăm să se bată.“

Ies cu toții în viscol — în „vuietul furtunii“ — și o simplă bătaie cu pumnii între doi bărbați furioși, ca în romanele ieftine, se transformă într-o reglare de conturi dezlănțuită între stihii, Crane îndreptându-și atenția când asupra participanților și observatorilor, când asupra tumultului din jurul lor, un vânt atât de turbat, încât spulberă cuvintele chiar în clipa când îi ies omului pe gură.

Nu ningea, dar troiene uriașe și nori de fulgi spulberați de vânturi turbate se revărsau spre sud iute ca gloanțele. Pământul acoperit de zăpadă era albastru, cu luciri nepământene de satin, și nu mai era nicio altă pată de culoare în afară de gara joasă și neagră — care părea incredibil de departe —, unde o lumină strălucea ca o nestemată minusculă. În timp ce bărbații își croiau drum cu greu prin troienele care le ajungeau până la coapse […] suedezul zbiera ceva. Scully se apropie de el, îi puse o mână pe umăr și-i întinse urechea.

— Ce zici? strigă el.

— Zic, zbieră iar suedezul, că n-am nicio șansă cu voi, ăștia. Știu c-o să tăbărâți toți pe mine.

Scully îl lovi cu reproș peste mână.

— Gura, omule, strigă el. Vântul smulse cuvintele de pe buzele lui Scully și le împrăștie cât colo.

— Sunteți cu toții o bandă de… tună suedezul, dar viforul îi reteză și lui vorbele.

Găsesc un loc ferit aproape de zidul din spate al hotelului, o bucată de iarbă înghețată în formă de V, neatinsă de zăpadă, unde va avea loc bătaia — o insuliță desprinsă din spațiul mai mare din jur: un fel de ring de box sau o altă scenă pe care poate fi jucată încă o dramă omenească. Omul din Est, căruia îi clănțănesc dinții în timp ce „țopăie în sus și-n jos ca o jucărie mecanică“, observă că „preludiul poartă-n el o tragedie mai mare decât tragedia acțiunii, iar acel aspect era accentuat de vaierul lung și suav al viscolului care cernea fulgi tânguioși în abisul negru al sudului“.

Scully dă semnalul de start. „Acum!“ spune el și, în timp ce bărbații încep să-și care lovituri în întuneric, „brațele zburau atât de năucitor, încât nu se deslușea decât un fel de roată învârtindu-se cu repeziciune“. „Dă-i, Johnnie! Dă-i! Omoară-l! Omoară-l!“ strigă cowboyul. Pentru omul din Est însă, „încleștarea inflexibilă“, monstruoasă este o ticăloșie, așa că-și dorește să se termine. Suedezul îl doboară pe Johnnie, care se prăvălește „pe iarbă ca o povară respingătoare“. În timp ce zace acolo pe spate, cu fața „însângerată, zdrobită“, taică-său îl întreabă dacă poate continua. „Da, am… e… da“, spune el și se ridică anevoie în picioare, ajutat de tată. Omul din Est se roagă de Scully să pună capăt încăierării, dar bătrânul îl ignoră, după care suedezul se apropie ca să dea pumnul decisiv. Deși sorții îi sunt potrivnici, Johnnie, „pe jumătate prostit de slăbiciune […] se feri

ca prin minune, iar pumnul îl dezechilibră pe suedezul care-și luase prea mult elan“.

Cowboyul, Scully și omul din Est izbucniră într-un chiot ca o armată victorioasă, dar încă nu se terminase, căci suedezul se ridicase agil în picioare și se repezise ca turbat asupra dușmanului său. Brațele zburară iar năucitor, iar trupul lui Johnnie fu zvârlit încă o dată cât colo și căzu grămadă ca un sac de pe un acoperiș. Suedezul se împletici degrabă până la un copac îndoit de vânt și se rezemă de el, suflând ca o locomotivă, în timp ce ochii săi sălbatici, aprinși de foc, lunecau frenetic peste chipurile aplecate deasupra lui Johnnie. Era ceva măreț în izolarea lui din acel moment, ceea ce omul din Est simți numaidecât când își ridică ochii de la bărbatul căzut și dădu peste acea siluetă singuratică și misterioasă care aștepta.

Suedezul, mai masiv și mai puternic, a câștigat. Când își revine, Johnnie începe să plângă „de rușine și dureri trupești“ și, cu lacrimile scăldându-i dârele de sânge de pe față, spune: „A fost prea… prea… prea matahală pentru mine.“ Scully anunță că „Johnnie e terminat“, cowboyul scoate un șir de „blesteme de nerostit“, iar omul din Est descoperă „cu uimire că erau în bătaia unui vânt ce părea venit direct din ținuturile înnegurate ale banchizei arctice. Auzi iar tânguirea zăpezii spulberate spre mormântul ei din sud. Își dădu seama că, în tot acest timp, frigul se încuibase tot mai adânc în el și se miră că nu se prăpădise. Nu-i păsa de starea celui învins“.

Bărbații intră iar la adăpost, suedezul urcă greoi în camera lui, iar ceilalți se încălzesc la sobă, în „camera de tortură“ plină de cărți de joc împrăștiate. Femeile din casă vin repede să-l ducă pe Johnnie la bucătărie, unde-l spală și-i pansează rănile, dar înainte să iasă toate deodată, doamna Scully își șfichiuie soțul cu un atac verbal furibund: „Rușine să-ți fie, Patrick Scully! Mai e și fiul tău. Rușine să-ți fie!“

Suedezul victorios coboară, deschide ușa teatral și „se împleticește“ până în mijlocul camerei. Și-a făcut valiza, dă să plece din hotel și-l mai întreabă o dată pe Scully cât îi datorează, la care Scully răspunde tot „Nimica“. Suedezul mai pune o dată întrebarea, ca să se asigure, iar Scully îi răspunde iar: „Nu-mi datorezi nimica.“

— Ha! făcu suedezul. Cre’ că ai dreptate. Cre’ că, dacă e la o adică,

mata' mi-ai fi dator. Eu așa aș zice. Se întoarse spre cowboy. Omoară-l! Omoară-l! Omoară-l! îl maimuțări el, apoi izbucni într-un râs triumfător. Omoară-l! Ironia situației îl făcea să se zguduie de râs.

Dar parcă râdea de morți. Cei trei bărbați erau neclintiți și tăcuți, fixând soba cu ochi sticloși.

Suedezul deschise ușa și ieși în viscol, aruncând o ultimă privire disprețuitoare înapoi către grupul nemișcat.

Povestea s-ar fi putut încheia aici, pentru că acest moment marchează sfârșitul acțiunii în hotelul albastru și ar fi fost un sfârșit perfect în felul său, concluzia bruscă, dar satisfăcătoare a unui text captivant, dar Crane perseverează încă două capitole și, scormonind mai adânc, tot mai adânc în consecințele angrenajului pe care l-a pus în mișcare, face dintr-o povestire deja bună una excelentă.

Penultimul capitol începe astfel:

Suedezul plutea prin viscol de parc-ar fi avut pânze, ținând bine de valiză. Se luase după un șir de copăcei despuiați, pieriți, știind că străjuiau drumul. Fața lui, care purta încă urmele pumnilor lui Johnnie, simțea mai degrabă plăcere decât durere în bătaia vântului și a zăpezii spulberate. Într-un final, câteva forme dreptunghiulare se înălțară în fața lui și recunoscu în ele casele din partea centrală a orașului. Găsi o stradă și o luă de-a lungul ei, aplecându-se mult în vânt de fiecare dată când ajungea la câte un colț și era luat pe sus de vreo rafală grozavă.

Parc-ar fi fost într-un sat părăsit. Ne imaginăm lumea ca pe un furnicar de oameni victorioși, mândri, dar acolo unde răsunau goarnele furtunii, un pământ populat era de neînchipuit. Existența oamenilor părea deci o minune, acei păduchi agățați de un balon rotitor, pârjolit de foc, mușcat de ghețuri, ros de boală, pierdut în spațiu stârneau un licăr de mirare. Furtuna era un semn că trufia omului era însuși motorul vieții sale. Numai un filfizon i-ar fi

supraviețuit. Și totuși, suedezul găsi o cârciumă.

Lumea ermetic închisă a hotelului albastru a explodat, iar Crane ne aruncă brusc în infinitul urlător al tundrei albe. Își imaginează un pământ atât de ostil vieții, încât e lipsit de oameni, iar dacă există oameni, atunci ei trebuie priviți ca un fel de miracol. În „Barca de salvare“ compară oamenii cu șoarecii, făpturi insignifiante care rontăie „brânza sfântă a vieții“, iar de această dată coboară încă o treaptă a lanțului existenței și-i compară cu păduchii, niște paraziți care se agață de o planetă înghețată, dogoritoare, măcinată de boli, care se rotește orbește prin spațiu, cel mai sumbru și mai descurajant tablou al umanității pe care l-a zugrăvit vreodată, și totuși, în acest pasaj încurcat și chinuit, spune și că aroganța și importanța pe care și-o dă omul („trufia“) sunt lucrurile care-l țin pe linia de plutire („motorul vieții sale“), ca apoi, schimbând din nou direcția în următoarea propoziție, să declare că numai un „filfizon“ (un dandy plin de sine, un fante sau, în limbaj contemporan, un nesimțit fițos) ar supraviețui furtunii, iar suedezul nu doar că supraviețuiește, ci are norocul de a da peste o cârciumă.

Suntem încă în Nebraska, dar în același timp Crane a schimbat perspectiva atât de drastic și ne-a dus atât de departe de orașul Romper, încât vrea să privim acel loc ca pe un puncticel în cosmos (ceea ce este), însă, pentru că în ceea ce urmează sunt implicați oameni, locul devine extrem de important pentru om, căci omul e măsura tuturor lucrurilor, așadar chiar dacă oamenii sunt păduchi în tabloul cosmic mai larg, ceea ce li se întâmplă pe pământ contează, contează enorm, nu e și nu va fi niciodată zadarnic, căci oricât de pesimistă a devenit viziunea lui Crane despre omenire, nu e un nihilist, iar ceea ce-și fac oamenii unii altora contează, poate nu pentru cosmos în general, ci pentru universul moral creat de oameni.

Următorul paragraf începe cu un semn prevestitor. Un felinar roșu atârnă deasupra intrării în cârciumă, dând fulgilor care cad în bătaia sa culoarea sângelui, iar când suedezul deschide ușa și intră, se află tot în romanul ieftin pe care și-l scrie în minte și e încă îmbătat de victoria din prima sa luptă de western. Se uită în jur și vede că singurii clienți în afară de el sunt patru bărbați care beau la o masă din colțul îndepărtat al camerei. Într-o dispoziție veselă, jubilatoare, se apropie de bărbatul de la bar și comandă whiskey, „zâmbind fratern“. După ce barmanul înregistrează comanda pe casa de marcat nichelată, suedezul ia sticla, își toarnă un pahar foarte generos și-l dă pe gât din trei înghițituri. Barmanul aruncă o privire furișă urmelor de

sânge de pe fața suedezului și comentează: „Urâtă noapte.“ Nu, ba deloc, răspunde suedezul, pentru el e chiar frumoasă, ba chiar îi place vremea asta, îi place și n-are nimic împotriva ei. Mai cere un rând, dar când se oferă să-i facă cinste barmanului, acesta refuză și-l întreabă pe suedez cum s-a rănit la față. Suedezul îi spune imediat că s-a bătut și că a „bătut măr un tip colo la hotelul lui Scully“. Ceea ce le trezește interesul celor patru bărbați de la masă. „Pe cine?“ întreabă unul dintre ei, iar după ce le spune că a fost Johnnie Scully și că „o să fie ca mort vreo câteva săptămâni“, suedezul îi invită să bea cu el. Nu, mersi, spune unul dintre ei, după care Crane îl lasă pe suedez și-și îndreaptă atenția asupra celor patru bărbați.

Doi afaceriști de vază din oraș și procurorul stau la masă împreună cu prietenul lor, „un jucător profesionist din categoria celor care joacă cinstit“, un gentleman distins în felul său care nu e doar respectat de stâlpii comunității, ci e considerat „un tip rasat“. E adevărat că-și câștigă existența profitând de „fermieri nesăbuiți și senili care, bucuroși de recolte bune, vin în oraș plini de mândria și încrederea dată de […] o prostie invulnerabilă“, dar totodată e căsătorit, are doi copii și duce „o viață de familie exemplară“. Crane insistă cât se poate de mult asupra calităților acelui „cartofor pungaș“, care e în același timp „atât de generos, corect și moral, încât, dacă ar fi făcut concurs, ar fi pus pe fugă conștiințele a nouă zecimi dintre cetățenii din Romper“.

Dacă ne aflăm în universul moral al oamenilor, atunci cartoforul e un caz ambiguu, o persoană care e simultan ceva și altceva, o contradicție vie care subminează toate certitudinile limpezi despre ce înseamnă un comportament moral, din moment ce Crane ține să descrie această persoană ca „morală“, deși tot el l-a numit „pungaș“. Dar e pungaș doar în sensul în care e destul de viclean ca să-i atragă pe țărănoii săraci cu duhul să joace cărți cu el, pentru că altfel joacă „cinstit“, perfect corect, și le ia banii doar pentru că e un jucător de cărți mai priceput decât ei. Iar în acest moment, în probabil cea mai elegantă întorsătură a poveștii, acest cartofor se va amesteca în viața suedezului jucător de cărți care a intrat în cârciumă pentru a-și sărbători victoria bărbătească, virilă împotriva unui presupus trișor dintr-un presupus Vest anarhic, periculos. În fața cârciumii ninge cu fulgi roșii ca sângele, iar ceea ce se va întâmpla depinde doar de împrejurările de moment: o întâlnire provocată de hazard între doi bărbați versați într-ale hazardului.

Între timp, suedezul a dat pe gât mai multe pahare de whiskey sec și încearcă să-l convingă pe barman să bea cu el. „Haide“, spune el. „Bea ceva. Haide. Ce-ai zis — nu? Ei, măcar unul mic. Ce Dumnezeu, în

seara asta l-am bătut pe unu' și am chef să fac cinste. Da' l-am bătut măr. Domnilor", strigă el către bărbații de la masă, „beți un pahar?" Barmanul, oripilat de obrăznicia suedezului, se grăbește să-i strige un: „Sst!" „Mulțam", spune unul dintre bărbații de la masă. „Nu ne mai trebuie."

Suedezul însă nu acceptă refuzul. Devenind agresiv, ca și cum ar fi intrat în rolul unui mocofan scandalagiu dintr-o scenă clasică de western — înfruntarea din bar —, ia cel de-al doilea refuz al bărbaților de la masă ca pe o insultă. Cu pieptul „umflat, ca un cocoș", îi spune barmanului că e un gentleman, că vrea ca ceilalți să bea cu el și — să ia seama — îi va sili să bea cu el. Se duce țanțoș la masă, pune mâna pe umărul cartoforului și repetă amenințarea: „V-am poftit să beți cu mine." Cartoforul nici nu se obosește să se întoarcă spre el, ci îi aruncă o privire piezișă peste umăr și răspunde: „Amice, nu te cunosc." Cum suedezul insistă în continuare, cartoforul îi cere calm să-și ia mâna de pe umărul lui și să-și vadă de treaba lui. „Ce?" strigă suedezul beat și indignat. „Dacă nu vrei să bei cu mine, domnișorule, las' că te silesc eu. Te silesc eu!"

Observați că suedezul i se adresează cartoforului cu „domnișorule". Crane ne-a spus deja că jucătorul expert e mic de statură, „un bărbat mărunt și subțire", dar „domnișor" ne arată clar cât de profund s-a rătăcit suedezul într-un Vest imaginar creat de cărțile pe care le citise pe când era croitor la New York, pentru că „domnișor" nu evocă doar o persoană care se îmbracă elegant, dar e și un termen peiorativ al vesticilor pentru esticii habarniști, pe care-l aplică și fenomenului popular al ranchurilor turistice[100]. Pentru că jucătorul nu se încadrează în tiparul vesticului autentic din cărțile ieftine, suedezul l-a numit „domnișor", adică l-a catalogat greșit ca pe un tip din Est și, pentru că a câștigat bătaia cu Johnnie, acum se simte suficient de sigur pe el pentru a-și atribui rolul vesticului agresiv și, răsturnând situația în mintea lui învălmășită, îmbibată de whiskey, suedezul a pășit fără să vrea pe un teritoriu periculos. La prânzul de la Palace Hotel folosise cuvântul „periculos" pentru a descrie Vestul, dar nici atunci și nici măcar acum nu-i trece prin cap că el însuși ar putea fi un instrument al pericolului.

Suedezul îl înșfăcase frenetic pe cartofor de beregată și-l trăgea de pe scaun. Ceilalți bărbați țâșniră în picioare. Barmanul se adăposti iute după colțul barului. Se stârni zarvă mare și în mâna cartoforului a fost văzut un cuțit cu lamă lungă. Acesta se repezi înainte și un trup omenesc, această citadelă a virtuții, înțelepciunii și puterii, fu străpuns

la fel de ușor ca un pepene. Suedezul se prăbuși cu un strigăt de uluire deplină.

Comercianții de vază și procurorul trebuie să fi ieșit din local mergând de-a-ndărătelea. Barmanul se pomeni că se reazemă moale de brațul scaunului și privește în ochii unui ucigaș.

— Henry, spuse acesta din urmă în timp ce-și ștergea cuțitul pe unul dintre prosoapele atârnate de tejghea, să le spui unde mă găsesc. O să-i aștept acasă. Apoi se făcu nevăzut. În clipa următoare, barmanul ieșise în stradă, strigând prin furtună după ajutor, dar și după tovărășie.

Cadavrul suedezului, rămas singur în cârciumă, privea țintă la cumplita notiță de deasupra casei de marcat: „Aici se înregistrează valoarea cumpărăturilor dumneavoastră.“

E interesant să ne oprim asupra construcției ciudate și stângace din primul paragraf, „și în mâna cartoforului a fost văzut un cuțit cu lamă lungă“. Oricare alt scriitor ar fi formulat aproximativ așa: „Cartoforul băgă mâna în buzunar, de unde scoase un cuțit cu tăiș lung“, dar Crane folosește diateza pasivă în repetate rânduri în întreaga sa operă pentru a crea ceea ce aș numi „o perspectivă obiectivă“ a lumii vizuale, lumea percepută prin obiectivul neutru, atotvăzător al unui aparat de filmat. Nu e un manierism, ci o poziție filosofică, morală chiar, despre cum să descrii cât mai precis un eveniment din lumea reală. În acest caz, Crane nu pretinde că știe ce gândește cartoforul. Îl urmărește din afară, la fel ca cititorul, dar în alte povestiri și romane, atunci când povestește ceva prin ochii și mintea unuia dintre personaje (Henry Fleming, de pildă), renunță la diateza pasivă și revine la succesiunea obișnuită a substantivelor și a verbelor în frazele sale. În acest pasaj însă, face o observație în plus, poate una extrem de subtilă, totuși importantă. Suedezul a venit în Vest așteptându-se să fie ucis. Și după ce a provocat un conflict absurd și inutil, a fost într-adevăr ucis, iar prin recursul la diateza pasivă, Crane plasează responsabilitatea asupra cuțitului și nu asupra cartoforului, de parcă ar spune nu, suedezul nu a fost omorât de un om, a fost omorât de propria sa premoniție a morții, de propria sa frică, iar cuțitul a fost

arma prin care destinul și-a împlinit misiunea. Cum spune casa de marcat: ai căpătat ce ai cerut.

Demnă de remarcat în acest pasaj e și iuțeala cu care prietenii cartoforului o șterg din bar. Dispar într-o clipită, la o fracțiune de secundă după ce trupul suedezului se prăbușește la podea, iar prin fuga lor execută același dans retractil al autoconservării propriu tuturor cetățenilor respectabili în momente de criză, după cum observase amar Crane cu doar șaisprezece luni în urmă, în articolul în care se apăra pentru că luase atitudine în Cazul Dora Clark — în ciuda consecințelor brutale ale acelui gest. Așadar, procurorul și cei doi comercianți aleargă afară în viscol și se spală pe mâini de întreaga chestiune, ca o punere în practică a cuvintelor adresate de cartofor suedezului cu mai puţin de un minut înainte să fie atacat: „Amice, nu te cunosc.“

În ultimul capitol, Crane se înarmează cu propriul său cuțit, cuțitul invizibil al scriitorului, pe care-l lua cu el oriunde se ducea, şi priviţi ce iute se mişcă atunci când vine momentul să-l folosească.

Trec câteva luni, iar într-o zi, omul din Est pornește călare, cu un teanc de scrisori și ziare, spre ranchul din Dakota unde muncea cowboyul. Nu e limpede dacă domnul Blanc lucrează tot la ranch sau și-a găsit o slujbă la poșta din oraș, dar, în orice caz, cert este că cei doi bărbați au ținut legătura în mod regulat de la prima lor întâlnire de la Palace Hotel, din Romper. Omul din Est îi spune cowboyului că jucătorul a fost condamnat la trei ani pentru uciderea suedezului. O sentință blândă, comentează ei, dar cowboyul observă că dacă barmanul și-ar fi făcut datoria și l-ar fi pocnit pe suedez în cap cu o sticlă, n-ar mai fi fost niciun omor. Insensibil la acest raționament, omul din Est răspunde „cu asprime“ că s-ar fi putut întâmpla o mie de lucruri, adică asemenea speculații nefondate sunt inutile, din moment ce se întâmplase un singur lucru și anume suedezul fusese omorât. Dar cowboyul continuă să reflecteze la „ce-ar fi fost dacă“, spunând că dacă suedezul nu l-ar fi acuzat pe Johnnie că trișează, ar fi fost în viață, și că fusese mare fraier pentru că se montase așa din cauza unui joc jucat de plăcere, fără mize bănești, ceea ce nu face decât să arate cât era de nebun. Ignorând aceste comentarii, omul din Est spune că-i pare rău de cartofor. Și cowboyul spune că-i pare rău, adăugând că acesta nu merită să fie închis deloc, dat fiind ce fel de om omorâse, și abia în acel moment, nu mai înainte — într-o fracțiune de secundă —, Crane scoate cuțitul și începe să-l răsucească în măruntaiele povestirii sale, iar pe măsură ce povestirea se apropie cu pași repezi de final, tot ceea ce ni s-a sugerat până acum se năruie brusc. Omul din Est răspunde:

— Poate că suedezul n-ar fi fost omorât dacă totul ar fi fost pe cinstite.

— N-ar fi fost omorât? strigă cowboyul. Totu' pe cinstite? Cum, când el a zis că Johnnie trișează și s-a purtat ca un mare dobitoc? Și dup-aia, la cârciumă, nu și-a căutat-o cu lumânarea? Aceste argumente ale cowboyului îl zgândăriră pe omul din Est, scoțându-l din sărite.

— Ești un prost! strigă dușmănos omul din Est. Ești un dobitoc de un milion de ori mai mare decât suedezu'. Să-ți spun o chestie. Să-ți spun o chestie. Ascultă! Johnnie chiar a trișat!

— Johnnie, spuse cowboyul pe un ton plat. Rămase tăcut un minut, apoi vorbi cu însuflețire: Ei, na. Jucau și ei așa, de distracție.

— Distracție, nedistracție, spuse omul din Est, Johnnie a trișat. L-am văzut eu. Sunt sigur. L-am văzut. Dar am refuzat să iau atitudine și să fiu bărbat. L-am lăsat pe suedez să se lupte singur. Iar tu — tu nu făceai decât să te umfli-n pene și să ceri bătaie. Nu mai zic de bătrânu' Scully! Suntem toți vârâți în chestia asta! Bietu' cartofor nici măcar nu e substantiv. E un fel de adverb. Orice păcat e rezultatul unei colaborări. Noi, toți cinci, am colaborat ca să-l omorâm pe suedez […] tu, eu, Johnnie, bătrânu' Scully, iar cartoforu' ăla ghinionist și fără minte a fost doar punctul culminant, vârful unei acțiuni omenești, și numa' el e pedepsit.

Ofensat și revoltat, cowboyul strigă orbește în ceața acelei teorii misterioase:

— Păi, eu n-am făcut nimica, nu?

Dacă n-am uitat de fermier până acum, vom înţelege dezgustul lui față

de Johnnie, care trişase la cărţi. Dacă ne amintim de izbucnirile enigmatice ale lui Scully împotriva fiului său şi că „distrusese“ partida de cărți a băiatului cu fermierul, vom înțelege că și el știa că Johnnie trișează. Și, așa neplăcut și smintit cum era, suedezul nu aiurase atunci când îl acuzase la rândul lui pe Johnnie că trișează, ceea ce ne silește să reanalizăm aspectele cele mai frapante ale comportamentului său, mai ales după ce iese din hotel și dă peste cârciumă. În acel moment e cel mai singur om din lume, un străin pe un tărâm necunoscut, sinistru, fără prieteni, fără aliați, fără vreo legătură omenească pe o rază de o mie de mile. E atât de disperat după tovărășie, tânjește atât de jalnic după un licăr cât de palid de bunătate din partea cuiva, oricui, încât se milogește de barman să bea cu el. Când barmanul îl refuză, suedezul își îndreaptă din nou atenția asupra celor patru bărbați din jurul mesei, dar și aceștia îl refuză și abia atunci, când toate persoanele din încăpere îi refuză prietenia, bunăvoința sa degenerează în furie și trece la atac. Chiar înainte ca suedezul să-l ia de gât, cartoforul spune: „Amice, nu te cunosc.“ La prima vedere, pare o afirmație mai degrabă inofensivă din partea unui om care încearcă să scape politicos de un necunoscut enervant, dar dacă scoatem afirmația din contextul ei original și o reanalizăm, ea va căpăta alt înțeles. „Amice, nu te cunosc.“ Pentru cei trei prieteni respectabili ai cartoforului, care au dat bir cu fugiții, înseamnă un lucru — „Nu suntem de vină, ești pe cont propriu“ —, iar pentru suedezul cel ultrasensibil și într-o ureche înseamnă cu totul altceva: la început un scurt puseu de speranță — „Amice“ —, urmat de mesajul zdrobitor „nu te cunosc“. Propoziția e un adevărat oximoron, o propoziție care afirmă simultan două lucruri opuse și egale, așadar e lipsită de sens. Mintea suedezului face scurtcircuit.

Teoria misterioasă pomenită la final e de fapt obiectivul la care lucra Crane de un an, perfecționarea graduală a unei poziții rezultate din orele cumplite pe care le petrecuse pe mare cu Murphy, Montgomery și Higgins. Revelația că ființele umane depind până la urmă unele de altele pentru cele mai importante lucruri din viață l-a făcut să exploreze atât consecințele faste, cât și pe cele nefaste ale acestei premise bătute în cuie. Un spirit colaborativ activ poate face minuni de solidaritate umană peste tot în lume, fie că e vorba despre o barcă de trei metri în largul Floridei, despre un tren ce transportă sute de pasageri la destinațiile dorite între Anglia și Scoția sau despre un sătuc irlandez unde se pregătește prima captură a sezonului pentru a fi vândută în piața locală de pește, pe când un consens pasiv între indivizi poate produce coșmaruri, cum ar fi persecuțiile împotriva lui Henry Johnson și doctorului Trescott în provincialul Whilomville sau martorii tăcuți de pe câmpiile din Nebraska atât de lipsiți de curaj, încât nu iau apărarea unui om bolnav la minte, lăsându-l așadar în voia furtunii, a

tăișului unui cuțit și a morții. „Orice păcat e rezultatul unei colaborări“, spune omul din Est. Acesta este codul moral pe care Crane îl concepuse singur până la douăzeci și șase de ani, iar dacă am căuta punctele slabe ale acestei afirmații, am fi nevoiți să conchidem că nu există, pentru că e o idee aplicabilă peste tot, atât la păcatele bărbaților și femeilor singure, cât și la cele ale familiilor, școlilor, industriilor, cartierelor și țărilor în ansamblul lor. Suntem cu toții responsabili unii pentru ceilalți și, dacă nu ne asumăm această responsabilitate, viața pe pământ devine un infern. Aceasta este cea mai importantă idee a lui Crane. Nedepășită de ceilalți scriitori americani care i-au urmat.

13

„În mod straniu, se simte disperat“, comentează Conrad în scrisoarea sa pentru Garnett și, la drept vorbind, Crane avea toate motivele să se simtă disperat. Nimic nu-i mergea așa cum sperase și, oricât de mult ar fi muncit sau oricât de bun ar fi fost rezultatul strădaniilor sale, nu reușea să pună pâine pe masă. Aceste dificultăți sunt parțial explicabile și prin ghinion, dar și prin contractul dezavantajos cu McClure sau prin procesul intentat împotriva sa de avocatul lui Amy Leslie, care i-a poprit temporar drepturile de autor din America, dar problema mai profundă și mai generală era că ajunsese de unul singur într-o poziție imposibilă intrând într-un joc pe care nu-l putea câștiga, pentru că adevărul e că nimeni — absolut nimeni din lumea anglofonă — n-ar fi putut câștiga decent ca autor freelance de proză scurtă.

Pentru a înţelege cu ce se confrunta Crane, să ne gândim la bilanţul publicării celor patru capodopere ale sale scrise la Oxted. Ca să iasă din groapa financiară în care se afla, conta pe onorarii substanţiale, achitate prompt pentru fiecare text, numai că, rând pe rând, toate au întâmpinat întârzieri mari, neașteptate, înainte să vadă lumina tiparului. Monstrul, nuvela încheiată în septembrie 1897, a petrecut aproape un an în suspensie. Blocată inițial de McClure, care a reținut manuscrisul deși n-avea de gând să-l publice (prea controversat), nuvela a fost respinsă apoi de Gilder de la Century (prea ofensatoare) și abia în august 1898 a apărut în Harper’s New Monthly Magazine. „Mireasa vine la Yellow Sky“, încheiată tot în septembrie 1897, a trebuit să aștepte cinci luni înainte ca McClure (tocmai el) s-o publice în revista sa. „Moartea și copilul“ a stat degeaba tot cinci luni înainte

ca Reynolds s-o vândă la Harper's Weekly. A urmat apoi șirul lung și comic de incidente și gafe din jurul povestirii „Hotelul albastru", pe care Crane i-a trimis-o lui Reynolds pe 7 februarie 1898. Din motive complicate legate de selecția povestirilor care aveau să alcătuiască, împreună cu Monstrul, o antologie suficient de mare pentru ca Harper's s-o publice în volum, editorii n-au inclus-o în revistă. Reynolds a trimis-o apoi altor publicații lunare de calitate, dar a fost refuzată rând pe rând de Century, Scribner's Magazine și Atlantic Monthly. Redactorul-șef de la Atlantic n-a desconsiderat-o în sine, doar că voia drepturile pentru toate povestirile western ale lui Crane pentru o carte care să apară la Houghton Mifflin (unde avea o a doua slujbă, consultant de achiziții), iar când Reynolds l-a informat că celelalte povestiri fuseseră deja contractate, William Hines Page (viitor ambasador în Marea Britanie în Primul Război Mondial) a înapoiat manuscrisul făcând un comentariu de o idioțenie fără egal: „o singură poveste răzleață nu merită efortul nostru". Reynolds a propus-o apoi la Collier's Weekly, de unde a primit un răspuns favorabil, dar, date fiind lungimea povestirii și suma piperată cerută (patru sute de dolari), publicația s-a interesat dacă nu putea fi tăiată puțin și tipărită la un preț mai mic, adică din cele zece mii de cuvinte să rămână șapte mii cinci sute, iar în loc de patru sute de dolari, trei sute. Când Reynolds i-a prezentat clientului său această propunere doar pe jumătate (sau trei sferturi) mulțumitoare, în mod surprinzător, Crane a acceptat. Pe atunci se afla la New York, în drum spre Cuba, unde avea să relateze despre război și, cum mintea sa era preocupată de alte chestiuni mai urgente, n-avea chef de tocmeală. Numai că a plecat spre Key West înainte ca Reynolds să intre în posesia contractului, iar când Crane a căutat povestirea ca să facă tăieturile necesare, și-a dat seama că lăsase manuscrisul în camera de hotel de la New York. Povestirea a fost găsită, i-a fost trimisă lui Crane în Florida, iar pe 8 mai, acesta i-a retrimis manuscrisul lui Reynolds, împreună cu un scurt bilet: „Nu pot să tai chestia asta. N-au decât s-o taie cei de la Colliers. Încasează banii și telegrafiază-mi când se face plata." Manuscrisul nemodificat a fost apoi retrimis către Collier's, dar Robert Collier, tânărul redactor-șef al revistei, a reușit la rândul lui să-l rătăcească rapid, iar până să-și aducă aminte că uitase de el, a mai trecut o vreme. Când Collier's a publicat în sfârșit „Hotelul albastru" în două episoade, pe 26 noiembrie și pe 3 decembrie (la zece luni după ce fusese terminată), nici măcar un cuvânt nu fusese eliminat sau schimbat, dar probabil că au respectat termenii contractului și i-au trimis lui Reynolds un cec pentru trei sute de dolari în loc de patru sute.

Pentru a înțelege frământarea crescândă a lui Crane printre toate acele

încercări la care a fost supus, e suficient să aruncăm o privire câtorva dintre scrisorile trimise din Anglia din toamna lui 1897 până în primăvara lui 1898. Către John Phillips (director editorial la McClure's Magazine) în octombrie:

Ce Dumnezeu ați făcut cu Monstrul? […]

[…] V-am trimis peste 25 000 de cuvinte, dar văd că bat pasul pe loc de parcă v-aș fi cerut eu să așteptați până fac eu rost de banii ăia nenorociți […] Vă rog să-mi spuneți cum stau. Ce s-a întâmplat? Am scris o poveste numită Monstrul? V-am trimis-o? Și apoi ce s-a întâmplat?

Către Reynolds pe 20 decembrie:

Sigur că sunt groaznic de strâmtorat. Ai aflat, desigur, că drepturile de autor de la Appleton sunt blocate. M-au făcut praf […]

Nu înțeleg prea bine de ce se moșmondește McClure cu Monstrul. S-ar putea să dau faliment dacă nu primesc acei bani direct.

Către Reynolds, ceva mai târziu în decembrie, când anexează manuscrisul la „Moartea și copilul", precizând că „n-aș fi făcut-o dacă n-aș fi fost lefter":

Pentru numele lui Dumnezeu, fă rost de câți bani poți și trimite-mi-i prin telegraf, trimite-mi-i neapărat între Crăciun și Anul Nou. Vinde „Monstrul". Nu uita — trimite-mi niște bani luna asta.

Către Reynolds pe 14 ianuarie:

În atâtea luni de când sunt în Anglia n-am primit niciun cent din America, în afară de ce am împrumutat. Mai citește o dată asta! Ca urmare, în ultima vreme am fost nevoit să mă înțeleg cu reprezentanții englezi ai unor edituri americane, dar în orice caz, comisionul dumitale va fi protejat. Mai mult de atât nu pot face. Cheltuielile mele din Anglia m-au pus cu spatele la zid. Încă aștept să-mi trimiți partea mea din banii pentru Monstrul, iar dacă se blochează pe undeva, sunt pierdut.

Către Reynolds pe 31 ianuarie, când nu mai socotește câte cuvinte are de gând să scrie, ci transformă direct cuvintele în dolari:

O să scriu chestii scurte cam de o mie, o mie două sute de dolari […] Până atunci, orice sută de dolari e mană cerească! Îți trimit o idee pentru o agenție. Sunt sigur că te descurci cu ea. M-aș descurca eu de-aici, dacă n-ai fi dumneata agentul meu.

Ai fost grozav!

P.S.: Nu, deocamdată nu-ți trimit ideea pentru agenție. Săptămâna viitoare.

Către Reynolds pe 7 februarie (într-un acces de optimism rar):

După cum vezi, m-am pus pe treabă și produc marfă grupa mare. Dacă mergi în ritmul ăsta grozav, în scurt timp o să avem cu ce să ne umflăm în pene.

Mai sunt câteva chițibușuri, cum ar fi chestiunea cu Journal și așa mai departe, pe care aș vrea să le rezolvi. Mă uit cu uluire până și la o hârtie de zece lire […]

Cu toate astea, acum că m-am apucat, trebuie să mă țin tare și sunt convins că n-o să fie prea grav, cu ajutorul dumitale. O să te bombardez cu materiale. Apoi, dacă vinzi „Hotelul albastru“ la Harper’s, să-mi trimiți pe loc banii. Am obligații mari luna asta. Dacă mă scoți din asta, sunt gata să zâmbesc.

Către Reynolds pe 13 martie:

Trebuie să fac rost de niște bani până pe 1 aprilie. Se poate să aduni dumneata sumele alea mărunte și multe care mi se cuvin și să mi le trimiți?

Pe atunci, revistele erau în cel mai bun caz o sursă de venit precară, dar ele reprezentau doar jumătate din ecuație, un prim pas în planul mai amplu de a aduna povestirile în colecții și a le publica în volume. Și în această privință însă, Crane a descoperit că pariase pe calul greșit, pentru că și atunci, ca și acum, volumele de proză scurtă rareori se vindeau satisfăcător, cel puțin în comparație cu romanele, și oricât de bune, grozave și chiar splendide ar fi fost povestirile sale, n-aveau să-i aducă niciodată destui bani ca să-l scape de greutățile financiare.

El înțelegea asta. Chiar dacă uneori putea da dovadă de un fals exces de încredere în sine, își dădea seama că trebuie să scrie un roman ca să-și achite datoriile, iar dacă avea noroc și reușea să dea lovitura, ar fi putut susține și stilul de viață extravagant pe care-l adopta alături de Cora. Din acest motiv, la scurt timp după ce s-a apucat să scrie „Hotelul albastru“, a abandonat brusc povestirea și s-a cufundat în romanul la care se gândea de câteva luni, În serviciu activ, o poveste semiautobiografică despre un jurnalist american aflat în Grecia în timpul războiului. În scrisoarea pe care i-o scrie pe 20 decembrie lui Reynolds, îl anunță că scrisese douăsprezece mii de cuvinte din cele șaptezeci și cinci de mii plănuite și avea șanse să termine cartea în aprilie sau mai. Dacă reușeau să obțină un avans mare în schimbul unui rezumat, ar fi putut să-i dea bice, dar, oricât pare să se fi zbătut Reynolds pe partea lui, n-a găsit doritori, deci Crane a lăsat deoparte romanul și s-a întors la povestire. Aceste răzgândiri năvalnice, impulsive sugerează că începuse să intre în panică, apropiindu-se cu

pași mărunți de disperarea totală.

Ceea ce Crane știa probabil, dar poate că nu avusese curajul să recunoască față de sine însuși, era că faima sa începea să pălească. Avusese momentul lui de glorie odată cu blestematul de Semn roșu, dar de un an, vânzările scădeau constant și, cum drepturile de autor americane erau blocate, iar cartea nu-i aducea niciun ban în Anglia, probabil că nu se putea baza decât pe A treia violetă, care primise cronici viguroase, încurajatoare în presa britanică — în contrast cu ciomăgeala critică de care avusese parte în State —, dar micul scenariu-roman nu se vânduse prea bine și primise eticheta de eșec comercial. Ce conta că textele sale din ultimii doi ani fuseseră inovatoare. Foarte puțini oameni înțelegeau acest lucru, iar cei care înțelegeau ori manifestau un entuziasm nebun, ori se speriau pentru că, așa cum scrie într-o corespondență internă un redactor de la o revistă despre „Hotelul albastru“, era „prea puternic și brutal pentru cititorii [noștri]“. În plus, toate acele texte erau povestiri, proză scurtă afurisită.

Cu toate acestea, atunci când nu intra în panică din motive financiare și nu ticluia planuri de atac cu Reynolds, continua să muncească pe brânci ca de obicei, nu doar la povestirile pentru reviste și la cărți noi, dar și la câteva texte de ocazie, scrise din pura plăcere de a scrie, care probabil că nu i-au adus decât niște mărunțiș în buzunarele golite: două tentative de satiră politică de o nebunie exuberantă, „Cum a făcut tribul afridi un Ziarat“ (New York Press, 19/9/97) și o mică piesă antiimperialistă, absurdă, „Sângele martirului“ (New York Press, 3/4/98), plus un articol generos și eligios despre prietenul său Harold Frederic (Chap-Book, 15/3/98). În scrisoarea trimisă lui Reynolds odată cu acest articol, Crane scrie: „Îți trimit un eseu de cincisprezece mii de cuvinte despre Harold Frederic și opera lui […] L-am scris la rugămintea lui […] Prețul nu e neapărat important în acest moment.“ La fel ca în cazul textului despre Conrad, prietenia a fost mai puternică decât necesitatea de a produce cuvinte pe dolari.

Mai important, în această perioadă a scris și poezii, care s-au dovedit a fi unele dintre cele mai bune ale sale, multe incluse în anul următor în al doilea volum de versuri pe care l-a publicat, Războiul e bun. Călărețiii negri se revărsaseră din Crane într-un singur șuvoi frenetic, ca și cum o voce blocată înăuntrul său s-ar fi descătușat brusc, după care însă izvorul poetic secase, iar vocea amuțise. N-au mai existat erupții asemănătoare, dar în acei ani, Crane lucrase în tăcere la poezii noi, poate în jur de douăzeci, treizeci în total, compuse în registre mai variate decât „rândurile“ scrise în 1894, de la furioasa și sarcastica „Un ziar e o colecție de seminedreptăți“ (pagina 474) la grațios-

curgătoarea „Explic trecerea argintată a unei corăbii noaptea“ (pagina 475). Noile poezii sunt în general mai lungi decât primele, dar nu toate, cum ar fi acestea două, care rămân apropiate ca spirit distrugătoarelor pilule din Călărețiii negri:

Un om îi spuse universului:

Exist, domnule!

Și totuși, răspunse universul,

Acest lucru nu-mi creează

Niciun fel de obligație.

Sau:

Drumețul

Fu cuprins de uluire

Văzând calea spre adevăr.

Era năpădită de buruieni.

„Ha, spuse el.

Văd că nimeni n-a mai trecut pe-aici

De multă vreme.“

Mai târziu văzu că buruienile

Erau tot atâtea cuțite.

„Ei, bâigui el în fine,

Trebuie să mai fie și alte căi.“

Dar cu versuri precum „Cântecul florilor / Copaci tăiați urlând“ sau

„Marea îi păru fecioarei / o albastră luncă / mișunând de omuleți de spumă“, Crane intră într-o zonă nouă de curaj liric, care se regăsește în „Impactul unui dolar asupra inimii“:

O blană de urs cinstit

Sub picioarele unui sclav criptic

Care vorbește doar nimicuri

Uitând de loc, de mulțime, de muncă și stat,

Clămpănind, pălăvrăgind despre pălării

Chițăind ca guzganii despre pălării,

Pălării.

Aceste poezii emană și o senzualitate nouă, ca și un simț mai bogat și mai sofisticat al complexităților și nuanțelor dorinței erotice — care arată cât de versat devenise Crane în agonia inimii albastre și a poftelor trupești:

O, Doamne, cum ți se mișca degetul mic

Când ridicai un braț gol

Și te jucai cu părul tău

Și cu un pieptăn, un flecușteț auriu.

O, Doamne — să-mi fie dat să sufăr

Pentru cum se mișcă un deget mic.

Dintre aceste poeme mai târzii, îl reținem în special pe cel care dă titlul celei de-a doua antologii, „Războiul e bun“, scris probabil în 1895, la scurt timp înainte de apariția Semnului roșu, și „Un om plutind pe o vergă subțire“, care a fost compus în Anglia cândva la

sfârșitul lui 1897[101]. Deși sunt scrise la mai bine de doi ani diferență, poeziile sunt structurate aproape identic: lungi de cinci strofe fiecare, majoritatea strofelor încheindu-se cu un scurt refren liturgic alcătuit dintr-o singură propoziție de trei cuvinte scurte, iar pe măsură ce poeziile cresc în intensitate de la o strofă la alta, refrenul din final devine tot mai puternic și mai răscolitor cu fiecare repetare. Război și naufragiu. Acestea sunt subiectele celor două poezii în care Crane schițează o teologie dezolantă, nemiloasă a unei lumi fără de Dumnezeu, în care omul e abandonat.

Considerată de John Berryman „una dintre cele mai importante poezii ale secolului“, cea despre război e totodată una dintre cele mai zdrobitoare, năucitoare, ironice, tragice și complexe pagini din întreaga operă a lui S.C.:

Nu plânge, fată, căci războiul e bun.

Iubitul tău întinse bezmetic brațele spre cer

Iar armăsarul speriat fugi de unul singur,

Să nu plângi.

Războiul e bun.

Tobele aspre, tunătoare ale oștirii

Ființe mărunte însetate de luptă,

Oameni născuți pentru marș și moarte

Gloria nelămurită zboară pe deasupra lor

Măreț e zeul războiului, iar regatu-i

Câmpul unde zac o mie de leșuri.

Nu plânge, copilă, războiul e bun.

Tătâne-tău se zbătu în tranșee galbene,

Cu pieptu-înecat de furie, înghiți lacom și muri,

Să nu plângi.

Războiul e bun.

Steagul iute, aprins al regimentului

Un vultur cu creastă roș-aurită

Oameni născuți pentru marș și moarte

Explică-le virtutea măcelului

Arată-le noblețea uciderii

Și un câmp unde zac o mie de leșuri.

Mamă cu biata inimă atârnând ca un bumb

Pe magnificul giulgiu al fiului tău,

Să nu plângi.

Războiul e bun.

Poemul rătăcit trece dincolo de soarta comună a bărbaților din „Barca de salvare“, limitându-se la destinul unui singur om care se agață cu disperare de o bucată dintr-un catarg rupt (verga) al unei corăbii care deja a naufragiat și s-a scufundat. Omul e pe punctul de a se îneca, iar Dumnezeul atotputernic care, dacă ar vrea, ar putea transforma oceanul într-un maldăr de cenușă nu ridică niciun deget ca să-l ajute. Momentul în care omul e la un pas de a fi înghițit de ape e surprins în cel de-al treilea vers al celei de-a patra strofe, când cerul dispare brusc („Un cer clătinat, bețiv, niciun cer“) — un limbaj atât de compact și de dur, încât se simte ca o lovitură cu pumnul încleștat. E o poezie înfricoșătoare, o poezie despre neajutorare și panică scrisă exact în momentul în care Crane începea să realizeze că și el risca să se scufunde, pentru că la un an după ce scăpase de înec lângă coasta Floridei, se îneca din nou, pe uscat, în Anglia.

Un om plutind pe o vergă subțire

Un orizont îngust cât gura unei sticle

Coviltirul valurilor împroșcând puncte negre

Neconturatul scâncet al cercurilor de spumă.

Dumnezeu e rece.

Crestele și hula neîncetată

Scoțând vaier după vaier,

Prăvălindu-se verzi, clocotinde, nesfârșite

Înălțându-se doar pe jumătate

Dumnezeu e rece.

Mările sunt în scobitura Mâinii;

Oceanele pot fi preschimbate-n stropi

De ploaie căzând printre stele

Dintr-un gest de milă față de un prunc.

Oceanele se pot face scrum

Murind cu un geamăt și un muget lung

În freamătul peștilor

Și strigătele corăbiilor

Pentru că Mâna cheamă șoarecii.

Un orizont mai mic decât cagula unui asasin osândit

Tumulturi năvalnice de cerneală

Un cer clătinat, bețiv, niciun cer

O mână palidă scăpând o vergă lustruită.

Dumnezeu e rece.

O haină umflată de aer captiv

O față sărutând apa-moarte

Plutirea obosită a unei mâini pierdute

Și marea, marea mișcătoare, marea.

Dumnezeu e rece.

***

Pe 13 aprilie, când Crane a plecat în Cuba, nu fugea doar de necazurile sale din Anglia, ci și spre următoarea aventură, care a fost până la urmă cea care i-a distrus sănătatea și l-a omorât. E greu de spus ce impuls îl domina în acel moment — dorința de a fugi de ceva sau dorința de a fugi spre ceva —, cert este că era foarte hotărât să se întoarcă. În ciuda datoriilor și a „ospitalității risipitoare“, cum o numește J.C. Levenson, Crane și Cora deveniseră un cuplu solid și armonios, atât de unit după un an de trai comun, încât el ajunsese să-i dicteze unele texte, iar scrisul ei de mână aproape că se confunda cu al lui. Știind că erau nemulțumiți de casa lor și că-și doreau să se mute și mai departe de Londra, Edward Garnett și-a asumat inițiativa de a-i îndruma spre altă casă din Sussex (unde s-au și mutat în cele din urmă) și amândoi au primit ideea cu entuziasm, ba chiar S.C. le-a povestit colegilor jurnaliști din Cuba că aceea era casa unde avea de gând să se întoarcă după război.

Nevoia financiară, pe de-o parte, iar pe de altă parte, obișnuitul neastâmpăr — și una, și alta i-au motivat decizia de a pleca —, dar a fost mai mult decât atât, ceva atât de greu de definit, încât pare imposibil de exprimat în cuvinte. În scrisoarea sa către Garnett din decembrie, Conrad folosește cuvântul disperat, iar într-o scrisoare adresată lui Crane pe 5 februarie, ajunge chiar să-i spună că „Mă

gândesc cu durere că te frământi. E rău și pentru dumneata, și pentru arta dumitale“. Ajungem astfel ceva mai aproape de ceea ce mă străduiesc să clarific. Ceva îl măcina pe Crane, o forță întunecată se furișase înăuntrul său și-l sfâșia încetul cu încetul și era posibil ca el nici măcar să nu-și dea seama de asta sau poate că nu găsea cuvintele potrivite sau nu se îndura să se gândească la acel lucru, în orice caz, era ceva care-l împingea spre o criză sau poate că deja îl aruncase într-o criză. Nu vreau să simplific lucrurile și să afirm direct că-și presimțea moartea, dar, judecând după felul cum s-a comportat pe front, în Cuba, unde parcă și-ar fi curtat moartea asumându-și riscuri neobișnuite, ca de pildă să se așeze chiar în bătaia focului inamicului, putem bănui că ar fi vrut să fie secerat de gloanțe în luptă și să aibă parte de moartea unui pifan de rând. O moarte rapidă — și nu moartea lentă pe care deja i-o pregăteau plămânii săi bolnavi.

Poate.

În orice caz, odată ce i-a intrat în cap ideea, nimic nu l-ar mai fi putut împiedica să plece, iar Conrad a jucat un rol activ în cerșitul fondurilor necesare pentru a-i plăti biletul până la New York, spre eternul său regret. După cum își amintește cu tristețe în ultimul său articol memorial despre Crane:

Acea după-amiază înnorată în care am alergat împreună prin Londra a fost pentru el începutul sfârșitului. Problema era să găsim șaizeci de lire în ziua aceea, înainte de apusul soarelui, înainte de cină, înainte de trenul „de șase patruzeci“ spre Oxted, chiar atunci, în clipa aceea — nu cumva să se încheie pace și el să rateze ocazia de a vedea un război. N-am avut să-i împrumut șaizeci de lire. Mai degrabă șaizeci de șilingi. Am încercat la diverse birouri, dar fără noroc sau, mai bine zis, cu norocul celor care umblă după bani. Omul ba era de negăsit, ba nu-l interesa Războiul Hispano-American. Într-un loc, cineva a vrut să știe de ce ne grăbim așa. Ar fi preferat să i se acorde un răgaz de gândire de patruzeci și opt de ore. Când am coborât, m-am speriat de chipul palid, surescitat al lui Crane. Într-un final mi-a venit ideea să-l duc la biroul londonez al domnilor de la William Blackwood & Sons. Acolo a fost primit foarte amical. L-am condus apoi la Charing Cross, de unde a luat trenul spre casă cu garanția că a doua zi va avea mijloacele pentru a pleca „la război“. Acesta este motivul pentru care, până-n ziua de azi, nu pot citi povestea lui „Prețul uniformei“ fără un ghimpe în suflet. Nu e nimic mortal în ea, n-a făcut decât să acopere datoria sa față de domnii Blackwood; și totuși uneori am sentimentul că în acea după-amiază l-am condus de

mână la pieire. Deși n-am fost, desigur, decât unealta oarbă a destinului care-l ținea în ghearele sale! N-ar fi dat înapoi pentru nimic în lume. Era gata să traverseze oceanul înot.

80. Fără îndoială o reverență complice făcută poetului american Will Carlton, care a susținut cauza independenței cubaneze și a scris o poezie, citită de un public larg, în care îndemna Statele Unite să intervină de partea rebelilor. Incitată de relatările antispaniole din presa senzaționalistă (Hearst și Pulitzer), opinia publică americană era în mare parte favorabilă cubanezilor, dar guvernul era încă neutru în acel moment, iar marina americană instituise o blocadă pentru ca vasele clandestine cu arme, soldați rebeli și jurnaliști să nu poată intra în Cuba (n. a.).

81. Termenul de „filibuster“ folosit în original poate însemna atât „corsar“, cât și „obstrucționist“.

82. Din The Green Carnation de Robert Hitchens, un roman scandalos publicat în 1894, cu personaje inspirate de Oscar Wilde și Lord Alfred Douglas zis „Bosie“.

83. Tot un prieten jurnalist care a fost împreună cu Crane în Florida și mai târziu în Cuba în timpul Războiului Hispano-American. El a inspirat personajul „Shackles“ din trei dintre povestirile lui Crane din 1899 („Dumnezeu să vă ocrotească, dragi domni“, „Virtute în război“, „Răzbunarea vasului Adolphus“) și apare sub numele de McCurdy în textul autobiografic „Amintiri din război“ (n. a.).

84. Cel de-al treilea membru al trioului de reporteri juniori și prieteni din Asbury Park de la începutul anilor 1890. Ceilalți doi fiind Post Wheeler și Crane (n. a.).

85. Căpitanul le dăduse vestele de salvare lui Montgomery și Crane. În clipa în care S.C. s-a pomenit în apă, și-a desfăcut borseta cu bani, ca să scape de o povară. Șapte sute de dolari în aur (aproximativ douăzeci de mii de dolari în banii de azi) au ajuns pe fundul oceanului. La scurt timp după asta, Bacheller a renunțat la afacerea cu agenția de știri, devenind redactor-șef al ediției de duminică din World, apoi s-a concentrat pe scris proză scurtă, poezii, eseuri și romane — peste treizeci —, unul dintre acestea (Eben Holden, 1900) vânzându-se în aproape un milion de exemplare (n. a.).

86. În zilele de după dezastru, numeroase articole au insinuat că vasul Commodore fusese distrus printr-un act de sabotaj — cauzat cel mai

probabil de cineva care umblase la pompe. A avut loc o anchetă oficială, dar nu s-au găsit dovezi care să confirme sau să infirme această idee (n. a.).

87. Din cel de-al doilea volum de poezii al lui Crane, Războiul e bun (1899). Nu s-a putut stabili data la care a fost creată poezia despre ziare, dar, după toate probabilitățile, a fost scrisă în perioada în Crane avea parte de multă atenție din partea presei, atât negativă, cât și pozitivă (n. a.).

88. Iată cum sună poezia publicată: „Explic trecerea argintată a unei corăbii noaptea / Năvala fiecărui val pierdut și trist / Vuietul tot mai slab al ființei de oțel sforțându-se / Micul strigăt al unui om către altul / O umbră căzând peste noaptea mai cenușie / Și scufundarea micii stele. // Apoi pustiul, pustiul îndepărtat al apelor / Și biciuirea domoală a valurilor negre / Multă vreme și-n singurătate. // Ține minte, ești corabia iubirii / Lași în urmă un pustiu îndepărtat de ape / Și biciuirea domoală a valurilor negre / Multă vreme și-n singurătate“ (n. a.).

89. Într-un scurt articol comic scris câteva luni mai târziu, Crane comentează: „Argoul bun e subtil și greu de prins. Dacă găsești imediat echivalent unei expresii, atunci nu e argou bun, pentru că argoul bun umple un gol“ (n. a).

90. Aluzie la un pasaj din Iov 24:5 „Aceștia, la fel cu asinii sălbatici din pustie, ies pe furiș să-și caute de mâncare și, după ce lucrează până seara, tot n-au pâine pentru copii.“ din Biblia sau Sfânta Scriptură, ed. cit.

91. Cora s-a angajat prompt la Journal sub numele de Imogene Carter, corespondentă de război, și s-a aflat alături de Crane aproape clipă de clipă cât au stat în Grecia. Însă a scris doar trei corespondențe scurte, iar cea mai bună și mai lungă dintre ele, „Războiul văzut prin ochii unei femei“ (26 aprilie), a fost în mod evident rescrisă masiv de Crane. Chiar și mai bună însă e versiunea needitată a unui articol neterminat scris în întregime de mâna ei, în care își povestește aventurile din singura noapte în care stătuse departe de Crane, când dormise pe o masă de biliard într-o cârciumă goală. „Camerista mea, care bodogănea întruna pentru orice și care plânsese pentru că primiserăm la cină pâine neagră (care a fost foarte bună și dulce) și brânză, s-a revoltat de-a binelea — așa că am plătit-o și am trimis-o să ia diligența înapoi spre Lamia —, așadar am rămas singură, singura femeie din Farsala, poate și din împrejurimi pe o distanță de multe mile.“ Aici se vede caracterul curajos și independent al Corei și, chiar dacă n-a ajuns

ziaristă, jurnalul ei din timpul războiului e o sursă neprețuită pentru a reconstitui mișcările lor de zi cu zi și activitățile lor comune. În altă corespondență scrie: „Mi-am petrecut cea mai mare parte din timp cu Bateria a Doua de artileriști de munte […] Obuzele urlau la mine în timp ce mă îndreptam spre bază și o dată am scăpat ca prin urechile acului […] Soldații se minunau de prezența unei femei în timpul luptelor.“ N-a fost o povară și nici o simplă însoțitoare, ci participantă cu drepturi depline și egale la greutățile și pericolele relatărilor din Războiul Greco-Turc. Și e foarte grăitor că pâinea neagră i s-a părut foarte bună și dulce.

Pe 19 mai, cu o zi înainte de încheierea războiului, prietenul și colegul corespondent al lui Crane povestește următoarele despre Cora într-o scrisoare către soția lui, Frances:

„Stephen Crane e aici cu doamna Stewart. M-am temut că o să-l distrugă, dar, de fapt, până acum influența ei a avut efectul contrar. El a făcut o treabă atât de bună, că editorii și alții, tot curtează să lucreze pentru ei.

Ea s-a dus cu el pe front; a stat sub tirul artileriei la Velestino și a fost ultima dintre necombatanți care a părăsit locul după bătălie.

Dar biata femeie, oare care va fi deznodământul? Ea tot insistă, dar el n-o poate lua de nevastă nici dacă ar vrea, pentru că soțul ei, Sir Donald Stewart, fiul comandatului trupelor britanice în India, nu-i acordă divorțul.

Stephen s-a bucurat mult să mă vadă, și eu pe el. E cu adevărat de oțel. Mi-au suflat barca și au plecat pe front alaltăieri.

Nu știu când am să-i revăd. Dac-ai fi tu aici, ar fi jenant să fie și ei. Lady Stewart e primită de oameni de vază, ba poate chiar și de regină. Ce spune asta despre grecii care sunt, zice-se, singurul neam moral din partea asta de Europă?“ (n. a.).

92. Decizia lui Bass de a scrie acest articol arată la ce statut colosal ajunsese Crane până-n acel moment — un tânăr atât de celebru, încât propriul său șef de redacție a considerat că publicul va fi interesat să afle cum l-a urmărit el pe Crane care asista la prima sa bătălie. Dar poziția lui Crane în America făcea să fie în egală măsură admirat și detestat, iar atacurile care începuseră cu prima sa carte de poezii n-au făcut decât să se dubleze și să se tripleze cu vremea. Acum, că se afla în Grecia, relatând despre război (și făcând o treabă excelentă), detractorii săi nu s-au putut abține să-l atace. Un exemplu este această

„poezie“, publicată mai întâi în Lewiston Evening Journal din Maine și preluată de experții în demolare de la New York Tribune: „Am văzut o luptă. / O găsesc foarte asemenea / Celor scrise de mine. / Mă felicit pentru că / Am apucat să văd o luptă. / Mă bucură zgomotul războiului. / Mi se pare frumos. / Știam că așa va fi. / Știu că am fler pentru bătălii. / N-am văzut alți corespondenți de război cât / Priveam bătălia, doar / eu.“ Permanenta ostilitate cu care a fost tratat în propria-i țară a fost unul dintre cele câteva motive pentru care Crane s-a mutat în Anglia după război (n. a.).

93. „Un fragment din Velestino“ a fost publicat sub forma uneia dintre „scrisorile“ lui Crane pentru Westminster Gazette, dar prima parte a fost tipărită abia pe 2 iunie, cu mult după încheierea războiului. Editorii explică într-o notiță introductivă: „Printr-un accident, scrisorile domnului Stephen Crane ne-au parvenit cu o întârziere considerabilă, dar nu regretăm că le publicăm la trei săptămâni după evenimentele relatate, căci valoarea lor literară, ca impresii de pe câmpul de luptă, nu e câtuși de puțin știrbită de trecerea timpului.“ Această judecată literară e încă valabilă după mai bine de un secol, dar problemele de comunicare la care se referă Gazette erau frecvente în timpul războiului, după cum și călătoriile erau supuse la nenumărate dificultăți. Cum observă Crane în singura lui relatare senină din Grecia („Câinii războiului“ — în care povestește aventurile cățelușului găsit pe câmpul de luptă): „Volos e, de obicei, la 300 000 de mile de Atena. În vreme de război, e la 300 000 de mile la pătrat. Drumurile sunt inaccesibile toate. Toate navele cu aburi sunt folosite la război. Toate trăsurile au dispărut. Nu există cai. E nevoie de mai multă energie azi pentru a călători în Grecia decât pentru o campanie de trei luni“ (n. a.).

94. Marcă americană de produse alimentare, care avea ca emblemă un chip de femeie afro-americană zâmbitoare.

95. Din Biblia sau Sfânta Scriptură, ed. cit.

96. „Copiii mării“.

97. Titlul lui Conrad conține termenul ofensator „nigger“, echivalat în versiunea românească cu un termen neutru, „negru“.

98. În ciuda protestelor lui Conrad, există semne clare ale influenței lui Crane asupra acelei prime etape din creația lui J.C., în general prin Semnul roșu și mai ales asupra romanului din 1897 și a lui Lord Jim (1900). Berryman pomenește despre asta în cartea sa pe un ton firesc, ca și cum ar fi o concluzie dinainte cunoscută, dar mai mulți

cercetători s-au aplecat mai temeinic asupra chestiunii și au adus dovezi riguroase în sprijinul acestei poziții. Desigur, nu e vorba despre imitație, ci despre influență — impactul pe care opera lui Crane l-a avut asupra modului în care Conrad își concepea propria operă, ca și impactul prieteniei lor asupra vieții sale. Un articol deosebit de bun pe acest subiect este cel a Ninei Galen: „Stephen Crane as the Source for Conrad's Jim" (Nineteenth-Century Fiction 38, nr. 1 [iunie 1983]) (n. a.).

99. În traducere, „mână ruptă".

100. În original, termenul folosit este „dude", aici cu sensul de „filfizon"; „dude ranch" denumește un tip de fermă de agrement dedicată turismului.

101. Poezia, care n-a fost publicată niciodată în timpul vieții lui Crane, a văzut lumina tiparului abia în 1929. Nu se știe de ce a fost exclusă din colecție, dar explicația simplă ar putea fi că autorul a rătăcit manuscrisul, n-a mai știut de el — n-ar fi fost prima oară că pierdea ceva scris de el. Faptul că i-a trimis o copie lui Elbert Hubbard confirmă că avea intenția s-o publice, dar scrisoarea care a urmat, datată 29 ianuarie 1898, în care Crane îl întreabă pe Hubbard dacă primise poezia, sugerează că pachetul s-a pierdut pe drum, pentru că Hubbard obișnuia să publice toate poeziile primite de la Crane (n. a.).

PARTEA ÎNTUNECATĂ A LUNII

1

La cinci zile după ce S.C. s-a îmbarcat pe vaporul cu aburi Germanic pe ruta Liverpool-New York, cel mai recent volum de povestiri i-a apărut în Statele Unite și Anglia în două versiuni diferite, Barca de salvare și alte povești de aventuri (Doubleday & McClure) și Barca de salvare și alte povestiri (Heinemann). În afară de povestirea din titlu, ambele volume conțin „Un om și alții“, „Totul sau nimic — cai“, „Flanagan și scurta lui aventură de corsar“, „Mireasa vine la Yellow Sky“, „Înțelepții“, „Moartea și copilul“ și „Cei cinci șoareci albi“, doar că aceste texte alcătuiesc doar prima parte a ediției britanice — sub titlul „Conflicte minore“ —, fiind urmate de o a doua parte („Schițe din miez de noapte“) ce include câteva texte plasate la New York și Asbury Park: „Un experiment al sărăciei“, „Oameni în bătaia furtunii“, „Duelul care n-a avut loc“, „Un copilaș amenințător“, „O mare greșeală“, „Elocvența suferinței“, „Licitația“, „Viteza tinereții“ și „Un detaliu“. Deși selecția, în versiunea mai lungă sau mai scurtă, conține câteva dintre cele mai bune texte scurte ale lui Crane de până atunci, dar și de-atunci încolo, reacția în presă n-a fost nici mai bună, nici mai rea decât cea de care avuseseră parte cărțile sale de după Semnul roșu: un amestec de pro și contra, de admirație și uluire, de bătăi zdravene pe spate și răceală plină de dispreț. Scindarea standard obișnuită pentru orice scriitor demn de acest nume, ceea ce nu era deci chiar atât de rău, numai că un scriitor aflat, întâmplător, într-o mare de datorii nu mai avea nevoie să intre la apă. Niciuna dintre reacțiile critice nu surprinde mai acut dilema lui Crane decât o notiță nesemnată apărută în Athenaeum (Londra), în care cronicarul recunoaște că povestirile „demonstrează extraordinara abilitate vecină cu geniul proprie prozei domnului Crane în general; dar ne îndoim că vor fi pe placul publicului din țara noastră, pentru că sunt prea sumbre și se ocupă îndeobște de un tip de personaje oarecum uniforme în cruzimea lor albă“.

Această neputință de a „fi pe placul publicului“ a fost unul dintre motivele pentru care Crane se afla în mijlocul Atlanticului când a ieșit cartea, pentru că, până la ora aceea, nici măcar „micul succes“ pe care contase în decembrie n-ar mai fi fost de-ajuns ca să-l țină în Anglia.

Avea nevoie de bani și nu-i putea câștiga decât devenind corespondent al iminentului război.

Asta pe de-o parte, iar acestei nevoi i se adaugă și starea de spirit frământată în care a plecat spre Cuba, pe care o putem explica prin despărțirea bruscă de Cora sau, dacă nu de Cora însăși, atunci de viața casnică pe care ea o reprezenta, rutina așezată, neclintită a muncii, gospodăriei și socializării permanente. În ciuda eforturilor de a se adapta noilor circumstanțe, prima sa tentativă de viață conjugală durase doar zece luni, iar Cora n-avea să-l însoțească, așa cum făcuse cu o primăvară în urmă, când el o ștersese la războiul din Grecia. Vremea aventurilor în doi trecuse, iar Imogene Carter fusese lăsată definitiv la vatră (atât ca idee, cât și în practică). În schimb, nevasta Cora avea să rămână cuminte în Anglia, ca să se lupte cu ruina financiară pe care ea și șoricelul ei o creaseră și — din punctul ei de vedere, dacă nu și din al lui — să țină în continuare gospodăria pe roate. Decizia a fost a lui, nu a ei, iar ea a fost nevoită s-o accepte. Dacă ar fi obiectat, și-ar fi periclitat mariajul neoficializat, poate i-ar fi dat chiar o lovitură fatală, așa că a acceptat în tăcere. Nu fără unele temeri întemeiate în privința viitorului lor comun, dar și profund îngrijorată în privința lui. Cu două săptămâni înainte de plecarea lui, ea a exprimat aceste neliniști într-o scrisoare către prietenul lor Scovel:

Dragă Harry, Stephen vine cu vaporul care aduce această scrisoare în America, va fi corespondent în conflictul S.U.A.-Spania. Presupun că ai să-l vezi, întrucât Key West va fi mai mult ca sigur cartierul general al ziariștilor. Am considerat că e mai bine ca eu să rămân în Anglia. Îți scriu ca să vă rog, pe tine și pe buna ta soție, dacă sunteți în oraș, să-i purtați nițel de grijă. Nu prea e în apele lui și mă frământ pentru el, pentru că singur nu-și poartă de grijă […] Iar dacă se îmbolnăvește, rogu-te, telegrafiază-mi.

Înfățișarea șleampătă a lui Crane și purtarea nesăbuită în timpul războiului arată că nu era în apele lui și că nu-l preocupa să-și poarte de grijă, riscând să se îmbolnăvească fizic și, exact cum se temuse Cora, s-a îmbolnăvit atât de rău, încât la un moment dat a trebuit evacuat din Cuba și trimis la tratament într-un spital militar din Old Point Comfort, Virginia, apoi și mai departe, tocmai în Munții Adirondack, să-l vadă un specialist în plămâni care conducea un sanatoriu în Saranac Lake. Comentând înfățișarea lui Crane într-un

text scris pe o barcă de comunicații în perioada de început a războiului, înainte de invazie, romancierul Frank Norris observă:

Tânăra celebritate purta niște pantaloni de doc înnegriți și năclăiți cu tot soiul de pete de gudron, unsoare și ulei. Cămașa lui era neatinsă de vreun guler sau eșarfă și desfăcută la gât. Părul îi atârna peste ochi în lațe aspre, iar în poală își ținea valiza cu haine, folosind-o ca masă de scris. Chiar dacă barca se legăna, el ținea între călcâie o sticlă de bere și bea din ea cu o indiferență suverană la ideea de pahar. În timp ce el își scria corespondențele descriptive care urmau să fie citite a doua zi dimineață de peste zece mii de oameni în ziarele din New York, m-am întrebat ce-ar spune și ce ar gândi cei cincizeci de mii de oameni care-i citiseră romanul de război și văzuseră în autorul său, pe bună dreptate, desigur, un mare geniu, dacă l-ar fi văzut în acel moment.

Mai târziu, aparent înzdrăvenit după sejurul în Virginia, Crane s-a întors pe front pentru a relata despre invazia din Puerto Rico și a nimerit pe o barcă a presei împreună cu colegul său, corespondentul Charles Michelson. Agerul său prieten observă:

Crane plecând la război e una dintre cele mai neprezentabile figuri aflate vreodată în centrul unui roman de aventuri apocrif: greoi în mișcări, lățos, de obicei nebărbierit, îmbrăcat ca un marinar de rând, cu obrajii scobiți, pământiu, zgârcit la flecăreală, critic, poate chiar cusurgiu, cu sănătatea șubredă — exact antiteza bărbatului cuceritor.

[…] Aproape tot drumul, vântul a bătut din față, botul bărcii intra sub apă la fiecare val și cineva a descoperit că dacă te duci în față și te ții bine de stâlp, Oceanul Atlantic poate oferi un duș acceptabil. Crane ne-a dezvăluit epava unei siluete atletice — umeri cândva lați aduși înainte de un piept paradit, concav; picioare ca niște fusuri — arăta ca o panglică albă jerpelită, văzută prin vălul verde al valurilor care-l spălau.

Asta după doar trei luni, iar Crane trebuie să fi înțeles în sinea lui, la plecarea din Anglia, că se îndrepta spre o catastrofă personală —

începutul sfârșitului —, dar în același timp era hotărât să înfrunte acel sfârșit și a refuzat să se lase convins de soție, de Conrad sau de oricine altcineva să se răzgândească. M-am speriat de chipul palid, surescitat și, în timp ce traversa oceanul plutind în călătoria sa de zece zile la New York, Crane părea la fel de preocupat de trecutul său american ca și de viitorul imediat care-l aștepta în junglele Cubei. Nu mai călcase în propria țară de peste un an, iar perspectiva l-a trimis învârtindu-se înapoi în orașul mitologic al copilăriei sale, Whilomville, care a devenit scena unei noi povestiri pe care a început s-o schițeze undeva în mijlocul oceanului și a terminat-o în primele zile ale războiului, pe o barcă de comunicații, în timp ce naviga împreună cu alți corespondenți americani în ape ostile, patrulate de canoniere și nave de război spaniole. E de mirare că a reușit să se detașeze atât de mult de mediul în care se afla ca să se concentreze, printre atâtea primejdii, pe o poveste despre un băiețel, dar dacă ne aplecăm mai atent asupra povestirii, devine limpede că — în mod conștient sau nu — Crane scria de fapt despre sine și despre sentimentele sale contradictorii față de situația în care se afla.

Whilomville din „Mănușile cele noi“ nu e același loc descris în Monstrul. În această versiune nu există incendii, carne arsă, cetățeni înnebuniți de spaimă — e doar orășelul placid unde Crane își petrecuse primii ani ai copilăriei, care i se întipăriseră adânc în minte, paradisul pierdut care-i fusese furat odată cu moartea subită, neașteptată a tatălui. Acesta fusese de departe cel mai traumatizant eveniment din copilăria sa — lovitura de secure care-i făcuse țăndări viața și-l învățase că Dumnezeu e o forță crudă și capricioasă pe care nu te poți baza sub nicio formă.

Și iată-l acum, la douăzeci și șase de ani, singur în mijlocul Atlanticului, un fugar avântându-se cine știe înspre ce, o situație oarecum asemănătoare cu cea a băiețelului din povestirea sa, care hotărăște și el să fugă de acasă, dar în California, care în imaginația lui e la fel de departe de orașul său ca partea întunecată a lunii. Sau, pentru a pune lucrurile în alt context, se află cam la aceeași distanță față de New York cum e Cuba față de Oxted.

Îl cheamă Horace, pare să aibă în jur de opt ani (vârsta lui Crane la moartea tatălui său), e tot un băiat orfan de tată și, deși Crane nu fusese singur la părinți ca Horace, dată fiind uriașa diferență de vârstă față de copiii mai mari ai familiei, crescuse practic fără frați sau surori. Horace locuiește cu mama și mătușa necăsătorită și, deși nu se precizează nimic despre moartea tatălui, faptul că mama umblă „în straie de doliu“ sugerează că se întâmplase destul de recent. Ca urmare, băiatul e captiv într-o familie exclusiv feminină și se simte

sufocat de cele două prezențe neliniștite ce plutesc deasupra sa, care i-au impus atât de multe restricții și interdicții, încât e mereu certat cu regulile lor. Paralelele nu sunt identice, dar și pe Crane îl apucase neastâmpărul în fața constrângerilor vieții sale din Anglia, iar când presiunile au devenit de neîndurat, a evadat și el în partea întunecată a lunii.

Nu e întâmplător nici că evenimentul esențial al poveștii se naște din dorința băiatului de a lua parte la o „bătălie“, același impuls care-l cuprinsese pe Crane și-l trimisese pachet în Cuba. În cazul micului Horace, armele armatelor americane și spaniole sunt înlocuite cu bulgări de zăpadă, dar o bătălie e o bătălie, iar povestea începe când băiatul se întoarce într-o după-amiază de la școală și întâlnește un grup mare de prieteni în toiul unei bulgăreli, jumătate dintre ei jucând rolul soldaților, iar cealaltă jumătate, al indienilor. Horace e înnebunit să participe, dar două obstacole îi stau în cale. În primul rând, maică-sa îl dăscălise să vină „direct acasă imediat după școală“, iar în al doilea rând, are o pereche nouă de mănuși roșii și fusese prevenit cu asprime să nu cumva să ude „mănușile alea noi și drăguțe. M-ai auzit?“ Deci deși prietenii lui Horace îl invită să participe la bătaie, băiatul ezită, ceea ce-i face pe ceilalți să-l tachineze usturător:

— I-o fi frică de mănuși! I-o fi frică de mănuși!

Îi cântară aceste cuvinte pe o melodie crudă și monotonă care există de când există copii în America, dar pe care adultul emancipat are privilegiul s-o uite cu desăvârșire.

— I-o fi frică de mănuși!

Lucru rar printre adulții emancipați, Crane nu-și uitase copilăria americană și, într-un pasaj de o complexitate impresionantă, care se întinde pe primele patru din cele treisprezece pagini ale povestirii, reconstituie ierarhiile, alianțele fluctuante și factorii psihologici care însuflețesc războiul bulgărilor pe măsură ce Horace cedează încetul cu încetul tentațiilor bătăliei care sunt mai puternice decât supunerea, responsabilitatea și casa. În scurt timp, maică-sa își face apariția pe stradă și-l ia târâș, o umilire publică de natură să-l coboare fără

îndoială în ochii celorlalți băieți, iar după ce băiatul își îndeasă mănușile leoarcă în buzunare și pretinde că le-a rătăcit, maică-sa îl caută în buzunare, scoate mănușile și-l pedepsește. Horace izbucnește în plâns.

Băiatul e exilat la bucătărie, în timp ce mama și mătușa iau cina în sufragerie, iar când Horace rămâne singur, Crane sondează adânc mintea băiețelului, pornind într-o călătorie similară cu cea în interiorul minții lui Henry Fleming, a lui George Kelcey sau a Puștiului din New York: mintea aflată în dialog cu sine, în timp ce șerpuiește și se rotește într-o vâltoare neîncetată de argumente și contraargumente, intrând și ieșind dintr-o turnantă de gânduri contradictorii în timp ce se chinuie să ticluiască un plan de acțiune, care pentru micul Horace cel maltratat e căutarea celei mai potrivite răzbunări pe asupritoarele sale.

Mătușa îi adusese o tavă cu mâncare și o lăsase pe scaunul de lângă el și, deși Horace tânjește dureros după murătura de lângă pâinea și șunca rece, hotărăște să ia atitudine pe loc, așa că doar atinge murătura, dar nu îndrăznește s-o ridice de pe farfurie și s-o mănânce. Pentru că:

Avea inima neagră de ură. Îşi zugrăvea în minte scene de răzbunare aducătoare de moarte. Maică-sa avea să înveţe că nu era el omul care să suporte supus persecuţiile fără să schiţeze un gest de apărare. Aşadar, visa la un masacru de sentimente, care culmina cu maică-sa târându-i-se la picioare, chircită de durere. Cu lacrimi în ochi, femeia îi cerea îndurare. Avea s-o ierte? Nu; inima lui, odinioară gingaşă, fusese împietrită de nedreptatea pe care ea i-o făcuse. N-o putea ierta. O aştepta o pedeapsă implacabilă.

Primul pas al cruntului său plan era refuzul mâncării. Știa din experiență că asta avea să facă prăpăd în inima maică-sii. Așa că așteptă îndârjit.

Dar brusc îi trecu prin cap că prima parte a răzbunării sale risca să eșueze.

Maică-sa se lasă așteptată, pentru că în mod normal ar fi venit deja în bucătărie ca să-l întrebe dacă e bolnav, iar dacă el îi spunea să plece și să-l lase „să sufere în tăcere“, întotdeauna îi înmuia inima și se strecura înapoi în grațiile ei. Cum comentează S.C. cu umor: „Se întâmplase chiar să se aleagă cu o plăcintă în urma unei asemenea strategii.“

Numai că de această dată maică-sa se lasă așteptată prea mult, tactica garantată nu funcționează, „iar pe măsură ce adevărul i se limpezea în minte, simțea o ură totală față de viață, de lume, de maică-sa. Inima sa respingea asaltul; era un copil învins“. Primul plan a dat greș, dar imediat ce capitulează pe acest front, ticluiește un al doilea plan mult mai dramatic: să iasă pe furiș din casă și să fugă.

Observați cât de imature și exagerate sunt gândurile sale pe tot parcursul episodului care urmează și — pentru a compara gândirea sa cu câteva dintre incursiunile mai vechi ale lui Crane în mințile personajelor sale — ce diferență imensă este între lumea interioară a lui Horace și cea a lui Henry Fleming, de pildă, care nu e un băiețaș, ci un adolescent, și ce diferență chiar și mai mare este între el și Puștiul din New York, care nu e adolescent, ci un bărbat tânăr, ceea ce ne spune multe despre metoda lui Crane și explică de ce personajele sale sunt făpturi de sine stătătoare, atât de diferite una de cealaltă. Când dă ce are mai bun, Crane nu scrie pur și simplu despre creațiile sale, ci le locuiește. În cazul micului Horace din „Mănușile cele noi“, Crane locuiește în mintea unui băiețaș și, așa cum înțelege până-n străfunduri — și-și amintește până în străfunduri —, mintea unui băiat de opt ani are limitele ei.

Va ajunge un individ cu mâinile pătate de sânge într-un colț îndepărtat de lume, condamnat de cruzimea maică-sii la o viață de nelegiuiri. Ea nu va afla niciodată de soarta lui. Ani de-a rândul o va chinui cu îndoieli peste îndoieli, împingând-o, neconsolată, în mormânt.

Își pune haina și căciula și pe-aci ţi-e drumul, după ce aruncă o ultimă privire îndărăt spre murătură, pe care e tentat s-o ia cu el, dar hotărăște că mai bine nu, pentru că dacă mâncarea rămâne neatinsă, „maică-sa avea să se simtă și mai prost“. De parcă n-ar fi fost de-ajuns, afară ninge zdravăn și, pentru că nu știe exact dacă drumul său spre California ar trebui să înceapă pe Niagara Avenue sau Hogan Street,

băiatul se adăpostește în magazia de lemne, ca să analizeze lucrurile și să mediteze „cu jale la martiriul său“. Înăuntru e îngrozitor de frig, dar băiatul se simte oarecum îmbărbătat când privește spre casă și vede o lampă trecând „iute de la o fereastră la alta. Apoi ușa bucătăriei se dădu la o parte și o siluetă înfășurată în șal [mătușa Martha] alergă la poartă. În sfârșit, îi simțeau puterea“. Femeile și-au dat seama că dispăruse, iar băiatul mai jubilează câteva clipe cu gândul la „groaza pe care o pricinuiește“, după care își dă seama că, mai devreme sau mai târziu, cineva va veni să-l caute în magazia de lemne.

Știa că nu e bărbătește să fie prins atât de repede. Nu-și dădea prea bine seama cum să rămână plecat pentru totdeauna, dar era hotărât să le dea mai mult de furcă înainte să se dea prins. Dacă reușea doar s-o înfurie pe maică-sa, avea să șteargă cu el pe jos de cum îl prindea. Trebuia să tragă de timp ca să fie în siguranță. Dacă rezista suficient, putea conta pe o primire afectuoasă, chiar dacă săvârșise nenumărate ticăloșii.

Crane n-ar fi avut de unde să știe cât de profetice aveau să se dovedească a fi ultimele două fraze din acest pasaj, dar în mod straniu, cam asta s-a și întâmplat în cele opt luni și jumătate cât a stat el însuși departe de Cora, pentru că, deși luptele au încetat pe 12 august, odată cu capitularea Spaniei, Crane a tras de timp, întorcându-se pe furiș la Havana, unde a rămas încă patru luni, dispărând cu atâta pricepere pentru ea și aproape tot restul lumii, încât mulți l-au crezut mort sau după gratii. A torturat-o cu tăcerile lui prelungite (agravate de faptul că puținele scrisori pe care i le-a trimis s-au pierdut aproape toate, fiind reținute sau aruncate de menajera de la pensiune care ar fi trebuit să i le pună la poștă), dar când în sfârșit a fost găsit și s-au strâns bani care să-i acopere călătoria de întoarcere în Anglia, Crane s-a îmbarcat, a traversat oceanul și și-a reluat mulțumit viața alături de Cora, pentru că, în ciuda nenumăratelor ticăloșii, stătuse departe destul timp pentru a-și asigura o primire afectuoasă și toate au fost iertate.

Cât despre tânărul erou al povestirii sale, Horace iese îndoit din magazie și dă iar piept cu ninsoarea pentru a evita să fie prins imediat, dar ninsoarea s-a transformat într-un viscol care-l scutură „violent cu forța sa aspră, necruțătoare. Gâfâind, mușcat de ger, pe jumătate orbit de fulgii de zăpadă, ajunsese un copil al nimănui,

exilat, sărac și lipsit de prieteni“.

Cu siguranță, Crane se gândea și la sine pe când scria ultimele cuvinte ale acelei fraze. După tentativa eșuată de a da lovitura în Anglia, se întorcea în America simțindu-se „exilat, sărac și lipsit de prieteni“, pentru că în acel moment încă nu primise slujba de corespondent, iar războiul dintre Spania și America n-avea să fie declarat oficial decât în ziua sosirii sale, deci pe moment nu era nimic cert, dar, deși încă se zbătea în acel nimic, tot mai spera ca situația să se rezolve într-un fel, cum i se întâmplă micului Horace în ultimul capitol al povestirii.

Sub asaltul zăpezii, rătăcit, băiatul dă vina pe maică-sa că-l „azvârlise în acel vifor crunt“. În același timp, complet în răspăr cu acel resentiment ursuz, nu-și dorește decât să se întoarcă în casă și să renunțe la călătoria în California — dar nu va renunța, nu poate renunța, trebuie să meargă înainte și să se țină de plan dintr-un fel de „ideal enigmatic, copilăros, al convenienței“. Iese împleticindu-se în Niagara Avenue și se pomenește privind în vitrina bine luminată a măcelăriei lui Stickney. Măcelarul, care fusese prieten bun cu tatăl lui Horace, stă în prăvălia sa ticsită, înconjurat de „șiruri de porci atârnați cu capetele în jos […] [și] grămezi de curcani deșirați“ legați de tavan. Înăuntru e o singură clientă, o femeie cu „un coș monstruos pe braț“ și, imediat după plecarea ei, Horace își ia inima în dinți și intră și el. Din acel moment, Stickney cel bun la inimă trece în prim-plan, iar povestirea se desfășoară rapid spre deznodământ, un final complex, dar profund satisfăcător, în care mama și fiul se regăsesc — așa cum aveau să se regăsească în cele din urmă Crane și Cora.

Stickney stătea cu mâinile pe masă, mult depărtate, cu palmele grăsuțe în jos, cu atitudinea măcelarului care întâmpină un client, dar se îndreptă.

— Ei, ce s-a întâmplat? spuse el. Ce s-a întâmplat, puștiule?

— Nimica, răspunse Horace cu glas răgușit. Se străduí să dea afară ceva ce-i stătea în gât, apoi adăugă: Numa’ că… am… am fugit și…

— Ai fugit! exclamă Stickney. De ce? De cine?

— De… acasă, răspunse Horace. Nu-mi mai place acolo. Am… Ticluise un discurs ca să câștige bunăvoința măcelarului, pregătise o listă pentru a-și prezenta argumentele în felul cel mai logic, dar vântul părea să-i fi golit mintea. Am fugit. Am…

Stickney întinse o mână enormă peste abundența de carne de vită și-l înșfăcă pe emigrant cu putere. Fața i se zguduia de râs și-l scutură în joacă pe prizonierul său.

— Haide, haide, haide. Ce tot bați câmpii? Ai fugit, ai? Ai fugit?

În acel moment, sufletul greu încercat al copilului își găsi ușurarea hohotind de plâns.

— Hai, hai, spuse Stickney grăbit. Lasă, nu-i nimica, nu-i nimica. Vii cu mine și gata. O să fie bine. Rezolv eu. Tu stai liniștit.

După cinci minute, măcelarul, care-și trăsese o manta uriașă peste șorț, îl conducea pe băiat acasă.

Ajuns în prag, Horace înălță ultimul steag al mândriei.

— Nu, nu, rosti el printre suspine. Nu vreau. Nu vreau să intru. Se propti pe treaptă și se opuse foarte respectabil.

— Ei, acuma, Horace, strigă măcelarul. Deschise zgomotos ușa. Ziua bună!

În bucătăria întunecoasă se deschise ușa către living și mătușa Martha își făcu apariția.

— L-ați găsit! strigă ea.

— Am venit în vizită, tună măcelarul.

La intrarea în living amuțiră cu toții. Horace o văzu pe maică-sa zăcând moale pe canapea, palidă ca moartea, cu ochii sclipind de durere. Se simți un șoc electric, apoi femeia întinse spre Horace un braț ca de ceară.

— Copilul meu, murmură ea cu glas tremurat. Moment în care nefericitul căruia i se adresase dădu fuga la ea, cu un vaiet prelung de bucurie și durere.

— Ma-ma! Oh, ma-ma!

Femeia nu reușea să vorbească în nicio limbă cunoscută în timp ce-l strângea cu brațe vlăguite. Mătușa Martha se întoarse sfidător spre măcelar, pentru că o trăda chipul. Plângea. Făcu un gest pe jumătate milităros, pe jumătate feminin.

— Nu vreți un pahar de bere din rădăcini, domnule Stickney? E făcută de noi.

Și cu acest gest al mătușii Martha — pe jumătate milităros, pe jumătate feminin —, Crane rezumă ambiguitățile încâlcite ale plecării sale din Anglia, decizia de a pleca de pe frontul domestic pe frontul de luptă, o alegere care s-a dovedit a fi imposibilă pentru el și care l-ar fi sfâșiat pe dinăuntru indiferent ce ar fi decis să facă sau să nu facă. A

rezultat această povestioară frumoasă, care e atât un semn de frământare interioară, cât și împlinirea unei dorințe în planul fanteziei, în care decizia de a pleca acasă se dovedește până la urmă a fi cea bună. Curios este că „Mănușile cele noi“, care depășește (după părerea mea) orice episod din Tom Sawyer de Twain și se distinge ca unul dintre cele mai grozave texte despre copilărie din literatura americană, a fost scrisă în împrejurări atât de stranii și dificile, în drum spre război și în toiul unui război, dar așa cum corespondentul și mașinistul din „Barca de salvare“ vâsleau […] și tot vâsleau, Crane a scris… și a tot scris, așa că oriunde s-ar fi aflat și orice s-ar fi întâmplat în jurul său în orice împrejurare, scrisul a fost singurul lucru stabil pe care l-a făcut pe tot parcursul vieții sale scurte și adesea instabile. Dacă merită să ne aplecăm azi asupra acestei vieți, e doar meritul operei pe care ne-a lăsat-o.

2

Pe 22 aprilie, a doua zi după ce a ajuns la New York, Crane a fost angajat de Pulitzer la World în echipa de corespondenți care avea să lucreze sub supravegherea prietenului său Harry Scovel, care fusese numit coordonator al operațiunilor ziarului în Cuba pe timp de război. Contractul lui Crane prevedea, se pare, un onorariu de trei mii de dolari (în jur de nouăzeci de mii de dolari în banii de azi), ceea ce ar fi fost de-ajuns ca să-și acopere toate datoriile și s-o susțină pe Cora mulțumitor în absența sa. E însă posibil ca cei trei mii de dolari să fi fost o invenție a directorului comercial de la World, Don Carlos Seitz, care, din motive necunoscute, îl antipatiza intens pe Crane și până la urmă a reușit să-l dea afară din echipă. După mai mulți ani, într-o carte din 1924 și un articol din 1933, Seitz l-a vorbit public de rău pe Crane (de fapt, a spus minciuni pe seama lui), declarând că S.C. a produs „o singură corespondență demnă de luat în seamă“, deși adevărul este că a scris douăzeci și patru de articole pe care tot World le numise, în necrologul lui Crane din 1900, „capodopere ale descrierii“, iar dacă cineva poate minți în legătură cu un astfel de lucru limpede, ușor de verificat, cum să-l crezi pe cuvânt în privința celor trei mii de dolari, pentru că dacă Crane ar fi primit acei bani — chiar și o parte din ei —, atunci de ce i-ar fi scris lui Reynolds spre sfârșitul lui mai de pe o barcă de comunicații (atașând și versiunea finală a povestirii „Mănușile cele noi“) că are nevoie de bani? După nouă zile i-a scris din nou lui Reynolds cerându-i ca, dacă făcuse rost

de ceva bani, să-i trimită telegrafic lui John Scott Stokes (secretarul lui Harold Frederic și bun prieten cu amândoi soții Crane) ca de obicei, ceea ce sugerează că Scott Stokes urma să-i dea suma Corei, îndeplinind funcția de mijlocitor care-i permitea lui Crane să-și ascundă căsătoria de toate cunoștințele sale americane, nu doar de familia sa, ci și de agentul său din New York. Cu alte cuvinte, dacă ar fi primit toți sau o parte din cei trei mii de dolari, atunci unde erau acei bani și de ce ar fi depins Crane de alte surse de venit pentru a o ține pe Cora pe linia de plutire? Din câte s-a dovedit, în afară de cele douăzeci de lire pe care i le-a dat el înainte să plece din Anglia (din cele șaizeci de care făcuse rost împreună cu Conrad în birourile Blackwood de la Londra), ea n-a mai căpătat decât sume infime în toată perioada absenței lui, existența ei devenind chiar și mai precară. Două mii cinci sute sau trei mii de dolari în banii de azi nu înseamnă chiar o sumă neglijabilă, desigur, dar abia dacă pot întreține un om înglodat în datorii timp de aproape un an.

Un nou drum închis, o nouă enigmă. Așa cum se întâmplă adesea când încerci să pui cap la cap povestea lui Crane, nu există suficiente dovezi solide ca să-ți dai seama exact ce s-a întâmplat acolo. Probabil că a primit ceva de la World, dar suma, oricare ar fi fost aceea, nu e consemnată nicăieri, ceea ce lasă un nou spațiu gol și face din aceste opt luni și jumătate una dintre cele mai tulburi perioade din viața sa, pentru că, în afară de faptul că lipsesc prea multe detalii, motivele comportamentului mereu haotic al lui Crane sunt atât de obscure, încât devin aproape de nepătruns. După părerea mea, era indecis aproape pe toate planurile. O parte din el simțea că are să moară în război; cealaltă parte simțea că e indestructibil. Avea de gând să se întoarcă la Cora; nu era sigur dacă avea să se întoarcă la Cora. În unele zile era posomorât și retras; în altele era vesel și jucăuș, aproape pus pe șotii. Și, în definitiv, cum vedea el responsabilitățile sale financiare față de Cora? Cu un amestec de îngrijorare și indiferență, se pare, dacă ne gândim că după ce a plecat de la World și s-a angajat la Journal, a făcut ceea ce a considerat a fi un aranjament cu reprezentanța lor londoneză pentru a-i trimite Corei câștigurile sale, dar ei n-au respectat înțelegerea, iar ea a rămas la fel de strâmtorată. Poate că n-a fost întru totul vina lui, dar nici nu s-a interesat suficient dacă aranjamentul funcționa. Așadar, era oarecum îngrijorat, dar mai degrabă indiferent, ca și cum n-ar fi catadicsit să se gândească prea mult la asta. Cum formulează J.C. Levenson într-una dintre introducerile sale la Operele lui Crane: „Deși are circumstanțe atenuante, niciodată în viața lui nu pare să se fi purtat mai rău.“

Mai există și misterul escalei sale la Washington și al întâlnirii cu Lily Brandon Munroe despre care nu știm dacă a avut loc și, în caz că da,

dacă nu cumva Crane a cerut-o din nou de soție. Paul Sorrentino, autorul celei mai atent documentate și precise cărți despre viața lui Crane, spune că da. Alții, printre care Kathryn Hilt (coautoare a articolului despre cele două Amy Leslie), nu sunt la fel de siguri, afirmând că cea de-a doua cerere în căsătorie trebuie să fi avut loc mai devreme, într-una dintre cele trei ocazii survenite între 1895 și 1897. Dacă într-adevăr n-a existat nicio cerere în căsătorie în 1898, atunci am încheiat povestea și putem considera rezolvată chestiunea. Dar să presupunem că a existat, iar Crane chiar a cerut-o de soție atunci când a trecut prin Washington în drum spre Florida. Ceea ce ridică întrebarea: cum să facă așa ceva, când era căsătorit cu Cora aproape oficial? Pentru că era dat peste cap, aș zice eu, și pentru că, spre deosebire de ceea ce ne spune înțelepciunea populară, primele iubiri nu mor niciodată, chiar dacă se termină aproape întotdeauna, iar când Crane a revăzut-o pe Lily, pare perfect plauzibil să fi fost năucit, copleșit și, fără să-și dea seama ce face, să-i fi trântit propunerea impulsiv. Încă un semn de suferință și confuzie interioară, dar cuvintele i-au ieșit pe gură cu sinceritate, ea a spus nu și asta a fost tot.

Indiferent dacă această scenă a avut loc sau nu, peste nici o lună, de la bordul unei nave de comunicații de „lângă Havana“, Crane i-a scris lui Dottie, sora mai mică a lui Lily, care în 1892 era o fetiță și între timp aproape că devenise femeie în toată regula, ca să-i spună că vizita sa la Washington fusese întreruptă pentru că primise vești neașteptate „că urma să aibă loc o bătălie mare lângă Havana și a trebuit să plec într-acolo numaidecât. Am zburat; n-am telegrafiat pentru că nu puteam da explicațiile cuvenite telegrafic, iar acum, că m-am întors din Puerto Rico, am pentru prima oară ocazia reală de a-ți scrie o misivă. Mă vei ierta?“ Această ultimă propoziție sugerează că sperase s-o întâlnească la Washington — poate chiar își dăduseră întâlnire — și regreta că ratase ocazia sau poate că-i prezenta cu întârziere scuze pentru că lipsise de la întâlnire. Îi spune apoi „Nu m-am schimbat deloc și poți fi sigură că S. Crane cel pe care l-ai cunoscut bine odinioară nu s-ar purta neglijent cu intenție“. S. Crane cel de odinioară era băiatul îndrăgostit de sora ei, Lily, și pentru că nu se schimbase deloc, era fără îndoială încă îndrăgostit de ea. Apoi, în paragraful final, adaugă: „Voi pleca în Anglia imediat ce războiul se va sfârși și aș vrea să-mi trimiți aici adresa surorii tale [nu Lily, ci altă soră Brandon, Stella]. Adresa mea va fi Key West Hotel, Key West. Adios!“

Așa scurt cum este, biletul dezvăluie multe despre starea emoțională complexă a lui Crane din acel moment. Da, avea să se întoarcă în Anglia după război — la Cora —, dar la trei săptămâni după vizita la

Washington încă se resimțea după impactul întâlnirii cu Lily (indiferent dacă o ceruse sau nu de soție) și, prin urmare, se gândea și la cele două surori ale ei atât de mult, încât era dispus la orice ca să țină legătura cu toată familia, căci, deși îi era scris să n-o mai vadă niciodată pe Lily, a continuat să poarte în suflet fantoma ei. Ea era și nu era acolo și, oricât de intense ar fi fost sentimentele sale pentru această femeie, atașamentul față de prima lui iubire nu era știrbit în niciun fel de intenția de a se întoarce la Cora. La urma urmei, inima omului e un loc imens și are încăperi berechet pentru ca cineva să iubească două persoane în același timp.

La Key West, unde s-a alăturat imensului batalion de jurnaliști americani din perioada de început a războiului, „etapa balansoarului“, Crane a fost înconjurat de numeroși prieteni și cunoscuți de la slujbe și colaborări mai vechi din Asbury Park, New York, Florida și Grecia, nu doar Harry Scovel, ci și Edward Marshall, Ralph Paine, Ernest McCready, Charles Michelson și alții, ca să nu mai vorbim despre vechiul său rival Richard Harding Davis sau de prieteni noi ca fotograful Jimmy Hare. Orice s-ar fi întâmplat, era iar cu băieții — din nou în elementul său.

3

A fost prima aventură militară americană de după Războiul Civil și a redefinit imaginea de sine a țării, ca și relația sa cu restul lumii, stabilind politica externă neortodoxă, poate chiar fără precedent, care a persistat pe toată durata secolului XX, ba chiar și în secolul XXI: o combinație de idealism și pragmatism care trimite armata americană peste hotare pentru a lupta de partea popoarelor oprimate, dar în același timp deschide piețe noi pentru a genera noi surse de bogăție pentru interesele de afaceri de pe Main Street, Wall Street şi de pe bulevardele comerţului naţional şi internaţional. Secretarul de stat de la acea vreme, John Hay, l-a numit „un mic război splendid“, dar a fost departe de a fi mic sau splendid, poate doar în sensul în care luptele au durat doar câteva luni. În cele din urmă, conflictul dintre America și Spania a dus la excluderea Imperiului Spaniol din Lumea Nouă și Pacific, la aproprierea teritoriilor Puerto Rico și Guam, la eliberarea Cubei (care a intrat din acel moment sub protecția Statelor Unite, o dominație care a persistat până la revoluția lui Castro din 1959) și la un al doilea război brutal în Filipinele eliberate, care a

durat mai mulți ani și s-a soldat cu sute de mii, dacă nu chiar peste un milion de victime necombatante, inclusiv o mulțime de femei și copii. Pentru prima oară în scurta sa viață, Republica și-a arătat mușchii în mai multe locuri îndepărtate din afara granițelor sale, iar de atunci încolo avea să fie privită de statele din Europa și Asia ca o forță redutabilă, o putere mondială.[102] Peste câțiva ani, șoselele și cerul Americii aveau să se umple de automobile și avioane, dar conceptul de America modernă s-a impus atunci, cu douăzeci de luni înainte ca secolul al XIX-lea să se încheie. Războiul Hispano-American a dat tonul pentru tot ce avea să urmeze, de la victoriile din Primul și al Doilea Război Mondial la dezastrele din Vietnam și Irak — tot binele și tot răul care pot decurge din urmărirea unor scopuri nobile și mai puțin nobile.

Cu toate acestea, administrația McKinley nu dădea neapărat zor să plece la război. Președintele și secretarii săi de cabinet erau bărbați din generația Războiului Civil și cunoscuseră pe pielea lor ororile bătăliei, jumătate dintre ei căpătând astfel repulsie la ideea că războiul ar putea fi folosit ca instrument pentru a promova interesele țării. McKinley însuși participase la bătălia de la Antietam în septembrie 1862, care se soldase cu aproape douăzeci și trei de mii de soldați morți, răniți sau dispăruți într-o singură zi, iar secretarul marinei, John D. Long, dezaproba la rândul său un conflict militar cu Spania. Dar în administrație erau și bărbați mai tineri, printre care și fostul șef al poliției din New York, Theodore Roosevelt, care-și petrecuse ultimul an și jumătate întărind flota Statelor Unite ca subsecretar la marină și nu doar că susținea războiul cu Spania, ci vedea în acel potențial conflict o valoare morală care să primenească spiritul lax, degenerat al țării și să ajute America să-și ocupe poziția dreaptă (și îndreptățită) în lume. Finalul discursului său „Viața greu încercată“, ținut pe 10 aprilie 1899 la Chicago, a devenit celebru: „În primul și în primul rând, haideți să nu ne dăm în lături de la niciun fel de conflict, moral sau fizic, înăuntrul țării sau în afara ei […] căci doar prin conflict și inițiativă primejdioasă vom atinge în cele din urmă țelul adevăratei măreții naționale.“

Două viziuni, două abordări egale și opuse în interiorul aceluiași guvern și până pe 15 februarie 1898, generația seniorilor a avut câștig de cauză. Dar când nava de război Maine a explodat lângă portul Havana, unde fusese trimisă pentru a proteja viețile și proprietățile americanilor după izbucnirea revoltelor antiamericane ale loialiștilor spanioli, războiul a început să fie aproape inevitabil. Două sute șaizeci și unu din cei trei sute cincizeci și cinci de membri ai echipajului au fost uciși și, deși e posibil ca explozia să fi fost cauzată dinăuntru, de gazele emanate de cărbunele bituminos de la bord, presa americană

pro-război a vehiculat imediat ideea că spaniolii erau de vină, ceea ce a dus la sloganul șovin care a început să circule prin țară: „De Maine nu vom uita! Să te ia dracu', Spania!“ În martie, McKinley a cerut guvernului spaniol să acorde Cubei independență totală, dar pentru că a fost ignorat, Congresul a adoptat o rezoluție proclamând libertatea Cubei, iar în a treia săptămână din aprilie, America și Spania își declaraseră război.

În țară au existat destui opozanți de marcă — Twain și Howells, liderul Confederației Americane a Muncii Samuel Gompers, foștii președinți Grover Cleveland și Benjamin Harrison și președintele Camerei Reprezentanților de la vremea respectivă, Thomas Brackett Reed, care a afirmat, în frenezia care a precedat războiul, că motivul secret pentru inițiativa intervenției militare e „foamea de pământ“ —, dar marea majoritate a americanilor vedeau în lupta pentru eliberarea Cubei de sub dominația Spaniei o cauză asemănătoare cu propria Revoluție americană împotriva britanicilor din 1776, așa că susțineau războiul, alăturându-se cauzei într-un val de entuziasm patriotic autentic.

Marina era bine dotată și pregătită pentru misiunea de a distruge flota spaniolă și a deschide drumul unei invazii terestre a trupelor americane, dar armata permanentă a Statelor Unite număra pe atunci doar douăzeci și opt de mii de oameni — cu mult sub cei două sute treizeci de mii de soldați spanioli mobilizați în Cuba. Aproape o sută de mii de americani erau activi în milițiile statale, dar aceștia erau în cel mai bun caz soldați de weekend și cei mai mulți nu făcuseră niciodată instrucție, nu trăseseră cu arma și n-aveau nici cea mai vagă idee despre lupte. Era nevoie de noi recruți, iar după scufundarea navei Maine, o sută de mii de oameni s-au înrolat, un număr ce avea să explodeze până la aproape un milion, numai că doar o mică parte dintre ei au fost considerați apți pentru front. Pentru a întări efectivele au fost organizate în pripă regimente de voluntari, printre care și Regimentul I de cavaleriști voluntari comandat de colonelul Leonard Wood și de locotenent-colonelul Theodore Roosevelt, legendara unitate cunoscută mai ales ca Rough Riders[103]. Roosevelt, care avea aproape patruzeci de ani și nici măcar o zi sau un minut de experiență militară, și-a lăsat funcția de subsecretar al marinei pentru a participa la bătăliile care se anunțau. A fost o mișcare care l-a transformat în celebritate națională și i-a asigurat cariera. Peste un an a fost ales guvernator la New York; după încă un an, vicepeședinte, iar după asasinarea lui McKinley în septembrie 1901, s-a înscăunat lin ca cel de-al douăzeci și șaselea președinte al Statelor Unite, cel mai tânăr în această funcție din istoria americană.[104]

Așa arăta încropeala de trupe terestre mobilizate pentru a-i înfrânge pe spanioli și contingentul lor de sprijin de loialiști cubanezi (gherilele). Până la urmă, americanii au reușit să adune o armată de două sute de mii de oameni (trupe regulate și voluntari, majoritatea albi, dar și câteva mii de soldați negri). La asta se adaugă cei cincizeci de mii de rebeli cubanezi care au luptat alături de ei, astfel încât cele două tabere erau de forțe oarecum egale. În război mor soldați, e inevitabil, dar cele două armate războinice n-au fost nevoite să se apere doar de gloanțele inamice, ci și de ravagiile malariei, ale febrei galbene și ale tifosului, la care s-a adăugat vara cubaneză cu temperaturile ei zdrobitoare de aproape patruzeci de grade, care până la urmă au făcut mai multe victime decât luptele: cincisprezece mii de soldați spanioli au murit de boli (prin comparație cu aproximativ opt sute în luptă) și aproape nouăzeci la sută din cei două mii cinci sute de soldați din tabăra americană au fost răpuși de aceleași arme invizibile. De parcă lucrurile n-ar fi fost destul de complicate, trupele americane au avut de suferit de pe urma incompetenței generalului care a comandat invazia, William Rufus Shafter, un erou al Războiului Civil în vârstă de șaizeci și trei de ani care cântărea aproape o sută patruzeci de kilograme, suferea de gută și era disprețuit atât de soldații de sub comanda sa, cât și de corespondenții americani care relatau despre război. Cum spune Roosevelt: „De la campania lui Crassus împotriva parților nu s-a mai pomenit un general de o asemenea incompetență criminală ca Shafter și de la expediția din Walcheren nu s-a pomenit o conducere mai ineptă. Bătălia s-a purtat singură, pur și simplu.“ Sau, în formularea concisă a lui Davis: „Dealurile au fost cucerite nu datorită lui Shafter, ci în ciuda lui Shafter.“

Prin contrast, războiul pe mare a fost condus eficient de amiralul William T. Sampson, considerat de Crane „cea mai interesantă personalitate din război“. La începutul campaniei, S.C. a petrecut câteva zile la bordul navei lui Sampson, New York, și, chiar dacă inițial stilul impasibil, aproape flegmatic al lui Sampson l-a derutat, a ajuns să-l admire, considerându-l un lider exemplar, un om demn de același respect pe care i-l arătase bărbatului care conducea Scotch Express — dar îndoit, poate chiar întreit, omul neconducând un singur tren, ci o flotă întreagă.

Oamenii se temeau de el, deși el niciodată nu amenința; oamenii se dădeau peste cap ca să-l asculte, deși el nu dădea niciodată ordine stricte; oamenii îl iubeau, deși el nu spunea niciun cuvânt, blând sau crud; oamenii îl aclamau, iar el spunea: „Pentru cine strigă?“ Oamenii

se purtau urât cu el, dar el nu spunea nimic. Oamenii se gândeau la glorie, iar el se gândea la conducerea navelor. Totul fără zgomot. A purtat o campanie tăcută. Fără pânze umflate, fără arc de triumf, fără artificii; doar conducerea perfectă a unei flote mari. Asta da ispravă. Fără trompete, fără urale din partea mulțimii, doar izbânda simplă, pură, fără fasoane. Dar până la urmă își va primi răsplata — cum? În manuale despre campanii pe mare. Atât. Poporul își alege singur eroii și alege ce-i place. Cum e mai drept? În orice caz, e un om extraordinar. Și odată ce ai apucat așa, poți continua să fii un om extraordinar fără să fie nevoie de buchete și banchete.

***

Pe 25 sau 26 aprilie, Crane a ajuns la Key West Hotel, un loc care colcăia de cadre din marină și, după socoteala sa, de „vreo două sute cincizeci de corespondenți de presă“, cel mai numeros contingent de jurnaliști mobilizat vreodată pentru a relata despre un război, ceea ce s-ar traduce, estimativ, printr-un jurnalist la o sută optzeci de soldați americani —, dar publicul de acasă avea un apetit insațiabil pentru știri, așa că scriitorașii au scris și au scos pe bandă rulantă articole chiar și atunci când nu prea aveau ce să comunice. În primele șase săptămâni și jumătate de dinainte de 10 iunie, când a început invazia terestră, principala știre a fost misiunea marinei de căutare și distrugere condusă împotriva flotei spaniole comandate de amiralul Pascual Cervera y Topete. Războiul începuse pe 22 aprilie cu o blocadă a coastei cubaneze, dar pe 4 mai, pe baza unor informații că spaniolii ar fi ancorați nu departe de Puerto Rico, Sampson și-a trimis navele spre San Juan, unde au ajuns însă abia după fuga lui Cervera în Martinica. Pe 19 mai, spaniolii reveniseră pe coasta sudică a Cubei și se instalaseră în portul Santiago. Până la sfârșitul lunii, au fost împresurați de o blocadă americană, ceea ce a dus la o confruntare prelungită care le-a permis infanteriștilor marini să debarce la Guantánamo pe 10 iunie, dar ciocnirea finală dintre cele două forțe navale a avut loc abia pe 3 iulie, când americanii au nimicit escadra spaniolă care încerca să se strecoare printr-o mică fisură în arcul blocadei — o înfrângere zdrobitoare care a marcat începutul sfârșitului acelui război.

În timpul celor șapte săptămâni de dinainte să debarce odată cu infanteriștii marini la Guantánamo, Crane a stat la Key West, dar a și patrulat prin apele Atlanticului și Caraibelor cu diferite ambarcațiuni

pentru comunicații, în timp ce urmărea alături de colegii săi corespondenți mișcările flotelor spaniolă și americană. În acele condiții nu prea comode — mai mult întins pe podea — a terminat „Mănușile cele noi“ și a scris primele sale zece comunicate pentru World.

Cum relatează Paine, „Key West Hotel era un balamuc unde am așteptat să înceapă războiul. Iar în lipsă de alte distracții, puteai să te duci până la colț, la un local căruia i se spunea «Eagle Bird», unde un jucător cu maniere de gentleman […] învârtea de ruletă. Și acolo era cel mai probabil să dai peste Stephen Crane, care o curta uneori pe zeița norocului într-o singurătate mulțumită“.

Escapade solitare de fiecare dată când ajungea pe uscat, pentru a se delecta cu hobbyul preferat, dar și câteva prime aventuri pe mare, una în noaptea de 19 mai, când se afla la bordul remorcherului pentru comunicații Three Friends care a fost atacat accidental și lovit în lateral de nava de război americană Machias (incident despre care Crane a relatat în articolul său pentru World „Three Friends scapă la mustață“), apoi încă una pe 29 mai, când se afla pe nava pentru comunicații Somers N. Smith împreună cu alți șase corespondenți, printre care Scovel și Jimmy Hare, și au fost urmăriți în jur de o sută șaizeci de mile la nord de Jamaica de ceea ce părea a fi un vas de război spaniol. Toți cei de la bord s-au pregătit sufletește să fie luați prizonieri, dar când nava i-a prins din urmă și s-a apropiat suficient pentru a fi identificată, s-a dovedit a fi nava auxiliară americană St. Paul — un episod povestit în detaliu cu precizie (și umor) în textul lui Crane „Urmăriți de ditamai «vasul de război spaniol»“.

Cei mai mulți dintre colegii corespondenți ai lui Crane erau de-o vârstă cu el, douăzeci și ceva de ani, o gașcă de bețivi scandalagii care trăiau într-o atmosferă de frăție studențească pe bărcile de comunicații, pe de-o parte jurnaliști scrupuloși, dar în același timp tineri dornici de aventură care porniseră la război cu o voluptate aproape juvenilă — într-o asemenea măsură, încât câțiva dintre ei (Paine, Marshall, Davis) au pus mâna pe arme și s-au alăturat trupelor americane în luptă. La fel ca în frăția Delta Ipsilon din facultate, în Clubul Pendennis de pe Avenue A sau printre „indienii“ gălăgioși cu care împărțise o cameră pe East Twenty-third Street, Crane era un membru esențial al grupului, față de care reușea totuși să păstreze o mică distanță. Paine, McCready, Michelson, Marshall, Davis și ceilalți au scris cu toții despre experiențele lor cu Crane din timpul războiului și aproape toți îl descriu ca pe un om dual, stabil și totuși inconstant, pus pe distracție, dar țâfnos și, pentru că avea mai degrabă o abordare de romancier decât de reporter profesionist, nu era chiar unul dintre

ei. Expediția nocturnă cu Three Friends până la stația de telegraf din Môle Saint-Nicolas, Haiti, la care a participat pe 14 mai împreună cu Paine (de la Philadelphia Press), McCready (de la New York Herald) și șeful lui McCready, mult mai vârstnicul Harry Brown, s-a soldat cu o întâlnire tensionată cu niște santinele înarmate (în timpul căreia Crane s-a ținut întruna de glume), apoi cu o petrecere gălăgioasă pe plajă, stropită cu rom, împreună cu douăzeci de soldați haitieni, la care Crane a participat cu o poftă nebună. Crane l-a găsit atât de amuzant pe comandant, care vorbea o engleză americană fluentă, bogată în expresii idiomatice, și lucrase patru ani ca majordom în New Rochelle, New York, încât l-a poreclit „Alice în Țara Minunilor“. Era latura lui Crane pe care John Northern Hilliard o numește „mereu jucăușă“, dar McCready mai povestește și că într-o seară, pe o navă pentru comunicații, „Stephen […] mi-a tot repetat vehement, imperativ, arogant, sarcastic — practic m-a învăţat în detaliu să scriu un text scurt și deci orice fel de text. Cu aceeași forță, varietate, ba chiar și cu aparent interes, mi-a spus că-și dă seama că nu pricep ideea și că-și pierde vremea. Avea dreptate, desigur, în această privință; dar nu înțelegeam de ce naiba trebuie să și jubileze pe chestia asta“.

Nu era chiar unul dintre ei. Chiar și prietenii săi cei mai buni erau destul de nedumeriți de atitudinea lui Crane față de munca sa. Paine spune că „detestă corvoada de a meșteri comunicate, cu un ochi pe costul cablogramelor. Și rareori se lăsa convins să se ocupe de așa ceva. El avea suflet de artist, șlefuia frazele cu grijă, pe îndelete, sensibil la moment, loc și atmosferă“. McCready merge și mai departe, afirmând sec: „Crane nu era jurnalist. Era artist din cap până-n picioare, temperamental, indisciplinat în sensul îngust al termenului — indiferent față de orice interes care nu era și al său, privind cu dispreț simpla activitate de a culege sau a relata știri; vedea în World un sprijin util, și nu o responsabilitate automată, apăsătoare.“ Jimmy Hare, cel care mai târziu avea să-i ia apărarea răposatului Crane atacat verbal de Theodore Roosevelt, i l-a descris pe Crane biografului său, Cecil Carnes, ca pe „un băiat fermecător, care nu se dădea în lături de la un pahar și nu se omora cu munca. Fumând țigară de la țigară, Crane i-a mărturisit lui Jimmy că singurul motiv pentru care se angajase la New York World a fost să capete acces pe front, scopul său fiind să scrie o carte despre război“. Această aparentă indolență, care ar fi putut fi, de fapt, o simplă atitudine oarecum detașată, distrată din partea lui Crane — sau poate doar ceva straniu, chiar neliniștitor în impresia pe care o lăsa — l-a făcut pe șeful echipei cubaneze de la World, Henry N. Cary, să-și discrediteze angajatul, numindu-l „omuleț bețiv, iresponsabil și amuzant. Deși m-am străduit să-l pun câte puțin la muncă, am eșuat pe acest front“ — ceea ce amintește acut de Seitz și de acuzația lui că Crane n-a scris mai nimic pentru World. Mai e și

Davis, care l-a reîntâlnit pe Crane la începutul războiului pe vasul lui Sampson și a scris familiei sale că acesta părea să aibă dificultăți de adaptare și că „nu-mi place de el“. Dar Davis și-a schimbat părerea despre Crane pe parcursul războiului și iată ce scrie într-un articol publicat în Harper's New Monthly Magazine la scurt timp după încetarea ostilităților: „Cel mai bun corespondent este probabil acela care, prin energia și resursele sale […] reușește să facă publicul să vadă ceea ce a văzut el. Dacă e o definiție corectă, atunci se pare că Stephen Crane a fost de departe cel mai bun dintre corespondenți cu ocazia celui mai recent conflict.“

Acuzele care i s-au adus sunt adevărate, dar și spusele lui Davis sunt adevărate. Crane nu era un jurnalist care să scoată articole pe bandă rulantă, să respecte termenele sau să fie ahtiat după știri-bombă și nici nu părea vreodată să se spetească muncind, dar corespondențele sale pentru World sunt cu multe clase peste relatările standard despre lupte și pot fi citite chiar și azi. Numai că unele dintre ele s-au lăsat teribil de mult așteptate, cum ar fi cea despre prima debarcare a infanteriștilor marini și despre evenimentele din nopțile de 10 și 11 iunie. În dimineața de 12 iunie, i-a dictat lui McCready cu jumătate de gură un comunicat sec, care conținea doar faptele brute — un fel de colaborare (pentru că McCready tempera întruna proza lui Crane) care a fost publicată a doua zi nesemnată —, iar când S.C. a reușit în sfârșit să spună toată povestea, nu mai era angajat la World. A scris-o la Havana în octombrie, i-a trimis-o lui Reynolds spre sfârșitul lunii, iar în februarie 1899, când a fost publicată în McClure's Magazine, el se întorsese deja în Anglia.

Articolul „Infanteriștii marini semnalizează la Guantánamo sub gloanțe“ povestește cum a stat Crane pitit printre trupele invadatoare și vorbește despre orele lungi petrecute alături de transmisioniștii care trebuiau să trimită și să primească mesaje către și de la nava de război Marblehead, ancorată în acel moment nu departe de mal, comunicând ziua cu steaguri și noaptea cu felinare. S-a dovedit a fi o misiune înfiorătoare, extrem de periculoasă și, din moment ce Crane se așterne imediat pe povestit și spune ce are de spus fără a pomeni de date sau împrejurări anterioare care-l aduseseră în acea groapă din acel loc anume din Cuba, textul nu e un reportaj clasic de război sau o corespondență de știri și a fost întotdeauna inclus printre povestirile sale, chiar dacă e un document perfect real — o poveste „care respectă realitatea“ asemănătoare cu „Barca de salvare“, doar că are doar șapte pagini, și nu treizeci. Pe lângă multe alte puncte tari, textul include una dintre cele mai puternice și mai vii fraze scrise vreodată de Crane: „Cerul era gol, albastru și dur ca bronzul.“

Nu pomenește debarcarea în sine (de care se ocupase deja în textul scris în colaborarea cu McCready) și nici nu explică faptul că scopul debarcării era aenajarea unei baze de alimentare cu cărbune pentru navele americane din blocadă, care până atunci se alimentaseră la Key West (un drum dus-întors de opt sute de mile). La operațiune au participat șase sute cincizeci de infanteriști marini, iar Crane a urmărit totul de pe Three Friends împreună cu Paine și McCready. După apusul soarelui, Crane a coborât pe țărm, în timp ce ceilalți doi au plecat spre Port Antonio, Jamaica, să-și trimită relatările. În dimineața zilei de 11, atacul spaniol asupra americanilor începuse să se intensifice și trei infanteriști marini au fost uciși. Următoarele zile și nopți aveau să aducă noi victime.

În primul paragraf al textului, Crane trasează cadrul și precizează că patru transmisioniști se ocupau de comunicațiile cu Marblehead, după care dezvoltă:

Am avut norocul — deși drept e că pe atunci l-am considerat ghinion — de a le fi fost alături în două nopți în care dealul a răsunat de vijelia turbată a bătăliei […] Larma; întunericul de nepătruns; zgomotul gloanțelor care ne dădea de știre că dușmanul încercuise tabăra pe trei sferturi; la răstimpuri, moartea sângeroasă și poticnită a unui om cu care poate că ai avut de-a face în urmă cu două ore; sleirea trupului și slăbiciunea chiar și mai cumplită a minții […] e o minune că nu toți cei care au scăpat de-acolo s-au ales cu nervii făcuți țăndări definitiv.

Crane se miră în primul rând că există oameni care au stăpânirea de sine de a se urca pe o ladă mare cu pesmeți, cu un steag sau un felinar în mână, și de a face „gesturile obișnuite ale semnalizării codificate“, deși se află direct în bătaia gloanțelor dușmanului, o țintă precisă care va pieri aproape sigur de glonț. E un act de voință oarbă greu de imaginat, dacă nu chiar imposibil, iar Crane adaugă: „Vă fac o mărturisire: când unul dintre acești oameni se ridica pentru a flutura felinarul, eu, care stăteam întins în tranșee, mă răsuceam invariabil puțin spre stânga sau spre dreapta, ca să nu cadă peste mine când avea să fie împușcat.“

Iar această „tragedie prelungită a nopții“ e marcată până la sfârșit de așteptarea agitată, chinuitoare a primelor semne ale zorilor, care păreau să întârzie atât de mult, încât Crane își imaginează că atâta i-ar

lua unui om să zugrăvească „Madison Square Garden cu o pensulă din păr de cămilă“, dar chiar și după ce răsare soarele, „mereu îmi lua […] câteva ore până mi se liniștea nervii“ și adormea în sfârșit în tranșee, împreună cu cei patru transmisioniști.

În altă zi, în Cuzco, o zi atât de fierbinte încât „cerul era gol, albastru și dur ca bronzul“, un sergent pe nume Quick urcă pe creastă, scoate „o batistă albastră cu picățele, mare cât o plapumă“, o leagă „de un băț lung și strâmb“, apoi întoarce „spatele focului spaniolilor și începu să semnalizeze către Dolphin“.

Privindu-l pe sergentul Quick cum semnaliza cu fanioanele către cer, n-aș fi pariat niciun firicel de tutun pe viața lui. Părea imposibil să scape. Speranța că nu va fi împușcat părea absurdă; speram doar să fie rănit puțin, foarte puțin, în braț, în umăr sau în picior.

I-am privit fața, care era gravă și senină ca a unui om care stă la el în bibliotecă și scrie. Era chiar întruchiparea activității calme. Stătea acolo, printre bolboroselile ca de animale ale cubanezilor, bubuitul puștilor și șuierul amenințător al gloanțelor, și transmitea ce avea de transmis, atent doar la treaba lui. Nu se simțea nici urmă de teamă sau grabă […]

O singură dată l-am văzut pe Quick trădând vreo emoție. În timp ce flutura cu stângăcie steagul dintr-o parte în alta, un capăt s-a prins într-un cactus, iar sergentul a privit grăbit în spate, să vadă unde se încurcase. A tras apoi nerăbdător de steag. Părea agasat.

Uluitor, dar nici unul dintre cei patru transmisioniști n-a fost ucis de glonț și nici măcar zgâriat de vreo creangă desprinsă, iar după război, sergentul Quick a primit Medalia de Onoare a Congresului pentru comportamentul său pe front. Însă așa cum trecuse sub tăcere acțiunile sale în timp ce Commodore se scufunda, mult prea modestul Crane nu povestește deloc ce făcuse el în acele zile și nopți cumplite, omițându-se pur și simplu din propriul său text, dar istoria consemnează că ofițerul care a comandat operațiunea, căpitanul George F. Elliott, i-a scris superiorului său, locotenent-colonelul Robert Huntington, că „fiind înștiințat că un anume domn Stephen

Crane a primit permisiunea de a însoți expediția, i-am cerut să îndeplinească, la nevoie, rolul de aghiotant. El a acceptat misiunea și ne-a fost de ajutor concret în acțiune, ducând mesaje către artilerie, către diferiți comandanți de companie etc“.

Printre comentariile generoase pe care Richard Harding Davis le-a făcut despre Crane după război se numără și acesta:

El a povestit despre infanteristul marin care stătea drept și ațintea amurgul cu ochii pe jumătate închiși, în timp ce buzele i se mișcau pe măsură ce descifra răspunsurile navelor de război, iar nenumărate gloanțe spulberau nisipul la picioarele sale. Numai că lui Crane nu-i trece prin cap că să stai la picioarele acelui om așa cum a stat el, suficient de aproape ca să vezi cum i se mișcă buzele și să reușești să-ți notezi totul în minte, pentru a omagia mai târziu disprețul soldatului față de frică, e un lucru la fel de demn de laudă.

Davis adaugă: „Crane a fost tipul cel mai stăpân pe sine, soldat sau civil, pe care l-am văzut vreodată sub gloanțe sau în orice alt moment din război. Era enervant de stăpân pe sine, avea siguranța unui fatalist.“

Și alții au remarcat acea stăpânire de sine enervantă, iar pentru a înțelege până unde era dispus să meargă Crane în confruntarea sa cu Moartea, cine-pleacă-primul-privirea, propun să se consemneze spusele a doi martori.

Langdon Smith de la New York Journal:

Crane stătea sub un copac și-și rula calm o țigară […] din copaci au căzut câteva frunze, retezate de gloanțe; doi sau trei soldați au căzut la câțiva pași de el. Crane e slab ca o scândură. Dacă ar fi fost mai lat sau mai gras cu vreo câteva degete, ar fi fost fără îndoială împușcat. Dar el a terminat de rulat țigara liniștit și a fumat-o fără să se îndepărteze de locul unde gloanțele se întețiseră brusc.

George Lynch de la London Chronicle (descriind un incident straniu de asemănător cu purtarea lui Fred Collins din „Un mister al

eroismului“):

O companie aflată sub tirul inamicului avea nevoie disperată de apă, dar apa era la peste zece kilometri, și încă într-o vale. Stephen a adunat toate ploștile care i-au fost la îndemână și a fugit să aducă de băut. Pe când se întorcea obosit, s-a auzit una dintre ploști zăngănind ascuțit, apoi din ea a început să curgă apă. Stephen a ridicat-o și a încercat să astupe spărtura. Un ofițer din pădurea vecină a strigat către el.

— Vino repede încoace! Ești în bătaia focului!

— Dacă ai cuțit la tine, taie un dop și adă-l încoace, i-a răspuns tânărul, iar în timp ce vorbea, bang, un glonț a nimerit altă butelcă.

— Vino la adăpost, altfel o să rămâi de tot fără bidoane!

Avertismentul și-a făcut efectul. Pierderea prețiosului lichid l-a îngrozit așa cum nu-l îngrozise nici pericolul în care se afla. Într-un final a reușit să ducă apa companiei însetate, apoi a leșinat de extenuare.

Chiar și mai frapant, există două mărturii ușor diferite despre bătălia în care Crane a stat în bătaia focului inamic într-o „manta de ploaie strălucitor de albă“, ca și cum s-ar fi transformat dinadins într-o țintă luminoasă pentru a fi doborât de spanioli. Din biografia lui Hare scrisă de Carnes:

Stephen Crane și-a făcut iar apariția. Încăpățânatul era în continuare nevătămat și nepăsător în fața pericolului și purta în continuare acea manta de ploaie albă infernală. L-a văzut pe Jimmy, care stătea ghemuit în tranșee, s-a dus la el, dar a rămas în picioare, privind țintă liniile spaniolilor. Colonelul Wood […] i-a vorbit cu asprime,

ordonându-i să se lase în jos. Crane a ignorat ordinul. Wood a vorbit iar […] Dar Crane rămânea neclintit ca o statuie, în timp ce gloanțele cântau în jurul făpturii lui vrăjite. Până la urmă, Jimmy a fost cel care și-a readus prietenul cu picioarele pe pământ. Și-a amintit de cei doi reporteri de la Hearst, Edward Marshall și James Creelman, care fuseseră răniți recent, aducând astfel glorie și publicitate din belșug organizației Hearst. Jimmy l-a tras de poalele mantalei albe.

— Care-i șpilul, Steve? i-a strigat el. Ai primit de dimineață o telegramă de la Pulitzer care-ți spunea „De ce naiba nu ești și tu rănit, ca să fim și noi băgați în seamă?“

Soldații care l-au auzit au izbucnit în hohote tunătoare de râs, iar Crane s-a înroșit, apoi s-a lăsat docil în jos și a rămas acolo.

În relatarea lui Davis, el, și nu Hare, e cel care-l acuză pe Crane că se dă mare, dar în ambele versiuni, strategia îl convinge pe omul strălucitor ca un neon să se facă una cu pământul. Poate că S.C. nu se temea de moarte, dar dacă ținea să moară ca un soldat de rând, pentru el nu exista rușine mai mare decât să fie acuzat de purtări nedemne de un soldat. Așa că a făcut ce i se cerea. În volumul său de memorii Notes of an American War Correspondent (1910), Davis adaugă:

Știam că orice mirosea a poză îi era total nesuferit lui Crane și, pentru că nu voiam să fie omorât, i-am strigat:

— Nu impresionezi pe nimeni cu chestia asta, Crane.

S-a lăsat imediat în genunchi, așa cum am sperat. Când s-a târât până la mine, i-am explicat:

— Am știut că așa te conving, la care el a răspuns rânjind:

— Oh, de-ăsta-mi ești?

***

Sănătatea l-a trădat după doar o lună de stat în Cuba, dar fusese cea mai importantă lună a războiului, iar Crane s-a aflat în miezul evenimentelor de la început până la sfârșit, cufundat în lumea sinistră, nesfârșită de haos și măcel în timp ce gonea pe insulă de la o confruntare la alta. Mai întâi a fost debarcarea în Golful Guantánamo de pe 10 iunie, alături de infanteriștii marini, pe 14 a plecat la Cuzco împreună cu căpitanul Elliott, iar pe 17 a pornit cu Scovel spre Santiago, unde au instalat cartierul general al publicației World și în acea după-amiază „au adus înot de pe Triton până la țărm doi cai jamaicani, au găsit câțiva insurgenți și au făcut o expediție pe dealuri". Obiectivul lor era să cerceteze activitățile flotei spaniole în port, iar a doua zi la cinci dimineața, croindu-și drum tot printre liniile dușmanului, au pornit într-o expediție de patruzeci de kilometri care includea un urcuș dificil și o coborâre la fel de solicitantă pe un munte de șase sute de metri — de unde au putut vedea foarte bine ceea ce Crane avea să numească mai târziu „corăbiile condamnate" —, apoi s-au întors la țărm, de unde Three Friends tocmai plecase fără ei. Improvizând, au fost luați de doi cubanezi cu o pirogă și până la urmă au urcat pe barca pentru transmisiuni, care i-a dus până la nava amiral a lui Sampson, New York, unde i-au prezentat amiralului raportul complet cu tot ceea ce aflaseră despre poziția flotei lui Cervera.[105]

22 iunie: în zori, șase mii de soldați participă la invazia americană din Daiquirí, sub comanda generalului maior Joseph Wheeler („Debarcarea povestită de Crane", World, 7 iulie).

23 iunie: Crane, McCready, Edward Marshall (în slujba New York Journal) și fotograful Burr McIntosh (Leslie's Weekly) mărșăluiesc până la Siboney pe urmele soldaților din Rough Riders.

24 iunie: deplasându-se prin junglă din Siboney până în Las Guásimas, Rough Riders sunt atacați prin surprindere de gherile cubaneze înarmate cu puști Mauser care nu scoteau fum și suferă pierderi grele. Marshall e împușcat în șira spinării, alegându-se cu o paralizie temporară, dizabilități permanente și amputarea parțială a piciorului

stâng. Mai târziu avea să scrie: „Când mi-am venit în simțiri, la câteva ore după încheierea luptelor, una dintre primele fețe pe care le-am văzut a fost cea a lui Stephen Crane. Era o zi fierbinte […] Termometrul […] ar fi arătat o temperatură de peste 37 de grade. Și totuși Stephen Crane — să nu uităm că se afla acolo trimis de alt ziar — mi-a dus corespondența pe care reușisem s-o scriu opt sau zece kilometri, cât erau până la țărm, și mi-a trimis-o prin telegraf. A fost nevoit să meargă pe jos, căci n-a găsit nici cal, nici catâr. Apoi a alergat prin arșiță și s-a înțeles cu mai mulți oameni să-mi aducă o targă de pe țărm, ca să fiu cărat. Probabil că era în culmea oboselii, de-abia se ținea pe picioare. Dar s-a târât înapoi până la spitalul de campanie unde zăceam și s-a asigurat că sunt transportat așa cum se cuvine până pe țărm.“

25 iunie: Crane scrie și trimite relatarea sa despre Las Guásimas, „Rough Riders ai lui Roosevelt suferă pierderi din cauza unei gafe nobile“ (World, 26 iunie).

27 iunie: Crane trimite de la Siboney articolul său despre expediția cu Scovel din 17 iunie, „Foamea i-a făcut pe cubanezi fataliști“ (publicată pe 7 iulie în World).

1 iulie: ziua cu „mantaua de ploaie strălucitor de albă“ — de altfel, una dintre cele mai bogate în evenimente din acel război. Dimineața devreme, americanii înaintaseră spre fortificațiile din San Juan, chiar lângă Santiago, și lansaseră un atac asupra satului El Caney la zece kilometri nord-est, unde se găseau pozițiile spaniolilor. Dintr-un punct de observație aflat la vreo trei kilometri, în El Pozo, Crane și alții (printre care Frederic Remington) asistă la bombardamentul de artilerie asupra spaniolilor sub comanda comandantului Allyn Capron și la asaltul trupelor generalului Henry Lawton în El Caney. La ora unsprezece, Regimentul 71 de voluntari din New York e întâmpinat de o ploaie de gloanțe pe drumul spre Santiago și, în mai puțin de o oră, patru sute dintre membrii săi sunt uciși sau răniți. La ora unu, când trupele lui Lawton se împotmolesc la El Caney, Rough Riders, cu Roosevelt în frunte, lansează un atac la Kettle Hill, urmați îndeaproape de trupele regulate — moment care avea să inspire cel mai lung articol al lui S.C. pentru World, „Bătălia din San Juan în relatarea plină de culoare a lui Stephen Crane“ (publicat pe 14 iulie). La ora trei, Crane și Jimmy ajung la tranșeele lui Wood, aflate sub tirul intens al spaniolilor. E momentul „țintei luminoase“, când Crane se preface că nu aude ordinul lui Wood să se lase în jos și rămâne în picioare până când Hare sau Davis (sau poate că amândoi în momente diferite) îl fac să se rușineze și să se alăture celorlalți în tranșee. În seara aceleiași zile, când Davis suferă o cruntă criză de sciatică, Crane

și Hare îl ajută să se țină pe picioare și toți trei se deplasează încet, în ritm de melc, până în tabăra corespondenților de lângă El Pozo. Parcurg, poticnit, aproape doi kilometri sub tirul inamicului. Davis: „De fiecare dată când protestam, refuzam sacrificiul lor și le aminteam de riscul pe care și-l asumă, ei râdeau ca de aiurelile unui copil neastâmpărat, iar când m-am întins pe jos în mijlocul drumului și am refuzat să mă urnesc dacă nu mă lasă singur, Crane i-a atras atenția lui Hare asupra frumuseții soarelui care apunea în spatele palmierilor.“

2 iulie: de dimineață, de pe dealul San Juan, Crane observă trupele lui Lawton întorcându-se după victoria din El Caney pentru a-și ocupa pozițiile pe platoul San Juan, aflat încă sub atac. După-amiaza trece pe la biserica din El Caney, unde fusese improvizat un spital în care prizonierii spanioli și cei din gherilele cubaneze erau tratați de doctori americani. Seara ia o barcă până la stația de telegraf din Port Antonio, Jamaica, să-și trimită corespondențele.

3 iulie: bătălia navală decisivă care a distrus flota spaniolă începe pe când Crane se afla încă în Jamaica, iar până s-a întors el în Cuba, luptele se și termină.

5 iulie: Crane își scrie articolul „Dezertori spanioli printre refugiații din El Caney“ (World, 8 iulie). „În acel uriaș angrenaj sterp se vedea adevărata oroare a războiului. Acolo erau cei bolnavi, cei ologi, cei orbi. Femei și bărbați în pragul morții se încăpățânau să se târască înainte […] Atmosfera era apatică și indiferentă. În cel mai bun caz, era o speranță plăpândă. Dacă ajungeau la liman, foarte bine. Dacă-i aștepta moartea, atunci ce mai conta cum vine.“

7 iulie: articolul lui Crane „Mausere capturate pentru voluntari“ (World, 17 iulie), scris „la cartierul general al generalului Shafter“, e foarte critic la adresa carabinelor Springfield vechi de douăzeci și cinci de ani, umplute cu praf de pușcă, folosite de voluntarii americani, care le trădau mereu pozițiile în fața trupelor spaniole ascunse în tufișurile și mărăcinișul dimprejur, ducând la multe morți inutile sub gloanțele trase de Mauserele care nu scoteau fum și erau nedetectabile. Articolul se încheie astfel: „În război, totul e justificat, dar nu și să-ți omori propriii oameni din cauză de lene sau prostie crasă.“

8 iulie: delirând în urma unei crize de malarie, cu febră mare, scăpată de sub control, Crane e urcat pe vasul City of Washington în Siboney și trimis înapoi în Statele Unite pentru tratament medical.

***

Sosise în Key West în urmă cu doar două luni și jumătate, dar evenimentele trăite în acea scurtă perioadă au avut un efect monumental asupra lui și au generat un șuvoi abundent de scrieri atât în timpul războiului, cât și după aceea. În primul rând, cele douăzeci și patru de articole din World, urmate de zece povestiri despre campania cubaneză (printre care „Prețul uniformei“), apoi extraordinarele „Amintiri din război“ scrise la persoana întâi, foarte puțin ficționalizate, patruzeci și două de pagini în care-și povestește experiențele din primele zece săptămâni de campanie — până la și inclusiv evacuarea la Old Point Comfort, Virginia —, compuse în august 1899, la opt luni după întoarcerea sa în Anglia.

Acesta este cel mai puternic și mai inventiv text pe care l-a scris în ultimul său an de viață, destăinuindu-se în moduri în care nu-și îngăduise niciodată pe deplin s-o facă până atunci și vorbindu-le direct cititorilor despre sine, iar deodată, când vălul se ridică, reușește să găsească un ton intim și profund personal al narațiunii, o voce cu multiple tonalități schimbătoare, de la sumbru la efervescent, plus tot ce se află între aceste două extreme, Crane complet, în toată multilateralitatea sa contradictorie.

Despre moartea medicului John Blair Gibbs din Marina Americană în primele ore ale dimineții de 12 iunie:

M-am dus să-l caut pe Gibbs, dar în curând am renunțat la căutarea activă pentru plăcuta îndeletnicire de a sta întins la pământ și de a simți șuierul fierbinte al gloanțelor care încercau să mă tundă. În acel moment, nu mai eram cinic. Eram un copil care, dintr-o pornire ignorantă, sărise în scăldătoarea războiului. Am auzit pe cineva murind lângă mine. Murea greu. Greu. I-a luat mult timp să moară. Respira așa cum respiră orice mașinărie nobilă care se zbate vitejește să nu se strice, să nu cumva să se strice. Dar el avea să se strice. Avea să se strice. Răsuflarea lui îmi amintea de zgomotul unei pompe eroice care se chinuie să țină piept unor tone de mâl. Întunericul era de nepătruns. Bărbatul zăcea într-o groapă la doi metri de mine. Fiecare val, fiecare vibrație a agoniei sale îmi răscolea simțurile. Nu mai gemea de mult. Doar lupta crâncenă pentru o gură de aer mai pulsa în noapte cu un șuier limpede, ascuțit, și intervale de tăcere cruntă în care-mi țineam la rândul meu respirația, din dorința inconștientă de a-

l ajuta. Am crezut că omul acela n-o să moară niciodată. Voiam să moară. Până la urmă a murit. La un moment dat, aghiotantul a venit în goană, dând buzna cât era de înalt prin ploaia de gloanțe. L-am recunoscut după voce.

HONOR · ROLL

OF

THE · UNIVERSITY · CLUB

SPANISH · AMERICAN · WAR

1898

DR · JOHN BLAIR GIBBS.....RUTGERS 1878

ASSISTANT SURGEON

IN THE UNITED STATES NAVY

KILLED AT GUANTANAMO BAY, CUBA

JUNE 12TH 1898

THE FIRST COMMISSIONED OFFICER TO

LOSE HIS LIFE IN BATTLE IN THE

SPANISH · AMERICAN WAR

Placă în memoria doctorului John Blair Gibbs la University Club, New York

(FOTOGRAFIE DE SPENCER OSTRANDER)

— Unde-i doctorul? Sunt niște răniți acolo. Unde-i doctorul?

Un soldat i-a răspuns sec:

— Chiar acuma a murit, domnule.

De parc-ar fi spus: „Chiar acuma s-a dus până la colț, domnule.“

După ce alergase opt sau zece kilometri până la Siboney cu textul lui Marshall, Crane își amintește cum încercase să aducă ajutoare pentru prietenul său rănit, un efort care a început cu această conversație înnebunitoare:

Unul dintre corespondenți a răspuns […]

— Marshall? Marshall? Păi, Marshall nici nu e în Cuba. A plecat la New York înainte ca expediția să ridice ancora din Tampa.

— Pardon, am spus, am observat că Marshall a fost împușcat în luptele de dimineață, ai văzut cumva pe cineva de la Journal?

După un moment de tăcere, mi-a răspuns:

— Sunt sigur că Marshall nici nu e aici. E la New York.

— S-avem pardon, am spus, am observat că Marshall a fost împușcat în luptele de dimineață, ai văzut cumva pe cineva de la Journal?

— Nu, a zis el. Ia ascultă, trebuie c-ai confundat tu doi inși. Marshall nici nu e în Cuba. Cum să fie împușcat?

— S-avem pardon, am spus, am observat că Marshall a fost împușcat în luptele de dimineață, ai văzut cumva pe cineva de la Journal?

— Dar să știi că n-are cum să fie Marshall, a zis el, din simplul motiv că nu e aici.

M-am luat cu mâinile de cap, am urlat tare către cer și l-am lăsat în plata Domnului.

În noaptea de 1 iulie, când întâlnește întâmplător un vechi prieten și coleg de la Claverack, Reuben McNab:

Apoi m-am uitat în jos către învălmășeala jalnică de la Bloody Bend[106], o învălmășeală de oameni răniți, muribunzi, morți. Și l-am văzut acolo pe Reuben McNab, caporal în Regimentul 71 de voluntari din New York, cu plămânul ciuruit. Și cu hainele ciuruite.

— Ei, m-au nimerit, a spus el în loc de salut.

Așa se vorbea de obicei. Nu se țineau discursuri lungi. „Ei, m-au nimerit.“ Era de-ajuns. Cel care stă în picioare nevătămat are în acele

momente o misiune grea. Mă îndoiesc că mulți dintre noi am învățat cum să le vorbim răniților noștri […] „Ei, m-au nimerit“, a zis Reuben McNab. Privisem cu apatie sau, spre uluirea mea, cu indiferență deliberată, cinci sute de răniți. Dar apariția lui Reuben McNab, colegul de școală care zăcea în noroi cu o gaură în plămâni, m-a impresionat atât de tare, încât am început să mă bâlbâi, mi-a provocat un fior de cruntă intimitate față de războiul care până atunci aproape că ar fi putut trece drept un vis. Douăzeci de împușcați au ridicat ochii la mine. Un singur om nu s-a sinchisit. Murea; n-avea timp. Gloanțele zumzăiau razant pe deasupra tuturor. Moartea lovise deja, dar insista să înalțe încă un pisc veninos.

— Dacă ai drum pe la spital, să treci să mă vezi, a zis Reuben McNab.

Asta a fost tot.

Despre vizita la spitalul de campanie din El Caney:

Ne-am croit drum prin aglomerația din piațetă, am zărit ușa bisericii și a urmat o scenă ciudată. Biserica fusese transformată într-un spital pentru spaniolii răniți căzuți în mâinile americanilor. În biserică prea era întuneric ca într-o peșteră pentru ca doctorii să poată opera, așa că mutaseră masa din altar la ușă, unde era multă lumină. Sub bolta neagră era masa din altar, pe care stătea întins un om. În afară de un cache-sexe, era gol pușcă, iar asocierea ecleziastică era atât de pregnantă și de limpede, încât parcă îți și închipuiai acea siluetă slabă și palidă abia coborâtă de pe o cruce. O iluzie ca o străfulgerare de lumină, iluminând preț de-o clipă toate cotloanele întunecate ale celor mai vagi, groaznice și nebunești gânduri blasfematoare. Vă supun atenției acest lucru doar ca efect — un efect de lumină și umbră mental, dacă doriți; echivalentul mental al felului cum folosesc impresioniștii francezi culorile; ceva lipsit de sens, dar în același timp copleșitor, zdrobitor, monstruos.

Despre îmbolnăvire:

Foarte curând după asta, campania s-a încheiat pentru mine. M-am ales cu un soi de febră. Nici până-n acest moment nu m-am lămurit ce fel de febră era. A fost definită în mai multe feluri. În orice caz, cert e că la început am căpătat o indiferență languroasă față de lume în general. Apoi am început să călăresc pe cal ca și cum aș fi fost întins într-un pat. După care cred — nu sunt prea sigur — că m-am târât și m-am văitat prin Siboney câteva zile. Colegii mei, Scovel și George Rhea, m-au găsit și m-au îngrijit cât de bine au putut, dar nu-mi dădeam seama dacă se prăbușea podul Londrei sau dacă eram în război cu Spania. Pentru mine era totuna. Ei, și ce? Nimic. Poate că se întâmplau toate. Dar nu-mi păsa defel. Viață, moarte, dezonoare — nu însemnau nimic pentru mine. Mă interesau doar murăturile. Murături cu orice preț! Murături!!

Apoi, după ce gonește preț de patruzeci și două de pagini pline de oroare, gafe comice și acțiune amețitoare, se oprește brusc și aruncă totul în aer:

Episodul e închis. Și puteți fi siguri că nu v-am spus absolut nimic, absolut nimic, absolut nimic.

***

Drumul până în Virginia a fost un chin pentru Crane și asta nu doar pentru că a fost lung (cinci zile), ci și pentru că „singurul lucru pe care-l știam pe lume era că venele îmi ardeau și clocoteau“. În plus, căpitanul a refuzat să-i dea de mâncare, iar medicul militar de la bord l-a evaluat rapid pe Crane, a confundat malaria de care suferea cu febra galbenă (o condamnare la moarte aproape certă) și a lătrat la el să se izoleze de ceilalți.

City of Washington transporta peste două sute de soldați răniți, majoritatea din Regimentul 71 de voluntari din New York, iar Crane și-a petrecut mare parte din călătorie zăcând pe punte, pe un covoraș. Și totuși, cum avea să scrie mai târziu, „n-a fost chiar așa de rău“ și, din moment ce majoritatea soldaților erau într-o stare mult mai proastă decât el, iar febra persistentă

începea în sfârșit să cedeze, la ora cinei, cineva se milostivea invariabil și-i oferea „un blid de tablă cu ceva“, așa că până la urmă n-a făcut foamea și nici n-a murit. Când a pus piciorul pe uscat, mai întâi de toate s-a dus la primul bufet cu răcoritoare și s-a răsfățat cu o înghețată cu suc de fructe, pentru care făcuse o pasiune imensă și irațională „undeva în pădurile dintre Siboney și Santiago“. A cerut una cu aromă de portocale.

De pe veranda hotelului Chamberlin s-a uitat cum coboară soldații de pe vas, întâmpinați de o mulțime de gură-cască. Bărbații aclamau, femeile plângeau, iar în timp ce răniții erau transportați la spital pe tărgi și platforme, Crane a observat că acea „adunătură de schilozi murdari, zdrențăroși, emaciați, pe jumătate morți de foame“ stăteau cu capetele plecate, părând cuprinși de un soi de trac. Ca să ne lecuim de gloria și satisfacțiile războiului.

A rămas acolo în jur de o săptămână, poate ceva mai mult, și a trimis corespondețe către World, care s-au dovedit a fi și ultimele, lunga relatare despre Bătălia de la San Juan și „Soldații armatei regulate n-au parte de glorie“. La un moment dat s-a dus la Fort Monroe și și-a luat un costum nou. Hainele lui mai vechi ajunseseră niște zdrențe, cum povestește Davis într-un articol pentru Harper's New Monthly Magazine: „Unul dintre corespondenții cei mai cunoscuți […] a fost trimis acasă, suferind de o febră cumplită, în aceleași haine pe care fusese nevoit să le poarte de trei săptămâni. Haine în care trecuse râuri, dormise pe pământ și transpirase de la căldură și febră, iar când a ajuns la Fortress Monroe și-a cumpărat o ținută nouă completă cu suma modestă de douăzeci și patru de dolari.“ Corespondentul era Crane, iar cei douăzeci și patru de dolari aveau să devină curând unul dintre gloanțele folosite de Seitz pentru a rupe contractul lui Crane cu World.

Între timp, în Cuba se fabrica alt glonț. Care a ieșit de pe banda de asamblare pe 16 iulie sub forma unui articol controversat, nesemnat, scris de către Scovel pentru World, dar despre care Seitz și echipa administrativă a ziarului de la New York s-au convins (din motive de nepătruns) că fusese scris de Crane. La care s-a adăugat încă un glonț atunci când angajatul lor trădător a parcurs drumul epuizant de opt sau zece kilometri prin junglă pentru a trimite corespondența scrisă de rănitul Marshall — un corespondent de la o publicație rivală — și brusc au găsit destule motive să se descotorosească de Crane. Și, din moment ce nu mai lucra pentru ei, Seitz și ai lui au refuzat să deconteze „suma modestă“ necesară pentru a schimba mormanul de zdrențe pe un costum nou. Desigur, nu era vorba doar despre cei douăzeci și patru de dolari, era și o chestiune de principiu.

Articolul lui Scovel pune prima înfrângere a diviziei newyorkeze de infanterie din luna iulie pe seama lașității și incompetenței comandanților săi, o acuzație atât de gravă, încât a atras un val de contraacuzații dinspre Journal și a declanșat una dintre cele mai feroce bătălii din războiul de presă între Pulitzer și Hearts care a durat un an întreg. Conflictul a început pe 16 iulie (când Crane era încă în Virginia), iar în ziua următoare, Scovel cel curajos și harnic, care se afla în Cuba de mai multă vreme decât toți ceilalți corespondenți americani și-și asumase mai multe riscuri decât oricare dintre aceștia, și-a minat cariera de jurnalist în timpul capitulării oficiale a orașului Santiago, când i-au cedat nervii și l-a pocnit în față pe corpolentul și trufașul general Shafter. Nu e clar dacă Shafter a ripostat sau nu, dar imediat după altercație, prietenul lui Crane a fost arestat și expulzat din Cuba.[107]

Din Virginia, Crane s-a dus la New York pentru a antama negocierea unui contract cu editorul Frederick A. Stokes pentru o carte de povestiri despre războiul cubanez și pentru a le da raportul șefilor săi de la World — care s-au grăbit să-l concedieze imediat ce s-a întors la birou. În articolul său din 1933, Seitz afirmă că unul dintre reprezentanții conducerii, directorul financiar John Norris, a fost cel care i-a înmânat lui Crane decizia de concediere și a refuzat să-i dea vreun ban pentru cheltuieli. Potrivit lui Seitz, după vizita lui Crane, Norris a ieșit din birou „frecându-și încântat mâinile. «Abia ce mi-am luat la revedere de la amicul tău, Stephen Crane», a spus el cu un rânjet pe toată fața. «A venit încoace să mai ceară un avans. Nu crezi că l-ai tapat destul de bani pe domnul Pulitzer pe nemeritate?» l-am întrebat. «Oh, foarte bine», a zis el, «dacă așa vedeți voi lucrurile, la revedere.» Așa că am scăpat de el»“.

Ar fi interesant de aflat cât adevăr e în această poveste și dacă replicile pe care Norris i le atribuie lui Crane în relatarea lui Seitz sunt reale. Dacă această versiune a faptelor e corectă, ne-am putea întreba și de ce a acceptat Crane concedierea cu atâta calm și nu și-a susținut cauza. Poate că realizase deja că-și pierduseră încrederea în munca lui și se aștepta întru câtva să fie dat afară atunci când a intrat în clădire sau poate că, după cum îi era firea, n-a vrut să facă scandal, adică să le arate cât era de jignit de atitudinea lor disprețuitoare la adresa lui. Se pare că n-a făcut decât să ridice din umeri. Poate că a strâns pur și simplu din dinți, în stil american — apoi adiós!

În acel moment s-ar fi putut întoarce în Anglia, dar n-a făcut-o. Fără îndoială pentru că nu voia sau nu era pregătit, dar și pentru că n-avea bani de drum. În loc să se împrumute pentru bilet, și-a luat la revedere de la foștii săi patroni de la World și s-a dus la sediul Journal, unde a

semnat cu Hearst pentru încă o misiune. Poate că i-a mai venit inima la loc când a trecut în tabăra principalului rival al lui Pulitzer, dar cine știe? Noua slujbă însemna din nou război și o șansă de a scrie despre campania din Puerto Rico, dar, înainte de a pleca iar spre sud pentru a începe misiunea, Crane a făcut un lung ocol, călătorind în nord pentru o consultație la specialistul în plămâni Edward Livingston Trudeau din Saranac Lake.

Crane la bordul navei Three Friends în apropiere de Cuba, 1898

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

Probabil că-l speriase criza de malarie prin care abia trecuse și, chiar dacă-și revenise și se prefăcea că e sănătos, probabil știa că nu este. Destul de ciudat e că Trudeau i-a scris Corei în septembrie despre vizită aparent neimpresionat de starea pacientului său, deși la doar o săptămână sau două după acest control, Michelson avea să observe „obrajii scobiți“ și „sănătatea șubredă“ a lui Crane și să-i compare trupul cu o „panglică albă jerpelită“. Chiar și ceva mai devreme (înainte de malarie), în câteva fotografii făcute pe nava Three Friends, Crane arată bolnav, șleampăt (cum îl descrie Frank Norris) și îngrijorător de schimbat. Desculț, cu un păr care-i atârna în lațe, îmbrăcat într-o pijama albă șifonată și cu o mustață stufoasă, pe oală, pare un vagabond dement care caută resturi pe plajă sau poate un profet autoproclamat abia întors după patruzeci de zile de post în deșert, unde fusese lovit de trăsnet în dimineața primei zile. După frigurile și delirul unei febre tropicale, probabil că arăta chiar și mai rău și totuși doctorul Trudeau scrie calm:

Stimată doamnă,

soțul dumneavoastră a venit aici în această vară cu câteva semne ale unei afecțiuni la plămâni, dar n-a fost nimic grav și starea i s-a îmbunătățit constant între timp. Eu l-am examinat o singură dată, dar arăta foarte bine și mi-a spus că se simte mult mai bine decât data trecută când l-am văzut.

Acest mesaj scris cu stângăcie ne spune, printre altele, că nu e prima oară când îl vizitează pe Trudeau, iar starea i s-a îmbunătățit constant între timp sugerează că, la un moment dat după cea mai recentă consultație, Crane luase legătura cu doctorul ca să-l anunțe că se simte mai bine — ceea ce ar fi putut fi adevărat, dar probabil că nu era. Puțini sunt cei care-și mint doctorul, mai ales dacă țin să se facă bine, dar Crane ar fi putut minți în acele împrejurări, pentru că, fie în scrisoarea pierdută către Trudeau, fie cu ocazia discuției lor față în față, trebuie să-l fi rugat pe doctor să-i scrie Corei, dar să aibă grijă să

folosească cei mai nealarmanți termeni cu putință. Altminteri de ce i-ar fi scris Trudeau Corei și de unde să fi știut unde să-i trimită scrisoarea, dacă n-ar fi primit adresa de la Crane? Unii au susținut că probabil Cora îi scrisese prima doctorului, iar scrisoarea lui a fost răspunsul, dar ea nu l-ar fi contactat pe Trudeau decât dacă deja ar fi aflat de la Crane că fusese la Saranac Lake — ceea ce e cam același lucru, corespondența a fost inițiativa lui Crane, indiferent câte scrisori au fost, una sau două. El ținea în primul rând s-o ferească pe Cora de adevărul despre plămânii lui, ceea ce a continuat să facă și după ce s-a întors în Anglia, iar în acel moment, când ea îl aștepta pe celălalt mal al oceanului, pentru nimic în lume n-ar fi împovărat-o cu îngrijorări legate de sănătate, pe lângă cele legate de absența lui.

***

Crane a plecat din New York spre Pensacola, Florida, pe 25 sau 26 iulie. Pe 28, forțele spaniole din orașul portorican Ponce s-au predat americanilor, iar imediat după aceea, pe 29, Crane, Michelson și alți corespondenți au urcat la bordul unui remorcher plătit de Journal, cu destinația Puerto Rico. Cu acea ocazie, pe vas, Michelson a comentat condiția fizică și starea de spirit generală a lui Crane („zgârcit la flecăreală, critic, poate chiar cusurgiu“), dar există și alte detalii pertinente despre ce a spus și a făcut Crane, precum și despre interacțiunile cu ceilalți de pe vas (unde au stat cu toții claie peste grămadă o săptămână), ca și despre felul cum s-a purtat în Ponce și nu numai după ce au coborât pe țărm. Dacă n-ar exista textul lui Michelson, publicat ca prefață la cel de-al doisprezecelea și ultimul volum din prima ediție a operelor lui Crane (1925-1927), multe dintre evenimentele acelei perioade ar lipsi din poveste.

Michelson spune că drumul a fost lent și obositor, cu „puține senzații tari“, dar marea a fost adesea agitată, chiar periculoasă, iar majoritatea celor de la bord au suferit crize violente de rău de mare. Însă, la fel ca pe Commodore, „Crane n-a știut ce e greața“. Avea el plămânii slabi, dar stomacul îi era de fier, iar când era dispus, rămânea maestrul vorbelor de duh spontane. La un moment dat, când o navă de război americană s-a apropiat de remorcher, dar a virat brusc — cu indignare — imediat ce a aflat natura misiunii sale, Crane a comentat: „ca o distinsă ducesă rotofoie pe care o femeie de serviciu a întrebat-o de unde și-a cumpărat pălăria“. În altă zi cu valuri mari, în timp ce băieții vomitau peste bord, Crane i-a atras atenția lui

Michelson în legătură cu „scuturarea convulsivă a umerilor“, spunând că „asemenea spasme vezi la unii muribunzi […] Nu era lipsă de empatie sau cruzime“, adaugă Michelson, „pur și simplu așa înregistra impresii mintea lui cinematografică. Era un instinct, mai puternic decât iubirea, mila sau frica“.

Aceste ultime fraze atestă de ce e Michelson un martor atât de prețios. Nu doar pentru „mintea cinematografică“ (un detaliu care pare atât de clar privind retrospectiv, dar pe care nimeni nu l-ar fi putut înțelege în timpul vieții lui Crane), ci și pentru cuvântul „instinct“, cu alte cuvinte, pornirea compulsivă a lui Crane de a privi lucrurile obiectiv și fără idei preconcepute, de a nesocoti părerile tuturor în legătură cu „acea nuanță de albăstriu-închis atât de criticată atunci când e zugrăvită în tablouri“ și de a nu se încrede decât în propriii ochi.

În altă zi, când un crucișător american amenințat de un distrugător spaniol a cerut remorcherului să se interpună cu un viraj brusc spre țărm, nava și-a asumat operațiunea datorită insistențelor lui Crane pe lângă căpitan. Michelson: „Supraveghetorul grupului nostru de războinici s-a dus la timonerie ca să întrebe care e cauza virajului. Acolo l-a găsit pe Stephen îndemnându-l pe căpitan să se apropie tot mai mult. Întrebat de ce face asta, lupul de mare a răspuns înflăcărat: «Doar nu-ți închipui că o să-l las pe afurisitul ăsta jigărit ca un cui de furchet să se creadă mai viteaz ca mine, nu?»“

Conform definiției din dicționar, cuiul de furchet e „un cui de lemn care intră într-o mică furcă, pe care se sprijină ramele“. Cu alte cuvinte, căpitanul îl compară pe Crane cu un cui de lemn, ba încă unul jigărit, dar în scurt timp, așa cum se întâmplă deseori când distracțiile sunt rare și toată lumea e plictisită, cuvântul a prins. Crane pare să fi povestit că soția lui încerca să facă rost de o nouă locuință pentru amândoi în Brede Place din Sussex, un conac mare datând din secolul al XIV-lea, și dintr-odată a devenit lordul Cui, „un boiernaș englez cam gălbui la față, de origine est-indiană, iar străvechiul conac a fost botezat Sos de Mango“. Michelson susține că „cel mai bine dintre toți se distra Crane“, deși ne putem întreba dacă nu cumva a intrat în joc pentru că n-a avut de ales, în acel mediu închis. În orice caz, gluma s-a uzat după un timp și asta a fost tot, dar această poveste microscopică și efemeră ne spune de fapt că intenția lui Crane era să se întoarcă la Cora. Cel puțin în acel moment, iar dacă au fost momente când și-a dorit altceva, contrastul dintre certitudinea afișată atunci și îndoiala afișată în alte momente nu face decât să demonstreze cât de scindat era în privința vieții pe care și-o dorea pentru sine după război. Presupunând, desigur, că avea să fie încă în viață ca să-și mai dorească ceva.

Imediat ce au ajuns la Ponce și au coborât pe uscat, Crane a dispărut ca de obicei și, în loc să li se alăture celorlalți corespondenți în expedițiile lor la hoteluri și cafenele, și-a petrecut timpul cu „diverși pierde-vară din Ponce — bețivani, târfe și cartofori. Ei nu rupeau o boabă pe limba lui și nici el pe limba lor. Mai mult, era un oraș ocupat, iar el era unul dintre invadatori. Dar nu conta. A fost acceptat în acea frăție lipsită de griji“.

Pe de altă parte, atunci când era invitat în medii mai elegante, Crane se dovedea a fi ceea ce Michelson numește „un falit social“.

Ofițerii din armată și marină puneau mare preț pe talentele literare. Richard Harding Davis era mereu vedeta petrecerilor lor […] dar Crane le stârnea o curiozitate nebună. Era dificil de adus la dineuri. Poate că se simțea jignit de contrastul dintre el și Davis — acesta din urmă ca o ilustrație de Gibson pe o pagină întreagă, portretul corespondentului de război impecabil, într-o uniformă bine croită, cu pieptul său voinic brăzdat de decorații. La aceste întruniri, Davis strălucea nu doar prin ținută, ci și prin realizările sale. Împrumuta un banjo și cânta „Mandalay“ și alte balade acompaniindu-se singur, iar în pauze își asuma greul conversațiilor, mereu deschis, mereu interesant, în timp ce Stephen stătea mut, îmbrăcat în hainele lui vechi de teren.

Cu doar o lună înainte de acele seri din Ponce, Crane își riscase pielea ca să-l ajute pe Davis la greu, iar cu doar o lună după aceea, Davis avea să laude excesiv înalta calitate a reportajelor cubaneze ale lui S.C. Dar cei doi bărbați nu s-au înțeles niciodată, poate pentru că reprezentau idei de masculinitate atât de diferite, încât niciodată n-au găsit un teren comun. În timp ce Davis acapara atenția tuturor, Crane stătea tăcut și bosumflat întrebându-se cu siguranță dacă nerodul infatuat, cu pieptul plin de medalii, își dă seama cât e de ridicol. Eroul dandy era mai tolerant, dar, în cel mai bun caz, îl considera pe colegul său mărunțel un împiedicat strălucit, dar încuiat, poate admirabil în felul lui, dar oarecum vrednic de milă. Probabil că nu știa că taciturnul cânta și el la fel de bine la banjo și avea o voce bunicică de tenor.

Puerto Rico a fost epilogul — o campanie scurtă, de nouăsprezece zile, în care trupelor americane nu li s-a opus rezistență aproape deloc. Portoricanii păreau mai mult decât bucuroși că scapă de spanioli și

sperau cu prudență într-o viață mai bună sub protecția Statelor Unite. Nici azi nu e clar dacă speranța li s-a împlinit, dar pe atunci, insula era într-o dispoziție festivă, iar orașele au capitulat în fața armatei yanchee cu asemenea iuțeală, încât Crane însuși e răspunzător de cucerirea unuia dintre acestea.

Ca de obicei, există două versiuni concurente ale poveștii. În prima, Crane a intrat pur și simplu într-o dimineață în Juana Díaz și, fiind întâmpinat călduros de localnici, și-a transformat neașteptata ascensiune la putere într-o bufonerie îndrăzneață: farsorul Puck în culmea agerelor și fascinantelor sale talente de improvizator. I-a convocat pe bărbații din oraș în piața centrală și i-a împărțit arbitrar în două categorii: „suspecți“ și „băieți buni“. Suspecții au fost trimiși acasă, iar pe băieții buni i-a numit gazdele și gărzile lui de corp. A urmat „un carnaval frenetic al bucuriei“, iar a doua zi dimineața și-a făcut apariția un colonel american, împreună cu un regiment de opt sute de soldați, care și-a exprimat față de Crane bucuria că un jurnalist va fi martor la cucerirea orașului. „«Cucerirea orașului!» a exclamat Crane, cu o jenă politicoasă. «Îmi pare tare rău, domnule colonel, dar am cucerit eu orașul ieri-dimineață, înainte de micul dejun!»“

Așa spune Richard Harding Davis, care nu se afla în Juana Díaz și se pare că ar fi auzit povestea chiar de la Crane, pe când Michelson, care a fost de față și a văzut ce s-a întâmplat, oferă o versiune mai complexă și ceva mai cuminte a ștrengăriei. În relatarea lui, el, Crane și „o gașcă de corespondenți“ căutau un loc unde să ia micul dejun. Conform noilor reguli, pensiunile erau obligate să-i servească prioritar pe „ofițerii înfometați“, dar când au ajuns în Juana Díaz, n-au găsit niciun ofițer. „Atunci Stephen Crane a avut o scânteie de inspirație. Ne-a luat-o înainte și a anunțat că urmează să sosească guvernatorul american din Puerto Rico, așa că a comandat micul dejun pentru Excelența Sa și oamenii acestuia. Cel mai impunător membru al grupului, care din fericire purta haine albe impecabile, și-a asumat rolul guvernatorului. A ordonat să nu fie deranjat în timpul mesei, oricine l-ar fi căutat. Strategia aceea ridicolă a dat roade.“ Ceva mai târziu, când un general de brigadă și-a făcut apariția și a întrebat ce se întâmplă, Crane s-a fâstâcit, dar a reușit să scape basma curată cu o minciună. „«Guvernator?» a zis el. «O, probabil că lumea de pe-aici ne-a auzit că-i spuneam lui Jack Mumford guvernator, că are mutră. Aici nu-s decât niște corespondenți de presă.»“

Versiunea lui Michelson e mai plauzibilă, dar în ambele variante, cucerirea orașului Juana Díaz ne arată un Crane în dispoziția sa cea mai copilăroasă, mai jucăușă, mai pusă pe șotii exuberante. Dacă s-ar fi purtat astfel mai des în Puerto Rico, am fi putut conchide că-și

revenise pe deplin după sperietura cu febra tropicală și după vizita în Munții Adirondack, dar în săptămânile petrecute acolo a avut un comportament deosebit de labil. Retras și tăcut la bordul remorcherului, retras și tăcut la dineurile armatei din Ponce, un Peter Pan extravertit în Juana Díaz, apoi, la plecarea corespondenților de pe insulă, a urmat despărțirea înlăcrimată de calul său iubit (amintită la pagina 38), care n-a fost altceva decât o izbucnire smiorcăită de sentimentalism excesiv. Așadar, deloc stabil. Deloc constant. O învălmășeală de stări diferite, oscilând de jos în sus, apoi iarăși în jos, iar dacă nu era chiar în pericol imediat de a intra pe teritoriul zănaticilor, nu era nici departe, și chiar și după ce luptele și războiul au luat sfârșit, coșmarurile la care fusese martor în Cuba au continuat să-l apese și nu era încă pregătit să se întoarcă în Anglia. Așa că, la un moment dat în a treia săptămână din august, dându-se drept comerciant de tutun, s-a strecurat fără permisiune în Havana unde, din motive obscure și deosebit de obscure, a rămas până în ultima săptămână din decembrie.

4

Revenim la luna aprilie, revenim în Anglia și revenim la cea rămasă în urmă…

Gospodăria din Oxted număra în acel moment trei persoane, un pat pe jumătate neocupat și trei câini. Corei îi ținea companie enigmatica Charlotte Ruedy (care-și spunea „doamnă“, și nu „domnișoară“, și despre care nu se știe aproape nimic); ca ajutor îl avea pe credinciosul și mereu săritorul Adonis Ptolemeu; iar dincolo de Ravensbrook putea conta pe sprijinul moral oferit de Harold Frederic, Kate Lyon, Robert Barr și Conrad, care n-o vizita prea des, dar ținea legătura cu ea prin poștă, trimițându-i cel puțin șapte scrisori în absența lui Crane, toate remarcabile prin căldură și preocuparea îngrijorată pentru binele ei. Spre sfârșitul anului, când s-a pus problema banilor pentru a-l aduce pe Crane înapoi în Anglia, Conrad a explorat activ mai multe soluții posibile, iar la un moment dat (fiind și el lefter) și-a oferit propriile opere ca garanție pentru un potențial împrumut. Un prieten bun. Ca și ceilalți. Iar în primele trei sau patru luni, situația a fost relativ liniștită. Desigur, Cora era strâmtorată și trăia pe datorie, dar panica adevărată avea să se instaleze abia mai târziu.

Nu era ursuză, nu-și plângea de milă și refuza să cedeze în fața singurătății. La doar câteva zile după plecarea lui Crane a acceptat o invitație de la soții Frederic, care urmau să plece din nou, împreună cu cei trei copii ai lor, la reședința din Ahakista, pe coasta sudică a Irlandei. Cum s-a exprimat Conrad în scrisoarea pe care i-a adresat-o pe 19 aprilie:

Ne închipuim că trebuie să te fi simțit tare singură după plecarea lui Stephen. Dragul de el mi-a telegrafiat din Queenstown, probabil chiar înainte de a părăsi țara. Jess e foarte îngrijorată pentru dumneata și-ți transmite rugămintea să-i scrii câteva rânduri când ai să ajungi în Irlanda. Cred că plecarea îți va face bine, căci singurătatea despărțirii e uneori foarte greu de îndurat.

Ne-am gândit să te invităm numaidecât la noi, dar când am primit telegrama lui Stephen, mi-am închipuit că ești deja în Irlanda. Oricum, o vreme te vei distra mai bine și vei sta mai comod la Frederic, iar când te vei întoarce în Anglia, sper să ai cheful și curajul de a te supune experimentului riscant de a veni la noi împreună cu doamna Ruedy. În plus, bănuiesc că absența lui Stephen nu se va prelungi prea mult și vom avea bucuria de a vă primi aici împreună. Contez pe dumneata să mă anunți cum o duce de fiecare dată când primești vești de la el. Nu prea cred că va scrie altcuiva, din câte îl cunosc.

După două sau trei săptămâni împreună cu familia Frederic, Cora s-a întors acasă, în Oxted, și a început să pună la cale o evadare din casă, din Oxted și din toate necazurile care-i năpăstuiseră traiul alături de Crane de când se stabiliseră în Anglia. Niciunul dintre ei nu fusese vreodată prea mulțumit de vila lor de suburbie și discutau de ceva vreme să se mute. Undeva la țară, mai departe de Londra, într-un refugiu liniștit unde să nu-i hărțuiască musafirii nepoftiți, iar Crane să se îngroape în munca lui. În martie, vecinul lor, Garnett, le vorbise despre o casă a unui prieten din Sussex, iar criticul avea să-și amintească peste ani cât de fermecat fusese Crane auzind descrierea acelei clădiri străvechi, „înnobilată și înnegrită de trecerea a cinci sute de ani“, astfel că ideea de a deveni chiriaș la Brede Place i-a surâs imediat. Cum nu avea obligații presante care s-o distragă după întoarcerea de pe coasta irlandeză, Cora s-a apucat să transpună planurile în realitate.

Proprietar era Moreton Frewen (1853–1924), vlăstarul unei vechi familii din Sussex care moștenise o avere enormă. Soția lui americană, Clara, se întâmpla să fie sora lui Jennie Jerome, născută la Brooklyn, căsătorită la rândul ei cu un englez, Lord Randolph Churchill, și mama viitorului prim-ministru, Winston Churchill, care pe atunci avea douăzeci și patru de ani. Frewen era un fel de oaie neagră în acel anturaj select, un aventurier care câștiga și pierdea averi așa cum alții câștigă și pierd la blackjack, iar înclinația sa incurabilă de a paria cu șanse de câștig aproape nule i-a atras poreclele de „Ruină Fatală“ și „Mărețul Sărăntoc“. Cea mai recentă dintre afacerile sale fusese un ranch imens în Wyoming care ar fi trebuit să exploateze boomul din Vest, dar făcuse atât de puțin profit, încât dăduse faliment. Era aproape inevitabil să se împrietenească rapid cu Crane. În aprilie 1900, cu nici două luni înainte să moară, S.C. a finalizat culegerea sa de povestiri de război cubaneze cu o dedicație pentru proprietarul său blajin și relaxat, care niciodată nu se sinchisea să încaseze chiria și încerca să-i ajute concret pe soții Crane ori de câte ori aveau greutăți: Pentru / Moreton Frewen / acest modest prinos / prietenul său / Stephen Crane / îl va purta mereu în amintire.

Brede Place fusese proprietatea familiei de mai mult de trei sute de ani, iar Frewen o cumpărase recent de la unul dintre frații săi, devenind unicul proprietar al casei și al terenului de aproape o sută de pogoane. La un moment dat în luna mai, Cora a făcut un prim pas angajând un arhitect care să verifice locuința și să evalueze ce reparații erau necesare, iar pe 4 iunie i-a scris Clarei Frewen, explicându-i că ar fi luat legătura mai devreme cu ea, dar așteptase ca arhitectul să estimeze „cât ar costa să transforme casa într-una locuibilă“. Sperase și ca între timp să primească vești de la Crane, dar încă nu primise nimic. Dornică să pună lucrurile în mișcare, a hotărât să ia o decizie pe cont propriu și s-a oferit să închirieze casa cu patruzeci de lire pe an (un detaliu care s-a dovedit a fi nesemnificativ, din moment ce chiria nu era plătită aproape niciodată). Pe data de 10 i-a trimis o scrisoare și lui Frewen, anunțându-l că domnul Crane îi telegrafiase din Jamaica și „e mulțumit de aranjamentele încheiate de mine“. Cum ajunseseră la un acord, Cora a plecat împreună cu niște prieteni într-o excursie de patru zile și și-a văzut pentru prima oară viitoarea casă, care a surprins-o plăcut, făcând-o să-i scrie din nou lui Frewen pe 16, ca să-l asigure că Stephen „va fi încântat la gândul de a se instala în casa dumneavoastră veche“.

Brede Place, Sussex, în 1944 (CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII SYRACUSE)

„Casă veche“ e un eufemism pentru ruina avansată care era Brede, o monstruozitate construită în secolul al XIV-lea și restaurată de două ori între timp — în secolele XV și XVI. Nu avea electricitate și nici instalații sanitare moderne și multe dintre camerele din acea imensitate de piatră erau într-o stare atât de jalnică, încât nu puteau fi folosite decât ca depozit pentru vechituri. În plus, avea și dezavantajul de a fi o casă bântuită. O fantomă umbla noaptea pe coridoare și nu exista nicio șansă de a scăpa vreodată de ea. Din The Crane Log:

Servitorii refuzau să doarmă noaptea în casă din cauza legendei că era bântuită de spiritul proprietarului său de la începutul secolului al XVI-lea, Sir Goddard Oxenbridge, un vrăjitor și un căpcăun căruia i se dusese vestea că mânca în fiecare seară câte un copilaș. Legenda spune că ar fi fost executat de niște copii din vecinătate, care l-au tăiat în două cu un fierăstrău de lemn în timp ce zăcea beat criță.

Pentru soții Crane nu conta. Amândoi s-au îndrăgostit de ideea de a locui în acea ruină medievală prăbușită și, oricât de nepractic le-ar fi

fost traiul acolo, entuziasmul lor față de Brede Place n-a pălit niciodată — pentru simplul motiv că ei nu erau oameni practici. În acea toamnă, Cora îi scrie lui Reynolds că „omul trebuie să aibă aer curat și sănătos dacă vrea să reușească în artă“, iar peste câteva fraze, adaugă că pe Crane „îl așteaptă un cămin minunat“. Dar nu era un cămin minunat, iar aerul din acel loc nu era nici pe departe sănătos. Dac-ar fi vrut aer sănătos, s-ar fi putut muta pe vreun colț de stâncă din deșertul Arizonei sau, dacă America nu intra în discuție, atunci în munții Elveției sau ai Franței. Un corp șubrezit, chinuit de febră nu-și recapătă forțele locuind în încăperi umede și reci, iar două ierni lungi la Brede aveau să-l coste scump pe Crane. Casa în sine nu poate fi considerată direct răspunzătoare pentru moartea lui, dar cu siguranță poartă o mare parte din vină.

Poate că a fost și o chestiune de calendar. Cora a văzut locul pentru prima oară în iunie, cea mai încântătoare și mai prietenoasă lună a anului. Ne putem întreba cum i s-ar fi părut dacă vizita ar fi avut loc în ianuarie.

***

Pe 12 august, Frederic, care avea patruzeci și doi de ani, a suferit un atac cerebral, iar în următoarele câteva luni, Cora a avut și alte griji în afară de bani și de rarele cablograme ale lui Crane. Prietenii ei erau într-o criză, Cora le-a întins o mână de ajutor, dar lovitura inițială a degenerat într-o melodramă cu patru acte distincte, progresând de la boală la moarte, apoi la acuzații de omor prin imprudență și amenințarea cu detenția pentru Kate Lyon. Nimeni n-ar fi putut inventa o asemenea poveste. Doar lumea reală are suficientă forță pentru a născoci o Ciudățenie de asemenea proporții.

Frederic era un bărbat masiv, care trăia din plin și, deși nu orice bărbat care mănâncă și bea în exces și întreține două familii separate e candidat la atac cerebral — cel puțin nu când abia a trecut de patruzeci de ani —, Frederic a fost unul dintre ghinioniști. Și a făcut un atac serios, atât de grav, încât i-a pus viața în pericol. Aflând vestea, Cora s-a repezit la Homefield împreună cu Adonis Ptolemeu, gata să-și împrumute servitorul oricât era nevoie ca să ajute la îngrijirea lui Frederic. Apoi i-a luat cu ea la Ravensbrook pe cei trei copii mici (în vârstă de patru, cinci și șase ani), ca s-o scutească pe Kate de efortul de a-și împărți energia între îngrijirea copiilor și

veghea la căpătâiul unui bolnav.

Frederic avea partea dreaptă a corpului și partea stângă a feței paralizate, dar, în pofida infirmității, a continuat să fumeze și să bea, cu un dispreț total față de medici, de ale căror sfaturi refuza să asculte, până când pe 20 septembrie i-a și trimis la plimbare. Un gest impulsiv care a speriat-o pe Cora, dar Kate s-a arătat înțelegătoare față de soțul ei nu doar din loialitate, ci pentru că nici ea nu avea încredere în medicina tradițională și, cu acceptul deplin al lui Frederic, a hotărât să-l trateze urmând preceptele științei creștine ale non-intervenției și rugăciunii. O tămăduitoare adeptă a științei creștine, doamna Mills, a fost chemată pentru a superviza tratamentul (sau non-tratamentul), dar starea lui Frederic a continuat să se deterioreze dintr-o sumedenie de motive evidente. Pe 16 octombrie, John Scott Stokes a bătut înnebunit la ușa Corei, povestind că tocmai trecuse pe la Homefield și-l găsise pe Frederic într-o stare de plâns, poate chiar în pragul morții. A implorat-o pe Cora să meargă acolo în persoană și să încerce s-o convingă pe Kate să cheme doctorii. A refuza unui om tratament medical adecvat e un delict, i-a precizat el, și se temea că dacă Frederic murea, Kate ar fi putut fi acuzată de omor prin imprudență.

A doua zi dimineață, Cora a plecat la Homefield și, deși prietena ei s-a opus vehement, a convins-o într-un final să-i cheme pe medicii trimiși la plimbare în septembrie. A fost însă prea puțin și prea târziu. În mijlocul nopții următoare, 17 spre 18 octombrie, inima lui Frederic a cedat.

După două zile, coronerul districtual a deschis o anchetă privind cauza morții și, în urma unei proceduri urâte, care s-a lungit pe mai multe săptămâni, făcând praf și pulbere reputația lui Kate, jurații au decis în sfârșit, pe 8 noiembrie, să le pună sub acuzare atât pe ea, cât și pe doamna Mills pentru omor prin imprudență — așa cum prezisese Scott Stokes. Ambele femei au fost arestate în fața tribunalului, aduse în fața instanței pentru delicte minore, apoi eliberate cu condiția achitării unei cauțiuni de cincizeci de lire fiecare. Scott Stokes și alți prieteni au făcut chetă ca s-o elibereze pe Kate.

Kate s-a întors la Ravensbrook, la Cora, împreună cu copiii, iar după două săptămâni a început procesul la tribunalul pentru delicte minore Croydon County. Procuror era Horace Avory, omul care în 1895 contribuise la condamnarea lui Oscar Wilde pentru sodomie și comportament indecent, iar Cora a fost citată ca martor împreună cu cei doi medici, menajera familiei Frederic, Scott Stokes și Adonis Ptolemeu. Ședința a fost amânată de mai multe ori, pentru ca pe 5

decembrie, într-o răsturnare surprinzătoare, Avory să ceară retragerea acuzațiilor împotriva lui Kate Lyon. Probabil că intenționase să se concentreze asupra doamnei Mills, dar, printr-o răsturnare chiar și mai surprinzătoare, instanța a renunțat în cele din urmă la acuzații împotriva ambelor femei. Dar mai aveau un obstacol de trecut și abia pe 14 decembrie — la patru luni și două zile după atacul cerebral suferit de Frederic —, Tribunalul Penal Central din Londra (Old Bailey) a închis definitiv cazul, prin retragerea acuzațiilor împotriva lui Kate și respingerea celor împotriva doamnei Mills. Între timp, Kate Lyon fusese atât de tare terfelită de presă, încât nu mai avea deloc viață privată. Devenise proprietate publică, o femeie depravată care distrusese căsnicia unui bărbat onorabil și născuse trei bastarzi. Pentru aceste păcate, își pierduse dreptul de a-și arăta obrazul în lumea bună și trecea acum drept o non-persoană, o pată umană.

Ca reacție, Cora și Scott Stokes au inițiat o strângere de fonduri pentru susținerea copiilor lui Kate. Henry James și George Bernard Shaw au depus mici contribuții, dar Conrad, care avea doar opt lire la bancă, era prea strâmtorat ca să contribuie. Cei doi prieteni au continuat să strângă bani cu rezultate mediocre, iar când Cora a primit o scrisoare de la soția lui James Creelman (directorul ediției londoneze Journal, omul care îi refuza Corei banii pe care Crane sperase că-i va trimite), amploarea ostilității față de Kate Lyon a devenit cât se poate de evidentă. „Trebuie să spun că am cea mai profundă compasiune pentru acele biete făpturi pe care egoismul deliberat al părinților le-a adus în pragul catastrofei“, scrie Alice Creelman, „iar dacă aș fi încredințată că nu se află sub influența corupătoare a mamei lor, aș contribui cu dragă inimă la susținerea lor. Însă, dată fiind situația, trebuie să recunosc deschis că nutresc cel mai mare dispreț față de Kate Lyon și influența malefică pe care a exercitat-o asupra unui bărbat moralmente slab, iar singura ispășire posibilă pentru păcatul de a fi adus pe lume trei bastarzi și de a fi distrus viața altei femei și pe a copiilor legitimi e o viață de sacrificii permanente și trudă pentru a-și întreține copiii fără mila străinilor“.

Răspunsul Corei, mitraliat a doua zi la nervi, nu doar că-i apără pe Kate Lyon și pe copiii ei, ci consemnează și părerile Corei despre morala creștină, feminitate, solidaritate feminină și obiceiul dăunător de a-i judeca pe ceilalți. Stângăciile ocazionale arată că mesajul a fost scris sub efectul emoției de moment, spontan și din tot sufletul, dar o și dezvăluie pe Cora în tot ce are mai bun — atât pasională, cât și plină de compasiune, atât tandră, cât și redutabilă, o femeie care se gândise mult și profund la întrebările importante ale vieții și formulase răspunsuri solide, impresionante. Scrisoarea e destul de lungă, dar merită citată mai mult sau mai puțin în întregime.

Vă mulțumesc pentru răspunsul la scrisoarea prin care solicitam contribuții private la susținerea celor trei copii mai mici ai răposatului Harold Frederic. Pentru a-i face dreptate mamei lor, dați-mi voie să vă spun că ea a refuzat categoric să se alăture vreunui apel public de ajutor, considerând, la fel ca mine, că un asemenea apel ar fi de un gust șocant de îndoielnic. Și nici n-a avut cunoștință până ieri, când i-am scris eu ca s-o informez, de existența acestui fond pentru copii.

Oamenii despre care spuneți că „discută despre acest scandal regretabil“ nu sunt, desigur, cei de la care ne-am aștepta la ajutor în această chestiune. Gustul oribil cu care s-ar alege în urma unei asemenea discuții s-ar transmite prin organul pe care-l folosesc doar ca să pompeze sânge — un sânge acrit de lipsa de generozitate autentică — până la creier. Te și întrebi dacă aceștia se consideră creștini. Și cum îndrăznesc să se dea drept modele de purtare virtuoasă, când Cristos le-a lăsat modelul de bunătate și iubire față de păcătoși.

Cum îi putem judeca pe alții, noi cei atât de păcătoși și de slabi? Și cum poate o ființă care se știe muritoare să piardă șansa de a fi mărinimoasă în adevăratul sens al cuvântului? Fără să judece!

Pentru mine, nimic nu-i mai greu de răbdat în viață ca egoismul suprem al femeilor care, nefiind ele însele ispitite niciodată, neștiind așadar nimic despre ispita altora, se urcă singure pe piedestale de îngâmfare și virtute arogantă, considerându-le pe surorile lor mai puțin norocoase vinovate la grămadă. Dacă femeile care sunt iubite și ferite le-ar ajuta pe suratele lor mai puțin norocoase să se ajute singure (ceea ce nu se face cu bâta sau devenind niște scorpii sub pretextul inocenței scandalizate), lumea ar fi un loc mai blând și mai pur, iar noi însene, ceva mai demne de fericire.

[…] Aceste moraliste inflamate și deformate de siguranța că ele, unele, nu au săvârșit un păcat anume și care se grăbesc să târască în noroi numele unui mort, spre marea lor încântare — pentru aceste făpturi, scandalul și aruncatul cu noroi și cu pietre sunt ca o friptură

sau o băutură tare. Le gustă pe limbă ca pe o delicatesă și nu cunosc extaz mai înalt decât cel provocat de acest vin! Dumnezeu să aibă milă de cei nemiloși; căci tare sunt săraci!

Vă arătați surprinsă că mă aștept ca cineva s-o ajute pe domnișoara Lyon cu povara de a-și crește copiii — eu sunt surprinsă că oamenii pot pune păcatele părinților în cârca unor copilași nevinovați. Dacă oamenii își câștigă respectul față de ei înșiși arătând cât de mult urăsc păcatul (și cum am putea judeca legile lui Dumnezeu — după legile statului sau după cele ale fraților noștri teologi?), adică refuzând să-i ajute pe acei copii cu pâine și adăpost — atunci n-au decât să se aline ei la gândul că cei dragi lor stau la căldură și au ce mânca. Eu i-am ocrotit pe acești copii timp de cinci luni în casa mea și cu propriul meu nume — și chiar dacă lumea întreagă s-ar uni împotriva acestor copilași, eu tot îi voi ocroti și Dumnezeu mă va ajuta.

Între timp, în paralel cu aventurile cumplite ale prietenilor Corei, se adâncea misterul tăcerii lui Crane. Îi trimisese o cablogramă pe 16 august (la patru zile după atacul cerebral al lui Frederic), prin care o anunța că se încheiase campania portoricană și că ajunsese cu bine în Key West, după care timp de câteva săptămâni n-a mai dat niciun semn de viață. Dacă într-adevăr i-a scris din pensiunea din Havana unde locuia (ceea ce e foarte probabil), persoana vorbitoare de spaniolă care ar fi trebuit să-i pună scrisorile la poștă le-a aruncat. Și, pentru că nu știa unde se află Crane, Cora n-avea idee cum să ia legătura cu el.

A trecut o lună fără să primească o veste cât de vagă. Pe 22 septembrie, un articol publicat în Florida Times-Union pe 10 septembrie a ajuns în Anglia la Cora, care trebuie să fi intrat într-o panică nebună numai aruncându-și ochii pe titlu și pe primul paragraf.

STEPHEN CRANE DISPĂRUT

Romancierul Stephen Crane, membru al echipei Journal, care a intrat în Havana în urmă cu aproximativ zece zile sub identitatea unui comerciant de tutun și a tras discret la Hotel Pasaje, a dispărut, iar prietenii se tem pentru siguranța sa. Poliția îl urmărea de câteva zile

înainte de dispariție.

Nu contează că articolul era neadevărat, că era, practic, o speculație inspirată de mutarea lui Crane de la hotelul unde fusese cazat într-o pensiune mai ieftină din altă zonă a orașului. Cum nu mai avea despre ce bătălii să relateze, Journal îi desfăcuse din senin contractul de angajat permanent și, chiar dacă a continuat să scrie pentru ei din Havana, era tratat ca un freelancer, plătit la articol și nu primea o diurnă care să-i permită cazarea la un hotel scump. Mai mult ca sigur că unii dintre membrii marginali ai cercului său nu știau asta și, cum Crane părea să fi dispărut, au dedus că trebuie să fi ajuns pe mâna poliției.

Fals, dar Cora nu ar fi avut cum să știe asta, așa că a fost nevoită să creadă în dispariția lui Crane. Ştirea din ziar i-a oferit un posibil indiciu, deşi probabil că a aruncat-o în disperare, și, presupunând că soțul ei se aflase în Havana și nu era exclus să fi rămas acolo, Cora a început imediat eforturile de a-l găsi.

A demarat căutările direct la vârf, trimițându-i pe 24 septembrie o scrisoare lui John Hay, secretarul de stat american care fusese cu puțin timp în urmă ambasador în Marea Britanie și era în relații amicale cu Crane, fiind și un admirator al operei sale. „Știind că sunteți prieten apropiat cu soțul meu, Stephen Crane“, începe Cora, după care îi face un scurt rezumat al faptelor așa cum le cunoștea și conchide: „Sunt aproape năucă de suferință și îngrijorare. Sunt sigură că-i veți cere personal președintelui să ordone reprezentanților americani să obțină de la poliția din Havana eliberarea domnului Crane.“

În ziua următoare a mai luat legătura cu trei persoane, trimițându-i o scrisoare și o telegramă secretarului de război american Russell A. Alger, o scrisoare agentului lui Crane, Reynolds, care aflase între timp de existența Corei, și o telegramă lui William Crane, care încă nu aflase. Cora acceptase până în acel moment să se ascundă și să se prefacă timp de un an și jumătate, dar era datoria ei să-l informeze pe om că fratele său mai mic era în pericol. Dacă avea să fie șocat de vestea că respectivul frate mai mic avea și o soție, asta era problema lui, nu a ei. Era o situație de criză, iar urgența era prea mare pentru a îngădui noi ocolișuri ipocrite. Dacă fratele mai mare avea vreun pic de caracter, șocul căsătoriei avea să treacă repede.

Comunicarea cu Alger s-a dovedit a fi una dintre cele mai eficiente

acțiuni ale Corei, pentru că nu s-a mulțumit să-i prezinte situația în linii mari, ci l-a rugat explicit să ia legătura cu autoritățile americane din Havana pentru a cerceta chestiunea, ceea ce a pus în mișcare un proces birocratic lent care a atras în cele din urmă atenția generalului maior J.F. Wade, coordonator al evacuării americanilor din Cuba, iar la câteva săptămâni după prima solicitare a Corei, generalul a elucidat în sfârșit situația. Între timp, Cora aflase deja că soțul ei trăiește și nu putrezește în cine știe ce temniță spaniolă, dar intervenția lui Wade a fost cea care l-a făcut pe Crane să rupă lunga tăcere, iar mai târziu, spre sfârșitul anului, generalul a fost mijlocitorul prin care au fost trimiși banii pentru a-l readuce pe Crane în Anglia.

Scrisoarea către Reynolds din 25 septembrie e tot un strigăt de ajutor, doar că de această dată nu pentru a da de urma lui S.C., ci pentru a rezolva problemele financiare tot mai mari cu care se confrunta Cora și care în ultimele luni ajunseseră atât de grave, încât îi acaparaseră viața cu totul.

După ce reia informația publicată de ziarul din Florida, Cora îi spune lui Reynolds:

Mă frământ teribil, pentru că nu primesc nicio veste de la sediul Journal de aici. Treburile domnului Crane […] au nevoie de atenția sa. Am mare nevoie de bani. Și mă tem că voi pierde casa […] dacă nu fac rost de banii necesari pentru achitarea unor datorii presante [primise somații de la măcelăria și băcănia locală]. Journal se poartă tare nedrept […] Dacă puteți încasa vreo sumă de bani cuvenită domnului Crane, vă rog să mi-o trimiteți neîntârziat. Aproape că-mi ies din minți la cât sunt de neajutorată într-o țară străină, asta pe lângă spaimele mele legate de domnul Crane. Vă rog, folosiți-vă influența pe lângă domnul Hearst. Nu are niciun drept să îngăduie ca cineva ca domnul Crane să fie dat dispărut de mai bine de trei săptămâni fără să încerce să-l găsească. Iar dacă va îngădui ca soția lui Stephen Crane să fie dată afară din casă, în timp ce Stephen își riscă viața în slujba sa, i-am transmis domnului Creelman că voi avea grijă ca toți corespondenții din Londra să afle acest lucru.

Vecinul ei, Robert Barr (1850–1912), care devenise prieten bun cu amândoi soții Crane de când se mutaseră la Oxted, îi era alături Corei, gata s-o ajute cu tot ce putea pe ambele fronturi: să-l găsească pe Crane și să-și achite datoriile. Într-o scrisoare datată 27 septembrie,

acesta îi spune Corei că Hearst telegrafiase biroului de la Londra cu vestea că Stephen Crane se ascundea într-o pensiune din Havana și, potrivit unei discuții pe care o purtase cu Creelman, era aproape sigur că „cel puțin unele dintre mesajele tale au ajuns la Crane“. Presupunând că era adevărat, adaugă el — și nu avea motive să se îndoiască — „atunci mi-e groază să spun negru pe alb ce părere am despre Stephen Crane. Dacă nu a dispărut și-și ține banii pentru el, lăsându-te pe tine lefteră, atunci articolul despre dispariția sa apărut în ziarul din Florida e o făcătură și înseamnă că n-are de gând să se mai întoarcă“. Barr, care-l iubea și-l admira pe Crane și care peste doar câteva luni avea să-l descrie într-un articol ca „probabil cel mai mare geniu pe care l-a dat America, de la Edgar Allan Poe încoace“, a fost atât de scârbit de purtarea prietenului său, încât cu greu și-a stăpânit furia, și totuși îi spune Corei: „dacă în aceste împrejurări vei considera că merită să te duci după un asemenea om, atunci nu ne rămâne decât să cântărim aspectele practice“. Schițează apoi un plan minuțios prin care să convingă Atlantic Transport Line să-i ofere Corei o amânare de plată pentru un bilet până la Havana, ca să-l aducă ea însăși pe Crane înapoi în Anglia. Din câte se pare, Cora a cochetat o vreme cu această posibilitate, dar a renunțat în ultima clipă, fără îndoială anticipând scandalul care ar fi explodat dacă se întâmpla să-l găsească pe S.C. trăind cu altă femeie. S-a dovedit a fi o decizie bună. Vaporul pe care ar fi trebuit să-l ia pe 13 octombrie, SS Mohegan, a plecat din port la timp, iar a doua zi s-a lovit de un recif și s-a scufundat.

Încă un episod al nesfârșitei cronici a realității ireale.

Cora a răspuns unui mesaj de-al lui Reynolds printr-o scrisoare trimisă pe 29 septembrie. Deși pare împăcată și se referă la trecut când vorbește despre „crunta suferință“ provocată de articolul apărut în ziarul din Florida, Cora e conștientă că agentul luase legătura cu soțul ei și-i cere s-o anunțe „dacă domnul Crane primește scrisorile mele și unde anume se află în momentul când primiți această scrisoare“. Politețea rugăminții ei merită atenţie, pentru că, dacă îi cere acest serviciu, asta înseamnă că era aproape sigură că Reynolds cunoștea adresa lui Crane, și totuși nu i-o cere explicit, ci doar se interesează de ea cu atâta calm și modestie, încât e greu să-ți dai seama dacă într-adevăr asta îi cere. Această rezervă arată în ce poziție delicată se afla Cora în acel moment. Făcea echilibristică pe o bârnă îngustă, iar circumstanțele îi impuneau să dea dovadă de agilitatea necesară ca să meargă de la un capăt la altul fără să cadă și să-și frângă gâtul. Dacă nu spunea nimic, avea să cadă. Dacă spunea prea multe și începea să se poarte ca o nevastă indignată și răzbunătoare, avea să cadă chiar și mai rău. Scopul ei era să-l aducă pe Crane înapoi în Anglia, dar el n-

avea să vină decât din proprie voinţă şi, cum ea nu-l cunoştea pe Reynolds suficient de bine pentru a avea încredere că nu-i va dezvălui lui S.C. — poate chiar într-un fel exagerat — că-i ceruse vehement adresa, s-a mulţumit să pună o întrebare simplă şi directă, ca să nu-i fugă bârna de sub picioare.

Trăise o spaimă groaznică, care însă trecuse şi iat-o din nou în punctul unde se aflase cu o săptămână în urmă — sau aproape; Crane tăcea în continuare, iar ea tot nu ştia cum să ia legătura cu el —, dar ştia măcar că se află undeva în Havana, ascunzându-se într-un loc atât de obscur, încât ar fi putut fi pe partea întunecată a lunii, unde pensiune era fără îndoială un termen politicos pentru bordel, la fel ca în Jacksonville pe vremea lui Ethel Dreme.

La un moment dat în prima jumătate din octombrie, Cora a plecat împreună cu doamna Ruedy la Stanford-le-Hope, într-o vizită la familia Conrad. Primită călduros de tânăra şi înţelegătoarea Jessie şi de neclintitul aliat şi frate Conrad (care se obişnuise să lucreze cu o fotografie a lui Crane pe birou), a lăsat în sfârşit garda jos în acea atmosferă intimă, primitoare, şi şi-a deschis sufletul în faţa lor. În memoriile ei, Jessie povesteşte că vizita „a fost marcată de îngrijorarea ei cât se poate de reală pentru că nu ştia pe unde umblă [Crane] şi de o gelozie cruntă la ideea că ar fi putut întâlni pe cineva după care să se aprindă. În zadar am asigurat-o de convingerea mea fermă că Stephen e profund legat de ea şi că, imediat ce avea să poată trimite o scrisoare, primul său gând va fi la ea“.

Când Cora s-a întors la Oxted, scrisoarea cu pricina o aştepta (sub forma unei telegrame). Nu conţinea scuze, ci mai degrabă explica sau descria cu ce se îndeletnicea dispărutul în Havana: scria ca apucatul pentru a strânge suficienţi bani ca să scape de datorii şi să-şi permită în cele din urmă biletul înapoi spre Anglia. Oricât ar fi fost de inadecvat din punct de vedere uman, mesajul a fost suficient din punct de vedere practic, cel puţin pentru Cora, care, spre deosebire de majoritatea femeilor neglijate într-un asemenea mod dureros, hotărâse deja să-l ierte pe Crane fără un singur cuvânt dojenitor — atâta vreme cât el era dispus să se întoarcă de bunăvoie. Telegrama dovedea că era dispus şi, pentru prima oară de aproape două luni, pulsul ei a scăzut până aproape de normal.

Vestea bună a telegramei, urmată la doar câteva zile de vestea teribilă a morţii lui Harold Frederic şi de povestea dureroasă a anchetei şi a procesului, toate desfăşurându-se în timp ce Cora se lupta cu o mulţime de probleme financiare. Cu excepţia prietenei ei, Kate, banii erau prioritatea absolută, atât banii care trebuiau găsiţi pentru a se

menține pe linia de plutire până la întoarcerea lui Crane, cât și sursa de bani necesară pentru a grăbi acea întoarcere, un dublu efort care avea să-i ocupe aproape tot timpul în acea toamnă şi iarnă, în paralel cu eforturile ei și ale lui Scott Stokes de a strânge bani pentru copiii lui Kate.

La sfârșitul lui septembrie, Barr s-a interesat de procesele cu care amenințau băcanul și măcelarul și a descoperit că în sat începuse să circule zvonul despre intenția Corei de a pleca din țară (care chiar era adevărată — cel puțin până când a renunțat la călătoria la Havana). El a sfătuit-o să vorbească personal cu cei doi bărbați și să-i asigure că nu pleacă nicăieri. Cora pare să-i fi urmat sfatul, pentru că până la urmă nu s-a ajuns la proces, nici n-a pierdut casa, iar în scrisori nu mai vorbește despre problema ei. Un pericol fusese îndepărtat, dar, trecând la chestiunea mai dificilă a unei noi surse de venit, s-a aventurat pe dibuite într-un teritoriu necunoscut și s-a rătăcit imediat. Ofertele editorilor de a publica textele lui Crane se țineau lanț, dar, în loc să aștepte până când el avea să le poată da curs personal, Cora a presupus cu naivitate că putea acționa în locul lui. Până-n acel moment, Scott Stokes jucase rolul de consultant informal pentru activitatea literară a lui Crane în Anglia, dar îl copleșiseră îndatoririle de executor al lui Frederic și nu mai avea timp. Crane era reprezentat de puțin timp de James B. Pinker, un tânăr agent britanic excelent și, deși acesta s-a arătat mereu curtenitor față de Cora, de multe ori ea s-a grăbit să negocieze acolo unde el se afla deja în negocieri, punându-i fără să vrea bețe în roate, ca de pildă atunci când i-a cerut unui editor un avans de șaptezeci și cinci de lire pe un roman nescris, deși Pinker îl convinsese deja să ofere o sută de lire. Era extrem de nepricepută la ceea ce încerca să facă și, pe scurt, venitul la care sperase nu s-a materializat.

Într-un târziu, cândva în decembrie, ca și cum și-a fi dat seama de zădărnicia eforturilor ei din ultimele luni, și-a notat în jurnal: „Scrisorile mele sunt un urlet lung în cerneală!“

A avut mai mult noroc cu mobilizarea câtorva prieteni care s-o ajute să strângă banii pentru călătoria de întoarcere în Anglia a lui Crane, iar dintre acești prieteni, nimeni nu s-a străduit mai mult decât Conrad, care a răspuns apelului Corei într-o scrisoare datată 28 octombrie, sugerând că schițase deja un plan.

Îți scriu câteva vorbe în pripă, ca să-ți spun că voi încerca să fac tot ce pot. Dar să nu-ți faci speranțe deșarte. E o șansă infimă — dar e

singura care mi-a venit în minte. Ce fel de necazuri are Stephen? M-ai tulburat profund. Ești sigură că-l poți aduce înapoi? Nu că ți-aș pune la îndoială influența, vezi bine! Dar, cunoscând împrejurările, nu știu cât de fezabil e. Fără îndoială, întoarcerea lui Stephen în Anglia e salvatoare.

Va veni? Poate veni? N-am nici cea mai vagă idee în privința treburilor sale […]

Jess îți va scrie mâine. O să te anunț curând (sper) dacă planul meu a dat roade.

După trei zile, i-a scris din nou ca s-o anunțe că-l abordase pe David Meldrum de la Blackwood's (același de la care obținuseră inițial cele șaizeci de lire pentru călătoria lui Crane în Cuba), cu rugămintea de a-i împrumuta încă cincizeci de lire, propunând să garanteze cu operele lui Crane sau cu mobilierul Corei (asta dacă avea un act de vânzare prin care să demonstreze că era al ei — ceea ce era puțin probabil) sau, în cel mai rău caz, cu viitoarele texte ale lui Conrad, „dacă or avea vreo valoare". După încă două zile, Conrad i-a scris din nou ca s-o anunțe că răspunsul lui Meldrum fusese echivoc, neconcludent, deși editorul de la Blackwood's promisese să se adreseze altei persoane, editorul londonez John Macqueen, care să împrumute banii. Acesta însă i-a refuzat, ceea ce era oarecum previzibil, iar după ce atât Meldrum, cât și „afurisitul ăla de Macqueen" au fost eliminați de pe lista potențialilor sponsori, ideile lui Conrad au secat brusc. În ciuda strădaniilor sale, n-a reușit să stoarcă nici măcar o liră de la nimeni, dar mai erau și alți prieteni care căutau o soluție, iar când Scott Stokes i s-a adresat lui Sidney Pawling de la Heinemann's, cele cincizeci de lire au apărut subit și miraculos. Rotițele s-au pus în mișcare și, în scurt timp, banii i-au fost trimiși generalului Wade la Havana. Cum îi scrie Conrad Corei pe 4 decembrie: „Am aflat cu imensă ușurare că ai avut noroc în altă parte. Crezi că Stephen va ajunge în Anglia până de Crăciun? […] Ah! Chiar e o mare ușurare."

La sfârșitul lui decembrie, Cora îi scrie viitorului ei proprietar, Moreton Frewen, despre pregătirile pentru mutarea la Brede Place. După care adaugă:

Oroarea din ultimele luni e aproape de sfârșit. Domnul Crane se află la New York, cu treburi, dar săptămâna viitoare, sâmbătă, va lua vaporul încoace.

Am trimis la Brede peste trei sute de trandafiri de soi. Unul e deosebit, fiind cultivat de un autor foarte renumit [Ford Madox Ford], și l-am plantat chiar în fața casei.

Pregătea casa pentru prințul ei absent și la naiba cu cheltuiala de a planta trei sute de tufe de trandafiri în toiul iernii. Nimic nu putea umbri măreția întoarcerii lui acasă. La urma urmei, se mutau într-un castel, iar până când aveau să se acomodeze cu locul, trandafirii aveau să fie din nou în floare.

5

Războiul se încheiase, dar până pe 10 decembrie, când s-a semnat tratatul de pace, și până când trupele americane au preluat oficial controlul în prima zi a anului nou, Havana a devenit un oraș inaccesibil. Armata și administrația spaniolă erau încă prezente în forță, rebelii cubanezi nu aveau voie să intre, iar jurnaliștii străini erau supuși unei cenzuri stricte de către autoritățile locale, riscând chiar să fie arestați. Alimentele erau pe sponci, specula era la ordinea zilei în prăvălii, baruri, magazine alimentare și restaurante, iar condițiile sanitare erau sub orice critică. Într-o notiță încropită în pripă pentru un articol niciodată terminat, Crane îi descrie pe cei câțiva americani din Havana ca „o adunătură de corespondenți de presă, văcari, pariori, speculanți și ambulanți [vânzători] părăsiți și ca vai de lume, care trăiau, practic, după pofta inimii, fără griji sau limite, ducându-se — majoritatea — oriîncotro îi purtau interesul sau fantezia, fără să se sinchisească de febra galbenă sau de vreo altă teroare a tropicelor“. Havana era un oraș năruit, un oraș încă necucerit suspendat între trecut și viitor, abia rezistând în haosul prezentului. Ar fi putut exista oare o ascunzătoare mai potrivită pentru un om prins și el între trecut și viitor? Havana reprezenta capitala timpului prezent și Crane nu era doar blocat acolo, ci mai era şi bolnav, deprimat și aproape sărac lipit.

Se știu foarte puține lucruri despre ce i s-a întâmplat în acele patru luni. Pe lângă scrierile pe care le-a terminat atunci (ultimele poezii din volumul Războiul e bun, șaptesprezece articole pentru Journal despre condițiile din Havana, „Prețul uniformei“, „Infanteriștii marini semnalizează la Guantánamo sub gloanțe“ și alte două povestiri care se desfășoară în Cuba), singurele informații ne parvin din două evocări publicate de colegii săi jurnaliști americani și din corespondența lui Crane cu Reynolds. Agentul său a fost singura persoană din lumea exterioară căreia i-a scris cu o oarecare regularitate, dar, deși scrisorile sale oferă detalii despre ce și când scria — pe lângă tirade îndurerate despre sărăcia în care se zbătea —, nu ne spun nimic despre ce a gândit sau a simțit Crane într-un interval de timp care s-a dovedit a fi destul de lung — mai ales dacă ne gândim cât de puțin îi mai rămăsese de trăit.

Walter Parker de la New Orleans Times-Democrat a fost unul dintre cei doi martori oculari care s-au aflat alături de el în Havana în acea fază stranie, incertă, de dinainte ca spaniolii să se retragă din oraș. Într-un text scris patruzeci și doi de ani mai târziu, Parker își amintește că în perioada când Crane locuia încă la Hotel Pasaje, mergea adesea în apropiere, la cârciuma preferată a corespondenților, American Bar, unde scriitorii se adunau de la zece dimineața și stăteau până la zece seara „sau până când se stârnea un scandal“. Crane apărea întotdeauna ultimul. Nu bea decât „bere tropicală“ (multe sticle de bere tropicală), „nu se grăbea niciodată […] era întotdeauna destul de rezervat“ și adesea atât de lefter, încât ceilalți puneau mână de la mână ca să-i plătească băutura. Dar se pare că nimeni nu i-o lua în nume de rău, iar Parker adaugă cât de prețios era Crane pentru colegii săi jurnaliști datorită „legăturilor sale cu revoluționarii cubanezi“ și că se făcuse respectat de insurgenți pentru activitățile sale corsărești de la sfârșitul anului 1896 și începutul lui 1897. „Un personaj din interiorul mișcării revoluționare cubaneze“ pe care Crane îl salvase de la înec pe când Commodore era pe punctul de a se scufunda se simțea deosebit de dator față de Crane, spune Parker, într-atât încât „îngenunchea și-i săruta mâna sau poalele hainei de fiecare dată când se întâlneau“.

Rebelii n-aveau dreptul să intre în Havana, dar reușeau să se strecoare, iar în acel oraș întors pe dos unde învingătorii erau proscriși, iar învinșii dețineau în continuare controlul, cubanezii se afișau ostentativ în restaurantele frecventate de spanioli, unde cele două grupuri se lansau inevitabil în dueluri verbale pline de ranchiună și-și aruncau insulte de la distanță. Asta când toată lumea era într-o dispoziție pașnică, pentru că erau și seri când cuvintele se transformau în gloanțe și se ajungea la focuri de armă. Într-o seară, a doua zi după

ce la Hotel Inglaterra avusese loc o încăierare sângeroasă, care se lăsase cu oameni împuşcați, Crane și Parker s-au pomenit într-o situație tensionată într-un bar, pe când stăteau de vorbă cu un ofițer cubanez în civil și un ofițer spaniol s-a autoinvitat la masa lor. În următoarea clipă, nou-venitul s-a apucat să-l înjure pe cubanez și revoluția lui idioată și păcătoasă, iar cubanezul și-a încleștat prompt degetele pe revolver. Dacă n-ar fi intervenit Crane, poate că omul ar fi scos arma și ar fi tras, dar S.C., care nu știa spaniolă, i s-a adresat cubanezului în bruma de franceză pe care o vorbea și l-a convins să dea înapoi.

O moarte evitată, dar Parker mai povestește despre o seară când Crane a sărit să aplaneze o încăierare și finalul n-a fost la fel de fericit. Prietenul de pe Commodore îi invitase pe Crane și Parker la un bal ilegal, cu scopul de a strânge fonduri pentru cauza cubaneză, iar unul dintre colegii din New Orleans ai lui Parker, care abia sosise la Havana și-și petrecuse ziua îmbătându-se criță cu coniac la American Bar, a fost chemat și el „pentru că n-am știut ce altceva să facem cu el“.

În mijlocul sălii erau două rânduri de scaune, așezate spate în spate. Grupul nostru a primit locuri pe unul dintre rânduri. Prietenul cubanez al lui Crane și iubita acestuia, o fată foarte frumoasă, s-au așezat pe rândul din spate. Însoțitorul nostru amețit de băutură se tot lăsa pe spate cu scaunul, care se lovea de spătarul scaunului pe care stătea doamna. Femeia s-a plâns de deranj.

Cubanezul a sărit în picioare, cu cuțitul în mână, și s-a repezit la cel vinovat, cu intenția de a-l înjunghia în inimă.

Crane a sărit să-l salveze și a prins cu mâna dreaptă lama ascuțită, scânteietoare. Cubanezul s-a lăsat în genunchi și a sărutat poala hainei lui Crane. Mâna lui Crane sângera. S-a bandajat cu o batistă și şi-a băgat mâna în buzunarul hainei. I-am prezentat doamnei scuze prin intermediul cubanezului și ne-am retras.

A doua zi l-am expediat pe vinovat înapoi în Statele Unite. Nu mai avea ce căuta la Havana în acele momente.

Crane n-a apărut de dimineață, așa cum făcea de obicei. Ușa camerei lui de la hotel era încuiată și nu ne-a răspuns. Ceva mai târziu am sărit peste semiperetele despărțitor și l-am găsit pe Crane cu febră mare, inconștient și cu o rană oribilă la mână. Cubanezul a adus un doctor care l-a tratat. A durat multe zile până când mâna i s-a vindecat complet. Dar chiar și atunci o ținea aproape mereu în buzunar, de parcă ar fi vrut s-o ascundă.

După acel incident n-a mai fost același om, a devenit mai reticent și nu ni s-a mai alăturat chiar în fiecare dimineață […]

[Până la urmă,] s-a retras complet.

Febră mare, mâna dreaptă (cea cu care scria) infectată grav și restul de nenorociri inerente care s-au abătut asupra unui corp deja urgisit, slăbit. Ca să nu mai spunem cât de descurajat trebuie să se fi simțit, și asta numai pentru că acel bețiv prostovan fusese primit la bal, dar „retragerea completă“ la care se referă Parker în ultima propoziție n-a fost cauzată doar de problemele personale. Au existat și motive practice, iar Crane s-a dat la fund abia după ce a fost anunțat că Journal i-a tăiat diurna, o lovitură care s-a dovedit a fi la fel de vătămătoare ca rana de cuțit de la mână.

Venise la Havana ca să scape de datorii, dar acumulase și mai multe pentru că publicația refuza să-i achite nota de la Hotel Pasaje, unde stătea de trei săptămâni. Era un hotel scump, unul dintre cele mai bune din Havana, și brusc s-a văzut nevoit să achite nota cu bani pe care nu-i avea. Lucra în continuare pentru Journal, însă nu mai era angajat și nu erau dispuși să-i dea mai mult de douăzeci de dolari pe articol, un onorariu infim care probabil că-i era reținut pentru a acoperi datoria la Pasaje — dar sumele erau atât de mici, încât i se părea că va fi captiv acolo pentru totdeauna. „Chiar nu-mi permit să scriu la douăzeci de dolari articolul“, i se plânge el lui Reynolds într-o scrisoare, pentru ca, după alte trei scrisori, în ziua când împlinea douăzeci și șapte de ani, să-i spună: „Muncesc ca un rob. Când — o, când — o să primesc și eu niște bani? Dac-ai vedea cât sunt de sărac!“

Cândva între 6 și 8 septembrie s-a mutat la o pensiune ținută de Mary

Horan, o imigrantă irlandeză care trăia de ani buni la Havana. Treisprezece luni mai târziu, Crane avea să-și încheie ultima povestire despre războiul din Cuba, „Această minciună splendidă“, în care un personaj inspirat de proprietăreasa sa este descris ca „născută în Irlanda, crescută la New York, căsătorită timp de cincisprezece ani cu un căpitan spaniol și rămasă văduvă, găzduind cubanezi care n-aveau bani de chirie“. Poate că e o descriere exactă a poveștii lui Mary Horan sau poate că nu, dar, în orice caz, Crane a locuit în casa ei mai mult de trei luni, poate ca unic chiriaș, poate că nu, și imediat ce rana i s-a vindecat și a putut ține din nou tocul în mâna dreaptă, s-a așternut din nou pe treabă „ca un rob“, în timp ce Mary Horan avea grijă de el și se asigura că nu uită să mănânce.

Helen R. Crane, care a aflat despre acele luni direct de la unchiul ei când acesta a trecut prin New York înainte de a se întoarce în Anglia, oferă câteva detalii interesante despre felul în care vedea doamna Horan alimentația și mișcarea:

Mary nu vedea cu ochi buni programul lui îndelungat de muncă și se învârtea pe lângă el cu o tavă uriașă cu mâncare.

— Nu vreau să mănânc, vă rog să plecați.

— S-o crezi dumneata că plec, ai să mănânci tot, chiar de-ar fi să-ți dau cu lingurița!

Și Stephen mânca. Ea îl punea să iasă la plimbare în fiecare noapte pe la unsprezece. Venea în camera lui, îi trăgea scaunul de sub el și-l târa efectiv în stradă.

Așadar, Crane a stat ascuns la pensiunea lui Mary Horan și a muncit… a muncit întruna. Articol după articol pentru onorariul de nimic de douăzeci de dolari bucata, un val de poezii noi și patru povestiri care i-au fost trimise lui Reynolds imediat ce au fost gata. Toate sunt bune, dar cea de-a doua, „Prețul uniformei“, care a fost expediată pe 27 septembrie (chiar în ziua când Robert Barr i-a scris Corei, dând frâu

liber dezgustului pe care i-l inspira mutul din Havana), e o capodoperă, o poveste pe care Conrad a considerat-o „splendidă“ și care l-a făcut să-i spună Corei: „Se maturizează. Capătă amploare. Are mai mult suflu, mai multă substanță […] E Stephen așa cum îl știm — și ceva mai mult de-atât. E artă în cel mai adevărat sens.“

În sfera mai puțin exaltată a banilor, „Prețul uniformei“ a acoperit datoria lui Crane față de Blackwood's, împrumutul de șaizeci de lire acordat în aprilie — un rezultat pozitiv pentru moment, dar, privind în urmă, acel schimb sinistru între artă și viață a ajuns să-l obsedeze teribil pe Conrad ori de câte ori își amintea de acea povestire, în anii de după moartea lui Crane și înainte de propria sa moarte: promisiunea că va înapoia banii storcând cuvinte dintr-un corp care fusese distrus chiar de căutarea acelor cuvinte.

Titlul se referă la sacrificiile făcute de soldații din armata regulată, după cum îi precizează Crane mai târziu lui Reynolds într-o scrisoare, „prețul plătit de oameni pentru a îmbrăca uniforma militară, uniforma militară a Unchiului Sam; și au plătit cu sânge, foame și febră“. Dezvoltând observațiile pe care le făcuse despre soldatul său de carieră tipic, imaginar, prezentat în ultimul articol pentru World, „Soldații armatei regulate n-au parte de glorie“, Crane le dă viață lui Jimmie Nolan și altor trei camarazi, Jack Martin, Billie Grierson și Ike Watkins, care participă cu toții la asaltul asupra fortificațiilor din San Juan, chiar lângă Santiago. Unul va fi împușcat în brat, celălalt se va îmbolnăvi de febră galbenă și ceilalți doi vor fi uciși.

Povestirea avansează cu forță constantă, implacabilă, pe șaptesprezece pagini foarte dense, o frază tăioasă după alta, depănând un fir narativ care-i urmărește pe cei patru protagoniști în viața lor de infanteriști de rând, în timp ce sapă un drum pe un deal plin de obstacole, rezistând fără rații în prima noapte, apoi avântându-se în luptă, totul descris cu obișnuitul fler al lui Crane pentru detaliile vizuale și senzoriale, dar neutru, pe un ton lipsit de înfloriturі lingvistice sau reflecții interioare scrutătoare. Soldații fac parte dintr-o mașinărie și-și înțeleg rolurile fără a pune sub semnul întrebării pericolele care-i așteaptă, iar când începe bătălia, „magaziilor unsuroase ale puștilor li s-a adăugat corul secundar al mecanismului declanșator, iute și statornic de parcă totul ar fi fost controlat de mâna unui operator. Îți vine mereu în minte un război de țesut, un război de țesut uriaș, din oțel, țaca-țaca-clic-clac, urzind o bătătură de fire subțiri și roșii, urzeala morții“. Soldații sunt pregătiți pentru asta „și toate antrenamentele îndelungate în poligoane, toată mândria de țintași pe care o purtaseră în ei atâta vreme îi făcea să uite pe moment de orice altceva în afară de tras cu arma. Aveau gesturi precise și sigure de ceasornicar“.

Nolan e acolo și se bucură de asta, e mândru că participă pentru că regimentul și armata sunt „viața lui“ și e pătruns de admirație față de curajul camarazilor săi.

Urcaseră pe jumătate frumoasa creastă împădurită; nu se vedea niciun dușman și totuși o ploaie de gloanțe se abătea peste peisaj. Cineva îi trase un pumn zdravăn în stomac. Se gândi cu indiferență să se întindă și să se odihnească, dar se prăbuși apoi cu o bufnitură.

Șirul subțire de bărbați în cămăși albastre și chipie turtite, murdare, se năpustise pe deal în sus. Soldatul hotărî să închidă ochii o clipă, pentru că era foarte visător și pașnic. Parcă trecuse doar un minut când auzi o voce spunând:

— Uite-l.

Grierson și Watkins îl căutaseră. Le scrută fețele […]

— Nolan, întrebă încurcat Grierson, mă recunoști?

Bărbatul întins pe pământ schiță un zâmbet slab.

— Sigur că te recunosc, maimuțoi slut ce ești. De ce nu te-aș recunoaște?

Prietenii lui Nolan îl întreabă unde a fost împușcat și, deși nu-și dă seama exact, el arată spre stomac, insistând că „nu e mare lucru“, dar când Grierson și Watkins îi dau cămașa la o parte, își dau seama că fusese rănit mortal.

Urmează una dintre cele mai zdrobitoare conversații din toate

povestirile lui Crane, un pasaj răscolitor care izbutește cumva să transmită simultan atât oroarea, cât și banalitatea morții, și în aceeași cheie precisă. După ce m-am cufundat în literatura lui Crane timp de câțiva ani, acesta este momentul care-mi vine primul în minte ori de câte ori mă întreb ce anume mă atrage la opera lui și de ce mi se pare atât de fascinantă:

— Te doare, Jimmie? întrebă Grierson cu voce răgușită.

— Nu, răspunse Nolan, dar mă simt nu știu cum, amorțit tot și scos din luptă. Nu cred că-i foarte grav.

— O, e în regulă, spuse Watkins.

— Mi-ar trebui ceva de băut, zise Nolan, cu un rânjet. Mi-e cam frig fi'ncă zac așa pe pământu' ăsta reavăn.

— Nu-i așa de reavăn, spuse Grierson.

— Ba e reavăn, spuse Nolan, brusc iritat. Simt eu. Sunt ud. Vă spun eu — sunt ud leoarcă — numa' fi'ncă stau aici.

Ei se grăbiră să-i răspundă.

— Da, așa-i, Jimmie. E reavăn. Așa-i.

— Ia băgați o mână pe sub spinarea mea, să vedeți ce ud e pământul, zise el.

— Nu, răspunseră ei. Nu-i nevoie, Jimmie. Știm că-i ud.

— Ei, dar băgați o mână, să vedeți, strigă el cu încăpățânare.

— Oh, las-o baltă, Jimmie.

— Nu, se răți el. Vedeți și voi.

Grierson părea speriat de agitația lui Nolan, așa că strecură o mână pe sub bărbatul întins la pământ, retrăgând-o apoi plină de sânge.

— Da, spuse el, ascunzându-și cu grijă mâna de Nolan, ai avut dreptate, Jimmie.

— Normal că da, spuse Nolan, închizând mulțumit ochii. Dealul ăsta soarbe apa ca o mlaștină. După câteva clipe, continuă: Zic c-ar trebui să știu ce spun. Eu stau aci pe spate și voi de-a-n picioarelea.

Nu știa că moare. Credea că se contrazice în legătură cu starea ierbii.

Așa se încheie capitolul cinci, iar ultimul capitol începe cu un mic salt temporal. „Acoperă-i fața“, îi spune Grierson lui Watkins, dar problema e cu ce să i-o acopere. Până la urmă aleg chipiul lui Nolan, iar după ce Grierson se achită de această tristă însărcinare, niciunul din ei nu mai știe ce să facă, deși simt amândoi nevoia să facă ceva. „Într-un final, Watkins spuse cu o voce frântă: «Vai, mare păcat!» O luară încetișor spre linia focului.“

Urmează un spațiu gol, apoi Crane se lansează direct în scena finală,

care are loc într-un cort pentru răniții și bolnavii care suferă de febră. Martin, unul dintre membrii cvartetului inițial, care a fost împușcat ceva mai devreme, se numără printre pacienții din acel spital improvizat unde „un miros greu de boală și medicamente plutea în aer“ și „la răstimpuri […] răsucirea câte unui trup pe sub pături era înspăimântătoare, ca și cum morții s-ar fi zvârcolit în morminte, sub țărână“. Bărbații stau toți întinși pe spate, chinuiți de febră, dar se aud și niște voci pierite, destrupate, care poartă un fel de conversație și astfel află Martin și Grierson de la Regimentul 29 infanterie că au nimerit întâmplător acolo în același timp. Grierson spune:

— Cum? Jack, tu ești?

— O parte din mine […] Care ești?

— Grierson, cap-sec. Credeam că ai fost rănit.

Se auzi cum un om dă pe gât o înghițitură zdravănă de apă, după care Martin răspunse:

— Chiar sunt.

— Păi, ce cauți aici, la ăia cu febră?

— Am și febră, răspunse Martin cu o nerăbdare somnoroasă.

— Aoleu! făcu Grierson.

Apoi se lăsă tăcerea în cortul bolnavilor de febră, în afară de zgomotul

făcut de un individ dintr-un colț, genul mereu prezent în orice grup de americani, patriotul implacabil, amuzant și eroic, cu un umor plin de amărăciune, ferocitate și iubire, un tip care făcea ca situația să pară cruntă pentru că intona Star-Spangled Banner cu toată ardoarea de care era în stare corpul său chinuit de febră.

— Billie, întrebă Martin cu glas șoptit, unde-i Jimmie Nolan?

— A murit, răspunse Grierson.

Un triunghi de lumină aurie aspră lumina o parte a cortului. Undeva în vale se auzea clopotul unei locomotive, un sunet ce amintea de pace și de casă ca tălăngile de la gâtul vacilor.

— Da' Ike Watkins unde-i?

— Păi, el nu-i mort, da' l-au împușcat în plămâni. Cică nu scapă.

Prin norul de miasme de boală și medicamente se auzea vocea dârză a bărbatului din colț:

— Să fluture-n veci…

Amărăciune, ferocitate și iubire.

E splendid, cum bine a observat Conrad, iar Crane abia și-a putut stăpâni entuziasmul față de rezultat când i-a trimis povestirea lui Reynolds,. „Asta e", scrie el. „M-aș mira să nu capeți bani buni pe ea!"

Deși nu căpăta deloc bani buni pe articolele pe care le scria pentru Journal, continua să le producă pe cât de regulat era în stare, creând

un amestec de reportaje și analize asemănător cu ceea ce azi numim editorial, redactat în mare parte în stilul plin de vervă al unui cosmopolit blazat. Articolele nu erau neapărat fade, dar nici prea captivante, cu două excepții care se disting clar de celelalte. Deși Crane pare să-și fi petrecut aproape toată perioada cât a locuit în casa lui Mary Horan băltind într-un hău emoțional, „Cum se face curte în Cuba“ pare scris într-una dintre rarele sale zile bune. E un tratat comic mic și strălucit despre ritualurile complicate de curtare dintr-o societate represivă, cu reguli stricte, care ridică atâtea obstacole în calea căsătoriei, încât e de mirare că se mai și nasc copii. „Totul e o încâlceală de sârmă ghimpată“, scrie Crane, iar procesul poate trena atât de mult, lungindu-se adesea pe trei, șase sau chiar opt ani, încât generează „aceeași pasiune dogoritoare ca meseria de vânzător într-un magazin de pantofi“. Totuși, conchide el, nu există motive de îngrijorare reale, căci „bărbații le caută pe femeile iubite și le găsesc, iar femeile îi așteaptă pe bărbații iubiți și bărbații vin, și toate digresiunile și zăgazurile și bruiajul abil al fotbalului și problemele și amânările și agonia amânărilor și guvernantele nu înseamnă nimic, nimic în fața mareelor vieții omenești care, în Cuba sau Omaha, se supun aceleiași luni“.

Mai în ton cu starea lui de spirit generală este „Plecarea din Cuba“, un articol trist și empatic care discută despre evacuarea spaniolilor din oraș în contextul unei scene emoționante la care Crane a fost martor în timp ce se plimba împreună cu un prieten pe puntea unui vapor care urma să plece, plin cu „soldați bolnavi, ofițeri, familii spaniole, chiar și câțiva preoți — oameni care, cel mai probabil, n-aveau să mai vadă niciodată insula Cubei“. Crane și însoțitorul său urcă într-o barcă pentru a se întoarce la țărm, iar în barca de lângă ei văd o femeie care plânge, ținându-și în brațe băiețelul de patru ani. „Ochii ei erau ațintiți asupra punții vaporului, unde stătea un ofițer spaniol în uniformă de căpitan de infanterie. El nu schița niciun gest. Stătea pur și simplu neclintit, privind lung la barcă. Uneori, oamenii exprimă multă emoție stând pur și simplu nemișcați multă vreme. Parcă niciodată n-avea să i se mai miște vreun mușchi.“

Cât despre aceea care plângea în barcă: „Nu era o femeie frumoasă și mai era și… bătrână.“ Deși ideea îl oripilează (Crane folosește cuvântul „barbarie“), recunoaște că dacă femeia ar fi fost frumoasă, poate că ar fi existat „o oarecare consolare. Dar pentru ea acela era sfârșitul, sfârșitul unei iubiri reușite“, iar bărbatul care o părăsea și se întorcea în Spania „[este] probabil singura ei șansă la fericire“.

Atenția ne e apoi atrasă de barcagiul femeii, care începe să-și piardă răbdarea și vrea să se întoarcă, pentru a mai lua și alți pasageri. Dar

Crane nu începe paragraful referindu-se la intențiile bărbatului. Ci vine cu una dintre cele mai improbabile și îndrăznețe surprize verbale din toate cele trei mii o sută de pagini ale operelor sale complete: „Barcagiul femeii avea o față ca o podea.“ Cititorul va rămâne cu siguranță perplex timp de câteva clipe, dar exact așa a scris Crane: „Barcagiul femeii avea o față ca o podea.“ Apoi cititorul va citi iar propoziția, apoi și următoarele fraze despre intențiile barcagiului și va înțelege că podeaua înseamnă un gol, un mare gol inexpresiv, o scândură sau o lespede insensibilă, indiferentă la orice i se întâmplă, iar fața barcagiului e o podea pentru că lui nu-i pasă câtuși de puțin de suferința femeii. Scuipă în apă și se gândește: Așa-i trebuie dacă s-a înhăitat cu un spaniol. După care Crane compensează cu propriul său gând: „Inima femeii era sfâșiată. Asta-i problema. Și încă nu e cel mai rău lucru. O să urmeze multe altele: atât de multe și de cumplite!“ Apoi, în ultima frază a articolului: „Dar într-un final — la final — la final de tot, e agonie omenească, iar agonia omenească nu e plăcută.“

În mod excepțional pentru el, Crane pare să supraliciteze, iar în această izbucnire neașteptată de compasiune față de femeia înlăcrimată dezvăluie o durere care se acumula de ceva timp în sufletul său. Știm despre problemele sale cu banii și despre problemele tot mai grave de sănătate, dar se pare că a mai existat o problemă care l-a măcinat în lunile petrecute la Havana, ceva legat de viața lui sentimentală care i-a lăsat un gust amar și l-a adus în pragul disperării. Parker pomenește despre un „șoc personal“ trăit de Crane la sfârșit de august, început de septembrie, când a „găsit“ o femeie pe care o cunoscuse „în altă parte a lumii“, un început de idilă sau de posibilă idilă care s-a spulberat când a dat peste „fotografia unui cubanez arătos“ pe policioara ei. E extrem de vag. Dac-ar fi existat o asemenea femeie, ea n-a fost niciodată identificată și, având în vedere că Parker scrie la patruzeci și doi de ani după evenimente, e posibil să fi confundat incidentul cu schimbul de fotografii între cei doi îndrăgostiți din „Clanul Fără-Nume“, o povestire lungă încheiată de S.C. în octombrie, sau cu altă fotografie care apare într-una dintre poeziile de dragoste pline de suferință și în general proaste scrise de Crane la Havana, în care poetul vede o poză a femeii iubite în dormitorul altui bărbat.

Indiferent dacă Parker are sau nu dreptate, amăgirile și manipulările iubirii îl interesau în mod evident pe Crane în textul la care lucra în acel moment. Margharita, frumusețea strălucitoare din „Clanul Fără-Nume“, e o oportunistă vicleană care-și asigură prin înșelăciune o căsătorie profitabilă — prima femeie fatală a lui S.C. în toată splendoarea ei seducătoare, irezistibilă —, iar poeziile proaste sunt cel puțin o dovadă că Crane avea gânduri negre și suferea teribil din

cauza unei drame amoroase obscure. Fotografia apare în cea de-a treia strofă din „Iubire, iartă-mă de-ți voi dori amar“:

Poza ta era în camera lui

O poză infamă, trădătoare

Iar el a zâmbit

— tot numai îngâmfare groasă

de bărbat care știe femei rafinate —

Așadar, am împărțit cu el

O parte din iubirea mea.

Crane revine iar și iar la tema obsedantă a trădării, a bărbatului care-l alungă, a iubirii pe care trebuie s-o împartă cu un rival demn de dispreț.

Spune-mi de ce văd mereu

Umbra altui amant în spatele tău?

E aievea

Sau e amintirea de trei ori blestemată a unei

Fericiri mai mari?

Afurisit să fie dacă-i mort

Afurisit să fie dacă-i viu

Un porc și un nerod

Își vâră el mereu umbra

Între mine și tihna mea.

Poate că trecutul Corei îl apăsa mai mult decât realizase până atunci — legăturile ei cu alți bărbați, cele două căsătorii precedente și neplăcuta realitate că era încă măritată cu altcineva, iar în acel moment, gândindu-se la propria lor căsătorie-fantomă, poate că năluca întunecată a fostului căpitan Stewart devenise pentru el umilitoare, așa cum pare să sugereze această strofă din crunta „Intrigă“:

Ești iubirea mea

Și ești cenușa iubirii altuia

Cenușă-n care-mi îngrop obrazul,

Și pe care o iubesc.

Vai mie.

Deși, până la urmă, Cora ar putea fi doar o parte a problemei, doar una dintre cele câteva femei din viața lui care s-au unit pentru a forma o singură femeie imaginară: întruchiparea tuturor chinurilor suferite de-a lungul anilor în numele iubirii. Oare să se fi încurcat cu o persoană la fel de duplicitară ca frumoasa uneltitoare din „Clanul Fără-Nume“? Imposibil de spus, dar, cu toate eforturile sale de a-și canaliza sentimentele în acele versuri criptice, stângace și pline de văicăreli autocompătimitoare, cele mai bune versuri pe care le-a scris la Havana sunt cele care alcătuiesc mica și energica strofă care precede „Clanul“. Indiferent că-l numim epigraf sau prolog, e de efect, are ritm și imprimă tonul povestirii ce urmează.

Dezleagă-mi ghicitoarea.

Ca ulii, crude, zboară orele-n înalt,

Cei răniți mor arar acasă, în pat,

Valurile aspre văd un braț ridicat,

Disprețul de minciună-i ațâțat

Și totuși e o taină de aflat.

Dezleagă-mi ghicitoarea.

Ghicitoarea nu va fi dezlegată niciodată și nici nu vom afla vreodată natura exactă a crizei care l-a ținut pe Crane blocat la Havana atâta vreme. Fără doar și poate, a scris lucruri excepționale cât a stat acolo, dar a scris și lucruri neobișnuit de proaste, poezii atât de departe de standardul său, încât nu ne rămâne decât să presupunem că nu le-ar fi scris niciodată dacă n-ar fi fost captiv într-un loc întunecat dinăuntrul său și nu s-ar fi dezintegrat încetul cu încetul. Deși n-a ajuns chiar până acolo, niciodată n-a fost mai aproape de fundul prăpastiei.

***

Generalul Wade i-a dat de urmă după ce a vorbit cu mai mulți jurnaliști americani aflați la Havana, iar raportul său scris din 19 octombrie confirmă că dispărutul „n-a fost plecat din oraș. După aceste cercetări, domnul Crane a luat legătura cu mine și și-a exprimat regretul că din cauza lui se crease atâta tevatură. Nu știu cu ce se ocupă sau de ce nu a corespondat cu familia sa“.

Asta nu știa nimeni, nici măcar persoanele aflate în contact direct cu el, ca cel de-al doilea martor ocular la ciudatul său sejur în Havana, Otto Carmichael, corespondent la Minneapolis Times. Generalul Wade l-a rugat pe Carmichael să-i transmită lui Crane mesajul că primise o telegramă de la Londra, iar acesta l-a găsit pe S.C. într-o cafenea și i-a transmis mesajul. „Mersi“, a răspuns Crane, după care a părut să uite pe loc toată povestea. A doua zi, generalul i-a spus lui Carmichael că sosise o a doua telegramă, cu întrebarea dacă prima ajunsese la destinatar, așa că bărbatul din Minneapolis s-a întors la cafenea, l-a găsit pe Crane în același loc și i-a transmis cel de-al doilea mesaj. „Auzi“, a răspuns absent S.C., „nu mi-ai spus și ieri ceva de-o cablogramă?“ Ba da, a răspuns Carmichael, tocmai se întorsese pentru că mai sosise una, ca să se intereseze dacă o primise pe prima. „Da, înțeleg“, a răspuns Crane. „Mi-a pus guvernul pe urme. În orice caz, îți rămân dator.“ „Și iar a uitat complet tărășenia“, scrie Carmichael. A trecut un timp și, când s-au împrietenit mai bine, Carmichael i-a spus lui Crane că telegrama se afla în continuare la generalul Wade, dar Crane n-a vrut s-audă, sub pretextul că trebuie să fi fost vreo notă de

plată. Un lucru improbabil, dar de ce ar fi recunoscut față de Carmichael că se îngropase la Havana și nu voia să-l găsească nimeni, nici măcar Cora?

Textul lui Carmichael are doar trei pagini, dar zugrăvește o imagine completă a lui Crane în acele luni și aproape toate observațiile sale sunt pertinente, directe și de o sinceritate usturătoare. Faptul că l-a publicat în iunie 1900, la doar zece zile după moartea lui Crane, arată că acesta era în continuare o prezență pregnantă pentru el — cu alte cuvinte, era încă viu, încă respira.

Iată cum descrie impresia generală pe care i-a lăsat-o Crane (ciudat de asemănătoare cu felul în care-l vedeau prietenii lui de la Syracuse pe când încă nu împlinise douăzeci de ani):

Stephen Crane era, fără îndoială, un boem. Nu era bun decât la ce făcea.

Niciun redactor local de la un ziar modern nu l-ar fi îngăduit nici măcar o săptămână în redacție. Era iresponsabil și de nestrunit. Nu că ar fi fost rău și nici măcar nesăbuit; avea o nepăsare senină; îl marcau niște fleacuri, iar lucrurile mari nu-l puteau opri; se lega de un loc dintr-un capriciu și nu s-ar fi clintit de-acolo pentru bani.

Despre reputația lui Crane:

Am auzit mulți ofițeri de armată spunând că a fost cel mai curajos om pe care l-au văzut vreodată. Se pare că nu se gândea la pericol. Pentru el, moartea nu era altceva decât următoarea gură de aer, următoarea masă de dimineață sau următorul pui de somn. Gloanțele nu însemnau nimic pentru el, trase sau în cartușiere, poate doar material pentru un text. Asta nu se schimba. Era calitatea lui. Suferința altora îi sfâșia inima gingașă. Se înduioșa aproape ca o fată. Dar nu părea să-l deranjeze când el însuși suferea de foame sau de durere. Nu bombănea niciodată că nu-și primește porția […]

Crane a văzut tot felul de lupte. Îl fascinau. Pericolul era pasiunea lui. Suferea profund când afla că plecase dintr-un bar cu doar câteva minute înainte să izbucnească o pistoladă zgomotoasă.

Despre obiceiurile sale:

Nu făcea nimic cu regularitate. Mânca și dormea abia când nu mai rezista fără aceste răsfățuri necesare […] Când l-am cunoscut eu, scria șase sute de cuvinte pe zi. Era singurul lucru pe care-l făcea cu regularitate. Era foarte strict când venea vorba despre munca lui. Scria oarecum lent și era excentric în privința cuvintelor. Căuta îndelung cuvântul de care avea nevoie. Dat fiind că nu avea dicționar sau alte cărți de referință, căutarea cuvintelor și a informațiilor însemna că stătea și-și rodea creionul până când îi veneau.

Despre sănătatea lui:

Orice om voinic l-ar fi privit cu milă pe Crane. Părea gata să se prăbușească, atât era de lipsit de vlagă. Avea brațe subțiri, ca un om bolnav de multă vreme. La lumină slabă, Crane avea un chip frumos, chiar splendid. La lumină bună, chipul lui avea o expresie bolnavă și nefericită. Buzele lăsate, fața gălbuie și suptă, ochii obosiți și aerul de epuizare generală nu alcătuiau un tablou deosebit de atrăgător. Dar era atât de simplu și autentic, încât uitai de toate astea și nu mai vedeai decât surâsul șters, pe jumătate rugător, de pe fața sinceră, copilăroasă. Acel mic zâmbet ținea loc de orice la Crane. Era felul lui de a mulțumi când i se aprindea țigara, de a aproba un gest, de a primi o poveste cu bucurie, de a recunoaște suferința, de a privi slăbiciunea cu compasiune. De altfel, acel mic zâmbet sensibil îi flutura mereu pe chip […]

Niciodată nu-i trecea prin cap să-și îngrijească propria sănătate. Bea băuturi ușoare și cafea după obiceiul cubanez, dar nu se deda la excese alcoolice. Era un lucru oarecum remarcabil într-un loc și într-un moment al exceselor bahice. Asta se întâmpla în urmă cu doi ani, și era deja cu sănătatea la pământ. N-avea nicio șansă să trăiască dacă

nu-și îndrepta modul de viață. Nu era altceva decât neglijență. Pur și simplu refuza să se gândească la sine.

***

În septembrie, Crane a asistat la exhumarea de către autoritățile spaniole a osemintelor lui Cristofor Columb din mormântul său din Havana. Omul care descoperise Lumea Nouă era alungat de pe insula pe care o cucerise, iar rămășițele sale aveau să traverseze iar oceanul și să fie îngropate la Sevilla. A fost mai mult decât o simplă recunoaștere a înfrângerii Spaniei în războiul cu Statele Unite, marcând sfârșitul unui capitol al istoriei lumii care a durat patru sute de ani. Pe 20 decembrie, când osemintele au pornit în sfârșit pe mare spre Europa, a început Secolul American.

În acel moment, Crane își făcea deja bagajele și se pregătea să plece din Havana. Rămăsese patru luni în Orașul-dintre-Lumi, dar după ce se tot gândise și răzgândise în privința următoarei sale mișcări — trimițându-i Corei pe 9 octombrie o cablogramă liniștitoare, asigurând-o că totul e bine, pentru ca după vreo două săptămâni să-l anunțe pe Reynolds printr-o scrisoare că spera să-și vândă articolele unei agenții și poate să rămână la Havana toată iarna —, s-a lăsat păbugaș, învins sau l-au lăsat puterile și a hotărât să pună punct.

A plecat în Ajunul Crăciunului și a ajuns la New York pe 28 decembrie, la ora cinci dimineața. Avea să fie ultima sa vizită în oraș, iar în acea după-amiază, când a trecut pe la McClure's, s-a întâlnit pentru ultima oară cu Hamlin Garland. În seara aceea, Garland și-a notat în jurnal:

La McClure's l-am întâlnit pe Stephen Crane, băiatul acela minunat ale cărui prime scrieri le-am citit și susținut în 1891-1892. Tocmai s-a întors de la Havana și arăta zdrențăros și îmbibat de nicotină, dar cu mintea vie și la fel de plină de idei ciudate cum îl știam. La fel ca mai înainte, mi s-a părut și acum nesănătos fizic — nu e sortit să trăiască mult. A devenit neobișnuit de neglijent în felul în care se îmbracă și a căpătat un ușor accent englezesc la unele cuvinte — el n-a fost din cale afară de încântat să mă vadă.

S-a întâlnit și cu vechiul său prieten Louis Senger, care mai târziu avea să scrie: „Era bolnav și glumea amar că încă nu reușiseră să-i facă felul“, dar și cu fratele său Edmund și cu nepoata Helen R. — tot pentru ultima oară — și i-a făcut o ultimă vizită lui Howells. Din scrisoarea lui Howells pentru Cora din 22 iulie 1900:

A trecut să mă vadă la urmă, chiar înainte să pornească pentru ultima oară spre Anglia, și părea agitat de la febra malariei care-l măcina; mi-a povestit că se căptușise cu ea din Cuba. Dar chiar și atunci […] am simțit harul său aparte. Nu cred că America a dat vreodată un talent mai deosebit și mai vital decât el.

Cei răniți mor arar acasă, dar rănitul Crane se întorcea în Anglia, care, chiar dacă nu era tocmai acasă pentru el, măcar era pe-aproape — singurul loc din lume unde avea să fie primit fără să fie nevoit să dea explicații. S-a nimerit să plece din New York cu vasul Manitou în ajunul anului 1898, la fix doi ani de când pusese piciorul pe Commodore. De această dată, vasul nu s-a scufundat.

102. În aceeași vară (1898), într-o acțiune diferită de războiul cu Spania, guvernul american a anexat Insulele Hawaii, transformându-le în teritoriu al Statelor Unite (n. a.).

103. În traducere, „călărețiii duri“.

104. Răsfățați de presa americană în timpul războiului, Rough Riders numărau o mie de bărbați din toate colțurile țării, un amestec de fii de milionari și șerifi din Arizona, cowboy, studenți sportivi și tineri intelectuali. Pentru publicul larg, aceștia întruchipau cele mai alese virtuți ale unei societăți democratice libere — ceea ce însemna, desigur, că toți membrii unității erau, inevitabil, albi. Crane nu avea nimic împotriva voluntarilor neîncercați ai lui Roosevelt, ba chiar și-a exprimat admirația pentru curajul lor în bătălia de pe dealul San Juan, dar îl irita că soldații din armata regulată erau în mare parte ignorați de jurnaliști. În ultimul său articol pentru World (pe 20 iulie), cu titlul „Soldații armatei regulate n-au parte de glorie“, scrie: „Publicul e interesat de eroismul lui Reginald Marmaduke Maurice Montmorenci Sturtevant și de cum Dumnezeu suportă bietul băiețaș pesmeții ăia oribili cu slănină. În timp ce soldatul obișnuit se numește, probabil, Michael Nolan […] Nolan cel păcătos, asudat, spurcat la gură, împovărat, lihnit, însetat, nedormit, care-și sfâșie nădragii în

încâlceala de sârmă ghimpată, înaintează cu greu prin vadurile mocirloase spre hățișurile tăioase ca pumnalele, urcând pe dealul încununat de foc — Nolan e împușcat.“ La scurt timp după terminarea războiului, Crane a transpus aceste sentimente în cea mai intensă dintre povestirile sale despre campania din Cuba, „Prețul uniformei“, descrisă de Conrad într-o scrisoare pentru Cora ca „splendidă […] de departe cel mai bun lucru pe care l-a dat după Semnul roșu“ (n. a.).

105. Acestea nu sunt îndatoriri obișnuite pentru un corespondent de război, ci o participare activă la războiul în sine. Spre deosebire de unii dintre prietenii săi, Crane n-a luat niciodată arma în mână ca să tragă în dușman, dar era un susținător fervent al cauzei eliberării Cubei și nu considera că a contribui la acea cauză reprezenta un conflict de interese. Deși antiimperialist convins — mai ales când venea vorba despre imperialismul britanic —, a acceptat fără să crâcnească argumentul că America nu avea ambiții teritoriale în Cuba (n. a.).

106. „Vadul însângerat“, un loc supranumit astfel în urma bătăliei sângeroase de pe dealul San Juan.

107. Scovel plecase în Cuba încă din 1895, pentru a relata despre insurecție. În 1896 a fost arestat de spanioli, a reușit să evadeze și a petrecut un an printre rebeli, în spatele liniilor inamicului. În 1897, când a revenit în Cuba după câteva luni petrecute în Grecia în timpul Războiului Greco-Turc și după expediția în Klondike, spaniolii l-au arestat din nou, dar a fost eliberat la solicitarea guvernului american. În ciuda scandalului cu Shafter, Scovel s-a întors într-un final în Cuba, s-a stabilit la Havana cu soția lui, Frances, și a continuat să scrie pentru World până în 1902. După ce și-a dat demisia, și-a găsit altceva de lucru în Havana, unde a murit în 1905, la vârsta de treizeci și șase de ani (n. a.).

UN SFÂRȘIT BRUTAL

1

A ajuns pe țărmul din Gravesend pe 11 ianuarie, iar în următoarele șaisprezece luni, în timp ce se îndrepta spre propria-i groapă, a trudit mai din greu ca oricând, a fost, din unele puncte de vedere, mai fericit ca oricând, dar din altele, mai disperat și mai frenetic ca oricând, și totuși, de la început și până la sfârșit, a ținut cu dinții de viață și a refuzat să-i dea drumul. La sfârșit de tot, când trupul i se mistuise și nu se mai putea ridica din pat, părea remarcabil de pregătit pentru ce avea să urmeze. Cu câteva zile înainte să moară, i-a șoptit prietenului său Robert Barr: „Robert, când ajungi în prag — cel pe care trebuie să-l trecem cu toții — nu e rău. Te simți adormit și… nu-ți pasă. Simți doar așa, ca prin vis, o vagă curiozitate — în ce lume te afli, de fapt — atâta tot.“ În ultima zi întreagă din viața lui, cu câteva ore înainte să intre în comă, i-a spus Corei: „Plec de aici domol, cu gânduri bune, ferm, hotărât, invincibil.“

În anul care-i rămăsese înainte să tușească pentru prima oară cu sânge, iar starea să i se înrăutățească progresiv, s-a târât prin nenumărate mlaștini tot mai adânci de datorii, compunând noi și noi cuvinte, noi pagini, noi texte publicate, mai multe decât în orice alt an din viața sa. A călătorit la Paris, Lausanne și în Irlanda, s-a plimbat călare pe cei doi cai ai săi pe domeniul Brede Place, a mers la picnicuri alături de Cora și de prietenii lor, și-a distrat musafirii cântând la chitară și la vioară, și-a adorat cei trei câini poznași, a participat la regate și cocteiluri și a jucat din când în când handbal cu prietenul său scriitor Edwin Pugh, care avea să scrie mai târziu: „Mâinile sale erau miracole de forță și îndemânare. Juca handbal ca o mitralieră. Mă bombarda cu mingi din toate unghiurile posibile, în grădina aia a lui verde, bătrână și umedă, cu un fel de turbare de pisică sălbatică.“

A rămas toată viața sportivul care nu se dădea în lături de la nimic, dar să spunem lucrurilor pe nume: era pe moarte și știa că e pe moarte. Se întorsese din călătoria lui selenară arătând pe jumătate mort, atât de împuținat de boală, încât Jessie Conrad l-a găsit „alt om“, iar peste câteva luni Crane a înțeles că recuperarea fizică la care

sperase n-avea să se întâmple. Iată ce-i spune unui anume John (poate Scott Stokes) la jumătatea lui august: „Te rog să ai gentileţea de a-ţi ţine gura de-acum încolo faţă de doamna Crane în privinţa sănătăţii mele. Ea nu mă poate ajuta cu nimic şi-s prea bătrân să am dădacă. Nu mai am scăpare, dar nu vreau s-o sperii. Din cine ştie ce capriciu de femeie, ea mă place. Nu uita de asta.“ Luna următoare, într-o scrisoare adresată lui George Wyndham, omul care susţinuse cu pasiune lansarea Semnului roşu în Anglia: „În prezent mă simt ca naiba […] Cuba libre m-a eliberat de pe planeta asta albastră, ăsta e adevărul. Ceasornicul ticăie nebuneşte.“

A rezistat datorită capacităţii sale de muncă grea, neobosită, şi datorită relaţiei tot mai strânse cu Cora, complicea sa în lumea de fantezie pe care şi-au construit-o împreună după plecarea din Oxted şi mutarea, în februarie, la Brede Place. Şoricelul care în aprilie fugise de responsabilităţile domestice a devenit un boiernaş englez de ţară care-şi stăpânea domeniul alături de consoarta lui cu păr de aur — care mai nou i se adresa cu duce şi-i transformase condiţiile de viaţă în absenţa lui. Dar ca să înceapă acea viaţă nouă, erau nevoiţi ca mai întâi să scape de cea veche. Chiria de la Ravensbrook nu mai fusese plătită de un an, comercianţii locali ameninţau cu procese, iar magazinul Self & Whitley din Londra îi presa pentru o listă lungă de facturi restante, inclusiv cele nouăzeci şi nouă de lire pe care le datorau încă pentru pianul Corei. La câteva zile de la întoarcerea în Anglia, Crane se roagă de fratele său William să-i împrumute cinci sute de dolari, căutând totodată scuze că nu trecuse pe la el în timpul escalei la New York şi continuând să mintă în legătură cu detaliile căsătoriei sale.

Dragul meu William, aşadar iarăşi te-am trecut cu vederea, dar să ştii că poziţia mea din Anglia era aproape să se prăbuşească şi m-am grăbit s-o salvez imediat ce mi-am permis să plec din Havana. Appleton mi-a telegrafiat că drepturile mele de autor pe ultimele douăsprezece luni se ridică la treizeci şi cinci de dolari. Înţelegi ce înseamnă asta?

Da, e adevărat că sunt căsătorit cu o doamnă englezoaică şi datorită relaţiilor ei stăm în acest conac vechi şi frumos, dar din cauza îndelungatei mele boli avem o nevoie cruntă de bani şi de aceea voiam să-ţi propun să mă împrumuţi cu cei cinci sute de dolari. Altfel, s-ar putea să dau faliment aici în februarie […] Transmite-le tuturor

dragostea fratelui rătăcitor.

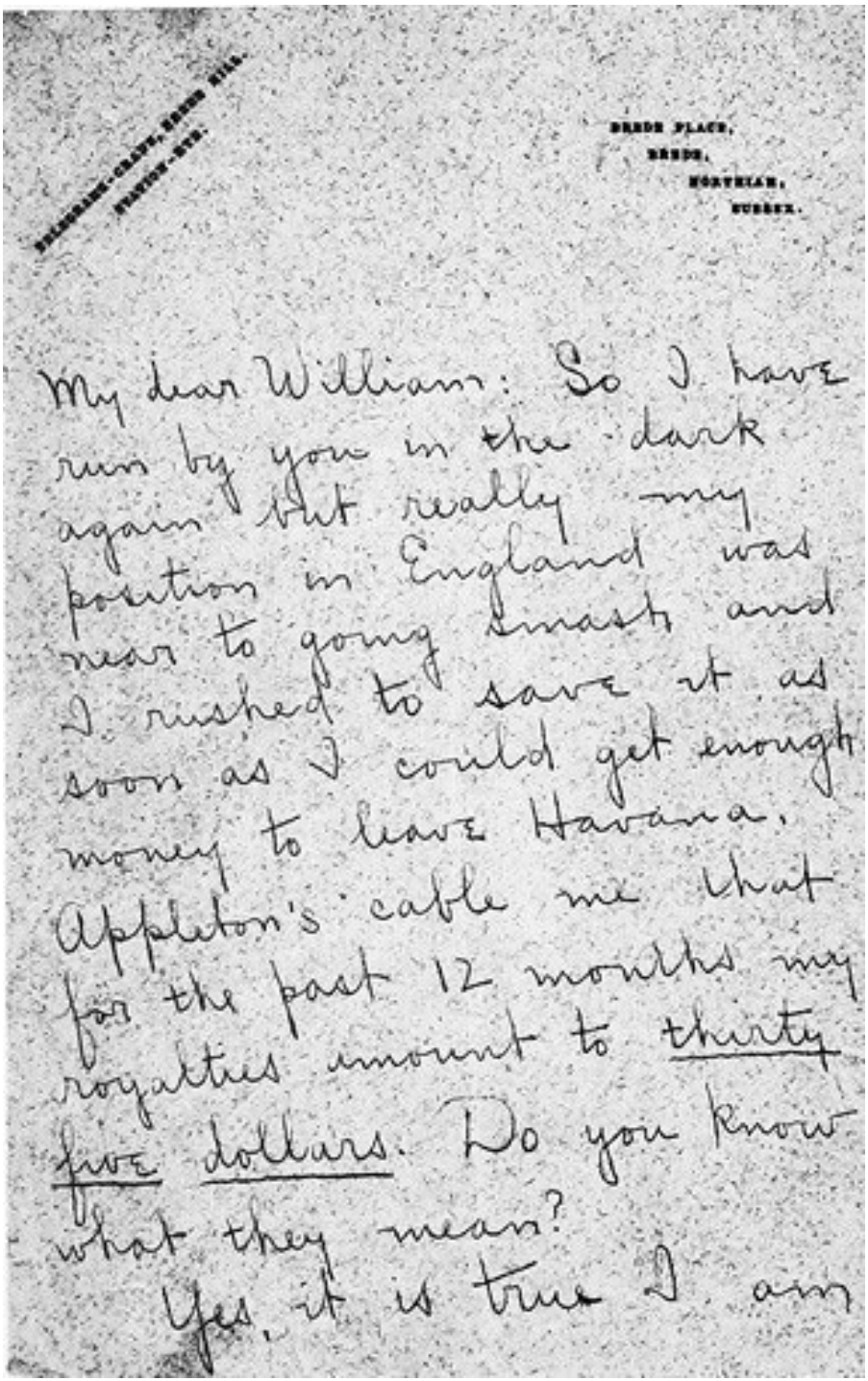
BEECHBANK-CRAFT, BEECH HILL.
FRAZER-BYE.

BEECH PLACE,
BEECH,
NORTHLAM,
SUSSEX.

My dear William: So I have run by you in the dark again but really my position in England was near to going smash and I rushed to save it as soon as I could get enough money to leave Havana. Appleton's cable me that for the past 12 months my royalties amount to thirty five dollars. Do you know what they mean?

Yes, it is true I am

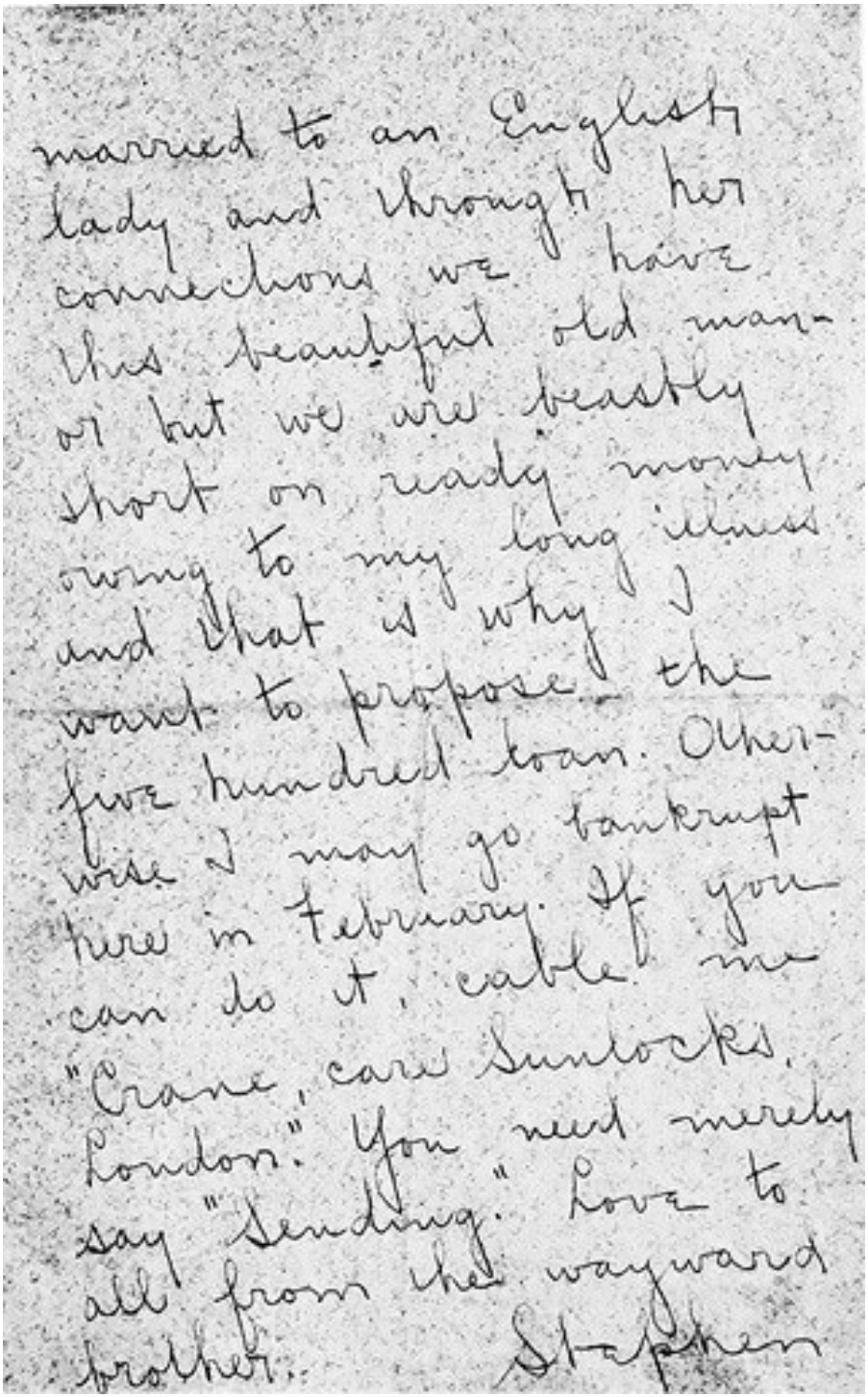
married to an English
lady and through her
connections we have
this beautiful old man-
or but we are beastly
short on ready money
owing to my long illness
and that is why I
want to propose the
five hundred loan. Other-
wise I may go bankrupt
here in February. If you
can do it, cable me
"Crane, care Sunlocks,
London." You need merely
say "Sending." Love to
all from the wayward
brother. Stephen

Scrisoarea lui Crane pentru fratele său William, ianuarie 1899

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

După o săptămână i-a scris lui Reynolds:

Sunt în continuare năuc din cauza problemelor cu banii, iar aseară am primit o citație de la un creditor important. Trebuie să fac pe dracu-n patru până la mijlocul lui februarie. Îmi trebuie fiecare bănuț pe care-l storci de la dușmani […] Dacă nu fac imediat rost de bani, dau faliment. Știi ce înseamnă asta. E inadmisibil. O să împrumut bani de la absolut toată lumea de pe pământ și trebuie să mă ajuți pe cât poți […] Până la sfârșitul anului sunt sigur că le voi da banii înapoi fluierând tuturor. Ar trebui să câștig 1 500 de lire — cel puțin anul ăsta. Pentru Dumnezeu, dă-i bătaie cu toată viteza.

Împrumutul de la William s-a lăsat așteptat, dar a primit ajutor din alte surse. Moreton Frewen, îndatoritor ca de obicei, i-a pus pe soții Crane în legătură cu avocatul său, Alfred T. Plant, care a preluat administrarea finanțelor lor și a reușit să descâlcească haosul în care se afundaseră cu diferiții lor creditori. În completarea eforturilor lui Plant, noul agent britanic al lui Crane, James B. Pinker, s-a oferit ca garant pentru datoriile lor și, într-un final, în schimbul cedării temporare ale drepturilor de autor de la Appleton, reprezentantul londonez al noii edituri americane a lui Crane, Frederick A. Stokes, a fost de acord să achite chiria datorată pentru Ravensbrook. Până la urmă, cuplul reunit n-avea să sfârșească la azilul săracilor. Dimpotrivă, pe 19 februarie s-au mutat la străvechiul lor conac, care avea mai multe camere decât puteai număra pe degetele de la amândouă mâinile. Fără apă curentă, desigur, cu niște toalete de pe vremea când toaleta nici nu se inventase și fără lumină electrică sau de gaz în camere. Trebuiau să se mulțumească cu lumânări de ceară, dar pentru doi americani dezrădăcinați ale căror familii proveneau din Anglia, tot răul spre bine. Se întorseseră în bătrâna patrie a străbunilor lor, într-o casă aflată la nici cincisprezece kilometri de locul unde se purtase în 1066 Bătălia de la Hastings — așadar, moștenitori ai unui trecut aproape mitic. Cum îi povestește Cora lui Garnett într-o scrisoare, descriind prima reacție a lui Crane când a văzut casa, cu o lună înainte să se mute în ea: „Stephen e nebun după casă […] [și] a zis că s-a simțit pătruns de o senzație solemnă de trăinicie.“ Cu alte cuvinte, n-aveau să mai trăiască în exil. Își închipuiau că ajunseseră

acasă.

Crane a găsit acolo o oază a vieţii de familie, pentru că, în afară de câțiva servitori și de fantomatica doamnă Ruedy, gospodăria îi includea acum și pe cei doi copii mai mici ai lui Kate Lyon, Héloïse, de cinci ani, și Barry, de patru ani, micuții pe care Cora îi îndrăgise atât de mult și care stătuseră la ea aproape permanent după atacul cerebral suferit de tatăl lor[108]. Pentru un bărbat care adora copiii, cum era Crane, a fost o încununare a noii existențe pe care i-o pregătise soția sa: doi copii aflați în grija unei bone destoinice (Lily Burke, care se ocupa de copii de mulți ani) și o casă îndeajuns de spațioasă ca să încapă cu toții în ea. Soții Crane n-au avut niciodată copii, dar amândoi aveau un talent natural pentru a fi părinți și nu ne rămâne decât să ne imaginăm încântarea ducelui în timp ce se plimba pe domeniul său ținându-și de mână odraslele adoptive. Să fie o coincidență că 1899 a fost anul în care a scris o duzină de povestiri noi despre copii — toate plasate pe tărâmul de basm din Whilomville, locul de vis al propriei sale copilării?

Barry și Héloïse, cei mai mici dintre copiii

lui Harold Frederic și Kate Lyon

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII COLUMBIA)

Singura cerință din contractul de închiriere încheiat cu familia Frewen

a fost ca doi dintre servitorii lor să rămână în casă. Așadar, Adonis Ptolemeu a fost lăsat în urmă la Surrey, regăsindu-și fratele geamăn în locuința familiei Pease din Limpsfield, iar soții Crane au rămas stăpâni peste William MacVittie (zis Mack), fost vizitiu și grăjdar care avea o barbă atât de stufoasă și de albă, încât Conrad îi spunea Tolstoi, și un majordom veteran pe nume Richard Heather. În cele din urmă au angajat și o bucătăreasă, o femeie de origine elvețiano-britanică pe care toată lumea o știa pur și simplu de Vernall, care lucrase zece ani pentru o familie americană din Anglia și învățase să gătească foarte bine în stil american. Cu ea a venit și soțul ei, Charles zis „Chatters“[109], care se ocupa de spațiile exterioare și de aprovizionarea cu apă a casei. Atât Mack, cât și Vernall aveau o slăbiciune pentru alcool. Tolstoi era un bețivan atât de înrăit, încât în cele din urmă au fost nevoiți să încuie dulapul cu băuturi, iar Jessie Conrad povestește că ori de câte ori aveau musafiri neanunțați după ora opt și Vernall trebuia să pregătească masa, femeia refuza sec. Cora, „scoasă din răbdări pe moment, își frângea mâinile și i se adresa lui Stephen. El însă îi arunca o singură privire, apoi suna solemn clopoțelul. Bătrânul majordom apărea cu precizie de ceasornic și-i oferea o sticlă de coniac femeii însetate, care se retrăgea în bucătărie fără să mai comenteze, iar după aproximativ o oră, servea o cină perfectă până-n cele mai mici detalii“. Merită amintit că în august, când Crane a început să scrie semifictivele „Amintiri din război“, a transferat experienţele unui corespondent imaginar pe nume Vernall.

Acest trai bun fusese construit în întregime pe o temelie de nisipuri mişcătoare, dar soții Crane au reușit să întrețină iluzia respectabilității păstrând o tăcere deplină în privința necazurilor lor. Nici măcar prietenii lor cei mai apropiați n-aveau cea mai vagă bănuială de cât de strâmtorați erau și, cheltuind tot mai mulți bani pe care nu-i aveau, cei doi întrețineau o iluzie magnifică de nonșalanță și prosperitate. Când nu-l vedea nimeni, Crane își striga suferința în scrisori după scrisori adresate agenților și editorilor săi, Cora fiind singura care știa cu ce se confruntă, și, în timp ce Crane atingea niveluri maniacale de hiperproducție, ea a preluat rolul de reprezentantă a lui, sâcâindu-i pe aceiași agenți și editori încă și mai vehement decât el. Deveniseră o echipă, o manufactură de cuvinte formată din două persoane, iar în perioadele cele mai nebune, Crane se închidea timp de trei zile și trei nopți în micul birou de pe verandă — cea mai umedă și mai friguroasă cameră din casa de piatră igrasioasă — şi strecura pe sub ușă câte o povestire, un capitol sau un articol încheiat, pe care Cora le dactilografia curat în câteva ore la noua lor mașină de scris. Alteori, ca să-i mai treacă durerea după ce ținuse prea multe ore tocul în mână, Crane compunea textul în minte și i-l dicta ei.

Asta nu înseamnă că nu erau fericiți, în ciuda acestor presiuni. Cora, veșnic optimistă, trăia alături de Crane viața pe care și-o dorise întotdeauna și, indiferent ce dificultăți ar fi înfruntat pe moment, cu siguranță că pe viitor aveau să scape de apăsările financiare. Pentru muribund, fericirea era singura soluție umană pe care o avea la dispoziție. N-avea de gând să se dea bătut și să-și risipească ultimii ani sau luni plângându-și de milă inutil. Câtă vreme încă respira, n-avea sens să stea îmbufnat sau să se plângă de inevitabil, iar ultimul lucru de care avea nevoie era să inspire milă. Așa că a muncit, a muncit întruna, transformându-se într-un Sisif modern care în fiecare dimineață își împingea stânca în sus pe munte, pentru ca noaptea să se uite la ea cum se rostogolește la loc. Și a doua zi tot așa. Și în următoarea zi tot așa. Cum spune Camus în eseul despre eroul absurd care l-a făcut celebru, „Nu descoperi absurdul fără a fi ispitit să scrii un manual despre fericire“[110]. Americanul din secolul al XIX-lea (1871-1900) are multe în comun cu francezul din secolul XX (1913-1960): atleți minunați în tinerețe (jucător la prindere la baseball, portar la fotbal), victime ale tuberculozei de la o vârstă fragedă, scriitori care s-au zbătut să înțeleagă ceva dintr-o lume în care zeii dispăruseră. Camus continuă: „Omul absurd spune da și efortul său nu va înceta niciodată.“ Adică, spunând da vieții, omul își asumă povara trudei neîncetate și a unei morți fără sens. Aceasta a fost poziția lui Crane în acele ultime luni, înainte ca sănătatea tot mai șubredă să-l distrugă. „Acest univers rămas fără de stăpân nu-i pare nici steril, nici neînsemnat“, scrie Camus. „Trebuie să ni-l închipuim pe Sisif fericit.“

2

Edith Ritchie, care avea nouăsprezece ani și era nepoata lui Kate Lyon, a locuit cu soții Crane de la începutul lui iulie până în ianuarie 1900 și e sursa a numeroase anecdote spumoase, ce confirmă spiritul sprințar și absurd care impregna camerele din Brede ori de câte ori cel care nădușea împingându-și stânca se mai oprea din trudă. „Cine i-ar putea uita vreodată pe Stephen cu năstrușniciile sale și pe Cora cu părul ei de aur strălucitor, pielea minunată și mintea plină de haz?“ Tânăra li se adresa cu „domnule Crane“ și „mami Crane“, iar ei îi spuneau „Cârna“ pentru că avea nasul mic. Dintre cei numeroși care i-au cunoscut pe soții Crane în acea ultimă perioadă, doar domnișoara Ritchie a trăit în intimitate cu ei și a aflat lucruri despre ritmul vieții

lor de zi cu zi inaccesibile altora. „S-au purtat minunat cu mine“, a scris ea în 1954 (pe când era trecută de șaptezeci de ani) pentru Atlantic Monthly, dar următoarele extrase nu sunt aiurelile sentimentale ale unei bătrâne care se gândește la prietenii ei dragi răposați — sunt evocări vii ale unei perioade care a rămas pentru ea una dintre aventurile excepționale de tinerețe.

Domnul James. În casă veneau tot felul de musafiri, printre care și Henry James care, spune Ritchie, „venea pe bicicletă mai mult de zece kilometri până la Brede măcar o dată pe săptămână. Într-o zi, domnul James și Stephen au început o discuție pe un subiect, iar Stephen era pe punctul de a câștiga polemica. Brusc, domnul James a zis: «Tu câți ani ai?» «Douăzeci și șapte», a răspuns Stephen. «Ha, un puiandru care abia gângurește!» a zis domnul James.“

Câini cântăreți. Soții Crane aveau trei câini, dar în acest pasaj, Ritchie vorbește despre cinci câini, ori dintr-o scăpare a memoriei, ori pentru că întâmplător mai erau încă doi câini în vizită. După cum își amintește Ritchie: „Pe vremea aceea eu cântam puțin, iar lui Stephen îi plăcea. De fiecare dată când domnul James venea în vizită, trebuia să-i cânt bietului om. După care Cora spunea: «Acuma hai să ascultăm un concert.» Luam cei cinci cățeluși în brațe și, cu trei capete pe un braț și două pe celălalt braț, mă puneam pe cântat, iar cele cinci boticuri urlau înnebunite. Domnul James și soții Crane mureau de râs.“

Piepteni muzicali. „Uneori, când era lume multă în casă, auzeam un ciocănit în ușa dormitorului după ce mă retrăsesem la culcare. Apoi auzeam vocea Corei: «Stephen are chef de muzică. Pune un halat pe tine și adă-ți pieptănul.» Mărșăluiam cu toții spre bucătăria veche, imensă […] Grupul putea fi format din A.E.W. Mason, Joseph Conrad, domnul și doamna H.G. Wells și alții. Mai întâi dădeam iama în cămară, apoi, cu pieptenii înveliți în șervețele și Stephen făcând pe dirijorul, cu furculița de prăjit pâine pe post de baghetă, cântam cu toții la piepteni oribil de prost, cu mare veselie. Acele minți strălucite se distrau prostindu-se astfel!“

Ford Madox Ford se poticnește în cuvinte. „Domnul Hueffer[111], aflat în vizită la Brede, ne-a citit câteva dintre poeziile sale. Într-una dintre acestea era un vers despre «păsări în coroane de copaci», pe care el l-a pronunțat «păsări în copane», iar noi trei abia ne-am stăpânit chicotelile.“

Imită un animal cu H.G. Wells. În epoca victoriană exista un joc de cărți popular, Imită un animal, cărțile fiind ilustrate cu animale, iar jucătorii care nimereau două cărți cu același animal erau obligați să imite sunetul respectivei creaturi. În august, în drum spre Paris, soții Crane și Ritchie s-au oprit la Folkestone, „unde am petrecut seara cu familia H.G. Wells. În

acea seară, doamna Wells și cu mine le-am oferit un soi de moment muzical; după care ne-am jucat cu toții jocul cu animalele. Îi aud și acum pe Stephen care răgea ca un leu, pe Cora care ciripea ca un canar și pe domnul Wells care lătra ca un câine“.

Au revoir, Paris. „La Paris ne-am întâlnit cu mulți prieteni și ne-am distrat de minune la mese, dineuri, teatru, café-concerte și vizitând orașul. Plănuiserăm să stăm o vreme acolo, dar tuturor ni s-a făcut brusc dor de Brede și de câini și am hotărât să plecăm acasă. Toată perioada cât am fost plecați, atât Cora, cât și Stephen au cumpărat mici dulciuri de la automate și le-au trimis acasă pentru câini.“

Idem cu Insula de Smarald. „Într-o dimineață de octombrie, Stephen a coborât la micul dejun și a zis: «Edith n-a fost niciodată în Irlanda. Haideți să mergem în Irlanda.» […] Așa că ne-am făcut bagajele și am plecat la Londra.“

În seara aceea a fost petrecere mare la familia Frewen, unde soții Crane au fost în centrul atenției. A doua zi dimineață ne-am dus la gară, ca să pornim spre Irlanda, dar am aflat că orarul pe care-l știam noi era vechi, iar trenul plecase. Nicio problemă. Era o bucurie să mai stăm încă o zi la Londra. Am pierdut trenul trei zile la rând. Ați zice că eram toți bătuți în cap. Dar eram doar niște țărănoi fericiți, cu inima ușoară, care se dezobișnuiseră să prindă trenuri. Și toate zilele și serile erau pline de petreceri noi — prânzuri, ceaiuri, cine. Toată lumea voia să-i invite pe soții Crane. În cele din urmă am reușit să ajungem în Irlanda, ne-am plimbat de la Cork la Ballydehob, Skibbereen, Skull și Bantry, ajungând într-un sfârșit la Glengariff, trăgând la mici pensiuni rurale […] Urma să mergem la Killarney, dar iar ni s-a făcut dor de Brede și de câini.

Trebuie să ni-l închipuim pe Sisif fericit. Textul lui Ritchie e mai mult decât un catalog de momente amuzante și spumoase, iar comentariile ei despre tabieturile lui Crane când lucra, de pildă, sau despre felul în care el și Cora se purtau unul cu celălalt sunt indispensabile pentru a înțelege calitatea vieții lor de la Brede. Pe lângă descrierile casei, cu ale sale „șemineuri enorme, deschise“, încăperile goale, holul spațios, cu lambriuri de stejar, plin de „canapele comode, scaune și măsuțe drăguțe, cu lămpi, plante și cărți“ sau sufrageria cu „masa ei lungă de refectoriu, iar pe podea, niște rogojini făcute din pipirigul de lângă pârâu“ — pentru că alte covoare nu-și permiteau —, găsim și această afirmație derutantă, dar revelatoare, care

demonstrează cât de bine păzeau soții Crane secretul datoriilor lor zdrobitoare: „Cât am stat eu acolo, n-am auzit nicio discuție despre bani.“

Edith Ritchie era o tânără cu ochii și urechile larg deschise și nu doar că a locuit în casa lor timp de șase luni încheiate, ci a și călătorit de două ori în străinătate cu soții Crane (în timp ce aceștia aruncau bani în stânga și-n dreapta pe vapoare, hoteluri, restaurante, trenuri, bilete la teatru și cafenele — fără să șovăie în fața vreunei cheltuieli, oricât ar fi fost de extravagantă), a luat parte la multe, dacă nu chiar la toate activitățile lor sociale, și a stat cu ei la masă o dată, de două ori, chiar și de trei ori pe zi. Dacă soții Crane ar fi vorbit vreodată despre finanțele lor de față cu alții, Ritchie i-ar fi auzit, dar timp de șase luni îndelungate, nimeni n-a icnit, n-a mormăit și n-a rostit vreun cuvânt alarmat în prezența ei, iar distracția era la ordinea zilei. Gazdele ei, niște risipitori indisciplinați, erau totodată doi dintre cei mai disciplinați actori din lume.

Musafirul preferat. „Joseph Conrad venea des la Brede, dar soția lui nu se simțea bine pe atunci, așa că n-am cunoscut-o […] Îmi plăcea [de el] cel mai mult dintre toți vizitatorii de la Brede. Era fermecător, discret și curtenitor. Eu eram timidă și de obicei mai mult ascultam decât vorbeam. El discuta cu mine despre cărți cu aceeași seriozitate pe care le-o arăta colegilor săi scriitori.“

Rutina de lucru. „Camera de lucru a lui Stephen era un spațiu auster, cu un scaun care nu era prea confortabil și o masă lungă și goală, cu excepția hârtiilor lui. Când avea chef de scris, îl lăsam cu toții în pace. Dar uneori spunea că gândește mai bine dacă are companie, așa că se instala la lucru în hol și scria, în timp ce Cora și cu mine coseam.“

Pregătirile pentru a scrie „Încătușat“. „Într-o zi ne-a spus că avusese un vis din care credea că poate ieși o povestire bună. Visase că juca pe scena unui teatru, iar în piesa respectivă era deținut. Avea mâinile încătușate și gleznele legate. Deodată, cineva a strigat «Foc!» În visul lui, toți ceilalți actori și publicul s-au repezit spre ieșire, uitând că el era legat și neajutorat. Acesta fusese visul. Când a început să scrie despre el, s-a întrebat cât timp i-ar fi luat să se târască pe coridor până la ieșire. Așa că ne-a pus pe Cora și pe mine să-l legăm de mâini și de picioare și și-a petrecut toată dimineața căznindu-se să țopăie, să se rostogolească sau să se târască precum o omidă pe o anumită distanță, totul cât se poate de serios.“

Ce a văzut — și a simțit — Edith Ritchie. „Aș vrea să pot descrie atmosfera de la Brede. Niciodată n-am cunoscut doi oameni mai profund îndrăgostiți unul de celălalt decât erau Stephen și Cora […] Amândoi erau extrem de

sensibili, amândoi erau protectori. Cora avea grijă de gospodărie gândindu-se la confortul și fericirea lui Stephen. Era atentă la orice schimbare de dispoziție a lui. Dacă el voia liniște, avea liniște. Dacă voia companie și veselie, le avea. Amândoi erau oameni minunați. Erau buni. Erau mereu buni. Nu erau doar «buni» cu mine. Erau moralmente buni. Erau generoși. Erau de-a dreptul… i-am iubit pe amândoi.“

Crane în biroul său de la Brede Place (CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

***

Desigur, alţii şi-au format alte păreri. Despre majordomul de la Brede,

Richard Heather, pe care Ritchie îl descrie ca „infatuat și banal, dar devotat soților Crane“, Jessie Crane observă că-și purta acel devotament ca pe o mască, dincolo de care ducea o campanie secretă de sabotaj și nesupunere. Despre câinii lui Crane, de pildă, tot ea notează: „L-am văzut de nenumărate ori [pe Stephen] ridicându-și chipul slab de la munca lui și, fără să dea vreun semn de nerăbdare, deschizând ușa ca să treacă unul dintre acele animale răsfățate. Apoi, când să se întoarcă pe scaunul lui, trebuia să repete figura. Uneori, când era prea bolnav și vlăguit ca să se ocupe el însuși de animale, îl ruga pe bătrânul servitor […] să facă acest lucru. Am fost de multe ori martoră la acea farsă solemnă și abia m-am putut abține să intervin. Bătrânul ticălos, cu cea mai binevoitoare expresie pe față, ducea câinii până-n capul scărilor de piatră, după care îi șutuia solemn pe treptele abrupte.“

Nici camera de lucru a lui Crane nu era „un spațiu auster […] cu excepția hârtiilor lui“, cum își amintește Ritchie la mai mult de cincizeci de ani după ședereа ei la Brede. O fotografie din septembrie 1899 îl arată pe Crane așezat la biroul său, cu un creion sau stilou în mână, absorbit de muncă (sau prefăcându-se că lucrează), iar în jurul său, camera e ticsită de obiecte: cel puțin șapte tablouri înrămate pe peretele din dreapta sa, sub care se poate vedea coada chitării sprijinită pe podea, ca și o bibliotecă înaltă chiar în spatele lui. Pe birou zac în neorânduială alte obiecte: un talmeș-balmeș de foi scrise, un pahar de vin plin cu țigări, cutii de chibrituri, un vas de porțelan, folosit probabil ca recipient pentru tutunul de pipă, o lampă uriașă cu abajur de tafta ridicol de înzorzonat și fotografia Corei în ținuta ei de corespondentă de război, cea cu dedicația Amicului Stevie / cu cele mai bune urări / „Imogene Carter“ / Atena / 22 mai / 97. Scăparea de memorie a lui Ritchie în această privință e nerelevantă. Ea își amintește o emoție, nu o realitate, ceea ce avem tendința să facem cu toții cu amintirile din trecutul îndepărtat, dar fotografia e frapantă pentru cât de schimbat e Crane în ea față de cea similară făcută la Ravensbrook în 1897 sau 1898. În cealaltă poză, Crane stă tot la biroul său ticsit de obiecte, cu stiloul în mână și părând să lucreze, numai că înconjurat de suvenire din călătoria sa în Texas și Mexic. Între timp trecuseră cel mult doi ani, dar în cea de-a doua fotografie, Crane pare radical îmbătrânit. Haina e prea largă pentru trupul său împuținat, iar fața nu mai e cea a unui bărbat tânăr.

Un alt punct discutabil este afirmația lui Ritchie, „N-am văzut niciodată vreun musafir nepoftit. Musafirii care veneau erau invitați de Cora la sugestia lui Stephen. Am auzit-o dojenindu-l că ar trebui să se odihnească, după un sfârșit de săptămână când casa fusese plină. Dar lui îi plăcea să invite oameni acolo“. Ceea ce probabil că e

adevărat și totuși neadevărat. Fără îndoială, lui Crane îi făcea plăcere compania colegilor săi scriitori — Conrad, Wells, James, Ford, Barr și A.E.W. Mason —, dar așa cum se întâmplase la Oxted, Brede Place se umplea adesea de paraziți și atârnători care profitau de generozitatea și bunăvoința gazdelor, pe care le bârfeau odată întorși la Londra. În parte era vina lui Crane, pentru că era prea amabil, prea moale, prea temător ca să refuze pe cineva, iar această îngăduință de care dădea dovadă îi irita de multe ori pe prietenii săi. Ford, care-l adora pe Crane și-l numea „cel mai frumos suflet pe care l-am cunoscut vreodată“, descrie viața prietenului său la Brede ca „un coșmar de ospitalitate irosită“. Conrad, la fel de oripilat de acei musafiri de joasă speță, vorbește despre „iritarea“ pe care o nutrea „în secret“ ori de câte ori îi întâlnea în timpul vizitelor sale. La un moment dat, când și-a luat inima în dinți și i-a spus lui Crane că prea e „bun la suflet“, S.C. „mi-a zâmbit în felul lui liniștit, care părea să scoată în evidență atât de acut zădărnicia tuturor lucrurilor, iar după un moment de tăcere, a comentat: «Mă bucur c-au plecat indienii ăia»“.

Ritchie era fără îndoială prea tânără și neexperimentată ca să pătrundă nuanțele acelor interacțiuni sociale complexe, dar asta nu știrbește în niciun fel sentimentele ei față de soții Crane și nu subminează adevărul fundamental al evocării ei. Fără ea n-am fi aflat despre câinii cântăreți și despre pieptenii muzicali, ca să nu mai vorbim despre imitatorii de animale care răgeau, ciripeau și lătrau în Folkestone. Tot astfel, fără mărturia altui tânăr vizitator american de la Brede, n-am ști nici cum a ajuns Crane să câștige Provocarea Scrisului Spontan. Karl Edwin Harriman era un scriitor american de ficțiune și jurnalist în vârstă de douăzeci și patru de ani, reprezentant al Detroit Free Press în Anglia. Tânărul i-a vizitat acasă pentru un interviu cu Crane și a rămas la ei câteva săptămâni, suprapunându-se cu Ritchie și abuzând fără doar și poate de ospitalitatea gazdelor, dar de la el ne parvine și o povestioară memorabilă, de a cărei autenticitate nu avem motive să ne îndoim, chiar dacă cele câteva articole pe care le-a scris despre Crane sunt pline de inexactități.

O noapte de vară la Brede Place, după o după-amiază cu cer întunecat și nori grei, prevestitori de trăsnete. Crane și câțiva dintre prietenii săi scriitori stăteau la masa din bucătărie și beau whiskey cu sifon. Conrad și Mason[112] sunt singurii pomeniți de Harriman, dar se înțelege că mai erau și alții. În sfârșit, pe la ora nouă, explodează primul trăsnet. Crane le vorbise despre „oblonul adverbelor“ al lui Harold Frederic, o listă lungă cu adverbe utile pe care răposatul său prieten le notase pe un oblon, ca să le aibă la îndemână când își scria romanele. Mason își mai toarnă un pahar, între degete i se mistuie încă una dintre țigările lui Crane, iar trăsnetul se abate iar. Conrad

spune că nu i se pare o idee rea. Mason se ridică în picioare și spune că singura cale de a scrie este să știi dinainte ce-ai de gând să faci — să cartografiezi totul înainte să începi. Crane îl contrazice vehement. „Întotdeauna am fost de părere că totul e o chestiune de tehnică“, spune el. „Dacă omul stăpânește această tehnică anume, atunci poate scrie o poveste despre orice.“ Cerul întunecat se luminează de un fulger alb, iar Mason stă lângă fereastră și, privind la pajiștea din fața lui, i se adresează lui Crane: „Dacă e așa cum zici, atunci scrie tu o poveste despre căpițele de fân de afară. Te provoc!“ „Accept“, zice Crane, apoi subiectul discuției se schimbă. Într-un târziu, grupul se destramă, toată lumea merge la culcare, iar a doua zi, la ora prânzului, Crane lipsește în mod misterios, dar iată-l apărând la cină „cu un sul de hârtie în mână, legat cu o panglică albastră“. Cora râde, pentru că știe ce urmează. „Ca să vedeți“, spune ea, „Stevie e proaspăt absolvent și a venit cu diploma, să v-o arate. Nu-i așa, Stevie?“ Crane dă aprobator din cap, iar după cină, când grupul se adună pentru încă o seară scăldată în whiskey cu sifon, desface panglica albastră și spune: „O să vă demonstrez ceva, măi, indienilor.“ Apoi desface paginile și le citește o poveste plasată pe vremea lui Cromwell, întâmplător în aceeași casă în care are loc lectura, o povestire în care după fiecare căpiță de fân de pe pajiște se ascunde câte un soldat al Commonwealth-ului, așteptând un semnal să atace casa, în timp ce călugării dinăuntru se pitesc în cotloane sau dispar în beci. La sfârșitul poveștii, Mason îi întinde mâna lui Crane și spune: „Recunosc că ai avut dreptate.“ Conrad se mulțumește să scoată un mormăit — care, în limbajul intim dintre el și Crane, e un semn de aprobare deplină.

Povestirea s-a pierdut și cel mai probabil nu va fi găsită niciodată, opinia generală fiind că, după demonstrație, Crane și-ar fi mototolit și distrus creația — fără doar și poate aruncând-o în șemineu, cu panglică albastră cu tot.

3

Într-una dintre notițele pentru biografia lui Crane pe care până la urmă n-a mai scris-o, Cora își aduce aminte de singura neînțelegere furioasă dintre ei. „I-am zis: de ce să nu scrii un roman popular pentru bani, ceva ce să citească toată lumea? El s-a întors spre mine și mi-a răspuns: O să scriu pentru un singur om & a bătut cu pumnul în masa de scris & omul ăla voi fi eu etc. etc…“

Crane apărându-și onoarea de artist, întărindu-și hotărârea și refuzând să cedeze în fața pretențiilor comerciale, dar în timpul acelui an la Brede a ajuns cu spatele la zid și adevărul este că până la urmă a cedat și a încercat să scrie un roman care să se conformeze gustului popular. Se apucase de el în ultimele luni din 1897, întrerupând lucrul la „Hotelul albastru“ ca să producă povestea mai lungă pe care editorii săi îl tot îndemnaseră s-o scrie (gata cu afurisita de proză scurtă, dacă se poate), și s-a întors la el într-un efort susținut de a-și atrage belșugul care să salveze gospodăria de la faliment. I-a ieșit cel mai lung roman pe care l-a publicat vreodată — dar și cel mai prost, singura sa creație substanțială care poate fi considerată slabă.

Primele părți din În serviciu activ, scrise în 1897, sunt promițătoare, dar reprezintă doar trei din cele treizeci și unu de capitole ale unui roman de duzină și, oricât de strălucit ar fi cel de-al treilea capitol, cu perspectiva sa multifațetată asupra funcționării unui cotidian senzaționalist din New York (un subiect pe care Crane îl cunoștea bine), materialul care urmează degenerează rapid într-o combinație ieftină de poveste de dragoste și aventuri plasată în timpul Războiului Greco-Turc, în care descurcărețul erou jurnalist, scindat între o ispită vicleană și frumoasa și foarte onorabila fiică a unui profesor universitar, salvează situația prin inventivitatea și curajul său — o prostioară absurdă care seamănă cu o mulțime de filme MGM cu Clark Gable din anii 1930. Cartea a fost scrisă într-o erupție creativă, rapid și fără să stea pe gânduri — între sfârșitul lui ianuarie și mijlocul lui mai — și imediat ce a terminat-o, Crane i-a trimis un bilet Clarei Frewen:

Dragă doamnă Frewen, sunt mai înainte de orice un om cinstit și, așa cum v-am promis, trebuie să vă mărturisesc că sâmbătă dimineața la ora unsprezece și un sfert — după cazne îndelungi —, am adus în această lume naivă un roman cu titlul „În serviciu activ“, întreg și desăvârșit spre deplina sa rușine — 79 000 de cuvinte —, care chiar în acest moment își face ieșirea în lume, pentru a-mi submina orice pretenție de excelență la care aș fi putut fi îndreptățit până acum și Dumnezeu să-l ierte pentru cât e de prost.

Curios, cartea a avut parte de critici și cititori entuziaști. Poate nu suficienți ca să aducă belșug, dar În serviciu activ a reușit să facă un profit modest, chiar dacă s-au găsit și voci care s-o expedieze ca eșec și compromis, dintre care cea mai crudă (și mai ignorantă) e cea a Willei

Cather, vechea prietenă din Nebraska a lui Crane, care comentează: „fiecare pagină e ca gustul pe care ți-l lasă a doua zi o cină cu șampanie, ca izul stătut de țigară […] E un lucru grav că un om sănătos și cu un cont în bancă a scris o carte atât de grosolană, de anostă și de lipsită de farmec ca În serviciu activ.“

Sănătos și cu un cont în bancă. Dac-ar fi știut ea despre ce vorbește…

***

Legenda creată în jurul lui Crane spune că în ultimul său an de viață s-ar fi transformat într-un hamal literar pentru a-și plăti facturile și n-a mai dat nimic de valoare, dar, în afară de neinspiratul și într-adevăr ratatul În serviciu activ, nu prea există dovezi în sprijinul acestei idei. Da, scria prea mult, trăgea prea mult de el și muncea în primul rând ca să scape de portăreii care lătrau în fața ușii, dar, în ciuda crizelor repetate de malarie și a plămânilor tot mai slăbiți și greșit diagnosticați, majoritatea creațiilor sale de la începutul lui 1899 și până la începutul lui 1900 sunt cel puțin bune, două dintre ele fiind chiar sublime, comparabile cu cele mai bune texte pe care le scrisese până atunci.

Înainte de a se întoarce la romanul prost, în timp ce scria la el, dar și mult după ce l-a terminat, a lucrat la două colecții de povestiri, ambele încheiate înainte de primăvara anului 1900, când s-a prăbușit definitiv, și publicate la scurt timp timp după moartea sa, în iunie — Povestiri din Whilomville (august) și Răni în ploaie (septembrie). Ambele volume sunt titluri esențiale pentru opera sa și, mai mult decât atât, conțin elemente care sugerează o schimbare de direcție, îngăduindu-ne să întrevedem câteva dintre teritoriile tentante pe care Crane le-ar fi putut explora în operele sale viitoare — dacă ar fi supraviețuit.

În cele din urmă, „Mănușile cele noi“ a fost inclusă în același volum cu Monstrul și „Hotelul albastru“, dar aceea fusese pentru Crane prima reîntoarcere în lumea copilăriei de la „Povestirile despre copilaș“ din 1893. La nici două săptămâni de la întoarcerea în Anglia a mai scris o poveste cu un protagonist copil, plasată în Whilomville (trimisă lui Reynolds pe 27 ianuarie), apoi încă una (31 ianuarie) și încă una (7 februarie). Din acel moment și până în toamnă, a compus în total o duzină de povestiri, pe care Harper’s Magazine le-a publicat lunar

începând din august. La fel ca „Mănușile cele noi“, sunt povești despre copii, dar nu neapărat pentru copii, deși se pare că micul Ernest Hemingway, care s-a născut în 1899 și l-a prins pe Crane în viață aproape un an, ar fi citit povestirile din Whilomville sau i-au fost citite în copilăria sa petrecută la Oak Park, Illinois, de unde și admirația de-o viață față de S.C., a cărui operă i-a marcat puternic propria evoluție ca scriitor. Dezbracă-le până la piele — și exprimă cât mai mult spunând cât mai puțin —, acesta era mesajul. Gândiți-vă la doctorul Trescott care numără ceștile de ceai ale soției sale la sfârșitul Monstrului, apoi gândiți-vă la Krebs din „Soldatul s-a întors acasă“, care privește cum i se întărește slănina în farfurie.

Niciuna dintre cele douăsprezece povestiri noi nu reușește să atingă nivelul primei povestiri despre micul fugar și mănușile lui ude, dar câteva se disting ca fiind excepționale și toate, chiar și cele mai comice, sunt lipsite de sentimentalismul scârbos care strică multe dintre scrierile despre copii. Figura centrală a noului ciclu e Jimmie Trescott, fiul doctorului din Monstrul, dar Whilomville se află aici într-o fază ceva mai timpurie din existența sa. Nu mai e un orășel în plină expansiune de la mijlocul anilor 1890, ci un sat pastoral din anii 1870-1880, chiar după Războiul Civil, anii copilăriei lui Crane, și, pentru a arăta că avem de-a face cu o filă nouă-nouță, scriitorul îi readuce la viață atât pe Jimmie, cât și pe Henry Fleming, neatinși de foc, în prima povestire, „Vânătoare de lincși“, în care băiețelul țintește o veveriță și nimerește fără să vrea o vacă. Spre deosebire de majoritatea celorlalte povestiri care se petrec în oraș și au o distribuție formată atât din fete, cât și din băieți, aceasta este despre băieți în sălbăticie, băieți care se joacă în pădure. Pe pagina a doua, Crane arată contrastul intens dintre lumea lor și lumea adulților, trasând cadrul mental și social pentru tot restul povestirilor.

Au trecut pe o cale străjuită de copaci, un drum cunoscut băieţilor ce tânjeau la acel tărâm al libertăţii cu dealuri şi păduri în care-şi trăiau întru câtva fantezia de moment — cu indieni, mineri, contrabandiști, soldați sau bandiți. Potecile le aparțineau și știau multe dintre tainele tufelor de cucută verde-închis, ale întinderilor de ferigă dulce și afini, ale pereților sterpi de piatră vânătă, cu oțetari de un roșu aprins la poale. Sunt sigur că toți băieții erau convinși că, într-o zi, sălbăticia avea să le divulge un secret minunat […] Pentru oamenii mari, aceste pustietăți păreau a fi doar distanța dintre două locuri, ascunzători pentru iepuri sau un teritoriu a cărui valoare depindea de cea a cherestelei […]

Între timp, [băieții] trăiau acolo, în sezon, vieți din cale-afară de aventuroase — prin mijlocirea imaginației.

În oraș, Crane creează o lume închisă de personaje-copii recurente, care apar în toate povestirile, formând o colecție unitară, asemănătoare cu cea alcătuită de Sherwood Anderson douăzeci de ani mai târziu în Winesburg, Ohio. Jumătatea băiețească a acelei lumi din Whilomville se conduce după o ierarhie strictă, cu Willie Dalzel cel autoritar și plin de imaginație pe post de căpetenie necontestată, Jimmie Trescott cel neascultător și mereu pus pe distracție pe post de aghiotant, Homer Phelps cel greoi la minte adâncit în robie eternă, la care se adaugă diverși pioni ca gemenii Margate și Dan Earl, care fac tot ce decide grupul. Crane, mereu atent la dinamica gândirii de grup, descrie interacțiunile dintre băieți cu precizie spectaculoasă, pe un ton mai senin (în „Lecția de oratorie“ și „Un mic pelerin“) sau cu intenții mai serioase („Rușine“, „Felinarele trăsurii“ și „Procesul, execuția și înmormântarea lui Homer Phelps“). Dar, la urma urmei, povestirile cele mai eficiente sunt cele în care un copil din alt oraș vine la Whilomville și tulbură echilibrul acelei lumi închise, ceea ce Crane descrie într-o cheie foarte comică, în „Copilul înger“ și „Soba“, de pildă, sau într-una puțin sau deloc comică, în tablouri sumbre despre vieți chinuite ca în „Lupta“ și „Golanul de la oraș și sătenii virtuoși“.

Cele amuzante prezintă aventurile micuței Cora, verișoara lui Jimmie de la New York, „curajoasa bandită […] și nelegiuită“ zisă „copilul înger“. Farsele ei încep într-o vară când sosește în vizită la familia Trescott împreună cu mama ei cea indulgentă și elegantă și cu tatăl ei, un pictor distrat, iar de ziua ei, când respectivul părinte trăsnit îi oferă în dar cinci dolari, diavolița blondă se lansează în acțiune. În fruntea unei armate de copilași din vecini, fetița intră într-un magazin de dulciuri bine aprovizionat și face cinste cu un adevărat ospăț de înghețată, tort și „șoricei de ciocolată, caramele, acadele, țigări de ciocolată, zahăr candel pe băț, zahăr candel în formă de creion de scris pe tăbliță și o mulțime de figurine semitransparente în formă de lei, tigri, elefanți, cai, pisici, câini, vaci, oi, mese, scaune, mașinării (atât locomotive, cât și pompe de incendiu), soldați, doamne rafinate, bărbați ciudați la înfățișare, orologii, ceasuri de mână, revolvere, iepuri și paturi“, iar la sfârșit, când copiii sunt sătui și ghiftuiți și atât de umflați că abia se mai țin pe picioare, vânzătorul îi dă copilului înger restul. Doi dolari și douăzeci și șapte de cenți. Descoperind cu stupoare că n-a ciuntit decât puțin din suma inițială, fetița își adună

armata ostenită folosind cuvintele magice: „Trebuie să născocim cum să mai cheltuim niște bani“ (autorul trebuie să se fi amuzat teribil când a scris acest rând), după care pornesc cu toții să cheltuiască restul de bani la frizeria lui Neltje, unde bărbatul cu nume imposibil de pronunțat le retează pe rând frumoșii cârlionți de copii, spre durerea și vaietele consternate ale părinților victimelor adorate.

Aceeași micuță Cora apare și în următoarea povestire, „Îndrăgostitul și pârâcioasa“, pentru că Jimmie s-a îndrăgostit de verișoara absentă și-i duce dorul după ce fetița se întoarce la New York cu părinții ei. Într-o zi de școală, în pauză, Jimmie rămâne în clasă ca să-i scrie drăguței lui o scrisoare: „Draga mea Cora te iubesc din suflătu meu oh vin napoi, napoi, napoi căci pe tine te iubesc mai mult decât pe oricine oh vino napoi Când vine iar primăvară o să zbur ăm și o să zbur ăm ca pasera.“ Gestul de a-i scrie acea scrisoare îl aruncă pe amorezul prăpădit într-un ciclon de haos și probleme, dar până de Crăciun, când Cora se întoarce la Whilomville, băiatul și-a depășit în mare parte pasiunea pentru ea — sau cel puțin așa își închipuie. Îngerul a venit la țară cu noul ei obiect preferat, o sobă de jucărie, care „se dovedi a fi o drăcie de fontă, mare cât un geamantan, care părea autentică, așa cum spun oamenii de teatru“. Capricioasă, Cora insistă s-o care după ea tot timpul, dar cum e prea grea s-o ducă ea însăși, bietul ei tată, supunându-se umil poruncilor ei, i-o târăște dintr-o cameră în alta și de la un etaj la altul al casei. Când doctorul Trescott întreabă de ce n-o instalează pur și simplu într-un loc, ca să se joace cu ea acolo, maică-sa răspunde: „Dacă pentru ea e o bucurie să-și ia soba cu ea, de ce nu?“

E o situație tare ciudată, dar lui Jimmie nu-i mai pasă de mult de ciudățenii și în scurt timp se lasă din nou vrăjit de Cora, bucuros să-i devină „complice“ sau, mai precis, sclav al capriciilor ei, pentru că „atunci când mintea dogorea în trupul acela micuț, copilul-înger era forță pură“. În după-amiaza importantei petreceri care urma să se țină acasă la familia Trescott, copiii sunt atenționați „să se poarte cuviincios“, așa că duc soba în grădină ca să se joace cu ea acolo, în timp ce casa se umple de vizitatoare. Spre deosebire de celelalte unsprezece povestiri, în care adulții sunt în general absenți sau dau târcoale pe la margine, pentru a menține ordinea și a împărți pedepse la nevoie, în „Soba“, părinții lui Jimmie și ai Corei joacă roluri centrale, oferindu-i lui Crane licența narativă de a dedica două pagini întregi tradiției petrecerilor provinciale, lansând prompt un atac împotriva ipocriziilor sufocante din viața clasei de mijloc, același mediu înțepat care-l făcuse să se poarte atât de nepoliticos la seratele fratelui său William din Port Jervis. Două exemple:

În după-amiaza fatidică se întâlnea un mic grup de dușmance latente, alese pe sprânceană. Urma o paradă de saluturi afectuoase, în timpul căreia toată lumea prețăluia drastic cu ce erau îmbrăcate celelalte. Cele care purtau rochii vechi își doreau să fi rămas acasă, iar cele care-și dădeau seama că sunt mai bine îmbrăcate decât restul grupului erau mulțumite, exaltate sau încercau satisfacția cruzimii. Apoi beau ceai, care nu era nici obicei și nici plăcere pentru ele, pentru că preferau cafeaua cu lapte.

Sau, mai specific, chiar despre cănile de ceai:

Aceste colecții erau atât de diferite ca stil și ca valoare evidentă, încât nimeni nu putea fi mulțumit. Cele mai sărace invidiau; cele mai bogate se temeau; cele mai sărace se zbăteau întruna pentru a le depăși pe cele din frunte; cele din frunte întorceau mereu capul îndărăt, ca nu cumva să fie depășite. Dar ele nu știau absolut nimic din cele scrise aici. Nu-și dădeau seama că sunt foarte proaste, ci se credeau culmea rafinamentului. Și dădeau și primeau lovituri în inimă — lovituri crunte, care tăiau adânc — închipuindu-și că tărâmul oamenilor cumsecade era alcătuit din asemenea mizerii.

Între timp, afară a nins, iar focul din soba copiilor s-a stins. Primul lor gând e s-o aprindă iar în grajd, dar Peter Washington (care e pomenit în treacăt în Monstrul ca prieten al lui Henry Johnson), aici grăjdarul familiei Trescott — aproape o copie a lui Johnson —, le interzice să reaprindă acel obiect de jucărie, totuși real pe domeniul său inflamabil, așa că nu le rămâne decât să care jucăria din fontă pe o ușă deschisă a pivniței, în jos pe niște trepte și de-acolo în măruntaiele casei, un spațiu cald și uscat unde „două cuptoare imense, cilindrice torceau în voie“. În timp ce grinzile din tavan se zgâlțâie din cauza „diverselor emoții care tulburau petrecerea“, Jimmie aprinde din nou soba. Căutând în jur ceva de gătit, hotărăsc să dea iama în napii familiei Trescott și să arunce în flăcări acele rădăcini pline de pământ, dar când Cora decretează că sunt proprietarii unui hotel, iar napii sunt de fapt pudingurile pe care le pregătesc pentru mii de clienți, soba de jucărie devine prea măruntă pentru ambițiile lor. Jimmie începe să arunce grămezi întregi de napi-puding într-unul dintre cuptoare, iar

când mirosul rădăcinilor se ridică, pătrunzând în lumea adulților, cei doi tați care au stat ascunși în biroul doctorului ca să evite petrecerea coboară să afle ce se întâmplă. Când văd cum stau lucrurile, doctorul îl trimite pe Jimmie sus, iar pictorul flegmatic se preface supărat pe fiica lui. O ia de braț într-o „parodie de furie“, dar după ce o scutură zdravăn de câteva ori, ea începe să urle, iar el se oprește brusc. „A durut-o“, îi spune el lui Trescott. Doctorul răspunde, după un moment de gândire: „A durut-o, zici? Păi, s-o mai doară. Dă-i la fund! Dă-i la fund, omule, ce drăcia dracului! Așa-i trebuie. Să-i încingi fundul. Încinge-i-l!“ Iar tatăl fetei îl ascultă. Oricât ar fi de stângaci, duce treaba până la capăt.

Un alt intrus care intră pe teritoriul îngrădit din Whilomville e un băiat pe nume Johnnie Hedge care se mută din Jersey City cu mama lui rămasă văduvă și cu fratele mai mic în casa vecină cu cea a familiei Trescott, care le aparținuse înainte Hanniganilor, cei care o vând în Monstrul când își dau seama că arătarea distrusă, desfigurată care fusese pe vremuri Henry Johnson locuiește din nou la familia Trescott. „Bătaia“ începe în ziua când necunoscuții își aduc catrafusele și se alătură comunității din Whilomville, evenimente la care Jimmie a fost deja martor, iar la câteva minute după ce Willie Dalzel și alți membri ai găștii vin să le arunce o privire nou-veniților, Johnnie Hedge intră în scenă pentru prima oară

venind agale pe aleea acoperită cu pietriș care ducea de la ușa casei până la poartă. Era cam de vârsta și statura lui Jimmie Trescott, dar avea pieptul lat și picioare dolofane. Avea fața rotundă, trandafirie și durdulie, dar părul cârlionțat și negru și sprâncene la fel de brune de la natură, așa că te ducea cu gândul și la o budincă, și la un tăuraș.

Băiatul s-a apropiat încet de grupul de localnici cu state mai vechi, care amuțiseră complet. Aceștia l-au măsurat din priviri; și el i-a măsurat pe ei. Parc-ar fi fost niște sălbatici care vedeau pentru prima dată un alb sau niște albi care vedeau pentru prima oară un sălbatic. Tăcerea s-a prelungit.

După câteva minute, micul Dalzel îi spune lui Hedge că poate să-l „bată“, nou-venitul îi dă dreptate, după care Dalzel îl întreabă dacă, după părerea lui, îl poate bate pe Jimmie Trescott. „La care băiatul cel

nou l-a măsurat pe Jimmie cu respect, dar atent, și într-un târziu a răspuns: «Habar n-am.»“ În acel moment, ceilalți îl împing în față pe Jimmie care, înțelegând ce se așteaptă de la el, spune ce trebuie spus: „Poți să mă bați?“ Hedge a înțeles și el între timp ce trebuie să spună și, „deși e nefericit și singur“, le face pe plac: „Da.“ Se iscă rumoare. Jimmie îi cere lui Hedge să iasă din curte, dar băiatul cel nou rămâne ferm pe poziții și pe moment sunt în impas. Așa cum strălucit observă Crane (iar în paragraful care urmează nu există cuvânt mai strălucit decât „victime“), amândoi băieții sunt prinși într-o situație imposibilă, una mult mai profundă și mai complexă decât situația standard a unui copil persecutat care se opune brutei. E examinată o întreagă ordine socială și până la urmă e mai puțin important cine dă pumnii, cine câștigă și cine nu.

Cele două victime s-au privit cu ochi mari. Erau despărțiți de gard, așa că le era imposibil să se încaiere direct, dar păreau să înțeleagă că în cele din urmă vor fi nevoiți să se sacrifice pentru aspirațiile feroce ale celorlalți băieți și se cercetau reciproc, ca să înțeleagă ceva despre caracterul celuilalt. Nu erau deloc furioși. Erau pur și simplu doi mici gladiatori îndemnați gălăgios să se vatăme unul pe altul. Pe amândoi se vedea că șovăie și se îndoiesc, dar nu și că se tem. Nu înțelegeau prea bine ce simt, așa că scurmau pământul iritați și-i răspundeau îmbufnați, cu voce joasă, lui Willie Dalzel, care se purta ca un director de circ.

Situația e deblocată de amenințarea unei viitoare confruntări — Jimmie, care are o reputație de apărat și s-a lăudat adesea cât e de dur, îi dă lui Hedge un ultimatum: „Data viitoare când te prind că ieși din curte, îți sparg capu’.“ Grupul izbucnește în urale aprobatoare și, cum Hedge e obligat acum să răspundă, ripostează cu această „frază semi-sfidătoare“: „Poate că da, da’ poate că nu.“

Povestea e împărțită în trei capitole, iar în cel de-al doilea capitol urmează o rememorare chinuitoare a unor evenimente pe care Crane trebuie să le fi trăit de suficiente ori în propria sa copilărie. Mereu în postura băiatului nou într-un oraș sau cartier nou, mereu outsiderul dornic să se integreze, mereu străinul, lupul singuratic nevoit să accepte ritualul brutal de inițiere al haitei. Luni, când Johnnie Hedge merge pentru prima dată la școală, începe „tortura“ adaptării la noul mediu. Pomenindu-se „printre oameni noi, într-un trib nou“, băiatul înțelege că „are doar două căi“: victoria, care-i va conferi o poziție

respectată printre semenii săi, sau înfrângerea, care-l va transforma în robul „unui băiat mai puternic“, pe care va trebui să-l susțină în toate. Dar cum să-și facă un loc în acea lume unde „nimeni nu-l cunoștea, nu-l înțelegea, nu-l iubea. În acea perioadă de inițiere avea să fie înconjurat de o ceată de șacali care poate că în cele din urmă aveau să se dovedească a fi niște băiețași la fel ca el, numai că acest adevăr scăpa întrucâtva filosofiei sale“. În primele zile de școală, Hedge e batjocorit pentru numele său[113] (căci „pentru băieți, toate numele noi erau amuzante“), e tachinat de „băieți mici și total neînsemnați“ și e „supus unei furtuni de priviri fixe, șușoteli și chicoteli ca un om-maimuță“.

Jimmie însă își vede de treabă și nu pare interesat să se bată cu băiatul cel nou, dar după amenințarea curajoasă rostită în prima zi, ceilalți băieți din gașcă încep să-l bănuiască de lașitate. În scurt timp ajunge să fie hărțuit cu aceleași strigături usturătoare ca Horace din povestea mai veche: „Fricosu’! Fricosu’! Fricosu’!“

O confruntare e inevitabilă.

În ziua bătăii, o sută de băieți se adună în curte după orele de școală, ca să se uite. Jimmie îl provoacă pe Hedge, iar băiatul cel nou e silit să lase cărțile jos și să-și înfrunte adversarul. Crane amână acțiunea câteva momente, pentru a face unele observații despre tacticile de luptă ale băieților, care se bat „ca puii de urs“, adică se reped unul la altul cu capul înainte și se încleștează corp la corp până când cad amândoi la pământ, plânși și răvășiți, rostogolindu-se „în praf, în noroi, zăpadă sau orice se nimerește pe jos“. Jimmie, care e expert în tehnica de atac a puilor de urs, se repede cu toată viteza la Hedge, dar băiatul din Jersey City e deprins cu altă abordare și, când „o scânteie i-a aprins sângele de luptător […] a început să-și bălăngăne brațele, să le rotească atât de iute, că l-ai fi luat drept un model în miniatură, brevetat, de moară extraperformantă“. Jimmie e derutat pe moment și, până să-şi dea seama cum să pareze acea dezlănțuire de brațe fluturânde, rotitoare, încasează „un mic pumn noduros“ în ochi și se prăbușește, învins.

Mulțimea e șocată, năucită, copleșită. „Whilomville nu mai văzuse niciodată una ca asta“, iar băiatul cel nou stă singur în picioare, „cu pumnii încleștați pe lângă corp, fața stacojie și buzele tremurându-i încă de la violența luptei“. Urmează o scurtă pauză, timp în care băiatul simte un imbold nou, care-l face să-l fixeze cu privirea pe Willie Dalzel, „capul răutăților dintre hărțuitorii săi“, înțelegând prea bine că Jimmie Trescott e o simplă unealtă a dorințelor șefului, deci o distracție măruntă, dar dacă-l provoacă și-l înfrânge pe durul durilor,

va scăpa definitiv de umilințe, așa că pune iar moara în mișcare, îi trage lui Dalzel un pumn în față, iar șeful bandei o ia la sănătoasa — fuge „ca un iepure“ urlând și se face nevăzut.

Dar povestea nu se încheie aici. „Bătaia“ are o continuare, o povestire intitulată „Golanul de la oraș și sătenii virtuoși“, care începe de unde se termină precedenta și urmărește drama până la final.

În microlumea băieților, înfrângerea căpeteniei a provocat „un fel de anarhie generală“. Șeful băieților nu e neapărat cel mai puternic sau cel care nu pierde nicio bătaie, dar nu poate fi cel care fuge și, pentru că a spălat putina după înfrângerea sa umilitoare, Dalzel și-a pierdut respectul subordonaților. A fost detronat, iar șmecherul obișnuit să dea ordine e acum supus unui potop de „fluierături, chiote și huiduieli“. Dar asta nu înseamnă că băieții i se supun acum lui Hedge. Acesta a tulburat ordinea regatului lor liniștit și-i poartă pică pentru asta. Indiferent ce a reușit să obțină cu pumnii, tot nu este unul dintre ei.

Cât despre Jimmie, prima victimă a moriștii zdrobitoare, el a fost absolvit de orice fel de vină. Ba chiar și-a întărit poziția prin calmul și demnitatea cu care a primit înfrângerea și tocmai din acest motiv (observați întorsătura psihologică abilă), această nouă poziție nu face decât să-l încurajeze să se umfle în pene pentru bărbăția cu care a îndurat pumnul cu care Hedge l-a făcut knockout. Prin mecanismele interioare ale vanității lui de băiețel, învinsul și-a transformat înfrângerea în victorie. Poate că e un detaliu microscopic, dar e tot un exemplu relevant al refuzului lui Crane de a-și idealiza personajele. Așa mic cum e, Jimmie Trescott, americanul tipic, e la fel de plin de defecte și de egoist ca toată lumea.

Timpul merge înainte, viața merge și ea înainte și, pentru că sunt vecini, Jimmie şi Johnnie se împacă în cele din urmă şi leagă un început de prietenie. După cum observă Crane: „Animozitățile de lungă durată ale bărbaților nu-și găsesc locul în viața unui băiat. Mintea unui băiat e flexibilă; el își reajustează poziția cu o ușurință care decurge — pur și simplu — din faptul că nu e încă bărbat.“

În acest timp, Dalzel plănuiește să se reafirme, în timp ce tribul își continuă existența fără un lider recunoscut. În acei ani fără cinema, fără televizor și fără radio, băieții își satisfăceau pofta de povești citind cărți și „s-a întâmplat să fie la mare modă o anumită broșură ieftină de senzație“, o poveste despre un servitor de pe o corabie a piraților care-și depășește umila condiție, devenind cel mai crud și mai de succes căpitan de pirați de pe toate mările și oceanele. Într-o după-

amiază, când băieții se adună în curtea familiei Trescott, Dalzel își începe eforturile subtile de a prelua din nou controlul propunându-le să pună în scenă acțiunea din carte. Desigur, el își atribuie rolul servitorului la maturitate, dar trebuie să găsească pe cineva pentru rolul șters al servitorului pe când era doar un băiat mărunțel și maltratat. Amărâtul de Homer Phelps acceptă, apoi refuză, Dan Earl, „sfios și docil," refuză în mod neașteptat, iar după câteva momente, ajuns în pragul disperării, Dalzel îl observă pe fratele mai mic al lui Johnnie Hedge care-i privește „cu jind" din curtea vecină.

Când a fost invitat să-l joace pe băiatul de cabină, el a acceptat bucuros, cu gândul că astfel va fi primit în trib. Dar ceilalți l-au biciuit și l-au lovit cu pumnii cu un realism care nu era cu totul lipsit de durere. Băiatul s-a pus imediat pe urlat. Ei l-au sfătuit să nu țipe, să nu se sinchisească, deși continuau să-l chinuie.

Restul poveștii se desfășoară într-un iureș de acțiune, contra-acțiune și contra-contra-acțiune, înclinând spre un sfârșit cu totul neașteptat. Alertat de strigătele fratelui său, Johnnie Hedge vine fuga în curte furios, turbat, dezlănțuit, strigând la Dalzel că o să-l bată cu biciul până-l lasă lat, că o să-l jupoaie, „și imediat s-a produs un amestec — o infuzie de doi băieți care părea ieșită din mâinile unui chimist". De această dată, Dalzel reușește să-l placheze pe Hedge înainte să încaseze un pumn, iar când praful se risipește, zac amândoi la pământ, cu Willie deasupra lui Johnnie, dar cel de dedesubt refuză să se predea. Se încleștează iar, se opresc o clipă, dar băiatul tot nu se predă. Apoi încă o dată, dar băiatul refuză în continuare. „Se zvârcoleau; rosteau cuvinte stranii; plângeau; iar soarele îi privea din înalt neabătut, fără să clipească." Lupta continuă, Dalzel fiind în avantaj net — cel puțin pe moment —, dar Peter Washington iese apoi din grajd, observă „tragedia din curtea din spate" și dă fuga să-i despartă. Îi descleștează pe cei doi băieți și, „cu o indignare năvalnică și curată", îi ceartă pentru că se poartă ca niște câini turbați și le spune să termine. Ei nu vor să termine. Încearcă iar și iar să se repeadă unul la altul, iar Washington se interpune, certându-l în același timp și pe Jimmie, pe care-l acuză că a încurajat bătaia, ceea ce Jimmie neagă o dată și încă o dată, după care Washington îi ordonă lui Dalzel să plece, „că te omor cu mâna mea", apoi îi spune lui Hedge că-l crezuse un băiat cu scaun la cap,

— […] da’ ce să vezi, tu n-ai minte nici cât un iepure. Ia acas’ cu tine, să nu te mai prind p-aci la bătaie, că-ți rup șalele.

Hedge s-a îndepărtat demn, urmat de fratele său mai mic. Ajuns la o distanță sigură de Peter, acesta din urmă i-a strigat, ducându-și degetele la nas:

— Cio-ro-iuuu’! Cio-ro-iuuu’!

Peter Washington și-a vărsat obida asupra lui Jimmie.

— Se vede treaba că nu bagi la cap că tu nu ești un neica nimeni de-ăsta. Da’ aș, te înhaiți cu cine dă domnu’.

— O, mai lasă-mă, a cârtit Jimmie. Du-te învârtindu-te, Pete.

Crane nu mai adaugă nimic, dar aceste fraze explodează în poveste cu forța unui trăsnet, a două trăsnete — mai întâi prin insistența veninoasă cu care băiețelul rostește cio-ro-iuuu’, apoi prin felul arogant și repezit în care Jimmie îl mustruluiește pe servitorul adult al tatălui său — și în cincisprezece secunde acea lume suavă, pastorală a satului american de odinioară se transformă într-un nou câmp de bătălie din războiul albi-contra-negri care a început atunci când primul african a fost vândut ca sclav — în vremurile imemoriale când America nici măcar nu era încă o țară. Epitetul folosit de băiețel vorbește de la sine, dar rolul lui Jimmie în ostilități e mult mai subtil, nefiind prima oară când își descarcă furia asupra lui Peter Washington (într-una dintre povestirile anterioare, „Felinarele trăsurii“, ajunge până la a-l lua la țintă cu pietre), dar, indiferent ce pozne ar fi comis băiatul în trecut, întotdeauna dăduse înapoi în fața autorității unui adult. Nu și de această dată. Îl insultă pe grăjdar de față cu ceilalți băieți, spunându-i să nu se amestece în treburile lor (Du-te învârtindu-te), ceea ce înseamnă, de fapt, că nu recunoaște autoritatea de adult a lui Washington. În definitiv, negrii nu sunt oameni adevărați. În cel

mai bun caz, sunt ceva mai mult decât niște copii mari și de ce-ar asculta un băiat alb cu sânge roșu în vine de unul ca el?

Atâtea lucruri — totul într-o fracțiune de secundă —, după care povestirea își urmează cursul, băieții ieșind în stradă după Dalzel, care și-a recăpătat parțial statutul de căpetenie și revendică zgomotos victoria: „L-am caftit! L-am caftit! Nu că l-am caftit?“ Înainte ca întrebarea să-și găsească răspunsul, își face apariția adversarul, care-l acuză de cacealma și minciună. Urmează un schimb de acuzații și negări la foc automat, după care Hedge pune din nou moara în mișcare și lansează atacul. Primul pumn îl ratează pe Dalzel, care a bătut în retragere, dar altul îl nimerește prompt în obraz, iar băiatul înspăimântat se pune brusc pe urlat. Ochii i se umplu de lacrimi în timp ce Hedge își continuă atacul și, cum knockoutul a devenit aproape cert, ceilalți băieți încep să țipe: „Nu, nu mai da în el! Nu mai da în el!“ La care Jimmie, sub impulsul a ceea ce Crane descrie magistral ca „vitejie indusă de panică“, îi strigă morii răzbunătoare: „Dacă mai dai, sărim toți pe tine!“ Dar lui Hedge nu-i pasă. Le strigă drept răspuns lui Jimmie și celorlalți: „Îl aranjez eu de n-o să mai știe cum îl cheamă și dacă vă puneți vreunu’ cu mine…“

Deodată s-a oprit, a început să tremure și s-a prăbușit. O mână, una cunoscută, îl prinsese de ureche pe la spate. Ceilalți băieți au auzit un glas metalic, răsunător spunând:

— Iar te-am prins, copil rău ce ești!

Au văzut o femeie înspăimântătoare cu păr cărunt, nas roșu ascuțit și brațe goale, cu niște ochelari care măreau atât de mult, încât ochii se vedeau strălucind prin ei ca două luni albe, fioroase. Era mama lui Johnnie Hedge. Urechindu-l în continuare pe Johnnie, femeia s-a răsucit cu iuțeală și agilitate, reușind să mai urecheze încă doi băieți înainte ca grupul să-și recapete prezența de spirit și s-o ia la sănătoasa. Da, războiul pentru supremație se încheiase și chestiunea n-a mai fost niciodată disputată. Forța supremă era doamna Hedge.

Fortinbras salvează situația — cel puțin pentru moment —, dar cum rămâne cu celelalte zile, când golănașii se vor bumbăci iar profitând

de neatenția forței supreme? Sunt cu toții nevoiți să urmeze școala vieții dure, iar ziua absolvirii e atât de departe, încât le apare la fel de neconceput ca viața pe cea mai îndepărtată stea. Copilăria e infinită. Lucrurile sunt trecătoare pentru adulți, dar în acei ani de început, timpul e atât de dens și greu, încât stă pe loc. Iar copiii sunt captivi în arena sălbatică a lui Acum și nu pot schimba nimic în jurul lor decât dacă se visează în alte lumi, locuri inexistente unde scapă temporar din chingile lui Acum. Așadar, copilăria e o treabă serioasă, iar printre diferitele calități ale Povestirilor din Whilomville ale lui Crane se numără și înțelegerea profundă a seriozității jocului copiilor, fie că vorbim despre micuța Cora, cu ai ei o mie de napi-puding, fie că vorbim despre Willie Dalzel și gașca lui, care încearcă să-l salveze pe Jimmie, închis în casă ca pedeapsă, imitând tehnicile piraților din romanele ieftine cu pirați precum Căpitanul roșu, în ciuda piedicii puse de unul dintre băieți, care preferă westernurile poveștilor cu pirați și se vede în rolul lui Hold-up Harry, Teroarea Munților, ceea ce duce la o dispută în privința limbajului pe care ar trebui să-l folosească în timpul ispravei lor, de pildă dacă să i se adreseze prietenului lor captiv cu „tovarășe“ sau cu „amice“, ceea ce transformă joaca într-o formă de expresie artistică, într-un tablou al artiștilor la lucru. Chiar și mai complex este Homer Phelps, cu incapacitatea sa de a face diferența între viața reală și cea imaginară. În timpul unui joc de-a soldații și dușmanii în pădure, Homer refuză să se lase capturat. „Dacă vrei să te joci, trebuie să te joci ca lumea“, spune șeful Dalzel. „Ce distracție-i asta, dacă strici tu toată chestia. Nu poți să te joci ca lumea?“ Mai târziu, când se pune problema să fie judecat și executat, Homer nu vrea, așa că Jimmie Trescott se oferă să-i ia locul. Când e împușcat, „Jimmie și-a zvârlit în sus brațele, s-a clătinat puțin, apoi s-a prăbușit în zăpadă cât era de lung — riscând o pneumonie în toată regula, am putea spune. A fost frumos.“ Când vine momentul să-l îngroape pe mort, băieții îi cer lui Homer să-și intre iar în rol, dar acesta nu pare să înțeleagă.

— Ești mort, i s-a adresat direct căpetenia. Ai murit și gata. Te-am executat noi.

— Când? a întrebat Phelps ceva mai vioi.

— Acu’, adineauri. Nu-i așa, băieți? Nu c-așa-i, băieți?

Corul supus a exclamat:

— Da, cum să nu. Ești mort, Homer. Nu te mai joci. Ești mort.

— Da' n-am fost eu. A fost Jimmie Trescott, a spus el cu glas plăpând, îndârjit.

— Nu, a zis căpetenia, tu ai fost. Așa e jocu', tu ai fost, deci tu ai fost. Ești mort, va să zică.

Freud scria în 1908: „Nu ar trebui oare să căutăm primele semne ale îndeletnicirii scriitoricești la copil? Activitatea preferată și cea mai intensă a copilului este jocul. Am putea spune chiar că orice copil care se joacă se comportă asemenea scriitorului, deoarece își creează propria sa lume sau, mai corect spus, pune lucrurile din lumea sa într-o ordine nouă […] Ar fi inexact să susținem că el nu ia în serios această lume. Dimpotrivă, el își ia jocul în serios și investește aici o mare încărcătură afectivă.“[114]

Și tot Freud: „Nu uitați că accentul deosebit pus pe amintirile din copilărie ale scriitorului și care poate părea surprinzător derivă în fond din ipoteza că atât creația literară, cât și reveria reprezintă continuarea și substitutul jocului de odinioară.“[115]

***

Când Crane s-a întors în Anglia, terminase deja patru dintre povestirile din celălalt volum despre războiul din Cuba, ultimele șapte fiind scrise în perioada februarie-august 1899, una în Oxted, iar restul în Brede. La fel ca „Prețul uniformei“ și „Clanul Fără-Nume“, sunt, cu o singură excepție, texte substanțiale, de cincisprezece până la douăzeci de pagini fiecare — asta pe lângă „Amintiri din război“, care e mult mai lung. Scăpărătoare, textele surprind printr-un ton nou și o nouă

manieră de a povesti, Crane lăsând la o parte analiza fenomenologică atentă a lumii pentru a se lansa în povestire pură. Nu e o direcție mai bună sau mai proastă — e pur și simplu diferită —, dar o consider totodată un semn de progres al capacităților sale scriitoricești. La începuturile sale, n-ar fi putut scrie așa, cel puțin nu pe tot parcursul unei curse de două sute de metri sprint, dar între timp devenise capabil, iar proza din aceste povestiri e lină, cursivă, mustind de aciditate și ironie seacă, vocea unui artist mai matur și mai sigur pe el, un om care a dus o viață grea, a văzut multe și s-a întors din peregrinările sale ca să ne spună ce știe. Spre deosebire de romanul său și de textele de proză scurtă despre Războiul Civil, aceste povestiri noi se bazează pe propriile lui experiențe și amintiri, ca și pe lucruri pe care le aflase direct ca martor atent în Cuba, la fel de atent cum fusese în timp ce plutea în largul Floridei, în barca de salvare.

„Vitejie în război", „Această minciună splendidă" și „A doua generație" sunt toate exemple excelente pentru noua abordare narativă, dar prima povestire scrisă după întoarcerea lui Crane în Anglia, totodată cea mai direct autobiografică dintre toate, e atât un exemplu excelent, cât și o introducere în felul în care Crane a transformat evenimente din propria-i viață în material fictiv. „Dumnezeu să vă ocrotească, dragi domni" e o povestire despre corespondenții americani în Cuba, în care apar sub alte nume mai mulți dintre prietenii lui Crane Scovel devine Walkley, Marshall devine Tailor, McCready devine Shackles și tânărul fotograf Burr McIntosh devine Point. New York World devine New York Eclipse, iar Cary, șeful redacției, e înlocuit de un anume Rogers. Povestea începe în prima fază a războiului, „etapa balansoarului", săptămânile lungi de inactivitate din Key West care alternează cu excursii inutile la bordul unei nave de comunicații ca Three Friends sau Somers N. Smith, rebotezată Jefferson G. Johnson (încă unul dintre Johnsonii lui Crane, pe lângă Maggie din prima sa carte și Henry din Monstrul, Crane dând impresia că-și anunță prezența auctorială lăsându-și amprentele la locul crimei). Povestea continuă apoi cu primul val al celor șase mii de soldați care au debarcat la Daiquiri pe 22 iunie, cu marșul spre Siboney de pe 23 și cu ambuscada în care au căzut Rough Riders aproape de Las Guásimas pe 24, când Marshall (Tailor) e împușcat, de această dată în plămâni, și nu în coloana vertebrală, o rană care-i pune în pericol viața și-l face pe prietenul său, un coleg corespondent, să alerge opt kilometri după ajutoare. Acel corespondent e Crane, desigur, care-și atribuie numele său și improbabil de Little Nell, „zis uneori Tânăra binecuvântată", o referire la poezia lui Rossetti[116] de la jumătatea secolului al XIX-lea, dar mai degrabă la personajul Micuței Nell creat de Charles Dickens, cea mai

siropoasă și mai sentimentalizată figură feminină din toată literatura engleză, îngerul tragic, condamnat, a cărui moarte a făcut ca zeci, dacă nu chiar sute de mii de cititori să izbucnească în hohote nestăpânite de plâns când Vechiul magazin de curiozități a fost publicat pentru prima oară, în 1841. De ce s-ar fi feminizat Crane în propria sa poveste și de ce, dintre toate numele feminine pe care le avea la dispoziție, ar fi ales numele acelei fetițe pirpirii, vrednice de plâns, o făptură născută în paginile unei cărți? În opinia mea, pur și simplu ca autoironie. Un bărbat printre bărbați în toiul războiului, un corespondent dur înconjurat de ucigași înarmați, care-și asumă însă identitatea persoanei celei mai fragile și mai puțin eroice care-i vine în minte, așa că devine o fată printre bărbați, o făptură gingașă, leșinată, în jupoane, care n-ar rezista nici măcar o oră, nici măcar un minut în acea junglă a gloanțelor. Mica Nell în Țara Uriașilor. O carte cunoscută și ca Micul Stevie merge la război.

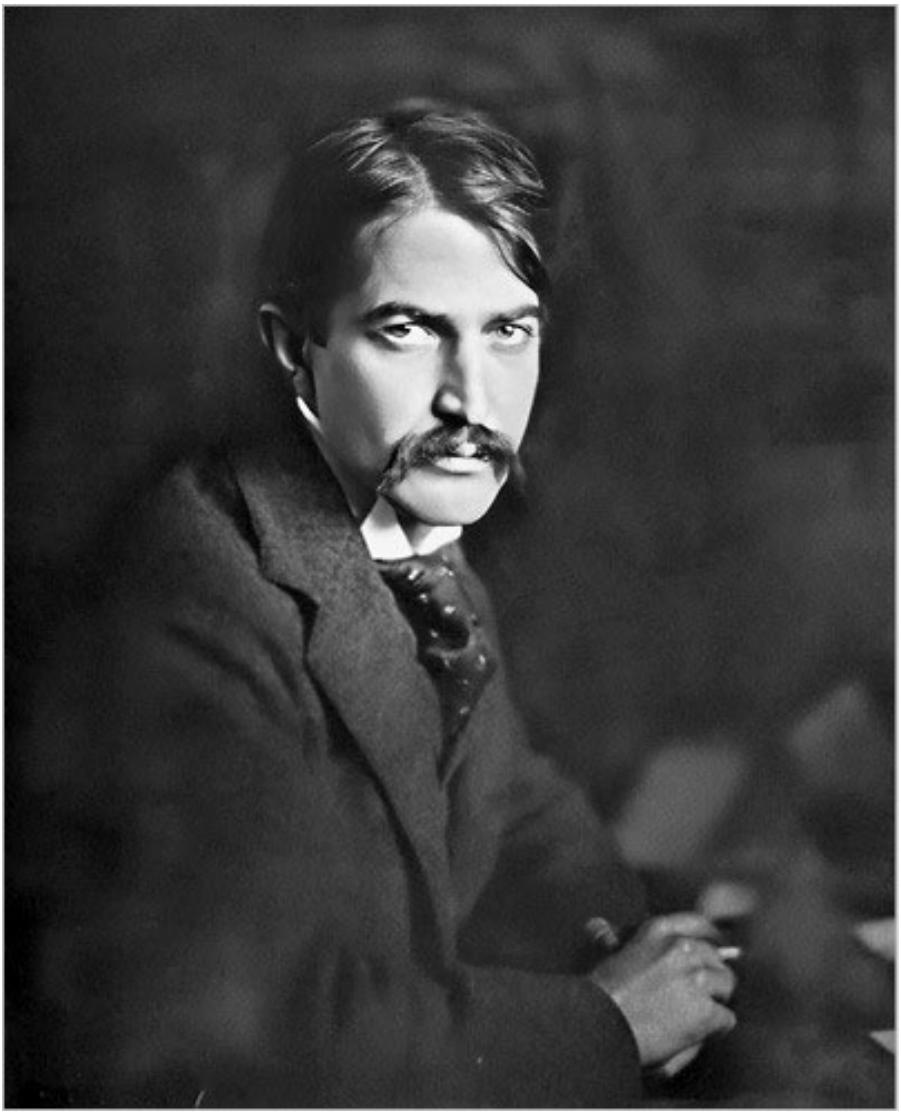

Portret foto al lui Crane de Elliott and Fry, 1899

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

Așadar, e autoironic, dar o face doar pentru a-și proclama unica și spectaculoasa insignifianță în marea urzeală a Cine-știe-ce-ului Divin și, căptușindu-și măruntul alter ego cu un nume ca de personaj de basm, Crane îl transformă într-o ființă de pe altă lume, incapabilă să facă față pericolelor acestei lumi, pentru că așa pare să se fi simțit și

Crane în cea mai mare parte a timpului petrecut în Cuba alături de soldați: acel război care până atunci ar fi putut trece — aproape — drept un vis.

Johnson își croia drum pieziș, clătinându-se, prin mulțimea de ambarcațiuni. Bombardamentul se oprise și câteva dintre navele militare adăstau lângă țărm. În scurt timp, bărcile negre de oameni, trase de remorchere, aproape că se făcură nevăzute în misterul scânteietor al luminii ce apare acolo unde marea întâlnește uscatul. Începuse debarcarea. Erau într-un fel de golfuleț, înconjurați din toate părțile de nave militare, bărci ale jurnaliștilor și crucișătoare, iar peste apă răsuna un zumzet asurzitor de glasuri omenești, punctat adesea de zăngănit de gonguri din camera motoarelor, în timp ce vasele cu aburi făceau manevre ca să nu se ciocnească între ele.

Sosise, de fapt, momentul hotărâtor — cel pe care oamenii, navele, insulele și continentele îl așteptau de luni bune —, dar parcă n-ai fi zis. Era liniște deplină; o fâșie de țărm înalt, stâncos și verde se umplea rapid de bărci; asta era tot. Ca multe momente dinainte imaginate, refuza să fie suprem. Dar nimic nu putea liniști neastâmpărul lui Little Nell. Știa că urmează debarcarea armatei — vedea cu ochii lui; și puțin îi păsa că momentul hotărâtor nu părea astfel — era datoria lui de corespondent să recunoască momentul hotărâtor sub orice mască. I-au coborât de pe Johnson o barcă în care a sărit iute, uitând de toate. Numai că secundul, un bărbos cu inimă mare, a aruncat după el cu o manta de ploaie și o sticlă de whiskey. Little Nell stătea cu fața spre celelalte bărci pline cu oameni, privind cu toții spre țărmul placid, blând, tăcut. Little Nell a văzut mulți soldați care ședeau țepeni lângă țevi de pușcă îndreptate în sus, sprijinind pe piepturile lor albastre corturi albe și pături făcute sul. Bărcile pârâiau; soldații marinei împingeau sau trăgeau cu cârligele; o plajă se însuflețise de soldați la lucru, unii dintre ei goi-goluți. Barca lui Little Nell a atins țărmul într-o babilonie generală, dominată la răstimpuri de o singură voce fermă, care repeta: „Compania B, alinerea!“

Și-a luat mantaua de ploaie și sticla de whiskey și a invadat Cuba […]

Dar nestemata volumului este „Amintiri din război“, care nu e neapărat o povestire, ci mai degrabă o colecție de amintiri ușor ficționalizate, povestite într-o serie de fragmente disparate. Spre deosebire de celelalte opere din volum, aceasta a fost mai mult sau mai puțin o întâmplare și n-ar fi fost scrisă niciodată dacă persoane apropiate de cercul intim al lui Crane nu i-ar fi cerut o povestire sau un articol. Așadar, a scris-o ca pe o favoare, chiar dacă nu se aștepta la un onorariu. Aceste persoane erau soții Frewen, proprietarii Brede Place, iar datorită legăturii cu Clara Frewen, Cora a devenit membră onorifică a unei organizații care se numea Societatea Femeilor Americane de la Londra.

Pe 3 iulie (1899), când a participat la una dintre întâlnirile lunare ale clubului, Cora a cunoscut-o pe sora doamnei Frewen, Lady Randolph Churchill, care întâmplător era fondatoare și redactoare-șefă a unei publicații trimestriale recent lansate, Anglo-Saxon Review. Pe 24 iulie, Lady Churchill i-a scris lui Crane, rugându-l să trimită o contribuție pentru al doilea număr: „Dacă mi-ați putea trimite un articol sau poate experiențele dumneavoastră din Creta sau Cuba — între 6 000 și 10 000 de cuvinte —, v-aș fi profund îndatorată.“ Crane, care „nu suporta să scrie scrisori“ (Cora), i-a răspuns într-un interval de zece zile, iar pe 4 august, Lady Churchill reacționează: „Tocmai am primit scrisoarea dumneavoastră și mă bucur nespus că ați acceptat invitația mea de a scrie. În privința subiectului, cred că e preferabil să-l las la alegerea dumneavoastră. Mi-ați putea da o povestire militară, între 7 000 și 10 000 de cuvinte, sau dacă ficțiunea nu vă inspiră, poate niște amintiri din război sau un scurt eseu — pe marginea unui subiect care vă atrage.“

În cele din urmă, Crane i-a dat 16 000 de cuvinte și a primit pentru strădania sa cincizeci de lire — o primă neașteptată. „Amintiri din război“ e un amalgam de anecdote și de povești inedite, însăilate prin fraze și paragrafe răzlețe luate din articolele pe care le scrisese în Cuba (acele hârtii efemere, folosite pentru a împacheta peștele — pe care nimeni din Anglia nu le citise) și, deşi rezultatul e departe de a fi un text perfect, pasajele bune au o asemenea energie și emană atâta libertate, încât anticipează o posibilă explozie în viitorul nu prea îndepărtat. Asta explică de ce, pentru mine, e cea mai bună creație a lui Crane din ultimul său an de viață — nu atât pentru ceea ce este, ci pentru ceea ce sugerează că ar fi putut face autorul în primele două sau trei decenii ale secolului XX.

Când un artist moare atât de tânăr, e imposibil să nu te întrebi cum ar fi arătat opera sa mai târzie. Ce fel de romane ar fi scris Emily Brontë dacă ar fi trăit mai mult de treizeci de ani? Ce fel de cântece și

simfonii ar fi compus Schubert dacă ar fi trăit mai mult de treizeci și unu de ani? Unde ar fi ajuns Keats ca poet dacă ar fi trăit mai mult de douăzeci și cinci de ani? Orice moarte înainte de vreme lasă în urmă un șir nesfârșit de ce-ar-fi-fost-dacă, dar pentru că lucrurile sunt așa cum sunt și așa vor rămâne mereu, aceste întrebări nu-și pot găsi răspunsul. N-avem încotro, ni le punem din când în când, dar ar fi inutil să insistăm asupra lor.

Și totuși, în momentele mele de slăbiciune, mă întreb uneori: nu cumva Crane a înțeles că „Amintiri din război“ nu era doar o încropeală pripită, o favoare făcută prietenilor săi, ci o poartă deschisă spre un nesfârșit tărâm de posibilități noi? Pentru prima oară, s-a dăruit cu totul unui singur text, atât părțile sale cele mai întunecate, cât și cele mai luminoase și mai exuberante, iar dacă ar fi continuat cu acest filon polifonic, în flux liber, cu multă improvizație, poate că ar fi dat minuni colocviale asemănătoare cu Călătorie la capătul nopții de Louis-Ferdinand Céline de la începutul anilor 1930 sau, cu vremea, monologuri mai riguroase comparabile cu Molloy al lui Beckett de la sfârșitul anilor 1940, dar, indiferent în ce direcție ar fi evoluat, în opinia mea, Crane și-ar fi dat cea mai bună măsură a talentului său scriind la persoana întâi, așa cum face în „Amintiri de război“, ca și în ultimul său roman neterminat și aproape uitat, O'Ruddy, o poveste vie, picarescă, plasată în secolul al XVIII-lea, încă una dintre închipuitele sale mașinării de făcut bani, poate nu grozavă, dar de o mie de ori mai bună decât ternul În serviciu activ, o carte care se ține și menține atenția cititorului prin energia vocii naratorului care povestește la persoana întâi. Nu, nu e răspunsul, dar e încă un pas înainte în căutarea răspunsului, însă Crane a murit chiar în toiul acestei căutări și asta a fost tot: o ultimă creație neterminată la sfârșitul scurtei sale vieți neterminate.

***

În iulie, Crane a rupt legătura cu Reynolds și a început să colaboreze exclusiv cu agentul său literar londonez James B. Pinker, care-i reprezenta și pe Conrad, James și Galsworthy. Pentru ca Pinker să știe la ce să se aștepte în următoarele luni, Crane i-a trimis în jur de 1 august o scurtă scrisoare în care-i spune că povestirile sale „progresează în trei serii“, împărțite în următoarele categorii:

I. Povestirile din Whilomville (care rămân la Harpers).

II. Povestirile despre război.

III. Povești despre viața în Vestul american, cum e „Ora 12“.

Poate că e indicat să țineți minte asta. De pildă, dacă ați putea da temporar povestirile despre război unei reviste, iar cele western, altei reviste, pentru că cele din Whilomville rămân bătute în cuie la Harper's, ar fi minunat.

Minunat sau nu, a tras din greu pe toate cele trei fronturi, iar când a terminat culegerea despre războiul din Cuba, fabrica sa a continuat să duduie, producând alte două cicluri mai scurte de povestiri din război, Povești din Valea Wyoming, trei texte legate între ele despre stră-străbunicul lui Crane care luptase împotriva englezilor și aliaților lor indieni în Războiul de Independență, și o serie compusă din alte patru texte care se petrec într-o țară imaginară, Spitzbergen, a cărei armată duce crunte bătălii împotriva trupelor țării vecine, Rostina. Printre ofițerii din Spitzbergen îi găsim pe colonelul Sponge (numit după câinele preferat al lui S.C.) și pe generalul Ritchie (o reverență pentru tânăra Edith), dar în afară de aceste glume pentru apropiații săi, poveștile sunt sumbre, violente și adesea cutremurătoare. Apoi, cea de-a treia categorie de pe lista lui Crane include mai sus pomenita „Ora 12“, dar și „O partidă de pocher“ și „Zăpadă sub clar de lună“, povestirea în care Jack Potter și Zgaibă Wilson apar pentru ultima oară împreună, intrând călare în orașul War Post ca șerif și ajutor de șerif — un efort decent în felul său, dar care nu se compară cu vârfurile comice din „Mireasa vine la Yellow Sky“.

În afară de aceste povestiri, a avut și proiectul mai ambițios de a scrie un roman despre Războiul de Independență (unul dintre personaje fiind înaintașul său Stephen Crane), dar după ce a meșterit la el câteva luni, s-a lăsat păgubaș, în principal pentru că în Anglia nu avea la dispoziție suficiente cărți pentru documentarea de care ar fi avut nevoie. Așa că s-a apucat de O'Ruddy și, la un moment dat în această frenezie a scrisului, a scrisului neîntrerupt, a reușit să creeze ultimul său text important — o firimitură de doar câteva pagini pe care i-a

trimis-o lui Pinker pe 4 noiembrie cu mențiunea: „Atașez ceva super-extra-bun“. Se dovedește că a avut dreptate.

„Fața întoarsă“ e ultimul cuvânt al lui Crane despre zădărnicia războiului, dar și o privire rece și dură asupra propriei sale morți iminente — ca și cum cele două lucruri ar fi fost, de fapt, unul și același. Redusă la esențialul cel mai pur în termeni de ce și cum spune, povestea înaintează în mici spasme de groază, cu doi soldați care îngroapă un ofițer împușcat mortal în bătălie, asta chiar în timp ce gloanțele respectivei bătălii continuă să zboare pe lângă ei, supunându-i riscului permanent de a fi ei înșiși împușcați mortal înainte să-și termine treaba. Timothy Lean e locotenent în armata din Spitzbergen, un personaj care a jucat deja un rol important în două dintre povestirile precedente, iar el și aghiotantul său privesc la fața vineție a „bătrânului Bill“ care zace la picioarele lor. Lean cheamă doi soldați din linia de foc, să vină și să sape mormântul. „Săpați aici“, spune el, iar soldații înfricoșați se pun pe treabă, unul cu un târnăcop, altul cu o lopată. La scurtă vreme, aghiotantul spune: „Io zic să-l căutăm prin buzunare… după lucruri.“ Lean încuviințează din cap, dar timp de câteva secunde nu face nimic, nereușind să-și ia ochii de la cadavru. În cele din urmă, „se lăsă în genunchi și-și apropie mâinile de cadavrul ofițerului. Dar mâinile îi tremurau deasupra nasturilor tunicii. Primul nasture era roșu cărămiziu de la sângele uscat și locotenentul nu părea să aibă curajul să-l atingă“. În cele din urmă, își face curaj să atingă ceea ce trebuie atins și, după ce recuperează „un ceas, un fluier, o pipă, un săculeț cu tutun, o batistă, o cutiuță cu cartonașe și hârtii“, se ridică în picioare cu o „mină descompusă“ și-l privește în tăcere pe aghiotant. După câteva momente, mormântul e gata. „Nu era o capodoperă — o biată groapă deloc adâncă. Lean și aghiotantul se priviră din nou cu o stranie complicitate mută.“ Deodată, aghiotantul izbucnește în râs, un râs ciudat, de om cu nervii la pământ, care și-a pierdut calmul, aproape de prăbușire. Pe un ton glumeț — o glumă proastă, dar poate necesară —, acesta îi spune lui Lean: „Zic să-l zvârlim înăuntru.“ Ferindu-se să atingă trupul, îl apucă pe mort de haine. „Îl târâră; hoitul fu împins, săltat, răsturnat, alunecând în groapă.“ Aghiotantul îl întreabă pe locotenent dacă „știe slujba“, dar Lean spune că rugăciunile se rostesc abia după ce mormântul a fost acoperit. „Așa se face?“ întreabă aghiotantul, șocat de greșeala făcută. „Ei, atuncea“, strigă el deodată, „haideți să… haideți să spunem ceva cât… încă ne poate auzi.“ Un gând straniu, derutant, dar Lean răspunde pe neașteptate „Bine“ și-l întreabă apoi pe aghiotant dacă el știe slujba. Nicio boabă, vine răspunsul celuilalt. Lean se gândește că poate-și va aduce aminte câteva rânduri și, după ce le comandă celor doi soldați să ia poziție de drepți, mormăie câteva

cuvinte, în timp de ţintaşii din Rostina continuă să tragă în ei: „Oh, Tată, prietenul nostru e acum în apele morţii“ etc., recitând fără să vrea slujba de înmormântare pentru morţii de pe mare. Mai rosteşte câteva fraze bâlbâite, apoi se opreşte, incapabil să continue, dar aghiotantul intervine şi-i mai suflă o replică, apoi încă una care se încheie prin cuvântul milă. „O, Doamne, ai milă“, spune aghiotantul, „O, Doamne, ai milă“, spune Lean, „Milă“, spune aghiotantul, „Milă“, spune Lean. „Apoi îl cuprinse un sentiment nou şi violent, pentru că se răsuci brusc spre cei doi soldaţi şi mârâi la ei: «Umpleţi groapa.»“ Primul capitol se încheie cu fraza: „Tirul ţintaşilor din Rostina era precis şi neîntrerupt.“

Urmează un ultim capitol scurt: unul dintre soldaţi umple o lopată cu pământ, o ţine deasupra cadavrului, ezită, priveşte în jos la faţa vinеţie care priveşte în sus de pe fundul gropii, apoi goleşte conţinutul lopeţii peste picioarele mortului. Locotenentul resimte o imensă consolare: se aşteptase ca prima tranşă de pământ să acopere faţa celui mort. „Asta era o mare bilă albă — ha, ha! — prima lopată fusese golită peste picioare. Ce satisfacţie!“ În următorul moment, bărbatul cu lopata e nimerit în braţ de un glonţ. Lean îi spune să treacă în spate, apoi îl trimite şi pe celălalt soldat „la adăpost“. Va termina singur treaba.

Timothy Lean umplu lopata, şovăi şi, cu un gest de aparent dezgust, aruncă pământul în groapă, unde ateriză cu zgomot — buf. Lean se opri şi-şi şterse fruntea de sudoare — obosit de trudă.

— Poate c-am greşit, zise aghiotantul. Privirea îi pâlpâia prosteşte. Poate c-ar fi fost mai bine să nu-l îngropăm acum. Bineînţeles că dacă mâine avansăm, leşul va fi…

— Lua-te-ar naiba, zise Lean. Mai taci.

Nu era ofiţer superior.

Umplu iar lopata şi goli ţărâna. Ţărâna scotea mereu acelaşi sunet —

buf. O vreme, Lean munci frenetic, ca omul care dă zor ca să scape de o primejdie.

În scurt timp, nu mai rămase la vedere decât chipul vinețiu. Lean umplu lopata […]

— Dumnezeule mare, îi strigă el aghiotantului. De ce nu l-ați întors și voi cumva când l-ați băgat înăuntru? E… Apoi Lean începu să se bâlbâie.

Aghiotantul înțelese. Avea buzele palide.

— Haide, omule, aproape că strigă el rugător.

Lean lăsă lopata pe spate; apoi o zvârli înainte, într-o mișcare arcuită ca de pendul. Când căzu, pământul scoase un zgomot — buf.

4

Erau cu toții vecini, locuiau la o aruncătură de băț unii de alții. Îi legau prietenii și rivalități separate care începuseră înainte și aveau să continue cu mult după anii despre care vorbim, dar în scurta perioadă în care Crane a locuit la Oxted și Brede, toți acești patru bărbați i-au fost devotați. Ford era cu doi ani mai tânăr decât Crane, dar publicase primul roman la nouăsprezece ani, iar în 1897, când cei doi s-au cunoscut, era deja bine ancorat în lumea literară. Wells, cu cinci ani mai în vârstă decât Crane, își publicase deja cele mai renumite romane science-fiction până la întoarcerea din Cuba a lui S.C. și relația lor ocazională s-a transformat într-o prietenie caldă. În lunga sa viață, Wells a publicat o sută de cărți, dar acele prime romane — Mașina timpului (1895), Insula doctorului Moreau (1896), Omul invizibil (1897) și Războiul lumilor (1898) — au rămas cele mai citite și mai

influente dintre operele sale. În ceea ce-l privește pe Conrad, perioada legăturii frățești dintre el și Crane a fost cea în care și-a depășit zidul de incertitudini, reușind cu multă trudă și sudoare să încheie două dintre cele mai durabile opere ale sale. Inima întunericului a apărut în numărul din februarie al Blackwood's Magazine, la mai puțin de o lună după întoarcerea lui Crane în Anglia. Pe 13 ianuarie 1899 (după doar două zile), J.C. îi scria lui S.C.: „Vin să te văd imediat ce termin un putregai pe care-l scriu pentru B'wood. E un putregai — și n-am ce-i face. Tot ce scriu acum e putred. Eu însumi sunt în descompunere. Ar trebui să fiu luat și aruncat la gunoi — lângă pisicile moarte — pentru numele Domnului! Mă rog. Destul. Nu vreau să te plictisesc de moarte în prima ta săptămână în frumoasa Anglie.“ După ce Inima întunericului a fost aruncată lângă pisicile moarte, Conrad și-a continuat chinurile cu Lord Jim (care poate fi considerat cel mai bun roman al său), pe care până la urmă l-a publicat în Blackwood's începând din octombrie. Între timp, la Lamb House din Rye, bătrânul James a publicat, la cincizeci și patru, cincizeci și cinci și respectiv cincizeci și șase de ani, Ce știa Maisie și Comorile din Poynton în 1897, In the Cage și O coardă prea întinsă în 1898 și Vârsta ingrată în 1899. Crane muncea din greu, dar nici cei patru prieteni ai săi nu se lăsau mai prejos. Micul lor colț de Anglie clocotea de cuvinte și e o minune că majoritatea acelor cuvinte sunt citite până-n zilele noastre.

Ford era un șmecher, un snob, uneori enervant și instabil, dar era deștept și pasionat de cărți, știa să recunoască un talent, iar Crane îl simpatiza. „Te înșeli în privința lui Heuffer“, îi scria el unui prieten la jumătatea lui august. „Recunosc că e condescendent. Își tratează condescendent familia. Și pe Conrad. Până la urmă o să-l trateze condescendent și pe Dumnezeu, care va trebui să se obișnuiască cu chestia asta și se vor împrieteni.“ Hueffer și-a schimbat numele în Ford după Primul Război Mondial, dar sub un nume sau altul, a ajuns să publice peste treizeci de romane (trei dintre ele într-o colaborare nereușită, nu prea inspirată cu Conrad), pe lângă numeroase cărți de non-ficțiune și una de memorii. În afară de singura sa capodoperă recunoscută, Un soldat de nădejde (1915), și de Sfârșitul paradei, tetralogia sa aproape la fel de importantă din anii 1920, cea mai mare contribuție a lui la literatură a fost strădania de a populariza munca altora, mai ales prin cele două reviste pe care le-a fondat în diverse etape ale carierei sale: English Review în 1908 (care a publicat contribuții de Conrad, Robert Frost tânăr și T.S. Eliot chiar și mai tânăr) și revista pariziană transatlantic review în 1924 (James Joyce, Djuna Barnes, Gertrude Stein și primele povestiri ale lui Ernest Hemingway). În mai multe articole și cărți memoriale, Ford zugrăvește un portret al lui Crane atât de fantezist, distorsionat și

exagerat, încât observațiile sale sunt aproape lipsite de valoare, dar pe de altă parte, Ford pare să fi fost singurul suficient de apropiat atât de S.C., cât și de Henry James, încât să-și fi făcut o idee despre felul în care se percepeau cei doi și, așa deformate cum ar putea fi, amintirile sale nu sunt chiar pure născociri.

Că James îl amira mult pe Crane, asta știu. Mereu vorbea despre Crane numindu-l „geniul ăla“ și l-am auzit spunând în mai multe rânduri că „era un geniu imens, imens“, repetând întotdeauna de două ori cuvântul „imens“ și accentuându-l a doua oară de parcă ar fi fost scris cu litere cursive. Crane îl șoca pe bătrân, desigur, dar nu era decât un băiețel poznaș care simțea o mare satisfacție atunci când își șoca intenționat unchiul […]

După părerea mea, la începutul relației lor, Crane a suferit la gândul că James nu-l lua prea în serios nici pe el, nici munca lui, și țin minte că l-am asigurat în mai multe rânduri că James îi lua munca cât se poate de în serios. Așa cum și Crane lua munca lui James. La început, îl numea pe James „bătrânul“, chiar și în scrisori, dar într-o zi m-a uimit vorbind despre „maestru“ cu referire la o persoană pe care n-am identificat-o imediat. Când l-am întrebat despre cine e vorba, el s-a întors spre mine cu o expresie aproape disprețuitoare și mi-a răspuns foarte agitat: „Ei, despre bătrân, desigur. El e maestrul nostru, al tuturor! Nu știai asta?“

Henry James la petrecerea din grădina

bisericii din Brede, 23 august 1899

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII COLUMBIA)

Știm însă din alte surse că, deși tânărul și „bătrânul“ nu erau apropiați, se frecventau cu oarecare regularitate și, chiar dacă Crane îl „șoca“ într-adevăr pe James uneori cu felul său neortodox de a se îmbrăca (pantaloni de călărie și cizme cu ocazia vizitelor formale la Lamb House) și cu disprețul boem față de finețurile sociale, au rămas în termeni amicali în toată perioada în care Crane a locuit la Brede. Poate că maestrul avea parte și de șocuri, dar cum să uităm că se prăpădea de râs văzând-o pe tânăra Edith cu cei cinci câini cântăreți?

Îl regăsim pe James în după-amiaza de 23 august, la petrecerea de strângere de fonduri pentru Asociația de Asistență Comunitară, organizată în grădina casei parohiale din satul Brede. Cora amenajase un stand cu mărunțișuri și ghivece de plante; Crane, în costum alb de flanelă și pălărie de paie, a contribuit și el, ducând plantele la trăsurile doamnelor care le cumpăraseră; iar bruneta Edith Ritchie s-a instalat pe post de ghicitoare țigancă „într-o căsuță de vară, la o masă. Ticsită de plicuri cu zahăr și mirodenii pe care le-am vândut pe post de elixir al amorului «țărănușilor locali», cum le spunea Stephen. Henry James a insistat să stea acolo cu mine toată după-amiaza, zăpăcindu-mă și mai tare“. În acea după-amiază, James a fost surprins într-o fotografie cu o gogoașă pe jumătate mâncată în mână, una dintre zecile de gogoși preparate de Vernall la Brede Place după rețeta americană consacrată a Corei. Din păcate, aparatul s-a declanșat fix când n-ar fi trebuit. James e surprins cu ochii închiși și gura întredeschisă, iar degetele sale seamănă cu niște gheare. Când a primit poza, i-a răspuns în scris Corei cu stânjeneală binevoitoare: „Mii de mulțumiri pentru imaginile stranii, la care nu mă așteptam. Alcătuiesc o amintire prețioasă a unui moment romantic. Dar cu siguranță nu din cauza gogoșilor dumitale mă strâmb atât de îngrozitor. Arăt de parc-aș fi înghițit o viespe sau o jucărioară ieftină. Și cât m-am străduit să par frumos. Fără îndoială, m-am străduit prea mult. Dar să n-o arătați nimănui ca pe strădania lui H.J.“

Crane la petrecerea din grădina casei parohiale din Brede, 23 august 1899

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII SYRACUSE)

După câteva luni, când cerul s-a întunecat, iar sănătatea lui Crane a intrat în declin, îngrijorarea inițială a lui James a degenerat într-o

suferință sufletească prelungită și din ce în ce mai intensă. „În timp ce Crane zăcea pe patul de moarte la Brede“, scrie Ford, „James era de-a dreptul într-o stare de plâns. Se ducea până la el de două sau trei ori pe zi, ca să întrebe cu ce-l poate ajuta pe muribund.“ Într-un text scris mai târziu, Ford adaugă: „A suferit imens […] Mă plimbam cu orele cu el pe lângă mlaștină, încercând să-i abat gândul. Dar el vorbea întruna.“ Pasajul se încheie astfel: „N-a fost în apele lui multe zile după moartea lui Crane.“

Când Crane a plecat de la Brede la sanatoriul din Pădurea Neagră, pe 15 mai 1900, James a pierdut legătura cu el și n-a mai primit informații detaliate despre starea sa. Într-un târziu, aflând cât de prost mergeau lucrurile — și cât de alarmantă devenise acea stare —, i-a trimis Corei un cec în valoare de cincizeci de lire, însoțit de o scrisoare. „Sunt șocat să aflu că Crane se simte mai rău — am fost optimist și, în optimismul meu, am presupus că mutarea va avea un efect bun asupra lui. Așteptările optimiste mi-au fost date peste cap! Nici n-am cuvinte să-mi exprim duioșia și tristețea cu care mă gândesc la el. Mi-aș dori să-i pot transmite toate acestea mai direct și mai personal.“ Cât despre cele cincizeci de lire, o îndeamnă pe Cora să le folosească „pentru orice l-ar ajuta mai bine pe tânărul meu prieten suferind. E un modest simbol al afecțiunii cu care mă gândesc la el. Mă grăbesc să scriu — ca să prind poșta. E de la sine înțeles că aștept cu nerăbdare orice fel de vești îmi vei putea da. Îți doresc cât mai mult curaj și speranță, rămân al dumitale și al lui, trup și suflet“.

Scrisoarea a fost trimisă din Anglia pe 5 iunie — ziua când Crane a murit.

***

H.G. Wells lătrând ca un câine în timp ce stătea alături de soția sa și de soții Crane la o masă, la o partidă de imitat animalele, dar și un episod năstrușnic de neînțelegere a diferențelor culturale povestit de Curtis Brown — prin mijlocirea lui Crane însuși. „Povestea lui Stephen despre porumbul dulce merită spusă“, începe Brown, apoi o spune:

H.G. Wells și soția lui, care erau pe atunci vecinii lor, auziseră despre deliciile porumbului american și au vrut să cultive și ei acel soi; așa că au primit câteva boabe ca să le planteze. Crane a povestit că i-ar fi

întrebat anul următor cum ieșise porumbul.

— Foarte bine, a răspuns H.G. A fost chiar gustos.

— Cum l-ați pregătit?

— Să-l pregătim? Nu l-am pregătit. L-am tăiat când s-a făcut cam de cincisprezece centimetri și l-am pus în salată. Nu e bine?

Au fost prieteni doar un an, iar din acea prietenie n-au supraviețuit prea multe urme în afara unei brume de scrisori și a celor câteva observații făcute de Wells despre Crane în texte ulterioare, începând cu eseul important pe care l-a publicat la doar două luni după moartea lui S.C., „Stephen Crane dintr-o perspectivă englezească“. Chiar dacă nu se știu prea multe despre relațiile lor personale, cert e că Wells se afla din întâmplare la Brede Place în noaptea primei hemoragii pulmonare a lui Crane și a fost primul care a sărit pe bicicletă și a pedalat unsprezece kilometri prin lapovița și gerul de decembrie ca să anunțe un medic din Rye și să-l conducă la ei acasă. Wells suferise și el cu plămânii pe când era abia trecut de douăzeci de ani și, cu vremea, Cora l-a inclus în micul cerc de confidenți cărora le împărtășea detalii despre fluctuațiile stării tot mai grave a soțului ei. În timpul unei opriri de nouă zile la Dover în drum spre Pădurea Neagră şi Badenweiler, Crane a fost vizitat de câțiva dintre prietenii săi cei mai apropiați pentru ultima oară, după cum s-a dovedit. „Ultima dată l-am văzut în urmă cu nici șapte săptămâni“, scrie Wells în eseul său. „Era slab, numai pielea și osul, și epuizat, atât de slăbit, încât ne-am mărginit la amintirea unei vorbe de duh, la un salut și urări de bine. Mi se părea cu totul de neconceput să ajungă la sanatoriul din Pădurea Neagră doar ca să moară la sfârșitul călătoriei. O să-mi ia multă vreme să mă împac cu adevărat cu faptul că nu mai e contemporanul meu.“

După care Wells începe să sondeze mecanismele interioare ale literaturii lui Crane, fiind fascinat în primul rând de rigoarea metodei care se regăsește în „alegerea continuă a impresiilor esențiale, în excluderea necruțătoare a informației de dragul informației, în vigoarea sinceră cu care sunt expuse elementele selectate“. Trece mai

departe la analiza câtorva texte anume, începând cu Semnul roșu, apoi continuă cu câteva cuvinte despre indiferența nedreaptă de care avuseseră parte Maggie și Mama lui George, care sunt „absolut esențiale pentru a-l înțelege corect pe Crane“, după care se oprește asupra „Bărcii de salvare“ care, în opinia sa, este „dincolo de orice îndoială, vârful operei sale“. Îndreptându-se spre concluzia articolului de opt pagini, Wells face o observație excepțional de pătrunzătoare despre natura acelei opere, care mi se pare atât de precisă, încât rămâne una dintre cele mai bune descrieri ale lui Crane din tot ce s-a scris despre el: „Se distinge clar ca stil, metodă și tot ceea ce în mod evident nu găsim în cărțile lui, prin expresia literară dată unor imense repudieri.“ Imense repudieri. Wells, un scriitor cu o atitudine față de lume radical diferită față de a lui Crane și cu un stil de a scrie total diferit, înțelege perfect. Crane a desțelenit terenul literar pentru toți cei care aveau să-i urmeze și e „prima expresie a spiritului deschis al unor vremuri noi“.

După cincisprezece ani, în romanul satiric Boon, Wells avea să se exprime chiar și mai răspicat prin cuvintele personajului său principal, care declară la un moment dat: „Stephen Crane — cel mai bun scriitor de limbă engleză din ultima jumătate de secol.“

***

După întoarcerea lui Crane în Anglia, prietenia dintre el și Conrad a continuat exact de unde o lăsaseră în primăvară. A doua zi după întoarcere, Crane i-a trimis două telegrame vecinului său nu prea îndepărtat — prima ca să-l anunțe că sosise cu bine, a doua ca să-l felicite pentru premiul în valoare de cincizeci de guinee câștigat pentru volumul său de povestiri Tales of Unrest. „Sunt nespus de bucuros să aflu că te-ai întors în sfârșit“, începe Conrad scrisoarea datată 13 ianuarie. „Mi-e dor să primesc vești de la tine. Și dă-mi voie să-ți spun din capul locului că Uniforma este (la dimensiunile ei) cea mai bună dintre scrierile tale de la Semnul roșu încoace. Povestea are o vigoare pârguită care pur și simplu m-a încântat […] Penița ta e și mai puternică. Mă simt alt om de dimineață, de când am primit telegrama. Frumos din partea ta că te-ai gândit numaidecât la mine. Aveam de gând să telegrafiez și eu azi, ca să aflu vești. Ei bine, gata cu asta. Știu unde să te găsesc atunci când mă gândesc la tine — adică des, foarte des […] Probabil că ai tolba plină […] Sunt sigur că numai de lucruri bune. O să fie minunat!“

Conrad și-a reluat vizitele, iar când vremea s-a încălzit, întreaga familie a descins la Brede pentru o vizită care a durat peste două săptămâni, timp în care micul Borys, care avea cincisprezece luni, a făcut primii săi pași de unul singur, sub privirile lui Crane și Conrad, care contemplau pajiștea de la fereastra biroului lui Crane. S.C., care-l adora pe băiețel, i-a făcut cadou un câine (Orice băiat ar trebui să aibă un câine!), dar n-a reușit să-și respecte promisiunea că-l va învăța să călărească. Mai târziu în vara aceea, Crane și Conrad au cumpărat împreună, ca parteneri, o barcă de șase metri și jumătate, cu pânze, de la unul dintre prietenii lui Conrad. Barca urma să rămână ancorată șase luni pe an în Rye (aproape de reședința soților Crane) și șase luni în Folkstone (aproape de reședința familiei Conrad) și fiecare familie urma să achite jumătate. Deloc surprinzător, soții Crane nu s-au grăbit să-și achite partea. „Îmi pare tare rău că Stephen s-a frământat în privința plății“, i-a scris Conrad Corei pe 27 august. „Mii de mulțumiri pentru cec.“

În altă scrisoare de la începutul lui septembrie, Conrad i se adresează glumeț lui Crane cu „fârtate“, ceea ce arată când de profund ținea la prietenul său american și cât de dispus era să împărtășească pasiunea lui Crane pentru Vest. Cu greu ne reținem un zâmbet la gândul că cineva născut în Polonia cum era Conrad a folosit acel termen din popor, de cowboy și, indiferent la ce se referă în frazele de început, bunăvoința mesajului e vădită: „Bun. Bravo ție. Ești băiatul cel mai de milioane — mai bun de-atât nici că mi-aș putea dori, deci n-ai de ce să-ți ceri iertare.“ Poate pentru că achitase cu întârziere partea lui de bani pentru barcă, deși e posibil să fi fost vorba de altceva, dar Conrad trece rapid la scopul principal al scrisorii.

Poți să vii? M-aș bucura foarte mult. Și te rog să mă ierți că nu vin eu la tine. Dragă Stephen, sunt paralizat ca o nenorocită de broască-țestoasă în mâl. Nu mă pot mișca. Nu pot scrie. Nu pot face nimic. Dar mă pot simți jalnic și — pentru numele lui Dumnezeu — chiar așa mă simt!

Jess le transmite dragostea ei tuturor ai casei. Transmite-le și de la mine calde salutări și complimente. Să mă anunți cu o zi înainte când vii. Ești un tip de milioane.

Jessie Conrad ne informează despre „vizitele frecvente“ ale lui Crane la Pent Farm, casa în care se mutase împreună cu familia ei după plecarea lui S.C. în război, dar atunci nu s-a mai dus, în ciuda chemării urgente, aproape disperate a lui Conrad. Era prea ocupat să-și împingă stânca în sus pe munte ca să se țină de vizite și, cum avea la rândul său casa plină de musafiri, s-a refugiat din nou la Brown's Hotel din Londra, ca să poată lucra. Oricât de surmenat ar fi fost Crane în acele luni arhipline de dinainte de prăbușirea finală, Conrad a fost mereu prezent în gândurile sale și asta până în ultima clipă.

Deocamdată nu mai pot, Joseph.

În ultima scrisoare a lui Crane, în ultima sa zi la Brede înainte de a pleca la Dover, în călătoria morții spre Pădurea Neagră, nu vorbește mai deloc despre sine. Se gândește însă la situația grea în care se afla prietenul său și caută o soluție să-l ajute.

Dragă Bennett,

îi dictez următoarele doamnei Crane. De dimineață plecăm la Dover. Probabil că știi care e situația mea. Am primit vinul. Îți mulțumesc mult. Vreau să spun ceva despre Lista Civilă. Din câte pricep, faptul că o persoană nu s-a născut în Anglia nu înseamnă că nu poate fi ajutată. În acest moment, mă gândesc în primul rând la Conrad. După părerea lui Garnett, probabil nu va fi niciodată popular în afara cercurilor scriitoricești. E sărac, e un gentleman și e mândru. Soția lui e fragilă și au un copil. Dacă Garnett o să te roage să tragi sfori pentru Conrad, ca să ajungă pe Lista Civilă, te rog să-mi faci acest ultim serviciu și să te adresezi acelei rude ale tale care se pricepe la asemenea lucruri. Contez pe tine.

Al tău,

S.C.

Viața la Brede a continuat cu poticnelile sale, în timp ce soții Crane își făceau numărul de improvizație dezordonată în doi, reușind cumva să supraviețuiască până la sfârșitul anului. În 1899 au avut o mulțime de dureri de cap mici și mari, dar nu și catastrofe majore, doar problemele obișnuite care ar fi putut să apară într-o gospodărie haotică cum era a lor. Mack, servitorul bețiv, a cauzat accidental un incendiu în biroul lui Crane. Au primit o amendă de treizeci și cinci de șilingi pentru că nu au solicitat certificate pentru câini. Și au intrat în conflict cu un crescător de oi din vecini tot din cauza câinilor, care erau lăsați să umble liberi și îi omorau oile. Jessie Conrad:

Într-o zi, când ne-am întors după o plimbare lungă (lipsiserăm două zile), de cum am intrat pe alee ne-am văzut nevoiți să ne ținem cu toții de nas.

Leșuri de oi atârnau în patru sau cinci dintre copacii care străjuiesc aleea spre grădină. Stephen s-a făcut alb ca varul și, furios, a înjurat în barbă. Caii se smuceau speriați de creaturile înfricoșătoare care se legănau în dreptul capetelor lor. A doua zi de dimineață, când am ieșit, toate leșurile dispăruseră și n-am aflat niciodată ce anume a făcut Stephen, în afară de a-l fi înjurat zdravăn pe oier.

Au urmat și alte dureri de cap. La început de iunie, la scurt timp după ce fantoma amabilă căreia i se spunea doamna Ruedy s-a întors la Ohio, au primit altă vizitatoare din America — pe Helen, nepoata lui Crane, cea mai mare dintre cele cinci fiice ale lui William, care fusese expediată în Anglia în schimbul împrumutului de cinci sute de dolari pe care fratele rătăcitor a reușit să i-l stoarcă într-un sfârșit celui avar după mai multe luni de cicăleli politicoase, dar insistente.[117] Pe 16 martie, Crane scrisese: „În primăvară, când Anglia e toată verde și în floare, ai vrea să ne-o trimiți pe Helen?“, iar până la sfârșitul lunii, William le-a trimis banii. Crane n-avea de unde să știe în ce se bagă. Pe vremuri, Helen fusese nepoata lui preferată, o fetiță plăcută, cu talent precoce la desen, care se transformase însă într-o fată-femeie de optsprezece ani furioasă și frământată, iar tatăl ei cel sever și strâns la pungă, care în ultimii ani purtase nenumărate bătălii disciplinare cu ea, a fost mai mult decât bucuros să-i paseze problema fratelui mai

mic.

Cora s-a ocupat de ea, iar pentru început, William i-a răspuns cu câteva scrisori destul de lungi despre Helen — adresându-i-se noii sale cumnate cu „Draga mea Cora“ și semnând cu formula „cu drag“ sau „cu drag, fratele dumitale“ — și în plus a avut grijă să se pună bine și cu fratele său, oferindu-se să-i trimită niște delicatese americane imposibil de procurat, cum ar fi siropul de arțar sau porumbul la conservă. Gesturi care ar fi putut părea stângace, dar reprezentau o încercare onestă de a-și exprima recunoștința față de ei — cel puțin așa părea la vremea respectivă. Judecătorul era îngrijorat mai ales din cauza „persoanelor indezirabile“ cu care fiica sa avea obiceiul să se înhăiteze în Port Jervis („a ajuns la vârsta la care nu-și permite să fie prea democrată“), dar nu și-a exprimat aceste îngrijorări față de fratele său decât în momentul în care Helen era deja pe vaporul care o ducea în Anglia. La scurt timp după sosirea ei, soții Crane au cunoscut-o pe sora lui Kate Lyon și pe nepoata ei de nouăsprezece ani Edith și, cum cele două nepoate păreau să se fi împrietenit la cataramă, ducele și doamna lui s-au grăbit s-o invite pe tânăra, manierata și mereu plăcuta domnișoară Ritchie să stea cu ei la Brede, ca să fie un fel de însoțitoare neoficială a lui Helen. În articolul ei din 1954 despre lunile petrecute acolo, Ritchie ocolește problema comportamentului lui Helen cu observația evazivă că „Helen era sofisticată în unele privințe și infantilă în altele, iar Stephen considera că nu i-ar strica mai multă educație“. Adevărul este că Stephen a vrut s-o dea afară din casă pentru furt. Ce anume a furat, de ce și cum a fost prinsă, iată alte trei necunoscute ale poveștii, dar în urma unor negocieri complexe cu William (care s-a arătat scandalizat de incident și le-a susținut pe deplin planul), în septembrie, Helen a fost trimisă în străinătate, ca să-și continue studiile la școala Rosemont-Dézaley din Lausanne, Elveția, pe care Ritchie o absolvise la rândul ei în acea primăvară. Crane a condus-o personal până acolo, dar cum Helen n-a renunțat la obiceiurile necinstite, împrumutând bani de la colegi fără să-i dea înapoi și inventând un plan absurd de a stoarce bani de la directoarea școlii, sub pretextul că era un împrumut pentru unchiul ei Stephen, viața în Lausanne a devenit atât de nesuferită pentru ea, încât a plecat de la școală în ultima zi din martie 1900, cu mult înainte de încheierea trimestrului. Cum nu aveau unde s-o trimită, soții Crane au îngropat securea războiului și au reprimit-o pe Helen la Brede. Tânăra a rămas cu ei încă două luni, însoțindu-i pe unchiul și mătușa ei la Dover, Calais și Badenweiler, fiind singura persoană din familie care le-a fost alături la final, dar, deși trebuie să fi făcut și să fi spus atâtea în toate acele locuri, niciuna dintre cronicile vieții lui Crane nu menționează vreun cuvânt sau gest al ei. Nepoata cea tăcută,

umbra care era și totuși nu era pe deplin acolo, s-a întors în America împreună cu Cora și cu rămăşiţele unchiului ei, a fost prezentă la înmormântarea din Manhattan, apoi a dispărut din nou în ceață. Se pare că s-a căsătorit de două ori (nu se cunosc detalii) și s-a sinucis în 1922, la vârsta de patruzeci și unu de ani.

***

Oi moarte, incendii accidentale și o fată cu probleme care a fost trimisă de acasă, apoi adusă înapoi, dar principala bătaie de cap a anului 1899 au fost banii, aceeași bătaie de cap de la debutul lui S.C. ca scriitor care se agravase între timp, devenind o migrenă în toată regula, o durere ca și cum cineva ți-ar bate întruna un cui în tâmplă, până-n străfundurile creierului. În lipsa unui leac miraculos, problema era stringentă: cum să câștigi suficienți bani din scris pentru a deveni îndeajuns de solvent ca să-ți scoți cuiul din cap? Crane i-a încredințat această operație lui Pinker, agentul incredibil de generos și harnic care storcea bani pentru povești încă nescrise, pentru proiecte încă neconcepute, și în iureșul creativ din lunile colaborării lor, Pinker a fost inundat de atâtea mii de cuvinte pe care să le vândă încoace și încolo, încât de multe ori făcea eforturi ca să țină pasul. Crane se aștepta să se îmbogățească sau măcar să scape de datorii, dar cum risipa de bani inexistenți continua să crească, îi creșteau și datoriile, așa că a ajuns într-o poziție mai dificilă decât la început. De unde și migrena — și veșnicul cui înfipt în țeastă.

Iată ce-i scrie lui Pinker pe 6 august, într-o scrisoare tipică pentru acele luni:

De această dată îți trimit o poveste excelentă din Whilomville — 4 000 de cuvinte — și în același timp îți telegrafiez agitat. Poate că vei avea bunătatea să mă ierți pentru felul cum trag de tine. În următoarele zece zile am nevoie în total de 150 de lire — nu mai puțin, cum spun irlandezii. Dar tot astfel îi voi câștiga — mai ales din Povestirile din Whilomville, pentru că ele îmi vor aduce bani rapid și garantat. Ieri și azi am făcut 40 din cele 150 de lire, dar, pe toți zeii, ajută-mă, că mor.

Ultimul paragraf al unei scrisori trimise săptămâna următoare lui Pinker:

Dacă vei putea respecta partea ta de înțelegere, totul va merge ca pe roate și te voi bombarda cu manuscrise așa de rău, încât o să te crezi în Parisul asediat.

Cora către Pinker pe 31 august:

Între timp, o să ajungă la fundul sacului. Are un vânzător de vin care amenință că mâine o să trimită o citație dacă nu i se achită imediat nota de 35 de lire […]

Asta n-are nicio legătură cu cele 20 de lire pe care le-am cerut înainte — care să-i permită domnului Crane să-și ia o vacanță de câteva zile [ca să-și conducă nepoata la Lausanne] […] Omul cu vinul trebuie plătit, iar domnul Crane are nevoie de o schimbare, altfel mă tem că va ceda nervos și nu putem îngădui așa ceva.

Cora către Pinker pe 30 septembrie:

Sunt tare bucuroasă că i-ați scris să nu plece în Transvaal. Nu-i permite sănătatea. La Paris a făcut o nouă criză de febră cubaneză, iar condiția fizică nu-i permite să reziste la niciun fel de campanie, oricât ar fi de scurtă […]

P.S. Vă rog să nu-i spuneţi domnului Crane că am zis ceva rău de Transvaal[118].

După o neînțelegere urâtă cu Stokes, noul său editor american, Crane a primit câteva sfaturi de la Robert Barr:

Te descurci de minune atâta timp cât rămâi la penița ta, dar rișți s-o dai rău în bară când te amesteci în afaceri […]

Trebuie să așezi lucrurile întocmai pe făgașul potrivit, lăsând editorii și editurile în seama lui Pinker. Scrie, scrie, scrie orice, dar nu scrisori de afaceri.

Pe 24 octombrie, după un mesaj panicat al Corei, în care se milogea din nou să primească bani, Pinker i-a răspuns direct lui Crane. A fost prima și ultima oară când agentul asediat și exploatat a dat un semn cât de mic de iritare.

Mărturisesc că începi să mă sperii crunt. Mi-ai telegrafiat vineri ca să-mi ceri 20 de lire; luni, doamna Crane plusează la 50 de lire; azi sosește scrisoarea ta în care s-au făcut 150 de lire și chiar mă tem că, în ritmul ăsta, agentul tău ar trebui să fie milionar ca să-ți poată satisface nevoile. Serios vorbind, m-ai băgat în corzi. Doamna Crane spune că i-am trimis „probabil bani domnului Crane care încă nu mi-au parvenit personal“. De fapt, suma a ajuns în prezent la 230 de lire. Nu spun asta ca să te simți obligat față de mine, ci față de propria-ți persoană. Există riscul să stricăm piața dacă o vom inunda brusc cu prea multe povestiri […]

[…] Voi face tot posibilul să adun ceva în următoarele zece zile, două săptămâni.

Cora a ripostat pe 26 cu o tiradă în care o cam ia pe arătură. Citez cel de-al patrulea paragraf:

Haide, domnule Pinker, cum ați putut să-i spuneți domnului Crane să nu inunde piața cu povestiri, ca să n-o strice? E fatal să-i spui așa ceva unui scriitor. Mai ales lui Stephen Crane. Și cum puteți gândi așa,

când piața americană e atât de vastă și neatinsă? Harpers și Saturday Evening Post, plus o singură povestire la McClure, doar astea s-au vândut în America în prezent și ați putea vinde o mie de povestiri ale domnului Crane, dacă le-ați avea.

Mai departe de-atât nu s-a ajuns. După două zile, Cora i-a scris lui Pinker o scrisoare moderată și cu totul cordială, iar după alte cinci zile, Crane i-a trimis acel „ceva super-extra-bun“, ultima lui mare povestire, „Fața întoarsă“.

Pinker a continuat să-i susțină neabătut, iar cei doi au răzbit mai departe, zâmbind mereu în ciuda necazurilor, chiar și atunci când duetul lor de amăgire reciprocă se apropia de finalul celui de-al patrulea act.

Trebuie să ni-l închipuim pe Sisif fericit.

***

Avea să se țină o petrecere. Era obligatoriu, pentru că Edith Ritchie urma să plece și cum s-o lase să plece fără să marcheze ocazia așa cum se cuvine? „Familia mea vocifera de multă vreme să vin acasă“, își amintește ea, „dar soții Crane spuneau că au nevoie de mine — ca să nu rămână singuri-singurei (singuri! când primeau întruna musafiri) la țară, departe de orice. Până la urmă, cum se apropia Crăciunul, trebuia să plec acasă. «Nu», a zis Stephen. «Hai să dăm o petrecere adevărată. O să chemăm toată familia ta, pe prietenii tăi și pe ai noștri. O să fie petrecerea ta. O să facem un bal și o piesă de teatru.»“

Petrecerea urma să fie un ospăț de sfârșit de secol întins pe trei zile, cu cât mai mulți invitați posibil, cu toții găzduiți la Brede pe toată durata evenimentului, iar piesa urma să se numească Fantoma, o farsă scrisă la comun de soții Crane, la care se adăugau contribuțiile (fie și de un rând sau de un cuvânt) lui Henry James, Joseph Conrad, H.G. Wells, Robert Barr, A.E.W. Mason, Edwin Pugh, George Gissing, Rider Haggard și H.B. Marriott Watson, plus numere muzicale furate din operele comice de Gilbert și Sullivan. Fantoma era, desigur, Sir Goddard Oxenbridge, nobilul mâncător de copii care stăpânise pe vremuri casa în care aveau să se adune musafirii.

A fost ultima farsă a lui Crane. Tocmai terminase „Fața întoarsă“ și urma să înceapă o serie de articole despre Războiul Burilor (despre care avea opinii ferme), dar la fel cum întrerupsese lucrul la Mama lui George pentru a ticlui trăsnăile din Pike County Puzzle, de această dată a întors capul în direcția opusă, devenind spiritul călăuzitor și maestrul de ceremonii al unui Carnaval al Nebuniei.

Puck pe moarte punându-și ciubotele pentru o ultimă zbenguială în pădure.

Sau, cu alte cuvinte: lângă zidul închisorii, un condamnat se uită la plutonul de execuție aliniat în fața lui, își fumează calm ultima țigară, după care, refuzând să fie legat la ochi, râde de călăii săi în timp ce aceștia ridică puștile și țintesc.

Fără doar și poate, eroul nostru a făcut destule prostii în scurta și nesăbuita sa viață, dar acea petrecere nu se numără printre ele. Singura problemă a fost că a calculat greșit distanța dintre conceperea planului și punerea sa în practică. Corpul îl trăda pe Crane mai repede decât se așteptase, iar după Crăciun, când a sosit în sfârșit ziua cea mare, cele trei zile și trei nopți de distracție continuă s-au dovedit a fi prea mult pentru organismul lui.

Ritchie:

Am muncit alături de Cora pentru petrecere ca niște roabe — am trimis invitații, am angajat servitori în plus de la Londra. Piesa trebuia scrisă și bătută la mașină și amândouă băteam cu două degete. Trebuia copiată muzica și scrise alte versuri pentru fiecare cântec. Eu am pictat decorul: șemineul imens din hol era fundalul. Am avut de aranjat camere de oaspeți pentru cuplurile căsătorite. Și de transformat foste camere mari și goale în dormitoare, unul pentru bărbați, unul pentru femei. A trebuit angajată o orchestră și închiriate paturi de la un spital local. Cora i-a comandat fierarului din sat zeci de suporturi de fier în care să stea câte două lumânări, care să fie fixate pe pereții lambrisați din hol. Am împletit ghirlande lungi de laur și verdeață și am împodobit pereții cu ele. Am scris bilețele cu cine-pe-cine-însoțește la cină în fiecare seară și le-am lăsat pe paturile tuturor invitaților.

Actorii au sosit cu o zi înaintea celorlalți invitați. După o repetiție expeditivă acasă, am dat o reprezentație de probă cu „Fantoma“ în

acea după-amiază la școala din sat, în fața copiilor. A doua zi, când au sosit ceilalți invitați, ne-am strâns în jur de cincizeci. În acea seară am dat adevărata reprezentație.

Printre cei cincizeci s-au numărat soții Conrad și Wells, dar Mason a fost singurul coautor care a și participat la spectacol. Fiind actor cu experiență, el a primit rolul principal al Fantomei și, deși era o zi de iarnă grea, sala de festivități a școlii din Brede a fost aproape plină. Printre numeroasele replici rostite în fața publicului s-au numărat „În ce lume crunt de rece trăim“ de Conrad, „L-a răpus rușinea de a fi fost surprins alergând după propria pălărie pe Piccadilly“ de Gissing și „Nu da vrabia din mână pe cioara de pe gard, deși cioara de pe gard e de altă părere“ de Pugh. Probabil orchestra despre care povestește Ritchie fusese angajată să cânte doar la petrecere, pentru că un ziar local observă că „melodiile, majoritatea bisate, au fost acompaniate la pian cu mult gust de către doamna H.G. Wells“, apoi adaugă: „La sfârșitul spectacolului […] publicul a cântat «For they are jolly good people», schimbând termenul original din respect pentru doamnele din distribuție.“[119] Alt ziar comentează că „Locuitorii din Brede au toate motivele să le fie recunoscători domnului și doamnei Stephen Crane de la Brede Place pentru că le-au oferit asemenea delicii […] Intrarea a fost liberă, toate cheltuielile fiind suportate de domnul Stephen Crane, inclusiv o prelungire a scenei, pe care a dăruit-o apoi școlii.“

Trebuie să fi cheltuit grămezi de bani pentru acel dezmăț de șaptezeci și două de ore — servitori și muzicieni plătiți, paturi închiriate, două mese pe zi pentru cincizeci de persoane —, dar asta și-a dorit Puck, iar soția lui Puck i-a împlinit dorința și se pare că în primele două zile și nopți a rezistat destul de bine, reușind în orice caz să facă față, dar a urmat balul de pe 29 decembrie, ultima zbenguială nocturnă, și în timp ce noaptea se scurgea încet cu valsuri, cadriluri și un dans american de modă veche, în perechi, orchestra zdrăngănea de zor, iar Wells țopăia pe coridor călare pe o mătură, gazda s-a zăvorât într-o tăcere ursuză, nervoasă. În încercarea de a-și ridica moralul și de a reintra cu orice preț în atmosfera petrecerii, Crane s-a oferit să-i învețe pe câțiva dintre invitații săi britanici să joace pocher, dar aceștia își continuau discuțiile pe alte subiecte în timp ce el încerca să le explice regulile, până când într-un final s-a ridicat și a spus: „În orice cârciumă americană care se respectă, ați fi împușcați pentru că pălăvrăgiți așa la pocher.“ Apoi a ieșit val-vârtej.

Wells: „Ar fi trebuit să am destulă minte ca să-mi dau seama că era tare bolnav și epuizat, dar l-am crezut țâfnos și rezervat. Era, în

esență, artistul neajutorat; nu era stăpân la propria sa petrecere; nu era stăpân în propria lui casă; viața îi scăpase total de sub control; plutea în derivă.“

Poate. În orice caz, prima observație e cu siguranță corectă. Crane era tare bolnav și epuizat, iar târziu în acea noapte, după ce muzicienii au plecat acasă, pe când se afla la parter și zdrăngănea la chitară, a leșinat subit. Capul i-a căzut pe umărul persoanei de lângă el, iar după câteva secunde i-a țâșnit sânge pe gură.

Când și-a venit în simțiri, primul său gând a fost să-i ascundă Corei ce se întâmplase. Ea era deja sus în pat, dar probabil că cineva o trezise, și imediat ce Cora a coborât, Wells a și sărit pe bicicletă, pedalând prin ploaie ca să cheme un doctor.

Ultima fotografie cu Crane alături de câinele său Sponge la Brede Place. Făcută de Cora în 1900.

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

***

Nu toate hemoragiile sunt fatale. Aceea s-a dovedit a fi un avertisment, un semn al problemelor care aveau să urmeze, dar pe moment, medicul a fost de un optimism prudent, iar pe 2 ianuarie, Crane îi scria deja fiului lui Moreton Frewen o scrisoare despre Fantoma („o simplă înșiruire de prostioare fără valoare, menite să-i distreze pe săteni"), iar Cora îi scria lui Pinker că „domnul Crane e iar bolnav — e la pat, dar continuă să lucreze".

Înainte să fie chemat la alte treburi, treaba lui a rămas aceeași ca întotdeauna, așa că a continuat să scrie, atât cât era în stare. O'Ruddy demarase și prinsese deja contur (o scrisoare de la Pinker datată 15 ianuarie confirmă că primise de curând capitolele trei și patru), iar printre articolele politice și povestirile pe care Crane le-a dat gata la începutul anului a strecurat și un proiect comercial de nonficțiune pe care Pinker i-l obținuse de la Lippincott's Magazine din America, o serie de articole lungi cu titlul „Mari bătălii ale lumii". Crane n-a avut timp să se documenteze personal, așa că această însărcinare i-a revenit lui Kate Lyon, care trăia la Londra cu fiica ei și avea nevoie să muncească. Atât din recunoștință față de prietenii ei, cât și pentru munca în sine, Kate și-a petrecut zile întregi la British Museum compilând însemnări bogate despre ciocniri armate din vremuri demult apuse la New Orleans, Badajoz, Plevna, Solferino și Burkersdorf, pe care Crane le redacta, dându-le o formă finală, dar cu timpul a devenit un efort prea mare pentru el, așa că Lyon a scris ea însăși versiunile finale. În paralel cu aceste lucruri și pe lângă toate celelalte responsabilități, Cora colabora cu un tânăr inginer pe nume Frederick Bowen la o invenție la care meșterea de când se întorsese din Războiul Greco-Turc: un filtru cu adevărat eficient pentru bidoanele militare. Mai existaseră încercări de a produce asemenea filtre, dar toate se dovediseră a fi ineficiente și, din câte știm, invenția Corei își făcea treaba în orice împrejurare. Dacă ar fi reușit s-o ducă la bun sfârșit, poate că i-ar fi adus suficienți bani gheață ca să extragă cuiul, dar Cora a intrat în criză de timp și n-a depășit niciodată etapele incipiente ale procesului.

Între timp, necazurile lor bănești au continuat, la fel de sumbre și presante, ceea ce ne face să ne oprim o clipă și să ne întrebăm cum e cu putință ca doi oameni atât de inteligenți să ajungă — iar și iar — în același impas stupid. Majoritatea biografilor lui Crane au sărit s-o acuze pe Cora, dar obiceiurile risipitoare erau în mod evident împărtășite de amândoi, iar Crane era la fel de vinovat ca ea. Nu se

putea abține. Imprudența de care dădea dovadă era mai mult decât o compulsie, o dependență sau o misterioasă tară de caracter, era chiar esența caracterului său, îl definea ca om. Crane era un parior, adică niciodată nu era mai fericit și nu simțea că trăiește mai plenar decât atunci când își asuma riscuri. Impulsul care-l făcuse să iasă, pentru o poveste, în viscol îmbrăcat cu o haină subțire, jerpelită, să dea fuga la război și să se expună tirului inamic, să fie singurul bărbat din încăpere dispus să se arunce în fața unui cuțit ca să împiedice o crimă era același care-l afunda în datorii pe frontul de acasă. Viața obișnuită, pe care o înțelegea la fel de bine ca orice conțopist care de-abia așteaptă să se vadă acasă, în papucii lui, i se părea profund plictisitoare, nu doar pentru că o găsea ternă, mulțumită de sine și ipocrită, ci și pentru că îl făcea să se simtă mort. Cheltuind în exces, risca să piardă tot, dar se simțea mult mai bine agăţat de marginea prăpastiei decât într-un fotoliu confortabil, în faţa unui foc tihnit și cald în vatră. Cum a observat Otto Carmichael cu perspicacitate după ce a petrecut un timp la Havana împreună cu Crane: „Pericolul era distracția lui.“ Și, cum Cora se legăna lângă el, atârnată de aceeași stâncă periculoasă, pentru el niciun pericol nu era prea mare. Nu c-ar fi fost mereu o plăcere sau că n-ar fi suferit din cauza asta, dar avea nevoie de prăpastie așa cum un jucător de pocher are nevoie să mizeze câștigurile dintr-o noapte întreagă pe o singură carte. După care, pe neașteptate, a tuşit cu sânge.

Ernest B. Skinner, medicul de țară care l-a examinat pe Crane în noaptea petrecerii, a conchis că plămânul nu fusese afectat atât de grav încât să se alarmeze. A recomandat o perioadă de odihnă îndelungată, metoda standard de tratament pentru cazurile de tuberculoză considerate ușoare. Thomas J. Maclagen, eminentul specialist de la Londra care a fost chemat să-l examineze pe Crane după trei luni, a făcut aceeași recomandare. Dar nici unul, nici celălalt n-au înțeles că prăbușirea fizică a lui Crane nu era cauzată doar de problemele pulmonare. Și episoadele recurente de febră cubaneză îi subminau sănătatea, iar când a făcut un absces rectal — o fistulă anală prea adâncă pentru a fi îndepărtată —, Crane a suferit groaznic, ceea ce l-a slăbit și mai mult. Avea dureri prea mari ca să mai călărească și simplul act al defecării trebuie să fi fost o tortură. Corpul lui Crane era atacat pe trei fronturi, fiecare suferință slăbindu-i rezistența la celelalte două, dar medicii au continuat să se concentreze asupra plămânilor săi. Tuberculoza era năpasta acelei epoci, iar imensitatea acelei boli i-a făcut orbi la celelalte probleme ale lui Crane. O spărtură în acoperiș poate produce mari stricăciuni într-o casă, dar dacă pereții sunt deja încovoiați, iar fundația se adâncește deja în pământ, e doar o chestiune de timp până când casa se va nărui.

Pe 2 februarie, un colecționar de cărți bogat din Hastings a dat o masă festivă în onoarea lui Crane. La unsprezece zile după moartea lui S.C., o jurnalistă locală care fusese prezentă la reuniune și-a amintit ce impresie îi lăsase Crane în acea după-amiază:

Deja de acum câteva luni […] era limpede că Stephen Crane avea anii, de fapt lunile numărate. L-am întâlnit ultima oară în februarie, în casa unui prieten — bibliofil, ornitolog și artist amator — care locuia în Hastings. Contrastul dintre tânărul autor al „Semnului roșu al curajului“ și ceilalți invitați, toți sănătoși și veseli, era dureros. Sărmanul Stephen Crane avea acea expresie palidă, sleită, agitată, ce prevestește epuizarea nervoasă totală. Nu a băut ceai și nu s-a alăturat conversației generale, ci s-a tot învârtit stingher, căutând ceva de negăsit.

Următoarea criză a avut loc la sfârșitul lui martie. Helen urma să ia trenul de la Lausanne la Paris și, cum Crane era prea ocupat cu munca lui ca să se despartă de biroul său de la Brede, Cora a plecat singură în întâmpinarea oii negre care renunțase la școală. Urma să rămână la Paris timp de câteva zile și să-și cumpere haine înainte de a se întoarce în Anglia. Pe 31 martie, la câteva ore după plecarea Corei, Crane i-a trimis lui Pinker capitolele douăzeci și patru și douăzeci și cinci din O'Ruddy (ultimele pe care le-a scris), cu rugămintea de a-i expedia Corei douăzeci de lire, îngrijorat ca nu cumva „să le fluiere vântul prin buzunare, bietele de ele, prin Paris“. La scurt timp după ce a încheiat scrisoarea, a suferit primele două hemoragii masive, ambele mult mai puternice decât precedenta. Nici de această dată n-a vrut ca cele întâmplate să ajungă la urechile Corei, dar Vernall a încălcat instrucțiunile primite, trimițând în cele din urmă o telegramă la Paris pe 3 aprilie. Cora s-a întors într-un suflet, iar din clipa aceea și până pe 5 iunie, lumea ei s-a făcut din ce în ce mai mică până când a dispărut.

Maclagen a fost chemat la recomandarea cuiva de la ambasada americană, care i-a spus Corei că era cel mai bun specialist în plămâni din Londra, dar după ce s-a deplasat până la Brede și i-a taxat cu cincizeci de lire pentru consult, medicul le-a recomandat să aștepte să vadă cum decurg lucrurile. Cora a interpretat optimist vestea, dar după ce a completat un cec cu o sumă de care nu dispunea, s-a văzut nevoită să-l sâcâie pe Pinker să-i depună cincizeci de lire în bancă înainte ca cecul să fie refuzat. Tot așa au stat lucrurile și în aprilie și

prima parte din mai.

William către Cora pe 7 aprilie: „Suntem tare îngrijorați și întristați din pricina stării lui Stephen. Așteptăm vești cu sufletul la gură.“ Și adaugă: „Mă tem că în acest moment nu vă pot ajuta cu bani. Contul meu din bancă a secat de tot.“

Cora către Clara Frewen pe 11 aprilie: „Luni noapte l-am mutat pe soțul meu la parter, în camera cu lambriuri de stejar. Pare pe zi ce trece tot mai slăbit și mă frământ cumplit. N-a mai făcut hemoragii, dar suferă atât de rău din pricina abcesului, care e prea adânc pentru a fi spart din afară, mai ales în starea lui de slăbiciune. Nădăjduim să-l putem scoate la soare în zilele calde.“

Cora către Pinker pe 11 aprilie: „A avut o zi și o noapte liniștite, fără hemoragii, și se alimentează bine. Boala lui va fi de durată și voi avea cheltuieli uriașe […] Credeți-mă, domnule Pinker, a fost o chestiune de viață și de moarte să chemăm Specialistul încoace. Trebuia să fac pe dracu-n patru. Poate că n-ați trecut pe la birou sâmbătă sau vineri. A trebuit să-i scriu și lui Lippincott când v-am scris dumneavoastră. În astfel de momente, nu ne împiedicăm de formalități și aproape că m-am zăpăcit. Vă rog să mă iertați dacă am părut nepoliticoasă față de dumneavoastră.“

William către fratele său pe 13 aprilie: „Zi de zi, ediția matinală a ziarului nostru publică un comunicat de la Londra cu ultimele vești despre tine. Dar pentru noi nu sunt de-ajuns și așteptăm cu nerăbdare scrisorile tale.“

Cora către Wells pe 15 aprilie: „N-a mai avut hemoragii de lunea trecută. Doctorii spun că dacă rezistă până joia viitoare — zece zile —, atunci va fi în afara pericolului. După care va trebui să hotărâm ce facem pe viitor. Mă tem că va trebui să renunțăm la Brede Place și să mergem într-un loc mai întăritor, la mare.“

Cora către Wells pe 25 aprilie: „Stephen nu e în stare de scris scrisori, așa că răspund eu la scrisoarea foarte voioasă pe care i-ai trimis-o. Sunt tare îngrijorată pentru el. Problemele cu plămânii par să fi trecut! După controlul de azi, doctorul a spus că plămânul drept nu e deloc afectat. Problema este acel abces înfiorător care pare să se spargă din când în când în măruntaiele lui — sau în rect — și care-i provoacă cea mai cruntă agonie. Și-l sleiește de puteri într-un ritm alarmant. Tot din cauza abcesului pare să se fi stricat și la burtă. Așa că e foarte slăbit. Și în fiecare zi are accese de febră (febră cubaneză) timp de o oră sau două. Se pare că săptămâna trecută n-a mai avut friguri. Iar peste trei

sau patru săptămâni speră să plece într-o călătorie pe mare. Scrie-i când ai răgaz. Oamenilor bolnavi li se năzare că prietenii îi neglijează și se miră că primesc atât de puține scrisori etc. Desigur, până acum i-am citit eu mai întâi toate scrisorile și cred că e mai bine ca multe dintre ele să nu ajungă la el — dacă mă înțelegi.“

Maclagen către Cora pe 2 mai: „Îmi pare tare rău să aflu vești așa de proaste despre domnul Crane. Până acum a dat dovadă de o capacitate de refacere atât de bună, încât cazul său cu greu poate fi privit cu pesimism. Dacă veți considera necesar să-l examinez din nou, e suficient să mă anunțați printr-o telegramă și voi veni.“

Cora către Pinker pe 5 mai: „Doctorii spun că domnul Crane trebuie să plece din Anglia ca să se refacă. Mai întâi în Pădurea Neagră. Ceea ce înseamnă o mutare costisitoare de-acum într-o săptămână. Vă puteți descurca într-un fel să ne trimiteți un avans? Starea domnului Crane nu s-a înrăutățit, iar plămânul drept rezistă, doar că trebuie să facem această schimbare neîntârziat. Vom merge la o mică pensiune din Pădurea Neagră și vom închiria Brede Place așa cum e. Va trebui să angajez o infirmieră, iar doctorul va veni cu noi. E o călătorie foarte costisitoare, dar e o chestiune de viață și de moarte și trebuie făcută. Vă rog, spuneți-mi ce să fac. Îi puteți telegrafia lui Stokes pentru un avans sau poate lui Metheun sau poate pentru serial? Vă rog să-mi răspundeți urgent. Această climă pare pur și simplu mortală pentru plămâni. Necazuri.“

Alfred T. Plant (avocatul lui Moreton Frewen) către Cora pe 7 mai, explicând intenția clientului său de a achita toate datoriile soților Crane: „Am primit scrisoarea dumneavoastră din data de 5 luna curentă și tot ce vă pot spune este că v-am cerut lista datoriilor la solicitarea expresă a domnului Frewen, care e nerăbdător ca această problemă să se rezolve, pe cât posibil […] Cred că i-a scris direct doctorului Skinner și sunt convins că face tot ce-i stă în putere ca să vă ajute.“

William către Cora pe 10 mai: „Am primit telegrama dumitale și o scrisoare de la doctorul Skinner. Deplângem situația, dar chiar nu pot trimite în acest moment o sumă de bani care să merite efortul. De ani de zile n-am mai fost atât de strâmtorat.“ După care: „Se pare că ar fi preferabil ca Helen să se întoarcă acasă.“

Conrad către Cora pe 10 mai:

Scrisoarea ta mă întristează nespus și-mi confirmă temerile în legătură cu situația voastră materială. Rândurile tale mi-au provocat multă frământare și multe gânduri triste. Îți închipui că dacă v-aș fi putut ajuta în vreun fel, n-aș fi așteptat să fiu rugat în niciun fel. Am tăcut pentru că mă simt la rândul meu neputincios. Nu am nici relații, nici influență și nici mijloace. Supraviețuirea de zi cu zi e un motiv de îngrijorare pentru mine. Ce pot face? Le sunt deja dator celor doi editori ai mei, sunt în urmă cu lucrul și nu cunosc pe nimeni care să poată fi de vreun folos. Nu-mi stă în putere nici măcar să-mi risc propriul viitor ca să vă ajut pe voi. Dacă mi-ar sta, aș face-o fără să șovăi ca să-l salvez pe Stephen, atât de mult țin la el și atât de mult îl admir pentru geniul său. Dar viitorul meu, așa cum e, e deja amanetat. Nici nu-ți închipui cât mă doare că îți scriu aceste cuvinte. De când am primit scrisoarea ta, aproape că nu m-am mai putut concentra. Rudele lui Stephen nu pot pune umărul?

Iartă-mă că nu spun mai multe. Sunt prea trist.

A fost o călătorie dificilă și inutilă, dar doctorii spuseseră că era singura șansă a lui Crane și, deși Cora înțelesese, probabil, cât de infimă era acea șansă, a strâns bănuț cu bănuț din toate sursele disponibile, în principal de la Moreton Frewen și Lady Randolph Churchill, care a cerut bani în numele ei, iar pe 15 mai a plecat de la Brede împreună cu soțul ei muribund, cu doctorul Skinner, două infirmiere, nepoata Helen, servitorul Richard Heather și câinele Sponge. Crane a fost transportat pe o targă până la Rye, unde a fost urcat într-o trăsură pentru invalizi și dus la Dover, împreună cu restul grupului. Cora rezervase camere pentru toată lumea la Lord Warden Hotel, cu vedere la Canalul Mânecii; în acea săptămână, marea a fost agitată, traversarea spre Calais fiind prea riscantă, așa că au rămas acolo mai mult decât fusese prevăzut, nouă zile cu totul, timp în care Cora a suferit adesea de foame ca să se încadreze în bugetul redus.

Conrad a venit pe 16, Wells pe 17 și Barr pe 19. „Exista un firicel de speranță că-și va reveni“, își amintește Barr, „dar mie mi se părea deja mort. Când vorbea sau mai degrabă șoptea, dădea dovadă de același umor dintotdeauna. I-am spus că peste câteva săptămâni, când se va simți mai bine, voi veni și eu la Schwarzwald, ca să dăm câteva raite împreună cât va fi convalescent. De față cu soția lui, a răspuns pierit: «De-abia aștept», dar mi-a zâmbit și mi-a făcut încet cu ochiul, de parcă ar fi spus: «Al naibii pișicher, știi foarte bine că n-o să mai dau

nicio raită pe lumea asta.»“

Wells ar fi vrut să-l revadă pe Crane pe 21, dar aceea era ziua în care grupul urma să părăsească Anglia, iar Cora i-a scris pe 20 că „Infirmierele sunt de părere că e mai bine ca Stephen să nu primească pe nimeni înainte de plecare. E mai bine pentru el ca mâine să stea singur, în liniște, așa că am să te rog, cu părere de rău, să nu vii“. Dar călătoria s-a amânat o dată și încă o dată, permițându-i lui Conrad să-i mai facă o vizită pe 23, cu o zi înainte să reușească, în sfârșit, să plece. A fost o pură întâmplare, dar pare nimerit că el a fost ultimul dintre prietenii lui Crane care l-a văzut în viață.

După nouăsprezece ani, avea să scrie:

L-am văzut pe Stephen Crane la câteva zile după sosirea lui la Londra. L-am revăzut pentru ultima oară în ultima sa zi în Anglia. La Dover, într-un hotel mare, într-o cameră cu o fereastră imensă care dădea spre mare. Era foarte bolnav, iar doamna Crane îl ducea undeva în Germania, dar dintr-o singură privire aruncată chipului său pierit am înțeles că e o speranță cu totul și cu totul zadarnică. Ultimele cuvinte pe care mi le-a șoptit au fost: „Sunt obosit. Să le transmiți copilului și soției tale dragostea mea.“ Când m-am oprit la ușă ca să-l mai privesc o dată, am observat că-și răsucise capul pe pernă și privea melancolic pe fereastră la pânzele unui cuter care se zărea plutind domol ca o umbră întunecată pe fundalul cenușiu al cerului.

Jessie Conrad oferă ceva mai multe detalii despre evenimentele din acea ultimă zi în articolul ei din 1926:

Conrad mi-a spus apoi că a stat de vorbă cu muribundul, care n-a putut să-i răspundă decât prin semne și câteva cuvinte gâfâite, rostite aproape în șoaptă. Acea ultimă imagine a lui Stephen întins pe pat, cu ochii lui minunați ațintiți asupra navelor care se vedeau pe fereastra deschisă, vocea lui pierită și targa pe care a pornit în călătoria sa de pe urmă s-au întipărit adânc în mintea soțului meu. Țin minte ce mi-a spus când ne-am reîntâlnit la hotel […] „S-a terminat, Jess. Știe și el că totul e zadarnic. A acceptat doar ca să-i facă pe plac Corei, pentru că ar fi preferat să moară acasă!“

Traversarea spre Calais pe 24, apoi un popas de două sau trei zile la un hotel din Basel, iar pe 28, mai departe spre Badenweiler, lângă Pădurea Neagră, destinația finală a călătoriei lor zadarnice, epuizante și costisitoare spre nicăieri. S-au mutat într-o casă mare de pe Luisenstrasse numărul 44, zisă și Vila Eberhardt după numele proprietarului ei. Doctorul care a preluat cazul se numea Albert Fraenkel. Cum n-avea altceva de făcut înainte să moară, Crane și-a făcut de lucru în orele pustii dictându-i pasaje răzlețe și episoade incomplete din O'Ruddy Corei, care era și ea tot mai dărâmată. Cinci zile de nimic, apoi iar nimic până când, pe 3 iunie, Cora i-a scris lui Frewen două scrisori, una scurtă despre căutarea unor investitori pentru filtrul ei pentru bidoane și alta mai lungă, care se încheie astfel: „E îngrozitor că trebuie să-mi pun așa problema, să scriu că nu știu ce să fac dacă Dumnezeu mi-l ia pe soțul meu. Ce-o să mă fac? Nu mai pot scrie despre asta."

Scrisoarea începe cu recunoașterea întârziată, sfâșietoare că Dumnezeu chiar îi va lua soțul, după care sare haotic de la iritarea doctorului față de diagnosticul britanicilor la găsirea unei persoane care să termine romanul neterminat și la toate cheltuielile cu cazarea, mâncarea, îngrijirile medicale și spălatul rufelor, din moment ce „uneori, așternuturile domnului Crane sunt schimbate de trei ori pe zi": „Nu am decât vești triste să vă dau. Se pare că șansele să se vindece sunt mici. Febra pare a fi fără de leac. Asta nu doar din cauza plămânului, ci sunt urmările febrei galbene și ale febrei cubaneze." Mai târziu adaugă: „Mintea soțului meu nu se odihnește niciodată. Retrăiește totul în vise și vorbește tare întruna. E de-a dreptul cumplit să-l aud cum încearcă să facă schimb de locuri în «barca de salvare»! Ieri era să-mi pierd mințile, iar infirmiera mi-a dat un medicament care m-a ajutat să dorm câteva ore, așa că azi sunt din nou revigorată. El se frământă din cauza datoriilor noastre și pentru că nu ne permitem să trăim aici. Așa că ieri i-am spus că am 300 de lire bani gheață, iar de atunci e mulțumit. Cred că de fapt e îngrijorat pentru viitorul meu. Așa că fac tot posibilul ca să-i liniștesc biata minte obosită."

…nu știu ce să fac dacă Dumnezeu mi-l ia pe soțul meu. Ce-o să mă fac?

La un moment dat, pe 4 iunie, Crane a avut o ultimă clipă de luciditate și i-a șoptit Corei: „Plec de aici domol, cu gânduri bune, ferm, hotărât, invincibil". Când ea a ieșit din cameră, el s-a descompus într-o obscuritate de durere și delir semiconștient. Doctorul i-a injectat morfină, iar a doua zi la trei dimineața era deja mort.

Povestea se termină cu aceste notițe îndurerate și incoerente luate în

grabă de Cora cândva pe 5 iunie:

Scrie-i d. Skinner de morfină…

„Aia l-a îndepărtat.“

„Tu poți să le opreşti, ea nu.“

„Cârpaci amărât, o să-i spun lui Skinner cum a fost în Bali și m-a furat…“

Către infirmieră: „Știai că d. Bruce nici n-a auzit de el?“ A venit doctorul.

4 iunie ora 20 — i-a făcut injecție cu morfină — s-a dus drept la inimă, am văzut contracțiile musculare A văzut și dr., a încercat să-i injecteze camfor ca să-i resusciteze inima. A doua zi dr. a zis: „Mă veți putea ierta?“ Ce-o fi vrut să spună? nici nu îndrăznesc să mă gândesc.

Apoi acest urlet al lui Henry James de pe 7 iunie, când a aflat vestea morții lui Crane: „Ce sfârșit brutal și absurd — ce catastrofă totală, de neiertat! Pentru mine avea atâta potențial și forță!“

6

Îmbălsămat în Freiburg, apoi transportat cu trenul, vaporul și un alt tren până la Londra, trupul neînsuflețit a fost dus la o casă funerară de pe Baker Street, numărul 82, aproape vizavi de numărul 221b, adresa

inexistentă la care locuiește şi lucrează detectivul fictiv Sherlock Holmes. Bărbatul care l-a inventat, Arthur Conan Doyle, care-l cunoscuse și admirase pe Crane, i-a spus unui jurnalist că dintre toți scriitorii americani noi, tânărul său prieten era singurul cu „o tușă de geniu“. În zilele și săptămânile următoare, zeci de scriitori de pe ambele maluri ale Atlanticului au ținut să comenteze la rândul lor. Datorită celebrității sale și pentru că părăsise „planeta albastră“ mult mai devreme decât ar fi fost de așteptat, moartea lui a ținut prima pagină în toate micile și marile orașe din America și Marea Britanie. A avut parte de necrologuri generoase, neutre și ostile (New York Tribune l-a atacat iar), dar toate au fost publicate la loc de cinste, cu titluri de-o șchioapă. Au urmat articolele scrise de prieteni și colegi, începând cu „Moartea lui Stephen Crane — o mare nenorocire pentru noi toți“ de Edward Marshall, publicat pe 10 iunie, urmat în lunile următoare de evaluări critice ale operei sale, cel mai valoros fiind eseul lui Wells, care i-a cerut iertare Corei că nu-l lăsase inima să vină la casa funerară să vadă trupul neînsuflețit al lui Crane. „Aceste lucruri […] mă aruncă de-a dreptul în hău“, i-a scris el. „Acea întâlnire mi-ar fi adus prea puțină alinare și prea multă suferință și am păstrat atât de vie în minte imaginea cu el liniștit și tihnit în fața ferestrei deschise spre mare, încât n-aș vrea s-o tulbur și s-o slăbesc privind ceva ce nu mai este el.“

Alți prieteni n-au fost la fel de sensibili și timp de aproape o săptămână s-au perindat ca să-l vadă pentru ultima oară pe Crane, al cărui chip mort era vizibil printr-o ferestruică tăiată în capacul sicriului. Printre cei care au venit s-au numărat Joseph și Jessie Conrad și Curtis Brown. Biroul de pompe funebre era mic și bătător la ochi, își amintește Brown, iar când femeia care se ocupa de el a înțeles în sfârșit de ce venise, s-a luminat și i-a spus: „Afară, sub arcadă.“

Am ieșit și am traversat galeria vecină până într-o curte mare și pătrată care dădea spre grajduri, înconjurată din trei părți de boxe acoperite și cu niște căruțe strânse în mijloc. În două sau trei boxe erau cai; dar restul erau goale, în afară de una singură, în care se afla un postament pe care stătea un sicriu, cu fața vechiului meu prieten vizibilă prin sticlă. Părea să fi suferit crunt. Nu mai era nimeni în jur. Am rămas o vreme acolo, gândindu-mă la plimbările noastre împreună; apoi am plecat agale, cu inima grea.

Monumentul familiei Crane din cimitirul Evergreen, Hillside, New Jersey. Numele

și datele părinților lui Crane sunt pe fața pietrei funerare.

Crane și fratele său Townley sunt comemorați pe una dintre laturi, iar pe cealaltă parte

sunt alți trei frați: George, Wilbur și Mary Helen

(FOTOGRAFIE DE SPENCER OSTRANDER)

Oricât de sumbră trebuie să fi fost atmosfera casei mortuare londoneze, cu sicriul lui Crane azvârlit undeva în curte, într-o boxă goală dintr-un grajd, înmormântarea americană a fost și mai și. Crane îi spusese Corei că-și dorea să fie îngropat lângă părinții săi, la locul de veci al familiei, în cimitirul Evergreen din Hillside, New Jersey și, în timp ce William organiza ceremonia la o biserică din sudul Manhattanului, pe 17 iunie, Cora a părăsit Anglia cu rămășițele soțului ei, cu nepoata soțului ei, Helen, cu Sponge și încă un câine de la Brede pe nume Powder Puff. Au sosit la New York pe 27, în toiul unui val de căldură prematur, iar a doua zi dimineață s-au dus la înmormântare. Townley se ofilea la Azilul pentru Boli Psihice Cronice Binghamton, dar toți ceilalți frați și surori ai lui Crane au fost prezenți — Wilbur, Edmund, Mary Helen, George și William —, ca și ceilalți membri ai familiei Crane. Sicriul a fost purtat, printre alții, de Ripley Hitchcock, Willis Brooks Hawkins și John Kendrick Bangs de la Harper's, dar n-au fost prezenți nici Howells, nici Bacheller, nici Linson, nici Senger, niciunul dintre „indienii" din clădirea Ligii Studenților la Arte, niciunul dintre camarazii de tinerețe ai lui Crane. Pentru a prezida adunarea și a ține slujba, William l-a ales pe reverendul James M. Buckley din Newark, redactor-șef la Christian Advocate, care fusese pe vremuri prieten cu reverendul Crane, un fanfaron ipocrit care știa prea puține sau mai nimic despre cine fusese Stephen Crane. A vorbit îndelung și solemn despre credința înfocată a tatălui și a bunicului matern al lui Crane, a deplâns tragedia de a muri pe pământ străin și l-a comparat pe răposatul autor cu Shelley, „un meteorit ce strălucește orbitor pe cer, apoi se stinge". Şi-a încheiat discursul apoteotic criticând opera de tinerețe a lui Crane pentru excesul de „cuvinte colorate", chiar dacă în ultima vreme parcă se pocăise și scrisese texte mai puțin contestabile.

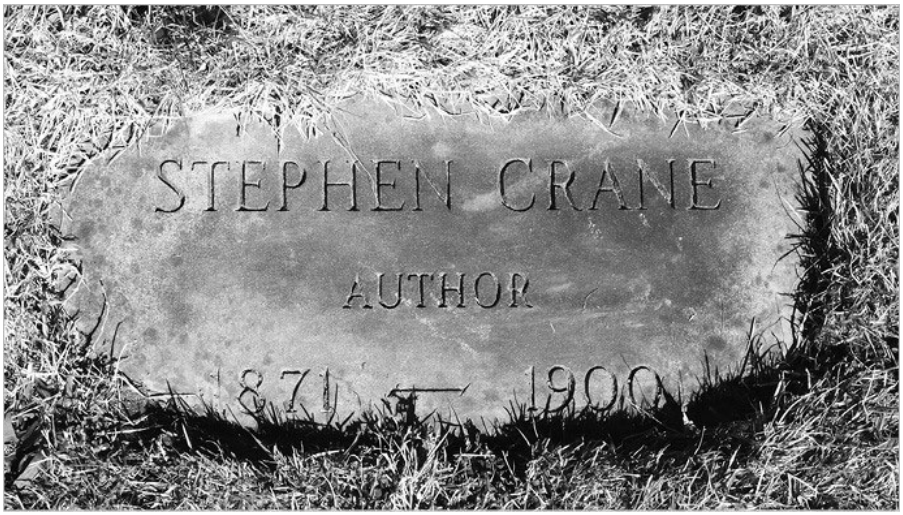

Placa de la mormântul lui Crane din cimitirul Evergreen, Hillside, New Jersey.

Inscripția este: „Stephen Crane — Autor — 1871-1900“

(FOTOGRAFIE DE SPENCER OSTRANDER)

Diferiți jurnaliști au primit misiunea de a relata despre eveniment, printre care și Wallace Stevens, care avea douăzeci de ani, era proaspăt absolvent de Harvard și lucra temporar ca jurnalist înainte de a urma studii de drept. Cu doar opt ani mai tânăr decât Crane, viitorul prinț al poeziei americane din secolul XX s-a întors în acea după-amiază în apartamentul său din Greenwich Village și și-a notat în jurnal:

Azi-dimineață am fost la înmormântarea lui Stephen Crane la Central Metropolitan Temple de pe Seventh Avenue, lângă Fourteenth Street. E o biserică mică și era plină cam o treime. În general cu oameni din clasele de jos, care păreau să fi intrat acolo ca să aibă ceva de făcut. Erau o mână de bărbați și femei care păreau a fi din lumea literară, dar arătau jalnic, drojdia societății. L-am recunoscut pe John Kendrick Bangs. Toată povestea a fost îngrozitoare. Rugăciunile au fost de mântuială, corul a fost și mai rău de atât, cu excepția imnului „Nearer My God to Thee“, singurul imn potrivit pentru înmormântări pe care l-am auzit vreodată. Discursul a fost absurd. Individul mi s-a părut

caraghios de la început și până la sfârșit. A vorbit despre Gladstone + Goethe. Apoi — pe ideea de moarte prematură — l-a târât în discuție pe Shelley; iar apropo de opera răposatului, s-a referit la Hawthorne. Într-un final a ajuns la Judecata de Apoi — și totul cu cele mai delicate, mai suave și mai lunecoase gesturi —, când pământul și marea vor înapoia morții. Câteva dintre figurile care se vor arăta în acea zi mi-au scăpărat prin minte — iar bietul Crane arăta ridicol printre ele. Dar a trăit o viață curajoasă, ambițioasă, de trudă. Cu siguranță merita ceva mai bun decât această slujbă absolut banală, găunoasă și stupidă de la care tocmai m-am întors. În timp ce dricul huruia pe strada pietruită în arșița soarelui, fără ca cineva să-l bage în seamă, urmat la o oarecare depărtare de doar patru sau cinci trăsuri, mi-am dat seama de un lucru pe care-l intuisem vag și înainte: eroii au puțini adoratori.

De aceea sunt puţini eroi.

***

Cora și-a petrecut următoarele trei săptămâni în America, în principal în gazdă la noile ei rude din Port Jervis și împrejurimi, făcând plimbări și povestind cu micile ei nepoate, care au îndrăgit-o așa cum o îndrăgeau toți copiii, înțelegându-se aparent de minune cu Edmund, care i-a oferit albume vechi cu tăieturi din ziare ale fratelui său, dar nu la fel de bine cu noile ei cumnate (pe care probabil că le deruta), și străduindu-se să lege relații cordiale cu William. Era esențial să se înțeleagă cu el, din moment ce amândoi urmau să se ocupe de testamentul întocmit de Crane împreună cu avocatul Plant la sfârșitul lui aprilie, în care William era numit executorul său american, iar Cora („draga mea soție Cora Howorth Crane“) era beneficiara tuturor veniturilor sale literare, prezente și viitoare. Ea avea deci unele pretenții financiare și, cum Răni în Ploaie, Povestiri din Whilomville și „Mari bătălii ale lumii“ erau toate la un pas de publicare, asta pe lângă drepturile de autor de la cărți mai vechi, care continuau să vină cu țârâita, avea toate motivele să stea liniștită în viitorul apropiat. Dar William era prea abil pentru ea și, încetul cu încetul, printr-o serie de mașinațiuni legale, a lăsat-o pe dinafară. Fratele său mai mic îi rămăsese dator, s-a justificat el. Toate acele împrumuturi pe care i le acordase de-a lungul anilor nu fuseseră returnate, iar de când Cora îi

preluase obligaţiile, toate sumele obținute din drepturi de autor aveau să-i revină lui, nu ei — până la stingerea totală a datoriilor, ceea ce, desigur, n-avea să se întâmple niciodată. Totul legal și pe față, dar după orice standarde etice, morale sau ale reverendului Buckley, absolut dezgustător.

Asta amintește de vechea fabulă a lui Esop despre furnică și greier. Furnica (William) trudește din greu toată vara ca să se pregătească de iarnă, în timp ce greierul (Crane) țopăie și cântă toată vara, fără să se gândească la viitor. Vine iarna, iar când greierul se înființează dârdâind și lihnit de foame la ușa furnicii și-i cere de mâncare, furnica îi spune s-avem pardon, amice, de ce ți-aș da ceva? Toată vara te-ai ținut numai de distracții stupide, în timp ce eu munceam aici de mă speteam, iar acum te aștepți să plătesc eu pentru greșelile tale? Îmi pare rău, dar nu-i corect și n-o să fac asta. Așa că-i trântește ușa-n nas greierului și-l lasă să moară în frig.

William, care pe vremuri își riscase viața pentru a salva un negru de la a fi linșat, se transformase în Uriah Heep. Poate că sună dur, dar ce altceva să spui despre un om care a publicat o singură carte (în 1910) cu titlul A Scientific Currency[120]?

***

Cora s-a întors în Anglia, învârtindu-se fără rost aproape un an, străduindu-se să se afirme ca scriitoare freelance. În ciuda ajutorului și încurajărilor primite de la soții Frewen și de la Curtis Brown, rezultatele au fost jalnice. Stokes nu era dispus să-i plătească un avans pentru proiectul biografiei lui Crane și, deși a reușit să termine și să vândă una sau două dintre povestirile neterminate ale lui S.C., plus câteva texte scurte proprii, în cele din urmă s-a lăsat păgubașă și s-a întors în America. O vreme s-a aciuat în provincie, în Kentucky, în casa unei femei pe nume Lyda Brotherton, o rudă îndepărtată a lui Kate Lyon, dar cum banii îi erau pe sfârșite, iar în față nu se vedea decât un zid, a plecat din Kentucky, a făcut un salt în trecut și s-a întors la viața pe care o dusese pe când își spunea Cora Taylor.

„Cea mai puțin plicticoasă parteneră a unui scriitor din toată istoria literaturii americane“, cum a descris-o A.J. Liebling în 1961, Cora fusese împreună cu Crane doar trei ani și jumătate, iar după un an de doliu, a trebuit să găsească o cale de a-și continua viața fără el. Poate

că întoarcerea la Jacksonville n-a fost cea mai înțeleaptă decizie, dar succesul pe care-l avusese acolo la jumătatea anilor 1890 era singurul lucru cu sens pe care-l făcuse pe cont propriu și cu siguranță era un mod mai bun de a-și petrece viața decât să stea și să se uite la un zid.

Pentru a invoca iar Evanghelia după Ioan, așa cum face Crane la finalul Monstrului: Cel fără de etc… să arunce cel dintâi etc… asupra ei.

A durat o vreme până să-și regăsească vechile cunoștințe și să-și reia relațiile cu cei mai bogați și mai influenți dintre foștii ei clienți, dar odată ce banii au început să intre, ungând roțile afacerii, Cora a devenit patroana unui nou stabiliment numit The Court, aflat la intersecția dintre străzile Davis și Ward. Înalt de două etaje și ocupând colțul unei străzi, era de această dată un bordel în toată regula, cu fete care locuiau în clădire și o listă de băuturi care includea tărie, dar noul club era mult mai elegant decât fusese vreodată Hotel de Dreme: un palat al plăcerilor autentic și ultramodern, pentru bărbați cu dare de mână aflați în căutare de divertisment, relaxare și trupuri de femei tinere.

Afacerea a mers strună, iar în câţiva ani, Cora a devenit o femeie înstărită şi prosperă, dar încetul cu încetul, chiar în timp ce se pregătea să deschidă un al doilea Court într-un oraș de pe malul mării, la treizeci de kilometri est de Jacksonville, busola ei interioară a început să se clatine, iar viața a cotit-o ușurel spre Tărâmul Straniului. Consecințele au fost catastrofale.

În vara anului 1905, cu trei luni înainte de moartea soțului ei Stewart (despre care a aflat abia în 1907), Cora s-a legat la cap cu o căsătorie absurdă cu un anonim de douăzeci și cinci de ani pe nume Hammond P. McNeil, care lucra pentru angrosistul de la care cumpăra alcool pentru Court. McNeil, un băiat voinic și dezechilibrat, dintr-o familie considerată bună din Waycross, Georgia, obișnuia să bea și devenea violent la băutură, iar când nu bea era idiot. La doar câteva luni după nuntă, relația s-a destrămat, dar cei doi au rămas căsătoriți din motive obscure, iar în 1907, în ultima zi de mai, convins că soția lui se încurcase cu Harry Parker, iubitul menajerei, un tânăr de nouăsprezece ani, McNeil l-a omorât pe Parker cu patru focuri de armă. La procesul care a avut loc în decembrie, făptașul a susținut că fusese în legitimă apărare și a fost achitat. La mai puțin de un an după acest episod, într-un nou acces psihotic, McNeil a umplut-o de sânge atât de rău pe Cora într-o ceartă domestică, încât aceasta a intentat în sfârșit divorț. McNeil a dispărut din viața ei, dar cumplita simetrie a continuat: la patru ani după ce s-a recăsătorit, McNeil a murit la

rândul lui împușcat de cea de-a doua soție.

Mormântul Corei din cimitirul Evergreen, Jacksonville, Florida

(FOTOGRAFIE DE ELIZABETH FRIEDMANN)

În 1910, complet epuizată și pe jumătate retrasă din activitate la

locuința ei din Pablo Beach, Cora, care între timp se îngrășase foarte mult, a suferit un prim atac cerebral ușor. Pe 4 septembrie, într-o după-amiază caldă de duminică, în timp ce zeci de automobile se înșirau afară de-a lungul plajei, Cora se afla undeva în livingul ei, ocupată cu cine știe ce. Când s-a uitat afară pe geam și a văzut că una dintre mașini se împotmolise în nisip, a ieșit să ajute. Săriseră și alții în ajutor, iar ea s-a opintit odată cu ei. A durat ceva, dar în cele din urmă, după îndelungi strădanii sub soarele fierbinte al Floridei, au reușit să aducă mașina pe pământ ferm. Sleită și puțin ametită, Cora s-a întors în casă. Dacă ne gândim la viața pe care o dusese de când rămăsese singură, a avut parte de un sfârșit surprinzător de liniștit. S-a întins pe canapea, a închis ochii și nu i-a mai deschis niciodată. Pe 5 septembrie, Evening Metropolis a relatat că ar fi murit din cauza unei „hemoragii cerebrale“.

Avea patruzeci și cinci de ani. Cu zece ani în urmă, Crane fusese îngropat în cimitirul Evergreen din Hillside, New Jersey, și iată că trupul neînsuflețit al Corei a ajuns tot într-un cimitir numit Evergreen, dar la aproape o mie cinci sute de kilometri depărtare, în Jacksonville, Florida. Fiecare e liber să interpreteze acest lucru cum dorește. Pe mormântul ei scrie: CORA E. CRANE /1868–1910. Nu e niciun mister de ce și-a dorit să rămână în amintire ca doamna Crane, cum nu e un mister nici că o femeie de patruzeci și cinci de ani a fost îngropată la doar patruzeci și doi de ani. Mereu se dăduse mai tânără cu acei trei ani, iar când a încetat din viață, șiretlicul ei a devenit etern. O ultimă cochetărie înainte de a dispărea pe lumea cealaltă.

7

Newark. Port Jervis. Asbury Park. Syracuse. Lake View. Sullivan County. New York City. Hartwood. Nebraska. Texas. Mexic. Jacksonville. Grecia. Oxted. Key West. Cuba. Puerto Rico. Brede. Badenweiler. Hillside.

De la Oameni în bătaia furtunii la Un copilaș amenințător. De la Maggie la Viteza tinereții și Monstrul. De la Domnul Binks la A treia violetă și Hotelul Albastru. De la o mină de cărbune din Pennsylvania la scaunul electric din Sing Sing. De la Semnul roșu al curajului la Mireasa vine la Yellow Sky. De la Un duel între un ceas deșteptător și o hotărâre sinucigașă la Golanul de la oraș și sătenii virtuoși. De la

Călărețiі negri la Războiul e bun și Un om plutind pe o vergă subțire. De la Totul sau nimic — cai la Un om și alții și Cei cinci șoareci albi. De la Un episod din război la Prețul uniformei și Fața întoarsă. Un experiment al sărăciei. Barca de salvare. Amintiri din război.

Dacă oamenii de pe această verandă își coboară vreodată ochii de la râul lat și privesc pietrele de mormânt, probabil că-și dau seama că pot și nu pot descifra inscripțiile de la acea distanță. Întâlnesc linia de hotar între coerență și începețoșare.

Senger, Wheeler, Lawrence. Linson și gașca de hăndrălăi. Hawkins. Hubbard. Button și Barr. Frederic. Bacheller, Marshall, Scovel, Davis și Hare. Billy Higgins. Căpitanul Murphy. McClure […] Hearst […] Pulitzer.

Dora Clark. Charles Becker. Theodore Roosevelt.

Bietu' cartofor nici măcar nu e substantiv. E un fel de adverb. Orice păcat e rezultatul unei colaborări. Noi, toți cinci, am colaborat ca să-l omorâm pe suedez.

Lily Brandon Munroe, Nellie Crouse și Amy Leslie.

Cora Howorth Murphy Stewart Taylor Crane McNeil.

Da — nu. Nu știu.

Garland și Howells. James, Wells și Conrad. Cu toții erau mai în vârstă decât el și toți i-au supraviețuit mulți ani.

Sisif.

A fost mai întâi nimeni, apoi cineva. Mulți l-au adorat, mulți l-au detestat, apoi a dispărut. A fost uitat. A fost rememorat. A fost iar uitat. A fost iar rememorat, iar acum, la început de 2020, în timp ce scriu ultimele fraze ale acestei cărți, operele lui sunt din nou uitate. Sunt vremuri negre în America, sunt vremuri negre peste tot și, pentru că atâtea lucruri ne macină certitudinile despre cine suntem și încotro ne îndreptăm, poate a sosit momentul să-l dezgropăm pe băiatul sclipitor și să ni-l reamintim. Proza scapără încă, privirea e la fel de tăioasă, scriitura, la fel de usturătoare. Mai contează ceva din toate astea pentru noi? Dacă da, și nu ne rămâne decât să sperăm că da, atunci trebuie să fim atenți.

E ca și cum rănitul ar atinge cortina trasă peste misterele întregii existențe, rostul furnicilor, al monarhilor, al războaielor, al orașelor, al luminii

soarelui, al zăpezii, al unei pene desprinse din aripa unei păsări, o forță ce aureolează o masă însângerată, făcându-i uneori pe ceilalți oameni să înțeleagă că sunt mărunți […]

Octombrie 2017-februarie 2020

108. Cu binecuvântarea mamei lor, desigur, care trăia în acel moment la Londra împreună cu Helen, fiica ei de șapte ani (n. a.).

109. În traducere, „Gură-Mare“.

110. Citatele sunt preluate din Mitul lui Sisif (în vol. Fața și reversul. Nunta. Mitul lui Sisif. Omul revoltat. Vara) de Albert Camus, traducere de Irina Mavrodin, Rao, București, 1994, pp. 193-194.

111. Numele real al scriitorului Ford Madox Ford este Ford Hermann Hueffer.

112. A.E.W. Mason, 1865–1948. Actor și dramaturg, Mason a scris și povești polițiste populare și e autorul romanului The Four Feathers care a beneficiat de două ecranizări, prima în 1939, cu Ralph Richardson, și a doua în 2002, cu Heath Ledger (n. a.).

113. Ca substantiv comun, „hedge“ înseamnă „gard viu“.

114. Din Eseuri de psihanaliză aplicată — Sigmund Freud, Opere esențiale, vol. 10, trad. din germană de Vasile Dem. Zamfirescu, Trei, București, 2017, pp. 113-114.

115. Ibidem, p. 121.

116. Dante Gabriel Rosetti (1828-1882), pictor și poet englez, fondator al mișcării artistice Frăția Prerafaelită.

117. A nu se confunda cu Helen R., fiica lui Wilbur, din ale cărei amintiri despre unchiul ei am citat de mai multe ori în aceste pagini. Helen R. s-a născut cu opt ani după Helen a lui William și și-a adăugat inițiala la nume pentru a se deosebi de verișoara ei mai mare (n. a.).

118. Un plan vag al lui Crane de a părăsi din nou Anglia pentru a relata despre al Doilea Război al Burilor. Neizbutit. Planurile asemănătoare de a relata de pe Sfânta Elena și din Gibraltar au eșuat la rândul lor (n. a.).

119. Varianta clasică a cântecului, „For He’s a Jolly Good Fellow“ (în traducere „E un flăcău de ispravă“), a fost schimbată cu „Sunt oameni

de ispravă“.

120. În traducere, „O monedă științifică“.

NOTE BIBLIOGRAFICE

Abrevieri

Berryman John Berryman, Stephen Crane (Sloane, 1950; reeditare: Meridian Books, 1962)

C The Correspondence of Stephen Crane, ed. Stanley Wertheim și Paul Sorrentino, două volume (Columbia University Press, 1988)

Conrad Joseph Conrad, prefață la Thomas Beer, Stephen Crane: A Study in American Letters (Knopf, 1923)

Encyclopedia Stanley Wertheim, A Stephen Crane Encyclopedia (Greenwood Press, 1997)

Fryckstedt Olov W. Fryckstedt, „Stephen Crane in the Tenderloin“ (Studia Neophilologica 34 [1962] , 135–63)

Gilkes Lillian Gilkes, Cora Crane: A Biography of Mrs. Stephen Crane (Indiana University Press, 1960)

Linson Corwin K. Linson, My Stephen Crane, ed. Edwin H. Cady (Syracuse University Press, 1958)

LOF Paul Sorrentino, Stephen Crane: A Life of Fire (Harvard University Press, 2014)

Log Stanley Wertheim și Paul Sorrentino, The Crane Log: A Documentary Life of Stephen Crane 1871–1900 (G.K. Hall, 1994)

SCR Stephen Crane Remembered, ed. Paul Sorrentino (University of Alabama Press, 2006)

Stallman R.W. Stallman, Stephen Crane: A Biography (George Braziller, 1968)

Stallman și Gilkes Stephen Crane: Letters, ed. R.W. Stallman și Lillian Gilkes (New York University Press, 1960)

Stallman și Hagemann The New York City Sketches of Stephen Crane and Related Pieces, ed. R.W. Stallman și E.R. Hagemann (New York University Press, 1966)

Weatherford Stephen Crane: The Critical Heritage, ed. Richard M. Weatherford (Routledge and Kegan Paul, 1973)

Opere The Works of Stephen Crane, ed. Fredson Bowers, zece volume (University Press of Virginia, 1969–1976)

Cu excepția cazurilor în care se menționează altfel, toate citatele din opera lui Crane sunt preluate din ediția într-un volum Library of America: Crane: Prose and Poetry, selecție de J.C. Levenson (1984). Din rațiuni de economie de spațiu, trimiterile la aceste pagini nu apar în aceste Note bibliografice.

Stevie

20 Familia are rădăcini C, 227.

20 Nu prea mă pricep C, 165-67.

23 Ținea la amintirea mamei Helen R. Crane, „Unchiul meu, Stephen Crane“, American Mercury 31 (ianuarie 1934). Toate citatele din Helen R. Crane provin din această sursă. SCR, 43-50.

26 Dragă Stephen C, 590.

29 Într-o zi, pe la doi ani și jumătate Opere vol. 10, 343.

29 Era un banc de nisip fin Edmund B. Crane, „Însemnări despre viața lui Stephen Crane de fratele lui, Edmund B. Crane“ (Arhiva Thomas Beer, Arhivele Universității Yale). Toate citatele din Edmund Crane provin din această sursă. SCR, 11-15.

29 un băiat voinic Doamna George Crane, „Copilăria lui Stephen Crane“, New York World, 10 iunie 1900. SCR, 16.

30 în copilărie, cel mai grozav joc Opere vol. 10, 345.

31 caracteristica dominantă a lui Stephen Wilbur F. Crane, „Amintiri despre Stephen Crane“, Binghamton Chronicle, 15 decembrie 1900. Toate citatele din Wilbur Crane provin din această sursă. SCR, 17-19.

31 după părerea lui, indiferența sa Scrisoarea lui Frank W. Noxon

pentru Corwin Knapp Linson, 14 aprilie 1930 (Arhiva Stephen Crane, Biblioteca Universității Syracuse). SCR, 76.

32 A fost prima mea întâlnire Post Wheeler și Hallie E. Rives, Dome of Many-Colored Glass (Doubleday, 1955). Toate citatele din Wheeler provin din această sursă. SCR, 23-29.

35 Mama lui era o femeie scundă Log, 31-32.

36 MAI BINE – Opere vol. 10, 73.

37 Unsprezece zile am luptat C, 295-96.

37 trebuie să aibă un câine Jessie Conrad, „Amintiri despre Stephen Crane“, Bookman 63 (aprilie 1926). Cu câteva excepții semnalate, citatele din Jessie Conrad provin din această sursă. SCR, 251-56.

37 Ce poate fi mai grozav C,127.

38 nu părea niciodată mai fericit Joseph Conrad, „Stephen Crane: o însemnare fără date“, London Mercury 1 (decembrie 1919). SCR, 250.

38 Pentru mine, fericirea C, 167.

38 Calul lui era întotdeauna Charles Michelson, în prefața la Barca de salvare și alte povești de aventuri (1927); vol. 12 din The Work of Stephen Crane, ed. Wilson Follet (Knopf, 1925-27). Toate citatele din Michelson provin din această sursă. Preluate în SCR, 215-21.

39 Cum a ridicat măgarul dealurile Opere vol. 8, 91-94.

40 rost de o mănușă masivă din piele de căprioară Abraham Lincoln Travis, „Amintiri despre Stephen Crane“ (Dosarul absolvenților, Colecții speciale, Universitatea Syracuse). SCR, 61-62.

40 foarte rapid și cu reflexe iuți Mansfield J. French, „Stephen Crane, jucător de baseball“, Syracuse Alumni News (ianuarie 1934). SCR, 77-79.

40 Era cel mai bun dintre cei nouă jucători Clarence Loomis Peaslee, „Zilele de studenție ale lui Stephen Crane“, Monthly Illustrator and Home and Country 13 (august 1896). SCR, 84-87.

42 pufăia trabucuri întruna Din prima din cele două scurte evocări trimise de Nelson Greene specialistului în Crane Melvin H. Schoberlin pe 4 septembrie, respectiv 3 octombrie 1947. Următoarele citate din Greene provin din aceste texte (Arhiva Stephen Crane, Biblioteca

Universității Syracuse). SCR, 125-33.

42 Mama [...] se bucura mereu Edna Crane Sidbury, „Unchiul meu, Stephen Crane, așa cum l-am cunoscut“, Literary Digest International Book Review 4 (1926). Toate citatele din Crane Sidbury provin din această sursă. SCR, 50-56.

42 Unchiul Jake și clopoțelul Opere vol. 8, 3-7.

45 Elevii [...] umblau haihui Harvey Wickham, „Stephen Crane în studenție“, American Mercury 7 (martie 1926). SCR, 63.

46 Dragă domnișoară Allen C, 212.

47 «Steve» era eroul Scrisoare nedatată trimisă de Armistead Borland lui Schoberlin. Log, 44-45.

49 MUNCITORI ÎN OCEAN GROVE Opere vol. 8, 533-34.

50 AGLOMERAȚIE ÎN ASBURY PARK Opere vol. 8, 537-38.

50 PARADA BEBELUȘILOR Opere vol. 8, 539-40.

50 ASBURY PARK Opere vol. 8, 541-43.

50 MAREA PLIMBARE PE PROMENADĂ ÎN ASBURY PARK Opere vol. 8, 533-34.

53 gangsteri din anul al doilea Ernest G. Smith, „Întrebări și comentarii“, Lafayette Alumnus 2 (februarie 1932). SCR, 71.

53 Cât despre mine, am fost C, 166-67.

53 La școală nu mă omoram cu învățatul C, 99.

55 GÂNGĂNII URIAȘE ÎN ONONDAGA Opere vol. 8, 578-80.

56 În scurt timp a demonstrat Clarence N. Goodwin către Max J. Herzberg, specialist în Crane, într-o scrisoare datată 3 noiembrie 1921 (Arhiva Stephen Crane, Biblioteca Publică Newark). SCR, 79-80.

56 Așadar, după ce a ridicat prompt și neînfricat Frederic M. Lawrence, „Adevăratul Stephen Crane“, 25 de pagini dactilografiate (Biblioteca Publică Newark). Text scris în mai multe reprize, în anii 1920. Toate citatele din Lawrence provin din această sursă. SCR, 110-23.

61 a intrat în război fără dram de talent C, 97.

62 școala deșteaptă a literaturii C, 63.

62 Erau bucăți de ficțiune fantastice și impresioniste Willis Fletcher Johnson, „Începuturile lui Stephen Crane“, Literary Digest and International Book Review 4 (1926). Toate citatele din Johnson provin din această sursă. SCR, 38-43.

64 Viața în Sullivan County Opere vol. 8, 220-22.

66 Șapte bebeluși explodează Opere vol. 8, 267-68.

66 Strigătul unui puding cu afine Opere vol. 8, 254-59.

68 Nu prea eroic Opere vol. 8, 211-15.

69 La scurt timp după apusul soarelui Log, 66.

70 Doamna Crane a participat Log, 66.

71 Așa deci, duci lipsă de femei C, 44.

72 Vezi ’mnetale, i s-a adresat micul Alstrumpt Log, 70.

75 corpul era ridicat Log, 73.

77 nu era un bărbat chipeș Log, 74.

78 Căpitanul Opere vol. 8, 10-14.

79 Fiica mea nu vorbește franțuzește LOF, 94.

80 n-ai să găsești nici urmă de predică Linson, 18.

80 Scumpa mea L.B C, 55.

83 Chipul tău e un chin C, 57-58.

84 Cariera mea a fost C, 62-64.

85 Vii în nord C, 112.

88 Nu știu de ce nu ajung Arthur Oliver, „Amintiri din Jersey – Stephen Crane“, Lucrările New Jersey Historical Society (1931). Toate citatele din Oliver provin din această sursă. SCR, 30-36.

91 criticile nemeritate și neamericane Log, 78.

91 o scurtă corespondență neînsemnată Log, 78.

92 calomnios Log, 79-80.

92 La ce te așteptai Hamlin Garland, Roadside Meetings (Macmillan, 1930). Cu câteva excepții semnalate, toate citatele din Garland provin din acest text. SCR, 91-102.

93 omul din cauza căruia n-am ajuns LOF, 101.

115 Câteva sugestii pentru dramaturgi Opere vol. 8, 42-47.

115 realizare artistică iresponsabilă C, 69.

117 cel mai comun nume Linson, 21.

119 Vei fi, inevitabil C, 53.

121 De ce a înjurat tânărul vânzător? Opere vol. 8, 33-38.

121 ciupea coardele Linson, 27.

122 Gura, ce Dumnezeu! Log, 86, 88.

123 cel mai profund interes C, 49-51.

124 V-am trimis o carte scurtă C, 51.

124 dar i-am aruncat o privire C, 52.

125 vorbind despre munca lui Stallman și Gilkes, 306.

125 Stephen stătea lângă o fereastră Linson, 28.

126 coridoare adormite „Clădirea Ligii Studenților la Arte“ (în ediția Library of America, 567-68).

126 cel mai adevărat și mai original studiu Weatherford, 37-38.

127 Se poate afirma [...] literatura americană modernă Weatherford, 326-31.

127 Hamlin Garland a fost primul C, 55.

128 Prima mea mare dezamăgire C, 232.

129 Nu l-am auzit niciodată râzând Conrad, 20.

132 Ai terminat cu povestirea «Un copilaș amenințător»? C, 56.

132 Băiețelul care Log, 106.

137 e una dintre poveștile americane perfect concepute Berryman, 69.

138 În octombrie, când s-a întors Scrisoarea lui Frederick C. Gordon către Thomas Beer, 25 mai 1923 (Colecția Thomas Beer, Arhivele Universității Yale). Toate citatele din Gordon provin din această sursă. SCR, 138-40.

139 Fratele meu, Edmund William Howe Crane către Thomas Beer, 21 noiembrie 1922 (Colecția Thomas Beer, Arhivele Universității Yale). Log, 81.

139 Clipele cele mai negre din viața lui Stephen Crane R.G. Vosburgh, Criterion (1901). Toate citatele din Vosburgh provin din această sursă. SCR, 133-36.

140 N-am putut veni să te vizitez C, 65.

140 Dac-aș avea un costum nou Linson, 3, 8.

141 O, pungă firavă Opere vol. 10, 74.

142 Inițial mi-am propus Scrisoarea lui Louis C. Senger către Hamlin Garland, 9 octombrie 1900. Stallman și Gilkes, 319.

143 slab – aproape cadaveric Edward Marshall, „Moartea lui Stephen Crane – o mare nenorocire pentru noi toți“ New York Herald, 10 iunie 1900. Cu câteva excepții semnalate, toate citatele din Marshall provin din acest text. SCR, 226-27.

144 Crane și-a lepădat mantaua lungă de ploaie Linson, 2.

144 Mă mir că niciunul Linson, 37.

146 Cele mai mari daune Log, 93.

147 E grozav! Scrisoarea lui David Ericson către Ames W. Williams, 4 noiembrie 1942 (Tweed Museum of Art, Universitatea Minnesota,

Duluth). SCR, 136-38.

147 E peste puterile mele C, 57.

147 Mai e unul în care Log, 99.

148 Găsim aici adevăruri de netăgăduit Log, 100.

148 M-am mutat între timp C, 65.

150 Avea la el un manuscris făcut sul Irving Bacheller, Coming Up the Road (Bobbs-Merrill, 1928). Cu câteva excepții semnalate, toate citatele din Bacheller provin din acest text. SCR, 149-50.

150 o variantă mult mai scurtă C, 81.

151 Cerșește, împrumută sau fură C, 80.

151 Dragă prietene C, 79.

152 iar la plecare, l-am întâlnit Curtis Brown, Contacts (Casell, 1935). Toate citatele din Brown provin din această sursă. SCR, 140-42.

152 Dacă domnul Crane e atent Log, 117.

153 promisese să ardă romanul Willis Brooks Hawkins a publicat trei scurte articole despre Crane în rubrica sa „All in a Lifetime“ pe care a ținut-o în presă în anii 1920: „Geniul lui Stephen Crane“, „Stephen Crane dă de greu“ și „Stephen Crane dă înapoi“. În cel de-al doilea articol scrie: „Apoi m-a asigurat că ar fi dat foc manuscrisului.“ Cu câteva excepții semnalate, citatele din Hawkins provin din aceste texte. SCR, 165-69.

155 La sfârșit de februarie Linson, 58.

158 dormea ca un prunc sănătos Evocare fără titlu trimisă de William Waring Carroll lui Thomas Beer, 20 martie 1924 (Colecția Thomas Beer, Arhiva Universității Yale). SCR, 144-46.

158 Era o zi înfiorătoare Linson, 59.

159 Doi bărbați stăteau și priveau Opere vol. 8, 304.

166 Scene din ziua plecării Opere vol. 8, 302-5.

168 Culese de pe stradă în noaptea alegerilor Opere vol. 8, 333–37.

205 Nu poți zăbovi prea mult în mină Acest paragraf, ca și următoarele trei, sunt din Opere vol. 8, 607-8.

206 Deci, până la urmă Linson, 70.

207 Mi-au venit și le-am scris Linson, 49-50.

209 Nu-mi spune cu glas voios Daniel Hoffman, The Poetry of Stephen Crane (Columbia University Press, 1957), 41. Hoffman precizează că versurile sunt scrise „pe o coală oarecare din Arhiva Stephen Crane de la Columbia [...] o foaie pe jumătate acoperită cu mâzgăleli“. Crane înlocuiește „glas tânguios“ al lui Longfellow cu „glas voios“, dar nu se atinge de „Că-n viață ne putem desfăta“.

209 Crane e cel mai important Berryman, 169.

209 a arătat către un pamflet Linson, 51-52.

210 chestiile astea sunt prea orfice C, 75.

211 domnul Howells a luat din bibliotecă Bookman (aprilie 1901). Weatherford, 80-81.

212 un Aubrey Beardsley al poeziei Henry Thurston Peck, Bookman (aprilie 1901). Weatherford, 67.

214 mai bine mor decât să fac așa ceva Citat în Linson, 56.

215 Domnul Barry a citit poeziile Log, 71.

215 s-a dus la culcare Linson, 56.

215 O noapte la clubul milionarilor Opere vol. 8, 280-83.

219 O masă de Crăciun câștigată în luptă Opere vol. 8, 82-88.

219 Dolarii mă osândesc The Letters of Herman Melville, ed. Merrell R. Davis și William H. Gilman (Yale University Press, 1960), 128.

221 vorbirea e revelatoare, iluminează Linson, 73.

221 unui anume William B. Kelsey LOF, 141.

235 Steve a fost în al nouălea cer acolo Linson, 75-76.

235 o fotografie, o poezie amuzantă LOF, 143.

235 Pike County Puzzle, Opere vol. 8, 608-35.

236 De la început și până la sfârșit Log, 112.

237 aștept vești de la dumneavoastră C, 72.

238 sunt o mulțime de puncte C, 73-74.

240 Boala lăcomiei Opere vol. 8, 7-10.

241 Aș vrea să-l cunosc C, 245.

242 înfățișarea inteligentă Citat în LOF, 413, n. 14. Traducerea lui Cahan a fost ușor îmbunătățită.

242 Povești din Valea Wyoming, „Bătălia de la Forty Fort“, „Înfrângerea de la Forty Fort“ și „Moș Bennet și indienii“. Opere vol. 8, 137-54.

243 măcelari [...] ucigași idioți Richard White, The Republic for Which It Stands: The United States During Reconstruction and the Gilded Age, 1865–1896 (Oxford University Press, 2017), 646-47. Comentariile lui Howells au apărut inițial în „Editor's Study“, Harper's New Monthly Magazine, ianuarie 1891.

243 Primul s-a jucat „Universitatea Harvard contra indienilor de la Carlisle“ Opere vol. 8, 669-73.

243 omoară indianul Citat de profesoara de istorie de la Princeton Tera W. Hunter în „The Long History of Child-Snatching“, editorial New York Times, 3 iunie 2018.

246 STEPHEN CRANE ÎN MINETTA LANE Opere vol. 8, 399-406.

249 A fost o femeie! C, 212-13.

249 unei tinere pe nume Grace Hall LOF, 137.

250 alerga după femei Scrisoarea lui John Northern Hilliard către Thomas Beer, 1 februarie 1922. Cu câteva excepții semnalate, toate citatele din Hilliard provin din această sursă. SCR, 162-63.

250 Clădirea, din câte îmi amintesc Harry B. Smith, First Nights and First Editions (Little, Brown, 1931). SCR, 164-65.

251 ațintiți asupra totuarului Robert H. Davis, introducere la Tales of Two Wars (1925), în vol. 2 din The Work of Stephen Crane, ed.

Wilson Follett (Knopf, 1925-27), ix-xxiv. Preluat în SCR, 154-55.

253 Pe fundalul ferestrei Linson, 2.

253 Soarta își pune pecetea Opere vol. 10, 344.

256 Era absolut imposibil Linson, 108, 110.

258 Dragă Stevie și Cerule! C, 85.

259 Dragă domnule Hitchcock, nu v-am spus C, 217.

260 cel mai viteaz băiat New York Press, 5 ianuarie 1897. Log, 238.

261 Dragă domnule Hitchcock, bineînțeles că oamenii excentrici C, 213.

262 Dragă domnișoară Hill C, 208-9.

263 Cerule! Ce voce verde! Log, 188.

263 o tuberculoză incipientă Speculația lui Sorrentino în LOF, 165.

264 Nu pot aștepta zece ani Willa Cather (sub pseudonimul Henry Nicklemann), „Când l-am cunoscut pe Stephen Crane“, Library (Pittsburgh) vol. 1 (23 iunie 1900). Cu câteva excepții semnalate, toate citatele din Cather provin din această sursă. SCR, 173-78.

264 Dragă Budge C, 96.

264 Stephen Crane, reprezentantul Log, 124-25.

268 Cât despre mine C, 97 (singurul paragraf din scrisoare publicat în articolul lui Pease).

268 A trebuit să construiesc C, 99.

269 Dacă dăm crezare legendei Povestea ne-a parvenit de la Edith Lewis, prietena și multă vreme partenera lui Cather. SCR, 342, n. 4.

271 Garnett despre Crane Academy, 17 decembrie 1898. Weatherford, 225-29.

273 Mon ami Linson C, 98.

274 Întotdeauna am considerat C, 128.

275 o mulțime de mici corecturi C, 100.

275 Spre cinstea mea Log, 128.

276 Expresia liniștită Log, 130.

276 la cinci luni după moartea sa „Galveston, Texas, 1895“, Westminster Gazette, 6 noiembrie 1900.

276 un dobitoc insuportabil C, 101.

277 Ultima imagine Frank H. Bushick, Glamorous Days: In Old San Antonio (Naylor, 1934). Citat în Linda H. Davis, Badge of Courage: The Life of Stephen Crane (Houghton Mifflin, 1998).

279 stilul de viață leneș, plin de alcool și jocuri de noroc Berryman, 112.

279 Toreadorii „Ciudad de México“, Opere vol. 8, 429-32.

279 De după colțul „Canalul Viga“, Opere vol. 8, 432-35.

279 Burro, care se naște și moare „Stephen Crane în Mexic I“, Opere vol. 8, 438-44.

279 Despre bani și prețuri „Argint pe toate drumurile în Mexic“, Opere vol. 8, 444-46.

280 Despre pulque „O cană de pulque e grea“, Opere vol. 8, 356-59

285 Mă ocup în sfârșit C, 123.

285 Am auzit despre De Edna F. Crane, una dintre fiicele lui Edmund. Autorul a primit de la Paul Sorrentino o fotocopie a scrisorii.

285 La fel de subit Linson, 87.

286 De la prima la ultima pagină Chicago Daily Inter-Ocean, 11 mai 1895. Log, 132.

287 pentru că nu stau prea bine cu sănătatea C, 104.

287 căpitanul Kidd [...] Washington LOF, 161.

287 În cocioaba de pe acoperiș Irving Bacheller, „Asociațiile autorilor“, Manuscript 1 (1901). Log, 132-33.

288 Țin minte perfect Amy Lowell, prefață la Călăreții negri și alte versuri, vol. 6 din Opere de Stephen Crane, ed. Wilson Follett (Knopf,

1926).

289 Văd că au luat la țintă C, 111.

289 Pentru inutilitatea și afectarea lor Weatherford, 66.

289 Asta e poezie? Weatherford, 67.

289 seriozitate viguroasă Weatherford, 68.

289 poet adevărat Weatherford, 63, 65.

290 Am văzut un contor de gaze Log, 139.

291 Singurul lucru care mă mulțumește profund C, 195.

292 Nu e în niciun fel C, 171.

292 E bine că-ți place C, 180.

297 De fapt, nu țin neapărat C, 116.

298 povești grotești C, 111.

298 Hoinăresc prin pădure C, 118.

298 Dragă Willis, e critică de teatru C, 121.

298 Dragă bătrâne C, 122.

299 domnul Stephen Crane, autorul Weatherford, 108.

299 a încercat de această dată Weatherford, 91.

300 interesului pe care l-ați arătat C, 115.

300 Urările dumitale de Anul Nou C, 188-89.

300 un coșmar cromatic Log, 143.

300 o satiră virulentă Weatherford, 140-41.

301 New York Times Weatherford, 89.

301 Sydney Brooks Weatherford, 101.

302 acest misterios tânăr anonim Weatherford, 115, 116.

303 Tocmai mă obișnuisem pe deplin C, 192.

303 Dragul meu Willis, niciodată C, 189.

303 Dragă domnule Hitchcock, mă tem că C, 191.

304 Azi mi-am ieșit din fire C, 145.

305 Dragă Willis, pădurea maronie C, 127.

306 povestea curge bine C, 128.

306 M-am dat la fund și lucrez C, 134.

306 O treime din roman e gata C, 136.

306 Am ajuns fix la jumătate cu romanul C, 140.

306 Două treimi din roman sunt gata C, 144.

306 În ultima vreme m-am zbătut C, 148.

307 Mulțumesc pentru cuvintele calde C, 161.

307 Cred că e bine C, 204.

307 Înainte să apară „Semnul roșu al curajului“ C, 230. Pentru Demorest's Family Magazine, mai 1896.

342 o soră mai slabă Toate comentariile din Buffalo, New York, Brooklyn, Springfield și Providence sunt preluate din Log, 255, 258.

342 Godey's Magazine Weatherford, 214-15.

344 Socoteala cu dineul C, 175.

345 pentru o asemenea revistă LOF, 178-81.

345 ar fi putut fi la fel de bine verzi C, 110, n. 1.

345 nădăjduiesc că nu veți fi pus la inimă C, 109.

346 Publicului îi era greu să creadă Amy Lowell în prefața la Călărețiii negri și alte versuri, xxii, xxvi.

346 Recunoscând în persoana domniei voastre C, 137.

346 Poți să le răspunzi C, 138-39.

347 Sunt un om foarte simplu C, 138.

347 când mă gândesc că am fost atât de josnic C, 139-40.

247 să-i admire pe bravii Filistini C, 108.

348 Mi-am drămuit C, 154-55.

348 Dacă ajungi la Genesee C, 156-57.

349 Dineul acela Claude Bragdon, Merely Players (Knopf, 1905). SCR, 169.

349 În seara de joi SCR, 168-69.

350 După mai mulți ani SCR, 341-42. Citat în n. 257.

350 Domnul Crane a răspuns Log, 156.

351 irepresibila mediocritate Log, 157.

351 ultimele zbateri ale secolului Lotus, martie 1896. Encyclopedia, 165.

352 Hubbard și Taber te consideră C, 162-63.

352 tânără afectată și pe deplin convențională Descriere din Log, 123.

354 Presupun că nu vei fi C, 162-63.

356 un ins din Boston C, 170-72.

356 Ce înfiorător de sătulă C, 180-83.

356 luptase ca infanterist LOF, 411, n. 28.

357 Recenta dumitale mărturisire C, 200-203.

358 Vai mie, ce mult C, 207-8.

358 În anul următor Encyclopedia, 78.

360 Mă bucur C, 196.

360 am înlăturat C, 197.

360 am șlefuit cu grijă C, 200.

360 Maggie s-a născut C, 206-7.

360 o să-i dau bice cu Maggie C, 214.

360 mă îmbolnăvesc când văd șpalturile C, 224.

361 scriu o poveste C, 175.

362 încetul cu încetul unele lucruri C, 214.

362 La sfârșitul acestei săptămâni C, 218.

362 Washington mă exasperează C, 219.

363 Cred că înțelegerea C, 192.

363 Nu vă adresați lui Bacheller sau McClure C, 254.

363 Reynolds (1864–1944) Encyclopedia, 293.

364 În mod evident, trecerea Opere vol. 3, prefaţă, xxxv.

365 înțelegerea promptă C, 200.

369 Pune pe hârtie mitocănia Log, 185-86.

369 mâna unui artist Weatherford, 42.

370 E băiat bun Log, 196.

370 Artele dau dovadă Weatherford, 47.

370 Surprinde prin Weatherford, 48.

370 Sunt, desigur C, 295.

371 cei trei tineri exponenți Log, 208.

371 cameră enormă de la ultimul etaj Log, 192.

377 Am citit și noi, laolaltă C, 130.

377 cu mare bucurie C, 133.

377 acest locotenent e C, 221.

377 unchiului său Wilbur Peck LOF, 39-40.

397 De câți bani C, 244.

397 Probabil că Crane l-a cunoscut Encyclopedia, 278.

397 McClure a cochetat LOF, 197.

397 La tribunal se deschide la zece C, 241.

398 Îți sunt foarte îndatorat C, 249.

400 îndepărtata Port Jervis Evening Gazette Cele trei articole sunt atât de obscure, încât erau încă necunoscute în anii 1970, atunci când ediția în zece volume a operelor lui Crane a fost publicată de University Press of Virginia. Descoperite de specialistul în Crane Joseph Katz, au fost publicate pentru prima oară în 1983, în articolul lui Katz „Stephen Crane: corespondent metropolitan“, Kentucky Review 4, nr. 3 (1983), 39-51.

402 de om care a dat de belea Prânzul și comentariul lui Garland apar în LOF, 199.

402 De când sunt în poliție Edwin G. Burrows și Mike Wallace, Gotham: A History of New York City to 1898 (Oxford University Press, 1999), 959.

402 a acumulat o avere LOF, 195-96.

402 Tenderloin nu e doar un loc Opere vol. 8, 392.

403 renumit ca fief LOF, 204.

408 tânăra a negat Stallman și Hagemann, 220-21. Ziarul din care a fost preluat articolul a rămas neidentificat. A fost găsit într-un album al lui Crane și se află acum în Colecția Stephen Crane din Biblioteca Manuscriselor și Cărților Rare de la Universitatea Columbia.

410 Ofițerul McDemott m-a sfătuit Stallman și Hagemann, 224-25.

411 Stephen Crane, romancier Fryckstedt, 148-49.

412 Oricine gândește Fryckstedt, 149.

413 Un detaliu Opere vol. 8, 111-13.

417 În Tenderloin: un duel Opere vol. 8, 384-87.

420 cea mai mare mizerie Wave, 7 noiembrie, 1896. Log, 218.

421 Bill Opiomanul Opere vol. 8, 396-99.

421 Diamante și diamante Opere vol. 8, 114-18.

422 Tenderloin așa cum e în realitate Opere vol. 8, 188-92.

423 Pogonul diavolului Opere vol. 8, 664-69.

427 a fost multă vreme considerată Mike Dash, Satan's Circus: Murder, Vice, Police Corruption, and New York's Trial of the Century (Rivers Press, 2008), 329.

427 Bântuit acum de chipuri F. Scott Fitzgerald, The Great Gatsby (Charles Scribner's Sons, 1925; reeditat de Scribner în 2004), 70 (vezi nota, pentru ed. ro.).

428 Pe 20 septembrie 1896 Stallman și Hagemann, 232.

428 pe 2 octombrie Fryckstedt, 151.

428 Stevie Crane pare Stallman și Hagemann, 231.

430 Nu există nici măcar un atom Stallman și Hagemann, 234-35.

432 a stat pe hol, rezemat de o fereastră Stallman și Hagemann, 236. Dintr-o relatare parțială scrisă înainte de încheierea procesului, în New York Journal, 16 octombrie 1896.

432 femei cu maniere artificiale Stallman și Hagemann, 243. New York Journal, 17 octombrie 1896.

432 altă femeie a străzii Stallman și Hagemann, 237. New York Journal, 16 octombrie 1896.

432 o prostituată legendară Fryckstedt, 155, citat din New York City Folklore, ed. B.A. Botkin (Random House, 1956), 318-19.

437 activitate preferată Edmund Morris, The Rise of Theodore Roosevelt (Ballantine, 1980), 490.

438 un gentleman galant Stallman și Hagemann, 254. New York Journal, 18 octombrie 1896.

438 un om care nu a încălcat Stallman și Hagemann, 253. Brooklyn Daily Eagle, 17 octombrie 1896.

438 Sâmbătă 31 octombrie Reconstituit din Log, 217, Stallman și

Hagemann, 229 și Fryckstedt, 162.

439 Un om care are Fryckstedt, 161-62.

439 Am uitat să-ți vorbesc C, 266.

440 Se pare că Howells Berryman, 146. Sursa nu e precizată. Berryman formulează astfel: „«Incidentul l-a tulburat profund pe domnul Howells», și-a amintit un prieten în 1924, «până când i-am explicat situația în culorile ei reale»“.

440 mânuța Morris, 490.

440 L-ai cunoscut [...] pe tipul ăsta, Crane Cecil Carnes, Jimmy Hare, News Photographer: Half a Century with a Camera (Macmillan, 1940), 128–29. Pasajul complet e preluat în Log, 210-11.

442 Garland și-a vândut exemplarul cu dedicație LOF, 114.

445 sarcină inventată Dintr-o notiță de Marlene Zara de la Biblioteca Universității Ohio: „Doamna Anthony mi-a spus că știe de la Hawkins că Amy îl «păcălise» pe Crane, spunându-i că e însărcinată, ca să-l oblige s-o ia de nevastă.“ C, 262.

445 suma totală de 776,50 dolari Log, 218.

446 sunt lefteră Hilt și Wertheim, 264.

447 Fata mea minunată C, 268-69.

448 Scumpa mea C, 269.

448 În caz că te vezi C, 267.

448 Scumpa inimii mele C, 270-71.

449 Draga mea dragă C, 271.

Exil

451 Fără îndoială o reverență complice Log, 213.

451 Suntem sâcâiți din când în când C, 271.

452 Industria corsarilor Opere vol. 9, 94-99.

453 în caz că expediția îmi va fi zădărnicită C, 267.

453 perfect mulțumitor C, 264-66.

455 la recensământul din 1920 Hilt și Wertheim, 265.

455 supravegheați atent Daily Florida Citizen, 2 decembrie 1896. Citat din Linda H. Davis, Badge of Courage: The Life of Stephen Crane (Houghton Mifflin, 1998), 174.

457 Străbunicul ei Pentru istoria familiei Corei, vezi Gilkes, 30-37.

458 în urma unei sarcini dificile Informația despre moartea mamei Corei mi-a parvenit printr-o conversație cu Elizabeth Friedmann, care lucrează în prezent la o nouă biografie a Corei Crane.

458 Uneori îmi place să stau acasă Îi sunt recunoscător lui Elizabeth Friedmann pentru că mi-a indicat sursa acestui citat, a celorlalte două de la p. 458 și p.459 și a celui de-al patrulea, de la p. 462. Robert Hitchens, „Reggie Hastings în societate: o garoafă verde“, fragment apărut în Current Literature (decembrie 1894), 543.

458 Dacă pornirile nevinovate Edmund Pendleton, One Woman's Way (Appleton, 1893), 66.

459 Sunt o femeie ciudată W.K. Clifford, Love-Letters of a Worldly Woman (Harper & Brothers, 1892), 73.

459 personaj foarte monden Evening World, 26 decembrie 1894.

462 Tot ce e prea prețios Samuel Rutherford Crockett, The Lilac Sunbonnet, text apărut în serial în Current Literature (decembrie 1894), 553.

464 atrăgătoare, cu adevărat rafinată Scrisoarea adresată de Ernest W. McCready lui Benjamin R. Stolper, 22 ianuarie 1934 (Arhiva Stephen Crane, Universitatea Columbia). Cu câteva excepții semnalate, toate citatele din McCready provin din această cursă. SCR, 204-12.

464 steaua călăuzitoare Gilkes, 57.

465 Primul lucru pe care mi l-a dăruit James E. Kibler Jr., „Biblioteca lui Stephen și a Corei Crane“, Proof: The Yearbook of American and Bibliographic Studies, ed. Joseph Katz (University of South Carolina Press, 1971), 221. Log, 226.

465 Efemerul e un element C, 269.

465 Unei iubite nenumite C, 270.

465 Până la sfârșitul anului 1896 Stallman, 244, despre cele două călătorii reușite și despre cele două călătorii nereușite ale vasului Commodore.

465 arme sau cârnați Florida Times-Union, 3 decembrie 1896. LOF, 219.

466 Sigur că da Florida Times-Union, 3 decembrie 1896. Log, 220.

466 ca reprezentant Log, 232

466 Băieți, credeți „Povestea spusă de Stephen Crane însuși“, New York Press și alte publicații, 7 ianuarie 1897. În ediția Library of America, 875-84.

467 până și marinarii bătrâni Stallman, 247.

467 apa a câștigat teren în fața noastră Stallman, 246.

468 Dinamita i-a fost Stallman, 247.

468 Băiatul de la ziar Stallman, 248.

469 Mi-a amintit de George Washington Horatio S. Rubens, Liberty: The Story of Cuba (Brewer, Warren & Putnam, 1932), 155. Log, 237-38.

472 la ce e mai rău C, 274. Declarația unui recepționer de la hotelul St. James, care o informa pe Cora în privința situației.

472 Primit telegramă C, 274.

472 Felicitări pentru lupta vitează C, 275.

473 Vino azi cu expresul C, 276.

473 Stăteau într-un colț „Ziua în care Stephen Crane a naufragiat“, Daytona Beach News Journal, 22 aprilie 1962.

473 Unde e albumul ăla? LOF, 225.

473 Încă nu sunt în stare să scriu C, 277.

473 unui ziar din Asbury Park Articolul din ziarul neidentificat se află la Biblioteca Universității Syracuse.

474 Șapte dintre oamenii de pe Commodore C, 277.

474 comportamentul bărbătesc C, 279. Dintr-o scrisoare adresată de Hawkins în numele Lantern Club.

474 Mulțam mult bătrâne C, 278.

474 o aureolă strălucitoare, galbenă Gilkes, 62.

474 atât de epuizat New York Press, 7 ianuarie 1897. Gilkes, 62.

475 cam pleoștit Branch Cabell și A.J. Hanna, The St. Johns: A Parade of Diversities (Farrar & Rinehart, 1943), 281. Citat din Linda H. Davis, Badge of Courage, 189.

475 să pornească spre Cuba Log, 240.

476 Mă simt mai întremat Log, 240.

476 Balul anual LOF, 234-35.

476 arăta ca un om întors de la groapă C, 263.

477 În prezența unei realități extraordinare Wallace Stevens, Opus Posthumous (Knopf, 1957), 165.

495 la grande maladie Charles Baudelaire, Mon coeur mis à nu: journal intime (publicat postum, 1887). Reeditare La Collection Électronique de la Bibliothèque Municipale de Lisieux, 1999.

496 Roads of Adventure Ralph D. Paine (Houghton Mifflin, 1922). SCR, 191-92.

497 Trimiteți aici plata de la Heineman C, 280.

497 Pentru Lyda C, 280.

497 Dragă Will C, 281.

499 bucurie debordantă și următoarele patru paragrafe: Linson, 99, 101, 110. În prima frază a paragrafului final, Linson se înșală în privința vârstei lui Crane, spunând că avea douăzeci și șase de ani, greșeală pe care am corectat-o discret.

501 Domnul Stephen Crane Log, 247.

502 Maggie ar trebui pusă lângă Weatherford, 58.

502 papagal cu ifose C, 186.

502 ultimul cuvânt Stallman, 268.

503 foarte modest, hotărât și timid LOF, 239.

503 blondă oxigenată Stallman, 268.

503 Am plecat din Atena Stallman, 268.

503 Dacă Stephen îl considera Gilkes,74

505 Mă aștept să fiu primit C, 285.

505 asinul sălbatic Opere vol. 9, 18.

506 Camerista mea, care bodogănea „Aventura lui Imogene Carter la Farsala“, Opere vol. 9, 270.

506 Mi-am petrecut cea mai mare parte „Imogene Carter descrie bătălia de la Velestino“, Opere vol. 9, 274.

506 Stephen Crane e aici Log, 260-61.

506 N-a văzut la fel de multe Log, 251.

507 Ne-am culcat pe jos „Însemnări“, Opere vol. 9, 72.

507 un oraș frumos „Semnul albastru al lașității“, Opere vol. 9, 45.

507 șoricelul bolnav Log, 253.

509 Cum se comportă romancierul Crane Log, 253-54.

509 Am văzut o luptă Log, 260.

510 Așadar, dușmanul s-a retras „Semnul albastru al lașității“, Opere vol. 9, 45.

511 Un fragment din Velestino Opere vol. 9, 27-44.

514 Printr-un accident, scrisorile Opere vol. 9, 49-53.

518 ar trebui să ai mare grijă LOF, 250.

518 cel mai temeinic insultat John N. Hilliard, „Stephen Crane“, New York Times, 14 iulie 1900. LOF, 249.

519 cu trei poziții peste The Chronology of American Literature, ed. Daniel Burt (Houghton Mifflin, 2004), 289.

520 majordom în cămașă Stallman, 305.

521 menajera-șefă C, 300.

521 chiflele sudiste calde Gilkes, 121.

521 foarte vie și plăcută Stallman, 303.

522 mizerabil de proaste C, 306; către Reynolds, octombrie 1897.

524 N-am scris C, 294.

525 Dragă Harry C, 295.

525 În aug. era cât pe ce să murim C, 300.

525 de la Londra la Glasgow „Scotch Express“, Opere vol. 8, 739-51. Am folosit informația din consistenta Encyclopedia a lui Stanley Wertheim pentru data aproximativă a călătoriei cu Scotch Expressul, ca și pentru traseul pe care l-au urmat S.C. și Cora din Anglia în Irlanda, dar atât data, cât și itinerarul sunt incerte, așa cum sunt atâtea alte evenimente din viața lui Crane. Pe 9 septembrie, Crane îi scrie din Irlanda fratelui său, Edmund: „Săptămâna viitoare plec în Scoția pentru McClure“ (C, 296). Într-o scrisoare trimisă lui Reynolds cândva în octombrie, spune: „Cât despre contracte, nu am actualmente decât două. I. Să scriu un articol despre drumul cu trenul de la Londra la Glasgow pentru McClure. II. Să le dau noua mea carte.“ (C, 305). E imposibil de spus care dintre cele trei date posibile e corectă. Până la urmă nu contează atât când, cât ce. Cu siguranță, Crane a călătorit de la Londra la Glasgow cu Scotch Express la un moment dat în august, septembrie sau octombrie 1897 și a scris despre acea experiență într-un articol publicat în ianuarie 1899 în America în McClure's Magazine, iar în Anglia, în Cassell's Magazine.

530 Prima schiță, „Queenstown“, Opere vol. 8, 483-86.

533 Un bătrân milog Opere vol. 8, 495-98.

534 Draga mea Amy C, 297-98.

536 din tradiția familiei lui Crane LOF, 264-65.

537 O altă prezență LOF, 266.

573 Veneau cu hoardele Berryman, 202-3.

573 să-l scape din mâinile hrăpărețe C, 305-6.

574 Am fost în Anglia C, 300-303.

583 vorbea și se purta ca un francez Însemnare pe spatele unei pagini cu dedicație de la Conrad pentru soții Crane — „cu salutări de la autor“. Textul Corei rezumă viața lui Conrad până în momentul mutării la Pent Farm în 1899. C, 342, n. 1.

583 Am dat mâna Conrad, 6. În afară de pasajele din scrisori, toate observațiile lui Conrad din acest capitol sunt preluate din prefața sa la biografia lui Crane scrisă de Thomas Beer.

584 mormăit aprobator În legătură cu subiectul prieteniei dintre romancieri, dau un exemplu din propria mea viață: o scrisoare în care-i vorbesc unui prieten romancier despre prietenia mea îndelungată cu alt romancier: „Comunicăm mormăind scurt, cu un soi de limbaj telegrafic care pentru un străin ar fi de neînțeles. Însă despre munca noastră (principiul care ne conduce viețile amândurora), abia dacă pomenim.“ Paul Auster și J.M. Coetzee, Here and Now: Letters 2008–2011 (Viking, 2013), 5.

585 cu cel mai mare respect C, 309.

585 prea bună, prea îngrozitoare C, 310.

585 Trebuie să-ți scriu dumitale C, 312-13.

587 Crane a fost aici The Collected Letters of Joseph Conrad, ed. Frederick R. Karl and Lawrence Davies (Cambridge University Press, 1983), 416. Log, 281.

588 avea să le retracteze „[...] un artist minunat ori de câte ori lua tocul în mână. Atunci se vedea harul lui — care s-a dovedit a fi mult mai mult decât bogăția limbajului. Impresionismul frazei sale pătrunde cu adevărat în profunzime.“ „Stephen Crane: o însemnare fără date“ SCR, 250.

588 o completare merituoasă Conrad: The Critical Heritage, ed. Norman Sherry (Routledge and Kegan Paul, 1973), 13.

588 W.L. Courtney Daily Telegraph, 8 decembrie 1897. Log, 282.

588 PS: Ai văzut C, 319.

589 Despre publicația engleză Academy Bookman 7 (martie 1898). În ediția Library of America, 188-91.

590 pasă de tandrețe jovială Edward Garnett, Letters from Joseph Conrad (Bobbs-Merrill, 1928), 11-12. Log, 281.

591 un copil de sex bărbătesc C, 328.

591 scrisoare [...] în care dă de pământ cu copilul C, 330-31.

594 Mă bucură vestea C, 315.

594 poate că asta i-a trezit amintiri J.C. Levenson sugerează acest lucru într-o lungă și excelentă prefață la Opere vol. 5; vezi pp. xciv–xcv

614 o singură poveste răzleață Citat de Levenson în prefața sa la Opere vol. 5, p. lii.

614 Nu pot să tai chestia asta C, 359.

615 Ce Dumnezeu C, 307-8.

615 Sigur că sunt groaznic C, 318.

615 Pentru numele lui Dumnezeu C, 321.

615 În atâtea luni C, 327.

616 O să scriu C, 332-33.

616 După cum vezi C, 336-37.

616 Trebuie să fac rost de niște bani C, 345.

617 prea puternic și brutal Citat de Levenson în prefața sa la Opere vol. 5, p. cvii. Redactor a fost David Meldrum, directorul Blackwood's Magazine de la Londra. După observația că textul e „prea puternic și brutal“ pentru cititorii din clasa mijlocie, încheie astfel: „Îmi pare rău, pentru că sunt un mare admirator al poveștii chiar pentru forța ei, dar nu-mi pot asuma răspunderea de a o recomanda spre publicare. Mi se pare unul dintre aceste cazuri în care, cu toată părerea de rău, refuzul e mai înțelept.“

618 Îți trimit un eseu C, 308.

620 una dintre cele mai importante Berryman, 271.

622 ospitalității risipitoare prefața lui Levenson la Opere vol. 5, p. xciv.

622 Mă gândesc cu durere C, 335.

Partea întunecată a lunii

625 demonstrează extraordinara abilitate Weatherford, 227.

626 micul succes Crane către Reynolds, 20 decembrie 1897: „Imediat ce iese Barca de salvare, care sunt sigur că va fi un mic succes, aș vrea să anunți cartea pe ici, pe colo.“ C, 317.

626 Dragă Harry C, 356-57.

627 Tânăra celebritate Frank Norris, „Despre blocada cubaneză“. Text nepublicat în timpul vieții sale; New York Evening Post, 11 aprilie 1914. Log, 302.

635 într-o carte din 1924 și un articol din 1933 Don Carlos Seitz, Joseph Pulitzer: His Life and Letters (Simon & Schuster, 1924) și „Stephen Crane: corespondent de război“, Bookman 76 (februarie 1933).

635 capodopere ale descrierii Stallman, 407.

635 că are nevoie de bani C, 361.

635 i-a scris din nou lui Reynolds C, 361.

636 Deși are circumstanțe atenuante Opere vol. 5, p. cxi, n. 97.

636 spune că da LOF, 274.

636 nu sunt la fel de siguri Sursa sunt conversaţiile cu Elizabeth Friedmann (2.11.2019) şi Kathryn Hilt (4.11.2019).

637 că urma să aibă loc C, 360.

637 etapa balansoarului Expresie prin care Richard Harding Davis descrie perioada de şase săptămâni dintre declararea războiului şi

invadarea Cubei de către trupele americane.

639 inițiativa intervenției militare Clay Risen, The Crowded Hour: Theodore Roosevelt, the Rough Riders, and the Dawn of the American Century (Scribner, 2019), 45. Risen continuă astfel: „Antiimperialiștii au avut dreptate. Cu toată vorbăria despre o intervenție umanitară și susținerea libertății, mai puțin explicite, dar la fel de reale erau interesele legate de piețe și investiții, precum și nevoia de a găsi noi supape pentru nemulțumirea socială și o populație tot mai numeroasă și cuprinsă de neastâmpăr. Același imbold care i-a făcut pe americanii albi să masacreze indieni și să le ia pământul apăruse în retorica din jurul Cubei – doar că, de această dată, sub masca unui act de dreptate. Mulți americani lucizi și-au dat seama de acest lucru. Dar, în curând, evenimentele au luat o asemenea întorsătură, că nu le-au mai putut opri.“

640 splendidă [...] de departe cel mai bun lucru C, 396.

641 De la campania The Letters of Theodore Roosevelt: The Years of Preparation, ed. Elting E. Morison (Harvard University Press, 1951), 849. Adresate lui Henry Cabot Lodge. Risen, Crowded Hour, 215.

641 nu datorită […] ci în ciuda Richard Harding Davis, The Cuban and Porto Rican Campaigns (Charles Scribner’s Sons, 1898), 187. Risen, Crowded Hour, 215.

641 Oamenii se temeau de el „Amintiri din război“, Opere vol. 6, 240.

643 Key West Hotel Ralph D. Paine, Roads of Adventure (Houghton, Mifflin, 1922). SCR, 192.

643 Expediția nocturnă Această distracție îndrăzneață e descrisă pe larg în cartea lui Paine. SCR, 192-200.

644 detestă corvoada SCR, 193.

644 un băiat fermecător SCR, 221-22.

644 un omuleț bețivan, iresponsabil Scrisoarea lui Henry N. Cary către Vincent Starrett, 30 martie 1922. Log, 321.

645 nu-mi place de el Log, 300.

645 Cel mai bun corespondent SCR, 230.

647 fiind înștiințat C, 264, n. 1. Din Raportul secretarului marinei

pentru anul 1898 (Washington: GPO, 1898).

648 El a povestit despre SCR, 230.

648 Crane stătea Arthur Brisbane, „Câțiva oameni care ne-au transmis din război“, Cosmopolitan (septembrie 1898). SCR, 347, n. 37.

648 O companie aflată sub tirul inamicului Robert Barr, „Creiere americane în Londra: cei care au reușit“, Saturday Evening Post, 8 aprilie 1899. SCR, 348, n. 37.

649 manta de ploaie strălucitor de albă Carnes, Jimmy Hare. Fragmentul e citat în SCR, 223.

649 Stephen Crane și-a făcut iar apariția Carnes, Jimmy Hare. SCR, 224.

650 Știam că orice mirosea a poză SCR, 347, n. 37.

650 doi cai jamaicani „Foamea i-a făcut pe cubanezi fataliști“, Opere vol. 9, 146-52.

650 corăbiile condamnate „Amintiri din război,“ Opere vol. 6, 287.

651 Când mi-am venit în simțiri Edward Marshall, „Poveștile lui Stephen Crane“, San Francisco Call, decembrie 1900. Log, 318.

652 De fiecare dată când protestam Davis, Notes of a War Correspondent. SCR, 234.

653 Amintiri din război Opere vol. 6, 222-63.

657 singurul lucru Opere vol. 6, 259.

657 n-a fost chiar așa de rău Opere vol. 6, 260.

657 un blid de tablă cu ceva Opere vol. 6, 260.

657 undeva în pădurile Opere vol. 6, 261.

657 murdari, zdrențăroși, emaciați Opere vol. 6, 263.

657 Unul dintre corespondenții cei mai cunoscuți Richard Harding Davis, „Corespondenții noștri de război în Cuba și Puerto Rico“, Harper’s New Monthly Magazine 98 (1898–99). Log, 328.

658 Scovel plecase Encyclopedia, 303-4.

659 frecându-și încântat mâinile Seitz, Joseph Pulitzer, 1933. Log, 331-32.

660 Stimată doamnă C, 370.

664 Așa spune Richard Harding Davis, „Cum a cucerit Stephen Crane Juana Días“, din In Many Wars by Many War-Correspondents, ed. George Lynch și Frederick Palmer (1904). Reeditată de Sumac Press, 1976. SCR, 232-33.

666 Ne închipuim [...] tare singură C, 357.

667 înnobilată și înnegrită Edward Garnett, Friday Nights: Literary Criticisms and Appreciations (Jonathan Cape, 1922). Log, 293.

667 cât ar costa Log, 307.

667 e mulțumit C, 362.

668 va fi încântat Log, 314.

668 Servitorii refuzau să doarmă Log, 308.

669 omul trebuie să aibă aer curat C, 388-89.

670 John Scott Stokes a bătut înnebunit Vizita lui Scott Stokes și informațiile care urmează despre anchetă și proces sunt descrise într-un capitol al biografiei Corei Crane la care lucrează în prezent Elizabeth Friedmann.

671 Trebuie să spun Citat din manuscrisul lui Friedmann. Scrisoarea lui Alice B. Creelman e datată 29 decembrie 1898 (Arhiva Stephen Crane, Universitatea Columbia).

672 Vă mulțumesc pentru răspunsul C, 402-3.

673 STEPHEN CRANE DISPĂRUT Gilkes, 151.

674 John Hay În acea primăvară, Crane a cerut editurii Heinemann să trimită familiei Hay un exemplar din Barca de salvare și alte povestiri. Helen Hay (una dintre fiice) i-a trimis o scrisoare de mulțumire, în care-i spune că tatăl ei îi mărturisise că una dintre povestiri („Un om și alții“) „îl făcuse de zece ori mai fericit în viață!“ C, 358.

674 Știind că sunteți C, 370-71.

674 Russell A. Alger C, 372.

675 Mă frământ teribil C, 371-72.

675 cel puțin unele C, 374-75.

675 probabil cel mai mare geniu Saturday Evening Post, 8 aprilie 1899. Encyclopedia, 19.

676 s-a lovit de un recif și s-a scufundat LOF, 315.

677 o fotografie a lui Crane James Gibbons Huneker (prieten cu Crane), cu ocazia primelor sale vizite acasă la Conrad: „Când m-am dus să-l vizitez în Anglia, am găsit o fotografie a lui Stephen Crane pe biroul lui. Soții Conrad țineau mult la scriitorul american care-i vizitase de multe ori.“ Din Steeplejack de Huneker (Charles Scribner's Sons, 1920), vol. 2, 128. Log, 332.

678 Scrisorile mele sunt Log, 353. (Arhiva Stephen Crane, Universitatea Columbia.)

678 Îți scriu câteva vorbe în pripă C, 383-84.

679 dacă or avea vreo valoare C, 386.

679 afurisitul ăla de Macqueen C, 396.

679 Am aflat cu imensă ușurare C, 396.

679 Oroarea din ultimele luni C, 405.

680 părăsiți și ca vai de lume LOF, 305-6.

680 sau până când se stârnea un scandal Acest citat al lui Walter Parker, precum și următoarele, sunt dintr-o scrisoare adresată lui H.L. Mencken, octombrie 1940 (New York Public Library). SCR, 236-39.

681 îi invitase pe Crane și Parker LOF, 306.

682 Chiar nu-mi permit C, 381.

683 Muncesc ca un rob C, 385.

684 splendidă C, 396.

684 prețul plătit C, 387.

687 Asta e C, 373.

687 Cum se face curte în Cuba Opere vol. 9, 203-5.

688 Plecarea din Cuba Opere vol. 9, 199-201.

691 n-a fost plecat Arhivele Naționale. Log, 347.

691 „Mersi“, a răspuns Crane Acest citat din Otto Carmichael, precum și cele ce urmează, sunt preluate din „Stephen Crane în Havana“, Omaha Daily Bee, 17 iunie 1900; reeditat în Prairie Schooner 43, nr. 2 (1969). SCR, 240-44.

694 La McClure’s l-am întâlnit Log, 359. Garland pare să-l fi înțeles din nou greșit pe tânărul pe care-l susținuse pe vremuri. Într-o scrisoare adresată lui Garland pe 9 octombrie 1900 (la patru luni după moartea lui Crane), Louis Senger scrie: „Vorbea adesea despre dumneavoastră și mereu cu un sentiment de vinovăție, să nu cumva să-l credeți ingrat. Niciodată n-a fost așa.“ Stallman și Gilkes, 319.

694 Era bolnav și glumea Log, 359.

694 A trecut să mă vadă la urmă Log, 306.

Un sfârșit brutal

695 Robert, când ajungi LOF, 367.

695 Plec de aici domol Opere vol. 10, 343.

695 Mâinile sale erau miracole Edwin Pugh, „Stephen Crane“, Bookman (Anglia) 67 (decembrie 1924). SCR, 297.

696 Te rog să ai gentilețea C, 504.

696 În prezent mă simt ca naiba C, 515.

696 Dragul meu William C, 416.

697 Sunt în continuare năuc C, 418-19.

698 Stephen e nebun C, 420.

700 scoasă din răbdări Jessie Conrad, Joseph Conrad and His Circle (Dutton, 1935). SCR, 255.

700 Cum spune Camus Albert Camus, The Myth of Sisyphus and Other Essays, traducere de Justin O'Brien (Knopf, 1955), 81, 88. Publicată pentru prima oară în Franța, la Gallimard, în 1942.

701 Cine i-ar putea uita vreodată Edith Ritchie Jones, „Stephen Crane la Brede", Atlantic Monthly, iulie 1954. SCR, 283-93.

706 cel mai frumos suflet comentariile lui Ford despre Crane și Henry James din acest pasaj și din capitolul IV sunt extrase din surse diferite, toate culese în SCR 257-67.

707 iritarea [...] în secret Joseph Conrad, „Stephen Crane: o însemnare fără date", SCR, 250.

707 mi-a zâmbit în felul lui liniștit Conrad, 26.

707 o povestioară memorabilă Karl Edwin Harriman, „Ultimele zile ale lui Stephen Crane", manuscris dactilografiat de opt pagini (Biblioteca Universității Syracuse). SCR, 278-80.

708 I-am zis Opere vol. 10, 344.

709 În serviciu activ Opere vol. 3, 113-328.

709 Dragă doamnă Frewen C, 480-81.

709 fiecare pagină e ca Willa Cather, Pittsburgh Leader, 11 noiembrie 1899. Log, 406.

712 Lecția de oratorie Opere vol. 7, 158-64.

712 Un mic pelerin Opere vol. 7, 235-39.

712 Ruşine Opere vol. 7, 164-73.

712 Soba Opere vol. 7, 195-207.

722 Freud scria în 1908 Sigmund Freud, „Scriitorul și activitatea fantasmatică", On Creativity and the Unconscious (Harper & Row, 1958), 45.

722 Și tot Freud Freud, 52.

726 Dacă mi-ați putea trimite C, 491.

726 nu suporta să scrie scrisori Opere vol. 10, 344.

726 Tocmai am primit C, 494.

727 O'Ruddy Opere, vol. 4. Manuscrisul a fost finalizat de Robert Barr și publicat în 1903.

728 progresează în trei serii C, 492.

731 Vin să te văd C, 417.

732 Recunosc că e C, 497. Există indicii că scrisorile lui Crane către Henry Sanford Bennett au fost scrise, de fapt, de Thomas Beer în biografia sa pe jumătate romanțată apărută în 1923, Stephen Crane: A Study in American Letters (cu o prefață de Conrad). Dacă e așa, atunci observațiile lui Crane, ca și scrisoarea lui despre Conrad, n-ar trebui luate în considerare. Într-o scrisoare trimisă autorului în aprilie 2020, Paul Sorrentino spune că, după ce a încheiat lucrul la The Correspondence of Stephen Crane (1988), în colaborare cu Stanley Wertheim, amândoi au ajuns să „se îndoiască profund de autenticitatea scrisorilor adresate lui Bennett".

733 într-o căsuță de vară SCR, 286.

734 Mii de mulțumiri Log, 393.

734 În timp ce Crane zăcea SCR, 356-57, n. 63. Text publicat inițial cu titlul „Stevie", New York Evening Post Literary Review, 12 iulie 1924.

735 A suferit imens SCR, 263. Ford Madox Ford, Return to Yesterday (Victor Gollancz, 1931).

735 Sunt șocat C, 558-59.

735 Povestea lui Stephen despre porumbul dulce SCR, 141.

736 Ultima dată l-am văzut „Stephen Crane dintr-o perspectivă englezească", North American Review, august 1900. Weatherford, 267-68.

737 Stephen Crane – cel mai bun SCR, 358, n. 74.

737 Sunt nespus de bucuros C, 417.

738 Îmi pare tare rău C, 506.

738 Fârtate C, 516.

739 Dragă Bennett C, 651.

740 În primăvară C, 456.

740 a ajuns la vârsta C, 488.

741 Se pare că Encyclopedia, 71. Scurta notiță a lui Wertheim despre Helen se încheie astfel: „Mai târziu, s-a căsătorit de două ori și, din câte se știe, s-a sinucis“.

742 De această dată îți trimit C, 494.

742 Dacă vei putea respecta C, 498.

742 Între timp C, 508.

742 Sunt tare bucuroasă C, 527-28.

743 Te descurci de minune C, 531-32.

743 Mărturisesc că C, 539-40.

743 Haide, domnule Pinker C, 541.

745 În ce lume crunt de rece trăim [...] de altă părere Stallman, 491.

745 melodiile, majoritatea bisate Sussex Express, 5 ianuarie 1900. Log, 419.

746 Locuitorii din Brede South Eastern Advertiser, 5 ianuarie 1900. Log, 419.

746 era tare bolnav și epuizat H.G. Wells, Experiment in Autobiography (Macmillan, 1934). SCR, 268.

746 zdrăngănea la chitară Sursele mele sunt Cora Crane de Gilkes și Stephen Crane de Stallman, dar detaliul despre chitară ar putea fi apocrif.

747 o simplă înșiruire de prostioare C, 569.

747 domnul Crane e iar bolnav C, 572.

749 Deja de acum câteva luni Sussex Express, 16 iunie 1900. Log, 424.

750 Luni noapte l-am mutat pe soțul meu C, 620.

750 A avut o zi C, 621-22.

751 Zi de zi, ediția matinală C, 623.

751 N-a mai avut hemoragii C, 623.

751 Stephen nu e în stare C, 632.

751 Îmi pare tare rău C, 635.

751 Doctorii spun C, 638.

752 Am primit scrisoarea C, 640.

752 Am primit telegrama C, 644.

752 Scrisoarea ta mă întristează C, 643.

753 Exista un firicel New York Herald, 21 iunie 1900. LOF, 439-40.

753 Infirmierele sunt de părere C, 649.

753 L-am văzut pe Stephen Crane Joseph Conrad, „Stephen Crane: o însemnare fără date“, SCR, 250-51.

754 E îngrozitor C, 655-57.

755 Scrie-i d. Skinner Opere vol. 10, 343.

755 Ce sfârșit brutal C, 659, n. 1.

756 o tușă de geniu James Walter Smith, „Scrisoare literară“, Literary Era, iulie 1900. LOF, 340.

756 Aceste lucruri [...] Stanley Wertheim, „H.G. Wells către Cora Crane: câteva scrisori și rectificări“, Resources for American Literary Studies, 1979. Log, 448.

756 Am ieșit Log, 448.

758 un meteorit ce strălucește New York Times, 29 iunie 1900. Citat în manuscrisul despre Cora Crane la care lucrează Elizabeth Friedmann.

758 Azi-dimineață am fost Letters of Wallace Stevens, ed. Holly Stevens (Knopf, 1966), 42.

760 Cea mai puțin plicticoasă A.J. Liebling, „Dolarii l-au osândit“, New Yorker, 5 august 1961.

762 hemoragii cerebrale Din manuscrisul la care lucrează Elizabeth

Friedmann.

MULȚUMIRI

Această carte a fost concepută ca o introducere în viața și opera lui Stephen Crane și a fost scrisă pentru cei care nu știu prea multe sau chiar nimic despre el. Cam jumătate din ea prezintă opera sa în numeroasele sale forme — romane, nuvele, povestiri, poezii, schițe, articole jurnalistice și relatări de pe front din două războaie. Nu am analizat aceste texte în manieră academică și m-am ținut departe de critica literară tradițională. Intenția mea a fost să comunic ceva despre experiența de a-l citi pe Crane, ce simțim la prima întâlnire cu opera lui — un răspuns natural și direct la ceea ce vedem în fața noastră pe pagină, cuvintele în sine, precum și gândurile și imaginile pe care ni le inspiră pe măsură ce trecem de la o frază la alta. O abordare de scriitor, ca să zicem așa, aspectele practice ale meșteșugului și, pentru că am pornit de la premisa că cititorii mei n-au citit niciun cuvânt de Crane, am citat o mulțime de pasaje lungi, ca să aibă un eșantion complet al lucrurilor de care era capabil și să înțeleagă cum le-a pus în practică în fiecare text în parte.

Cealaltă jumătate a cărții cercetează meandrele scurtei vieți a lui Crane, iar pentru aceste secțiuni m-am bazat în principal pe munca altora, cercetătorii și biografii care și-au asumat misiunea de a se afunda în arhive istorice și a de dezgropa oseminte din sedimente străvechi, pentru a pune cap la cap fragmentele lipsă din povestea lui Crane. A fost o muncă de generații și tot ceea ce știu despre Crane se datorează eforturilor femeilor și bărbaților care m-au precedat. Notele bibliografice de la finalul cărții sunt ticsite de numele lor, de cărțile și articolele scrise de ei, dar simt nevoia să menționez aici două dintre aceste nume, pentru că ceea ce am scris despre viața lui Crane derivă în mare parte din strădaniile lor: Stanley Wertheim și Paul Sorrentino. Aceștia au publicat în ultimele trei decenii cinci cărți indispensabile de cercetare biografică despre Crane: cele două volume editate împreună în 1988 cu titlul Correspondence; tot în colaborare, Log (1994), o istorie documentară a vieții lui Crane de cinci sute de pagini, care include scrisori, știri din presă, cronici și detalii de fond; Encyclopedia de Wertheim (1997), o listă alfabetică a scrierilor lui Crane după titlu (toate cărțile, povestirile, poeziile și articolele pe care le-a publicat vreodată, urmate de o descriere mai scurtă sau mai lungă) și biografii succinte ale tuturor persoanelor importante pentru viața lui; Stephen Crane Remembered de Sorrentino (2006), un compendiu de șaizeci și două de evocări ale lui Crane scrise de rude, prieteni și contemporani; și Stephen Crane: A Life of Fire de

Sorrentino (2014), cea mai riguroasă și mai exactă biografie a lui Crane publicată vreodată — după cele peste zece încercări apărute anterior, într-o perioadă de mai bine de nouăzeci de ani, începând cu tentativa ridicolă și semiromanțată a lui Thomas Beer din 1923. Împreună, cărțile lui Wertheim și Sorrentino formează Biblia lui Stephen Crane, fără de care jumătate din cartea mea n-ar fi existat.

Lista mea de mulțumiri e scurtă, dar recunoștința față de cei care m-au ajutat pe parcurs e profundă.

Lucrul la această carte m-a dus pe un tărâm nou, adesea năucitor, și pentru prima oară în, iată, jumătate de secol de scris și publicat am arătat altor persoane un manuscris înainte de a-l fi încheiat, fiind curios dacă proiectul li se părea rezonabil și dacă reușea să le mențină interesul pe măsură ce numărul paginilor creștea întruna, depășind cu mult limitele cărții scurte pe care o anunțasem inițial. Acestor trei amigos — Barbara Jones de la Henry Holt, New York, Walter Donohue de la Faber and Faber, Londra, și Carol Mann, agenta mea de multă vreme — le mulțumesc pentru asigurările că n-am luat-o razna.

Îi mulțumesc și lui Paul Sorrentino, un necunoscut căruia i-am scris în 2018, în speranța de a lua legătura cu cineva din lumea lui Crane. Spre surprinderea mea, nu mi-a ignorat scrisoarea. Chiar și mai încurajator, nu m-a privit ca pe un romancier barbar dornic să-i invadeze regatul, ci m-a primit cu brațele deschise ca pe un frate smintit, un membru al aceluiași trib. Între timp ne-am împrietenit și nu doar că m-a invitat acasă la el în Blacksburg, Virginia, pentru un weekend prelungit de discuții pe subiectul nostru preferat, ci mi-a și răspuns la întrebări și a analizat împreună cu mine diferite probleme prin nenumărate conversații telefonice și scrisori. Motivat doar de bunăvoință și o dorință comună de a populariza opera lui Crane, el mi-a verificat cu grijă fiecare cuvânt pe care l-am scris în ultimii doi ani, câte cincizeci-șaizeci de pagini odată, semnalându-mi erorile de documentare, atunci când existau, și aducându-mă de nenumărate ori înapoi pe calea cea dreaptă. Răbdarea și generozitatea sa m-au ținut pe picioare în timp ce orbecăiam înainte și nu-mi imaginez cum aș fi putut ajunge la capăt fără ajutorul lui.

Tot el m-a pus în legătură cu Elizabeth Friedmann, care trudește din greu la o nouă biografie a Corei Crane. Am sunat-o în urmă cu aproximativ un an și de atunci am făcut schimb de manuscrise, idei și speculații într-o serie de discuții telefonice însuflețite și scrisori în urma cărora mi-am îmbogățit enorm cunoștințele despre extraordinara soție a lui Crane și m-am ales cu o prietenă nouă. La rândul ei, Elizabeth Friedmann m-a pus în legătură cu Kathryn Hilt, altă

specialistă în Crane, care mi-a confirmat că episodul tulbure despre care mă documentam la vremea respectivă era într-adevăr tulbure, iar pentru asta, ca și pentru tot ce a făcut pentru a mă ajuta să îmbunătățesc această carte, îi mulțumesc lui Elizabeth Friedmann.

Și la final, dar de fapt în primul rând și înaintea tuturor, cele mai calde mulțumiri lui Siri Hustvedt, care de mai bine de patruzeci de ani e prima și cea mai importantă cititoare a tuturor scrierilor mele. Lumea spune că scriitorii n-ar trebui să se căsătorească niciodată între ei pentru că… pentru că e imposibil ca doi scriitori să trăiască împreună sub același acoperiș. Se înșală.